
Argenterius
In Artem.
Medicinalem
Galeni.

coll. Complete

250

IOANNIS

ARGENTERII

PEDEMONTANI

IN ARTEM MEDICI-
nalem Galeni.

Commentarij tres, non solum medicinæ professoribus vtiles & necessarij: sed etiam Philosophis, & vniuersis, qui rerum scientia delectantur, summopere iocundi.

TOMVS PRIMVS.

PARISIIS,
Apud Ioannem Poupy, sub Bibliis aureis,
via Iacobæa.

1578.

FRANCISCI CARAGOSII
Saguntini ad artem paruam Galeni hexastichon.

Parua aderas, fateor, pauper, si dicere fas est,
Pauper, at argento nunc eris hoc locuplex.
Ars Galeni, paruis dices, est gratia rebus
Insita, sed magnis insita, maior erit.
Magnam te magnus ditem Argenterius ille
Reddidit, vt dites ipsa tu nos pariter.

CYNTHIVS IO. BAPTISTA
Giraldus de Commentariis Io. Argenterij medici clarissimi in Artem paruam Galeni.

Res medica Hippocrati debet, debetque Galeno,
Vni Argenterio sed tamen illa magis
Namque ipsam ingenio vigili, curaque sagaci
(Pace tua Hippocrates, pace Galene tua)
Errore implicitam nigris eduxit ab vmbris,
Luce deditque illi candidiore frui,
Hinc huius studio, sua quæ olim Gracia duxit,
Cuncta sibi, & merito vendicat Italia.
De cœli hoc spectans specula Æsculapius alta,
Ingemuit, tristique hos dedit ore sonos,
Nunc Argenterio scriptores cedite Graii,
Cedite, det victas Æmonis ora manus.

BONIFACII ZOIIÆ ASTENSIS
ad præceptorem suum Io. Argenterium Astensem, philosophum & medicum prestantissimum, ἑξάστιχον.

Hippocratem celebrata Coos, celebrata Galenum
Pergamus, insigneis hos genuere viros.
Inuidet Astensis tua gens neutri: inuidet orbis,
Astæ progeniem, qui velit esse suam.
Te colat Asto suam prolem: te Pergamos ingens,
Hisq; Coos binis copulet alma viris.

EMANVELI PHILIBERTO SERENISSIMO INVICTISSIMOQVE SABAVDIÆ DVCI, SVBALPINORVMQVE PRINCIPI, IOANNES ARGENTERIVS. S. P. D.

TRADIT Ariſtoteles in Politicis, Sereniſſime Princeps, vitam noſtram diuiſam eſſe in negotium & otium, bellum & pacem: atque in bello & negotio, fortitudine & cõſtantia opus eſſe: in otio & pace, philoſophia: in vtroque verò tempore temperãtia, & iuſtitia. Nam ſi in bello deſit fortitudo & cõſtantia, inuadentibus ſeruire cogimur, nec illis imperare poſſumus, qui ſeruire debent. Temperantia autem, & iuſtitia tunc etiam opus eſt, ne cum magna eſt potentia, & agendi libertas, omnia per vim & dominandi libidinem fiant. At verò in otio, & pace philoſophia eſt neceſſaria, vt homines boni, & docti eſſe diſcant. Tẽperantiam quoq; & iuſtitiam pax requirit, quoniã per otium petulantes homines redduntur, qui non niſi his virtutibus coerceri poſſunt. Propterea rectè quoque dicebat Plato tunc optimam fore gubernationem, quando Principes erunt philoſophi. Etenim conſtantia, & fortitudo illa, quæ

in principibus esse solet, in bello quidem laudata, in pace nescio quid asperius habet, quàm vt apta esse possit ad populos gubernandos, nisi philosophia & literarum cognitione mitescat, & temperetur. Nam absque his studiis nihil modeste, clementer, & humaniter fieri posse, sapientes arbitrantur: quippe cum videamus humanitate & modestia literatos homines tantum ab aliis differre, quantum homo à cæteris animantibus discrepat. Quòd si nos rerum nostrarum præteritum statum, in quo sine pace & otio integram ferè ætatem sub alieno dominatu in bello viximus, memoria recenti repetamus, est profecto quòd agamus immortales gratias Deo optimo, qui te, Serenissime Princeps, nobis tandem restituit, belli & pacis virtutibus clarissimum. Nam cum tu omnib⁹ propemodum fortunæ bonis, quibus maiores tui inter alios Italiæ principes cum magna dignitate, & diuturno imperio abundabant, spoliatus esses, videresque tibi & nobis tuo imperio subditis, vnam superesse salutem & spé, quæ tota erat posita in virtute tua, sub Carolo Quinto Cæsare maximo, & inuictissimo militarem disciplinam es ingressus, atque illam ita amplexus, vt parendo præstantissimis Ducibus, viriliter sæpe pugnando, & constanter aduersam fortunam ferendo, fortiterque omnia gerendo, strenuus miles euaseris. Tuam enim manum, & fortitudinẽ senserunt sæpe, qui tunc erãt hostes in acie, in excursionibus, atque in præliis. Quibus quidẽ rebus cũ literarũ studio cognitionẽ historiarũ adiecisses, mathematicasque

diſciplinas Imperatoribus maximè neceſſarias tibi comparaſſes, & omnium ferè militum, ex quibus noſtri exercitus conflari ſolent linguas lõgua conſuetudine didiciſſes, maiore honore dignum te præbuiſti. Quæ cum non ſine magna voluptate & admiratione maximus ille Cæſar auunculus tuus conſpiceret, te in illa ætate, in qua alii vix vni legioni imperare ſolent, ad Imperatoriã dignitatem euexit. In qua quidem eo viuente, & regnante plurima geſsiſti æterna memoria dignißima. Poſtea vero iam regnante Philippo eius filio Rege maximo & fœlicißimo, duos magnos exercitus vno anno fugaſti & contriuiſti: atque eo ipſo tempore, & antea etiam plurima loca ab ipſo Cæſare, & aliis maioribus ſuis fruſtra ſæpe attentata, inuaſiſti, & mirabili celeritate expugnaſti. Quibus quidem rebus tam fœliciter geſtis, pacem iam cẽtum fere annos fruſtra exoptatam, & (vt omnes credebant) omnibus ſæculis deſperatam, non ſolum Italiæ, ſed potius vniuerſo orbi peperiſti. In qua quidem re duos potentißimos Galliæ, & Hiſpaniæ reges, antiquorum ſuorũ odiis concitatos, inter ſe maxima contentione, & totius orbis commotione certantes, affinitate cõiunxiſti: & tu illis per maiores tuos eodem vinculo aſtrictus, noua facta cum Galliæ Rege cognatione, deſponſata Margarita magnanimi Franciſci Regis filia, fœminarũ omniũ, quæ vnquã fuerũt, ſunt, & erũt (ſi dicere fas eſt) optima, & diuinis poti⁹, quàm humanis moribus prædita, à Deoque, vt credibile eſt, ad tuum imperium recuperandum & firmandum diu tibi ſer-

uata, perpetuæ (vt omnes augurantur & sperant) pacis & quietis vniuersis Christianis author eris. Sunt hæc sane illustria in bello tua gesta, quæ omnibus doctis scriptoribus materiam præbere possunt ad immortalem historiam conscribendam. Ac nos quidem, qui tuo imperio sumus subditi, plurimum tibi hac ratione debemus. Bellum enim magno tuæ vitæ discrimine gessisti, vt nobis vitam seruares incolumen, & illud tua fortitudine, & magna constantia fœlicissime confecisti, vt nobis, qui pacis artes excolimus, prodesses, & populos tuos afflictos concussosque tot tãtisque miseriis, & calamitatibus ad otium duceres, ac in eo Philosophiam, & alias disciplinas excitares. Ac cum ego & multi alii, qui literas profitentur, vereremur, ne tu, qui in bello semper vixisses, nostra studia cõtemneres, antequam à nobis esse visus, animum nostrum præclarissimo egregiæ tuæ volũtatis indicio cõfirmasti. Nam cum primum limites ditionis tuæ appulisti, & Nitiæ adhuc esses, ibique de multis rebus tractares, quæ ad fœlicem gubernationem nostrã pertinerent, illud in primis cogitare cœpisti, quo in loco, quoue modo præstantissimam Academiam erigere posses. Ac quum iam Viros illustres & doctos huic rei promouendæ præfecisses, me quoque accersiri iussisti (quæ tua fuit humanitas) vt illis adiumẽto essem in exquirẽdis & eligendis ex omnibus Italiæ & Galliæ Academiis, in quibus diu vixi, optimis & doctissimis in omni facultate professoribus. Id quod Deo, qui solet rebus optimis fauere, aspirante, ita fœ-

liciter breuiſsimo temporis ſpatio ſumus aſſequuti, vt tua hæc Academia doctiſsimorũ profeſſorum multitudine, vel omnem aliam iam ſuperet, aut certè nulli cedat. Quod in tanta doctorum virorum penuria maximo eſt tibi honori & gloriæ. Non enim in hoc minus gloriari debes, (vt quidem facis) quàm ſi magnas vrbes tuo imperio adieciſſes. Nam vt ſine literis Deorum voluntates, maiorum noſtrorum conſilia, præclare ab illis dicta, ac bene geſta nobis eſſent ignota, ad quorum imitationem mores vitamque noſtram inſtituimus: Ita Academiæ literarũ ſunt officinæ, quæ homines cudunt ad principum conſilia, & res diuinas atque humanas regendas aptos. Paries tibi hac quoque ratione ſcriptores tuarum virtutum præcones, qui poſteris teſtabuntur te belli & pacis virtutibus clariſsimum fuiſſe, & nihil aliud cogitaſſe, quàm vt tuis ſubditis iuſtè & ſanctè dominari poſſes. Ac ne ego interim ingratus erga te, quẽ diuino humanoque iure colere debeo, tamquam meum legitimum & optimum Principem, eſſe videar, ac vt totius Academiæ nomine tibi gratias agam pro tua in nos beneuolentia, & humanitate, qua nos foues, noſtramque dignitatem tueris, commentarios meos in artem medicinalem Galeni, iam ante viginti annos inchoatos, & nunquã ferè intermiſſos, tandem verò pro viribus abſolutos, tibi offero, dedicoque: opus quidem tuis heroicis virtutibus fortè non ſatis dignum, ſed (ni fallor) aptum vt ſit perpetuum monumentum meæ in te obſeruantiæ, & indicium gloriæ meæ facultatis,

in qua primus noſtris præluxi, & reliquis omnibus medicinæ ſtudioſis prodeſſe ſtudui, dum liberam & à maioribus noſtris vſitatam docendi rationem, noſtris ſæculis ferè extinctam, docendo, & ſcribendo excitaui: ac de veritate cum antiquioribus medicis ac Philoſophis maximo cum meo labore, & non ſine magnis difficultatibus, certare ſum auſus. In qua quidem re & ſi non vici, (quod nunquam certe cogitaui, ſed vt aliis eadem docendi ratione prodeſſem) ſaltem id iam ſum conſequutus, vt multos habeam mei inſtituti æmulos, meorumque laborum præclaros laudatores: & eos, qui à me diſſentire voluerunt, videam ex meis operibus ſua augere & illuſtrare. Quod Deo in primis, & tibi, noſtriſque omnibus laudi & honori eſſe cupio. Vale diu fœlix. Ex tua Academia 1566. vltima Iulij.

BERSANI BENEXIÆ ARTIVM ET MEDICINÆ Doctoris in Cōmentarios Ioannis Argenterij præceptoris sui ad beneuolos lectores Præfatio.

INTER multas, prę stantissimásque artes & disciplinas à Deo optimo hominibus datas, nulla est, quæ vel originem illustrioré & antiquiorem habeat, vel plurium rerum cognitionem contineat, aut maiorem vsum & fructum mortalibus præbeat, quàm medicina. Nam eam à Diis ortã, & excultam esse, nobísque commendatam, omnes antiquissimæ historiæ tam diuinæ, quàm humanæ, & poëtæ omnium vetustissimi scriptores memoriæ prodiderũt. Porrò medicus nullus insignis esse potest, qui Latini, Gręci, Arabicique sermonis peritus non sit: & vniuersas liberales artes, & quicquid philosophia, quicquid & medicina docet, non didicerit: ac multarum rerum vsu & experientia non sit ornatus & confirmatus. Cæterum medicinæ necessarium vsum docet fragilis & caduca viuentium omnium natura, quæ omnia ab omnibus patitur: quibus malis sola medicina repugnare & mederi potest. Quid enim quæso melius homini à Deo optimo dari potuit, aut in vita hac iocundius contingere potest, quàm imminentes morbos posse euitare, præsentésque iã propulsare & integra sanitate corporis & animi, (quantum illius natura patitur,) diutissimè frui? Tolle iam medicinam, quid quęso in aduersa valetudine, præsente, aut instante, aliæ omnes artes & disciplinæ præstare, vel consequi possunt? Propterea rectè nonnulli senserunt medicam facultatem, velutifinem esse aliarum omnium, quæ vitæ huius gratia comparantur. Id

enim ſequitur, ſi homo rerum omnium, quæ in hoc orbe ſunt, perfectio & finis eſſe agnoſcitur. Ac vt diuina eſt huius facultatis origo, neceſſarius illius vſus, & iocundiſsimus fructus: ita ob multarum, & propemodum infinitarum rerum, quarum cognitionem illa requirit, maximæ difficultates apud maiores noſtros extiterunt in ea inueníenda & conſtituenda, quæ adhuc in eadem tradenda, explicandaque vix tolli poſſunt. Quod quidem oſtendunt antiquiſſimæ medicorum ſectæ & factiones inter ſe diſcrepantes, & tot tantique ſcriptores, Græci, Latini, Arabes, qui diuerſam medendi rationem ſequuti, varia & inter ſe diſcrepantia pręcepta tradiderunt. Verum inter omnes authores & ſcriptores de ea facultate meritò recepti ſunt potiſſimum Hippoc. & Gal. ille, quòd ſemina & principia huius artis, & diſciplinæ dederit: hic verò, quòd eandem infinitis propemodum voluminibus auxerit, & illuſtrauerit, Verum aliorum omniũ operum ſcripſit ille compendium, quod ob id artem medicã inſcripſit: Opus ſanè vt pręſtantiſſimum, & ab omnibus ſcholis receptum, continuaque lectione & interpretatione tritum: ita ob breuitatem obſcuriſſimum, & ob multarum rerum tractationem magnis difficultatibus inuolutum. Quò factum eſt, vt multi ad hoc opus explicandum & explanãdũ ſuos labores & ſtudia contulerint. Verum (quod omnium bona venia ſit dictum) fatentur doctiſſimi quique medici nullum hactenus extitiſſe, qui pro dignitate ipſius operis negotium hoc abſoluerit. Nam vt nullus extat interpres ex Gręcis, ex Arabibus breuiſſimus eſt Haly, & ob id propemodum inutilis. Sic Iacobus Forliuienſis, & Turiſanus, qui tumet titulo Pluſquam Commentatoris, & alij, qui proximis ſeculis vixerunt, in quibus nulla, vel minima erat Gręcarum literarũ cognitio, & Latinarum corruptio potius, quàm notitia accommodata ad tradendas diſciplinas, Galeni verba nequaquam intelligere potuerũt: & propterea in ſuis explanationibus videmus ſępe monſtra eſſe facta: Ac (quod etiam proprium erat illius ſæculi) ijdẽ homines omnia in vanas & inutiles quæſtiones verterunt: in quibus non ſolum Galenum ipſum interpretari, ſed etiam eum cum Ariſtotele, Auicenna, Auerroe, & alijs philoſophis & medicis conciliare ſunt

conati: Idque labore planè inutili. Nam quid quæso inutilius est, quàm eos velle concordare, qui ex proprio instituto inter se discrepare volunt? Quæstiones præterea illas suas non ex artis principiis, sed ex fictis quibusdam distinctionibus & sophisticis rationibus explicant, & dirimere se putant. Quare etsi illi ingeniosi fuerunt: tamen in ea literarum obscuritate, & docendi corruptione, pauca digna hoc authore præstare potuerunt. Cęterum inter recentiores Acachias & alij nonnulli eandem interpretationem sunt aggressi, prioribus illis contraria planè ratione. Nam hi contemptis prorsus arduis quæstionibus, & ratiocinationibus necessariis ad disciplinas enarrandas, & authores interpretandos, grammaticorum more, vel solum anthoris verba explicant, aut historiam narrant rerum, quas ex aliis authoris libris transcripserunt. Scripsit Manardus primum Commentarium, in quo operam & laborem omnem perdidit, quòd mala posuerit principia. Ignorauit enim vsum & significationes verborum salubris, insalubris, & neutri, quibus ea tractatio cōstat & perficitur. Montanus Veronensis aliis omnibus meritò præferendus videtur docendi ordine, & libertate antiqua verum ille non omnia attigit, quæ in assumpto opere sunt tradita, & ea, quæ extant, nequaquam ad editionem elaborauit, sed à suis auditoribus, cum ille in scholis doceret, sunt collecta, & edita. Plurimum autem differant oportet, quæ iunioribus ad institutionem traduntur ab his, quæ doctis medicis & professoribus ad editionem parantur. Vnde vel nulla, vel pauca in illis suis lectionibus exculta & elaborata inueniuntur: plurima verò aut falsa, vel certe negligentius tradita. Itaque meritò ab omnibus medicinæ & philosophiæ studiosis desiderabatur adhuc exactior huius diuini operis enarratio & explanatio, quam Argenterius præceptor meus nunc edit & profert. Quod quidē opus, etsi ipsius authoris nomen, ingeniumque, iam omnibus ex præclarissimis aliis operibus notum, satis commendant: tamen posteaquam illi placuit, vt ego sui laboris & instituti rationem, nobis suis auditoribus sæpius expositam, cunctis patefacerem, pauca de ea re subijciam. Ac primum quidem ignorare vos nolo, opus hoc non solum in nonum annum (vt in-

quit Horatius)preſſum,ſed plus viginti annorum ſpatio elaboratum eſſe. Quidquid enim author in hoc toto tempore docendo Pataui, Piſis, Neapoli, Taurini, & in hac Montis regalis Academia conſequi potuit: aut legendo præſtantiſsimos in omni diſciplinarum generi ſcriptores notauit ad hanc enarrationem pertinere poſſe: vel medẽdo in maximis ciuitatibus expertus eſt, ad artis præcepta confirmanda, in hos Commentarios potiſsimum cõtulit. In quibus etſi ſibi proponit Galeni explanationem, tamẽ ille ſuo more liber eſſe vult. Itaque vbi veritas ſuadet, vel meliora tradi poſſunt, vt ars noſtra omnib' numeris perfecta reddatur, ab authore non veretur diſſentire: ac etiã cum Ariſtot. ipſo de his, quæ ad facultatem noſtram pertinent, contendere, & alios omnes, qui in eodem negotio ſunt verſati, reprehendere & confutare. Quod ſanè non liuore aliquo (vt ignari quidam, ne dicam nebulones, tradiderunt, & vulgo venditant) ab eo eſt factum. Omnes namque, qui ſuo labore & induſtria docendo & ſcribendo mortalibus prodeſſe ſtuduerunt, ille laudat & veneratur: Vnumque Ariſtot. inter alios pronuntiat talem eſſe, qualem nulla ętas tulit, nec feret vnquam, Ac Gal. magnũ quidem virum, & fœlicisſimo ingenio prǫditum eſſe fatetur, & eum quidem inter omnes medicos eſſe legendum & ſequendum, omnes tamen homines errare poſſe, imò nullum eſſe, qui non errauerit plus vel minus in artibus & ſcientiis conſtituendis & docendis. Propterea idem ſibi licere vult, quod maioribus noſtris ſemper fuit conceſſum, vt ſcilicet ſuas animi cogitationes proferre, & aliis communicare poſsit. Qua quidem in re illorũ opinionẽ ridet & contemnit, qui ideo nefas eſſe putant, cũ à Gal. & Ariſt. diſſentire, quod ipſis nec ſit, nec vnquã par eſſe poſſit. Quid. n. quęſo hac opinione (inquit) ſtultius eſt, aut ineptius dici poteſt? Nã vt recte Cicero ſcribit Ariſt. non deterruit Platonis authoritas. An Gal. Platoni & Ariſtot. par eſt: aut illi Auicenna, Auerroes, Trallianus, Fernelius, Veſalius, Montanus, Cardanus, & tot alij, qui aduerſus Gal. plurima docuerunt, & ſcripſerunt. Tacebit ergo ſolus Argenterius, ſequeturque ne tandem illud Epicuri dictũ λάθε βιώσας? vt ſcilicet, qui nunc viuunt, & poſtea qui venturi ſunt, ab eo nihil diſcere poſsint, & iocundiſsimo fru-

ctu careant fœlicissimi sui ingenii, & maximorum suorũ laborum, quos ad incrementum, & ornamentum nostræ facultatis pertulit, & contulit: Itaque vt, quod proposui, perstringam, ille huius operis sic vult interpres esse, vt ei concedatur, quæ bene à Gal. sunt dicta, confirmare, & illustrare: alia verò damnare, melioraque reddere. Prætereà ipse non vt priores illi huius operis explanatores omnes vel etiam leuissimas, aut inutiles quæstiones prosequitur, sed solum arduas & vtilissimas controuersias aggreditur, de illísque disputat, ac ex propriis principiis deliberat, tanto quidem ingenii acumine, tanta dicendi facilitate, vt quę hactenus perplexa & implicata fuerũt magnis difficultatibus, ab omnibus facilè, & cũ magna voluptate & vtilitate intelligi possint. Nec interim verborũ proprietates, vbi res postulat, omittit. Stylo vtitur facili, in quo ne verbũ quidẽ est otiosũ. Et si interdũ prolixius quædã videtur tractare, hoc factũ est, vel ob rei difficultatẽ, vel quod cõpendia huiusmodi intelligi nõ possint, nisi ex aliis operibus multa adferentur. Et in hoc etiã peculiarem rationẽ habuit eorũ, qui in scholis medicinã profitentur, qui prolixiorem & omnibus numeris absolutam enarrationem de omni re, quam suscipiunt explanandam, requirunt. Adhęc quicquid alij huius operis interpretes tradiderunt, quod sit vtilè, vel scitu iocundum, contulit in suos Commentarios: ita tamen vt nulla ferè sit authoris sententia, quę ab ipso non recipiat nouam, & nunquam ab aliis excogitatam interpretationem. Ac, vt vno verbo dicã, ita vniuersa temperauit & elaborauit, vt omnib⁹ mirifice prosit & merito placere debeat, siue quis mederi, aut medicinam in scholis docere, aut eandem ad animi recreationem & ornamẽtum perdiscere velit. Quò magis illorum calumnias dãnare debemus, qui cum validis argumentis Argenterij opinionibus repugnare non possent, memoriæ prodiderunt suis nefandis libellis, ac vulgo persuadere nituntur, ipsius doctrinam hominibus periculosam esse, medicinámque ipsam euertere. Sed dicant quæso illi nullius frugis homines, solum nati & facti ad maledicendum, qua in re ipse in eo, quod ad medendũ pertinet, discrepet vnquam ab Hippoc. Gal. aliísque maioribus nostris. Ignorant, vt video huiusmodi homines

aliud esse de arte constituenda & exactius docenda dis-
crepare: aliud verò dissentire in vsu remediorum, In hoc
nulla est, nec vnquam fuit lis Argẽterio cum aliis: de alio
contẽdit: &, si verum fateri volumus, ipsi inter pręcipuos
authores dignissimum locum concedemus. Quòd si ille
talis est, qualem prædicant hi egregij sanè viri maligni-
tatis & stupiditatis principes dicant quæso cur tot tanti-
que alij, qui scripserunt de re medica, posteaquàm Argẽ-
teri⁹ primùm edidit alia opera sua, integras tractationes,
sententias, & verba ipsa ab eo acceperunt, & ex illis sua
opera auxerunt, & illustrarũt? Quod quidẽ in multis aliis
facilè ostendere possem, sed vnus sufficit Leornardus Fu-
chsius, qui in nouis suis institutionibus quicquid ille scri-
bit de differentiis morborum, & multa, quæ pertinent ad
causas, signa, ad agẽdi scopos & indicationes, ac denique
quæcunque habet bona, ita transtulit ex Argenterij ope-
ribus, vt non imitator, sed apertus fur esse conspiciatur.
Ac cum illi leuissima ex Argenterij sententiis consectan-
tur, id, (vt credibile est) faciunt, vt liberius postea reliqua
ab eodem suffurari possint. Arbitrantur enim hoc modo
fieri, vt nullus creditur⁹ sit se aliquid sumere ab illis, quos
alibi reprehendere & damnare sunt aggressi. Alij vero
contraria ratione Argenterio repugnant: supprimunt e-
nim illius opera & nomen, quò facilius illius opiniones
medicinæ studiosis pro suis venditare possint. Alij rursus
vulgares homines admonent tutam non esse Argenterij
medicinam, quod abundè sint experti seipsos non solum
ingenio, sed fœlici medendi successu illi longè inferiores
esse. Sed quid opus est, vt diutius pro meo præceptore
contra illos scribam, vel potius pro veritate ipsa dicam?
Qualis quantusque sit Argenterius in medicina factitan-
da, nouit primum Lugdunum, deinde Antuerpia, postea
Patauium, Venetiæ, Bononia, Pisæ, Roma, Neapolis, Te-
stantur & nobilissimi quique viri Genuenses, qui quoti-
die adhuc instant magnis & insolitis præmiis ad se illum
allicere, vt salutari suo consilio in aduersa valetudine sibi
& aliis conciuibus opem ferat, & in prospera, diuitiis &
aliis bonis, quibus ea ciuitas inter alias abundat, fruatur.
Idem ostendunt ex Gallia, Hispania, Italia, & Germania
literæ doctissimorum multorum medicorum, quibus cũ

inuitant & hortantur, vt pergat artem nostram illustrare: & properet opera in aliis suis voluminibus promissa, edere. Quid verò nouo hoc suo labore præstiterit, non est, quod pluribus dicam. Prodit enim ipsum opus, quod pro suo authore loquitur, & quantum (vt dici solet) distent æra lupinis, abundè testatur. Quare hoc solum superesse video, beneuoli Lectores, vt vos admoneam, ne temerè illis credatis, qui vel liuore adducti: vel quòd pudeat se ignorasse, quod nunc Argenterius docet: vel vt ea, quæ hic traduntur, tamquam sua, vobis obtrudere posśint: vel (quod verius est) malignitatis suę specimen prębeant, conabuntur vos auertere à lectione huius operis. Quo quidē perlecto meæ admonitionis, vt certò scio, vos non pœnitebit, & aliorum dehortationes, calumnias & nugas contemnetis: Et perinde ac venenosos sirenum cantus surda pertransibitis aure. Valete.

VALENTINI AVENATI PHILOSOPHIę & medicinæ doctoris in Argenterij Commentarios Carmen Phaleucium.

Ceu sol exoriens fugat tenebras
Commutat nitido nigrumque amictum
Tellus: & micat aer, atque pontus.
Ceu rebus varium suumque reddit
Quem nox abstulerat dies colorem.
Argenterius en alter Apollo
Illustrat tenebris Galeni oracla
Densis obruta lucubratione.
Ergo Argentea cerne, quæ fuerunt
Olim ferrea, plurimos per annos.

In eosdem distichum.

Diuinus monumenta hæc Argenterius edit:
Ergo Argentea sunt, plumbea turba tace.

IVVENALIS ANCINÆ FOSSANENSIS in Argenterij Detractorem.

Purpuream ne vomes animam iam bile reiecta?
Ni pereas renomens Zoile, dispeream.
Quid tantum Cynico rodis sub dente furorem?
Argentum hoc nullis dentibus atteritur.
Pallida si numquam mors immortalia tangit,
Quid potes? hic veluti iam Deus haud moritur.
Semper enim docuit, Phœboque est digna locutus,
Vnde immortalis gloria parta sibi.
Quinetiam Heroas genus alto à sanguine diuûm
Rursus immortaleis efficit ipse magis.
Id sciat Emanuel belli immortalis honore,
Dux opere ex tanto clarior efficitur.
Sæpe (equidem fateor) vellit decreta Galeni
Plurima: quid tandem, Phryx vbi homo arguitur?
Quis neget esse Ducem medicis, quem quisque sequatur?
Quòd tamen haud erret, vana superstitio.
Multa etiam scripsit, dum vix pubesceret æuo,
Suffecitque operi sæpius vna dies.
Hunc autem matura virum cum fecerit ætas
Quis dubitet puerum vincere posse senem?
Exiguæ ingenii vires puerilibus annis:
Firmius ingenium, consiliumque viris.
Quid moror? antiquis num Claudius ipse pepercit?
Thessalios mordet, sæpe & Aristotelem.
Carpit Aristoteles diuini scita magistri:
Dum ratio in promptu est, cætera vix locum habent.
Hæc via vera docet rationem inquirere veri:
Sic verum ex vero verius elicitur.
Quantum Argenterio totus nunc debeat orbis,
Si nosses, meritis prosequere virum.
Sed iam vipereum iaculari desine virus
Zoile, & æternùm pessima lingua vale.

IOANNIS ARGENTERII PEDEMONTANI PROLEGOMENA IO. IN PRIMVM *artis Medicinalis librum.*

IN OMNI officio duo potiſſimum ſpectanda eſſe arbitror: Primum quid agere expediat, Secundum qua ratione quæ agenda ſunt, tractare oporteat. Itaque cum noſtrum officium ſit docere, videndum quæ & quot ſint à nobis docenda, quáque ratione illa recte explicare poterimus. Porro docendorum numerũ intelligemus ex notione finis nobis nunc propoſiti. Nam cum finis omnia quæ in eum referuntur, poteſtate contineat: fit vtique vt ex eius conſideratione, & reſolutione, certus rerum numerus eliciatur, ita vt nihil ſuperfluum, aut diminutum tradi poſſit. Sic enim Galenus docet non ſolum vniuerſas medicinæ partes, ſed etiam aliarum rerum numerum inueſtigandum eſſe, conſtituique quod ex illis conſtat. Igitur cum artem medicinalem Galeni ſuſceperim explanandam: illa autem ex ſua inſcriptione polliceatur (quod & ipſe author teſtatur) vniuerſæ medicinæ tractationem, & aliorum omnium librorum, quos ille ſcripſit, compendium: cogimur vtique in operis huius enarratione omnia attingere, quæ ad medicinam docendam pertinent. Sunt autem hæc in duplici differentia: quædam enim de vniuerſa medicina dicuntur: alia vero ad ſingulas eius partes ſunt referenda. Prioris generis hæc ſunt, quodnam fuerit initium artis medicæ, qui illius inuentores, & laudandi poſtea cultores, quid vnuſquiſque addiderit, mutauerit, aut aliud quod ſcire ſit neceſſarium, vel laudabile præſtiterit: quid pręterea, & qualis facultas ſit ipſa medicina, quodnam illius ſubiectum, quis finis, quæ & quot partes. Hæc enim vt de vniuerſa arte dicuntur, ita ſi ignorantur, fruſtra alia quæ in ea continentur, docere tentabimus. Cæterum quum operis cuiuſcunque explicatio habeat

quædam etiam cōmunia, alia vero propria singulis tractationibus, & rebus quæ in eo docentur, cogimur eadem ratione priusquam ad hęc perueniamus, illa inuenire & exponere. Sunt porrò communia vniuerso operi quę προλεγόμενα à Græcis dicūtur: à nobis vero pręlectiones haud ineptè vocari possunt: atque hęc quidem plura, aut pauciora, poni solent, prout dubia quædam sunt & obscura in quibusdam operibus: in alijs verò nota & perspicua. Sunt tamen decem hęc in vniuersum: libri author, inscriptio, intentio, siue scopus, vtilitas, diuisio, difficultas & facilitas, subiectum operis, dignitas, proportio & comparatio libri propositi cū alijs authoris operibus, ordo quo vtitur author, quémque sequi vult doctor. Iam vero docendi ratio fit methodo, cuius vim & vsum nos explicare oportet, ne temerè aliquid docere tentemus: & quoniam etiam de doctrinis Galenus initio huius operis agit. Igitur cum inuenerimus agendum esse de his, quę ad totam artem & singulas illius partes pertinent, necnon de illis, quæ communia sunt vniuerso operi, & propria his, quę in eo docentur: Ac prętereа quærendam esse docendi rationem, & viam, qua illa omnia explicari possint: nunc videndum de quonam ex propositis tractare prius oporteat. Postulat quidem docendi ratio, vt is, qui artem suscipit explicandam absque operis alicuius enarratione, primo loco explicet quæ communia sunt cęteris, quæ in ipsa arte docentur, ipsi verò medicinę propria. Sed quoniam secundo capite Galenus medicinam definit, & commodè eo loco alia quæ commemorauimus de ea esse enarranda, doceri poterunt, sequemur operis ordinem, cui ex nostro instituto sumus addicti, & primū prælectiones expediemus: deinde de doctrina docendique ratione (quoniam de ea re primo capite agit author) disseremus. Postea verò quæ communia sunt arti nostræ diligentius pertractabimus. Postremo illius & operis partes explanare aggrediemur: habent enim illa eādem tractationem, quoniam in opere docentur, quæ propria sunt arti. Porrò vniuersa προλεγόμενα, nonnulli ex interpretibus huius operis (vt Akachias) prætermittunt, idque temerè, quandoquidem non solum videmus ob omnibus Græcis & La-

tinis philosophis, qui aliorum libros enarrant, ea proponi, & maximo studio ac diligentia doceri, sed etiam rei natura postulat, vt præcedant communia, sequantur verò propria. Addo quod horum explicatio luculentiorem & ornatiorem interpretationem reddit, ac lectorem, auditorémque excitat, totque rebus præcognitis alacriorem facit ad ea, quæ in opere continentur perdiscenda. Alij verò (vt Manardus, & Mõtanus) pauca duntaxat ex illis attingunt, nec ea quidem suo loco. Nam illi statim ab initio quærũt quodnam sit medicinæ subiectum, & an rectè illa in Theoricen, & practicen diuidatur: quę nemo commodè intelligere potest, qui prius perspectum non habuerit quid ipsa sit medicina, & quis illius finis. Sed cur hæc passim inculcat & vsque ad nauseam de illis disputat Montanus, reliqua verò lõgè difficiliora, & vtiliora contemnit. De Galeno mallem (vt Salusti⁹ inquit de Carthagine) tacere, quàm pauca dicere sed qm̃ ad id me cogit tractatio, breuiter perstringã, quę meo instituto sufficere posse arbitror. Duo putãtur fuisse Galeni insignes medici & philosophi, alter Menodoti filius, qui introductorium medicinæ, & librum de renũ affectibus, & forte etiam multa ex aliis operibus, quæ inter Galeni libros Spurij censentur esse, conscripsit. Alter fuit Galenus in Pergamo, ciuitate Asiæ minoris natus, patre Nicone, optimo viro, diuite, summo Geometra, Astrologo, Logico, Architecto, & super omnes Philosophos admirabili, vt ipsemet Galenus testatur octauo methodi, & in lib. de cibis boni, & mali succi, ac in lib. inscripto de remedio affectuũ: vbi ingenti fœlicitati sibi ducit, quod patrem ab omni iracundia alienum iustissimum, frugalissimum, humanissimumque haberet, Matrem verò vsque adeo iracundam, vt etiam morderet interdum ancillas, & semper clamaret: contenderétque cum patre, & longè quidem asperius, quàm Xantippe illa cum Socrate. Refert idem in lib. de præcognitione, & nono Methodi, cum ad philosophum deduceretur, per euidẽs somnium patri iniunctum esse, vt in medicina quoque filium institueret, tanquàm Deus aliquis præuideret maximam illius laudem, quam in ea facultate ex tot tantísque libris sibi comparauit. Vixit sub cę-

De Galeno.

ſaribus Adriano, Antonino, Marco, & Commodo. Præceptores habuit, vt refert tertio de locis affectis, in omni ſecta doctiſſimos. Inter quos maximè laudat Satyrum & Pelopem. Puer patris diligenti cuſtodia vixit ſanus: etſi interim cum ille in agro receſſiſſet, inuitatus à ſuis commilitonibus liberalius horeis fructibus ſeſe repleuerit, ita, vt poſtea aduueniente autunno in tam acutum morbum inciderit, vt ſanguinis miſsione opus habuerit. Agebat tunc decimumoctauum annũ. Poſt obitum patris vnà cum æqualibus ſuis etiã huiuſmodi fructibus vſus, ſimilique morbo conflictatus, rurſus eodem remedio adhibito conualuit: poſtea ſingulis annis, interim vno interpoſito, vſque ab vigeſimum octauum, morbo corripiebatur: ac cũ periculum eſſet ne abceſſus in ea parte decumberet qua iecur ſepto tranſuerſo committitur, ab vniuerſis fructibus abſtinere decreuit, præterquàm ab exactè maturis vuis, & ficubus mediocriter ſumptis, Atque ita, inquit ille in libro de cibis boni & mali ſucci cõcoctionis & exercitationis ratione habita, multis iam annis ad hunc vſque diem nulli morbo obnoxius tranſegi: tametſi alibi ſcribit ſe ob nimium litterarum ſtudium aliquando in diariam incidiſſe. Habet etiam in lib. de locis affectis ſe laboraſſe colico dolore & deceptum ab initio, an eſſet in inteſtinis vel renibus affectus. Propterea fallitur Cornucopia qui illum ſcribit vſque ad extremam ſenectutem ſine morbo vixiſſe. Pedeſtri itinere ſępe incedebat, vt nono de ſimplicibus commemorat. Corinthum nauigauit, vt Numeſianum Quinti diſcipulũ conueniret: petijt quoque Alexandriam, vt alios Quinti diſcipulos audiret. Profectus eſt & in Lemnum, ipſius terrę Lemniæ viſendi cauſa: idque bis fecit, cum prima nauigatione non Lemnum illam, quę terram à nobis Lemniam dictam profert, appuliſſet, ſed aliam. Romam bis venit, vbi ſcribit ſe charum fuiſſe magnis viris, ob egregiã, quã habebat de Anatome cognitioné, vt ait in lib. quem inſcripſit de propriis libris: tametſi noſtro hoc ſeculo extant, qui oſtendũt eum humani cadaueris nullam aut exiguam habuiſſe cognitionẽ: ſed de ſimiis, ſuibus, canibus, ſcripta eſſe, quę de Anatome extant illius opera. Vix etiam adducor vt credam

eum in magno pretio Romæ fuisse: quippe cum in lib. de præcognitione & in methodo medēdi, alibíque passim scribat, doctos medicos Romę non cognosci, nec accersiri, eósque non cenare cum diuitibus, nec multos habere asseclas, latronésque esse Medicos Romæ degentes, tanto deteriores aliis latronibus, quod hi in montibus: illi verò in maxima ciuitate insidientur, eósque inter se conuenire, vt alios exteros nouósque in ciuitate medicos omni ratione turbant, & extrudãt: prę-sertim quos doctos agnoscũt, quorumq; virtutem formidãt. Quod vitium numquam deseruit medicos Romanos eosdē omnes bonas horas in salutãdis & comitandis nobilibus consumere. Ac cũ scribat in libro de curatione per sanguinis missionem, se bis in die, ad famulum cuiusdam nobilis qui in agro laborabat ophthalmia solitum accedere, & vnicum famulum Romæ habuisse cum pauca supellectile, Ac à quodam Philosopho se persuasum, vt à Roma discederet, quod per somnum etiam admonitus, vt refert in lib. de motu musculorum, nemine salutato protinus fecit: clarum est eum Romę non fuisse in magno pretio. Fuit Galenus vir libero ingenio pręditus, vt ostendunt illius opera, in quibus aperte sępe contradicit Platoni, Aristoteli, Chrysippo, & vniuersis aliis Philosophis, & Medicis, Nec ipsi Hippocrati quem maxime veneratur aliquãdo parcit. Scribit enim in lib. 2. de simplicibus se liberum esse, & in tota vita, veritatem omnibus rebus pręculisse. Ac in libro sexto de morbis vulgarib. commenta. 2. ita ad verbum habet. Ego nõ solum in Hippocratis scriptis: sed etiam in omnibus antiquorum libris obseruo, Vt non temerè quę quisque ipsorum dixerit, probem, sed experiētia ac ratione, verũ ne, an falsum sit, quod scripserunt, examino. Seruos vero ac libertinos vocat, qui se alicui scriptori ita addixerũt vt ĩ considerate ac temere credant quę quisque illorũ tradidit. Est de hac re eadē sententia in libro, quem inscripsit de proprijs libris, vbi ait, seruos se vocare illos quicumq; vel Hippocraticos vel Praxagoreos, vel ex alio quocũque tandem viro se nominant, eligenda autem esse ex singulis, quæ sunt pręstãtissima. Inuehitur quoq; acerrimè in li. 2. Metho-

di, contra eos qui credi sibi volunt quod aliorum dictis, & authoritate nitantur. Tyrannicam enim esse huiusmodi doctrinam & cõtentionis confusionísque plenam, dum comtempta rerum inuestigatione nunc hos nunc alios testes afferimus ad omnia probanda. Pleni sunt his eius libri: ex quibus quilibet facilè agnoscere potest à Galeni instituto eos recedere, qui vel Galenicos, vel Hippocraticos medicos se vulgo venditant, & in omni re, de qua agunt probationes ex illorum verbis ducunt. vt autem cum libero ingenio fuisse agnoscimus, ita ille scribit septimo Methodi, & alibi se laudem & gloriam contempsisse, nec vmquàm libris quos scribebat nomen apposuisse: tametsi passim citat nunc hoc, nunc aliud opus, & libros integros scripserit, vbi vniuersos libros quos edidit passim enumerat, & ordinem in illis constituit. Scribit præterea ĩ tertio de locis affectis, neminẽ posse se melius quamcumque sectam tueri, Romęque primariis illius vrbis ciuibus, & Imperatoribus ob artis opera charissimum extitisse, ac medicinam ita vsque ad senectutem professum, vt neque curando, neque præsagiendo calumniam vmquam subierit, quam alij celeberrimi medici effugere nequaquam potuerunt. Addit in lib. quem inscripsit de ordine librorum suorum, se fœlicissimum fuisse, quòd sub patre docto Arithmeticã, Logicam, & Grammaticam didicisset, & postea claris insomnijs patrijs Philosophiam cum medicina coniunxisset, talemque fœlicitatem ipse maiorem reddidisse, quod citius meliusque ceteris omnibus omnia disceret. Est eadem de hac re octauo Methodi sententia, vbi habet plurimos ex suis condiscipulis sepè dixisse, eum esse excellenti natura, & singulari propter patris liberalitatem eruditione, & ætate ad discendum idonea, cui etiã suppeterent facultates, vnde disciplinis commodo vacare posset. Extant sparsim multi alij loci, quibus ipse multa de se suóque ingenio & fortuna prædicat, & singula egregia sua opera recẽset, ac præmia quæ à Boetho ob curationẽ vxoris acceperat, narrat: nec omittit siquis alius aliquam laudem & gloriam ei tribuerit, ita vt eum hominẽ nõ planè Stoicum fuisse existimare debeamus: Fuit in alijs refellendis sæpe acrior, videturque voluisse

antiquiorum medicorum memoriam extinguere, vno excepto Hippocrate, quem forte suæ gloriæ eo quòd pauca scripsisset minimum obesse posse crederet, cum aliorum dicta vndequaque arrepta occasione contentiosius persequatur, & reprobet vocabulorum vsum, definitiones, causas, remedia, plurimáque alia ab illis vsurpata, quibus postea vtitur. Quòd si vt maxime ingeniosus erat, ac ĩ omni disciplinarũ genere exercitatus, sic eam methodum quam toties laudat in scribendo obseruasset, non tot tantosq; libros scripsisset, nec idem passim repeteret, nec varia semper de eadem re doceret, maiorem profectò gloriam sibi apud præclarissima ingenia peperisset: sed cũ multa negligẽtius scripserit, pauca elaborauerit, aut ad editionem parauerit, vt ipsemet testatur ĩ opere de proprijs libris, plurima nobis reliquit excogitanda, perficiendaque. Plus tamen illi debemus quàm reliquis omnibus, qui hactenus de re medica scripserunt. Quo verò ætatis sue anno, & vbi mortuꝰ sit, asserere nequeo. Cæterum esse huius authoris opus hoc, constat ex varijs libris vbi ipsius meminit, vt septimo Methodi, & quinto de sanitate tuenda, vt alios prætermittã, nec mouere nos debet stylus, quo ĩ hoc vtitur quandoquidem res sibi proposita contractum scribendi genus postulabat. Nonnulli ex interpretibus huius operis (vt Manardus & Montanus) tradunt, duas esse illius inscriptiones: inscribi enim vel artẽ paruam, vel artem medicinalem: sed nescio qua ratione id asserere possint: nam si codices Græcos consulamus, inueniemꝰ profectò omnes vnam, & eandem inscriptionẽ habere, quæ est ἰατρικὴ τέχνη, id est medicinalis ars. Quod si fortè recentiores Græci aliam fecerũ inscriptionem, aut potius in suis operibus μικροτέχνην vocant, quod quidem non memini me legisse: aut si nostri interpretes ex versione Arabica artẽ paruam sunt interpretati, hæc nihil faciunt ad veram libri inscriptionem quæ ex libris huius authoris est sumenda. Habet autem non solum liber hic semper eundem titulum, sed cum Galenus illius mentionẽ facit in alijs suis operibus, nõ alio nomine quàm artis medicæ vtitur. At si quis μικροτέχνην pariter nuncupare velit, non inepti id facere poterit, Artem verò

paruam nemo rectè dicet esse: vna enim & eadem est ars medica, quæ nequit esse aliquando parua, aliquãdo magna: præterea ars parua non exprimit vocabulum græcum μικροτέχνην quod explicari nequit nisi per circumlocutionem ad hunc modum, quòd in paruo volumine, & paucis verbis vniuersa ars doceatur, quomodo hominem μακροκόσμον dicimus, nõ quod paruus sit mũdus, sed quod in paruo eius corpore omnia bona, quæ mundus in se continet complecti videtur, ac veluti in parua tabula illa descripta appareãt, vel potius quòd veram figuram mundi, vt Solinus scribit, referat, Ergo μικροτέχνη vocari potest: At ars parua nequaquã: vera tamen inscriptio est ars medicinalis, quoniam vt dixi ita inscribitur à Galeno & passim in aliis libris, vbi mentio de hoc fit, nõ alio nomine vtitur. Quapropter hallucinatur Montanus, qui docet hanc inscriptionem nequaquam conuenire huic operi, aut certe nimis generalem esse: quippe cum aliis libris (vt ait) conueniat, qui medicinales, & introductorij dicuntur: nam vt omittamus quod hæc repugnent authori, qui huic soli operi hunc titulum fecit, non sequitur, alios libros dici introductorios, & medicinales: & proinde inscribi posse artes medicinales: non enim eo, quod sint introductorij, & medicinales, id est de medicina tractantes, ideo artis medicæ nomen illis conuenit, cum artem ipsam non doceant, sed partem dũtaxat artis, cuiusmodi est liber introductorius de pulsibus. Ac si quis dicat huiusmodi inscriptionem conuenire saltem posse libro de constitutione artis, in quo de vniuersa medicina agitur: respondere possum in eo artem non doceri: sed modum, quo ars ipsa constitui possit, vel quod magis proprium titulũ acceperit de constitutione artis, vt alio postea opus nequaquam habuerit. Quod si quis magnopere contendere velit, non admodum inuitus concedam authorem potuisse etiam illud opus, artem medicam inscribere, sed quid opus est in ea re laborare, si placuit Galeno illud de constitutione artis, hoc verò artem medicam inscribere aptissimo vtrique operi titulo? In vtroque enim artis nomine vtitur, quoniam de vniuersa arte agitur, & non solũ de aliqua artis parte, vt in aliis libris. Ab eo verò quod sibi proposuit faciendum

in vno addidit de constitutione: in alio verò nihil addidit, quod fortè vna dictione explicari non posset, quod in eo præstat id, quod iam docere aggredior. Curtius, & Montanus putant Galenum in hoc opere vniuersam medicinam perfectissimè, & absolutè velle docere, quod quidem authori repugnat, qui dicit se solum capita velle tradere. Ad hæc docendi ratio, quæ est absoluta, non solum manet in generalissimis capitibus, sed etiam descendit ad infimas species vt Plato, Hippocrates, atque adeò ipse Galenus sæpe dicere solent. Præterea hic non tractat, nec aliquam mentionem facit de medicamentis simplicibus, & compositis, de Anatome, & vix meminit elementorum, humorum, generationis, differentiarũ, & causarum morbi: quorum absoluta explicatio, magna, & integra volumina postulat. Monachus verò, qui dicit Galenum hic docere velle artẽ confuse, siue (vt aiunt) confusam, longè magis aberrat: nam doctrina, qua hic vtitur author, est per capita, & conclusiones. Præterea procedit à definitionis dissolutione & explicatione, ita vt nihil distinctius reperiatur. Addo quod ille sibi in hac re repugnet: nam si cõfusa hic traditur medicina, quomodo potest habere se hic liber ad alios, vt puer ad virum? puer enim ad virum non se habet vt confusum ad distinctum. At nec probo illorum sententiam qui arbitrantur Galenum velle hic docere medicinam per capita. Cum enim author in hoc opere faciat cũ doctrina definitiua, quod in lib. de constitutione artis cum resolutiua, vt ex procemio colligitur, vbi non ex diuersa materia, sed ex diuersa docendi ratione illas duas doctrinas inter se distinguit, constat, profectò hic eum velle ostẽdere quo pacto possit medicina per doctrinam definitiuam doceri: quoniam in lib. de constitutione ait se non medicinã, sed quo modo illa per doctrinam resolutiuam constitui possit, demonstrare velle. Idem licet probare ex tribus locis Galeni qui habentur in procemio, quorum primus ita habet. Tertia ex definitionis dissolutione cui nũc incumbimus: In secundo sic, Hoc vero loco eam, quæ ex diffinitionis dissolutione fit, instituimus: In tertio ita legitur, sigillatim totam medicinæ tractationem in multis aliis operibus diligenter conscripsimus, quibus ad tres doctrinas

De intẽtione siue scopo authoris in hoc opere.

vti licet: verum eam, quę diffinitionis dissolutione fit, nūc aggrediemur: si hoc tātum etiam addiderimus nos solum capita, & veluti conclusiones eorum, quæ alibi fusè sunt demōstrata, esse tradituros. Ex quibus quidem patet Galenum non proponere se primo, & per se medicinam docere velle per capita: sed quo pacto medicina doceri possit per doctrinam diffinitiuam, quæ plurimum certè inter se differunt, vt multum refert dicere artem constituere, vel constitutam docere ab eo, quod est modum ostendere, quo ars cōstitui potest. Quæ verò de medicina docentur non ex prima intentione proponit author, sed tāquam exempla, & materia contenta in diffinitione, ex cuius explicatione ostendit medicinam posse doceri per doctrinam diffinitiuam. Eadem profectò ratione, qua in lib. de constitutione artis, quæ de medicina docet, affert, vt monstret vim doctrinæ resolutiuæ. Ergo Galenus in hoc opere primò, & per se instituit docere quod medicina per doctrinam diffinitiuam tradi potest: per accidēs verò proponit se solum velle capita attingere, quæ quidem non sufficerent ad artem ipsam docendam, sed sufficiunt ad docendum vim, & vsum huius doctrinæ. An verò solum capita attingat (vt ille scribit) suo loco expendemus. Librum hunc credunt nonnulli ita se habere ad alios libros Galeni, vt vniuersale se habet ad particulare. In hoc enim omnia comprehendi, quæ ad medicinam pertinēt: In aliis vero tractari dūtaxat, quę ad vnam partem illius pertinent. Alii verò tradunt eam esse proportionem quæ est inter imperfectum, & perfectum, & puerum & virum. Alij verò vt confusum ad distinctum. Verum omnes istas opiniones primum generali & communi, deindè propria confutatione ita refello: scribit enim Galenus, vt antea ostendimus, se velle hic doctrinam diffinitiuam facere & cum ea conclusiones quasdam dūtaxat tradere: quo fit, vt hic differat ab omnibus aliis eo, quod in hoc doceat modum, quo medicina tractari potest per doctrinam diffinitiuam, quod in nullo ex aliis facit, & quod conclusiones & capita rerum hic ponat, Alibi verò prolixius de rebus disserat: Et hoc patet in omnibus & singulis ferè Galeni operibus, eo excepto in quo agit de constitutione artis, in eo enim conclusiones e-

De differentia & proportione huius operis ad alios libros Galeni.

tiam & capita rerum ferè omnium, quæ hic etiam docentur, explicat. Ergo ab eo libro differet hic, docẽdi ratione: quandoquidem in hoc diffinitiuam doctrinam, in illo resolutiuam sequitur. Materia autem in vtróque opere eadem statuatur. Qui verò volunt opus id se habere vt vniuersale ad particulare, ratione etiam non carent, si intelligant vniuersas ferè medicinæ partes in eo explicari, quod in aliis non fit, eo tamen etiam excepto, qui agit de constitutione artis. Quod si intelligant in hoc libro vniuersalia omnia doceri magis, quàm in aliis, falluntur. Nam easdem curãdi indicationes hic & in methodo commemorat, eosdem signorum fontes hic statuit in cognoscendis partibus affectis, quos in libris de locis affectis proposuit, eadem genera morborum & symptomatum, easdem causas hic & passim alibi recenset, adeò vt hac ratione ęque vniuersalis sit hæc, vt aliorum librorum tractatio. Qui vero vt imperfectum ad perfectum se habere hoc opus volunt, videntur in eam opinionem venisse, quòd ignorata illius inscriptione, hic liber esset (vt illi arbitrantur) ars parua: in aliis verò magna contineretur: nisi fortasse hac ratione imperfectũ vocare velint, quod illius tractatio singula nequaquam prosequatur, nec probationes adhibeat necessarias: sed solum capita proponat, quorum vi reliqua omnia comprehenduntur. Cæterum non esse eam proportionem, & rationem huius operis ad alia, quæ est confusi ad distinctum, patet: quandoquidem doctrina, quæ fit per explicationem definitionis, omnia distinguit, & nihil confusum relinquit: nisi vocare velimus nescio quo modo doctrinam eam cõfusam, quæ in certis capitibus consistens, omnia particularia nequaquam prosequitur. Igitur vt rem concludamus, hic liber ad omnes Galeni libros simul consideratos ita se habet, vt conclusio ad præmissas, & vt id, quod continet capita, ad ea, quæ prolixiorem doctrinam continent. Ad singulos vero libros Galeni comparatus differt, quòd hic doctrinam diffinitiuam faciat, quod in nullo ex aliis facit, & quod capita toti⁹ ferè medicinæ doceat, quod in nullo alio prætérquam in lib. de constitutione artis præstat, & cum singulis libris comparatus reperietur habere aliquãdo rationem vniuersalis, aliquãdo im-

perfecti, aliquando perfecti, aliquando distincti, aliquando elaborati, aliquando negligenter scripti. Curationem enim morborum vniuersaliter prosequitur: signa verò quibus dignoscere possimus temperaturas nō solum generaliter, sed magis particulariter docet, quàm in lib. de temperamentis, & id etiam perfectius facit. Imperfectè autem & confuse enarrat salubris, insalubris, & neutri significationes, & latitudines, quod perfectius & distinctius præstat in lib. de sanit. tuenda, & Thrasybulo. Et hæc quidem de hac re sufficiant.

De ordine libri & diuisione.

Triplicem ordinem explicandum esse censeo, primum eum, quem habet hic inter alios libros Galeni, secundum quo vtitur author. Tertius est ordo rerum, quæ tractantur. Quod ad primum ordinem attinet, sunt qui putent librum hunc vltimo loco esse legendum: idque rationibus partim à Galeno assumptis, partim etiam ex aliis rebus. Scribit enim Galenus in proœmio librum hunc, & doctrinam quæ hic tractatur, facere ad memoriam. Discenda enim sunt prius ea, quæ memoriæ mādari debent: idque per tractationem prolixiorem, posteà ea in capita contrahenda sunt, & memoriæ mandanda. Vt ergo imaginatio, & cogitatio præcedunt memoriam, sic alios libros hunc præcedere debere. Præterea idem author scribit hunc librum esse aliorum omnium compendium. At nemo ex compendio poterit artem aliquā rectè discere, præcedant enim oportet illi libri, in quibus continetur doctrina amplior, & plena probationibus, & demonstrationibus: ex illis enim gignitur scientia conclusionum. Postremo aiunt illi Galenum in omni ferè tractatione se remittere ad alios libros. Ex quo patet alios, qui lucem præbent huic, præponendos, & prius legendos esse. Alij verò sunt qui contrarium tenent vt Montanus, Curtius, & Manardus: sed illi inter se differunt. Nam Curtius & Manardus volunt hunc librum inter introductorios collocari, si modo doctor eum interpretetur, non autem si discipulus præceptoris opera destitutus Galeni libros percurrere velit. Propterea illos errare cēsent, qui aiunt hūc librum vltimo editum, & primo legendum. Quod enim est compendium, & ad memoriam facit, postponendum esse. Montanus verò absolute pronunciat librum istum

esse inter introductorios collocandum: quoniam agit de tota arte. Idem probat Galeni testimonio in fine huius operis, vbi recēsens Galenus libros quos composuit, scribit librum de constitutione, & hunc seorsum esse ab aliis libris, in quibus plenior doctrina explicatur. Ac vt melius possit suam opinionem astruere, distinguit Galeni libros hoc modo, quòd quidam nihil ad artem pertineant, tractent tamen de rebus, quæ possunt non nihil conducere ad artem. Cuius generis dicit esse libros de placitis, de demonstratione, de remediis, perturbationum animi, & eum, qui titulum habet, quod animi mores sequātur temperamentum corporis, & eum qui inscribitur, quod optimus medicus sit etiam philosophus, & alios præterea multos, quorum pars periit, pars autē superest. Alios verò dicit esse, qui artis partes explicant: cuiusmodi sunt libri de elementis, temperamentis, morbis, & alij plurimi, sine quibus ars constare nequit: quippe cum sint veluti artis membra. Inter quos ponit etiam quosdam esse introductorios: vt est liber de pulsibus ad Tyrones ad vniuersum opus de pulsibus. Alios demum dicit esse libros, qui de tota arte agunt, vt librum de sectis, de constitutione artis, & hunc ipsum de quo agimus, & hos inter introductorios collocandos. Verum ego vtranque opinionem recipio & coniungendam esse arbitror: esse inquam opus hoc primo, & vltimo legendum. Nec obstant rationes eorum, qui vnā ex partibus tuentur. Nam ad eos, qui dicunt postremo legendum eo, quod compendium sit adfero, quòd eadem ratione introductorius liber de pulsibus, qui compendium est totius tractationis de pulsibus, quam facit Galenus, postponendus esset sexdecim libris de pulsibus. Nec ignoro quidem compendia difficilius intelligi, quàm ea volumina in quibus res eadem prolixius explicatur, & vbi res iam memoriæ est mandanda, tunc compendia maximè quæri. Sed vt nihil est, quod possit habere omnes vsus, ita alia ratione compendia hæc, quæ continent totius artis capita, sunt inter primos libros legenda: quoniā subiiciunt omnia, ad quæ referre posteà debet, quæ in aliis libris legit illi⁹ facultatis studiosus. Si enim medicinæ studiosus non legeret ab initio hunc librū, forte desperaret se posse vnquam me-

dicinã discere multitudine librorũ Galeni, & aliorũ medicorũ deterritus: sed si prius nouerit totã medicinã versari in corporibus, signis, & causis salubribus, & insalubribus, neutris, tunc bene sperabit, & agnoscet legẽdo Galenũ & alios scriptores, quãdo illi vtilia, vel inutlia tradant. Ergo nihil obstat, quominus liber iste à rudioribus legatur, etiã si præceptore destituatur. Nã pręter rationes prædictas facit ad hoc contra Curtiũ, & Manardũ Galeni authoritas, qui cũ ordinat libros suos, legentiũ rationẽ habet, non eorum, qui à præceptore ea, quæ ipse tradit sunt percepturi. Nec mouetur, si in libris suis introductoriis multa sint scripta difficile, quæ nequeãt intelligi ab illis, qui adhuc sunt rudiores, Nam (vt diximus) non potest res vna omnia habere commoda. Cæterum inter postremos legendus est iste liber, quia veluti conclusio est, & capita cõtinet omnia, quæ prolixius alibi à Galeno sunt demonstrata: Ideo quia facit ad memoriam, & compendium, prouectioribus cõuenit. Quia verò vniuersæ medicinæ capita proponit, & exponit summam totius medicinę: ad quam omnia quę postea discenda sunt, referri debent rudioribus cõfert. Ab omnibus igitur legendus & audiendus. Cæterum ordo doctrinę quo vtitur author est, definitorius, de quo postea suo loco agemus. Tractat autẽ primo de corporibus salubribus, insalubribus, & neutris. Secundo de signis eorũ. Tertio de causis salubribus, insalubribus, & neutris, quibus omnibus præponit procemium, in quo doctrinam quęrit, qua vult vti in opere. Ex quo quidem patet operis diuisio in procemiũ, & tractatum, qui tres partes continet & in eas diuiditur nempe corpora, signa, & causas.

De vtilitate operis.

Porrò vtilitatem huius operis hanc proponit esse Galenus, quod ad compendium, & memoriam faciat, ob rationem tractationis, & doctrinæ, qua in eo vtitur. Ego verò non solũ hunc, sed & alios vsus in eo reperio. Non enim solum ad compendium facit, & memoriam, sed etiam ad reminiscentiam. Est prætereà vtilis liber hic, ob rationem tractationis, quæ vniuersis medicinę studiosis accommodatur. Nam rudioribus ea ratione (vt diximus) vtilis est, quod illis artis capita proponat, ad quæ postea referre debent, quæ in aliis vniuersis libris spar-

ſim leguntur. Doctioribus autem ob rationes, quas Galenus affert: quod ſcilicet compendium ſit totius illius multitudinis librorũ, quos ille de arte medica nobis reliquit, ita vt in eo videre poſſint medicinæ ſtudioſi vno intuitu quæ in alijs libris latius explicata legerunt: Vnde ad memoriam (vt ille recte cenſet) facit. Nam ſi memoria eſt, (vt inquit Ariſtoteles) habitus cõſeruatiuus imaginum, & phantaſmatum, quatenus ad res exteriores referuntur, optima ratione fit, vt quanto pauciores imaginationes fuerint, melius conſeruentur. At pauciora ſunt, quę breuiora ſunt, & compendio ſcripta. Ad hæc ſi memoria maximè cum meditatione conſeruatur (vt Ariſt. etiam teſtatur) meditatio autem nihil aliud ſit, quàm crebra repetitio imaginum, accidit vtique vt facilius illorum memoria conſeruetur, quæ pauciora ſunt. illa enim facilius meditari licet. Porrò quod de memoria dictum eſt, idem de reminiſcentia dicendum. Si quid enim è memoria exciderit, prõptius in eam reuocabitur, ſi illud compendium ſit, & pauca in ſe contineat, quandoquidem reminiſcentia fit propter affinitatẽ cum imaginatione. Nam ſi quis Platonem legentẽ viderit, exciderítque is è memoria, viderítque alium geſtantem librum, propter affinitatem promptè libri Platonis, & legentis ipſius recordabitur. Sic ſanè hoc opus reminiſci faciet eorum, quæ in ſilua librorum Galeni: tanquam in vaſto, & profundo pelago continentur. Ac quemadmodum optimi Nautæ, intuentes tabellam, in qua depictum orbem habent, ſuum iter peragunt, ad illud quę redeunt, ſi quãdo tẽpeſtatibus iactari à recto curſu aberrauerint. Sic multi confuſi prolixitate Galeni, Archetypũ in hoc opere habebunt, ad quod reſpiciẽtes ſe ipſos colligent, & quæ inutilia ſunt, reſecabunt. Addo aliam vtilitatem ex ſcribendi modo: In hoc enim non ſunt digreſſiones, aut inuectiuæ, aut prolixæ explicationes rerũ ad medicinam nequaquam pertinẽtes, vt fit in alijs Galeni libris: ſed omnia vtilia ad finẽ medicinę conſequendum pertinẽtia. Tot enim ſunt in eo ſententiæ, quot verba. Eſt præterea vtilis liber hic ratione eorum quæ tractantur. Non enim in eo quædam duntaxat, vt in alijs operibus: ſed vniuerſam ferè medicinam com-

plectitur, docétque. Ac simul explicat docendi rationes, quibus non ipsa duntaxat medicina, sed & aliæ facultates tradi possunt. Est quibus quidem innotescit difficultas huius operis. Ex enim difficile vniuersam medicinam, aut saltem omnia illius capita, in tam exiguo opere complecti. Præterea doctrina, quæ solum capita attingit, nihílque probat: sed solum rem proponit, & narrat, necessario secum magnas difficultates trahit. Quod quidem patere potest ex interpretibus, qui plurimũ laborant, & inter se maximè discrepant in rationibus reddendis earũ rerum, quæ ab authore hic proponũtur. Cęterum de operis subiecto tractabimus postea, cũ de medicinæ subiecto agemus. Nam multa de ea re dicenda sunt, quæ, ne eadem repetere cogamur, consultò ad eum locum differenda statuo. Quoniã de doctrina docẽdíque ratione agit author in primo capite huius operis, nec omnia attingit, quę in hac re sũt necessaria, operę pretiũ esse duco alia afferre, quę ab ipso Galeno alibi dicuntur. Sic enim plena, & perfecta reddetur illius tractatio, & nos quod ab initio proposuim⁹, pręstabim⁹. Sunt porrò docẽdi modi & rationes, quibus maiores nostri, aut nos ipsi vtimur, ferè quinque. Quidam enim in vtráque partem, de re qualibet disputãt, nec præterea diffiniunt vtra vera sit. Qua quidem ratione vsi sunt Academici, sicut Galenus in lib. de optimo docẽdi genere memorię prodidit. Alij verò, veluti Historiographi, narrant aliorum sententias nulla adhibita probatione, cuius generis nostro tempore sunt Siluius, Akachias, Funcius, & alij multi, qui ex aliorum libris numeratis verbis, suos conficiũt, vnde quidam ex nostris interrogatus, quales nã professores in Academia totius orbis (vt vulgus credit) pręstãtissima inuenisset, lepide sanè respõdit, se nullos alios potuisse audire doctores, quàm grammaticos: omnes enim grammaticam docere, cum Latini, & Græci sermonis solum rationem habeant, vt qui scilicet ex grammaticorum scholis in artem medicam persilierint, & fœdissimè eam conspurcauerint. Alij omnia in quæstiones vertunt, vt Galenus vocat, Logicas, id est nihil ad artem discẽdam conferẽtes, quas non ex rei natura diluunt, sed scriptorum authoritate. Alij verò sunt, qui nõ solũ hac quęstionaria

De difficultate operis.

De docendi ratione in opere explicãdo necessaria.

ſtionaria doctrina vtuntur: ſed etiam maximè laborant in ſcriptoribus inter ſe conciliandis. Quo genere docendi, proximis ſeculis ferè omnes doctores ſunt vſi, & nũc plurimi in Italia vtuntur: quorum mane ſtudium alibi damnauimus. Sunt demum qui methodo docent. Quod quidem docendi genus, aliis omnibus reiectis, Galenus probat: vt ex multis locis facile oſtendere poſſum. Nam in libro, cui titulum fecit, an ars tuendæ ſanitatis pertineat ad medicum, ita habet. Ego de eiſdem rebus eadem ſemper aſſero, nec quicquam tractandum explicandum ve ſuſcipio, cuius methodum anteà non didicerim, & in ea aliquandiu me exercuerim. Habet inprimo methodi quippiam methodo inquirere, & explicare, ex aduerſo opponi ei, quod eſt fortuitò temereque idem facere. Scribit etiam libro ſexto de ſanitate tuenda doctrinam, quæ methodo vtitur, tum ad recordationẽ facilem, tum compendiariam reddi. Item in libro de cura epileptici inquit: ſi quis methodo ignaro & inexperto, etiam innumera perſcripſerit documenta: nunquam tamen idoneum artificem reddet. Quam ſententiam in Thraſybulo his verbis luculentiorem reddit. Qui methodum (inquit) rectè tenet, non amplius infinitis eget, ſibi ipſi omnia inuenire valens. Qui verò eam ignorat, non agnoſcit, an ea infinita perperam dicta ſint, & multorum adhuc propoſitorum, quæ non audiuit, inops redditur. Præterea in lib. de conſtitutione artis medicæ, in quo conditiones refert neceſſarias ei, qui in aliqua facultate excellere velit, hæc habet. Qui in diſciplinis excellere vult, methodum quandam perdiſcere debet, quà, quod in ea quærit, inuenire poſſit: & non ſolum methodum habere, ſed illam exercere debet. Sunt alii propemodum infiniti loci apud Galenum, quibus methodum docendi extollit, ita vt ſine ea ne nihil rectè inueniri, doceri, & conſtitui poſſit. Quapropter vidẽdum eſt quid ſit huiuſmodi methodus, & quibus conſtet, & perficiatur. Scribit autẽ Quintilianus methodum eſſe breue compendium. Cicero verò viam, artem, rationemque interpretatur, Galenus autem textu vigeſimo, tertii commentarii in ſextum librum de morbis vulgaribus, id, inquit, quod poſteriores Hippocrate methodum appellauerunt, alii ante illum viam

De Methodo docendi.

rectam vocarunt. Diffinit autem methodum esse, ex qua rectè inuentorum, & factorum in artibus approbatio est: non rectè autem se habentium redargutio. At quarto methodi medendi inquit. Methodus via est quædam vtilis, omnibus particularibus communis. Eustratius in primum caput primi Ethicorum ait, Methodus viaque docendi, est habitus, qui cum ratione progreditur. At si quis vocabuli etymologiam spectet, clarius fortasse definiet vt Cicero. Nihil enim aliud est methodus, quàm via, ars, & ratio agendi quidpiam, eo quòd μετὰ ὁδοῦ id est cum via fiat, ex hac enim generali interpretatione supradictæ definitiones eliciuntur. Qui enim viam rectam seruat, & rationem in rebus tractandis, breuiter assequitur quod vult, ideo breue compendium dicitur. Sic qui rectè incedit in rebus tractandis, rectè inuenta probare, & redarguere, quæ rectè non se habent, potest. Rursus quoniam qui docet, rectè ab vniuersalibus ad particularia procedit: Ideo via vtilis omnibus, particularibus communis, methodus dicta est. Ex hac ergo generali interpretatione, varias methodi definitiones rei propositæ conuenientes elicere licebit. Qui enim rei inuentioni studet, methodum definiet esse viam, siue rationem inueniendi. Qui docet, docendi rationem. Qui discit discendi. Ergo cum nos methodum quæramus ad docendum, definiemus eam esse docendi rationem, seu viam, vel artem docendi. Sed iam videamus quibus constet, aut comparari possit huiusmodi recta via & methodus, de qua re colligere etiam oportet, quæ Galenus sparsim de hac re tradit. Scribit ergo in primo methodi, eos methodo tradere aliquid, qui cum via quadam, & ordine res ita explicant, vt aliquid primum constituatur: deinde aliquid secundum: atque ita deinceps, donec ad id, quod ab initio est propositum, sit peruentum: eodem etiam loco hoc scribit, qui vult aliquid methodo tradere, necesse est eum ab initio, quid quoque nomine, quo vsurus est, significetur, demõstrare. Posteà verò definiendum est id, cuius naturam quærimus, deinde diuidendum, si multas habeat partes. Postremo vniuscuiusque partis proprietates explicandæ. eadem etiam scribit in initio Commentarij in lib. de natura humana, vbi Platonem hanc methodum in docen-

dis rebus mutuasse ab Hippocrate refert, Methodo igitur docet qui nomina primo obscuriora explicat, deinde definitione circumscribit, posteà diuidit vsque ad infimas species. Postremò vniuscuiusque rei proprietates explicat. Hæc est illa methodus, tantoperæ à Galeno laudata: quę si omnia comprehenderet necessaria ad bene docendum, multo maiorem laudem męreretur. Verum cum multa relinquat longe vtiliora illis, quę comprehendit, est quod prosequamur eius laudes, cum iam perfecta erit & absoluta. Non enim sufficit nomina exponere, res definire, diuidere, & illius proprietates explicare; sed etiam causas illarum, & effectus sæpe docere conuenit. Ad hæc non docet hęc methodus, quo genere probationum sit vtendum in singulis rebus docendis. Præterea potest solum conuenire methodus singularibus rebus explicandis, non autem accommodari potest artibus vniuersis inueniendis, constituendis, & docendis: quemadmodum ex procemio huius operis patebit. Ac vt vno verbo dicam huiusmodi methodus, tam exilia continet pręcepta, tot, & tanta relinquit: vt eam tantam vim habere nequeat, quam Galenus ei tribuit. Quod ea (inquam) sufficiat ad omnia docenda, temerè sine ea, & cum ea omnia rectè doceri. Quapropter videndum est, si quid melius in hac re tradi possit, sumpto hic exordio. Quum omnis docendi ratio pręcepta requirat in illis rebus, in quibus contingit errare: necesse est, vt ea expendamus, quę cum obseruantur, perfectam rerum doctrinam reddunt. Itaque re proposita, quam docere volumus, constat primum videndum quid sit probandum: quid verò non. Neque enim omnia probanda sunt: & quæ probationem postulant, si illa omittatur, docendi ratio inepta redditur. Quo pacto videmus nostro hoc seculo plurimos in docendo hallucinari, dum ea, quæ notissima sunt, demonstrare student, nullamq; adhibent probationem, atq; lucem rebus suapte natura obscuris. Sunt autem ea probanda, quę in ea tractatione vel sunt ignota: aut ex alia non ponuntur, tanquàm nota. Quod quidem Aristoteles planè ostendit: cum ait, omnem doctrinam fieri ex præcedente cognitione: tanquam nō sint omnia probanda: sed quędam vel suapte natura, vel ex

aliis facultatibus ponenda tanquàm nota. Secundum verò quod postulat docendi ratio est, vt intelligamus quibus instrumentis singula docere possimus: In quo quidem nihil hoc nostro seculo est sanum, omnia enim sunt contaminata, omnesq; recedimus ab antiqua, & vera docendi ratione, quippe cum omnes probationes ab antiquorum verbis & sententiis ducamus, Pythagoricos ab omnibus damnatos imitantes, spectamus enim in rebus probandis non quid ratio, & sensus nostri, quos natura nobis ad rerum cognitionem dedit, docere possint: sed quid Aristoteles, Galenus & quod deterius est quilibet alius de ea re scripserit, illorum sententias colligimus, & libros nostros consarcimus, & detestanda temeritate edimus, laboramus præter modum in authoribus conciliandis, quod nullus vnquam ex præstantissimis authoribus fecit. Et dum aliorum iudicio viuimus, ostendimus nos non homines, sed bestias esse. Ac cum aliis leuiter credimus, ridiculos nos præbemus: naturam nostram non agnoscimus, torpescunt naturæ instrumenta, & artes facultatesque vniuersæ (dum putamus stulta quadam, & superstitiosa opinione, omnia ab antiquis inuenta & bene tradita) sepultæ manent, nullumque incrementum suscipiunt. Ac vtinam cum in his tempus conterimus, agnosceremns instrumenta necessaria ad facultates tractandas, nequaquam esse explicata à maioribus nostris. Atque posteà honesto labore & laudabili contentione aggrederemur illorum numerum, & vim docere. Tradunt enim Aristotelis interpretes vniuersa instrumenta quibus ad docendum vtimur, quatuor esse, nempe methodum siue viam diuisiuam, resolutiuam, diffinitiuam, & demonstratiuam. His plures esse non posse Eustratius in prooemio secundi posteriorum ad hūc modum probare nititur: aut enim (inquit) substantias scire volumus aut quę substantias sequuntur, ad substantias definitiua vtimur. Ex significatiuis verò rationibus ipsius, quid est esse, notitiam sequentium inuenientes, demonstratiuam in talium probationem accipimus. Quoniam autem opus est materia in diffinitiua ad effectuum perfectionem, eam subministrāt diuisio, & resolutio. cum enim diffinitiones sint, aut eorum, quę specialissima sunt

aut ſubalterna, vel à ſuperoribus, vel ab inferioribus has venamur, id eſt vel à poſteriorb⁹ vel à priorib⁹: A prioribus quidé diuiſione vtimur, à poſterioribus reſolutione. Hacten⁹ Euſtrati⁹, quib⁹ verbis cõfuſè prolatis nõ efficit, quod quidé credũt Manardus, & Montanus. Nõ enim hic de omnibus inſtrumentis, quibus ad docendum vtimur, ipſe agit, ſed vt in dictione eius apparet de communibus ſeruientibus ſcientiæ. Particularia enim inſtruméta plura ſunt. Nam & qui ſyllogiſmo dialectico aliquid probat, aut inductione aut exemplo, & denique per aliam probationem à ſenſibus vel intellectu ductã, docet quidem: At non id per vnum ex illis quatuor inſtrumentis. Quare malè illi inſtruméta inueſtigantes, quibus ad docendum vtimur, ea ſolum enumerant quibus ſcientiæ vtũtur. Nec aliquis hactenus ex illis conatus eſt explicare perfectum horum inſtrumentorum numerum: nec facile quidem eſt id facere. Nos autem vtcunque conabimur id præſtare, vt viam ſaltem indicemus logicis, quorum officium eſt hæc enarrare: aut aliis, qui hæc tractare velint in maiore otio, quàm nobis ſuppetat, ſumpto ex rei natura principio ad hunc modum. Omne quod docere volumus vel ſenſibile omnino eſt, vel intelligibilè vel partim ſenſibile, partim intelligibile. Porrò ſi ſenſibile ſit, ſolo ſenſu tanquam inſtrumento ad docendum, diſcendúmque vtemur. Si quis enim docere velit, cuius coloris ſit lac, non melius docere poterit, quàm ſi illud oculis ſpectandum ſubiiciat. Si verò intelligibile ſit id, cuius cognitionem quærimus: aut ex illis eſt, quæ intellectui ſtatim ſunt nota: vt dignitates, vel ex his quæ non talia ſunt. Si primi generis fuerint, ſolo intellectu vtimur, niſi qui rudior eſt, & parum ingenio valet, ſenſus etiam requirat: veluti ſi quis fortè non percipiat totum eſſe maius ſua parte, aut lineas omnes ductas à centro ad circumferentiam æquales eſſe, inductione facta per ſingularia docendus eſt. At ſi primi illius generis res non ſit, requirátque lucem aliquã: vt diuerſa ſunt, quæ docere volumus: ita & diuerſa inſtrumenta ſunt neceſſaria. Nam ſi artis conſtitutionem docere velimus, reſolutiua methodo vtendum, ſi componere, cõpõſitiua, ſi per capita docere, diffinitiua, vel diuiſiua. Si autem rei eſſentiam ſcire velimus diffinitio ad-

Quot ſunt probãdi aliqui modi.

hibenda eſt. Si quod multiplex eſt, diuidere conſtitui-
mus, diuiſione vtendum. Si quod particulare eſt ad vni-
uerſale reuocare placet, aut finem in ſua principia, aut
aliud denique, quod ab alio ducitur, ad ſuam originem
deducere, reſolutio commode id facit. At ſi aliquid ali-
cui ineſſe docendum eſt, ſi quidem illud particulare fue-
rit, ducto argumento ab vniuerſali per exemplum, vel
ſyllogiſmum, aſſequemur quod quærimus. Si verò vni-
uerſale extiterit, vt cum proprietates de rebus probare
volumus, ſi per neceſſaria fiat probatio, demonſtratio
vocabitur. Si per probabilia, dialecticus ſyllogiſmus: ſi
per apparentia, ſophiſticus. Cæterum ſi probare veli-
mus aliquid eſſe in ipſo vniuerſali, nõ ſolum quidem per
ſyllogiſmum, vel exemplum, ſed etiam per inductionem
& enthymema id faciemus. Particulare quoque ex parti-
culari colligimus per epilogiſmum. At ſi neque ſenſu,
nec ratione id, cuius cognitionem quærimus, nondum
percipere liceat, experientia aliorum vtendum, creden-
dúmque his, qui earum rerum naturam, & vim ſe perſpe-
ctam habere referunt. Vnde conſtat plura eſſe inſtru-
menta docendi quàm quatuor, ſunt enim ſenſus, intelle-
ctus, reſolutiua, compoſitiua, diffinitiua, diuiſiua doctri-
na, reſolutio, compoſitio, diuiſio, diffinitio, ſyllogiſmus
demonſtratiuus, dialecticus, ſophiſticus, enthymema,
inductio, exemplum, epilogiſmus. Quibus addi poſſunt
analogiſmus, & (vt diximus) experientia, authoritas,
teſtimoniúmque illorum, quos vera tradidiſſe arbitra-
mur. Eſt quoque materia multiplex, ex qua argumenta,
& probationes petuntur. Nam ab his, quæ ſunt de eſſen-
tia rei, aut cauſæ, aut effectus rerum, aut proportionem
aliquam habent cum rebus, de quibus agimus, & à locis
dialecticis arg. peten. Igitur qui rectè docet, debet pro-
pria adhibere inſtrumenta, nec vnum pro alio ſumere, vt
diuiſionem pro diffinitione, & preçtereà ab idoneis rebus
arg. petere, ad id probandum, quod volumus. Vbi enim
ratione, aut ſenſibus aliquid probandum eſt, temere ab
aliorum authoritate argumenta ſumamus, quàm requirat
id, de quo agimus. Quædam enim ſufficit probare ſenſu,
alia ratione, alia authoritate, alia verò hęc omnia deſi
derant. Eſt quoque obſeruanda in docendo qualita-

doctrinæ. Quædam enim exacte docere oportet. qualia sunt, quæ proprij sunt instituti, alia sufficit leuiter attingere, vt ea, quæ sunt alterius tractationis. Requirit etiam methodus modum docendi. Nam quædam prolixe, alia breuiter, alia simul, alia diuisim sunt explicanda. Plurimum etiam refert scire quo loco singula sint docenda, neque enim omnia passim, quod à nonnullus fieri videmus, sunt tractanda. Postremo postulat methodus ordinem in docendo, quandoquidem plurimum refert de qua re primum, aut deinceps agere incipiat, qui docet. Hęc omnia requiri ad bonam docendi rationem ostendit rei natura, & tractatio Aristot. Theophrasti & Euclidis, quos ferè solum bene docuisse puto: nec non errores eorum, qui male docent, eo quod in aliquo ex prędictis aberrent, inter quos si quis alius, est Galenus, qui cum omnes damnet, quòd methodo non vtantur, ille solo nomine methodi contentus esse videtur.

Tres sunt omnes doctrinæ.

Hic liber duas partes continet, vt antea annotauimus, fatenturque omnes interpretes præfationem, & tractationem. Est autem hoc primum caput præfatio, cum in eo præfationis conditiones ab omnibus facilè dignosci possint. Nam auditorem attentum, docilem & beneuolum reddit, id quod facit, dum proponit finem, quæque vtilia sunt, & digna tractatione. Proponit enim se tradere velle medicinam per doctrinam definitiuã: quod quidem vtilissimum & dignum esse docet ex proprietatibus, quas huic doctrinæ tribuit. Sed quoniam aliæ sunt doctrinę, quę etiam medicinam, & alias facultates ordine explicare possunt: antequam institutum proponat, quot sint in vniuersum omnes huiusmodi doctrinæ recenset. Et docet quæ, & quales sint, ex quibus postea elicit eam, de qua agere instituit: ac eius vim, & dotes quas prę cæteris habet ostendit: vt illius vi, dignitate, & vtilitate perspecta accendamur ad huius operis cognitionem. Porrò proœmio vtitur ob rei difficultatem & nouitatẽ, quã aggreditur, ĩ quib⁹ casib⁹ Arist. l. 3. c. 24. Rethor. ad Theodectẽ proœmio vtẽdũ esse scribit. Itaque cũ dif-

ficile esset vniuersam medicinam vno breuissimo opere comprehendere, & simul docere modum, quo illa vno, & certo ordine explicari posset: quod nemo antea pro dignitate præstitit, meritò prooemio vtendum sibi fuit.

De nomine doctrinæ.

Nunc videndum quid doctrina, quotq; modis illius nomen vsurpetur, quot genera doctrinę, quid per doctrinas ordini inhærentes intelligat, quæ, & quot sint istæ doctrinæ, an tres duntaxat, vt author censet, an plures. Postremò quid proprium vnaquæq; illarum habeat, & quid cum aliis cõmune. Igitur doctrinæ nomen aliquãdo intelligitur pro actu ipsius doctoris, siue productione, & emanatione, habitus, intellectus in discipulum, qui quidem significatus maximè proprius est, & in eo Aristo. 1. posteriorum teste Ioanne Grammatico, & Themistio ait, omnem doctrinam fieri ex aliqua præcedente cognitione. Significat & doctrina habitum ipsius animæ, qui actum ipsum profert: vt quum dicimus, aliquam doctrina excellere, insigniq́ue doctrina præditum, & doctorem, & doctum, qui scilicet habitũ habet, quo docere potest, Doctrina etiam methodũ docendi significat. Quomodo Peripatetici quatuor doctrinas esse dixerunt, definitiuã, diuisiuam, resolutiuam, & demonstratiuam. Capitur doctrina aliquando pro docendi modo, quem tenemus in scribenda, tradendaque aliqua arte: vt cum dicimus aliquem seruare optimam doctrinam, id est optimum docendi modum. Sumitur & doctrina pro docendi ordine: vt cum optimam doctrinam laudamus, & esse dicimus, eo quod ordinem in docendo seruet, etsi interim in aliis aberret. Hactenus recentiores interpretes vt Manardus, Curtius, (vt alios paulò antiquiores & parum doctos omittam) putauerunt per doctrinam authorem hic intelligere docendi modum, & ordinem, quo vtimur in arte aliqua scribenda, aut viua voce docenda. Tres enim esse modos, siue vias, per quas id facere certo ordine possimus. Qua quidem in re errare videntur: si enim pro actu docentis doctrina hic aptè intelligi potest, cur accidentarias illius significationes propria & maxima genuina relicta sumemus? Nam docere est agere: quare actio docentis est ipsa re vera doctrina, optiméqué sentiet qui dicet tres esse omnes act⁹ docẽtis, siue tres esse traditiones, &

explicationes quę ordine certo id, quod quærimus docere possũt. Pręterea nõ explicãt illi, quid per modũ, & viã intelligãt. Igitur cũ propria significatio doctrinę hic retineri possit, dicemus doctrinam esse ipsum actum docentis, qui fit voce vel scripto. His enim modis conceptum animi exprimere possumus, non quòd ipsa locutio, aut scriptura doctrina sit: vt quidam perperam existimãt. Sic enim qui nos peregrina, & ignota lingua alloquuntur, docerẽt: sed quod (vt diximus) per notas, voces, & scripturas communicent conceptus, & res. Nihil enim aliud est doctrina, quàm conceptuum, & rerum communicatio: quas doctor intelligit, & aliis impartiri vult. Quæ quidem communicatio etsi voce, scriptura, nutu, & animi passionibus exprimitur: tamẽ ad artes docendas scriptura, aut loquela vtimur. Porrò huiusmodi actus & doctrina requirit (vt antea diximus) alias omnes doctrinæ significationes. Nã eum qui docet oportet habere habitum docẽdi, modum, ordinem, instrumenta, & alia vniuersa, quę superius commemorauimus, cum de docendi methodo ageremus, iam verò si doctrina est actus docentis, tot erunt genera doctrinarũ, quot erunt genera actuum. Sunt enim actus quidam vniuersales, qui ad vniuersam artem docendam pertinent, alij particulares, alij confusi, alij distincti, alij faciles, alij difficiles, alij ordinati, alij inordinati, alij demõstratiui, alij probabiles, alij duntaxat apparentes, alii aliter se habent: sic doctrinæ quædam vniuersales sunt, aliæ ad proportionem actuum aliter se habent. Sumentur autem omnes differentiæ, partim à differentia ipsorum actuum, partim à differentia rerum, quæ docentur, partim à differentia instrumentorum, quibus ad docẽdum vtimur. Hic autem de doctrina vniuersali agit, vt quæ conueniat instituto: nam de vniuersa arte, & doctrina apta ad illius traditionem agit Galenus. Quare de demonstratione, diuisione aut definitione intelligi non potest, quod scribit author, vt Monachus, & alii multi interpretes memoriæ prodiderunt. Agit prætereà de doctrina ordinata, non de inordinata, quemadmodum verba indicant. Nec verò hic agit de doctrina, quæ fit per causas, vt Montanus credit. Nam doctrina definitiua non incipit à definitione, tamquam à causa, nec resolutiua à fine, tanquàm à finali cau-

Quibusmodis fiat doctrina.

Doctrinæ quot.

De qua doctrina agat author.

a, nec compositiua à principiis, vt à causa. Deinde sibi in hac re Montanus contradicit: quippe cum dicat hic doctrinam sumi pro illa, quæ facit ad vniuersam artem docendam. At illa, quæ fit per causam, est particularis, An verò tres sint duntaxat hę doctrinæ, postea expendemus: cum singulas enumerauerimus.

Ordini inhærentes.

Quid sit ordo, & quotuplex, & de quo hic intelligat, quid prętereà sit doctrinas inhęrere ordini, iam sequitur explicandum. Porrò ordo est proportio, & ratio in rebus, vt Aristo. 8. physic. scribit, verum non omnis proportio, & ratio, sed ea solum, quæ prioris, & posterioris est, ordo dici debet. propterea rectè Galenus in lib. de diff. pulsuũ, ordinem dicit esse ad aliquid: nimirum cum ordo nihil aliud sit, quàm prioris ad posterius, vel huius ad illud relatio, & ratio, Ac quantum ordo possit in rebus, ostendit Plato in Gorgia, cum dicit ordinem esse rerum essentiam nimirum cum sine ordine nec mundus: nec ea, quæ in eo sunt, constare possint. Igitur vt in rebus natura constantibus, ordo apparet: sic in omni artificio, & proinde in docendo ordinem aptum obseruare debemus. Est autem ordo duplex, quidam enim accidentalis est, alius essentialis. Est autem accidentalis ordo, qui fit temere, id est quãdo non habetur certa ratio prioris: & posterioris sed casu aliquid sequitur aliud: quo ordine sunt scripti Aphorismi. Infiniti sũt ordines accidẽtales in docẽdo: quippe cũ intellectus nostęr vario, & infinito modo suas cogitationes ordinare possit. Qua quidem in re male Mõtanus censet leges, & historias scriptas esse ordine accidentali, cum illi certam rationem habeant prioris, & posterioris. At ordo essentialis est, qui in ea doctrina prima proponit, quæ sunt proponenda pro ratione suæ tractationis, & facultatis, vt Historiographi, primo consilia aperiunt: & postea res gestas, ex quo ordinem capit historia. Ac iurisperiti à iure, & iustitia, tractationem auspicantur, & ab illis casus, qui in rebus humanis contingunt deducunt: tanquam à certis suis principiis. Cæterum scientiæ ordinem naturæ reuera sequi debent: quoniam illam enarrant, id quod rectè non facerent, si

Ordo quid.

Ordinis vis

Ordinis differentia.

Mõtani opinio confutatur.

naturæ ordinem non exprimerent, Aliud enim est suaptè natura simplex, quod ad compositum ordinatur: aliud causa, quod ad effectum: aliud principium, quod ad ea, quæ ex principiis oriuntur: cogimur tamen naturæ ordinem inuertere, propter debilitatem nostri intellectus, qui nequit ea, quæ suaptè natura sunt nota, & præponenda, intelligere, vnde cogimur sensus sequi, & ab illorum cognitione exordiri: vt à compositis ad simplicia, ab effectis ad causas? à principiatis ad principia. Qui ordo essentialis quidem est, quia per illum fit optima & certa doctrina, tametsi non est naturæ ordo. Ac scientiæ quidem nunc vno, nunc alio ordine vtuntur, pro intelligentia eorum, quæ docentur: proponunt enim authores, quæ facilius intelligi, & sequentibus lucem afferre possunt. Inhærentes doctrinas ordini, qui Græce nesciũt, male interpretantur: nam Curtius intelligit ordinem inter se continentes doctrinas, ita vt talis sit sensus, Tres sunt omnes doctrinæ, quæ talem inter se habent ordinem, vt vna sit prima: alia secunda: alia tertia, cuius quidem opinio facile refelli potest. Nam si ordinem inter doctrinas intelligere voluisset Galen⁹, necessario addidisset, πρὸς ἀλλήλους, id est mutuo, & inter se: vt enim latine nemo intelligeret ordinem inter illas esse, si quis diceret tres esse doctrinas ordinem habentes, nisi adderet inter se, vel aliquid simile: ita nec græce intelligi potest huiusmodi ordo, nisi addatur aliquid, quod eum exprimat. Deinde vt Galenus scribit in Commentario primi Aphorismi lib. primi, procemium libri oportet consentire, & cohærere cum his, quæ in lib. traduntur. At quorsum quæso hic vbi definitiuam doctrinam tradere vult, de hac habitudine doctrinarum egisset? Quid enim vtilitatis & conuenientiæ fuisset cum suo instituto opere, si dixisset tres doctrinas esse, ordinem quendam inter se obtinentes? cum ipse hic quærat ordinem, quem sequi possimus in arte aliqua docenda? Præterea si ordo hic doctrinarum essentialis esset, ita vt illæ separari nequeant: nec aliqua ars tradi, nisi primo per resolutionem modus inuentionis artis doceatur, artísque ipsius partes inueniantur, deinde per compositiuam prolixè explicentur, postremo per definitiuam veluti per capita ad memoriam iuuandam omnia

Curtii opinio de inhærẽtia doctrinarum.

colligenda ſint, ſequeretur Ariſtotelem nec Logicam, nec Philoſophiam bene docuiſſe, vtpote qui doctrinas, quæ ſibi connexę ſunt, ſeparaſſet, & ſola compoſitiua vſus eſſet. Nec verò illud, quo Curtius tueri vult ſuam interpretationem, locum habet, quod ſcilicet Galenus cum ordinat libros ſuos ad doctrinam compoſitiuam faciendam, quoſdam ex illis lectoris arbitrio relinquat: tanquàm ordo non intelligatur neceſſarius in his, quæ tractātur in ſingulis doctrinis. Nam Galenus non ordinat libros ſuos ad doctrinam compoſitiuam inſtituendam, ſed ad faciliorē doctrinam, ita vt priores aliis lucem afferānt. Id, quod ſatis oſtendit ipſe in hoc proœmio cum ait nos vti poſſe ad tres iſtas doctrinas omnibus ſuis libris quaſi in illis vna non ſit doctrina, vt ille arbitratur, compoſitiua. Quod verò idem dicit Paulum, Ætium, Auerroem, & Auicennam, qui per doctrinam compoſitiuam medicinam tradiderunt, diuerſo ordine proceſſiſſe, nos Paulum, & Ætium, medicinam ſcripſiſſe ordine compoſitiuo negamus, vt qui medicinæ vnam duntaxat partem, quę agit de morbis, & illorum remediis: aut certe non vniuerſam artem ſcripſerint. Auerroes autem, & Auicenna, ſequti quidem ſunt ordinem, & doctrinam compoſitiuam: etſi in particularibus quibuſdam differant. Nam in re tā ampla & varia, qualis eſt medicina, particulæ quædam variare poſſunt: ordo tamen compoſitorius ſeruatur, ſi in præcipuis capitibus, & partibus authores conueniant. Ergo explodenda eſt Curtij opinio de ordine doctrinarum inter ſe, nam ſola compoſitiua neceſſaria eſt doctrina ad artes tradendas. Reſolutiuam autem ſatis eſt ſi author in ſe habeat: definitiua verò neceſſaria non eſt ei, qui diligēter compoſitiuam fecerit, nec ita prolixitati indulſerit vt compendio poſtea & (vt ita dicam) recapitulatione hac per doctrinam definitiuam egeat. Nam quis nō videt in Ariſtotele, Theophraſto, Euclidè, Ptolemęo, optimis ſcriptoribus, ſuperfluam fore doctrinam definitiuam? Igitur intelligere oportet ordinem, quem habent res, quæ per ſingulas ex his doctrinis tractantur. Ita vt talis ſit ſenſus. Tres ſunt doctrinæ, quæ optimo ordine omnia, quæ in arte aliqua tractantur, explicare poſſunt. Conuenit enim hæc interpretatio authoris inſtituto.

Galen⁹ qua ratione ordinat libros ſuos.

Cæterum Monachus male interpretatur ordini inhærentes additum esse, vt vertebras dorsi, cum omnis doctrina inquit sit ordinata, sicut & vertebræ solum in dorso reperiuntur. Nam non solum in dorso, sed & in collo, & lũbis, vertebræ reperiuntur: nec omnis doctrina seruat ordinem essentialem, de quo hic agimus. Nam vt rectè Montanus scribit, verbum τάξεως ἐχόμεναι, significat aliquid intrinsecum. Etenim verbum ἔχω constructũ cũ genitiuo, significat rem quę etsi extrinseca sit: nequeat tamẽ ab eo, in quo est, separari: veluti si dicas ἔχω ἐπιστημῆς, id est sciẽtiã habeo. Cũ accusatiuo verò constructũ, significat habere apud se quidem: extra se tamẽ, vt si dicas ἔχω βίβλιον, id est librum habeo, qui autem librum habet, apud se habet, nõ in se. Ita ergo Galenus hoc loco dixit doctrinas τάξεως ἐχόμεναι, quæ verba Leonicen⁹ optime expressit, cum vertit ordini inhærentes: quasi diceret. Quæ doctrinæ ita inhęrent ordini, vt nequeant ab eo separari. Sed enim videamus, qualis sit huiusmodi ordo, an ita scilicet essentialis sit, vt perpetuus sit, & inuariabilis in singulis rebus, quæ tractantur. Nam Galenus in hoc procœmio ordinem in doctrina definitiua sibi constituit, cum inquit primo de corporibus, secundo de signis, tertio de causis agendum esse: tanquam ex ipsa doctrina certus ordo non appareat. In resolutiua verò doctrina (vt posteà ostendemus) licet sumere quæ propinquiora sunt fini primum, deinde remotiora: vel primum quæ remotissima sunt, & posteà propinquiora, eodem pacto in compositiua sæpe occurrunt multa, in quibus certus ordo seruari non potest. Nam in explicatione formationis, figuræ, magnitudinis, numeri, & coniunctionis partium, nulla ratio docet quid primo tractari debeat, propterea nec certus ordo in illis est, siue per doctrinam compositiuam, siue resolutiuam, aut definitiuam ea tractes. Intelligo igitur has doctrinas ordinem habere in maioribus, & præcipuis artis partibus tradendis. In illis enim certus, & inuariabilis est ordo. In singulis verò rebus explicandis in vnaquaque tractatione aliquid præponi potest, quod ab alio sine vitio postponitur, aut doctrinas has inhærentes ordini intelligemus, nõ quòd immutabilem ordinem habeant, sed quòd quantum fie-

Monachus refellitur.

ri potest & rei natura patitur, eum seruent, maximè si eæ comparentur cum aliis, quę vel nullum, aut certè non adeo certum ordinem obseruant. Nec illud verò omittendum est, quòd Curtius in verbo (omnes) perperam docet. Ait enim omnes intelligi, ac si diceret author perfectas, & integras, siue vt ait totales. Ita vt talis sit sensus. Tres sunt perfectæ & completæ doctrinæ. Nam etsi verbum πᾶσαι significare potest omnes & totæ: nulla tamen necessitas cogit, vt interpretis versionem mutemus, satis enim per se constat Galenum de completis, & perfectis doctrinis, quibus ad aliquam vniuersam artem explicandam vtimur agere. Pręterea si (omnes) non legatur dubium manet, an Galenus velit tres esse: an plures. Qui enim tres dicit esse doctrinas perfectas, non necessario significat tres solum esse. Verbum autem (omnes) certam authoris sententiam facit de numero harum doctrinarũ. Ergo intelligendum est doctrinas, quæ certo ordine, & perpetuo quodam filo artem aliquam & vniuersas illius partes explicare possunt, Omnes tres esse.

Prima quidem ex notione finis.

Cum proposuisset Galenus tres omnes esse doctrinas, quæ ad artem aliquam docendam certo ordine aptæ esse possunt, nunc incipit eas enumerare, & primum resolutiuam, vtpote quæ aliis duabus originem præbere videtur, & methodo (vt inquit Galenus) cæteris præstat. Ait autem hanc doctrinam fieri ex notione finis, aut potius ex notione finis incipere, & per resolutionem eiusdem finis fieri, perfici, & absolui. Hanc primam doctrinam simplici nomine non appellat Galenus, sed dicit illam ex notione finis per resolutionem fieri: aptè tamen sicut secundam compositiuam, eo quòd fiat per compositionem vocat, ita hanc primam resolutiuam, eo quod fiat (vt postea docebimus) per resolutionem, meritò nuncupabimus, finem capere oportet non pro finali causa, sed artis finẽ, de cuius constitutione agitur. Porrò notionem finis dicit intelligi Leonicenus finem mente conceptum, siue desideratum vel notum. Verum vocabulum græcum ἔννοια, quo vtitur hic Galenus, non admittit omnes istas significationes: significat enim, Cicerone teste, intelligentiam

siue notitiam. Addo quod ex desiderato fine, per resolutionem artes nequaquam constituuntur, quod proprium est huius doctrinæ: sed ex ipso fine intellecto. Posset enim quilibet medicinæ finem desiderare, qui tamen non poterit doctrinam per resolutionem facere, nisi finem illius intelligat. At si quis finem alicuius artis consequi nõ desideret, cũ tamen intelligat, poterit artem cõmode cõstituere. Quare ita dicendum est desiderio finis, illius notitiam quæri. Ex notitia verò eiusdem per resolutionẽ artem constitui. Porrò notitia finis non qualiscúnque sufficit, non enim satis est scire quid sit talis finis: sed etiam in quibus sit, & à quibus fiat: & quot genera? differentias, & opposita habeat, intelligere expedit: vt non sufficit scire in medicina constituenda, quid sit sanitas, sed in quo sit, à quo fiat, quot, & quæ sanitatis, & morborum genera, & differentiæ, quæ, & quot genera prȩsidiorum, quibus illa conseruari, & mutari valeat. Ex his enim artis partes eliciuntur, ársque ipsa ex suis partibus constituitur.

Quæ per resolutionem fit.

Hic docendum est quid sit resolutio, quotuplex, quænam, & quot à resolutione nomen acceperint, & quomodo illa inter se differant: quomodo doctrina ista fiat per resolutionem, quid resoluatur: quid tandem docere possit doctrina resolutiua, de qua agimus, quamque vim, & dignitatem obtineat. Quod a Græci ἀνάλυσις dicitur & à nostris parum fœliciter resolutio (quippe cum hoc nomẽ non exprimat vim, & vsum vocabuli Græci) propriè Eustratio in secundum posteriorum ab initio lib. teste, & omnibus Grȩcis Aristotelis interpretibus, reditus est eorum, qui peregre profecti sunt in patriam. Per translationem autem dicitur ascẽsus ab inferioribus ad superiora. Sic cũ à cõpositis ad simplicia redimus, resoluere dicimur: & cũ (vt ita dicã) à principiatis ad principia, & cũ à particularibus ad vniuersalia, & cũ ab effectib⁹ ad causas, & cũ à conclusione ad præmissas, & cũ ab imperfectis ad perfecta redim⁹, fieri dicitur resolutio analysis. Sic libri priorũ resolutoriorũ inscribũtur, ab ea parte, quȩ imperfectos sylogismos ad pfectos reducere docet. Eadẽ ratione cũ totũ in partes, & corpora naturalia in sua prĩcipia reuocam⁹,

cúmque à fine ad principia vel potius ad partes tendimus, Alexandro teste in Commentario priorum, resoluere dicimur: nimirum in omnibus ratione eadem, quod scilicet ad prima redeamus, & ascensus quidam in omnibus fiat. Itaque cum tot sint resolutionis modi, nos de ea hic agimus, quæ à fine ad principia tendit: cuius etiam meminit Aristot. lib. 7. Metaphysi. proposito exéplo quodam medico, si sanum inquit futurum est, necesse est, vt hoc adsit, id est æqualitas, et si hoc, caliditas. Cæterum à resolutione hæc nomen acceperunt, Methodus, siue via resolutiua, ordo resolutiuus, doctrina resolutiua. Atque hæc quidem differre Montanus tradit, hoc modo, quod via resolutiua non habeat necessario notionem, & fiat vbicúnque in natura est multiplicitas, quæ non potest cognosci, nisi per resolutionem, & quod via resolutiua sit eadem omnino cum ipsa cõpositiua, atque etiam simplex resolutio, ordo verò resolutiuus multiplex. Quomodo verò differant hæc à doctrina resolutiua, non docet. At nec illa, quæ affert de discrimine inter methodum, & ordinem resolutiuum probat aut ratione, aut authoritate, imò absurda videntur. Nam quomodo potest quispiam resoluere aliquid per viam resolutiuam, si illius quod resoluitur, notionem non habet? Quandoquidem ipse Mõtanus in exemplo, quem affert de homine, vbi considerat quid sit, & illum vult resoluere, notitiam hominis quęrit, antequam resoluat. Pręterea falsum est fieri resolutionem vbicúmque est multiplicitas. Nam sic diuisio locum non haberet, aut eadem esset cum resolutione. Est & illud falsum quod scribit, aliquid esse compositiuum, & resolutiuum. Nam siue via sit, aut ordo, aut aliud, quod resolutiuum dicatur, euidenter illud hanc opinionem arguit, cum resoluere sit separare, vt separamus à fine medicinæ per resolutiuam doctrinam partes medicinæ: componere verò vnire. Nec hoc quidem dicit Galenus in lib. de placitis, ex quo loco Montanus errandi occasionem sumpsit. Sed quod compositio à particularibus ad vniuersalia: diuisio verò contra ab vniuersalibus ad particularia procedat. Postremò absurdum est dicere ordinem resolutiuum constare ex aliis ordinibus, quandoquidem id non ostédit, aut certè idem cõmune est vię resolutiuæ.

Dem-

Denique Montanus multa de hac re vsque ad nauseam disputans, nihil certum, aut consonum rationi, vel authorib. antiquis dicit, vt quilibet videre potest. Differũt autem meo quidem iudicio methodus, siue via resolutiua ab ordine resolutiuo, quod illa sit, quæ vel resoluit, aut resoluere docet, aut resolutionibus vtitur, Hæc enim omnia sub nomine methodi resolutiuæ aptissimè comprehendi possunt. Ordo verò resolutiuus hæc non præstat: sed est talis ordo in quo fit progressus ab vno ad aliud resoluendo. Quomodo verò differat ab aliis doctrina resolutiua postea docebimus, cum ostenderimus quid illa sit. Nam in hoc controuersia est inter interpretes. Quidam enim doctrinam resolutiuam intellexerũt, quæ resoluere docet, alij eam, quæ resolutionibus frequenter vtitur, alij vt Leonicenus, ita vocatam esse dicit, quia ordinẽ resolutionis à notione finis inchoantem sequitur: siue quod in docendo scientiam aliquam, seruat ordinem illorum, quæ per resolutionem à notione finis incipientem inueniuntur. Non dici autem resolutiuam eo, quod resoluere doceat, ex hoc constat, quod eadem ratione diceretur diffinitiua, quod diffinire doceret, id, quod manifeste falsum apparet, tum ex libro hoc, vbi Galenus doctrinam diffinitiuam faciens, diffiniendi modum non docet: tum etiam quod idem author in lib. de const. artis medicæ vbi resolutiuam doctrinam facit, resoluere non doceat. At verò nec resolutiua dicenda est, quòd resolutionibus frequenter vtatur. Et si enim id forte fiat, non tamen ex hoc resolutiua dicitur, sic enim diffinitiua diceretur, quod diffinitionibus sępe vteretur: cum id (vt apparet) non faciat. Quod verò Leonicenus dicit resolutiuam ideo vocari, quod sequatur ordinem resolutionis à notione finis inchoantem, non satis intelligitur. Si enim ordo proportio est prioris, & posterioris: profecto si ordo hic seruaretur, oporteret semper, quæ fini proximiora sunt accipi. Ita prius de medicamentis consideratio occurreret quàm de elementis, & corporibus. Sanitatis autem conseruatio, aut recuperatio post sanitatis notionem occurrit: hæc verò præstamus per medicamenta, & alimenta, ergo pars, quę de materia medica tractat, primò constituẽda esset. At Galenus

eum ordinem non seruat in l. de constitutione artis medicæ, sed omnium primam partem cōstituit, quæ de corporibus agit: etsi à fine hæc longissimè recedat. Non ergo resolutiua dicenda est, quòd sequatur ordinem aliorum, quæ per resolutionem inueniuntur. In illis enim semper, quæ compositiora sunt, & propinquiora ei, quod resoluere volumus, ad manum veniunt. In hac autem Galeni doctrina (vt diximꝰ) simpliciora, & à fine remotiora præponuntur. Ergo resolutiuam doctrinam vocabimus, quæ resolutione finis noti incipit. Quam definitionem iniunt, & Galeni verba, siquis consideret, & omnia sibi cōsentiūt. Sic enim diffinitiuam eodem modo vocabimus, quæ ab artis diffinitione incipit: sic compositiuam, quæ à compositione. An verò finis ipse sit, qui resoluatur, vel ex notione finis resolutio incipiat, dubitare aliquis posset. Vtrúmque enim mihi videtur intelligi posse. Nam ea, quæ quasi latebant in ipso fine, extrahuntur. Finis enim artis potentia vniuersa ars esse dicitur, scilicet in fine artis vniuersa ars potentia contineatur, fitque vt illius omnes partes per resolutionem actu appareant. Aliud enim est resoluere, aliud diuidere: quippè cum vnicam partem à fine extrahendo resoluamus, non tamen diuidimus. Resoluit enim qui dicit, si sanitas conseruari debet, opus est materia conseruante, non tamen is diuidit. Nam ad diuisionem duo ad minus requirūtur opposita: Galeno tamen placet quot ex notione finis resolutio incipiat. Supposito enim fine, cum ea inquirimus, quæ ad finem consequendum necessaria sunt, resolutionem fieri dicimus: si quis tamen (vt diximus) diligentius perpendat, finis etiam ipse est, qui in ea resoluitur, quæ in finē tendunt, & ex quibus ille constat. Quis verò sit vsus huius doctrinæ, paulò postea commodiore loco edocebimus. Patet ergo quid resolutio, quotuplex, quidque methodus, & doctrina resolutiua sint.

Doctrina resolutiua quid, & quid resoluatur.

Secunda ex compositione constat eorum, quæ ex resolutione fuerint inuenta.

De compositiua doctrina meritò agit secundo loco Galenus, quia rei natura id postulat. Nam sequitur vt per

compositiuam doctrinam explicemus, quæ per resolutiuam sunt inuenta. Est enim vna, & eadem via resolutionis, & compositionis, ratione tantùm differens, sicut via, quæ est ab Athenis ad Thebas, eadem est cum ea, quę est à Thebis Athenas. Post quam doctrinam succedit diffinitiua veluti per capita colligens, quæ proxilius in compositiua fuerant explicata. Ex quo quidem constat post resolutiuam doctrinam commodum dari locum compositiuæ: diffinitiuæ verò nullum esse locum aptiorẽ, quàm post compositiuam. In explicatione igitur huius sententię primum videndum est, quid sit compositiua doctrina: deinde quæ nam sit illius vis, & vsus. Quid autem sit compositiua doctrina, vel ex ipso Galeno licet colligere. Ait enim illam esse, quæ à compositione illorum incipit, quæ per resolutionem sunt inuenta: non quod semper componat: aut componere doceat, vt quidam putant, vel medicinam constituat, id enim præstat resolutiua. Verum quod ille scribit eam doctrinam componere, quę per resolutionem sunt inuenta, dubitationem habet. Nam Arist. vt satis constat logicam, & philosophiam per compositiuam doctrinam tradidit. At ea per resolutionem, siue resolutiuam doctrinam non inuenit: non enim doctrinam aliquam fecit Arist. resolutiuam, qua docuerit, ex quibus logica, & philosophia, ex notione finis per resolutionem constituuntur: Imò nullus ante Galenum per doctrinam resolutiuam artem aliquam tractare potuit: quoniam (vt ille ait) nemo ante ipsum resolutiuam doctrinam fecit. Huic dubitationi nonnulli manus dederunt, cui tamen facilis est responsio: concedendum enim est compositiuam tractare quidem, quæ per resolutionem sunt inuenta: nemo enim componere poterit totum, nisi prius intellexerit ex quibus, & quot partibus illud ipsum constituatur: per resolutionem autem partes extrahuntur, non tamen necesse est vt resolutiua doctrina scripto constet, sicut compositiua Sed satis est vt in mente authoris adsit. Addo quod ex compositiua cognoscatur: quippe cum (vt diximus) eadem via sit, & eadem tractentur, sed diuerso ordine & progressu. Quis verò ordo requiratur in doctrina compositiua nunc expendendum. In qua quidem re putat Cur-

De ordine doctrinæ cõpositiua.

tius satis esse si compositiua ea explicet, quæ per resolutionem sunt inuenta: neque opus esse certo ordine: sed ad placitum inquit fieri potest, sumítque argumentum quòd Galenus medicinam ordine compositorio in omnibus suis libris, hoc excepto, & eo de constitutione artis, tradiderit. Eos autem nunc vno, nunc alio modo ordinet: tanquam (inquit) ad placitum compositiua doctrina fieri possit. Sed hæc planè sunt falsa. Nam si ex Galeni sententia tres istæ doctrinæ (vt antea ostendim⁹) ordini inhærent, id est ordine certo res, quas explicant, tractant, necessarius vtique est ordo. Deinde si doctrina compositiua, doctrina est: omnis autem doctrina teste Arist. ex præcedente fit cognitione, à notioribúsque incipit, necesse est in compositiua doctrina ea præcedere, quæ aliis sequentibus lucem præbent. Ad hæc alia sumi potest ratio à compositionis ratione, à qua compositiua doctrina dicta est. Qui enim componere vult aliquid, à simplicioribus semper incipit, & ita progreditur componendo vt semper quæ simpliciora sunt assumat, donec totum id, quod componere studebat, absoluerit. Sic Arist. in logicis decem prædicamenta, quæ res simplices continent, vniuersæ tractationi præponit: deinde agit de enunciatione, quæ ex duobus constat nomine, & verbo. Postea de syllogismo, qui ex enunciationibus pluribus componitur, & sic de reliquis. Quod in philosophia etiam apparet. Animalia enim, & plantæ sunt maximè composita corpora, & de illis vltimo loco tractat. Quæ autem simpliciora sunt corpora anteponit, vt libros de cœlo, & mundo. Quę verò omnibus communia sunt, & simplicissima in physicis enarrat, tanquam (vt diximus) cõpositiua doctrina ab vniuersalioribus ad magis particularia, & à simplicibus ad compositiora semper progrediatur. Quod autem affert Galenum vario modo libros suos digerere, verum est. Alio enim modo id facit in fine huius libri: alio modo in lib. inscripto de ordine librorum suorum. At negatur illum medicinam scripsisse ordine compositorio, & libros suos digerere tanquam doctrinam compositiuam instituat. Quid enim ad medicinã ordine compositorio docẽdam pertinet liber de optima secta, & de sectis, & de demonstratione, quos primos

ſtatuit legendos in lib. de ordine librorum ſuorum, cum hęc volumina medicinæ nullam deculiarem partem explicent? Qui autem componit aliquid, id facit ex propriis totius partibus. Abſurdum enim eſſet dicere aliquid componi aliter. Ac Galenus (vt antea etiam quodam loco annotauimus) in lib. de ordine librorum ſuorum, omnium librorum, quos edidit ordinem quendam ſtatuit: non autem ea ratione, vt ſe putet medicinam ordine compoſitorio tradere. Quod etiam ex eo patet, quia eadem in diuerſis libris docet: id, quod rationi, & naturæ compoſitionis repugnat, quæ rem vnam ſemel duntaxat aſſumit. Non enim ædificator bis repetit fundamenta aut tectum. Sed hæc clariora ſunt, vt mirari ſubeat tãtum virum in re tam puerili aberraſſe. Dictum ergo Galeni quòd compoſitiua ea tractet, quæ per reſolutiuam ſunt inuenta, intelligi debet: vel quod ſequamur eum ordinem, quem Ariſtoteles tradidit, ſumendo ſemper, quæ fini ſunt propinquiora, vel quòd ea tractet, quæ per reſolutionem ſunt inuẽta, hoc ſtatuto ordine, vt ſemper à ſimplicioribus progrediatur, quem ordinem Galenus in lib, de conſtitutione artis obſeruauit.

Tertia ex diffinitionis diſſolutione, cui nunc incumbimus.

Tertio, & vltimo loco de diffinitiua doctrina agit, vel quòd ſoleamus vltimo loco enumerare id, cuius tractationem ſuſcipimus, vel quòd rei natura (vt antea annotauimus) hanc doctrinam in vltimum locum reiiciat. Cum enim doctrina diffinitiua ad artem compẽdio quodam docendam vtilis eſſe dicatur, non alium quàm poſtremum locum ſibi vendicare poteſt. Nam quæ ad memoriam tractantur, prolixiorem doctrinam præceſſiſſe ſupponunt, qualis per compoſitiuam fieri ſolet: nõ quòd definitiua, vt poſtea demonſtrabimus non poſſit etiam prolixè artem docere, ſed quòd ea, quam Galenus hoc loco inſtituit, ſolum artis capita complectatur. Porrò diffinitiuam doctrinam Manardus vocari ſcribit, nõ quia defiuit: vel definitionibus vtatur, vel à definitione initiũ ſumat: ſed quia artis, quam doctura eſt, generalem definitionem proponat, quibuſdam veluti capitibus omnes

Doctrina definitiua quid.

artis partes cõtinentem. At dicat ille si definitiua doctrina dicitur, quòd generalem definitionem artis proponat, nonne definit definitiua, & definitione vtitur, atque à definitione initiũ sumit? Aptius ergo definitiua doctrina dicetur esse, quę initium sumit ab artis definitione, continente omnia artis capita, ex quorũ explicatione omnia quæ ad artem pertinent docentur. Galenus autem non tam definit doctrinam definitiuam, quam quod docet modum, quò illa procedit, cum ait ex definitionis dissolutione eam fieri. Nam non solum intelligere debemus modum quo illa progreditur: sed quid etiam assumat, nempe definitionem artis, & eam quidem non accidentalem, sed essentialem, id est, quæ vniuersa artis capita continet. Proponit & hoc loco suum institutum, cum ait se incumbere nunc huic doctrinæ, quam dicit fieri ex definitionis dissolutione, & ob id definitiuam postea vocat.

Licet autem huiusmodi doctrinam appellare non tantum definitionis dissolutionem, sed & explicationem vt nonnulli vocarunt, vel resolutionem, vel diuisionem, vel vt nonnulli, alij explanationem, vel expositionem vt alij.

Quum dixisset doctrinam definitiuam fieri ex definitionis dissolutione, ostendit nunc multis aliis modis illius progressum significari posse. Non enim solum dicere possumus illam per dissolutionem definitionis procedere: sed etiam per explicationem, resolutionem, diuisionem, explanationem, vel expositione. Tangit autem varias has significationes, quod varij eam tractauerint, vt ipse Galen' inquit, qui varie quoque eam nuncupauerunt, vt singulorum appellatio à nobis intelligatur. Sed alij aptius nomen huic doctrinæ imposuerunt: melius enim dicimus definitionem explicari, explanari, exponi, quàm resolui, aut diuidi, aut fortè etiam dissolui: tamen parum refert, hoc vel illo modo hęc exprimere. Nam dissolutio dici potest, etsi proprie quę crassa sunt, & concreta, cum tenuia, & liquidiora fiant, dissolui dicantur. Dicitur autem ad horum similitudinem de-

finitio diſſolui, quando illa, quæ in definitione erant veluti vnita, & concreta, in plura membra diſſoluuntur. Sic explicatio etiam dicitur, quoniam ea, quæ in definitione quodammodo implicata erant, explicantur: vt vndiquaque conſpici poſſint. Reſolutio quoque dicitur, nõ eo modo, quo prima doctrina, ſed intelligendo definitionis. Reſoluit enim ipſam definitionem, velut totum quoddam iu ſuas partes. Qua ratione etiam diuiſio definitionis dicitur: nimirum quòd ipſam in partes veluti totum quoddam diuidat. Sic demum explanatio nuncupatur, quod ea, quæ difficiliora erant in definitione procedendo plana fiant.

Conati ſunt & Herophiliorum quidam talem facere doctrinam, quemadmodum Heraclides Erythræus.

Poſteaquam Galenus ſigillatim numerauit tres propoſitas doctrinas, & quibus nominibus definitiua appelletur, docet iam quinam has doctrinas fecerint, dicitque quoſdam Herophili ſectatores definitiuam doctrinam tentaſſe: quaſi illos reprehendere velit, quòd exactè eam non fecerint. Ita enim intelligimus, cum antiquos aliquid tentaſſe, aut aggreſſos, vel conatos fuiſſe dicimus. Igitur eos, qui has doctrinas fecerunt, eas tẽtaſſe dicit, vt oſtendat ineptos fuiſſe antiquiores de medicina ſcriptores, vt qui vnam ex illis prętermiſerint, nempe reſolutiuam: alias autem duas tentauerint. Se autem ipſum laudet, vt qui tres illlas fecerit, aut ſaltem (vt poſtea dicet) ea ſcripſerit, quibus quis ad tres iſtas doctrinas explicandas vti poſſit. Herophilus hic inſignis fuit philoſohus, patria Chalcedonius, inter rationales medicos non infimus, vt primò methodi ſcribit Galenus, Eraſiſtrati ęmulator, tempore Ariſtotelis, & Cratippi viguit, in Anatome clarus, de quo ſcribit Galenus eum non ſolum in animalibus brutis anatomen exercuiſſe, ſed etiam in hominibus. Quo dicto Galenus ſatis oſtendit ſe homines non ſecuiſſe. Viguerunt maximè Herophili ſectatores, quos loquaces in lib. de dignotione pulſuum Galenus vocat. Heraclides Erythræus Herophili ſectator fuit. Duo fuerunt Heraclides, Erythreus hic, Tarẽtinus: Ali⁹, ex ſecta Empi-

ricorum, vt Galenus Celſuſque teſtantur, qui cum prius dogmaticus eſſet, ad Empiricos poſtea ſe trāſtulit, in qua ſecta plurimum valuit. De hoc Galenus 2. de medicamentis ſecundum locos, & 6. de ſimplicibus meminit. Hic autem Erythræus, Eraſiſtrati & Chryſippi fuit auditor: ab Herophilo autem definitionem medicinæ, qua in hoc libro vtitur, ſumpſit Galenus, vt author introductorij ſcribit.

Aggreſſi & eam ſunt, quæ per compoſitionem & ipſi Herophilij, & quidam Eraſiſtrati ſecratores & Athenæus Attaleus.

Quod de diffinitiua antea dixit, nunc de compoſitiua idem dicit: nonnullos ſiquidem ex antiquis doctrinam etiam compoſitiuam tentaſſe, vt ipſi Herophilii, & Eraſiſtrati. Fuit autem Eraſiſtratus, Ariſt. gener. Chryſippi auditor, & Stoicæ ſectæ, contra quem ſæpe Galenus inuehitur. Fuit patria Chius, Antiocho & Ptolemæo regibus gratiſſimus. Athenæus Attaleus numeratur ab authore introductorij inter rationales, principes eorum ſectæ, qui Pneumatici vocantur Galeno authore 4. de diff. pulſ. contra cuius ſectatores idem ſępe inuehitur, vt videre eſt primo de elementis, & primò de diff. feb. Attaleus autem dicitur à ciuitate Cappadociæ.

Nullus autem eorum, qui ante nos fuere ſcripſit eam quæ oritur à notione finis.

Docuit antea Galenus alios antiquos ſcriptores de medicina definitiuam, & compoſitiuā doctrinam tentaſſe: nunc autem docet illos reſolutiuam non ſcripſiſſe, optimè autem dixit eos non ſcripſiſſe. Nam, (vt antea oſtendimus) nec compoſitiuam nec definitiuam cōmodè tradere poſſumus, niſi antea per reſolutiuam intellexerimus ex quibus partibus ars, quam tradere volumus, conſtituatur. Non tamen neceſſe eſt eam ſcribere, ſed ſatis eſt illam in ipſo authore eſſe. Dixit autem nullum eorū, qui ante ipſum fuerunt, vt intelligamus non ſolum medicos: ſed etiam omnes alios ſcriptores eam doctrinam non ſcripſiſſe, veſtigia enim quædam in Ariſtotele ap-

parent, quibus intelligere poſſumus eum huiuſmodi doctrinam non ignoraſſe, vt in prooemio phyſicorum vbi per reſolutionem colligit, de principiis rerum naturalium eſſe agendum & 7. Metaph. clarius adhuc vt in exemplo de medicina ſupracitato oſtendit, Galenus autem duos libros de hac doctrina ſcripſit: vt meminit in lib. inſcripto de propriis libris & in lib. de conſt. art. In quorum primò docet omnes artes per hanc doctrinam conſtitui, In altero autem id peculiariter de medicina demonſtrat, Propterea inſcribitur de conſtit. artis med. non extat primus, etſi apud aliquos vt audio habeatur, qui inuident alios his bonis frui.

Ex qua omnes artes via quadam atque ordine conſtituuntur, ſed illlam quidem alio pertractauimus loco.

Cum dixiſſet ſeipſum ſolum doctrinam reſolutiuam conſcripſiſſe, obiter illius vim, & vſum explicat, quaſi reddens rationem cur ipſe huiuſmodi doctrinam ſcripſerit, & damnandi ſint alij omnes, qui eam literis non tradiderunt: Nã ſi ex ea omnes artes id eſt facultates methodo conſtituuntur, hoc argumentum eſſe debet non eſſe contemnendem illius tractationem. Verum quoniam deui, & vſu huius doctrinę pauca ſolum attingit, & controuerſiæ non paruę inter doctores de hac re ſunt excitatę, operę pretium fuerit hæc paulò diligẽtius pertractare: Quæremus ergo quid pręſtare poſsit hæc doctrina & quomodo fiat, & progrediatur. Qua quidem in re putat Curtius illam ſolum docere poſſe quomodo artes conſtituantur. Non autem poſſe ex ea artem conſtitui, vel doceri. Ait enim Galenum in lib. de conſtitutione artis medicæ, vbi doctrinam reſolutiuam facit, vniuerſam artem nequaquam conſtituere, vt quæ iam conſtituta eſſet, ſed modum docere, quo conſtitui poſſet, ſi lateret ipſius conſtitutio. Deinde inquit ſi per reſolutionem tradi poteſt ars, quid opus eſt aliam moliri tractationem per doctrinam compoſitiuam? Præterea inquit ſi per reſolutiuam doctrinam ars medica doceri poſſet, ſequeretur illud abſurdum quòd Ariſtot. in prooemio libri de partibus animalium adeò reprehendit, nempe vt prius cõpoſita quàm

De vi & progreſſu doctrinæ reſolutiuæ.

ſimplicia tractentur. Nam reſoluendo ſemper composita prius ad manum veniunt, quàm ſimplicia, & particularia prius quàm vniuerſalia. Quæ quidem docendi ratio nequaquàm admittit: poſſe tamen inquit vno, & eodem libro, in quo reſolutiua doctrina tradatur, medicinam etiam doceri, ſi primo per reſolutionem medicinæ partes inueniamus, deinde ſigillatim eas per compoſitiuam explicemus, ita vt duo ſint proceſſus. Primus quo ars inueniatur, ſecundus quo doceatur: quod & Galenum feciſſe in lib. de conſtitutione artis arbitratur. Primum enim illum reſoluere, & poſtea quæ per reſolutionem inuenta ſunt tradere: eſſe tamē inſcriptum librum de conſtitutione artis, non de arte: quoniam ab eo quod primo loco facit, inſcriptionem ſumit, & quoniam ſecundam partem non abſoluit, vt quæ iam in compoſitiua methodo eſſet explicata. Ex quibus efficere vult non eſſe tres iſtas doctrinas completas, nimirum cum reſolutiua ſola artem tradere nequeat, niſi compoſitiuam ſimul adſciſcat. Et propterea Galeni dictum in hoc procœmio, quòd reſolutiua præſtantior ſit quàm definitiua, ita explicat pręſtantiorem eſſe ſi completa fuerit, id eſt reſolutionem, & cōpoſitionem ſimul complectatur. Cuius quidem opinionem multa refellunt. Nam Galenus circa principium libri de conſtitutione artis, ad hunc modum ſcribit. Transfer methodum, quam didiciſti iam ad artem quam conſtituere ſtudes. Et paulo poſt item ad hunc modum: neceſſe quoque eſt & nobis artem conſtituentibus, vt non partes, & compoſitionem duntaxat: ſed earum quoque actiones teneamus. Ex quibus conſtat ſe non ſolum docere modum, quo ars conſtitui poſſet, ſed etiam de ipſius artis conſtitutione agere. Nec propterea ſequitur per reſolutiuam doctrinam non poſſe conſtitui, & doceri artem: quoniam Galenus in eo lib. hæc perfectè non præſtat. Sic enim liceret dicere eandem per definitiuam doctrinam tradi non poſſe. Quippe cum in hoc libro vniuerſam artem non tradat: ſed ſolum illius capita. Igitur ſit commune huic operi, & illi capita, & ſummas partes authorem attigiſſe, vel per definitiuā doctrinam negabimus poſſe tradi artē: aut ſi id concedemus, pariter intelligemus idem per reſolutiuā præſtari poſſe. At verò ſi dica-

mus non fuisse necessarium Galeno vniuersam artem cõstituere eo, quòd iam constituta esset, pari ratione dicemus non fuisse necessarium vt idem doctrinam definitiuam faceret, quam scilicet Herophilus, & alij multo antea tradidissent. Si ergo eo, quod malè fortasse ab illis scripta esset medicina per doctrinã definitiuam, necessariũ fuit Galeno rursus eandẽ docere. Ita licebit dicere malè ab antiquis medicinã constitutã fuisse, & ob id nouam constitutionem Galenum aggressum. Atque in hoc etiam Curtius aberrat, quod nunc de constituenda: nunc verò de tradenda arte agat, confundatque magno errore hæc nomina. Constituere enim est partes enumerare, ex quibus totum componitur: tradere autẽ artem, est ipsas partes explicare, & enarrare. Illud verò quod addit superfluũ fore Galeno moliri doctrinam per compositionem si per resolutionem doceri posset: certe si illã tradidisset perfectè, superflua alia fuisset: sed (vt antea diximus) solum capita tetigit. Ac profecto debile est huiusmodi argumentum, Galenus medicinam non tradidit per doctrinam resolutiuam, igitur tradi non potest. Spectandum enim est quid possit ipsa doctrina, non quid Galenus in ea præstiterit. Cum enim per resolutiuam doctrinam possimus docere modum, quo ars ipsa constituitur (nisi id potius methodo resolutiuæ quàm doctrinæ tribuamus) & eandem coustituere, & tradere, placuit Galeno duo priora facere, aut primum duntaxat ex proprio instituto. Non tamen propterea fit, quominus alia per eam præstari valeant. Nec illud quidem prohibet, quod affert, sequi absurdum, quod prius composita, quàm simplicia tractentur. Neque enim resolutiua doctrina vnicum habet progressum, sed duplicem. Vnum quidem, quo assumimus primum quæ propinquissima sunt fini, & alia deinde paulo remotiora. Alium, in quo extrahimus primum à fine, quæ ab illo sunt remotissima: quem quidem progressum Galenus in lib. de constitutione artis seruat. Nam primo partem de corporibus, elementis, & temperamentis ab ipso fine elicit, eámque explicat, quæ quidem omniũ simplicissima & prima est medicinę pars. Hunc progressum qui seruat, potest artem cõmodissime docere, quia à simplicissimis, & primis partibus tractatio-

Doctrina resolutiua quid præstare possit.

Duplex progressus in doctrina resolutiua.

nem auspicatur. In alio verò processu sequuntur ea absurda, quę ille ex Aristot. affert. Nec illud etiam obstat, quod ait per resolutionem solam, artem explicari docerique non posse: sed requiri alia instrumenta. Eadem enim ratione nec per compositiuam, aut definitiuam artem doceri posse dicemus, quod diuisionibus, definitionibus, & aliis instrumentis illæ egeant. Absurdum enim est arbitrari resolutiuam doctrinam semper vti resolutione. Nam (vt antea ostendimus) resolutiua dicitur eo, quòd à finis notione exordiatur, & primũ resoluere incipiat, etsi nihil obstet, quo minus posteà aliis omnibus instrumentis vtatur in explicandis exactè & prolixè singulis rebus quę per resolutioné semel à fine extractæ fuerunt. Quod quidem Galenus præcitato loco in fine libri de constitutione apertè testatur, se (inquam) non velle omnes medicinæ partes eo loco explicare, in quo resolutiuam doctrinam facit, innuens euidenter ipsam doctrinam id quidem admittere: sed tunc id ei fuisse præter institutum. At nec illud verum est Galenum in lib. de constitutione medicinæ doctrinas facere, nempe resolutiuam & compositiuam: cum ipse in hoc textu dicat, se eam alio loco tractasse, solius resolutiuæ mentionem faciens. Est & locus in fine libri de constitutione qui ita habet. Institutum nobis est, non fusa explicatione de omnibus medicinæ partibus disserere, sed quo pacto à finis notione vt alia quæuis artium, sic & huius constitutio fiat, ostendere. Institutum (inquit) esse resolutiua doctrina vti, non alia. Atque hæc quidem apertè illius opinionem refellunt, nec desunt etiam alia argumenta, quibus probare possimus doctrinam hanc docere posse artem quamlibet. Primum enim sumi potest, argumentum ab ipso doctrinæ nomine. Si enim doctrina est, quæ docet, aut qua docemus, vel resolutiuæ non conuenit doctrinæ nomen: aut si conuenit, etiam cum illa medicinam docere possumus. Secũdo si Galenus dicit tres esse doctrinas perfectas, sequeretur resolutiuam inter doctrinas non esse ponendam: vt quæ ex eorum opinione sola artem docere nequeat, nisi compositiuam simul adsciscat. At hoc modo duę essent, & non tres doctrinæ simplices. Præterea malè Galenus diceret definitiuã in hoc præstare resolutiuę, quòd

compendiosior sit. Si enim non docet resolutiua: sed solum constituendæ artis modum, erit profectò ipsa breuior quàm definitiua. Nam si omnia exempla à libro de constitutione artis auferas, multo breuior erit liber ille in quo resolutiua traditur, quàm hic, in qua definitiua docetur. Imo vt nunc scripti sunt isti duo libri, duplo ferè maior est ars medicinalis, quàm alius. Ad hęc si per resolutiuam ars nequaquam constituitur: sed modus duntaxat constitutionis docetur, quatuor erunt doctrinæ. Oportet enim vnam esse, qua ars constituatur, differens ab ea quæ modum constituendi docet, vt illi fatentur etiam diuersas esse. At illa (vt satis constat) nec definitiua, nec compositiua est, nec vt illi volunt resolutiua: quarta ergo alia doctrina. Ex quibus quidem patere puto, per doctrinam resolutiuam modum constituendarum artium, & ipsas artes constitui, & doceri posse. Nam vt de modo constituendi apud illum dubium non est: ita per illam omnia, quæ in fine potentia continebantur, extrahuntur, id quod est artē constituere. Nec impedit quo minus postea singulas partes sigillatim, & prolixè explicemus. Sed quoniam duobus modis doctrinam resolutiuam fieri posse commemorauimus, & vnum progressum solum aptum ad artem docendam esse dicimus, nempe eum qui scilicet resoluit primum à fine quæ remotiora sunt, docendi ratio postulat, vt hunc indicemus? præsertim quòd eo solus Galenus vtatur. Siquis igitur medicinam constituere velit eo modo, ita progredietur. Quoniam medicinæ finis est sanitas, & ea affectus corporis secundum naturam, qui actionem bonam primo efficit, corpus autem ex similaribus dissimilaribúsque partibus constat, & duplex proinde est sanitas, similarium vna, alia dissimilarium, fit profecto vt nec sanitatē tueri, nec amissam recuperare possimus: nisi intellexerimus ea, ex quibus sanitas illarum consistit. Porrò similarium partium sanitas cum affectus sit naturalis, aptus ad actionem secundum naturam edendam. Affectus autem naturalis, commoderatio quædam sit. Hæc autem ex his fiat, quę partes illas componunt: componuntur verò partes similiares ex quatuor humoribus: hi autem ex quatuor elementis, necesse vtique erit de humoribus, & elemētis agere. Ex qua qui-

Exēplū doctrinæ resolutiuæ quā facit Galenus.

dem tractatione compositionem propriam partibus similaribus intelligemus. Eodem pacto cum partis organicæ sanitas ex commoderatione eorum, ex quibus illæ componuntur, constet, componantur autem ex debita conformatione, magnitudine, numero, coniūctione, & vnione similarium: necesse est medicum Anatomen scire: quoniam ex ea organicarum partium structura potissimum dignoscitur. Et quoniam in omni parte organica vna est, quæ actionis præcipuus est author: aliæ autem vtilitatem siue vsum illi præbent, oportet medicum vtilitatē singularū partiū diligēter perdiscere. Porrò quoniam compositio partium per se nequaquam expetitur, sed actionum causa: tenere oportet quæ & quot sint in corpore actiones: quænam ex illis communes omnibus sint partibus, quæ propriæ, quæ insitæ, vel ab aliis tamquam à certis principiis emanantes, cui facultati subijciantur, quæ facultatum ipsarum origo, quæ materia, quis vsus, quæ dignitas: denique omnia quæ ad facultatum, & actionum scientiam pertinent, ignoranda non sunt. Ex quibus quidem pars vna medicinæ ponitur, quæ corporis humani fabricam docet. At quoniam corpus ita constitutum variis affectionibus subijcitur (etenim valet, ægrotat, periclitatur in morbos ruere, vel à morbis conualescit) pars alia statuenda est, quæ omnia genera, omnésque differentias affectuum, quibus nostra corpora sunt obnoxia, enarret. Ad hæc quia multæ & variæ sunt causæ, quæ hos affectus pariunt, genitósque fouent, & etiam intendunt, ac inter has quædam propinquæ, aliæ remotæ, aliæ internæ, aliæ externæ, aliæ ex nostris principiis, aliæ ex aliis rebus ductæ, medicina partem vnam requirit, quæ has omnes causas inuestiget, & doceat. Sed quoniam sæpe latent prædicti affectus, & causæ, notas habere oportet, quibus quid præcesserit, præsens sit, aut futurum intelligatur. Et quoniam rursus sanitatem præsentem per similia conseruamus: absentem verò per contraria recuperamus, & medios affectus per propria auxilia corrigimus, necessarium est vt medicus materiā omnis generis ad manū habeat, illiusque vim & naturā cognoscat: vnde alia necessaria est tractatio quæ de medica materia agat. At quia non satis est, materiā habere in prom-

ptu: sed rectus illius vsus est addendus, expedit præcepta tradere, quibus idoneus reddatur medicus ad sanitatem conseruandem, morbos profligandos, & alia propria munia exercenda. Atque hoc modo obiter quantum locus ipse exigit, artem ipsam medicam constituimus ordine scientifico, sumendo & resoluendo ab ipso fine artis partes simpliciores, donec ad eas perueniamus quæ fini sunt propinquissimę, quas postea adhibitis propriis instrumentis, & probationibus sigillatim docere possumus. Licet etiam (vt diximus) primo extrahere à fine propinquissimas partes, & alias postea: donec ad eas sit peruentum quæ ab ipso fine sunt remotissime. Quod breuiter hoc exemplo rudiorum causa doceo. Sanitas cum finis sit medicinę, à medico procurari debet: procuratur autem cum prę sens est, dum seruatur: cum verò absens est, dũ recuperatur. In vtroque officio opus est materiam habere, & cõmodum illius vsum. Non potest autem medicus vti nisi cognoscat sanitatem, morbum, & illorum causas, quare signis est opus. At quoniã signa ad signata referũtur, necesse est sanitatis, morborum, & causarum, quę ad sanitatem aut morbum pertinent naturam, genera differentias, & vim omnem perspicere. At quia hęc intelligi non possunt nisi perspectam habuerimus corporis naturã & cõpositionem, idcirco de partibus tractãdũ: quę cũ intelligi nequeãt, absque cognitione actionũ, facultatum, temperamentorum, humorum, elementorum, propterea hæc omnia nota esse oportet. Ex quo quidem patet alius progressus, in quò à fine ad principia procedimus, sed hęc doctrina hoc modo facta ad artem docendam non est apta: nimirũ quod à cõpositis ad simpliciora progrediatur: sed solũ ad artem cõstituendã: atque huiusmodi resolutione vtuntur Arist. & eius interpretes. Primus autem doctrinę modus, & ad constituendam, & docendam artem pariter est aptissimus, quem (vt antea diximus) Galenus in lib. de constitutione artis est sequutus. Verum quocumque modo fiat doctrina resolutiua, rectè scribitur à Galeno hoc loco, artes omnes per illam componi & constitui methodo, siquidem methodus via est, & ratio, in qua aliquid primum, aliud secundum, & sic deinceps statuitur, donec omnia, quę inuestigamus, inuenerimus. Constat

Finis perfecta notio requiritur in doctrina resolutiua.

præterea ex prędictis exemplis, non qualemcúnque finis notionem, ſed perfectam intelligentiam requiri: cum alioqui omnes artis partes à fine extrahi nequeant: niſi quid ſit huiuſmodi finis, in quo conſiſtat, ex quibus fiat, à quibus parari, & profligari, quod illi eſt contrarium, valeat: Hanc doctrinam dicit ſe alio loco pertractaſſe. Eſt autem locus, liber de conſtitutione artium & de conſt. art. med.

Hic verò faciemus definitiuam doctrinam, quæ quantum ab ea, quæ ex reſolutione conſiſtit, dignitate, & ipſo docendi ordine linquitur.

Poſtea quàm numerauit doctrinas omnes, & docuit quomodo antiqui circa eas ſe geſſerint, quidque ille præſtiterit, quòd ſcilicet reſolutiuam ſolus fecerit, ſuum proponit inſtitutum, quod eſt velle doctrinam deffinitiuam facere, id eſt docere quomodo per doctrinam diffinitiuam medicina tradi poſſit, non autem ipſam medicinam docere per hanc doctrinam, vt hactenus ferè omnes interpretes ſunt arbitrati. Nam verba, facere doctrinam, eorum opinionem refellunt, oſtendúntque primum, & præcipuum authoris inſtitutum eſſe, vim ipſius doctrinæ oſtendere: non autem medicinam ipſam docere: ſed ea, quæ de medicina ipſa afferuntur eſſe tanquam exempla, & materiam neceſſariam ad explicandam vim huius doctrinæ. Verum antequam vltra progrediatur, huius doctrinæ proprietates, & priuilegia oſtendit ex comparatione cum reſolutiua, videtúrque obiectioni tacitæ occurrere. Poſſet enim quis dicere, cum alibi medicinam per doctrinam reſolutiuam tradideris, quid opus erat idem facere per aliam doctrinam, quæ illa inferior eſt dignitate, & methodo? Huic obiectioni ita reſpondet, verum quidem eſſe quod reſolutiua dignitate, & methodo diffinitiuam ſuperet, non tamen propterea inutilem fore doctrinam definitiuam, quoniam ſuas habet prærogatiuas nequaquam contemnendas, quibus reſolutiuam vincit, vt ab ea in aliis vincitur. Quæ autem ſint illa, quibus mutuo ſe vincunt, nunc docere oportet. A quibus vincitur doctrina diffinitiua à reſolutiua duo ſunt inquit Galenus digni-

dignitas, & methodus, quod cum non probet, occasionẽ dedit interpretibus inter se dissentiendi. Sunt ergo qui dicant resolutiuam, dignitate præcellere definitiuã, quoniam inde incipit, vnde omnes artes habent constitutionem. Tribuitque Manardus Leoniceno hanc rationem, quam tamen ego in Leoniceni commentariis non inuenio, nec dignam puto esse tanto viro, bene tamen à Manardo reprehenditur, quisquis fuerit eius author: ab eodem enim loco inquit ille antambulones, reges, lixę, imperatores, plerumque recedunt, ita vt locus, & termin⁹, qui communis omnibus esse potest, dignitatis causa esse nequeat. Ipse autem Manardus resolutiuam digniorem esse scribit, quoniam à notione finis, vtpote causæ diuinæ, & nobilissimæ exordium capit. Tum quia non solum docet, sed inuenit & cõstituit artes & omnes alias facultates. Hanc vltimam causam dignitatis illius doctrinę à Leoniceno sumpsisse videtur, qui hanc solam rationem illius doctrinæ dignitati adscribit. Cum ergo hæc doctrina à fine exordiatur causa præstantissima & artem inueniat constituatque. Diffinitiua autem (vt alij aiunt) solum artis capita compendio tractet, resolutiua dignitate merito præstat: methodo autem .i. via, & ratione docendi resolutiuam diffinitiua præstare hac ratione idem Manardus scribit. Quòd scilicet resolutiua certiorem viam, & ordinem sequatur, cum finis omnibus, quæ in finem referuntur necessitatem quandam imponat, ita vt media, quæ ad artem consequendam sunt opportuna vnũ post aliud certa quadam serie inuestiget: In diffinitione verò tam certum, & tam stabilem ordinem reperiri non posse, cũ nec hęc ipsa diffinitio vna & firma semper sit (varias enim diffinitiones huic doctrinæ inseruire posse modò artis partes vniuersas cõprehendat): cum liceat medicinam per hanc definitionem tradere, quę victu, medicamentis & manu sanitatem in humano corpore vel reficit, vel conseruat, & Galenus eam, qua hic vtitur, alibi non probet: denique per alias definitiones definitiuam doctrinam institui posse. Quo patet nec certum esse, nec stabile id, à quo doctrina incipit, nec etiam ordinem tam bonum inter artis partes in hac doctrina reperiri, vt in resolutiua. Curtius resolutiuam dignitate

Cõparatio doctrinæ definitiuæ & resolutiuæ.

Leoniceni opinio de dignitate, & methodo doctrinæ resolutiuæ.

Manardi de eadem re opinio.

præſtare ſcribit: quoniam in artibus dignitas inuentori datur, & laus. Eſt autem reſolutiua (vt diximus) quæ artis partes inuenit, artemque ex illis conſtituit: verbo autem methodo, pro via vtitur, dicitq; excellere via, qua via docet quia conſtituitur medicina & in ea ſit procedendum. Definitiua autem inquit reſolutione præſtat ad compendium, & memoriam: quoniam ipſa continet compendioſè totam medicinam, & per ipſam facillime poſſunt omnia memoriæ mandari. Montanus autem interpretationem Latinam non recipit: neque enim reſolutiuam dignitate, & ordine docendi præſtare definitiua, ſed contra potius, ſi vtriuſque propriam naturam conſideremus. Quod enim dignitate prius eſt alio, aliquo modorum prioritatis prius eſſe debere, quo dignitatem rerum metimur. Illud autem eſſe quod primo magis appropinquat. Bonum autem in ſcientiis actiuis eſſe primum, & principium: in ſcientiis autem eſſe verum. Diffinitio autem in ſcientiis vero, in actiuis bono magis appropinquat, quàm reſolutio. Etenim diffinitio immediatè circumſcribit nobis (inquit) ſubſtantiam, à qua omnes paſſiones, quæ conſiderantur in ea ſcientia fluunt. De actiuis nihil probat, quomodo bono magis appropinquet diff. ſed ſolum concludit definitiuam ordinem reſolutiuo dignitate præſtare. Docendi etiam ordine non eſſe inferiorem definitiuum reſolutiuo. Æque enim ordinata eſt doctrina (inquit) quæ à partibus definitionis fluit, vti ea quæ per reſolutionē finis fit, cū exquiſitus ordo ex partium connexus conſideratione fiat. Atque hoc modo concludit, nec dignitate, nec docendi ordine reſolutiuam doctrinam diffinitiua præſtare, cum nec græcè etiam (vt ait) verba ita ſonent. Legi enim ἀξιώματος & μεθόδον id eſt exiſtimatione & methodo. In exiſtimatione autem id eſſe, quod vulgo dicitur eſſe in credito. Vnde axiomata vocari propoſitiones, quæ in omnium ſunt exiſtimatione, & fidem apud omnes inueniunt, verumque eſſe quod reſolutiua exiſtimatione præcederet definitiuam, cum apud Platonem doctrina reſolutiua & diuiſiua præ cæteris in maxima exiſtimatione ſint, idemque fuiſſe apud antiquos omnes. Methodo præterea non docendi ordine reſolutiuam ſuperare definitiuam. Nam per methodū

artificiosum progressum intelligit: longè autem artificiosiorem esse progressum, qui fit per resolutiuã, quàm qui fit per difinitiuam. Omnes enim nouerunt diffinitionis partes enumeratas diuidere, potius quã finem resoluere. Verum vt à Montano incipiamus ἀξίωμα dignitatem propriè significat, existimationem autem non ita, & ea differentia, quam inter ἀξίαν, & ἀξίωμα ponit, quod illa significat dignitatem, hoc existimationem apud nullũ ex probatis authoribus Græcis reperitur: cum etiam (vt ipsemet dicit) apud Arist. 5. metaphysices cap. de prioritatè hoc pro alio sũmatur. Prçterea falsum est, resolutiuã doctrinam ita laudari à Platone, & fuisse in maximo pretio apud antiquos, cum Galenus antea dixerit neminem hãc doctrinam scripsisse ante ipsum. Ergo nec Plato illã tantopere laudare potest. Quod si resolutionem commendat, non propterea doctrinam resolutiuam laudat, cuius author Galenus fuit: cum Montano etiam teste resolutiua via à doctrina resolutiua differat. Quod autem methodus, sit artificiosus progressus, authorem hui⁹ rei non habet. Nam vt antea nos, cum de methodo ageremus, diximus, methodus nihil aliud est quàm via docendi, in qua aliquid primum, aliud secundum, & sic deinceps ordine accommodato ad docendum statuitur. In quo opere artificiosus quidem fit progressus, sed methodus hic ipse non est. Postremò quod primo loco dicebat definitionem digniorem esse, quòd vero, & bòno propinquior esset, etsi id concedamus, (neque enim omnia exactè expendere volumus) non propterea fit vt resolutiua doctrina indignior sit diffinitiua. Nõ enim hic diffinitione nos vtimur ad verum, aut ad bonum probandum, vt in particularibus ratiocinationibus fit: nam idem præstat hic nobis diffinitio quod finis, cum ab vtroque doctrina vna exordiatur: nec ad probandũ aliquid assumatur. Quod si id etiam quod bono & verò propinquius est, illud præstantius esse dicamus, erit profecto & hac ratione præstantior resolutiua diffinitiua. Quod enim finis est in scientiis speculatiuis, verum est, & quod verum, finis, & in actiuis quod bonum finis, & contra. Propinquior autem est resolutiua ipsi bono, & vero, quàm definitiua, incipit enim illa à fine statim, hæc ad finem tendit. Quare

Montanus refellitur.

Manardus confutatur.

Montani rationes, & interpretationes ad rem noſtram non faciunt. Quod autem Manardus dicit reſolutiuam eo digniorem eſſe, quod à notione finis nempe cauſæ diuinæ, & nobiliſſimæ exordium ſumat, nequaquam recipiendum eſt. Primum id ad doctrinæ pręſtantiam non facit, quòd initium capiat à re nobiliſſima, ſi enim vna ſit doctrina, quæ à re nobiliore incipiat, in docendo tamen deterior ſit alia, profectò nō iudicabimus præſtantiorem eam eſſe, quæ nobilius habet principium, alioqui non erat quod reprehenderet Leoniceni opinionem, qui ab eo quod incipit, reſolutiuam præferendam definitiuæ docet. Deinde cum ait finem cauſam eſſe nobiliſſimam, concedimus quidem inter cauſas, finalem præſtantiſſimã eſſe, ſed nos hoc loco non comparamus cauſas inter ſe, ſed finem artis cum artis diffinitione: nec finem vt finalem cauſam conſideramus, ſed vt id, à quo reſolutio incipit. Addo quod diffinitio finem, & alias cauſas in ſe continere poteſt. Quare & præſtantior ſolo fine iudicabitur. Non ergo hoc modo doctrinarum pręſtantiam expẽdere oportet, ſed ex eo, quod eſt ipſis doctrinis proprium. Eſt autem doctrinę proprium vt doceat: quare ea præſtantior erit, quæ ad plura eademque melius docenda eſt accommodata. At reſolutiua (vt antea diximus) idonea eſt ad artis conſtitutionis modum oſtendendum, ad artem ipſam conſtituendam, & tradendam: diffinitiua autem ad docendam ſolum artem vtilis. Eſt quoque certior, & artificioſior (vt poſtea oſtendemus) reſolutiuę progreſſus. Quare meritò hęc diffinitiua præſtantior eſt cenſenda. Quod ſi dignitatem illius augere velis ex inuentione: nempe quòd illa artis inuentioni, & conſtitutioni ſeruiat, vt laus, & dignitas rerum inuentoribus datur: hoc quoque argumentum erit, omnibus modis pręferendam eſſe reſolutiuam definitiuæ. Docendi methodo reſolutiuam doctrinam etiam pręſtare definitiuæ pronunciat Galenus, ſiue autem per methodum intelligamus certam docendi viam, in qua aliquid neceſſario primum, aliud ſecundum & ſic deinceps ex rei natura conſtituatur, ſiue artificioſum progreſſum in docendo: ſiue difficilem, in quo virtus, & dignitas quoque conſiſtit, vel quocumque modo methodus ſumatur, me-

Doctrinæ proprium quid, & cur reſolutiua ſit præſtantior definitiua.

lior ea, & exactior in resolutiua, quam in definitiua apparet. Cuius quidem rationem Curtius non bene reddit. Dicit enim eo id fieri, quoniam docet qua via medicina sit constituenda. Non enim de particulari vno effectu, quem resolutiua præstat, certitudinem, & præstantiam methodi colligere debemus: quippe cum liceat aliud ex diffinitiua assumere, quod illi æquiualeat: veluti si dicamus definitiua docet qua via medicina per compendium explicanda sit, ita vt par hac ratione sit commodum, quod ab vtraque præstatur. Videtur autem Curtius methodi vim non intellexisse, cum illius mentionem non faciat: sed illius loco dicat via excellere resolutiuam, quia docet qua via constituatur medicina: licet enim (vt diximus) idem de definitiua dicere: præstat definitiua resolutiuæ via, quoniam viam docet tradendæ artis per compendium. Ab eo ergo quod ipsi doctrinæ est proprium in docendo vt dignitatem: sic methodi præstantiam colligemus, dicemusque certiorem, artificiosiorémque methodum in resolutiua esse, quàm in definitiua: quoniam id, vnde incipit certius est. Est enim vnus medicinæ finis: diffinitiones autem plures esse possunt: ad certitudinem autem doctrinæ plurimum confert id, vnde doctrina auspicatur: etsi ad illius præstantiam nihil id (vt antea diximus) faciat. Vt autem certum est initium, ita certus ordo instituitur: nec etiam si vnam definitionem semper assumas, tam certum ordinem seruare potes in definitiua doctrina, ex ipsius doctrinæ natura, vt in ipsa resolutiua: hæc enim suapte natura exigit, vt à fine primo extrahantur, quæ vel illi propinquiora sunt, vel quæ primo ad artem consequendam sunt necessaria (vt antea ostendimus): definitiua autem hunc ordinem his, quæ tractantur necessarium non imponit. Cur enim in definitione corpora prius assumamus, quàm signa, aut causas, ex definitiua doctrina nequaquam patet. Idcirco Galenus post definitionem medicinę sibi ordinem statuit, quem in hac doctrina vult obseruare: tanquam ex ipsa doctrina nulla necessitas prioritatis, & posterioritatis nobis imponatur. Ergo cùm resolutiua meliorem ordinem, id est necessarium secum contineat, & à certiore initio exordiatur, merito methodo præstat. Est quoquæ

methodi prǭstātiæ argumentū quod artificiosior sit illius progressus. Nā resoluere semper difficillimum existimauerunt Peripatetici, explicare autē diffinitionis propositę partes, nouerunt etiam rudiores. Virtus autem cuiuscunq; rei(vt diximus)circa difficile versatur. Et hęc quidem satis de prę̄stantia, & methodo duarum doctrinarū.

Tantum & ad totius compendium, & ad singulorum memoriam præstare inuenietur, sufficienter enim, ac facillimè memoriæ commendantur ex definitionis dissolutione vniuersa: quoniam totius artis capita, in se optima definitio complectitur.

Cum antea docuerit Galenus qua in re resolutiua doctrina superet definitiuam : nunc docet in quibus vincat definitiua resolutiuam. Vincit autem ad totius compendium, & singulorum memoriam. Hanc autem præstantiam probat, quoniam inquit sufficienter, ac facillimè memoriæ commendantur ex definitionis dissolutione vniuersa : quoniam totius artis capita in se optima definitio complectitur. Quæ verba probant quidem, ad memoriam, & compendium facere hanc doctrinam : sed non eo modo, vt alij expositores tradunt. Nam illi hæc omnia verba ad vtrumque referunt, nempe ad compendiū, & memoriam. Quod quidem fieri nequaquam debet. Nam quod totius artis capita in se optima definitio com plectatur, non probat ad memoriam præstare huiusmodi doctrinam: nimirum cum ex illius dissolutione multa resultare possint membra, quæ facilè memorię mādari nequeunt. Prę̄terea tota hęc dictio in qua dicitur (sufficienter enim ab facillime memorię commendantur, ex definitionis dissolutione vniuersa) solum probat ad memoriam prę̄stare eam doctrinam, non autem ad compendium. Quare cum duo proposuerit, vtriusque separatim rationem reddit. Prima enim verba probant illam facere ad memoriam : alia vero probant facere ad compendium. Si enim facile commendantur memoriæ ex definitionis dissolutione vniuersa, merito ea doctrina, quæ hoc facit, ad memoriam apta iudicabitur : eadem si

ex definitione fit complectente in se totius artis capita, ad compendum erit idonea. Hę quidem sunt Galeni rationes, quę (vt diximus) separatim sunt accommodandę rebus propositis, sed meo quidem iudicio non probāt quod ille instituit: probant vtiq; talem doctrinam facere ad compendium, & memoriam: sed non magis, quàm resolutiuam. Præterea eodem argumento licet probare resolutiuam idem præstare posse quod definitiua efficit. Nam sicut dicit defiuitiuam facere ad memoriam, quia in se definitio continet omnia artis capita, & vniuersa, quæ nascuntur ex dissolutione definitionis facilè memoriæ mandari possunt: sic finis medicinę, qui breuioribus verbis, quàm definitio ipsa exprimitur, & capita, quæ ex finis resolutione nascuntur, quæ plura nō sunt quàm illa, quę ex definitione emergūt, possunt memoriæ facilè mādari. Addo quod liber de constitutone artis, in quo resolutiuam doctrinā Galenus facit, multo breuior est hoc ipso, in quo definitiuam tractat. Nec dicendum est authorem illi solum capita tradere voluisse, hic verò omnia prosequi velle: quandoquidem paulò postea scribit, se hic etiam solum capita prosequi. Cum ergo idem sit institutum, diuersa autem doctrina, prolixitas verò maior in tractatione isti' operis, quā in alio, quo pacto (quęso) credemus quod ille scribit, hanc doctrinam ad memoriam, & compendium alia aptiorem esse? Mihi certè videtur efficacior ratio excogitanda, quàm ea sit, quę à Galeno affertur. Nam quod vtráque doctrina possit fieri æquè prolixa, aut plus etiā, vel minus pro arbitrio doctoris prosequentis eodem modo omnia, aut addentis in vnā, quod in alia detrahit, certum omnibus esse puto: verum quod suaptè natura diffinitiua aptior sit ad compendium & memoriam, sic doceo. Breuior est illa doctrina, quę vnum duntaxat præstat, alia, quę plura debet facere, at definitiua supponit artis, & partium illius inuentionē, eáque inuenta solum explicat & docet. Resolutiua verò primum extrahit partes argumentatione ab ipso fine, & ostendit necessitatem singularum partium: atque ita artem ex suis partibus constituit, posteà verò eas enarrat, & exponit. Igitur cum tria faciat necessario resolutiua, partes inquam artis eruat à fine, artem ex

Diffinitiuā doctrinā resolutiua breuiorem esse sua natura.

partibus suis cõstituat, easdemque explicet, meritò longior est, quàm diffinitiua, quæ solum docet artem. Constat ergo per vtramque doctrinam non solum artis capita, sed etiam omnia particularia doceri posse, adhibitis demonstrationibus, diuisionibus, & aliis instrumentis logicis, necessariis in singularum rerum explicatione. Doctrinam tamen definitionem suapte natura aptiorem esse ad compendium totius, vel vt significantius Græcè dicam, πρὸς ὅλου σύνοψιν, idest ad totius intuitum simul factum. Est autem ad id aptior aliis hæc doctrina, non quòd vno intuitu vniuersam artem explicet, & proponatur definitio & diuidatur, atque ita collocētur illius partes, vt in breuissima tabella omnes possint simul intueri, vt Montanus arbitratur. Nam hæc probāt quidem idoneam esse huiusmodi doctrinam ad compendium: sed non magis quàm resolutiuam, in qua potest etiam huiusmodi breuissima tabella constitui, & in ea conspici omnes artis particulæ, quæ à fine eliciuntur: sed (vt diximus) huius rei ratio est, quod vnum duntaxat præstet doctrina definitiua & illud quidem appositè, & suaptè natura breuiter. Porrò ad memoriã, & reminiscentiam quoque particularium eadem doctrina resolutiuam superat (inquit Galenus) sed quomodo id dicere potest, cum particularia se nolle tradere, sed solum capita artis idem author proponat? Ratio autem est, quòd particularia in vniuersalibus illis capitibus potentia contineantur. Itaque cum vnicum habeat caput doctrina definitiua, nempe definitionem ipsam, à qua omnia alia pendent, cum ipsam definitionem memoria tenemus, recordabimur simul omnium eorum, quę à definitione ipsa emanant. Ac cum ex illius dissolutione pauca capita statim resultent, illa facilius, quàm in doctrina resolutiua memoriæ mandari possunt, & in eam redire, si fortasse exciderint. Nam etsi ea vnum etiam habet caput, quo omnia ad artẽ pertinẽtia potẽtia cõtinet, nẽpe finem artis, tamen quia illa non statim exponi possunt, & enumerari, sed argumentatione varia est opus, tum ad inueniendas (vt diximus) tum ad exponendas eas partes, necessario longiorẽ tractationẽ facit. Quare ad memoriam, & reminiscentiã est ineptior. Est quidẽ hæc ratio eorũ, q̃ pertinẽt

ad dignitatem & vim doctrinæ resolutiuæ & definitiuæ. Sed quoniam Galenus omittit comparationem doctrinæ compositiuæ cum prædictis, operę pretium esse duco (nequid in hac tractatione desit) pauca priusquam alia prosequamur, de hac re subijcere. Qua quidem in re Leonicenus tradit resolutiuam præstantiorem esse compositiua nempe in hoc, quod inueniat, & artem constituat. In hoc verò superari, quatenus inuenit ad hunc finē, vt compositiua postea ea componat, & copiosius doceat. In quo quidem meritò à Manardo refellitur, quod petat principium. Non enim ex hoc patet, quænam dignior ex illis sit, nimirum cum vna aliam mutuo vincat: secundo quod male sentiat resolutiuam sibi finem statuere compositiuam, quòd scilicet inueniat artis partes ea ratione, vt à compositiua postea prolixè explicentur: quandoquidem per resolutiuam potest non solum inueniri, & per capita doceri ars: sed etiā copiosissimè explicari. Imo quicquid boni habet compositiua, illud à resolutiua capit: tolle enim resolutiuam, nihil habebis quod componas. Ego verò puto ijsdem argumentis resolutiuam superare compositiuam, quibus eandem præstare definitiuę ostendimus: nempe quod artis partes inueniat, artem constituat, doceat, & quod omnium prima sit, atque artificiosior. Compositiua autem solum artem docere possit, minúsque artificioso progressu. Qui.n.resoluere nouit, inquit Philoponus, nouit & componere, non è contra, Porrò compositiua definitiuam præcedit dignitate, & methodo: quoniam à simplicioribus progreditur, & certio est: quippe cum ea cogatur explicare contrario ordine, quæ resolutiua inuenit. Quare illa ad artes docendas omnium est aptissima, vt quæ ab elementis, & principiis rerum, quę tractantur, exordiatur, ex quibus facilis, vera, & demonstrationibus plena doctrina euadit. Vnde videmus eos, qui alijs præstiterunt in scribendo, tradendáque aliqua arte, hoc maximè nomine pręferri, quod compositiuam doctrinam obseruauerint. Quòd si Galenus, vt Aristot.in philosophia, sic in medicina compositiuam doctrinam fecisset, non toties repetitæ de eadem re sententię inuenirentur, nec tot controuersiæ, nec tanta loquacitas, & Asiatica redundantia in illius libris extarent.

Doctrinæ compositiuæ cum aliis cō paratio & Leoniceni de hac re opinio.

Quam quidem ſubſtantialem vocant ex aduerſo diſtinguentes ab aliis, quæ notionales vocantur, illæ ſi quidem ab his, quæ accidunt rebus definitis, hæ verò ab ipſa eſſentia conſtituuntur.

Ne quis putaret omnem definitionem eas prærogatiuas habere, quas ſuperius doctrinæ definitiuæ orienti ex definitione tribuit, nunc docet quam definitionem intelligat. Illámque dicit eſſe eſſentialem, non autem nominalem: ſic enim loco notionalis legi debet. Non probat autem ſubſtantialem definitionem omnia artis capita in ſe continere, ſed id facile eſt oſtendere. Si enim vt ſeptimo Metaphyſ. & ſecundo poſteriorum ſcribit Ariſtot. ea eſt optima definitio, quę per omnes cauſas aſſignatur, profectò ſubſtantiã rei perfectè declarabit. Si præterea definitio eſſentialis ex genere & differentia conſtituitur, differentię autem ſumantur ab ipſa eſſentia rei, & ex eodem genere, ex quo eſt res, quæ definitur, conſtat vtique rem totam quæ definitur, definitione comprehendi. Sed quoniam differentias illas ignoramus, & proprias cuiuſcúmque rei formas, cogimur ex primaria actione, ad quã aliæ omnes conſpirant, illas aſſumere. Item à ſubſtantiarum partibus eſſentiales differentias ſumimus: ſunt enim partes teſte Ariſtot. de ſubſtantia totius, & hę quidẽ ſunt verè eſſentiales definitiones, quæ vel à primaria actione, vel à partibus rei, quę definitur differentias capit. Sequuntur deinde definitiones, quæ ſumũtur à proprietate rei, à cauſis, ab officiis, effectis. Cęterum accidentales definitiones quæ & deſcriptiones dicuntur, ab accidentibus rei, quæ definitur, & nominis ſignificatione differentias aſſumũt. Eſt autem ſubſtantialis definitio quę infra traditur à Galeno, vt poſtea probabimus, quoniam à partibus artis ſumit differentias. Quia ergo huiuſmodi definitio capita, & artis partes, nempe corpora, cauſas, & ſigna comprehendit: ideo eſſentialis eſt, doctrinámque reddit ad compendium, & memoriam aptam: ſed (vt diximus) hæc non probant illam aptiorem eſſe reſolutiua,

Differentiæ à quibus ſumantur.

Elaborata autem eſt à nobis particulatim, & in pluribus conſcripta tractatibus totius medicinæ contemplatio, qua vti quis poſſit ad triplicem doctrinam.

Reſpondet Galenus tacitę dubitationi. Quum enim antea dixiſſet, definitiuam doctrinam, quam tradere inſtituit, ſolum artis capita continere: poſſet aliquis dicere, ſe non poſſe medicinam ſcire, & diſcere ex hoc libro. Reſpondet Galenus verum id eſſe: facile tamen ſuppleri poſſe ex aliis omnibus libris, quæ ad plenam doctrinam hic faciendam, & capita explicanda deſiderantur. Dicit autem nos illis libris vti poſſe ad tres doctrinas. Ex quo manifeſte Curtij, & Leoniceni opinio refellitur, qui tradunt in aliis libris, hoc excepto, & eo, qui inſcribitur de conſtitutione artis, medicinam per compoſitiuam doctrinam à Galeno doceri. Quomodo enim ad ſupplenda quę deſunt in compoſitiua doctrina, aut, ad ipſam doctrinam compoſitiuam faciendam vti poſſumus illis libris, ſi illimet doctrinam compoſitiuam faciunt: niſi eundem librũ ad ſui ſupplemẽtum facere dicamus, quod eſt abſurdum. Vti autem quis poterit ad tres doctrinas, ex illis ſumendo, quę ad vnamquámque faciendam ſunt accommodata, materiámque ſuppeditãt neceſſariam in ſingulis doctrinis tradendis.

Curtii & Leoniceni opinio refellitur.

Nunc verò definitiuam aggrediemur, hoc ſolum apponentes, quòd ſolum capita.

Repetit quod ſupra dixit, proponítque iterum ſuum inſtitutum, quod antea plenè non fecit. Nam antea propoſuit ſe velle facere doctrinam definitiuam, ſed modum non docuit, quem tenere inſtituit. Id, quod nunc facit, quòd ſcilicet hic velit ſolum capita & veluti concluſiones eorum, quæ alibi prolixè ſunt demonſtrata in hac doctrina tradere ita, vt ſi quis medicinæ compendium tenere velit, in hoc opere inuenire poſſit quod quærit. Si quis verò tractationem, quæ per diexodon fit, requirat, illum accedere oporteat ad alia volumina. Quid autẽ ſit doctrina quæ per diexodon fit, Manardus explicare

conatur, quod ſcilicet ea ſit, quæ cuncta explicat latè: profuſè: nullo tamen teſtimonio ad hanc rem confi mandam vtitur, cum tamen locus ſit apertus lib. prim de alimentis cap. de phaſello, vbi doctrinam, quę per di xodon ſit, opponit ei, quæ ſuccincte & breuiter omni complectitur.

Veluti concluſiones eorum, quæ alibi latiu ſunt demonſtrata, nunc à nobis dicentur.

An ſolū hic cōcluſiones explicet author.

Curtii opinio, quæ dānatur.

Non enim propriè ſunt concluſiones, ſed per ſimilitudi nem quādam, quod paucis verbis cōcludant & continea quæ in vniuerſis aliis libris ſunt demonſtrata. Verum cō tra id dubitare licet, multa enim inquit Curtius hic diffu ſius explicat Galenus, quàm in aliis libris, vt ea quæ pe tinent ad ſigna ſalubria, inſalubria, & neutra genera tim, & particulatim ad dignoſcendam temperiem cere bri, cordis, hepatis, ventriculi, & aliarum partium. Qua re dictum hoc per capita & veluti concluſiones ita ill explicat, quòd ſcilicet velit per capita ea tradere, quæ ali bi ſunt diffuſius pertractata, alia verò minimè. Cuius qui dem opinio refellenda eſt. Nam hoc reddit doctrinam difformem. Pręterea id eſt pręter inſtitutum authoris. Nō enim ipſam medicinam in hoc opere docere proponit, ſed quo pacto per doctrinam definitiuam medicina ex- plicari valeat: ad quod ſufficiunt capita, ſuperfluumque eſſet ſi vniuerſas artis partes proſequeretur. Dicendum ergo non ſequi id, de quibuſdam prolixius tractat hic, quàm alibi, ergo aliorum compendium non eſt liber: à maiore enim parte denominatio fieri debet. Nam hac ra- tione negaremus artem curatiuam ad Glauc. eſſe com- pendium meth. med. quippe cum multa illic prolixius doceat, & multa attingat quorum mentio nulla facta eſt in methodo. Negandum quoque illud eſt, de ſignis hic v- berius tractari, quàm in omnibus aliis libris. Sūma enim capita hic exactius docentur, plura tamen de illis in aliis operibus continentur. Poſſumus & aliter reſpondere, non ſequi, prolixius quædam hic tractari, quàm alibi: Ergo per compendium non tradi, quæ hic docentur, quippe cum dicantur illa compendio tradi, quæ abſque demon-

ſtratione, & probatione procedunt, & ſolum rei ſummam continent.

An tres ſolum ſint doctrinæ poſitæ à Galeno.

Quænam ſit natura & vis vniuſcuiúſque doctrinę à Galeno propoſitæ, ſatis oſtenſum eſſe puto. At non perinde illud conſtat, an tres ſolum ſint huiuſmodi doctrinę. Nã tres eas eſſe proponit quidem author: ſed nec ille, nec eius interpretes aliquam rationem adhibent, qua hunc ternarium numerum perfectum eſſe concludant. Nam etſi diuiſionem, demonſtrationem, & alia docendi inſtrumenta rectè illi quidem excludunt: tanquam particularia inſtrumenta non apta ad vniuerſam aliquam facultatem explicandam: nunquam tamen efficient, quin diuiſiua doctrina idem præſtare poſſit, quod vna ex illis tribus facit. Sicut enim per reſolutionem finis medicinæ, aut compoſitionem illorum, quæ per reſolutionem ſunt inuenta, ac per definitiuam doctrinam propoſita medicinę definitione, eadémque poſtea explicata, medicinę omnes partes enumerare, traderéque poſſumus: ſic per diuiſiuam doctrinam quid idem fieri prohibet: Nam ſi quis à diuiſione medicinę exordiatur, diuiſaſque partes ſigillatim explicet, & proſequatur, hic profectò docebit, ſeruato optimo ordine ita, vt nihil omittatur, quod ad artem faciat, ſi quidem diuidendo vniuerſaliores partes ſemper primę ad manum veniunt, particulariores deinde, vſque ad infimas. Quæ quidem doctrina, vt antea oſtendimus, perfecta, & optima eſt: ſiquidẽ alias tres ſupradictas doctrinas perfectas & optimas eſſe cenſem⁹ hoc nomine, quod vniuerſã artẽ certo ordine à principio vſque ad finem tradere ſint aptæ. Nec arbitror quidem aliorum argumenta, & ſubterfugia, qui ternarium hunc numerum doctrinarum tuentur, diuiſiuam doctrinam excludere. Curtius enim ad definitiuam diuiſiuam redigi ſcribit, imò eandem eſſe cum definitiua, quod falſum eſſe patet. Nam ſi definitiua ab ipſo etiam dicitur eſſe, quæ artis definitionem proponit, ab eáque exorditur: profectò nos qui à diuiſione tractationem auſpicamur, definitiuam doctrinam non faciemus. Leonicenus autem ad aliam reduci ſcribit, nempe ad reſolutiuam: quoniam inquit eodem ferè ordine partes artis per ordinem reſolutiuum, vt per diuiſiuum inueniuntur. Cuius argumentis reſpondet Manardus, me-

Diuiſiuam doctrinam quartã eſſe doctrinam.

Curtii opinio de diuiſiua doctrina.

Leoniceni de eadem re opinio.

ritóque illius rationes, vtpote nullius momenti, refellit. Et sanè aliud est resolutiua doctrina, aliud diuisiua. Nam resolutiua à finis notione incipit. Diuisiua autem à generalissimis, & maximè à fine distantibus. Item qui resolutiuam doctrinam facit, à fine inuento ad ea, quæ in fine postea continebantur, progreditur. Contra qui diuidit, finem ipsum quærit, & ea explicat, quæ ad finem consequendum sunt necessaria. Ad hæc qui resoluit, vnam solum partem à fine extrahit per singulas resolutiones. Qui autem diuidit duas ad minus semper assumit. Præterea qui diuidit, descendit. Qui resoluit, ascendit. Vnde resolutionem antea definiuimus ex opinione peripateticorum, ascensum & reditum in principia: diuisio autem vt satis constat, à supremis generibus incipiens, in vltimis speciebus desinit, vbi Plato quiescendum esse iubet, denique multis aliis modis resolutio à diuisione, & resolutiua à diuisiua doctrina discrepat ita, vt vna sub alia intelligi non possit. Manardus autem ita respondet diuidere nos non posse nisi adsit, quod diuidamus. Diuisionem autem ipsam aliis tribus doctrinis ancillari, cum in qualibet illarum, diuisione sæpe vtamur, vnde non esse quartam doctrinam statuendam ipsam diuisiuam: sed aliarum ministram. Quod autẽ scribit, non posse nos diuidere, nisi adsit quod diuidamus, certum est, sed quorsum id scribat nõ video. Si enim id forte ea ratione dicit, quod diuidere nõ possimus artẽ, nisi sciamus quid ars sit, & ob id definitionem artis proponẽdam esse in arte ipsa per diuisiuam doctrinam tradenda, neque ob id nos posse à diuisione artis incipere, sed à definitione: respondebimus eadem ratione nos nõ posse resolutiuam doctrinam facere in medicina, nisi adsit definitio sanitatis, quam resoluere volumus. Sic nec compositiuam institui posse, cum medicina etiam cõponi non possit, si quid sanitas sit, ignoremus: oporteret ergo hac ratione in resolutiua & compositiua definitiones præmitti, & resolutiuam, compositiuámque à definitione sanitatis ordiri. Quæ cum non fiant, sed supponantur, quæ ad definitionem pertinent, in vtraque harum doctrinarum concedemus etiam medicinæ definitionem supponendam, cum diuisiuam instituimus doctrinam. Erit ergo quod diuidamus medicina scilicet

Manardi opinio.

ipsa. Illud autem quod scribit diuisionem subseruire reliquis tribus doctrinis, nos nequaquam negamus: solent enim docendi instrumenta sibi mutuo famulari. Sed propterea id non facit, quin aliquando dominari possit diuisio, & quartum sibi locum vnà cum aliis tribus doctrinis assumere. Nam & definitio, & resolutio, & compositio, propria quædam sunt instrumenta, quorum vsus est in singulis doctrinis, ex illis tamen doctrina fit huius generis, de quo agimus: quoniam ab illis alicuius facultatis integram tractationem auspicamur. Addo quod ille temerè ad diuisionem referat, quod ad doctrinam diuisiuam pertinet. Est quidem diuisio peculiare quoddam instrumentum subseruiens vniuersalioribus his doctrinis. At nos de diuisione nequaquam agimus: sed de doctrina diuisiua, sicut nec de definitione, quæ (vt diximus) instrumentum quoque est, quo opus habẽt tres doctrinæ à Galeno propositæ, sed de deffinitiua doctrina, quę aliud est, quàm ipsa diffinitio. Par ergo est in his ratio, probãdumque erat, non per diuisionem, sed per diuisiuam doctrinam, quam fieri dicimus proposita artis diuisione, & adhibita singularum partium explicatione, medicinam & alias artes certo quodam ordine doceri non posse. Nec quæro an doctrina diuisiua ab ordine diuisiuo, vel methodo diuisiua differat. In quo ille nulla ratione maximã vim facit, tametsi nos antea horum discrimen ostendimus: de re non de nomine litigamus, disputamusque an per diuisiuam doctrinam, id est incipiẽdo à diuisione tradi possit certo ordine ars aliqua, vt à compositione, resolutione, & definitione inchoando, idem fieri dicimus, cætera verò quæ Manardus affert ad numerum trium doctrinarum confutandum nullius sunt momenti. Nam quod ait Celsum medicinam, Priscianum grammaticẽ, Ciceronem rethoricam, certo ordine scripsisse: nullam tamen ex his tribus doctrinis obseruasse, facile refelli potest. Nam Celsus medicinã vniuersam nequaquam scripsit, & ea, quæ attingit, nullo certo, & (vt dicimus) essentiali ordine prosequitur. Cicero autẽ, & Priscianus, etsi exactè ordinẽ, quẽ quærimus nequaquam obseruarunt: vt qui docẽdi rationẽ parũ in logica, & philosophia versati licẽtiorẽ sectẽtur: Ordinẽ

tamen compositorium æmulantur. Quod verò idem dicit, ordinem scribendi, & docendi aptissimum fore, quem in mundi fabrica summus rerum opifex obseruauit: nos negamus ex tali scribendi ordine doctrinam eam fieri, quam quęrimus, constantem ex ordine quodam scientifico, in quo priora sequentibus lucem afferunt, sed potius historiam quandam esse, quæ res eo modo exponit, quo gestæ sunt. Nec in Aphorismis huiusmodi aliqua doctrina reperitur. Græci etiam expositores cum demonstratiuam doctrinam addunt nostras doctrinas non tractant: sed particularem quandam, nequaquam accommodatam ad vniuersam aliquam facultatem explicandam. Qui autem ternarium hunc doctrinarum numerum tueri volunt, non solum conantur respondere obiectionibus, quod (vt diximus) infœliciter faciunt in doctrina diuisiua: sed etiam quibusdam rationibus concludere, & firmare hunc numerum student. Nam Leonicenus ita argumẽtatur, aut scientia explicatur eo ordine, quo inuenitur, & est resolutiua aut contrario, & est cõpositiua, aut diffinitur scientia, & in docendo seruatur ordo partium definitionis, & est definitiua: probant hæc quidem tres istas doctrinas aptas esse ad artem aliquam ordine docendam: non tamen efficiunt quod tres solum sint. Licet enim dicere, aut diuiditur scientia, & seruatur ordo partium in diuisione sumptarum, ergo & diuisiua est doctrina. Manardus autem ad hanc rem confirmandam ita agit: doctrina ordinata, de qua Galenus hic loquitur est, quæ exordio à certo initio sumpto ad secundum & tertium & deinceps progreditur, donec vniuersa theoremata certo ordine enarrauerit. At atribus solum ordinata doctrina initium sumere potest, quod verè initium sit, & vi quadam concludat omnia ad artem attinentia, terminique rationem habeat. Hæc autem duo scilicet verum initium & terminus in tribus tantum rebus inueniuntur, nempe in principiis, fine, & diffinitione, quæ & terminus dicitur. Tres ergo tantum ordinatæ doctrinæ. At hæc ratio, vel nullius momenti est, aut si recipitur, non tamen excludit diuisiuam doctrinam. Cum enim principium necessario sumat pro eo, à quo ordiri commodè potest doctrina, ita vt priora sequentibus lucem afferant. Diuisio huiusmodi principium

Tres solum esse doctrinas quomodo alii probent.

Leoniceni opinio.

Manardi opinio.

ſio huiuſmodi principium ſtatui merito debet. Non enim principium ſumere poteſt, quod ad alia probanda in argumentatione ſumitur, plura enim talia ſunt principia, quàm tria: ſed pro eo (vt diximus) à quo doctrina ita exorditur, vt perpetuum quoddam filum ſeruare poſſit, inter quę diuiſio cum aliis locum ſuum habet. Montanus autem alia ratione hunc ternarium numerum aſtruere, concludereque conatur, ad hunc modum: Coordinatio inquit rerum, & entium ex Ariſt. 10. cap. 12. Metaphyſices, in ſcientia ſe habet, ſecũdũ ſub, & ſupra: ita vt vnũ habeat rationẽ prioris, aliud poſterioris fitq́; hęc ordinatio duob⁹ modis: vt ſi ab inferioribus ad ſuperiora, vel è contra progreſſus fit. Alio coordinatio eſt, inquit, quando habemus aliquid primum, & ſupremũ, ad quod alia omnia referuntur, quæ inferiora ſunt. Qualis coordinatio in principatu, & regnis apparet, vbi omnia ad vnũ principium & regem referuntur. Sicut igitur in rerum natura tres ſunt iſtę ordinationes cauſæ ſcilicet ad cauſatum, & huius ad cauſam, & vnius principis ad ſubiectos, ſic inquit in ſcientia tres iſtæ habitudines reperiuntur. Si enim habitudo principiati ad principia ſeruatur, tunc ordo reſolutiuus fit. Si verò principiorum ad principiata, compoſitiuus. Quando autem ita ordinamus: vt non ſit habitudo prioris ad poſteriora vel è contra: ſed ad principem vnum, tunc ordine definitiuo vtimur, qui & in hoc libro eſt princeps. Eſt igitur ordo definitionis qui eſt ratione alicuius prioris, ad quem omnia referuntur. Quum igitur nec plures coordinationes, ſiue habitudines ſint rerum inter ſe: nec plures vtique erunt ordines: Ac in qualibet doctrina, quæ per eſſentiam ſuam ſiue per eſſentialia ſua docetur, alterum horum trium ſemper inerit. Hęc ſunt quæ Montanus ad verbum, & docte quidem tradit: ſed tamen diuiſiuam doctrinam non excludunt. Si enim illi etiam concedamus, tres ſolum hos ordines in rei natura reperiri. Tamen oportebit illud oſtendere principis, & regis vicem ſolam diffinitiuam habere poſſe. Hoc enim modo quod vult feciſſet. Verum cur mihi non liceat dicere: vt ad vnam definitionem medicinæ omnia referuntur, ita ad vnam diuiſionem. Quum duo ergo ſint in doctrinis, quæ Principis rationem habere poſſunt, defi-

Mõtani opinio.

nitio, & diuisio, erunt ergo & duæ doctrinæ, quæ hunc ordinem obseruabunt, qualem inter Principem, & subditos esse videmus. Acachias idem etiam quod alij efficere nititur: sed frustra, nullóque necessario argumento. Argumentatur enim ad hunc modum, aut artem eo ordine, quo inuenitur docemus: id quod ex finis notione per resolutiuam doctrinam fit: aut à contrario ordine ad finem redimus: Id, quod fit per compositiuam, aut definitionem artis in suas partes dissoluimus, & tunc definitiua doctrina est. Quare tres erunt omnino ordinatæ doctrinæ. Quis non videt consequentiam huius argumentationis nullius esse momenti, oportebat enim antea probare non posse reperiri alium docendi ordinem, id, quod non facit. Probat siquidem tres istas esse: non tamen id, quod plures nō sint. Quare frustrà postea colligit, tres istas duntaxat doctrinas esse. Cum ergo nullis rationibus stabiliri possit ternarius hic numerus doctrinarum, neque excludere possimus diuisiuam doctrinam: relinquitur quatuor esse doctrinas ordini inhærentes. i. per quas seruato perpetuo quodam ordine & filo à principio, vsque ad finem, artem aliquam docere possumus. Non posse autem plures esse, nullus argumentis concludere possum: nisi quòd cogitare alium non possumus.

Acachiæ, opinio.

Cur Galenus tres solum posuerit doctrinas.

Quur autem Galenus tres solum enumerauit, nulla ratio à nobis afferri potest, nisi quòd fortè ita putauerit, vel quòd definitiuam parum à diuisiua abesse crediderit: si enim diffinitionem medicinæ non ascribas, in reliquis omnibus similes illæ sunt, quippe quum vtraque diuisione omnia explicet ordine quodam, quę ad totam artem pertinent. Vel ita intelligendum est, tres solum esse doctrinas necessarias, & quæ separatum vsum habent. Nam resolutiua inuentioni, & constitutioni seruit: compositiua explicationi scientificæ: diffinitiua ad compendium. In arte autem tradenda nihil quartum requiri potest necessarium cum sit id, ex quo ars conueniri, constitui, rectè doceri, & colligi in compendium potest. Quare etsi per diuisiuam doctrinam tradi valet ars: tamen quoniam receptis illis tribus, quæ omnes vsus explent, superfluo alia quæritur. Ideo locus quartus illi negatur. Est hæc quidem nostra opinio de triplici doctrina: non tamen

impedio quin alij meliora excogitent. Quare ad reliqua properemus.

Medicina.

Diximus antea hunc librum diuidi in procemium, & tractationem. Quare absoluto procemio tractationem aggreditur. Porrò tractatio ipsa in tres partes præcipuas secatur, & à recentioribus etiam in tres libros. A nobis verò in tres Commentarios ad Gal. imitationem dum Hippocratis libros de morbis vulg. enarrat, quia tria sunt, quæ præcipuè in hoc opere tractantur corpora, signa, & causæ: quorum singula propriam tractationis partem merito sibi vendicant. Incipit autem tractationem ipsam à definitione medicinæ: quoniam antea præfata est se docere velle, quo pacto medicina per definitiuã doctrinam tradi possit: quæ doctrina cum ab artis essentiali definitione incipiat, merito tractationẽ ipsam à definitione auspicatur: sed quoniam nos (vt antea commemorauimus) in hoc opere nullam occasionem prætermittere debemus interpretandi alios libros Galeni, quorum hic est compendium, & exponendi vniuersa, quæ ad medici institutionem pertinent: idcirco paulò altius rem exordiemur, afferemusque in medium ea, quæ de medicina enarranda esse proposuimus. Qua quidem in re primum occurrit medicinæ nomen, de quo quidem Galenus scribit in lib. cui titulum fecit, an ars tuendæ sanitatis pertineat ad medicum. Illhic enim annotat medicinæ nomẽ à medendo dictum esse, & propriè solum eam partem complecti, quæ medetur, id est curatoriam partem. Hæc enim sola diu, & primum viguit, nomenque propterea sibi assumpsit conueniens medici officio. Posteà verò conseruatrix pars & gymnastica accesserunt, easque etiam Medici sunt complexi, nomen tamen aliud quæsitum non est, quod totam hãc artem, quæ morbos profligat, & sanitatẽ tuetur, significet. Proprie igitur medicina est quæ morbis mederi docet, & medicus qui medetur. Hæc tamen prędicta etiam officia vt Galenus putat sub se comprehendit, quod quidem aliis artibus vsu venisse pariter idem testatur eodem loco, vt Geometriæ: cuius nomen non omnia officia quæ à Geometria obeuntur,

Medicinæ nomen.

comprehendit. A prima enim parte, quæ exerceri cœpit, facultates nomen suum sumere consueuerunt: sub quo quæ postea accesserunt, sunt comprehensæ. Atque hæc quidem de medicinæ nomine hoc loco sufficiant, quæ & ad varias medicinæ definitiones & diuisiones (vt postea patebit) faciunt. Nunc sequitur vt de illius origine pauca subiiciamus. Qua quidem in re author introductorij refert medicinam inuentam esse à deorum filiis, vel quibusdam eorum propinquis, quibus dii illam communicarunt, nempe Æsculapio ab Appolline patre edocto. Et non solum quidem medicinam, sed & alias vniuersas facultates à diis inuentas Græcos velle scribit. Cuius opinionem nequaquē probo. Nam Arist. in primò metaph. & vltimo cap. 2. poster ex sensibus memoriam, obseruationem, experientiámque fieri scribit. Ex hac autem artes, disciplinásque omnes inchoare. Sic Galenus lib. 1. method. aperte testatur, medicinam ab experientia cœpisse. Experiendi autem occasionem necessitas præbuit. Quum enim homines quotidie vulnerarentur, aut à serpentibus morderentur, aut aliis morbis affligerentur, coacti sunt experiri varia, quæ mundi opifex ad hominis vsus fecisse videbatur. Atque ex illis aliquos adiutos, aliquos læsos verisimile est. Qui enim in commodum remedium incidissent, non mirum si adiuti fuerint: alii autem offensi. Necessitas ergo primum occasionem medicinæ dedit: deinde casus etiam nonnihil contulit: Nam clysteris vsum ab Ibi aue profectum esse scribunt: hæc enim colli cute tāquam clysteris vtre Nili aqua impleta, rostro eam sibi ipsi per anum indit, qua postea reiecta vnà cum excrementis, dolore & inquietudine, qua antea laborare iudebatur, liberata, occasionem dedit hominibus, vt clysteribus vterentur. Sic suffusionum curam docuit Capra, quę ea laborās iunco aculeato in oculum immisso, visum recepit. Auxit deinde rem quod scribit Herodotus, antiquos tunc solitos fuisse ægros per compita exponere, qui à prætereuntibus rogabant, an aliquando illis morbis, quibus ipsi affligebantur, laborassent, quibúsque remediis liberati fuissent. Plinius etiam tradit ægros ad deos, suos morbos referre consueuisse, quod & nunc facimus religiosa opinione adducti, ac liberatos scribere in templo

De origine medicinæ.

eius dei laudes, qui auxiliatus fuisset, quibusque remediis auxilium cœpisset: Superuenit postea Æsculapius, qui vt ait Celsus, inter deorum numerum receptus est: quòd medicinam adhuc rudem, & vulgarem paulo subtilius excoluisset: cuius duo filij, Podalyrius & Machaon bello Troiano Agamemnonem sequuti Chirurgiam diligentissimè excoluerunt, & pręcipuè illam partem, quę vulneribus medetur. Ea (vt inquit Plinius) postea vsque ab bellum Peloponnése quasi densissima in nube latuit. Quo tempore Hippocrates eam in lucem reuocauit ex scriptis quæ in templo Æsculapio dicato in Coo insula extabãt: quo cremato instituisse dicitur medicinam, quæ clinice vocatur. i. quę medicamentis curat ægrotos in lectis decumbentes. Postea Prodicus Selimbriæ natus, eius discipulus, Iatralipticem id est reunctoriam instituit. Celsus tamen aliter sentit fuisse quidem Chirurgiam vetustissimam partem à Podalyrio, & Machaone bello Troiano excultam, in eoque idem cum Plinio sentit: multiplicem tamen istam medicinam non ab Hippocrate additam: sed studio literarum factum fuisse, vt sapientiæ pars etiam medicina esset: multósque refert sapientiæ professores eius peritos fuisse, vt Pythagoram, Empedoclem, Democritum. Itaque Celso authore non sepulta iacuit chirurgia post Podalyrium tanto tempore, nec etiam eam partem addidit. Imò si ei credimus à studio sapientiæ medicinam separauit Hippocrates, in quo Celsus pariter errare videtur. Nam Hippocrates philosophicè medicinam docet, & explicat. Post quem Diocles, Caristius, Praxagoras, & Chrysippus artem hanc exercuerunt, ita vt in diuersas curandi vias processerint, diuisaque est medicina in diæteticen, pharmaceuticen, & chirurgicen. Diæteticæ porro authores altius quædam agitare conati (inquit Celsus) rerum quoque naturæ cognitionem sibi vendicarunt: tamquam sine ea trunca, & debilis medicina esset. Alij postea nihil hanc rationalem disciplinam pertinere ad medicinam professi, in vsu, & experimẽtis eam posuerunt: vnde duplex secta, siue factio medicorum orta, rationalis, & Empirica: quę Celso teste à Serapione omnium primo cœpit. Plinio autem à Creonte Agrigentino in Sicilia: sed de hoc postea. Illud autem nunc non est

Secta medicorum vnde orta & in

qua parte medicina. Hippocratẽ non fuisse alicuius secte.

prætereundũ ex Celso, sectas has & factiones non fuisse in omni parte medicinæ, sed solum in Diætetica. Item falsum esse quod scribit author introductorij, Hippocratem rationalis sectæ authorem, & principem fuisse, quum post Hippocratem ortæ sint sectæ. Igitur necessitas ex imbecillitate naturæ nostræ nata, homines quæ salutaria essent, experiri coegit. Experientia autem arti initiũ dedit. Illã verò auxit humana industria: & vt ait Arist. ex diuinatione, casu, insomnio, vaticinio, dęmonum inuocatione, & omni alia ratione, ex qua præsidia quæri possunt, creuit. Hæc qui diligentius excoluerunt eo, quod diuinam naturam, & vim æmulari viderentur (est enim diuinum quoddam pręsentes morbos profligare, & semimortuos homines ad salutẽ reuocare posse) in deorum numerum à Poëtis, & aliis, qui medicinæ laudes, & ornamentum paulo liberius, & studiosius sunt prosequuti, relati. Eò pertinent quæ Ouidius in transformationibus suis scribit, quum Apollinem seipsum ita laudantem narrat.

Inuẽtum medicina meum est, opifexq; per orbem.
Dicor, & herbarum subiecta potentia nobis.

Sunt eius generis carmina, quæ extant apud Propertium de Æsculapio, quem fingunt Poetæ mortuum Hyppolitum, & Androgeum filium Minois interfectum ab Atheniensibus reuocasse in vitam, cuius factum his versibus Propertius expressit.

Et deus extinctum Cressis Epidaurius herbis
Restituit patriis Androgeona focis.

De eodem ita Quintus Serenus Samonicus cecinit.

Tuq; potens artis reduces, qui tradere vitas.
Nosti, atq; in cœlum manes reuocare sepultos,
Qui colis Ægeas, qui Pergama, quiq; Epidaurum.

Nec solum quidem Appollo, & Æsculapius, ob medicinę excellentiam inter deos numerati sunt: sed etiam alij egregiam de se memoriam eandem ob causam nobis reliquerunt. Nam iisdem temporibus clarus habitus est Chiron Centaurus Thessalus Saturni, & Phylliræ filius, Achillis præceptor: quod quidem testatur Centaurium herba, quæ authoris nomen adhuc retinet. Hunc Plinius medicinam inuenisse tradit: fortè quod materiam medi-

cam, & præſertim herbarum cognitionem primus, aut certè diligentius, quàm alij antiquiores excoluiſſe videtur. Sunt qui credant Centaurum Æſculapij præceptorē fuiſſe: huius duo filij Podalirius & Machaon chariſſimi pariter ſunt habiti, quòd in bello Troiano (vt diximus) Agamemnonem ſequuti, non mediocrem opem commilitonibus ſuis attulerint: propterea ab Homero ita ſunt laudati.

Τῶν αὖθ' ἡγείσθην ἀσκληπιοῦ δύο παῖδε
Ἰητῆρ᾽ ἀγαθὼ Ποδαλείριος, ἠδὲ Μαχάων

Inter illos tamē, quorū labores extant, primus Hippocrates cēſendus eſt. Hic enim quæ rudia adhuc erāt, & in ſola experientia verſabantur, in artem redigere cœpit, collectis ex obſeruatione vniuerſalibus præceptis, quibus ars conſtat, ſed in tanta rerum varietate, & difficultate multa nobis reliquit excogitanda: quæ poſtea Herophilus, Archigenes, Aſclepiades, & alij multi excoluerunt: quorum laboribus adiutus Galenus politiore adhibita dicendi ratione, & fortè meliore arte, noſtram hanc facultatem plurimum ornauit: ſed & ipſe alios deterrere nequaquam debet, quominus meliora adhuc tentare aggrediantur. Sic enim ſperandum eſt multorum labore tandem fieri, quod paucorum induſtria aſſequi nequit. Hæc quidem dicta ſint de origine, inuentoribus & cultoribus medicinæ. Qui de re medica diligenter ſcripſerunt, omnes de ſectis medicorum mentionem fecerunt. Nam Celſus ſtatim ab initio ſui operis, & Plinius in illis libris, in quibus de medicina agit, de hac re multa nobis memoriæ reliquerunt. Galenus ſcripſit librum de ſectis: alium de optima ſecta, alium de ſubfiguratione empirica. In quibus libris nihil aliud ferè docet, quàm quæ ad ſectas medicorum pertinent. In aliis autem operibus ſæpius nunc in vnam, nunc in aliam ſectam inuehitur, nunc vnam probat, aliam damnat, vel docet quid vni ſectæ ſit proprium, aut cum aliis cōmune. Quæ nemo vnquam intelligere poterit, niſi qui ſemel de hac re plenè egerit. Eſt præterea hæc tractatio alio modo neceſſaria: cū enim plures fuerint ſectæ medicorū, nullus poterit meliorē eligere, aut ſequi, niſi prius illarū hiſtoriā perceperit. Poſtremo ad rerū cognitionē & decorum

De medicorum ſectis.

necessaria est hæc consideratio, vt.s. eas recensere possimus quæ in arte nostra contigerunt mutationes, quàmq; variæ opiniones de tradenda docendáque medicina fuerint. Quæ profecto tot fuerunt, vt teste Plinio, nulla vmquam ars instabilior fuerit. Agendum ergo est de sectis ab eo, qui suæ facultatis historiam quęrit, & Galeni libros in hoc opere explicare studet. Reprehendendique sunt (meo quidem iudicio) qui in huius operis enarratione nullam de hac re mentionem faciunt. Nam si in hoc medicinę rudimenta, & alia postea suis locis, quæ docet Galenus se explanaturos pollicentur: certè hoc loco de sectis pertractandum est. Igitur proponemus in primis excutiendum, quot fuerint medicorum sectæ deinde quid proprium vnaquæque habeat, vel commune cum aliis, Tertio quinam fuerint illarū authores, & fautores. Postremo quæ nam illarum præstantissima existat, & cur talis sit, quam nos sequendam proponemus.

Quod medicorum sectæ. Sectas siue factiones medicorum plurimas fuisse ex diuersis authoribus credere licet. Nam Celsus duas extitisse tradit Empiricam & Rationalem. Plinius autē longe plures. Galenus etiam primo simpl. Pneumaticam vnam, Asclepiadam aliam. Aliam verò Herophileam sectam fuisse refert. Meminit & in. 1. method. medicorum analogisticorum, & logicorum. Verum tres præcipuæ fuerunt, Empirica, Rationalis, & Methodica. Hæc quidem recentior: illæ verò antiquissimæ. Aliæ autem, quæ aliquando recensentur, continētur sub vna ex prædictis, aliqua facta deflexione, vt satis ex Plinio, & Celso videre licet, de quibus sigillatim dicendum. Habent, vt dixi, singulę sectę aliquid proprium, quod hoc modo diuidetur: vt alia ad inuentionem artis, alia ad traditionem, alia verò ad exercitationem pertineant: sic enim confusio quæ apud Galenum legitur in his scribendis, tolletur: & primum quidem de Empirica agemus.

De Empirica secta. Porrò Empirica (vt de nomine obiter etiam aliquid dicamus) ab Empiria.i.experientia, ita dicta est, vt etiā tiritice, id est obseruatrix, & mnimoneutice. i. memoratrix. Artem autem experientia inuentnm, & constitutam empirici esse volunt, vt in lib. de sectis testatur Galenus: tametsi idem in tertio de locis affectis scribit, illos non

inquirere quomodo ars, aut artis remedia sint inuẽta, satis solum id esse putantes, si remediis inuentis cõmodè vti possint. Quemadmodum enim, inquiunt, fabri non quærunt quomodo ars eorum fuerit inuenta: sed ea probant & confirmant vsu, quę à pręceptoribus edocti fuerunt, sic medicos nequaquam oportere esse curiosos de medicinæ inuentione. Cæterum artem suam constare αὐτοψία, id est propria inspectione, historia, & congruo de re simili ad similem transitu. Historiã autem quidam ex illis definiunt, quicquid libris mandatum est. Eum enim qui didicerit, quæ à maioribus sunt scripta, quæque ipse medẽdo viderit, notauerit, quique sciat à simili ad simile trãsire, medicum esse asserunt. Atque his quidem vtuntur ad curationem. Morbos autem cognosci volunt ex syndrome, siue concursu, & enumeratione symptomatum: quod genus cognitionis Rasis etiam obseruauit, & rationales Medici eo quoque vtuntur, sed non solo: si enim adsit dolor punctorius in latere, tussis, febris continua, difficilis respiratio, pleuritidem hæc indicant esse. Verum Empiricus non quærit quem morbum huiusmodi symptomata ostendant, sed solum an adsint ea accidentia, quæ exigãt expertum remedium, aut alio experto simile. A causis verò, & morbo nulla signa sumunt. Cæterum remedia, quibus vtuntur ad curationem in triplici ponunt esse differentia. Quoddam enim dicunt esse fortuitum, aliud consultum, aliud imitatorium, fortuitum vocant quod aliquis, vt cupiditati obsequeretur, nouit prodesse: consulto factum remedium dicitur, quod aut insomniis hortantibus, aut aliunde expertum fuerit. Imitatorium autem definiunt cum rursus in iisdem affectibus ad ea experienda ducuntur medici, quę aut natura, aut fortuna, consultó ve profuerunt, aut obfuerunt. In morbis verò, quos non ante curauerunt, nec nouerunt adhuc, & ob id experimento obseruata non erat medicamentorum facultas, vtuntur ad auxilia inuenienda transitu à simili ad simile, vt ab affectu ad effectum similem: à loco affecto ad affectum similem locum: ab auxilio cognito ad simile auxilium, vocantque id experimentum exercitatorium, quòd exercitatum in Arte esse oporteat, à quo quidpiam hoc modo inueniendum est. At verò in docendo

Empirici epilogiſmo vtuntur, id eſt (vt Galenus explicat) euidendi ratione. Alias verò argumentationes contemnunt. His tantum credunt, quæ vel ſenſui patent, vel memoriæ per ſenſum mãdata ſunt. Hęc ergò amplectuntur, & præterea euidentes cauſas (vt inquit Celſus, quod Galenus negare videtur) non enim tanquam cauſas eos recipere ſcribit. Obſcuratum verò cauſarum quęſtionem ſuperuacuam ideo eſſe contendunt, quoniam incomprehẽſibilis ſit. Id quod patere aiunt ex eorum qui de his diſputarũt diſcordia. Agricolas enim non diſputatione, ſed vſu fieri contendunt, ſic & medicum. Præterea nihil has cogitationes ad medicinam pertinere. Idqueeo comprobari, quòd diuerſo modo medici de eadem re ſentientes, ad eandem tamen ſanitatem homines perduxerint. Item ab expertis, non ab iſtis quęſtionibus deductam eſſe medicinam: repertis inde medicinæ iam remediis, homines de rationibus eorum diſſerere cœpiſſe. Nec poſt rationẽ medicinam eſſe inuentam: ſed poſt inuẽtam medicinam, rationem eſſe quæſitam. Ad hæc inquiunt vel ratio idem docet, quod experientia, vel aliud, ſi idem ſuperuacua eſt, ſi aliud contraria eſt. Ergo rationem cauſaſque rerum his argumentis & ſimilibus inutiles medico putant. Affectuũ etiam naturę inquiſitionẽ contẽnendã cenſent. Nõ enim quęrendum quid ſit, quomodóque fiat difficilis ſpiratio: ſed quid grauem tardumque ſpiritum expediat. Anatomen viuorum damnant, tamquam crudele ſit viuos homines incidere, ad quorum ſalutem ars hęc comparata eſt. Mortuorum etiam Anatomen reſpuunt: quæ etſi non crudelis eſt, fœda tamen ſit: Et prętereà aliter pleráque in mortuis ſe habeant: etenim colorem, mollitiẽ, duritiem, calorem non eadem eſſe inciſo corpore, qualia integro fuerant. Quòd ſi quid de humano corpore cognoſcendum eſt, in viuis vulneratis ipſa curatio ſine crudelitate, & feritate oſtendit. Et hæc de Empirica ſecta. Ex Methodica ſecta Methodici ſunt nuncupati. Tales autem ſe appellant, quòd ſoli artem medicam methodo (vt ipſi credunt) profiteantur. Gloriantur enim ſe multa inutilias, & gloriæ gratia apud priores medicos inuecta reſecaſſe: damnantque Hippocratem, quod artem longam, vitam autem breuem dicat eſſe: quandoquidem

De Methodica ſecta.

illa breuissima est, vt quæ sex mensium tempore comparari possit, si bona methodo tractetur. Hanc autem methodum seipsos excogitasse: & propterea verè methodicos esse. Porrò methodum definiunt esse notitiam eorum, quæ communia, & euidentia sunt, medicinæque fini consentanea, communitatem dicunt esse rem in pluribus eandem: totam denique suam sectam statuunt esse cognitionem eorum, quæ communia, euidentia, proxima & necessaria artis fini existunt. Duo duntaxat morborum genera simplicia ponit hæc secta, Astrictum nempe & fluens, tertiumque ex his mistum. Astrictum vocant, si naturales excretiones sunt suppresse. Fluentem autem morbum, si ille magis ferantur, quàm oportet. Mistum verò si partim ferantur, partim supprimantur: veluti si oculus phlegmone, & fluxione laboret. Ad quos quidem morbos alios omnes redigunt, quos ex affectionibus circa corpus obortis in vtroque euidenter conspicuis cognoscunt. Præter hæc duo genera morbi Gal. non meminit alia ab illis poni: Author tamen introductorij scribit aliud addi, ad quod exitialia omnia & venena referuntur. Causas illorum contemnunt, non vt Empirici quod comprehendi non possint: sed quod inutiles sint. Curationem ab indicationibus sumptis à morbo duplicem instituunt, Astrictum enim iudicare laxationã: Hanc verò fluxionem: si mistum vitium sit, vehementiori malo occurendum. Communium autem horum considerationem, communitates vocant, & euidentes omnes esse dicũt. Illarumque alias esse passiuas, vt astrictum, & fluens: alias curatiuas, vt sistere, & vacuare: alias temporales, initium, incrementum, vigorem, & declinationem. Porrò medicinæ, quæ manu medentur, communitates, in eius ablatione: quod est alienum, consistunt. Alienum autem duplex, vel extrinsecus, vel in corpore. Extrinsecus simplex. Quod in corpore est tres habet species. Aliud enim loco est alienum, aliud magnitudine, aliud defectu. Præseruatoriam etiam partem medicinæ addunt, communitatum aliam speciem. Causas morborum, locum affectum, ætatem, tempus anni, regionem, virtutem ægroti, consuetudinem, inutilia ad curationem putant. A solis enim affectibus, neque ab his quidẽ per species, sed

communiter & generatim indicationes ſumunt. Prędicta inutilia eſſe, & gloriæ gratia apud priores medicos obſeruata. Quę ſi ita ſe habent, merito ergo Galenus in illos inuehitur, quod ea, quę vſus, & ratio ſummopere neceſſaria oſtendunt eſſe in medicina, damnent. In eo tamen excuſationem fortè inuenire poſſunt, quòd medicinam dicant eſſe artem non longam, & vitam non breuem. Nam quod Galenus primo methodi aduerſus Theſſalũ, & methodicos de hac re ſcribit parui momẽti eſſe videtur: etenim inquit ille logicam, Aſtrologiam, Geometriam, Arithmeticam, Philoſophiam, & alias diſciplinas à medico perdiſcendas eſſe, quæ nonniſi longiore tempore comparari poſſunt. Ad hæc illi reſponderent, ſe ſolum de medicina agere, quæ ſcilicet re vera medicina eſt, & medendi artem docet, alias omnes facultates ſupponendas eſſe iam comparatas ab eo, qui medendi rationem quærit. Sed hęc ſufficiant de ſecta methodica.

De rationali ſecta.

Rationalis ſecta quòd ratione vtatur, & dogmatica, & Analogiſtica dicitur. Ab experimento medicinam quidem cœpiſſe, ſed non perfectam fuiſſe credit. Eam enim ratione ſimul, & experientia conſtare vult. Corporis naturæ cognitionem neceſſariam putat, & cauſarum omniũ vim, à quibus corpus mutari poteſt. Nec non ex ſignis corporis affectus omnes dignoſcendos ſtatuit. Curationem autem per indicationes inſtituit. Quas non quemadmodum methodici à ſolo morbo, ſed etiam à cauſis morborum ſumit. Neque eas à ſenſu manifeſtis vt methodici, ſed etiam ab occultis rationales ſumunt. Hæc omnia qui obſeruauerit ratiocinari poſſe (aiũt) quid vnicuique conueniat affectui Quod autem Galenus li. de ſectis ſcribit rationales indicationes ab illis ſumere, à quibus Empirici obſeruationes: niſi rectè intelligatur multa alibi rectè dicta peruertet. Nam à cauſis, & à morbis rationales indicationes ſumunt, quę reiiciunt Empirici: qui rurſus à ſymptomatis obſeruationes ducunt, à quibus rationales indicationes nõ ſumũt: vt in methodo medẽdi paſſim Gal. oſtẽdit: ſed ita locus ille intelligẽdus eſt, quòd ex ſymptomatis, à quib⁹ Empirici obſeruationes ducunt, morbos cognoſcũt. Ex illis poſtea curatorias indicationes ſumũt. Hæc ferè ſunt quę de rationali ſecta à Galeno

variis locis tradũtur: nec tamẽ probat, cur illa, quę statuit huiusmodi secta necessaria medico sint. Id quod ex Celso breuiter docebimus. Corporis ergo cognitionem per anatomen, & actionum considerationem, primorúmque principiorum necessariam putant, quoniam ex his quid naturale sit primo cognoscemus: ex quo postea facilè quod pręter naturam est, naturalíque dissimile deprehendere licet, & ad id quod naturale est reuocare. Docet etiã hæc cognitio quo loco vnaquęque pars posita sit, & cum aliis colligata, quámque figuram, magnitudinem, & numerum habeat. Quæ omnia ad remediorum commodum vsum plurimum faciunt. Sed hæc diligentius aliquando tractabimus. Signa autem considerari debere ex hoc constat, quòd latentes in corpore affectus non aliter, quàm per signa, & externarum nonnunquam causarum cõsiderationem deprehendimus: sine quibus affectus dignosci non possunt, nec proinde contrarium remedium adhiberi. Causarum verò mutantium corpus considerationem necessariam esse, ex hoc constat: quod affectus conseruari non possunt, nisi per similes causas: nec tolli, nisi per contrarias: nec submoueri possunt ea, quæ causam præsentem habent, nisi prius ea ablata sit. Curationem autem per indicationes melius institui, quàm alio modo ostendemus, cum de curatione agemus. Hæc enim difficiliora sunt, quàm vt à rudioribus intelligi possint. Ratio qua vtuntur in docendo Dogmatici Analogismus, vocatur, vt inquit Galenus: nihil obstat tamen quo minus omni alia argumentandi ratione eos vti dicamus. Superest vt quid commune habeant inter se hæ sectæ ostendamus. In his tres illæ sectæ consentiunt, quòd euidentia pręcepta vtilia sint. Analogismus, obseruatio, historia, ad simile transitus conceditur. Quòd historia sine iudicio admittenda non sit. Eadem instrumenta, applicandorum remediorum, eundémque modum conuenire. Quòd ex aliis alia deprehenduntur. Quòd eisdem præsentibus malis eadem sunt facienda. Quod adiectionibus, & subtractionibus sanitas seruatur, & morbi fugantur. Quòd ad sanitatem retinendam & morbos profligandos nocentium vsus fugiendus sit. Quòd ad materiæ adhibendæ notitiam experientia potens, & vtilis est. Quòd quæ nutriunt, & non

nutriunt purgantia,& venena experientia comperta sint: hæc Galenus lib. de optima secta.

De authoribus vniuscuiusq; sectæ Empiricæ sectæ authores.

De Authoribus sectarum, inter se scriptores discrepant. Nam Empiricæ sectę author, qui eam à rationali disciplina separauit, atque in vsu,& experimentis medicinam posuit, Celso teste, Serapio fuit. Plinius verò Empiricam factionem in Sicilia à Creonte Agrigẽtino cœpisse commemorat. Qui verò scripsit introductorium medicum, refert Philinum Coum à rationali eam separasse, occasione ab Herophilo suo præceptore accepta,& quòd Celsus de Serapione, ille dè Philino tradit, Videtur etiam error esse, vel in Plinio, vel in authore introductorij. Nam quod Plinius de Creonte, ille de Acrone tradit, corrupto in alterutro nomine, facit tamen Galeni authoritas in libro de subfiguratione Empirica, vt Acronem potius, quàm Creontem legere debeamus. Ait enim eo loco Acronem fuisse primum Empiricæ disciplinæ scriptorem, post Philinum Serapio Alexandrinus in ea secta floruit, inquit author introductorij: Galenus autem ita scribit, Crito, Philistio,& Serapio Acrone sunt iuniores: cæteris autem Empiricis vetustiores. Vnde non solum Serapionem: sed etiam Critonem, & Philistionem floruisse post Acronem tradit. Potest autem res ita intelligi,& ea cõciliari inter se, quæ dicuntur de authoribus huius sectę. Nã authorem intelligere possumus, vel inuentorem, vel primum in ea facultate scriptorem, vel qui insigne nomen ei dedit. Philinius ergo author huius sectæ fortè dicitur, quòd ille primus eam separauerit à rationali. Acron verò quod primus eam scriptis mandauerit. Serapio quod maximè in ea floruerit. Extiterunt & alij in ea secta celebres duo Apollonij, pater, & filius Antiocheni. Hos sequuti Menodotus,& Sextus eam corroborarunt. Addit Celsus Glaucium quendam, & Heracliden Terentinum. At methodicę sectę author fuit Themisõ Laodiceus Syrius, qui ab Asclepiade rationali occasiones nactus, ad eam se contulit, vt auhtor introductorij memorię prodidit, de quo Iuuenalis ita scribit.

Methodicæ sectæ Authores.

Dic mihi quot ægros æstate occiderit vna Themison.

Eam ſectã Theſſalus Trallianus abſoluit, qui eloquẽtia (teſte Plinio) plurimum valuit, ingentémque pecuniam tempore Neronis, quo vixit, cumulauit. In illius monumento in via Appia inſcripſerunt ἰατρονίκη, id eſt medicorum victor. Quæ quidem certè teſtantur eum non tam indoctum, ineptúmque fuiſſe vt Galenus oſtendit, quandoquidem in ciuitate omnium opulentiſſima, & refertiſſima clariſſimis viris, nullus his artibus tãtas opes, tantámq; famã ſibi comparare poteſt. Ac ſi quis Sorani, qui Methodicus fuit libros de acutis, & tardis paſſionibus perlegat: inueniet profectò methodicos tam ineptos, tam barbaros, & ignaros, quales Galenus commemorat, nequaquam fuiſſe: ſed vt ille qui ſibi immortalem gloriam aliis extinctis parare ſtudebat, nec Ariſtoteli, nec Platoni, nec aliis medicis, aut Philoſophis, nec ipſi aliquandoquando Hippocrati pepercit. Cæterum rationalis ſectæ principem author introductorii ſcribit fuiſſe Hippocratem Coum, poſt eum Dioclem Cariſtium, Praxagoram Coum, Herophilum Chalcedonium, Eraſiſtratum Chium, Mneſitheum Athenienſem, Aſclepiadem Bitynum, Cienum, qui & Pruſia dictus eſt. Verum vt antea diximus ex Celſo, ſi Hippocrates à ſtudio ſapientiæ medicinam ſeparauit, quomodo rationalis ſectæ author eſſe potuit? Deinde ſi Celſo, & Plinio authore poſt Hippocratem ſectæ iſtæ ortæ ſunt, neceſſe in hac re falli authorem illius introductorii. Poſtremo Galenus nuſquam quod ſciam id de Hippocrate tradit, nec etiam refert, quis rationalis ſectæ auhor fuerit. Nam etſi Hippocrates ratione medicinam tradidiſſe videtur, & ea ſpectaſſe, quæ rationales medici poſtea notarunt: non tamen propterea eum alicuius ſectæ authorem fuiſſe aſſerere poſſumus. Quinetiam ſi ſcribendi modum ſpectemus, quo ille vtitur, haud facile ad aliquam peculiarem ſectam eum traxeris. Vnde Empirici eum Empiricum eſſe contendunt, quòd ſolum tradat, quod experientia comprobauerat nulla præterquam euidenti probatione, qua ipſi vtuntur, adhibita. Sic methodici eum ſuæ ſectæ authorem faciunt: nimirum quod communitates quaſdam in Aphoriſmis, & in aliis libris tradere videatur. Porrò inter om-

Rationalis ſectæ Authores.

nes sectas rationalem præstantissimam esse, & ab omnibus medicinæ studiosis sequendam, ex supradictis rationibus ita patere arbitror, vt noua confirmatione, & probatione nequaquam sit opus. Hanc ergo sequemur nos, ac ex vniuersis medicis potissimum Hippocratem, & Galenum: aliis tamen non contemptis Latinis, Græcis, & Arabibus scriptoribus. Non enim perfectum medicum vno authore contentum esse debere putamus: sed ex omnibus eum discere oportet, à quibus perfectus euadere possit. Sed iam ad alia properemus.

Est scientia.

Medicinam qui nam posuerunt esse artem. Qui scientiam.

In quo genere facultatis medicina ponenda sit magna semper fuit, & adhuc est cōtrouersia. Quidam enim eam volunt esse scientiam, alii artem, alii artem, & scientiam: alii vero partem illius artem, partem verò scientiam. Artem esse fatetur Galenus in libro de constitutione artis, & passim alibi: nec non Hippocrates statim in primo Aphorismorum vbi scribit vita breuis, ars vero longa. Idem tradit Aristoteles in sexto Ethicorum. Scientiam Galenus in libro de sectis, ab antiquis dictam esse refert. In libro etiam suasorio ad bonas artes non solum scientiam: sed etiam præstantissimam scientiarum esse scribit. Idem in arte hac medicinali facit, Aristotel. item in sexto Metaphysic. ait scientias, alias esse actiuas, contemplatiuas alias, alias factiuas, vnde quum medicina contineatur sub factiuis habitibus, certum est eam etiam sub scientiis contineri. Plutarchus item grauissimus philosophus in vita Homeri, vbi probare vult Homerum medicinam calluisse, definit eam per scientiam. Sic Auicenna, Methodicique medici in hac fuerunt opinione vt author introductorii scribit. Ex antiquis autem non inuenio quemquam, qui statuerit eam esse, & scientiam & artem. Ex nostris Montanus id asserit: scientiam enim esse, si referatur ad eum, qui habet habitum: artem autem si ad opus. In eadem opinione est Monachus, & (vt Manardus censet) Alexander in prooemio problematum: & si ego id apud eum authorem non reperio. Si quis enim (aiunt illi) medicinam non exercet: exercere tamen potest eo, quod habeat habitum scientificum, tunc medicinæ

Medicinam qui nam posuerunt esse artem & scientiam.

cinæ habet ſcientiam, & huiuſmodi habitus ſcientia eſt. Cum vero medicus agit, exercetq́ue medicinam, tunc ipſa ars eſt. Cæterum partem medicinæ ſcientiam, partem verò illius artem putauit eſſe Eraſiſtratus ſectæ rationalis medicus, vt ſcribit author introductorii. Eam enim partem, quæ cauſarum notitiam, & naturę inſpectionē cōſiderat, ſcientiam eſſe: artem verò, & coniecturam, quæ curationem, & ſigna docet. Idem videtur ſenſiſſe Auicenna cum partem illius Theoricam, partem verò practicam eſſe pronuntiat. Verum pręſtat ſigillatim expēdere, & videre quænam opinio ex his veriſimilior exiſtat. Qui ergo ſcientiam eſſe contendunt, in primis videant quænam requirantur ad ſcientiæ conſtitutionem, & demum intelligent an vera ſit eorum opinio. Qua quidem in re conſulere oportet Ariſtotelem huius rei magiſtrum. Scribit ergo ille in libro de demonſtratione ſcientiā eſſe demonſtratiuum habitū ex primis, veris, immediatis, cauſiſq́ue concluſionis: vel potius illa eſt demonſtratiuus habitus. Demonſtratio autem ex primis, veris. Pręterea ſcientia eſt de his, vt ſcribit Ariſtotel. in ſexto Ethicorum, quæ aliter ſe habere nequeunt, id eſt, quę neceſſaria ſunt ſimpliciter, æterna, ingenita, & incorruptibilia: in libro autem ſexto Metaphyſices capitulo ſecundo, paulo latius ſumit nomen eius, quod ſcientia comprehenditur, cum ait ſcientiam eſſe de eo, quod eſt ſemper aut plurimum, veluti quod melicratum vtile ſit febricitanti. Ad hęc in primo de demonſtratione numerans quæ ad ſcientiā requiruntur, dicit illa tria eſſe, nempe certas dignitates, certas paſſiones, & vnum genus ſubiectum, de quo paſſiones probantur, & per quod ſcientię vnitatem ſuam aſſumunt, & perfectionem, atq́ue ab aliis diſtinguntur. Finis pręterea ſcientię eſt ſcire, non agere, aut facere: quemadmodum Galenus in lib. de conſtitutione artis, de artibus contemplatiuis, quas pro ſcientiis accipit, agens ſcribit: nec non in thraſybulo & nomen etiam ipſum ſolum abſq́ue authoritate id ſatis oſtendit. Addo quod ſcribit Ariſtotel. in ſexto Ethicorum artis principium in nobis eſſe: ſcientiæ autem in re ipſa. Ad hęc igitur reſpicientes negamus medicinam poſſe eſſe ſcientiam, & nequaquam obſtare putamus eorum rationes, qui contra ſen-

Qui illius partem eſſe artem, partem verò ſcientiā dixerint.

Scientiæ cōditiones & proprietates.

Medicinam non eſſe ſcientiam.

tiunt. Nam quod aiunt ſcientiam eſſe demonſtratiuum habitum, & in medicina fieri demonſtrationes: propterea eam eſſe ſcientiam, ita refellere nituntur quidam, negantes in medicina nequaquam fieri demõſtrationes eò, quod in ea facultate minor propoſitio particularis aſſumatur: ſed perperam illi vim argumenti effugiunt. Nam ars vniuerſaliter concludit, nimirum cum vniuerſalium ſit, vt Ariſtot. docet in ſexto Ethicorum. Particularia autem vt ſcribit Galenus ad Glauco. nec doceri, nec ſcribi põſſunt. Quod ſi artifex dum arte vti vult, ſingularibus artis præcepta accommodat, hoc nihil ad ipſam artem. Addo quod Ariſtot. in primo de demonſtratione vult etiam particularium aliquando eſſe demonſtrationem. Nos autem concedimus in medicina fieri demonſtrationes: negamus tamen eam eſſe ſcientiam, quia non eſt demonſtratiuus habitus. Nam ſi talis eſſet, ſemper demonſtraret: quoniam ex habitu demonſtratiuo neceſſe eſt ſemper naſci demonſtrationes: ſi modo tales neceſſe eſt eſſe actus, quales ſunt ipſi habitus. Quod quidem apparet in veris ſcientiis, vt in Geometria. Non enim Euclides quędam probat per demonſtrationem, alia aliter: ſed omnia per demonſtrationem. Propterea nec Philoſophia, nec Metaphyſica perfectæ & veræ ſcientiæ ſunt, quia nequeunt omnia per demonſtrationem aſſerere: quippe cum ex coniecturis multa aſſumant principia nequaquam certa, qualia demonſtratio exigit multáque probent leuibus argumentis. Refellenda quoque illorũ eſt opinio, qui negant medicinam eſſe ſcientiã eò, quòd ex effectis probationes colligat, ex quibus demonſtrationes non fiunt. Nam ſæpe ex cauſis argumenta ducit Medicus. Quemadmodum Hippocrates probat plurimo eſſe opus alimento his, qui creſcunt: quoniam plurimum habent calidi innati. Eſt enim cauſa quòd plurimo ſit opus cibo calor plurimus. Addo quod Ariſtot. in primo Metaph. dicat artem propter quid ſcire, & in lib. de demonſtratione recipit etiam inter demonſtrationes, probationes, quæ ab effectis ducuntur. Eo pertinet quod ſcribit Plato in Gorgia coquinariam eſſe peritiam, & nõ artem, cum non poſſit reddere rationem, & cauſam eorum, quæ facit. Artem enim non poſſe eſſe eam faculta-

Medicinam demonſtrare non tamen eſſe ſcientiã.

tem, quæ careat ratione. Concedamus ergo (vn diximus) demonstrationes fieri in medicina: eam tamen nõ esse scientiam: quoniam non est habitus demonstratiuus. Illud verò quod dicũt medicinã dignitatis habere, qualis est illa cõtrariorũ cõtraria sunt remedia, suppositiones, & definitiones: propterea eam esse scientiam, quidam vt Curtius ita refellere nituntur, vt concedant quidem eam habere dignitates, & principia: non tamen ex illis probari passiones de subiecto: sed fieri inquisitionem ad finem consequendum. Sed illi perperam ita respondent. Nam in medicina probationes fiunt, & passiones probantur. Dicendum ergo medicinam habere dignitates, postulata, & diffinitiones: non tamen eo modo, vt requirit scientia. Hæc enim sua principia certo numero comprehensa obtinet, sicut videre est in Euclide, qui in Geometria ponit suas dignitates, diffinitiones, postulata, & suppositiones certo numero, ita vt nec plures, nec pauciores reperiri possint ad ea probanda, quæ in ea facultate sunt necessaria. Id autem in medicina nemo vnquam ostendere poterit: nimirum cum principium habeat aliquando in subiecto, aliquando in artifice, vt postea ostendemus, ex quo infinitæ tractationes, & præcepta nascuntur. Ceterum quod aiunt medicinam habere passiones, sanitatem, & morbum eásque de subiecto probari: & propterea medicinam esse scientiam, nonnulli ita effugere cupiunt: concedentes passiones eas esse quales scientia postulat: non tamen eas de subiecto probari. Sed in hoc errant. Nam medicus sanitatem, & morbum aliquando probat de corpore humano. Verum hoc non facit medicinã esse scientiam, quia certas non habet passiones, vt Geometria, ęquale, & inęquale & Arithmetica par, & impar? & eas quidẽ quas habet nõ sunt subiecti passiones: quoniam nullum habet subiectum medicina, quale scientia requirit, vt iam docebimus. Quarta est ratio eorum, qui contendunt medicinam esse scientiam. Omnis scientia, inquiunt, habet subiectum de quo demonstrantur passiones. At medicina habet tale subiectum, nempe corpus humanum. Quæ quidem ratio nullius momenti est. Nam scientia vnicum habet

Medicinam non habere principia vt scientiæ.

Medicinæ principia Cur nõ possint certo numero cõprehẽdi vt principia geometriæ.

Medicinã nõ habere passiones quas

requirit scientia. Medicinam non habere subiectum vt scientie vera

genus subiectum, de quo omnes passiones probantur, vt Geometria magnitudinem, Arithmetica numerum. Corpus autem humanum nõ est huius generis subiectũ: quoniam omnia, quę in medicina probantur, non demonstrantur de humano corpore: sed quædam de alimentis, alia de medicamentis, alia de aliis rebus. Nec valet quod dicit Monachus, alimenta & medicamenta considerari vt causæ facientes sanitatem & morbum, quoniã etsi ita est: tamen illorum passiones non sunt passiones corporis sani, vel ægri. Ita enim omnia dicerentur esse passiones dei, & primi motoris, quia omnia ad illum referuntur. Quare subiectum non habet vnum medicina, de quo probentur omnes passiones. Ergo concedimus medicinam habere quasdam dignitates, quasdam passiones, quędam subiecta, & demonstrare: non tamen esse sciẽtiam, quoniam non habet certas dignitates, nec certas passiones, nec vnicum subiectum, quod omnes passiones recipiat, nec omnia potest per demonstrationem docere.

An medicina Ars.

Qui verò credunt medicinam esse artem, duplici genere argumentorum vtuntur, vno, quo probant non esse scientiam: alio, quo se ostẽdere putant quòd sit ars. Afferunt enim præter illa, quę ante adduximus, scientiæ principium esse in re. Artis verò in artifice, quemadmodum Aristotel. scribit 6. ethicorum. At principium sanitatis est in medico: quod patet quum ille sanguinem mittit, aut luxata membra restituit, atque ita sanitatem ægrotis comparat. Verum hoc argumentum non probat medicinam magis artem esse, quàm scientiam, quia in aliquibus morbis principium sanationis est in medico: in aliis verò in ægroto, vt in his qui sanãtur per alterationem, cõcoctionem: aut alias naturæ actiones, quæ in nobis sunt, & à nobis ipsis principium sui motus sumunt. Propterea rectè scribit Galenus quędam fieri à sola natura, alia à solo medico, alia verò ab vtroq;. Errat igitur Monachus, qui putat sanitatis principium semper esse in medico. Secunda eorum ratio hæc est, admodùm quidem efficax, nimirum à fine sumpta. Scientiæ enim finis est scire, vel potius veritas, vt Arist. 1. cap. 2. metaph. asserit. Artis autem finis est opus, siquidẽ opus post se relinquat. Si verò opus nõ habeat vt Rhetorica, finis est factio, aut actio vt

in moralibus facultatib⁹. Igitur medicina scientia esse nequit cũ diuersum finẽ à sciẽtiis sibi statuat. Atque hoc solo argumento Galenus in Thrasybulo probat non solum scientias ab artibus, sed etiam artes ipsas inter se differre. Quarum enim diuersus est finis: etsi alia omnia eadem sint: illæ tamen diuersæ inter se sunt facultates. Aliud præterea sumunt argumentum à rebus, quæ tractantur. Si enim, aiunt, scientia est de necessariis, ingenitis, & incorruptibilibus, nequit vtique medicina scientia esse: vt quæ versetur circa illa, quę aliter se habere possunt, & in dies corrũpuntur. Verũ si quis hanc rationẽ recipiat, cogetur profectò pariter negare philosophiã naturalẽ scientiam esse: quippe cũ maior illius pars circa generabilia, & corruptibilia versetur. Nec in hoc discrimen sanè facit, quod quidam afferunt, à physico tractari vniuersalia, quę incorruptibilia sunt. Medicinam autem circa particularia versari. Nam Aristot. dictum quòd scientia de ingenerabilibus & æternis sit, puto intelligendum de his, quæ suapte natura talia sunt: non autem secundum speciem æterna. Sic enim de omnibus, quæ in artibus, & aliis facultatibus tractantur, esset scientia: nimirum quòd solum vniuersalia doceãtur. Ergo si Philosophia naturalis circa corruptibilia versatur, aut non erit scientia: aut certe non magis, quàm ea facultas, de qua agimus. Quòd si quis dicat in hac facultate nullum subiectum esse, de quo passiones ostendantur: idem liceat & de physica dicere. Neque enim si mobile corpus, aut rem naturalem, quæ principium motus in se habet: aut quidpiam aliud, subiectum physicæ statuamus, de eo omnia demõstrat naturalis. Nam quę de anima, de generatione, & corruptione, tempore, & aliis rebus in philosophia demonstrationes fiunt, de illis rebus proprietates suas: non autem de corpore mobili, aut principium motus in se habẽte concludunt. Non ergo in philosophia vnum aliquid reperitur, de quo passiones omnes ostẽdantur: vt in Arithmetica est numerus, in Geometria magnitudo: nec etiam philosophia certas habet dignitates & principia certa, id est numero quodam definita, ad quæ probationes omnes redigantur eorum, quæ in ea facultate demonstrantur. Quare aut Philosophia scientia non est: aut si est (pau-

Scientiã esse de ingenerabilibus & incorruptibilibus, quo modo intelligendum.

philosophiã non habere subiectum propriũ scientiis.

philosophiã non habere principia scientiæ.

Medicinam perinde vt philoſophia ſcientiam eſſe.

lo latius ſcientiæ nomine accepto :) vt etiam Ariſtotel.
aliquando ſumere videtur quum primo poſteriorum, &
ſexto Metaphyſic. nō ſolum de æternis: ſed etiam de his,
quæ vt plurimum fiunt, ſcientiam haberi pronūciat: pro-
fecto ſcientia quoque erit medicina. Aut ſi medicina ſci-
entia eſſe non poteſt: propterea quod medicinæ mediciq;
nomen opus ſpectet : non autem veritatem, aut ſcientiā
quærat primo & per ſe : ſed quatenus ex ſcientia ad opus
dirigitur : ſaltem fatendum eſt ſcientiam eſſe poſſe eam
facultatem, quæ ea doceret, quæ medicina explicat : ſi
modo ea, quæ tractantur non medendi , ſed ſciendi cau-
ſa ab aliquo perdiſcerentur. Tractant.n. & philoſophi, &
medici pariter de rebus naturalibus. Quare eodem poſito
fine, eiuſdem generis erit facultas. At verò ſi ſcientia eſt
huiuſmodi facultas, in quo genere ſcientiarū reponi po-
terit? Nam cum omnis ſcientia dicatur eſſe diuina, vel
mathematica, vel naturalis, conſtat nec diuinam: nec
mathematicam eſſe. Non eſſe autem naturalem philo-
ſophiam : imò medicinam non egere philoſophia niſi ad
ornamentum quoddam putat Manardus, quod poſtea
falſum eſſe oſtendemus : ſed & alia id magis vrgent pri-
mum quòd Ariſtote. in lib. de ſenſu, & ſenſibili à natu-
rali philoſophia medicinam ſeparauerit , cum ait ad na-
turalem pertinere tractare de cauſis ſanitatis , & morbi:
non autem de aliis omnibus, quæ medicina docet. Quo
loco etiam ait medicos exordiri ab eo, in quo naturalis
deſinit, tamquam ſeparatæ ſint harum facultatum tracta
tiones. Addo quòd naturalis philoſophia conſideret ſa-
nitatem in genere, non hominis ſanitatem. At medicina
noſtra hominis ſanitatem ſolum conſiderat. Ergo à Phi-
loſophia medicorum tractatio excludi videtur. Verum
alia ſunt, quæ aliter ſuadent. Nam Galenus ſcribit in lib.
ſecundo de anatom. inſtitut. cap. ſecundo philoſophum
& medicum agere de Anatome hominis. Et Ariſtotel.
de ea agit in libris de animalibus: tamquam eadem ſit
materia, quæ à medico & philoſopho tractari poteſt.
Quod etiam alia oſtendunt. Nam vterque agit de re-
ſpiratione , de cauſis vitę , & mortis , de ſenſibus , de
motu corporis. Tractat & Ariſtotel. in problematis
non vt medicus, ſed vt philoſophus, quæ verè ad me-

Tractatio rerum quas explicant medici remoto fine medicinæ ad quam facultatem pertineat.

dicinam pertinent, veluti sunt illa, quæ pertinent ad sudores, excrementa, cibum potum, & alia multa. Ex quibus patet medicinam esse partem Philosophiæ, aut certè communem esse illis multarum rerum tractationem. Quod si ita est, illud quoque falsū esse agnoscitur: nempe quod incipiat medicus, vbi desinit philosophus. Nam si de eisdem rebus vterque agit: certi non sunt positi fines, qui vnum ab alio seiungant. Quod etiam vtriusque tractatio docet. Nam medici ab elementis, temperamentis, & mistionibus elementorum, quę docentur in libris de generatione ab Arist. initium sumunt: non autem post animalium, & plantarum tractationem, in qua philosophia desinit. Quapropter non ex rebus quæ tractantur: sed ex diuerso fine, vt Galenus primo Meth. & secundo de anatomicis institutionibus, tractationes philosophi & medici distinguendæ esse videntur. Philosophus enim agit de anatome, humoribus, temperamentis, de animalium, & plantarum natura, & viribus: non vt medeatur: sed vt sciat historiam, causas, & effectus rerum naturalium. Medicus autem de eisdem agit, non veritatis, & scientię causa, primo & per se: sed vt ex eorum scientia, & cognitione finem suum assequatur, nempe sanitatem. Ergo hæc conuincunt ea, quæ traduntur à medicis non proposito fine medicinæ, aut ab alio, qui medicus non sit, contineri omnino sub philosophia naturali, & scientiam naturalē facere: quippe cum idem sit finis, nempe rerum naturalium cognitio, eadem demonstrandi ratio, eædem dignitates, & passiones. Aut certe absurdum erit relinquere illa aliis, qui non profitentur cognitionem rerum naturalium: aut philosophum naturalem non cognoscere, quæ pertinent ad hominis salutem: quandoquidem Aristot. in lib. de animalibus non solum hæc: sed etiam morbos, & illorum remedia in multis speciebus animalium prosequitur. At si ita res habet, cur est quod dicit Aristotel. philosophum cessare in principiis sanitatis: aut cur non comprehendit medicorum tractationem in philosophia? Porro Aristotel. limites pilosophiæ statuit sese accommodans consuetudini. Quoniam enim qui philosophiam sectabantur, & nunc etiam profitentur, de medicorum tractatione solum attingunt, quæ ad

Medicum incipere vbi desinit philosophia quomodo intelligendum.

Vbi desinat philosophia

Tractationes philosophorū quomodo distinguendæ.

Philosophiæ limites quo modo ponat Aristot.

ſanitatis, morbi, & aliorum quorundam naturam pertinent. Ideo nõ vltra progreſſus eſt. Quoniã verò omnes ea, quæ traduntur à medicis, diſcebant non propter ſe,& veritatem, qui finis eſt ſcientiæ :ſed propter opus, vt ſcilicet mederi poſſent : ideò medicis ſuam quandam rerum tractationem reliquit : præſertim quòd videret illa à medicis optimè explicata, ita vt mutato fine à Philoſophis diſci poſſent, & in philoſophiam aſſumi : adeo vt non eſſet opus philoſophis de eiſdem rebus pertractare:tametſi multa, quaſi viam indicans, attigerit. Quod verò altius ſumant principium medici, quàm à loco, in quo dicit Ariſtot.philoſophum ceſſare nempe à tractatione de elementis, ratio eſt, quòd cum velint Medici probare quæ ſunt ſuę tractationis, nõ minus quàm philoſophi ſua capiant ex Philoſophia principia: ſed illa contrahunt ad propriam tractationem. Philoſophus enim probat omnia animalia conſtare ex quatuor elementis, ex communibus quibuſdam argumentis : vt ex mutatione, alteratione, quibus animalia ſunt obnoxia. Hippocrates verò medicus, hominem probat, ex eiſdem elementis compoſitum ex dolore, excretionibus humorum, ex diuerſis morbis, & aliis rebus, quę propriè ad medicinam pertinent. Quo fit vt medicina à philoſophia differat fine, materia quæ tractatur, tractationis modo. Nam etſi alia fortè omnia, de quibus tractat medicus communia habet cum philoſopho : tamen partem illam, in qua tractat de ſanitate conſeruanda, & morbis curandis, & pręcauendis, & de reſtauratione conualeſcentium, ſibi propriam habet. Reliqua verò quæ communia ſunt diuerſis argumentis docet, & diuerſa de illis explicat. Finis autem vt diximus in omni tractatione diuerſus eſt à fine philoſophi : ſi quis autem nõ vt medicus, ſed vt philoſophus eorum tractationem, quę à medico docentur, aggrediatur, in nulla re à philoſopho diſcrepabit, niſi fortè ex ſanatione, & aliis, quæ à ſolo medico tractãtur in propria ſibi materia argumẽta ſumat. Ex quibus quidẽ patet Manardũ errare, qui putat medicos ex philoſophia miſcere multa, quia primi medici, & poſtea alij fuerunt philoſophi: non quod illa meliores (vt ait) reddant medicos, quos potius à proprio fine diuertũt:ſed

A qua parte philoſophiæ medici initium ſumũt.

Medicinæ quid proprium, & commune cum philoſophia.

philoſophia medico omnino neceſſaria contra Manardum.

ſolum venuſtiores & elegantiores. Nam cogitur medicus rationibus phyſicis agere: quoniam agit in ſubiecto naturali viuẽte cuius paſſiones nequit corrigere, niſi intelligat naturæ ſubiectæ compoſitionem, effectus, actiones, motus. Quomodo enim ſciet cõcoquere humores, ſi neſciat quid ſit concoctio, & quomodo fiat, & à quibus: quomodo vigiliã reprimere, aut excitare: ſi cauſas ignoret illius? Igitur in facultatibus, quæ non capiunt aliquid ex natura quod iuuet ad opus conficiendum, ſed ab ipſo artifice pẽdet vniuerſum opus, non eſt opus philoſophia, & ſi quid ex illa affertur, ad ornamentũ facit. In medicina verò cõfert ad neceſſitatem: quoniã abſque naturæ auxilio, pauca poteſt pręſtare medicus in corpore humano, à quo ſępe principium motus & quietis oritur. Erat ergo ſcribẽda medicina rationibus ſumptis ex philoſophia: nec poteſt rectè diſci niſi à Philoſophis.

At verò quum medicina nũquam poſſit eſſe ſcientia, niſi impropriè, ita vt habitus omnes, quibus anima verum dicit affirmando, aut negando eo nomine comprehendamus, vt Ariſtot. ſecundo cap. 2. Metaph. ſcientiam diuidit in actiuã, factiuam, & ſpeculatiuã, explicãdum eſt ſub qua alia facultate, tanquam ſub proprio genere contineatur. Conſtat autem eam comprehendi non poſſe ſub prudentia, vel ſapientia vel intellectu, vt ſatis patet ex his, quæ ſexto Ethicorum docet Ariſtotel. Quare relinquitur ex ea diuiſione habituum, quos eo loco idem recenſet, eam artem eſſe. Atque in ea opinione, hactenus ferè omnes, qui bene de hac re ſenſiſſe videntur, fuerunt. Nam (vt diximus) Ariſtotel. Galenus, & alij boni authores ſæpe pronunciant medicinam eſſe artem: videntúrque ei conuenire proprietates, & definitio artis. Definit enim Ariſtot. ſexto Ethicorũ artem eſſe habitum cũ ratione factiuũ, circa ea, quæ aliter ſe habere poſſunt, & talem habitum ex frequẽti operatione parari: cuius generis medicina noſtra eſſe videtur, nõ Empiricorũ medicina, quoniam (vt inquit Ariſtot. eodem loco) eorũ medicina cum vera ratione nequaquã cõſiſtit. Nã Empirici nullam rationẽ admittunt. Methodici autẽ etſi vtuntur ratione, non tamen vera. Vnde autem ars hunc habitũ faciendi cum ratione ſibi comparet, videndum eſt. Nam

Medicinam omnes ſapiẽtiores poſuiſſe artẽ eſſe.

Medicina Empiricorũ non eſt ars.

De artis definitione. Quintilianus, & alij nonnulli artem definiunt esse collectionem quorundam præceptorum ad vnum finem tendentium. Vnde artifici nullas probandi rationes relinquunt: sed solum certa præcepta: quæ etsi ratione confirmata sunt: tamen ars ipsa hanc comprobationem non amplius exigit: vt quæ solis præceptis constet. Ita videmus fieri in artibus mechanicis: ædificator enim præcepta habet, verbi gratia si paries altitudinis viginti cubitorum esse debet, fundamentum debet esse duorum cubitorum: cuius præcepti, & similium nullam rationem reddit: sed de vnaquaque parte domus theoremata quædam habet, quibus intelligit idoneam illarum inter se proportionem, & totius constructionem. Sic de aliis artibus censendum est. Perfectæ enim sunt, cum certa præcepta de omni re agenda habent: etsi nullæ probationes adiiciantur. Quòd si aliquæ sunt artes, quæ ab authoribus ita sint scriptæ, vt ratione aliqua omnia confirmentur præcepta, vt architectura à Vitruuio: non tamen propterea fit quin aliæ, quæ scriptores non sunt nacti, aut non admodum versatos in probationibus, perfectæ artes non sint: si modo (vt diximus) sua præcepta habeant, imo veriores artes fortè has existimabimus, quàm alias, vt quæ nec dialectica, nec philosophia, vel alia facultate sint contaminatæ; & illis immistæ. *Veræ artes.* Possumus ergo hoc modo dicere artes alias esse, quæ solum ex his constant, quæ propria sunt arti: Alias autem quæ multa ad mista habent ex aliis facultatibus. Primi generis mechanicæ omnes esse apparent, excepta (vt diximus) architectura: secundi generis, & hæc, & medicina nostra, & veterinaria, quę etiam apud Græcos, doctos, logices, & philosophię non ignaros scriptores nacta est: Arist. autem quum dixit artes ipsum propter quid scire, de his vltimo enumeratis intellexisse videtur. *Artes quæ nã propter quid sciunt.* Quintilianus verò & Eustratius in primum cap. 1. Ethicorum quum præceptorum collectionem artem definiunt, de aliis artibus intellexerunt, omnes tamē habitum habent faciendi cum ratione, etsi alteri duntaxat rationem factorum reddere possint. Perinde enim ædificator, qui domum seruata singularum partium proportione per sua præcepta construit, cum ratione facit, atque medicus, qui morbis medetur. Hic tamen rationē

reddere poteſt ſuæ medicationis, ille autem minime. Ad hęc verò ſi quis reſpiciat, inueniet profectò medicinam non eſſe artē. Non enim eſt habitus faciēdi cum ratione. Nam medicina rationalis, quam nos profitemur, non ex frequenti operatione ſolum, vt alij habitus artificioſi, cōparatur: ſed potiſſimum ex libris, & doctoribus, qui vniuerſalia explicant, vocamúſque, vt vult Auicenna eos medicinę ſcientiam tenere, & medicos eſſe, qui nunquam medicinam factitarunt: ſi modo medicinæ præcepta & rationes didicerint. Veræ autem artes, quales ſunt mechanicæ (vt omnes nouerunt) ex operationibus frequentibus comparantur, ex illíſque habitum ſibi faciunt, qui ſe exercent in particularibus. Eò ſpectat quod ſcribit Plato in Gorgia Peritiam facere vt vita noſtra per artem incedat: Imperitiā verò vt per fortunam temerè circumuagetur. Præterea qui habent habitum poſſunt expedite, & cum voluptate vt inquit Ariſtotel. operari in particularibus. Qui verò medicinam didicit ex libris, dicitur facultatem medicam habere, non tamen poteſt expeditè mederi & operari. Sed eget poſtea experiētia in particularibus: tamquam ea cognitio, quam habet medicus, cum vniuerſalia conſiderat, non ſit habitus eius generis, qui facit facultatem aliquam eſſe artem. Eſt autem (vt diximus) hæc ratio cur medicina nequeat ex frequenti operatione comparari: vt verę artes: quoniam ex natura ſumit ſua principia & maximam ſui partem, ad quorum cognitionem doctrina & naturæ explicatio, non operatio facit. Nec opus quidem eſt dicere, quod inexpertus medicus non ſit medicus, cum vniuerſalium cognitio faciat artem, ſciētiam, & omnem aliam facultatem. Non ergo medicina eſt habitus, aut certè non eius generis, cuius ſunt veræ artes. Nec ea quidem fuerit ars, ſi dixerimus artem eſſe collectionem præceptorum. Veræ enim artes certa habēt præcepta, quibus vtuntur in operibus ſuis faciendis, veluti (vt diximus) ædificator habet quædam pręcepta in fundamentis, parietibus, cubiculis, tectis, & aliis partibus domus conſtruendis, & ex illorum collectione cōſtat ædificatorum ars. At medicina cum magna ex parte pēdeat ex naturæ conſideratione, non poteſt colligere omnia præcepta: quia infinitæ conſiderationes ex natura emergunt,

Medicinam non poſſe eſſe artem.

Cur medicinæ non poſſit ex ſolis operationibus, vt aliæ artes, cōparari.

Cur medicinæ præce-

pta non possint certo numero cõprehendi.

Sectæ medicorum vnde re vera sint ortæ.

Discordia medicorum vnde nascatur.

& vnus potest plures inuenire, quàm alius, sicut apparet ex diuersitate sectarum medicorum, qui omnes dicebant se veram habere medicinam: & tamen non conueniebant inter se de numero & vi præceptorum. Quis verò etiam in eadem secta potest asserere se tenere omnia præcepta, quę in singulis medicinæ partibus excogitari possunt. Si enim hoc fieri posset, nulla vnquàm esset inter medicos dissensio, nimirum cum omnium rerum inter illos eadem essent & ęque certa præcepta. Ergo quæ re vera sunt artes, constant certo numero præceptorum, quia principium illarum semper est in artifice, qui potest stabilire quid sit faciendũ. In medicina verò nequit hoc fieri: quia principium faciendi sæpe est in natura, quæ infinitos, & complicatos motus facere potest, ita vt semper noua præcepta sint constituenda, ob nouos morbos, nouasque mutationes, quæ à natura emergũt quos vnus vno modo alius alio interpretatur. Alioqui si certa essent & constituta, quodamque numero definita pręcepta medicinę, essent pariter philosophiæ pręcepta, & considerationes certo numero conclusæ, quod nemo asserere potest. Naturæ enim arcana nequeunt perfectè explicari. Rectè propterea Plato & Aristot. asserunt, minimam partem nos tenere eorum, quæ in naturæ penetralibus, & arcanis sunt recondita. Ergo vt philosophia, sic medicina non constat præceptis: sed ratione, quę potest præcepta construere pro cuiusque ingenij acumine. Quo fit vt alij aliis sint præstantiores, & philosophi & medici, quia potest vnus plura & meliora quàm alius excogitare & inuenire. Igitur artis definitiones medicinæ nequaquam competunt, nec omnes artis proprietates. Nam Aristol. (vt antea annotauimus) circa generabilia & corruptibilia versari scribit artes. At hoc eodem modo conuenit medicinæ & philosophiæ naturali: si enim generabilia & corruptibilia intelligamus in particularibus, vtique in multis partibus, philosophia non minus considerat corruptibilia & generabilia quàm medicina. Quod si ingenerabilia & incorruptibilia intelligamus secundum speciem, non minus artes, quàm scientiæ dicentur versari circa ingenerabilia, & incorruptibilia: nimirum quod tam artes, quàm scientiæ sint vniuersalium. Ex quibus quidem

Philosophiã nec medicinam cõstare posse præceptis.

Inter philosophos & medicos cur aliis aliis præstantiores.

(quod antea diximus) cõuincimus Aristot. dictum, quòd scientia sit de æternis, intelligendum esse de indiuiduis: alioqui inter artem & scientiam nullũ in hoc poneret discrimen. Statuit præterea Aristot. artis principium esse in artifice, vt ædificandi principium est & emergit ab ædificatore. At sanandi principium semper non est in medico: sed sępe in eo, qui sanatur. Nam (vt antea ex Galeno ostẽdimus) in curatione morborum, & sanitatis conseruatione quædã sola prestat natura, quædã solus medicus, alia medic⁹ & natura simul. Ad hoc etiã pertinet quod scribit Aristo. in Ethicis, artes nõ esse de his, quę sunt secũdũ naturã. Hęc enĩ principiũ motus in se habere, artificialia verò nequaquã. Cũ enim medicina versetur circa humanũ corpus viuẽs, quod suę salutis sępe principium est, nequit profecto esse ars, quę circa ea versatur, quę quidem nunquam habent in se ipsis motus & formę, quam ab arte acquirũt, initium aliquod. Est quidem medicinæ finis opus, vt artium multarum. Ad hoc illam à scientia separat: non tàmen artem esse ostendit, quoniam ex vna re, in qua cõuenit cum arte, cęnsendum nõ est illam inter artes reponendam esse. Ergo nec scientia, nec ars reuera medicina dici potest. Nec verò recipienda est illorum opinio, qui illius partem vnam volunt esse artem, aliam verò partem scientiam. Etenim omnis medicinę pars eundem habet finem, nempe sanitatem, quę quidem est opus diuersum à fine scientię, qui est veritas. Addo quod illa pars, quæ scientia dicitur, non magis certa habet principia, certum subiectum, certas passiones, quàm alia, nec magis agit de incorruptis & ęternis vna, quàm alia. Et denique par est in vtraque ratio.

Medicinam non esse partim sciẽtiã, & partim artem.

Montanus verò & alij, qui totam ipsam medicinam scientiam, & artem esse asserunt, si modo diuersis rationibus consideretur, omnium maxime aberrant. Nam cum aiunt, illam esse scientiam, si comparetur ad habitum scientificum eorum, qui non exercent artem: eam tamen exercere possunt. Artem verò, si comparetur ad artificium extrinsecus, vt sunt Empirici: qui non ex habitu scientifico, & ratione: sed ex præceptis medentur, falluntur. Nam illud primum non satis explicant quid per artificium & habitum scientificum intelligant. An vo-

An medicina tota sit scientia, & tota ars. Mõtanique opinio reprobatur.

lunt artificium ipſam operationem medendi: vel potius rudem quandam cognitionem ſignificare. An ſcientificum habitum intelligunt demonſtratiuum habitum, an qualemcunque rationem? Præterea hoc modo omnes aliæ artes conſideratæ in habitu ſuo, ſcientiæ dici poſſent: & philoſophi cum particularium naturam ſcrutantur, vt ex illis vniuerſalia colligant, tunc artifices eſſent. Non enim ex relationibus huiuſmodi, vel quod otioſus, & iners quis iaceat ſuo habitu tumidus, aut laborioſe perpetuo in ea facultate, quam nouit, ſeſe exerceat, fit artifex aut ſcientificus: ſed cum ea habet, & in illis verſatur, quibus artes, & ſcientiæ à maioribus noſtris conſtare dicuntur. Nam ſcientiam, & artem non facit hæc relatio, cum eadem ſit cognitio eius, qui aliqua intelligit, & non operatur, quæ eſt cum eandem ad opus ducit, nec magis hoc, quàm illo modo dignitates habet, aut ſubiectum, vel paſſiones, vel cętera ad ſcientiam requiſita. Omitto quod vtroque modo ſemper habet finem diuerſum à ſcientia, ſi conſideratur vt medicus. Nam qui medicum dicit, dicit eum, qui non ſciendi, ſed medendi cauſa habet vel habitum medendi, vel medetur: vel aliud facit, quod ad medicum pertinet. Illud quoque falſum eſt medicinam tunc eſſe artem, quum operatur. Non enim ars, quæ eſt vniuerſalium, venit ad operationem, quæ eſt particularium, ſed ipſe artifex arte inſtructus. Ergo ars ſemper manet in habitu, & Montani diſtinctio vana eſt. Monachi autem opinio, qua dicit medicinam eſſe ſcientiam, ipſam verò medicatiuam (vt vocat) artem, prorſus eſt inepta, vt quæ vocabulis inuſitatis vtatur, & res diſtinguat, quæ ſeiungendæ non ſunt. Vna enim eſt facultas, quæ vnum ſibi finem proponit, inſtruítque artificem ad agendum, medicináque ſemper vocatur. Nec minus quidem refellenda eſt Aphrodiſei opinio, qui dicit medicinam eſſe ſcientiã, ſi in ſe conſideretur: artem verò materiæ ratione. Eam enim refellunt eadem argumenta: quod non magis cum in ſe conſideratur, quàm cum ad agendum venit, aut in ſubiecto ponitur, habeat ſuas dignitates, paſſiones, ſubiecta, & finem, qualem ſcientiæ requirunt. Conſtat ergo medicinam non eſſe propriè ſcientiam, cum finem habeat artis, & ſæpè principium in artifice, nec habeat prin-

Artem ſemper permanere in habitum Druſianus confutatur.

Aphrodiſeus refellitur.

cipia, passiones, & subiectum, nec sit de æternis, vt sunt veræ scientiæ. Nec eandem posse re vera esse artem? quippe cum principium actionis non sit semper in artifice, nec sit habitus cum ratione factiuus, acquisitus ex operationibus, nec collectionem certorum præceptorum habeat, & non minus tractet de æternis, quàm philosophia naturalis, fitque de his, quæ sunt secundum naturam.

Quid ergo erit medicina? non aliud re vera (meo quidem iudicio) esse potest, quàm facultas composita ex arte, & scientia: quę quidem nomen nō habet simplex apud alios, aut Aristotelem, qui non considerauit has difficultates in medicina cum distinguit habitus in scientiam, artem, prudentiam, intellectum & cætera, & medicinam inter artes ponit. Nam hæc sola fortè inter facultates exceptionem patitur: quandoquidem alię ex natura, vel ex artifice principium sumunt solum: Hæc verò nunc à natura, nunc ab artifice, & alia quædam vt ostendimus communia habet cum scientiis, alia cum artibus. Sed quum nomen non sit impositum mistę huic facultati, nos nunc artem, docendi causa vocabimus, & non scientiam, quandoquidem plura sumit ab arte, quàm à sciētia, vt quilibet ex prędictis intelligere potest.

Medicinam esse partim artem, & Cōtemplatiuarum facultatū differentia Actiuarū differentia.

Sed iam videamus in quo genere artium reponi debeat. Facultates siue (vt vocat Galenus) artes, aut Aristotel. scientiæ lato modo sumptæ, quædam comtemplatiuæ, aliæ actiuæ, aliæ factiuę. Porrò contemplatiuę vocantur, quę in contemplatione versantur, finémque habent ipsam contemplationem. Actiuę quæ actionem, factiuę quæ opus: contemplatiuæ quædā contemplātur formas extra materiam, aliæ in materia. Contēplatiuę extra materiam quædam contemplantur formas reuera & suapte natura extra materiam, vt metaphysica, Theologia, aliæ extra materiam solum per abstractionem, vt mathematica. Contemplatiuæ in materia, physica: Actiuæ quædam in actione, quæ pertinet ad mores, vt philosophia moralis, & religio: aliæ in actione publica cum tota ciuitate, quæ politica: aliæ in actione domestica, vt œconomica, aliæ in sibi propria, aut cū aliis, quæ in eadem actione simul se exercēt cōmuni, vt saltatoria, musica, co-

mœdia,tragœdia. An logica,grammatica,& rethorica,inter contemplatiuas eo,quod contemplentur quæ ad orationem & sermonem pertinent, an inter actiuas quòd agant & ratiocinentur, an potius peritię quædam sint, quàm scientię vel artes, aliis considerandum relinquo.

Factiuarum differentia. Factiuæ quędam faciunt opus, alię verò circa opus factum aliquid moliuntur. Quæ faciunt opus,quædam faciunt opus, quod antea non erat factum veluti sunt qui nouam domum construunt:aliæ verò ante factum opus, sed amissum rursus construunt, & hoc dicitur facere, & renouare. Restituit enim quod antea factum erat. Quòd etsi vna & eadem est ars,quę non factum antea opus efficit,& iam factum,& postea amissum,restituit,quoniam tamen hęc diuisio ad intelligendum Galenum confert, inter se distinguantur istæ artes. Ceterum quæ non faciunt opus,quędam illud acquirunt, vt piscatoria, & venatoria,aliæ custodiunt,vt Militia, quæ artes factas tuetur,& custodit. Quæ reuera facultates inter artes ponendę sunt:& non solùm in diligentia quadam vt vult Galenus quod ostendit illarum difficultas. Non enim sola sufficit diligentia in arcibus,& castris tuendis: sed necessaria est maior quædam scientia,& virtus: vnde & scientia militaris dicitur, quæ his rebus pręest. Huius generis facultatis quę in custodia & diligentia rerum versatur,poni debent Hebręi,qui vestes,& libros scholarium custodiunt. Alię verò sunt quæ opus resarciunt, cuiusmodi est quę pannos laceros,& calceos reficit. Alię præterea sunt, quæ vtrumque pręstant,nempe opus de nouo faciunt aut factum & amissum rursus construunt,& simul corrigunt, vt ædificatoria. Hæc sanè diuisio facultatum perfecta esse videtur, & melior illis, quæ apud Galenum reperiuntur. Ille enim in libro de constitutione artis diuidit artes in contemplatiuas, vt arithmeticam,& actiuas,vt est saltatoria:in factiuas vt est medicina, in acquisitiuas vt est venatoria,piscatoria. Nam acquisitiua facultas sub factiua comprehenditur, cum sibi finem proponat opus. Propterea Aristotel.rectè.2.cap.6.metaph.vt nos sciētias diuidit primum in contemplatiuas,actiuas,& factiuas,nulla facta acquisitiuæ mentione. Male præterea Galenus factiuas vocare solet,quæ opus faciunt, Rectius enim Aristoteles

stoteles trigesimo quinto cap. magnorum moralium illas diffinit esse, quæ post facturam opus ostendere possunt, siue illud ipsæ fecerint, siue iam factum acquisiuerint, aut circa illud aliud molitę fuerint. Perperam quoque nonnulli Aristot. interpretantur, qui sub actiuis facultatibus eas solum comprehendere volunt, quas nos virtutes morales vocamus: sic enim istorum opinione saltatoria, & pulsatoria ars, cum non sit actiua, factiua esset. Quod quidem Aristot. repugnat, qui actiuas omnes illas esse vult, quarum præter actionem nullus est alius finis: meminitq; pulsatoriæ artis inter actiuas facultates. Factiuas præterea artes Galenus in lib. de constitutione artis diuidit in illas, quę noua opera efficiunt, vel confecta resarciunt, & restaurant, cum vitiata sunt, vel vtrumque præstant. Nos verò plures facultates sub factiuis sumus complexi. Verum Aristoteles, qui inter peritias facultates quasdam reponit, melius fortè dixisset inter facultates, quasdam esse scientias, alias artes, alias peritias. Sic enim fortè daretur locus logicæ, rhætoricæ, grammaticę, de quibus magna controuersia est, cum inter artes & scientias ex illius opinione illæ non recipiantur.

Logica, rethorica, grāmatica in quo genere facultatum reponi possint.

Cæterum omnes ferè medicinam ponunt inter eas, quæ solum opus resarciunt, & dicunt hanc esse Galeni passim sententiam: quod quidem falsum videtur. Nam ille aliquando eam ponit inter eas, quę opus faciunt antea factum: sed amissum, & illud simul restaurant. Etenim cap. tertio de constitutione artis scribit medicinam facere sanitatem. Ergo opus facit. Ait & eodem loco eandem restituere, quod iam fuit, nempe sanitatem amissam. At restituere quod non est, opus est condere: nimirum cum illud corrigamus, quod est: sed vitiatum aliqua ex parte. Est & locus alius in lib. de optima secta cap. quinto, vbi scribit artes quasdam facere, conseruare, & corrigere opus. In quo quidem genere ponit ædificatoriam, & medicinam. Præterea id patere potest ex duabus medicinæ partibus. Vna enim medicinæ pars sanitatem restituit, cum morbos curat, tunc enim non reficit: quippe cum reficiatur id, quod est, vt antea diximus, fiat autem id, quod non est. Igitur cum sanitas nō sit pręsente morbo: sed postea veniat ex opera medici: necessarium vtiq;

An medicina sit solum resarcitoria & opus non faciat nouū.

est vt illa fiat. Alia autem pars medicinæ sanitatem præsentem conseruat, auferẽdo quæ possunt obesse, & reponendo aliquid: quod est corrigere, & reficere, vt ars quæ vestes laceras reficit. Tamquam medicina ex duabus partibus constet, ex ea inquàm, quæ nouum opus facit, & alia quæ factum reficit. Verum non desunt ex eodem authore alij loci, ex quibus probare licet medicinam solum corrigere: nec eam opus aliquod facere. Nam in Thrasybulo.ca.8.& 10. probat medicinam tam in parte, quæ sanitatem conseruat præsentem, quàm in ea, quæ amissam recuperat, semper corrigere: Idque ostendit ex arte, quę reficit vestes, & ex eo, qui implet dolia. Nam ei, qui fila multa & frustula ablata à veste restituit, aut dolium ferè vacuum replet, comparat medicum, qui morbos curat, sanitatemque recuperat. Ei verò, qui non patitur vestem multum lacerari, & dolium inaniri: sed adest, & orientes corruptiones ex minimis filis in veste, aut paruã quãcunque consumptionem dolii statim corrigit, emendátque, comparat partem medicinæ, quæ sanitatem tuetur. Vnde colligit medicinam vnam vnum solum facere, & vno modo, nempe restaurare, & emendare quod deficit, ita vt in quanto, non in quali emendationis differentia consistat. Quæ quidem opinio verior censenda est, falsum enim est medicinam sanitatem facere, quoniam nullus artifex facit finem suę facultatis: sed finis sequitur ad ea, quæ artifex facit: diciturque aliquis assequi finem, sed eũ nõ facere, vt Imperator non facit victoriã, sed pugnat: ad pugnã autem victoria sequitur. Ita philosophus non facit veritatem: sed scit: ad scientiam verò sequitur veritas. Sic medicus calefacit, refrigerat, aut aliarum rerum excessus emendat: ad quod sequitur sanitas. Ita cum errat in sanitate conseruanda, non facit morbum: sed vel calefacit, aut vacuat, aut replet, ad quod sequitur, cum illa excedunt, morbus: licet idem alia ratione probare, quod inquam medicus siue seruet sanitatem, siue morbos curet, sanitatem non faciat. Nihil enim aliud vnquam pręstare potest, quàm operari, at sanitas est res diuersa ab ipsa operatione, vt Galenus.cap.27.in Thrasyb. scribit. Addo quod finis tunc venit & apparet, cum artifex nihil amplius facit. Ergo finem non facit artifex: sed ad illius

Medicum vnum semper facere, & nullum artificem facere suum finem.

actionem sequitur. Quinetiã Galenus cap. 15. & 16. eiusdem operis probat actionem, & bonum habitum nõ esse finem sanitatis: quoniam illa spontè tãquam vmbra corpus sanitatem sequuntur. Sic igitur quod sequitur sponte operationem ipsius medici, sanitas inquam, à medico nõ fit, quia illud dicitur propriè, & per se fieri, quod primò fit: non autem id, quod ad illud sequitur. Illa enim, vt inquit Aristot. in Metaphysicis, quæ per accidens fiunt, sunt infinita. Ergo medicina tota corrigit, & resarcit vitia corporis, ad quæ sequitur sanitatis præsentis conseruatio, aut amissę recuperatio, & reliqua omnia, quę sanitatem sequuntur. Verum si quis rem, vt oportet, non intelligat: nulla vtique videbitur medicinæ pars conseruare. Nam si medicina semper corrigit, & emendat, quomodo dicetur sanitatem conseruare? Nam conseruare est nihil auferre, aut minuere: qui autem corrigit, aut resarcit, aliquid addit, vel adimit: vnde dicta quoq; est medicina ab Hippocrate adiectio & ablatio. Re vera ita res habet, ꝙ omnis correctio fiat cum mutatione, tamen quia correctiones quædam paruæ sunt, adeo vt sensum fugiant, an fiat aliqua mutatio, an semper maneat corpus in eodem statu discerni non potest. Ideò correctionem quæ fit in sanis, conseruationem, & non mutationem dicimus, vt rectè Gal. scribit in Thrasyb. cap. 20. & re vera nõ custodit, sicut alię facultates, quæ sine mutatione conseruant. Patet ergo in quo genere facultatum medicina sit ponẽda, sumpta differentia ab actione. Nam vt partẽ sui capit ab arte, factiua est, non practica, id est actiua. Vt autem partẽ capit à philosophia & scientia, contẽplatiua, & ex his, quæ formas cõtẽplãtur in materia. At cũ aliæ sint differentię: quasdam enim artes dicimus esse honestas, alias sordidas, alias dignas, alias indignas quasdã vtiles, alias inutiles, quasdam liberales, alias mechanicas, quærendum in quo genere ex prædictis medicina ponẽda sit.

Aliquid fieri quid proprie dicatur.

Quomodo medicinæ pars aliqua cõseruatrix dicit possit.

Non desunt profecto qui eam calumnientur esse sordidam, argumento, quòd dicatur esse ars resarcitoria, & à Galeno in lib. de constitutione artis comparetur ei, quę calceos laceros reparat ac quòd ars mechanica ab Auerroe in primo Colliget cap. 1. dicatur esse, quod & illius opera ostendunt. Nã Medicũ videmus lotia, & alui, alio-

De dignitate facultatis medicæ.

rúmque omnium partium excrementa inſpicere: putridas partes manibus pertractare, naribus trahere ex rebus ſordidiſſimis odorem: propterea Ariſtophanes medicos σκατοφάγους, vocat. Verum ſi quis vltra vulgarium opinionem proſpiciat, videbit aliter ſentiendum eſſe. Si enim reges, & Dij, qui honeſtati maximè inter omnes ſtudent, illius ſtudioſi fuerunt: oportet profecto eam honeſtam eſſe: Medicina etſi reſarcit tamen digna eſt, & honeſta, quia præſtantius eſt hominem reſarcire, quàm aliud nouum opus facere. Iubet Deus optimus maximus medicos eſſe venerandos, & leges maxima præmia, & honores medicis conſtituerunt, tamquam digniſſimę & honeſtiſſimæ facultati. Quod ſi ratione ſubiecti vt Ariſtoteles lib. primo de anima ſcribit, artes, & ſcientię dignitatem ſuam aſſumunt, profecto nulla eſt, quæ medicinæ præferri poſſit. Mechanicam artem (vt poſtea oſtendemus) medicinam multi falſo exiſtimant eſſe. Nec curãdum quidem eſt, quid Ariſtophanes, aut alij poëte, qui ad maledicendum ſunt nati & facti, nobis obiiciant. Primum quod contendere quis poſſit, neceſſariam non eſſe hanc excrementorum inſpectionem: quandoquidem ex aliis ſignis peccantes humores dignoſcere poſſumus, deinde quod Medicus tamquam Architectonicus conſtituere poteſt ſuos miniſtros, qui referant ipſis, quę viderunt. At ſi etiam donemus ad medicum pertinere huiuſmodi curam: non tamen fit propterea, & ars honeſta nõ ſit. Si enim finis conſequendi gratia id fit, oportet profecto illud honeſtum eſſe. A fine enim media talem pręrogatiuam capiunt, qualis ipſe finis eſt. Negemus ergo hac ratione philoſophiam honeſtã eſſe facultatem quod nonnunquam graueolentia ſcrutetur, vt cum ſulphuris venas, bituminis, & aliarum huiuſmodi rerum naturam inquirit & ortum. Negabimus pariter iuriſperitos, qui ſua profeſſione maximè tument, honeſtam facultatem profiteri, quòd in diuiſionibus ædium cogantur introſpicere latrinas & cloacas: vt iudicare poſſint an illæ proprię vnius ædis ſint, an communes aliis vicinis. Ego tanto honeſtiorem puto eſſe eam facultatem, quanto magis ab huiuſmodi hominibus, qui omnia calumniantur, vituperatur:

Vtilitatem medicinæ partim ex illius dignitate, partim ex aliis agnoſcere poſſumus. Nam ſi medicina humanũ corpus reſtaurat, elementa, & humores temperat, quorum vitia in animum deriuant, tot ac tantarum rerum cognitionem docet, nequit non eſſe vtiliſſima. Quòd ſi ex artificis vtilitate artis vtilitatem metiri velimus, conſtat & eam vtiliſſimam eſſe. Nam vt Plinius ſcribit 29. lib. nullis vnquam maiora ſtipendia data fuerunt, quàm medicis: Priuatuſque quæſtus vberrimus olim medicis fuit. Nam vt idem author refert, Stertinus Romanus medicus ſexcena ſeſtertia annis ſingulis ſelucrari numeratis domibus, à quibus quæſtum huiuſmodi accipiebat, oſtendebat. Crinas item Maſſilienſis (vt ille inquit) centies ſeſtertia reliquit, muris patriæ: mœnibus quoque aliis, penè non minori ſumma extructis. Galenus etiam in lib. de præſagitione, à Boetho quingẽtos aureos, quòd illius vxorem curaſſet ſe accepiſſe refert. Sunt & alia plura exempla, quum etiam paulo ante noſtra tempora, Petrus Apponenſis quinquaginta coronatos pro mercede vnius diei expoſceret. Quòd ſi noſtro ſeculo hominum auaritia medicis diminuta merces eſt: tanta tamen adhuc eſt, vt omnibus abundè ſuppetat. Ac inter alias artes id optimum habet medicina, quòd vbiq; gentium in omni tempore ſuos alat artifices: quum nulla alia ſit profeſſio, quæ locorum, & temporum diuerſitate vtilis eſſe non deſinat.

De vtilitate Medicinæ.

Ex ſuperius dictis: tum ex aliis argumentis conſtare videtur medicinam inter artes Mechanicas ponendam eſſe. Si enim reſarcit opus factum, Mechanica erit. Idem Auer. cap. 1. pri. lib. colliget, nec non 31. 7. Colliget & primo de anima teſtatur. Quibus aliqui reſpondent de chirurgia id dictum eſſe, ſed male. Si enim chirurgia Mechanica: hęc autem medicinę pars eſt (ſiquidem ſub curatoria continetur) omniumq; antiquiſſima à diis ipſis celebrata, oportet & medicinam ipſam Mechanicam eſſe. Ac profecto non facilè eſt in hac re ſtatuere quid ſit verũ, nimirum quod nondum ſtabilitum ſit quid per artẽ Mechanicam intelligere oporteat. Quidam enim ſtatuunt illam eſſe huius generis, quæ aliquid facit, alij vero eam deniunt, cuius actio ſit perfectio nõ artificis: ſed alterius. Alij volunt eam eſſe, quæ corporis inſtrumento vtitur.

An mechanica ſit vel liberalis. Ars.

De arte mechanica diſſenſio.

Alij quæ ob necessitatem aliis seruire cogitur, Plato in primo de legibus appellat illam artem mechanicam, illiberalem & disciplinæ appellatione indignam, quæ ad colligendam pecuniam, vel ad corporis robur augendũ, vel ad peritiam quandam absque mente, & iustitia conquirendam, tendit. Galenus in lib. suasorio ad bonas artes duo prima artium genera facit. Quasdam enim dicit esse nobiles, quæ in munere animi sunt positæ, quas liberales vocat. Alias verò ignobiles, quæ labore corporis tractantur, quas Mechanicas appellat. Primi generis ponit esse medicinam. Sed quomodo illius erit generis, si Chirurgiam exercet, vt exercere debet, tamquam antiquissimam, & præstantissimam huius facultatis partem, & pharmaciam. Hæ enim & animi, & corporis labore exercentur. Solet Galenus aliquando difficultatem hanc hoc modo effugere: quòd scilicet medicina Architectonica sit, quæ aliis imperat, qui manibus operantur, & ministros habet, per quos opera sua exequitur. Illam enim solùm artificem instruere, qui aliis imperare valeat, & docere quid sit faciendum. Quod quidem nostro hoc tempore apparet. Quosdam enim videmus, qui medicamenta omnium generum ad omnes vsus præparãt, seruant, & ęgrotis iussu medicorum ministrant. Alios qui chirurgiam manibus exercent, instrumẽtaque ad id apta parata habent, qualia Medicus necessaria, & commoda iudicauit. Alios rursus, qui alimenta ægrotis conficiũt. Alios denique qui adstant ipsis, & notant omnia, & referunt medicis, quæ ab ægrotis fiunt. Ipsi autem Medici nihil huiusmodi agunt, sed aliis pręsunt rationem & artem tenentes, qua omnes regere & instruere possint. Verũ hoc Medicis, qui ante Galenum, & eodem tempore vixerunt, conuenire nequit. Illi enim, & artem tenebant, & factitabãt in omni opere ægrotis necessario, ad omnes morbos persanandos. Nam quosdam victu, alios medicamentis, alios manu propria pollicetur eorum medicina sanare. Fuerunt tamen eo tempore alicubi distincta hæc opera: quandoquidem Galenus ipse refert in methodo medendi se in Græcia Chirurgiam administrare solitum. Romę verò eius administrationem reliquisse illis, qui huic officio peculariter se dabant. Vel ergo à Medicina

Medicos nostri temporis esse tamquam Architectonicos.

Medicos Galeni tempore nostris viliores fuisse.

Medici vbi à Chirurgis essent distincti tempore Galeni.

Chirurgia & pharmacia separandæ sunt, vt nunc fit, & ex tribus illius partibus duæ relinquendæ aliis: aut certe ipsa Medicina Mechanica est. Sed quid est quęso, quod nos cogat à nomine artis Mechanicæ tantopere abhorrere? Si enim eo nomine aliquid sordidum & vile intelligere velimus, necesse est vt plurimas facultates, quas nobilissimas censemus, inter vilissimas reponamus. Nam miles & Imperator etiã ipse dum pugnat pro patria, imperio, & victoria, aliquid facit, & alterius, propriúmque etiam commodum quærit, vtitúrque corporis instrumẽto. Nec artificis aut artis opprobrium est, si ob tenuitatẽ rei familiaris aliis inseruire cogatur. Hoc. n. fortunæ iniuria est, non vitium aliquod facultatem suam exercentis. Fateamur ergo, si placet, illam esse Mechanicam: si mechanicæ facultatis definitiones sunt, quas antea adduximus: & nihilominus tueamur esse nobilissimam, liberòque homine dignam. Nimirum quã Dij ipsi, Reges, & alij præstantissimi quíque homines exercere in magno honore sibi esse putarunt, antequã otiosi philosophi, vt maiorem (si Diis placet) dignitatem sibi fingerent, eas censerent esse nobilissimas & omnium præstantissimas facultates, quæ in sola contemplatione versarentur, & contemplantis duntaxat ingenium acuerent & perficerent. Alias autem mechanicas, & indignas artes, quæ otium fugiẽtes, non solũ animi virtute: sed etiam partiũ corporis adminiculo vniuersis hominibus auxilio, & ornamento esse student. An fortè rectius illas mechanicas vocabimus, quæ potissimũ corporis adminiculo exercentur. Animi verò studium nõ magnoperè requirunt, quibus fæx hominum incumbit. Liberales verò, quę primo & per se ingenio opus habẽt: corporis autẽ auxilio non nisi per accidẽs: vt animi egregia studia & nobiles cogitationes, cum opus est, probantur: Hoc modo medicina, vt Imperatoria, nobilis est. Multos torsit quæstio an medicina sit coniecturalis: & id etiam est, quod medicis obiici solet, illorum facultatẽ non esse certam: sed coniecturalem. Aqua quidem quæstione cum medici multi sese explicare nituntur, maioribus labirinthis inuoluuntur: non alia quidem, vt puto, ratione, quàm quod ex Galeno, qui in hac re varius, & perplexus est, huiusmodi cõtrouersiam terminare volue-

Ars mechanica & liberalis quid re vera.

An medicina sit coniecturalis.

rint. Ille enim fatetur nunc illam esse certam : nunc verò coniecturalem. Idque nunc ob vnam, nunc ob aliam causam. Porrò quoniam à coniectura coniecturalis ars dicitur, videndũ est quid coniectura sit. Diffinit autem ille in lib. de locis affectis, coniecturam mediam quandam esse cognitionem inter perfectam ignorantiam, & exactam notitiam. Scribit autem in lib. 9. de placitis medicinam melius posse probare, quæ sunt suæ facultatis, quam Philosophiam nimirum quod à sensibus, & ratione argumẽta ducere possit. Philosophus verò de illis agat sæpe, quæ à sensibus sunt remota, adeo vt ex illis nulla probatio sumi valeat. Deinde si medicina est ars, aut ex scientia, & arte constat, vt nos volumus, est vniuersaliũ. At vniuersalium cognitio est æterna, firma & certa, vt Galenus in principio lib. de optima secta testatur, omnia inquã præcepta esse æquè vera & certa. Cæterum coniecturalem eandem esse testatur Galenus cap. 12. lib. de curandi ratione per sanguinis missionem, nec non in opere de medicamentis secundum locos lib. 1. Iam verò coniecturalem eam vult esse in lib. de venę sectione ob quantitatem remedii, scribit. n. eo loco ad hũc modum: nihil æque artem medicam coniecturalem efficit, vt cuiusque remedii quantitas: in lib. verò pri. ad Glauconem nõ solum quãtitatem remediorum: sed etiam occasionem agendi coniecturalem esse scribit. At vero in lib. 1. de medicamentis secundum locos habet curatiuam partem certam esse: affectuũ verò cognitionem coniecturalem: curatiua autem pars quantitate, occasione, qualitate remediorum, & victũdi modo, vt ille tradit ad Glauconem, constat. Quare si curatoria pars certa est, pariter quãtitatem, & occasionẽ remediorum certam esse oportet: imo in alio loco scribit se superare posse Æsculapium, & Apollinem medendo: si modo affectuum quantitatem exactè dignosceret. Est alius locus in lib. de optima secta cap. 4. vbi coniecturalẽ dicit esse artem, nõ ex præceptis, quæ, vt inquit, certa sũt: sed ex medentium opera. Quoniã enim inquit incertum habet finem & euentum: ideo coniecturalis est. Vult ergo vno loco medicinam esse coniecturalem ob cognitionem affectuum, alio ob quãtitatem remediorũ, alio ob finem & incertũ euentum, & non ob præcepta, alio quantitatẽ

Quid coniectura.

certam esse: & denique dum probare vult medicinam esse coniecturalem, coniecturã & incertitudinem in nobis parit. Quapropter diligentius hæc sunt explicanda. In qua quidem re illud primum considerandum esse iudico, quomodo intelligat cognitionem affectuum coniecturalem reddere medicinam. Nam si medicina certa habet præcepta omnia non minus erit certa illius pars, quæ in cognitione affectuum versatur, quàm aliæ partes. Quòd si in ea cognitione artifex dubitat, coniecturáque vtitur, hoc nihil ad ipsam facultatem. Vitium.n. hoc est artificis operantis, non artis, quæ ad opus non descendit: deinde illud puto esse falsum medicinam habere de omni re certa præcepta. Nihil enim certum (vt ipse etiam testatur) percipere potest in cognitione, & distinctione colici doloris, & nephiritidis: nec in curatione morborum in tota substantia: nec in signis, quæ docent crisin fore per alui excretionem: aut morborum transmutationem, & in multis salutem & mortem. Quod Hipp. in eo Aphoris significauit, vbi scribit acutorum morborum non omnino esse certas prædictiones salutis, aut mortis. Nec verò ob quantitatem remediorum potest illa coniecturalis esse. Nam præter supradicta argumenta, hoc idem probare potest: certi enim sunt gradus remediorum, & cognita quātitate affectuum, concludimus certa scientia tantum debere esse remedium, quantum est id, quod exuperat. At nec ob finem medicina coniecturalis esse potest. Si.n. certa essent quæ in finem referuntur, esset vtique & ipse finis certus. Quòd si ipse finis incertus est, nõ sua ratione id fit: sed quod illa, ex quibus finẽ assequimur incerta sint. Adde quod medicinę finis vniuersalis est, vt sanitas: non autẽ hęc sanitas: quippe cũ ipsa medicina versetur circa vniuersalia. Finis verò vniuersalis, vt alia vniuersalia, est æternus, aliterque se habere nequit. Quare certus ille & certus artis euétus: cum ergo non artis finis: sed artificis in vsum veniat, non debemus artem cõiecturalem existimare, quòd finem nõ consequatur suum. Gal. præterea veram huius rei reddit rationem in lib. de optima secta, vbi coniecturalem dici scribit ab actione, & medicorum opera. Hi.n. incertum euentũ habentes, cõiecturalẽ (inquit) artẽ reddũt. Ex quo constat medicinã non ex his, quę propriè ad se pertinent:

Medicinam non habere de omni re certa præcepta.

Coniecturalem non esse medicinam ob quãtitatẽ remediorum.

Nec ob finẽ artis.

Sed per accidẽs artificium & medentiũ.ſ.vitio vel potius officio cõiecturalem dici. Illius enim vitia vel officia quæ in particularibus verſantur in artem redundare vult Gal. quod abſurdum eſt: Ego verò aliter ſentiẽdum eſſe puto. Artem.n.ipſam ob ſui rationem in quibuſdã coniecturalẽ eſſe, vt in ſignis, & aliis quibuſdã, de quib⁹ antea egimus. Quòd ſit in aliis ipſa certa eſt, in artifice tamen pariat cõiecturã, & non in omni quidem re ſed ſolũ aut maximè in quãtitate & tẽporibus morborũ, ex quibus fit vt quãtitas, & occaſio remediorũ dicantur cõiecturalia, nõ quod ipſa ſuapte natura ſint talia ſed quoniam pendẽt ex quãtitate affectuũ, & pręſentia poſtulantiũ, & abſentia impediẽtiũ. Cognoſcere autẽ quantitatẽ affectus, & alia præſentia, & abſentia, nemo exacte poteſt. Ideo nõ poteſt certã quãtitatẽ in remediis cõſtituere. Nõ ergo quãtitas remediorũ incerta eſt, & cõiecturalis: ſed quãtitas affectuũ, ſine qua nõ poteſt illa inueniri. Et propterea rectè dicebat Gal. curationẽ, & quantitatẽ remediorũ eſſe ſciẽtificã, ſi ſciretur quãtitas affectuũ. Rectè verò illud dicebatur certũ eſſe artis euentũ, ſed nõ artificis qui in ſingularibus agit, in quibus decipitur, cũ nõ poſſit cognoſcere quãtitatẽ affectuũ, & naturæ roboris. Vnde ſanitas aliquando vbi mortẽ ille expectat, & cõtrariũ ſequitur. Patet ergo in quibus medicina cõiecturalis ſit, & quibus quaque ratione in aliis cõiecturã pariat. Subalternatas vocam⁹ illas facultates, quæ cũ partes nõ ſint alterius ab ea tamẽ ſuas probationes, & principia ſumũt. Ad quam quidẽ rationẽ ſi quis ſpectet, inueniet profecto medicinã non eſſe ſubalternatã Philoſophię: quippe cum Philoſophiæ ſit pars remoto fine, & in omni ſua parte egeat principiis, & rationibus ſumptis ex Philoſophia: quia in omni parte res naturales cõſiderat. Quod ſi medicinã à Philoſophia ſeparemus ex proprio fine, tunc ſubalternata eſt, nec forte proprie, cum eadem ſit tractatio, eadem principia, & breuiter differant potiſsimum quòd vniuerſalior vna, alia contractior ſit facultas. Diuidit autem primo politicorum diſciplinas Ariſtotel. in cap.5. ad hunc modum, vt vna ſit pars alterius, aut alteri miniſtret, certe medicina non miniſtra: ſed pars potius fuerit ipſius Philoſophię, vt dixim⁹ agit de rebus naturalibus, cõſtat ergo qualis facultas ſit medicina.

Cum abundè oſtenderimus quid medicina ſit, & cuius generis facultas: merito occurrit conſideratio de eo, circa quod verſatur, id eſt de illius ſubiecto. Quæ vſque ad hęc noſtra tempora maximas habuit difficultates: cum duo ferè non reperiantur, qui idem de hac re ſentiant. Quidam enim negant medicinam aliquod habere ſubiectum: nec etiam alias artes. Alij iſtud quidem concedunt: ſed in eo aſsignando diſcrepant: nam quidam corpus humanum, alij quod ſanari ægrotaréque poteſt, alij corpus humanum quatenus ſanari ægrotareque eſt aptum, alij ſanitatem, alij ſanum, alij ſanitatem & corpus ſanabile, alij multa, alij omnia quæ in medicina tractantur. Inter quos placet in primis Mõtani opinionem excutere. Scribit autem ille ſubíectum id eſſe, quod alteri ſubijcitur (vt quidem ipſum nomen oſtendit). Ac cum quatuor ſint in quibus reperitur aliquid eſſe, quod alteri ſubijcitur: hinc quatuor ſubiecti ſignificationes elici. Sumi enim vno modo ſubiectum, pro ſubiecto prędicationis: quomodo Ariſtoteles in poſt prædicamentis ſcribit, quędam dici de ſubiecto: alia eſſe in ſubiecto. Alio modo ſumitur ſubiectum pro ſubiecto denominationis, quod & demonſtrationis dicitur. Tertio modo eſt ſubiectum naturæ, ſiue inhærentiæ, & paſsionis. Quarto dicitur pro eo, circa quod verſatur ſcientia: vt anima dicitur eſſe ſubiectum librorum de anima: quod æquiuoce inquit ſubiectum dicitur. Propriè verò obiectum vocari debet. Dicitur & ſubiectum conſiderationis. De hoc non loquitur Ariſt. ſed Themiſtius. Poteſt etiam vocari propoſitum, ſiue intentio, vel ſcopus, ratione cuius mouetur artifex ad agendum. Eſt etiam finis, & hoc eſt verum ſubiectum in omni arte. Ac in Philoſophia ſubiectum eſt corpus mobile: in medicina verò corpus humanum ſanabile. Ad illud enim omnia in medicina referũtur. Et quia omnia cõſiderat medicus propter ſanitatem: ideo ſubiectum medicinæ eſt ſanitas, quia non poteſt ſtare ſine ſubiecto. Hęc Montanus in Commentariis ſuis in artem medicinalem: In quibus multis modis errat. Primum quod malè diſtinguat ſubiectum circa quod verſantur ſcientię, à ſubiecto, de quo probantur paſsiones, ſiue ſubiecto demonſtrationis, vt patet in Arithmetica, & Geometria. Verſatur

De ſubiecto medicinæ.

Mõtani opinio de ſubiecto Medicinæ.

enim illa circa numerum. Hæc verò circa magnitudinem, & de illis probātur omnes passiones, quę sunt in illis sciētiis. Secundo errat cum subiectum, quod in scientiis, aut artibus consideratur, impropriè ait vocari subiectum: sed obiectum. Nam Arist. cap. 2. primi Rhetoricorum ad Alexandrum, medicinæ subiectum dicit esse corpus humanum sanabile, & animam subiectum in lib. de Anima docet esse. Quare propriè & ab Arist. subiectū dicitur. Præterea falsum est subiectū, esse obiectū, siue scopū, aut finē. Nam finis & scopus medicinæ est sanitas, adeo vt finis, scopus, propositum, intentio idem: subiectum autem est corpus humanum: sic in lib. de anima ipsa anima est subiectum: finis verò, & scopus Aristot. in illis libris est veritas, & cognitio de anima. At hęc plurimum differunt. Ac ille sibi manifeste repugnat, quum nunc subiectum in medicina dicit esse corpus humanum sanabile, nunc ipsam sanitatem: quæ subiectum esse non potest cum sit ipsa in subiecto, differatque, natura, ratione à corpore sanabili, & ægrotabili. Ita vt si vnum sit subiectum, alterum esse non possit, quippe cum vnum sit Arist. teste in omni scientia & arte subiectum. Ac etiam Galeno semper distinguitur finis medicinæ à subiecto, circa quod illa versatur. Nec illa quidem est ratio subiecti, quòd ratione illius moueatur artifex ad agendum. Id enim est finis. Ratio verò subiecti vera est, quod circa illud versentur scientiæ, de illo demonstrentur passiones, in illo artes aliquid faciant: & male quidem cōcludit sanitatem esse subiectum, quòd non possit stare sine subiecto. Hoc enim facit vt subiectum esse non possit, si subiectum semper desiderat. Illud pariter falsum est, principaliter considerari subiectum in sciētiis, & artibus. Nā finis est, quòd primo & per se cōsideratur, & intenditur. Sed quoniā non potest haberi nisi in subiecto, ideo de subiecto cogimur cōsiderare. Ergo Montanus ex falsis rationibus, & fundamentis quęrit subiectū in artibus, & scientiis, & Arist. Galenoque repugnat. Alij verò sunt, vt Curtius, qui sanum volunt esse subiectum in Medicina, idque dicunt se elicere ex Aristotel. cap. 2. quarti lib. Metaphisices. Scribit enim eo loco ens dici multipliciter: sed omnia ad illud referri, tamquam ad vnum principium, & vnam naturam non æqui-

Subiecti vera ratio quæ.

Sanum non esse subiectum in medicina, vt Curtius putauit.

uocant: quemadmodum omne sanum ad sanitatem refertur, & medicabile ad medicinam. Ex hoc loco quemadmodum ens dicitur subiectum in Metph. ita sanum volũt esse subiectum in medicina. Quorum quidem opinionem facile est refellere. Nam si ex eo textu esset constituendum subiectum in medicina, non esset illud sanum: sed sanitas. Sic enim se habet sanum ad sanitatem, vt entia omnia ad ens, vt scribit eo loco Aristoteles. Siquidem vt singula entia ad vnum ens referuntur: Sic omnia sana ad sanitatem. Ergo vt ex hoc colligunt, ens, & non entia omnia esse subiectum in Metaph. sic colligendum sanitatem, & non sanum esse subiectum in medicina. Præterea cum ens non solum ad sanum: sed ad medicatiuum comparet Arist. licebit idem dicere de medicatiuo, quod illic de sano dicebat. Arist. Igitur medicatiuum esset subiectum in medicina quod esset absurdum: aut si hoc est, sanum non potest esse cum solum vnum subiectum sit ponendum. Addo quod si sanum est subiectum in medicina & continet omnia, quę in medicina tractantur, nihil erit in medicina præter subiectum. Ad hæc vel omne sanum est subiectum, vel aliquod solum. Si omne, ergo vrina, & signa, & passiones sanæ, erunt subiecta in medicina: & ita omne ens erit subiectum in metaph. At si non omne: sed solum quod secundum primam significationem sanum dicitur: illud autem sit quod suscipit sanitatem, erit corpus humanum subiectum quatenus sanitatem recipit. Ex eo quidem exemplo, solum colligit Arist. pertinere ad vnam scientiam de omni ente disputare: siquidem ad medicinam pertinet de omni sano agere. Addo Si subiectum considerationis illud est, quod primo & principaliter consideratur, erit sanitas, & nõ sanũ subiectum, & finis, & subiectum idem, aut idem sanũ & sanitas: quæ omnia ab Aristot. & Gal. distinguuntur. Quod autem finis principaliter consideretur, patet ex illius natura. Ille enim est cuius gratia, alia verò propter illum. Ergo patet illud non esse ponendum subiectum in aliqua arte, aut scientia, quod est finis aut obiectum: sed in scientiis illud, de quo probantur passiones: quippe cum in eo omnes sint. In artibus verò id, circa quod, & in quo agit ars. Patet quoque nullum aliud esse subiectum

Subiectum in scientiis & artibus quod nam

ponendum. considerationis præter finem: & quæstionem esse de fine, cum de tali subiecto agitur, impropriè illud vocari subiectum, & recentiorum esse commentum. Item subiectum in scientiis esse subiectum demonstrationis, & ipsius sciētiæ. In artibus verò non quæritur subiectum, vt probentur passiones: sed vt in eo ars formam suam introducat: quod potest de illo probare passiones: tamen non scientiæ causa hoc facit: sed vt ad opus melius dirigatur. In facultatibus verò, quę aliquid sumūt à scientia: aliquid ab arte, qualis est medicina, pro diuerso fine, fit subiectū demonstrationis & operis, etsi, vt antea diximus, verum scientiæ subiectum non habet medicina. Errant ergo illi, qui hanc opinionem tuentur. Non minus quoque fallitur Manardus, qui tradit sanitatem esse subiectum. Nam sanitas finis est, non autem subiectum medicinæ. Ac mirum profecto quomodo ij tantopere in re leuissima hallucinentur: cum sententia clara sit de hac re apud Arist. harum rerum magistrum. Scribit enim ille cap. 2. Rhet. ad Alex. subiectum medicinæ esse corpus, quod sanari ægrotareque potest. Facit enim quandam vniuersalem medicinā, cui subijcit plantas, & animalia. Gal. quoque in Thrasybulo cap. 28. duplex facit subiectum, in quo, & ex quo, vt corpus sanabile, in quo fit sanitas, aut ex quo educitur, dicit, esse subiectum quo vt cibus, à quo fit sanitas, & illud est etiā medica materia. Adde & de quo, vt in lib. cum quæritur, de qua materia agat liber ille. Ac profecto videntur subiecti, & materiæ significationes fere eædem esse. Nam materia dicitur in qua forma residet, & ex qua aliquid fit: vt ex aære statua, & à qua, quæ etiam & ex qua aliquando dicitur, vt cap. 9. secundi de Crisibus. Quo pacto dicitur Dioscorides de materia medica agere: ex qua scilicet, & à qua proueniunt mutationes in corporibus nostris, quæ medicorum opera fiunt. Sed vt ad subiectum redeamus, & tādem colligamus quid de ea re statuendum fit: video subiectum considerari potissimum quinque modis. Nam subiectum in sciētiis intelligitur id, de quo probantur passiones, de quo Aristotel. in posterioribus. In logica autem pro subiecto prædicationis capitur subiecti nomen, subiectum verò in artibus id est, in quo artifex operatur. At subiectum in

Subiectum scientiæ, & demonstrationis idem.

Sanitatem non esse subiectum vt Manardus sentit.

Medicinæ subiectum ex Arist. & Galeno Materiæ & subiecti significationes eædem Subiecti significationes quot. Subiectum & scopus huius operis.

libris est materia, de qua tractatur, quæ differt à scopo. Nam librorum de anima subiecta materia est ipsa anima. Scopus verò est docere quæ ad animæ cognitionem pertinet. Huius verò operis subiectum sunt corpora, causæ, & signa: scopus verò est ostendere, quod medicina per doctrinam definitiuam tradi possit. Non omitto quintã significationem, in qua subiectum sumitur pro subiecto naturæ: vt cum dicimus aliquid esse in alio, tanquam in subiecto. Triuerius quærẽs verum subiectum medicinæ, incidit in scopum operis. Nam argumentum, quod dicit esse subiectum, nihil aliud est, quam scopus, & intentio. In eũdem errorem incidit Gandauensis quidam, qui statuit esse subiectum in artibus materiam, quam explicandam suscepimus, & res infinitas in hoc opere dicit esse subiectũ. Sed ille parum in his rebus exercitatus, materia operis pro subiecto artis abutitur. Cur vero Arist. in Rethoricis non corpus humanũ, vt medici: sed id, quod sanari, ægotareque potest, subiectum ponat ratio est (vt diximus) quod medicina quædã vniuersalis sit, quæ vniuersale suum subiectum habet, id inquam quod sanari ægrotareque potest. Particulares autem aliæ sunt medicinæ, quæ & particulare subiectum ex eo vniuersali sibi determinant. Veterinaria enim siue mulomedicina sibi determinat quędam animalia, vt equum, mulum, asinũ, bouem. Sic nostra ars solum corpus humanum à cuius præstãtia totius vniuersalis artis nomen sibi vendicauit. Medicinã enim quum dicimus, non eã iam intelligimus, quæ circa omne id, quod sanari, egrotareque potest: sed solum circa humanũ corpus versatur. Quum autem Arist. dicat pręallegato cap. Rethoricorum, aliquas artes, vt Rethoricam, certum genus subiectum non habere: alias autem habere, vt, medicinam, consideratione dignum videtur. Quomodo enim certum habet medicina, si tam varia corpora sunt, quæ ægrotare, sanarique, possũt? Respondendũ est per certum subiectum Arist. intelligere non vnicam solum speciem: sed quæ certo assignari quodam numero possit. Sola enim animalia, & plantæ huiuscemodi sunt. At quod probabile est, in omnes res spargitur: ita vt merito dictum sit, certũ nullum esse Rethorices subiectum. Quod itẽ eo loco scribit artes singulas circa id, quod eis

Medicina vniuersalis & particularis.

Medicinæ nomen de qua facultate propriè intelligatur.

Subiectum certum quid apud Arist.

subiectum est, doctrinales, persuadétésque, esse eos arguit qui dicunt medicinam de suo subiecto nihil ostẽdere: sed solum in eo operari. Nam dicit expresse in eo loco Geometriam circa maguitudines versari, Arithmeticam circa numerum, similiter reliquas artes, & sciẽtias. Verum artes à scientiis in hoc differre videntur, quod illę non omnia ostendũt de subiecto vno, nec illud per se: sed ad aliquid, quatenus. s.ad opus consequendum pertinet, vt 1.cap. 2. metaph. Arist. scribit, scientes propter veritatẽ speculari: factiuas vero propter oqus. In hoc etiam differũt, quòd scientiæ de suo subiecto passiones demõstrent. Artes verò persuadeant potius, & ostendant, vt satis innuit Arist. cum scribit in Rhetoricis artes circa eorum subiectum doctrinales, persuadentésque esse, non autem demõstrare aliquid dixit. Sed hęc satis de subiecto. Ex quibus quidẽ cõstat subiecti nomẽ ęquiuocum esse, aliud esse subiectũ, aliud scopum. & quænam artes subiectum habeant: & quæ non. Et quot subiecta habeant: & quæ non solum in illis operentur: sed etiam aliquid de illis ostendant: & quòd id non faciant per se: sed operis cõsequendi gratia, & quodnam sit illud in medicina vniuersali, & in nostra arte. Cum subiectum medicinæ, vt aliarum artium considerari à medico dixerimus: vt in eo finẽ artis consequatur: merito sequitur consideratio de medicinæ: & medici fine. Qua quidem in re non solum recentiores: sed etiam antiqui scriptores inter se discrepat. Nã Arist. qni sẽper sibi consentire videtur, in hac re varius etiã esse creditur. Cum enim scribit cap. 1. pri. lib. Rethoricorum ad Theodectẽ medicinæ esse, non sanitatem inducere: sed ad hoc perducere, ad quod possibile est. Possibibe vero esse, vt eos, qui nullo pacto possunt sanari, bene curemus dissentire videtur ab eo, quod tradit cap. 1. pri. Ethicorum scilicet medicinæ finem sanitatem esse. Gal. verò in Trasibulo & 1. meth. cap. 7. varias opiniones de fine medicinæ refert. Quod quidem indicio est, rem hãc fuisse apud medicos dubiam. Quosdam enim refert posuisse medicinæ finẽ sanare, alios sanitatem inducere, alios plærũque sanare, alios facere quæ conueniunt ad sanitatem, alios morborũ causas adimere. Alios denique peragere, prout vnicuique succurrit. Ipse verò in libr. de sectis scribit medi-

Artes quomodo versentur circa suum subiectum.

De fine medicinæ.

Arist. opinio de fine medicinæ.

Medicorum Antiquorũ de fine medicinæ diuersæ opiniones.

medicinæ scopum esse sanitatem, finem verò sanitatem parare. Alibi verò passim non id: sed sanitatē ipsam statuit esse medicinę finem. Omitto quod de medici fine quædam ab eo docentur, quæ à fine ipsius medicinæ nequaquam dicuntur. Habet enim in 9. lib. de placitis, aliquos voluisse medici finem esse gloriam, alios vtilitatem. Itaque videndum est quid de hac re statuere tandem oporteat. Sumetur autem certum ad hæc probanda principium ex finis definitione. Quoniam.n. alij aliter finem in artibus sumebant, & nonnulli rectè quidem, & alij perperam, variæ sunt natæ hæ opiniones: nec omnes veræ esse possunt. Nam Quintilianus finem in artibus credit eum ponendum esse, quem artifex semper assequitur. Propterea non persuadere: sed bene dicere, & facere omnia, quę sunt apta ad persuadendum, contendit esse finem Rhetorices. Hoc enim Rhetorem semper assequi. Rectius verò Arist. & Galenus de fine sentiunt. Nam Arist. in 1. Metaphysices finem definit cuius gratia actiones & motus fiunt. Ait & in primo de partibus animalium cap. primo finem esse id, in quo motus, si nihil impediat, terminatur. Addo quod scribit primo cap. primi Ethicorum, finem artium, quæ post actionē opus relinquunt, esse opus. Quinetiam in secundo Physicorum pronuntiat finem esse id, cuius gratia alia fiunt. Idē Galenus sentit mutatis verbis in lib. ad Trasybulum, vbi habet: finem illud esse statuendum, quo acquisito cessat artifex. Et ita quidem sentiendum est. Nam ex ipso nomine ostēditur finis esse vltimum, & in eo terminari motum, si nihil impediat: quiescereque artificem eo parto. Absurdum namque est artificem semper debere suum finem, vt Quintilianus vult, assequi. Ita enim nihil frustra fieret. Ignorauit enim ille differentiam, quæ ponenda est inter officium, & finem. Est enim officium oratoris bene dicere. At non bene dicit per se: sed propter aliud, nempe vt persuadeat, obtineatque quod vult. Quapropter si in aliud refertur bene dicere, constat non esse finē ipsius oratoris: sed id cuius gratia bene dicere studet. Sic sanè medicum, qui nihil curando errauerit, & quantum in se est ægri sanitatē procurauerit, suo officio functum esse dicimus: minimè tamen suum finem assequutum, nisi

De medicinæ fine Galeni opinio.

De medicinæ fine Galeni sententia.

Finis quid re vera sit.

Finis & officij differētia.

ſanitatem parauerit. At ſi natura ſemper ſuum finem non aſſequitur, profecto non debemus in artibus id requirere. Malè ergo Quintilianus ſic de fine artium ſentit. Rectius autem Ariſt. & Gal. ſtatuunt, finem id, quo parto ceſſat artifex operari. Ac cum artes nonnullæ ſint, quæ poſt actionem nullum opus quærunt, vt muſica, ſaltãdique ars, merito fit, vt in ipſa actione quieſcat animus artificis, finemq; ſuum ponat. In aliis verò, in quibus quæritur poſt actionem, opus aliquod, non ipſa operatio artificis, ſed quod ex illa quæritur, finis ſtatuendum eſt. Nam ædificotoriç artis finis eſſe agnoſcitur, non ædificatio, ſed domus ipſa. Nimirum cum artifex in ipſa ædificatione nequaquam quieſcat: ſed cum domus facta eſt. Illius enim gratia actiones & motus fiunt, & illud eſt, in quo motus, ſi nihil impediat, terminatur. Ergo ſi ita eſt, medicinæ finis ſanitatis erit, non ſanitatem inducere, non morborum cauſas adimere, non commodè omnia facere, quæ ad ſanitatem conferunt: quoniam in illis non quieſcit medicus: ſed perpetuo agit, donec ſanitatem partem ſentiat. Tunc enim à medendo deſiſtit, ſunt enim hæc officia, ſed non finis. At nec hęc integra ſunt officia: quoniam non ſolum in morbis, & illorum cauſis abigendis: ſed etiam in ſanitate conſeruanda verſatur medicus. Nec prædictæ quidem opinioni refragatur Ariſt. in lib. Rethoricorũ ad Theodecten. Nõ enim eo loco de fine medicinæ agit: ſed de officio medici. Eſt enim illius munus bene tractare omnes eos etiam, qui nequaquam ſanari poſſunt. Gal. verò in lib. de ſectis, non quod verum eſt: ſed quod rudioribus, ad quos ſcribebat aptius videri poterat, tradit: cum ſcribit Medicinæ ſcopum eſſe ſanitatẽ: finem verò parare ſanitatem: illic enim ſcopum, & finẽ re diſtinguit: cum tamen non niſi ratione inter ſe differant. Finis enim illud eſt, quod eſt & ſcopus: ſed ſcopus dicitur, quod eò ſemper ſpectemus, & dirigamus actiones noſtras: finis autem quòd eo parto ceſſet actio. Medicus verò qui honorem, aut vtilitatem propriam, vel aliorum commoda ſibi proponit in factitanda medicina, non vt medicus ſibi hos fines proponit: ſed vt homo, qui cum medicina alium quærat finem, qui quidem per accidens eſt: nempe perſonæ medicinam exercentis. Eſt ergo

Non idem finis eſt in omnibus artibus.

Medicinæ proprius finis quid.

Finis & ſcopus quomodo differant

Finis medici, & perſo-

(si vera sunt, quæ diximus) medicinę finis sanitas: sed nonnulla sunt, quæ hanc opinionem turbare videntur. Si enim id statuendũ est finis, in quo cessat medici actio, non videbitur sanitas semper esse finis medicinę. Nam sæpe cessat actio medici in alio, quam in sanitate: veluti in morbis, qui nullo modo sanari possunt: qualis est hectica tertię speciei, & cancer exulceratus. In his enim ma lis non quærit medicus sanitatem: sed vitæ productionẽ, in qua quiescit, tanquam in fine. Huic obiectioni respõdent nonnulli, vt Curtius: sanitatem finem quidem esse medicinę, sed veluti appendicem addi vitę productionẽ. Quæ responsio nullius momenti mihi esse videtur. Aliter ergo respondendum: nempe quòd cum Medicus proprium finem assequi non potest alium sibi constituat meliorem, quem potest. Proprerea cum nequit sanitatem inducere, vitam saltem prolongare cum morbo nititur, ad naturæ imitationem, quę cum perfectos suos partus edere, finemq; proprium consequi nõ valeat, alium proximum ei, & optimum quentum licet, attingit, mutilũq; animal, & imperfectum procreat. Hoc enim opus præstat facere, quam nullum. Fatemur igitur medicum quiescere aliquando in alio, quam in sanitate: sed id fieri nõ sponte: nec tanquam in proprio fine, quem prohibetur assequi: sed in alio, quod pro vero fine substituere potest. Vnde rectè dicebat Aris. finem esse, in quo si nihil impedit, cessat motus. In hoc autẽ casu impeditur motus peruenire ad suum finem. Non ergo (vt rem concludamus) verum assequitur finem medicus, cum sanitatem nõ assequitur. Sed morbos lenit, aut eos cum vita producit. Cæterum occurit hoc loco lęuis quædam dubitatio. Nam in desperatis morbis tentanda esse remedia ad vitam producendam dicebamus, quod Gal. 10. meth. asserit: cõtra verò Aph. 29. 2. desperatos solis præsagiis relinquendos memoriæ prodidit. Ad hoc respondet Curtius Galeni locũ 10. meth. quo dicit aliquid esse agẽdũ, intelligẽdũ esse, quòd admittat autor leuiora remedia, nõ generosa & valida. Cuiꝰ quidẽ opinio dãnãda est. Nã eo loco ĩ hęctica febre tertiæ speciei tẽtat balnea, remediũ vtiq; generosũ, & magnis morbis abigendis accõmodatũ. Sed ita intelligere nos oportet, ꝙ aliqui sint morbi ita desperati, ĩ quibꝰ nihil

na medicinã exercẽtis diuersus.

An præter sanitatẽ alius finis in medicina cõstitui debeat

In morbis desperatis quid agendum & curtii opinio improbatur

omnino: aut parum admodum vitæ prodesse possis: cuiusmodi sunt acutissimi & exitiales, iamq; penitus desperati, viciniq; morti: alij autem, quos lenire & prolungare licet. De primis agit eo Aphorismo, in quo scribit solis præsagiis vtendum esse in desperatis morbis. De secundo genere agit 10. meth. vbi etiam si sanitas desperata est: vita tamen produci potest. Vt manifestè in hæcticis apparet, qui annos integros viuunt. Ergo ex his, quæ infra sanitatem medicinæ finem constituere videntur, nihil impedit, quo minus sanitas verus finis statuatur. At alia sunt, quę vltra sanitatem, medicinæ finem inuenire videntur, vt est bonus habitus, & pulchritudo. Nam posteaquam medicus sanitatem peperit, bonũ habitum adhuc quærere debet, pulchritudinemq; inducere ad naturę imitationem: quę non solum bona, & sana: sed etiam bono habitu prædita, & pulchra opera sua efformat. Eò pertinet quod medici remedia doceant, quibus bonus habitus comparatur, & pulchritudo inducitur.

Bonum habitum, & pulchritudinem an debeat medicus procurare.

Respondemus id contra finem prius positum non facere. Nam si pulchritudo natiua sit, sanitatem sequitur: quòd fit vt non per se: sed per accidens à medico procuretur. Vnde optimè Aris. 6. cap. 6. Meth. scribit. Qui facit domum, non simul facit quæ accidunt domui factę, sunt enim hæc infinita. Si verò fucata sit pulchritudo, medici non est officij eam efficere. Quòd si aliquando remedia exhibet Gal. in lib. de medicamentis secundum locos ad nigros pilos dealbandos, vel in alium colorem mutãdos, & ad rugas in vetulis tegendas, id non facit quatenus medicus: sed vt fucatoriæ artis non ignarus: qui quęstum & existimationem ex hac etiam re apud mulieres, & viros, quibus hæc sunt voluptati aucupetur. De bono habitu ita scribit Gal. in Trasybulo, non esse eum statuendum medicinæ finem: quoniam medicus in sanitate parta primum quiescit, eisdemq; pręsidiis, quibus sanitas, bonus habitus comparatur. Quòd si quis etiam peculiarem curam & facultatem adhibere velit ad bonum habitum post sanitatem conciliandum, eam gymnasticis relinquemus, quibus olim demandata fuit. Ergo cum medicus sibi primo proponat sanitatẽ consequendam, nec quiescat priusquam eam acquisierit: si modo nihil impediat, & ea

parta agere desinat, constat vtique sanitatem medicinæ proprium, & verum finem ponendum esse. At si quis iterum dicat, sanitatem non per se expeti: sed bonarum actionum gratia, vt 1. libro method. & de differentiis morborum docet Gal. (Nemo enim sanitatem quęrit nisi vt ea præditus, aptus reddatur ad vitæ munia rectè obeunda:) non tamen propterea bona actio medicinæ finis erit, tum quòd ad sanitatem ea sequatur, tum quòd alius sit medicinæ, alius sanitatis finis. Est enim finem consecutus medicus, quando sanitatem ægris restituit, aut sanos defendit à necessariis iniuriis. Æger verò, & qui sanus est sanitatem per se non expetit: sed vt illius beneficio animi, & corporis functionibus rectè fungi possit. Quare medicus in suo fine, non alieno quiescere debet.

Bonā actionem non esse finem medicinæ, sed ægri.

Finem medicinæ nemo consequi poterit, qui ea, ex quibus medicina constat, non assequetur. Constat autem ex suis partibus, Quare merito nunc de medicinæ partibus est agendum. In qua quidem tractatione ex interpretibus huius libri, aut aliorum, qui in scholis legi solent, nonnulli prorsus silent, à rei difficultate (vt arbitror) deterriti. Alij autem quædam attingunt: sed non docēt, quomodo constare possint tam variæ diuisiones, quæ apud scriptores de medicina leguntur. Sequitur enim vnusquisque suam quandam diuidendæ medicinæ rationem: sed nulla adhibita probatione, qua intelligere possimus, perfectum esse partium numerum, qui traditur. Apud Galenum variæ extant medicinæ diuisiones: quas omnes perfectas esse nemo credere debet: quandoquidē ex sola ipsa tractatione, & rei varietate, id patere potest. Illas igitur proponemus, & quid de singulis sentiendum sit (vt nostra fert opinio) indicabimus. Interim tamen nō amittemus, quod alij celebres medici de eadem re tradiderint. Ergo inter diuisiones medicinæ maximè viguit Plutarchi diuisio, quæ habetur in vita Homeri, & ab ipso Auicenna initio sui operis vsurpata est. Ea autem est, quæ diuidit medicinam in Theoricam, & Practicam. Quę quidem diuisio malè intellecta ab expositoribus, causa fuit, vt quæstiones vanę, & nihil ad medicinā pertinentes, in scholis medicorum hactenus agitatę fuerint ab his, qui Theoricam (vt aiunt) profitentur. Tamquam

De medicinæ partibus.

Diuisio medicinæ in Theoricam & Practicam.

enim vna esset pars speculatiua, studebant illi doctores quædam discipulis explicare: quę cum in sola speculatione essent posita, nullius erant in medicina vsus. Qualia sunt (vt ex multis pauca recenseamus) vtrum dentur influentiæ: vtrum terra in medio mundi omnino quiescat: vtrum locus aquę sit superficies terræ: vtrum aqua moueatur ad replendum vacuum: an medicus credere debeat incantationibus, & huiusmodi alia multa, quæ Galenus logicas quæstiones vocare solet, & propterea medico inutiles: nimirum quod ad artis finem consequendum nequaquam pertineant: aut certè ab aliis, quàm medicinæ professoribus docendę erant. Qui verò Practicā medicinę partem docent, discipulos à Theoricis enutritos in his logicis quæstionibus excipiunt, præceptorum artis ignaros, eosque nihil aliud docent, quàm ineptas quasdam (vt vocant) receptas. Ita fit vt pauci boni medici à multis seculis reperti sint: propterea quod à præceptoribus medicinam nequaquam discerent. Porro hanc diuisionem multis argumentis Mōtanus refellere nititur, primo quod nullus author Græcus ea diuisione sit vsus. Deinde quod Arist. Plato, Auerroes, Galenus, & alij vniuersi philosophi, & medici, totam medicinam practicam posuerint. Præterea vnū esse medicinæ finem, quod est opus, nempe sanitas: quam quidem factione & operatione: non autem speculatione consequimur. Postremo non valere similitudinem Auicennæ, quòd scilicet quemadmodum Philosophia quædā est speculatiua, alia actiua: ita in medicina ponenda sit vna pars speculatiua, alia practica. Philosophiam enim non vnicum habere finem: quippe cum actiua actionem, contemplatiua veritatem finem sibi proponat. Nec idem quoque esse de Medicina, vt de Astronomia, Musica, & Arithmetica. Illæ enim speculatiuæ cum sint, habent sub se alias subalternatas practicas: quæ sibi particularem quendam finem, in quo operantur, constituunt, vt Astronomia, quę Theorica est, & vera Mathematica, circa motus astrorum, & coniunctiones, oppositiones, & aspectus versatur: sub se autem iudicialem habet, quæ hæc ad euentus rerum diiudicandos trahit, & ob id practica est. Ita denique oēs sciētię speculatiuę practicas efficiūt, quando-

Auicennæ diuisio Medicinæ, à reprehensione Mōtani vēdicatur.

quidem hæ particularem quendam finem in re, quæ simpliciter consideratur à vera scientia, determinant: vnde optimè à Metaphysica aliæ omnes scientiæ, & artes, oriũtur. Ens enim simpliciter considerat Metaphysicus: ab hac oritur physica, cum ens hoc sibi determinat, quatenus motus principium in se habet. Ab hac autem Medicina, cum ens quoddam mobile, quatenus sanabile, & ægrotabile est, expendit. Igitur de medicina partem non esse rationem: quoniam artes ab artibus nequaquam nascuntur, vt hæ à speculatiuis. Quòd si artes speculantur: (nõ enim definire, diuidere, & docere posse artificem, nisi speculetur) non tamen propterea fieri, vt speculatrix dici debeat, si finem alium habeat. Vnde optimè Arist. secundo Metaphysices scribere artes speculari non per se: sed vt opus consequantur. Hæc adfert Montanus aduersus Auicennam: tãquam hic velit vnam esse medicinæ partem, quæ Theorica dicatur, quando eam cõsideramus non vt operemur: practicam verò fieri, quando eandem ad operationem dirigimus. Quam quidem opinionem Auicenna statim in principio sui operis refellit: ostendítque quomodo intelligat vnam medicinæ partem esse Theoricam. Inquit enim Theoricam dicimus, nõ quòd illius sit scire, alterius verò operari: sed quòd medicinæ principia doceat. Practicam autem vocat, quæ alia docet magis particularia, operationíque propinquiora. Quam quidem interpretationem si recipiamus, corruit omnino Montani confutatio. Ille enim contra Auicennam ita agit, quasi proprio nomine Theoricã vocet: id scilicet, quod Theoricam, id est contemplationem finem sibi statuit. Quo casu verum est, huiusmodi nullam esse medicinæ partẽ: cum vniuersa medicina ad opus faciendũ tendat. Si quis tamen medicinæ partem vnam esse dicat, quæ circa principia versetur, quibus humanum corpus constat: aliam autẽ, quæ medendi modũ & vsum doceat: illámq; Theoricam: hanc verò practicam vocet, in re sanè non errabit: sed de nomine contentio erit. At verò in hoc Montanus non minus, quàm Auicẽna est reprehẽdendus. Vult enim Montanus totam medicinam esse practicam: nam reuera est tota factiua: nulla autem illius pars actiua. Distinguntur autem ab Arist. & Galeno practicæ, id est actiuæ à

pœiticis, id eſt factiuis. Pręterea ex duplici cõſideratione ſtatuit ille in arte medicinali, & in prima Fen Auicenna, medicinam nunc eſſe ſcientiam: nunc verò artem. Scientiam enim fieri, quando conſideratur, vt eſt in mente artificis. Artem verò, quando verſatur circa ſubiectum operationis. At cur nõ licebit etiã nobis duplicem huiuſmodi cõſiderationem in medicinę partibus excogitare: vocareque eam Theoricam, quę enarrat, quæ quidem à philoſophis non minus, quam à medicis doceri ſolent, qualia ſũt elementa, temperamenta, humores, Anatome, partium ſimilarium, atque organicarũ? Male præterea cenſet Mõtanus, ſolum Auicennam in hac opinione fuiſſe. Nam nec ipſe Auicenna author eſt huius diuiſionis, nec ſolus eam vſurpauit. Etenim (vt diximus) Plùtarchus in vita Homeri eadem vtitur diuiſione, appellatque theoricam partem, quæ per vniuerſales ſermones, & methodum ad particularium cognitionem perducit. Practicam autem, quę per actionem ipſam graditur, idem. vt apparet, quod Auicẽna ſentiẽs. Rurſus verò Theoricæ partes σημειωτικὴν id eſt. quæ de ſignis agit, & αἰτιολογικὴν quę cauſas cõſiderat, facit: practica verò partes, Chirurgiam dictam, & pharmatiam conſtituit. Philotheus præterea initio ſuorum commentariorum in Aphoriſmos Hippocratis eadẽ diuiſione vtitur. Idem ſentit Auerroes primo colliget cap. primo. Quod quidem miror Montanum nequaquam vidiſſe: aut ſi non vidit, ſaltem non debebat aſſerere eum ab Auicẽna diſſentire. Cæterũ ad alia Montani argumenta ſuperfluũ eſſe puto reſpondere quoniam ille verbi proprietate Auicennam premit: non autem re ipſa, quæ vt oſtendimus ad interpretationẽ & mentem authoris intellecta nihil abſurdũ continet, omniaque tela reiicit, alioſque authores ſui fautores oſtendit. Porrò ſumitur hęc diuiſio Auicẽnæ à materia, quæ tractatur in medicina. Nã dicere partem vnam eſſe, que de principiis medicinæ agat: aliã verò quæ medendi modum doceat, nihil aliud eſt profecto, quàm diuiſionem facere ex varia materia, quæ tractatur. Non tamen vera eſt diuiſio, quoniã ex ea nõ poſſumus omnes medicinæ partes intelligere. Dubium enim eſt ſub qua parte contineantur ſignorum tractatio, medicamentorũ cognitio, nec in hac comprehenditur ſanitatis conſeruã-

Diuiſio in theoricã, & practicam quid in medicina exprimat.

dæ ratio. Sumitur etiam ab eadem materia ea, qua vtitur author introductorii, cum diuidit medicinam in phisiologiam, ætiologiam, simioticen, therapeuticen, & salubrẽ vt author de partibus artis etiam testatur. Cæterũ in hac quoque diuisioue deest pars medicinę, quę conualescentes restaurare, & senes commodè viuere docet, nec non quæ de alimẽtis agit, & morbos precauet. Iam verò à materia, qua vtitur medicus medendo, sumitur ea diuisio, quam habet Galenus textu sexto primi acutorũ, & Celsus iu proœmio, cum dicit medicinam diuidi in Chirurgicen, pharmaceuticen, & dieteticen. Etsi videtur primo aspectu ex operationum differentiis diuisio hæc sumi. Pharmaseutice enim pars, nihil aliud significat. quã quę morbis per pharmaca medetur, sic & reliquæ duæ materiam ostendunt, qua medicus vtitur, non operationũ differentiam potest enim eãdem operationẽ, vt calefactionem medicus moliri per diętem, pharmaca, & chirurgiã. Vnde non à diuersa actione: sed à diuersa materia sũpta apparet hæc diuisio. A materia item, quæ tractatur in medicina videtur sumpsisse Galenus diuisionem, quam facit in lib. de constitutione artis: etsi cõfusè medicinæ partes eo loco explicet. Decem tamen partes, quum decem tractationes diuersas necessarias medico faciat constituere viderur.

Diuisio medicinæ ex authore introductorii.

Diuisio medicinæ ex Celso.

Diuisio medicinæ quæ habetur in lib. de cõsti. art.

Primam quæ corporis cognitionem ex elementis, & anatome, actiones, & vsus docet, constituítque.

Secundam quæ cognitionem affectuum naturalium, non naturalium, & præter naturam explicant.

Tertiam quæ naturales conseruare, alios permutare docet,

Quartam quæ materiæ medicæ facultatem & vsum explicat.

Quintam quæ signa docet, quibus affectus, illorúmque causæ, partésque ipsæ affectæ dignoscuntur.

Sextam quæ præsagiendi rationem continet.

Septimam quę docet, quomodo morbi curentur,

Octauam quæ impetum causarũ prõhibet, quam prophylacticen, id est præseruatoriam vocat.

Nonam sanitatis conseruandæ rationem tradere pollicetur, salubrémque vocat.

Diuisiones aliæ medicinæ sparsim tramitæ.

Decimã quæ ęgros reficit, vocatque hanc analepticen, id eſt refectricem: vnde ſatis conſtat Galenum eo loco non tam ſibi propoſuiſſe diſtinctam enumerationem, & verã diuiſionem medicinæ partium, quàm vt doceret ex notione finis, quæ neceſſaria eſſent ad medicinam conſtituendã. Sumitur à materia, quæ tractatur & illa quæ lib. primo de victu acutorum textu tertio habetur, in dignotionem, prædictionem, & curationem. Alia porro ſumitur à neceſſariis ad medendum: qualis eſt illa, quã habet Hippoc. ſecundo commentario primi Epid. textu primo quum ait. Ars tribus conſtat, medico morbo, & ægroto: vbi artem pro artis exercitatione, vt apparet, vſurpat. Eſt & alia, cuius meminit in lib. de ſubfiguratione empirica, cuius authorem Theutem medicum fuiſſe ſcribit. ſ. in indicatoriam, curatoriam, & ſalubrem. Indicatoriam præterea in futurorum prænotionem. & præſentium dignotionem. Curatricem rurſus in pharmatiam, Chirurgiam, & diætam, vt alij, diuidit. Salubrem verò in boni habitus conſeruationem, ſalubrem nomine generis vocatam, præſeruatiuam, Anclepticen, & gerocomicon. Hæ ferè ſunt diuiſiones medicinæ, quæ reperiuntur ſparſim enumeratæ à Galeno in ſuis libris. Verum accidentariæ potius ſũt, quas hactenus recenſuimus: & reliquæ ſunt, quæ totam medicinam non comprehendunt: ſed ſolum vetuſtiſſimã illius partem curatoriã ſcilicet, vt Galenus in Traſibulo, vbi de his abundè diſſerit, oſtendit. Eſſentialis autem, & omnium optima diuiſio putatur ab eodem authore, quæ ab vniuerſalibus actionibus ſumitur. Nã quum medicinã dixerimus eſſe artem, quę corrigit vitia noſtri corporis, ſitque vniuerſalis, & vnica illius actio nempe correctio: per maiorem, & minorem correctionem, certę medicinæ partes conſtituentur. Prima ergo ponitur, quæ magna vitia corrigit, qualis ea eſt, quæ morbo affecta corpora curat, dicitúrque hæc pars ab actione ἰατρικὴ, id eſt medicatoria, & θεραπευτικὴ, id eſt, curatoria: potéſtque in multas differentias per magis, & minus diuidi. Nam vt varia eſt morborum differentia, per magis & minus ſumpta, ita, & pars hæc, totidem differentias, quot morbi ſuſcipere poteſt: hactenus tamen innominatas. A materia verò, quę illi ſubiicitur) corpore. ſ. morboſo) νοσερὰ, id eſt

Diuiſio medicinæ quæ opt. à Gal. putetur.

morbosa. A materia qua vtitur, φαρμακευτικὴ, id est medicamentaria. Ab actione verò generali diuiditur in φαρμακευτικὴν, διαιτητικὴν, & χειρουργικὴν. Quarum prima rursus diuidi potest in herbariam, metallicam, plantarum, lapidum, & aliarum materierum medicinalium scientiam: secunda in ea, quæ sumuntur, bibuntur, vacuantur, & foris incidunt, diuiditur. Quam diuisionem rursus prosequemur, cum secundam partem explicabimus. Tertia ab actione in vulnerariam, luxatoriã, & in cæteras actiones, quas medici manuarij obeunt. A partibus verò, in quibus actiones illę obeuntur, auricularia, ocularia, & sic de reliquis dicetur. Porrò sunt qui medicinam quoque diuidant non solum ab actione generali per magis & minus, sed etiam particulari: qualis ea est: Medicinæ pars alia veratro purgat, alia venam soluit, alia os exscindit, alia inediam iniũgit, alia cibũ exhibet &c. Sunt etiam qui à membris eam diuidant, vt qui dicunt medicinam vnam esse ocularium, aliam auricularium, & sic de aliis, à partibus sumpto nomine: Galenus tamen ex omnibus illis diuisionibus (vt dixi) eam præfert aliis, quæ ab actione per magis & minus diuisa sumitur. Illud quóque sciendum est partem hãc medicinæ antiquissimam esse, & præcipuam, ac ob necessitatem primò constitutam, totique arti nomen dedisse. Nam à medendo medicina dicta est. Iam verò posteaquam primã partem explicauimus, quæ magna vitia corrigit, aliam cõstituemus, quæ parua emendat, ob idque φυλακτικὴ, id est, cõseruatiua pars dicta est ab vniuersali scilicet sua actione: quòd paruas noxas tollens, præ exiguitate sensum subterfugiat, an corrigat, vel nihil omnino in corpore mutet. A materia autem illi subiecta, corpore scilicet salubri, à Græcis nouo vocabulo ὑγιεινὴ, id est salubris dicitur. (Accidit enim eodem nomine quo corpora, artis partes vocari.) A materia qua illa vtitur huic rei propria, & curationi nõ cõmuni gymnastica Platoni placet, vt dicatur: huius partes per magis & minus etiam sumuntur. Nã aut parua admodum vitia corrigit, vt quæ perfectè valẽtes, & habitum simpliciter bonum (εὐεξίαν Græci vocant) conseruat, & ob id εὐεκτικὴ ea pars dicitur, id est boni habitus conseruatrix: cuius duæ sunt partes, à materia

Medicinæ pars antiquißima.

qua vtitur diæta ſcilicet & gymnaſtica vera, quæ à Platone παιδοτριβὴ frequentius dicitur, denominatæ. Nã gymnaſtica & diæta communes ſunt partes etiã ſequentibus, & inferius tractabuntur. Alia eſt pars in hoc genere, quæ non ſimpliciter bonum habitum (qualis athletarum eſt habitus) conſeruat, quæ pars Galeni tempore gymnaſtica vocabatur, cum vera tamen gymnaſtica non eſſet: ſed Athletica vocari debeat. Hancque partem inter ſequentes potius, quæ paulo maiora vitia corrigunt, quàm inter primam iſtam, quæ vitia admodum exigua emendat, reponere oportet. Deinde ſecunda ſuccedit, quę paulo maiora vitia, quàm prima corrigit: vt quæ corpora καθ' ἕξιν, id eſt ſecundum habitum ſana conſeruat, vocaturque hæc pars communi vocabulo φυλακτικὴ ἅμα καὶ ὑγιεινὴ, id eſt conſeruatiua ſimul & ſalubris: proprio autem à materia illi ſubiecta, ſcilicet corpore ſalubri, ὑγιεινὴ, id eſt ſalubris. Tertia eſt pars quæ maiora adhuc vitia, vt ea, quæ κατὰ σχέσιν, id eſt ſecundum habitudinem corpora tractat, quales ſunt qui à morbo conualeſcunt, in quibus nec cauſa præter naturam, nec diſpoſitio vlla: ſed ſola cum infirmis viribus vt plurimum gracilitas ineſt, ſicque affectorum ad naturalem ſtatum reductio, corroboratio eſt, quæ per commodas commotiones, & renutritiões fit. Vnde hęc pars à materia, qua vtitur renutritione ſcilicet ἀνατρεπτικὴ τῶν νενοσηκότων, id eſt renutritoria conualeſcentium dicitur. A recentioribus verò Græcis ἀναληπτικὴ vocatur. Ad hoc genus pertinet & ea pars, quæ paratos incidere in morbos tractat, quæ quoniã morborum imminentium cauſas tollẽdo nos à morbis præſeruat, præuiſoria, præcautoria à noſtris interpretibus: à Græcis verò προφυλακτικὴ, id eſt præſeruatoria dicitur, oppoſitam facultatem habens analepticæ: quamquàm etiã prophylacticæ iſta locum habet, non in iis ſolum, qui parati ſunt incidere in morbos: ſed in iis etiam, qui in morbum iam inciderunt: quum ſcilicet cauſæ remotiori morbi attendimus, ſtudemuſque illius impetum cõpeſcere, aut funditus tollere, vt Galenus in. 11. methodi ſcribit. Porrò huius generis quæ corpora ſecundum habitudinem tractat, pars tertia, & vltima numeratur, quæ ſenũ corpora tractat, ob id γηροκομικὴ, dicta. Tres hę

partes à corpore neutro, quod illis subijcitur communi omnibus his partibus vocabulo, neutræ dictæ sunt: quòd inter conseruatiuam, & curatoriam mediæ sunt. Nam si ad salubrem & euecticem comparentur, magna: si ad curatoriam, parua vitia corrigere videntur. Hinc quoque neutræ merito appellari possunt. Ex superioribus autem partibus, euectice corpus in eo statu, quo accepit exactè seruat. Aliæ ad melius ducere contendunt. Et quemadmodum pars, quæ corpora secūdum habitudinem tractat, media est inter eam, quæ bonum habitum conseruat, & aliam, quæ curat morbos. Ita salubris pars media est inter partem, quæ bonum habitum, & aliam, quę corpora secundum habitudinem tractat. Hæc quidem Galenus de diuisione medicinæ tradit: sed meo quidem iudicio ex tot, tantísque diuisionibus nulla est, quæ perfecta dici possit. Nā vt alias omittamus, quas ille reprobat, postrema quam tantopere laudat, & reliquis præferendam censet, multa in se vitia continet. Primum enim in ea non continentur omnes medicinæ partes: quādoquidem nulla mentio hic fit de illis partibus, quæ de elementis, temperamentis, facultatibus, actionibus, vtilitate totius, & partium agunt, & multo minus de illa, quæ affectus corporis, morborum inquam naturam, genera, differentias, causas, & symptomata enarrat: signa quoque prętermittuntur, sicut & alimentorum, medicamentorū natura, vis, & cognitio omnis. Ac vt breuiter dicam solū diuidit officia medici, quę comparatis omnibus medicinæ partibus ille in factitanda medicina exercet. At si quis rem diligenter examinare velit, inueniet profecto nec ipsa officia rectè esse diuisa. Opponit enim parti conseruatrici, curatricem, quod est absurdum. Nam genus generi, & differentia vniuersalis, vniuersali, nō species generi, aut differentia particularis vniuersali ex aduerso in diuisione opponenda est. Scribit enim ille passim in method. medendi curationem deberi morbis. Quare relinquitur id, quod debetur causis morborum iam facientibus & augentibus morbum, & symptomatis, quæ medici operam requirunt. Ac cum hęc omnia pręter naturam sint, & aliquid commune habeant, sub quo comprehendi possūt, illud primum ponendum est in diuisione. Est au-

Contra diuisiones prædictas medicinæ disputatio.

Diuisio medicinæ ex actionib⁹ sumta à Galeno emendata.

tem illud, quod cõseruationi opponitur, quæ communis est illis, quę secundum naturam habent. Porrò conseruationi opponitur mutatio. Qua quidem posita, apta fit hoc modo diuisio. Medicinæ pars vna est, quæ corporis statum conseruat, & tuetur, alia, quæ mutat, alia verò quę partim cõseruat, partim mutat. Conseruatrix rectè ab eo diuiditur in salubrem & euecticem. Quæ verò mutat, non penes corpora, quæ subijciuntur: sed penes res, quæ in corporibus ægrotantibus mutationem & remotionem postulãt, diuisionem capit. Vel enim morbos ipsos tollit, remotis immediatis, aut remotioribus causis: si modo actu causæ sint, & curatrix huiusmodi pars vocatur, aut causas tollit, quæ in ægrotãtibus augere possunt morbos, & hæc præseruatrix siue prophylacticæ dicitur. Quod si causas tollat ex genere symptomatum sumptas, vt dolorem, sitim, qui morbum iam intendit, mitigatoria pars merito nuncupatur. Aptè enim & ille dicere solet mitigari, & leniri symptomata, quando medicus aduersus illa pugnat. Cæterum media pars, quæ & neutra nuncupari potest, à subiecto sibi corpore, (vt antea diximus) in tres partes diuiditur, propriis nominibus donatas, quoniam triplex corpus ei subiicitur, conualescens inquam, senile, & iam in morbos cadere paratum. Vnde tres partes analepticæ, gerocomicę, & prophylacticæ cõstituuntur. Verum etsi hæc diuisio aptior iam reddita est, quàm sit factum à Galeno: tamen manent adhuc primæ angustiæ, & difficultates, quòd scilicet omnes medicinæ partes in ea nequaquam comprehendamus. Ac vt facile est omnes medicinæ diuisiones hactenus traditas refellere, ita difficile, aut potius impossibile est, veram inuenire diuisionem, quoniam hactenus medicina à Philosophia certis terminis non est seiuncta: propterea ignoramus, an omnia, quæ à medicis tractantur, medicinæ sint facultatis, an multa ex philosophia assumantur. Nam causas morborum, & sanitatis explicare ad philosophũ pertinere scribit Arist. Quod si ita est, multo magis ad philosophum pertinebit tractare de elementis, temperamẽtis, facultatibus, & actionibus corporis, de anatome, de natura, cognitione, & viribus plantarum, metallorũ, lapidum, aliarúmque omnium rerum, quarũ in medicina est

Medicinam rectè diuidi non posse, & cur.

vſus. Quod quidem docét philoſophorum tractationes, qui hæc vniuerſa complectuntur. Quod ſi ita eſt, quam quæſo tractatationem, & quas proprias partes medicinæ relinquemus (Hęc ſatis ſit attigiſſe, & notaſſe, vt aliis inueniendi meliora occaſio detur.

Salubrium, inſalubrium, & neutrorum.

De ſalubribus, inſalubribus, & neutris nihil ab aliis interpretib' hactenus recte ſcriptū.

Cum vniuerſum hoc opus ſolum contineat ſalubrium, inſalubrium, & neutrorum explicationem, neceſſarium profecto eſt omnia, quę in eo docétur, ignorari, niſi prius rectè definitum ſit, quid illis nominibus intelligere oporteat. Qua quidem de re multi hactenus ſcripſerunt: ſed ita, vt nullus idem cum alio ſenſerit, aut ſuam opinionem clarè oſtenderit. Adeo enim omnia ſunt adhuc perplexa, confuſa, & obſcura, vt poſteaquam omnia legeris, quæ de hac re ſcripta extant, nihil niſi meras chimeras, & ſomnia percipere poſſis, nec facile quidem eſt intelligere, an illi Galenum, vel Ariſt. interpretantur, aut potius ſua obtrudere velint, idque ex nullis principiis, ſed leuiſſimis duntaxat quibuſdam coniecturis in eam, quam ſequuntur interpretationem adducti: dedit fortè illis errandi occaſionem Galenus, quód variè hęc doceat, ſed boni interpretis officium eſt hęc animaduertere, & in primis expendere principia, quæ ponit author, quid poſtulet illius tractatio, & inſtitutum, quid alibi de eadem re tradiderit, vnde hæc emanarunt, quid demum dictet veritas, & ad hæc ſemper reſpicere, nec interim curare, ſi quod verbum negligentius authori exciderit, aut ille ex aliis aliquid falſum vel inuſitatum aſſumpſerit. Quodquidem Galenus in hoc opere fecit: vt enim illę medicinæ, ſic horum corporum, cauſarum, ſignorúmque definitiones ab Herophilo eſt mutuatus, vt oſtendunt verba, vt nunc, in illis poſita, Ariſtoteli, & aliis philoſophis, & medicis, qui puriorem ſermonem Græcum ſunt ſequuti, nequaquam conſueta. Ac cum interim nonnulla fortaſſe de ſuo addit, inęqualem, & confuſam reddit doctrinam, quæ aliis, qui hæc non animaduertunt, errandi occaſionem præbent. Quod ego breuiter nunc docere inſtitui, vt mihi quoque liceat in re, in qua nullus adhuc mihi ſatisfacit, meam interponere ſententiā. Ac ne quis putet, me

meam opinionem erigere velle, vigentibus aliis celeberrimis nostro hoc seculo viris, qui de hac re scripserunt: operæ pretium esse duco primum afferre, quid quilibet illorum senserit, à Manardo initium sumens, quem multi alij probant, & sequuntur, tamquam veræ huius (vt illi arbitrantur) interpretationis authorem.

Manardi opinio de salubri, insalubri, & neutro.

Tradit ergo ille salubræ à sano differre in hoc, quod ægrotus saluber dici potest: sanus verò minimè. Non enim quod actu sani sint: sed quod sani esse diutius possint, salubres vocari, quandoquidem salubritas teste Aristot. & Boetio in prædicamentis, naturalis, quędam est potentia quę nunquam amitti potest, sed quicquid agatur, non solum ad senectutem: sed etiam (vt illius verbo vtatur) ad Stygiam vsque plaudem hominem associat. Imo in faucibus orci iam demersum hominem, salubrem adhuc esse fatetur. Propterea hanc salubritatem nec arte conseruari, nec recuperari, aut aliquid aliud pati posse: cũ illa eadẽ sit per morbos, per sanitatẽ in omni corpore, in omni ętate, in omni deníque natura, & corporis statu. Est hæc quidẽ Manardi opinio de salubri, ex qua aliorũ omniũ argumenta se diluisse putat, dũ illos de sano, se verò de salubri agere ait. Verũ tãto facilius me refellere posse cõfido eius opinionem, quòd ille nulla ratione illam firmet, nec illorum authoritate nitatur, quos in hac re sequi oportet. Affert enim ille (vt diximus) ea Boëtio & Aristot. salubre indicare naturalem potentiam. At non ab illis: sed à Galeno petenda est interpretatio. Hunc enim sequimur hac in re authorem: estque videndum, quomodo ille salubre sumi velit, non quid alij in diuersa facultate de ea re dixerint. Quo si ab eo authore argumenta petere velimus, non desunt & illa adeò quidem certa & clara, vt nemo dubitare possit, salubria corpora necessario sana esse: nec posse talia vocari, si sanitatem per morbos amiserint. Nã si nullus alius esset locus, ille solus sufficeret, qui habetur in hoc libro paulo inferius, vbi agit de signis optimę cõstitutionis, & ad verbum ita scribit. Quo fit vt tota sanitatis latitudo in tres partes, quarum singulæ latitudinem habent non paruam diuidatur. Erit autem prima quidem salubrium corporum: secunda neutrorum, & tertia insalubrium. Post quæ deinceps sequuntur, quæ iam ægrotant

tant corpora, quæ ſenſibilibus operationum læſionibus diſtinguuntur. Qua ſententia quid (quæſo) poteſt clarius eſſe? diſtinguit enim quæ ægrotant à ſalubribus, in ſalubribus, & neutris, tanquam non poſſint illa eſſe ſalubria, inſalubria, & neutra, cum ægrotant: ſi quidem vult illa omnia eſſe in latitudine ſanitatis, & ſana propterea eſſe, tamquam non ſufficiat potentia illa ad ſanitatem, vt ſalubre dicatur corpus: ſed requiratur ipſa ſanitas actu: à qua diſtinguuntur ſalubria, inſalubria, & neutra ab eo, quod actu ęgrotat. Eſt alius locus in eodem cap. vbi ita habet. Et quidem ſigna ſanorum corporum: ſed quæ aut inſalubria, aut ſalubria, aut neutra exiſtunt, quantitate & diſtantia differunt, duobus inuicem contrariis terminis à nobis ſtatutis, optima videlicet conſtitutione corporis, & nuper facta ægritudine: ac deinceps conſiderantibus vtri eorum viciniora ſunt ea, quæ ad examen corpora veniunt. Quæ enim proximiora ſunt optimę conſtitutioni, ſalubria, que verò ab hac longius diſtãt, atque ad ea, quæ iam ægrotant magis accedunt, inſalubria. Quæ autem intermedia, atque æqualiter vtriſque diſtare videntur, neutra erunt. Ex quibus quidē verbis ſatis patet, inter ſana corpora numerari ſalubria, inſalubria & neutra, & neceſſario illa omnia eſſe ſana, diſtinguique prorſus ab his, quæ iam ægrotant. Nam hæc habent quidem aptitudinem ad ſanitatem, cũ morbo ſalutari laborant, non tamen ſalubria, aut inſalubria, vel neutra, tunc dici poſſunt, eo quòd actu non habeant ſanitatem. Itaque cum omnia corpora, quæ inter optimam conſtitutionem & morbum concluduntur, appellet Galenus ſana, nemo vtique dubitare poteſt ex illius opinione, non requiri ſolum eam potentiam, ſed ipſam ſanitatem actu. Quod quidem docent & illorum definitiones. Nam ſimpliciter ſalubre, definitur, quod habet bonam temperiem, & commoderationem: ſemper verò ſalubre, quod eſt temperatiſſimum, & commenſuratiſſimum: ſalubre verò vt multum, quod parum deficit ab optima conſtitutione, ſalubre autem vt nunc, quod ſibi propriam habet ſanitatem. Atqui non poteſt habere corpus quod ægrotat, bonam aut optimam conſtitutionem & ſanitatem. Nam vt Galenus in initio libro de differentiis morborum, &

cap. 10. & 12. de constitutione artis scribit, sanitas est moderatio, morbus immoderatio. Quare si per ea, quibus constat sanitas, definiuntur corpora salubria, certũ est, illa actu esse sana. Addo & aliud argumentum, quod à signis & causis salubribus sumitur. Nam Galenus. 8. cap. huius libri docet signa quæ ostẽdunt sanitatem, cum tradit signa corporum salubrium, insalubrium, & neutrorum. Nam signa salubrium esse dicit moderatam temperiem in primis quatuor qualitatibus, mediocréque qualitatem in duritie, mollitie, asperitate, læuitate, optimas actiones, pulchritudinem: quæ omnia sunt signa sanorũ corporum, vt illa etiam, quæ dicit esse salubrium corporum recedentium ab illo optimo gradu. Nam qui ægrotant, non habent bonas operationes: nec alia accidentia, quæ commemorauimus, ita etiam si signa insalubrium, & neutrorum corporum distinguuntur à signis ægrotantium, constat profecto corpora salubria, insalubria, & neutra necessario esse sana: nec sufficere illis potentiam aliquam vt talia dicantur. Docent idem causæ salubres, quæ sanitatem conseruant, non autem potentiam ad sanitatẽ. Nihil enim agit in id, quod est potentia, sed quod actu est, quoniam actio fit inter contraria, quorũ vtrũque adesse oportet. Quis enim sanitatem conseruabit in corpore salubri dum (vt illi volunt) ægrotat? Addo quod Manardus spontè fatetur Galenum in lib. de sanitate tuenda auxilia non docere, quibus potentia illa seruetur: sed sanitas ipsa. Potentiam enim illã suam, nescio quid intrinsecum esse, quod nihil pati potest ab arte. Cum nec morbos nec etiam mortem ipsam vereri possit. Itaque si causæ salubres, salubritatem cõseruare debent, & ad corpora salubria referuntur, vt Galenus testatur: seruant autem sanitatem, non ipsam potentiam, quæ sequitur (vt ille putat) naturæ nostræ principia, constat profectò corpora salubria necessario esse sana. At verò si huiusmodi potentia non intenditur, nec remittitur: sed eadem est, vt ille putat, in omnibus per morbos & sanitatẽ in omniq́ue vitæ statu, in ipsa denique morte, & de ea loquitur Galenus, quo pacto dicere posset, salubre semper corpus, absolutissimam temperiem & commoderationem indicare. Salubre verò multum, ab ea deficere,

hoc enim intendi & remitti salubritatem docet. Itaq; si potẽtia naturalis intensiones istas, & remissiones nequaquam admittit, constat, Galenum neutiquam de ea loqui: sed de sanitate ipsa, quę melior in vno est, in alio deterior. Etenim idem author in libro primo de sanitate tuenda, multos gradus in eo, quod est magis, & minus, non secus atque consonantias fidium recipere, longa oratione probat. Cur etiam salubre in causis & signis, naturalem non dicet potentiam vt in corporibus? Nam cum salubre (vt Galenus testatur) de corporibus, causis, & signis dicatur, & conueniat pariter illis, quòd simpliciter, & vt nunc talia sint, & in nullo alio discrepent, nisi quòd corpora suscipiunt, signa indicant: causæ verò faciunt, oportebit vtique suam potentiam singulis tribuere. Itaque si corpora dicuntur esse salubria à natiua quadam potentia, signa, & causæ, quòd salubria dicantur, habebunt eadem ratione ab huiusmodi potentia. At qualem (quæso) naturalem potentiam in illis ponemus? vult enim Manardus naturalem illam potentiam ex ipso ortu duci, nec ascititiam esse vim, sed planè natiuam: quod causis & signis nequaquam conuenire potest. Nam causæ salubres, sunt alimenta, medicamenta, quorum quędam nullum habent ortum aut certè non eum, qualem habent nostra corpora. Aliæ verò non minus acquisititia vi ex arte comparata quàm naturali prosunt, veluti aqua sua natura frigida excalefacta, vim sumit ab externo calore, qua prodest corporibus tum sanis, tum ægris, & salubris propterea est & dicitur. In signis verò quis dicet naturalem ortum, & natiuam vim expectari? cum momento temporis emergant, & euanescant ob corporum mutationes, à quibus ea emanant. Addo quòd cum liber hic (vt inquit Galenus) sit veluti compendiũ & capita cõtineat eorum, quę in aliis operibus sunt prolixius demonstrata, nullum scit in venire librum, nullum locum, in quo author hic loquatur de salubri, insalubri, & neutro, quatenus hæc naturalem huiusmodi potentiam indicant, quod ipsemet Manardus testatur, dum omnia argumenta hoc prætextu euitat, quòd alibi Galenus de sanitate & morbo, hic verò de potentia ad sanitatem, & morbum agat. Id enim maximo indicio est, falsam esse il-

lius opinionem, vt qui fateatur aduersus authoris propositum, hæc capita non esse ex aliis libris desumpta. Quod euidétissimè refellit inscriptio li. περὶ τῶν ὑγιεινῶν: quo nomine hic vtitur Galenus & à nostris vertitur de salubribus, ab aliis de sanitate tuenda. Agit ergo in eo opere de corporibus, & causis salubribus, vt in hoc ipso quod interpretamur, adeo vt perperam Manardus in hoc de salubribus, in illo verò de sanitate tractari credat. Sed alia ratione conuellamus hanc opinionem, quòd scilicet ad medicinam nihil faciat huiusmodi salubrium consideratio. Quærit enim medicus cuiuscumque sanitatem conseruare in eo statu, in quo eam inuenit, aut ad meliorem reuocare, vel amissam recuperare :& propterea expendit omnem diuersitatem, quę in ipsa sanitate reperitur, quibus inquam corporibus ea insit bona, vel perfecta, aut etiam perfectissima, quibus mala, & in eo statu deterior, vel pessima, quibus verò inter hos gradus media sit concessa, vt singulis possit propria accommodari præsidia, quæ etiam gradus in eo quod magis, aut minus est, admittunt, temperatissima temperatissimis, temperata temperatis, intemperata intemperatis, denique singulis adhibet, quod illis certa mensura ad conseruationem, & mutationem conuenit. De hac re passim agit Galenus & pręsertim in lib. de salubribus inscripto, & in eo, quem scripsit ad Thrasybulum, vnde hæc sunt desumpta, expenditque hanc in sanitate latitudinem, hos gradus in corporibus sanis. Ita vt nemo dubitare possit, tot, tantisque vrgentibus rationibus, per salubre hic nō intelligi à Galeno potentiam aliquam ad sanitatem, sed quod sanitatē habet corpus, aut illam indicat signum, aut inducere vel tueri potest causa, sed postea hæc diligentius tractabimus, cum Galeni sententiam paulo inferius aperiemus. Quam quidem opinionem etiam Manardus ipse veritate victus, in ipsa tractatione non semel approbat, dum concedit non solum salubria corpora, sed etiam de quibus rectius dubitari posset, insalubria sana esse. Ait.n. hæc ex pessima sua sanitate habere, vt minus quàm reliqua corpora morbosis causis resistere valeant. Quinetiam cum distinguit salubre vt nūc à salubri simpliciter, quod illud sanitatem acquisititiam, hoc vero ab ortu insitā habeat,

planè fatetur salubria omnia sana esse. Sed hæc sufficiãt de Manardi opinione. Nunc verò placet Montani expendere sententiam. Quam quidem nemo negare potest illius esse, etsi non ab eo, sed à suis auditoribus est edita. Nam toties eadem ab eo repetuntur, vt verissimum sit eos excepisse authoris mentẽ, & tãdẽ cõsequutos, quod alio loco fortè prætermissum fuerat. Addo quod sententiæ sint integrę, & collatis multis exemplaribus editę. Ipsiusque Montani, quem nos de his disserentem aliquando audiuimus, phrasim, & docendi rationem exprimant. Quod si contendere quis velit, illa Montani non esse: quòd eo homine, qui admirabilem authoritatem docendo sibi comparauerat, nequaquam sint digna: profecto tanto magis sunt refellenda, quanto magis obesse possunt his, qui falso titulo præiudicatam eius authoritatem, & opinionẽ sequũtur. Ac quoniã sparsim in toto primo li. de significatione salubris, insalubris, & neutri, ille disputat, nec vnquam dicendi finem facit, nec facile deprehendi possunt qualia ea sint, quæ tradit, quòd partim eloquentia (ne dicam verborum volubilitate) tegantur, vel potius inuoluantur, partim quod diuisa ob interiectam aliam tractationem, memoriam, & iudicium fallant, operæ pretium esse duco vniuersos de eadem re locos colligere. Scribit ergo ille in vno loco salubre illud dici, non quod actu habet sanitatem, sed quod est adhęrens valde sanitati. Esse autem illud huiusmodi, quod habet principia intrinsecus, & dispositionem, quæ facilè potest sanitatẽ recipere. Illud enim habere humores bene dispositos, & compositionem atque temperaturam bonam. Porrò eã dispositionem naturalem, non tantum potentiam passiuam esse: sed etiam actiuam, cum in terna sit naturalis hæc dispositio sanitati valde proxima, vt sanitatem facile sumat. Ait & eo loco salubre dupliciter dici, vel quia sit actu salubre, vel quia sit facillimè dispositum ad sanitatem. Alio verò loco habet sanum, & salubre eo inter se differre, quòd sanum sit, quod actu habet sanitatem. Salubre autem dicat aliquid aliud vltra actum ipsius sanitatis. Nam salubre est actu sanum, & præterea dispositionem naturalem à principio generationis insitam ad futurã sanitatẽ semper obtinet. Est alius locus, vbi scribit

Montani opinio de salubris, & neutro.

ſanum non poſſe eſſe ſine ſalubritate, cum ipſa ſanitas à ſalubritate dependeat. Vnde corpus ſalubre dici, quod actu habet ſanitatem: ſumi verò ſalubritatem pro quadam potentia iam receptiua ſanitatis: quomodo corpus ægrotans, quod vel à medico, vel à natura iamiam eſt futurũ ſanum, ſalubre dicitur, quoniam ſcilicet diſpoſitionem vltimam habet cum ſanitate. Scribit & in alio loco ad hunc modum. Salubritas in corpore effectiuo, & indicatiuo non ſunt vt formæ: ſed vt quædam proprietates, & habent quandam potentiam ſanitatis. Quando verò dicimus corpus ſuſceptiuum ſalubritatis, intelligimꝰ de ſabritate actu, & proprie: nõ in potentia. Habet alio loco ſalubre, inſalubre, neutrũ, in cauſis, & ſignis, quod actu eſt, dici non poſſe: ſed quod eſt in diſpoſitione, vel inquã, quod actu ſit ſalubre, vel quod habeat diſpoſitionem ad futuram ſanitatem. Scribit alibi ſalubritatem, & inſalubritatem non poſſe diſtingui niſi ſenſu: quoniam inquit non poſſumus aliter ſcire an aliquis ſit ſanus, vel æger. Hæc quidem Montanus de ſalubri docet. Quæ quidem facile eſt refellere: nimirum quod à nullo probato authore ſint ducta: nec rationi conſentanea tradãtur. Ac quod magis eſt, ſeſe mutuo explodant. Primum enim damnandum eſt, quòd ſalubre nunc pro ſano, nunc ſanum pro ſalubri ſumat, tractationemque ſuam, (vt videre eſt) hac varietate ſæpe confundat. Deinde euidenter ſibi in definitione ſalubris repugnat. Ait enim in vno loco illud ſalubre dici, non quod actu habet ſanitatem: ſed quod eſt adhærens valde ſanitati: cum alibi dicat ſalubre dicere actum ſanitatis, eſſéq; ipſum actu ſanum. Pręterea illud quod ſcribit, ſalubre eſſe, quod eſt adhærens valde ſanitati, non eſt à Galeno, vel ab alio bono authore ſumptũ: nec rectè dicitur. Quid enim eſt quod aptè dicatur ſanitati adhærere? Quod ſi diceret illud habere diſpoſitionẽ ad ſanitatem, aptius profectò loqueretur, quã ſi illud dicat ſanitati adhærere. Ita. n. ille loquitur tanquam eſſent contigui parietes. Cæterũ quod ait, ſalubre corpus principia habere intrinſecus, & humores bene diſpoſitos ad ſanitatem facile recipiendam, quo pacto intelligere poſſumus? Nam ſi ſalubritas (vt ille ait) diſpoſitio eſt quædam naturalis, & potentia non ſolũ paſſiua: ſed etiam

actiua ad sanitatem facile suscipiendam, distinguit iam salubritatem à sanitate, fatetúrq; necessario non esse sanum, quod est salubre. Nam quod potentiam habet ad aliquid, illud actu non habet, quod & ipse in locis præcitatis sponte fatetur, cum tradit corpus ægrotum, quod iamiam est futurum sanum, salubre dici. Quod si ita est: quo pacto potest corpus salubre necessario bonos habere humores, bonam temperiem, bonam structuram, vt ille censet. Quod enim ægrotat, in aliquo istorũ vitium habet, atque in hoc malè salubria à neutris, & insalubribus distingueret, quòd illa bonam habent temperiem, & structuram. Hæc verò deteriorem. Cum enim fateatur (vt postea ostendemus) insalubria, & neutra non necessario ægrotare, concedat quoque oportet, illa melius affici, quàm salubria, dum hæc ægrotant. Nam mala sanitas, maléq; sanum corpus humores, aut temperiem, aut structuram laudabiliorem habent eo, quod in istis morbum habet. At verò qua ratione probat potentiam illã, quam dicit esse salubritatem, nõ solum esse passiuam, sed actiuam? Nam si in ea nihil aliud agnoscit, quàm quod sanitatem facile sumat, indicatur quod tota sit passiua: aut dicat quęso quid agat, quænam opera efficiat huiusmodi potentia: ostendi quidem possunt actiones & opera, quę à sanitate proueniunt. Verum ab ea sua salubritate, siue actiua ea potentia, nihil vnquam Galenus, aut alij medici emanare dixerunt. Quid verò illud est quod scribit, salubre dici, vel quod sit actu salubre, vel quod dispositionem ad sanitatem habet? Si enim salubritas est potentia quædam, vtique opus est illud actu esse, à quo nomen & naturam suam sumit, vt tale dicatur. Itaque si illud est ei insitum, frustra dicitur esse actu: quippe cum necessario id intelligatur. Nam dicere corpus salubre, habere salubritatem actu, ridiculum est, non aliter profecto, quàm si quis dicat sanum corpus esse, quod habet sanitatem, aut ægrum, quod habet ægritudinem actu: id enim intelligitur. Quod verò scribit sanum & salubre inter se differre, quòd salubre illud sit, quod non solum habet sanitatem: sed etiam naturalẽ dispositionẽ ad eandẽ: sanũ verò solũ habeat ipsã sanitatẽ, ostẽdere ĩ primis oportebat ex ipso Gal. huiusmodi potẽtiã noĩe salubris signifi-

cari. Deinde cum etiam in salubria, & neutra ab eo dicantur esse sana, explicandum erat qualem sanitatem habeant salubria, an omnem, & qualencumque, aut certam solum. Nec illud quoque verum est, salubre omne naturalem habere dispositionem à principiis generationis insitam, ad futuram sanitatem. Nam neutrũ, quod in primis ætatibus est insalubre: in aliis verò postea salubre euadit, eam potentiam nequaquam habet insitam à generatione. Si quidem ab initio incœpit insalubritas. Ipsa autem salubritas post multos annos accessit. Illud etiam rectius diceret, salubria habere dispositionem ad bonam, & perfectam sanitatem, quàm ad validam. Nam validum dicitur corpus, & robustum, quod optimam obtinet sanitatem: ipsa autem sanitas admodum impropriè robusta dicitur. Quis verò ferat quod ille docet, sanum non posse esse sine salubritate? etenim insalubre corpus (eo etiam authore) sanum est: id, quod certe non habet à salubritate. Cæterum corpus quod ægrotat, proximam tamen habet sanitatem, quo authore dicet ille salubre esse? nonne potest huiusmodi corpus ad malam sanitatem habere potentiam? Quod si fit, salubre non erit, quandoquidem postea ex Galeno definiemus salubre corpus esse, quod bonam habet temperiem, & structuram. Ac nec illud quidem recipio quod docet, salubre, insalubre, & neutrum quod actu est, in causis, & signis nequaquã reperiri. Nam vt causa, quæ iam agit, actu est causa, ita quæ agit in corpore salubri, merito actu salubris causa censenda est. Eadem est ratio de signis, quæ iam actu sanitatis sunt signa. Prçterea cum scribit corpus esse vel actu salubre, vel quod dispositionem habeat ad futuram sanitatẽ, ostendit malam esse hanc diuisionem: quoniam relinquitur tertia significatio, quod habet potentiam ad futuram salubritatem. Nam cum salubre fieri possit, quod prius erat insalubre, necesse profecto est aliquam potentiam in priore fuisse, ex qua illud redditur aptũ ad aliud, quod sequitur assequendum. Quid autem illud est, quod ait salubritatem, insalubritatemque non posse distingui nisi sensu. Si enim illæ sunt naturales, & congenitæ quædam potentiæ, & qualitates internæ, quo pacto sensus potest illas agnoscere, & inter se distinguere. Quis enim poten-

tias animæ, aut aliarum rerum vmquam vidit, aut aliis sensibus apprehēdit (ait autem ipse adeo eas sensu distingui: quoniam non possumus aliter scire, an aliquis sit sanus & æger. Sed quid hoc ad salubre, & insalubre? nam hæc à sano, & ægro differre docuit. Hæc quidem de salubribus aduersus Montanum sint dicta. Acachię autem opinionem refellere superfluum esse duco: quoniam aut ille grāmaticorū more verba authoris explicat, absque aliquo discursu, aut Manardum sequitur. Cæterū de insalubribus & neutris nullus illorum generatim aliquid scribit: sed vniuersā tractationē ad corpora insalubria, & neutra omnes contrahūt: Quare præstat disputationē differre, vbi huiusmodi corpora Galenus definit, ne cogamur sæpius eadem repetere. Quid verò Gal. per salubre, insalubre, neutrū intelligat, operę pretium esse puto hoc loco exponere. Ita enim omnia postea lucidiora euadēt. Ac cum paulo diligentius rem hāc expendo. Video hunc authorem non vno modo hæc nomina in hoc opere vsurpare. Quod cum non sit ab aliis expositoribus animaduersum, & diu à me ignoratum, inextricabiles difficultates omnibus peperit. Sumit profecto Gal. trifariam hæc nomina, & nunc in vno significatu, nunc in alio, & ita lectorem miserè confundit, & illudit. Nam salubre capit aliquando pro sano, aliquando pro bene sano, aliquando pro eo, quod potentiam habet ad sanitatem, vel relationem: insalubre verò nonnunquam pro ęgroto, alias verò pro male sano, aliquando pro eo, quod potentiam habet ad morbū vel ad eundem relationem.. Ita neutrum vsurpat in hac tractatione pro eo, quod est mediū inter sanū & ægrum. Aliquando verò pro medio inter benè, & male sanum, aliquando pro eo, quod nunc ad vnum, nunc ad aliud, vel ad neutrum ex illis relationem & potentiam habet. Ac quod hæc omnia primum in latitudine sanitatis ponantur, solum per magis & minus discrepantia, facile ex his, quæ paulo ante contra Manardum attulimus, nuncque repetemus, & aliis nonnullis argumentis probare possumus. Et primum ad hoc facit, quod habet in capite de signis optimæ constitutionis, vbi ita ad verbum scribit. Quo fit vt tota sanitatis latitudo in tres partes, quarum singulæ latitudinem habēt non paruam, diuida-

Galeni sentētia de salubri, insalubri, & neutro declaratur.

Salubre idē quod bene sanum.

tur. Erit autem prima quidem ſalubrium corporum, ſecunda neutrorum, tertia inſalubrium. Poſt quæ deinceps ſequuntur quæ iam ægrotant corpora, quæ ſenſibilibus operationum læſionibus diſtinguuntur. Ex quo quidem loco apparet, omnia ſalubria, inſalubria, & neutra, eſſe ſana, ſeparatímque ab ægrotis, atque inter ſe differre, quòd ſalubria ſint in prima claſſe, & gradu ſanitatis: Inſalubria in infimo, neutra in medio. Idē probant definitiones corporum ſalubrium, inſalubrium, & neutrorum à Galeno traditæ, in quibus ſanitatem ſignificat, differētem duntaxat per bonum aut malum, aut medium ſtatum. Eſt præterea locus in cap. 82. huius operis, vbi ita habet. Quæcūque verò in his, quæ integra ſanitate fruuntur, inter ſalubria tantummodo computantur. Vocat enim corpora ſalubria, quæ integra ſanitate fruuntur, ſiue (vt ille græce ait) ἀμέμπτως id eſt inculpatè degunt, ſaníque ſunt. Addo quod ſcribit in cap. 87. inquit enim inſtrumentariarum partium vitia, ſi parua fuerint ſalubrium corporum eſſe: Si verò amplius, inſalubrium. Quòd ſi tanta fuerint, vt operationi afferant detrimentum, iam ægrotare dicentur. Docent idem corporum differentiæ. Quoſdam enim videmus inter ſanos, bene affectos, alios malè, alios verò, quos in medio inter hos rectè cōſtituas. Nos ſtatus notare, & inter ſe diſtinguere oportet, & his nominibus aptè ſignificantur. Eſt & alius locus in cap. de ſignis optimæ cōſtitutionis, vbi ita ad verbum. Gal. ſcribit. Et quidē ſigna ſanorum corporum: ſed quæ aut inſalubria, aut ſalubria, aut neutra exiſtunt, quātitate, & diſtantia differūt, duobus inuicem cōtrariis terminis à nobis ſtatutis, optima videlicet conſtitutione corporis, & nuper facta ægritudine. Ac deinceps conſiderantibus vtri eorum viciniora ſunt ea, quæ ad examen corpora veniunt. Quæ enim proximiora ſunt optimæ conſtitutioni, ſalubria: quę verò ab hac longius diſtant, atque ad ea, quæ iam ęgrotant magis accedunt, inſalubria: quæ autem intermedia, atque ęqualiter ab vtríſque diſtare videntur, neutra erunt. Poſtremo ex fine eiuſdem capitis idem probare licet, vbi ita habet, cum autem in tres latitudines diuiſa ſint corpora, inſalubris ſimpliciter indicia trademus. Ex his enim & reliquæ duæ innoteſcent. Ex quibus quidem verbis, & præ-

dictis argumentis, vniuersis patere puto, Gal. aliquando agere de salubri pro bene sano, de insalubri pro male sano de neutro tanquam de eo, quod est medium inter hæc duo. Quod verò sumat aliquãdo salubre pro omni sano, siue bene, siue malè sanũ sit, & insalubre pro ęgro, & non amplius malè sano: neutrũ verò pro medio inter sanũ, & ægrũ, iã docere aggredior. Et primũ quod ad salubre attinet, docet titulus libri περὶ τῶν ὑγιεινῶν quod vertunt interpretes de sanitate tuenda, siue de salubribus: quo nomine vtitur hic in definitione medicinę. Itaque cũ in opere de sanitate tuenda de omnibus, & bene & malè sanis agat constat hũc authorem eo nomine significare aliquãdo omnia sana. Deinde idem probare licet, nõ solũ quod ad salubres, sed etiã insalubres pertinere diximus, ex hoc ipso opere Gal. Nã cũ signa referãtur ad signata ex ratione eorũ, quę cõparatè siue ad aliquid dicũtur, necesse est, vt signũ sumatur in eo significatu, in quo sumitur res significata. At Gal. definit in cap. 7. salubria signa, quæ indicãt sanitatẽ presentem, pręteritam, & futuram: insalubria verò quę præsentẽ, pręteritum, & futurũ morbum mõstrãt. Quod si ita est, salubre signum pro sano, insalubre pro ægro capitur. Est enim sanum, quod sanitatem: ægrum, quod ægritudinem indicat. Non enim salubre potest significare omnem sanitatem, si salubre corpus à salubri signo doceri debet, & illud significat solum, & in se includit non omnem sanitatem: sed solum bonam sanitatem: & si insalubre corpus sumeretur eo loco, pro eo quod habet malam sanitatem, non posset dicere Galen. insalubre signum esse, quod significat morbum. Dixisset enim illud esse quod significat malam sanitatem. Tertio docent verba quibus explicat medicinæ definitionem. Ait enim nihil referre, si pro νοσωδῶν quis dicat νοσερῶν, explicat autem cap. 82. νοσερά, corpora illa esse, quæ pręsentem habent ęgritudinem, & signa νοσερὰ, quæ illam ostendunt, & non semel eodem loco, ęgrum pro insalubri, & insalubre pro ęgro, & dispositionem insalubrem pro morbo vsurpat: sicut etiam in capite sequenti, vbi agit de signis corporum ægrotantiũ. Illic. n. scribit inter signa quædã sanitatẽ, & illa salubria, alia verò mortẽ, & illa genere insalubria, & specie perniciosa dici. Nec nõ illa salubria vocari,

quę naturam superare in morbis, qualia sunt coctionis signa. Insalubria verò quę naturā vinci, vt quę cruditatem monstrant. Idē quoque probare licet ex his, quę ille scribit de causis salubribus, & insalubribus. Primū cap. 84. vbi ita ad verbū scribit. Causas salubres esse, quę vel cōseruant, aut efficiunt sanitatem. Itaque cum non vnū inquit tantū sit ὑγιεινὸν corpus, sed plura (vt supra definimus) in eorum singulis propria erit causa conseruatrix, siquidem omnis causa in eo, quod ad aliquid existit. Hic igitur denuo sumendum initium ab optima corporis cōstitutione, ac quę ei salubria sint, considerandum. Ait hic Gal. ὑγιεινόν quod salubre superius in definitione vocabat, non vnum esse, sed plura: tanquam intelligat salubre pro sano, quod continet omnia in sanitate contenta corpora. Ait causas salubres esse, quæ sanitatem, & proinde sana corpora conseruant, aut sana efficiunt. Inquit etiam, vnicuíque corpori salubri conuenire suam causam salubrem, tanquā salubre, tū in causis, tū in corporibus nō aliter capiat, q̄ pro sano. Quod verba etiam illa ostendunt, omnis causa in eo, quod ad aliquid existit. At nō potest esse ad aliquid causa, si in vno sumatur salubre, pro bene sano, in alio verò pro sano generatim. Nam bene sanum, ad bene sanum, & sanum ad sanum referuntur. Igitur si causæ salubres ad corpora salubria referuntur, vt referri debent, necesse est salubria corpora pro sanis intelligi, quoniam causæ salubres dicuntur, quòd vniuersam sanitatem, non autem bonam duntaxat conseruent, aut faciant. Ad idem quoque facit quod habet cap. 85. vbi quærit salubres causas primam in optima corporis constitutione, deinde in omni alio sanitatis statuita, vt salubrem causam non aliam intelligat, quàm quæ potest sanum corpus vel conseruare vel facere. Quanquam tamen cap. 86. vbi de venereis agit, salubres vocat causas etiam quæ adhibentur, vt meliorem reddant corporis statum: Insalubres verò quę deteriorem eum efficiunt: adeo vt ea, quę meliorem sanitatem faciunt, salubria: quæ verò deteriorem, insalubria dicantur. Cæterum cum scribit, cap. 90. partis substantiam salubrem per ea, quæ mediocriter excitantur, conseruat, ostendit se per salubrem partem, vel substantiam salubrem, non aliud intelligere, quàm sa-

nam. Item cum in cap. 94. scribit obstructiones tolli per causas salubres abstergentes, & incidentes, declarat causas salubres se intelligere quæ sanitatem restituunt. Est & locus alius 99. cap. vbi salubres causas vocat, quę morbos curãt, sanitatémque restituunt: Insalubres verò, quę morbosas dispositiones augent: Neutras, quæ neque obsunt, neque iuuant. Ex quibus omnibus patet, signa salubria sumi pro his, quæ sanitatem ostendunt præsentem, præteritam, vel futuram: Insalubria quæ morbum præsentem, præteritum, & futurum declarant. Causas verò salubres, quæ vel sanitatem pręsentem in eo statu cõseruant, aut meliorem faciunt, aut amissam restituunt, Insalubres verò, quæ vel morbum faciunt, vel conseruant, vel augent, aut sanitatem deteriorem reddunt, ita vt salubres semper sanitatem spectent: insalubres verò morbum. Ita corpus salubre, ad quod referuntur signa, & causæ erit. quod vel sanitatem habet quãcumque, aut optimam, aut quod ad optimam contendit. Atque ex his patere puto salubre aliquando pro sano, aliquando pro bene sano. Insalubre verò aliquando pro ægroto, aliquando verò pro malè sano vsurpari. Quod verò neutrum sumatur pro eo, quod medium est inter bene sanum & malè sanum, antea ostẽdimus: Nunc verò sequitur vt doceamus, illud accipi, & sæpe pro eo, quòd est medium inter sanũ & ægrum. Ad hoc primũ facit, quod scribit cap. de signis optimæ cõstitutionis, vbi ita ad verbum habet. Quæ igitur dolore infestantur, & quorum motus sunt deprauati, aut omnino interierunt, manifectas habent determinationes. Quæ verò imbecilles edunt operationes, in magnis quidem distantiis facile discernuntur: in paruis verò ambigua sunt. Atque idcirco in eo genere collocatur dispositio, quæ neutrius contrariorum est particeps: quam & ipsam neutram dicimus appellari. Quę verba non possunt de alio neutro intelligi, quàm de eo, quod est medium inter sanum, & ægrum. Nam cum egerit de signis, quæ ægrotantia corpora ostendunt, & postea de signis sanorum corporum: necesse est vt per neutram dispositionem, cuius signa illic quærit, intelligat eam, quæ media est inter sanum, & ægrum. Quod & verba ipsa ostendunt. Nam comparando magnas distantias cum par-

uis, & ambiguis, non poteſt intelligere per magnas diſtantias, & imbecillitates, alia ſymptomata, quàm quæ ęgrotis accidunt. Per ambigua verò aliud, quàm ipſa neutra: non illa quidem quæ ſunt media inter bene & male ſanum: vtpote quæ nullam imbecilliatem habere poſſint vix inſalubribus, quòd ſana adhuc hæc ſint, conceſſam. Sed hæc ex aliis locis clarius patebũt, & præſertim ex cap. 81. vbi ſigna indicantia diſpoſitiones eorum, quibus imminent morbi, neutra vocat, & ipſam diſpoſitionem mediam inter ſanitatem, & ægritudinem pariter neutram dicit eſſe. Non ſunt autem parata cadere in morbos quæ neutra ſunt inter bonam, & malam ſanitatẽ. Et quid clarius, cum illic author teſtetur neutrum ſe intelligere, quod eſt inter ſanum & ægrum: item cum eodem loco corpora conualeſcentia neutra dicit eſſe? Conſtat ſe de neutro agere, quod medium eſt inter ſanum, & ægrũ: quoniam illi non egent ſola conſeruatione, vt ſani: ſicut in fine huius operis ſcribit, nec ſola mutatione, vt ægri. Idem etiam docet eo cap. ex ſymptomatis, quæ morbum prænunciant. Illa enim dicit eſſe neutra, prout referuntur ad preſentem diſpoſitionem, ęgra verò quatenus futuram ægritudinem præſagiunt. Itaque cum illic neutram diſpoſitionem à ſana, & ægra ſeparet, dicatque illam mediam eſſe inter ſanitatem, & morbum, ſiue ſanam & ægram, quis dubitare poteſt eum ſumere neutrum pro eo, quod eſt medium inter ſanum & ęgrum, non autem inter bene & male ſanum? Quinetiam cum 99. cap. pręſeruatiuam medicinæ partem dicat conuenire illis, qui non integrè valent, conſtat per eos, qui ita afficiuntur, intelligere neutrum, inter ſanum, & ægrum. Nam qui in ſanitatis latitudine continentur neutri, aut ſalubres, vel inſalubres, nequaquam egent præſeruatione, quia in ſuo genere ſani ſunt: nec pullulantes habent morborum cauſas. Quod etiam patet ex lib. ad Traſyb. vbi neutra corpora inter ſanum & ægrum præſeruationi ſubijci docet. Ergo neutrum in hoc libro ſumitur à Galeno, aliquando pro neutro, inter ſalubre & inſalubre, quando ſalubre ſignificat bonam ſanitatem, inſalubre verò malam: aliquando verò pro neutro inter ſanum, & ægrum. Cæterũ quòd ſalubre ſumatur pro eo, quod habet potentiã, vel

relationem ad sanitatem, & insalubre ad morbum iam ostendo. Id enim primum docet loquendi vsus. Nã vocamus salubres morbos, qui ad sanitatem, insalubres qui ad malum & mortem terminantur, tamquàm illi potentiam habeant ad sanitatem, hi vero ad mortem. Deinde causas salubres diffinit postea Galenus, quæ conseruant, vel faciunt sanitatem. Atque faciunt sanitatem, potentiam habent, vel certam relationem ad futurã sanitatem. Scribit etiam Galenus in cap. 82. huius, eadem signa neutra, & insalubria dici ob diuersam habitudinem & relationẽ. Insalubria quidem quòd morbum futurum portẽdant, neutra vero quòd præsentem dispositionem mediam inter sanam & ægram declarent. Et cum cap. 7. huius operis dicit, signa salubria esse, quę sanitatem præsentem, præteritam, & futuram declarãt. Insalubria, quæ eodem modo morbum præsentem, præteritum, & futurum significant. Profectò ostendit se salubria & insalubria vsurpare pro his, quæ habent relationem ad sanitatem, & morbum. Porrò ex neutrorum definitionibus & significationibus paulo inferius patebit, neutrum etiam sumi vno modo pro eo, quod habet relationem ad sanitatem & morbum. Hæc de varia significatione harum dictionum, quam notare quidem oportet, & animaduertere quomodo in singulis locis illis vtatur. Hic autem in definitione medicinæ nõ potest aliter eas vsurpare, quàm pro sano, ægro, & neutro, quod medium est inter sanum & ęgrum. Nam cum medicina polliceatur non solum sanorum tractationem: sed etiam ægrotantium, & eorum, qui inter hos sunt medij: ratio vtique exigit, vt hæc in definitione illius contineantur. Docet præterea ipsius authoris in hoc opere tractatio, quæ de sanis, ægris, & neutris agit, tanquam hæc in definitione sint cõprehensa. Ostendunt idem verba, quæ statim sequuntur, salubria inquit vocamus corpora, quæ sanitatem habent: signa salubria, quę eadem ostendunt: causas salubres, quæ illam efficiũt, aut conseruant: sic insalubria corpora intelligimus, quæ ægrotant: signa insalubria, quæ morbum monstrant, causas verò insalubres, quæ morbum efficiunt, vel conseruant. Idem probat quod dicit nihil referre si loco νοσώδων, νοσερὸς quis dicat: interpretatur autẽ vt antea diximus

in ſequentibus νοσερὰ corpora ægrotantia. Quare non aliter poteſt ſalubria intelligere, quàm ſana. Ex oppoſito enim oppoſitum colligitur.

Nomen verò ſcientiæ communius, non autem propriè accipere opportet.

Antea dixit Galenus definitiuam doctrinam, quam in hoc opere inſtituit, fieri explicatione definitionis medicinæ. Quare cum in ipſa definitione contineatur ſcientiæ nomen, & illud bifariam intelligi poſſit, communiter & propriè, explicat quomodo hic intelligi velit, communiter inquam, & non propriè. Anteà verò nos docuimus ſcientiam propriè ſumi, quando veras ſcientias ſolum ſignificat: communiter verò quando artes etiam comprehendit. Perinde ergo eſt, cum dicit medicinam hic eſſe ſcientiam, ac ſi diceret eſſe artem, vel mixtam vt nos oſtendimus, facultatem. Quomodo autem communiter dici poſſit medicina eſſe ſcientia, & cur non artis: ſed ſciētiæ nomine ſit vſus, operæ pretiu n eſt vt doceamus. Porrò ſcientiæ nomen artibus accōmodari antea ex Ariſtot. oſtendimus, qui in primo Metaphyſices lib. ſcientiam in ſpeculatiuam, factiuam, & actiuam diuidit, ſed nec ille docet cur ſcientiæ nomē omnibus illis habitibus commune faciat. Eſt autem (meo quidem iudicio) communitatis nominis ratio, quòd quemadmodum ſcientia habitus eſt, & rerum vniuerſalium, ita & ars. Et quoniā theoremata habet ars, quibus vtitur ad ea probanda, quæ in ea ſunt neceſſaria: ſicut ſcientia, principia obtinet quibus concluſiones ſuas demonſtrat. Quia ergo hæc, & nōnulla alia communia habet ars cum ſcientia, meritò ſcientiæ nomine aliquo modo artes comprehēdi poſſunt. Addo quòd definitionem hāc ab aliis mutuauit, & nihil immutare voluit: ſed ſolum illam interpretari, & explicare. Fallitur autem Montanus, qui hic etiam credit medicinam rectè ſcientiam appellari poſſe, & propriè, ſi ad artificem referatur: artem verò ſi ad opus. Nam antea oſtēdimus hanc relationem ſcientiam non facere: alioqui etiam ſordidiſſimæ artes veræ ſcientiæ cenſeri poſſent. Addo quòd Ariſtoteles paſſim ſcribat, artem conſiſtere in vniuerſalium cognitione, nec vnquàm ad opus deſcēdere,

dere, ꝙ facit sensus, memoria & experientia vt 1. Metaph. apertè testatur. Tradit idem author medicū duo habere crura quibus nititur: dextrū crus appellat habitum scientificum: sinistrum & experientiam, & artificium. Galenum autem hoc lib. nos docere velle, non quo modo operari: sed quo pacto habitum scientificum nobis comparemus, & postea opera aggredi possimus circa particularia. Meritò ergo inquit ille cum habitum scientificum hic doceat, medicinam per scientiam definit. Sed hæc ratio nullius est momenti, quod ex ipso, & Montano postea intelligere licet: qui dicit medicinam, vt ad operandum refertur, primò de corporibus agere, secundo de signis, tertio de causis, contrarium verò sequi ordinem, quando scientiam in nobis gignit. Atqui in hoc opere primum ordinem sequitur Galenus. Igitur operandi modum docet, nec aliud quidem docere potest, si medicinā explicare instituit. Illa enim opus sibi proponit nempe sanitatem, non veritatem, scientiæ obiectum, Postremo oporteret semper medicinam per sciētiam diffinire: quoniam qui docet vniuersalia solum docet, vt Galenus 1. ad Glauconem ostendit, & Arist. 1. metaphysices.

Salubre, insalubre, & neutrum vnumquodque tripliciter dicitur. Hoc quidem vt corpus, hoc autem vt causa, hoc verò vt signum. Etenim corpus quod sanitatē natura suscipere aptum est, & causam, quæ eādem efficere, vel conseruare, & signum, quod potest indicare, hæc omnia Græci salubria appellare consueuerunt: eadem ratione susceptiua corpora morborum & eosdem efficientes cōseruantésque causas, & signa indicantia, insalubria vocant, nec aliter corpora neutra, causas, signaue dixerunt.

Pergit Gal. explicare ipsam definitionem, assumpsit autem in ea nomen salubris, insalubris, & neutri. Quorū vsum, & significationē nunc docet vno, & eodē negotio

quoniam hæc nomina vnam, & eandẽ rationem ſubeũt. Perinde enim dicuntur multipliciter ſalubre, inſalubre, & neutrum. Vtitur autẽ hac diſtinctione prius, quàm definitione: quoniam quod multiplex eſt, & non vna ratione de omnibus dicitur, definiri nõ poteſt. Porrò hanc diſtinctionem alij putant eſſe diuiſionem accidẽtis in ſubiecta, alii homonymi in ſignificata. Refellitque Akachias priores: ſed nulla ratione, ſine qua etiam poſteriores laudat. Diuiſio enim homonymi in ſua ſignificata repetit ĩ ſignificatis homonymi nomen, vt cum dicimus homo ad hominem viuum, & hominem pictum, homonymũ eſt vbi homo æquiuocum in homine viuo, & homine picto repetitur: nec valet diuerſis rationibus dicitur. Ergo homo nymum eſt: nam analoga diuerſis quidem rationibus ſecundum prius & poſterius dicuntur, ſed non æquiuoca: verum ad vnũ aliquod relata, vt Ariſtoteles quarto Metaphyſices docet. Etenim corpus, cauſa, & ſignum ſalubria, ſanitatem reſpiciunt, & in ſe includũt. Nihil obſtat ergo, quo minus ſit diuiſio accidentis in ſubiecta, vel potius analogi in analogata. Sed quomodocunque dicatur, ſatis eſt quod de tribus, & de ſingulis diuerſis ab aliis rationibus dicatur. Aliter enim de corpore, aliter de cauſis, aliter de ſignis dicuntur hæc. Corpus enim ſalubre dicitur, quod eſt ſanitatis ἐπιδεκτικὸν inquit Galenus. Explicant autem hanc dictionem alij ſuſcipere ſua natura aptum, vt Leonicenus, item Manardus ita, vt talis ſit ſenſus. Corpus ſalubre dicitur, quod ſanitatem ſuſcipere natum aptumque eſt. Alij per actum ipſum, vt Akachias, vt talis ſit ſenſus. Corpus ſalubre eſt quod ſanitatem continet: & melius. Nam Galenus poſtea quum ſalubre ſimpliciter corpus definit, & non ſimpliciter, & neutrum, & inſalubre, per actum definit: vt quum dicit corpus ſimpliciter ſalubre eſſe, quod ab ipſo naturæ ortu bonam habet temperaturam in ſimilaribus, & bonã ſtructuram in diſſimilaribus. Malè præterea addũt natura aptum ſuſcipere. Nam ſiue à natura, vel naturę principiis: ſiue ab arte: aut alia ratione ſanum ſit, ſalubre eſt, & dicitur. Nam cum id corporibus, ſignis, & cauſis commune eſſe dicat, quomodo intelligemus ſignũ, & cauſam natura ſua oſtẽdere, aut facere aliquid. Nunc enim per ſe: nũc per accidens id

Diuiſio in ſalubre, inſalubre, & neutrũ qualis.

Corpus ἐπιδεκτικὸν quomodo intelligendum.

faciunt. Frustra ergo id corporibus addetur, quod causis, & signis non conuenit. Addo quòd idē verbū esset repetendum in corporibus insalubribus, & neutris, quod temerè fieret. Nam corpus insalubre est, & dicitur, quod morbum habet siue ex natura sua, siue casu, vel ob alias causas in illum inciderit. Et neutrum corpus, quod tale dicitur quia in vno tempore salubre, in alio est insalubre ab ortu neutrū vocari nō potest. Corp⁹ tamē salubre solum dicitur ꝙ suscipiat. Causa autem salubris duob⁹ modis, & quòd efficiat, & quòd conseruet sanitatem. Possumus addere & quòd præseruet. Nam ea, quæ morbos propellunt præsentes, & imminentes, præcauent ne sanitatē labefaciant. Et quę præsentem sanitatem conseruant, salubres causas vocamus, quod scilicet omnia ad sanitatem conferant, & eam tanquam scopum, & finem sibi proponant. Galenus autē hic pręcauentes. & in lib. de sanitate tuenda conseruantes non numerat: sed solum efficientes: nimirum quod ad has duæ aliæ reducantur, vt ipsemet in lib. inscripto ad Thrasybulū, an ars tuendæ sanitatis &c. docet. Nam qui conseruat, paulatim efficit, qui curat, cōfertim. Id, quod docet pulcherrimo exemplo antea etiam à nobis posito, ex duobus doliis plenis aliquo liquore, à quibus aliquid effluat, quorū vni adstet, qui reponat assiduè quantum effluit: alteri autē minimè: sed superueniat post magnum effluxum, qui affatim reponat quantū est deperditum. Vterque vt patet, tum is, scilicet qui continuo adstat: tum is, qui superuenit, idem faciunt. Replent enim quod vacuatum est, sed modo & quantitate differunt: quoniam vnus paulatim, alius affatim id facit. Idem contingit in sanis & ægrotis corporibus. Vtrumque enim restauratione eget, & correctione eius, quod est vitiatū. Sed qui sanis præest, quia antequam vitia magna sint, & sensibilia illa emendat, nihil de nouo facere videtur: sed solum conseruare statum præsentem. Qui autem morbis medetur, statum mutat, ob magnū lapsum, qui apparet. Ergo qui conseruat, & curat idem facit, emendat, scilicet vitia corporis: sed vnus minora, alius maiora, sic & qui præseruat: nec plane parua, vt is, qui conseruat: nec planè magna, vt is, qui curat: sed media vitia corrigit, & medium opus facit. Ad pręseruentes

rursus restaurantes, & senes fouentes aufer causas. Sunt enim & hæc media vitia senum, scilicet & eorum, qui à morbo resurgũt, inter perfectè sanos, & morbo affectos. Itaque omnes causaq; salubres ad efficientes, si quis exactè rem tractauerit, reducuntur. Galenus autem nunc id facit: nunc quum medici officia separat, plures causas salubres ponit. Signum autem salubre definitur esse, quod sanitatem demonstrat. Quæ definitio patitur eadem instantiam, quam & definitio causarum salubrium. Galenus enim lib. primo de crisibus, & in commentario Aphorismi duodecimi primi. & alibi sæpe, signa quædam dicit esse, quæ sanitatem presentem indicant, & ista appellat indicatiua: alia, quæ præteritam memoriæ subiiciunt: alia demum, quæ futuram prænunciant. Et meritò hæc omnia signa salubria dicuntur: cum ad sanitatem referuntur. Atqui hic solum indicatiua ponit nulla aliorũ facta mentione. Respondemus omnia signa verè indicatiua, & demonstratiua esse. Omnia enim ostendunt aliquid præsens, quod cum ad aliud non refertur, indicatiuum solum est signum, quod illud ostendit. Cum verò refertur ad aliquid, quod futurum est, aut præcessit, tunc prognosticum, & memoratiuum signum nuncupatur. Porrò quod de causis, signis, & de corporibus salubribus diximus, idem de insalubribus & neutris dicendũ. Tot enim modis dicitur causa, signum, & corpus insalubre, & neutrũ, quot modis hæc salubria dicta sunt esse, & significare. Cæterum multiplicem hanc significationem, siue diuisionẽ, vel explicationem (ne de nomine contendamus salubris, insalubris, & neutri,) probat ex communi loquendi vsu. Nam cũ de nominibus agatur: non aliter, quàm ex communi vsu illorum significatio ostẽdi potest: loquendum enim vt multi, sapiendum vt pauci. Verum mirari licet Leoniceni, & Manardi interpretationes, qui cum Græcorum consuetudinem in loquẽdo adferant, Latino vocabulo vtuntur. Aiunt enim Græcos salubria hæc omnia vocare. At Latini sunt, qui ita vocant, non Græci. Oportet ergo vocabulũ grecum illic relinquere, si Græcos ita loqui dicere velimus: aut quòd Calenus de Grecis scribit nos de Latinis dicemus, nulla Grecorum facta mẽtione, fietq; primo modo lectio talis, omnia hæc Greci ὑγιεινὰ

Signũ salubre quid.

Omnia signa esse indicatiua.

vocant. Secundo modo talis erit lectio, omnia hęc salubria vocamus.

Et secundum primam quidem rationem, atque præcipuam medicina est scientia salubrium causarũ, propter eas autem & aliarũ, secundo quidem loco insalubrium, & tertio neutrarũ, & post has eodem modo corporum, primo quidem & hic salubrium, secundo loco insalubrium, tertio neutrorum, itidem de signis dicendum.

Locum hunc nullus ex interpretibus huius operis est assecutus, nec constat inter illos, quid dicat author, & quorsum hęc scribat. Manardus solus connexionem huius contextus cum superioribus agnoscit hac ratione: cũ, inquit, Galenus ordinatam doctrinam in procemio fuerit pollicitus se in hoc libro tradere velle. Ordinata autẽ doctrina illa sit, in qua ea, quæ docentur talem ordinem seruant, vt aliquid illorum certa ratione primum ponatur explicandum: aliquid deinde secundum: & sic deinceps, sequitur vt ordinẽ constituat inter illa, ad quæ vniuersam tractationem tamquam in præcipua capita referendam esse proposuit. Dicit ergo duplicem constitui posse ordinem. Vnum in quo causę primum locum obtinent: & secundum signa: & postremum corpora obtinẽt. Alterum autem ẽ contrario nempe in quo corpora primum: signa secundum, & causę tertium locum tenent. Ego verò non solum hac: sed & alia ratione id factum fuisse à Galeno existimo. Cum enim antea inter ea, de quibus salubre, insalubre, & neutrũ dicuntur, prius enumerasset corpora, potuisset aliquis dubitare corporibus primo ea nomina conuenire: & propterea medicinam primo scientiam esse corporum. Vt ergo ostenderet se optima ratione id fecisse, & hunc ordinem sequendum esse in sequentibus, docet duplicem ordinem inter hęc esse, & sequendum esse eum, in quo corpora primũ locum obtinent. Vt ergo doctrinæ ordinem imponat, & tacitæ obiectioni occurrat, differit de duplici hoc ordine. Porrò q̧

dicit tale eſt, medicinam prima ratione ſciētiam eſſe cauſarum, ſecunda corporũ, poſtrema ſignorum. In operibus verò ipſis, de corporibus primo agendũ, poſteà de ſignis: poſtremò de cauſis. Subdiuidit rurſus inter cauſas primo ſcientiam eſſe ſalubrium cauſarum, ſecundo inſalubrium, tertio neutrarum: ſic de corporibus & ſignis, quòd inquã primo corporum ſalubrium, ſecundo inſalubrium, tertio neutrorum conſideratio facienda ſit, & ordo conſtituendus. Quare autem prima ratione medicina ſit cauſarum ſcientia: in ipſis verò operibus corpora primo conſideranda ſint, variæ ſunt opiniones, & omnes quidem à Galeni ſentẽtia alienæ. Manardus enim inquit, ſi naturę ordinem ſpectemus, cauſæ priores ſunt corporibus. Salubres enim cauſæ corporibus ſalubribus, & morboſis, & neutris, & inſalubres cauſæ inſalubrib⁹, & neutræ neutris tum corporibus, tum ſignis priores ſunt: ſi quidem cauſa, vt cauſa prior ſemper eſt effectu, ſic corpora ſignis comparata priora ſunt, cum corpora reſpectu ſignorũ prioris rationem obtineant. Secundum ergo primam rationem, hoc eſt (vt ipſe ait) ſecundum quòd ratio ipſam rei naturam ſequens poſtulat, medicina cauſarum primo ſciẽtia eſt, ſecundo corporum, tertio ſignorum. Salubria item inſalubribus, & neutris præponuntur, quia tum primo in medici conſideratione veniunt, tum etiam rationem poſitiui, & perfecti ſalubritas includit: ſi ad reliqua duo cõparetur. Inſalubre pręterea, neutrum meritò pręcedit: vtpote ſine quo neutrum intelligi nequeat. In operibus autem præpoſterũ naturali eſſe ordinem. Priora enim quodammodo eſſe ſigna: quoniam per ea corpora, eorũque affectiones cognoſcimus, vltimas eſſe cauſas, vt quas per ſigna & corporũ affectiones inueſtigamus. Hęc Manardus. Cuius ego interpretationem recipere non poſſum. Nam ſciẽtiæ non dicũtur eſſe ſcientiæ cauſarũ: ſed ſignorum, & effectuum. Ad ſcientiam enim aſſequendam cauſas aſſumimus, & ex illis paſſiones de ſubiecto demonſtramus. Habemus ergo ſcientiam de effectis, quæ in rebus naſcuntur, non de cauſis: & propterea non cauſarum ſed effectuum, & concluſionum, quæ ex cauſis eliciũtur, dicitur eſſe ſciẽtia. Igitur cum Galenus dicat medicinam eſſe ſciẽtiã cauſarũ, nequit intelligere eas cauſas, ex quib⁹

Secundum primã rationem medicinã eſſe ſcientiam cauſarum quomodo intelligẽdum ex Manardo.

ſcientia comparatur. Deinde cum ait naturę ordine cauſas ſuis effectibus priores eſſe, recte quidem ſentit: ſi de cauſis agamus, ex quibus effectus eliciuntur, & res componuntnr. Sed hoc nihil ad rem noſtram. Non enim hic corporum cauſas quęrimus: nec ſalubrium cauſarum corpora ſunt effectus: ſed ſanitas: & corpus hic nos non conſtituimus ex ſuis cauſis, cum de ſalubribus cauſis agimus: ſed in eo iam conſtituto ſanitatem tanquam effectum illarum cauſarum producere volumus. Quis enim aërem, panem, vinum, corporis cauſas eſſe dicet? cum tamen iſta cauſæ ſalubres ſint, vt ex cap. 85. huius operis patet. Scribit enim eo loco tot eſſe auxiliorum, id eſt cauſarũ conſeruatricum genera, quot ſunt modi, per quos corpus alterari poteſt. Ex quibus agnoſcitur quod per cauſas ſalubres, intelligit materiam medicam: non autem cauſas corporis. Poſtremo falſum eſt nos cauſas ſalubres inueſtigare per ſigna. Nam remedia per indicationes inueſtiganda tradit Galenus. Nullius ergo momẽti eſt illius ratio, quod attinet ad explicationem illius dicti Galeni, ſcilicet quod medicina primò ſcientia cauſarum ſit: reliqua autem bene dicere videtur, & diligentius poſtea nos cum ſigillatim reliquas contextus partes ex plicabimus, expẽdemus. Mantanus aliter locum iſtum explicat: ſed non etiam rectè. Nam neque continuitatis huius contextus vllam rationem reddit: quaſi temere à Galeno ſcribatur: neque authoris ſententiam aſſequitur. Ait enim, proponit Gal. vnum quod medicina dupliciter poteſt conſiderari, vno mobo, prout eſt habitus ſcientificus: altero vt ab artificum, & ad ipſum opus refertur. Si primo modo, tunc eſt ſcientia. At ſi vt ſcientia conſideratur, primo habet, vt circa cauſas verſetur, ſecundo circa corpora, tertio circa ſigna. Si vero conſideretur vt ad artificium refertur cõſideratio, primo eſt de corpore, ſecundo de ſignis, tertio de cauſis. Sed quia ægritudo habet cauſas, quæ quandoque latent. Ideo primo de ſignis agendum, vltimo de cauſis. Tractatio ob id Galeni in cauſis deſinit. Qui verò habitũ habet primo à cauſis incipit. Hæc ſunt, quę ad verbum ex Mõtani lectionibus trãſcripta ſunt nõ digna profecto tãto viro. Quis enim intelligere poteſt ex Galeni cõtextu quod medicina hic ab eo proponatur dupliciter con-

Cauſa ſalubris quid hoc loco ex Galeno.

Mõtani explicatio.

ſiderari, & ita conſiderari vt habitus ſcientificus, & vt ad opus refertur? Quandoquidem Galen. (vt antea oſtendimus cum tractabamus an medicina eſſet ſcientia vel ars) ſemper medicinam conſiderauerit vt ars eſt, & vt nos ad agendum, & medendum inſtruit. Deinde ſi id etiam concedamus, medicinam pro habitu ſcientifico aliquando ſumi: tamen nihil ab propoſitum facit quod de cauſarum cõſideratione hic tractat author. Non enim hic de cauſis agit, ex quibus ſcientia gignitur, & effectus probantur: ſed de cauſis ſalubribus, quatenus agunt in noſtrum corpus, & faciũt ad ſanitatem iuuandam. Præterea cur ſcientia primo de cauſis, poſtea de corporibus, & demum de ſignis tractabit? Prius enim de ſubiecto ſuo, quàm de cauſis conſiderat. Signa autem non tam vt ſigna, quam vt effectus expendunt. Sed hæc ſufficiant de illius opinione. Fundamento enim eius euulſo, facile erit reliquas dictionis, & ſententiæ particulas, quæ nullo ordine, nulláque ratione inter ſe cohærent, refellere. Nunc enim de corporibus, nunc de ſignis primo loco agendum ſtatuit. Et tandem concludit quòd de ſignis primo, cum tamen author, qui doctrinam hanc facit, primo de corporibus, deinde de ſignis, poſtremo de cauſis agat. Quorſũ præterea ſcribit cauſas morborum aliquãdo latere, & propterea de ſignis primum agendum? Quid enim ad ſalubres cauſas conſtituendas primo, vel ſecũdo loco facit morborũ cognitio, & quid faciunt ſigna ad ſalubrium cauſarũ vſum, de quo author agit non de cauſarum cognitione. Ita vt hæc explicatio, nec rationi, nec tractationi authoris conſentiat.

Curtii de eadem re opinione.

Curtius alio modo hanc ſententiam explicat: ita tamen vt partim veritatem attingat, partim non partim etiam quod dicit, confundat. Itaque ſecundum primam ratioñe explicat, ſecundum primam intentionem, ſiue conſiderationem: primo enim cauſas conſiderari à medico, ſecũdo corpora, tertio ſigna. Aliter adhuc verbum ſecundum rationem explicat, id eſt ſecundum definitionem datam ab antiquis: quòd medicina eſſet ſcientia ſanorum, ægrorũ, & neutrorum: vel per primam doctrinam, id eſt reſolutiuam. Nam ſecundum doctrinam reſolutiuam medicina inquit, primo conſiderat de cauſis, ſecundo de corpore, tertio de ſignis: quoniam qui vult curare morbum, ei

primo occurrunt quæ sunt immediata ipsi morbo. Sunt autem ista causę salubres, quæ morbum remouent: sed quoniam istud non potest fieri nisi morbus cognoscatur, & corporis natura: ideo corporis cognitio, & signa necessaria, vbi per resolutiuam doctrinam inquit causæ primo considerantur: deinde corpora, & signa. Contrario autem modo fieri, in opere ipso, alio loco paulò infra hęc verba Gal. ita exponit, quia potuisset aliquis dubitare de quo primo est medicina, respondet quod in intentione, seu consideratione, primo considerat causas, secũdo corpora, tertio signa. Et iste est primus ordo. Secundus verò ordo est contrarius, qui in opere scilicet conspicitur: quoniam primo est cognitio corporis humani ex signis, postea verò cognitio causarum. Quod enim est primum in intentione, vltimum esse in executione. Hæc sunt quę ex confusis lectionibus Curtii collegimus. Ex quibus illud falsum primo est, quod secundum rationẽ explicari possit secundum definitionem antiquorum. Non enim definitio per se ostẽdit medicinam causarũ primo esse scientiã: alioqui frustra id explicare conaretur Galenus, quod per ipsam definitionem intelligitur. Illud etiam falsum secundum primam rationem intelligi posse secundũ primam doctrinam, λογός enim vocabulum græcum, à quo egregias istas significationes sumit, nunquam doctrinã significat. Præterea falsum est doctrinam resolutiuam à causis salubribus incipere prius quàm à corporibus. Vt enim antea ostẽdimus à fine, nempe sanitate ea incipit, à quo Gal. in lib. de constitutione artis statim corpora extrahit, postremo omnium causas salubres. Deinde non video quomodo ante executionem operis, causæ primo considerentur. Non enim causas salubres inuenire possumus, & de his quicquam statuere, priusquam corporis dispositio præcognita ex signis sit. In executione itaque etiam causæ salubres vltimo loco veniunt enarrandæ. Quod autem benè dixit assumemus, quum nostram sententiam aperiemus. Nunc examinemus Achachiæ opinionem, & postea nostram breuiter subiungemus. Achachias enim duplicem hunc ordinem Galeni ex prioris, & posterioris variis significationibus explicare nititur. Prius enim aliquid altero dici, sensu, tempore & dignitate.

Ac natura quidem causas corporibus priores esse & corpora signis: ordine verò sensus signa causis priora dignitate & tempore sanitatem morbo, & salubres proinde causas insalubribus & neutris: morbosas verò neutris, nõ dignitate: sed natura priores, siquidem neutrum ad salubre, & morbosum refertur. Et hoc modo coludit causas natura priores esse, & corporibus, & signis. Hæc verò ipsa sensu priora esse. At qui Gal. cum dicit secundum primam rationem medicinam esse scientiam causarum salubrium, non potest intelligere de eo, quod natura prius est. Nam vt antea diximus id locum habet in causis, quæ ad suos effectus referuntur, non in causis salubribus relatis ad corpora, & signa. Non enim causæ salubres, signorum, & corporum causę sunt, sed sanitatis, ad quam referuntur, vt antea quoque diximus. Quod si docendum proposuiset an prius de causis salubribus, quam de sanitate agendum esset, vel de salubribus, quàm de morbo, poterat ratio sumi à causis & effectis, quæ quidẽ in corporibus, & causis nulla agnoscitur esse ratio, & comparatio quæ sumitur à causis, & effectis. Præterea in alio ordine, & seipsum confundit, & Gal. contradicit. In artis enim operibus ait primo sese offerre corpus, postea verò signa. Paulo verò inferius concludit eo ordine primo de signis agendum. At Gal. scribit primo sese offerre corpora ex signis cognoscenda. Quare cum nulla ex supradictis opinionibus Gal. literæ & sensui quadret: breuiter quid sentiendum sit explicabo, & ex artis principiis veram (ni fallor) interpretationem eliciam. Sunt autem duo potissimum, ex quibus id facile probare licet. Primum ex definitionibus medicinæ, & actione medici sumetur. Si enim medicina definitur esse ars, quæ corrigit corporis vitia: nihil autem aliud sit corrigere, quàm salubres causas corpori admouere: prout vitia corporis exigunt. Profecto constat, medicinam causarum salubrium primo scientiã esse: primum enim illud est vnicum officium quod medicina docet, & medicus præstat. A medendo enim medicus dicitur: Non eo, quod corpora vel signa consideret. Mederi autem vt diximus, nihil aliud est, quàm vsum & vim salubrium causarum tenere. Secundum argumentum sumitur ex Gal. lib. 1. de victu acut. text. 3. vbi scribit curatio-

nem per se à medico exerceri. Prædictionem autem, & dignotionem propter curationem. Curare autem nihil aliud est, vt diximus, quàm salubrium causarum cognitionem habere, illarúmque vsum, & vim cognoscere, & quod de curatione dixit, idem de conseruatione dicendum, & præseruatione. Fiunt enim hæc omnia vsu salubrium causarum per magis, & minus discrepantium. Quod autem primo & per se considerat, illud & secundum primam rationem consideratur. Quare meritò dixit Gal. causas salubres secundum primam rationem à medico considerari. Alia enim, corporum inquam cognitio, & signorum, non prima sed secunda ratione vt Gal. eo loco scribit, à medico considerãtur, quatenus scilicet ad rectũ causarum vsum conferunt. Quia enim illis vtimur in corpore humano, & in diuersis illis affectibus, necesse est vt corporis, & signorum naturam, & differentiam teneamus. Et quid clarius est hac explicatione, quæ & naturæ rei, & Gal. dictis quadrat, à quibus recta interpretatio eorum, quæ hic dicuntur, petenda erat. Siquidem hic liber compendium aliorum est, & ab illis huius explicatio sumenda. Ac miror profectò quòd nullus ex interpretibus Gal. authoritate vtatur ad hanc particulam explicandam. Iam si quis ad nostram interpretationem rem reuocare velit, quomodo melius potest explicari dictum, quòd medicina prima ratione causarum salubrium scientia sit, quam quòd primo & per se medicus salubres causas consideret: & vt dici solet) primò habeat in intentione & vltimo in executione, reliqua autem per accidens, quatenus scilicet ad causas salubres & illarum rectum vsum vel referuntur, vel conferunt. Quo fundamento iacto, licebit iam reliqua explicare, & ordinis inter illa constituti rationem reddere. Si enim salubres causæ corpora præcedunt, & signa præcedent & insalubres illa: contrariorum enim eadem est ratio. Non enim possũmus salubres causas cognoscere, illarúmque vsum, & vim, nisi & insalubrium naturam eodem negotio cognoscamus. Salubres ergo causę insalubres statim trahũt. Salubres autẽ & insalubres neutras. Extremis enĩ positis, media poni necesse est. Et tertiũ locũ neutra sibi vẽdicant: vt quæ nisi positis extremis poni nequeãt. Postcausas oẽs salubres in

quam insalubres,& neutras,corpora secundum locum sibi vendicant. Agunt enim causæ in corpore ipso , & salubres dicuntur quòd ad corporis sanitatem conferant.Meritò ergō superius dictis rationibus corpora causis cedūt. Signa autem præcedunt: quoniam cū causis maiorem cōnexum habent,quàm signa,causas enim,vt diximus, primo quidem consideramus vt scilicet sanitatem corporis iuuare possimus.Quoniam autem id facere non licet nisi varij affectus corporis cognoscantur:ideo signa considerantur : vt ex illis varios corporis affectus discernamus. Porrò eadem ratione corpora salubria,insalubria,& hæc neutra præcedunt,& eodem modo signa salubria, insalubria,& hæc neutra,quomodo causas salubres,insalubres, & has neutras præcedere diximus. Quod salubria insalubribus præstātiora & natura,& tēpore priora:insalubria verò & si imperfectiora neutris: tamen quia hæc sine illis cōstare nōn possunt,ideo vltimo loco merito collocātur.

At in operibus prima quidem est corporum cognitio,quæ habetur ex signis,post hæc earum, quæ in ipsis inuentio causarum.

Loquendi modus Gal.fecit vt Curtius dubitauerit de hac interpretatione,cū enim inquit duos ordines ponat Gal.vnum,in quo causæ primo loco,corpora secundo,signa tertio cōstituantur:alterum autem, in quo signa primum locum,corpora secundum,causæ tertium obtinent, neutrum ex iis postea seruat,primo enim de corporibus, deindè de signis,postremo de causis agit.Igitur frustrà de duplici hoc ordine egit. Gal. si neutrū ex illis postea seruat.In hanc dubitationem etiam Manardus incidit , nūc corpora primo statuās,nunc signa. Sic Acakias signa nūc ante corpora,nunc post corpora considerari scribit: cum tamē Gal.ex ipsa dictione litem dirimat,corporum enim dignotionem in ipsis actionibus , siue artis operibus, nec non etiam in arte discenda primo sese offerre scribit,corpora enim primo proponit:deinde illorum ex signis dignotionem,constátque & illum per verba corporum dignotionem ex signis,duo ponere,corpora & signa. Atque ex eo,quod corpora dignotioni proponit,corporibus primum locum dare. Ac ratio , & vsus etiam id docet. Ne-

mo enim signa affectionum corporis alicuius sibi proponet inuestigãda, nisi primo corpus ipsum ob oculos proponat. Vsus pariter id docet. Nam cum ad ægrotum accedimus, primo illius corpus contemplamur: deinde ex illius cõtemplatione signa colligimus ad affectus dignoscendos: tantam tamen habent connexionem, & corpora, & signa, vt statim simul fere occurant, vt substantia & accidens. Sunt enim signa corporis accidentia: vel ab illis ratione solum differunt, vt postea ostendemus cum de signis agemus. Vt igitur substantia accidentia coniuncta, simul quodammodo sese offerunt: tamen prius substantia nobis occurrit consideranda: Sic & corpora prius veniunt consideranda & spectanda. Postea autem signa, ex quibus scilicet corporis affectuum varietatem, & magnitudinem agnoscimus. Postremo autem causæ salubres considerantur: ex quibus quidem cognita corporis vitia emendamus. Miror autem quod Manardus non agnoscat contradictionem, quę est in dictis suis, cum inquit, medico prius sese offert corpus ęgrotum: sed quia ille cognoscere aliter, quàm per signa ægritudinem non potest, ideo ad hæc se conuertit & sic quodammodo signa præcedunt. Quomodo enim signa præcedunt, si corpus primo sese offert? Nec valet, corporum cognitio non potest haberi nisi ex signis: ergo signa præcedunt: Imo potius contra fit: oportet enim si signum alicuius rei debet esse, rẽ præesse, quæ significatur. Et quod dicit de causis, quòd scilicet sine illis curatio fieri non possit, non ostendit causas tertium locum obtinere debere.

Sed quoniam effectiuum, indicatiuum, & susceptiuum dupliciter vnumquodque dicitur, hoc quidem simpliciter, hoc verò vt nunc, nosce oportet, amborum esse medicinam scientiàm.

Cum dixerit medicinam scientiam esse salubrium, insalubrium, & neutrorum. Hæc autem dici de his, quę sanitatem efficiunt, quæ vocantur causæ salubres: & de iis, quæ indicant scilicet signis: ostenditque præterea duplicem in illis reperiri posse ordinem, & quem ex illis in hoc opere sequi velit. Rursus ea subdiuidit, sumpta di-

uisione ex duplici significatione susceptiui, indicatiui, & effectiui. Idque facit, vt paulatim ad id descendat, quod multiplex non est, cuius tractationem postea aggredi possit: tum vt tacitæ obiectioni respondeat, quæ ex definitione oritur, cum enim dixisset medicinam salubrium, insalubrium, & neutrorum scientiam esse: hæc autem dupliciter dici, vel quod simpliciter talia sint vel vt nunc talia: nimirum cum susceptiuum, indicatiuum, & effectiuum ita dicantur: potuisset quis existimare, medicinam non esse scientiam eorum, quæ vt nunc talia dicuntur. Admonet ergo amborum esse medicinæ scientiam, sed rationem huius rei non reddit. Est autem hæc ratio, quòd medicus corporis vitia corrigere debeat, quotquot reperiuntur, quæ correctionem admittunt. Quapropter si solum quæ simpliciter talia sunt, consideraret, sine præsidio relinquerentur, qui in alio statu viuere reperiuntur. Esset quoque inutilis materia medica, quæ apta est duntaxat succurere illis, quæ vt nunc talia sunt. Vt igitur aliæ facultates vtrúmque oppositum considerant (sicut apparet ex Aristotel. qui in logicis non solum de bonis, sed etiam de malis syllogismis, & aliis argumentationibus agit. Ita medicus non solum salubria, insalubria, & neutra simpliciter, sed etiam vt nunc talia considerare debet. Et quemadmodum aliæ facultates quod simpliciter tale est, primo & per se considerant: sic medicus in sua arte idem facit. Nunc verò videndum est, quid intelligat Gal. hoc loco per simpliciter, & vt nunc.

De verbo simpliciter & vt nũc.

Qua quidem in re putant vniuersi interpretes illum intelligere vt nunc, idem quod Arist. secundum quid: & simpliciter eodem modo cum illo vsurpare. Diffiniri autem ab Arist. cap. vltimo secundi top. & in elenchis simpliciter illud dici, quod absolutè, id est sine additamento enũciari potest: quomodo dicimus niuem esse albã eo, quòd reuera, & sua natura talis sit, nec aliquo additamento eget, quo intelligamus eam esse albam. At secundum quid tale est, quod non simpliciter tale: illud autem est, quod sua natura tale non est, & ob id simpliciter tale enuntiari non potest: sed cum additione illius, quo intelligimus tale nominari: veluti cum dicimus Æthiopem esse se-

cundum dentes album: vbi si album dicimus, non simpliciter dicimus: sed cum adiunctione illius, cuius ratione albus enunciatur. Est ergo vt breuiter dicam apud Arist. simpliciter tale, quod sine aliqua adiunctione pronuntiatur, secundum quid tale, quod assumit aliquid, cuius ratione tale dicitur. Istud autem quod Arist. secũdum quid tale dicitur esse, fieri potest multis modis: vel adiunctione partis, vel temporis, vel finis, vel alterius rei prout de diuersis rebus consideratio, & enuntiatio fit. Adiunctione quidem partis, vt Æthiopem dicimus album secundum dentes. Adiunctione verò temporis, vt si quis dicat aliquem nunc iustum esse. Adiunctione finis, veluti si quis dicat aliquem bonum esse ad furandum, verum si quis diligenter vtriúsque authoris tactationem expendat, inueniet diuerso modo hæc nomina ab illis vsurpari. Nam Gal. quod simpliciter tale est, non pronunciat absolutè, sed cum adiunctione huius nominis simpliciter. Aristotel. verò quod simpliciter est tale, non intelligit pronuntiari debere cum ipsa dictione simpliciter. Non enim dicet niuem simpliciter esse albam, vt illam significet simpliciter albam esse: sed illam dicet albam. Galenus verò quod simpliciter tale est, ita intelligit esse, quod cum dictione ipsa simpliciter assumitur: id quod facile probare possum. Nam corpus salubre diuidit in illud, quod est simpliciter, & vt nunc salubre. Esse autem apud Aristotel. corpus salubre, simpliciter salubre: quia absque adiunctione aliqua pronuntiatur. Apud Galenum verò tale non est, sed quod simpliciter assumit. Idem patet ex definitionibus, quas tradit inferius de corporibus neutris. Inquit enim iuxta primum significatum neutrum esse corpus, quod exquisitè medium est insaluberrimi & saluberrimi corporis. Et huius hoc quidem simpliciter tale, quod ab ipso ortu naturæ ita est constitutum. Ex quo quidem loco patet neutrum quod sine adiunctione dicitur, & propterea simpliciter neutrum est, apud Arist. distingui à neutro, quod simpliciter à Galeno neutrũ dicitur, propterea quod simpliciter est tale, non indicat perfectionem in suo genere. Nam si quis dicat Socratem esse iustum, simpliciter ex Aristotele enuntiat, at propterea nemo intelligit Socratẽ perfectè esse iustum, sim-

Simpliciter & secundũ quid apud Arist.

Simpliciter Gal. aliter quã Arist. vsurpat.

Secundum quid, & vt nunc, non idem.

pliciter vero apud Galenum perfectionem ostendit, vt postea docebimus. Cæterum differre vt nunc tale ab eo, quod est secũdum quid tale apud Arist. facile quoque intelligere possumus. Nam quod vt nunc tale est, imperfectionem quandam duntaxat in suo genere, & recessum quendam ab eo, quod exactè tale est, significat, nõ autem id quod sua natura tale non est, aut certe non secundũ totum, aut plurimas suas partes tale existit, quippe quum salubre diuidatur in simpliciter, & vt nunc, tanquam in suas species: id verò quod secundum quid tale est apud Aristotelem, nõ facit speciem aduersam ei quod est simpliciter tale. Nam corpus salubre: vt nũc, salubre quidem est, & dicitur, non quod secundum vnam partem sit salubre: sed quod totum ipsum, & reuera salubre sit, & illud habeat, à quo omnia corpora salubria dicuntur, nẽpe sanitate: differtque à corpore simpliciter salubri, solum penes sanitatem meliorem, & deteriorem. Quod enim simpliciter salubre est, optimam sortitum est sanitatẽ. Quod verò vt nunc salubre dicitur corpus, sanum quidem est: sed non optima sanitate præditum, vt postea docebimus. Quinetiam Manardus in eo fallitur, quod simpliciter salubre dicat esse, quod à generatione est bene temperatum & constructum: nam si salubre simpliciter ex generatione definitur esse, communis nõ fit definitio causis, signis, & corporibus, quod tamen ratio postulat: nimirum quòd omnia simpliciter dicantur tum salubria, tum insalubria & neutra. Neque enim causæ, aut signa simpliciter talia nũcupari possunt, quòd in suo ortu talem naturam acceperint: temere enim (vt antea annotauimus) dicemus alimẽta, & medicamẽta quę sunt causę salubres, insalubres, & neutre, simpliciter talia esse eo, quod à suo ortu huiusmodi sint. Perperam quoque bona excremẽta, bonũ colorem, & alias qualitates dicemus signa esse simpliciter salubria, quia ex suis principiis talem naturam & vim acceperint: quippe cum nullus ortus, nulla origo à primis principiis in illis requiratur, vt simpliciter talia dicantur. Montanus quoque cum deberet definire quod simpliciter, aut vt nunc tale est communi definitione corporibus, causis, & signis tractationem contrahit solum ad corpora: ac quod antea de salubri & insalubri dixerat

Manardi opinio de eo, quod est simpliciter salubre.

Mõtani opinio de simpliciter salubri.

rat, nunc ad ſanum, & ægrum transfert: vocatque ſimpliciter ſanum, quod ſemper ſanum eſt, & ſine morbo moritur per reſolutionem caloris: ſimpliciter verò ægrum, quod eſt penitus ægrum, & inſalubre: ſemper verò ægrũ, quod ſemper ægrotat. Cuius quidem opinio ita abſurda eſt, vt confutationem non poſtulet, & à nobis eorũ gratia, qui id nõ agnoſcunt, vbi de corporibus agemus, conuelletur. Nunc verò præſtat docere quid Galenus de hac re ſentiat ex ipſius verbis, & tractatione mutuatis argumentis. Qua quidem in re illud probare aggredior, quod à nemine hactenus animaduerſum video, & totius rei ſummam continet: nempe non modo hæc nomina ab eo vſurpari. Nam ſemper tale in definitione corporum ſalubrium, & inſalubrium vocat, non quod ſemper duret quale dicitur: ſed quod in ſuo genere eſt ſummũ. In neutris verò definiendis mutata definiendi ratione, non amplius vocat ſemper neutrum, quod eſt in ſuo genere exactiſſimũ: ſed quod ſemper durat. Ex quo errore, vt poſtea docebimus, factum eſt, vt non potuerit definire omnia neutra tertij ſignificati, ſic etiam in definiendo corpore ſalubri, & inſalubri, vocat corp⁹ vt multũ ſalubre, & inſalubre, ꝙ parũ deficit ab eo, quod eſt ſummũ ĩ ſuo genere. Neutra verò vt multum vocat, quæ per omne vitæ tempus talia non perſeuerant: ſed aliquas mutationes capiũt. Sumit etiam verbum vt nunc dupliciter. Nam ſalubre vt nunc corpus, non videtur aliter intelligere, quàm quod inter ſalubria plurimum recedit ab eo quod eſt ſaluberrimum. Quod ſatis oſtendit cũ dicit ſalubre vt nunc corpus eſt, quod bonam quidem, ſed nõ optimam habet ſanitatem. In neutris autem, præſens quoddã tempus breue ſignificare tradit. Ex qua etiã varietate ſe, lectoreſq; confundit, & docet quæ in medicina nullius ſunt momenti. Nam quin attinet ad medicum ſcire, quædã corpora eſſe in breui quodam tempore ſalubria, inſalubria, & neutra, aut ſi id voluit, cur ſigna poſtea? non docet, quæ huiuſmodi affectiones oſtendunt. Sed quænam poſſunt eſſe ſigna harum affectionum? Nã ſi ſemper indicat tempus vniuerſum, quo viuimus, oportebit mortẽ expectare, antequam cognoſcere poſſimus an aliquis ſemper ſit ſalubris, inſalubris, vel neuter. Et cur etiam cauſas ſalubres

Salubre ſimpliciter, ſemper, vt multum quomodo ſumatur ex Gal.

Vt nunc dupliciter ſumi à Gal.

poſtea non adfert, quæ hanc affectioné reſpiciant? De eo verò quod ſimpliciter tale eſt, nihil docet, quod ſit cõmune corporibus, cauſis, & ſignis: & quod ſcribit de corporibus, poſtea oſtendemus, nõ rectè ab eo dictũ. Nunc verò ſolũ explicare volo, quo pacto hæc nomĩa ex ipſa verborũ etymologia, & vt poſtulat rei natura, atque adeo ipſa authoris tractatio, ſint intelligẽda. Verbũ ſimpliciter qđ grȩci vocãt ἁπλῶς vario modo ſumi à Gal. ex lib. de tẽperamẽtis potiſſimũ intelligere licet: ſumit enim ſimpliciter ſiue abſolutè pro eo, quod eſt ex propria natura tale, quo modo ſcribit primo de tẽperamẽtis animalia à veteribus nõ eſſe dicta calida & humida, propriȩ tẽperaturæ gratia, & ſimpliciter, ſed collocata ad ſtirpes, & mortua. Sumit ſimpliciter pro eo, quod eſt extremè, quomodo ignem abſolutè, & ſimpliciter calidum pro eo, quod eſt ſummè calidum. Item ſimpliciter idem eſt quod ſine additione illius, cuius res eſt, pronunciatur: vt ſi quæratur cuius temperamenti eſt os, non adiecto leonis, aut alterius animãtis, id ſimpliciter quȩri dicitur. Alio modo ſimpliciter idẽ eſt, ꝙ exactè & perfectè, vt tẽperies animalis ſimpliciter optima nõ dicitur, nec media ſimpliciter, id eſt nõ exactè media, & penitꝰ optima. Præterea ſimpliciter vſurpat pro eo, quod eſt ſine diſtinctione, vt ſimpliciter non eſſe reſpondendum ait, vbi quȩritur an aliquid ſit frigidum, an calidum. Sumit & ſimpliciter pro eo, quod eſt comparatum ad medium ſui generis. Quo pacto vermem abſolutè loquendo ſiccum, vel humidum intelligi ſcribit, id eſt quod talis ſtatuatur ad medium, quod inter vermes conſtituitur comparatum. Quomodo magnum etiam & maius in libris de pulſibus differre tradit: nẽpe quod magnum ſimpliciter dicatur: maius autem minimè. Nam magnũ ſine collatione, non dicitur, non minus profecto, quàm maius: ſed id, ad quod magnũ dicitur, nõ additur: quoniã ad mediũ ſui generis collatione dici intelligitur. Additur autem id, ad quod maius dicitur, quoniam ad multa collatio fieri poteſt & nihil ob id firmum eſt, ad quod reſpicientes reſpõdere poſſimus. Tot ferè, aut pluribus etiam modis ſimpliciter ſiue abſolutè aliquid dici intelliget vnuſquiſque, qui diligentius eum authorem perlegere non grauabitur. Verum in hoc opere, non aliter ſumere poteſt ſimpliciter, quã pro eo, quod exactè &

Simpliciter quot modis ſumendum.

Simpliciter in hoc opere

perfectè est tale. Docet enim eius oppositum vt nũc, quod imperfectionẽ quandã ostendit, nec nõ definitiones corporũ simpliciter salubriũ, insalubriũ, & neutrorũ, in quibus perfectam quandã in suo genere naturã ex hoc nomine se intelligere declarat. Idẽ ostẽdit latitudo sanitatis, quã explicat 8. cap. huius, vbi simpliciter salubria ostẽdit esse, quæ perfectam obtinent sanitatem. Idem requirit tractatio huius authoris, & artis nostræ, quæ pollicetur cognitionem omnium corporũ, signorum, & causarũ. Hæc autẽ non omnia sunt æqualiter affecta, sed quædã perfectè, & exactè in suo genere: alia verò ab eo declinãt. Quos quidẽ gradus, & recessus notare oportet, vt singulis propria præsidia accõmodari valeant. Cæterum verbũ vt nũc quod græcè Gal. dicit ὡς νῦν, Akakias vertit in presentia, sed perperã. Nam in presentia verbũ non opponit ei, quod simpliciter hic intelligit Gal. Vt enim simpliciter non est nomen tẽporis, sed perfectionis: Ita verbum vt nunc, imperfectionis, non autem tẽporis nota est. Dixisset enim nunc, si tempus significare voluisset: non autẽ vt nunc. Est autem meo quidem iudicio hæc loquẽdi forma sumpta ab Herophilo, qui fortè purioris sermonis Græci rationem nequaquã tenebat, sed Chalcedonio, vt patrio idiomate vtebatur. Verum diligentius adhuc cum de corporibus vt nũc salubribus agemus, huius viri, & aliorum qui malè de ea re senserunt, refellemus opinionem.

quo modo sumendum.

Vt nunc quid.

Ipsum verò simpliciter duobus dicitur modis, & quod semper, & quod vt plurimum.

Subdiuidit rursus Gal. alterũ ex duobus predictis, cum enim dixerit vnũquodque illorũ vel simpliciter tale esse, vel vt nũc tale: rursus id, ꝙ simpliciter tale est, duobꝰ modis dici refert, & vtriusque pariter medicinã esse scientiã. Dicitur enĩ aliquid simpliciter tale, vel ꝙ διαπαντὸς inquit tale sit, vel ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ. significat autẽ διαπαντὸς prorsus, penitꝰ, semper: ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ magna ex parte, ferè, vt plurimũ: vertunt autẽ interpretes hoc loco cũ magno errore illud semper, hoc verò vt plurimum, siue magna ex parte, sed perperam: hæc enim nomina nihil aliud debent significare, quàm gradus quosdam maioris, aut minoris in suo genere perfectionis: Nam docent id in primis verba Gal. cum definit species corporũ simpliciter salubriũ.

Ait enim corpus διαπαντὸς esse salubre, quod est optima temperie præditum & maxime commensuratum: ea autem quæ talia sunt, vt Galenus scribit in primo de sanitate tuenda diu durare non possunt, quum mutationem capiant ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, salubre, quod à constitutione optima non valde admodum deficit, nulla vt apparet in vtroque facta temporis mentione. Debet præterea hæc definiendi ratio, & significatio communis esse causis salubribus, insalubribus & neutris. At quo pacto dicemus causam illam simpliciter esse salubrem, quæ semper, aut plurimum sit salubris. Quid enim in tota materia medica reperiri potest, quod semper salubre, aut insalubre, vel neutrum sit: quippe cum res eadem nunc salubris sit, nunc insalubris, alias verò neutra, pro diuersitate corporum, quibus adhibetur, & ex diuerso vsu vt Gal. in 3. lib. huius, & alibi passim docet. At prorsus & exactissimè salubres, insalubres, & neutræ causæ, & minimum ab exactissimis recedentes dicuntur, firma quadam ratione: quoniam cum simpliciter tales dicuntur, ad certum medium referuntur, vt alia omnia, quæ in medicina bona, mala, temperata, intéperata, aut alia vi prædita dicũtur; Quod ergo illi semper tale intelligunt, nos prorsus & summè tale intelligamus. Quod rursus illi vt plurimum vertũt, vno verbo exprimere non possumus, quia non habemus, quod minimum eum recessum ab eo, quod est exactissimum, significet, Dicemus ergo per circumlocutioné ferme exactissimum, & perfectissimum. Atque ita seruabimus tum in corporibus, tum signis, & causis vnam & eandem docendi rationé vniuerso operi & arti nostræ accõmodatam: nimirum in qua gradus & recessus in iis annotauimus. Cogitur & Galenus ita perpetuo hæc nomina vsurpare: tametsi vt paulo antea diximus in illis euariat, & suam tractationem in neutris corporibus vitiat. Manardus quoque in eo hallucinatur, cum ait id quod defecit ei, quod salubre vt multum dicitur, sensu dignosci nõ posse: nam signa quibus Galenus salubria inter se distinguit, sensu percipiuntur: alioqui causæ salubres conuenientes adhiberi non possent, si incerta essent indicia. Addo quod Galenus paulo postea vbi sanitatis latitudinem distinguit, dicat sensum debere esse omniũ illorum

iudicem. Quomodo autem & id quod exactiſſimum eſt, & id quod ab exactiſſimo aliquantulum recedit, ſimpliciter tale dici poſſit, nullus ex interpretibus docet. Ratio hæc eſt, quòd medicus non ſolum iis, qui exactam obtinent naturam, ſed aliis etiam, qui quomodocunque ab ea deflectunt, artem ſuam pollicetur: Curtij autem ratio explodenda eſt: ait enim ille Galenum hac vti diuiſione, quoniã duplex eſt ſanitas, vna quę eſt in indiuiſibili, nempe in exacta omnino & vera æqualitate poſita, quã medicus non conſiderat: quippe cum medicus non quærat inducere ſanitatẽ, aut cõſeruare, quę vel nõ datur, vel ſi datur propter mutationes cõtinuas quas noſtrũ corp9 ſubit, vix puncto, & momento temporis durat: Aliam dicit eſſe, quæ latitudinem habet, & eſſe reperitur, de qua medicus agit. Vt ergo, inquit, excluderet eam, quæ planè exacta eſt, & abſoluta à conſideratione medici, diuiſione vſum fuiſſe Galenum, vtriuſque tamen medicinam eſſe ſcientiam. In quibus quidem verbis manifeſta apparet contradictio: Nam quo pacto poteſt eſſe medicina ſcientia illius, quod à medici cõſideratione excluditur? Nos quidem concedimus, ſanitatem quæ in exacta ęquabilitate ponitur, in rei natura nequaquam reperiri, eam tamẽ ſubici conſiderationi medici aſſerimus. Nam etſi illam non conſeruat, aut non reſtituit, vt quæ nõ exiſtat, tamẽ eam ſibi proponit tamquam regulam & normam perfectiſſimã, ad quã alias vniuerſas imperfectiores quę in rei natura ſunt, reuocat: Sic enim Gal. in lib. primo de ſanitate tuenda, ſanitatem quandam perfectiſſimam aliarum regulam fingit & ſtatuit. In lib. de temperamentis temperaturam vnam ponit planè exactam, & æquali miſtione qualitatum confectam: ad quam reliquas poſtea bonas, & malas in rei natura apparentes tanquam ad Policleti regulam (vt ipſe ait) redigit. Eodem pacto Ariſt. ideam demonſtrationis definit, & Cicero perfectum oratorem, qualis, inquit ipſe, nemo hactenus fuit. Ac vt breuiter dicam, in omni genere rerum ſcriptores & artifices ideam quandam, & perfectam formam fingunt: quam tantum abeſt, vt contemnant, vt omnium primam proponant, nimirum ſine qua reliqua conſiderari, & tractari nequeunt. Ergo vtriuſque ſanitatis medicinam eſſe

ſcientiam cum Galeno dicimus, illius quidem perfectæ, tanquam regulæ & normæ aliarum, alterius autem ea ratione, quod in illa verſetur artifex, & facultatem ſuam exerceat. Sed alia ratione Curtij opinio refellitur, quod Gal. non ſolum de ſalubritate abſoluta, & ea quæ ab illa aliquantulum recedit agat: ſed etiam de inſalubritate, & neutralitate, quę in ſuo genere pariter obtinent, quod exactiſſimum eſt, & quod ab eodem recedit: Non ergo Gal. diuidit quòd ſimpliciter eſt, in id quod prorſus tale eſt, & illud quòd ferè eſt exactiſſimum, vt perfectas ſanitates recipiat, vel excludat, ſed vt admoneat medicinã in ſe recipere ſalubria, inſalubria, & neutra tũ exactiſſima in ſuo genere, tum alia quę ab exactiſſimo deflectunt.

Neutra vero & cauſa & corpus, & quod ſimpliciter dicitur, & quod vt nunc, tripliciter vnũ quodque appellatur. Hoc quidẽ quia neutrius cõtrariorum eſt particeps, hoc vero quia aliquando huius, aliquando illius. Horum autem ipſorum ſecundũ, rurſus duobus dicitur modis, aut quia vtrumque contrariorum ex æquo participat, aut quia plus alterum.

Diſtinctiones quibus hactenus vſus eſt, ex æquo ſalubribus, inſalubribus & neutris conueniebant. Nam quod ſimpliciter, & prorſus, & nõ prorſus: ſed minimũ ab eo recedẽs, & vt nunc tale eſt, omnibus aliis cõuenit. Nũc autẽ cum ſalubris, & inſalubris nullæ ſuperſint amplius diſtinctiones, dictæque omnes ſint, quæ illis & neutris ſunt cõmunes, peculiares quaſdam ſignificationes de neutro tradit: vt poſtea diſtinctione hac facta, commodius vnumquodq; definire poſſit. Qua quidem in re primum quid neutrum ſit definiemus. Ex illius enim definitione variæ ſignificationes intelligentur: ſecundo quot ſint illæ ſignificationes ex Galeno oſtendemus, & an omnes ab illo ſint enumeratæ perpendemus: tertio quę ſignificationes ſint maxime propriæ. Porro neutrum quidam dicunt eſſe,

Neutrum quonado alii definiũt.

quod nullũ est ex duobus, eiusdem tamen generis est cũ illis. Quæ enim diuersi generis sunt, nequaquam neutra vocari debere putãt: absurdum siquidem esse, si quis qualitatem, neutrum esse diceret inter substantiam, & quãtitatem, cum diuersa hæc sint genera: vel colorem diceret neutrũ esse inter corpus animatum, & animal: Sunt enim hęc diuersi generis. Verum huiusmodi diuisionem vna significatio neutri, quam quidem ex Galeno postea ostẽdemus, refellit. Quare præstat neutrum definire, quod nullum est ex duobus. Itaque cum hic agamus de salubri, & insalubri, neutrum dicemus esse, quod nec salubre est, nec insalubre. Porrò cum intellexerimus quot modis fieri possit, vt aliquid nec salubre, nec insalubre sit, simul intelligemus quot sint neutralitatis modi. Fit autem id (inquit Gal.) tribus modis: vno quod nullo ex duobus extremis participet, vel quod vtrisque, vel quod nunc hoc, nunc illo: constat enim illud, quod vno ex iis tribus modis tale est, nec salubre nec insalubre esse: quare nullum illorum, sed relinquitur neutrum esse. Nam quod nihil salubritatis & insalubritatis participat, non potest salubre, aut insalubre dici: sicut nec illud, quod vtroque participat. Non enim salubre dici potest: quippe cum partẽ habeat ex insalubri: nec insalubre, cum ex salubri etiam constet: nec magis quod nunc vno, nunc alio participat dici potest salubre, vel insalubre. Ita quidem Gal. hic diuidit neutrum in tres modos: sed artificiosior esset diuidendi ratio, si duos duntaxat primum proponamus, quod etiam Manardus animaduertit ad hunc modum. Neutrũ est, vel quia neutro extremorũ participat vel quia vtroque, & hoc dupliciter: vel enim vtroque participat in diuersis temporibus, & est tertius modus Galen. vel in eodem tempore, & hoc dupliciter: vel enim æqualiter participat, & est primus modus secundi, vel inæqualiter, & est secundus modus secundi. Verum in hac diuisione desideratur alia diuisio eius neutri, quod diuersis temporibus vtroque participat. Nam quod in diuersis temporibus nunc vno, nunc alio extremo participat, ita participare potest vt tam sæpe vno, vt altero particeps fiat, vel vno rarius, altero sæpius, & adhuc vno æqualiter vt altero, vel plus vno, quàm altero: Veluti

Neutrum quid re vera sit.

Neutrũ quo modo diuidendum.

ſi quis aliquando intemperie inſalubri: alias verò ſalubri participet, poteſt ſæpius ſalubri, quam inſalubri participare: vel toties vna vt altera: & poteſt iterum de ſalubri temperie plus habere, quam de inſalubri, vel ęquali menſura. Hæc omnia ſub neutris contineri ex Gal. opinione certiſſimum eſſe puto, fallique in hoc Manardum & Acachiam, qui tradunt id, quod ſępe, aut raro participat de ſalubri & inſalubri, neutrum non eſſe: ſed id ſolum cuius eſt anceps euentus. Nam quod rarius fit, ſalubre vt multum: quod verò ſæpius, inſalubre vt multum eſſe ſtatuũt. Verum quomodo ſalubre vt multum eſſe poteſt, quod aliquando inſalubre eſt, aut inſalubre vt multum, quod ſæpius vtriuſque fit particeps. Quod enim ſalubre eſt vt multum, parum deficientẽ ab optima, temperiem & ſtructuram habet: quam quidem obtinere non poteſt, quando eſt inſalubre. Ita quod ſæpius vtriúſque eſt particeps, non poteſt inſalubre eſſe vt multum, id eſt paulo minus, quam peſſimam naturam obtinere: quippe cum ſæpius ſalubritatem habeat, quæ in bona temperie & ſtructura eſt poſita: ſed hæc poſtea clarius innoteſcent, cum definiemus corpora ſalubria & inſalubria. Nunc verò pręſtat docere non ſolum tribus modis: ſed quatuor neutrũ apud Galen. ſumi: id quod patet ex capite de ſignis ſalubribus. Appellat enim neutrum ſignum, quod nihil ommino de diſpoſitionibus indicat, vel non magis ſalubrem, quã inſalubrem, vel partim ſalubrem, partim inſalubrem: vel aliquando ſalubrem, aliquando inſalubrem diſpoſitionẽ oſtendit. Ita ergo corpus neutrum erit quod diſpoſitionẽ habet, quæ nullam relationem obtinet ad corpus ſalubre & inſalubre, vt corpus album dicitur neutrum inter ſalubre & inſalubre, quod nihil habeat, quod referatur ad illa vel quod mediã habeat diſpoſitionem inter ſalubrem & inſalubrem abſque participatione illorum: vel quod participet eodem tempore, vel diuerſo de vtroque. Ex quo quidem ſignificato patet quod antea diximus, neutrũ non ſemper eſſe debere eiuſdem naturæ & generis cum illis, ad quæ neutrum dicitur. Sequitur vt tertiũ ex propoſitis explicemus, quænam inquam ſignificationes neutri magis ſint propriæ. Videtur autem illa eſſe, quæ cum alterius generis ſit, nullum extremorum participat: deinde illa

Manardi & Achachiæ opinio reprobatur.

Neutrũ quatuor modis apud Gale. ſumi.

quæ cum eiusdem generis sit, particeps etiam non est extremorum. Quod enim nihil habet ab aliquo extremo, merito neutrum extremorum dici potest. Sequitur deinde modus, qui vtroque simul participat: in hoc enim etsi neutrum nullum est ex duobus, aliquid tamen habet ex illis, & vtrúmque potius quàm neutrum dici debet. Quartus modus omnium minimè proprius est, cum à tempore suam naturam, capiat, & modò sit salubre, modò insalubre: & quo tempore salubre est, non neutrum, sed salubre. Sic insalubre, quo tempore insalubre est, non neutrum dicatur, nec neutrum sit, nisi vt vicissitudo illa ex duobus inter se coniunctis consideratur. Atque hæc quidem de neutri significationibus dicta sufficiant, quandoquidem posteadiligentius adhuc nonnulla ex iis erunt explicanda.

Neutri significationes quæ magis propriæ.

Est verò & in tota definitione, si verba animaduertimus, ambiguitas quædam, quam & ipsam dissoluere oportet, cum enim dicitur medicinam esse scientiam salubrium, & insalubrium & neutrorum, significatur & quod omnium particularium, & quod quorundam, & quod qualium: sed omnium quidem indefinitum quoddam est, atque imposibile, quorundam diminutum atque artificio carens, qualiũ verò artificiosum pariter atque sufficiẽs ad omnia artis particularia, quod etiam dicimus in medicinæ definitione comprehendi.

Explicat Gal. dubitationem quandam, quæ ex definitionis verbis oriri posset. Dixit enim in definitione medicinam esse sciẽtiam salubrium, insalubrium, & neutrorum: quæ propositio cum indefinita sit, tripliciter intelligi potest: nempe quód omnium illorum medicina scientia sit, & quòd quorundam, & quòd qualium. Dicit autem intelligendam esse definitionem, non omnium, non quorundam, sed qualium. Quid per omnia, & quędam intelligat, omnes norunt interpretes, & cur non illorum medicina scientia sit, docet ipse author: omnia enim

intelligere videtur particularia, quæ cum infinita sint, nō potest illorū esse ars vel scientia: quare nec explicari, nec mente concipi, nec tradi possunt, vt vniuersi philosophi, & ipse Gal. 1. ad Glauconem docent. Nec quorundam solum medicina scientia est: imperfectum enim id (inquit Galenus) esset, & ab arte alienum. Est enim id imperfectū, quod omnia non comprehendit: ab arte item alienum, quoniam ars de omnibus præcipere debet. Et in hoc omnes consentiunt, vt dixi, interpretes, ex Gale. rationibus persuasi. Consentiunt etiam in hoc quod medicina qualium sit scientia. Verum quoniam Galenus non explicat quid per qualia intelligat, nec ita consueta dictio est ad id significandum, quod author intelligere vult, ideo diuersæ interpretationes extant, quas leuiter attingemus, vt meliorem elicere possimus. Manardus ergo nō dictionē ipsam interpretatur: non enim medicinam qualium sciētiam esse dicit, sed ad artem pertinere cognoscere, quæ in medicinę definitione continentur: ad quod ostendendū, necessarium esse definitionem eorum adferre: dubitationemque hanc esse motam à Galeno, vt ostenderet, quare corporum definitiones necessario essent assignandæ. Verum multiplciter in hoc mihi errare videtur: Primo quod Gal. dicto non quadret interpretatio: dicit enim Gal. ad omnia artis particularia sufficere, si dicatur qualium medicina esse scientia. At ad id non sufficiet, si solum diffiniamus, quid illa sint, sed diuidenda ea & aliter explicāda sunt. Secundo artificiale esse, & artem non esse imperfectam, si qualium dicatur medicina esse scientia, eam enim perfectam non facient illorum definitiones. Tertio dicit Gal. qualium medicinam esse scientiam, non autem quod cognoscere oporteat qualia sint, quæ in medicinæ diffinitione continentur. Nam & si ipse postea ea definit, nihil tamen ad quæstionē propositam pertinet, quod cognoscere oporteat qualia sint: Ac clarius quidem apparet distorta hæc interpretatio, si quæsto proponatur, & loco qualium interpretatio ponatur. Si quis enim proponat vel quærat quorum nam medicina scientia sit, salubrium insalubrium, & neutorum, & respondeat non omnium, nec quorundam sciētiam esse, sed definiēdū esse & docē-

Manardus quid intelligat per qualia, qui & refellitur.

dum qualia illa sint, quis non videt ineptam responsionem? Non enim quærimus id, ad definiri illa debeant: sed quorum, vel omnium inquam, vel quorundam, vel alio modo medicina scientia sit. Sed satis ad Manardi interpretationem hæc dicta sint. Acachias autem idem ferè quod ille sentit, sed alia ratione. Quod enim alij vertunt qualium, ille qualitate affectorum interpretatur: vt talis sit sensus Non omnium humanorum corporum, nec quorundam solum, sed omnium in vniuersum affectorum qualitate, nempe sanitate, morbo, aut neutro affectu medicina scientia est. Sic de causis, & signis eadem tradit, nempe quòd non omnium illorum, nec quorundam scientia sit, sed vt qualitate salubri, insalubri, & neutra prædita sunt secundum omnes prædictas significationes, id est vt simpliciter, & vt nunc talia sunt. At hic etiam dubitationi non respondet, multóque magis, quàm Manardus ab ea recedit. Nam ille hæc scribit, quasi ignoret quod iam in ipsa definitione continetur: etenim definitio ipsa iam explicauit medicinam non humanorum corporum, nec omnium causarum, aut signorum scientiam esse: sed salubrium, insalubrium, & neutrorum. Quòd si in definitione dixisset, medicinam scientiam esse corporum, causarum, & signorum, locum fortasse haberet talis solutio: quòd scilicet illorum solum sciẽtia sit, quatenus qualitate salubri, insalubri, & neutra sunt prædita. Verùm cum iam (vt dixi) id definitio ipsa in se contineat, & aperte exprimat, salubrium inquam, insalubrium, & neutrorum medicinam scientiam esse, frustra postea id quispiam ostendere conabitur, aut de eo dubitabit. Supponit enim Gal. in quæstione, medicinam salubrium insalubrium, & neutrorum corporum, causarum, & signorum scientiam esse, quæritque an omnium salubrium, insalubrium, & neutrorum, an quorundam scientia sit: & concludit non omnium nec quorundam, sed qualium scientiam esse: quod quilibet ineptè interpretatur salubri, insalubri, & neutra qualitate affectorum: quoniam vt dixi hæc in quæstione supponuntur. Quare opinio Acachiæ tanquam inepta reijcienda est. Curtius autem locum istum melius interpretatur ad hunc modum. Medicina scientia est salubrium, insalubrium, & neutro-

Acachiæ interpretatio improbatur

Curtii interpretatio laudatur.

rum,non omnium,non quorumdam,sed qualium, id est regularum vniuersalium,quæ seruiunt ad cognoscẽda illa omnia secũdum speciem,& indiuidua, citátque in hac re Gal.cum de causis salubribus,id est de materia medica agit in lib.de simplicibus,vbi artis non esse dicit,particulares omnes effectus medicinarum nouisse, sed satis esse generalem quandam regulam inuenisse, per quam nondum expertorum remediorum vim, & expertorum iam particulares facultates licet inuenire.Eas autem, inquit, generales regulas tradit in quatuor prioribus libris, quibus scilicet & non exploratas facultates inuenire,& particulares complecti possimus. Satis enim est medico de medicamentis nouisse, cum de manifestis operationibus agit,quod certo gradu calida,frigida,humida,sicca,vel etiam dulcia,amara,aut alio sapore, vel odore sint prædita. Qui enim generale id cognouit, regulam habet iam, quòd idem rarefaciat,attrahat,digerat, repellat, concoquat,vel quoduis aliud faciat,quod sequitur primas qualitates. Nam qui methodum hanc vniuersalem tenet,non solum de notis medicamentis, sed etiam de ignotis speciebus iudicare poterit,an scilicet amica vel inimica sint: an cibi,vel medicamẽta.&quid tãdẽ sint,vel præstare valeant. Ex qua qiud regula refert Gal.se nouisse ex solo odorei tetro,herbam ignotam,quam cẽturto qui dã attulerat, noxiam esse hominibus. Eodem pacto qui in morbis nouit generationem,& causas, & signa illorum generati n,de aliis nunquam visis iudicare poterit: quemadmodum iudicamus morbum Gallicum nunqum ab antiquis cognitum à pituitoso,& melãcholico humore fieri:propterea quòd naturam sequatur morborum, qui ex tali materia concitantur.Eadem docendi ratione Aristotel.in lib. de animalibus est vsus. Tradit enim vniuersalem quandam methodum omnibns animalibus communem,qua species inter se distinguere, & nondum cognita sub certo genere ponere possimus.Concludit igitur Curtius iis rationibus, & exemplis medicinam esse qualium scientiam, id est omnium contentorum sub regula vniuersali. Est sane bona hæc interpretatio,non tamen omnino exacta, & ad mentem authoris excogitata. Primum enim non exprimit quid per ὁ ποίων, id est qualium Gal.

ſimpliciter ſignificet. Nam vna eſt ſimplex dictio apud Græcos, quæ nunquam reperitur tot ſignificare, quot ille fingit: nempe contenta ſub regula vniuerſali. Nec apud Latinos poſſumus qualia, niſi violenta interpretatione ita explicare. Præterea quæ particularia ſunt, & continentur ſub regula vniuerſali, ſequuntur regulam ipſam, & vniuerſale, cuius quidem eſt ſcientia: non autem contentorum ſub illo. Non enim dicemus nos medicinam eſſe ſcientiam contentorum ſub vniuerſali: ſed ipſius vniuerſalis. Particularium autem non primo & per ſe, ſed quatenus ſub vniuerſali continentur. Cum ergo dicat Gal. ſub qualibus particularia contineri, non poſſumus per qualia intelligere particularia: hæc enim continentur ſub vniuerſalibus regulis, non autem continent. Multum autem refert dicere medicinam eſſe ſciētiam contentorum, vel continentium: contenta enim particularia ſunt, & non eſſet artificioſum medicinam illorum eſſe ſcientiam. Quare cum hæc interpretatio non placeat, alia quærenda eſt melior, quam quidem ſumemus ex Ariſtotel. lib. de prædicamentis in cap. de ſubſtantia: vbi de ſignificatione indiuiduæ, & ſecundæ ſubſtantiæ agit. Illic enim primam ſubſtantiam hoc aliquid ſignificare ſcribit. Secundas autem ſubſtantias, genera inquam & ſpecies, quale quid: vbi hoc, indiuiduum ſignificare oſtēdit: aliquid verò, ſubſtantiam, & quale vniuerſale. Ex quo loco manifeſtè intelligitur, non aliud ſignificari per quale, quàm vniuerſale. Quæ quidem interpretatio quadrat dictioni authoris, & veritati. Non enim omnium particularium, nec quorundam, ſed vniuerſalium medicina eſt ſcientia. Quadrat huic interpretationi, quòd Gal. ſcribit artificioſum eſſe, ſi qualium dicamus ſcientiam eſſe. Nam ars vniuerſalium eſt: nec non illud quod inquit, ad omnia artis particularia ſufficere. Cum enim particularia ſub vniuerſalibus contineantur: qui nouit vniuerſale, nouit etiam potentia particularia. Atque hæc quidem ſatis de explicatione dictionis qualium. Verum quoniam Gal. ſcribit hoc in loco medicinam particularium non eſſe ſcientiam: multa autem videantur contrarium aſſerere. Ideo breuiter quæſtionem tractabo: An medicina particularium non ſit: præſertim quod hi, qui eandem attige-

Vera huius loci interpretatio ex Ariſt.

An medicina non ſit

particularium.

runt, non rectè soluere videantur. Qua quidem in re primum quid per particularia intelligere velim in quæstione, & quid hic intelligat Gal. explicabo: secundo rationes vtrinque adferam: postremo quid verè sentiendum sit, aperiam. Particularia nonnulli ex interpretibus hic intelligunt indiuidua superfluamque ob id quæstionem hanc esse putant, cum nemo videatur ponere artes indiuidua tractare. Ego autem puto Galen. particularia hic intelligere species atomas & infimas, in quæ genera diuiduntur. Non enim omnes species salubrium causarum medicina comprehendit, quandoquidem nihil impedit herbas, lapides, & mineralia in dies inueniri ignota ei, qui artem constituit, & docet. Quare cum species illæ non reuera quidem infinitæ, vt nec etiam indiuidua sint, in certo tamen numero contineantur, certum est medicinam non esse dicendam scientiam illarum: esset enim hoc modo impossibile: ergo per particularia non indiuidua, sed species specialissimas intelligit Gal. eas autem ars ipsa considerat, & ob id non inepta est quæstio, an medicina sit scientia omnium specierum salubrium, insalubrium & neutrorum. Nos autem in nostra quęstione id non quærimus: scimus enim quod indiuiduas species medicina considerat: considerat enim naturam rhabarbari, centaurij, & alias species medicamentorum, tum causarum, tum corporum, & signorum salubriũ, sed quærimus an indiuiduorum consideratio ad artem pertineat: quæ etsi videtur quæstio talis, vt statim solui possit: tamen quia varię videntur extare de hac re opiniones, Ideo hanc tractare non denegabimus, Aristotelem enim quidam, vt Curtius, citant variis in locis, in quibus aiunt illum velle artem singularia considerare: in aliis autem solum vniuersalia. Nam primo ethic. cap. 7. ait medicum non considerare sanitatem in vniuersali, & communi, sed huius, & huius particulares. Item 6. eiusdem operis lib. 8. cap. 9. ait Aristotel. dicere artem & prudentiam esse singularium eo, quòd non sufficit scire, quòd leues carnes citius concoquantur, sed necessarium etiam sciendum, quæ sint leues carnes, & dicit leues carnes esse, vt carnes auium. Gal. item tertio method. dicit quòd homo in vniuersali non curatur, sed particularis: quod etiã

Per particularia quid intelligendum.

repetit primo ad Glauconem. Ex quibus rationibus putant illi se effecisse, quòd ars particularia consideret. In contrarium verò adferunt artem esse habitum intellectus practici: in intellectu autem singularia non recipi, vt tertio de anima. Item in prooemio metaph. Arist. ait artem solum versari circa vniuersalia, & secundo Ethic. cap. secundo singularia excludit à ratione artis, vt quæ non possint arte comprehendi: nimirum cum numero incerto cótineantur. In iis autem dubitationibus diluendis maximè laborat Curtius: nec tamen quod vult assequi potest. Nam quod ait Aristot. scribere in ethicis artem considerare singularia, falsum est: & nunquam ab eo authore est cogitatum. Nam credere Arist. velle medicinam considerare singularia eo, quòd dicat, non solum cognoscendum esse, quòd leues carnes facile concoquantur, sed etiam quænam sint huiusmodi carnes, & quarum rerum, absurdum. Possum enim scire quænam sint lenes carnes, etiam si singularium mentionem non fecero: sed duntaxat ipsarum specierum, quemadmodum ipsemet Aristotel. facit, quum dicit leues carnes esse quales sunt carnes auium. Illud etiam quod adfert ex Arist. & Gal. medicum non vniuersalem hominem curare, sed Socratem, & Platonem: verum quidem dicit, sed nihil ad quęstionem propositam. Aliud enim est quærere quid ars cósideret: aliud verò quod artifex facit. Ars enim ipsa de vniuersalibus solum agit, cum habitus sit & præceptis constet, quæ solum de vniuersalibus tradi possunt. Artifex autem ipse cum artem discit, vniuersalia quidem discit: sed cum illam exercet, in singularibus exercet: propterea rectè Galenus initio lib. ad Glauconem dicit scripta cótrario modo se habere operibus: scribi enim vniuersalia, exerceri autem medicum in particularibus. Aliud ergo est de arte loqui & de illius precæptis: aliud de artifice, & eius officio. Illud verò quod Curtius scribit singularia ad artem constituendam necessaria esse, quoniam ex illis vniuersale consurgit, de quo ars postea tractat: verum quidem dicit, sed in eo fallitur, cum quæstionem ita soluit, vt putet Aristot. dum scribit artem particularia considerare, intelligere particularia ad artem constituendam facere, non quòd artis sint partes: nunquam enim (vt diximus)

Aristot. memoriæ prodidit artes singularia considerare. Aliudque est docere ea, ex quibus vniuersale, & ars ipsa inueniuntur, & constituuntur: aliud vero de quibus ars ipsa iam inuenta & constituta tractet. Nam vt ars non est, dum vniuersalia ex particularibus colliguntur: ita cum inuenta illa sunt, tunc illorum est ars, & ab illis arte instructus artifex ad singularia rursus descendit, & in illis, quæ ex arte comparauit, exercet. Verum igitur est ex singularibus vniuersalia colligi: verum falsum est artes ipsas circa singularia versari: sed hoc facit artifex, & de eo intelligendus est Arist. & Gal. cum dicunt medicum non hominē, sed Socratē curare: tunc enim quod artificis est proprium operantis, non artis inuentionis docet.

Primum igitur de corporibus dicere aggrediemur, qualianam sint & salubria, insalubria, & neutra, post hæc de signis & caußis differemus.

Posteaquam Gal. explicauit quomodo medicinæ definitio intelligenda sit, & quæ in definione continentur, ordinémque in illis statuit duplicem: vnum, in quo causę primo considerantur, deinde signa, postremo corpora: alterum huic contrarium, tractationem de singulis aggressurus, quorum medicina scientia dicta est, ordinem sibi ipsi statuit, quē in hoc opere seruandum esse iudicat. Est autem secundus ordo ex duobus propositis, in quo primum corpora salubria, insalubria, & neutra considerantur, deinde signa, postea causæ. Considerationem autem corporum auspicatur à diffinitione, quoniam non satis constabat, quidnam vnumquodque illorum esset, propter varias significationes, quas antea docuit. Verum cum inter illas significationes, quod simpliciter est salubre, dignitate & natura primas partes obtineat, sitque tāquam regula omnium, meritò primò quid salubre simpliciter corpus sit, definit. Sed antequam definitionem examinemus, explodenda est illorum opinio, qui ex vno verbo, quod in hac sententia Gal. continetur occasionē sumpserunt, vt dictionem qualium explicarent ita, vt rationē redderet quare definiendæ essent prædictæ corporū differentiæ: Deinde docendum est, cur à corporibus tractationem inceperit. In hoc enim etiam interpretes dissentiunt.

tiunt. Aiunt igitur illi, per qualium, non aliud intelligere Galenum, quàm quod necessarium sit definire corpora, causas & signa salubria, insalubria, & neutra: quoniam s. repetit hic dictionem qualia, cum ait. De corporibus dicere aggrediemur, qualia nã sint. Quod certè non probat quod illi volunt, sed potius quod nos antea docuimus. Nam cum antea dixisset medicinam considerare illa, vt qualia sunt, id est vt vniuersalia, nunc dicit huiusmodi naturam vniuersalem, & qualem esse explicandam. Aggrediamur inquit docere qualia sint salubria, insalubria, & neutra, id est vniuersalem illorum naturã declaremus, quã diximus esse considerandã, non particularem, quæ in quibusdã, aut omnibus salubribus, insalubrib', & neutris reperitur, dixisset autẽ Gal. si corũ opinionẽ astrueret, ad hunc modum. Definiamus igitur corpora salubria, insalubria, & neutra. Sed inquit, dicere aggrediamur qualia nam sint, id est eam naturam communem, quam diximus, tractandam esse, exponamus. Cæterum de ordine proposito hic à Gal. inter se discrepãt interpretes: nam quidam sentiũt illum exordiri à corporibus, quòd ea nobis sint notiora notione confusa: quos quidem refellere pudet: quid enim confusum magis in hoc, quàm in illo ordine statuas? Curtius verò hanc reddit rationem, quòd scilicet in quacunq; arte docemus aliqua (vt ait) ex speculatis, speculata autem debent semper præcedere ea, quę ex ipsis docentur, ordine naturæ. Cum ergo, inquit, in medicina notitiam corporum speculemur, ideo primo de illis pertractandum: quoniã corpus speculatum omnia præcedit, quæ ex speculatis de corpore docentur. Et hæc ille ad verbum: quæ planè sophistica videntur, aut certè aliena ab eo, quod scribit author. Dixit enim Gal. primo corpora occurrere, deinde signa, postremo causas: & hũc esse ordinem, qui in operatione occurrit: proponit ergo prius corpora, quoniam ordinem operis sequitur: & ea quidem vult prius explicare, quæ in opere prius occurrunt. In quo quidem ordine etiam ordinẽ doctrinæ seruat: nã absque tractatione de corporibus, signa intelligi nequeunt. Ac absque corporibus, & signis, causarum salubrium vsum ignorari necesse est.

Salubre ſimpliciter corpus eſt, quod ab ipſo naturæ ortu, bonam habet temperaturam in ſimplicibus & primis particulis, atque in iis, quæ ex illis componuntur inſtrumentis eſt commenſeratum.

Circa definitionem hanç errat manifeſtè Manardus, qui corpus, quod hic ponitur, genus eſſe dicit. Id enim totum definitur, ſalubre ſimpliciter corpus, & ſubintelligitur loco generis, corpus, ita vt talis ſit ſenſus. Corpus ſimpliciter ſalubre, eſt corpus, quod ab ipſo naturæ ortu &c. At magis adhuc errant, qui temperatum, genus eſſe in hac definitione arbitrantur. Id enim differentiam facit, vnà cum aliis omnibus definitionis particulis. Diximus quidem ſuperius multa, quid inquam ſit ſalubre, & quid ſimpliciter ſignificet, refellimuſq; aliorum opiniones, qui malè (vt credimus) de iis rebus ſenſerunt: ſed diſputatio noſtra communis fuit non ſolum corporibus, ſed etiam cauſis & ſignis ſalubribus: nunc poſtulat tractatio de corporibus ſalubribus, vt ea ex communi illa diſputatione ad hũc locum ducamus, quæ propria ſunt huic inſtituto, & alia etiam adferamus neceſſaria, & propria, ſuperius prætermiſſa. Manardus, vt antea diximus, ſalubre ſimpliciter corpus ſcribit neceſſario non includere ſanitatem, quia ſic ægrotare non poſſet: ſed quod ſalubre ſit, id habere à naturali potentia, quę qualitas eſt à generationis principiis ducta: propterea hanc ſalubritatem nunquam in vita, aut morte amitti, nec conſeruari, aut recuperari, aut aliud denique poſſe pati. Nos verò ex infinitis Gal. locis oſtendimus, ſalubre corpus neceſſario eſſe ſanum: quandoquidem à Gal. potiſſimum, vt diximus duobus modis ſumitur, vel pro ſano, vel bene ſano. Commentum quoque illud eſt, ſalubritatem hanc ſtatuere natiuam quandam potentiam: quippe cum nihil aliud ſit, quàm ſanitas, aut bona ſanitas: quę propterea conſeruari, recuperari, & amittit poteſt in omni tẽpore, ſi cauſæ adſint, quæ illam corrumpere poſſunt. Id enim probari ex Gal. vniuerſa tractatione: in qua ne verbum quidẽ de huiuſmodi potentia ſit, ſed de ſanitate ipſa, quę intenſionem, & remiſſionem admittit. Præterea omnia

Manardi opinio de corpore ſimpliciter ſalubri, quæ confutatur.

corpora salubria, communi definitione esse comprehẽsa superius à Gal. vbi per sanitatem illa definit, non autem per aliquam potentiam. Idem docere peculiares definitiones specierum corporis salubris: in quibus bonã temperiem, & commoderationem, in quibus sanitas residet, assumit: quod illis nequit conuenire, qui ægrotant, & simul habent, (vt ille credit) huiusmodi potentiam. Ad hæc non respondere tractationem de signis & causis huic opinioni: nõ enim doceri signa, & causas salubres à Gal. quæ potentiam aliquam respiciant, sed ipsam sanitatem. Docere prçterea definitiones exactissimi, & non exactissimi, & vt nunc salubris salubritatem recipere intensiones & remissiones, cum in illis detur, quod deterius & melius est affectum. Nec illud prætermissum est, ꝙ consideratio huius potentiæ inutilis omnino sit medicis, qui ea non considerant, quæ à sua arte nihil pati possũnt, sed sanitatem ipsam, quæ diuersam curam & tractationem requirit, prout ea diuersa in corporibus nostris reperitur. Ad idem facit quod ille opinionem suam euertat, dum fatetur insalubria corpora, & non solum salubria à sanitate sua habere, vt certo modo resistant causis morbosis. Ac etiam cum fatetur salubre simpliciter, sanitatem habere ab ortu, & non acquisititiam, vt salubria vt nunc, idem confirmat. Illud etiam sequi hanc opinionem, quòd huiusmodi corpora simpliciter salubria, nunquam ægrotare possint: quoniam perennem habent eam naturalem vim ad sanitatem, quæ perpetua esse debet, vt ipsa facultas à qua nascitur, habent quidem salubria corpora hanc prærogatiuam, quòd apta sint diu sana esse. At hoc non habent ab insita aliqua potentia, sed à bonitate sanitatis, qua fit, vt diu, & facile morbosis causis resistant: quod quidem aliis non contingit, qui intemperatum habent corpus, aut male conformatum. Hæc enim promptè à morbosis causis vincuntur. Quod si corpus salubre ægrotat, tunc certe salubre non est, quia bonam temperiem, bonámque structuram amisit. Quare cum Manardus dicit corpus salubre non posse ægrotare, si sanitatẽ necessario includit, id negamus: cur enim sanus nõ potest in morbos incidere: illud verò sequitur, tũc ampliꝰ salubre non esse, cum morbo laborat: docet item neutrum

tertiæ significationis, quod in primis ætatibus salubritatem habet, postea verò insalubritatem, eam salubritatem, quæ ab ortu incepit, amitti. Nec verò in eo bene sentit Manardus, quòd scribit corpus simpliciter salubre id habere, quod simpliciter salubre sit ab ipsis generationis principiis. Non enim scribit Gal. salubritatem hanc esse ab ortu, sed huiusmodi corpora simpliciter salubria, à primis principiis habere bonam temperiem, & structuram commoderatam: vt in hoc quoque appareat Manardi error, qui quod de temperie, & structura partium dicitur, ad naturalem suam potẽtiam, de qua ne verbum quidem à Galeno fit, violenta interpretatione trahat. Sed demus salubritatem huiusmodi esse naturalem potentiam, nonne illa amittetur amisso temperamẽto, à qua naturam suam sumit? Nam si salubre simpliciter corpus est, & dicitur eo, quòd habeat bonum temperamentum, bonámque structuram à suis principiis, necesse profectò est, vt corrupta per morbos tẽperie, aut structura, desinat esse simpliciter salubre, nimirũ quia amplius non habet id, quod in ortu accepit, à quo consecutum erat, vt simpliciter salubre esset. An id etiam non docent morbi, qui sanitatem corrumpunt. Quidam enim ita leues sunt, aut in natura adeo robusta fiunt, vt posteaquam liberatus æger fuerit, facilis fiat redditus ad pristinam sanitanem. Alij verò vsque adeo magni, vel maligni, vt vel occidant, aut certe ita afficiant corpora, vt illa numquam possint, quã prius habuerant sanitatem, recuperare: cuius generis est morbus Gallicus, qui sæpe ita inficit corpora optimè alioqui suapte natura affecta, vt illa in tota vita postea morbosa euadant. An dicemus illa adhuc esse simpliciter salubria eò, quod bonam temperiam, & structuram à suis principiis acceperint? minime quidem, quippe cum omnia sint mutata in malum, nec vlla amplius supersit potentia ad sanitatem, sed à leuissimis quibusque causis in morbos ruant. Ergo amittitur & amissa aliquando restituitur, aliquando nequaquam huiusmodi salubritas, pro natura & magnitudine morborum, qui corpus vitiarunt: Nec quidem ab ortu inseritur potẽtia illa sua, quæ semper duret: sed bona sanitas ex bonis principiis resultat, quæ apta est diu durare eò, quòd valida sint corpora, quę ea sunt prę-

dita: Ita vt morbosas causas facile non admittant, aut receptas, illas vincere penitus sint apta: quod tamen, vt dixi, semper non accidit. Præterea ille sua principia non retinet: nam antea simpliciter salubre definiuit esse, quod absolutè, & absque alio additamẽto dici potest, nulla ortus, aut principiorum facta mentione. Cur ergo hic idẽ ita definit, vt pręcipuam definitionis partem, & vim dicat in eo consistere, quòd à primis principiis tale sit. At si in corporibus definiendis id requiratur, non erit idem omittendum in definitione causarum, & signorum simpliciter salubrium. Dicemus ne ergo causas simpliciter salubres esse, quę à suo ortu, suisque principiis habẽt naturalem quandam potentiam, qua corpora simpliciter salubria conseruare possint, aut sanitatem tueri, aut restituere. At quæso quis ortus erit lapidum, aquę aëris quibus vt causis salubribus vtimur, ad ea pręstanda: aut quid refert hac distinctione vti in causis, quòd quędam ab ortu habeant, alię verò post ortum capiant vim suam, & dicantur simpliciter salubres: Non enim quòd ab ortu tales sint, simpliciter salubres dicuntur: sed quòd bonam habeant temperiem, qua possunt corpora simpliciter salubria, quæ huiusmodi etiam temperiem habent, conseruare. Nec profecto signa dicuntur simpliciter salubria, quòd à suo ortu suisq; principiis hoc habeant: sed quod apta sint bonam sanitatem, & salubritatem simpliciter ostendere. Cæterum dicet fortasse quispiam Galenum in corporibus, quæ simpliciter dicuntur definiendis, ortus mentionem fecisse. quod & nos fatemur. Sed particulam illam asserimus additam esse, non vt ostendat quid res sit: sed vt causam apponat, ex qua fit, vt talis sit. Nam simpliciter salubre corpus est, quod optimam habet temperiem, & structuram: qualis esse non potest, nisi ex bonis principiis ortum duxerit. Nam quod optimum est, deficiente natura in principiis, nulla arte fieri potest: sic & quæ pessimam habẽt sanitatem, raro eam habere possunt, nisi ex malis suis principiis. Continet ergo Galenus non solum definitionẽ corporis simpliciter salubris: sed etiam causas reddit bonæ istius sanitatis, quasi diceret, corpus simpliciter salubre est, quod optimam habet temperiem, qualia sunt corpora, quæ ex bonis, vel optimis principiis

ſunt orta. Nam vt Gal. in definitione corporis ſemper ſalubris non explicat verbum ſemper, quod indicet tempus, ſed quod eſt optimum in genere ſalubrium: ita ſi aliquando in vno tempus addatur, intelligimus non addi tamquam neceſſarium ad definitionem, ſed vt cauſam reddens, & oſtendens vnde fiat, vt illa vel optima, vel peſſima, vel exactè media eſſe poſſint. Ex his ergo falſa agnoſcitur Manardi opinio. Quid verò Montanus ſentiat de corpore ſalubri ſimpliciter, opere pretium eſt vt paucis ſubiiciam. Ait autem in vno loco illud eſſe, quòd eſt abſolutum, & in propria ſua eſſentia, & hoc conuenire corpori optimè ſano. Itaque cum dicit Galenus ſimpliciter ſanum, intelligendum eſſe, quod ſit optimè ſanum: quemadmodum ſimpliciter quod eſt penitus ægrũ. Corpus ergo ſimpliciter tale, capi pro abſolutè, ſiue in bonam partem, ſiue in malam ſumatur. At in hoc primũ illud reprehẽdi poteſt, quod dicit ſimpliciter ſalubre abſolutum, & in propria ſua eſſentia. Nam ſuperfluo additur in propria eſſentia: deinde probare nõ poſſum quòd dicat, ſimpliciter ſalubre, quod eſt abſolutum, conuenire corpori optime ſano. Nam ſi eo authore ſalubre aliquãdo eſt quod ægrotat, propinquam tamẽ habet ſanitatem, non ſemper conueniet corpori optime ſano, quod ſimpliciter eſt ſalubre. Confundit præterea ſalubre cum ſano, & inſalubre cum ęgro: cum dicit ſimpliciter ſanum eſſe intelligendum, quod ſit optimè ſanum, ſimpliciter verò ęgrum, quod eſt penitus ægrum vel inſalubre: cum tamen ille hæc inter ſe diſtinguat, deinde quid intelligat per penitus ægrum, cum dicit ſimpliciter ægrum, eſſe penitus ęgrum, non ſatis patere poteſt, videtur tamẽ ſignificare velle, illud eſſe penitus ægrum, quod habet peſſimam ægritudinem, hoc enim ſequitur, ſi ſimpliciter ſanum intelligendum eſt, quod habet optimam ſanitatem. At Gal. ſimpliciter inſalubre non vult eſſe, quod penitus ægrotat, vt poſtea oſtendemus. An non etiam in hoc ſibi manifeſtè repugnat, cum paulo poſtea ſimpliciter ſalubre dicat eſſe, quod vel eſt ſemper ſanum, aut vt plurimum: non enim iam à perfectione maiore, aut minore, ſed ex duratione & tempore hæc definit, & inter ſe diſtinguit. Nec credendum quidem eſt, illud, quod eſt abſolu-

Montani opinio de corpore ſimpliciter ſalubri.

tissimum, semper tale esse: quandoquidem eo authore idē non nisi momento temporis (si aliquando inueniatur) durare potest. Igitur cum istorum doctorum interpretatio nequaquam probari possit, & alii qui extant meliora nō tradant, tempestiuum est vt paucis nostram sententiam apponamus. Ac cum tres sint differentiæ corporum, quæ sanitatis latitudinem amplectuntur, constat illa non posse melius distingui, quam per bonum, malum, & medium inter bonum & malum. Dicemus ergo illa esse corpora salubria, quæ bonam obtinent sanitatem, insalubriáque malam, neutráque mediam tenent. At in bono, malo, & medio dantur gradus. Nam in bono vnum est, quod solū est bonum: aliud verò quod est optimum in extremo, aliud quod optimum quidem est, sed non in extremo, parum tamen ab extremo recedens. Quibus positis gradibus, vt ponit Galenus lib. primo sanit. tuen. & in Trasy. aptè definiemus corpus simpliciter salubre, quod est optima sanitate præditum. Illud enim sic comprehendet, quod prorsus salubre est, & quod ab illo parum recedit. Est hæc definitio simpliciter salubris siue explicatio perfecta, vt ex multis locis in ipsa tractatione innotescet, vbi Gal. huiusmodi corpora ita definit. Nec non & causas, & signa, ad horum proportionem: causam inquam salubrem simpliciter vocandam esse, quæ optimam temperiem est nacta, & ob id optimam sanitatem conseruare, aut inducere est apta, & signum simpliciter salubre intelligens, quod huiusmodi corpus, sanitatemque in eo positam ostendere potest. Hic autem alias particnlas in definitione ponit, nempe quod ab ipso naturæ ortu in simplicibus & primis particulis sit temperatum, & in compositis, siue instrumentariis commoderatum: id quod facit duplici ratione: vna, quod causas voluerit ponere, quibus fit, vt optimè sanum sit tale corpus: Non enim vt antea etiam diximus, corpus optime sanum esse potest, nisi in ipsa generatione habuerit optima principia, & in similaribus & organicis partibus optimam constitutionem obtinuerit. Sunt ergo hæc causæ, quibus fit vt corpus sit simpliciter salubre. Alia est ratio, quòd cum hoc opus sit compendium omnium librorum Galeni, ille occasionem dare velit explicandi ea, quæ in illis

Authoris opinio de corpore simpliciter salubri.

libris cõtinẽtur: Mentionem ergo fecit temperaturæ simplicium, & instrumentarium partium, naturæ, generationis, temperaturæ, & compositionis corporis, vt occasionem det nobis exponendi, quę ad hominis constitutionẽ pertinent. Quod & nos hoc loco præstaremus: sed quoniam prolixa satis euadit interpretatio in significationibus salubrium, insalubrium, & neutrorum, propter aliorũ errores, qui in hac re sunt commissi: ideo in commodiorum locum prędictarum rerum tractationem differemus.

Salubre vero vt nũc corpus est, quod in præsẽti est sanum. Est vero & hoc eo tẽpore, quo sanũ existit, bonam habens tẽperaturam & cõmensurationẽ, non tamen optimã, at sibi propriam.

Corpora salubria, insalubria & neutra diuisit in ea, quæ simpliciter, & vt nunc talia sunt: quamobrem posteaquã definiuit quid sit corpus simpliciter salubre, nunc aggreditur definitionem corporis vt nunc salubris, quæ cum variam interpretationem admittat, necessariũ est vt referamus quid alii de hac re senserint, priusquam nostram opinionem subiiciamus. Scribit ergo Manardus salubre vt nunc corpus, non re vera salubre esse: sed aliquatenus salubre dici posse, quoniam eo tempore, quo bene valet, bene temperatum, commoderatumque aliquo modo sit. Habere autem authore Gal. non optimam, id est nõ verã temperiem: sed solum sibi propriam: quam tantum abesse à vera putat, quantum insalubre simpliciter corpus distat à salubri: & propterea insalubre simpliciter, pro eo tempore, quo sanum existit, salubre vt nunc dici posse, quoniam sanitatẽ (vt ait) non proprio iure, sed precario possidet, ac temperiem, & commoderationem sibi propriã obtinet. Præterea non esse huiusmodi salubre tale à generatione, quia in illius definitione Gal. generationem nequaquam prætermisisset: sed vt nunc ei, quod est à generatione, quodãmodo opponi. Addit quosdam fuisse, qui salubria, insalubria, & neutra corpora omnia, quę à Gal. in hoc lib. enumerãtur, putent adeo inter se diuersa esse, vt de se inuicem nullo pacto prędicentur: se tamen modũ non vidisse, quo illi suam probent sententiam. Ait tamen se aliquando cogitasse quosdã dari gradus in sanitate ita, vt in primo, & supremo ponatur corpus semper salubre

Manardi opinio de corpore salubri vt nunc.

in secũdo salubre vt plurimum: in tertio salubre vt nunc: post quod sequatur neutrũ, demum insalubria, inter quæ infimum tandem locum insalubre vt semper corpus obtineat. Verum ab hac opinione se remotum fide antiqui codicis Græci venetiis reperti in ædibus diui Ioannis, & Pauli: in quo istorum corporum ordo ita depingitur, vt nullum corpus, quod sit simpliciter tale, intra sanitatis habitudinem computetur. Salubre vero vt nunc, extra tabulam ita statuitur, vt præter salubria simpliciter reliqua vniuersa complectatur: & merito inquit. Nam cum salubre vt nunc non sit absolutè salubre: sed solum cum adiectione, sequi vt non sit eiusdem naturæ cum salubri simpliciter: propterea illud esse vel simpliciter neutrũ vel simpliciter insalubre: quemadmodum id, quod nunc, & secũdum quid voluntarium est, simpliciter inuoluntarium, & è contra ab Aristot. dicitur. Igitur salubre vt nunc, rem diuersam à salubri indicare, nec minorem imperfectionẽ ostendere à salubri vt multum, nec potentiam ostendere à salubri vt multum, nec potentiam ostendere ad sanitatem, sed possessionem ipsius sanitatis. Præterea salubre vt nunc, à salubri simpliciter ita seiungi, vt cum eo nullo pacto esse possit: cum neutro verò, & insalubri ita coniungi, vt & si ratione ab eis euariet, tamen illud esse sine altero illorum non posse: non vsque adeo tamen cum illis coniungi, vt vicissim sine eo consistere illa nequeant. Ait & corpus vt nunc salubre, posse toto vitæ tempore salubre, & sanum durare: sed ad hoc esse ineptissimum: quippe cum sit insalubre, & neutrum simpliciter. Ex quo fit vt sit aptum ægrotare, non autem sanum longo tempore permanere. Hæc Manardus de salubri vt nunc: ex quibus omnia, quę sequũtur corrupit, & Gal. tractationẽ in labyrinthos inextricabiles coniecit. Nam quod ait corpus salubre vt nunc, non re vera esse salubre, id sibi fabricat ex violenta interpretatione verborũ Galeni. Ait enim hic author huiusmodi corpus bonam habere temperiem, non tamen optimam: at sibi propriam. Manardus verò non optimam, id est non veram interpretatur. At quo pacto non erit re vera salubre, si corpus salubre diuiditur in simpliciter, & vt nunc salubre. Ita enim dicemus insalubre, & neutrum vt nunc, non re vera esse insalubria, &

Manardi opinio de corpore salubri, vt nec improbatur.

neutra, quod fortè Manardus concederet. Verum videat ipse quid sequatur: nam in quo genere erunt illa re uera talia? Ideo enim probat ille salubre vt nunc, vel simpliciter neutrum, vel simpliciter insalubre esse, quoniã re vera & simpliciter non sit salubre: sic sane retorquetur in illum argumentũ, vt nunc insalubria, vel neutra fore simpliciter salubria: quoniam nõ sunt simpliciter insalubria vel neutra quod omnibus, & ei etiam esset absurdum. Est autem decept' in hac re falsa similitudine. Ait enim eadẽ ratione salubre vt nunc, esse simpliciter neutrum, vel insalubre, qua dicitur esse secũdum quid voluntarium, simpliciter inuoluntarium: quasi ita opponantur salubre, insalubre, & neutrum, vt voluntarium & inuoluntarium: & simpliciter & secundum quid apud Aristotelem idem sint cum eo, quod simpliciter & vt nunc hic dicuntur à Galen. aut si vult eandem rationem & oppositionem esse, cur non fiet, vt secundum quid inuoluntarium, simpliciter sit voluntarium? Adde quòd si simpliciter talia indicant solam potentiam, vt nunc verò solum actum quo pacto poterit salubre vt nunc esse insalubre & neutrum simpliciter. An Galenus capite 7. huius non scribit corpora salubria vt nunc, bene valentia esse, & sana, absque aliqua adiectione, vel diminutione à vera sanitate. Et quid quæso eo est absurdius, quàm credere salubre vt nunc, tantum abesse à vera salubritate, quantum insalubre & neutrum simpliciter distant à simpliciter salubri, quod, vt inquit, tum neutrum, tum insalubre simpliciter, tum salubre vt nunc habeant sibi propriam sanitatem, quo tempore sunt sana? Nam teste Gal. (vt diximus) cap. 7. bene valent corpora vt nunc salubria, & ex sua definitione dicuntur bonam, sed non optimam temperiem habere, Insalubre verò simpliciter eãdem habet malam, vel potius pessimam: tantum ergo hoc ab illo differre est necesse, quantum bonum à malo & pessimo distat. Eum autem decepit verbum propria: putat enim propriam tẽperiem, & sanitatem intelligi, quam quilibet habet, siue bonam, siue malam: quod falsum est. Nam propriam intelligere oportet, quæ idonea est, & sufficit ad proprios hominis vsus, vt ex capite. 5. lib 1. de sanitate tuenda patet: vbi Galenus damnatis illis, qui sanitatem pone-

bant sine latitudine in optimo quodam statu, qui nullis, vel paucis certè conceditur, dicit hominem contentum esse debere sanitate ea, quæ sufficiat ad suos, propriósque vsus, & omnia vitæ officia rectè obeunda: tanquam propria sit dicenda sanitas, quæ ad propria munera exercenda sit idonea: cuius generis est salubritas, vt nunc, quę bona est quidem etsi non optima: cuius quidem naturæ esse non potest insalubritas simpliciter, quæ mala est sanitas: & propterea omnes illam damnant, agnoscúntque talem non esse, quæ apta sit ad humanos vsus. Nonne etiam Gal. cap. 8. (vt antea ostendimus, & iam iam repetemus) salubria omnia ponit in prima latitudine sanitatis, neutra in secunda, insalubria in tertia. Quod satis ostendit, non posse insalubre, aut neutrum esse aliquod salubre, vtpote quæ gradu, & suis classibus ab authore inter se sint distincta. At quo pacto dicit insalubre, & neutrum simpliciter esse salubre vt nunc eò, quod etiam illa sibi propriam sanitatem obtineant. Nam si ea, quæ simpliciter sunt in suo genere, non includunt sanitatem, aut morbum actu, hoc solum illis conueniet quod sint vt nunc salubria, quando sanitatem habebunt actu. Sed qualia (quæso) erunt, quando actu habebũt morbum? erunt ergo illa aliquando salubria vt nunc, aliquando non. Ita etiam salubre vt nunc, nõ poterit esse insalubre, vel neutrum simpliciter, quo tempore illa ægrotant: in quo ergo genere erit tunc salubre vt nunc, simpliciter tale? sunt hæc profectò maxima absurda. Ac cum ego originem horum errorum memoriæ repeto, agnosco Manardum deceptum fuisse tabula illa, quam se Venetiis apud eos monachos inuenisse scribit, in qua ait salubre vt nunc poni extra habitudinem sanitatis, & genus esse, continerémque omnia corpora præterquam simpliciter salubria. Cum enim crederet Galenum salubritatem, & insalubritatem sumere pro quadam potentia, & hanc solum conuenire illis, quæ in suo genere simpliciter sunt talia, cepit chimeram cõstruere de ijs, quæ vt nunc talis dicuntur, quod hęc solum actum significent: Ac ex Gal. verbis de salubri vt nunc malè intellectis, illud alia genera amplecti cogitauit: vnde postea omnia inter se confundit. Quòd si legisset octauũ caput, vbi de signis optimæ cõstitutionis agit

Gal. intellexisset profectò eam tabulam ab indocto medico fuisse conscriptam. Eos verò rectè sentire, qui vniuersa hæc corpora aiunt adeo diuersa, vt nullo pacto de se prædicari possint: nec huic opinioni deesse fundamentum, quoniam id apertè scribit Galenus præcitato capite, vniuersam inquam sanitatis latitudinem in tres latitudines distingui. Ita vt in prima sint salubria omnia, quę bonam habent sanitatem, quam nemo ad humanos vsus dānare possit: in vltima sint insalubria, quæ mala sanitate sunt prædita. In media verò collocari neutra, quæ mediam obtinent sanitatem, inter bonam, & malam. Vt ergo repugnat aliquid esse ex prima classe, & simul ex secunda & tertia & idem esse bonum, simul & malum: ita absurdum est, aliquid ex genere salubrium, neutrum, aut insalubre esse, aut hæc ad illius genus transire: quorsum enim illa inter se nominibus, definitionibus, certis classibus, causis, signis distingueret Gal. si vellet postea mille modis, (vt Manardus sentit) inter se confundi? Sed alia persequamur vt funditus hanc opinionem à scholis, & animis rudioribus extirpemus. Nam in eo sibi euidentissimè repugnat Manardus, quod hic velit salubre vt nunc non esse à generatione: sed ei opponi, quod à generatione est salubre: postea verò cum agit de insalubri, dicat absolutè cōcedi posse omnem affectionem vt nunc vocatam, posse à generatione contingere: quod si ita est, non magis ea, quæ sunt vt nunc talia tempus præsens, quàm illa: nec etiam magis hæc, quàm alia significabunt potentiam ab ortu contractam, nec vt ille tradit, salubria vt nunc, actū sanitatis, & non potentiam ad illam indicabunt, quoniam ab ortu talia non sunt. Nam si ab ortu etiam esse possunt, quando erunt, potentiam habebunt non minus, quàm illa, quæ simpliciter sunt talia. In hoc præterea destruit, quod antea posuit, cum dicit salubre vt nunc habere sanitatem, non ab ortu, sed acquisititiam, & in hoc distingui à salubri simpliciter. Sic enim concedit salubre simpliciter esse sanum ab ortu, & non solum potentiam habere. At verò si salubre vt nunc, sanitatem habet acquisititiam, nonne sequeretur omnes, qui aliquando laborarunt morbo, salubres esse vt nunc: habent enim illi post morbum partam sanitatem. Quid verò est quod ait salu-

bre vt nunc perpetuo ſanum degere poſſe: non tamen ad id potétiam habere? An poteſt actus repugnante ſua potentia, tandiu durare? & cur non habet potentiam, vt diu ſanus viuat is, cui bona ſanitas eſt conceſſa? Atqui ſi ſalubria vt nunc ſanitatem habent acquiſititiam, id eſt poſt natiuitatem partam, erat neceſſario in natiuitate morbus, qui impediebat ne illa incipere poſſet. Quòd ſi negamus illam ex primis principiis duci poſſe: erit ergo relicta à Gal. ſalubritatis illa ſpecies, quæ ex vtero eſt contracta bona, ſed non optima: hæc enim ſimpliciter ſalubritas non eſt, cum Gal. dicat vt nunc ſalubre habere bonam, ſed non optimam temperiem: tamquam velit eam, quæ ſimpliciter eſt ſalubritas, non ſolum bonam, ſed optimam eſſe. Verum ne in nomine boni, aut optimi hæreamus, cum Manardus velit ſalubritatem vt nunc, imperfectiorem eſſe ea, quæ eſt ſimpliciter, dicat in quo genere ponetur, quæ in genere ſalubrium imperfecta eſt, & ſimul incipit ab ortu. Addo quòd ex hac Manardi opinione idem eſſet cum ſalubri vt nunc, aliquando non ſolum inſalubre ſimpliciter, ſed etiam neutrum, quod in diuerſis temporibus fit particeps extremorum. Nam ſi quis ab ortu peſſimam temperiem, aut malam (ne de nomine mali, aut peſſimi diſputemus) quod conuenit ſimpliciter inſalubri, acceperit: poſtea verò ſalubris euadat, inſalubris ſimpliciter dicetur: quoniam ab vtero inſalubritatem contraxit. Idem & neuter erit, quod ſalubritatis quoque fiet particeps. Erit pariter inſalubre vt nunc, quoniam acquiſititiam ſanitatem obtinet. At hæc ſunt monſtra. Sed quid clarius hanc de natiua & aſcititia ſanitate ſententiam refellit, quàm tractatio ipſius Galeni? vbi enim Gal. in hoc opere, vel alibi docet natiuæ, vel acquiſititiæ ſanitatis ſigna aut cauſas ſalubres? Ergo ſalubre vt nunc malè putat Manardus differre à ſalubri ſimpliciter, quòd hoc potentiam ſolum ad ſanitatem habeat, eamque ab ortu: illud verò non potentiam huiuſmodi, ſed ſolum actu ipſam ſanitatem, & illam acquiſititiam, quippe cum in eo differant, quod ſimpliciter ſalubria optimam: vt nunc verò ſalubria bonam, ſed non optimam ſanitatem poſſideant. Montanus ſalubre vt nunc, vno loco ait dicere

Mõtani opinio de salubri vt nunc.

diminutionem ab ipſo ſimpliciter, quoniam eſt, inquit, cum adiectione, dicíque nunc pro eo tempore tantum, quod ſic ſe habet, vt corpus ſanum ſit: habere autem illud ſanitatem, ſed non optimam, verum fluentem & labilem: aitque Galenum hoc ſcribere lib. ſecundo de ſanitate tuenda. Habet alio loco ita ferè ad verbum, vt nunc ſalubre ſtare poteſt pro differentia temporis: ſed Gal. capit pro diminutione tantum, quia talis ſanitas eſt culpata, fallax, labilis, recedítque à ſimplicitate nunc temporis, eſtque cum diminutione ab alio ſimplici, imminétque periculum de maiori malo breui, & ad oppoſitam diſpoſitionem, quoniam eſt valde lubricum. Ait præterea vt nunc non eſſe oppoſitum ipſi ſimpliciter, nec temporis differentiam dicere, ſed tantum diminutionem, diuidique à Gal. lib. de ſanit. tuen. & in eò, quem inſcripſit Thraſybulus, in id, quod eſt in habitu, & in id, quod eſt in habitudine ſanum: Hanc tamen diuiſionem Galenum in hoc libro non rectè prætermiſiſſe. Eſt & alius locus, vbi ita legitur. Salubritas vt nunc habet magnam diminutionem à primo gradu, vt faciat magnum detrimentum, & hæc fixa, ſed non vt aliæ duę ſalubritates: quia non habent ſua principia permanentia, & fixa: quo fit vt ex quacumque leui, & minima occaſione decidant ab illo vltimo gradu ſanitatis, quem alio loco ſcribit facile accedere ad morbum.

Cõfutatio Montani.

Hæc quidem Montanus de ſalubri vt nunc tradit, quæ quoniam abſurda ſunt, & inter ſe repugnantia, facile refellemus. Rectè quidem illud docet ſalubre vt nunc ſignificare diminutionem ab eo, quod eſt ſimpliciter, ſed protinus ab illo, quod rectè poſuit, recedit, cum ait illud dici pro eo tempore, in quo ſanum eſt: quamquam poſtea nunc vnum, nunc aliud aſſerit: tanquam nihil certum in hac re tradere potuerit: vnde quæſo ſumit ſalubre vt nunc, habere quidem ſanitatem, ſed fluentem, labilem, culpatam, fallacem, & ei breui imminere periculum de maiori malo ad oppoſitam diſpoſitionem? Vtitur ille Galeni teſtimonio ex ſecundo lib. de ſanit. tuend. & ex Thraſybulo, ſed id falſo facit, quãdoquidem non ſolum in illis libris, ſed nec in aliis vnquam Gal. vſus eſt iis vocabulis, quibus hic vtitur ex Herophili tracta-

tione. At si ex seipso hanc interpretationem excogitauit, videant alij quàm recte id fecerit. Nam. Gal. salubre vt nunc definit illud esse, quod bonam, sed non optimam temperiem, & structuram, id est similarium & dissimilarium partium sanitatem obtinet bonã: At id quod habet bonam sanitatẽ & sibi, suísque operationibus propriam & accommodatam, non habet eam fallacem, culpatam, & lubricam, iamiámque ruentem, præsertim quòd Montanus dicat istorum sanitatem etiam esse in habitu: quod si ita est, oportet illam esse firmã, & stabilem. Dicat prætcrea qua ratione insalubre, & neutrum vt nunc, dicant hanc lubricitatem & instabilitatem in suo genere. Oportet enim hoc necessario fieri: quoniam id commune omnibus illis est, quòd nunc talia dicantur, & communem proinde definitionem, & explicationem continere debẽt. At quam quæso lubricitatem & promptitudinem transeundi ad opposita poterimus in eiusmodi neutro & insalubri ostendere? An dicemus insalubre vt nunc, habere morbum lubricum, & instabilem, ac fallacem, vel culpatum, vel aliud simile, quo salubre ipsum vt nunc damnare, euertere & excludere à bona sanitate nititur. Non minor est absurditas, si hanc interpretationem causis & signis accommodare velimus. Nam statim apparet absurditas, si quis dicat causam salubrem, insalubrem, & neutram vt nunc, esse lubricam, & facile posse transire ad oppositam dispositionem. Eadem est ratio de signis. Cæterum illud refellendum est, quòd ait salubre vt nunc, non opponi salubri simpliciter, sed solum dicere diminutionem. Nam etsi non ita opponitur vt insalubre, eò, quòd bonam habeat sanitatem, insalubre malam: tamen in genere salubrium oppositionem facit: quoniam inter salubria corpora quædam sunt, quæ optimam: alia verò quæ bonam solum habent sanitatem: nec differunt quidẽ insalubria à salubribus nisi ratione maioris, & minoris. Omnia enim illa sunt sana, sed magis salubria, minus verò insalubria. Quare si illa inter se opponũtur, negandum non est simpliciter, & vt nunc tale, in suo genere opponi, id verò non possum non mirari, quod ille tradat, salubre vt nunc à Galeno diuidi in sanum habitu, & in sanum habitudine, reprehendátque Galenum

quòd in hoc libro eam diuisionem prætermiserit. Nam vt omittam quod (vt iam dixi) Galenus nullam in aliis libris de salubribus vt nũc mentionem facit, hæc quæ ponit Montanus, non diuidunt salubre vt nunc, sed sanum ipsum & vniuersam sanitatis latitudinem, vt ex lib. ad Thrasybulum quilibet intelligere potest. Diuidit enim illic Gal. sanitatem in eam, quæ est in habitu, & in illam, quæ est in habitudine: & illam rursus in eam, quæ est in bono habitu, in optimo habitu in extremo, & non in extremo. Eam verò quæ est in habitudine, continere sanitatem senum, & eorum, qui parati iam sunt cadere in morbos, aut à morbis conualescunt. Quod si ita est, quo pacto salubre vt nunc recipit has diuisiones: cum illud duntaxat contineat (Montano authore) culpatam quandam, & lubricam sanitatem. Non enim potest comprehendere bonum & optimum sanitatis habitum, qui debetur salubribus simpliciter, nec sanitatem in habitu, vtpote quæ firma sit, non labilis, & fluxa: & quod magis est, sanum in habitudine non potest contineri sub salubri vt nunc: nam hoc habet Gal. teste bonam, sed nõ optimam sanitatem: quamquidem non habent conualescentes, decrepiti, & qui iam cum morbis cõflictantur. Itaque Montanus peram sanitatis diuisionem in eam, quæ est in habitu, & habitudine, trahit ad salubre vt nunc, quod nullam diuisionem recipere potest. Sic enim occuparet aliquid de latitudine quæ sequitur. Nam cum salubre vt nunc, sequantur statim neutra, quæ parum à bona sanitate recedunt, si salubre vt nunc diuideretur per magis & minus bonum, quod minus esset bonum, esset neutrum, & ita à salubritate recederet. Eodem pacto neutrum vt nunc, si diuideretur, inuaderet latitudinem salubritatis. Sic sane insalubre vt nunc, quod recedit à malitia insalubritatis simpliciter, occuparet aliquid de neutro. Est ergo hæc ratio quare Galenus non diuiserit, quę vt nunc sunt talia: Diuisit autem quæ simpliciter talia sunt: quoniam huiusmodi incommodum non sequitur. Illud quoque probare non possum, quod scribit salubritatam vt nunc, esse quidem fixam. Sed non vt aliæ duæ salubritates, quia illud non habet sua principia permanentia. Nam antea dixerat illam non esse fixam salubritatem: & quam ineptè dicitur

sanitas

ſanitas fixa, aut non fixa ab eo, qui optimam docẽdi rationem ſibi vindicat. Cur præterea ſalubre vt nunc, non habebit ſua principia permanentia? An recedunt principia, materia, forma, elementa, humores, partes ſimilares, ex quibus corpora noſtra conſtant, ab iis corporibus magis, quàm ab aliis? Quis item ferre poteſt ſalubria vt nunc, parata eſſe, vt ex minima quaque occaſione decidant ab vltimo gradu ſanitatis. Nam cum poſt illa ſint omnia neutra, & inſalubria, ſintque in prima latitudine ſanitatis ſalubria omnia, vt Gal. 8. cap. huius operis docet, neceſſe profectò eſt plurimum diſtare ſalubria vt nũc ab vltimo ſanitatis gradu. Poſſem alia multa in hac re dicere, ſed hęc ſufficere puto, vt veritatis ſtudioſi intelligãt qualis, id eſt quàm abſurda fuerit de hac re Montani opinio. Placet Acachiæ ſententiam hic breuiter quoque dicere: ſcribit ille ſalubre in pręſentia, quod alij vt nunc interpretantur, differre à ſalubri ſimpliciter, quod hoc ex ipſa generatione bonam temperiem, & compoſitionem obtineat, taleque perſeueret per omnem ętatem, & natum aptumque ſit in perpetua ſanitate degere, etiam ſi aliquãdo ægrotat. Salubre verò in preſentia, habere quidem bonam temperiem, & compoſitionẽ, & in hoc conuenire cum ſalubri ſimpliciter: Cæterum non à natiuitate huiuſmodi eſſe, nec aptum & natum vt ſanè degat, faterurque corpus ſimpliciter ſalubre, vt nunc ſalubre dici poſſe, quandoquidem non re, ſed ratio hæc inter ſe differre putat. Quæ quidem ſunt penitus abſurda, & iis, quæ ille tradit repugnantia. Non enim ratione tantum differunt, ſed & re ipſa: nam ſalubre vt nunc habet quidem ſanitatem bonam, ſed nõ perinde vt ſalubre ſimpliciter: hoc enim meliorem obtinet, quod ſatis Gal. inuit definitione ſalubris vt nunc, & ex verbo ipſo ſimpliciter. Nam ſalubre vt nunc, inquit Galen. habet bonam, & ſibi propriam temperiẽ, & compoſitionem. Verum non optimã, qualis debetur corporibus ſimpliciter ſalubribus. Etenim verbum ſimpliciter perfectionem in ſuo genere declarat. Eſſet quoque eadem ratio de inſalubri, & neutro ſimpliciter, & vt nunc. At illa ex ſuis definitionibus diſtinguuntur euidentiſſimè non ſolum ratione: ſed etiam re ipſa. Quod verò Gal. in definitione ſalubris vt nunc, nõ

Achachiæ opinio de corpore ſalubri vt nũc, quæ etiam refellitur.

addiderit ab ortu obtinere eam, quam habet temperiem & compoſitionem, non oſtendit eum authorem voluiſſe huiuſmodi corpus non niſi acquiſititiam habere ſanitatem, & in hoc differre à ſalubri ſimpliciter. Nam & acquiſititiam, & à principiis inſitam habere poteſt, quod illi conuenit: ſed quemadmodum quod ſimpliciter tale eſt, non poteſt eſſe huiuſmodi, niſi à natiuitate ſuam naturam duxerit, ſic quod vt nunc tale eſt, minus perfectũ in ſuo genere, non neceſſario requirit huiuſmodi originem. Appoſuit ergo Gal. in definitione eorum, quæ ſimpliciter talia dicuntur, principia & originem: in illis verò quæ vt nunc dicuntur, has particulas omiſit: quoniam & ab ortu, & poſt ortum, quod minus perfectum eſt in ſuo genere, fieri poteſt. At cum ille quod ſimpliciter ſalubre eſt, dicat tantam habere latitudinem, vt vſque ad neutra extendatur, nonne videt ſe à Gal. diſſentire, qui ſalubre vt nunc, medium inter hæc ponit. Galeni igitur hæc eſt ſententia, quod ſalubre vt nunc, ſit quod bonam ſolum, & propriam, atque conueniẽtem pro actionibus, & officiis propriis exercendis obtineat ſanitatem, nõ autem eam optimam, qualem habent ſimpliciter ſalubria. Qui ita dicit, docet quæ vtilia ſunt arti & conſentanea ſequenti tractationi, & aliis vniuerſis Galeni libris, in quibus ſanitatem per gradus quoſdam diſtinguere ſtudet: aliorum vero opinio, non ſolum eſt inutilis, ſed etiam ſophiſmatis & abſurditatibus plena, planeq; aliena ab authoris inſtituto & tractatione.

Ipſius vero ſalubris ſimpliciter corporis, tale quidem eſt ſemper id, quod eſt optima temperantia præditum, ac maxime eſt commenſuratum, vt multum autem, quod à conſtitutione optima non valde admodum deficit.

Montani opinio de corpore ſalubri ſemper & vt multum.

Poſteaquam Galenus definiuit corpus ſimpliciter, & vt nunc ſalubre, iam definit ſpecies corporis ſimpliciter ſalubris. Itaque Montanus de corpore ſalubri ſemper, & vt multum, ita ſcribit. Simpliciter ſalubre aliud eſt ita abſolutè, vt nihil addi, aut minui ab eo poſſit: & illud eſt

exquisitissimum in suo genere: quomodo simpliciter sanum intelligitur, quod est exquisitissimum: & hoc non inuenitur nisi raró, vel nunquam, aut in puncto temporis: in conceptu tamen reperitur, & simpliciter tale est, semper tale, & semper futurum tale, & sine morbo moritur per resolutionem caloris. Ait alio loco huiusmodi salubritatem fieri ab ipsa natura, esseque perfectã in suis principiis, & nunquam recuperari posse, si aliquando deperditur. At salubre vt plurimum docet non esse semper salubre: hoc enim non variari, cum ei adueniat diminutio aliqua: ideo sanum vt plurimum, ferè semper esse sanum: quoniam habet paruam diminutionem à perfectissimo. In qua quidem re multis modis aberrat. Nã si simpliciter indicat perfectionem, non habet illud in se, quod perpetuo debeat in ea natura persistere: vt ipse, postea scribit, illud semper tale esse, & semper tale futurum, morique sine morbo: quod enim exactissimam habet temperiem, & structurã, non potest in eo statu diu persistere: quoniam fieri nõ potest, vt semper aëre temperatissimo, & aliis causis salubrib⁹ temperatissimis vtatur. Quare rectè Galenus, & Montanus ipse statuunt huiusmodi corpus aut non inueniri, aut minimo momento perdurare. At si momento temporis vix potest durare, nonne in hoc sibi euidenter repugnat Montanus, qui statuit illud semper tale esse, & futurum in vniuersa vita. Cæterum illud quoque repugnat aliis, quę antea sunt dicta: salubritatem inquam fieri à sola natura: nam si salubritas sana est, salubreque corpus est, quod actu habet sanitatem, non solum naturæ opus erit salubritas: sed etiam ipsius medici, qui sanitatem in multis egrotis restituit, nihil conferente natura. Fieri ergo potest, & à natura, & à medico. Item falsum est eandem nunquam amitti posse, nec recuperari, si semel amissa fuerit. Nam perfectam sanitatem amittunt multi, & eandem recuperant, si leuiores fuerint morbi, qui eam labefactarunt, corpusque validum, & Florentis ætatis extiterit. Cõtemnit enim huiusmodi natura non solum leues, sed etiam graues morbos: à quibus cum rectè conualuit, nulla re se deterius affectum sentit, quàm esset, anteaquam laboraret. Facit ad hoc quod diximus prius, Galenum in capite de neutro, asserere

quosdam ab ineunte ætate salubres esse, & postea insalubres fieri, aut contra. Dissentit pariter ille à Galeno in definitione semper salubris. Non enim semper salubre dicit esse Gal. quod semper sanum perseueret, sed quod sit prorsus optima sanitate prę̨ditum. Ita etiam vt plurimum salubre, est, non quod ferè semper est sanum: sed quod minimum recedit ab eo, quod est perfectissimè sanum. Nam verbum διαπαντὸς diximus duo significare & prorsus, & semper. Hic autem non potest aliter intelligi quàm prorsus. Nam verba in definitione posita, quod est optima temperantia præditum, ac maximè commensuratum, non definiunt quod semper. Sed quod prorsus est tale: sic verba hæc (quod à cõstitutione optima non valde ad modum deficit) non explicant quod ferè durat per totam vitam tale: sed quod ferè absolutissimum est. Manardus sequitur definitionem Galeni, sed in eo errat, cum ait salubre (vt ille vocat) vt multum, illud censendũ esse, cui aliquid quidem re vera deest: ad sensum verò nihil deesse videtur. Nam signa, quibus Gal. salubria inter se distinguit, sensu percipiuntur. Alioqui causæ salubres conuenientes adhiberi non possent, si incerta essent indicia: addo quod scribit Gal. sensum, oportere esse, omnium harum affectionum iudicem. Achachias proponit corpus esse perpetuo salubre, & fatetur postea morbo laborare posse: & tunc tamen simpliciter salubre esse. Quod quo pacto fieri potest: si antea definiuit semper salubre illud esse, quod optimam temperaturam & perfectam compositionem obtinet? Id enim quod ægrotat, necessario malam habet vel temperiem, vel compositionem. Non ergo aliter definire debemus corpora prorsus salubria, quàm quæ perfectissimam habent sanitatem: ferè autem saluberrima, aut saluberrima quidem, sed non prorsus, quę parum à perfectissimo recedunt: non autem debemus, vt diximus, legere semper, aut vt multum, loco prorsus, & nón prorsus: quibus quidem commune est simpliciter salubre, quod perfectam habet sanitatem. Hoc enim rectè diuiditur in perfectissimum, & parum à perfectissimo recedens. Quibus additur, quod bonã solum habet sanitatem, sed non perfectam, quod est vt nũc salubre. Quibus omnibus commune est salubre corpus.

Manardi opinio de corpore salubri semper, & vt multum, ea que confutatur.

Acachiæ de eadem re opinio, quæ etiam improbatur.

Authoris sententia de corpore salubri semper & vt multum.

Illud enim est quod bonam habet sanitatem. Hoc enim aut bonum est solum, vel perfectum: hoc rursus aut perfectissimum, aut ferè perfectissimum, siue parum à perfectissimo recedens. Nam si species salubris simpliciter per temporis differentiam definiuntur, oportet & ipsum genus, nempe salubre simpliciter, per tempus aliquod definiri. At hoc non facit Galenus nec fieri aliqua ratione potest. Quod enim tempus illi concedimus, & quid commodi arti nostræ accedit, ex hac salubrium distinctione, quæ semper, & non semper notat corpora fore sana, ægra, aut aliter affecta? & quę erunt quęso talia, aut quibus indiciis illa dignoscemus: oporteret & causas prorsus salubres, & signa quæ prorsus salubria existunt, etiam per tempus definire, quod est ridiculum. Gradus verò maioris aut minoris in sanitate perfectionis docere cogimur: & id passim facit Galenus, vt quid conueniat singulis tradere possimus. Horum scripta sunt indicia, horum causæ salubres notatæ, & his respondent vniuersi Galeni libri. Quibus ita intellectis, omnis confusio tollitur, quæ alioqui maxima oritur in vniuerso Galeni opere, & tota ea nascitur, quòd loco prorsus, semper, & pro eo, quod parum recedit, ab eo, quod prorsus tale est, vt multum tale omnes interpretes verterint, & intellexerint, & ita tempus explicauerint pro gradu maioris aut minoris recessus ab eo, quod est in suo genere perfectũ. Definit autem vt satis constat hic corpus salubre, non pro sano, vt sumpsit in definitione, quod antea definiuit illud esse, quod habet sanitatem, sed pro bene sano. Sed hæc sufficiant de salubri corpore.

Insalubre verò simpliciter, est corpus, quod ab ipso ortu naturæ, vel in consimilibus partibus malam habet temperaturam, vel in instrumentariis incommensurationem, vel vtrumque vitium: Insalubre verò vt nũc corpus est, quod eo tempore, quo tale dicitur, ægrotat. Neque obscurũ est, quod & hoc ipsum eo, quod dicitur tempore ægrotans, vel in consimilibus

malam habet temperaturam, vel in inſtrumentariis commenſurationem, vel vtrumque.

Manardus inſalubre, ſiue (vt ille vocat) ægrotabile, vel ægrotatiuum dicit eſſe corpus, non quod actu ægrotat, ſed quod à naturali quadam infirmitate ac imbecillitate paratum eſt ægrotare, ęgritudinem verò neque includit, neque excludit. Poteſt enim eſſe ægrum, imò nihil obſtat, quominus aliquando ſit, & dicatur ſanũ, quãdiu videlicet cauſis ægrotantibus non ſuccumbit: pro quo etiam tempore quando iam ab iiſdem cauſis eſt victum, ægrum dici poteſt. Inſalubre verò vt nunc eſt, quod pro eo tempore, quo ægrotabile dicitur, actu à morbo moleſtatur. Gal. verò oſtenſurus in quonam ægrotabili ſimpliciter conuenit, manifeſtum eſſe ſubdit, quod pro eo tempore, quo eius nomen ſuſcipit, rationis quoque aliquo modo idem particeps ſit, adeo pro tunc, vel diſtemperatum in ſimilaribus, vel incommoderatum in inſtrumentalibus ſit, vel vtrumque ſimul habeat. Hoc ſolum corpus inter ea, quæ ſunt in definitione medicinæ concluſa, à ſanitatis limitibus penitus excidit, quod iam actu ſit ægrum, & ſano ex aduerſo opponatur: quod nulli aliorum contingit, niſi quatenus aliquo modo huius rationem ſubeunt: quam quidem ſalubre vt nũc nullo modo ſubire poteſt, vtpote quod repugnantem huic rationem & naturam ſit ſortitum. Igitur illud non erit ęgrum, nec ægrotabile vt nunc, aliquando erit, niſi priorem rationem amiſerit, qua ſalubre nũc reddebatur. Fieri enim non poteſt vt id, quod ſanũ degit, ſimul etiam ægrotet, niſi ſecundum modum in neutro inferius declarandum. Salubre autem ſimpliciter, dum à morboſis cauſis ſuperatur, propriiſſimè inter omina ægrotabile vt nunc vocatur: quoniam cum ſit abſolutè ſalubre, pro eo tamen tempore inſalubritatem ſubit. Neutrum ſimpliciter propriè quidem id patitur, quatenus ſcilicet ſalubritati abſolutè aliquo modo propinquat, magis tamen propriè, quàm inſalubre ſimpliciter, quod impropriiſſime inter omnia, vt nunc ægrotabile dicitur: ſicuti impropriè dicimus aliquem nunc pauperem, qui abſolutè eſt pauper. Nec obſtat quod dicamus inſalubre ſimpliciter dici inſa-

lubre vt nunc, cum non admiserimus salubre simpliciter salubre nunc dici: quia nota (nunc) salubri addita, minuit perfectionẽ, addita insalubri auget: imò addit nouẽ malignitatem, extra sanitatis latitudinem ad contrariũ agẽs, in qua omnia collocanda sunt corpora, q̃ vere sunt ægra. Hęc Manard⁹ docet, quę quidẽ facile refelli possũt. Primũ videtur mihi parum aptè ęgrotabile, & ęgrotatiuũ pro insalubri vsurpare. Nã vt mobile illud dicitur esse, ꝙ moueri potest, ita ægrotabile nõ aliud significare potest, quã quod ægrotare est aptum: in quo genere sunt, non solum insalubria, sed etiam eo authore salubria, & neutra. Ac quemadmodum motiuũ illud dicitur, quod mouere potest, ita ęgrotatiuum non potest corpus vocari insalubre. Hoc enim non dicitur ab illo, quod possit ægritudinem inferre, sed quod illam pati sit aptum & natum. Quare insalubre, ægrotabile, & ægrotatiuum, idem non significãt, sed insalubre morbosum, & valetudinariũ. Deinde quod scribit insalubre corpus nec includere, nec excludere ægritudinem, aut sanitatem, illis rationibus refelli potest, quibus antea vsi sumus, cum de salubri ageremus. Nam si salubria, insalubria, & neutra ponit Galenus in. 8. cap. in latitudine sanitatis, insalubria includunt necessario sanitatem, & morbum necessario excludunt. Præterea ostendere nõ potest ex Galeno insalubritatem esse naturalem quandam infirmitatem, ac imbecillitatem, quandoquidẽ ille tradit signa insalubritatem significantia, quę naturalis impotentiæ nõ sunt signa. Tradit & causas emendãtes insalubritatẽ, quæ quidem aduersus infirmitatem & imbecillitatem non pugnãt, quam Manardus ipse negat pati, aut mutari posse: nimirum quòd sit à natura insita, sicut ipsa salubritas: & Gal. septimo methodi ait eam nequaquam remediis egere. Nam imbecillitates, & infirmitates corporis tolli ille docet adhibitis auxiliis intemperaturæ & malæ structuræ corporis: quibus ablatis, imbecillitas pariter euanescit, tamquam symptomata, quod suam causam sequitur. Cęterum si insalubre ex naturali imbecillitate, non ex sanitate & morbo, qui actu sit, definitur, cur insalubre vt nunc necessario ægrotare dicit? aut cur saltem non docet causam, qua Galenus scribit in hoc capite ininsalubre vt nunc ægrotare? In eo

vero cap. in quo docet signa optimæ constitutionis, omnia insalubria distinguit ab iis, quę actu ægrotant. Sequũtur enim inquit ille salubria, insalubria, & neutra corpora, quæ ægrotant. Et paulo superius inquit: in iis autem generibus sunt corporum insalubrium vitia, secundum vtrumque insalubritatis modum. Oportet autem intelligere vtrumque modum simpliciter, & vt nunc insalubre: quoniam antea cap. tertio duos hos modos dixit esse, quibus effectiuum, susceptiuum, & indicatiuum dicitur. An non etiam ipse Manardus inquit insalubre semper ex pessima sanitate habere, vt minus, quàm reliqua corpora resistat causis morbosis: ex quibus verbis fatetur insalubre semper, & ob id simpliciter insalubre sanitatem habere actu. Conatur quidem Manardus reddere rationem, qua fit, vt insalubre vt nunc cõueniat cum insalubri simpliciter, & insalubris nomen sumat: sed id ita facit, vt suum euertat fundamentum. Nam ideo dicit insalubre vt nunc nomen insalubris sumere, quòd pro eo tempore, quo tale dicitur, rationes insalubris aliquo modo assumat: Adeo vt tunc vel imtẽperatum, vel incommoderatum existat. Nã si ratio insalubris est, vt actu non includat sanitatem aut morbum, sed solum naturalem quandam imbecillitatem, si insalubre vt nunc sicut nomen, ita rationem insalubris assumit, naturalem solum includet imbecillitatem, non autem necessario excludet sanitatem, & includet morbũ. Addo quod non fiet particeps rationis insalubris, ob intemperiem & incommoderationem: quoniam eam non habet intemperiem & incommoderationem, quam habet insalubre simpliciter. Hoc enim nõ eam, quæ iam inter morbos ponenda sit, intemperiem, sed quæ solum sit apta ad morbos suscipiendos (vt ille tradit) obtinet: insalubre verò vt nnnc, intemperiem habet aut incommoderationẽ, quæ iam morbus est, diuersam natura, & ratione ab ea, quæ adhuc in sanitatis latidine continetur. Ergo rationes insalubris, & naturam non suscipit insalubre vt nũc, cum hoc actu morbum: Illud potentiam ad morbum, hoc præterea intemperiem, & incommoderationẽ contentam in sanitate, illud in morbo iam positam contineat. Nec satis quidem est quod vtrumque intemperiem habeat: quoniam inter salubria, & neutra sunt quæ-

dam intemperata, quæ tamen inter se distingũtur. Quod si insalubre vt nunc rationem insalubris simpliciter accipit, cur etiam salubre vt nunc rationem salubris simpliciter non capiet? Vtrumque ergo ex naturali potentia definietur, quod à Manardo non conceditur. Sed illud iudicamus quod scribit, alia corpora in medicinæ definitione conclusa non excedere à limitibus sanitatis, nisi quatenus aliquo modo huius rationem subit. Nam falsæ huius opinionis indicium est hoc, quod non audeat pronũtiare suam sententiam, sed hic & antea vtatur hoc verbo aliquo modo. At quo pacto (quæso) insalubre simpliciter rationem insalubris vt nunc aliquo modo scribit: si hoc ipsum paulo antea illius rationem aliquo modo sumere dixit, à qua nomen insalubris vt nunc mereri docuit. Si enim hoc nomen & rationem ab illo accepit, non potest eidem rationem & nomen dare. Et quam (quæso) rationem subibunt alia insalubria vt nunc? Nã salubria omnia (vt ille docet) naturalem habent potentiã ad sanitatem: insalubria verò simpliciter imbecillitatem, & potentiã ad morbum, & insanitatis limitibus continentur: insalubre verò vt nunc, nihil aliud habet, nisi quod actu ægrotet. Ergo illa quamdiu retinent suam naturam & rationé, nequeũt istius rationem & naturam sumere omni modo diuersam. Quis verò non agnoscit Manardum in eo sibi euidentissimè pugnare, in quo scribit salubre simpliciter dum à morbosis causis superatur, propriissimè inter alia omnia insalubre vt nunc vocari, & insalubritatem subire. Nam antea docuit salubritatem hanc, vt quę natiua sit, nunquàm amitti posse: nunc verò in insalubritatem mutari pronunriat. Et quo pacto (quæso) salubria, quę in bona sanitate collocantur, & in prima latitudine sanitatis, & à Galeno distinguntur passim in toto opere ab insalubribus, poterunt vnquam suam naturam retinere, & insalubrium naturam assumere, vt simul salubria, & insalubria dicantur? Sunt hæ chimerę, quas nemo vel leuiter in logica versatus ferre posset. Nam quorsum Galenus salubria, insalubria, & neutra definitione, diuisione, latitudine, & gradu sanitatis, signis, causis, & vniuersa tractatione inter se distingueret, si vellet illa ita confundi, vt vnum retenta adhuc sua natura, simul alterius na-

turam sumere valeat. Quid verò & illud est, quod habet neutrum simpliciter, insalubritati simpliciter aliquo modo propinquum fieri, & magis propriè, quam insalubre simpliciter, vt nunc insalubre dici. Nam illud aliquo modo propinquum esse insalubri simpliciter, quis ferat, aut intelliget verum esse. Sunt enim hæc in diuersa latitudine: & neutra huiusmodi non magis insalubribus, quàm salubribus sunt viciniora. Nec minus quidem absurdum est, quod scribit, salubre simpliciter impropriissimè vt nunc salubre dici, sicut impropriè dicitur, qui absolutè est pauper, secundum quid pauper. Nam magis improprie salubre & neutrum, quæ sunt ex diuersis classibus, dicuntur salubria esse, quàm dicatur esse salubre simpliciter, salubre vt nunc: vtpote quæ genere, & latitudine communicent. Ac mirum profectò est, quòd in sequentibus dictionem (vt nunc) dicat non esse coniungendam cum verbo, ita vt non fiat talis sensus, nunc est, nunc fit, sed est vt nunc, fit vt nunc: hic verò in exemplo de paupere aliter sumat. Nam nunc pauperem intelligit, quòd nunc sit pauper. Quòd si intelligat absolute pauperem, esse pauperem vt nunc, non erit magis improprium, quàm si dicamus salubre simpliciter, salubre vt nunc dici. Quod cum Manardus effugere vellet, in alium errorem longe grauiorem incidit. Nam nunc additum salubri, minuere perfectionem: additum verò insalubri augere malum, & nouam addere malignitatem tradit, contra omnium logicorum rationes. Etenim vt salubre vt nunc ad salubre simpliciter, ita insalubre vt nunc ad insalubre simpliciter se habere omnes logici certè fatebuntur. Itaque si in vno modo sumitur, & diminutionem dicit, necesse est vt in alio idem faciat. Sed dicat (quæso) quid neutra vt nunc indicabunt? an diminutionem boni, aut mali, aut medij status, aut actionem alicuius ex istis rebus? Certe cum hæc non respondeant in tota tractatione, nec consentiant principiis inuiolabilibus logicorum, quod oppositorum eadem sit ratio, euidenter ostendunt vanam esse Manardi interpretationem. Sed vno dato inconuenienti hæc omnia sequuntur, quia enim salubre, vt nunc, non est rectè interpretatus: ita cum illud faciat commune multis, cogitur idem

facere in insalubri vt nunc, & vniuersam tractationem confundere, aliásque facultates violare, vt se suámque opinionem in finitis cauillamentis tueatur. Oporteret profecto non legum latorum more, sed vel authoritate Galeni, aut ratione statuere verbum vt nunc, quod ipse antea secundum quid esse dixit, in vno vnum significare, in alio aliud. At verò si ille fatetur non solum insalubre vt nunc, sed omnem aliam affectionem, quæ vt nunc dicitur, posse à generatione contingere: quo pacto cum hoc fit, separabit quæ simpliciter talia sunt ab aliis, quæ vt nunc dicuntur. Nam hactenus tribuit omnibuis, quæ simpliciter dicuntur, solam quandam potentiam, quam nunquàm amitti posse dicebat: aliis verò eandem negabat conuenire, sed solum actum concedebat, & possessionem quandam pro eo tempore, quo talia dicuntur, quod scilicet illa ab ortu talia essent, & potentiam illam insitam à primis principiis acciperēt: hæc verò minime. Nunc verò si concedimus tum hæc, tum illa pariter ab ortu posse esse, id, quod sunt, vana apparebit ea distinctio, quæ vnum est ex præcipuis fundamentis suæ tractationis. Nam quo pacto poterit illa inter se seiungere eo communi facto, à quo illa separari dicebat. Dicet fortè salubria simpliciter, perfectiori modo habere sanitatem, quàm quę vt nunc salubria dicuntur: in quo verum quidem dicet, sed in hoc violat sua principia. Non enim cum salubritatis naturam & vim quærit, spectat sanitatem, sine qua dicit posse salubritatem cōsistere. Quare necesse est vt differentiam eam inueniat, quę inter ipsas salubritates reperitur: quam cum dicat eandem esse in omni morbo, in omni ætate, & denique in omni statu corporis, neque illam intendi, neque remitti, si modo ab ortu inciperet, cogitur profecto concedere ea, quæ vt nunc talia dicuntur, simpliciter talia esse, si modo in ortu suo, & à principiis talia euaserint. Dicit ille quidem non esse addenda in definitione eorum, quæ vt nūc talia sunt, verba in generatione, quia contingit aliquando illa non esse talia à generatione, sed hoc concesso erat docendum, qualia illa sint, cum à generatione incipiunt, an simpliciter vel alio modo. Porrò insalubri fortè subterfugium inuenit, quòd simpliciter salubre habeat perfectiori

modo ſanitatem, quàm ſalubre vt nunc: quòd illud ſcilicet optimam, hoc verò vtcumque bonam ſanitatem habeat. Sed in inſalubri & neutro quid dicet ille? Fortè inſalubre ſimpliciter habere morbũ perfectiori modo: inſalubre verò vt nunc, imperfectiori, aut alio modo. Et quomodo ex morbo inſalubre ſimpliciter definietur, quod nec ſanitatem, nec morbum, eo authore, includit. Ergo ex potentia ad morbum hæc erunt diſtinguenda. Et qualis (quæſo) erit diſtinctio, ſi nolit potentias illas mutationem capere, nec intendi nec remitti, nec vnquam in ſua tractatione mentionem fecit de hac diſtinctione, quę ex diuerſa potentia in his ſumitur, ſed ſolum per actum & potentiam ad ſanitatem & morbum, ſalubria & inſalubria ſimpliciter à ſalubribus & inſalubrib' vt nũc ſeiũxit. Quinetiã in neutris apparet nõ poſſe fieri hanc diſtinctionem, quòd perfectiori modo habeãt id, à quo dicuntur talia, quæ ſimpliciter ſunt, quàm illa quę vt nunc, Nam neutrum primi ſignificati definit Galenus quod eſt medium exactè inter ſaluberrimum, & inſaluberrimum: idem dicit de neutro vt nunc illius ſignificati, quare eadem perfectio. Quod ſi vtrumque à generatione ſit, in nullo poterit poni differentia. Nam ſi ſimpliciter talia ab illis, quæ ſecundum quid, ſiue vt nunc talia ſunt, diſtinxiſſet, non alia ratione, quàm quòd illa in ſuo genere abſolutionem quandam, hæc verò diminutioné oſtéderent, omnes has difficultates facile euitaſſet: ſed cum illa finxerit potentiam quandam indicare, & ab ortu talia eſſe, quòd ſunt, & propterea potentiam illam pariter habere (vt quam dicata principiis inſeri) quæ quoniam communia omnibus ſunt, ſequitur vtique vt illa vim ſingulis inſerat. Nugamenta ergo ſunt inter ſe repugnantia à nulliſque principiis ducta quæ docet Manardus.

Montani de corpore inſalubri.

Quid verò Montanus de hac re ſenſerit, operæ pretium eſt paucis ſubijcere. Scribit autem ille inſalubre ab ægro ita differre, quod ægrum habeat tantum actu ægritudinem: inſalubre verò habeat & ægritudinem actu, & præterea diſpoſitiones omnes à natiuitate ad ægritudiné ita, vt nunquam poſſit eſſe ſanum: quare inſalubre, (vt ille ait) ſemper erit habiturum ægritudinem. Scribit alio loco inſalubre eſſe vel actu, vel potentia ægrum, & ali-

ter dici de ſignis & cauſis,quàm de corporibus.Nam in illis inſalubribus non eſt vt forma, ſed duntaxat quædam proprietas,& potẽtia proxima ad inſalubritatem: in corpore verò ſuſceptiuo dicit formam & actũ. De inſalubri verò ſimpliciter ita vno loco ſcribit, inſalubre ſimpliciter, et ſi eſt ſanum, tamen habet cauſas diſpoſitas ad morbum: vbi verò agit de ſignis ęgrum pro inſalubri ſumit,& ſano opponit. Alius eſt locus, vbi ita habet: inſalubre ſimpliciter, vel ſemper habet ita malam diſpoſitionem, vt in eo nõ ſit ſanitas, nec eſſe poſſit. Item dicit inſalubre ſimpliciter habere diſpoſitionem præparatam, & valde aptam ad morbum ſuſcipiendum: & hoc quoniam cauſæ ſunt promptæ ad morbum?adhuc tamen morbũ non habent. Cæterum inſalubre(vt nunc) illud dicit eſſe, quod actu ęgrotat: de eo autem ex comparatione cum inſalubri ſimpliciter ita loquitur. Inſalubre, inquit, habet plurimã malam diſpoſitionem, non tamen ita malam vt inſalubre vt nunc: propterea inſalubre vt nunc dicitur illud, cui opponitur ſalubre vt nunc. Eſt autem inſalubre vt nũc, quod corpus habet diſpoſitum ad morbum, non tamen ita, vt duo prima inſalubria: hoc enim inſalubre non habet fixũ morbum, vt non poſſit tolli,& ab arte fieri ſanum. Habet quarto cap. ſui operis duo eſſe extrema ex Gal. vnum bonum, quod eſt ſalubre ſimpliciter: aliud verò malum, quod eſt inſalubre vt nunc. Et hanc dicit fuiſſe Galeni ſententiam in cap. de ſignis optimæ conſtitutionis. Addit tamen erraſſe Gal. qui inſalubre vt nunc non diuiſerit in ſuos gradus: ponendos enim eſſe gradus in morbis, ſicut in ſanitate, & propterea inſalubre vt nunc tot habere in ſe gradus, quot habet ſalubre. Reprehendit etiam Gal.quòd diuiſionem faciat, in quæ membra coincidunt. Nam ſalubre vt nunc ait accedere ad morbum,& idem facere inſalubre ſimpliciter: illud enim eſſe ſanum, ſed diſpoſitum eſſe ad morbum. Ait pręterea eundem authorem confundere inſalubre vt nunc, cum ſalubri in habitu,& errorem eſſe cum dicit Gal. ſalubre ſimpliciter eſſe ſummum bonum, inſalubre verò vt nunc eſſe ſummum malũ. Hęc & ſimilia tradit Montanus de inſalubri & ſimpliciter inſalubri,& vt nunc inſalubri. Cuius opinionem veram non eſſe oſtendunt in primis contrariæ de eadẽ re,

quæ ex eo collectæ sunt, sententiæ. Nam cũ ab initio statuerit insalubre ægritudinem habere actu, & simul dispositiones omnes à natiuitate ad morbum ita, vt numquàm possit esse sanum: postea in multis locis contrarium docet, cum dicit insalubre simpliciter esse sanum, & solum habere causas dispositas ad morbum: ex quo quidem errore vniuersa illius tractatio confunditur. Ac tanto quidem facilius est errorem deprehẽdere, quòd ille nulla ratione, nec Galeni, quem interpretatur authoritate in hac re vtatur. Dicit enim insalubre esse ægrum, esse sanũ, dispositiones habere à natiuitate ad morbum, nũquam posse esse sanum, sed nihil horum probat. Dicit in signis & causis salubritatem non esse actum, & formam, sed duntaxat quandam proprietatẽ, & potentiã proximã ad insalubritatẽ: sed non rectè. Nam quomodo insalubre habet potentiam ad insalubritatem. Habet ne illa impotentiam ad id, quod iam actu obtinet: ex quo apparet illum insalubritatem cum morbo, & sanitate confundere. Nam vt salubre ad sanitatem, ita insalubre ad morbum referendum. Quare si dicit insalubre habere potentiam ad insalubritatem, necesse est vt hanc pro morbo sumat, quod & sponte fatetur. Cum verò dicit salubre esse sanum, contrariam priori sententiam astruit. Illud quoque pro errore addendum est, quòd insalubre simpliciter, & insalubre semper sub eadem definitione comprehendat: quod scilicet vtrumque semper ægrotet, nec possit in illis esse sanitas. At si insalubre vt nunc est quod actu ægrotat, quomodo differet ab insalubri semper? hoc enim quoque ægrotat. Quòd si insalubre simpliciter semper ægrotat, nec vnquam potest esse sanum: quomodo concipere potest illius dispositionem non adeo malam esse, vt ea est, quam habet insalubre vt nunc. In hoc etiam sibi euidenter repugnat, cum postea scribit insalubre vt nunc, minorem habere dispositionem ipso insalubri ad morbum. Ait enim insalubre vt nunc, non habere fixam insalubritatem ita, vt tolli non possit. Sed quid intelligit per insalubritatem fixam, an morbum, an potentiam ad morbum? sunt hæc vocabula insalubre fixum, & non fixum inusitata in hac potissimum tractatione à Gal. Cæterũ duo poni extrema ab hoc authore in capite de signis

optimæ constitutionis verissimum est: sed verum non est illa esse quæ statuit Montanus. s. salubre simpliciter, & insalubre vt nunc: sed salubre semper. Illud enim est quod optimam habet constitutionem: hoc enim vnum est extremum: Aliud verò est id, quod ægrotat, à quo in eo loco omnino separat omnia salubria, insalubria, & neutra. Porrò gradus dari in morbis quemadmodum in ipsa sanitate Gal. facilè concederet: sed in hoc loco illius non erat instituti morborum gradus ostẽdere, & differentias, quæ per magis & minus sumuntur, sed sanitatis latitudinem, qua cognita, pariter intelliguntur recessus qui in morbis sunt. Nam quantum quilibet recedit à sanitate, tantum patitur morbum. Nec in eo quidem errat Gal. quòd scribit Montanus, cum asserit salubre vt nunc, & insalubre simpliciter, eodem modo accedere ad morbum: hoc enim nũquam somniauit Gal. quippe cum salubre vt nunc, sit in genere eorum, qui bonam habent sanitatem: Insalubre verò simpliciter inter eos ponatur, qui pessimam habent sanitatem, aut vt Montanus inquit actu & potentia habent morbum. Non video præterea quomodo dicat insalubre vt nunc cum salubri in habitu à Gal. confundi. Quandoquidem de hoc ne verbum quidem ille facit. Quemadmodum etiam non est reperire apud illum, insalubre vt nunc, summũ esse malum. Sed hæc sufficiant ad ea refellenda, quæ mutuo sese extrudunt, vt quæ nec ex certis principijs sint ducta, nec ad authoris mentem excogitata, aut ab alijs illius operibus desumpta, vel arti medicæ vlla in re vtilia. Acachiæ autem interpretationem hoc solo refellere volo, quòd ille contra Gal. sententiam salubria, insalubria, & neutra inter se confundat: velítque illa se inuicem compati: quæ ab ipso authore & natura ipsa sunt separata. Sed hæc fortasse postea adhuc attingemus, cum summam huius tractationis colligemus. Nunc verò paucis nostram interpretationem subijciamus. Ac primum dicimus insalubre simpliciter corpus non esse definiendum, quod malam temperaturam, sed quod pessimam habet. Nam vt salubre illud est, quod bonam habet temperiem, & structuram, & ex diuisione boni nascitur, quod simpliciter & vt nunc tale est: ita insalubre illud est, quod malam habet temperiem, & stru-

Acachiæ opinio de insalubrib⁹ quæ etiã reprobatur.

Authoris de eadẽ re opinio.

cturam, ex cuius diuisione, quod simpliciter & vt nunc insalubre est, locum habet. Nam quod malum est, vel solum est malum, & illud est vt nunc insalubre, vel pessimũ, & illud est simpliciter insalubre: quod & rursus diuiditur. Nam quod est pessimum, vel est in extremo, & illud est prorsus insalubre siue insaluberrimum, vel parum ab eo recedit, & illud est ferè insaluberrimum. Pręterea oppositorum debent esse oppositæ definitiones. Quare si simpliciter definitum est quod ab ipso ortu in similaribus partibus est bene temperatum, & simul commoderatũ in organicis: oportebit etiam insalubre simpliciter corpus definire, quod pessimam habet temperiem, & structuram in organicis: non autem sufficit vt in solis similaribus, aut in organicis solis vitiũ obtineat. Quod enim simpliciter tale est, omni modo tale esse debet. Sic enim commodius licebit postea definire, quod non prorsus est insalubre, quod scilicet in solis similaribus, vel solis organicis, vel principalibus partibus vitiatum sit. Addit autem in deffinitione ab ipso ortu naturæ tale illud esse, quòd scilicet causam declarare velit, qua fit vt corpus, simpliciter insalubre esse possit. Insalubre verò vt nunc corpus definiẽdum non est, vt ille facit, quòd eo tempore, quo tale dicitur, ægrotet. Sic enim se habet insalubre vt nunc, ad insalubre simpliciter, vt salubre vt nunc, ad salubre simpliciter: vt ergo vtrumq; salubre per sanitatẽ definiebatur, quòd scilicet salubre simpliciter esset, quod habet sanitatem perfectam, vt nunc verò salubre, quod bonam, sed non optimam sanitatem obtinet: sic sane in definitione insalubris simpliciter, eam, quam ponemus malam temperaturam, & in instrumentarijs incommoderationem, eandem oportebit ponere & intelligere in definitione insalubris vt nunc. Quare cum intemperies & incommoderatio, quæ insalubre simpliciter definit, morbus nondum sit, sed in latitudine sanitatis contineatur, necesse est & morbum non esse, quo ille insalubre vt nunc definit. Pręterea vt tres gradus ponebantur in latitudine salubritatis. Ac salubre vt nunc bonitatẽ imminuebat, ita insalubre vt nunc malitiam imminuere debet, id enim postulat logica, docendíque ratio. Quod quidem fieri non potest, si insalubre simpliciter, intemperiem habet intra sanitatis limites

Galenus notatur in diffinitione insalubris vt nunc.

limites contentam, insalubre verò vt nunc eam, qua iam ægrotat corpus. Quod enim morbo laborat eò, quòd sanum est, deteri⁹ affici nemo negare potest. Asserit autem Manardus contra omnem docendi rationem salubre vt nunc minuere bonitatem, quæ est in salubri simpliciter: insalubre verò vt nunc malitiam augere, quæ est in insalubri simpliciter. Ad hęc si Gal. in 8. cap. corpora ægrotantia dicit sequi post salubria, insalubria, & neutra. Quo pacto potest insalubre vt nunc corpus, idem ponere cum eo, quod iam ægrotat? Nec est quòd quispiam dicat per insalubria, quæ separat ab ægrotantibus Galen. solum intelligere simpliciter insalubria: sic enim ex docendi ratione fieret, vt cum salubria & neutra pariter separat ab ægrotantibus, solum intelligeret simpliciter salubria, & simpliciter neutra: quod quidem est absurdum. Nam vt nunc salubria, & vt nunc neutra nemo ægrotare dicet, vt quæ pręcedant simpliciter insalubria, quę nondum sanitatis limites excesserunt. Ita profectò definire debemus corpus vt nunc insalubre, quod malam quidem, sed non pessimam habet intemperiem, vel structuram: sic enim definimus vt nunc salubre, quod habet bonam, sed nō optimam temperiem & structuram. Addo quod scribit 8. cap. In his autē generib⁹ (inquit) sunt corporum insalubrium vitia secundum vtrumque insalubritatis modum. Oportet autem intelligere vtrumque insalubritatis modum, simpliciter & vt nunc: quoniam antea hos modos dixit esse, quibus susceptiuum, indicatiuum, & effectiuum dicitur. Quare si in eodem genere vitij ponit omnia insalubria, necesse est insalubre vt nunc in vitiis consistentibus in latitudine sanitatis collocari, quoniam in illis ponuntur insalubria simpliciter. Postremo scribit eodem cap. 8. totam sanitatis latitudinem in tres partes diuidi, quarum singulæ latitudinem habent magnam. Ac in prima poni salubria, in secunda neutra, in tertia insalubria. At insalubria simpliciter nō faciunt magnam latitudinem: nam vt multum insalubre parum distat à semper insalubri. Quare vt nunc insalubre necessario addendum est contineri in latitudine sanitatis: sic enim ea, quam dicit esse in insalubribus magna latitudo, euidens erit, quę alioqui tollitur. Qua in re si quis aliter

ſentit vt Gal. defendere velit, tergiuerſari quidem ille poterit, & ſophiſmata aliqua excogitare, ſed nihil profectò inueniet in quo animus quieſcat. Ego autem puto aut locum eſſe apud Gale. corruptum, aut ab Herophilo inconſiderate hæc ſumpta, & nobis tradita. Omnibus tamen relinquo liberum, vt aliter ſi velint, ſentiant.

Eſt vero & ſemper inſalubre, quod ex ipſo naturæ ortu vel peſſimam habet temperaturam in ſimplicibus, & primis particulis omnibus, vel aliquibus, vel iis, quæ obtinent principatum, vel in inſtrumentariis incõmenſuratum exiſtit. Similiter auté in iis vel omnibus, vel aliquibus, vel illis quæ obtinent principatum vt multum vero inſalubre eſt corpus, quod ab huius quidem vitio recedit, nondum tamẽ mediocritatem attingit.

Definit nunc Gal. ſpecies inſalubris ſimpliciter, nempe prorſus, & non prorſus inſalubre: de qua re Manardus inquit inſalubre ſemper non dici, quia ſemper potentiam habeat ad ægrotandum: quippe cum ab hac quoque corpus ſalubre ſimpliciter non ſit immune: nec quod aptitudinem ſemper habeat, vt ægrotet, cum & hanc habeat inſalubre multum: ſed dicitur inſalubre ſemper, ex naturali quadam imbecillitate, peſſimaque ſanitate, ex qua ad functiones exequendas, & ad repugnandũ cauſis morbos inducere valentibus, minus reliquis ſit idoneum. Ait prætерea inſalubria quæcunque corpora, quæ verè & abſolutè ſunt talia, inſalubritatem, quam à natura ſunt conſecuta, nunquam amittere poſſe, non omnia tamen æque inſalubria eſſe: ſed aliqua in ſummo, quæ inſalubria ſemper, aliqua verò parum poſt ſummum, quæ vt multum inſalubria nominantur. Addit inter inſalubria ſemper, aliqua magis, aliqua minus inſalubria adhuc dici poſſe: id verò quod vſquequaque eſt inſaluberrimum, raro inueniri poſſe, vixque fieri quin ſemper ægrotet. Poſtremo tradit ſanũ nõ poſſe diuidi vt ſalubre & inſalubre, in ſimpliciter, & vt nunc: quoniam omnis, qui poteſt ſuas ope-

rationes exercere, etiã si natura, vel casu imbecillis sit, tamẽ simpliciter san⁹ dici debet. Quod si cõsuetas exercere functiones non possit, etiã si leuiter: absolutè tamẽ & simpliciter ægrotare dicẽdus est: vnde sequitur omne corp⁹ vel sanũ, vel ęgrum simpliciter, & absolute esse, & dici nimirum cũ vel valeat, aut nõ valeat consuetas operationes exercere. Ita etiã quod sanũ est vt nunc, idem simpliciter sanũ: & quod nũc ægrum, simpliciter & absolutè ægrũ esse dicendũ. Hæc quidem docet Manardus de insalubri semper & vt multũ. In quibus etiam est, quod reprehensionem meretur. Nam quod dicit insalubre semper non vocari, quia semper potentiã habeat ad ægrotandum, eo quòd hoc sit cõmune salubri simpliciter, suis principiis repugnat. Nam potentia, quã salubri tribuit, est ad sanitatem, non autẽ ad morbũ. Statuit enim ille salubre nunquam amittere suam potentiã, etiam si ægrotet, quoniam ad morbũ potentiam non habet, sed ad sanitatẽ, & si interim repugnante sua potentia à violentissimis causis in morbos deuoluitur. At nec illud admitto quod dicit, insalubre vt multũ aptitudinẽ semper habere, vt ægrotet, sicut insalubre semper. Nam vt vitia inæqualia sunt, ex quibus potentia nascitur: ita illorũ potentias inæquales esse, est necesse: Quod & ipse fatetur, cum scribit summe talia esse, quæ semper sunt talia: ab eo verò quod summũ est in suo genere, recedere quæ, vt multũ talia sunt. Iam verò cũ dicit insalubria semper ex pessima sanitate habere, vt minus reliquis corporib⁹, causis morbosis reluctari valeant, fatetur profecto insalubria simpliciter corpora sana esse actu, & falsum esse quod antea dixit, illa nec sanitatẽ, nec morbũ includere, aut excludere. Illud autem quod dicit inter insalubria corpora quędã magis, alia esse min⁹ insalubria, est repugnare aliis, quæ antea dixit, eadẽ scilicet esse insalubritatẽ, & salubritatẽ in omni ætate, in omnique statu corporis, nec illã mutari, nec intendi, nec remitti aliquo modo posse. Quòd si magis aut minus aliquis insalubris fieri potest, poterit quoque pœnitus tolli insalubritas, adueniẽte causa, quę magnos ad cõtrariũ excessus pariat. Cæterum insaluberrimũ corpus non raro, vt ille sentit, sed sæpissimè inueniri docẽt, qui Gallicũ morbũ acerrimè sunt passi: aliique multi, qui ex minima qua-

que occasione vel in arthritidẽ, vel colicum dolorem, vel alias huiusmodi passiones sæpissimè incidunt. Quòd autem scribit sanũ non posse diuidi in simpliciter & vt nũc, cum omnis sit simpliciter sanus, est id quidem à ratione alienum. Nam si simpliciter in genere salubrium, & insalubrium in dicat perfectionem maiorem: vt nunc verò tale, minorem, cur in sanitate hos gradus & inæqualitates non constituemus, docente id experientia? Nam quidam sunt bene sani, & perfectam habent sanitatẽ: alij verò malam, quos & male sanos & proinde sanos simpliciter vt alios non vocamus. Quod Gal. in lib. ad Thrasybulum apertè docet, vbi sanitatem diuidit in illam, quę est in habitu, & aliam, quæ est in habitudine: & in hac collocat conualescẽtes, paratos cadere in morbos, & valde senes. Hi enim sani quidem sunt: sed non eam habẽt sanitatem, quæ simpliciter sanitas dici possit. Vnde in lib. de sanitate tuenda senum sanitatem querimoniis, & molestiis plenam, non bonam, quam quilibet expetit, vocat. Cuius generis etiam est conualescentium sanitas, & eorũ, qui sentiunt iam in se causas morborum pullulare: vt cibi fastidium, capitis, & aliarum partium grauitates, aliaque patiuntur symptomata, de quibus Gal. postea in hoc opere tractat, docetque illa esse imminentis morbi indicia: & propterea idem author has vitiosas sanitates aliquando à sanitate excludit: quoniã scilicet sanitatis nomine perfectam quandam formam solum intelligi vult: ponitque illa in medio neutroque quodam statu. Ex quo etiam patet Manardum errare, qui simpliciter ægrotare eos dicit, qui consuetas exercere functiones non possunt, etiam si leuiter afficiãtur. Nam conualescentes nullus dicet morbo adhuc laborare, nec tamen illi possunt solitas suas operationes exercere. Ergo sanum diuidi potest in simpliciter, & vt nunc: nec omne corpus est sanum vel ægrum simpliciter. Sed de hoc postea fortè, cum de neutro agemus, plura dicemus. Cæterum Montanus tradit corpus semper insalubre esse, quod actu, & potentia est tale, vt in eo non possit stare sanitas: & propterea actu esse ægrum, & potentia ægrum, & esse semper ægrũ, cum nulla habeat dispositionem ad sanitatem: hęc etiam scribit de insalubri simpliciter. Nam inquit insalubre simpli-

Montani de corpore semper insalubri opinio.

citer, vel ſemper habet ita malam diſpoſitionem, vt in eo non ſit ſanitas, nec eſſe poſsit. Scribit eodem cap. 9. Inſalubre ſimpliciter habere diſpoſitionẽ præparatam, & valde aptam ad morbum ſuſcipiendum: & hoc, quoniã cauſæ ſunt pronę ad morbum, & tamen adhuc morbum non habent. Secundum gradum inſalubritatis eſſe dicit, non ita inſalubre vt primum, ſed declinare aliquo modo à ſalubritate, & hoc vocari inſalubre vt multum. Tertiũ vero eſſe gradum, in quo eſt inſalubre vt nunc, & ille eſt in quo aliquis ægrotat. Hæc vt alia facile euerti poſſunt, quoniam ex malis principiis ſunt ducta. Nam quis nõ videt illum non ſolum à Galeni opinione, ſed etiam à propriis principiis recedere, cũ ſtatuit inſalubre ſemper, eſſe ſemper ægrum, nec in eo poſſe ſanitatem eſſe? Nam (vt antea diximus) Gal. 8. cap. huius operis vniuerſa inſalubria in latitudine ſanitatis ponit: deinde Gal. ſemper inſalubre diffinit, quod peſſimam habet temperaturam, nõ quod ſemper ægrotet, vel aliud ſemper faciat: quoniam dictio ſemper, vel potius prorſus, non eſt nomen temporis, ſed ſummi gradus in ſuo genere. Ac in hoc etiã Montanus ſibi reluctatur. In eo quoque errat, quod inſalubre ſimpliciter & inſalubre ſemper ſub eadẽ diffinitione comprehendat: nempe quod vtrũque ſit, quod ſemper ægrotat. Quid, quòd dicit ſecundum gradũ inſalubritatis aliquo modo declinare à ſalubritate, & hoc eſſe inſalubre vt multum? Nam ſi inſalubre ſimpliciter, eo authore, ſemper morbo laborat, nonne inſalubre vt multum quod ſpecies illius eſt, perpetuo morbo tenebitur? Quod ſi ita eſt, tãtum illud recedere oportet à ſalubri, quantum diſtat perennis morbus à bona ſanitate. Ac mirari profectò licet quòd in re tam facili, & rectè ab ipſo authore explicata tantopere iſti aberrent. Et eos qui in latitudine ſanitatis conſtituuntur, velint perpetuis morbis torqueri: nec potentiã habere, vtcunque ſanari poſſit. At vbi quæſo iſtorum ſigna poſtea & cauſas docebit Galenus. Quid enim clarius eo, quod ſcribit Author, prorſus inſalubre corpus eſt, quod peſſimam habet temperaturam in ſimplicibus & primis particulis omnibus, vel aliquibus, vel his, quæ obtinent principatum, vel in inſtrumentariis incommenſuratum exiſtit. Verum notandũ eſt in hoc non eſſe (meo

quidem iudicio) prorſus inſalubre, quod in aliquibus ſolum partibus ſimilaribus, vel inſtrumentariis vitium habet. Nã totũ ex illis partibus denominari nõ poteſt affectum, ex affectione quarũdam partium, quæ principatum non tenent. Eſſet fortaſſe quidem inſalubre, quod podagræ eſt obnoxiũ: ſed prorſus inſalubre nequaquam. Quare hoc dixerim tale eſſe, quod vel in omnibus partibus, vel in his, quę obtinẽt principatum, inſigne habet vitium, ſanitatis latitudine cõtentum. Nam vt de omnibus partibus ita viciatis nulla dubitatio eſt: ita affectis principiis præſertim hepate, corde, cerebro, & etiam ventriculo, & pulmone vniuerſum corpus cõpati neceſſe eſt. Teſtium autem læſiones nequeũt profectò inſaluberrimum reddere corpus, Quod autem ſcribit vt multum inſalubre corpus eſſe, quod à vitio recedit, nõdum tamen mediocritatem attingit, nõ putandum eſt, eum velle huiuſmodi corpus nõ longè abeſſe à mediocritate, eò quod dicat, nõ dũ tamen mediocritatem attingit. Nam antequã ad bonam ſanitatem quæ ſalubribus debetur, inſalubria perueniant, intercedit neutrorũ ſtatus. Antequam vltra progrediatur noſtra tractatio in neutris explicandis, quærendũ eſt, an detur neutrũ corp⁹. De hoc.n. dubitatur, & varię quęſtiones ſunt excitatę nõ ſolũ inter philoſophos, & Medicos: ſed etiàm Medici ipſi in eo diſcrepant. Poteſt autem intelligi quæſtio tribus modis: vno an detur neutrum inter ſalubre & inſalubre: & de hoc nemo dubitare debet, quia Galenus expreſſè nullo cõtra dicente id aſſerit in hoc libro. Nam inter benè & malè ſanum, vt inter bonũ & malum reperitur quod eſt medium. Alio modo intelligitur, an detur neutrum inter ſanũ & ægrum per participationem: ita vt vna pars, vel plures ſint ægræ, aliæ verò ſanæ: vel in vno tempore ſanum ſit corpus, in alio verò ęgrum, de quo etiam dubitatio nõ eſt: id enim ſæpius fieri agnoſcimus. Tertius eſt modus, an præter ſanitatem & morbũ alia tertia ſit diſpoſitio diuerſa. De hac quæſtio eſt inter Ariſt. & Gal. nec ita cõſiliari illi poſſunt, ſicut putat Manardus, qui dicit Gal. loqui de medio & neutro, quod eſt inter ſalubre & inſalubre: nõ autem de eo, quod eſt neutrum inter ſanũ & ęgrũ: quod quidem negat eſſe Ariſt. Verum in hoc fallitur Manar. Nam Gal. de hoc etiam agit,

De corpore neutro.

quod est inter ſanum & ęgrum, & modo ponit, modo negat illud eſſe imo etiam inter ſalubre & inſalubre neutrũ aliquando non ponit: vt in cap. de cauſis ſalubribus partium inſtrumẽtariarum patet, vbi ad hunc modũ ſcribit. Si parum vitium habeat corpus in formatione, ſalubrium corporum retinet appellationem: ſi maius autem, inſalubrium: quod ſi tantus fuerit receſſus, vt operationi afferat detrimentũ, iam ęgrotare dicetur. Neutrum autem inter ſanum & ægrũ ex Herophili opinione ponit lib. 5. de Sanit. tuen. cum de ſenibus agit. Ait enim inter ſanum & ægrum dari medium, vt Herophilo placuit: in quo ſtatu ponit ſenes: vt qui (inquit) debiles operationes habeant. Item in lib. de conſtitut. art. medicæ ſcribit quædam eſſe ſymptomata media inter ea, quæ in ſanis ſunt, & illa, quę contingunt morbo laborãtibus. Quæ enim inquit in ſanis ſunt, inculpabilia ſunt ſecũdum naturam, quæ in ægrotis, præter naturam, nec crimine vacant: quæ verò his interiacent, media ſunt ex eorum genere, quæ morbis eueniũt: ſed exigua admodum magnitudinibus, ac viribus imbecilla, vt ab ipſis nondũ ſolitæ actiones prohibeãtur. Cuiuſmodi ſunt dolor alicuius partis adeo paruus, vt nõ cogat hominẽ decumbere: item macies, pallor, pigrities ad motum, ſomnolentia, & huiuſmodi alia: quæ delabentibus in morbum, aut à morbo reſurgentibus contingunt. Hic non dubium eſt mediũ dari inter ſanitatẽ & morbũ. Si enim accidẽtia oĩa ſequuntur affectũ corporis, in quo ſanitas & morbus ponũtur, tẽperiem. ſ. ſimilariũ partium, & cõmoderationẽ diſſimiliũ: ſint autẽ quædam accidẽtia, vt ſuperiꝰ enumerata, quæ nec ad ſanitatẽ, nec ad morbũ ab eo referuntur, cõſtat mediũ conſtituendũ eſſe ſtatum inter ſanitatẽ & morbũ, ad quẽ media hæc accidẽtia referãtur. Itẽ ad Thraſy. manifeſtè eum ponit. Cum enim diſtinguit ſanitatis latitudinẽ à morbo, ita ſcribit. Qui firmas actiones habent, bonũ habitũ ſanitatis habere dicũtur: qui non firmas, non tamen debiles, ſanitatẽ in habitu: qui debiles & propter imbecillitatem inutiles, ſanitatẽ in habitudine: qui vitiatas, morbũ. Neutros autẽ vocat eos, qui ſanitatem in habitudine habent, quo etiam conſtat, ex imbecillitate actionis (vt poſtea oſtendemus) eos ab aliis differre. Item text. 3. 5. commentarij 6. epidemiou

idem quod de constitutione artis scribit: quosdam esse.s. affectus communes sanis & ægris, vt sternutamentum, nariũ humiditates, incipientes morbosos affectus à quibus homo nondum ægrotat. Hos affectus inter neutros ponendos nemo dubitauerit, cum morbosos incipientes affectus inter morbos nondum reputet: nec(vt satis constat)in sanitate poni debeant. Præterea in lib. de partibus artis, manifestè statum neutrum ponit, ad hunc modum scribens. Qui mala temperie præditi manifestè sunt: nõdum tamen ægrotant, sed adhuc agere possunt cõsuetas actiones, vel nullum habent in se sensibile malum, sed insensibile, vt in morsis à cane rabido, vel in his qui deleterium sumpserunt, quod ad tempus interficit, neutram dispositionem habere dicuntur. Item qui à morbo resurgũt, & debiles adhuc ita sunt, vt consueta agere non possint, & propterea neutram habent affectionem. Addo quod scribit.8.cap.huius lib.neutra esse, quæ habent ambiguas læsiones & imbecillitates. Qui locus nequit intelligi de aliis neutris, quàm de illis, qui sũt inter sanum & ægrum, nec participes sunt sani & ęgri. Nam qui neutri sunt inter salubre & insalubre, imbecillas non habent operationes. Quinetiam scribit.83. cap. eiusdem operis, corpora quibus imminet periculum de morbo, mediam formam habere inter sana & ægra, & neutra esse. Idem habet 99. cap.vbi agit de causis præseruatiuis. Cæterũ negat neutrum esse capite octauo huius libri: vbi posteaquam totam latitudinem sanitatis in tres partes diuisit, optimã, mediam, & remissam, subiungit post hanc sanitatem ægra corpora sequi. Item initio lib. de differentiis morborum, solum ponit sanitatem & morbum, cum ait. Qui operationes solitas exercere potest, sanus est, cum autem eas non amplius exercere potest, morbo laborat, neutri nulla facta mentione. Item primo de crisibus cap.1. trãsitus inquit à sanitate in morbũ fit in puncto imperceptibili. Item primo de symptomatu ait sanitas est temperies, morbus intemperies. Item primo de locis affectis, cũ corpus ęgreditur sanitatem, ingreditur morbum. Sunt & infiniti alii loci, in quibus neutri nullã mentionem facit, vt initio de differẽtiis morborum, vbi à perfectissima actione vsq; ad sẽsibilẽ lęsionẽ extẽditur sanitatis latitudo

à ſenſibiliter autem læſa iucipit morbus. Idē ſentit Ariſt. in poſt prędicamentis: vbi ſanum & ægrũ dicit eſſe contraria immediata. Idem probare nituntur ratione, qui pro hac re contendunt. Aiunt enim ſanitatem mediocritatem quandam eſſe: morbum verò immoderantiam, vt Gale. in primo de differentiis morborum ſcribit. Illam præterea eſſe ęqualitatem, hunc verò inæqualitatem: medium autem non dari inter moderatum & immoderatũ, æquale, & inæquale. Poſtremo ſanitatē affectũ eſſe, qui actionē bonam edit, & nō ſenſibiliter lęſā: morbũ autē actionem edere ſenſibiliter lęſam. At inter id quod eſt ſenſibiliter, & non ſenſibiliter læſum, non dari medium. Soluere conantur alij aliter hanc quęſtionem. Nam quidam dicunt Galenum neutrum ponere in illis locis, vbi curationem morborum docet, alibi autem minime. Aliter enim tractari debere corpora ſana, aliter ægra, aliter neutra. Quam opinionem reprobant, quę ſuperius ex variis libris Galeni adduximus: vbi paſſim nulla facta curationis mentione, huiuſmodi ponit neutrũ. Curtius verò inquit Gal. nunc negare neutrum, nunc affirmare, nunc in dubium ponere: quoniam de variis ſignificationibus neutri agit. Concedere enim neutrum Galenũ, quod eſt medium inter optimè ſanum, & remiſsè ſanum. Item quod eſt medium inter ſanum, & ęgrum ex participatione, nēpe cum habet corpus aliquas partes ſanas, alias ægras ſimul, vel in vno tempore ſanum & in alio ægrum eſt. Negat autem illud ſolum dari, qui nullius extremi ſit particeps, id eſt, qui mediam habeat diſpoſitionem inter ſanum & ægrum ſine participatione ſanitatis, & ægritudinis. Omnem enim motum vel eſſe ſenſibilem, vel non ſenſibilem. Ad hæc refellit quoſdam, qui morbum ſub ſenſibili læſione, neutralitatem ſub inſenſibili, ſanitatem autem extra læſionem ponunt. Inſenſibiles enim læſiones à medico non cōſiderari. Cum autem morbum per ſenſibilem lęſionem definiri contendit, & alij adferunt ex. 85. cap. huius operis ſenſibiles lęſiones, vt appetitum diminutum, dolorem capitis inter neutras diſpoſitiones poni. Reſpondet Curtius partem ipſam, quæ ita afficitur, eſſe ægram, corpus autem ipſum neutrum in eo ſignificatu, in quo dici-

Curtii opinio de neutro inter ſanũ & ægrũ.

mus corpus esse neutrum ex partibus sanis & ægris. Ac cum diu Curtius negasset dari mediam istam dispositionem inter sanitatem & morbum, tandem fatetur senes & conualescentes talem habere dispositionem. Senes enim non edere actiones validas, quales edebant cum essent iuuenes: & conualescentes nō edere tales, quales edebāt cū essent sani. Gal. tamē dubitare quo modo nominanda sit huiusmodi dispositio. At de nomine hic non litigamus, cum mediam quærimus dispositionem. Si enim conceditur esse, nominet postea quilibet vt velit. Cæterum non bene respondet Curtius argumentis, quæ contra seipsum adfert. Ait enim Galenum ponere eos esse in statu neutro, qui morsi sunt à cane rabido, qui tamen non statim edunt operationes sensibiliter læsas. Ad id respondet, medicum huiusmodi corpus iudicare sanum esse, si ignoret à cane morsum, ægrotum autem si sciat, quòd per sensum cognoscebat causam esse in corpore morbosam: quasi ignorantia medici, vel scientia, aliud faciat in re esse, quàm sit. Habeat aliquis vlcus, vel abscessum in aliqua parte interna, quem medicus per sensum, aut etiam alia ratione non dignoscat: an propterea ille in ea parte morbo non laborat, & in eo casu non errat medicus, qui conseruatione vtitur pro curatione. Præterea recedit ab eo, in quo totam vim ponebat: dicebat enim morbum non esse nisi sensibilis sit lęsio. Nunc verò ex ea sola morbosa causa, nulla existente adhuc in actione læsione, morbum statuit esse. Ita ergo morbo dicemus laborare illos, qui malis humoribus abundant in corpore, nondum tamen euidentem aliquam læsionem in actionibus obtinent. His ergo conueniret curatio, atque ita præseruationi nullus relinqueretur locus: quod Galeno aduersatur. Addo falsum esse ex Galeno omnes actiones vel esse sensibiliter, vel insensibiliter læsas. Nam octauo capite huius, quasdam ponit læsiones ambiguas: & in aliis locis scribit concoctionis signa quædam esse manifesta, & sensiblia, alia obscura, quæ certe insensibilia non sunt. Postremo qui à morbo conualescunt, & in vniuerso corpore pallorem, macilentiam, & debilitatem ostendunt, læsiones habent, quas sensus deprehendit: quos tamen Galenus: ægrotare negat. Hæc ad Curtium suffi-

ciant: alia enim communi quadam cum alijs ratione refellemus. Tractat Montanus eandem quæstionem, sed ita variè, vt toties à seipso dissentiat, quoties de eadem re scribit. Ita enim in vno loco habet: quoties corpus ita se habet, vt sensus iudicet operationes suas non esse læsas, sed sanas, tunc non datur neutrum, quoties verò ita se habet corpus, vt non possimus iudicare sensu, an sit sanum vel ægrum, tunc dicitur neutrum: & tripliciter dicitur, per abnegationem sani & ægri: vel per paticipationem sani & ægri, veluti si temperies sit bona, compositio verò mala: & tale neutrum est sanum vno modo, alio non: in vna enim parte sanum, in alia non: alibi dicit esse ægrum, ac neutrum corpus ponit in latitudine ægritudinis: tertio modo dicitur neutrum per alternam successionem. Scribit etiam de hac re alio loco, vbi Aristotelem cum Galeno conciliare vult ad hunc modum. Inter sanum & ægrum inquit, non datur medium: quando intelligitur sanitas & ægritudo vt formæ. Nam formæ indiuisibiles nec magis, nec minus, nec medium admittunt: sed si medium dabitur, hoc erit ratione subiectorum: quoniam subiecta sunt: quæ varias recipiunt diuisiones, & magis & minus: vt corpus luminosum, quod idem semper est secundum suam formam, tamen vario modo recipit suum lumen. Sic corpus susceptibile sanitatis, secundum suam formam idem est, & tamen vario modo suscipit sanitatem. Quia ergo Galenus considerat sanitatem secundum sensum, & ea variatur in subiectis sensibiliter, ideo neutrum dicit dari. Aristoteles verò qui considerat sanitatem & ægritudinem secundum formam, merito dicit non dari neutrum, & medium inter illa. Alibi docet Montanus neutrum corpus subijci præseruationi, aut restaurationi. Vbi verò de causis salubribus agit, neutrum corpus meram esse chimeram, & meras nugas esse docet: quia nullum est inquit, quod non declinet aut ad salubre, aut ad insalubre: quemadmodum nullus est color, qui non sit albus, aut niger: cum medij non differant specie, sed solum per magis & minus. Sic nullum esse corpus medium, distinctum à salubri aut insalubri: & propterea Herophylum primum, deinde cum eo Galenũ

Montani sententia de neutro inter sanum & ægrum.

hoc commentum inuexisse. Cuius quidem opinio facile refelli potest, & primum illud contra eum facit, quod cũ Galenus de neutro agat inter salubre & insalubre & inter sanum & ægrum, ille tractationem confundat, & nunc de vno loquatur, nunc de alio: cum putet se solum de eo agere, quod est medium inter sanum & ægrum. De hoc enim quæstionem proponit, & suam profert sententiam, aliis contemptis neutris, de quibus hoc loco agit Galenus. Nec verò ea ratione datur neutrum, quod sensus iudicare non possit, an corpus sit sanum, vel ægrum. Nam vt Galenus cap. 8. huius operis scribit, sensus debet esse iudex sani, ægri, & neutri: nec vnquam contingit illum nõ posse de illis dispositionibus iudicare. Quòd verò scribit Galenum ideo neutrum ponere, quia sanitatẽ & morbum in subiectis cõsiderat: Arist. verò id negare, quia sanitatem & morbum secundum formam, quæ non intenditur, nec remittitur, expendit, refellẽdum est. Etenim Arist. sanitatem & morbum non potest considerare nisi in subiecto, cum de illis tractet, vt naturalis philosophus. Deinde explicare debebat, quomodo intelligat sanitatem & morbum esse formas, & cuius. Sunt enim accidentia corporis viuentis, non formæ, aut potius perfectiones, & vitia formæ. Et si formæ sunt, non considerantur vt formę abstractę à materia: sed in corpore, cuius sunt formę. Qua ratione, eadem Galeni erit & Aristotelis tractatio. Præterea probare nemo potest, quod scribit sanitatem & morbum ratione subiecti, eò quòd illud varias recipiat diuisiones, diuidi. Non enim ad diuisionem subiecti diuiditur sanitas, aut morbus, quoniam (vt diximus) formæ non sunt extensæ per corpus, sed vitium & perfectio, quæ ex proportione bona, aut mala componentiũ corpus resultant, nec corpus quidem vario modo suscipit sanitatem, sed vno modo diuersam meliorem scilicet, aut deteriorem. Quemadmodum corpus luminosum recipit nũc maius, nunc minus lumen. Quare hæc non est ratio, cur à Galeno ponatur neutrum inter sanum & ægrum, ab Aristotel. nequaquam. Nec verò illa est, quòd ex sensu iudicentur operationes non esse læsæ, aut læsæ: ita vt neutrum detur, quando sensus iudicare non potest, an sit sanum, vel ægrum: quoniam neutrum etiam sen-

ſu dignoſci debet: nec decipi ſenſus poteſt, cum dignoſcere vult an corpus ſit ſanum, vel ægrum, vel neutrum: quippe cum ille omnium iſtorum ſit iudex. At ſi neutrum eſt mera chimera, & merę nugę, quorſum ille tot paginas ſcripſit in ſuis commentariis de eo. Si illud commentum eſt, cur tantopere laborat in Ariſtotel. & Galeno conciliãdis, & vtrumque verum dicere aſſerit? ſi ſanitas & morbus diuerſo modo ſumatur, vel vt forma, vel quatenus ſunt in ſubiecto: cur ſtatim ab initio non oſtẽdit, hæc eſſe nugas, & ſuperfluum, vanumque eſſe in ea re laborare? Sed hæ vanitates ei vitio dari non poſſunt, qui de eadem re nunquam in diuerſis locis idem docet. Nequit ille concipere, quo pacto dari poſſit medium inter ſanum & ægrũ abſque participatione extremorum, quod quidem facile doceri poteſt. Nam ſi ſanum eſt, quod bonam habet conſtitutionem: ęgrum verò quod malam, quid prohibet dari medium ſtatum, qui nec bonam habeat, nec malam? Nã etſi medius huiuſmodi ſtatus ſit ab iiſdem principijs nẽpe ex temperie elementorum, à quibus ſit ſanitas & morbus, & illorum mixtura fiunt hæ intenſiones, remiſſiones, & mediocritates: tamen dicitur fieri hoc medium citra participationem extremorum: quoniam nihil licet in eo oſtendere, quod ſumatur ex ea diſpoſitione, quæ eſt in ſanis, vel ægris. Nihil enim eſt in eo ſtatu oſtendere commoderatum, vt in ſanis: nec immoderatum vt in ægris: vt illis contingit, quos ex participatione extremorum neutros fieri ſcribit. Illi enim habẽt aliquid, quod eſt ſanum, aliud verò quod eſt ægrum. Participant ergo ſanum, ægrum, & neutrum de eiſdem elemẽtis, & pro illorum mixtione fit ſtatus nunc excedens admodum, qui præter naturam dicitur, & morbus, alius ſecundum naturam, & ſanitas, alius medius, & neuter, qui non æque excedens eſt, vt ille, qui præter naturam eſt, nec ita moderatus, vt ille qui eſt ſecundum naturam. Ac vt liberius etiam aliquid dicam, concedo eum fieri ex exceſſu naturalis, & diminutione eius, qui eſt præter naturam: non tamen propterea ponitur cõſtare ex participatione extremorum, quomodo dicuntur fieri colores medij ex extremis, quoniam Galenus participationem extremorum non eo modo ſumit: ſed quòd capiat partem ab ipſa ſanitate, partem

verò ab ipſo morbo, ita vt aliquid quod reuera ſanum, aliud verò quod reuera ægrum ſit, & dici poſſit, aſſumatur ad compoſitionem huius neutri: quod quidem non fit. Neque enim conualeſcentium, ſenum, & eorum, qui parati ſunt cadere in morbos, quos ita neutros vocat Galen⁹, diſpoſitio ex ſanitate & morbo fit, vt medij colores aſſumptis albo & nigro: ſed amiſſa ſanitate propria, ex intenſione qualitatum & cauſarum, quæ ſanitatem faciunt, naſcitur ſtatus eorum, quibus iam morbi imminent, remoto verò morbo, in tranſitu ad ſanitatem fit diſpoſitio conualeſcentium. Ergo non ex ſanitate, & morbo ſimul ſumptis, & mixtis, vt medij colores ex extremis, fit neuter ſtatus: ſed ex remotione vnius in tranſitu ad alterum. Perperam ergo negat Montanus dari neutrum inter ſanum & ægrum, quòd non fiat ex ſano & ægro, ſicut dari non poſſunt medij colores, qui non ſint confecti ex duobus extremis. Non enim eſt eadem ratio, nec conficiendi modus. Manardus verò (vt obiter iam diximus) hãc controuerſiam eadem ratione compoſuiſſe ſe putat, quòd ſcilicet Galenus dicat neutrum dari inter ſalubre & inſalubre, non autem inter ſanum & ægrum: & in hoc non diſcrepare ab Ariſtotele, qui non de medio inter ſalubre & inſalubre, ſed inter ſanum & ægrum diſputat, cum negat illud dari. Sed Manardus debebat in hoc, nõ ſolũ liberare Ariſtot. à Galeno, ſed hunc ipſum à ſeipſo. Nam ex locis præcitatis conſtat euidentiſſimè Galenum neutrum ponere non ſolum inter ſalubre & inſalubre, ſed etiam inter ſanum & ægrum. Deinde illis rationibus, quibus ille probat non eſſe abſurdum dari neutrum inter ſalubre & inſalubre, conuincitur neutrum etiam ponere inter ſanum & ægrum. Ait enim ſalubre corpus eſſe, quod naturalem quandam habet potentiam, vt ſanitate fruatur: Inſalubre verò, quod impotentiam naturalẽ habet, vt facile à morbis moleſtetur. Itaque nihil impedire quominus mediocria quædam corpora inueniantur inter hæc, quæ neutra cenſeantur eſſe. Qua quidem in re primum illud dicam, quod ille male ſalubre & inſalubre definiat: quia iam oſtendimus abunde ſuperius, ex naturali aliqua potentia illa non eſſe definienda, præſertim quod hic intelligendum ſit de medio inter omnia, ſalubria & inſalu-

Manardi de eadẽ re opinio.

bria: ille autem definiat solum salubria simpliciter, (hæc enim ex potentia, alia autem ex actu circumscribit.) An vult ergo ille neutrum ponere inter salubre simpliciter, & salubre vt nunc? Id enim postulat illius definitio: an potius inter omnia salubria & insalubria? id quidem vult ratio. At id ex illius opinione sequi non potest: deinde dicam quod ille sua principia violet. Nam eam suam potentiam nec in morbo, nec in conualescentia, nec in ætate aliqua amitti aut remitti posse contendit. Addo si Galenus conualescentes & senes neutros vocat, inter sanos & ægros, necesse est, vt si ex potẽtia & impotẽtia neutralitas ex Manardo cõstat, vt illa mutentur. Nã qui iuuenis erat, & postea fit senex, aut qui à morbo conualescit, necessario mutabit potentiã, quoniã medium, & neutrum statum assequitur. Hunc enim prius non habebat. Præterea malè definit insalubre. Nam insalubre non est, quod habet impotentiam ad morbum, sed ad sanitatem: si quidem potentia est ad id, quod facile assequi potest, impotentia verò ad id, quod difficile. Quamobrem si salubre habet potentiam ad sanitatem, & impotentiam ad morbum, insalubre erit, quod ad morbum potentiam habet, ad sanitatem verò impotentiam. Igitur si negabat dari medium inter sanitatem & morbum, quòd illa æqualitas moderatióque, hic verò inæqualitas & immoderatio sit, eadem ratione non dabitur inter salubre & insalubre: quoniam vnus potentiam dicit, alius impotẽtiam ad sanitatem & morbum. Quód si par est in vtroque ratio, alius vtique quærendis est modus, quo Galeni sententiam de neutro inter sanum & ęgrum conciliemus. Id autem facile erit efficere, si tractationem Galeni de sanitate in memoriam reuocare velimus. Sumit enim sanitatem aliquando latius, aliquando strictius suos limites contrahit: vt videre est in Thrasybulo. In eo enim opere dicit, sanitatem quandam esse in habitu, quæ firma est & stabilis, actionésque edit secundum cuiúsque naturalem constitutionem bonas, & vtiles ad propria officia exercenda: aliam verò esse sanitatem in habitudine, siue in dispositione, & affectione positam, quæ stabilis non est, sed mendosa, & exposita vt promptè violetur ab iniurijs: quæque actiones edit inutiles, aut certè,

Neutrũ inter sanũ & ægrum quibus rationibus Gal. statuat aliquã do dari aliquando nõ.

quæ non sufficiunt ad vitę munia obeunda: sunt enim debiliores, quàm cōueniat. Quo loco etiam ita scribit. Primum est actionis noxa, quod in morbo fit: alterum extra noxam quidem positum, sed propter imbecillitatem inutile, quod in sanitate secundum affectionem consistit: tertium imbecillitate liberatum, non tamen adhuc robustum, quod sanitas in habitu possidet: quartum veluti quędam actionum virtus, bonus habitus, & summitas, ipsarúmque perfectio, exquisitè bonus habitus. Ac cum sanitatem vocasset eam, quæ in habitu est & in habitudine, & partem medicinæ conseruatricem, & salubrem, quæ huiusmodi dispositiones tractat, postea sanitatem, quæ est in habitudine, dicit non re vera conseruatione egere, nec sola mutatione, vt dispositio morbosa exigit: & propterea rectè illos sensisse, qui talem sanitatem separant à sanitate vera, cui debetur sola cōseruatio, & à morbo, cui conuenit solum mutatio: & propterea neutram dispositionem vocant, in qua conualescentes, & parati cadere in morbos, eò quòd causas morborum iam pullulare sentiant, ab eo ponuntur. Ac conualescentibus non conseruatricem, & salubrem partem, sed analepticen, id est refectricem, aliis verò qui cum morbis imminentibus conflictantur, prophylacticen conuenire scribit. Ergo ex eo loco patet, Galenum aliquando sanitatis limites extendere, ita vt sanitatem non solum in habitu, sed etiam in habitudine, & in ea conualescentes, & iam expositos morbis, ac etiam senes, vt in tertio huius operis libro, comprehēdit: aliquando verò sanos eos solum vocat, qui sanitatem habent in habitu, & excludit à sanitatis limitibus sanitatem in habitudine, & corpora in eo comprehensa. Ad hunc modum passim dicere solet, sanis conuenire conseruationem. Hæc enim non conuenit conualescentibus, & illis, qui sentiunt iam pullulare morbos, quos subijcit prophylacticæ & analepticæ. Quibus quidem ita positis, iam patere arbitror, cur neutrum inter sanum & ægrum aliquando ponat Gal. aliquando verò neget esse. Nam cum sanos statuit esse, qui nondum coguntur intermittere solita officia & decumbere siue bene, siue debiliter illa exerceant, tunc conualescētes decrepitos, paratos ruere in morbos, sub sanitate cōplectitur: & neu-

& neutrum ſtatum intra ſanitatis limites aſſumit. Cum verò tres eos ſtatus excludit, eò quòd firmi non ſint, & actiones edant nõ ſufficientes ad humana officia obeunda, tunc datur neuter ſtatus, qui ſanus non eſt, eò quòd illi non conueniat ſola conſeruatio, ſiquidem maiores habet lapſus, quàmquæ ſana ſunt ſecũdum habitum corpora: nec actiones edunt ſine imbecillitate, nondum tamen morbo laborant, quia nondum deſierunt ſua officia obire, etſi illa imbecilliter exercent. Quibus ita demonſtratis, licebit facile reſpondere argumentis ſuperius adductis, & Ariſtotelem cum Galeno conciliare. Conciliantur autem eo modo, quo Galeni loca ſumus interpretati: quòd ſcilicet Ariſt. ſanitatis nomine comprehendat ſanitatem, & in habitu, & in habitudine, poſt quam ſequitur morbus. Illud verò quod dicunt ſanitatem eſſe moderantiam, morbum verò immoderantiam, inter hæc autem non dari medium: diſtinctione eget: nam moderatum ſumere poſſumus, vel pro bene moderato, ita vt cõprehendat ſolum ſanitatem, quæ eſt in habitu: vel pro quacunque moderatione, qua comprehendatur etiam ſanitas in habitudine. Ita ſanè immoderatum intelligi poteſt, quod incipit ſtatim poſt moderationem, quæ debetur ſanitati in habitu, vel quæ comprehẽdit ſanitatem in habitudine. At moderatum, quod eſt bene moderatũ, & immoderatum, in quo incipit morbus eſſe, admittunt medium nempe malè moderatum, in quo ponuntur neutra. Ita immoderatum, in quo ponitur morbus, admittit medium inter ſe & bene moderatum, non autem inter ſe & moderatum vtcumque. Eodem pacto ſoluitur argumentum, quod afferunt morbũ ſenſibiliter lædere actiones, ſanitatem verò eaſdem edere non ſenſibiliter læſas. Nam ſenſibiliter lęſas actiones, quę morbum ſequuntur, & oſtendunt, intelligere non oportet, quod tales ſint, vt ſenſus iudicet eas eſſe læſas. Nam qui ſanitatem habent in habitudine, inquit Galenus, habent actiones imbecilles, quas ſenſus eſſe læſas iudicat: imo & inſalubria corpora, & omnia vitia, quæ conſiſtunt in corporibus ſanis, ex actionibus illorum ſenſu iudicari ſcribit Galenus: ſed ſenſibilem intelligere debemus, quæ inutilis eſt ad officia propria exercẽda. His opponũtur nõ ſenſibiles lęſiones,

quæ quocunque modo sufficere possunt ad munia vitæ exercenda, & inter hęc non datur medium. Verum si sensibiliter læsam intelligamus, qualem profert corp⁹ ægrotans, non sensibiliter verò læsam, & bonam nulloque vitio pręditam, qualem ædunt corpora sana in habitu, non est in hoc oppositio: quia relinquitur vitium in actione, medium inter actiones, quas edunt morbo laborantes, & sani in habitu. Non ergo valet argumentum, quia non eodem modo sumitur sensibiliter læsum, & non sensibiliter. Nam sensibiliter læsum idem est, quod valde læsum non sensibiliter verò læsum idem, quod nullo modo læsum. Tales enim, vt inquit Galenus, facit actiones corpus sanum in habitu: imbecillas vero, sed non prorsus inutiles, corpora sana in habitudine: imbecillas autē ita, vt inutiles sint, corpora ægrotantia. Pręterea absurdum est hos status velle per actionum vitia distinguere. Nam qui morsi sunt à cane rabido, non nisi post longum tempus actiones edunt aliqua in re vitiatas: quos tamen neutros vocat Galenus in lib. de partibus artis, & tales indicat esse ratio: quippe cum illis conueniat præseruatio: rectéque proinde dicebat Drusianus, quem malè reprehendit Curtius, sanorum actiones integras esse, & nullo pacto læsas: ęgrotantium verò actiones sensibiliter læsas: quod idem est, ac si dicas ita offensas, vt persistere non possint in suo officio: neutros verò actiones facere non læsas sensibiliter, id est non tales, quales edunt ægrotantes: quas etiam Galenus obscuras vocat lęsiones. Ergo neutrum corpus inter sanum & ægrū præstat diffinire, quod sanitatem habet in habitudine, siue mediam dispositionem inter veram sanitatem & morbū. Omnes enim qui ita neutri sunt, affectionem non habent firmam, sed iam in via, vel ad sanitatem, vt conualescentes, vel ad morbum, vt qui iam patiuntur à causis morbosis: vel eas adhuc in corpore latentes obtinent, sed non multo postea emergent, vt his contingit, qui à cane rabido sunt morsi. In aliquibus igitur neutris, actiones manifestè sunt offensę in aliis obscurè, in aliis nullo modo. Quod verò citant ex Galeno, in puncto fieri transitum à sanitate in morbum, & propterea neutrum non dari medium, eadem ratione soluitur, quòd scilicet sanorum nomine compre-

hendat tunc neutros decidentię, qui scilicet parati sunt cadere in morbos. Hi enim in eos ruunt nulla alia intercedente dispositione. Qui verò resurgunt à morbo & neutri sunt, transeunt ad sanitatem per neutrum. Omnia igitur veritati consentiunt, & quęstiones omnes euanescunt, si hoc modo res tractetur: non autem vt sophistæ faciunt, qui solum in hoc dant operam, vt proposita argumenta quocunq; modo fugiant.

Quoniam vero & neutrũ corpus tripliciter dicebatur, vnum quidem, quod neutris erat extremæ dispositionis particeps. Aliud autẽ, quoniam vtriusque, aliud, quoniã aliquando huius, aliquando vero illius, iuxta primum significatum neutrum erit corpus, quod exquisite medium est saluberrimi, & insaluberrimi corporis, & huius hoc quidem simpliciter tale, quod ab ipso ortu naturæ ita est constitutum, hoc vero vt nũc, quod in præsenti tempore medium exquisite existit saluberrimi, atque insaluberrimi corporis, ipsius autem simpliciter, semper quidem tale est id, quod in omnibus ætatibus tale perdurat, vt multũ autem quod nonnullas recipit mutationes.

Volens Galenus diffinire neutra corpora, repetit primum illius significationes, vt singulas suo ordine tractare possit. Ac definit in prims quod nõ est particeps extręmorum, dicitque illud esse, quod exquisitè est medium saluberrimi & insaluberrimi corporis. Quam quidem definiendi rationem nequaquam probare possum, repugnãte & ratione & tractatione ipsius authoris. Scribit enim ille in. 8. cap. totam sanitatis latitudinem in tres partes diuidi: quarum singulæ latitudinẽ habent non paruam: & primam salubrium corporum secundam neutrorum, tertiam insalubrium. At si neutra omnia primi huius significatus dicimus esse exquisite media inter saluberrimũ & insaluberrimum, quęnam erit quæso inter illa magna ea latitudo? Quę enim exquisitè sunt media, omnia in

Galeni definitio primi neutri notatur.

eodem gradu ponuntur. Constat præterea hanc definitionem esse malam: quoniam ea posita, fit, vt in speciebus suis definiēdis, iis inquam, quæ simpliciter, & vt nūc neutra sunt, cogatur definiendi rationem, qua antea vsus est in salubribus & insalubribus definiendis, mutare, cōtra omnem docendi rationem. Nam oppositorum debet idem esse definiendi modus per opposita. Vt ergo seruetur latitudo & definiendi ratio, dicemus neutrum primi modi esse, quod est medium inter salubre & insalubre sine participatione illorum: sic enim licebit gradus ponere per magis & minus, & omnia neutra huius significationis in illis comprehendere: sed hęc postea diligentius docebimus. Nunc quid alij sentiant, videamus. Manardus neutrum vt nunc primi modi dicit esse, si quis à generatione salubris, vel insalubris simpliciter procreatus, in præsentia verò ex accidente quodam verè medium existit inter saluberrimum & insaluberrimum ita, vt à natura & generatione illud verè neutrum non sit, sed tamen in præsentia: quia inquit casu aliquo in tantum proprios exiuit limites, vt medium iam id attigerit, in quo neutrū simpliciter naturaliter collocatur. In qua quidē re multifariam errare videtur. Nam antea salubritatem & insalubritatem, quæ simpliciter esset, nunquam amitti posse omni ratione contendebat: nunc verò fatetur aliquem nasci salubrem, vel insalubrem simpliciter, & cū ex accidenti aliquo amittere suam salubritatem, vel insalubritatem, mediumque hunc siue neutrum statum acquirere. Deinde dicit, huiusmodi neutrum non esse à natura verè neutrum, quòd scilicet ab ortu suam affectionem nō acceperit. Quod cur necessario fieri debeat, nō video: quādo ipse paulo antea cum ageret de insalubri vt nunc, dixerit omnia quæ vt nunc dicuntur, posse ab ortu talia esse, etsi id semper non fit. Sed demus eos reperiri, quos concedit ab ortu sumere hanc neutralitatem: quales (quæso) erūt illi? erunt profectò simpliciter neutri, quoniam non casu aliquo, sed à natura hanc affectionem sunt consequuti. Malè ergo hoc neutrū primi modi, quod simpliciter est, ab eo separat, quod vt nunc neutrū dicitur. Grauior verò ille error adhuc est, quòd dicat neutrum vt nunc, medium id attingere casu, in quo neutrum simpliciter naturaliter

Manardi opinio de neutro primi modi.

collocatur. Nam ex hoc fatetur eundem esse gradum affectionis in illis, quæ simpliciter dicuntur, vt in aliis, quæ vt nunc talia nuncupantur. Idem enim mediũ tum hoc, tum illud attingere dicit, & solum differre, quòd vnum sit tale natura, aliud verò casu. Quod si ita est, ergo salubre simpliciter, à salubri vt nunc non alia ratione differret, quàm quòd illud à natiuitate, hoc verò casu sit. Ergo vtrunque pari modo sanum: quod Galenus negat, cum dicit illud habere optimam, hoc verò solum bonam sanitatem obtinere. Erit eadem ratione insalubre simpliciter, & insalubre vt nũc in eodẽ gradu affectionis, in eodémque statu. Vtrunque ergo vel pessimam sanitatem, aut morbum actu habebit. Quòd si hæc non placent Manardo, vt qui antea salubrè simpliciter sanitatem perfectiori modo habere tradiderit, debebat quoque videre idem medium non posse attingere neutrum simpliciter, & neutrum vt nunc, debebatque aliquid dicere, cum videt Galenum mutata definiendi ratione, in eodem gradu, qui medius est exactè inter saluberrimũ & insaluberrimum, neutra omnia primi modi collocare. Sed in hos errores necesse est eos incidere, qui mala ponunt principia, nec agnoscũt authores variè & negligẽter multa tradere. Quæ quidem dissimulanda non sunt ab his, qui rectè docere, aut aliorum opera doctè interpretari volunt. Galenus in neutris prorsus, & non prorsus, siue vt alij vertunt semper, & vt multum definiendis, rationem definiendi mutat. Nam antea salubre semper, & vt multum, distinguebat per exiguam distantiam, à perfectissima temperie, & commoderatione: & salubre vt nunc, ab eo, quod est simpliciter, per bonum & optimum. Neutra verò hęc ponit omnia exactè media inter saluberrimum & insaluberrimum sine aliqua distantia, & latitudine. Huius rei causam reddere volens Manardus, ita inquit. Cum definiuisset Galenus vtrunque neutrum, scilicet semper & vt multum communi definitione, quod scilicet medium exactè existat saluberrimi & insaluberrimi, aliquid addendum erat in definitione singulorum, quæ continentur sub simpliciter neutris, quo illa inter se differant. Itaque cum duo essent in ratione neutri semper, vnum quod neutrum sit, aliud per quod semper dicatur, primo iam occu-

Galenus in neutris semper & vt multũ definiẽdis repugnat suis principiis.

Manardi opinio de neutris semper & multum primi modi.

pato à communi definitione, necessarium fuit ad alterum recurrere, nempe ad particulam semper: quæ nihil aliud hoc loco significat, quàm omnes ætates: eodemque modo & neutrum vt multum definitum esse rectè, quod mutationes quasdam suscipiat, quibus scilicet differt à neutro semper, quod per omnes ętates tale perseuerat. Ait præterea salubre & insalubre semper id etiam habere, quòd per omnes ætates similia perseuerent: tamen non adeo plene per hoc eorum naturam explicari, sicut per optimum & pessimum fuit explicata. Cęterum cum dixerit simpliciter neutrum tale esse à generatione, & hoc nunquam posse amitti, quærit cur neutrum vt multũ dicatur per omnes ætates non perseuerare, cum sit vna species eius, quod est simpliciter. Quam quidem dubitationem verbis inuoluit: dicens semper talia, esse verè & re ipsa talia: vt multum verò apparenter tantum, exiguo tamen adeo interuallo à semper talibus recedere, vt vix discernantur: vnde merito neutrum semper per omnes ætates simile perseuerare, quod non facit neutrũ vt multum. Quippe cum processu ætatis contingat, vt quod præ exiguitáte latebat, aliquando mutatione ætatis, vel alia ex causa auctum, detegatur. Oportet enim inquit huiusmodi neutrum, quod verè & exactissimè non est, à mediocritate exactissima, quæ in neutro semper est, versus aliquam partem declinare: quæ accedente ea ætate, quæ excessum potest intendere, iam hoc corpus, quod antea verè indifferens ad sanitatem & morbum videbatur, aptius ad hanc quàm ad illam esse cognoscatur. Et hoc est inquit, quod Galenus dixit, nonnullas recipit mutationes. Ex quo ait sequi, vt neutrum vt multum duplex sit: quoniam à neutro semper bifariam declinare potest iuxta duo extrema, inter quæ concluditur. Erit ergo neutrum vnum vt multum ad saluberrimum, alterũ ad insaluberrimum declinans. Quinetiam docet neutralitatem esse partem latitudinis sanitatis, & propterea latitudinem quoque satis amplam habere ita, vt tota ipsa neutralitas in medio verè existat, non tamen quælibet ipsius pars. Hæc Manardus de his neutris: in quibus multa quoque sunt, quæ à scolis sunt explodenda. Ac primum quidem illud non rectè dicitur, quod scribit de mutata definiẽdi

ratione. Nam verbum semper, vt multum, & vt nunc, nō alia ratione sumi debent in corporibus salubribus, insalubribus, quàm in neutris: cum hæc communia à Galeno sint proposita vniuersis corporib⁹, causis, & signis: & propterea vana & principiis repugnans agnoscatur esse tractatio, si in quibusdam absolutionem & declinationem ab eo, quod est in suo genere summum: in aliis verò tempus & durationem indicet. Antea enim dicebat pronunciandum esse vt nunc, & non nunc: quoniam vt nunc non est nota temporis, sed imperfectionis. Ac mihi quidem videntur nugæ esse, cum scribit salubre, & insalubre semper, plenius explicari per optimum & pessimū, quàm per temporis differentias: contra verò neutrum melius hoc modo declarari, nec posse vt illa doceri. Nam primū docere non potest illa vno modo, alia alio melius explicari posse. Quid enim quæso confert medio scire quædā corpora ferrè semper neutra, aut non semper: & quomodo potest hoc polliceri, aut dignoscere? Præterea falsum est non posse vnam rationem omnibus accommodari. Nam vt salubria in genere boni posita, singulis speciebus, quæ in eo genere nascuntur, locum prębent, distincto quod bonum est per magis & minus: sic neutra hæc optimè diffinientur, si certa latitudo in eo, quod medium est inter salubre & insalubre, ponatur ita, vt neutrum primo dicatur, quod est medium inter salubre & insalubre: simpliciter verò neutrum, quod est inter illa exactè medium, vt nunc neutrum dicatur medium quidem, sed non exactè; prorsus verò neutrum, quod est exactissimè medium: vt multum verò siue ferè prorsus neutrū, quod aliquantulū ab exactissimè medio recedit. Sic sane seruatur primū posita definiēdi ratio in salubrib⁹, & insalubrib⁹ & latitudo magna, quā dicit in singulis esse, in his neutris pariter retinetur. Verum cum omne neutrum primi significati definitum sit, quod est exactissimè mediū, tollitur latitudo: qua sublata, illius species postea definiri nequeunt, vnde definiendi ratio mutatur, ac violantur, quæ in aliis posita sunt optima principia. Quòd verò dubitat cur neutrum vt multum dicatur per omnes ætates non posse durare, cum sit species vna eius, quod est simpliciter, quod quidem nunquam posse amitti, ille credit, non

Manardi confutatio.

ſoluit quando dicit id, quod eſt vt multum non eſſe verè & re ipſa tale, ſed ſolum apparenter. Nam ſi vt multum tale, ſimpliciter eſt tale vtique re vera & abſolute (vt ille antea etiã dixit) tale erit, nec opus, eſt mutationem ætatũ expectare, vt dignoſcatur & diſtingatur ab eo, quod eſt ſemper ſiue prorſus tale. Eſt enim eadem ratio de neutro ſemper, & vt multũ, quę eſt de ſalubri & inſalubri ſẽper & vt multum. At hęc Gal. in cap. de ſignis optimæ cõſtitutionis docet ſtatim per ſua ſigna dignoſci, & inter ſe diſtingui. Idem ergo de neutris ſentiendum. Addo quod ſi per omnes ætates non perſeueret neutrum vt multum, ſed in vna ad ſalubritatem, in alia ad inſalubritatẽ accedat, nulla vel minima re differet à neutro tertii modi, ꝙ inquã in vna ętate ſalubre, in alia inſalubre euadit. Male etiam interpretatur Manardus Galenum: nam hic ſcribit neutra ſemper, per omnes ętates perdurare: neutrũ verò vt multum eſſe quod aliquam mutationem capit. Ex quibus verbis ſatis conſtat, eum intelligere, quod illud ſẽper duret, hoc verò non ſemper. Manardus verò cenſet idem neutrum vt multũ, ab initio eſſe, idque poſtea detegi tempore, cum prius lateret. Superflua præterea eſt neutri vt multum Manardi diſtinctio, eo quòd duo ſint extrema, inter quæ illud concluditur. Nã ſiue ad ſaluberrimum ſiue ad inſaluberrimum declinet, ſemper idem neutrum fit: quod ſcilicet parum ab eo, quod ſemper neutrum eſt, declinat: quoniam extremorum conſideratio non facit, vt dicatur vt multum, ſed paruus receſſus, qui fit ab eo, quod eſt prorſus tale. Quòd ſi extrema exprimenda ſunt, illorum additione id faciendum: non tamen propterea duplex neutrũ vt multum conſtituendum eſt. Cæterum ſi neutralitas eſt pars latitudinis ſanitatis (vt Manardus ſcribit) neceſſario ſimpliciter neutrum includit ſanitatem, nec contentum eſſe poteſt illa potentia, quam in ſalubri & inſalubri poſſe eſſe ſine ſanitate, & morbo idem author contendit: quæ enim ſimpliciter talia ſunt, ex ſola potentia ab eo ſunt definita. Quare perperam hic neutralitatem diceret ſanitatis eſſe partem. Præterea ſi neutralitas amplitudinem amplam habet ita, vt tota ipſa in medio verè ſit inter ſaluberrimum & inſaluberrimum, non tamen quælibet ipſius pars. Quid vero ad

Galenum dicet, qui neutra omnia huius significationis ponit esse exactè in medio? Illud verò quod scribit neutrum vt multum ætatis progressu detegi, & ad sanitatem, vel morbum magis accedere, cum ad vtrumlibet iam antea esset indefferens, repugnat propriæ opinioni. Nam negat ille neutrum dari inter sanum & ęgrum, hic verò illud manifestè concedit contra Galeni opinionem, qui hoc loco non de neutro inter sanum & ægrum, sed inter salubrè & insalubrè, id est inter benè & malè sanum agit. Iam verò videndum est quid Montanus de iis neutris sentiat. Ait ille omnia neutra referri ad tempus. Esse enim neutrum simpliciter, quod à natiuitate est tale, neutrum vt multum, quod ad maiorem partem temporis refertur, vt nunc verò neutrum ad præsens tantũ dici, & tale corpus, inquit, erat prius sanum, sed ob aliquã causam decidit in neutralitatẽ: vt si quis per potũ aquæ frigidę hepar habeat frigidũ & imbecillũ: non enim inquit ęgrotat, sed est imbecillum pro tempore hoc, & non in maiore parte corporis, quia tunc esset neutrum vt multum. Cæterum neutrum semper tale per abnegationẽ esse, quod in omni ætate tale perseuerat citra sanitatem aut morbum, neutrum verò per abnegationem vt nunc longè distare, & differre tantum secundum gradum imperceptibilem, esséque neutrum in habitu vt corpora senum: neutra verò in habitudine ea esse, quæ dicuntur neutra decidentiæ, aut conualescentię. Verum contra Montanum hoc primum dicere oportet, quod sibi non constet. Nam si omnia neutra extempore definiũtur, vt ille censet, quo pacto asserere potest neutrum vt multum esse, quod secundum plurimas partes corporis est imbecillum. Nam & hoc alibi dicit esse, quod maiore parte temporis suę vitæ perdurat. Deinde ponere corpora senum neutra in habitu, non est ad Galeni mentem. Dicit enim hic & in Thrasibulo senum sanitatem esse in habitudine, non autem neutra in habitu. Ad hæc videre debebat Montanus, cũ scribit semper neutrum per abnegationem esse, quod in omni ętate est citra sanitatem aut morbum, & omnes alias significationes huius neutri ex sanitate & morbo definit, Galenum hic non agere de neutro inter sanum & ægrum, sed inter salubrè & insalubrè, id est inter bene & male

Montani opinio de neutro primi modi.

Montanus reprobatur.

sanum. Postremo perperam ait neutrum vt multũ huius significationis, non semper, vt neutrã simpliciter, sed maiore parte suæ vitę sic se habere. Nam neutra vt multum non distinguntur à neutro simpliciter, cum species illius sit, sed à neutro prorsus. Hæc enim neutrum simpliciter diuidunt. Nonne & illud absurdum est, quod ait neutrum vt nũc huius significationis differre tantũ secundũ gradũ imperceptibilem? Nam vt nunc salubria à simpliciter salubribus differunt per magnũ recessum, ita idem de neutris sentiendum. Possem aduersus Montanum plura dicere: sed hoc solum volo dicere, quod de hac re ne verbum quidem intellexit: quod ostendit varia & vana illius tractatio, nullis principiis constans, nec aliquid quòd vtile sit in nostra facultate, aut consentaneum tractationi ipsius authoris docés. Qui enim has interpretationes somniant, coguntur ostendere harum affectionum signa & causas salubres Galenum in sequentibus explicare: quod nunquam præstare poterunt.

Iuxta vero secundum significatum neutrum erit corpus, quod ab ipso ortu naturę cõtrariarum simul est particeps dispositionum, aut scilicet in vna parte, aut in duab⁹ differẽtibus: In vna quidem: si secundum alteram oppositionem effectiuarum qualitatum bonam habuerit tẽperaturam, vel etiam secundum vtrumque, sed in formatione, vel magnitudine, vel numero partium, vel situ delinquat aut contra in his quidem recte se habeat, vel omnibus, vel quibusdam, peccat autem in temperatura. In differentibus vero partibus iuxta omnes oppositiones potest quidquam simul particeps esse contrariorum, & semper quidem tale, quod per omnes ætates in eodem perseuerat, vt multum vero, quod alqua ex parte euariat. Ita vt nunc neutrum erit corpus iux-

ta ſecundum ſignificatum, quia vel parte in vna hæc quidem ſibi ſalubria exiſtunt, illa vero inſalubria, vel in differentibus ita afficitur partibus.

Abſolutis definitionibus neutri primæ ſignficationis, aggreditur definitiones neutri, quod ſimul eſt particeps ſalubritatis & inſalubritatis: docétque primum quomodo iſta participatio fieri poſſit. Fit inquit, in vna parte, vel in duabus, idque vel in ſola intemperatura, vel in ſola ſtructura partium organicarum, vel in vtríſque. In vna quidem parte, & in ſola temperatura, ſi in calido & frigido ſit ſalubre, in humido verò & ſicco inſalubre. Inſtructura verò partium organicarum, ſi in magnitudine & conformatione ſit ſalubre: in numero verò & compoſitione ſit inſalubre: vel è contra poteſt in vna parte tota temperies eſſe ſalubris, vel inſalubris: Inſtructura verò inſtrumenti contrarium fieri, In diuerſis verò partibus contingit vnam partem ſalubrem eſſe in ipſa temperatura, & ſtructura, aliam verò in his omnibus inſalubrem. Quomodo verò definiat hæc neutra, iam videndum eſt. Scribit autem Manardus Galenum ab initio diffinire ſimpliciter neutrum, eò quòd diffinit neutrum, quod ſine adiunctione dicitur. At cur idem non dicet de neutro primi ſignificati? definit enim primo neutrum, quod ſine aliqua adiunctione pronuntiatur, poſtea definit neutrum addito verbo ſimpliciter, quod neutrum ſimpliciter vocat, In neutro autem vt nunc ſecundi huius ſignificati, vtitur violenta & ſibi repugnante interpretatione. Nam cum Galenus non ponat aliquam differentiam temporis, ille eam de ſuo addit, & cum ille paulo antea cum ageret de inſalubribus dixerit ea, quę vt nunc talia ſunt, poſſe etiam à generatione incipere, cur hoc loco differentiā inter hęc ponit: quod illa quę ſimpliciter neutra ſunt, ſint ab ortu, alia verò poſt ortum incipiunt. Quòd ſi quibuſdam id cōtingit, certe nō omnibus. Quare relinquitur docendum id, ex quo differunt ſimpliciter neutra, à neutris vt nūc quæ pariter vt illa ex primis corporis principiis ſuam originē trahunt. Quid verò & illud eſt, quod ſcribit ægritudinē vt nūc toto vitę tēpore dura-

Manardus confutatur.

re posse? Quid enim ad rem præsentem pertinet agere de ægritudine vt nunc: aut vbi mentio fit à Galeno de hac ægritudine: præsertim quòd Manardus in hoc libro, in quo de his, quæ vt nunc talia dicuntur, fit mentio, dicat non de sanitate, & ægritudine, sed de salubritate tractari, quæ longè inter se differre contendit. Quinetiam arbitratur Manardus affectionem neutram vt nunc posse toto vitæ tempore durare: quod verbum, vt nunc, si sequatur vim illius, vt contendit esse faciendum in vniuerso hoc libro, non admittit. Nam (vt postea Gal. ostendit) nunc, duo significat, vel indiuisibile quoddam tempus, vel secundum aliquam latitudinem: tanquam nunquam possit significare perpetuum quoddam vitæ tẽpus. Itaque Manardus sibi non consentit: cum dicit affectiones vt nunc differre ab his, quæ sunt simpliciter, quòd hæ à primo ortu incipiant: illę verò sint acquisititiæ. Alibi verò cõcedit tum hãc, tum aliam affectionem ex primis principiis suã originẽ ducere posse, vult præterea simpliciter talia semper durare. De his verò, quę vt nunc dicuntur, non potest statuere durationis tẽpus: sed cum cogitur aliqua ratione, nunc vnũ, nũc aliud asserit. Gal. verò in hoc etiã non seruat bonam definiendi rationem, nec omnes neutri huius species definit. Nam definitio, quam primo tradit, non conuenit neutro, quod est commune ei, quod simpliciter & vt nunc est neutrum: sed ei, quod simpliciter est neutrũ, quod ostẽdũt verba ab ipso ortu naturæ, quibus antea non est vsus, nisi in his, quæ simpliciter talia sunt definiendis: postulat autem docendi ratio, vt primum neutrum huius significationis, postea simpliciter neutrũ definiat. Præterea malè definit semper neutrum, quod per omnes ætates in eodem statu perseuerat: vt multum vero neutrum quod aliqua ex parte variat. Nam vt antea diximus vna & eadem debet esse ratio definiendi opposita: & hęc qua vtitur hic, non respondet signis & causis, nec seruari potest in neutris tertiæ significationis. Nec probari quidem potest diffinitio neutri vt nunc huius significationis: quandoquidem nullam ponit hic differentiam inter hoc & prædicta neutra huius significatus. Illa enim habent quædam salubria, alia verò insalubria: quod idem dicit de neutris vt nunc. Definiẽtur autẽ com

Galenus notatur.

modè hæc neutra ad hunc modum. Neutrum secundæ significationis est, quod simul participat in vna, vel diuersis partibus de salubri & insalubri. Simpliciter verò neutrũ est, quod æqualiter illa participat: vt nunc verò neutrum est, quod participat quidem, sed non æqualiter. Prorsus verò neutrum est, quod ęqualissimè fit illorum particeps: vt multum verò siue non prorsus neutrum est, quod parum recedit ab eo, quod æqualissimè participat. Ita enim seruatur definiendi ratio, & magna ponitur latitudo, in qua omnes species huius neutri locum suum habent. Mõtani autem opinio de his neutris plane est absurda. Ait enim neutrum per participationem extremorum esse, quando quis est sanus in vna parte, in alia neuter: non autem (inquit) vt alij volunt, æger. Veluti si quis habeat cerebrum optimè sanum, hepar verò imbecillum. Hæc & similia docet de corporibus neutris Montanus quæ sunt à ratione aliena: nam neutrum ex neutro fieri, absurdum est, & repugnans Gal. qui ex sano & ægro, aut ex salubri & insalubri, omne neutrum constare semper asserit. Præterea non de neutro hic agitur, quod fit ex sano, sed de eo, quod fit ex salubri & insalubri.

Mõtani opinio de neutris absurda.

Iuxta vero tertiũ significatum neutrũ erit corpus, quod aliquãdo quidem salubre, aliquãdo vero insalubre existit, vt nõnullis accidit, qui in pueritia salubritate corporis vigent, quum vero ad iuuentutem peruenerint, insalubres euadunt, aut cõtra. In vno autem tẽpore quod ita est neutrum consistere nequit, latius vero si accipiatur, contingit. Nouimus autem quod nũc dupliciter dicitur. Salubre igitur & insalubre & neutrũ corpus quot modis dicatur, & quale vnũquodq; sit, sufficiẽter explicauimus.

Quæ à Gal. dicuntur de neutro tertij significati, euidenter vniuersa Manardi fundamenta euertunt. Contendit enim hic salubritatem & insalubritatem, aut neutralitatem simpliciter dictam, nunquã posse amitti: cũ apertè ipse cũ Gal. hoc loco testetur, quosdã in pueritia salubres, &

Fundamenta cruũtur.

postea in aliis ętatibus insalubres, aut è contra reddi, fruique maxima salubritate, aut insalubritate vexari maxima. Quos quidem simpliciter tales dici esse ad differentiam eorum, quæ vt nunc dicuntur: quæ in suo genere nõ sũt maximè, sed à maximo declinãt: præsertim salubritas ipsa vt nunc, quam imperfectionem esse antea statuit. Sed enim commentum hoc, quòd ea, quę simpliciter talia dicuntur, debeãt necessario hoc habere ab ortu ostẽdit neutrum simpliciter tertiæ huius significationis. Non enim hoc incipit, sed salubre vel insalubre primum, postea cũ mutatio fit ab vno ad aliud mutatione ætatis aut ob alias causas, tunc neutrum incipit vocari: quia vtrúmque simul sumitur salubre inquam & insalubre. Ex quorum consideratione, sumendo scilicet quod præcessit, & quod præsens est, neutrum euadit. Et illud quidem in suo genere, vt & alia omnia necesse est vt simpliciter sint. Vidit absurda Manardus, quæ hanc sequuntur opinionem de innata affectione simpliciter dicta, quãque nũc amitti posse contendit, sed parum fœliciter argumentis respondet, quærens quomodo ea, quæ nascuntur salubria vel insalubria, simpliciter neutra dici possint. Respondet enim non posse reperiri corpus vere salubre, aut insalubre à generatione, quod in alia ætate mutet suam naturam. In quo euidẽter Galeno repugnat, qui dicit salubres quosdam nasci, & in pueritia tales perseuerare, in aliis verò ætatibus insalubres fieri nulla additione posita, quæ minuat quod simpliciter est insalubribus. Nã q simpliciter pronũtiatur salubre, aut iusalubre, reuera tale est. Ait præterea fugiẽs argumentum, aliqua esse corpora, quæ videntur in vna ętate salubria, in alia morbosa: quæ si à generatione hoc habeant, neutra simpliciter, alioqui vt nunc esse neutra. At qui omnia hęc neutra necessario vnum habent à generatione vel salubre inquã, vel insalubre: quare distinctio vana. Fugit etiã alia ratione argumẽtũ dicẽs neutrũ simpliciter tertij huius modi non secundũ veritatem, sed secundum ostensionem & apparentiam tantum reperiri. An non dixit antea, quæ simpliciter talia sunt reuera esse talia, adeò vt repugnet concedere neutrũ esse simpliciter tale, & solum esse secundum apparentiam & ex nostra imaginatione. Construit & in hoc aliam chimeram, cum

dicit posse quępiam nasci nõ cũ salubritate, aut insalubritate, sed cũ alia qualitate, quę corpus reddat in vna ætate aptũ, in alia ineptum ad ęgritudinem, & hoc esse neutrum tertiæ huius significationis. In hoc enim manifestè à Galeno recedit: qui vult in hoc neutro corpus ab initio esse vel salubre, vel insalubre. Sed quo pacto nõ erit absolutè salubris, qui ad sanitatem bonam est dispositus. Sunt & alia multa, quæ Manardus in expositione eius loci Galeni (in vno autem tempore) quæ facile refelli possunt. Sed hoc solum addam, illum sibi aduersari, cum ait verbum (nunc) significare vel instans & momentaneum tempus, vel certam partem exiguam, aliquid tamen amplitudinis habentem. Nam cum Galenus de eo nũc hic agat, de quo antea egit, & quęrat quomodo neutrum nunc in hoc significatu dari possit, nõ videt Manardus se hoc loco dicere affectionem, nunc dictam vel momentaneam solum esse, aut certe exiguã temporis amplitudinem habere: cum antea toto vitę tempore eam durare posse tradiderit: sed vt dicere solet Aristoteles, paruus error in principio maximus est in fine. Nã ista posita potentia pro salubritate, insalubritate, & neutralitate, cogitur Manard' multa audire absurda, à quibus cũ vult se liberare, in grauiora incidit. Itaque cũ hęc non placeãt, videndũ est quo pacto hæc neutra definiri possint. Galenus vt videre est nequaquam potest omnes illius species definire. Id quo factum est, quia in aliis neutris definiẽdis rationem mutauit, quam in salubribus vsurpauerat. Nã διὰ παντὸς sumebat in his pro eo, quod est prorsus: in neutris verò pro eo, quod est semper: dictionẽ verò ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, pro eo, quod parũ recedit ab illo, quod est prorsus tale sumebat in salubribus, & insalubrib': in neutris verò pro eo, quod non semper durat. Ita dictionem vt nunc, vsurpabat pro eo, quod vltimum gradum facit in latitudine salubrium, & imperfectionem denotat, in neutris verò tempus significare ostendit. Præterea in omnibus prædictis, quæ simpliciter sunt talia, præter rationem addebat, illa esse talia ab ortu. Ex quibus quidem fit, vt nequeat neutra diffinire quæ sunt tertiæ significationis, simpliciter, prorsus, & non prorsus, & nũc talia: vt satis patet ex illius tractatione, quæ omnia

Galenũ d finiendi ratione mutata in neutris, tractationem suã vitiasse.

hæc intacta relinquit, id quod factum est, quia definiendi rationem, quam prius posuit, violauit, & eam, quam in neutris temerè inuexit, nō potest in omnibus obseruare: quod quidem in his neutris quilibet dignoscere potest. Nullum præterea est neutrum, quod vt nunc sit neutrum, quia omne neutrum huius significationis in pręsenti tempore, est vel salubre vel insalubre: quare Galenus in his euidétissimè errauit: nec potuit principia ab initio tractationis posita seruare, nec tractationem mutata diffiniendi ratione absoluere, nec quæ consona sint sequentibus, signis inquam & causis docere, & tradit quæ nullius sunt vsus in arte nostra, quæ quidem mortem non expectat, aut quod per mutationes omnium ętatum contingit, sed statim omnibus suam operam pollicetur. Redeūdum itaque est ad primam definiédi rationem & significationem harum dictionum. Dicemus ergo his positis, neutrū esse in tertia hac significatione, quod aliquando est salubre, aliquando insalubre: simpliciter verò neutrum erit, quod toties participat de salubri, vt de insalubri: vt nunc verò neutrū, quod participat quidē, sed nō toties de vno, quoties de alio: toties verò participare, habet breuem quandam latitudinem. Nam vel omnino toties de vno, quoties de alio fit participatio, aut leuis aliqua differētia est: illud erit prorsus neutrum, hoc verò non prorsus, quod. s. parum ab eo declinet. Nam vt in neutro primę significationis, quod erat mediū sine aliqua participatione, ex eo, quòd esset exactè, non exactè, exactissimè, & parum ab exactissimo recedens, ponebantur omnia neutra, quę sub ea significatione continebantur, & in secunda significatione ex æquali, inæquali, æqualissima, & non prorsus æqualissima participatione dabatur locus omnibus speciebus illius neutri: sic in tertia significatione, quæ fit ex successione & participatione salubris & insalubris, non potest aliter fieri latitudo, in qua ponantur hęc omnia neutra, quàm eo modo, quem diximus. Quibus quidem ita positis retinentur principia, vna & eadem seruatur docēdi ratio, explicatúrque latitudo magna, quā dicit esse Galenus in corporibus salubribus, insalubribus, & neutris, fitque tractatio quæ respondet signis & causis. Nec opus quidem est vanas falsásque tabulas & figuras Acachiæ &

Manar-

Manardi, in quibus illi salubria, insalubria, & neutra mille modis cõfundunt, magno labore exquirere: cum omnia hæc sint re, & ratione distincta adeo, vt mutuo inter se confundi nequeant: vt nequit esse idem benè, & malè & medio modo sanum. Quare superest vt huic libro finem imponamus, hoc solum addam, quod non nullos torquet: quo pacto inquam fiat, vt corpora salubria, insalubria, & neutra cadant in morbum, aut ab eo ad sanitatem redeãt: Credunt enim illi, corpora benè sana, & salubria primò fieri neutra, deinde insalubria, postea verò in morbum ruere. Eodem pacto transitum fieri à morbo ad insalubritatem, neutralitatem & salubritatem, si vsque ad eam sit perueniendum: media enim esse inter illa neutram & pessimam sanitatẽ, cum itur à bona sanitate ad morbum, vel ab hoc ad illam. Verum non ita res habet: sed cum quispiam à sanitate sua recedit, ad morbum vadit per neutrum, quod est medium inter sanum & ægrum. Pullulant enim in illis statim causæ morborum, in quo statu nõ est neutra illa dispositio, de qua modò egimus, nec insalubritas, sed neutrum, quod vocant decidentiæ. Habẽt quidem insalubria & neutra corpora, quæ media sunt inter salubria, & insalubria, deteriorem sanitatem, quàm salubria: verum illa non sentiunt capitis grauedinem, nauseam, corporis grauitatem, aut alia accidentia, quæ præcedere solent instantem morbum: hæc autem patiuntur teste Galeno neutra inter sanum & ægrum. Eadem ratione qui à morbo conualescũt, non acquirunt primum insalubritatem & neutralitatem mediam inter salubritatem, & insalubritatem, quæ sunt sanitates in habitu, sed neutralitatem, quam vocant conualescentiæ: per hanc enim quilibet à morbo ad suam sanitatem redit, & in ea sistitur.

ILLVSTRI COMITI STEPVNISII SERENISSIMIQVE Ducis Sabaudiæ Tribuno ærario, ac consilij secretioris consiliario Negrono Nigro. Ioan. Argenterius. D. S.

CVM Opus meum Serenißimo Principi nostro dicassem, cuperemque ei gratum fore commendatione alicuius viri, qui meam causam suscipere, susceptamque libenter, & fœliciter apud illum tractare posset: nullum inueni Comes Illustris, quem tibi præferre aut possem, aut deberem. Nam cum ego in hac regione, in qua sum natus, parum vixerim, & posteaquàm in eam redii, delituerim in hoc loco, in quo nec mihi, nec multis prodesse potui, nescio qualem de me opinionem alii nostri Principis aulici conceperint. Tu vero iam ante viginti sex annos cum Antuerpiæ essemus, nouisti qualis, quantusque sim, dum teipsum à periculißimo morbo, ab aliis Medicis (vt ipse adhuc fateris) desperatum, liberaui: Ac non sine magno meo honore & commodo pro mea ætate vniuersis, qui illic degebant, potißimum vero Italis, Gallis, & Hispanis operam meam præstabam. Qua quidem in re plurimum adhuc debeo Genuensibus, qui omni studio mea facta extollebant, vt meam existimationem augerent. Quid vero posteà ex meis studiis, & editione meorum operum mihi accesserit ornamenti, est tibi (vt video) compertum. Tu itaque inter alios habes vnde me: meaque omnia commendare poßis. Nec dubito fore quin hanc commendationem libenter sis suscepturus ob mutuam inter nos neceßitudinem, meamque in te obseruantiam: Tuam vero commendationem spero fore ma-

gni momenti & ponderis apud Serenißimum Principem nostrum. Scio. n. quantum ille te amet, quantique tua consilia faciat & merito quidem: quandoquidem tu honestis rationibus illius commoda augere, dignitatémque fouere, ac omnibus subditis suo imperio (quantum patitur munus tuum) placere studes. Quid vero etiam non præstas ob nostram Academiam. Tu. n. inter alios illius honores et commoda omni quæris opera & diligentia. Quid tibi non debent literati omnes, quos domi alis, pecunia iuuas, & continuis propemodum conuiuiis excipis, vt eorum consuetudine et colloquiis frui poßis. Ac ego quidem inter magna mea beneficia repono, quod ex tua mensa mihi oblata fuerit primum occasio cognoscendi Reuerendißimum, Prudentißimumque, ac in omni scientiarum genere doctißimum, Patrem Iustinianum, Serenißimi Principis nostri concionatorem, & apud illum multorum bonorum operum authorem: cuius amicitia quoties possum ob hanc locorum diuisionem, cum magna mea voluptate & vtilitate vtor. Semper. n. doctior & melior factus ab eo recedo. Quare (si æquum est laudare amicos ac Mecenates, & gloriam quærere eorum, qui nobiles sunt & illustres) debeo vtique ex hoc meo opere tibi, quantum rerum mearum fama perdurabit, immortalitatem parare. Quid enim, vt superiora omittam, non postulat inter nos amicitia tot annis inchoata, et tuis tuorumque beneficiis renouata & aucta? Nam æstate superiore cum Genuam, recreandi animi causa, fortè acceßissem, referre non possem, quàm honorifice, quàm amice, quam splendide Ioan. Baptista Niger, Nicolaus Palauicinus, Christophorus Centurio, Daniel Spinola, Siluester Cataneus, et plurimi alii cognati, affines, amicique tui me exceperint suis hospitiis, et exceptum tractauerint. Et quid non præstabunt illi egregium, qui et nobilitate, & opibus excellunt. Ac didici, cum illic essem, ex tua familia semper fuisse viros, qui in ea nobiliss. & opulentißima Rep. primos honores, & dignitates obtinuerunt. Celebratur. n. (vt alios antiquiores omittam) recens memoria Philippi patris tui, quem ob illius mirabile ingenium, prudentiam incomparabilem, & summam, quam obtinebat in Republic. authoritatem Marchio Vasti Caroli

Quinti Cæsaris in Italia Prorex vnice diligebat & obseruabat, vt eo authore Cæsaris negotia cum Republ. facilius tractare, & perficere posset. Cupio itaque te, tuosque omnes perpetuo viuere ex hoc meo opere: quod hoc nomine potissimum immortale cupio esse, vt tecum & cum tuis semper viuat nostræ amicitiæ singulare indicium.

IOANNIS ARGENTERII IN ARTEM MEDICINALEM GALENI *commentarius secundus.*

DE signis vero deinceps agendum. Sunt autem & ex his salubria quidem, quæcumque præsentem indicant sanitatem, & futuram prænunciant, & præteritam memoriæ subiiciunt. Insalubria vero quæ & præsentem indicant ægritudinem, & futuram prænuntiant, atque præteritam memoriæ subiiciunt. Eadem ratione neutra dicuntur, quæ neutram dispositionem ostendunt, prænuntiant & memoriæ subiiciunt, & quæ nihil omnino de dispositionibus indicant, vel nihilo magis salubrem, quàm insalubrem dispositionem ostẽdunt, & partim quidem salubrem, partim vero insalubrem indicant dispositionem, & quæ aliquando quidem salubrem, aliquando vero insalubrem, & hæc quoque secundum tria tempora veluti salubria & insalubria, appellantur.

CVM tria potissimum sint capita, quæ in hoc opere explicantur, corpora, signa & causæ, quatenus hæc sunt salubria, insalubria, & neutra. posteaquam Galenus tractationem de corporibus absoluit, docuitque quot sint differentiæ corporum salubrium, insalubrium, & neutrorum, & singulas differentias definiuit, (his enim duobus solum tractationem de corporibus est complexus) ad secundum caput nunc transit, quod est de signis: siquidem post corpora, de signis agendum esse antea proposuit. In qua quidem tractatione hanc docendi methodum & ordinem seruat, vt primò definiat quæ sint signa salubria, insalubria, & neutra: secundo inter se

Ordo eorum quæ in hoc secundo cõmẽtario docentur.

comparat quæ præsentem statum indicāt cum his, quæ præteritum memoriæ subiiciunt, aut futurum prænuntiant: tertio docet a quibus signa sumantur, & illa primum accommodat corporibus prorsus salubribus, deinde aliis salubribus, & postea neutris & insalubribus, idque generatim. Postea autem relicta tractatione de signis totius, ad partium principalium signa transit, docetque quonam modo temperaturas & constructionem illarum cognoscere possimus. Quo facto & iam habito ex quo liceat totius corporis temperiem dignoscere, reddit ad totius corporis temperiem, & propria cuiusque tēperaturæ indicia tradit. Quo peracto quarundam partium non quidem principum & principiorum aliarum, sed quæ tamen magni sint momēti nempe ventriculi & pulmonis temperaturam docet, & ex propriis signis quales illæ sint explicat. Deinde rara quædam vitia enarrat, quæ ex prima conformatione in nonnullis partibus, nempe in vesica & homine pituitoso vomente bilem fieri vidit. Postea ad signa insalubria transit, docetque primo signa corporis ægrotantis, deinde partium principalium de quibus antea egit, exceptis testibus: & sic consumit genus insalubrium signorum, quæ præsentem morbum ostendunt. Posthæc ad alterum genus accedit, nempe ad insalubria, quæ futuram ægritudinem portendunt. Postremo de signis, quæ in morbis sanitatem prænuntiant, id est de signis salubribus agit, quæ post morbum futuram sanitatem nunciant. Neutra verò signa, quæ lapsuros in morbos significant, complectitur, cum signa insalubria tradit indicantia futuram ægritudinem. Præsentem enim dispositionem ostendunt neutram, & futurum morbum monstrant, & illa ratione neutra, hac verò insalubria nuncupantur. Omittit autem neutri corporis, & neutrarum partium inter salubria & insalubria, id est benè & & malè sana propriasnotas, quoniam fortè ex extremis intelligi ea posse putaret. Quin etiam prætermittit signa neutrius conualescētiæ, & senilis affectionis: quos status, vt eum, qui paratus est cadere in morbum, inter

ſanum & ægrum neutros poſtea ponet, & antea poſuit in medicinæ definitione. Omittit & multa alia, quæ fortè non ſunt huius tractationis, ſed certè talia ſunt, vt à medico ignorari non debeant: quæ quidem nos (vt qui accepta ex hoc opere occaſione vniuerſam tractationem traditam in aliis operibus explicare inſtituimus) nequaquam diſſimulabimus. Verum illa nõ proſequemur ad vnguem, quod in opere noſtro de ſignis edito fecimus, ſed potius ex illo capita ſolùm aſſumemus. Primum ergo de vtilitate & difficultate tractationis de ſignis agemus, ſecundo quid ſignum ſit diffiniemus, tertio quænam oporteat per ſigna cognoſcere indicabimus, quarto genera & differentias ſignorum trademus, quinto ſignorum fontes aperiemus, ſexto vim ſignorum oſtendemus, ſeptimo monſtrabimus quot poſſint eſſe in vnaquaque re ſigna, octauo qua ratione oporteat medicum ſigna inquirere inſinuabimus, poſtremo quæ ſigna ſint in vnaquaque re numeranda, & à quibus incipiendum exponemus. Porrò ſignorum tractatio digniſſima eſt & vtiliſſima. Videtur enim diuinum quidpiam præſtare medicus, dum latentes affectus præſentes per ſigna dignoſcit, aut commemorat quæ præceſſerunt, aut prænuntiat quæ futura ſunt. Eſt verò vtilis hæc tractatio per ſe ad res abſtruſas dignoſcendas, tum verò neceſſaria ad omnia medici officia obeunda. Neque enim curare, aut præſeruare, aut aliud facere poteſt medicus, niſi per ſigna ea cognoſcat, circa quæ verſatur illius officium: confert huiuſmodi cognitio medico ad gloriam & famam comparandam. Item ad reddendos obedientes & conſtantes ægrotos, eò quòd illi admirentur profeſſores medicinæ, quos vident in hac parte excellere. Facit etiam hæc ad vulgi infamiam & calumnias euitandas cum euentum prædicimus: nec non ad authoritatem remediorum retinendam: quando quidem in illis vtetur tantummodo medicus, quibus ea profutura præuidet. Cæterum ſiue ſignum, ſiue indicium vel notam appelles, nihil refert. Sumimus autem hoc loco ſignum latius quam faciat

De vtilitate ac neceſſitate tractationis de ſignis.

Signũ quid.

Aristoteles: ille enim signum vult solum sumi ab effectis, vt cum dicit fumum esse signum ignis. capit & aliquando signum pro propositione demonstratiua, necessaria, vel probabili, vt in fine primi libri priorum, quomodo etiam nos hic signum non sumimus. Nec intelligimus signum, quod sensui est prius notum, vt Drusianus sentit. Nam à causis Galenus passim signa sumit, & à rei essentia, quæ quidem solo intellectu cõprehenduntur. Sed signum dicimus esse in arte nostra, id, quod potest aliquid significare eorum, quæ fiunt in nostro corpore. Est autem significare, tacite admonere vnum ex alio: fit verò tacita hæc admonitio ex comparatione rei significantis cum significata. Simul enim atque facta est huiusmodi comparatio, deprehẽdit intellectus quod quærebat: qua ratione ex fumo significari ignem dicimus. Nam cum notum sit, effectus à suis causis nasci, non mirum est, si vno cognito, aliud protinus animus concipit, id, quod est significare. Porrò per signa cognoscere oportet quæcunq; eueniunt nostro corpori: quorum quædam sunt secundum naturam, alia præter naturã, alia media: & in singulis aliud est vt causa constitutionis, aliud vt constitutio, aliud vt effectus constitutionis. Item in omni statu aliquid est, quod in suo genere est summum, aliud quod ab illó recedit: veluti in statu secundum naturam constitutio talis est sanitas, illius causæ sunt causæ constitutionis & sanitatis. Accidentia verò sunt quæ sequuntur sanitatem: in ipsa verò sanitate est bona quædam sanitas, quæ salubritas dicitur, alia mala, quæ vocatur insalubritas, alia inter hæc media, & neutra nuncupatur. Iam verò in statu præter naturam cognoscere oportet morbum, causas morbi, & effectus, siue symptomata. De morbo verò necessarium est cognoscere illius naturam genera, differentias, partes, locum in quo residet, generationis rationem, finem, modum, tempus quo ad finem perueniet, solutionis qualitatem, locum solutionis. De causa verò morbi cognoscere oportet, quod illius genus, quæ differentia, quo loco contineatur, quo-

Significare quid sit.

Quæ per signa cognoscere oporteat.

modo morbum gignere, augere, fouere, & expelli ipsa valeat. At de symptomatis scire necesse est quod sit symptoma, cuius generis, & differentiæ sit, quo loco contineatur, quas partes affligat, à quo proueniat, quomodo gigni abigique possit. Hæc omnia oportet cognoscere cum sunt præsentia, præterita, & futura. Signa Galenus diuidit hic in salubria, insalubria, & neutra: quæ diuisio fortè operi est accommodata, sed in medicina non satis generalis: quippe cum non possint omnia, quæ in ea tractantur, ex signis his dignosci. Præterea ex certo principio & certa methodo non procedit diuisio, ita vt intelligere possimus non plura nec pauciora signa esse. Sumentur autem genera & differentiæ signorum ex rebus, quæ significantur, ex rebus significantibus, & ex significandi modo. Significantur porrò res secundum naturam, aliæ præter neutram, aliæ neutræ: vnde signa quædam dicuntur esse secundum naturam, alia præter naturam, alia neutra, quæ scilicet illa significant. In statu porrò secundum naturam, quæ significant sanitatem, sana dicuntur, quæ bonam sanitatem, salubria, quæ malam, insalubria: quæ verò mediam inter bonam & malam ostendunt, neutra dicuntur. At in statu præter naturam, quæ morbi naturam patefaciunt, Pathognomonica, id est passionem significantia, vocantur signa, quæ autem morbi magnitudinem & morem indicant, assidentia nuncupantur: quæ autem declarant tempora morbi ex materiæ concoctione, signa cruditatis & concoctionis appellantur. signa subitam mutationem ostendentia in morbis, critica, id est iudicatoria appellantur, signa quæ ostendunt corpus ægrotare, ægra, sicut neutra dicuntur, quæ ostendunt statum medium inter sanum & ægrum. Quæ verò salutem aut mortem prænunciant, salutaria & lethalia dicuntur. Signa quæ causas sanitatis & illius effectus, morbique causas, genera & differentias, locum, in quo residet morbus, & per quem soluitur, & generationis rationem, & solutionis qualitatem, quæ subito non fit, monstrant, & omnia quæ sunt in neutro statu,

Signorum diuisio.

Signorũ genera & differentiæ.

nomine simpliei carẽt ac exprimuntur additione eius, quod significatur, vt cum dicimus, signa hæc sunt, quæ ostendunt causam sanitatis, aut causam morbi. Quæ autem monstrant quæ præsentia sunt, demonstratiua: quæ prænuntiant futura, prognostica, prædictiones & præsagia nuncupantur. Iam verò à significandi modo differentiæ sumuntur, vt cum dicimus quædam esse, quæ semper idem significant, vt bonum, sicut concoctionis signa, vel malum, vt signa malignitatis morbi. Alia verò sunt quæ vno tempore bonum, alio malum ostendunt, vt decretoria signa, alia quæ indifferens significant, vt cubare per febres in latere dextro, vel sinistro. Alia præterea significant, vt communia signa, alia vt propria, alia vt mediata, alia vt immediata, alia sua natura, alia aliorum ratione, alia magnam vim in significando habent, alia paruam, alia certam, alia incertam. Sumuntur enim omnes istæ differentiæ à modo significandi. Cæterum à rebus significantibus differentia signorum hæc sumitur, cum dicimus quædam signa esse, quæ ab essentia rei, alia quæ à causis, alia quę ab effectis rerum ducuntur. Atque hæc quidem sufficiant de generibus & differentiis signorum: fontes verò signorum sequẽti cap. cum Galeno docebimus. Cæterum vim signorum cognoscet is, qui imprimis separabit ea, quæ significare nequeunt ab his, quæ id facere possunt, & in his quidem notabit quid vnumquodque significare, & quid à quo significari, & quo modo possit: quæ omnia primo libro de signis sumus latius prosequuti. Iam verò tot possunt esse in vnaquaque re signa, quot sunt effectus & causæ rei, de qua agimus: nec non colligi possunt ab ipsa rei natura indicia, & rerum similitudine & proportione. Medicus signa inquiret, quæ potest ex seipso: alia verò partim ab ægroto, partim ab astantibus. Enumerabit autem in vnaquaque re signa solum, quæ sunt propria, si illa adsint aut sufficiant, alioqui adiunget communia, quæ cum propriis iuncta fidem facere possunt de eo, quod quærimus. His quidem ita præmissis facilius licebit intelligere quæ

Signorũ vis.

Quot in vnaquaque re signa esse poßint.

Qua ratione medicus debeat signa inquirere.

Signa salubria insalu-

ſcribit in textu Galenus. Atque illud in primis patere arbitror cũ ſigna ſalubria, inſalubria, & neutra non ſumere eo modo, quo ſumpſit corpora. Nã corpora ſalubria dicebat eſſe quæ bonã habent ſanitatẽ, inſalubria quæ malã, neutra quæ mediã obtinent. Hic verò ſigna ſalubria diffiniuntur, quę omnem ſanitatẽ, & non ſolũ bonã declarant: inſalubria vocat nõ quæ inſalubritatẽ, ideſt malam ſanitatẽ, ſed morbũ oſtendunt. Capit ergo ſalubre, inſalubre, & neutrũ in ſignis, vt accepit in definitione medicinæ pro ſano, ægro, & neutro inter ſanũ & ægrũ. Licet præterea hic videre quatuor, & non ſolũ tres neutri ſignificationes, quod antea quoque annotauimus. Definit rurſus ſigna ſalubria, inſalubria, & neutra, quoniam non ſatis antea illorum naturam expreſſerat. Signum enim ſalubre eo loco definiebatur, quod ſanitatem indicat: verum cum poſſit indicare præſentem, præteritam, & futuram, non ſatis conſtabat in ea definitione an ſignum ſalubre eſſet, quod vel præſentem ſolum, vel præteritam, & futuram oſtenderet. Eadem eſt ratio de inſalubribus & neutris. Ambiguitatem ergo illam hoc loco ex clariore definitione tollit, cum dicit huiuſmodi ſigna intelligi ita, vt oſtendant quod præſens, præteritum, & futurum. Sunt ergo ſigna ſalubria vno modo, quæ indicant ſanitatem: cuius generis ſunt quæcunque naturalẽ diſpoſitionem ſequuntur, vt actiones corporis & animi ſecundum naturam, & quæ ex bonis actionibus ſequuntur, vt corporis habitus bonus, color bonus, excremẽta qualitate & quãtitate bona, & ſuis temporibus exeuntia. Signa futuram ſanitatem demõſtrantia dicuntur, quæ cum ea præſens non ſit, aduenturam tamen prænuntiant. Sunt autem ea quæcunque naturam ſupra morboſas cauſas dominari oſtendunt, vt concoctionis ſigna in vrina & excrementis partis affectæ virtus robuſta. Hæc autem à particularibus multis ſumuntur, quum ſigna omnia prognoſtica ſalutis ab Hippocrate in prædictionibus tradita, & à Galeno variis in locis, ad hoc genus pertineãt. Signa verò præteritam ſanitatem memoriæ ſubiiciẽtia

[Signa ſalu]bria & neutra aliter dici à Galeno quam corpora ſalubria.

Quæ ſint ſigna indicantia ſanitatẽ.

Signa futuram indicãtia ſanitatẽ.

Signa præ-

teritam sanitatem cōmemorantia sunt quæ per morbos adhuc tanquam præteritæ sanita-
tis effectus apparent, vt solita corporis moles, robur vi-
rium, color secundum naturam, & denique quæ solum
à sanitate fiunt. *Signa præsentis morbi.* Iam signa insalubria, quæ præsentem
indicant morbum, generatim sunt læsæ præter natu-
ram actiones, speciatim propria cuiusque morbi signa,
vt febrem, calor mordax totius corporis, pulsus cele-
riores ostendunt, & vt semel dicam, quæ morbum ita
sequuntur, vt illis positis, & ablatis alia ponantur. *Signa futuri morbi.* Signa
quæ futurum morbum prænuntiant. Sunt inquit Gale-
nus quæcunque neutrum statum præsentem ostendunt.
Intelligere autem oportet neutrum statum, non eum,
qui est inter salubrem & insalubrem, sed inter sanita-
tem & morbum, vt ex eo capite patet, vbi dicit neutrum
ea ostendere, quæ media sunt inter sanitatem & mor-
bum. Nec omne quidem neutrum inter sanũ & ęgrum,
potest morbum prænuntiare. Nam conualescentes &
senes ponuntur in eo statu, quorum tamen indicia nul-
lum imminentem morbum præsagiunt: sed neutrum
intelligere debemus, quod recentiores vocant neutrum
decidentiæ. Est autem, vt eodem loco tradit, duplex
eorum, quæ neutris corporibus insunt natura. Alia e-
nim ex illorum genere sunt, quæ sunt secundum natu-
ram, sed vel qualitatibus, vel quantitatibus, vel tempo-
ribus mutata. Alia verò ex his, quæ præter naturam, sed
minora his, quæ morbis accidunt. Ex priore genere
sunt ciborum appetitus auctus vel diminutus, aut non
seruans tempus suum consuetum. Sic excrementorum
qualitas, quantitas aliquo modo a naturali statu muta-
ta, & tempus illorum mutatum: & sic de aliis actioni-
bus, vt de somno & vigilia, & corporis accidentibus se-
cundum naturam mutatis aliquantulum à naturali sta-
tu res intelligatur. Secundi generis sunt morsus ven-
tris, dolor vel capitis, vel alterius partis qualitates sen-
sibiles, vt amaror in lingua, asperitas in tactu, sonitu
in auribs, & alia huiuscemodi, de quibus abunde Ga-
lenus cap. 82. huius agit. *Signa cōmemorātia mor* Signa quæ præteritum mor
bum memoriæ subiiciunt, quænam sint, nemo genera

li aliqua ratione conatur ostendere, vt hi qui dicunt vires imbecilles conualescentium id ostendere. Non enim solæ vires imbecillæ, sed & alia multa id significant, vt corporis habitus, mutatio in colore & aliis qualitatibus. Nec certè facilè est generale aliquid tradere: videtur tamen mihi ita dici posse quòd sint morbi effectus, qui ab ipso morbo separari possunt: sunt autem isti secundarij effectus morbi, vt verbi gratia febris ipsa primo calefacit corpus, ad calefactionem hanc præter naturam sequuntur corporis extenuatio, humorum consumptio, natiui coloris mutatio, virium imbecillitas. Calor ergo præsentem morbun indicat, non præteritum. Quæ autem à calore facta relinquuntur, ablato ipso calore & febre, prætериisse febrem ostendunt. Primarij ergo morbi effectus præsentem morbum indicant. Secundarij autem, aut etiam nonnulli ex primis diminuti præcessisse commemorant, vt virium imbecillitas totius corporis, quæ febrem sequitur, morbum totius corporis indicat, quum tanta imbecillitas est, quantam præsens morbus requirit. Præcessisse autem eum ostendit, cum tanta non est imbecillitas, vt omnino cessare cogatur homo à solitis officiis. Verum cum par imbecillitas in his, qui lapsuri sunt in morbum reperiri possit, vt in illis, à morbo conualescunt, non ex sola imbecillitate diuinare poteris hunc magis morbo laborasse, quàm laboraturum. Id quod fiet signis propriis additis. Sunt enim quædam signa, quæ sequuntur eos, qui conualescunt, vt gracilitas corporis, coloris mutatio magna, quæ etsi aliquando etiam sunt in his, qui in morbum lapsuri sunt: insigniora tamen sunt in his, qui conualescunt. Signa etiam addi possunt, quæ non solum pręteritum morbum, sed morbi causam pręteritam memoriæ subiiciunt, veluti cum Galenus ex signis in corpore apparentibus in diariis febribus colligit à quibus causis vnaquæque illarum excitata fuerit. Siccitas enim maior, quàm pro ratione febris, tristitiam febris causam fuisse ostendit: calor vehementior iram, faciei tumor & decoloratio vigiliam. Postulat quoque

bum præteritum.

ratio vt ſigna tradantur, quæ neutrum inter ſalubre & inſalubre oſtendunt præſens, præteritum, & futurum, ſecundum omnes neutralitatis modos, quod à Galeno prætermiſſum eſſe miror. Tradit enim ille in ſequenti cap. ſigna neutralitatis, ſed non eius, quæ eſt inter ſalubre & inſalubre, aut certe non ſecundum omnes ſignificationes & tempora. Nos fortè hæc inferius proſequemur.

Vocantur autem nonnunquam à vetuſtioribus medicis hæc omnia ſigna prænuntiatiua, quamuis præſentium ac præteritorum indicatiua,

A veteribus medicis omnia hæc ſigna, quibus ſcilicet præſentes ſtatus agnoſcimus, & præteritos memoriæ ſubiicimus, & futura prænuntiamus, prognoſtica ſiue prædictiones & pręſagia vocari ſcribit: quod apud Hippocratem ſtatim initio primi libri prognoſticorum intelligere licet. Si enim (inquit) medici præſentia, præterita, & futura prognoſticare ſiue præſagire poterunt, admirabiles exiſtimabuntur. Illic enim (vt patet) præſentia & futura prædici ait. Et ſanè ita commodè appellari poſſunt omnia ſigna: quoniam prædicere nihil aliud eſt, quàm rem aperire, & verbis declarare, antequam alius quicquam dicat & detegat quod eſt occultum. Vnde medicus dicitur prædicere morbum præteritum, cum dicit qualis morbus præceſſerit non expectata relatione ipſius ægri, aut aſtantium. Sic præſentem cum detegit affectum, aut futurum euentum morbi, aut morbum ipſum prænuntiat venturum, prædicere dicitur. Recentiores tamen Græci vt Galenus prędictiones & præſagia ad futura ſolum accommodant: & certe aptior videtur eſſe hæc ſignificatio. Dicitur enim verè prædicere, qui antequam res fiat, fore nuntiat: qui autem præteritum dicit, ille non prędicit, ſed potius commemorat. Sic qui pręſentia agnoſcit,

Prædicere quid.

cognoſcere dicitur, non commemorare, aut prædicere.

Vſus vero non paruus, ex prænuntiatiuis atque indicatiuis, minor autem ex his, quæ memoriæ ſubiiciunt,

Poſteaquam Galenus diffiniuit ſingula genera ſignorum, nunc illa inter ſe comparat, dicitque vtiliora eſſe indicatiua & prognoſtica memoratiuis. Sed rationem hic non docet huius rei, quod facit libro 1. prędictionum, quo loco ſcribit memoratiua ſolum eſſe vtilia medico ad honorem & famam comparandam: alia verò vtilia eſſe & medico & ęgrotanti. Verum nec eo loco cauſam reddit, qua fiat, vt quędam medico duntaxat, alia verò etiam ęgrotis vtilia ſint. Mihi certe non videtur in his aliqua eſſe diuerſitatis ratio. Nam ſi ea ęgrotis vtilia cenſemus eſſe, quę ad eorum ſanitatem recuperandam faciunt, merito dicemus eſſe illis vtilia ſigna memoratiua, quoniam ex illis cognoſcimus cauſas & effectus, qui præceſſerunt, ex quibus dignoſcitur natura diſpoſitionis in corpore ab illis derelicta, quibus cognitis, poſtea curatio recte inſtituitur. Medico verò hęc omnia ęquali modo ad honorem & famam comparandam conferunt. Ita eum admiramur cum pręterita commemorat, ac ſi pręſentia agnoſcat, vel futura pręnuntiet. Nec ſolum quidem in ęgrotis, vt Galenus facit, ſed in omni alio corporis ſtatu ſignorum vtilitatem metiri oportet. Nam cum medicus debeat pręſentem ſanitatem conſeruare, abſentem reſtituere, & pręcauere ne in morbos ruat, neceſſe eſt, vt qui illa rectè pręſtare poſſit, cognoſcat quę pręſentia ſunt in corpore, futura & pręterita. Sed hęc in libro ſecundo de ſignis diligentius oſtendimus. Quęrit hoc loco Curtius cur Galenus ſigna, vt corpora, non diuiſerit in ſimpliciter & vt nunc talia, dicitque non parem eſſe rationem: quoniam corpora ſimpliciter talia dicuntur eſſe, quæ ſunt à natiuitate, ſigna autem ægritudinis à generatione talia non eſſe. Verum eum fefellit defi-

niendi ratio in corporibus, quòd generationem spectaret in his, quæ sunt simpliciter talia: per acquisititiam verò sanitatem diffiniret vt nunc talia. Nam vt nos antea ostendimus, & Galenus testatur, differunt hæc solum per magis & minus, docetque regula oppositorum eandem esse rationem in signis & signatis. Erunt ergo signa simpliciter salubria insalubria & neutra, quæ corpora simpliciter talia ostendunt: vt nunc verò salubria, insalubria, & neutra signa, quæ vt nunc dispositionem declarāt. Eadem est ratio de signis prorsus & non prorsus salubribus. Nam signa vt diximus ad signata sua referenda sunt: quod & Hippocrates ipse in prædictionibus ostendit, dum notat quædam esse signa bona, alia optima, alia semper bona, alia non nisi in certis temporibus: alia rursus esse mala, & inter hæc quædam pessima, alia lethalia, alia quæ etiam propinquam mortem ostendunt: quæ omnia docent dari gradus in signis, sicut in affectionibus corporum. Eadem est ratio de causis salubribus, insalubribus, & neutris.

Cum vero sint salubria corpora hæc quidem simpliciter, hæc vero vt nunc quæ & bene valentia dicuntur, salubrium simpliciter corporum duplicem diximus esse differentiam, quoniam nōnulla quidem semper, nonnulla vero vt multum essent talia, & semper quidem quæ optimam constitutionem sunt sortita, vt multum vero, quæ non magnopere ab illa recedunt.

Repetit Galenus salubrium corporum differentias vt illorum notas tradat. Qua in re notare illud oportet, quod antea diximus, vt nunc salubria non habere malam sanitatem, quæ insalubribus conuenit, aut acquisititiam vt Manardus & alij sentiunt: quippe cum Galenus huiusmodi corpora non alia ratione exprimat,

quam

quam quod beneualentia ſint. Item quod ſcribit ſemper & vt multum ſalubria corpora, legere oportet prorſus & non prorſus, vt euidenter oſtendunt illorum definitiones. nam quod optimam habet conſtitutionem, ſemper tale non eſt: quippe cum optima conſtitutio teſte Galeno in lib. primo de ſanitate tuenda, vel non detur, aut ſi aliquando reperitur, minimo temporis ſpatio duret. quod autem prorſus ſalubre eſt, optimam habet conſtitutionem, & ita hic definitur nulla temporis & durationis facta mētione. Quinetiam, illud patet quod antea admonuimus, ſimpliciter talia non dici, quòd ab ortu neceſſario dici debeāt eſſe quod ſunt, ſed quòd in ſuo genere perfectionem obtineant. Nam quæ prorſus, & non prorſus ſalubria ſunt, & ſimpliciter ſalubria, nulla ortus facta mentione hic aperte definit ex ſolo perfectionis gradu maiore & minore: qui locus diligenter notandus eſt, vt qui principia ponat totius huius tractationis, & aliorum chimeras refellat.

Horum autem dignotiones ſumendæ ſunt ab his, quæ ſecundum eſſentiæ rationem ipſis inſunt, & ab his quæ ex neceſſitate conſequuntur operationibus, caſibuſque, qui & proprie accidentia vocantur.

Poſteaquam definiuit & diuiſit ſigna, nunc docet à quibus fontibus illa ducantur, & poſtea illa accommodat corporibus primum ſalubribus, vt quæ regula ſint aliorum. Et quoniam inter ſalubria, quod ſaluberrimum eſt, ad alia eandem rationem obtinet: Ideo omnium primum docet, ex quibus ſignis poſſit dignoſci corpus ſaluberrimum. Ac non ſolum quidem hi fontes ſignorum accommodantur corporibus ſanis, ſed etiam ægris, & neutris, inter ſanos & ægros, & ſi nonnulli contra oppoſitorum rationem aliter ſentiunt. Dicit ergo ſigna ſumi ab his, quæ ſecundum eſſentiæ rationem corporibus inſunt, id eſt ab his, quæ ſunt de eſſentia &

ſubſtantia ipſorum corporum, & hic vnus eſt fons ſignorum: alius inquit ſumitur ab his, quæ ex neceſſitate conſequuntur eſſentiam corporum. Sunt autem hæc, operationes & ſymptomata, quæ & propriè accidentia vocari ſcribit. Addit autem accidentia neceſſario conſequentia, ſigna eſſe: quoniam accidentia quæ ab extrinſeco corpori adueniunt, vt nigredo à ſole, oſtendere nequeunt qualis ſit corporum eſſentia: actiones verò ſtructuram neceſſario ſequuntur: quare non propter actiones addidit neceſſariò conſequentia, quamquam & ille (vt poſtea oſtendemus) præſertim quæ in noſtra ſunt poteſtate, educatione immutari poſſunt. Quare nec illæ ſemper ſequuntur eſſentiam corporis, & partium, à quibus eduntur. Errat autem Monachus qui dicit illa eſſe ſecundum eſſentiæ rationem, quæ ingrediuntur definitionem ſubſtantiæ corporum, prout ſunt ſana. nam in definitione corporis ſani & ægri, ingreditur actio, quam Galenus ſeparat hic ab his, quæ ſunt ſecundum eſſentiam. Præterea incerta eſſet ratio ſignorum: quippe cum vario modo definiri poſſit ſanitas & morbus, nempe à priori & poſteriori. Quæ autem vocant Græci ſymptomata, interpretatur Celſus caſus: & nos vocamus accidentia, quæ illi συμβεβηκότα nuncupant. Quæ duæ dictiones Græcè, ſi illarum etymologiam ſpectemus, idem ſignificãt, & hic pro eodem vſurpantur: vt plurimum tamen accidentia dicuntur de ſanis: ſymptomata verò de ægrotis, vt videre eſt apud Galenum in primo methodi. Refellenda autem eſt Curtij opinio, qui caſus dicit eſſe dictos, quòd caſu fiant, quoniam præter naturam ſunt. Nam Galenus non dixit caſus, ſed ſymptomata. Præterea ſi caſus dant ſigna corporum ſalubrium, præter naturam non ſunt. Ad hæc falſum eſt morbos, & illorum cauſas, & effectus, quæ omnia dicimus eſſe pręter naturam, caſu fieri: quoniam exceſſu & defectu ſolum differunt ab his, quæ ſecundum naturam ſunt. Monſtra verò dicuntur quidem caſu fieri, & non à determinatis cauſis: ſed hoc nihil ad morbos, qui alio vt diximus modo præter natu-

Druſiani opinio de eo quod eſt ſecũdum eſſentiæ rationẽ confutatur.

Curtij opinio de caſu improbatur.

ram dicuntur, vt inferius docebimus. Separat hic Galenus operationes à ſymptomatis, cum tamen in libris de ſymptomatis comprehendat ſub ſymptomate actiones, qualitates corporis, & excrementa: de quibus etiam hic mentionem non facit, cum tamen ab illis optima & plurima ſigna ſumantur ad corporis ſtatum dignoſcendum, vt poſtea oſtendemus, cum examinabimus an omnes fontes ſignorum hic complectatur author. Nunc verò proſequamur, quæ idem comprehendit ſub his fontibus. Prius tamen & hic quoque explodenda eſt Curtij opinio, qui quadrimembrem facit diuiſionem eorum, à quibus ſcribit Galenus hic ſigna ſumi, Ait enim quædam ſumi ſigna à propria ſubſtantia membri, alia ex neceſſario conſequentibus, alia à neceſſario accidentibus, alia ab operationibus. Primi generis dicit eſſe, quæ ſumuntur à primis qualitatibus, ſecundi quæ à mollitie, duritie, colore & aliis ſecundis qualitatibus ducuntur. Accidentia verò neceſſario conſequētia ſcribit eſſe quantitatem magnitudinem, numerum, & figuram: & in hanc quidem opinionem ducitur ob locum qui legitur in primo lib. de vſu partium: vbi Galenus agit de his, quæ ſunt in manu. Verum ille eo loco aliud agit, quàm hic. Nam hic tria ſolum ponit membra ad ſummum, & ſigna ſumpta à magnitudine, numero, & figura, ait capi à ſubſtantia partium organicarum, non autem ab accidentibus vt eò loco, in quo etiam non quadrimembrem vt Curtius vult, facit diuiſionem. Præterea illic corpus non vt compoſitum ex partibus multis conſiderat, ſed vt ſubſtantia eſt, de cuius eſſentia eſt temperies: nam partes ſimilares (quas nomine corporis eo loco intelligit) eſſentiam habent ex temperie, color autem, magnitudo, figura, accidentia ſunt ſimilaribus partibus. Hic autem cum ſcribit magnitudinem, numerum, eſſe de eſſentia, intelligit de eſſentia non partis ſimilaris aut ſubſtantiæ, ſed partis organicæ.

Curtii opinio de diuiſione horum ſignorum arguitur.

Ab essentia quidem ipsa eorum, quæ optimam habent constitutionem, commensuratione consimilium quidem in caliditate frigiditate, humiditate & siccitate.

Posteaquam dixit signa quædam sumi ab his, quæ insunt corporibus secundum essentiæ siue substantiæ rationem, docet nunc quænam sint illa quæ insunt corporibus secundum essentiam, & supponit corpus nostrum constare ex organicis & similaribus partibus, aitque similares partes corporis optimè constituti cõstare ex commensuratione siue temperie, quæ fit ex calido frigido humido & sicco, siue ex quatuor elementis: & signa, quæ ab his sumuntur, sumi ab essentia partium similarium: esse enim bonam temperiem ex quatuor illis qualitatibus, si pars similaris sana, alioqui intemperiem, si eadem pars malè habet. Tradunt prætetea medici ex elementis inter se temperatis primũ fieri partes similares, ex similaribus organicas, ex organicis minoribus, maiores, ex maximis tandẽ vniuersum corpus constitui. Quę quidem nemo rectè intelligere poterit, qui prius non nouerit, quid partis nomine sit intelligendum, quid sit pars similaris, quid organica, & ea quæ medicum scire oportet de elementis & temperamentis. Porro partis nomen aliquãdo sumit Galenus solum pro parte instrumentaria, veluti cum scribit in primo libro de locis affectis partem & locum affectum idem esse. Nam cum locum affectum explicat, potissimum docet mala, quæ instrumentariis partibus contingunt. In eadem significatione videtur partem vsurpare in initio operis de vsu partium, cum definit partem esse, quæ non habet vndequaque propriam circumscriptionem, nec omnino aliis est coniuncta: hoc enim solis partibus instrumentariis accidit, dum partes sunt corporis. Mam cum à corpore sunt separatæ, quoniam

De nomine partis.

propriam habent circumſcriptionem, ita totum quoddam ſunt, & non amplius partes. Similares verò ita inter ſe coniunguntur, vt nullam circumſcriptionem obtineant. Definit verò ca. quinto primi methodi partem generaliore definitione ad hunc modum: quicquid totum complet, atque integrat, id totius, quod completur, corporis particula ſiue pars nominatur: & ita reuera videtur eſſe ſentiendum. Nam cum pars, totius ſit pars & de eſſentia totius, merito fit, vt id partem eſſe credamus, ex qua totum compoſitionem ſuam & naturam ſumit, Verum nonnullæ oriuntur in hac re difficultates. Non enim hæc definitio diuiſioni partium, quæ ſolet à philoſophis & medicis tradi in ſimilares & diſſimilares conuenit: comprehendit enim materiam & formam definitio, quoniam ex illis totum perficitur, quæ tamen nec ſimilares aut diſſimilares dici poſſunt. Nam materia prima cum ſit in pura potentia, non habet à quo dicatur ſimilis aut diſſimilis: forma autem eſt, per quam res ſimiles aut diſſimiles fiunt: ipſa verò ſimilis aut diſſimilis non rectè dicitur. Præterea cum illi recenſent partes ſimilares & diſſimilares, mentionem non faciunt de materia & forma, nec de ipſis elementis. In aliis verò diſcrepantia quædam eſſe videtur Nam Ariſt. cap. ſecundo tertii de Hiſt. animalium inter partes ſimilares enumerat ſanguinem, ſaniem, ſeuum, excrementa, ſtercus, pituitam, & vtramque bilem: contra verò in cap. ſecundo primi de Hiſtoria, inter partes communes animalis non ponit humores. Quinetiam in ſecundo libro de partibus cap. ſexto ſcribit omnem partem conſtare ex ſanguine, tanquam ſanguis non ſit pars: id quod cap. 1. eiuſdem libri aperte teſtatur. Quid erunt ergo hæc, ſi partes non ſunt, accidentia ne? at nequeunt ſubſtantiæ eſſe accidentia. Vidit hãc difficultatem, Fernelius, nec potuit ſe ab illa liberare, cum videret Ariſt. nunc quædam inter partes ponere, nunc verò eadem à partibus excludere: atque ita integra relicta difficultate, & otioſis illis rebus in corpore quas Ariſt. partes aliquando eſſe dicit, nouam partis

Fernelii ſententia de partis definitione expenditur & confutatur.

definitionem aggreditur, quam accuratiorem, & ad medendi vsum vtiliorem esse scribit. Definit enim partem esse corpus toti cohærens, communique vita coniunctum, ad functionem vel vsum comparatum. Atque hoc modo humores, spiritum, adipem, medullam, pilos, vngues eorum corporum quibus naturaliter hęc insunt, partes esse negat. Sed quid quæso hęc aliud esse possunt. Nonne etiam hæc medendi rationem mutant pro illorum natura & affectione: & quid refert spectare curationem, cum videndum est quid pars sit, aut non sit. Hoc enim philosophi & non medici est munus definire. Est porrò ratio cur Arist. & Galenus quædam inter partes aliquando numerent, aliquando vero partes esse negent, quòd non de eodem toto semper loquantur: nam aliæ sunt partes substantiæ, aliæ corporis, aliæ corporis animati, aliæ animalis, aliæ hominis. Etenim partem oportet esse eiusdem rationis cum toto, vt si totum est substantia, partes oportet esse substantias: si totum est accidens, & partes accidentia, si totum quantum, & partes quantæ erunt. Vnde rectè dicitur linea ex punctis non constare, quia linea quantitatem habet, punctum verò minimè: si totum corpus est, & partes corporeæ, si totum viuens, & partes viuentes, si totum animal est, partes eam vim & naturam oportet habere, qua totum animal constat. Si verò homo est totum, partes eius esse oportet proprias homini, ita, vt hominem distinguant à cæteris animantibus. Quia ergo totum considerant illi diuerso modo, non easdem partes semper ponunt esse. Nam quando substantiæ partes considerant, materiam & formam illius partes esse dicunt: quãdo verò de homine vel animali agunt vt sunt corpora, omnes substantiæ corporeæ quæ in eo naturaliter insunt, dicuntur partes esse. Quare malè Fernelius (vt diximus) quærens partes corporis, negat sanguinem, adipem, vngues, esse illius partes: nam viuentis corporis partes illa certe non sunt: at corporis partes, cum ipsa sint corpora, quæ naturaliter insunt, revera sunt.

Aristotelis & Galeni sententia de partibus declaratur.

Quando verò totum consideratur vt viuens, partes solum erunt illa quæ viuunt: si verò animal consideretur secundum speciem, omnia quæ in eo sunt secundum naturam ad illius constitutionem necessaria, partes cēsentur esse. vnde pili, vngues, cornua, humores oculorum, etiam si non viuunt, inter partes tamen poni debent in illis animalibus, quibus à natura sunt data ad illorum structuram & vsum necessaria, Non.n. vt viuūt illa, partes sunt hæc, sed vt certam & propriam quandā constructionem habere debent. Quare nō aliter quàm communi ea definitione prius tradita partes definiri possunt, quòd.s. illud pars sit, quod ad totius constitutionem assumitur. Vt autem totum nunc vno modo, nunc alio consideratur, sic eadem res dicitur nunc esse aut non esse pars. Cæterum partes similares solet vocare Galenus simplices, primogeneas, primas, vltimas, vt ex primo de elementis constat: vocat & elemēta sensibilia cap. sexto primi de naturalibus facultatibus: dicuntur autem simplices: quoniam tales ad sensum apparent, & quoniam ex aliis partibus non componūtur, vt capitulo octauo primi de elementis scribit Gal. vocantur & primogeneæ & primæ quoniam illæ inter omnes partes primum fiunt & gignuntur ex elemētis; vltimæ autem, quoniam in illas tanquā in vltimas partes totum corpus resoluitur: nam resolutio quæ fit in materiam & formā, fit nō solū in partes, sed etiam in principia: dicit quoq; esse elementa sensibilia, quoniā sensus partes similares iudicat esse simplices, vt elementa simplicia re vera sunt. Est autem ab omnibus receptū definiendam esse partem similarem, quę in similes partes diuidi est apta, ita vt quælibet illius particula idem nomen cum toto obtineat. Quam quidem definitionē explicandā esse arbitror. Scribit enim Arist. cap. I. & 2. lib. 2. de partibus animalium partes similares quasdam seruare nomen cōmune toti, vt venæ pars rectè inquit vena dicitur: alias verò non seruare, vt in visceribus patet. Nam cor inquit est similare, & tamē quælibet illius pars non seruat nomen cordis, quia figura diuersa est

De parte similari disputatio.

De diffinitione partis similaris.

partis & totius. Rectè quidem in eo sentit, quod dicat partes similares non seruare semper nomen: sed in eo falli videtur, quòd dicat quamlibet venæ partem, venam esse. Nam si vena definienda est, dicemus eam esse corpus concauum, ex simplici tunica constans, ad sanguinem deducendum per vniuersum corpus à natura comparatum: quod quidem nequit præstare quodlibet venæ fragmentum. Ita quælibet pars nerui, aut membranę, vel cartilaginis, ac ligamenti, non potest nomen totius assumere, quoniam nequit vsum & actionem totius præstare. Definit autem Gal. cap. 9. primi de elementis & 8. de placitis partem similarem esse, quę sibi & toti similis est, ac vniformis. Quæ quidem definitio optima est. Definitur enim materia partis similaris, & nõ forma, & ratio, cum diffinitur pars similaris, vt similaris est. Materia enim propinqua ex qua res aliqua constat, dicitur similis, vniformis, dissimilis & difformis. Ad hunc modum rectè dicimus neruum esse similarem, quia ex materia similari & vniformi constat, ac quælibet eius particula similem cum toto obtinet substãtiam & materiam albam, fibrosam & exanguem. Ergo dicendum est partem similarem esse, quæ tota habet eandem substantiam & materiam cum partibus suis, non autem nomen. Nam ligamenti aut membranæ minima, pars vt frustulum ipsius, ligamentum aut mẽbrana non est, nec dici potest, cum nequeat illorum vsum præstare: substantia autem eadem est similaris & vniformis in particulis & tota parte. Cęterum inter partes similares enumerat Galenus cap. 8. primi de elementis, fibram, membranam, adipem, os, cartilaginem, ligamentum, neruum, cerebrum. Addit in cap. 3. de differentiis morborum, venam & arteriam, quas eodem libro cap. 4. inter instrumentarias ponit. At in lib. 7. de placitis neruum compositam partem esse docet ex duabus membranis & substantia quadã medullari. In prooemio verò commẽtarij libri de natura humana inter partes similares addit vnguẽ & pilum. Arist. quoque in his recensendis discrepare videtur. Nam cap. 2. 3. de historia animalium inter

Arist. notatur.

Galeni diffinitio de parte similari laudatur.

Partis similaris quascũque particulas, eandem substantiam cum toto, nõ autem idem nomen obtinere.

similares partes sanguinem, saniam, seuum, excrementa, stercus, pituitam, & vtramque bilem enumerat: verum in cap. 2. primi de historia animalium inter partes communes animalis non ponit humores. Preterea cap. 6. secundi de partibus scribit partem omnem constare ex sanguine, tanquam sanguis vt aperte fatetur cap. 1. secundi de partibus, non sit pars similaris animalis, si nullo modo pars illius est: & merito quidem. Nam Galenus omnem partem similarem scribit esse præditam quatuor facultatibus naturalibus attractrice, retentrice, concoctrice, & expultrice. Verum quod hi authores numerent aliquando quasdam partes inter similares, quas alibi negant esse partes vt humores, adipem, pinguedinem, vngues, & pilos, ratio est, quòd corporis partes intelligant, cum illas dicant esse similares, animalis autem partes enumerent, cum eadem dicunt non esse partes. Quod verò easdem partes nunc dicant esse similares, nunc verò dissimilares, pluribus rationibus id faciunt: vel enim capiunt aliquid quod in parte est, pro tota parte, quomodo. 6. cap. lib. primi de naturalibus facultatibus interpretatur cerebrū, cor, hepar, & lienem esse partes similares, id est carnem illorum viscerum, quæ reuera sunt organica, si illorum vniuersa compositio consideretur: vel sumunt materiam partis, (vt diximus) pro parte, quomodo dicunt neruum & ligamentum partem esse similarem, id est nerui substantiam & materiam: cum autem & neruum & arteriam & venam dicunt esse partes instrumentarias, partis nomine intelligunt formam partis, per quā partes illæ certam actionem & vsum animali prestant. In quo significatu nerui, aut ligamenti pars, neruus aut ligamētum dici non potest, quia formam & vsum non habent totius. Aliquando vero (vt colligitur ex lib. de differentiis morborum) similares vocant, quæ etsi reuera similares non sunt, si quis exacte inspiciat, similares tamen apparent primo aspectu: quo pacto neruus dicitur similaris, etsi ex duplici substantia cōstat, quoniam ex primo genere dissimilarium est, quorum substantia,

Quæ inter partes similares numeranda.

Cur quædā dicūtur partes esse similares & dissimilares.

nisi diligenter quis inspiciat, vniformis & similaris creditur esse. Atque ea, quæ sunt in hoc genere, ob ancipitem naturam, nunc similaria, nunc dissimilaria Gal. vocare solet. Ex quibus quidem patet, quid sit pars, & similaris pars, & cur vna & eadem res, nunc dicatur esse pars, nunc verò non, & nunc similaris, nunc dissimilaris, nunc inter similares, nunc inter dissimilares, nunc inter organicas ponatur. At quoniam vt diximus ex elementis similares partes fieri tradit Gal. nec tamē hoc loco explicat quomodo id fiat, operæpreciū esse duco hoc loco disputationem instituere de elementis paulo diligentiorem, vt Philosophis non satis bene institutis, aut Medicis etiam rudioribus, qui hæc nostra legere cupient, consulamus. Dicemus ergo quid sit elementū, quod sint genera elementorum, quot sint elementa in vnoquoq; genere, ex quibus constent singula elemēta, quæ sint proprietates ipsorum elementorū, quæ vis, quid in ipsis & ex ipsis elementis fiat, & quomodo: his enim tractatio de elementis à nobis concludetur. Porro elementum diffinit Galenus lib. 8. de placitis, & initio primi de elementis, dicens illud esse elementum, quod est minima pars eius, cuius est elementum: est enim in predicamēto ad aliquid, sicut pars. Intelligere inquit oportet minimum, quod non amplius diuisionem recipere potest secundum speciem: nam secundum magnitudinem nullum datur eiusmodi minimum, tāquam minimum idem sit, quod simplicissimū. Clarius tamen & diligētius Arist. 5. Methaphys. elemētum definit, cum dicit illud esse elementum, ex quo fit aliquid cum insit, & est indiuisibile secūdum speciem. Omne enim elementum (vt ille docet) materiæ rationē obtinet. Quare ex eo aliquid fit: inest autem rei, quæ fit, ex quo differt à priuatione, ex qua aliquid quidem fit, sed non manet in re, quæ fit. Additur indiuisibilis secundum speciem, ad differentiam primæ materiæ, & aliarum materiarum. Nā prima materia cum speciē non habeat, dici non potest indiuisibilis secundum illam: quare elementum revera non est, etsi ex ea aliquid fit,

Tractatio de elementis & quibus illa constat.

De elementi diffinitione.

& illa manet in re, quæ fit: Aliæ autem materiæ posteriores post prima corpora diuiduntur secundum speciem in alias species. Proinde revera elementa esse nequeunt. Breuius ego elementum diffinirem esse corpus indiuisibile secundum speciem. Ceterum ex eo quòd elementum dicitur esse minimum & simplicissimum, Gal. duo genera elementorum ellicit esse: nam quod minimum & simplicissimum est, vel est re vera & suapte natura tale, qualia sunt elementa mundi: vel minimum & simplicissimum revera non est, sed sensibus eiusmodi esse apparet, & huius generis dicuntur esse quatuor humores, & ea, quæ quatuor humoribus respondent, nec non partes similares: nam sensus singulos humores, & partes similares in alias formas diuidere nequit: alia vero omnia, quæ in corpore sunt, sensus iudicat esse difformia & composita. Ac primum quidem de elementis, quæ re vera sunt elementa agemus, postea de aliis, Hippocratem & Galenum imitati. Sunt quidem, vt philosophi omnes Peripatetici, qui asserunt elementa hæc quinque, Cælum, Ignem, Aerem, Aquam, Terram: sunt enim hæc omnia corpora simplicia, ex illis fit mundus: ex quatuor vero inferioribus elementis non solum mundus, sed etiam alia omnia, quæ in eo sunt, fieri dicuntur, vt postea etiam nos ostendemus. Constat autem omne huiusmodi elementum ex materia & forma substantiali: omne enim quod est actu, vel est actus per se existens, vel habet actum, per quem existit: non est autem elementum, actus per se existens, quia esset forma sola abstracta & separata à materia. Quicquid autem habet actum, materiam habet, in qua est actus: ergo ex materia & forma constant elementa.

Elementorũ genera.

Elementorũ compositio.

Qualis sit materia cæli furor est inquirere: aliorum vero elementorum materia est illa, quam primam & simplicissimã vocamus, vt quæ primã formã elementi suscipiat: aliorum enim corporum materia cũ ex ipsis elementis sumatur, cõposita iam est. Cæterũ formam cæli perfectissimam esse, vt quę perfectissimo corpori

Materia elementorum.

De forma elementorum.

Graue & leue non esse formas elementorum.

conueniat, quod alia inferiora procreare, conseruaréque debet, credendum est: Aliorum verò elementorum formas, necesse est omnium formarum imperfectissimas esse, & propinquissimas naturæ materiæ, & accidétium: nimirum cum elementa sint materia omniū mixtorum corporum. Veruntamen non constat, quidnam sit forma horum elementorum. Quidam enim volunt esse grauitatem, & leuitatem, quod crederent has qualitates esse principium motus ipsorum elementorum. Verum hanc opinionem facile est refellere. Nam vt Arist. scribit in secundo lib. de Anima, nulla substantia est per se sensibilis, grauitaté autem & leuitaté sensus percipit. Addo quod Arist. in secundo de partibus Animalium recenseat inter accidentia elementorum, caliditatem, frigiditatem, grauitatem & leuitatem. Verùm quoniam formæ rerum dignosci & exprimi nequeunt, cogimur per accidentia quæ proxime formam sequuntur, eas exprimere. Propterea Alexander, Auerrois, & alij qui ita sensisse videntur, grauitatem & leuitatem dixerunt esse formas elementorum, non quod veræ formæ sint, sed quod per illas qualitates melius quam per alias veræ formæ significarentur. In eodem

Galeni opinio de formis elementorum.

errore versatur Gal. Curtius, & alij Medici, qui putarunt primas qualitates veras esse formas elementorum. Scribit enim Gal. in lib. primo de elementis, si caliditas summa, & siccitas materiæ ignis coniungantur, ignis fit: id quod etiam habet lib. primo de natura humana, Textu decimoquarto, vbi habet summam caliditatem cum materia ignem facere, summam verò humiditatem aquam. Curtius verò eandem opinionem ex Arist. cōfirmare nititur: ait n. Arist. 2. de gene. vbi querit quid sit in elementis, solùm materia primam, & qualitates primas ponere: eundemque authorem cap. primo secundi de partibus animalium scribere, mistionem fieri secundum qualitates elementorum nulla alterius formæ facta mentione. Nititur præterea Curtius respondere argumentis, quæ cōtra afferuntur. Aiunt enim qui contrarium sentiunt, substantias ex substantiis compo-

ni, qualitates autem primas substantias non esse, quare nec formas. Deinde prædicamenta ex Arist. esse impermixta: quod verum non esset, si qualitates substantiæ essent. Præterea qualitates habere contrarium, intendique & remitti: quod substantiis nequaquam accidit. Ad hæc esse motum ad qualitates, ab substantiam verò minime. Postremo duas esse in vno quoque elemento qualitates, & vtramque non posse esse formam elementi, quoniam vnius rei vnica est forma. Nec ex illis quidem duabus vna fieri potest composita: quoniam forma simplex est corporis simplicis. Nec dici potest vnã earum esse formam substantialem: aliam accidentiarum. Par enim est de vtraque ratio. Hæc & similia asserunt illi. Quæquidem hoc modo se dissoluisse putat Curtius. Ait enim formas posse esse qualitates: quando quidem Arist 7. cap. 5. Methaphysices diuidens species qualitatis, primam significationem dicit esse substãtialem differentiam. Prædicamenta esse impermixta, dicit esse intelligendum de iis, quæ in recta linea prædicamentorum sunt: nec inconueniẽs esse, si principia substantiæ sint in prædicamento qualitatis: siquidem vt Gal. scribit primo de elementis, non necesse est principia esse in eo genere, in quo sunt ea, quæ ex illis constant: Elemẽtum autem in eo est genere cum eo, cuius est elementum, vtrumque enim substantia, & corpus est, & hoc nomine principium ab elemento distinguit.

Curtii opinio dei isdẽ formis.

Quanquam tamen sunt vt Fernelius qui alio modo principium ab elemento separant. Principia enim dicunt esse, quæ separatim minimè subsistunt, suo verò implexu corpus efficiũt, nec corrumpuntur, cum res fit, aut corrumpitur: ideo sanguinem menstruum & semen principia corporis esse, non elementa, quippe cum illa nequaquam maneant & seruentur facto corpore, Elementa verò dissoluto corpore, vt Hippocrates lib. de natura humana testatur, & experientia docet, ad suam naturam redeant. Nec materiam & formam elementa esse, cùm per se non consistant, verũ hæc distinctio, vt fortasse separat elemẽta mundi à principiis nostri cor-

Principiũ & elementum quomodo differant.

poris, ita cõuenire nequit elementis quæ Gal. ponit ad sensum elemẽta esse: & dici, illa enim corrũpuntur, cũ totũ corrũpitur sed de hac alibi cõtractabimus diligẽtius. Substãtias nihil habere contrarium, nec magis aut minus suscipere, intelligendũ esse aiunt de primis & secundis, id est de indiuiduis speciebus & generibus, nõ autem de differẽtiis substantiarũ quæ non ponuntur in recta linea prædicamenti substantiæ Ad qualitatẽ esse motũ, pariter intelligũt de qualitate quæ enti actu accidit, nõ ad qualitatẽ quæ est forma elementorũ: ad hãc enim esse generationẽ & non motũ. Formã ex duabus qualitatibus elementorũ mixtam resultare concedunt, eamq; esse elemẽtorũ formã, nihilominus elemẽta esse simplicia, cũ ita dicantur, quia ex aliis corporibus non constant. Aiunt ergo illi ex materia prima & quatuor primis qualitatibus fieri elementa mundi. Probabilis certè est horũ & aliorũ opinio, qui cõtra sentiunt: verũ philosophi qui melius de iis rebus sentire solẽt quam medici sequentes Gal. qui nullã formã in rebus ponere solet, præter suũ tẽperamentum sequẽdos esse arbitror. Mirum. n. est, si à solo calore & siccitate fieri possit corpus leuissimũ, tenuissimũ rarissimũ, & tantæ in agendo efficaciæ, qualis est ignis: Cũ videamus multa medicamẽta, vt piretrũ, inter reliqua calidissima & siccissima, crassissima, tamẽ esse, & ad actionẽ tarda, mirum si sola frigiditas & siccitas cum eadẽ materia terram constituãt grauissimã & densissimã. Quod si ita est, cur plumbũ grauiꝰ terra potius elementũ nõ est, quã ipsa terra: prætere a cum ipsæ qualitates primæ sensibus statim occurrãt & eos efficiãt, erũt profectò accidẽtia & nullo pacto substãtia: sed aliã subesse oportet formã nobis ignotam quæ has qualitates & alias omnes quæ sunt in elemẽtis pariat. Absurdũ quoque est, duas qualitates esse formã vnius elemẽti, cum simplex sit cuiuslibet rei forma: nec ex duobus inter se mixtis illa vnquã fieri possit: alioqui corporũ mistorũ formæ ex magna multitudine rerum, quæ inter se componuntur, resultabũt. Absurdum enim esset, simplicium corporum formas ex rebus duabus

fieri: Compositarum verò formas ex simplici aliquo constare. At ex quibus quæso forma plantæ, animalis, in vnoquoque eorum genere, specierum singularum propriæ formæ constabunt? Ponamus ergo elementa ex materia prima & ex forma constare, quæ nec raritas est, nec densitas, nec leuitas, nec grauitas, nec calidum, humidum, frigidum & siccum, nec inclinatio ad motum, sed aliquid magis intrinsecum, nobis occultum, quod est prædictarum qualitatum principium & causa. A quo verò indantur elementis hæ formæ nunc videndum. Ridenda quidem in hoc est Montani Veronensis opinio, qui scribit, vniuersum spatium quod est à concauo lunæ, vsque ad centrum, plenum esse materia ingenerabili, informi, apta tamen ad omnes formas recipiendas, & id esse, quod poetæ chaos vocant: formas autem in ea induci ex motu & lumine primi mobilis: quæ cum potẽtissima sint in eo, fieri vt maximum calorem inducant in portione materiæ, quæ cælo maximè est vicina: propterea esse factum ignem summè calidum: ex calore enim maximo consumptam esse omnem humiditatem, & ideo hoc corpus esse vocatum ignem, summe calidum, summeque siccum: quas qualitates sequitur summa raritas, puritas, & leuitas: leuitatem esse illius formam, à qua fit vt moueatur, & quiescat in suo loco Aerem verò esse calidum & humidũ, rarum, purum, & leuem. quia calor & lumen ob maiorem distantiam primi mobilis, non potuerunt totam humiditatem absumere. Aquam verò remansisse frigidam & humidam, quia plus aberat à primo mobili, eam tamen non esse frigidam in summo, quia ita constringeret materiam, & faceret illam sicut est terra crassam & solidam, esse tamen summè humidam. Terram verò ipsam summè esse frigidam, quia longissimè abest à calore, & propterea materiam in ea constipari, constringi, & congelari. Verum ad Montanum hoc primum dicere oportet, an velit theologicè an physicè rem hanc tractari: non potest certè theologicè ita sentire, theologi enim non ex chao, vel

Forma elemẽtorum quid sit.

A quo sint inditæ formæ elemẽtorum, & Montani opinio exploditur.

materia aliqua confectum mundum, sed ex nihilo creatum, ex infinita Dei potentia censent, & credunt, nec elementa has qualitates primum accepisse ex cælo, sed ab ipso opifice illis esse inditas, cõseruari tamen vt alia inferiora virtute cœlesti. Si verò Peripateticos sequitur, non dicet elementa fieri, aut facta esse motu cœli, sed perpetuò fuisse. Mundum enim ingenitum, & incorruptibilem Aristoteles quem ille sequitur, asserit. Præterea quo pacto statuere potest, totam illam materiam esse informem, si eam plus vel minus vi cœlesti spoliari humiditate tradit præerat, ergo in ea humiditas. Deinde si ignis ex calore sibi indito leuitatem, raritatem, & alias suas qualitates recipit, erunt calor & siccitas forma ignis, à forma enim proueniunt quæ sequuntur accidentia: nec rationi est consonum, primas qualitates esse in elementis accidentia, alias vero qualitates à primis natas, esse substantiales formas. Magnã profectò oportet in materia aeris extitisse ab initio humiditatem, si ex motu cœli, & ignis vicinitate consumi non potuit. Illud profectò absurdum est, credere, terram crassam, & densam esse, eo quòd frigus humorem intus constringat, & congelet. Nullus enim in terra apparet congelatus humor. vt in glacie: aut cur glacies ipsa congelata (vt sensus docet) maxima vi frigoris crassior, densior & grauior non est terra. Quòd si terra facta est ex humore congelato, quomodo erit siccissima, aut cur humorem non remittit, cum ab igne calefit & accẽditur. Quæ enim à frigido congelata sunt, ignea vi liquescunt, vt Arist. & sensus docent, tribuit præterea igni summam caliditatem & siccitatem, aeri verò caliditatem & humiditatem concedit, non tamen docet, an vna ex illis qualitatibus aliam excedat. Aquam dicit esse non summè frigidam contra omnium opinionem. Postremo si aqua ideo est summè humida, quia longè abest à calore cœli, tanto erit terra humidior, quanto maior est illius quàm aquæ recessus à cælo. Sunt hæc nugæ, quæ longiorem confutationem nequaquam admittunt. Dicamus ergo vel inditas & creatas esse cum

An vtraque

suis formis has qualitates, vt nos credere debemus, aut nunquam esse factas vt Peripatetici censent. Illud verò sequitur explicādum, an vtraque qualitas summa sit in vnoquoque elemento, an vna sit summa, alia verò remissa. Hanc opinionem sequi videntur Peripatetici: illam verò Gal. nam in lib. de natura humana 14. textu, summam caliditatem & summam siccitatem igni tribuit, & summam humiditatem aquæ. At. 16. textu eiusdem summam humiditatem aeri, & summam frigiditatem terræ inesse scribit. Sunt & alij loci in lib. de elemen. vbi videre est hunc authorem vtramque qualitatem parem ponere in singulis elementis, cui & ego assensior. Nam & Arist. in lib. Meteorologicorum summam humiditatem aquæ cōcedit, quam in libro de generatione aeri dederat: scribit & idē author in physicis, id quod minus tale est: ob mixtionem contrarij minus tale esse. Itaque si in singulis elementis vna qualitas summa, alia remissa est, necesse est, eam quæ est remissa, id pati, ob excessum contrariæ qualitatis. Vnde tres primæ qualitates in singulis elemētis ponere oporteret, vt in igne summam caliditatem, siccitatem, humiditatem non obscuram, vt quæ siccitatem sibi contrariā remittat. Pares ergo ponuntur qualitates, & si quædam ob diuersam materiam, & coniunctionem alterius qualitatis remissiores apparent: nam in igne caliditas efficacior quàm in aere cōspicitur, quoniam cum sicco caliditas efficacissima est: qua ratione etiam iuuenes putantur habere plus caloris quàm pueri, quoniam in pueris, vt in aere calor hebetatur ab humore. In aqua par videtur esse frigidi vis & humidi: mutuo enim sibi fauent hæ qualitates. In terra siccitas præualere videtur, quia in crasso & solido corpore siccandi vis est validissima: frigoris vero remissa. Hactenus quid sit elemētum & quomodo à principio differat, & quæ sit materia & forma elementi, & vnde illis forma adueniat, & quales quantæque sint in elemento qualitates generatim docuimus. Sequitur vt de numero elementorum agamus. Nàm etsi receptum est ex philosophorum do-

qualitas in elementis sit summa.

De numero

elemẽtorum.

ctrina, quatuor esse sub cœlo elementa, & nos in superiore tractatione tot esse supposuimus, tamen non desunt qui huic opinioni reluctentur, vt Cardanus qui in lib. de subtilitatibus, primum negat sub cælo lunæ esse ignem. Absurdum enim esse sub re purissima & omnis qualitatis experte rem ardentissimã collocare, præsertim absq; medio, quod natura semper inter duo extrema interponere solet. Præterea cometas calorem accendere intolerabilem: quid autem inquit fieret, si tanta regio, & vniuersus orbis igne ambiretur. Ad hæc quid prohibere potest, quominus aerem ipsum, & vniuersa postea accendat. Quid etiam prohibet ne luceat, & cur, si ignis illic est, omnia frigidiora apparent, quando altius ascendimus. Ait præterea superfluò ibi ignem poni, quandoquidem absque illo, ex solo calore cœlesti, teste Arist. generatio fit: nec ad hoc quidem facere ait, quòd noster ignis sursum ascẽdat: quippe cũ hic vrat, splendeat, corrumpat, quorum nullum igni elementari inesse philosophi volunt. Addit ignem eum vt qui leuissimus sit, ad nos descendere non posse, vt generatio fiat. Quinetiam absurdum esse inter duo extrema duo ponere media. Nec faces aut cometas conuincere talem illic esse ignem, quippe cum sub igni & iuxta terram hæc dicat gigni Arist. Nec etiam in mixtis ignem apparere, & sublimationes, docere tres tantum substantias à rebus elici, aquam pro aqua, oleum pro aere, terram quæ subsidet. Esse quidem aliquid calidum & siccum, sed hoc non arguere elementum igneum, quod omnia absumeret, sed cœlestẽ calorem ex quo omnia generantur. Ignis ergo ille, inquit, sit, sed elementum nequaquam: de aere ita sentit. Illius regionem esse frigidissimã, motu enim velocissimo quæ propinqua sunt, frigida, reddi, vt in aquis velocissimè currentibus apparet, eam tamen temperari propinquitate siderum, & maximè lunæ: eundem esse purissimum, limpidissimum ac totum sincerum, & propterea æthera ab antiquis vocatum, temperatum ergo Aerem esse, non quòd æqualiter cõmixtus sit ex calido & frigido, sed quod vtrius-

que qualitatis sit expers, nec siccũ esse, quòd fluat, nec humidum, quia non madefacit; sponte quidem temperatum, motu autem frigidum euadere: calidissimũ nulla ratione, aut experientia doceri, quandoquidẽ nemo citra solis vim de aeris calore conqueritur, de frigore verò omnes, siccam verò terram, & multum frigidam. Aquam frigidam & humidã, & hæc omnia calore solis & syderum bene temperari. Hæc Cardanus de numero elementorum: quæ & si ingeniose dicuntur, tamen doctissimè à Iulio Scaligero sunt confutata. Nam absurdũ est existimare, cœlũ ab igne subiecto corrumpi posse, cum diuersa sit materia cœli, & elemẽtorũ; diuersa forma, qualitates & affectiones diuersæ genere, ita, vt nulla trãsmutatio inter illa fieri possit. Falsum & illud est, naturam semper media requirere in extremorũ cõiunctione, vel cõpositione. Nã sub terra ignis perpetuò ardet, aer terrã cõtingit, aqua scapulos. Cæterũ aerẽ quomodo accẽdet, si non vrit ignis elementaris, & ipse aer, quẽ ponit frigidũ, resistet: nec occupabit aeris locũ, sua sede naturaliter contentus. Cometæ quidẽ calefaciunt, quia ignis in crassiore materia est accensus: non cõburit autẽ ipse ignis rarefactus, nec lucet, ob eandẽ rationẽ. Apparent cuncta frigidiora, non quanto altius ascendimus, sistitur enim in aeris media regione frigus. Cœlestis calor efficientis rationem habet, elementaris verò, vt & ipsa elementa omnia, materiæ potius in rerum cõpositione rationẽ obtinẽt, aut certe secũdæ causæ efficiẽtis: cæterũ si accẽsus in materia crassiore infimus noster ignis sursum ascẽdit, ostẽdit profecto locũ supremũ quò ipse cõtendit, plenũ esse puriore, calidiore, & leuiore substãtia. Neget ne quispiã cœlestem vim demitti in loca hæc inferiora eo quod illã sensibus nequaquã cõprehẽdam⁹. Descẽdit aũt ignis portio ad mistionẽ & generationẽ inferiorẽ, ab aeris portione sibi vicina grauior reddita, & motu cœli depulsa. sublimationes igneã quoq; substantiã eliciũt, sed illa ob tenuitatẽ expirat, nec vt aliæ seruari, aut ostẽdi potest. Absurdũ nõ est inter duo extrema, duo media ponere, imò

vt postea ostendemus, vnum medium elementum duorum extremorum vinculum esse nequit. Aeris regionē esse frigidissimam ob motum velocissimum cœli nemo concedet. nam motu aqua qualitatem non mutat sed aerem concipit, qui si calidus fuerit, calefecit, si minus, frigidam aquam reddit: sic enim cum frigida erumpit æstate, ab aere insolato calefit, & cum erumpit tepida per hyemen, frigus accipit ab aere: ex motu autem id solum consequitur vt attenuetur, diuidatur, atque ita facilius aerem admittat. fallitur que Cardanus, cum ventos omnes validos, frigidos esse tradit. nam auster, & vulturnus multis in prouinciis calidi sunt: fiūt enim venti ex calida exhalatione: neque frigidi fiunt motu, sed aeris conceptione, qui niuium, aut pruinarum halitu fit talis. sed hæc satis ad Cardanum. Nos certe Arist. & aliorum philosophorum opinionem de numero elementorum sequimur, tanquam rationi & sensibus maximè consonam. cum enim vnum sit corpus circulare quod mouetur, necesse est vt habeat centrum & circunferentiam: & elementum vnum sit, quod ad centrum, aliud quod ad circunferentiam moueatur. Ignis ergo & terra necessaria fuerunt: quæ cum vniri & colligari debebant, vt vnum mundum efficiant, duo postularunt vincula, vnicum enim non potest sufficere: nam illud tenderet ad medium, & simul recederet à medio. Duo ergo aer & aqua: quorum vtrunque & leue & graue est, & à medio ad medium mouetur. Præterea cum elementa sint contraria, necesse est seruari proportionem: alioqui quod maius est non seruata proportione, alia absumeret. Quamobrem præter aquam & terram non oportet vnum ponere solum elementum, quod totam eam regionem, quæ est ab aqua ad cœlum occupet. Præterea quatuor motus recti idem ostendunt, & complicatio quatuor qualitatum: quatuor ergo elementa: quem numerum etiam Galenus in libro primo de elementis ex rerum compositione confirmat. non enim ex paucioribus quàm ex quatuor elementis demonstrat posse fieri corpora mollia, dura, viuentia, sensu

prædita, & aliis affectionibus, quas in nostris corporibus inesse agnoscimus. docet & idem corporis corruptio & dissolutio in quatuor elementa. Quintum vero elementum inter hæc esse non potest, quia nullus ei motus posset accommodari: neque enim simpliciter, aut secundum quid leue, aut graue esse posset, nec contrarium proprium haberet, à quo & in quod mutaretur. Quatuor igitur solum sunt elementa mundi inter se contraria, & propterea corruptibilia. nam alioqui corruptibilia corpora ex illis fieri non possent. Ostenditur & cõtrarietas illorum ex suis motibus. mouentur enim motu recto, recti autem motus contrarij: tum etiam quod ex se generentur, & corrumpantur: contingit enim hæc solum inter contraria fieri. Non tamen propterea dicimus substantiæ aliquid esse contrarium, quoniam hæc elementorum contrarietas est in qualitatibus eorũ propriis, sine quibus esse nequeũt. Quod vicissim generari & corrumpi possint, id habent ex materia communi & contrariis qualitatibus, quæ mutuo se expellere possunt. formas autem vt diximus habent imperfectissimas & propinquas naturæ materiæ & accidentium: quoniam elementa aliorum corporum materia futura erant, & ob imperfectam eorum naturam omni mutationi & inordinationi sunt obnoxia: quo fit vt multa contingant in elementis & ex elementis, vt monstra, & imperfecta à casu, & præter ordinem naturalium agentium, quæ non possunt referri ad aliam causam, quàm ad priuationẽ. Non enim in corpora cœlestia inordinationis causa ponẽda est, vt quæ certas habeant agendi leges ex motu suo lumine & tẽpore. Ergo in materiam causa hæc referenda est: porrò elementa mundum componunt non mistione, sed cõpositione: nam mundum efficiunt: quia in suis locis quiescunt & ad illa mouentur, alia vero corpora mistione efficiunt. Quod vero ad motum & quietem elementorum pertinet, ita sentiendum est, vt primum intelligamus duos esse motus simplices, circularem & rectum: ille cœlo, hic inferioribus elementis conuenit.

Multa fieri in elementis & ex elemẽtis casu.

Elementa quomodo mundum cõponant.

De motu & quiete elementorum.

Rectus duplex, à medio & ad medium: dubiũ vero eſt à quonã moueãtur eleméta: nam ex ſe non vidétur moueri, cum Ariſt. dicat omnia grauia & leuia ab alio moueri. Prætерea ſola animalia ex ſe moueri putãtur. Addo quod ea quæ per ſe mouẽtur, diuiduntur in partem per ſe mouentẽ, & partẽ per ſe motã: quod elemẽtis nequit conuenire, vt quæ cõſtent ex forma imperfectiſſima, & materia tantũ prima, nec quieſcere poſſunt, cum libuerit: mouẽtur enim cõtinuo motu, niſi quid obſtiterit, donec ad ſuũ locum peruenerint. Verum ſi formã habẽt ſimplicẽ, nõne habebũt ſimplicis ſui motus cauſam. Porro elemẽta mouẽtur à principio intrinſeco, nõ tamen ex ſe, vt animalia, ſed ab alio mouentur, quoniã propriũ principiũ motus eſt inclinatio ad locum propriũ: inclinatio vero in elemẽtis eſt propria grauitas & leuitas. In animalibus inclinatio eſt appetitus rationalis & ſenſitiuus, & quia inclinatio hæc à generante elementis tribuitur, ſunt (vt diximus) duo extrema elemẽta ita affecta, vt vnũ ſimpliciter ſit leue, aliud ſimpliciter graue: media vero elemẽta in loco ignis grauia, in loco terræ leuia ſunt, in propriis vero locis aliquando grauia, aliquando leuia, vtrumque tamen magis graue quam leue: nam extra proprios locos violenter quieſcunt, & ab eis recedere ad proprioſque locos redire nituntur. At in locis propriis quieſcunt ſecũdum naturã: verũ ſi impellantur, ſuo nixu mouẽtur quoquo verſum in latus, ſurſum, deorſum, facilius tamen deorſum quã ſurſum ferũtur. Sic enim natura inſtituit vt rerũ generatio facilius fiat. Et propterea media elemẽta humida ſunt facta: humiditas vero grauitatis eſt cauſa. Requirunt elemẽta ad ſuũ motũ reſiſtentiam, & propterea in vacuo moueri non poſſunt: fieret enim in vacuo motus in inſtãti, eo quod non ſeruaretur proportio mouentis ad ſpatiũ: quod autem momento fit, indiuiſibile, motus autem continuus. Cæterum mouentur elementa ſemper celerius, quanto magis appropinquant ad ſua loca: quoniam elementi, per quod feruntur, partes, à re, quæ mouetur, diuiſæ, concurrunt vt vniantur, atque ita

Elemẽta quæ & vbi leuia & grauia ſint.

Motum non poſſe fieri in vacuo.

à tergo illud pellunt: fitque vt quanto plures fuerint partes diuisæ, tanto citius & vehementius pellant id, quod per ea fertur, acciditque quòd elementum, per quod fit motus, aer inquam, & aqua, minus resistunt corpori, quod mouetur, quàm cum quiescit. Hæc generatim de elementis sint dicta: nunc vero pauca sunt addenda, quæ pertinent ad vnum quodque elementum. Ignis (vt ab eo exordiamur) calidissimus & siccissimus, rarissimus, & propterea minimum habet materiæ, & plurimum formæ, lucet suapte natura, non tamen corporibus propinquis valet lumen impartiri, si in propria raritate maneat: in materia vero densiore statim lumen emittit, maximamque vim habet in agendo, & propterea natura eo vtitur, tanquam præcipuo instrumento in generatione & conseruatione mistorum, præcipue animatorum. Et quemadmodum vniuersa elementorum massa se habet tanquam materia, quam effingit & format corpus cœleste, ita ignis respectu aliorum forma est, & figulus, qui ex aliorum massa mista omnia efficit. Ignis igitur lumine, raritate, paucitate materiæ, formæ præstantia, actionis vi ad generationem mistorum maximè æmulatur præstantiam corporis cœlestis: id quod etiam facit sua magnitudine. Est enim ignis Sphæra ingentis magnitudinis: nam eam proportionem habet vniuersus ignis ad vniuersam terram, quam habet portio ignis ad terræ portionem: videmus autem ex minima parte ligni, quod terra longe est rarius, maximam ignis copiam gigni. Est porrò ignis iuxta cœlum purissimus, quoniam ibi contrarium non habet, quo inficiatur: moueturque duplici motu, vno recto sibi proprio, & alio circulari à cœlo, ex pulsu & tractu composito: & eo quidem non vniformiter, nec pari velocitate omnes ignis partes mouentur: eodem motu deorsum pelluntur ignis partes conglobatę & fluctuantès. Est autem hic motus à cœlo ignis non violentus, quia non esset perpetuus, nec contra, sed præter naturam ei contingere dicere possumus. Mouentur

De ignis qualitatibus & materia.

Ignis vis.

Ignis Sphæræ magnitudo & puritas.

Ignis motus.

quidem à corpore cœlesti ex coniunctione, quę est naturaliter loco cum locato, & formæ cum materia: nec non mouetur à qualitate cœlesti, qua elementa fouentur, & mixta corpora generātur. Mouetur autem ignis (vt diximus) circulari hoc motu difformiter, & inæqualiter: vnde aliquando partes eius conglobantur, & tunc splendorem statim emittunt, aquisita scilicet densitate: quam cum amittit resoluente proprio calore & cœli motu, splendor & flamma euanescunt. Ascendit tamen aliquando exhalatio sicca à terra resoluta ad ignis regionem, vbi Sphæræ motu inflammatur, & ignis ab exhalationis extremo ad finem vsque confestim percurrit, & fiunt tunc Stellæ currentes: quòd si exhalatio ea arida, accensa à constipatione superioris aeris seu vaporis frigidi, terram versus propellitur, tunc fiunt Stellæ cadentes. Quòd si in Sphæra ignis facta fuerit ea constipatio, quæ ob magnitudinem & multitudinem non facilè dissoluatur, & interim exhalatio à terra resoluta, fomentum illi præstet, tunc fit Cometa. via autem lactea non ab aliqua exhalatione fit, quoniā non esset perpetua & immutabilis, sed fit ob multitudinem innumeram stellarū in ea cœli parte existentium, quæ adeo sunt minutæ, vt earum corpora à nobis sigillatim perspici nequeant, simul tamē perspiciantur confusa omnia earum lumina, quæ nobis referunt candorem illum: forte etiam ibi sunt cœli partes densiores, quæ suapte natura splendidiores sunt, aut lumen earum stellarum refractum fulget. Atque hęc quidem de igne, & iis, quæ in eo gignūtur sufficiant. Sequitur vt de Aere aliquid dicamus, qui situm habet inter ignem, aquā, & terram, nulla sui parte purus, & simplex: nam portio eius ab igne semper afficitur, vicissimq; ignē afficit: quare siccior iusto redditur, à cœli vero motu disgregatur rariorque fit. At portio eius quę aquam & terram attingit, à solis radiis reflexis calefit: media verò regio vbi solis radij diffundūtur, nec reflectuntur, frigida euadit. Item ab exhalationibus eleuatis à terra, & aqua, & iis quę per ipsum aerem descendunt, vt grandines, pluuiæ: pruinæ,

Stellæ currētes vbi & quomodo fiant.

Via lactea.

De aere eiusque situ & qualitatib'.

ros, ventorum impetus, nubes, tonitrua, fulmina, currentes stellæ: nec non ab iis, quæ in aere apparent, vt iris, area, virga, aer inficitur, & infectus agnoscitur. Quod si simplex aer ratione concipitur, corpus erit calidum & humidum, igne densius, aqua longe rarius. In agendo minus efficax quàm ignis, & ad patiendum magis contumax: nam ob humiditatẽ obtunditur calor actionis author: ob crassitiem verò difficile patitur. Porro ex iis, quæ in aere apparent, quædam apparent solum, quæ non consistunt, alia vero in eo consistunt, & fiunt: prioris generis sunt, iris, area, soles gemini, aut terni, Virgæ, quorũ omnium vna generalis est causa reflexio radiorum solis, aliquando lunæ: interdum siderum insigniorum. Area enim fit cum circa lunã aliquando aut circa solem constiterit calignosus aer exhalationi vaporiq; mixtus, adeo ex minutis corporibus impactus, vt eorum singula efficiantur veluti specula, quæ colorem tantum sideris referant, circa quod sunt, figuram vero nequeant referre ob paruitatem: tunc circa id sidus area conspicitur. Quod si ita fuerit compactus aer exhalatione, vt inferius valde illa opaca sit, exterius verò diaphana & leuis, adeoque simul coacta, vt non plura specula efficiantur, sed vnum tantum, tunc speculum illud colorẽ, & figuram sideris refert. Nubes vero plena rore post imbrem plerunq; soli obiecta, irim facit in speciem semicirculi, Virgę vero sunt veluti imperfectę irides. Porro inter ea quę nobis apparẽt, & in aere ipso sunt, numerantur stellę currentes: quę tunc fiunt, cum exhalatio sicca vstioni apta, eò peruenit, & à cœli motu incenditur: fiunt interdum etiam hæ stelle currentes in parte aeris inferiore, cum exhalatio arida inclusa vapori frigido, exprimitur in locum inferiorẽ ob id, quod vapor in superiori parte constringitur: atquę ita infra se exprimit exhalationem quam continet: expressa hęc, si vehementiori motu feratur ignem concipit, & stellę cadẽtis speciem refert. Nubes vero densa, valdeq; opaca, posita iuxta lucidiorem nubem lumini peruiam, imaginem quandam nobis refert, hiatus & specus. Verius autem iis

Aeris actiones, paßiones, vires.

Quæ in aere fiunt.

Area quomodo fiat.

Iris quomodo fiat.

Virga quid & quomodo fiat.

Stellæ currẽtes.

Stellæ cadentes.

Hiatus specus.

consistunt in aere, neque oculos deludunt, nubes, pluuiæ, grando, ros, nix, pruina, fulgura, & venti: quorum omniũ causa est duplex, exhalatio vna sicca, altera humida: Illa à terra, hęc ab aqua, & aquosis locis vi solis & siderum resoluitur. Quæ & si semper mixtæ sunt, tamen absolute trahuntur ad genus illud, quod magis exuberat: itaque cum vapor in superiorem aeris partem peruenerit, interdum destituitur ab eo calore, à quo sursum tractus & vi fuerat rarefactus: interim sensim concreuit descenditque minutissimis guttulis coactus in rorem: interdum verò ab aeris frigiditate cogitur primum in nubem, deinde in aquam, coactisque inuicem minimis guttulis iam maiores factæ, deferuntur in terram, pluuiamque efficiunt. Quòd si fuerit adeo magna frigiditas in vnum coacta ex calore aeris circum sistente, vt antequam aqua deorsum cadat, in glaciem cõcrescat, grando fit. Si verò ex minima aeris frigiditate, non coacta tãtum in vnum locum, sed vbique per aerem sparsa, siccitateque frigori coniuncta, vapor antequam cogatur in aquam inspissetur & concrescat, fiunt niues & pruinæ. Exhalatio verò sicca à terra resoluta, cum occurrerit vaporibus, exhalationibusque frigefactis, qui deorsum ad terram, sensimque ferantur eis immixta, cum neq; ab illis deprimi queat deorsum, neque attolli sursum eos possit, vi percita ex insito sibi cõtrario nixu in transuersum fertur, & ventus fit. At leues auræ fiunt, cum minor huius generis rerum vis, copiaq; in aere fuerit. Quod si nubibus vaporibusq; inclusa fuerit exhalatio calida, & vi coactis superne nubibus, detrusa fuerit versus terram fiunt ecnephiæ id est procellæ siue venti flantes. Quod si non satis in vnum coacta, sed dispersa per nubes eruperit, accenditur, atque efficit fulgura & tonitrua. Sufficiant & hæc de iis quæ in aere apparent, fiunt, & manẽt aut detruduntur. Aqua elementum infra aerem positum versus centrum, & si nõnullam habet leuitatẽ, qua terræ superstat, absolute tamẽ est grauis, & magis grauis est, quam leuis, nusquã pura est aqua: inficitur enim à terra, aere, & iis quæ in aere sunt genita, & in aquã ipsam de-

Ros.
Pluuia.
Grando.
Nix.
Pruina.
Ventus.
aura leuis.
Fulgura, tonitrua.
de aqua, & de qualitatibus aquæ.

ſcendunt. Aquæ elementum, propriuſq; eius locus non eſt tartarum: Platonis intra viſcera terræ ſitum: neque abyſſus Moyſis, ſed maria, vt Ariſt. rectius ſenſit. Terra in centro ſita, eſt grauiſſima, ſicca & frigida, conſtipata & denſa, opaca, ad omnemq; motum inepta, vnde ſemper immobilis manet pura in centro ſuo vt ignis iuxta cœlum, vt quæ longe ſit remota à ſuis contrariis. Eſt quoque ibi maximè cōſtipata, ita vt difficile aliquid eò penetrare poſſit. Reliquę verò terrę partes aqua & aere inmixtæ, impuræ ſunt: eminet autem terræ portio aquę etſi grauior eſt omnis terra aqua, naturę prouidentia, vt multa animalia, quę ſine ſpiratione viuere non poſſunt, locum habeant aptum ad generationem, & conſeruationem. Terram quam colimus eſſe eminentiorem mari, ex hoc conſtat, quòd flumina & omnes aquæ, quæ è terra effluunt in flumina, tandem in mare deſcendant. Quod ſi ita eſt, quomodo aqua poſt aerem collocatur, & terra infimũ locum & centrum occupare dicitur. Sunt qui ſentiant id ea ratione fieri, quòd aer quem colimus multis vaporibus ſemper ſit plenus, vapor autem ſit aqua diſgregata & rarior effecta. Verum eorum opinio non placet: nam etſi vapores ex aqua fiunt, tamen illi aqua non ſunt actu, aut certe nō ſunt elementũ aqueum, de quo quæſtio eſt. An potius dicendum eſt, aqueum ipſum elementum nempe mare, eminere terrę, vt quæ mari ſubiiciatur: nec habēdam eſſe rationem illius portionis terrę, quę non tegitur aqua ob naturæ prouidentiam. Aquam terra longe maiorem eſſe ratio ſuadet, quæ docet elementa ęqualia eſſe debere ſecundum materiam. Verum ſi Oceanum mare vndequaque terra ambitur, vt ex nouis nauigationibus eſt compertum, terra videbitur eſſe longe maior ipſa aqua. Soluunt nonnulli hanc dubitationem, dicentes in mari non contineri omnem aquarum copiam ſed etiam in terræ cuniculis maximis maximam aquæ copiam recluſam eſſe: nec non ipſam terram, quam colimus, multis fluminibus & fontibus abundare, & veluti ſpongiam quampiam plenam eſſe aqua. An forte etiam dicendum eſt, maria,

Aquæ elemẽti locus vbi.

de terra & eius qualitatibus.

Terræ ſitus.

Terræ & aquæ magnitudo.

quæ tam longe lateque patent, multum excedere terrę magnitudinem, etsi terra ipsa maria forte ambit, breui terræ spatio. Terra quam colimus mater est omnium mixtorum: nam dulci aqua est plena, vt animal sanguine: aqua per fontes, flumina, terræque meatus, terra ipsa rigatur & alitur. Continent etiam plurimum aeris, & igneæ exhalationis, quibus mista generare, & nutrimentum omnibus pręstare potest. Hinc fontes calidi scaturiunt ex terra, quoniam aqua iter facit per loca ignita, aut quia ex subiecto bitumine perennis ignis accenditur. Habet etiam terra habitabilis sua ossa instar animalis, montes scilicet, quibus sustentata, & formata, non facile dehiscit: habent tamen montes alium vsum, vt ex illis profluant flumina ad terram irrigandam, & alios animalium vsus. Fiunt autem montes ex terra, quæ vi siderum, & caloris intus concepti inæqualiter attolitur. Non enim omnium siderum radij & vniuersi cœli lumina in hoc mundi centro in vnum coguntur, vbi terram aqua tangit, & eorum vi necesse est fieri quandam terræ & aquę mistionem & fermentationem, ex qua terra ipsa rarescit & intumescit inęqualiter ob subiectum ipsum, quod multum habet priuationis & multitudinis. Non mirum ergo si in superficie inæquali nõnullæ partes depressiores, aliæ eminentiores manent, & quæ eminentiores prodiere vbi calore concretæ, tandem actione ac vi frigidi aeris in lapidem & saxa vertantur, quę appositione materiæ aptæ in saxa conuerti, augentur. Verum sicut vi caloris terra fermentatur, montesque & insulæ oriuntur impulsu eiusdem impetus: sic contra, aliquibus in locis terra concussa disrumpitur, & terræ motus fiunt, vnde insulæ quædam statim è mari prodeunt: alię verò in eo submerguntur. Plura de iis, quæ pertinent ad singula elementa hoc loco dicenda non sunt, ne videamur limites nostri instituti excedere velle. Quare properandum est ad ea perfecta mista, quæ ex elementis ipsis fiunt. Quatuor esse elementa in mundo superius docuimns. An verò nostra corpora

Terra mater omnium mistorum.

Montium vsus.

Lapidum generatio.

Terre motus & insularũ generatio.

(de quibus potissimum agere instituimus) fiant ex illis omnibus, vel sufficiant quædam dumtaxat ex elementis ad eorum compositionem, primum expendere oportet. Non posse autem constare nostra corpora ex vno elemento, vt nonnulli voluerunt, facile probare licet. Nam si tantum vnum esset elementum, nullum haberet extra se contrarium, nec in seipso, cum simplex sit & vniforme corpus: quare nec alterari, nec aliqua in parte mutari posset: aut fieri compositum corpus, quod alteratur & mutatur, ob id nec dolere aut ægrotare posset: nam ad dolorem requiritur diuisio, siue solutio continui, & partis sensus. Quòd si diuidi forte posset corpus, quod ex vno elemento constaret, non tamen sentiret, & propterea in eo nullus fieret dolor: tollit præterea hæc opinio vniuersam medicinam. Nam si dicimus hominem ex vno elemento constare, & ægrotare, tollitur morborum & remediorum multitudo, & proinde ipsa medicina, quoniam quod ex vna re simplici constat, nec contrarium habet, non nisi vno morbo & simplici affici potest: in eo verò sanando nulla ars, neque scientia requiritur, cum idem semper sit & vniformis affectus. Quid aliud præterea esset homo, quàm ipsum elementum, si ex eo solo constat: sensus autem docet nostrum corpus esse particeps caloris, frigoris, humidi, & sicci: docet & resolutio, quæ fit mortuo animali, in ignem, aquam, aerem, & terram, nostra corpora ex illis quatuor constare.

De compositione nostri corporis ex elementis quatuor.

Quomodo verò hæc prima elementa corpora nostra ingrediantur, assumanturque ad compositionem, docet Gal. octauo libro de placitis, & primo libro de elementis. Non enim inquit, eo modo fiunt corpora ex elementis, ac si dicas ex terra, aqua conspersa, soleque excalefacta continuo animal generari, sed multis interuenientibus mutationibus generatio ex illis fit, solet enim natura ex elementis rudia quædam opera primum procreare, alia deinde ex illis perfectiora, donec perfectissima opera attingat, & absoluat: sic igitur ad generationem nostrorum corporum primum herbas,

Quomodo elementa ingrediantur nostram compositionem.

fructus, & semina plantarum gignit ex elementis, quibus postea vescuntur animalia, quæ fructibus & herbis viuunt. Ex illis postea cibum capimus, ex cibo autem sanguis, pituita, bilis vtraq; in nobis gignuntur, quæ iam nostræ generationis sunt materia: quibus etiã augemur, nutrimur & quandiu natura nostra patitur, viuimus. Sic ergo eleméta corpus nostrũ ingrediũtur. Quod pulchrè iis versibus expressit Lucretius

Sic tempestiuis ex imbribus humida tellus
Vertit se primum in frondes, & pabula læta.
In pecudes: vertunt pecudes in corpora nostra:
Naturam, & nostro de corpore, sæpe ferarum.
Augescunt vires, & corpora pennipotentum.

Quomodo elementa cõponant nostra corpora.

Componunt verò ipsa elementa nostrum corpus, nõ quòd illa inter se transmutentur, & alia ex aliis fiant, sed quòd inter se misceantur, & ex mistione materia fiat apta ad formam misti recipiendam. Nam etsi ex primis elementis sanguis, & alij humores in nobis fiunt, ex quibus singulæ partes gignuntur, corrupta ipsorum humorum forma & substantia, manet tamen semper ipsa materia ex elementis ducta, quæ in ipsa resolutione, & corruptione conspicitur. Moriente enim homine, aerem expirare videmus, & plane eo dissoluto terram & humorem relinqui. An verò sicut materia, ita formæ & qualitates elementorum remaneant in misto, vel corrumpantur potius, dubium semper fuit & controuersum. Putauit enim Auicenna elementa in misto corpore esse in actu perfecto, nec in formis fieri mistionem elementorũ, sed ob primas qualitates, quæ cum reductæ sunt ex mutua actione ad temperaturam, quę corporis misti temperaturæ conuenit, tunc mistũ illud corpus generari. Verum hanc opinionem refellit ratio. Nam si in actu perfecto formæ substantiales elementorum remanent in misto corpore, fieri non posset vt in eo misto alia esset forma substantialis, præter formas elementorum. Quicquid enim aduenit substantię in actu per se existenti, accidens est, non substantia. Beatus Thomas & latini Philosophi tradunt in

An formæ elementorum maneant in misto.

mistis corporibus nullius elementi formam esse actu, sed potentia solum: omnem enim formam misti continere vim & perfectionem omnium elementorũ. Quod si ita esset, tolleretur ratio mistionis, & diffinitio elementi. Elementum enim est, ex quo aliquid fit, cũ insit: quomodo autem inerit, si formam suam amisit: mistum autem omne dissolui potest in elementa, ex quibus est mistũ: quomodo verò dissolui in ea poterit, si in ipso non sint elementa. Quòd si ea mutatio fiat, dissolutio non poterit appellari, sed misti corruptio, & elementorũ generatio. Quapropter putatur Auerrois opinio verior, qui ait formas elementorũ imperfectissimas esse inter omnes substantiales formas: ideoque plurimum recedere à natura substantiæ, & accedere ad naturã accidentiũ: ex quo fieri, vt more accidentiũ, frãgi, minui, remittique valeant: & rursus si contingat intendi, & fieri perfectiores: quomodo videmus calidũ & frigidum intendi, & remitti. Itaque cũ more accidentium posint formæ elementorum frangi, & minui, & si destituantur per certã immutationẽ qualitatum abesse substantiali, remaneant tamẽ formę illę in aliquo actu nẽpe in actu, refracto: franguntur enim inuicẽ elemẽta ex mutua actione & passione ita, vt nullum eorũ possit conseruare propriam suam essentiã: ac tunc vi caloris proprij conflatur forma media misti corporis, generaturq; mistũ, in quo sunt elementa in actu non perfecto, nec corrupto, sed refracto. Addò quòd illę formæ vicem potius habeant accidentium, quã substantiarũ. Hoc ergo modo manere creduntur formę elementorũ in mixto. Manent & qualitates ipsæ elementorũ conflata tẽperie ex mistione ipsarũ primarũ qualitatum. Nam cum corpus mistũ ex quatuor qualitatibus calefaciat, frigefaciat, humectet, & exsiccet pro cuiusque natura, constat eas qualitates, non intercidere, nec solũ potentia conseruari, sed remanent refractę. Quòd si qualitates, quæ formam elementi sequuntur, non intereunt, nec profecto intereunt ipsæ formæ: & si refractę sunt qualitates, & diminutæ, eru nt & ipsæ

formę refractę & diminutę. Talem enim oportet esse causam, quales sunt proprij & inseparabiles effectus, Hanc Auerrois opinionem interim cum Fernelius refellere nititur, dicit inter se pugnantia. Nam formas elementorum asserit esse integras & simul potentia inesse: nam si integrę sunt, actu sunt, & summas suas vires exercebunt. At si potentia insunt, mistionis ratio vt diximus tollitur. Ac quod magis mirum est, cum illas formas implicitas & vinctas fatetur, quid diuersum ab Auer. dicit: hoc enim est refractas esse elementorũ formas. Nunc sequitur explicandum quid, & quantum conferat vnaquęque elementorum qualitas in generatione compositi. Calor vt ab eo incipiamus, est prestãtissima, maxime actiua, & propterea est primum & proximum instrumentum cœlestis virtutis, & qualitatis, omniumque mistorum generatrix, quę & dissoluit. Vt autem caliditas ad agendum est efficacissima & potentissima, ita ad resistendum omnium maximè est imbecilla & infirma. Nam actio pendet à forma, prout est à materia absoluta: resistentia verò à forma quatenus est in materia, merito ergo caliditas ignis, vt quę parum habeat materiæ, in agendo est efficacissima, in resistendo vero infirma. Quod etiam experientia docet. Res enim excalefacta citius refrigeratur, quam frigida calefiat: propterea videmus ignem facilime à multis causis extingui & generari. Porro cum talis sit ignis, necesse est vt se habeat vt agens, & forma, cætera verò elementa, vt materia & patiens: quoniam verò calidissimus, vim habet componendi & congregandi homogenea, & heterogenea separandi, quæ aliena sunt à natura misti. At vero frigidum cum actiua sit qualitas, habet pariter suam vim in agendo minorem quam calidum, sed in patiendo illud magis efficax est. Atque natura istarum qualitatum contrariarum vim moderatur, frigidum habet in agendo vim priuatiuam: congregat enim tam homogenea, quam heterogenea, & vnumquodque constipat & immobile reddit: & propterea per se interitus est causa, per accidens verò facit ad

Caloris elementaris vis in generatione compositi.

Actio & resistentia vnde proueniant.

ad naturæ opera, nimirum quòd calorem ignem temperet, sine qua temperie & mediocritate nequit summus ille calor, naturę esse instrumentum. Item facta mistione, massa tota vi frigoris constipatur & cogitur, perficitur, & diutius perseuerat. Confert etiam dũ extrinsecus calorem cogit in vnum, & roborat: quomodo videmus hieme concoctionem in nostris visceribus optime perfici, & frugum radices augeri, roborarique. Arcet prętereа frigus, extraneum calorẽ, à quo fit corruptio & putrefactio mistorum omnium. Cęterum humiditas vim habet longe debiliorem caliditate & frigiditate in agendo, in resistendo verò vtriusque vim superat. Obtundit humiditas calorem, & est ipsius pabulum: frigiditatem verò crassiorem reddit, & propterea ineptam ad penetrationem: At siccitatem formabilẽ & terminabilẽ reddit humiditas. Cęterum siccitas minimam vim omnium habet in agendo. maximã omniũ in resistendo: propterea proprio termino facile, alieno verò difficile terminatur. Constipat corpus in quo est igne excepto, qui rarissimus est, & propterea terminari facile potest. Siccitas humiditati admixta, est quoque pabulũ ignei caloris: frigiditatẽ aũt siccitas non obtundit, humiditatẽ autẽ continet, & in vnum cogit, hunc ergo vsum pręstant qualitates elementorum in mistis corporibus. habent & ipsa elementa tota suos vsus: nã antea vsum ipsius ignis docuimus. Aer autem (quod etiã ante cõmemorauimus) sibi insita humiditate temperat ignis calorẽ & siccitatẽ, & ita ad formã confert. Facit etiam ad materiam: nam facit vt terra & aqua quæ igni sunt contraria, fiant pabulũ ipsius ignis, tenuitate etiã aeris, massa terræ & aquæ cõpacta fermentatur adeo, vt vis ignis totam queat permeare & concoquere. Aqua verò & terra sunt materia mixtorũ omnium perfectorum, nam sine magna terræ copia, nullũ corpus constans esse potest. At terræ partes sine aqua hærere minime possunt: nec aer terræ per se potest immisceri, nisi aqua, quasi medio quodã conueniret & coniungeretur cum terra. Et sicut caliditate

Frigidum quid conferat ad geenerationem.

Humidum quid præstet.

Elementorũ vis & vsus in corporibus mixtis. aeris vis.

aeris tẽperatur aquæ & terræ frigiditas, ita ſiccitate terræ temperatur aquæ & aeris humiditas, atque ita paratur fomentum igni, quo ali poſſit & ſuſtentari. Nec reiiciendi quidem ſunt particulares vſus elementorum, quos tradit Auicenna, ſcribit enim ille terram facere ad retentionem, fixionem, & conſeruationẽ figurarũ, impreſſiones enim primò recipiuntur, ſecundo imprimuntur, tertio retinentur, quarto figurantur, quinto conſeruantur. Receptio fit ratione humiditatis, alia nõ fiunt ſine craſſitie, vnde in aere fit quidem receptio, ſed alia minime. In aqua, quoniam craſſa eſt eius humiditas, ſuſcipiuntur & imprimuntur impreſſiones, ſed non retinentur. Ad hoc enim neceſſaria terra. In butyro fit quidem retentio, quia habet aliquid terrenũ, ſed non fit fixio, quia ad hoc plus terræ requiritur, ſicut etiã ad conſeruationẽ impreſſionũ. Nã in plumbo fit quidẽ retentio imaginum & fixio, ſed non conſeruatio id eſt defenſio imaginis fixæ ab iniuriis extrinſecis. In ferro autẽ fit retẽtio, fixio & cõſeruatio, quia prorſus terrena eſt materia. Terra ergo eſt tanquã ſubiectum fixionis, retentionis, & conſeruationis impreſſionũ omniũ, & propterea in medio poſita eſt, vt ſubiectum vndequaque eſſe poſſit harum omnium impreſſionum. At aqua inquit Auicenna, cũ ſit humida humiditate corpulenta, facile ſpargitur cum terra, & ad retentionẽ facit: confert & ad diuiſionẽ, delineationem, figurationem, miſtionem, temperiem & generationem. Quę enim optime miſceri debent, neceſſe eſt ad minima diuidi: ad miſtionẽ vero ſequitur generatio. Ad delineationẽ vero confert, quia per ſuam fluxionem continuat ſiccum: linea enim eſt fluxus proueniens ab vno extremo ad aliud, ex quo fit continuatio: cuius cauſa eſt humidum: ſiccum enim diſſoluitur, & friabile redditur. Ad figurationem confert aqua, quia ſine humido non poteſt fieri impreſſio. Ad temperiem vero facit, quoniam calor aqueo humore temperatur, aereo vero vtitur ad pabulum. Cæterum aer vt ait Auicenna confert in miſtione ad leuitatem, raritatem, ſubtilitatem, & erectionem. Nam etſi ignis eadem preſtat per ſe in mi-

Aquæ & terræ vis & vſus.

ſtione, tamen aptius hęc facit aer. Oſtendunt autem corpora in quibus aer præpollet, hos aeris vſus vt oleum, & alia pinguia, in quibus aerea & aquea ſubſtãtia præpollet: nec non illa, in quibus aerea & terrea ſubſtantia vincit, cuiuſmodi eſt agaricum, pumex & ſpongia: hęc enim omnia rara, leuia, ſubtilia, & ſupereminentia ſunt: quibus quidem rebus ſubtiliat, maturat, penetrat, miſcet, temperat aquę frigiditatem terrę: hoc enim in fructibus apparet, qui ab initio acerbiſſimi & craſſiſſimi ſunt, poſtea verò tenuiores & dulciores redduntur permiſto humore aereo & aqueo cum terrena materia. Præſtant ergo hoc vſus elementa in miſtione & generatione corporum. Quantum vero aſſumatur de vnoquoque elemento in ipſa generatione & miſtione, nunc docere eſt operæpretium. Non enim parem eſſe oportet in ſingulis miſtis omnium elemẽtorum portionem, ſi temperata inter ſe ad miſtionem veniunt. Nam cum maxima ſit ignis vis, nequit eſſe illius portio æqualis aliis elementis. Quare minimum aſſumitur ex igne, pauloplus aeris. Nã ſi aer & ignis terram & aquam ſuperarent, aut paria eſſent in miſtione, conſtare non poſſent corpora, parum ſcilicet ſolida & firma. Terra autem in omnibus miſtis, quæ fluida non ſunt, mole ſua ſuperat aquam: in his verò quæ ſunt fluida, aquæ plus quàm terræ ineſſe videtur, vt in lacte, ſanguine, fibris deſtituto. Non eſt tamen in omnibus mixtis eadem proportio & portio elementorum, ſed in ſingulis corporibus, imo in ſingulis partibus hæc variant. Quo fit vt formæ elementorum corrumpi poſſint, non vno tantum modo alterationis, vt neceſſe ſit vnum tantum modum mixtorum fieri, ſed longe diuerſis, vt pro alterationum diuerſitate, temperie & nexu elementorum: necnon mole & modo ſubſtantiæ, fiant mixtorum diuerſa genera. Porrò elementa corpus noſtrum conſtituunt, non eo modo (vt diximus) quo mundus ex illis conſtat in ſuis locis, compoſitione ſcilicet: nec quod illa inter ſe transmutentur, & alia ex aliis fiant, ſed

Proportio elementorũ in compoſitione miſtorum.

Quid ex elementis misceatur & quomodo fiat mistio.

quod inter se misceantur. Verum quid ex elementis misceatur, & quomodo fiat mixtio, dubium est. Refert enim Gale. in proœmio cõmentarij de natura humana inter philosophos, quosdam fuisse, qui tradiderunt elementa partes similares efficere quantitate sua, alios qualitate. At. 13. textu eiusdem operis scribit Empedoclem censuisse elementa frustulatim compacta, & sese attingentia, corpus nostrum componere, perinde ac si eruginem chalcitim lithargyrum & mysi contrita, in pulueremque redacta commisceas ita, vt nullum ex illis nisi vna cum aliis contractare valeas. Item. 3. tex. eiusdem libri scribit quosdam noluisse hominem ex quatuor qualitatibus solum inter se per totum confusis constare, alios autẽ non solum ex qualitatibus hoc modo mixtis & confusis, sed etiam ex substantiis ipsis mistionem fieri. In libro autem primo de elementis Aristotelem huius opinionis authorem facit, quæ ex solis qualitatibus mistis, corpus componi autumat, & clara quidẽ est Aristotelis authoritas in lib. 2. cap. primo de part. animaliũ, vbi inquit, melius est dicere ex virtutibus element., quã ex tota substantia mixtionem fieri. At 2. methodi medendi alterius opinionis Stoicos authores facit: superfluũque illic & primo de elementis medico esse dicit, id difinire velle: cum satis sit ei intelligere elemẽta per se tota misceri. Id quod Hippocratem fecisse omnium primum scribit: & non id solum, sed etiam omnium primum rerũ naturæ elementum inuenisse & demonstrasse: atque ita nunc in vnam, nunc in aliam opinionem inclinat Galenus. Nam aliquando Stoicos secutus, non solum secundum qualitates, sed etiam secundum substantiã elementa tota per tota misceri scribit. Quam quidem opinionẽ Alexander in libro de mistione merito refellit: daretur enim sic, corporum penetratio, si substantia vnius elementi aliam vndequaque peruaderet. Aliquando tamen vt in libro primo de elementis Aristotelis opinionẽ approbare videtur, & velle quod substantia ipsa in minimas partes diuidatur: atque hoc modo qualitatũ eorũ,

quæ miſcentur, participationem fieri, mutuamque actionem & paſſionem promptam, & facilem ob tantam ſubſtantiæ ex omni parte vicinitatem contingere. Ex qua quidem mutua actione, & paſſione totum quoddã efficitur, quod eſt ſibi vndequaque conſimile. Id quod maximè contingit, quoniam ea, quæ commiſta ſunt, longiore tempore ſimul commorantur, & efficaciſſimę ſunt elementorum qualitates ad agendũ & patiendũ: atque ita neceſſe eſt exactam fieri miſtionem: quã ars æmulari quidem, ſed aſſequi nequit: in qua tamen non eſt credendum qualitates alio modo miſceri quàm ſubſtantias ipſas, vt aliqui tradunt, ſcilicet ſubſtantias per minimas partes diuiſas miſceri, qualitates vero totas per totas miſtionem facere. Neque enim qualitates à ſubſtantiis ſeparari poſſunt, & ſi miſtionis in illis exactior apparet ratio & modus. Et ſane hic modus miſtionis & cõpoſitionis omniũ optimus eſt, & abſurda vniuerſa euitat, in quo aliæ opiniones incidunt. Nã ſi ex elementis ſe ſolum tangentibus corpus noſtrũ conſtaret, non confuſis inter ſe qualitatibus, non poſſent fieri ſimilares partes temperie, duritie, mollitie, ſenſu, actionibus, & aliis affectionibus inter ſe diſcrepantes. Ex ſolo enim contractu elementorũ, nihil diuerſum ab illis effici poteſt. At ſi illa diuiduntur in minimas partes, ſeſe contingentes, & agentes, inuicéque patiẽtes ob ſuas qualitates, fugimus incõmodũ de corporũ penetratione: & corpora vario modo affecta gigni poſſunt: quod Gal. lib. I. de elementis optime docet. Supereſt vt doceamus id, à quo fit miſtio, & à quo forma rebus miſtis inditur. Si in generatione rerum perfectarũ omnia non ſunt aſſumenda, ſed ſeparanda, quæ aliena ſunt à natura miſti, alia verò in vnum cogenda, conſtat profecto ſolum calorẽ eſſe cauſam miſtionis: is enim ſolus vim habet ſeparandi heterogenea, & vniendi quæ homogenea ſunt. Calor ergo primò & per ſe miſtionis & generationis eſt cauſa ſeparando aliena & propria, & idonea & ad generationem cuiuſcumque rei pro natura ipſius materiæ fundendo, liquefaciendo, concoquẽ-

Miſtionis cauſa.

do, & ad ſoliditatē quandam perducendo: frigus verò ad generationem & miſtionē confert, quatenus calorē ſummum per ſe ineptum ad corporum noſtrorum miſtionem & generationem temperat, moderatūque reddit. Ergo generatio miſtorū igni & aeri tanquam efficientibus: terræ verò & aquæ, vt materiæ tribuenda eſt. Nec ſolū quidē calor generationis, ſed & corruptionis eſt author, cū ſcilicet ipſe reſoluit, & ſeparat corpora, quę ad generationē & cōpoſitionem coierant. Id quod facit, cum ipſe calor immoderate augetur, & humorem exuit, aut paulatim depaſcitur: quo conſumpto ipſe expirare cogitur ſuo pabulo deſtitutus. At forma ipſa in animalibus, quæ ex ſemine gignuntur, à generante deriuat in ipſum ſemen, quod poſtea eā in materiā immitit: alia verò miſta, à corpore cœleſti formā ſuā capiūt. Putatur autem forma primò recipi in calido proprio, ab eo verò, deriuare ad alia elementa. Sed hæc nobis medicis ſufficere poſſunt de primis elementis mundi.

De elementis ſenſibilibus.

Sequitur vt pauca ſubiiciamus de elementis, quæ ad ſenſum ſimpliciſſima & minima dicuntur. Sunt autem (vt inquit Galenus) hæc, quatuor humores in his, quæ quatuor humoribus conſtant, ſanguine inquam, bile flaua, atra, & pituita: in his verò quæ ſanguine non ſunt predita, ponuntur, eſſe elementa, quę quatuor humoribus proportione reſpondent. Ponuntur etiam à Galeno partes ſimilares inter elementa: quoniam nequit ſenſus in vno quoque humore, aut in partibus ſimilaribus agnoſcere compoſitionem aliquam. Porrò Galenus in propriis elementis hominis aſſignandis ſępe diſcrepat. Nam in libro primo de elementis, docet illa eſſe quatuor humores: in libro ſecundo eiuſdē operis, propria hominis elementa & proxima eſſe dicit ſimilares partes: & eodem loco, non ſolū propria hominibus, ſed & quibuſdā etiā animalibus ſanguine prędititis communia, vt Equo, Boui, Cani, & ſimilibus eſſe ſcribit. Hęc enī īquit arterias, venas, neruos, mēbranas habent. Sunt ergo hæc cōmunia homini & aliis elemēta. Ita nunc humores propria hominis elemēta eſſe

De elementis propriis hominis.

dicit, nunc communia animantibus omnibus, sanguine prȩditis, nunc partes similares propria homini, nunc communia etiam quibusdam aliis: tam varius & sui immemor fuit author, vt raro idem de eadem re omnino pronũciauerit, præsertim in his locis, in quibus exactam explicationem de aliqua re nequaquam instituit. Quare consulendi sunt illi loci, in quibus diligentius rem tractat. Id quod facit in secundo libro de elementis, vbi scribit omnium rerum communia elementa esse quatuor elementa mundi: elementa autem communia animalibus sanguine præditis esse quatuor humores: elementa vero communia animalibus sanguine non præditis, sunt inquit ea, quæ quatuor humoribus proportione respondent, propria autem singulis animantibus elementa, sunt propriæ cuiuscunque partes similares: etsi quædam sunt, quæ in multis communicant, vt equus, bos, capra, leo, omnia enim hæc neruos habent, membranas, ossa, cartilagines ligamenta, quæ partes etiam communia illis elementa statui possunt. Quod si aliquando Galenus similares partes dicit esse proxima hominis elementa, id meo iudicio facit, quod inter omnia animalia homo partes similares maximè vniformes & simplices obtineat. De quatuor humoribus alio loco plenius agemus nunc vero de illis solum tractabimus, quatenus fiunt ex aliis elementis, & nostra corpora ex illis tanquam ex elementis constant. pituita frigida est, & humida humore aqueo, bilis calida & sicca calido, & sicco, igneo, humor melancholicus frigidus & siccus siccitate terrena, de aereo autem humore & elemento ita scribit Galenus in octauo de placitis. Solum aereum elementum in corporibus animalium iuxta naturam suam in respirationibus, pulsibus, palpitationibus, inflationibus, œdematis, & flatibus apparet, quo loco post aliorum humorum enarrationem sanguinis non meminit. Constat autem eum esse aereum, id est calidum, & humidum: quod si aliquando eum temperatum esse scribit Galenus, non de quarto humore, sed de tota massa, quæ etiã nomine sanguinis

Similares partes cur dicantur elementa hominis.

De quatuor humoribus.

vocatur, eo quod ſanguis in eo abundet, intelligendum. Tradit idem author in octauo de Placitis elemẽta eſſe in nobis non actu, ſed potentia, quod de veris & primis elementis intelligendum videtur. Nam ſtatim poſtea ſubiungit, ex ipſis procreata alimentorum interuentu elementa, actu eſſe, nempe ſanguinem, pituitam, bilem vtramque. Nos autem oſtendimus prima elementa non eſſe potentia in corpore, ſed actu, inesse refracto. Auerroes autem negat, bilem, pituitam eſſe elementa, & actu eſſe, ſed ſolum ſanguinem, reliquos autem tres humores potentia in ſanguine contineri, non enim inquit dicitur corpus ex pluribus generari, niſi illa antequam generatio fieret, per ſe actu eſſent. At in vtero quando generatio fit, non eſt bilis, & melancholia actu, ſed mixta cum ſanguine: pituita vero remota eſt materia, cum ex ea nihil gigni poſſit, niſi prius in ſanguinem mutetur: vtramque vero bilem, nec propinquam nec remotam eſſe generationis materiam, cum neutra poſſit in ſanguinem verti, ſed in eo potentia ſit: quoniam cum ſanguis corrumpitur, ſæpe in eas conuertitur. Quod ſi inquit elementum non niſi potentia eſt in compoſito, non tamen contra fit, vt res quę in alia eſt potentia, ſit eius elementum. Quemadmodum enim fex, & ſpuma, non ſunt elementa vini, ſed eius excrementa, quæ ab eo dum concoquitur, ſeparantur: ita vtraque bilis excrementum eſt ſanguinis. Quibus quidem efficere vult Auerroes primo capite ſecundi coliget, corpus ex ſolo ſanguine conſtare. Porro antiqua videtur hæc fuiſſe quæſtio, non ab ipſo Auerroe orta, vt videre eſt apud Galenum in lib. ſecũdo de elementis, vbi ſcribit, quoſdam voluiſſe hominem conſtare ex ſolo ſanguine: melius tamen eos ſentire, qui ex quatuor humoribus eum cõponi aſſerunt: nec alia quidem vtitur ratione, quàm quod ſanguis in ſe reliquos potentia contineat. Id quod oſtẽdunt diuerſarum partium generatio, & purgatio corporis, quæ eos humores à ſanguine ſeparat. Nec dubitat quidem dicere, corpus ex illis conſtare, etſi potentia in eo contineantur.

An ex ſolo ſanguine, vel etiam ex aliis humoribus corpora fieri dicãtur

verum nos id antea refellimus. In mixto enim elementa sunt actu: verum non est par ratio de ipsa humorum massa, quæ est de ipsis primis elementis. Nam in generatione corporum manẽt vt ostendimus materia & forma elementorum: humorum vero forma corrumpitur, cum partes ex illis generantur. Præterea non vt elemẽta, sed nostrum corpus efficiũt, vt principiũ materiale. Proxima enim materia nostræ generationis (vt postea docebimus) sunt quatuor humores: qui suis qualitatibus & forma corruptis, ex eo quod ipsis subiicitur fiunt partes nostri corporis: quapropter illi non sunt elemẽta: quandoquidem non permistionẽ, sed per corruptionem, & nouam generationem, compositionem nostrã faciunt. Appellantur autem hac solũ ratione elementa, quia simplicia sint ad sensum, vt vera elemẽta sua natura, & absolute sunt simplicia. Nec agnoscit quidem Auerroes eandem esse rationẽ de sanguine, quæ est de aliis tribus humoribus. Nam sanguis eodem modo, quo alij humores, in tota massa continetur. Non enim id, quod in vtero Auerroes contineri dicit, ex quo partes formãtur, sanguis solus est, sed ex eo, & reliquis tribus humoribus commixtum, aliquid est: sanguis tamẽ appellatur eò, quòd plus sanguinis, quàm reliquorum in eo sit. Nec par quidem est ratio de vino & sanguine. Fex enim & flos vini ab eo omnino secernuntur, vt id postea, quod vere vinum est, post separationem illorũ, vnum & similare sit: in sanguine autem, id est, in massa illa, quæ in venis reperitur, etiam quantum fieri potest depuratissima, aliquid tamen semper omnium aliorum humorum est. Præterea quod dicit ex pituita non posse aliquid gigni, aut nutriri antequam in sanguinẽ mutetur, expendendum est. Non enim pituita, qui quartus est humor, vnquam in sanguinem mutari (vt alibi docuimus) potest: quandoquidem in generatione sanguinis simul necesse est vtramque bilem gigni, imò & ipsam pituitam: ex hac autem frigidissima & humidissima nequit per aliquam concoctionem procreari multiplex ea substantia contrariis qualitatibus prædita:

Sed quid obstat quominus dicamus hominem constare ex quatuor humoribus, sicut diximus constare ex quatuor elementis. Illa enim etsi sola per se subsistunt, tamen cum ad mistionem incipiunt venire, & imperfectiora corpora ex illis gignuntur, ex quibus postea alia fiunt, non alio modo in mixtis continentur, quàm quatuor humores in tota massa. Nam in herbis ex quibus gignuntur quatuor humores, & in ipsis quatuor humoribus elementa, non alio modo sunt, quàm sint humores in tota ipsa massa. Quare si ex quatuor elementis fatemur corpora constare, concedemus pariter non ex vno, sed ex quatuor humoribus idem fieri. Nũc illud sequitur docendum, quid ex elementis his fiat in corpore nostro, & cuius principij ea rationẽ obtineant. Ait ipse fieri ex calido, frigido, humido & sicco consimiles partes, non quomodocunque inter se mixtis qualitatibus, sed redactis ad certam temperiem, & hanc esse essentiam earum partium. Ex quibus quidem patet, cum authorem velle elementa formæ rationem in iis habere. Est enim forma essentia, & id, per quod res quælibet est, quod est: forte prima elementa possunt materiam & formam præbere rebus, cum materiam habeãt, ex qua partes nostræ fieri possunt, & qualitates, quæ formam certam rebus indere sunt aptæ. Sed vt de materia illa non est dubium, ita de forma postea disputabimus. Et quemadmodum certa est materia, quæ ex primis elementis sumitur, ita cõtrouersum semper fuit inter philosophos & medicos, ex qua propinqua materia similares partes gignantur. Nam Aristoteles putat omnes corporis partes animalium sanguine præditorum ex vna & eadem materia fieri, nempe ex sanguine: semen vero non materiam, sed solum formam exhibere: contra quem Galenus in libro de semine insurgit, nititurque probare semen & sanguinem mẽstruum præbere vim vtriusque principij, sed in semine effectiuum principium validissimum esse, materiale paucissimum: in sanguine verò materiale plurimum, efficiens vero imbecillum. Ac quod ex semine fiant aliquæ par-

Quattuor humores cuius principii rationem habeant in generatione nostra.

An omnes partes fiant ex sanguine vel quædam ex semine.

tes, ita Galenus probare nititur. Semen maris vel in vtero manet, aut exit at non exit, vt testantur mulieres, quæ aiunt semen maris non exire quando concipiunt, & quòd Hippocrates in libro de natura fœtus idem dicat: nullam præterea inueniri causam, quæ illud expellat: non quidem vterum, qui ad se semen allicit: non sanguinem menstruum in cauitate vteri contentum: neque enim eum illic contineri posse, quia fieret grumus. Manet ergo intus: & ex eo vel flatus gignitur, aut partes corporis. Atqui non potest semen dissolui in vaporem, quoniã in prima conceptione vterus non esset minor, sed turgidus ex copia flatus: atque ita etiam doleret ex distentione, propterea quod in eodem tempore ex dissectione appareat vterus circumiectus fœtui, nullo existente spacio intermedio pleno flatu. Addit non apparere quod flatus exeat per pudendum mulieris, quemadmodum inflatus venter ructu & crepitu sese à flatu tumoréque liberat. Fiunt ergo ex semine partes aliquæ. Quod etiam aliis rationibus probat, non enim posse venas, arterias, neruos, ossa, cerebrum & alias partes albas fieri ex alia materia, quã ex semine: quippe cum illæ sint exangues, & in longitudinem ductæ, ita vt lentam materiam exigant, quæ distendi & perforari potest. Præterea naturam temere agere, si materiam albam, crassam, & lentam eiiciat, propriam ad generationem illarum partium, vt sanguinem postea mutet in eandem substantiam, in quam necessario sanguinem mutari oportet, si ad illarum partium generationem futurus est aptus. Addit naturam ex eadem re duo potius, quàm vnum, si potest assumere. Igitur conuenientius naturæ prouidentiæ esse, si dicamns ex semine illam & materiam & vim sumere, quàm vim solam. Ait quoque seminis partem quantacunque ea sit, quæ vuluam attingit, membranam fieri: reliquum vero seminis, ex vi sibi insita attrahere, & immutare materiam, & ex ea cibum sibi præparare, altera vero vi expellere noxia. Scribit pariter mulierem per cornua vteri in medium vuluæ semen eiaculari, & illud

Galeni opinio & rationes quod quædam fiãt ex semine.

humectare vias, peruenireque vsque ad semen viri, & cum eo misceri, copularique membrani, quas fœmineum semen propria sua progressiones efficit, & illud simul alere virile: esse enim fœmineum semen, eo quod frigidius & tenuius sit, accommodatum alimẽtum masculino. Subiungit semen in plantis dare materiam & formam, & propterea reprehendendum esse Aristotelem, qui oblitus suorum principiorum, in plantis & animalibus naturæ opera diuerso modo explicet. Idem probat ex regeneratione partium. Nam quod carnosæ partes regigni possint, membranosæ vero & neruosæ nequaquam, non aliam putat esse rationem, nisi quod illis suppetit materia ex sanguine ad regenerationem, his verò amplius non adsit ex semine: quod nunquam, vel raro regigni solet: quanquam efficiens seminis ipsius causa perfectis animalibus inest, vt quę nunquam animal deserat. Postremo ex nutritione idem probari: oportere enim solidas partes ex semine fieri & nutriri, sicut carnosæ ex sanguine fiunt & nutriuntur: nimirum cum iisdem nutriamur, quibus constamus. Hæc & similia adfert Galenus, vt probet ex semine quasdam partes in corpore nostro fieri. Quę etsi ab omnibus medicis tanquam verissima sunt recepta, tamen arbitror ea nihil concludere, & Arist. opinionem longè probabiliorem esse. Nam Aristoteles non vult dissolui semen in vaporem, qui in vtero maneat, aut ab eo exeat, sed ait illud in minimas partes diuidi, & vnà cum sanguine misceri, & ab eo animalis partes procreari. Quod si quis concedat semen in spiritum dissolui, non tamen propterea sequitur quod scribit Galenus, oportere vterum distendi, ex distensioneque dolere. Nam ex tam exigua substantia, quale est semen maris, nequit tantus flatus procreari, qui vteri magnam cauitatem ita distendere possit, vt dolorem quoque pariat. Nec illud quoque sequitur, vt flatus sentiantur exire ab vtero eo modo, quo inflato ventre ructus & crepitus emittuntur. Concedimus si velit ex semine flatum excitari, & cum per mulieris pudendum exire, non tamen propterea sequetur,

Galeni opinio notatur, & Aristotelis probatur.

quod ille vult. Nam gulæ & intestinorum angusta est concauitas, per quam insensibiliter nequit exire flatus à ventre: vteri verò ceruix, & ipsius mulieris pudendum, facile admittere possunt exiguum vaporem absque sensu. At verò illud mirum est, quod scribit, in primo conceptionis tempore, ex disectione inueniri vterum circumiectum & astrictum fœtui. Nam quo pacto fœmina mortua, & extincta proinde retentrice vi, & omni alia facultate, potest vterus tantopere constringi, & circa fœtum contrahi. Illud vero quod scribit, semen non posse expelli à sanguine mẽstruo in cauitate vteri contento, quia illic contineri non potest, quin fiat grumus, non recipio, quia sanguis menstruus per vteri cauitatem decurrit, & trumbus non fit: & quid obstat, quominus hic vterum abluat, & illic inuentum semen secum rapiat fluentis aquæ modo, quæ terram, lapides, & quicquid inuenit in illis locis, per quæ defluit, vna secum trahit. Vnde ille quoque testatur optimum ad conceptionem esse tempus, quando menses fluere incipiunt, aut sistuntur: non autem quando abundantius profluunt, tunc enim semen extrudi & exolui: alio verò tempore sufficientem materiam ei suppeditari. Sed quid opus est, vt laboret in eo refellendo, quod sponte Aristoteles fatetur, semen inquam non in flatum mutari, nec exire, intus manere, sed tamen ex illo nihil fieri. Nam Gal. opinionem id maximè arguit, quòd non solum in semine, sed etiam in sanguine, materiale & efficiens principium esse velit. Nam vt hoc forte verum esse posset in semine, ita in sanguine absurdum est, vim aliquam efficiendi ponere: eam enim non solum in generatione, sed etiam in nutritione, auctione, & aliis actionibus corporis aliquando ostenderet, quod non facit, sed ille solum vt materia attrahitur, retinetur, concoquitur, & expellitur, easq; impressiones recipit, quas partes corporis præbere sunt aptæ. Nec valet quidem Galeni ratio de plantis, quod scilicet illarum semen materiam & formam præbeat, quia alia est natura animalis & generandi ratio, quàm sit in plantis. Nam mul-

tæ plantæ ſine ſemine ſponte ex terra naſcuntur. Nec in ipſis quidem animalibus eadem eſt generãdi ratio: fiunt enim quædam ſine ſemine, & illud oſtendit, idem non præbere efficientis & materiæ vim, ſi quædam animalia maſcula ſine ſemine ſolam vim in fœminas immittant. Addo quod ex eodem ſemine diuerſæ partes in plantis, vt vena, arteria, neruus, radix, caulis, ramus, folia, & fructus fiant: adeo vt ex generatione plantarum conuincatur ipſe vnicam materiam ponere etiam in animalibus, ex qua omnes partes fiant. At & illud negandum eſt, ſemen in plantis materiæ & efficientis vim præbere: nam materiam illæ ex terra ſumunt, ſemen autem poſteaquam vim & formam præbuit, contabeſcit, vt in tritico & fabis naſcentibus conſpicitur. Cæterum in regeneratione partium à ſe ipſo diſcrepat Galenus, cum dicit ſeminales partes regigni non poſſe, & poſtea fatetur venas & arterias paruas regigni poſſe, maiorẽ verò arteriam non poſſe. Eſt enim eadem ratio de parua arteria, quæ eſt de maiuſcula vena, quã dicit poſſe regigni. Erat præterea reddenda ratio de dẽtibus, quare illi ſoli inter oſſa regignantur, etiam poſt vigeſimum annum. Quod ſi non regignuntur albæ partes, tamen ratio non eſt ex defectu materiæ ſeminalis: quippe cum ea (vt ille non recte dicit) gignatur in venis & arteriis & non magis debeat ſuppetere dentibus, quàm ad generationem arteriæ. Sed cum antea dixiſſet non regigni defectu materiæ, poſtea dicit id fieri defectu efficientis. Mirum certe eſt, ſi in maxillis viginti annos portio ſeminis inditi à parentibus ſeruatur ad dentium regenerationem: putreſcat enim, aut concoquatur, aut aſſimiletur, vel digeratur & abſumatur breui temporis ſpacio neceſſe eſt humor, qui in cauitate aliqua corporis continetur: ex ſemine verò quod gignitur in nobis, non dicit (credo) dentes & venas regigni. Quod verò amiſſæ partes nonnullæ regignantur, aliæ verò minimè, non ratione materiæ ſpermaticæ deficientis fit, ſed alia ratione. Nam ſi ſemen fit in arteriis & venis, vt ille vult in libro de ſemine, & in hoc ſibi repugnat, quippe cum alibi

ſolis teſtibus & vaſis ſpermaticis hanc vim tribuat, cur non poterunt illæ ex ſanguine tantum ſemen conficere, quantum requiritur ad dentis & vaſorum regenerationem. Vt enim ſemen viri & mulieris dicit non ſufficere, niſi augeatur, cur ſemen, quod fatetur eſſe in illis partibus, ex ſanguine non ita augebitur, vt ſatis ſit ad regenerationem: præſertim quod maior ſit quantitas illius ad proportionem partis regignendæ, quàm eſſet illud in prima conformatione, quando tot partium materia erat. Addo ſi ſufficit ad augmentum, cur non ſufficiet ad regenerationem. Videmus enim augeri partes ſpermaticas, & caua vulnera etiam in decrepitis repleri: cum tamen partium incrementum iandudum ceſſauerit: tantum quidem de regeneratione natura eſt ſolicita. Quod ſi dentibus regignendis materia ſuppetit, cur etiam pro oſſibus aliis, venis, & arteriis non ſuppetet? Non ergo nequeunt regigni hæ partes, quod deſit illis materia ex ſemine. Nec hoc quidem fit, ob natam debilitatem, ob partis mutilationem, cum videamus callum gigni in oſſibus partibus frigidiſſimis. Petitur autem (meo quidem iudicio) ratio partim ex efficiente, partim ex impedimento, quod vicinæ partes præbent, aliquando verò ex materiæ defectu. Nam arteriæ, nerui, & venæ poſtulant certam figuram & formam, quam ſolum ſemen inditum à parentibus in prima conformatione vt opifex præbere poteſt. Non mirum ergo, ſi illæ non regignuntur, cum deſit à quo formari & figurari poſſunt. Nec valet hoc argumentum in generatione carnis, quia illa cauitatem, & certam figuram non poſtulat, ſed ſimplicem generationem, quam carnoſæ partes circunſtantes ſua vi, qua natę ſunt ſibi ſimile reddere, quod mutant, alterantque, prębere poſſunt. Impediunt pręterea partes carnoſę circunuicinæ, & ambientes venas, arterias, & oſſa, ne vena arteria & os regignãtur. Nam caro, vt quæ calida humidaque ſit, concoctrice facultate præualet: quo fit vt ſpatiũ vacuũ carne, prius repleatur, quàm poſſint exangues illę partes frigidæ & ſiccæ ex ſanguine eam portionem,

Ratio cur partes quædã regignantur, aliæ non

quæ ſibi deeſt, regignere. Vnde videmus dentibus regenerationem fieri, quia non ſunt vicinæ partes carnoſæ, quæ anticipent carnis generationem: conceditur ergo tempus in eo loco ad dentis regenerationem, à quo alius decidit. Sic etiam cuticula regignitur, cutis autem non: quoniam illa ſæpe aufertur non læſis partibus carnoſis ſubiectis, cutis verò non. Quòd ſi contingat ſolam cutem auferri, & ea quoque regignetur. Deſinunt quoque regigni partes deficiente materia, vt tandem dentes non regignuntur: quia ad ea loca ætatis curſu deſinit ferri ſanguis, qui ſufficiat ad regenerationem & ſimul nutritionem: accedente etiam frigiditate & imbecillitate partis, quæ nequit alterare & indurare materiam ad oſſis duritiem. Ita arbitror ſentiendum eſſe de partium regeneratione. Atque hoc auulſo Gal. fundamento, quod præcipuum putatur in hac re, facile erit alia refellere. Nam quod dicit ſpermaticas (vt vocat) partes ex ſemine nutriri, quia ex ſemine conſtant, falſum eſt. Non enim fit nutritio ex eadem materia actu, ſed potentia, qualis eſt ſanguis ad ſemen: alioqui concedendum quoque eſſet ventriculum, & alias partes ſpermaticas ex ſemine nutriri. Quod quàm abſurdum ſit, non ſolum Ariſt. ſed ipſe etiam paſſim fatetur. Sunt, vt inquit Ariſtoteles, mulieres, quæ aiunt ſe non emiſſo ſemine concipere. Quòd ſi non concipit abſque emiſſione proprij ſeminis, vt ego arbitror, & filiorum ſimilitudo ad matres oſtendit: tamen ſemen illius non requiritur ad generationem, quòd materiam aliquam præbeat. Nam quę tradit de vſu huius ſeminis Galenus, mente concipi non poſſunt. Ait enim mulierem per cornua vteri in medium vuluæ ſemen eiaculari, & illud humectare vias, & vſque ad ſemen viri peruenire, ac cum eo miſceri, & membranis copulari, quas femineum ſemen propria ſua progeſſione facit, & ſimul alere ſemen virile. Primum enim docet anatome, non eſſe communem hanc ſeminis emiſſionẽ omnibus feminis: quoniam muliebris vterus nulla eiuſmodi habet cornua, quæ in vtero vaccino ſunt conſpicua. Quod femineum
ſemen

ſemen humectet vias, hoc eſt rationi conſonum, ſed non ea ratione arbitror ad generationem eſſe neceſſarium: nimirum cum vterus mulieris, ex ſuo ſemine non requirat humectationē, qua vel ſuperfluò etiam abundat: vnde ſteriles mulieres potiſſimum exſiccatione ſanamus. Quid vero eſt quod muliebre ſemen ducat vſque ad ſemen viri & cum eo miſceat: locus enim vteri adeo amplus eſt, vt difficile ſit vtrumque ſemen in vno & eodem exiguo ſpacio conuenire: & ſi hoc fit, alia ratione accidit, quòd ſcilicet vterus viri ſemen ad ſe alliciat, & cum alio miſceat. Mirum quoque eſt vtrumque ſtatim membranis copulari, & eas fieri à progreſſione ſeminis fœminini. Mirum enim eſt, ſi ſemen quod confertim mouetur, membranam aliquam efficiat: aut ſi aliquando id facit, cur ſemper idem non facit: nam idem ſemper eſt progreſſus, idem impetus, eadem via & materia Nutriri ſemen maris à ſemine fœminino non concedit nutritionis ratio: nihil enim quod non viuit (eo etiam authore) nutritur, Quòd ſi hoc ſemen alterius ſit alimentum: male ſtatuit ille ex vtroque ſemine ſuppeditari materiam & formam. Quod enim in nutrimentum iam ceſſit, nequit aliquod iſtorum præſtare. Si verò ſemen mulieris ad generationem eſt neceſſarium, non illis rationibus quas tradit Galenus, hoc fit, ſed quòd vterum ad ſemen maſculinum attrahendum & auidius retinendum aptum reddat. Nam dum fœmina ſuo ſemine turget, grauata quodammodo eſt, & minus alterum expetit, in occultioreſque partes ægrius admittit: ſuo verò ſemine excluſo, vaſiſque propriis & teſtibus vacuatis, iam habet ex quo melius virile ſemen expetat, & illud recipiat & admittat, contineatque auidius. Quo pacto videmus maſculos poſt coitum, ſeipſis leuiores fieri, & cibi appetētiores. Eum verò, & alia officia auerſari, cum ſuo ſemine turgent, grauanturque. Quod quidem in ipſis mulieribus, quæ non coeunt, euidentius adhuc apparet. Nam illæ tormina in ventre, ſtomachi dolorem, cibi & potionis inappetentiam, vertiginem, animi defectum, conuulſiones, & propemodū alia infinita & hor-

renda mala experiuntur, vt Galenus etiam testatur libro sexto de locis affectis, nempe ex semine retento accidentia similia his, quæ venena parere solent, gigni. Non mirum ergo si ad conceptum, naturæ tantum inquam opus, sit necessarium semen excerni, ex quo vterus & vniuersum fœminæ corpus habilius redditur ad omnia munia obeunda. Hunc ergo præstat vsum fœminæ semen: aut si rationi consonum est illud, cum virili misceri: & principij vnius rationem habere (quando alioqui vt diximus similitudo filiorum ad matres defendi non potest) certe efficientis, non autem materiæ rationem subibit. Hoc etiam docet ex semine maris & fœminæ partes, quas ille spermaticas vocat, gigni non posse. Nam quo pacto ex tam pauca materia ventriculus, intestina, vesica, vterus, ossa omnia, cartilagines, ligamenta, tunicæ, membranæ, cerebrum, cutis, spinalis medulla, venæ, nerui, arteriæ tot tantæque partes fieri possunt. At si cum sanguine misceatur semen, ad seminis nutritionem, auctionem, & partium ipsarum generaionem (vt ille vult) minus probabilis redditur illius opinio. Nam si semen est, quod in sanguinem agere, & ex eo commoda capere debet, necessarium est, vt cum eo vndiquaque misceatur: nimirum quod actio non nisi per contractum fiat. Ergo non poterunt discretę hę substantiæ manere, vt ex vna certæ partes, ex alia verò aliæ fiant. Addo quod communis generationis ratio in aliis animalibus Gal. opinionem refellat. Nam docet experientia euidentissime pullos gallinaceos, & cætera omnia animalia, quæ ex ouis nascuntur, ex vna & eadem materia, nempe ex solo albumine procreari: nutriri autem ex vitello ita, vt ex eadem materia diuerso modo ab agente alterata, possint omnes partes generari. Id quidē illud refellit, quod scribit ille venas, arterias, neruos, & alias partes albas non ex alia materia fieri posse, quàm ex semine, cum sint exangues & continuitatem postulent, & propterea lentā materiam: nam natura hæc omnia incommoda facile euitat: & quæ nos putamus fieri non posse, nullo illa negocio perficit. Si enim ex sangui-

ne partes exangues, continuę, viscidę, durę molles, rarę, densę, aptè nutriuntur, cur ex eadem materia, quam natùra ex quatuor diuersis humoribus confecit, vt ad omnia sua opera esset apta, non poterunt fieri partes illæ. Non ergo semen eiicit natura, vt sanguinem postea mutet in ipsum semen, ex quo postea partes albæ fiant, (ita enim, vt inquit ipse, temere faceret) sed natura ex eo quod melius est, sua absoluit munera: nec tentat quod fieri nequit: igitur semine vtitur ad solam formam, quia ad materiam non poterat sufficere, & ea abunde ex sanguine menstruo suppeditatur, & in eoque prouidentia vtitur, cum non tentat ex vna re duo, quæ fieri non possunt. Sed quid opus est quæso vt Gal. tantopere in libro de semine laboret in Arist. hac opinione refellenda, cum in capitulo tertio, secundi de natu. facultatibus scribat os, cartilaginem, arteriam, venam, neruum, & cæteras exangues partes ex sanguine fieri, semen autem formam illis dare: & merito quidem. Est enim ea ratio seminis in generatione, quæ est coaguli in confectione casei. Vt ergo ex coagulo non materiam quæ capitur ex lacte, sed vim solam suppeditari dicimus: sic ex semine nullam partem gigni, manere tamen illud in vtero vt sanguinem mutet, & formam det, credere debemus. Id enim fieri nihil prohibet: & quæ prædicta sunt, conuincunt quantum assequi possimus in re tantopere incerta & in naturæ penetralibus arcanisque recòndita, Sufficiant ergo hac de materia partium similarium. Cæterum cum res quælibet ex sua materia & propria forma constet, posteaquam de materia partis similaris egimus, sequitur vt inuestigemus quænam sit illius forma. Est autem forma (vt omnes philosophi definiunt) quæ dat esse rei. Scribit autem Galenus in hoc loco, essentiam similarium esse commensurationem, calidi, frigidi, humidi & sicci, quod alio loco bonam temperiem esse diceret. Nam vt corpus vtcumque constitutum, similares partes habet ex temperie quacumque constantes: ita quod est optime constitutum (de quo hic agitur) easdem habeat oportet optime temperatas. Est

Semen esse vt coagulum.

De forma similariũ partium.

De temperamento.

ergo vt tradit Gal. temperamentum essentia similarium. Quod quidem an verum sit, an non, tunc demum intelligemus, cum nouerimus quid temperamentum sit. Est autem illud si verbi etymologiam spectemus mixtio: nam κρᾶσις quod nostri temperamentum vertunt, proprie mixtionem significat. Verum in hoc significatu temperamentum capere non possumus: cum dicimus illud esse essentiam & formam partium similarium, possunt enim elementa aliquid facere, quod forma illarum sit: verum mixtio illorum hoc esse non potest: quoniam mixtio formam præcedit & parit, ipsa autem mistio quo pacto forma esse potest, præterea temperamentum dicitur esse calidum, frigidum, humidum, siccum, quæ de mixtione dici non possunt: nec signa quidem quæ temperamentum ostendunt, mixtionem ostendunt. Quare Fernelius temperamentum definit esse non ipsam mistionem, sed mixtionis rationem, vel primarum qualitatum harmoniam & concentum. Sed ille in eundem errorem incidit. Nam vt mixtio, sic proportio eorum quæ miscentur, ad temperamentum requiritur, non tamen hæc temperamentum fuerit. Addo quòd videtur etiam in mixtione contineri proportio. Nam vt Arist. tradit, nisi seruetur proportio eorum quæ ad mixtionem veniunt, mixtio non fiet: non enim dicitur misceri guttula aquæ cum vase vini. Addit Fernelius mixtionem & proportionem subiecto idem esse, ratione autem differre. Sed nescio quo pacto mixtionem & proportionem velit esse in subiectis, quæ miscentur. Mens enim est, quæ proportionem in rebus notat & agnoscit, & natura ipsa, quæ seruata proportione eorum, quæ ad mistionem veniunt, mistionem & temperiem facit. Sed in eo error grauior est, quod temperamentum velit esse proportionem & harmoniam. Si enim est essentia similarium partium, & forma, quomodo erit harmonia. Perinde enim est, ac si diceret animam (quam Galenus temperamentum aliquando esse statuit) harmoniam esse. Quod ab Arist. libro promo de anima est confutatum. Dicimus tem-

Fernelii de temperamento definitio confutatur.

peramentum esse calidum, frigidum, humidum, siccum, proportionem verò & harmoniam nequaquam tales esse dicimus. Præterea temperamentum parere secundas qualitates, & causam esse actionis & diuersorum operum: quæ quidem harmoniæ & proportioni conuenire non possunt. Oportet enim (vt clarius dicam aliquid) esse reale, quod rem aliam parit: quod si illud non potest hoc facere absque certa ratione & proportione, tamen ratio & proportio non est id, quod agit. Et hæc ita clara sunt, vt superfluum ducam diutius in illis immorari velle. Definit Auicenna recte temperamentum, etsi Fernelius subabsurdam asperius vocat esse illius definitionem. Ait enim Auicenna temparamentum esse qualitatem, quæ ex mutua actione & passione primarum qualitatum prouenit. Docet autem quomodo fiat actio & passio in elementorum mixtione: quòd scilicet elementa in minimas partes diuidantur ita, vt vndiquaque se contingant. Eam definitionem, nescio quo pacto Fernelius refellere nititur. Ait enim Auicennam velle eam qualitatem, quæ ex mutua actione & passione elementorum in mixtione fit, esse simplicem, & eam superesse reliquis pereuntibus, à quibus est facta: quod nec somniauit quidem Auicenna. Tradit quidem ille ex quatuor qualitatibus elementorum aliam resultare: sed illam esse simplicem, & perire in ea elementorum qualitates, & ipsa elementa, non docet. Esse verò qualitatem ipsum temperamentum, cum ex qualitatibus fiat, & sequentes pariat qualitates, & actu dignoscatur, calidumque, frigidum, humidum, & siccum dicatur, plus quàm rationi est consonum. Quare non melior definitio inueniri potest, quàm quæ est ab Auicenna tradita. An verò temperamentum sit forma partium similarium, nunc tempestiuum est vt examinemus. Scribit de hac re Galenus multis in locis. Nam in libro primo de vsu partium cap. nono, ait per temperamentum carnem esse carnem, neruum esse neruum, & denique singulas partes id esse, quod sunt per temperamentum. Item primo methodi

Auicennæ definitio de tēperamento.

An temperamentum sit forma similarium.

idem hoc modo scribit. Ostensum est vnamquamque rem talem esse, qualis est, propter calidi, frigidi, humidi, & sicci temperamentum. Præterea in libro de constitutione artis & septimo methodi & tertio cap. primi de naturalibus facultatibus, habet fieri corpus similare: quod pro temperaturæ qualitate, aut sensu pollet, aut vacat, aut neruus est, aut os, & actionem edit tantum diuersam ab aliarum actionibus, quantum ipsa particula ab aliis, quæ illas edunt, est diuersa: differt autem vna ab alia temperamento. Quare qui vult actionem illarum seruare, temperamentum inquit seruet. Quinetiam in capitulo nono primi de elementis dicit ex calido, frigido humido & sicco non hominis solum, sed aliorum omnium naturam constare. Est & alius locus in textu primo secundi de natura humana, vbi ita legitur. Formas voco corporis naturas, quarum essentiam demonstrauimus in quatuor elementorum temperatione consistere. Montanus in primam primi Auicennæ alias addit rationes, quas Hippocrati & Galeno adscribit. Et hæc prima est, quicquid introducitur in materia ab agente tamquam finis & perfectio mixti, in quo etiam quiescit agens, illud est forma substantialis. At hoc est temperatura: nam in quacumque re, quæ generatur, semper suus motus est in qualitatibus primis: qui tandiu durat, quamdiu illa est adepta temperaturam. Secundo inquit, omnis forma substantialis, est actus primus, & illius perfectio cuius est, vt tradit Aristot. in libro de anima: temperamentum vero esse talem actum ostendit Galenus, cum dicit omnes actiones lædi & perfici à temperamento. Atque ita ex his & aliis nonnullis parum validis rationibus concludit temperamentum esse formam substantialem. Sed facile illius opinio refelli potest. Nam quod dicit motum eius, quod gignitur, tamdiu durare, donec acquisita sit temperies, & nihil præter illam sensus iudicio acquiri, concedi quidem potest, sensum non aliud agnoscere, quàm temperamentum. Sed ratio iudicat, in quibus aliud requiritur ad rerum essentiam, illud esse addendum: est autem id

Montani opinio quomodo temperamentum sit forma partium.

ipſum anima, quæ viuentium eſt forma & omnium actionum, quæ viuentibus ſunt proprie author: tanto quidem à temperamento differens, quantum viuentia corpora à vita priuatis diſcrepant. Temperamentum verò eſſe formam omnium rerum, eo quod ad illius mutationem lædantur, aut perficiantur actiones, abſurdum eſt credere. Nam ad actiones multa requiruntur, ex quibus vno læſo, illas lædi neceſſe eſt. An dicemus calidum influens à corde, aut partes inſtrumentarias, corporis eſſe formam, eo quòd illis labefactatis corporis actiones vitientur. Qui verò temperaturam negant eſſe formam, habent & ſuas rationes. Primũ enim dicunt ex quatuor qualitatibus fieri ſolum poſſe qualitatem: quæ cum accidens ſit, non poteſt eſſe forma ſubſtantiæ perfectorum corporum. Præterea actiones animalium & maximè hominis, à diuiniore quodã principio neceſſario prouenire. Montanus hęc opera fatetur fieri à virtute formatiua, & calore cœleſti, & hæc differre à temperamento: quibus conceſſis, neſcio quo pacto concludere poſſit temperamentum eſſe formam corporis viuentibus, Addunt illi Galenum in libro ſecundo de ſemine, cap. quinto idem ſentire. Illum enim eo loco, cauſam ſimilitudinis generis animalis, ex ſubſtantia ſumere: formæ vero ex ſeminis mixtione: maris vel fœminę, ex vtrorumque principiorum tẽperatura. Ex quo patet illum præter temperaturam, aliam ſubſtantiam & formam ponere cauſam eorum, quæ fiunt. Idem probare licet ex medicamentis purgantibus, alimentis, & venenis quæ agunt à tota ſubſtãtia: quæ quidẽ ſemper diſtinguit Galenus ab his, quæ agunt à qualitatibus & tẽperamento. Et merito quidem. Nam alioqui infinita abſurda ſequerentur. Si enim actiones & qualitates quæ in corporibus reperiuntur, non ex alia cauſa, quam ex temperamento proueniunt, erunt profecto mores & actiones porcorũ ſimillimæ moribus & actionibus hominum: nimirum cum caro ſuilla ſimilis ſaporis & temperamenti cum carne humana à Galeno eſſe dicatur ſeptimo methodi & alibi. Erũt quoque

herbæ, quas ad hominem temperatas esse scribit Gal. ita factæ & comparatæ à natura, vt idem præstare possint, quod homo, aut hominis partes similares: propterea quod idem temperamentum, aut certe simile obtineant: Oportet quoque in tunica oculorum, quæ vuea dicitur, & in floribus, & in corio equorum, boum, & aliorum denique animalium, in quibus varij & multiplices sunt colores, ponere varia & discrepantia tēperamenta: quod vicinitas ipsorum colorum, & ratio ipsa non admittunt. An dicemus equū ea parte esse pituitosum, siue frigidum & humidum, qua est albus: melancholicum vero, vel calidum & siccū, vbi est colore nigro. Miror profecto hactenus in scholis non esse animaduersam Aristotelis de hac re sententiam: qui aperte docet, quarum rerum forma tēperies sit: & in quibus prȩter temperiem, aliam formam ponere oporteat. Est autem locus de hac re in primo cap. secundi libri de generatione animalium, vbi dicit, dura, mollia, lenta, rigida & quicunque alij affectus partibus insunt animatis, à caliditate & frigiditate fiunt. At ratio, qua iam caro aut os est, non potest à qualitatibus proficisci, sed ab eo quod genuit, quodque est id actu, quod potentia est illud, ex quo gignitur. Ex quibus quidem patet similares partes, quòd similares sint, id est ex simili & vniformi substantia constent, id habere ex tēperie quatuor primarum qualitatū. Videmus enim tū in viuentibus, tum in aliis quæ vita carent, similarem esse eiusmodi substantiam: in quibus tamen nullam aliam formam præterquàm mixtionem & temperiem ex elemētis imaginari possis. At quod res viuat, aut non viuat, & planta sit vel animal, & animal diuersum specie ab alio, vel plāta ab alia specie diuersa, hoc à propria cuiuscumque rei forma prouenit. Et qui hæc non agnoscit, dignus non est, vt ad rerum naturam explicandam studia sua conferat. Porrò vt temperies causa est, vt aliquid sit similare: ita causa est secundarum qualitatum, quas elementorum qualitates, & ex illis temperies parit: cuius generis sunt durum, mole, lentum, rigidum,

Temperies quarum qua

viscidum, friabile & cætera huius generis. Sic profectò forma alias quoq; infert qualitates. Nam colores (vt diximus) varij in tunica oculi, & qui statim apparent in ipso ortu in partibus animalium, & plantarum, non ex alia causa, quàm ex forma prouenire possunt. Quantũ verò attinet ad actiones, in rebus quidem quę nulla sunt vita præditæ, causam referre oportet in ipsam tẽperiem in certa materia positam: ob eam enim & terrestrem materiam pyretrũ vim habet mordendi & exurendi: in aliis verò, quæ viuunt, facultates & actiones, quę fiunt, à partibus vt illę similares sunt, ad temperiẽ sunt referendæ, aliæ vero ad formam & animam tanquam ad præcipuam causam. Nam temperies necessaria quoque est, tanquam instrumentum: cibum enim concoquit corpus vi concoctricis facultatis, quæ ex forma prouenit. At sine calore nequit illa concoquere. Et calor causa est, quare illa quę concoquuntur, crassa viscidaque reddantur. Quòd homo irascatur rationeque vtatur, id habet à sua forma, quòd verò plus vel minus, melius, & deterius vnus quàm alius his passionibus subiiciatur, ad ipsam temperiem & materiam etiam similarium partium, vt suo loco ostendemus, est referendum: nam de his rebus ex altioribus principiis postea erit agendum. Atque ita puto de forma similarium partium esse sentiendum. Verum cum multa sint alia in partibus similaribus præter temperiem, vt magnitudo, figura, raritas, densitas, mollities, durities, & alia huiusmodi, cur est quod solam dicat temperiem & formam esse de essentia rerum: ratio est, quod pars, vt scribit Aristot. cap. tertio primi de partibus animaliũ, facta sit propter actionem: vnde essentiam habet ab illis, quæ ad actionem faciunt. At actiones partium similarium solum pendent à temperie, & forma, tanquam ab agente: ab aliis autem, quæ diximus, nulla in re mutantur, sed postea diligentius de tẽperamentis agemus.

litatum secundarum causa sit & quarum forma ipsa.

Instrumentorum vero in quantitate ac numero eorum, ex quibus componuntur, ac præterea

formatione, situ partium singularum, ac totius instrumenti.

Posteaquam docuimus quid sit pars similaris, quænam illius materia & essentia, sequitur vt idem doceamus de instrumentis corporis, ex quibus etiam sumũtur signa cognoscendi corpus bene vel male constitutum. Porrò siue dissimilarem siue compositam, siue organicam, siue membrum, aut secundario genitam partem voces, nihil referre multi putant. Partem enim organicam esse diffiniunt ex libro primo de elementis, quæ ex similaribus composita, ad vnam operationem, id est propriam edendam à natura est facta. Pręterea Aristoteles cap. primo primi de historia animaliũ partes compositas dicit esse instrumenta. Item cap. primo secundi de partibus inquit ille, instrumentariæ omnes (vt dictum est) dissimilares sunt, verum quod instrumentum non semper sit compositum ex similaribus, facile probare possum. Et primum quod Galenus libro tertio cap. vndecimo de naturalibus facultatibus scribat quędam esse instrumenta vt vterum, vesicam, quę ex vnica constant tunica. Secundo Aristoteles cap. primo secundi de partibus dicit cor constare ex similari substantia, & tamen instrumentariam partem esse propter formam suæ figuræ. Ex quo patet instrumentarias partes non semper esse compositas & dissimilares & secundo loco genitas: sed solum, quę compositæ sunt inter organicas, recipiunt illa nomina. Potest autem instrumentaria esse & simplex & composita: & cum simplex est, sola figura instrumentum facit. Quamquam tamen vix reperiri potest aliquod instrumentũm, quod ex pluribus non constet partibus. Nam vterus & vesica præter suã tunicã, neruos & venas recipiunt. Quare nõ addita similari aut dissimilari substantia definit Gale. primo methodi capitulo sexto, instrumentum esse partem, quę potest edere perfectam actionem, vt oculus visionem. Verum hęc definitio non comprehendit om-

De parte organica.

Partem organicam non semper esse compositam.

nia instrumenta. Nam Galenus cap. 4. de differentiis morborum ponit inter instrumenta, quę non possunt edere perfectam actionem, vt musculum & digitum. Quare definitio hęc solum comprehendit perfectum instrumentum. Erit autem communis omnibus definitio hæc: instrumentum est pars, quæ sibi propriam, & vniuerso corpori communem edit actionem: vt oculus edit actionem, quam nulla alia pars facit, & eam cõmunem vniuerso corpori: sic musculus motum voluntarium facit solus inter omnes partes, qui communis est vniuerso corpori. Sunt autem inter instrumenta quędam primi, alia secundi, alia tertij, alia ancipitis ordinis, vt Gal. eodẽ cap. dicit, & si generali aliqua ratione non definit in quo consistat singulorum natura: potest autẽ sumi ratio ex imperfectiore & perfectiore, siue completa actione inter partes instrumentarias. Arist. in primo cap. de historia animal. dicit quædam vocari μελη id est membra: quæ cum totius integritate describantur, habent tamen intra se partes diuersas sui generis opificia, vt caput: sunt ergo membra instrumenta maximè composita. Est porrò materia instrumentorum, similaris pars vna, vel plures, prout instrumentum est simplex vel compositum: fiunt enim instrumentariæ partes ex similaribus, quatenus similares sunt, non autem vt conformationem, aut magnitudinem in se habent, aut plures conueniunt ad illud componendum atque inter se coniunguntur: hęc enim pertinent ad formam instrumenti: spiritus verò & sanguis cum aliis humoribus elementa sunt, & materia similarium partium propinqua, & propria: instrumentorum verò non nisi materia remota. Propterea non hæc, sed partes similares instrumentorum propria materia sunt & dicuntur. forma enim instrumenti fit ex conformatione & magnitudine partis similaris, si instrumentũ simplex fuerit, id est vna similari parte fiat, alioqui etiam ex numero, præterea ex coniunctione, & continuitate partium similarium: tunc enim dicitur pars instrumentaria bene constituta & esse id quod esse

Pars organica quid reuera sit.

Instrumentorum materia.

De forma partis organicæ.

debet, quando partes ſimilares ex quibus fit, habet bene figuratas, aſperas, vel leues, ſolidas, vel concauas, & præterea iuſtam magnitudinem, & numerum, & ſitum, & connexionem inter ſe obtinentes, prout vſus inſtrumenti requirit: ex his enim omnibus fit inſtrumentum bene affectum. Quod ſi in aliquo iſtorum error fit, ad erroris proportionem labefactatur inſtrumenti forma. Sed cur eſt quod hæc quæ in partibus ſimilaribus ſunt, dicuntur eſſentiam partis inſtrumentariæ & formam præbere. Ratio eſt, quoniam eſſentia & forma partis, ſumitur ab his, quæ faciunt ad actionem partis. partem enim non dicimus inſtrumentariam, quæ nequit eſſe inſtrumentum animæ: requirit enim illa inſtrumenta ad ſuas actiones obeundas. Merito igitur fit, vt ea dicantur eſſe de eſſentia inſtrumenti, quæ ad actionem illius faciunt: faciunt autem (vt videre eſt in manu & in reliquis inſtrumentariis partibus) conformatio, magnitudo, numerus, coniunctio & continuitas partium: ex illis enim aptum redditur inſtrumentum ad propria munera obeunda. Atſi ita eſt, videbuntur plura eſſe ponenda de eſſentia inſtrumentariarum partium, quoniam plura ſunt, quæ illius actionem perficiunt & lædunt. Nam requirunt partes inſtrumentariæ calidum natiuum quod influit à corde bene affectum, & præſens: quandoquidem eo læſo, aut abſente læduntur actiones inſtrumentorum, vt in ſyncope, horrore, timore, & rigore apparet. Præterea ſi inſtrumentum aliquod vt manus conſtet ex ſolis oſſibus & ligamentis, habentibus propriam conformationem, magnitudinem, coniunctionem, continuitatem, & numerum, æqualem partibus, ex quibus manus componitur, lædetur actio inſtrumenti. Ad hæc ob qualitates ſimilarium, vt duritiem, mollitiem, craſſitiem, tenuitatẽ, laxitatem, aſtrictionem, raritatem, dẽſitatem, colorem, & alias ſecundas qualitates, quæ in ſimilaribus partibus ſunt, lædi actiones inſtrumentorum facile eſt oſtendere. Nam cutis durities, & mollities nimia in manu, ledit ſenſus & apprehenſionem. Obtuſo in-

Quæ ſint de eſſentia & forma partis

genio eos esse scribit Gal. in cap. 12. huius operis qui cerebri substantiam crassam habent. Ob raritatem & tenuitatem vasorum contingunt superfluæ expulsiones, veluti sanguinis profluuia, vt tertio de causis symptomatum cap. secundo docet Galenus. Quinetiam ob laxitatem ventriculus sæpe nequit concoquere: necnon ob colorem in cornea tunica visio læditur. A febre quoque offenditur actio instrumentorum, vt motus, sensus. Erit ne ergo intemperies morbus instrumenti. Sunt qui his dubitationibus manus dederint. Alij verò absurda dixerunt, vt illis respondere possent. Etenim Curtius secundas qualitates, & non solum temperiem pertinere ad essentiam similarium dicebat, & in illis sanitatem & morbum ponendos esse: quod prorsus Galeno & veritati repugnat. Nam qualitatum illarum vitia, symptomata sunt, & non morbi: quandoquidem illis non debetur curatio. Quid vero Fuchsius & Fernelius sentiant, paulo postea docebimus, cum de morbis agemus. Nunc satis est hæc ita attingere, vt faciunt ad formam partis instrumentariæ intelligendam. Dicendum ergo à constitutione partis primò separanda, esse communia instrumēta vt calorē, spiritum, sanguinem: quia illa non sunt firma in parte nec propria, sed communia instrumenta omnibus actionibus & partibus similaribus & organicis. Deinde absurdum est credere vitia similarium partium, quæ illis contingunt: vt similares sunt, facere morbos in partibus instrumentariis, etiam si lædant illarum actiones: quoniam similares sunt materia organicarum. Morbi autem vitia non sunt materiæ, sed ipsius formæ, quæ in materia est, & cum illa constituit partes. Sic essentia rerum, non à materia sumitur, sed à forma, quæ est in materia: vt domus non sunt lapides & ligna, quas non facit artifex, qui domum construit, sed forma, quam ille in lapidibus & lignis inducit. Igitur quæ sequuntur vel materiam similarium, crassitiem, tenuitatem, raritatem, densitatem substātiæ, ex qua similares componuntur, aut quæ sunt in forma similarium, nempe temperie, & tota ipsarum

Morbos non esse vitia materiæ, sed formæ partis

ſubſtantia, aut quæ ſequuntur temperiem & formam ſimilarium vitia, ſecundæ ſcilicet qualitates: hæc inquã omnia non faciunt morbos in ipſis inſtrumentis, quoniam vitia ſunt materiæ, ex qua inſtrumenta conſtant. Supponitur enim in omni re materia, cuius formam quærimus. Igitur detractis læſionibus actionum, quæ vitio communis inſtrumenti, vel materiæ contingunt, inueniemus actiones lædi & perfici à conformatione, magnitudine, numero, coniunctione, & vnione ſimilarium partium. Id enim patet ex ſimilitudine aliarum rerum diſſimilarium. Dicimus enim domum bene fabricatam, quando illa in materia ſubiecta debitam cõformationem, magnitudinem, numerum, coniunctionem & vnionem obtinet. Ex quibus etiam illud patet, non omnia vitia, quæ in partibus ſunt, lædentia actiones, emendari poſſe: nam materiæ vitia, quæ naſcuntur ex ſubſtantia ſubiecta, vt ex copia, inopia, craſſitie, tenuitate ſanguinis & ſeminis, ex quibus conformantur partes, emendari nequeunt. Ab eſſentia ergo partium ſimilarium & inſtrumentorũ ſumuntur ſigna, quibus cognoſcimus primum corpus eſſe optime conſtitutum: poſtea verò alia corpora, quæ ab optima cõſtitutione recedunt. Montanus ſigna ab eſſentia diſtinguit in ſigna ſumpta ab operationibus, & accidentibus: & neſcio quomodo inquit ſuperfluum eſſe fontem ſignorum ab eſſentia, eo quòd contineatur & repetatur in operationibus & accidentibus. Cum tamen longè diuerſa ſint hæc: nec oſtendere poſſit idem repeti & ſignorum fontes confundi. Nam eſſentia partis parit operationes: tantum ergo differunt, quantum cauſæ à ſuis effectis. Druſianus verò alia ratione de his dubitabat: idem enim putat eſſe ſui ipſius ſignum, quoniam credit eſſentiam per eandem eſſentiam cognoſci: quod quidem falſum eſt. Nam ex calido non cognoſcimus calidum, nec ex temperie temperiem, ſed ex his perfectam ſanitatem, ſiue optimam conſtitutionem in partibus ſimilaribus. Eadem ratio eſt de ſtructura par-

a materiæ noſtræ emendari non poſſe.

tium organicarum, & de his, quæ ſunt de eſſentia ipſius ſtructuræ.

Ex his vero, quæ de neceſsitate conſequuntur conſimilia.

Cum dixerit ſigna ſumi ab his, quæ ſunt ſecundum eſſentiam in corporibus, & ab illis quæ conſequuntur eſſentiam: docueritq; quænam ſint de eſſentia. & quomodo ab illis ſigna ſumantur: nunc docet, quæ ſint illa, quæ eſſentiam ſequuntur, primum ſimilarium partium, deinde organicarum. Et dicit ſequi eſſentiam ſimilarium, qualitates tactiles, viſiles & operationes.

Quantum quidem ad tactum à mediocritate, quæ in mollitie ac duritie conſiſtit.

Recenſet, quæ ſint qualitates tactiles, & quomodo ab illis ſigna ſumantur: omittit primas quatuor qualitates, quæ etſi tactiles ſunt, tamen ad eſſentiam pertinent. Sunt tamen aliæ addendæ qualitates tactiles, à quibus ſigna ſumimus, vt craſſum, tenue, aſperum, leue, ſolidum, denſum, flaccidum, rugoſum, longum, breue, magnum, paruum, pingue, macilentum, à quibus quidem ſigna ſumit in libro de temperamentis & paſſim alibi ad dignoſcendum corpus optime temperatum, & conſtitutum. In quibus illud maxime conſiderãdum eſſe arbitror, an hæc omnia proueniant à temperamento ſolum, vt vulgus medicorum ſibi perſuaſit, repugnante etiam ipſo Galeno, vt videre eſt in fine lib. ſecundi de temperamentis. Nam durum poteſt fieri ab occurſu duri, vt callus contrahitur conculcatione lapidis, vel ligni, non ſolũ à prima qualitate, nempe ſiccitate: non enim quod durũ eſt, habet vim exſiccandi: nimirum cum agendi vis, ſolis primis qualitatibus, & non ſecundis ſit conceſſa. Sic Gal. in ſecundo libro de ſanitate tuenda dicebat frictionem aſperam indurare,

An ſecundæ qualitates dictæ proueniant ſemper à primis.

A quo fiant durum, Crassum, tenue. Asperum. Tensum. Flacidum. Rugosum. Longum. Breue. Magnum. Paruum.

non quod siccam qualitatem corpori inducat. Ait idem in libro primo de temperamentis pilum esse siccissimũ, non tamen durissimum. Præterea crassum & tenue fit ex copia, vel paucitate materiæ, qualiscumque sit in ea qualitas. Ex plurimo enim sanguine matris in prima conformatione, partes similares crassas fieri necesse est, contra verò tenues: quod etiam Galenus in libro de symptomatum causis memoriæ prodidit. Asperum fit à plurima terrena substantia, etiam si corpus non dicatur sicci esse temperaméti: cum id non sequatur tunc temperamentum, sed substantiam ipsam. Tensum pariter redditur, ob subiectam substantiam plurimã: flaccidum verò & rugosum, ex eiusdẽ paucitate, vnde flaccida sunt membra & laxa, quæ non multam habét carnem, & tenuia ossa: tensa verò & solida sunt, contrario modo habentia. Longum, breue, magnum, paruum, fiunt etiam ratione materiæ. Nam ex multa materia & aerea, longæ partes fiunt: ex pauca & terrena breues: ex multa, magnæ, ex pauca paruæ, præsertim si aerea & aquea sit magnitudinem faciens materia. Item ex forma hoc prouenit: nã magni magnos procreant, graciles graciles, & obesi obesos. Ergo vt huiusmodi affectus fieri possunt à qualitatibus primis alterantibus materiam: ita ipsa materia qualicumque qualitate prædita, causa istorum est: & nonnulla ex illis, à secundis qualitatibus fieri possunt, alia formam agentis sequuntur, quæ omnia vel temperiem corporis ostendunt, vel cõstitutionem: nam etsi gracilitas partis intemperiem necessario non ostendit, tamen vitium in ea indicat. Etenim iniuriis externis maxime exposita est pars, quæ gracilis est.

Quantum ad aspectum, à calore optimo, & leuitatis atque hispiditatis mediocritate.

Dixit antea sumi signa ab his, quæ sequuntur de necessitate essentiam similarium partium, & hæc esse qualitates

litates tactiles, visiles, & actiones. Posteaquam egit de qualitatibus tactilibus, transit nunc ad visiles qualitates: & docet quænam illæ sint, & quomodo ab illis signa sumantur corporis optimè constituti. Sunt autem inquit duo, nempe color, & quæ circa asperitatem & leuitatem apparent. Addi possunt signa, quæ sumuntur à raritate, densitate, puritate & nitore, quæ apparent in substantia. Hæc enim visu potissimum dignoscuntur, & sua signa præbent. Inquit autem colorem optimum esse debere, qui ostendat corpus in partibus similaribus optimè esse constitutũ. Verum non docet, qualem oporteat esse optimum huiusmodi colorem: quem quidem in lib. de temperamentis, & alibi medium esse dicit inter album & nigrum: nunc verò ex albo & rubro compositum. At docendi ratio postulat, vt compositionis rationẽ & modũ explicet, nec illud satis apparet, cur talẽ esse sit necesse, qualẽ statuit esse oportere: id quod nos ex ipsa rei natura hoc modo ostendemus. Cum enim color efflorescat ex humoribus subiectis, talem oportet fieri colorem, qualem requirit proportio humorum à quibus fit. Debet autem (vt ille tradit in libro de constitutione artis) inter omnes humores plurimum esse sanguinis: deinde plus pituitæ, quàm bilis pallidæ: huius, plusquàm humoris melancholici. Quare color resultabit mixtus ex plurima rubedine, deinde ex albedine non parca, & ex flauitie partiore, & minima nigredine. Statuit præterea corpus optimè cõstitutum, medium esse inter asperum & leue, quas qualitates nos fortè rectius inter qualitates tactiles antea posuimus. Porrò intelligit, per leue, quod pilos non habet, & per hispidum, quod nimis est pilosum: ab istis enim in libro de temperamentis, & de optima constitutione signa capit. Verum non solum hanc differentiam in pilis notare oportet, sed etiam illas, quæ in colore, figura, consistentia, ortu, & interitu sunt Omnia enim inter hæc moderata habeat, necesse est corpus optimè constitutum: alioqui indicabitur excessus, vel defectus in materia, aut vitium in ipsa temperie, vt Gal.

Color optime constituti corporis qualis esse debeat.

cap.3. 2. de temperamentis & nos postea commodiore loco docebimus. Cæterum illud nunc explicandum venit, an color solum sequatur temperamentum: quod quidem mihi non videtur verum esse, vt iam antea diximus. Nam colores in tunica oculi, quæ vuea dicitur, sunt varij, & inter se diuersi, nempe viridis, ceruleus, niger: cum tamen totam ipsam tunicam eiusdem temperaméti esse, negare nemo possit. Multæ præterea sunt herbæ, quæ eiusdem sunt temperamenti (vt Galenus statuit) colore tamen longe diuerso. Sunt & flores minimi, veluti per puncta distincti, coloribus variis præditi, quorum temperamentum toties mutari, quoties variant colores in tam exiguo spacio, nemo quidem (meo iudicio) sibi persuadere poterit. Idem docent colores, qui apparent in plumis, & corio animalium. An quęso niger color in coruo, indicabit temperiem igneã & adustam: albus vero in alio, temperiem pituitosam. Sunt hæc, nugæ: quippe cum sus niger & pinguis humidus sit, aut certe habeat temperiem simillimam hominis temperamento (vt ille statuit.) Pendent ergo colores natiui, vel à temperamento, vel à forma: qui autem acquisititij, omnes à temperamento, quod materiam mutauit, ex qua colores sunt mutati. Raritas præterea & densitas sequuntur aliquando temperiem, aliquando verò materiam. Nam cum pauca est materia, ex qua debet fieri aliqua pars lata, vt est cutis frontis, necessarium est, eam tenuem fieri & ita tendi, vt multa foramina in ea fiant: vnde rara euadet: præsertim si aerea sit substantia: contra verò densa reddetur, ex multa & terrena substantia. Ad hæc puritas & impuritas, nitor & viuacitas in colore, non tam qualitates, quàm materiæ puritatem sequuntur. An credimus gemmas, & lapides (vt vocant) prætiosos, vt adamantem, carbũculos, saphiros, & reliquos huius generis, eum splendorem, quem obtinent, habere ob temperiem, & mixtionem elementorum? minimè profectò. Non enim illorum temperamentum tantum differt, quantum colore, splendore & nitore ipsi inter se discrepant. Ergo hæc

An calor sequitur semper temperamentum.

Raritatẽ & densitatẽ nõ semper sequi temperamẽtum.

Puritatẽ nitorem & viuacitatem in colore, non sequi temperamentum.

Corporis crassities & magnitudo temperiem nõ sequitur.

illis contingunt, ob puriſſimam, & maximè defecatam materiam. Adhæc craſſities & tenuitas corporis, materiæ copiam, & inopiam, & formam potiuſquam temperiem comitantur, magni enim & craſſi homines ſibi ſimiles gignunt ex multa materia, quacunque temperie prædita: quippe cum inter magnos & craſſos reperire liceat aliquos eſſe bilioſos, alios ſanguineos, alios verò alio temperamento præditos: quædam ergo ex ſecundis & tertiis qualitatibus formam, aliæ temperiem, aliæ verò materiam ſequuntur.

In operationibus à perfectione, quam & ipſarum virtutem appellamus.

Nunc proſequitur ſigna corporis optimè conſtituti, ſumpta ex actionibus ſimilarium partium: & dicit illarum actionum perfectionem prodere huiuſmodi conſtitutionem: explicátque quid per operationum perfectionem ſit intelligendum, nempe ipſarum virtutem. Qui locus, hic ſubobſcurus, clarus redditur ex 15. cap. lib. qui in ſcribitur Thraſybulus: vbi ſcribit eadem ratione robur actioni, qua bonum habitum ſanitati cõparari: quod enim eſt in ſanitate bonus habitus, id eſt in actione robur: & idem eſſe virtutem & perfectionem ipſius actionis, ſicut bonus habitus, virtus & perfectio eſt ſanitatis. Idem namque (inquit) eſt virtus, perfectio, & cuiuſque rei bonum. Sententia ergo eſt, optime conſtituta corpora, edere actiones ſimilarium partium perfectas, & ſua virtute præditas: tales autem eſſe robuſtas. Qua quidem in re vidẽdum eſt, quæ ſint actiones ſimilariũ partium: deinde an illæ omnes neceſſario ſint robuſtiores in huiuſmodi corporibus, quã in aliis temperaturis. Tradit Curtius omnes operationes eſſe ſimilariũ partium: nam ſenſum, vt viſionẽ, dicit fieri ab humore cryſtallino, & motum voluntarium à muſculo: & hæc propriè eſſe inſtrumenta harum actionum, & partes eſſe ſimilares. Præterea ad id facere ſcribit, quod habet Galenus, 7. methodi capite. 2. in

Virtus et perfectio idem.

De actionibus ſimilariũ partium Curtii opinio improbatur.

omni parte instrumentaria, esse vnam similarem, quæ præ ceteris præcipuam vim habet ad agẽdum. Verum ille euidentissimè errat. Nam primum adfero, quod in hoc loco habet Gal. similarium inquam, proprias esse quasdam actiones, alias verò esse partium organicarum, & à virtute vtriusque generis actionum, signa sumi ad optimam constitutionem dignoscendam. Deinde adduco quod habet cap. 4. in lib. de constitutione artis: vbi ad verbum scribit. Actiones partium duplices esse, quasdam simplicium ac similarium, alias organicarum & compositarum. Actio enim cruris vniuersi inquit ambulatio est: fit autem ipsius articulaturis, alternatim seinuicem extendentibus, incuruantibúsque. In hac verò administranda, musculorum genus inter cruris partes principatum sibi vendicat. Addit multa eodem loco: ex quibus ostendit duo esse genera actionum: vnum, quod solum ad similares partes, alterum, quod ad organicas propriè & re vera pertinet: Et meritò quidem. Nam similares partes, vt similares sunt, nihil debent habere diuersum in actionibus. Vt enim vna est illarum essentia, quæ fit per temperiem: ita est vnum genus actionum, quod proficiscitur ab ipsa temperie. Sunt autem istæ actiones naturales, attractrix retentrix, concoctrix & expultrix. Has enim edunt omnes similares partes, vt similares sunt, & præter has nullas. Motus autem, & sensus fiunt non à similaribus partibus, sed necessariò à dissimilaribus: quæ tantum natura & compositione inter se differunt, quãtum sensus & motus ipsi inter se discrepare agnoscuntur. musculus enim motum voluntarium simpliciter efficit: at ille pars est instrumentaria & composita: non quidem ex venis & arteriis, quæ non sunt de natura & essentia musculi: sed ex simplici carne & fibris neruosis, sine quibus nequit musculus esse motus instrumentum. Atque hanc compositionem visus facilè agnoscit, qui iudicat illius compositionem simplicem non esse, vt Curtius credit, species verò motus, vt ambulatio, apprehensio, & singularum partium: proprius motus, non

Omnes partes similares easdẽ habere actiones, & quæ illæ sint.

à solis musculis, sed ab omnibus partibus necessariis in vniuscuiusque instrumenti structura, obeuntur. Atque vt proprij singularum partium motus, compositi magis sunt, quàm motus ipsius musculi: ita illarum compositio euidentior est, quàm sit ea, quæ ad musculos pertinet. Neruus quoque cum sit proprium instrumentum sensus tactus, suam etiam habet compositionem ex sua carne fibrosa & membrana quadam, vt Galenus in lib. de placitis ostendit. Porrò in aliis partibus sensu tactus præditis, vt in cute, carne, maior quoque compositio apparet: quoniam differt etiam sensus in singulis partibus eo, quod in quibusdam sit insignis, exquisitúsque: in aliis vero obtusior. Qua quidem in re arbitror Aristotelem errare, qui in secundo libro cap. primo de partibus animalium, dicit sensum esse actionem partis similaris, nempe carnis. Nam si esset actio similaris partis, cur omnes similares non sentirent. Fallitur etiam cum tradit carnem esse instrumentum tactus. Nam sine carne in cute & neruis sensus fit. Neruus igitur est sensus tactus instrumẽtum: non quidem vt similaris pars est, sed vt neruus est, id est pars nata & facta à natura ad officium hoc in corpore exercendum, postremo, vt dictum est, neruus similaris pars non est. Ceterum in aliis sensibus propria est sensoriorum compositio pro natura cuiuscumq; sensus. Quòd si vna est pars in singulis sensibus, quæ præcipuam vim habet ad actionẽ edendã: tamẽ actio nõ est illius partis, sed totius sensorij. Nã etsi humor crystallin⁹ inter omnes oculi partes præcipui est momenti in visione faciẽda: tamen non ipsius, sed totius oculi actio dicitur esse visio. Est enim oculus sensorium ipsum, & sensorij sunt sensus, non partis vnius, quod in sensorio reperitur. Hæc enim si nec perfectam, nec simpliciter actionem partis instrumentariæ edere potest, vtique actio illius non erit sensus aliquis. Hoc ergo posito principio, quòd actiones similarium partium sint solum quatuor dictæ naturales: sequitur explicandum, an in corpore optimè constituto illæ sint perfectiores, quàm in

Sensum non esse actionẽ partis similaris ait Aristoteles.

Visionem nõ esse actionẽ humoris crystallini.

aliis aliter affectis. Certum autem est calidos & humidos, plura & ea perfectius concoquere, quàm temperatos: & biliosos (vt scribit Gal. in principio libri de alimentis) omnium optimè concoquere crassa & dura alimenta. Sunt etiam calidi & sicci ad retentionem omniũ aptissimi, & ad attractionem, excernendáque excremẽta. clara.n.est de his sententia apud Gal. in lib. de causis simptomatum naturalium facultatum. Huic obiectioni variè respõdent recentiores: sed illud est verius ex doctiorum opinione quod dicitur: corpora optimè constituta vniuersas actiones simul sumptas perfectiores habere, quàm habeant alia. Nam etsi calidi & humidi fœlicius concoqunt tẽperatis: tamẽ deterius attrahunt, retinẽt & expellũt. Sed his melius respõdere possumus, perfectionem actionũ nõ esse positam in eo, quod mediocritatem excedit in certa materia. Etsi enim biliosi, quæ duriora sunt, facilius mutãt & probe concoquunt: reliqua tamen non solũ mutant, & sed assant, & plusquã conueniat alterant. Temperati verò, materiam, quæ illis debetur, nempe temperatum, & mediocre in aliis qualitatibus alimẽtum, omnium optime concoquunt, & melius etiam forte quàm calidi & humidi. Itaq; cum temperata temperatis, vt præcipit medicina ad conseruationem conueniant: nec alia sint adhibenda, vt in. 3. commentario ostendemus, merito scribit Gal. illos perfectas edere actiones, & omnes & singulas. quoniã nulla est alia temperies, quæ mediocrem materiam melius attrahere, retinere, concoquere & illius excremẽta expellere possit. Quod enim perfectum est, perfecte agat necesse est. Eo autem quod perfecte agit, nullum perfectius excogitari potest. Ergo dictum Gal. intelligatur vel de omnibus actionibus simul collectis, (vt sentiunt doctiores interpretes) vel etiam de singulis, vt nos ex artis principiis excogitauimus, temperata solum temperatis, & mediocria mediocribus constitutionibus adhibendo. Nam circa hæc optimè constituta corpora omnium optimè agunt. Illud vero prætereundum nõ est, an actiones prędictę quas diximus esse similariũ

partium,proueniant ſolum à temperamento,vt Gal. hic tradit,an etiam ab alia cauſa. Non dubium eſt illas fieri ab anima: quando quidem nulla res quę anima ſit deſtituta, donata eſt illis functionibus: nam ob ſolam temperiem res calefacere refrigerare,humectare & exſiccare poſſunt: attrahere verò, retinere, concoquere & expellere minimè: hæc enim animæ reſidentis in corpore ſunt officia: temperamentum verò animæ,& illorum inſtrumentum eſt. Itaque partes, quòd ſimilares ſint, id habent à temperamento. quòd verò agant, habent ab anima, non vt ſimilares, ſed vt ſimilares viuentes has exercebunt actiones. Ex quo fit vt anima præcipua ſit illarum cauſa, efficiens ſcilicet: temperamentum verò inſtrumentum,ſine quo actiones illæ fieri non poſſunt, & cum quo melius, deteriuſque perficiuntur.

Ab his vero,quæ inſtrumentarias partes conſequuntur, à commenſuratione & pulchritudine omnium totius corporis inſtrumentorum.

Poſteaquam Gal. docuit quænam ſequantur eſſentiã ſimiliarium partium in corporibus optimè conſtitutis, & quomodo ſigna ab illis ſumantur ad eam conſtitutionem dignoſcendam, nunc idem docet de his, quæ ſequuntur eſſentiam partium organicarũ: & duo primum dicit eſſe, commenſurationem & pulchritudinem: deinde perfectionem operationum, quæ eduntur à partibus inſtrumentariis. Qua in re illud primum videndum eſt. An commoderatio illa ſiue proportio, idem ſint cum pulchritudine vel non, deinde quid ſit re vera pulchritudo, & ex quibus conſtet, poſtremò an idem ſint formoſus & pulcher. Porro Gale. in lib. primo de vſu partiũ ſcribit pulchritudinem nihil aliud eſſe, quàm optimam conſtitutionem: ſed non rectè. Nam rectius hic ait, pulchritudinem ſequi conſtitutionem ipſam: quam ſententiam etiam confirmat in 8. de placitis, vbi ſcribit

de pulchritudine.

pulchritudinem positam esse in mutua commoderatione partium. Non enim ipsa structura optima, vel proportio etiam, quæ agnoscitur esse in corpore, sed qualitas, affectus siue dispositio ex illis nata, ab oculis & iudicio probata, tanquam res aspectui iocunda, pulchritudo corporis censeri debet. Cęterum hoc loco Gal. pulchritudinem solum ponit in partibus organicis: tãquam tota sequatur illarum constitutionem: quod etiam asserere videtur in locis præcitatis ex lib. de vsu partium, & de placitis Platonis & Hippocratis. Verum mihi magis placet locus, qui habetur in Thrasybulo cap. 10. vbi ait duplicem esse pulchritudinem, fucatam & adulterinam vnam, aliam legitimam & veram, quę in vegeto colore, carnis moderata copia, membrorumque congrua compage consistit: quæ naturalem bonum habitum sequuntur. Quis enim eos vocabit pulchros, qui vel malo colore sunt præditi, aut graciles, vel crassi pręter modum: etsi interim proportio seruatur inter partes graciles, & crassas. Præterea Aristot. cap. 3. 4. Ethic. docet pulchritudinem non posse esse sine magnitudine, formosos autem esse posse, qui etiam minimi sint, si modo seruetur partium proportio: sic enim pygmæos inter homines, & pusilla animalia in sua specie formosa agnoscimus, & dicimus esse: pulchra verò nequaquam, nisi magna fuerint: & quanto maiora fuerint, tanto pulchriora censemus esse, si modo prædictæ accedant qualitates debita inquam proportio, carnis abundantia, & laudatus in singulis animalibus color. Ex quibus patet Gal. in hoc loco potius formositatem, quam pulchritudinem exprimere: hanc verò alibi depingit. Sed ex Aristot. addere debebat magnitudinem. Igitur corpus optimè constitutum necessario debet esse pulchrum, & formosum. Hæc autem solam sequitur compositionem partium organicarum: Illa verò vtranque compositionem, & materiam etiam conuenientem atque formam. Nam proportio, quæ in toto corpore conspicitur, sequitur constructionem organicarum partium: optimus verò color optimam temperiem qualitatum, & humorum: carnis au-

pulchritudinem non solũ sequi structuram partium organicarũ.

pulchri & formosi quomodo differunt.

tem abundantia multitudinem optimorum humorum. Magnitudo autem formam inditam à parentibus testatur: nam magni magnos procreant.

Ac præterea earum, quæ ipsis insunt virtute operationum.

Quemadmodum ex perfectione actionum similarium partium optimam temperiem, quæ necessario requiritur in corpore optime constituto, docuit cognosci: Ita nunc idem ostendit, ex actionibus partium organicarum: perfectæ enim illarum operationes, perfectam structuram, quam requirunt optime constituta corpora sequuntur, & testantur. Ac in illis eadem oritur dubitatio, quòd scilicet quædam deterius constituta corpora perfectiores edant actiones aliis, quæ optimè sunt affecta. Nam ad cursum graciliora sunt velociora: & crassiora ad functiones, & victorias athleticas aptiora, & validiora. Verum eadem responsio etiam conuenit, quod scilicet optimè cõstituta corpora, moderatos solum motus ad sui cõseruationem tentare debent, & eos omnium perfectissimè obeunt ita, vt nihil in illis desiderari possit. Excessus vero in illis fugiendi sunt: nec laudandi, nisi in corporibus à mediocritate recedentibus, quibus scilicet sunt moderati. Non enim (vt rectè scribit Gal.) hominẽ malè videre ideo dicere debemus, quod cum lynceo & aquila de visu contendere non possit. Satis enim esse, si illa discernere possit, quæ sunt apta sibi prodesse, aut obesse: ita quoque si optimè affectum corpus, quæ illi sunt propria obiecta, aptissimè tractare potest, nihil in eo, iure reprehendere licet: id autem cui nihil deest, perfectum est. Rectè ergo Gal. scribit hoc loco optimam structuram corporis optimas edere actiones: nec quærit in hoc loco, an alij quasdã actiones perfectius exercere valeant. Non enim ad alios comparatio fit, sed ad proprias actiones, propriaque obiecta: quæ cum perfectissime tractentur à propositis corporibus, merito perfectio & virtus in his actionibus esse agnoscitur.

Optimæ igitur conſtitutionis corporum ſigna indicatiua ſunt hæc.

Colligit Gal & veluti concludit ſigna corporis optime conſtituti eſſe illa, de quibus hactenus egit. Verum ſi optima conſtitutio, vt & hoc libro, & ex eo quem ſcripſit de optima conſtitutione, eſt idem cum ſaluberrima, quam paſſim tot conditionibus exornat, vt inſtar normæ Polycleti eſſe velit, meritò videbuntur multæ illius notæ prætermiſſæ. Ergo ſi quæ deſint, adiiciendæ, deinde illud expendendum eſt, quænam ex tota multitudine ſignorum meliora certioraque ſint: poſtremo in ſingulo genere notandum eſt, quòd cognitionem noſtram decipere poteſt. Porrò deeſſe aliqua ſigna ex libro de optima conſtitutione, & primo de temperamentis, & ex hoc etiam capite intelligere licet. In hoc enim capite cum diſtinguit optimam conſtitutionem ab ea, quæ parum ab optima declinat, hoc ſigno vtitur, quòd cauſis morboſis non æque reſiſtat, vt optima, quæ optima non eſt. Id quod etiam, tradit in lib. de optima conſtitutione: Difficile (inquit) optima conſtitutio in morbos cadit, ſed omnibus cauſis morboſis facilè reſiſtit tum externis tum internis. Id autem quod dicit facillimè, poſtea dicit multùm diuque: quaſi non ita intelligendum ſit, vt facillimè ſemper reſiſtat: ſic enim immortale fieret corpus: ſed quòd quantum humana conditio patitur, multum, & diu repugnet. Addit præterea eam conſtitutionem optimos habere humores. In libro verò de Euchymia & cacochymia, bona inquit corporis conſtitutio, quæ temperatiſſima eſt, & latos meatus vaſorum ad humores diſtribuendos habet, perpetua frui ſanitate poterit: modo ſufficiens cibum præcedat exercitatio. Sumit & ſigna in ſequentibus à iuuantibus & lędentibus cauſis. Nam temperati temperatis iuuantur, læduntur autem intemperatis. Qui vero intemperati ſunt, à ſimilibus læduntur, à contrariis bene habent. Prę-

Quæ ſigna hic omittat Galenus.

A facili & difficili repugnantia contra morboſas cauſas.

Ab humoribus.

termisit & signa, quæ ab excrementis sumuntur: nam etsi excrementa bona pro ueniunt à bonis actionibus: tamen illa sua separatim præbent signa & in hoc, & in aliis corporis statibus. Nonne etiam à causis, quæ huiusmodi procrearunt constitutionem, alia sumemus indicia. Nam bene constitutum, sanunque esse, & forè iudicabimus corpus, quod ex sanis parentibus est procreatum, in aere temperato, astris bene fauentibus, & postea bene educatum. Sumit & aliud genus signorum, in lib. ad Glauconem ex aliorum similitudine & proportione. Etenim filios iudicabimus optimè constitutos, qui similes sunt parentibus bene affectis. Addo quòd etsi signa quæ ab essentia sumuntur, fortè hic bene explicat: tamen plura alia sub essentia continentur, à quibus signa ducuntur ad ea dignoscenda, quæ in nostro corpore fiunt. plura quoque sunt causarum genera, quæ pariter suas præbent notas: quæ omnia ab eo, qui capita totius artis tradere velit, sunt vno capite comprehendenda: vt ex eisdem fontibus non solum corporis optimè constituti, sed & aliarum omnium rerum, quæ per signa sunt in medicina dignoscenda, indicia ducamus. Ergo docuimus in opere nostro de signis, signa omnia duci ab essentia rei, à causis rei, ab eiusdem effectis & similitudine. Porrò essentiæ nomine, rei formam, genera, differentias, partes, & proprietates comprehendimus. Causarum autem appellatione gignentes, fouentes, augentes, iuuantes, lędentes, & quicquid aliud efficere potest, in primis intelligemus. Deinde quicquid materiam vel propinquam, vel remotam præbere potest, aut instrumenti vicem subit, aut subiectum est, aut causa sine qua non, aut vt finis. Ab omnibus enim istis tamquam à causis sumi solent indicia: vt exemplis alibi docuimus. Effectus variant pro rei natura, de qua agimus: hic tamen ostendimus corporis constitutionem sequi qualitates secundas, pulchritudinem, actiones, excrementa, & alia quæ in nostro corpore fiunt, opera. Nunc videndum est quid in vno quoque genere signorum obseruandum sit, vt rectum fiat iudicium, & simul à quibus certiora suman-

A causis iuuantibus & ledentibus.

Ab excrementis.

A causis efficientibus cōstitutionem.

A similitudine.

ur indicia. In signis sumptis ab essentia similarium, cum tactu illa explorentur, animaduertendum ne inæquale temperamentum sit, ob anni tempora, animi affectus, somnum, vigiliam, quietem, motum, morbũ, & alias causas, quæ calidum innatum intendunt, aut euocant, vel intro compellunt. Nam hieme calor externas partes deserit, impulsus ad internas circumstantis frigiditatis vi: quo tempore iudicabis tactu frigidum esse corpus, quod longe etiam calidius temperato esse potest. Quo constat nos non posse in regione intemperata exacte iudicare, de temperamento optimæ constitutionis ex tactu. Debet & is qui iudicat, tactum habere exquisitum, & cutem benè affectam in mollitie, duritie, & aliis qualitatibus, que exactum sensum corrũpere possunt, si in aliquo vitiatæ sunt. Quod verò sumitur signum ab essentia partium organicarum, verissimum est, & certissimum in partibus, quarum structura sensu deprehendi potest. optima n. & commoderata partium organicarum structura, quæ visu iudicatur, nunquam fallere potest: quippe cum stabilem essentiam habeat in magnitudine, numero, conformatione, & coniunctione partium. Ceterum signa quę sumuntur ab his, quæ sequuntur essentiam organicarum partium, certissimam quoque prebent cognitionem. Pulchritudo enim quę ex debita proportione partium resultat, variari non potest, stante perfecta structura. Sic & actiones bonæ esse dignoscuntur ex bonis operibus. In his autem quæ sequuntur essentiam temperamenti, quemadmodum & in ipsa essentia, falli possumus. Non enim omnes Æthiopes calido sunt temperamento & sicco, eo quòd colore sunt nigro: nã illorum color ex Solis ardore prouenit. Vt ergo in regione temperata de colore cutis iudicandum est, ita nullam aliam oportet esse causam, quæ humores secundum naturam habentes mutauerit; nam in iracundia vniuersus sanguis concitatur ad cutem: non tamen propterea sanguineus est, qui ita afficitur. In timore liuidum fit corpus, deserente sanguine externas partes.

Fontes omnium signorum quos Author ponit.

Essentia quæ comprehendat.

Quid obseruandum vt ex signis fiat certa cognitio.

Consumpto per morbos humore, aut corrupto, colorem cutis mutari necesse est. In duro etiam & molli aduertere oportet, ne durum cum tenso aut concreto, aut molle cum flaccido confundamus. Qui enim multa carne abundant, vt tensam habent cutem, ita duri ab ab imperitis vocari possent; & proinde sicci: sic qui ex nimio frigore veluti concretum habent membrum aliquod, durum nõnulli idem existimarent. Eadẽ ratione quibus deest carnis copia, cutis flaccida redditur, & à nonnullis molle iudicatur esse corpus. Eodem pacto in pilis perpendendum est, an præsens, vel pręteritum temperamentum indicetur, an humorum quantitas & defectus, pro temperamento: nam potest nunc bilis abundare: cum tamen pili sint nigri, prioris tẽperamenti indicia. Multi pili multitudinem excrementi, & humoris ostendunt, non temperamenti alicuius naturam. Sed hęc alio loco commodius, persequemur. Ceterum signũ ab operationibus patitur quoque suas instantias. Fieri enim potest, vt aliquis iracundus sit, & ad alias animi passiones expositus: tamẽ vel religionis, vel pœnæ metu, eas mitigauerit, non mutato tamẽ tẽperamẽto. Sic quod à resistentia sumitur indicium, violari potest, vel metu, vel alia vi cogente. sæpe enim debiles, fortioribus melius resistunt, collectis ex ira viribus, & mortis metu. Id enim non tam structuram corporis validam, quàm rationem, quę periculum admonet: & irã, quæ vires excitat, sequitur. Iam verò & in iuuantibus, lædentibusque causis est, pariter adhibenda quædam animaduersio: ne scilicet quod materię ratione fit, id vitio temperamenti tribuamus. Non enim frigidi temperamenti iudicare debemus esse ventriculum, si ob crapulam, aut pituitæ iam genitæ copiam ex alia causa, piperis vsu, aut alia re calida iuuatur. Ergo cum nullum feré genus signorum inuiolabile sit, ex omnibus simul collectis, & his sublatis, quæ rectum iudicium impedire possunt, de hominis optima constitutione nos iudicare oportet.

Eorum autem quæ ab ipſa deficiunt, & adhuc tamen ſalubria exiſtunt, nonnulla quidem in conſimilium temperatura vitium aliquod paruum habent, nonnulla verò in inſtrumẽtariorum commenſuratione, & hoc quidem perexiguum. Accidit autem hoc vel in omnibus, vel in aliquibus, aut in vtriſque.

Propoſuerat Gal. ſe notas tradere velle corporum omnium ſalubrium, inſalubrium, & neutrorum. Qua in re primum fontes ſignorum aperuit, deinde eos accommodauit corporibus prorſus ſalubribus, id eſt optimè conſtitutis: quod enim optimum in omni genere eſt, aliorum regula eſſe debet. Nunc verò quo modo ex eiſdem fontibus liceat alias corporum differentias dignoſcere, explicat. Eſtque totius huius rei ſumma hæc, quòd ea, quæ declinant ab optima conſtitutione, talia eſſe deprehendantur ex maiore aut minore diſtantia eorum, quæ notata ſunt eſſe in corporibus optimè cõſtitutis. Itaque corpora, quæ non prorſus ſunt ſalubria, ſed tamen ſimpliciter ſalubria adhuc ſunt, exiguum aliquod vitium habebunt in temperatura ſimilarium partium, vel ſtructura diſſimilarium: quæ verò ſalubria vt nunc dicuntur, vitium habebunt in illis tanto maius, quanto magis recedunt à corporibus prorſus ſalubribus: & hæc quidem rectè ſunt dicta. Verum addere debebat eam quoque declinationem fieri in his, quæ eſſentiam ſequuntur, nempe in actionibus & accidentibus ſequentibus eſſentiam, necnon in cauſis gignentibus, iuuantibus, & lędentibus, ac in excrementis, & reſiſtentia ſubiecti, & aliis omnibus à nobis anteà enumeratis. Reliqua verò quæ habet in contextu patent.

Vitiorum verò genera eadem ſunt his quæ virtutem perficiunt, temperatura quidem in

consimilibus: numerus autem & formatio & magnitudo & situs in instrumentariis, vtrisque verò communis vnitas, quam & ipsarum continuitatem appellamus.

Cum dixisset corpora salubria, quę ab optima constitutione recedunt, cognosci ex eo, quòd vitium aliquod habent vel in temperatura, vel in structura organicarum, vel in vtroque, reddit nunc rationem, quare hoc fiat. Est autem ea ratio, quòd vitia sint reponenda in illis rebus, in quibus virtus & perfectio fuerunt posita. Et quoniam anteà de vnitate, & continuitate mentionem non fecerat, cum ageret de essentia similarium & organicarum partium: nec etiam posteà cum enumeraret vitia, quę reperiuntur in corporibus salubribus ab optima constitutione recedentibus, nunc repetit supradicta vitia, vt illis adiunctis, quæ in continuitate requiruntur, integrum numerum habeamus. Scribit ergo quædam esse propria vitia similaribus partibus, qualia sunt, quę pertinent ad temperiem: alia verò esse propria organicis, ea inquã, quæ nascuntur ex cõformatione, magnitudine, numero, & coniunctione partium similarium componentium organicas. Quod verò vitium nascitur ex vnione & continuitate partiũ, illud commune similaribus, & organicis hic esse statuit: & in lib. de differentiis morborum id hac ratione se probare putat, quod vnitas, & continuitas communis sit affectio partibus similaribus & organicis, & propterea in eo, quod commune est, communem fieri morbum. De qua quidem re antiqua est controuersia. Nam Auer. continuitatem, & veram vnionem solùm pertinere ad similares partes tradit: eas enim verè esse vnum, & sibi continuas: ac per illas instrumentarias partes fieri quidem contiguas, at non continuas. Ex quibus concludit morbum & vitia, quę fiunt in continuitate partium, solùm pertinere ad similares partes. Scripsimus nos quidem de hac re diligenter in lib. de generibus morborum: in quo quidem dissentimus à Gal.

An morbus in solutione continui sit cõmunis

similaris & organicis.

Auerrois opinio.

sed aliis rationibus. Nam continuum non ita propriè & strictè sumit Gal. vt philosophi. Quę enim sunt firmo nexu coniuncta, vt ossa ossibus & singulæ partes singulis, illa continua dicit esse. Auer. etiam ratio facit vt ea, quæ sunt propria organicis, ad solas similaribus partes pertinere debeant. Nam magnitudo, figura primò, & per se insunt similaribus, & postea per illas organicis: non tamen propterea essentia similarium sumitur à figura & earum magnitudine: quoniam illud solum de essentia partis esse dicitur, (vt in eodem opere ostendimus) quod facit ad actionem partis: Atqui pars similaris sub quacunque magnitudine & figura suas actiones probè exercet. Nos verò ostendimus vnionem, & continuitatem, solum pertinere ad partes organicas: idque eodem argumento, quòd scilicet similares partes ob diuisiones, quæ in illis fiunt, non impediantur exercere sua officia, modò constet temperies, & ipsis idoneum præbeatur alimentum: quod vulneratæ quidem partes maximè ostendunt, quæ non solum rectè nutriuntur, sed etiam regignunt carnem, cuius interuentu rursus vniuntur. Nec Gal. quidem ratio, qua vtitur ad communem hunc morbum inuehendum, aliquid concludit, si quid enim inquit. Secundum naturam reperitur commune similaribus & organicis partibus, quod animati functionem, aut vsum aliquem præstet, in eo vitiato communis morbus ponendus est. At vnitas communis est his partibus: quippe cum vna quæq; illarum dicatur vna esse, & vnam edere functionem, vnumque præbere vsum: in eo ergo ponendus est communis morbus. Nam primum quod de vsu partium scribit, recipiendum non est, cum ex sola læsione actionum, & non ex vsu morbos definiamus, & ipse ea vitia, quę vsum impediunt, non morbos, sed morborum causas esse dicat. Præterea ostendere illum oportebat, quē vsum pręstet vnio similaribus partibus vel alio modo conferat, aut illis obsit. Pręterea ex simili argumento efficeremus figuram, magnitudinem pertinere ad vtramque partem: quoniam communes

Quid sit de essentia partis.

Authoris opinio.

hæ

hæ sunt illis affectiones, à quibus figuratæ & magnæ dicuntur. Sed hoc falsum esse agnoscitur, quoniam similaris partis constitutio ab illis nihil patitur. Igitur vnio & continuitas solum pertinet ad instrumentarias partes. Stupidique propterea censendi sunt, qui noua excogitata interpretatione Gal. decretum eo se tueri putant, quòd elementorum vnio per morbos similarium vitietur. Nam non de vitio, quod contingit in mixtione & vnione elementorum, quod solum pertinet ad temperiem, agit Gal. sed de eo, in quo fiunt diuisiones à vulnerantibus, contundentibus, & his similibus: à quibus passim scribit author ille continuitatem & vnionem partium corrumpi. Nam si de ea vnione elementorũ intelligeret author, non posset eandem vocare continuitatem, & communem ponere partibus organicis: quippe cum vitia omnia, quę contingunt ex elementorum mixtione, ad solas duntaxat partes similares pertineant. Stat ergo firma nostra sententia, quòd nullus in solutione continui affectus sit salubris, vel morbosus communis similaribus & organicis partibus: & ea quidem in nostro opere pluribus rationibus confirmata.

In his autem ipsis generibus sunt corporum insalubrium vitia, secundum vtrumque insalubritatis modum.

Docuit quonam modo omnia salubria corpora dignoscere possimus, scilicet ex his, quæ sunt secūdum essentiam, & ex illis, quæ ipsam essentiam sequuntur. Cum enim illa sunt perfecta, optimam constitutionem esse significant: cum verò aliquantulum ab ea perfectione recedunt, non optimè quidem constituta sunt huiusmodi corpora, sed tamen salubria. Nunc docet eadem ratione cognosci insalubria corpora secundum vtrunque insalubritatis modum. Quia enim hæc corpora plurimum recedunt à corporibus optimè constitutis, non paruum, vt salubria, sed magnum vitium o-

ſtendent, vel in eſſentia partium, vel in his, quę eſſentiã ſequuntur. Porrò vtrunque vocat inſalubritatis modũ inſalubre ſimpliciter. & inſalubre vt nunc. Sic enim antea cum de diuiſione corporum ageret, duos hos modos poſuit.

Terminus autem, qui vtrunque diſtinguit, eſt operationum læſio ſenſibilis.

Dubium eſt à quo velit diſtinguere vtrunque inſalubre. Nam ſi diſtinguat ab optima conſtitutione, vt inſtitutum videtur exigere, quòd ſcilicet vtrunque inſalubre operationes habeat ſenſibiliter læſas: ſalubria verò nullam habeant, aut certè inſenſibilem lęſionem: quomodo diſtinguet inſalubria ab ęgrotantibus. Nam hęc poſtea dicet cognoſci ex ſenſibili læſione operationum: tanquam omnia, quæ ſunt in latitudine ſanitatis, & proinde etiam inſalubria, non habeant ſenſibilem læſionem. Sunt autem qui velint, hic diſtingui inſalubre ſimpliciter ab inſalubri vt nunc: nec aliter videtur res intelligi poſſe. Nam inſalubria vt nunc, etſi malè, (vt antea oſtendimus) tamen illa dicit actu ægrotare. Qui autem ægrotant, ſenſibiliter læſas edunt operationes. Verum in hoc reprehendendus erit Gal. quòd inſtitutum ſuum non proſequatur, in quo propoſuit ſe velle diſtinguere inter ſe primum optimè conſtituta corpora ab aliis omnibus per maiorem vel minorem receſſum in his, quæ ſunt de eſſentia optimæ conſtitutionis, & eſſentiam ipſam ſequuntur: quo fit, vt in hoc loco non debeat quærere diſtinctionem inter duos modos inſalubritatis: nimirum cum id non fecerit in ſalubribus. Porró ſententia eſſet clara, ſi (vt rei natura poſtulat,) vtrunq; inſalubritatis modum poſuiſſet in latitudine ſanitatis, & omnia inſalubria diſtingueret à propinquo ſtatu ægrotantium; hi enim à ſanis omnibus differunt, quòd ſenſibiles edant actiones. Sed hoc poſtea erat faciendum, poſteaquam notas tradidiſſet, quibus ſalubria ab inſalubribus & neutris diſtingui poſſint. Ego verò non ſolum hæc, ſed aliqua adhuc ex

his, quæ ſequuntur, negligenter ſcripta animaduerto. Veriorem tamen puto eſſe ſententiam, ſi intelligamus vtrunque inſalubre diſtingui à ſalubribus, recedentibus ab optima conſtitutione. Habent enim inſalubria conſtitutionem ſuam, & actiones ſenſibiliter vitiatas: ſalubria verò vt multum, & vt nunc nequaquam. Nec obſtat quod dixerim Galenum per ſenſibilem actionũ læſionem, ſana omnia ab ægrotis diſtinguere. Nã illius tractatio cogit nos ſenſibilem læſionem duobus modis ſumere: vno modo, quòd ſenſu deprehendatur: alio vero, quod inſigniter ſit vitiata. Atque illo modo vitia corporum ſalubrium dicuntur inſenſibilia, quòd ſenſu vix poſſint deprehendi: inſalubrium verò & neutrorũ mala dicuntur ſenſibilia: quòd ſenſu facile dignoſcantur, non tamen inſignem & inutilem actionibus humanis habeant læſionem. Nam ſi ſenſibilem læſionem intelligamus ſolùm, quæ poteſt ſenſu dignoſci, erunt vtique ſanorum & ægrotantium vitia pariter ſenſibilia. Nam poſtea in fine huius capitis ſcribit, ſenſum debere eſſe iudicem omnium, quę ſanis & ęgris contingunt.

Senſibilem læſionem actionis dupliciter ſumi.

Que verò ab optima corporum conſtitutione breue aliquid deficiunt, re vera quidẽ & ipſa in aliquo ſunt offenſa: non tamen id ſenſu cõpræhenditur. Diſtinguntur verò ex eo, quod magis, minuſue in operationibus exiſtit, acquia cauſis, quæ ægritudinem pariunt, non æque reſiſtunt. Quæ autem ſimpliciter inſalubria ſunt corpora, diſtinguntur ob id, quòd facilè à cauſis, quæ morbos commitendi vim habent, ſuperantur, & quoniam in vigore operationũ plurimùm deficiunt. In medio autem amborum collocantur ea, quæ neutra exquiſitè appellantur, & cum latitudine quadam.

Hæc verba ſatis videntur oſtendere ſe hic, & in proximo contextu oſtendere velle diſtinctionem

corporum, quę in latitudine sanitatis sunt inter se, & ab his postea, quę ægrotant. Nam corpora salubria, quæ parum ab optima constitutione recedunt, cognoscuntur esse non optime constituta, quòd re vera sint in aliquo offensa. Quod inquit (in aliquo) intelligendum est in his, quæ pertinent ad essentiam Nam cum dicat hæc vitia latere sensum, & postea ex operationibus distinctionem fieri, si pariter intelligeret offensam actionum sensu non percipi, quomodo distinctio fieri posset. Sententia ergo est, quod optimè constituta corpora, nullū penitus habeant vitium: salubria verò corpora vt multum, & vt nunc, vitium quidem aliquod habeant, (id enim necessario accidat his oportet, quę non optime sunt affecta,) Verum huiusmodi lapsus exiguus (eo authore) neque ab accidentibus sequentibus essentiam dignosci potest. Sed solum ex operationibus imperfectionibus & minore resistentia aduersus causas morborum. Verum sophisticam, & alibi damnatam doctrinam instituit. Nam affectiones corporis in lib. de sanitate tuenda, & hic post aliquot lineas, nonnisi sensu iudicari vult. Quapropter qui nouit optimam constitutionem qualis sit, sensu facile poterit dijudicare, quid illi desit, siue parum, siue multum illud sit, ac in ipsa ęssentia, vel his, quę essentiam sequuntur, positum. Nec magis licebit sensu deprehendere vnum quàm aliud, quoniam hæc pariter patent. Cæterum quod scribit de corporibus insalubribus, ita intelligendum est, quòd ea non solum facilius superentur, quàm salubria à causis morborum, & in vigore siue virture operationum, plurimum deficiant ab optima constitutione: sed quod etiam in ipsa temperie vel structura organicarum, atque in secundis qualitatibus euidentior appareat noxa Quòd vero scribit de sensibili læsione, & de eo, quod sensus iudicat, postea interpretabimur, cum hæc verba repetet in notis corporum ægrotantium. Illud autem solum addere volo, iam patere, male fuisse positum numerum fontium signorum. Nam quod scribit hic de resistentia maiore vel minore aduersus cau-

ſas morborum, à nullo expoſitis ab eo fontibus ducitur. Nec etiam conſtat, in quo velit poſitam eſſe hanc reſiſtentiam, & quas ob cauſas illa fiat. Credere enim quis poſſet, corpora optimè conſtituta, rarius non ſolum ægrotare, ſed etiam leuioribus morbis corripi: quod verum non eſſe agnoſcitur. Nam etſi ſæpe morbis non laborant, tamen non niſi grauiſſimis affici ſolent: propterea quòd temperata, & optimè conſtituta eorum natura, & quod eis ſubeſt robur, non niſi à magnis cauſis corrumpi poteſt: leuioribus enim reſiſtit, nec ab illis prompte mutari valet. Porrò cauſa cur eadem corpora rarius quàm alia, quæ ſunt malè conſtituta, in morbos incidant, petitur partim ab agentibus, partim verò ab eo, quod patitur. Nam cum efficientes morborum cauſę ſumantur vel ab his, quæ extrinſecus, vel in nobis agunt: neceſſe eſt, vt quę in nobis ſunt, minorem nocendi vim habeant, ſi corpus eſt optimè conſtitutum, quàm ſi aliter eſt affectũ. Etenim in illo ſomnus, vigilia, cibi, & potus, appetitus excreta, & retenta, corporis & animi motus, & denique quicquid ex nobis oritur, moderatum eſt, & propterea rarò vel nunquam fieri poteſt morbi cauſa. Iam vero moderata, quę ex his principiis oritur, appetentia, facit vt minus lædi poſſint optimæ conſtitutiones: quia enim non niſi moderata appetunt, paucioribus externis iniuriis obiiciuntur. Nam labori, calori, frigori, nauigationibus, præliis, minus ſeſe offerunt, qui ſibiipſis leges imponere poſſunt, quibus libidines corporis, atque ambitiones, diuitias, & alia cupiditatis ſtudia, effugiãt. Quia ergo internas non habent illi morbi cauſas, & externas pauciores, & læuiores, à morbis merito tutiores ſunt. Qua quidem ratione contingere videtur, vt bruta animalia rarius, quàm homines ęgrotent: deſunt enim illis animi cogitationes, quæ nos emaciant, & diuerſorum ciborum, & potionum, atque multarum rerum, quæ animum & corpus noſtrum diſcrutiant, appetitus. Porrò ex ſubiecti ratione idem etiam ipſis contingit. Nam qui optimam habent temperiem &

Reſiſtentia contra morboſas cauſas quomodo obtineant corpora optime conſtituta.

Bruta cur rarius quam nos ægrotẽt.

ſtructuram, vt mediocriter habent in calido, frigido, humido, ſicco, raro, denſo, molli, & duro, craſſo, & gracili: ita ex propria ſua compoſitione ſatis reſiſtunt omnibus morboſis cauſis. Quia præterea cum ea compoſitione vires adſunt validę, (vt anteà oſtẽdimus) ideo minus pati poſſunt, & recipere illatas ab aliis iniurias: nam, vt inquit Galenus, virtus fortis omnia contemnit. His igitur rationibus optima conſtitutio inter alias omnes rarò ægrotat: & omnibus, ac ſingulis morboſis cauſis ita reſiſtit, vt nihil in ea damnari poſſit: etſi interim à quibuſdam cauſis facilius vincitur, quàm alię, quę deterius ſunt affectę. Etenim externas cauſas difficilius admittit denſum & durum corpus, quàm temperatum: & per rarum prõptius tranſpirant noxij vapores & humores. Tamen præferenda ea conſtitutio eſt, quæ ad omnes iniurias ſimul ſumptas melius eſt affecta, & ad ſingulas repellendas moderate eſt cõparata. Quod enim in ſuo genere ſatis & perfecte etiam agit, in omni re illud perfectum cenſendum eſt, & pręferendum ei, quod in paucis ſolùm prævalet. Qua quidem in re ſuſpectæ falſitatis mihi videtur eſſe problema vigeſimumſecundum quintæ lectionis, non ſolum quòd interpres ad morbos trahat, quod pertinet ſolùm ad laborem & laſſitudinem, vt ex Gręca dictione apparet: ſed etiam quòd author putet temperata corpora facilius incidere in laborem & laſſitudinem, eo quod ſint moderata & æquabilia, & ex eo fieri dicat, vt ſi vna pars laboret, totum protinus ei compatiatur. Nã etſi partes, quæ ſunt eiuſdem temperamenti, facile admittunt eaſdem affectiones: tamen cauſę, quę afficiunt, non ſemper aptæ ſunt omnes partes afficere. Nam per morbos ſæpe lęditur ventriculus, hepate & aliis partibus nequaquam affectis: ſic per immoderatos motus ſoli articuli affici ſolent. Quod item eodem loco Ariſt. ſcribit temperata & moderata corpora facilius aliis curari à laboribus, eo quod malum in illis cõmune ſit, & proptereà debilius, quo ſe in plura ſparſerit, experientiæ repugnat. Nã facilius ſanamus vnius partis affectus, quàm totius corporis æqualia mala.

Quo fit vt tota ſanitatis latitudo in tres partes quarum ſingulæ, latitudinem habent non paruam, diuidatur. Erit autem prima quidē ſalubrium corporum, ſecunda neutrorum, tertia inſalubrium, poſt quæ deinceps ſequútur, quæ iam ægrotant, corpora, quæ ſenſibilibus operationum læſionibus diſtinguntur.

Ex præcedenti tractatione tandem colligit rei propoſitæ ſummam, nempe diſtinctionem corporum, quę ſunt comprehenſa in latitudine ſanitatis, & poſtea quo modo illa omnia differant à corporibus ægrotantibus. Dicit igitur totam ſanitatis latitudinem, in quatuor claſſes diuidi, & in prima comprehendi ſalubria, in ſecunda neutra, in tertia inſalubria. Deinde ait, in ſingulis partibus dari latitudinem. Ex quibus quidem verbis patere omnibus puto, quod anteà dixi, ſalubria, inſalubria, & neutra corpora neceſſario eſſe ſana actu, & non ſolum potentiam quandam habere ad ſanitatem, vt alij interpretes hactenus crediderunt. Deinde cum dicat ſalubria corpora & neutra contineri in latitudine ſanitatis, & latitudinem in ſingulo genere dari, non dubium eſt, quin intelligat omnia ſalubria & neutra, & non ſolùm illa, quæ ſimpliciter ſunt talia. Hæc enim latitudinem non faciunt: ſiquidem, quod prorſus non eſt tale, minimum recedit ab eo, quod prorſus tale eſt. Addo quod abſurdum eſſet ſalubre vt nunc, à ſanitate, per quam definitur, excludere. Quod ſi ſalubria omnia & neutra in latitudine ſanitatis poſita intelliguntur, idem quoque de inſalubribus intelligendum. Ex quo quidem ſequitur Gal. antea male definiuiſſe inſalubre vt nunc, illud eſſe, quod ægrotat. Nam vbi erit latitudo inſalubrium magna, quam dicit eſſe in ſanitate, ſi excludas à ſanitate inſalubria vt nunc? Rectius ergo hic ſcribit, poſt inſalubria, omnia inquam, ſequi corpora ægrotantia. Sed quod ſcribit illa cognoſci, & diſtingui à ſanis, per ſenſibilem læſionem operationum,

Locus qui expreſſe docet Gal. male definiuiſſe inſalubre vt nunc.

eget animaduersione. Nam cum paulo antea dixisset optime constituta corpora omnia optima & perfecta habere: alia vero, quæ ab illis recedunt plus vel minus vitiata in aliquo esse, & postea scribat sensum debere esse iudicem perfectionis, & imperfectionis, virtutis, & vitij, quæ in omnibus propositis corporibus reperiuntur: quo pacto quæso solùm læsiones ægrotantium hic sensibiles esse statuit. Dicã de hac re quod sentio, Gal. inquam hoc vocabulo (sensibili) hãc tractationem non solùm hic, sed vbique alibi obscuriorem reddidisse. Nã si sensibile intelligit vitium, quod sensu deprehẽditur, vniuersi lapsus ab optima constitutione erunt morbosi. Nimirum quod nonnisi sensum velit illorum esse iudicem. Alio ergo vocabulo debebat morbos, & quæ ad eos pertinent, exprimere, quòd scilicet ægrotantia corpora edant inutiles actiones ad vitæ officia obeunda. Alij vero, qui insalubres sunt, vel alio modo ab optima constitutione recedentes, edant quidem actiones deteriores, quas tamen nemo ita damnare debeat, vt medicina quærenda sit, quæ illis succurrat, tanquam morbo laborãtibus. Vel ergo verba mutanda sunt cum res mutantur, aut quod sensibile dicit, non eodem modo ab eo authore vsurpari intelligendum est. Nam (vt ante diximus) sensibilis læsio aliquando capi debet pro ea, quæ quocunque modo sensu depræhendi potest recedere ab eo, quod est perfectum. Aliquãdo vero idem est sensibilis læsio operationis, cũ actione, quæ ad vsus humanos est facta inutilis, quales sunt illæ, quæ insignem habent læsionem: & quoniam illæ maximè sunt sensibiles ob insignem ipsarum exuperãtiam, ideo forte à Gal. sensibiles nomine vniuersali sunt nuncupatæ. Hanc nostram interpretationem videntur confirmare, quæ statim sequuntur. Nam actiones, quæ fiunt cum dolore, vel cum motibus deprauatis, scribit Gal, manifestam habere determinationem, id est euidentes notas, quod à morbis proficiscantur. Debiles vero functiones ait dubias esse, an nascantur à morbo, vel mala sanitate, vel alio statu, nisi magna sit debilitas: tunc

Verbum sensibiliter læsum confundere hãc tractationem.

enim iam euidẽter dignosci huiusmodi imbecillitatem non nisi à morbis nasci posse, tanquam idem sit sensibilis & insignis noxa. At vero quoniam non solum in hoc verbo, sed in tota morbi definitione obscuritas est à paucis hactenus intellecta, & quæ nos de ea re memoriæ mandauimus, à nonnullis sunt reprehensa, operæpretium esse puto hic Morbi definitionem examinare, vt non solum meipsum defendam, sed magis vt sequentibus lucem præbeamus: quæ nequaquam inteligi possunt, nisi res hæc planè sit nota. Et quoniam non est facile morbos à symptomatis, siue à suis effectis & causis separare: ideò de illis quoque erit agendum, ac ab eo quod illis omnibus commune est, auspicandum. Est autem id, quod præter naturam esse omnia hæc dicantur: de quo verbo controuersia est inter interpretes, quemadmodum etiam de suo contrario quod est secundum naturam. Nam cum Arist. in 2. Physic. docuisset naturam esse materiam vel formam, & magis hanc, quàm illam, vocandam naturam esse, & illa habere naturã, quę huiusmodi habẽt principiũ, subiungit illa esse secundũ naturã quæcunq; habẽt huiusmodi principiũ, & quęcunq; his insunt secundũ se, vt igni ferri sursum. Hoc n. inquit natura non est, neque habet naturam, sed à natura & secundum naturã est. Quibus quidẽ verbis, cum potius exempla quædam ponat eorum, quæ sunt secundum naturam, quàm ipsum definiat, quod secundum naturam dicitur, reliquit nobis multa, in quibus merito dubitare possumus. Nam cum quædam dicantur etiam esse præter naturam. Alia à quibusdam contra naturam, & illa in eo loco non definiat, nec etiã exemplis patefaciat, necesse est in tota ipsius tractatione, atque etiam in nostra facultate, quę ab illa nascitur, cõtrouersias oriri. Dubium enim esse potest, an morbi sint secundum, vel præter, aut contra naturam. Idem etiam contingit de morte, de motu elementorum, quo illa in contrarium feruntur: veluti cum ignis deorsum pellitur, aut terra sursum attollitur, vel cum motu cœli elementa rapiuntur, & circũuoluuntur. Gal. præterea di-

De eo quod est secundum præter, & contra naturam disputatio.

cit putredinem esse præter naturam Arist. vero secundum naturã corruptionem. Est etiam cum scribit Gal. quædam fieri solum præter naturam, alia verò hoc addito, quod toto genere præter naturam sint. Præterea est locus in lib. 4. de generatione animalium cap. 4. vbi Arist. scribit aliquid esse monstruosum, esse rem præter naturam, sed præter eam, inquit, quæ magna ex parte fit: nam præter eam, quæ semper, & necessario est, nihil fit. Verum in rebus his, quæ magna quidẽ ex parte ita fiunt, sed aliter etiam possunt fieri, euenit quod præter naturam consistit: nam & inter eas ipsas, quibus accidit quidem præter hunc ordinem, sed nunquã quolibet modo, minus mõstruosum esse videtur: quoniam quod præter naturam sit, idem etiam secundum naturam quodammodo est, cum naturam materiæ, natura formæ non superat. Quamobrem nec ea monstri nomine appellantur: neque vbi fieri aliquid solet, vt in fructibus, veluti si vitis quoddam genus quod capneã vocant nigram vuam ferat, quæ albã ferre solebat, mõstrum id esse non putant: quoniã sæpissimè id facere ea soleat, causa est, quod sua natura inter albã & nigram est. Itaque non lõgè disceditur, nec præter naturã ferè, non enim in aliã naturã trãsitur. Quo loco etiã gradus quosdã ponit inter illa quæ sunt præter naturã. Nam si vitiũ accidit in partibus principalibus maximè illud mõstruosum est, & præter naturam, nec viuere possunt, animalia, quæ ita sunt affecta. si in aliis vero hoc fiat, veluti si quis nascatur vno accressente, vel deficiẽte digito, minus mõstruosum est: sed magis adhuc, si hepar & lien suũ situm inuicem cõmutant. Mõstruosum verò & præter naturã magis est, si absq; liene nascatur quispiã. Hæc ergo & similia dicuntur, & inueniuntur scripta de eo, quod est secundũ & præter naturã. Quæ quidẽ sunt obscura & incerta, quia definitiones, & principia eorũ nõ sunt posita. Quòd si Arist. Interpretes semina, quę ipse de hac re posuit in 2. Physi. excoluissent, clariora nobis omnia essent: sed cũ illi obscuriores suas interpretationes quã sit authoris dictio reliquerint, nec

spectauerint an ea, quæ ipsi tradunt, cõplectantur particularia omnia, quę alibi Arist. de hac re docet difficultaté nequaquã minuerũt. Ac ne lõgius abeas, Simplici⁹ illud appellat esse secundũ naturã, quod fit secundũ rationẽ naturę, & quę habẽt propriã perfectionẽ. Qua ratione cæcitaté ab ortu, & omnia quę in priuatione consistunt, nõ esse secundũ naturã asserit: quia illa nõ sunt perfectiones rei. Addit etiam morbos non esse secundũ naturã: quoniã quod secundũ naturã est, dicitur de solo, quod accidit cõsulto, & ex proposito naturæ. Idcirco secundũ naturã dicimus sanari quempiã, inquit ille, sed ægrotare, natura accidere, cũ sit præter naturã, esse tamẽ, id natura, cũ perinde fiat, ac si fieret per actionem naturæ. Cuius quidẽ interpretatio authori suo non cõuenit. Nam Aristo. in lib. 4. meteorologicorum, Putrefactionem, quæ corruptio est, naturalẽ vocat, & ea quidem est secundũ naturã, si ex naturæ principiis, & à natura ipsa fit. Præterea vt vita, ita & mors naturalis secũdum naturã est, & dici debet: quippe cum vtraque fiat a natura ipsa, & ex principiis quibus constamus. Addo quod Aristo. in loco præcitato in lib. de generatione animaliũ dicat mõstra quodammodo esse secundũ naturã: cum tamen in illis nulla sit perfectio, nec electio naturæ nec propositum. Postremo debebat Simplicius aliquid scribere de his, quę sunt præter naturã. Ego vero (vt dicam quod de hac re sentio) arbitror non aliter posse hæc explicari, quàm ex cõsideratione ipsius naturę. Nam si natura est forma & materia, sequitur illa esse secundũ naturam, quæ fiunt & procedunt ab ipsa natura: vnde sequitur vt illa maxime dicantur esse secundũ naturam, quæ proueniunt ab vtroque principio: secundi ordinis sunt, quæ solùm ab vna natura fiunt. Et quoniam forma est magis natura quàm materia, ideò in quibus forma seruatur, & formæ vis, illa magis secũdũ naturã sunt, quàm alia, in quibus forma, vel penitus est deperdita, vel obscura residet, propria tamẽ materia remanet. Ea verò in quib⁹ nec forma, nec materia similis seruatur, nullo pacto secũdũ naturã vocari possunt. Vt ergo illa prima, in quib⁹ formæ & materiæ vis dñatur,

Simplicius quid sentiat de eo quod est secundum naturam & præter naturam.

Simplicius reprobatur.

Authoris opinio.

Quæ sint toto genere secundum vel præter naturam.

planè secundum naturam sunt: ita hęc vltima, tota genere præter naturam censenda sunt esse: quoniam tota natura in his deficit: media vero inter hæc extrema, re vera, & perfectè non sunt secundum naturam, nec prorsus præter naturam, sed mixta: propterea secundum, & prętet naturam rectè vocari possunt. Itaque animalia, & propriae ipsorũ partes, optimè dixit Arist. esse secũdum naturam, quia constant ex perfecta vtraque natura, propria inquam forma & propria materia. Ita motus, actiones, qualitates, & alia, si quæ sunt, accidentia rebus, dicuntur esse secundum naturam, quoniam formam & materiam sequuntur. Generatio verò lapidis in renibus & vesica, & lumbricorum in intestinis, toto genere sunt præter naturam Galeno etiam authore: quoniam nec illorum materia, nec forma talis est, qualis est materia & forma nostri corporis, & partium, in quibus ea gignuntur. Cæterum monstra, vt rectè scribit Arist. præter naturam quidem sunt, sed etiam quodammodo secundum naturam. Nam in illis materia seruari solet, sed naturalis forma mutari: veluti si homo nascatur pedibus, vel capite, aut alia parte suilla: quatenus enim materia subest illi apta ad hominis proprias partes effingendas, secundum naturam: quatenus verò forma partium hominis mutata est, eatenus quod præter naturam est, locum habet. Quod si nec caput, nec alia pars animalis figurata est, sed aliquid deforme pro hominus membris est effectum, monstruosa & præter naturã magis apparet huiusmodi cõpositio. In quo genere videntur reponẽdæ molæ mulierũ, quę sunt carnes informes, exiguis motibus prędite, mediam quandã inter viuentia & non viuentia æmulantes naturam. Tantum ergo recedunt res ab eo, quod est secundum naturam, quantum absunt à propria materia & forma. Et quoniam gradus plurimi (vt diximus) dantur, ideo merito quædam plus vel minus secundum, & præter naturã esse dicuntur. De extremis verò dubium non est: quoniam quæ perfectam habent in se vtramque naturam, illa secundum naturam: quæ uero nutram habent in se naturam propriam, pror-

Quæ secundum & præter naturam dici poßint.

Molæ mulierum quomodo preter naturam.

ſus ſunt ptætèr naturam. Ac vt ad iſta principia referamus particularia, mors dicitur aliquando eſſe ſecundum, aliquando verò præter naturam Nam quæ ab internis principiis fit, nullo extrinſeco accedente, merito naturalis, & ſecundum naturam dicenda eſt. Quæ vero ex erroribus, vel violentia aliqua accidit immatura, violenta, non naturalis, nec ſecundum, ſed præter naturam iudicatur eſſe: quoniam etſi fortè adiuuant illam etiam principia, quæ in nobis ſunt, vt calor, frigus, tamen principium motus non incœpit à natura. Iam vero morbi omnes præter naturam cenſentur eſſe ea ratione, quod nullo accidente errore, à natura non fiant. Nam naturalis mors (vt rectè etiam ſcribit Ariſtot.) ſine morbo & ſenſu doloris aduenit. Cæterum quoniam illa, quę fiunt à propria natura, moderata & ſingulis rebus conuenientia ſunt, ideo quæ talia ſunt, ſecundum naturam: quæ vero ſunt immoderata, & excedentia in rebus, præter naturam dici ſolent. Quo modo Gal. morbum vocat præter, & ſanitatem ſecundum naturam: vt apertè teſtatur in libro decimoquarto methodi medendi cap. decimoquarto, vbi ita ſcribit. Dixi hoc loco conuenientem: quod ſi conferentem, vel conducentem, vel ſecundum naturam, vel vtilem alibi vſurpauero, eadem ſermonis vis erit. Differunt ergo ſanitas & morbus non ſpecie & forma, non vera contrarietate, vt album & nigrum, in quibus forma eſt diuerſa, ſed ſolum gradu per magis & minus: nam ſanitas in mediocritate quadam eſt poſita, propterea à natura & ſecundum naturam, & eadem ratione conueniens & vtilis animalibus. Morbus vero in exceſſu, & immoderantia collocatus, præter naturam, inutilis, & noxius eſt rebus viuentibus. Sic putredo ab Ariſt. rectè ſecundum naturam dicitur eſſe, quia ex quattuor qualitatibus primis, ex quibus conſtant illa, quæ ex ſolis fiunt elementis, naſcitur, nullo extrinſeco accedente. A Gal. vero præter naturam eſſe dicitur, quoniã res non eſt vtilis & conueniens viuenti homini, cuius moderantiam quærit medicus. Porro elementorum motus, qui fit circumuolutione cœli, non eſt illis

Mors quæ ſit ſecundum & quæ præter naturam.

Sanitas & morbus quomodo differant.

Putredo quomodo ſecundum & præter naturam dicatur eſſe.

secundum naturam, quia non fit à propria eorum forma, sed præter naturam: non tamen toto genere, cum illorum forma & materia patiantur eam circumuolutionem absque magna violentia. Rectè illud quoque scribit Aristot. non esse præter naturam, & monstrum vocandum, quod fieri solet, veluti si vitis aliquando nigras, aliquando albas vuas ferat. Nam hoc à natura fit apta ad vtramque generationem. Rectè quoque Simp. sentit etsi ex principiis hoc non ducit, cæcitatem esse præter naturam, quoniam non sequitur naturam videntis, & generantis, & res est inutilis: non autem ita dicitur, quòd non fiat ex intentione naturæ: non enim natura consulto agit: esset autem secundum naturam si cæcus à cæco generaretur, quia formam generantis sequitur. Hæc ergo de eo, quod est secundum & præter naturam dicta sufficiant. De eo verò, quod est contra naturam non solent Græci præsertim Aristot. mentionem facere, etsi noster interpres, quod ille scribit παρὰ φύσιν, vertit præter, aliquando verò contrà naturam. Mihil tamen videtur esse huius verbi necessarius vsus: nam si quis dicat se vidisse ex lapidibus factos esse homines, & negaret hoc alius, rationemque huius rei addere vellet, diceret hoc fieri non posse, eò quod sit contra naturam. Rectius enim contra, quàm præter naturam hoc fieri dicet. Sit ergo illud contra naturam, quod nullo modo fieri potest ob naturæ repugnantiam, differens ab eo quod est præter naturam: quippe cum hoc fieri possit, & si non à propria sua natura, vel non vtraque. Hæc si vera sunt, quæ tradidimus, vt putamus esse, quoniam ex ipsa rerum natura sunt ducta, refellunt, quæ recentiores perperam de eadem re excogitarunt. Nam Fernelius illa dicit esse præter naturam, quæ naturæ nullam vim inferunt, cuiusmodi est fœdus ictericorum color, & qui solis ardore contrahitur, & faciei lentigo & omnis lenior affectus, qui ob paruitatem, nec nostris, nec laborantium sensibus animaduerti potest. Illud verò contra naturam esse, quod non solum naturæ limites excedit, sed etiam illi vim infert, eiusque vires

Motus elementorũ qui fit motu cæli qualis sit.

Contra naturam quid.

Fernelii & Fuchsii opinio de eo quod est contra, & preter naturam.

& functiones manifestè interturbat. Sed dicat mihi ille quo authore, quaue ratione de his nominibus ita statuat. Nam Gal. morbos, causas morborum & symptomata omnia præter naturam esse dicit, & non solùm læuiores affectus, aut qualitates solum, quæ morbos sequuntur. Malè quoque Fuchsius definit illud esse præter naturam, quod naturam nostram corrumpit. Nam symptomata multa sunt, quæ nullam vim habent agendi in corpus nostrum. Sed ne singulos locos excutiam, ex quibus argumenta contra illos adferre possum, hoc solum sufficere puto: quod cum ipsi medici sint & Galeni sectatores, debeant non ex suo arbitrio vocabulorum significationes effingere: nec ex alio authore, sed ex solo Galeno eas transcribere. Atqui vt anteà ostendimus Galen. ea præter, & contra naturam vocat esse, quę excedunt conuenientẽ, & vtilem sanis corporibus conditionem. Erit ergo morbus omnis & causa morbi, & effectus morbi, siue symptoma prętter naturam, quia hęc longè recedunt ab eo, quod est in nobis secundum naturam: & nobis vtile, & conueniens. Cæterum scribit Gale. morbũ esse præter naturã: Affectum siue dispositionem, quam græci διάθεσιν vocant. Quod nomen inquit Fernelius non eo modo sumitur à Galen. vt ab Aristotel. Galenum enim omnem corporis constitutionem, hoc nomine significare, siue ea in substantia vel qualitate, aut in temperamento, aut in conformatione vel in figura vel magnitudine, vel numero consistat. Affectum enim omnem nasci ex motione: quæ respectu eius qui mouet, actio siue (vt ille vocat) affectio à Græcis ἐνέργεια. dicitur: respectu verò corporis in quod agitur, πάθος. id est passio (& vt ille vocat) affectio nuncupatur. Ex affectione autem tandem nasci affectum. Itaque actionem & passionem sublata causa protinus cessare. Affectum verò ipsum interdum remanere, cuiusmodi est vulnus gladio inflictum: aliquando vero minimum subsistere: causa enim ablata, vel vna, aut statim postea deleri, sicut est febris putrida, quæ vacuato humore putrido euanescit. Addit

Fernelii opinio de nomine affectus & affectionis.

nonnunquam, fieri vt ex affectione nullus emergat affectus, veluti si leuis, aut breuis est affectio, sicut contingit in leui punctura acus, aut cum dolor, & delirium accidit cerebro læso à vapore ascendente à ventriculo. Vult enim dolorem & delirium esse affectiones capitis, non tamen affectus: & propterea in huiusmodi dolore & delirio nullum esse morbum in capite. Itaque morbum & sanitatem non esse affectiones, sed affectus. Affectiones enim symptomata esse. Hæc quidem Fernelius in vltima editione suæ medicinæ tradit, postea quam nos opus nostrum de morbis edidimus, & illi materiam dedimus scribendi de his rebus, & à nobis dissentiendi, interimque transferendi ex nostris multa. Cum eo libẽter congrediar, quem non addictum scriptoribus, nec superstitiosum interpretem agnosco, sed libero ingenio præditum, qui ferret si viueret sua refelli, vt ille aduersus alios modeste scribit. Illud ergo primum quod scribit, Gal. aliter dispositionis affectionisque nomen sumere, quàm faciat Arist. non probat, imo ex eo quod scribit, cogitur fateri vtrumque authorem eodem modo hoc nomen vsurpare. Nam Aristot. dispositionem solum in genere qualitatis contineri vult: idem fatentur Gale. & Fernelius, cum dicunt esse constitutionem: quid enim aliud quæso est constitutio corporis, quàm qualitas quædam corporis. Verum in eo aberrat, quum scribit ipsam constitutionem esse affectum. Nam affectus constitutionem sequitur. Cum enim constituitur res aliqua, necesse est, illam affici bene vel male: hinc bene vel male illa affecta dicitur. Porro substantia constituitur & afficitur: & ex qualitatibus magnitudine, conformatione, & cæteris rebus quibus constant res singulæ, eædem afficiuntur: in ipsa autem conformatione, & rerum magnitudine, non est affectus, vt Fernelius credit & multo magis aberrat, si intelligat ipsam substantiam, conformationem, figuram, & magnitudinem constitutiones esse. Ita enim intelligat oportet, cum dicit affectum esse id, quod per motum & passionem acquiritur. Nam substantia motu patitur, & actione agentis. At absurdum est,

Fernelius cõfutatur.

est, substantiam esse constitutionem siue dispositionem. Habet illa quidem suam constitutionem, & dispositionem, verum ipsa dispositio esse non potest, nec constitutio, nec affectus. Præstaret, vt ille quoque pro affectionis nomine actionem vsurparet, & loco affectionis, passionē. Sunt enim hęc vocabula à philosophis & medicis longo vsu recepta, & ideo clariora. Cæterum cum affectum dicat aliquando non manere sublata efficiente causa, & idem dicat de affectione, quo pacto potest tunc inter affectum eum, & affectionem discrimen aliquod ponere. Illud verò quis ferat, cerebrum morbo non laborare, cum dolore torquetur, aut homo delirat ex vapore, & causa in cerebro contenta. Nam si dolor huiusmodi nascitur à continui solutione, quis negabit illic esse morbum. Male illud quoque scribit, affectiones esse symptomata & non morbos. Nam Galen. passim distinguit pathos à symptomate. Et in quo quæso genere symptomatum poneretur: non quidem in qualitatibus mutatis: hæc enim sequuntur morbum, passio verò, via & motus est ad morbum. Et in quo quæso alio symptomate locum inueniet, non erit actio læsa, non excrementum. Iam verò illud expendamus quod non solum Fernelium, sed Alexandrinum & Fuchs. aduersus nos concitat. Putamus nos sanitatem & morbum non semper esse affectus, id est essentiam non habere in facto esse, siue in permanentia: dicitur autem illud esse huiusmodi: quod per aliquod tempus permanere est aptum remota causa, quæ tunc agebat: vt dolor capitis qui nascitur à stomacho, dicitur esse in fieri: quoniam sanato stomacho, simul tollitur dolor capitis. Quod si dolor adhuc manet, dicitur tunc caput affici, & habere malum in facto esse, & tunc morbo laborare. Hanc opinionem tenuit Galenus cap. 2. de differentiis sympt. & secundo primi de locis affectis: quam alibi euidentissime refellit. Nam in fine. 1. cap. & in 2. lib. primi de locis affectis ita ad verbum scribit. Qui verò partem quampiam tunc solum arbitrantur esse affectam, cum in essentia ipsius permanens fuerit dispositio, legislatoris

munere fungi videtur. Nam quis inquit, negabit intestinum esse affectum, quando dolet: & si excreto humore, finitur etiam momento temporis dolor, Ita, vt non possit remanere remota causa: fiunt enim tunc actiones sensibiliter læsæ. Subiungit, sic affici aliquem dicimus, etiam si nulla maneat dispositio remoto eo, quod nocebat. Addit res similares vt morbum, intemperiem, inflamationem, dysenteriam esse, dum fiunt. Accedit quod primo & secundo methodi ex professo hanc opinionem longa oratione euertere studet. Nam inquit quòd parum aut multum perduret morbus, non constituit morbi essentiam, sed differentiam ponit inter morbum longum & breuem. Addit illos qui hanc opinionem sequuntur, non posse constituere certum tempus, per quod durare velint eam suam affectionem sublata causa ipsius. An non etiam id refellunt remedia, quæ adhibentur partim dum causa morbosa in ea continetur. Nam repercutientia & resoluentia capiti admouemus, quãdo illud vitio stomachi dolet. Postremo sequeretur inter febres solum hecticam morbum esse: quippe cum in aliis similares partes, quarum febris est morbus, dicantur esse in calefieri, non autem in calefacto. Quod & Fernelius sponte videtur fateri, cum putridam febrem remoto humore putrido nihil aut minimum persistere tradat. Mirum profecto, si putrida febris morbus non est: multo enim minus erit diaria, synocha, quæ cum sanguinis extractione euanescit. Paucos ergo habebimus morbos. Solet Gale. aliquando aliter vsurpare id quod est in fieri, quod scilicet tandiu est, quamdiu fit, & nullam positionem habet Quomodo actiones dicit habere essentiam suam in fieri: quomodo etiam in lib. de constitutione artis scribit. Artes quasdam esse actiones, vt saltatoriã, musicam, & reliquas, quæ nullum opus post actionẽ relinquunt. Hoc modo profecto nullus morbus est in fieri, quia qualitas est à causa morbosa corpori inducta. Verum si quis huiusmodi qualitatem nolit morbum esse, nisi cum ita impressa est, vt corpori tenacissimè hæreat, permanereque quæ possit ex vitio,

Aliquid esse in fieri quomodo vsurpet Gal.

duntaxat eorũ, quæ partes nostri corporis constituunt, vt caloris, frigoris, humiditatis & siccitatis, ex quibus temperies similariũ conficitur, remotis, vel humoribus, vel aliis causis, quæ huiusmodi qualitates auxerunt, ille profecto, vt inquit Gal. legislatoris munere fungitur, & maximam morborum multitudinem tollit: hæc satis ad Fernelium. Fuchsius affectum multis modis sumi tradit: vno enim modo, sumi pro eo, à quo corpus nostrum quomodolibet afficitur. At affectus non est id, à quo afficitur corpus, sed id, quod ab agente in alio fit, vt ille etiam postea tradit. Errat & cum cantum, harmoniam, & orationem affectum esse dicit. Pariunt quidem hæc in nobis affectum, sed ipsa affectus non sunt. Alio modo dicit sumi affectum, pro mutatione, quæ fit ad id, quod est præter naturam, nempe causam morbi, morbum & symptoma. In quo pariter hallucinatur. Non enim causæ morborum sunt mutationes, præter naturam, sed mutationem faciunt, & affectum gignunt: imo nec morbi, aut symptomata omnia mutationes sunt, sed illorum plurima motu acquiruntur: vt color præter naturam mutatio non est: & morbus qui manet ablata causa, eo etiam authore, non amplius est in motu. An quæso plenitudo, quam ipse dicit esse causam morbi, est mutatio. Tertio modo affectum dicit accipi pro eo, quod est factum, ac permanet in re aliqua, quæ patitur, postquam alterans quieuit: & tunc idem esse affectum, & constitutionem. Hoc modo substantiam, qualitatem, & quicquid manet, postquam alterans iam quieuit, affectum esse. Hoc modo morbum & internas causas morbi, & sanitatem affectus esse, causas verò externas, vt gladium, vulnerantem, non esse proprie affectus, quoniam in fieri suam habent essentiam, & post morbi generationem à corpore rursus separatur: nihilque referre putat si vulnerationem, vel gladium vulnerantem dicas. Itaque sanitatem & morbum esse affectus hoc modo, id est res permanentes, & stabiles. Phlegmonẽ enim morbum esse, & manere, etiam si sanguis ad partẽ affectam amplius non cõfluit: eodem pacto obstructionem esse affectum,

Fuchsii opinio de Affectu.

Fuchsius refellitur.

& morbum, quia manet, etiam si plenitudo, aut crassi, aut viscidi humores affluentes sint sublati. Fatetur tamen, & colligit tandem affectum esse alterationem stabilem, & idem esse ex Galenus opinione affectum, alterationem stabilem & habitum apud Arist. Quod verò permanere dicunt affectum ablata causa, interpretatur Fuchsius in cap de rebus præter naturam, quòd aliquantulum adhuc duret sublata causa. Sic enim colorem, qui aliquantulum adhuc duret sublata causa sua, affectum vocari. Hæc Fuchsius de affectus nomine tertiæ suæ significationis: quæ quidem facile est refellere, nimirum cum vna ipsius sententia aliam explodat. Primum enim ab eo quærendum, quo Authore didicerit affectum tot significare: deinde quomodo statuere potest affectum esse quicquid permanens, & stabile est, siue illud substantia sit, siue qualitas, aut aliud: & postea asserere affectum idem esse cum constitutione, habitu, & stabili alteratione. An quæso substantia potest esse, aut dici ab his, qui logica & philosophica attigerunt, constitutio, alteratio stabilis, & habitus. An substantia, corpus, possunt esse qualitates: an genera diuersa hæc non sunt: an species diuersorum generum inter se non discrepant. Pudet profectò me contra hæc disputare. Nam contra eum, qui ignoret scientiarum rudimenta, frustra instituitur omnis disputatio. Sed posteaquam ille lites huiusmodi sibi libenter comparat, consulamus hoc modo suæ immortalitati. Si affectus non est, quod non est permanens, causa interna non semper erit affectus. Nam plenitudo, quam ipse dicit esse affectum, non minori promptitudine tolli potest, quàm inhærentes corpori sagittę, & globuli sclopetorum: quæ causæ sunt externæ, & propterea (vt ille censet) affectus esse non possunt. Rideo, cum lego illum docere gladium vulnerantem habere essentiam in fieri Nam gladius factus est, & vulnus facit: ex vulnere verò morbum, & hæc rectè dicuntur fieri à gladio vulnerante: sed quid hoc ad ipsum gladium? Nihil putat differre ipse, siue dicat gladium vulnerantem, siue ipsam vulnerationem: re-

ctè ſane: perinde enim eſt, ac ſi dicas non differre ædificatorem, qui ædificat, ab ipſa ædificatione. Eſt vulneratio actio vulnerantis gladij tanquam inſtrumenti, & hominis gladium mouentis. tantum ergo differt, quantum actio ab ipſo agente. Phlegmonem, & lapidem in veſica perperam aſſerit eſſe morbum. Non enim ipſa conſtitutio eſt vitiata corporis, aut vitium in ipſa conſtitutione. Sed conſtitutionem vitiat: intemperiem enim facit, aut partes plus æquo auget. Scribit aliquando Galenus phlegmonem eſſe morbum, ſed vbi proprie loquitur, dicit ex ea morbum fieri. Nam ſi omnis morbus vitium eſt, vt ſanitas corporis dicitur eſſe perfectio ab omnibus philoſophis & medicis, quomodo lapis, tumor aliquis, aut aliud quippiam, quod non ſit in genere qualitatis, poterit dici morbus eſſe? Illud verò animo concipere nequeo, quomodo obſtructio manere poſſit, ſi auferantur craſſi humores, à quibus fieri ponitur. Sublatis enim humoribus illis, quid eſt, quod relinquatur extenuandum & abſtergendum. Illud verò quod ſcribit affectum eſſe rem permanentem, quæ aliquandiu durare poſſit, euertit poſtea Fuchſius, quum in ſuo capite de diffinitione morbi Galenum à noſtris argumentis defendere nititur. Nam eo loco neſcio quid aliud ſe intelligere ait nomine permanentiæ, quàm quod aliquo tempore manere poteſt poſt ablationem ſuæ cauſæ. Ego certe non poſſum animo concipere, aliud eſſe permanere, quàm aliquandiu perſiſtere poſſe. Nam manere, perdurare, perſiſtere, non aliud ſignificant, quàm tempus. Et quid quæſo aliud intelligere poſſunt, quum dicunt affectum eſſe id, quod non ſimul abit cum cauſa ſua efficiente, ſed poſt illam perſeuerat: niſi quòd affectus in alio tempore ſeruatur poſt cauſæ ablationem. Nam ſi ſimul abeant hæc, non erunt (vt illi credunt) affectus. Ait & Fuchſius Galenum numquàm ſomniaſſe permanentiam hanc temporis, quum affectum, & morbum diffinit. Quòd ſi legiſſet primum caput libri de differentiis ſymptomatum, vidiſſet vtique Galenum ſine inſomniis hæc ad verbum ſcri-

Permanere quid apud Galenum.

bere, cum dicit. Itaque id quod adhuc fit, nec est, nisi dum fit, actionem, aut pathos nominamus: Id verò, quod per tempus aliquod permanere potest, sanitatem aut morbum. Quid ad hæc respondebit ille. Credit & Fuchsius colorem in eo, qui laborat morbo regio manere, ablata omni causa: atque ita anxie torquetur, vt causam coniunctam à morbis auferat. Tolle humorem iam sparsum per cutem & membra, simul colorem natiuum restitues: hæc enim est proxima illius causa. Fuchsius putat se omnem causam sustulisse, posteaquam bilem à venis purgauit, aut obstructionem ademit: ex qua factum est, vt bilis suo cursu per intestina priuata, per vniuersumque corpus delata, natiuum colorem corrumpat. Sit ergo affectus ex Galeno non habitus, quia ex frequenti operatione non patitur: non substantia, quia qualitas est: non alteratio, quia non est motus: sed qualitas per alterationem acquisita agente substantia, aut qualitate, & si quid aliud nostrum corpus afficere potest. Constat ergo morbum non esse semper affectum, si affectum intelligimus, quod est in facto esse, id est quod ablata causa, quæ ipsum peperit, remanere potest. Sed si morbum intelligamus esse ex genere eorum, quæ positionem habent, & corpori hærent: non autem abeunt dum fiunt, non magnopere laborabo, vt hæc concedam: tametsi Galenus (vt antea ostendimus) non hoc, sed illo modo statuat morbum esse affectum. Erit igitur morbus aliquando affectus, aliquando passio. Nam in passione aliquid iam est receptum in parte, & si leuis facta est impressio: cum tamen tanta est, vt actiones præter naturam corrumpat, tunc morbus est, & esse censeri debet Sed iam reliquas diffinitionis partes excutiamus. Diffiniunt autem Galenus, & alij maiores nostri morbum esse affectum præter naturam primò actionem lædentem. Porrò varias affectus significationes, quas Fuchsius de suo fingit, vt Galeni licentiam excuset, iam refellimus, & quid in ea re sentiendum sit docuimus. Cæterum morbum esse præter naturam, idest adeò insigne malum, vt actiones inutiles

Affectus quid reuera sit.

Morbum nō semper esse affectum.

reddere possit: ab omnibus receptum est, tamen Galein hoc etiam variat: quandoquidem in lib. de locis affectis morbum ponit esse, quando primum corpus à naturali statu, vel minimum egreditur adeo, vt ob paruitatem nec à medio cognosci, nec ægrotantium sensu percipi possit. Fuchsius egregio prætextu Galenum excusare nititur, quod scilicet non de morbo, sed de pathemate in eo loco agat: quod quàm falsum sit, quilibet videre poterit ex exemplis, quibus Gal. vtitur. Assumit enim morbum calidum, frigidum, humidum, & siccum, & inflammationem, & dicit esse morbos, & propriam speciem morbi habere: etiam si ob paruitatem (vt diximus) nec cognosci à nobis, nec ab ægrotis sensu percipi possint. Quo loco apertissimè etiam scribit affectus esse & vocari, & si adeo sunt exigui, vt separatis suis causis efficientibus illico finiantur. Sunt ergo huiusmodi mala eo authore affectus, & morbi: insensibilia tamen, aut certe nondum præter naturam. Morbum non primo lędere actionem ex eo constat, quòd inter morbum, & actionem media sit potentia, vt Gal. lib. I. de naturalibus facultatibus & de simplicibus aperte testatur nempe ex temperie nasci facultatem. Ex hac verò actionem, ex actione opus. Fuchsius grammaticus verius, quàm medicus intelligere non potest quod dico, intemperiem esse causam facultatis agendi: intemperiem enim ait causam esse, ne facultas agere possit. Sed ille ignorat facultatem esse ad bene vel male agendum. Intemperies causa est, vt facultas male agat. Ac vt melius Galenum excusare possit Fuchsius locos adducit ex Galeno, quòd natura & facultas nihil aliud sint, quàm temperamentum. In qua re hominis stupiditatem non possum non admirari. Estne quęso facultas vitalis, animalis, & naturalis (vt ille ait) revera temperies? Quòd si ita est, erunt ergo facultates illę, & dicentur temperatæ, calidæ frigidæ, humidæ, & siccæ. Hæc enim de tẽperie dicũtur. Deinde si facultas est natura, dicetur quoq; natura animalis, vitalis, & naturalis. Solet Gal. aliquãdo ita loqui, facultatẽ & naturam

An morbus omnis præter naturam sit.

An morbus primo lædat actionem

Fuchsius tanquàm Grammaticus contemnitur.

esse temperiem breuitatis causa: quod ipse passim interpretatur scilicet facultatem & naturam in ipsa temperie suam essentiam obtinere: quod & ipse Fuchsius imprudenter quoque scribit, in elementorum inquam commoderatione naturam consistere. Ille autem bonus vir nihil putat referre, si quis dicat naturam esse temperiem, aut in ipsa temperie. Concedet ergo (vt arbitror) nihil referre si dicamus qualitatem esse corpus, vel esse in corpore. Addo quòd si facultas idem esset cũ temperamento, non diceret Gal. cap. 4 1. de naturalibus facult. nos appellare facultatem, siue potentiam, quando agentis causæ substantiam ignoramus. Temperamentum enim & illius differentiæ nequaquam ignorantur. Sed ad alia transeamus, ne nauseam doctis moueamus. Interdum cogimur insanire, (vt Gal. prouerbio vtar) cum insanis. Doceo præterea morbum non separari ex ea diffinitione à causis, & symptomatis: læsæ enim concoctionis alimentum posse esse causam. Ad hoc respondet Fuchsius alimẽtum non posse esse causã concoctionis, quia facultas est ipsa causa efficiens: ex quo sequitur eo authore nihil esse causam, quod non sit efficiens. Est bone vir alimentum, materialis causa, in quam facultas agit: nec illud nouum est, aut à Galeno prætermissum in libris de symptomatum causis, naturæ actiones & concoctiones materiæ & alimenti vitio corrumpi. Conducit non ad concoctionem bonam, sed facit ad malam exuperans alimentum. Fuchsius ignorare se dicit, quomodo causa possit suam labefactare actionem. Hoc dicet quilibet, vel etiam puer, si causa sit male affecta. An temperamentum vitiatum non vitiat actiones corporis? Laborat idẽ vt ostendat ab alimento exuperante facultatem non lædi: id quod nos sponte concedimus. At non pariter concedemus, non lędi ipsam concoctionem: fit enim cruditas ex alimento superante. At cruditas (Gal. authore) species est actionis & concoctionis læsæ. Fatetur igitur ille, quod nos, nullum in eo casu esse morbum, & tamen primo & per se fieri cruditatem, & lædi

Definitionẽ morbi non separare morbum à causis morborum.

Fuchsij errores.

actionem ab alimento. In eo quoque aduersus Gal. errat Fuchsius, cum dicit cruditatem, quæ fit per exuperans alimentum, non symptomatis, sed causę rationem habere. Nam Gal. lib. vlt. de causis symptomatum ita ad verbum scribit. Neque enim solum nosse conuenit, num ventriculus nihil omnino conquoxerit, sed quam ob rem ita eueniat, sciendum est. an ob vehementem coctricis potentię imbecillitatem: an ob immodicam multitudinem, an ob prauam aliquam ciborum qualitatem: quippe si ciborum causa symptoma acciderit, facile corrigitur. Quid clarius vult Fuchsius, vt intelligat actiones symptomaticas fieri materiæ ratione, & non solum à morbis, aut facultatibus vitiatis. Absoluamus quæso reliqua postquam incepimus. Doceo in opere nostro hanc definitionem non separare morbum à symptomatis, à materiæ subiectæ vitiis nec nō à vitiis communis instrumenti. Est enim corneæ tunicæ præter naturã color, affectus vt Gal. testatur in lib. de differentiis symptomatum, lęditque primò actionem. Quinetiã ob duritiẽ, mollitiem, raritatem, densitatem, crassitiem, tenuitatem & impuritatem materiæ, aut instrumenti communis, nempe spiritus lædi actiones contingit, vt Galenus docet in libro de differentiis & causis symptomatum, & tamen vitia hæc nemo dicet morbosa esse. Respondet Fuchsius colorem corneæ actionem non lædere, sed humorem, qui præter naturam ad corneam affluit. Illum enim morbum esse, & colorem illum ipsius esse symptoma. Cuius opinio quantum sit absurda vnicuique patere arbitror. Primum enim licet eam refellere ex Galeno: scribit enim ille in cap. secundo primi de sympt. causis ad hunc modum. Si color humoris, qui inter crystaloidem & rhagoidem habetur, immutatus sit, siquidem ad fuscum inclinet, veluti per nebulam & fumum hominem videre faciet. Antea eiusdem humoris alia vitia docuit: & hoc loco quid solum ab ipso colore proueniat, ostendit. Paulopostea de corneę tunicæ malis loquendo, ita scribit, si colorem suum mutauit, obscuritatem

adfert. Ex quibus locis ostendit Gal. non ab humore aliquo primo & per se lædi actionem, sed à calore ipso. Hic enim proximam reddit causam, cur flaua, aut alio modo colorata appareant, quæ videntur. Nam si humor id per se faceret, ex quocunque humore, qui eandem haberet crassitiem, substantiam, & copiam, idem contingeret. At cum hoc non fiat, sed quibusdam flaua, aliis rubra, aliis nigra appareant, diuersus color huius diuersitatis causa est. Eo verò quid est absurdius, quã existimare humorem influentem ad oculum, esse morbum? Nam cuius quæso generis morbus erit? Erit ne intemperies? Sed quid intemperiem faciet, & illius erit causæ? Rectius fortè sentit Alexandrinus, qui non ipsum humorem, sed obstructionem factam ab ipso humore in cornea tunica morbum esse scribit. Sed ille etiam turpiter aberrat, quòd putet corneam tunicam pati obstructionem: quippe cum obstructio solum pertineat ad partem organicam, & quòd credat propter talem obstructionem fieri, vt flaua appareant omnia in morbo regio. Nam obstructio si aliqua illic esset, visum minueret, aut penitus auferret. Erroris verò qui fit circa visionem colorum, quomodo possit esse causa: alioqui ex omni humore pariter obstruente tunicam illam, fieret idem malum in visione. Illud ergo nostram opinionem defendit, quòd aduersarij absurda dicant, & inter se discrepent. Pergit Fuchsius vt probet non solum humores, sed & lapidem in vesica & alias substantias, quę gignuntur in nostro corpore, morbos esse. Sed quomodo potest lapis esse morbus, si antea statuit morbum esse alterationem stabilem. Ad hæc si lapis ipse est morbus, quid erit morbus in numero partium: dicet profectò ille vtrumque morbum esse. At Galenus vult solum vnum morbum fieri, ex partium numero aucto & diminuto. Non enim ex substantia similarium fieri morbos organicarum partium, sed ex similarium conformatione, magnitudine, numero & cõiunctione. Ergo lapis, vt lapis est, morbus non est, sed quatenus numerum partium corrumpit.

Iulius Alexãdrinus taxatur.

At si morbus est, & dicitur esse in numero, lapis erit causa morbi: nimirum quod numerum corrumpat. Nequit Fuchsius discrimen ponere inter intemperiem & calorem exuperantem in febribus: in quo planè ostendit se rudimenta medicinæ nequaquã intelligere. Scribit enim Galenus initio libri de temperamentis constare animalium corpora ex calidi, frigidi, sicci, humidiq; mistura, nec esse horum omnium parem in temperatura portionem. Audi Fuchsi, ex quatuor qualitatibus fit temperatura: ipsę autem qualitates temperatura non sunt, & multominus calor solus exuperans intemperies erit. Quid enim essent aliæ qualitates? Sed sicut ex debita proportione omnium qualitatum temperies bona fit: ita mala, quando vna vel duæ simul iunctæ qualitates exuperant. Nam si solius caloris, aut alterius qualitatis excessus intemperies est, erit perfectò eiusdem mediocritas bona temperies. At caloris mediocritas fit à solo frigore. Igitur temperies bona erunt duę qualitates, aut vna à contraria remissa. Postremo si lapis est morbus, quid erit sanitas, lapidisne carentia, & absentia. Erit igitur sanitas priuatio, vt quæ ex priuatione lapidis nascatur. Est morbus corporis vitium, an lapis rectè dici potest esse vitium. Sunt hæc trita apud Galenum, & alios, qui philosophari norunt, nempe componentia ab ipsa compositione, & compositis prorsus discrepare, adeo vt putem me oleum & operã perdere, cum Fuchsium hæc docere volo. Nam illum, vt qui nunquàm (vt arbitror) philosophiam, ac logicam attigit, frustra docere tentarem, quę ab illis facultatibus dicuntur. Alii verò melius instituti hac mea doctrina non egent: & si qui plura volunt, legant quæ scripsimus in libro de generibus morborum. Agnouit Fernelius, quod nos de hac re scripsimus, faceturque calculos, lumbricos, & alia, quæ gignuntur in nostro corpore præter naturam, causas esse morborũ: non autẽ morbos ipsos. Ille tamẽ reprehẽsione dignus est, quòd malè de natura morbi statuat. Ait enim morbũ esse vitiũ partis: partẽ verò esse, q̃ ex solida substãtia

& carniformi, & innato ſpiritu conſtat, morbúmque eſſe vitium alicuius iſtorum, necnon in omni inſtrumento vnam eſſe partem præcipuam actionis authorem, vt humorem cryſtallinum viſionis in oculo: ac illius partis vitium, non ſolum ipſius, ſed totius membri morbum eſſe. Verum vitia, quæ in ipſa ſubſtantia & materia ſunt, morbi cenſeri non debent: vt ille ſtatuit morbum eſſe in parte ſimilari, ſi illius materia plus iuſto eſt mollis, aut dura, laxa, aut aſtricta, tenuis aut craſſa, rara aut denſa. Nam ſanitas & morbus vitia ſunt compoſitionis: non autem materiæ ipſius partis: alioqui non ſolum vitia, quæ ſunt in ſimilari parte ex magnitudine, conformatione, numero, coniunctione, & vnione, morbum faciẽt in parte organica, ſed alia omnia, quæ in parte ſimilari ſunt, ex quibus contingit actiones organicarum partium corrumpi. Nam ſimilares partes materiæ ſunt diſſimilarium: quare ſi vitia materiæ partis ſimilaris morbi illius ſunt, eadem pariter erunt morbi diſſimilarium. Erit ergo febris morbus inſtrumenti, quod alibi abſurdũ eſſe oſtendimus. Illud quoque alienum eſt à ratione, fateri partis cuiuſcumque exiſtentis in aliquo membro vitium quodcumque, ex quo contingit lædi actionem inſtrumenti, ipſius inſtrumenti morbum eſſe: ſic enim non eſſent ſolũ morbi illius in magnitudine & aliis dictis à Galeno. Quinetiã euertit Fernelius hanc ſuam opinionem, vbi prima & ſumma morbi genera explicat. Docet enim illic morbum organicum eſſe, qui organi conſtitutionem vitiat. At intemperies humoris cryſtallini, aut alterius partis lædentis actionem oculi, vel alterius inſtrumenti, nequaquam corrumpit inſtrumenti conſtitutionem, ſed ipſius partis ſimilaris. Cæterum in eo pariter reprehendendus eſt Fernelius, quod cum partem ſimilarem ex materia, temperamento, & forma conſtare ſtatuiſſet, & vitia cuiuſcumque iſtorum morbos eſſe, ac formam, totamque ſubſtantiam eſſe idem: necnon totius ſubſtantiæ nomine inſitum ſpiritum & calorem diuinum ſe intelligere, morbos ex intemperie non ponat afficere

spiritum, & calorem. Cur enim spiritus suam non patietur intemperiem. Ponit quoque innati spiritus dissolutiones per vigilias, labores, inedias, dolores, & natiui caloris extinctiones in strangulatu, vel extremo frigore, morbos esse, & eos quidem in tota substantia. Atqui spiritus ille aut calor, qui ab huiusmodi malis patitur, non est is, qui substantiam partis constituit, sed qui à corde influit in vniuersum corpus: cuius affectiones rectè ipse antea statuit non esse morbos, quoniam scilicet in parte non continetur. Quòd si morbi forte essent, non essent morbi in tota substantia: tales enim vocare solet Galenus, qui maligni sunt, & occulti, nec ob id ad temperiem redigi possunt. Et qualis quæso sit morbus in spiritu ex ipsius dissolutione, aut ex caloris extinctione, nullus profecto: aut si sit, non alius profecto, quàm qui ad intemperiem pertinet. Nec minus illud quidem reprehēdendum est, quod scribit, partem, quæ aliunde vitiosos humores, aut corruptos vapores recipit ita, vt lædantur partis actiones orta distensione & solutione cōtinui, nequaquam ægrotare: quoniam inquit malum parti non insidet. Nam si sit solutio continui, & læditur partis actio præter naturam, cur morbus non erit: aut dicat quodnam aliud possit esse malum illud: non quidem symptoma, non causa morbi. Iam verò illam suam inhærentiam in parte, nescio quomodo metiri velit. Si.n. non vult adhuc hærere affectum, qui sit in parte, quoniam eo sublato quod afficit, cessat eius, quod patitur malum: profecto cogimur omnes febres præter hecticam (vt antea quoque diximus) ex numero morborum auferre: quippe cum illæ abeant vacuato sanguine, aut purgato humore, qui in vasis corporis continetur. Idem.n accidit eo humore euacuato, quod euenit vacuato illo, qui à ventriculo ad caput mittitur. Sed longius, quàm putaremus progressi sumus. Quare tandem colligamus quid sit sanitas, & morbus. Est porrò sanitas aliquid eorum, quæ corpori nostro accidunt, itidem & morbus. Quicquid autem est in corpore nostro, vel illius est constitutio, siue cō-

Definitio sanitatis & morbi ex suis

principiis in uestigatio.

positio, siue forma, vel causa cōstitutionis, vel eiusdem effectus. Est autem forma similarium partium temperies, & tota (vt vocaut) substantia: calidum verò frigidum, humidum siccum, & materia, quæ constitutioni siue temperaturæ & animæ ipsi subiicitur. publicáque instrumenta sunt compositionis causæ. Inter effectus verò reputantur potentia, actio, & opus, quod ab actione nascitur. At nemo in causis compositionis & effectis sanitatem, aut morbum inueniet. Nam sanitas mediocritas quædam est, morbus immoderātia: causæ autem ipse moderantiam, & immoderantiam efficiunt, nulla autem illarum moderantia aut immoderātia sunt. Nec materiæ quidem vitia, sanitas & morbus esse possunt: nam sanitas & morbus formæ quædam sunt, quæ materiæ propinquæ suis qualitatibus iam præditę accedunt. Nec vero communis instrumenti mala, morbi erunt: quia morbus passio est viuentis, non eorum, quæ in nobis sunt non viuentia. Nemo etiam ea, quæ accidunt effectis compositionis, sanitatem aut morbum vocabit: sequuntur enim excrementi, alimenti, actionis, potentię, & secundarum qualitatum vitia, morbum. Quare in ipsa constitutione, & forma partis vel totius sanitatem & morbum ponemus: sic enim appellamus eos sanos, qui integram partium constitutionem & formam habent: ægrotos vero, qui illam præter naturam corruptam obtinent. Erit ergo sanitas non quidem ipsa constitutio, sed perfectio, quæ est in ipsa constitutione: morbus vero eiusdem præter naturam, vitium: quare nec sanitas recte dici potest esse æqualitas, & morbus inæqualitas. Nam perfectio & vitium rei, non sunt æqualitates vel inæqualitates, sed ex illis fiunt, & ad illa sequuntur. Dicitur autem ab Aristotele sanitas esse corporis perfectio: quod idem est ac si dicas affectus secundum naturam. Afficimur enim ab his, quæ in nos agunt pro sua natura moderate vel immoderate: & affectus ob id in nobis gignuntur, quales fiunt ab agētibus in nobis passiones, moderati inquam vel immoderati: & qui moderati sunt, secundum naturam: alij

præter naturam. & rursus qui ex compositione nostra mutata accidit, sanitas & morbus dicitur esse. Alij alia sortiuntur nomina. Hæc definitio perfecta esse agnoscitur, quoniam omnibus morbis conuenit, non aliis, quæ sunt præter naturam: ac omnia, quæ dicuntur de morbo, illi competunt. Quod quoniam diligenter in lib. de generibus morborum ostendimus, non est quod hoc loco prosequamur. Genera, species, & differentias morborum suo etiam loco trademus. Nunc paucis quid de symptomatis sentiendum sit aperiam, vt sequentibus commentationibus fundamenta ponamus.

De symptomatis disputatio.

Fuchsius in hoc quoque nostras cogitationes refellere nititur. Ait enim symptoma proprie sumptum affectum esse præter naturam, qui morbos veluti vmbra corpus necessario sequitur: conceditque omnia symptomata præter naturam esse, dicique: non esse tamen necessarium, vt plurimum à naturali statu recedant: sed satis esse, si vel parum ad modum corpus ab iis lædatur. Præterea scribit Galenum non ex sua, sed methodicorum opinione in lib. de optima secta dicere, symptomata quædam esse secundum naturam, & nostras hac in re annotationes, cauillationes esse ait. Quinetiam in eo nostram refellit interpretationem, qua dicimus à Galeno symptomatice aliquid fieri, vsurpari pro eo, quod est fieri sine commodo, & vtilitate. Quæ quidem Fuchsij dicta ita refello. Primum si symptoma proprie sumptum de quo hic agit, non comprehendit causas morborum, quomodo reuera affectus esse potest: An actiones læsæ, quę in fieri suam obtinent essentiam, & excrementa præter naturam, quę symptomata sunt, & dicuntur, affectus erunt, id est (vt ille ait) alterationes stabiles. Mirum enim si substantia alteratio sit aliqua. Iam vero si symptoma morbum necessario sequitur, tamquam, illius effectus, nonne oportet illud esse quidpiam, quod plurimum à naturali statu recedit? Nam insensibiles & leues læsiones inter morbosos effectus nõ reponit Galenus, sed inter vitia sanorũ, aut corporum neutrorũ inter sana & ægra. Ego certe eos, qui morbo

Fuchsii opinio de symptomatis cõfutatur.

laborant iam, & curatione egent, plurimum à suo statu recedere agnosco. Nam si contraria sunt, quæ plurimũ à se inuicem distant, statum enim in quo contrariorum vsus requiritur, longe abesse abeo, in quo similia requiruntur, arbitror. Legat qui velit Galeni librum de optima secta, inueniet profecto eum authorem ex propria sententia asserere naturalia quædam esse symptomata, alia verò præter naturam. Cæterum cum Galenus scribit in morbis quasdam esse excretiones symptomaticas, alias vero non, & has concocto humore in statu vel declinatione, illas vero fieri cum humores sunt adhuc crudi, vt in principio morbi, quid aliud inquam possumus intelligere per symptomaticas excretiones, quàm malas & noxias. Sunt enim omnes excretiones sanguinis in morbis præter naturam, quia non sequuntur naturam nostram recte affectam: verum quæ morbum non indicant, sed potius intendunt, symptomatice, aliæ verò iudicatoriæ, & symptomaticis oppositæ nuncupantur: tanquam nihil aliud intelligatur symptomaticum, quàm malum & noxium. Si vero symptoma omne sequitur morbũ, & semper à morbo nascitur, dicat Fuchsius, cur Galenus enumerans causas læsionum, quæ fiũt in concoctione, & aliis naturalibus facultatibus, non solum ponat intemperiem, aut alios morbos parere huiusmodi mala, & symptomata, sed etiam sine morbo aliquo alimenti exuberantiam, & vitiatas qualitates. Eadem est de hac re sententia apud Galenum in libro de optima secta cap. 18. vbi scribit inter symptomata quædam causas, alia locos affectos, alia facultates, alia ægrotantes, id est morbos sequi. Concedit, & Fuchsius tussim pandiculationem, sternutamentum esse semper symptomata, id est à morbis prouenire: sanguinis verò, aut alterius rei excretiones, quæ tempestiuè fiunt, & iuuant, non esse symptomatata. Verum mirum est, si homo iam tenetur morbo, cum leuiter tussit: aut sternutamentum emittit conuersa facie ad solem, aut subeunte puluere nares, vel fauces: vbi quæso est illa in subitis his motionibus alteratio, quæ morbum facit: & quibus remediis

remediis pugnare debemus contra hos morbos, aut in quo genere morbi ponemus illas leues commotiones pituitæ, aut alterius materiæ? ex qua sternutamentum, & tussis excitantur. Nonne natura per tussim, & sternutamentum quod noxium est, sicut in aliis excretionibus emittit? itaque si motus quibus natura vtitur in excretionibus conferentibus saluti animalis, symptomata non sunt, cur tussis & sternutamentum numquam recipi poterunt inter naturæ opera. dicet forte hos motus fieri, cum natura irritatur. At hoc commune est omnibus excretionibus Galeno etiam authore: qui docet facultatem expultricem numquam moueri ad agendum, nisi ab aliqua re irritetur. Verum cum irritatur tempestiuè, id est victo humore, & concocto, tunc enim expulsionis tempus est idoneum, dicitur huiusmodi excretio à natura fieri, & prodesse, & symptomatica non esse: quia naturæ legibus perficitur. Cum vero cogitur natura insurgere ad expulsionem antequam concoxerit humores, symptomaticæ id est inutiles & noxiæ dicuntur fieri excretiones. Igitur in omni excretione excitatur facultas expultrix, molestaturque, sed leuiter, & ferè sine sensu, aut etiam cum voluptate in excretionibus quæ fiunt in sanis: in his vero, quæ fiunt in ægrotis agentibus & irritantibus violentius causis morbificis, fiunt semper præter naturam excretiones, & propterea symptomaticæ, in ea symptomatis significatione, in qua intelligimus non fieri nisi in morbis & sequi morbos, violentásque causas. Alio verò modo non symptomaticas vocat Gal. quando natura tempestiuè eas tentat, & corpus expurgat à noxiis, sed iam coctis & victis excrementis: eo enim quod vtiles tunc sint tales excretiones, eorum more quæ fiunt à natura recte habente, ideo non symptomaticæ dicuntur: illas tamẽ non vocat Gal. secundũ naturã, sed à natura fieri: quia cũ mediocritate nõ sunt, agente tamẽ & vincente natura peraguntur. Hæc credo nunquã cogitauit Fuchsius. Verũ in eo, quod cogitauit & putat se optimè sentire, videat ipse qua ratione possit tussim & sternutamẽ-

Symptomaticũ aliquid esse quomodo intelligendum.

Contra Fernelium de symptomatis.

tum ponere semper inter symptomata, & morbi effectus: alias verò excretiones nunc dicat esse symptomaticas, alias verò non. Nā si symptomatici, tunc non sunt naturæ motus, & excretiones, quando natura tēpestiue eas tentat, eritne tussis huius generis, quando concocto in pleuritide humore, per tussim eum natura extrudit. Hæc cōtra Fuchsium sufficiant, Fernelius duplicē symptomatis significationē inuehit, & in vnaquaque noua dogmata fingit. Vno enim modo symptoma esse affectum præter naturam vbiuis consistentem: intelligendū verò esse affectū latius, quam in morbi definitione ita, vt omnem affectionem contineat: differt autē symptoma à morbo & à causa morbi, quod morbus per se, causa per accidēs, symptoma neutro modo lædat actiones: quia, inquit, nondum contra, sed duntaxat præter naturam est. Quapropter statuit nigritiem ex Solis ardore contractam, & leues quomodocunque partiū affectus, symptomata esse Alio modo symptoma intelligit solū affectum, præter naturam, ex morbo profectum: in qua significatione dicit fieri non posse, vt idem sit morbus & symptoma quoniam inquit nullo modo fieri potest, vt vnum & idem actionem lædat: & non lædat: excluditque à natura symptomatis vitia humorum: quoniam etsi à morbis proueniunt: tamen quia in contentis vitiū consistit, ad morbi causam, non ad symptomata illud pertinet. Solet Fernelius leges in nominibus & rebus cōdere, quas nec ipse postea obseruat. Nam si symptoma generali quadam significatione diceret cōprehendere omnia vitia pęrter naturam, nēpe morbum, causas morbi, actiones per morbos læsas, excremēta corporis qualitatésq; mutatas, Galenum authorem haberet: qui vt Græcus homo, de græco vocabulo significationes docere poterat. Sed cum ille symptoma dicit esse affectum præter naturam vbiuis cōsistentem: nec docet cur referat ponere locum in quo consistat, confusionē non solum sibi, sed etiam legentibus parit. Ponit discrimen inter id, quod est præter naturam, & contra naturam, inter affectum & affectionem: nec interim testimonio alicuius authoris Latini in vsu Latinorum nominum

vtitur. Illud verò à quo didicit, symptoma nullo modo actiones lædere, quia nondum sit contra naturam, sed solum præter illam. Nam si Galenus symptomatis nomine generali, omnia mala, quæ in ægrotantibus sunt, contineri vult, comprehendentur quoque in eo actiones læsæ. Forte eò est adductus, vt ita de symptomate sentiret, quod leues alterationes nostri corporis à suo naturali statu nesciret in aliquo rerum genere reponere: credens omnes eiusmodi euersiones, vel morborum causas, vel effectus. Verum ille debebat inter sanitatem & morbum, & sanos & ægros ponere neutram dispositionem, & neutra corpora: quæ (vt superius ostẽdimus) sunt conualescentia, vel parata cadere in morbos, aut quæ senectute premuntur: quorũ omnium vitia nondũ symptomata dici possunt, quia hæc solum exprimunt mala leuiora. Et quod absurdius est, quis calorem corporis ex Solis ardore contractum, dicet esse præter naturam, aut symptoma: quippe cum Gal. nomine symptomatis intelligat aliquid morbosum. Dicit Fernelius huiusmodi colorem, aut similes affectiones actionibus non obesse, quia solũ præter, & nondum contra naturam sunt. Sed quãdo quæso cõtra naturã erunt. Et quomodo cum ita erit color, actiones lædet potiusquã alio modo. In eo verò rectè sentit, quòd dicat fieri nõ posse vt idem sit morbus & symptoma: sed non est ea ratio quam ille tradit, quod scilicet fieri non possit, vt idem lædat, & non lædat actiones. Nam quis non agnoscit ex symptomate lædi actiones, sicut & à morbis. Nam color ictericorum qui oculos inficit, visionem labefactat. Retentio læsa, concoctionem vitiat: excretio intẽpestiua, prohibet distribui alimentũ. Ac ne infinita exẽpla proponam, notum est & ab omnibus receptum ex symptomatis vt alia multa mala, ita actiones animi & corporis lædi. Ratio vero, qua fit vt symptoma, nõ possit esse morbus est, quod morbus vitium sit ipsius constitutionis partium & corporis, hoc enim ab illis vitiis nascitur, symptoma vero minime. An illud etiam explodendum non est, quod scribit in contentis,

ſymptoma eſſe non poſſe. Nam cum excrementa retinentur, aut præter naturam exeunt, ſymptomata eſſe dicit Galenus. Cæterum non poſſe idem eſſe ſimptoma, & morbi cauſam verum eſt, ſi proximam & immediatam morbi cauſam intelligimus, nã calor partis intemperiem faciens ſymptoma non eſt: At dolor qui calorem intẽdit, & morbi eſt cauſa remota, ſymptoma quoque fuerit: In eo quoque aberrat, quod cõtenta non niſi morbi interuentu credat actionibus obeſſe. Vt enim nos alibi oſtẽdimus, in rigore horrore, ſyncope, timore ſine morbo proximè lędúntur actiones ab humorum & ſpirituum motu, copia & inopia, & corruptela. Nunc verò tempeſtiuum eſſe puto vt noſtram de hac re ſentẽtiam, aperiamus. Ac primum quidem docendum eſt ſymptoma multis modis à Galeno vſurpari. Nam aliquando, vt primo de ſymptomatum differentiis. & tertio cap ſecũdi methodi ſcribit ille, quicquid eſt præter naturam, ſymptoma vocatur. At cap. 2. lib. de differentiis ſymptomatum ait, proprie ſymptoma eſſe, quicquid ſequitur morbum: in lib. verò. 2. cap. 2. & cap. 9. primi methodi ſymptoma vocat id, quod ſequitur morbum, excepta actione: diſtinguit enim actionum vitia à ſymptomatis. Cæterum in libro de optima ſecta (quod etiã antea annotauimus) tradit ſymptomata, quædam eſſe naturalia, alia præter naturam: quod etiam octauo cap. primi methodi repetit, dicens ſymptoma eſſe, quod ſequitur alterationem ſecundũ, vel pręter naturam. Vſurpat aliquando ſymptoma pro eo, quod nocet: quomodo excretiones ſymptomaticas dicit, eſſe octauo cap. artis medicinalis. Scribit hic ſymptomata etiam vocari propria accidentia: cum tamen alibi tradat accidentia ſequi ſana corpora, ſymptomata verò ægra. Aliquando vt in lib. de conſtitutione artis, morbos qui ex aliis naſcuntur, vocat ſympt. quomodo febrem dicit eſſe ſymptomata pleuritidis. Ego verò, vt certum aliquid tradatur in hac noſtra commentatione, ſymptoma proprie ſumptum definio quicquid præter naturam eſt in corpore ad illius conſtitutionem, vel cauſas conſtitutio-

De ſymptomatis Authoris opinio.

nis non pertinens: morbi enim qui sunt vitia compositionis, & qualitates, ac humores, ad cõstitutionem pertinentes, symptomata nequaquam dici possunt. Vigilia autem, sopor, dolor, symptomata etiam sunt, tametsi constitutionis sunt causæ: quippe qui lædant quidem constitutionem, sed tamen non sunt causæ compositionem efficientes, siue vt dici solet, non sunt de essentia compositionis: breuius ergo dicere possumus, symptoma esse malum omne, quod non pertinet ad compositionem partium, aut ad causas quæ sunt de essentia cõpositionis. Porro symptomatum duo prima sunt genera, vel enim sunt actiones læsæ præter naturã, vel opera quæ actiones læsas sequuntur. Quot sint actionum vitiata genera, paulo postea cũ de dolore agemus, docebimus. Fiunt verò ab actionibus læsis non solum quæ excernuntur adde præternaturam, & corporis qualitates vitiatæ: sed etiam alia opera, vt cibus male concoctus, & siquid aliud à morbo fit, vt caro spongiosa in vlceribus supercrescens: huius generis etiam est dolor & præter naturam voluptas. Atque horum omniũ differentias & causas in opere nostro de symptomatis cõscripto abunde docuimus. Et, quæ hic difficiliora forte videntur, ex illis locis clariora euadunt.

Quæ igitur dolore infestantur, & quorum motus sunt vitiosi, aut omnino interierunt, manifestam habẽt determinationem, quæ verò imbecilles edũt operationes, in magnis quidem distantiis, facile discernuntur, in paruis vero ambigua sunt. Atque idcirco in eo genere noxæ collocantur, quæ neutrius contrariorum participat dispositio, quam & ipsam neutram dicimus appellari.

Quum dixerit ægra corpora distingui ab iis, quę sun in latitudine sanitatis ex sensibilibus operationum læsionibus, nunc docet quænam sint sensibiles læsiones:

diuiditque actiones in deprauatas, abolitas, & debiles, inter quas deprauatæ & abolitæ manifestam (inquit) habent determinationem, id est manifestè & sensibiliter ostendunt morbum: imbecilles verò si valde imbecilles sint, idem etiam ostendunt: si verò parum imbecilles fuerint, sensibile non est illarum vitium: quare huiusmodi actiones nõ morbum, sed neutrum statum ostendunt. Intelligere autem oportet neutrum non inter salubre & insalubre, id est inter bene & male sanũ. sed neutrum inter sanum & ægrum. Hoc enim edit huiusmodi actiones: ex quibus etiam patet, hic sensibilem læsionem intelligi, quæ sensibus euidentissima est, & non vtcumque sensibus manifesta. Nam imbecillitates omnes sensus dignoscit, sed, quæ non fiunt in morbis, minus peruiæ sensibus sunt, & propterea sensibiles non vocantur, nimirum quòd non sint euidentissimæ. Verum etiam dolor (inquit) corpus ægrotare ostendit. Quare perperam Fernelius & Fuchsius sentiunt, in dolore capitis, qui fit per consensum, non esse morbum. Hoc loco venit explicandum an omnes vitiatas actiones comprehendat Galenus sub debili, deprauata, & abolita: & an solum istæ & non aliæ actiones ostendant corpus ægrotare. Postremo sub quo genere symptomatum dolor reponi debeat. Ostendimus in opere de sympt. differentiis præter istas actiones addendas esse auctam, tristem, & voluptuosam præter naturam. Nam deprauata continet sub se actionem, quæ ignorat an agendum sit. Item quæ rem vnam pro alia facit, vel corruptam in re qualitatem inducit, vel inæqualis est, vel inordinata, vel per ineptas partes obitur: vt sanguinis excretio, quæ fit laborante parte dextra per sinistram, vel quæ fit parte non seruante naturalem figuram, vt in rigore, palpitatione. Actio verò quæ non fit, vel intelligitur impedita, vt ligatio manuum prohibet fieri apprehensionem: vel quæ finito opere cessat, aut non habet, quod agat: & istæ non dicuntur abolitæ. Sed quæ non fit, nec potentiam habet, vt amplius fiat, vt cæcitas: vel quæ non fit, sed adhuc habent potentiam, vt fiat, vt

Actio deprauata quas sub se contineat.

Actionis quæ non fit differentia.

in neruorum resolutione Diminutam intelligimus, quę est minor, imbecillior, obtusa, confusa, tardans, segnius agens, rarior, intermittens ob debilitatem, paulatim & non confertim agens quæ item longiore tempore opus habet, vt opus perficiat, aut nũquam illud potest absoluere. At istis actionibus non comprehendimus maiorẽ, vehementiorem, fortiorem, auctiorẽ, anticipantem, velociorem, crebriorem, longiorem, continuam, vel quæ confertim obitur: quæ omnia nos comprehendimus sub aucta actione. Tristem verò actionem intelligimus, in qua dolor sentitur, vel alia molestia, qualia sunt tristia insomnia & cogitationes tristes. Voluptuosa verò est pręter naturam, in qua voluptas sentitur à causa morbosa, vt in pruritu, excrementorum excretione vbi vlcus adest. Porrò doloris nomen duo significat, nempe dispositionem ipsam dolorificam, & id, quod omnes dolorẽ vocant, cum aiunt se dolorem pati. Hunc dolorem quidem dicunt esse actionẽ læsam, nempe sensationem tristem, & esse actionem deprauatã, eò quòd per dolorem sentiri dicant, quod nequaquam sentiri debet. Quorum opinio facile refelli potest. Nam si dolor est actio, aliquod edet opus, vt aliæ faciunt actiones. Præterea si dolor est sensatio, haberet aliquod peculiare obiectũ, circa quod versatur, erit deinde alicuius sensorij actio & sensatio: non est autem, quia in omni sensatione dolor fit. Ad hæc sentire est cognoscere, & sensatio est cognitio quædã. At dolere non est cognoscere, nec dolor cognitio. Addo quòd dolere & sentire est pati. Quare si dolor est sensatio, erit passio & non actio. Quòd verò non sit actio deprauata, patet, eò quòd sentiatur in dolore, quod est: esset quidem deprauata actio, si sensus res molestantes non perciperet esse, quales sunt. Refellit Gal. etiam hanc opinionem postea, vbi agit de signis corporum ægrotãtium. Distinguit enim signa sumpta à dolore, à signis sumptis ab actionibus læsis: vt etiam in libro de diff. symp. separat dolorem & voluptatem à symptomatis sensuum. Quinetiam Arist. lib. 10. Ethicorum refellit hanc opinionem; dicitque eos ita credere, qui

Abolita actio quæ.

De diminutæ actionis differentia.

Actionis auctæ differentiæ.

Tristis actio.

Actio voluptuosa

Dolorem nõ esse actionem aliquam.

nequeunt actionē ab eo distinguere, quod in ipsa actione fit. Sed ne singula prosequamur, quæ in lib. de diff. symptomatum diligenter explicauimus, dicamus cum Arist. lib. 6. Topicorum, nihil aliud esse dolorem, quàm molestiam & passionem quæ agendo percipitur ex solutione continui natam. Differentias & causas doloris suo loco docebimus, & iam in lib. de sympt. abunde explicauimus.

Ita tamen vt horum omnium sensus sit iudex, non ipsa natura rerum inspiciatur, ne periculum sit in Dogma perpetuæ passibilitatis incidere.

Cum de latitudine sanitatis egerit collocaueritque alios in maiore, alios in minore perfectione, & sanos ab ægris & neutris, signis quibusdam separauerit: docet nunc, quomodo omnium conditiones sint æstimandæ, an scilicet sensu, vel ratione, aitque quòd sensu. Si enim rationem consuleremus, neminem inquit inueniremus sine noxa Atque ita fieret, vt corpus nostrum perpetuis noxiis & passionibus afficeretur: quemadmodum nonnulli voluerunt, qui statuebant sanitatem esse exactam quandam moderationem, quam ratio concipere quidem possit, sensus verò minime: ex quoquidem dogmate sequitur nullum esse sanum, sed omnes ægrotare. Hunc locum diligentius explicat Galen. libro primo de sanitate tuenda vbi de sanitatis latitudine agit: ex quo loco etiam patet, Galenum hic sensibile sumere aliter quàm fecerit paulo antea: nam illic non omnes imbecillitates, sed solum quæ fiunt in morbis sensibiles dicebat esse: hic verò de omnibus imbecillitatibus, & aliis omnibus quæ in omni statu nostri corporis fiunt, sensum vult esse iudicem, Cæterum ex eo quod hic scribit non ratione, sed sensu esse iudicandum nata est vulgaris opinio, medicum esse sensitiuum, & non rationalem artificem: & propterea excludendam medicinam à scientiis,

Medicus artifex sensitiue quomodo intelligatur esse.

nobilioribusque facultatibus. Sed cum illi varia tradant de hac re, nec intelligant, cur sensitiuus dicatur artifex, vana dicunt. Nam sunt qui intelligant medicum ideo sensitiuum esse, quia ex sensu multa probat. At hoc illi est commune cum philosophis, qui sua principia non aliter probant: & (vt inquit Aristot.) stultum est sensum propter rationem relinquere. Alij sensitiuum putant esse, quia solum circa particularia versatur. Verum etsi medicus medendo id facit, discendo tamen versatur circa vniuersalia. Est enim ars vniuersalium, nec audiendi sunt, qui dicunt medicinam semper ex posterioribus sua probare dogmata. Nam etiam à causis, vt philosophi suas ducit probationes. Iudicat quidem medicus de rebus, prout sensui apparent, & non vt in re ita se habent. Et in hoc nullum est in eo vitium. Æquale enim ad pondus, & reuera temperatum corpus nullum est. Medicus autem dicit esse eò, quod sensui tale appareat: & hoc illi sufficit, vt omnes possit conseruare in sua mediocritate: nec falsa propterea est medicina, quod pronuntiet res esse aliter, quàm ratio concipiat. Nam sensus alius est optimus docendi magister, & circa sua obiecta non decipitur, quātum necessarium est ad multos vsus.

Hæc igitur sunt sanorum corporum signa, sed quæ insalubria salubriaque & neutra existunt, quantitate distantiæ differunt, duobus inuicem contrariis terminis statutis, optima videlicet constitutione corporis, & nuper facta ægritudine, ac deinceps considerantibus, vtri eorum viciniora sunt ea, quæ ad examen corpora veniunt, quæ enim proximiora sunt optimæ constitutioni, salubria, quæ verò ab hac longius distant, atque ad ea quæ iam ægrotant, magis accedunt, insalu-

bria, quæ autem intermedia, atque æqualiter ab vtriſque diſtare videntur, neutra.

Antea docuit quomodo cognoſci poſſint, & inter ſe diſcerni corpora ſana, ægra, & neutra. Nunc verò docet quo pacto diſtingui inter ſe poſſint corpora ſalubria, inſalubria, & neutra. Nam cum hæc omnia contineantur in latitudine ſanitatis per magis & minus diſcripantia, non erat facile hæc inter ſe ſeparare: quare methodum docet, qua id commode fieri poteſt. Eſt autem methodus hæc, quòd duo debeant extrema poni, inter quæ corpora illa ita collocantur, vt facile poſtea ſit iudicare an ſalubria, vel inſalubria, vel neutra exiſtant, ſunt porrò extrema morbus & optima conſtitutio: non quidem ea, quæ ſubſiſtit, ſed quæ potius imaginari poteſt. Si enim ſubſiſteret, comprehéderetur in genere ſalubrium, & ita non eſſet extremum: quandoquidem idem nequit ſibi ipſi extremum eſſe. Eſt ergo ea optima conſtitutio, de qua hic agitur, quæ eſt veluti Polycleti regula, de qua Gale. primo de temperamentis ſcribit imaginatione potius comprehendi, quàm quòd vnquam reperiatur. Salubria ergo dicũtur, quę vicina ſunt optimæ conſtitutioni, inſalubria quæ morbo, neutra quæ media ſunt: & in vnaquaque illarum latitudo ponitur in qua recipiuntur quæ prorſus, & non prorſus, & vt nunc talia ſunt. Ex quo etiam loco patet ſalubria, inſalubria: & neutra omnia, in latitudine ſanitatis contineri. Nam ſi de his, quæ vel ſimpliciter, vel nunc talia ſunt, ſolum ageret, deſideraretur Gale. methodus dignoſcendi alia. Quare Acachiæ interpretatio, in qua fingit Gale. hic agere de ſalubribus vt nunc: in aliis verò lineis de ſalubribus & inſalubribus ſimpliciter: in aliis verò de ſalubri & inſalubri vt nunc, ridenda eſt & refellenda tanquam inepta. Diſpeream ſi is ſciat quid hoc loco dicat, vt omnibus conſtare puto. Nam vt alia omittam, ait ſalubre ſimpliciter, niſi ſit in præſentia tale, & vt nunc ſalubre, non poſſe facile cognoſci. Sed quis eum hæc

Locus qui docet omnia ſalubria inſalubria & neutra poni in latitudine ſanitatis.

Acachia exploditur.

docuit. Nam quæ ſimpliciter ſalubria ſunt, cognoſci ex eo ſcribit Galenus, quòd optimę conſtitutioni omnium maximè ſint vicina, ſalubria verò vt nunc, vt quæ deteriorem habeant ſanitatem, magis ab eo extremo recedant. Sed eum neceſſe eſt in eos errores incidere, qui mala ab initio poſuit de hac re principia. Nam quoniã quædam ex his per potentiam, alia verò per actum ſanitatis & morbi definiuit, & quæ ſimpliciter talia ſunt, vt nunc talia eſſe neſcio quo iure ſtatuit: ideo in progreſſu tractationis cogitur monſtra parere vt Galeni dicta trahat ad ſuam ſententiam.

Optimæ igitur conſtitutionis corporis indicia explicauimus. Eorum verò, quæ ab ipſa deficiunt, totidem ſunt numero genera, quæ per magis & minus ſecari poſſunt. Cum autem in tres latitudines diuiſa ſint, corporis inſalubris ſimpliciter indicia trademus. Ex his enim & reliquę duę latitudines innoteſcent. Generaliter igitur prius à nobis in eo, quem de optima conſtitutione ſermonem habuimus, ſpecialiter autem nũc dicemus, ſi prius partes diuiſerimus.

Quid hic ſcribat Gal. & quorſum non eſt facile docere. Ait enim ſe velle tradere ſigna corporis ſimpliciter inſalubris, ex quibus duæ aliæ latitudines innoteſcent. Ait etiam ſe velle docere ſigna optimæ conſtitutionis ſpecialiter, poſteaquam de partibus egerit. Nam poſt partium diuiſionem, non aggreditur optimæ conſtitutionis ſigna, ſed partium ipſarum duntaxat. Deinde dubium eſt, an cum tradit ſigna cerebri, cordis, hepatis, & teſtium & aliarum partium calidarum, humidarum, frigidarum, & ſiccarum, proſequatur ſolum intẽperiem

insalubrem, & non etiam salubrem, & neutram. Ita autem puto connecti hunc textum cum præcedentibus. Cum dixisset cognosci corpora salubria, insalubria, & neutra ex eo, quòd plus vel minus appropinquant optimæ constitutioni, aut morbo, ratio exigit vt signa extremorum doceantur, ex quibus dignoscuntur quæ inter illa ponuntur per magis & minus differentia. Ratio igitur postularet, vt loco simpliciter insalubris diceret ęgri, & ita quadraret interpretatio methodo docendi, & tractationi, in qua agit postea de signis corporum ægrotantium: insalubrium verò simpliciter signa, dicere non possum vbi in hoc opere doceat. Nam quum dicat se paruos excessus docere, quando calidę, frigidæ, humidę, & siccæ temperaturę notas explicat, certum est eum non prosequi insalubrium corporum conditionem, quæ in maximo recessu in latitudine sanitatis posita est. Absurdum preterea est, ex insalubriū cognitione, cognosci debere alias duas latitudines. Quod enim imperfectum est, nequaquàm debet esse regula perfectiorum: sed quia ille scribit se docere velle corporis simpliciter insalubris signa, ita dicemus, quòd omnia sana corpora sint vel salubria, vel insalubria, vel neutra, & quod ad ea, quæ intermedia sunt, oporteat extremorum cognitionem habere, sunt autem extrema simpliciter insalubre, & simpliciter salubre, ex quibus reliquę duæ latitudines (inquit) fient manifestę: quæ autem sint alię duæ latitudines non docet, intelligunt interpretes neutra, & vt multum salubria. At vbi relinquentur salubria & insalubria vt nunc. Pręterea illa non faciunt latitudinem magnam, quam dixit esse in salubribus, insalubribus, & neutris. Ratio autem vellet, vt sicut vnum extremum ponit optimam constitutionem, quod non est simpliciter salubre, sed prorsus salubre: ita non simpliciter insalubre, sed prorsus insalubre ponat alterum extremum: inter hæc autem relinquuntur salubria, & insalubria vt multum, & vt nunc, & omnia neutra. Sed Galeni negligentia, qua vsus est in scribendo hoc opere, nos confundit. Quare aliis

relinquo hæc excutienda, præsertim quòd parui aut nullius sint nostra in arte momenti. Verum si verba Authoris diligentius expendemus, intelligemus locum esse corruptum, ex eo, quod scribit: generaliter igitur prius à nobis &c. dicit enim se postea velle particulariter tradere signa optimæ constitutionis, quod generaliter alibi fecit: tanquam illa debeat esse aliorũ corporum regula legendum ergo loco insalubris, salubris ita enim rectè dicet, ex cognitione corporis simpliciter salubris, reliquas duas latitudines, nempe neutrorum & insalubrium innotescere: & quadrat hæc lectio sequenti tractationi, in qua signa solum docet corporum salubrium: tanquàm ex illis reliqua pateant per declinationem, & recessum ab illis.

Sunt verò earum quatuor vniuersæ differentię: quoniam nonnullæ earum principia quædã existunt Aliquæ verò ab ipsis originem habent. Aliquæ nec aliarum gubernationi præsunt, nec aliunde gubernantur, cum insitas habeant à natura potentias, à quibus reguntur: quædam verò sunt quæ insitas simul, & aliunde emanantes habent.

Cur de partibus, illarumq; temperaturis in sequentibus agat, antequam absoluat disputationem de toto ratio hæc est: quoniam totius corporis status, & maxime temperies mutatur ad mutationem partium, quæ corpus ipsum regunt & gubernant. Quare hactenus id solum docere potuit, quòd optimam constitutionem nobis describeret, & generaliter alias omnes: quę ab optima declinant: speciatim autem non licuit. Neque enim de salubri constitutione in qua calor aliquantulum exuperet, vel frigidum vel humidum, vel siccum, aut de insalubri, vel neutra, in quibus excessus hi maiores sunt, cognoscere possumus, nisi cognita natura il-

larum partium, quæ horum excessuum causæ sunt. Sic nec operationum vitia, & perfectio in corpore dignosci possunt, nisi prius eo intellecto, quęnam scilicet sint partes operationum illarum causæ. De partium ergo structura bona, & mala agendum fuit, & quibus signis illæ dignoscantur. At quoniam non de omnibus partibus agendum erat, quippe cum non omnes mutandi corpus vim habeant, ideo ab initio partes diuidit vt eas sumat tractandas, quarum in hac re est vsus: estque hoc caput difficillimum, tum quòd partium diuisionem faciat & obscurã, & minimé diuisionibus alibi factis consentientẽ: tum quòd de facultatibus agendum sit, quibus nostrum corpus regitur: qua tractatione nulla difficilior est. Nam res ipsa per se difficilis est, & authores qui duces esse solent ad veritatem inuestigandam Peripatetici, Academici, & Stoici, in hac re maximè dissentiunt. Præterea Galenus noster tam sparsim, tamque confuse hæc tractauit, vt maximo labore opus sit ad omnes locos colligendos, & inter se distinguendos, & componendos. Conabimur tamen (vt solemus) methodum aliquam statuere, quę, quantum licebit, rem aperiat. Primum ergo partium diuisionem, quam hic tradit, ostendemus bonam non esse, nisi aliter intelligatur quàm verba sonent. Deinde ostendemus hanc diuisionem differre ab aliis, quæ ab eodem authore in aliis libris fiunt. Tertio ex omnibus diuisionibus conabimur vnam efficere, quæ ambiguitates tollat, locosque omnes conciliet, aut saltem rem vt est explicet. postea de facultatibus agemus. Porro diuisionem partium nec bonam, nec malam asserere possumus, nisi terminos intelligamus, quibus in ea vtimur. Ergo primum vidẽdum est quid per principia intelligat, cum dicit partiũ alias esse principia. Posset enim aliquis intelligere eas principia vocari, à quibus aliæ quædam partes oriuntur, in quo sensu non quatuor solũ principia, sed multo plura essent. Nam nulla fere pars est, à qua aliæ non oriantur: A Pulmone enim arteria aspera, à ventriculo intestina & gula, ab ossibus cartilagines, & liga-

Pars corporis quot modis principiũ dici poßit.

menta nascuntur Nec sumi quidem potest principium pro parte, quæ ad vitam ipsam confert: quomodo sumit Gal. lib 6. cap. 7. de vsu partium, vbi ita scribit: quę ad vitam ipsam conferunt partes, hæc sunt principia: sic enim testes principia non essent, quia ad vitam non conferunt, vt cap. primo lib. 14 de vsu partium. Nec principium hic sumitur pro parte, quæ sit necessaria ad vitam, vel publicam habeat actionem, vel sit magni momenti in corpore, vt sumere videtur 7. methodi capite vltimo: quia sic ventriculus, pulmo, lien, renes, vesica essent partes principes. Principium aliquando intelligit solum cor & hepar. vt in fine 7 capit. lib. primi de symptomatis. Nec vero principium cap. potest pro parte, quæ aliquam facultatem solum mittit in alias partes, quia hepar non esset principium: quippe cum nullam facultatem in alias partes mittat. Monachus principium definit, à quo prosiliunt virtutes in membra, & alia cum eis, vt sanguis & spiritus: sed male. Nam ab hepate (vt postea ostendemus) non influit aliqua virtus, & à cerebro nihil, præter virtutem deriuat. Galenus autem lib. 3. de placitis Platonis & Hippocratis, partem illam principium esse definit, quæ his quæ ab ea enascuntur, aut virtutem siue facultatem, aut omnino materiam suppeditat. Quæ definitio optimè huic loco quadrat. Nam partes, quæ hic principia dicuntur (vt postea patebit) aut solam virtutem, au solam materiam, aut vtramque supped tant illis, quę nascuntur ab ipsis principiis: inter quę nonnulla sunt, quæ non solum natis ab ipsis, sed aliis etiam hæc tribuunt. Etenim cerebrum non solum neruis, sed etiam aliis partibus per neruos sentiendi vim præbet: cor vero solum arteriis pulsandi vim exhibet. Secundũ genus partium est, quod à principiis originem habet: addendum ex sequentibus, & principiis ministrat. Non enim omnis pars, quę à principiis originem habet, secundi huius generis est. A corde enim aliæ partes, quã arteriæ, quas solas numerat hic inter eas, quę ab illis originem ducunt, enascuntur, vt auriculę cordis, mem-

Principij significatio huic loco cõueniens.

Pars quæ & quomodo dicatur ab aliis originẽ habere.

branulæ, quas valuulas vocant : quare definiendum est secundum hoc genus h c mo o: Aliç sunt partes, quç à principiis originem habent, & illis seruiunt, quod ipse paulo postea docet. Quomodo autem ab illis originem habere dicuntur, & illis seruire, videndum est. Porro ita dicuntur, vel quia ex principiorum substantia prodiere vt nerui, & spinalis medulla à cerebro: sunt enim eiusdem substantiæ cum cerebro : vel quòd in principiis suas veluti radices habent, vt venç, & arteriç, & meatus spermatici: Arteriæ enim diuersam habent substantiam à corde, vtrunq; siquidem viscu rubrum : arteriç autem, & venæ candidç ex semine, vt Galenus credit confectæ, antequàm hepar, & cor sint formata, vt docet in libro de formatione fœtus : de qua re nos postea diligentius agemus: maior tamen est connexus venarum, & arteriarum cum hepate & corde, quàm seminariorum vasorum cum testibus : quippe cum venæ & arteriæ continuæ cum suis principiis sint, nec ab illis separari possint: seminaria autem vasa in propriam testium substantiam non perueniant, sed solum in tunicas testes inuoluentes. Vnde venas ab hepate, & arterias à corde oriri omnes fatentur, de qua re postea agemus. Seminaria autem vasa à venis, & arteriis emulgentibus enasci docent anotomici, & ipse Gale. vnde forte apte non dicemus secundum hoc genus partium esse, quod à principiis oritur, cum seminariis vasis non conueniat definitio, nisi quamcunque implantationem per ortum hic intelligas : quod absurdum esse videtur. Sic enim tendines ab osse oriri diceres, in quod inseruntur, & in hoc genere partium contineri : prçstaret ergo ita definire, quod scilicet hoc genus partium sit, quod principiis ministrat, nulla ortus facta mentione. Ceterum ministrare principiis non vno modo omnes videntur. Nam venç mesaraicç ministrant, & seruiunt hepati, eo quòd chyllum à ventriculo ad hepar deducant: venæ autem aliæ, quòd sanguinem in hepate genitum in totum corpus distribuant. Arteriæ autem cordi ministrant, non quòd illi aliquid largiantur, sed quòd

quòd ab eo semper aliquid recipiant. Sic cerebrum à neruis nihil capit, sed illis largitur sentiendi, & mouendi vim. Testes à vasis spermaticis seminis materiam capiunt: vasa autem vocata deferentia semen iam confectum à testibus recipiunt. An verò vim aliquam sumant vasa hęc, non satis adhuc patet: sequitur tertium genus partium, quod duobus superioribus opponi videtur: primum enim erat, quod alios regebat, secundũ verò, quod ab aliis regebatur: tertiũ hoc est, quod nec regit nec regitur, sed à seipso gubernatur. Quartũ genus ex tertio constat, & præterea capit aliquid à prioribus. Dicuntur autem ab aliis regi siue gubernari, quæ insitas eas non habent facultates, sed ab aliis capiunt. Ingenitas verò habere, quæ non ab aliis sumunt. Sic partes illæ dicuntur ingenitas, & aduentitias habere facultates, quæ diuersas facultates habent, quarum aliæ ex propria natura illis insunt, alię vero aliunde veniunt. Sed hæc postea melius intelligentur, cum de facultatibus egerimus. Nunc vero sequitur examinandũ an bona sit hæc diuisio, & quomodo conueniat cum reliquis, in quibus partes eodem modo Gal. diuidere conatur. Quòd vero bona non sit hæc diuisio patet. primum quod membrum primum cum quarto coincidat. Nam principia & natiuas suas, & aduentitias alias facultates habent: veluti cor pulsandi insitam vim habet, & pręterea sentiendi vim à cerebro recipit. Deinde terminos mutat in secunda diuisione. Oportebat enim ita dicere: aliæ sunt, quę nec principia sunt, nec à principiis oriuntur. Tertio vngues, & pili con continentur in aliquo ex quatuor membris, vt ille in fine huius capitis docet. Nec dicere oportet omissum fuisse illud mẽbrum,, eo quod solum partes tractare voluerit, quę ad totius temperamentum cognoscendum faciunt: quoniam ossa inter superiora membra continentur, quæ tamen ad totius temperamentum dignoscendum non conferunt. Et hac ratione illa essent in vno ex quatuor membris comprehendenda, quoniam ex illis totius & partium temperamenti notas sumit. Nec etiam quod

Partes quæ dicantur ab aliis regi.

Partes quomodo dicantur habere ingenitas vires.

Diuisio partium à Galeno hic posita notatur.

Curtius ſcribit, rem explicat, quod ſcilicet vngues non ſint de his partibus, quæ corpus conſtituunt: propterea quod non ſemper eædem permanent, ſed atteruntur, decidunt, regignunturque. Non.n. manus aut pedes ſine vnguibus conſtare poſſunt, & bene habere: dicendumque illud quod atteritur & regignitur, atque excreſſit, non eſſe de ſubſtantia & compoſitione partis: quoniam oportet vngues æquales eſſe carni digitorũ. Mala prçterea oſtenditur hæc eſſe diuiſio, eo quod in libro ſecundo de arte curatiua ad Glauconem, vbi de indicationibus ſumptis à partibus egit, aliam faciat diuiſionem, ſumptam ab iiſdem rebus, ita vt neceſſe ſit, vel hanc, vel illam malam eſſe: talis autem eſt, quç eo loco habetur. Ex partibus corporis, nonnullæ ab influentibus virtutibus gubernantur, quçdam etiam à propriis & natiuis: & ex his, quçdam ſibi duntaxat, quædam etiam aliis fons & origo ſunt quarundam virtutũ: & harum aliç opus habent peculiare, aliæ autem commune. In hac enim diuiſione nullum genus partium ponit, quod à ſeipſo ſolum regatur, & multis aliis modis differt hæc ab alia, vt videre licet. Nec dicere quidem poſſumus, quòd illic faciat diuiſionem conuenientem curationi, quia hçc etiam ad idem facit. Nam principiorum habenda eſt ratio. Eſt & alia diuiſio in lib. de totius morbi temporibus cap. 7. vbi dicit inter partes noſtri corporis quædam ſunt principia, vt cerebrum, cor, hepar, aliæ ortæ ex principiis, nerui, venæ, arteriæ: aliæ quç propriam naturam habent, ſed ab omnibus principiis reguntur, quædã æqualiter. aliæ magis, aliç minus.

Partium diuiſio alijs lior.

Quare videtur diuiſio hoc modo eſſe facienda, vt comprehendat omnes partes corporis ex oppoſitione primum oppoſita. Partes quædã ſunt principia, aliæ vero non. Principiorum quædam ad vitam ſunt neceſſaria, alia non. Porro earum, quæ non ſunt principia, quædam à principiis oriuntur, quçdam non. At eorum quæ à principiis oriuntur, quedam ſolis ipſis principiis, aut maxime ſeruiunt, vt auriculæ cordis ipſi cordi vt venæ meſaraicæ hepati: aliæ vero aliis, vel toti cor-

pori, vt venæ, nerui, arteriæ, quæ per vniuersum corpus diuiduntur: vel vni duntaxat parti ministrant, vt arteria venosa pulmoni. Rursus quædam à principio facultatem tantum recipiunt, vt nerui: alię solam materiam, vt venę sanguinem, aliæ vtrunque, vt arteriæ spiritum & vim pulsandi. Quę verò facultatem recipiunt, quædam solæ eam habent, vt arteriæ pulsandi vim, aliæ reliquis etiam impartiuntur, vt nerui sentiendi & mouendi facultatem habent à principio, & eam aliis largiuntur. Ceterum inter partes, quę non oriuntur ex principio, quædam nullas habent facultates, vt pili, vngues, pinguedo: aliæ habent, & eas quidem, vel solum sibi insitas vt ossa, cartilago, ligamentum, membrana: aliç & insitas & influentes plures vel pauciores: & has vel communes vniuerso corpori, vt ventriculus, lien, renes, pulmo: aliæ sibi duntaxat proprias, vt caro, vterus. Verùm & si in hoc loco ita principij nomen capere oportet, tamen in tota facultate nostra latius patere debet principij significatio. Nam vt Galenus docet in libro de formatione fœtus, quædam sunt principia originis, alia dispensationis: & illa intelligi debent talia esse, à quibus enascuntur aliç partes: hæc verò, quę vim, aut communem materiam, vel instrumentum à se emitunt. Porrò principia quæ origines sunt aliarum partium, sunt in varia differentia. Nam quædam ita sunt principia, vt ex eadem substantia procreent, quod a seipsis exit, quomodo cerebrum neruorum origo dicitur: alia verò non eandem prorsus substantiam proferunt, sed sibi satis similem, quomodo ossa dicuntur esse principia cartilaginum: alia verò principia dicuntur, quę sunt veluti annexa, & firmamentum eorum, quæ longius produci debent: quo modo testes vasorum spermaticorum initia diximus esse. Alia rursus principia originis esse creduntur, quòd à seipsis, aut ex eo loco, in quo ipsa sunt, maximè fiant diuisiones earum partium, quæ per corpus sparguntur: quomodo hepar venarum principium, & cor arteriarum intelligere oportet. Nam

omnes venę, & arterię, vt Galenus tradit in lib. de format. fœt. factæ sunt ex semine ante alias omnes partes. Sed quoniam oportebat hepar fieri, vt esset officina sanguinis, & cor, vt esset spiritus fons. Natura hepatis substantiam posuit, vbi maximæ erant venarum diuisiones, quę possent vniuersum sanguinem in hepate genitum statim suscipere, & postea per minores venas eum spargere: nec alia quidem ratione hepar venarum principium statuere oportet. Nam quomodo alioqui principium esse potest, quod post venas est genitum ex diuersa planè materia & forma. Idem de corde dicendum, quia enim maximæ arteriæ illic sunt. vbi ipsum est positum, & naturali, mirabilique nexu illis adnascitur, vulgus crederet ab eo viscere arterias enasci: at qui principium intelligit esse revera non posse, quod post alia habet generationem, aliter statuunt. Sed hæc adhuc postea fortè attingemus aptiore loco. Verum cum dictum sit, principia illas esse in nostro corpore partes, quæ vel facultatem, vel materiam aliquam aliis suppeditant, cogimur, vt hæc intelligantur, & alia, quæ passim docet Galenus, de facultatibus diligenter agere.

de facultatibus disputatio.

Ac quàm difficilis sit & obscura tractatio de facultatibus, omnibus constare puto, qui Galenum multis in locis de hac re variè differentem legerit, aut secum ipse cogitauerit, quid de illis sentiendum sit, aut perspexerit quantum recentiores inter se discrepent, cum hæc tractant: atque vt disputatio nostra methodo procedat, primum docere oportet quid sit facultas, secundo quæ facultatum essentia, tertio quot sint facultates, quarto quænam sit singularum substantia, eadem ne, vel diuersa in singulis, quinto à quo loco oriantur, an ab vno principio, vel à multis, sexto quomodo influant & spargantur à principio in corpus: septimo quænam sint officia singularum facultatum: postremo quam inter se communionem habeant, & quem vsum sibi inuicem præstent, enarrare conueniet.

Porro siue facultatem, siue potentiam, siue vim, siue

speciem dicas, nihil referre, quilibet intelligere potest, qui Galenum legit. Definit autem facultatem in libro primo de nat. facult. capit. quarto quod scilicet id sit, quod est primo actionis causa. Verum non docet quænam sit huiusmodi causa, efficiens ne, vel materialis, vel formalis, vel finalis, vel instrumentaria. At in libro primo de symp. cap. primo dicit facultatem esse quandam causam effectricem. Verum hæc definitio non docet, qualis sit effectrix, an propinqua, vel remota. Præterea non docet proprium genus, & propriam facultatis essentiam. Oportet enim dicere an sit substantia aliqua, vel aliquod accidens, & illud, quod est in definitione assumendum. Solet etiam dicere facultatem esse causam ignotam. Fernelius facultatem definit esse vim & potestatem, quam anima tanquam de sinu suo promit, & ad munerum functiones profert. Id autem perinde est, inquit, ac si dixeris insitam & vernaculam animę proprietatem, quæ accidens quidem est, sed animæ intimum & intestinum. Differre autem illam ab animæ parte, quòd facultas possit ab animæ substantia seiungi, pars verò nequeat. Etenim vim & facultatem augendi, post vigorem aboleri, Tametsi eadem superest animæ substantia. Scribit quoque animam propriis facultatibus vti, tanquam causis adiuuantibus, ad omnia, quæcunque obit. Porrò esse tria animæ genera naturalem, sentientem, & intelligentem: facultates verò nihil istorum esse. Verum Fernelij opinionem multa refellunt: nam non solum in his, quæ animam habent, facultates inesse dicimus, sed in aliis, vt alimentis, & medicamentis: quare generali definitione per animę proprietatem facultas definiri nequit. Præterea si facultas est proprietas intima, & (vt ait ille) intestina animæ, quomodo ab anima separari potest. Nouimus enim proprietates rerum, à rebus seiungi non posse, vt risibilitatem ab homine. Et quomodo erit accidens, si est proprietas: & quomodo erit proprietas, si cuiusque rei vna est proprietas: facultates verò infi-

Quid facultas.

Fernelij opinio de difinitione facultatis quæ & confutatur.

nitæ. At si facultas causa est adiuuans (vt ille vult) animæ erit instrumentum, non proprietas, quę nullius causę rationem subit. Ceterum facultates animæ distinguere ab animę partibus non potest Fernelius ex Galeno. Nam Galenus passim in libro de placitis, nihil differre putat, siue facultates, siue partes, siue species dicas. Est locus de hac re in libro quinto illius operis, vbi ita scribit. Tres animæ particulæ secundum animę impetum nos mouentes, habentur: non enim plures sunt, siue partes, siue particulę, siue facultates, quibus vita nostra gubernatur. In vna ratiocinamur, in altera irascimur, in tertia concupiscimus: est alius locus in libro sexto vbi ita legitur. Anima nostra tres species habet. Item in tres partes diuiditur. Etenim & species & partes animę recte aliquis nominauerit, ratiocinatricem, irascibilem, & appetitricem. Addit Aristotelem, & Possidonium, species aut animæ partes non dicere, sed facultates. Ex quibus quidem, & aliis plurimis locis constat, ex authoribus antiquis quosdam vocasse facultates animæ, quas alij partes,, species, & particulas nominarunt. Nec vero ad id facit, quod scribit Fernelius auctricem facultatem transacto vigore aboleri: animam verò totam integram perstare. Nam non aboletur animę aliqua facultas: sed illa perpetuo exerceri nequit materiæ, vel subiecti, vel instrumenti vitio. Eodem pacto magnes perunctus allio, non amittit facultatem trahendi ferrum, sed illam exercere nequit: des seni corpus pueri, videbis in eo rursus fieri auctionem: non ergo abierat ab anima facultas auctrix. Fuchsius, vt qui solum nouerit aliorum dicta transcribere, non videt se contraria de facultatibus tradere, cum scribit Galenum nihil aliud intelligere per facultatem, quàm cuiuscumque rei quamcunque efficientem causam.

Fuchsius exploditur.

Erunt ergo ex eius opinione, Deus, elementa, & quidquid nostrum corpus mutat, facultas. Quòd si ita est, quomodo potest alia ratione definire facultatem esse, non nisi natiuam rerum temperiem. Est ne qualis-

cunque rei causa, temperies. An etiam temperies acquisititia causa non est. Et si temperies est, quomodo in initio primi de naturalibus facultatibus, dicere potest Galenus, se causas rerum ignotas, facultates vocare. An temperies rerum ignoratur, cuius signa, vim, & conseruationem docet per omnes differentias. Ego, vt dicam quod sentio, video Galenum facultatis nomine duobus modis vti. Vsurpat enim facultatem aliquando pro relatione, quam habet causa efficiens ad suum opus: vt cum dicit, vnam & eandem rem diuersas habere facultates, vt aloem purgandi, roborandi, glutinandi, siccandi, astringendi: dicitur enim tot habere potentias, quot potest opera præstare. Tunc enim facultatis nomine, non intelligimus aliquid, quod re vera, sit causa efficiens. Nam quod efficiens est, subsistit, & est res aliqua, quæ agendi habet vim: nec solum constat ex ea ratione & relatione. Hęc significatio nullius est vsus & momenti in medicina, aut alia arte. Nam nec ad curationem, nec ad dignotionem affectuum, nec aliam medicinæ partem confert. Philosophos verò videmus alias causas, & ipsam efficientem, sub qua potentias has contineri volunt huius rei authores, ducere ad suos effectus absque istarum potentiarum mentione: quæ scilicet sint specie, & natura diuersę, tanquam animæ partes inter se discrepantes, Nam si ex eo quod aliquid facere potest, introducendæ sunt istæ potentię, infinitas profectò illas esse oportet: quoniam infinita sunt particularia, quę ab eodem fieri possunt. Sed quid opus est de his libros implere: quippe cum vno verbo quicquid in illis continetur, expediri possit, nempe rem vnamquamque posse præstare multa, & propterea multas habere potentias. Sic enim Aristoteles docet, vnam & indiuisibilem secundum speciem esse animam, quæ plures potentias habeat, id est multa præstare valeat ob subiecti diuersitatem. Sed in hoc non est laborandum, vt quæramus qualis sit illarum essentia, cum vna & eadem sit.

Facultas duobus modis sumitur à Galeno.

Nam hæc, & alia similia temere de his quæruntur, quæ in sola relatione sunt posita. Alio modo sumit facultatem pro eo, quod est proxima & præcipua causa actionum, quas res ipsæ edunt Eo modo sumit facultatem, cum dicit tres solum esse animæ facultates, naturalem, vitalem, & animalem. Ad idem pertinet, cum scribit calidum natiuum esse instrumentum, vel essentiam facultatum. Hæc enim conueniunt rebus, non relationi. Quinetiam ad id facit, quod scribit textu quinquagesimo commentarij quinti sexti epidemium cum ait. Tertia anima siue facultas, siue alio nomine vocare velis. At anima non est relatio, sed forma & actionis causa. Quòd si facultas, & pars animæ, idem sunt (vt antea ostendimus) constat profecto facultatem hoc modo sumptam, non esse relationem illam, quæ est ad opus. Nam animæ partes nullæ sunt, cum ipsa sit indiuisibilis: facultates vero, quoniam particularia opera sunt propemodum infinita, infinitæ quoque sunt Et re vera, si quis diligenter expendat, inueniet Galenum nihil aliud per facultatem significare posse, quàm formam cuiuscunque rei. Est enim hæc, per quam res est, & agere potest, & efficiens causa: & in his, quæ animam habent, anima ipsa. Scribit se facultatum essentiam ignorare: quod pariter tradunt philosophi de formis: relationis autem illas nemo ignorat. Est & natura. Merito quoque de forma quæri potest, an aliquis sit illius fons & principium, aut eadem in omnibus partibus essentia: quodnam illius instrumentũ, quid præstare possit: an sit proxima causa actionis, & idem esse facultatem & animæ partem. Est enim animæ pars, forma, vel formæ pars: & denique omnia, quæ de facultatibus tradit Gal. non possunt cõuenire, nisi formis rerum. Sed quoniam ille potissimũ Stoicos in hac re est sequutus, non Arist. & peripateticos, contra quos libenter pugnabat, maluit facultatem quàm formam vocare. Aristoteles videtur (vt dixi) intellexisse per potẽtias, siue facultates animæ, relationem quam anima habet ad opus, aut aliquid simile radiis solis, qui quod anima efficere potest per cor

Facultas corporis & forma idem.

pus ſpargunt, aliquando videtur partes animæ vocare, in qua varietate, oportebat profectò illius interpretes definire, quid eſſent huiuſmodi potentiæ, & quomodo idem, vel diuerſum eſſent ab ipſa anima, & an diuerſitas facultatũ à diuerſitate animarum, vel corporũ proueniat. Ego vero, vt dicam quod ſentio, in rebus tractãdis iudicarem eſſe ponendã propriam cuiuſcunque rei formam: quæ ſuaptè natura, nata & apta eſt dare eſſe compoſito & pro illius, & diuerſorum ſuorum inſtrumentorum conditione, diuerſa operari: facultates vero ponere alias, nihil aliud eſt, quàm aptitudines illas exprimere, de quibus temere, tot ſeparatæ tractationes inſtituuntur: tanquam res eſſent diuerſæ, prouenientes ab ab ipſa forma & anima: cum tamen tota differentia actionum in eodem indiuiduo, vel etiam in eadẽ ſpecie proueniat à diuerſitate inſtrumentorum. Nam (vt hoc exemplo vtar) ſi omnes corporis partes eſſent oculi, omnes vtique viderent, & nulla alia in nobis fieret actio, præterquam viſio. Quantum vero Gal. ſit dubius in tradenda eſſentia facultatum, omnibus cõſtare puto. Nam in cap. primo primi de ſimplicibus ex calido, frigido, humido, & ſicco, tum corpora noſtra, tum eſſentiam facultatum conſtare ſcribit: in lib. vero. 2. cap. 2. ad Glauconem tradit natiuum calorem eſſe, vel ſubſtantiam facultatum, vel ſaltem primũ & maximè neceſſarium ipſarum inſtrumentum. Ad id pertinet, quod ſcribit cap. 3. primi de natu. facult. ſingulas partes ob certã quandam temperiem hoc, vel illo modo agere, & diuerſas habere facultates. Accedit quod ſcribit in libro de facultatum ſubſtantia, quoſdam incorporeas quaſdam facultates corporibus ineſſe, affirmare: alios vero corpora ipſa operari pro ſua cuiuſque natura, quæ ex quatuor elementorum temperamento conflata ſit. At in libro de cauſis pulſuũ primo agens de cauſa pulſationis arteriarum ita ſcribit: non eſt facile cauſam ipſius inuenire. Quidam enim innatum calorem eſſe cenſet, alius naturæ robur, alius temperamenti quandam proprietatem, alius totam corporis conſtructionem:

De eſſentia facultatũ in qua Gal. varium iudiciũ oſtenditur.

alius solum spiritum: alius horum quædam: alius omnia simul. Iam verò (inquit) sunt, qui facultatem introduxerunt incorpoream, quæ accommodatis ad mouēdum, his, quæ diximus instrumentis vtatur, aut omnibus, aut quibusdā, aut certe vno loco. Scribit alibi passim se animæ essentiam ignorare: alibi verò nihil aliud esse animam, quam temperamentum: eò quod temperamento dissoluto, anima expiret. Ex quibus quidem locis patet, quam incertus sit Galenus de substantia facultatum. Fuchsius grammaticus cum statuisset facultatem esse rerum natiuam temperiem, postea non veretur dicere, idem esse naturam & facultatem: & eam cōsistere in singularum partium commodo temperamēto. Quòd si ille philosophiam didicisset, intellexisset vtique philosophos per naturam intelligere materiam vel formam, & potius ipsam formam. quàm materiam: ille verò nihil putat differre, si quis dicat facultatē esse temperamentum, vel illam in temperamento positam esse: quasi nihil referat dicere, albedinem esse corpus, aut in corpore consistere. Præterea si facultas est quælibet causa efficiens actionis, non solum temperies, sed structura partium organicarum erit quoque facultas: Nam actiones instrumentorum non à temperie, sed à structura sua fiunt. At si facultas nihil aliud est, quàm temperamentum, quomodo colligere potest tres solum esse inter se genere, & sedib⁹ disclusas facultates in nostro corpore: plures enim sunt in corpore partes, quàm tres, quæ temperamētum habent inter se diuersum. Addo quòd si facultas est temperamentum, dicemus ergo facultatem quandam esse calidam, aliam frigidam, aliam æqualem, aliam inæqualem, vt temperamentum his nominibus distinguimus. Tradit idem bonus vir, vnamquamque temperamēti proprietatem suam sequi facultatem, & vnamquamque facultatem suam actionem & interim sui oblitus, docet facultatem nihil aliud esse, quàm temperamētum: Et rectè quidem, si id, quod sequitur aliud, idem est cum eo, quod præcedit. Ponit hæc tria inter se distincta, & se inuicem consequentia,

Fuchsius ridiculus ostēditur.

temperamentum, facultatem, & actionem: vbi vero definitionem morbi à Galeno traditam tueri aduersus me vult, contendit nihil aliud esse facultatem, quàm temperamentum, & hoc esse proximam actionis causam: sed hunc mittamus, quem potius (vt dixi) grammaticum, quàm medicum aut philosophum agnosco: & ad Galenum redeamus, qui laudandus quidem est, quando essentiam formarum & facultatum se ignorare scribit. Nam quis animæ essentiam exprimere possit? Potuit Arist. eousque progredi, vt animã agnosceret esse causam mouentem, & præcipuam actionum, quæ fiunt in rebus animatis: & quod ea sit actus & forma corporis: sed quænã sit propria illius formæ essentia, & quo pacto differat ab aliis formis, nequit docere, nisi ex diuersis operibus, & (vt philosophi aiunt) à posteriori. Animam vero existimare esse temperamentum, vel in temperamento essentiam habere, eo quod illa deserat corpus vitiata corporis temperie, perinde est, ac si quis dicat animam esse caput, eo quod capite sublato, cogatur illa corpus deserere: aut si quis dicat hominem esse domum, eo quod ea flagrante, aut ruente, homo vel obruatur, aut abire cogatur. Requirit anima temperatum corpus, si in eo debet consistere, & propria munia exercere: requirit & calidũ innatum, tamquam instrumentum aptum ad eadem munia obeunda, nihil tamen horum propterea est anima. Absurdum quoque est, animam tradere esse temperamẽtum, eo, quod animi mores mutentur mutato temperamento. Nam temperamentum vim quidem habet alterandi, & immutandi mores animi: non tamen edendi nouas actiones natura diuersas. Debilius validiusque agit anima ob temperamentum corporis: sed non fiet, vt homo sit bestia: & si simile sit nonnunquam temperamentum: alioqui porci, qui simillimum à Galeno dicuntur homini habere temperamentum, simillimos haberent cum homine animi mores. Demus ergo animæ quod suum est, à temperamento diuersum, & eam essentiam,

De facultatum & animæ essentia quid cognosci possit.

quam deus optimus mundi opifex singulis formis est largitus. demus & temperamento, & calido natiuo suam vim, nec omnia confundamus. In quo quidem Galenus rectè quoque sentit, cum præter temperamentum agnoscit in medicamentis, & alimentis totam (vt vocat) substantiam: quam aptius, si voluisset, formam nuncupasset, vt vniformis fieret philosophorum & medicorum tractatio. Igitur cum facultas, vt sumit Galenus nihil aliud re vera sit, quàm forma, non erit vna & eadem substantia facultatum omnium: quia duplices sunt formæ, vna essentialis, alia accidentalis. Huius enim substantia ex accidentibus, nempe quatuor qualitatibus prouenit, & nihil aliud est, quàm temperies: non calor natiuus, qui instrumentum est temperaturæ & essentialis formæ. Essentialis verò forma in viuentibus est anima: in aliis verò simplex nomen non habet: sed propria cuiusque natura agnoscitur ex actionibus, quas edunt diuersas ab iis, quas à temperamento prouenire percipimus. Quapropter non rectè Galenus Dioscoridem reprehendit, cum ait illum empirice cuiuscumque medicamenti singulares proprietates docere Rationalem enim medicum solum docere debere, quomodo res vnaquæque temperata sit: ex hoc enim ellici particulares illos effectus. Nam si temperamentum solum esset causa actionum, quo pacto possent rhubarbarum & cassia eosdem purgare humores: aut hæc, quæ temperamento longè sunt diuersa, purgandi vi esse prædita: alia verò, quæ idem, vel certe simillimum cum alterutro temperamentum obtinent, eadem esse destituta Possem in hac re plura dicere, sed hoc sufficiat dixisse Gal. etiam nouisse duplicem illam formam, cum ponit totam illam substantiam, & temperiem. Est enim tota substantia, rei propria forma, ex qua res est, id quod est, & re vera ab aliis differt: temperies verò forma est, per quam res sunt similares, & constant ex communi natura, & principiis communibus. Hæc qui non retinebit distincta, monstra pariet, cum omnia ad temperiem redigere studebit.

Totam substantiã quam ponit Ga. idẽ esse cũ forma

facultas Galen. & forma rerũ idem & illa duplex.

Dioscoridem male à Galeno reprehẽdi.

Cæterum aliarum rerum formas, siue facultates, non

est nostri instituti hoc loco prosequi, sed duntaxat nostri corporis. Tradit autem Fernelius animam esse formam viuentium, & illius tanquam propriam & inseparabilem actionem esse vitam. Animam enim esse, per quam res animatæ fiunt & viuunt. Porrò ex vitæ differentiis, animæ tria genera constituit, naturale, sentiens, & intelligens: quoniam scilicet, quædam solius naturæ beneficio viuunt, alia sentiunt, alia verò simul etiam ratione sunt prædita. Prioris generis esse stirpes, secundi bruta, tertij homines. Esse autem ita distinctas tres istas animas, vt nequeat naturalis esse sentiens, & hæc, rationalis: imò negat in eodem posse consistere intelligentem & sentientem animam, aut sentientem & naturalem: quoniam inquit plures nequeunt esse eiusdem materiæ substantiarum formæ. Propterea non posse idem, hominem esse, & beluam, aut plantam & beluam. Vocari autem tres illas animas, partes totius animæ, quando connexæ considerantur: animæ verò genera dici, quando sedibus sunt distinctæ. Verum in homine, intelligentem animam simplicem inesse, cuius partes sint sentiens & naturalis, non quidem actu, sed potentia duntaxat in ea consistentes. Cæterum sentientis animæ, non genera, nec partes, sed facultates esse appetitricem, cogitatricem, & motricem. In quaquidem re illud primum non probo, quod scribit, vitam esse propriam actionem animæ. Nam (vt postea ostendemus) vita nulla est actio: tametsi ex actionibus deprehenduntur res viuere: & qualisnam actio quæso vita est? Deinde ex vitæ differentiis, animæ genera constituere, quid nos cogit? An dicere non possumus, animas rerum esse inter se diuersas, nec posse omnes idem præstare. Itaque quandam esse animam, quæ possit solum esse causa nutritionis, auctionis, propriæ, & alterius sibi similis generationis: vel quod vna, & eadem anima ob diuersitatem subiecti, diuersas actiones & vsus præstet. Cæterum naturalem animam vocare, est impropriè loqui. Nam sentiens & intelligens anima, rebus à natura, & omnium opifice sunt inditæ. Ait ideo Fernelius

Quot sunt facultates in nostro corpore & quæ.

Fernelii sententia de diuisione facultatũ animæ.

Fernelius reprobatur.

animam illam naturalem vocari, quòd ea corpora, quæ illa ſunt prædita, ſolius naturę beneficio viuant: ſed quid quæſo intelligit naturæ nomine, & naturæ beneficio? Na quæ ſentiunt, ſentiunt etiam naturæ beneficio, nempe animæ, quæ eſt illorum forma, & natura. Galen. initio lib. de naturalibus facultatibus φυτικὴν id eſt plantatiuam (vt verbum verbo reddam) dicit vocari eam facultatem, quæ φυτὰ id eſt plantas gubernat: & alio loco naturam à Stoicis: Ariſt. vero interpretes vegetatiuam vocant. Hæc eſt ratio cur naturalis vocari debeat hæc pars, ſiue facultas animæ: non quòd ea potius, quam aliæ à natura rebus ſit data. Iam verò ſi vna, & eadem pars ſimul ſentit & nutritur, quomodo non poteſt in eodem loco ſentiens, & naturalis anima ſimul conſiſtere: prçſertim cum alibi ille ſtatuat non eſſe abſurdum rebus iam forma prçditis, aliam accedere formam quomodo os aut caro accedente anima ſimul euadunt animata. Illud verò non video cur debeant animæ genera vocari, quę ſedibus ſunt ſeiuncta: partes verò quando coniunctę conſiderantur. Nam genera rerum non hac ſeparatione, aut coniunctione fiunt: ſed ex diuerſa natura, quę ſub eadem eſſentia comprehendi nequit. Ac tunc maximè vt partes conſiderantur, quando ſunt diuiſę, ſiquidem partis ratio in eo potiſſimum conſiſtit, quòd totum diuidat. Atqui ſi ſentiens, naturalis, & intelligens ſunt locis, & natura diſtinctę animę, quo pacto poſſunt omnes ſub intelligente potentia contineri? Facultates verò animæ partibus diſtinguere nos prohibet Galeni authoritas: qui idem dicit eſſe animę partem, ſpeciem, & facultatem: id quod licebit adhuc intelligere, excuſſa de hac re Galeni & philoſophorum aliorum opinione, quorum ipſe mentionem facit. Scribit ergo ille libro quarto de placitis, Stoicos vnam ponere facultatem, vnamque ſubſtantiam, quę omnes actiones prçſtet & effectus, & eam ab illis rationalem vocari. Septimo autem libro eiuſdem operis ſcribit, Ariſtotelem vnam etiam conſtituere facultatem, quę plura nomina prout diuerſa reſpicit, con-

ſequatur. Item libro 5. ita habet, Ariſtot. & Poſſidonius ſpecies, aut partes animę non nominant, ſed facultates, eſſeque illas vnius ſubſtantiæ. Aliter tamen de Ariſtot. ſcribit libro quarto cum ait, eum plures in anima facultates, quæ genere inter ſe diſcrepent, ponere: non tamen concedere, vt in diuerſis partibus ſint collocatę: quippe cum ſtatuat cor omnium principium. Hic enim plures & diuerſas genere, illic verò vnam, quę nominibus ſolum differat ob relationem ad plura poni ab eo, tradit. Ait & Platonem tres ponere facultates, quas & ſpecies & partes vocare ſolet, iraſcibilem, concupiſcibilem & rationalem: quam diuiſionem fecit etiam (inquit) Hippocrates. Ex quibus quidem patet Platonem Stoicos, quos Galenus in hac re ſequitur, non ponere diſcrimen inter facultates, & partes, & ſpecies animę. An etiam monſtrum non eſt, tria genera animæ in nobis ponere. Nam ſi anima forma eſt corporis, & cuiſcunque corporis vna eſt forma propria, nequeunt profectò tot animæ in nobis conſiſtere aliqua in re inter ſe diſcrepantes, tantum abeſt, vt genere inter ſe differant. Addo quod aperte à Galeno diſſentit, & ab ipſa ratione, cum ſub intelligente anima ſentientem & naturalem comprehendit. Nam intelligens ſub animali facultate continetur principe: à qua quidem ſeiuncta eſt naturalis genere, & ſentiens ſpecie, quippe cum Galen. facta diuiſione facultatum in animalem, vitalem, & naturalem, tamquàm in generales differentias, poſtea ſub animali ſentientem comprehendat. Et quomodo quæſo ſentiens, & naturalis animæ potentiæ, ſunt partes intelligentis: ſic enim ſua opera ſeparatim ſine intelligentia exercere non poſſent: oporteret hæc Fernelium probare, non pro arbitrio ita ſtatuere legiſlatorum more. Quot autem Galen. facultates ponat, ambigere quis poſſet, ob variam illius de hac re ſentẽtiam. Nam in lib. 5. de placitis contendit non plures eas eſſe, quàm tres: in vna inquit ratiocinamur, in altera iraſcimur, in alia cõcupiſcimus. Sunt alii loci, in quibus perpetuo aſſerit tres eſſe facultates noſtrum corpus gubernantes animalem,

Galeni opinio de numero facultatũ.

Animalis facultas quas sub se contineat ex Galeno.

Animalis facultas vnde dicta.

Vitalis vnde dicta & quæ sub se contineat.

vitalem, & naturalem. Animalem diuidit in principem, sensitiuam, & motiuam: & hanc indiuisibilem relinquit: sensitiuam diuidit in sensum communem, de quo cap. 10. tertij de causis pulsuum: cuius affectionem dicit esse somnum, & vigiliam. Principem vero in cogitatiuam, ratiocinatiuam, & memoratiuam. Verum cum lib. primo de locis affectis, & 8. de vsu partium, & in libris de placitis, dicat animalem esse authorem mentis, intellectus, considerationis, opinionis, iudicij, sapientiæ, necesse est, vt has facultates comprehendamus sub ratiocinatricé: vt ille aliquando vnam pro alia ex his vsurpat Appellat autem generalem eam facultatem, quæ omnes istas comprehendit, animalem, quod animalibus sit propria, & non etiam plantis communis. Porro vitalem nuncupat, quod vitæ ex illius opinione sit principium: vocat illam aliquando irascibilem, quod ex ea irascamur: nonnunquam etiam virilem, eo, quod opera admodum valida proferat: aliàs vero irrationalem, quod nobis cum belluis sit communis, & illarum more nos ad iram, & crudelia perpetranda inducat. Hanc facultatem authorem esse dicit animositatis, timiditatis, pusilanimitatis, timoris, mœroris, anxietatis, excandescentiæ, doloris, fortitudinis, constantiæ, pulsationis cordis, & arteriarum, item caloris, qui in singula membra mittitur, generationisqne spiritus vitalis. Quę quidem videre licet textu tertio primi commentarij sexti epidemion, & quinto textu secundi libri de natura humana, & ex libris de Placitis. Cæterum naturalem vocat eo, quod omnibus viuentibus, tanquam natura quędam omnibus sit communis: ab Arist altrix siue vegetabilis: à Platone ob cupiditatum multitudinem, quas parit, concupiscibilis: à Stoicis, quos Gal. est sequutus, vocatur natura siue naturalis, φυτικὴ, id est plantatiua, vt initio primi libri de naturalibus facultatibus. Hanc diuidit eodem libro in generatricem, auctricem, & nutricem. Generatricem rursus in alteratricem, & formatricem. Alteratrix, inquit, eo loco diuiditur in tot species, quod sunt partes corporis simplices: vnde ossificam, nerui-

Naturalis facultas vnde dicta, & quas alias sub se contineat.

Generatrix quas sub se cõprehendat.

neruificam, mēbranificam, carnificam, tunificam, ligamentificam facultatem dicit, quòd materiam alteret, & aptam faciat ad os, neruum, membranam, carnem, & alias partes similares gignendas. Porrò formatricem figuræ, concauitatis, asperitatis, leuitatis, proprij situs, connexionis, numeri, magnitudinis authorem esse scribit. Erat tamen rationi consonum sub formatricæ comprehendere, ossificam, (vt ille ait) carnificam, & alias prædictas. Huius enim muneris est, non alteratricis, formam dare singulis partibus. Auctrix simplex ab eo ponitur: cuius officium esse dicit genitum animal in omnes partes, quantum fieri potest, augere. Nutrix vnica (inquit) est facultas, sed habet plures famulas, appositricem, adhæsitricem, agglutinatricem, attractricem, retentricem, concoctricem, & expultricem. Concoctricem diuersa nomina capere dicit à materia, quæ concoquitur: vnde sanguificam, & chylificam facultatem vocat. Hanc naturalem facultatem cupiditatum, & voluptatum authorem esse, & ea, quæ diximus, sub se continere, tradit in libris de placitis, & in libris de naturalibus facultatibus, passimque alibi. Conatur autem in libris de placitis ostendere tres istas esse distinctas facultates substantia, & locis, nec vnam solum esse posse, quę omnium istorum operum sit author. Esse enim animalem in cerebro, vitalem in corde, naturalem in hepate. Porro esse tres facultates natura distinctas, ex his probari dicit, quòd diuersa opera conspiciantur: diuersas ergo esse facultates. Antecedens probat, quod sæpe trahamur ad desideria illicita, & quod ab eisdem retrahamur: quod sentiamus, ratiocinemur. Consequentiā probat, eò, quòd ab eodem secūdum idem diuersa fieri non possint. Secundò inquit ostendunt pueri, qui ratione minime vtuntur: cupiditatibus autem vehemētissimis ducuntur, adulti verò rationem maxime sequuntur. De loco facultatum postea agemus, Nunc autem diuisionem in tres facultates, & illarum substantiam expendamus. Si Galenus quatuor ponit in hoc opere principia, inter se distincta, quatuor erunt necessario facultates,

Nutricis famulæ facultates.

Quibus rationibus Galen. ostendat has facultates natura distinctas.

non solum tres: alioqui frustra ponuntur tot principia: licet idem probare eo argumento, quo ipse ternarium suum numerum concludit, nempe ex diuersis operibus. Videmus enim masculos, & fœminas diuersos habere mores, diuersas actiones, & affectiones in corpore, quādo testes habent, aut illis carent. Nec possumus facultatem huiusmodi, quæ agnoscitur esse in testibus, redigere vel ad naturalem, vel vitalem, aut animalem: vt satis constat ex his, quæ sunt comprehensa sub illis facultatibus. Quare addenda est quarta facultas: quam melioris vocabuli penuria, proprij sexus causam vocabimus. Ex ea enim masculus, est masculus, & masculinitatis officia exercet: & fœmina est fœmina. Vnde videmus gallinas castratas pinguiores reddi, vocem & habitum mutare. Deinde contra eum numerum hoc facit, quòd multæ ponantur esse facultates, quæ reuera non sunt, vt auctix, nutrix, agglutinatrix, assimilatrix, appositrix, vitalis, naturalis, animalis, sanguifica, chylifica, & multæ aliæ. Nam si facultas est pars, siue species animæ, nullam inueniemus facultatem ex prædictis: quoniam nulla est pars, aut species animæ, quæ proprium habeat officium assimilandi, agglutinandi, augendi, nutriendi: Quod etiam ex eo, quod dicunt facultatem esse causam efficientem, probare possumus: Nullam enim inueniemus facultatem ex prædictis: quoniam nulla est causa efficiens prædicta opera, sed illa nascuntur per accidens, & ex consequenti ex aliis actionibus. Quando enim nutritur corpus, & plus reponitur, quàm sit dissipatum, tunc sequitur augmentatio. Sic quando fit concoctio, quia ea fit per assimilationem, sequitur assimilatio: ad hanc nutritio, ad retentionem verò & concoctionem, sequitur appositio, agglutinatio, assimilatio & nutritio. Porro animæ pars nulla est naturalis, animalis, & vitalis: quia nulla est facultas, quæ exerceat communia aliqua officia, vt communes ponimus, & vniuersales illas facultates. Absurdum præterea est genere, & substantia diuersas ponere facultates, quoniam diuersa fiunt opera. Nam cum diuersitas operum

Disputatio contra Gale. de numero facultatum.

Facultas quarta, quæ causa est, vt masculus sit, & fœmina.

Quæ ponantur esse facultates à Gal. quæ tamē non sunt.

fiat, non solum ob diuersitatem causarum efficientium, sed etiam ob diuersitatem subiectæ materiæ, & instrumentorum, oportebat vtique Galenum probare, non fieri ob diuersitatem aliarum causarum diuersa ea opera: & tunc optimè ostendisset animæ partes, & facultates inter se subiecta, & natura diuersas. Quid enim prohibet, quominus dicamus cum Aristotele vnam & eandem esse animam, indiuisibilem secundum speciem: quæ in diuersis partibus, ob illarum discrepans temperamentum, & structuram, diuersa efficiat opera. Idem est sol, qui cæram liquat, & lutum indurat ex vna & eadem vi & facultate: nec ex eo, quod diuersa ab eo fiunt, statuere debemus diuersas natura in eo esse partes, aut species, ita vt vna indurandi, alia liquefaciendi vim obtineat. Calefacit ille duntaxat: sed quoniam calor recipitur in materia, quæ est apta, vt liquefiat, ea quidem liquefit, alia verò induratur, quæ hoc pati est apta, nataque. Eadem est in corpore vis mouendi, sed ob diuersam pedis, & manus structuram fit, vt ille ad gressum, hæc verò ad apprehensionem sit apta. An dicemus duas esse facultates motorias substantia diuersas, & vnam esse ambulatoriam, aliam apprehensoriam: quoniam apprehendere, & ambulare diuersa sunt opera. Ridiculum sane est, ex diuersis operibus diuersas natura in anima ponere facultates: & ex infinito operum numero, infinitas imaginari facultates. Possumus quidem tot ponere relationes causæ efficientis ad opera, quot sunt ipsa opera: sed hoc nihil ad animæ partes. Hæc enim ex eo, quod in ea est, vnitatem, aut diuisionem recipere debet, non ex eo, quod ab ea fit. Ergo dicamus vnam esse naturam, & formam animæ indiuisibilem in plures species, vel partes, quæ vnicam ob id sua natura habet facultatem, operantem tamen diuersa, ob partium diuersitatem. Nam in capite sensus, motus, imaginationis, cogitationis, & memoriæ est author, & non in aliis partibus: quia cerebrum solum inter alias omnes partes aptum est exer-

Ex diuersis operibus non probari facultates esse diuersas natura.

cere, & aliis largiri has facultates. Eadem anima in hepate sanguificationis est author, & in corde pulsationis, & generationis spirituum: quia peculiarem habent illæ partes ad ea officia obeunda constitutionem. Hanc opinionem nullum absurdum refellit. Nam quod dicit Galenus, nos trahi & retrahi à voluptatibus: fatemur quidem, & ab eodem sui ratione non posse diuersa fieri: sed hoc non ostendit diuersas esse facultates & species animæ: quoniam non in eodem, sed in diuersis partibus hæc fiunt. Pueri. n. cupiditatibus, adulti ratione magis ducuntur, quòd ratio in humido cerebro imbecilla sit: vnde sicci senes, & melancholici, prudentes, rationique obtemperantes dicuntur esse. Ea verò pars, quæ obtemperat affectibus, in pueritia est ita affecta, vt sola dominetur, nondum potente ratione, quæ vsu etiam rerum inualescit, illius vim coercere. Des (inquit Aristoteles) seni oculum iuuenis, videbit vtique tunc ille, vt iuuenis: tamquàm diuersę actiones non proueniant à diuersitate formæ sed instrumentorum. Sed si quis quærat, quot re vera officia in corpore exerceat anima, siue quot potentias habeat, vt Arist. potẽtias sumit, tunc licebit intelligere, quando egerimus de fontibus vnde dicuntur nasci huiusmodi facultates. Quare rẽ hanc expediamus.

De locis in quibus resident, & a quibus prodeunt facultates.

Si vna est indiuisibilis & eiusdem substantiæ anima, cur tota in vniuerso corpore non est sensitiua, motiua, imaginatiua, cogitatiua, & memoratiua, & denique non habet omnes facultates. An ipsa quidem anima suapte natura in omnibus membris omnia præstare potest, sed singula instrumenta ad id non sunt idonea? Quia enim cerebrum temperiem & structuram habet aptam ad certas actiones exercendas, & ad alias transmittendas in alias partes, ideo illarum fons & subiectum dicitur esse, quod quidem cor nequit esse: quia aliam temperiem & structuram habet. At si anima perpetuo hæret corpori, & insita est singulis membris, quomodo potest à certis partibus in alias spargi. An non ipsa anima, sed ipsius facultates & vires sunt, quæ immittuntur? Idem enim contingit, quod in sole euenit. Nam etsi ipse sol perpe-

tuo fixus est cœlo, suam tamen vim, lumenque per radios immittit in alia subiecta corpora: ob animæ enim coniunctionem cum corpore fit, vt anima ob certam quarumdam partium structuram possit, non solum in illis partibus diuersa præstare, sed ab illis in alias, peculiares quasdam virtutes immittere, quæ propterea non ostendunt diuersas esse in ipsa anima aut partes, aut facultates: quod enim ratione subiecti fit, ad ipsam animam pertinere absurdum est dicere. Igitur ab aliquo peculiari loco facultates oriri necesse est, si inter corporis partes quædam regunt, aliæ reguntur. Quare videndum est à quo loco, an scilicet ab vno omnes, vel à diuersis, in alias partes deriuent huiusmodi facultates. De qua quidem re maxima semper fuit tum inter philosophos ipsos, tum etiam inter medicos & philosophos controuersia. Nam Plato & Galenus, vt tres ponunt animæ facultates inter se substantia & natura diuersas, sic locis eas separant. Animalem enim in cerebro esse, & ab eo in reliquas partes emanare: vitalem verò à corde oriri: naturalem ab hepate. Contra Aristotel. & qui eum sunt sequuti vt Auerroes, cor omnium facultatum principium statuunt: in diuersis tamen partibus eas exerceri, errareque illos tradunt, qui dicunt cerebrum sensus & motus, & propterea partem principem in capite esse. Et hæc quidem scribit in libro secundo de partibus capitulo 7. & 10. item libro 3 cap. 3. eiusdem. Ac primum quidem rationes adferemus, quibus ille refellere se putat illorum opinionem, qui cerebrum sensus & motus principium esse asserunt. Primum enim inquit cerebrum nullam habet continuitatem cum partibus sentientibus, vt patet intuitu: sed in eo fallitur. Nam ex Anatome apparet illud coniungi cum neruis, & per illos cum omnibus partibus sentientibus. Deinde ait cerebrum nullum efficere sensum cum tangitur, sed prorsus esse sensus expers, non aliter, quàm quoduis excrementum. Respondet Galenus cerebrum non esse factum vt sentiat, sed vt sentiendi vim aliis det. Non sentit autem, quia nerui per illum non sparguntur, sed

Platonis & Galen. opinio de diuersis, locis facultatum.

Aristotelis de eadem reconstraria opinio

Cerebrum nõ esse sensus & motus principium quomodo probet Arist. & refellatur ille

ab illo in alias partes, vim autem illud dare ſentiendi probat Galenus ex interceptione neruorum. Tertio inquit Ariſtot. capitis partem poſteriorem ſentire, in qua tamen non eſt cerebrum. Reſpondetur falſum eſſe poſteriorem capitis partem non habere cerebrum. Et quid hoc ad rem. Ita enim agit Ariſto. quaſi neceſſarium ſit, ſolas eas partes ſentire, in quibus eſt cerebrum. Addit Ariſt. cerebrum non poſſe ſentire, quia ſanguinea non eſt pars: At nerui non ſunt ſanguinei & tamen illi primò, & per ſe ſentiunt. Sequeretur præterea ventriculum, & inteſtina non ſentire. In eo autem eſt deceptus, quòd putaret carnem eſſe primum inſtrumentum tactus. Ait etiam non ſequi cerebrum eſſe ſenſuum originem, quia aliqui ſenſus ſint in capite, vt auditus & viſus. Nam inquit, tactus & guſtus ex corde aperte dependent: olfactus verò medium tenet: Auditus & viſus in capite ſunt poſiti, propter ſenſoriorum naturam. Viſum enim eſſe aqueum, qualis eſt temperies cerebri: auditum aereum, vt eſt pars in capite aere plena. Ad hoc reſpondendum eſt, quod guſtus ſemper ſit in capite, & falſum ſit illum, & tactum à corde dependere: & quòd ſenſus, qui in capite ſunt, oſtendant manifeſto cerebrum eſſe ſentiendi & neruorum principium: quia ſenſoria illa poſtulant molles neruos, qui non poſſunt à partibus remotis duci. Præterea quòd non probet tactum & guſtum depēdere à corde: quippe cum lingua ſemper ſit in capite: tactus autem per totum corpus ſparſus. Quinetiam illos errare dicit, qui arbitrantur cerebrum eſſe ſenſus & neruorum principium, quòd ſpinalis medullæ ſit origo, cerebrum enim omnium partium corporis frigidiſſimū eſſe, ideo non poſſe eſſe principium medullæ, quæ calida res eſt: id tamen facere, vt cerebro continuari poſſit: quoniam natura ſolet exceſſum rerum per coniunctionem contrarij temperare. Sed ille non intellexit ſpinalem medullam, non eſſe re vera medullam: quia non liquefit, ſed per concoctionem indureſcit, (vt ipſe dicit cerebrum dureſcere) tanquam eiuſdem hæc ſint naturæ. Dicitur autem ſpinalis medulla, eſſe medulla: quod in ca-

Ariſtotelem male crediδiſſe carnem eſſe inſtrumentum ſenſus tactus.

uitatibus ossium, vt vera medulla contineatur. Præterea cum dicat vnam partem esse factam ad temperandũ excessum alterius, si cerebrum temperat caliditatem medullæ, non posset tẽperare excessum cordis, vt ille vult. Pugnat ad huc alio argumento. Nam, inquit, cerebrum factum est ad tẽperandum calorẽ cordis, non ergo sensus est principium. Antecedens probat, ꝙ constet ex aquea & terrea substantia, non ex carne: quod frequentes & tenues venas habeat continentes sanguinẽ tenuẽ & syncerum: ꝙ sanguine careat, quòd tactu frigidum sentiatur, ꝙ fluctiones ex capite oriantur, ꝙ animalia, quę calidissimũ habent cor, plurimũ habeant cerebrũ: ideo hominem inter omnia animalia proportione sui corporis, & marem plus cerebri, & plures suturas, quã fœminã habere, quòd pręterea homo, ob caliditatẽ cordis & pulmonis, solus inter animalia rectus incedat. Ex quibus concludit, cerebrũ, nec inter partes continuas enumerandum, nec aliũ habere vsum, quàm quod cor ipsum refrigeret. Respõdetur Aristoteli à Galeno quod pedes potius quàm cerebrum qui maiorem habent vim refrigerandi (vt experientia docet totum corpus compati ex frigiditate pedum) haberent hanc vim. Deinde quòd non possit docere modũ, quo cor refrigeretur à cerebro. Nec valet, quod dicit Auerroes, ideo refrigerari cor, ꝙ spiritũ vitalem cerebrum refrigeret Nam hoc etiã concesso, ꝙ spiritus vitalis à cerebro refrigeretur: non tamen ex eo cor refrigerari potest. Nã spiritus ille refrigeratus, vel manet in cerebro, aut dissoluitur: nec amplius descendit ad cor, repugnante natura spiritus, qui superiora petere est natus. Nec refrigerare quidem potest cerebrum ipsum cor, ꝙ pituitosum humorẽ gignat, qui postea descendendo cor rẽfrigeret: quoniam per antiperistasim cor calefit, & nõ refrigeratur. Quod verò carne non sit onustũ caput, hoc non est factum, vt cerebrum frigidius reddatur: sed ne grauatum caput impediatur erigi & circumuolui. Venas autem habet cerebrum, non solũ tenues, sed etiam magnas nec san-

Auerroes quomodo intelligat cor à cerebro refrigerari.

guine tenui & sincero alitur, sed frigido & crasso, qualis est ipsius substantia Frigidum tactu illud sentiri, falsum est: quandoquidem in aere æstiuo cogimur vulnerato cerebro ignem accendere: tanquam non sufficiat ęstiuus aer cerebrum conseruare in suo calore. Præterea taurus & leo plurimum haberent cerebri, non homo: quippe cum illa habeant cor & pulmones longe calidiores, vt ostendunt tactus, & illorum actiones. fœminam minus habere cerebri, & pauciores suturas, refellit anatome. Habet quidem minores, sed non pauciores suturas fœmina: & mas ex latioribus suturis habet, vt facile possit sua excrementa vacuare. Quòd si excrementorum quantitas plures exigit suturas, cur etiam duas vesicas, ad bilem recipiendam, mari non dedit natura. Hominem ideo erectum incedere, quia calidissimus sit, est absurdum. Primo quod leoni & tauro contingeret erectus habitus potius, quàm homini, secundo masculo magis, quàm fœminæ. Oportebat enim sicut in suturis, ita in erectione fieri differentiam inter masculum & fœminam. Tertio si calor causa est erectionis: cur etiam non erit causa motus, atque ita non dicimus volucres volare, quia calidi sint. Non.n.sequitur erectus incessus calorem, sed corporis structuram, quam ossa potissimum efficiunt: vnde ex varia structura corporis, quædam erecta, alia prona, alia humi serpentia incedunt. Postremo si cerebrum nullam habet coniunctionem cum partibus sentientibus, quomodo poterit temperare calorem cordis: si quidem ille dicit naturam temperiem hanc facere per coniunctionem partium. Hæc sunt, quę Arist. adfert contra eos, qui cerebrum sensus & motus principium esse ponunt. Hę sunt etiam solutiones argumentorum ipsius. Nunc videamus, quibus rationibus efficere velit, vt cor sit principium omnium facultatum, nec non neruorum, & venarum. Primo, inquit, vnum, nisi quid impediat, ponendum est principium, & illud in loco medio, qui omnium est aptissimus, vt omnes partes illud æqualiter participare possint. Cor ergo, quod in medio est

Aristotelis rationes, quibus probare se pu-

collocatum, erit principium: à quo omnia oriuntur, quæ in alia membra sparguntur, & in quo omnia fiunt ad quodque omnia referuntur: hepar autem (inquit) non posse esse principium, quia non est in medio. Sed contra hæc, facile est disputare. Impediunt. n multa, ne possit fieri vnum principium in corpore hominis. Ac natura primum & ortus instrumentorum diuersorum, venarum inquam, arteriarum, & neruorum, quæ non possunt ex vna substantia membri oriri. Deinde quod magnitudo vnius visceris, non sufficiat ad exortum, & locum præbendum tot instrumentis. Præterea, oportet neruos quosdam esse molles, alios duros, quosdam veluti amucum concretũ, vt sunt nerui olfactus. At non possunt ab vno membro tot partes oriri tantopere discrepantes. Tertio cum facultates animæ postulent diuersam temperiem, non potest vna pars habere omnes illas temperies, quas diuersæ facultates postulant. quarto pulmo potius, quàm cor, vt qui dextras, sinistras & medias partes occupet, principium esset, & cor ipsum oporteret esse in vmbilico, quia illic est medius locus totius corporis. quinto ponere vnum principium cui aliæ omnes partes seruiant, corrumpit vsum multarum partium corporis: veluti cum dicit, testes, non esse necessarios ad generationẽ: sed factos, vt fiat reuolutio in seminalibus vasis, ne prõpta ad crebram venerem reddantur animalia, quę casta esse oportet. Pendere autẽ illos, ne meatus retrahantur: & propterea taurum inuentũ esse, qui statim à castratione generauerit. Tendi etiam cor ex pondere testium: propterea castrata animalia esse debilia, quia cor tensionẽ amisit, sine qua non potest esse robur. At contra id facit, primò ꝙ negat animalia omnia habere testes: & propterea non esse illos necessarios ad generationem. At satis est, si illa aliquid proportione testibus habeant: deinde & si non necessarij sunt in omnibus, non sequitur, ꝙ non sint necessarij in illis, quibus sunt dati. Sic enim diceremus pulmonẽ non esse necessarium hominibus ad vitã quia pisces sine illo viuunt. Tertio in anatome testes appa-

tat, cor omnium facultatum esse principium.

Confutatur Aristoteles.

rent sæpe tumidi, & semine pleni. Quarto ridiculū est, quod scribit de tauro, quippe cum dolor ex castratione illatus, coeundi desiderium tollat. Præterea si hoc etiā conceditur, tamen hoc factum est, quia vasa deferentia dicta erant repleta semine: ex quo facta fuit generatio. Quinto si natura dedit testes castitatiş causa, frustra videbitur dedisse volucribus & multis aliis animalibus: piscibus autē & serpentibus, aut aliis non: cū non referat illa esse castiora aliis. Addo ꝙ multa sunt testibus prędita, vt passeres, salatiora aliis, quæ non habent testes. Sexto si testes faciunt ad pondus, & tensionē, quibus testes sunt solum contusi, erit idem robur: quia tēsio non multum minuitur ex cōtusione. Prætereo quod appenso ęquali pondere ex ferro, aut ligno ipsis meatibus, maneret eadem tensio cordis, & idem robur. Quin etiā plurimę reuolutiones venarum & arteriarū, & leue pondus ipsorum testium, impossibilem ostendunt hāc tensionem cordis. Sequeretur etiam illos semper esse animosiores, qui maiores haberent testes: quod experiētia non docet. Ac cum testes non semper pendeant, sed intus in multis recondantur, non possunt esse facti ad tensionem. Igitur testes non sunt facti ad vsum cordis, sed vt semen gignant, & vim immittant in corpus: quibus quidē ablatis, pereunt illæ actiones, quæ à testibus prodibant. At verò hæc etiā principatū huiusmodi refellunt, quod non possunt docere vsum hepatis, lienis, renum, cerebri & multarum aliaruum partium. Postremo si anima tota est in toto, & in qualibet parte, quomodo potest vnū principiū constituere illius & partiū. Instat alio argumento Aris. vt probet cor omnium esse principium. Ait enim non aliam partem sanguineā nec sanguinē ipsum habere vim sentiendi: sed ꝙ primū sanguinem habet, & ita habet, vt vas: id enim inquit est ꝙ sentit. At cor huiusmodi est: quippe cū nullum animal sanguine præditū corde careat, & ipsum sanguinē contineat vt vas, & quod in prima partium generatione statim cor palpitare cernatur, tanquā id, quod est naturæ eorum, quæ sanguinem habent. At hoc argumentū plu

rima refellunt. Primũ enim falſum eſt, nec probatũ ab eo, illud eſſe principium ſenſus, quod eſt principiũ ſanguinis, imò ſenſus, eſt primum in neruis, non autem in parte ſanguinea. Deinde ex motu cordis, non probat illud eſſe principium motus corporis: quia alterius naturæ eſt motus cordis, à motu aliarum partium. Tertio falſum eſt, cor prius formari hepate: nam prius poſtulat conceptus materiam, quæ ſuppeditatur per venam vmbilicalem hepati. Poſtremo ſi ex eo, quod cor in omni animali ſanguine prædito reperitur, illud principium ponitur, hepar quoque erit principiũ: quippe cũ nullũ animal ſanguineũ hepate careat. Addit Ariſt. eam partem eſſe ſenſus & motus principium, à qua nerui naſcuntur. Illud autem eſſe cor, oſtendit inquit anatome: quippe cum multi ſint nerui in corde. Atqui anatome contrarium oſtendit. Non enim ſunt nerui, qui in corde apparent, ſed ligamentoſa quadam ſubſtantia: deinde nõ videmus neruos à corde in alias partes ferri: aut certe nullus eſt in eo neruus, qui poſſit eſſe aliorum principium. Qui enim in eo eſt, exiguus eſt, & in tunicã illius ſolum inſeritur. Hæc (vt puto) ſatis refellũt Ariſtotelis argumenta. Videamus nunc, quibus rationibus idẽ probare nitatur Auerrois, nempe cor eſſe principiũ ſenſus, motus, & omnium facultatũ. Ait ille, ibi primã eſſe virtutẽ animæ, quæ eſt ſenſitiua & motiua, vbi eſt primum animæ inſtrumentum, nempe calidum natiuũ. At in corde, primum eſſe animæ inſtrumentũ. Reſpondẽt nonnulli, virtutes animæ plures eſſe, & vnamquamque habere ſuum inſtrumentum, nempe animalem virtutem habere ſpiritum animalem. Nos dicimus hanc reſponſionem non eſſe bonam: quia naturalis non habet proprium inſtrumentum: ſed neganda eſt maior. Non enim neceſſarium eſt, ab eodem fonte primam facultatem, & primum inſtrumentum prouenire. Deinde negari poteſt, ſenſitiuam & motiuam virtutem eſſe primam. Nam dignitate ratiocinatiua: vegetatiua verò tempore præcedit. Poſtremo calor natiuus non eſt primum, ſed commune inſtrumentum.

Auerrois de principatu animæ opinio.

Secundum Auerr. argumentum hoc est: Vt vniuersæ animæ facultates, ad vnam animã rediguntur: ita oportet vniuersa organa, ad vnum organum redigi. Respõdemus omnem calorem redigi ad vnum fontem, à quo omnia instrumenta calorem suum sumunt. Negatur autem necessarium esse, omnia organa ab vno principio nasci: præsertim cum dicat Aristo. cap. 10. secundi de partibus, sanguinis calidioris agitationem officium sentiendi impedire: tamquam nequeat, caloris & sensus idem esse principium. Tertio inquit Auerroes, in timore sensus & motus debilitantur. At id non contingit alia ratione quàm quòd animæ facultas motiua & sensitiua versus cor, tamquam ad fontem confugiant. Respondetur sensum & motum lædi, non læsa facultate, sed deficiente calore, sine quo non potest aliqua actio fieri. Quarto, si animalis spiritus author est sensus & motus (vt medici volunt) Ostendit (inquit) id cor esse principium facultatum: quandoquidem cerebrum, eò quòd frigidum sit, nequeat naturæ opera perficere, & spiritum aliquem gignere. Respondetur, nullum esse spiritum animalem, & si ponatur, tamen potest fieri à cerebro, quoniam non est frigidum actu, sed frigidum dicitur, quòd sit frigidus tẽperata parte. Quod autem tale est, potest substantiam aliquam conficere: ex calida autem frigidiorem, vt testes semen conficiunt, & mãmæ lac, quod est sanguine frigidius. Auerroes igitur concludere se putat, cor esse sensus, motus, & aliarum facultatum principium, eò quòd caloris sit principium: quod ostendit, cum agit de somno. Dicit enim somnum fieri in corde, quoniam est affectus communis sensus, qui in corde apparet esse, nimirum quod per recessum natiui caloris versus cor somnus fiat. At contra facit: primo, quod Aristoteles sumat argumenta ab origine neruorum, & sanguinea substantia: quod esset superfluum, si putaret, cor esse sensuum originem, quia sit principium caloris. Secundo facultates animæ distinctæ sunt à calore. Nam hic, instrumentum illarum est, & corporis, vt Arist. etiam testatur. Cæterum de vsu

cerebri Auerroes hæc scribit. Cerebrum esse factum, vt temperet spiritus cordis: sine qua temperatione nequeant sensus & motus fieri. Ideo in cerebro sensum exerceri, à corde tamen prodire. Verum contra id plurima pugnãt. Primo quòd argumenta Auerrois & Arist. nihil aliud probent, quàm cor esse principium caloris, non autem sensus & motus. Secundo dissentit Auerroes ab Arist. Nam hic dicit, cerebrum factum esse, ad refrigerium cordis ob suam temperiem contrariam, & hunc vsum dari cordi, per connexionem, quam habet cum cerebro: non autem refrigerium fieri spiritus alicuius. Tertio falsum supponit, nempe sensum & motum non posse fieri à spiritu non refrigerato in cerebro: quia per febres ardentes spiritus omnes feruent, & tamen sensus fit. Quarto, vt calor cordis non requirit mutationem in aliis partibus, & actionibus, sed dicitur esse sua natura aptus: sic ad sensum & motum non debemus requirere peculiarem aliquã alterationem spiritus in cerebro. Ergo Arist. & Auerrois argumenta (vt optimè scribit Galenus in lib. de placitis) solum concludunt, calorem emanere à corde. Pugnant in eadem re Drusianus his argumentis Primò, vt anima per se est impartibilis, & vnam habet essentiam, diuersam habẽtem potestatem: ita corpus vnum est, cuius organa ab vno principali organo originem habent. Hoc autem ex Anatomis & experientiis probatur esse cor. Negatur similitudo. Nam plura cognoscuntur esse organa distincta natura & principiis: nec anatome, & experientia docent, quod ille dicit. Secundum illius argumentum hoc est: cor primum viuit, & vltimum moritur, ergo vitæ principium: cui respondere non possumus, nisi intelligamus, quid vita sit. Dicam ego quid de hac re sentiam, Viuere nihil aliud est in rebus animatis quàm esse: dicuntur enim illa esse, & viuere, quæ animam habent, & quandiu habent: mortua verò tunc sunt, & dicuntur, quãdo amplius non sunt animata: ac tunc mori quando anima à corpore recedit. Quia igitur animata aliter sunt, quàm alia, quæ anima carent, ideo illo-

Argumẽta Arist. & Auerr. quid cõcludant.

Drusiani de principatu animæ rationes.

Quid vita viuere, vitæ causæ, signa.

rum essentia, & subsistentia, peculiari nomine vitæ significatur: quod perinde est, ac si dicas, animata certo suo modo sunt: quem modum, vitam maioribus nostris appellare placuit. Est ergo animæ præsentia vitæ causa, & absentia, mortis: quod idem est, ac si dicas, animam esse causam, vt res sit, aut non sit. Signum autem illius præsentiæ, sunt operationes, quas illa edit cum corpore. Agnoscimus enim res viuere, quandiu operantur, & mortuas esse, quando amplius operari nequeunt. Porro agnoscitur animal viuere, vt animal, ex sensu & motu: vt corpus animatũ, ex nutritione: vt homo ex ratiocinatione. Quare nutriri, augeri, sentire, moueri, ratiocionari, non est viuere, vt Aristoteles in libris de anima scribit: sed ex istis, plantę, animalia, & homo viuere id est esse cognoscuntur: Cæterum vt operationes fiant requiritur non solum anima, sed instrumenta corporis, & calor natiuus: ac vno deficiente ex his, desinũt fieri operationes, & perit totũ aut pars. Nã ad argumentũ respondetur, quod cor non det vitã nec omnia necessaria ad vitam. Non enim dat animã, quæ tota est in toto: non dat instrumenta, vt caput, pulmonem, ventriculum, hepar, & alias partes in nobis necessarias ad vitã: sed solum dat calorem. At dare calorem, non est dare vitã sed vnã ex causis vitæ. Sicut ventriculus, intestina, & hepar aliam dant, nempe materiam nutritionis, sine qua nequit vita persistere. Viuit autem non primum cor, sed hepar. Primum enim formari oportet partem, quæ materiam præbeat. Superius enim ostendimus ex connexione venæ vmbilicalis, primum formari hepar. Quod autem cor vltimo moriatur, ratio est, non quod illud sit vitæ principium: sed quod calor deserat prius alia omnia membra, quàm ipsum cor: mors autem prius non accidit, quàm recedat calor. Negari ergo potest etiã consequentia. Non enim sequitur, illud esse vitæ principium, quod primum viuit, & vltimum moritur. quia solũ sequitur, illud esse caloris principium. Tertium argumentum Drusiani hoc est: A calore inquit anima potissimum pendet: propterea mem-

Cor non esse primũ viuẽs. Cor vltimò mori non tamen propterea esse vitæ principium.

brum, quod dat calorem, erit principalissimum. Respõdetur, illud esse principalissimum mẽbrum, quod principalissimam animæ facultatem continet, siue à quo illa emanat: & non illud, quod dat id, sine quo nequit anima ipsa stare. Sic enim ventriculus esset pars principalissima: quia dat cibum, sine quo nequeunt calor, & anima persistere: & sic inter famulos Regum, cocus, pistor, lanius, lixa essent principales: quia sine illis Reges non possunt viuere. Quarto pugnat Drusianus: in corde (inquit) est principium spiritus, qui est vehiculum omnium facultatum. Ergo facultates omnes in corde: alioqui si spiritus sine facultate recederet à corde, esset otiosus. Respondemus, spiritum non vehere facultates: sed solum suo calore illas excitare, & eis seruire. Falsum quoque est, quod dicit, virtutẽ esse vnam, sed diuersos facere effectus ob diuersitatem spiritus factam (vt ille ait) à partibus, in quas incidit. Nam potius dicendum est, vnum esse spiritum: facultates vero ipsas diuersas, vt in cerebro apparet: vbi cum vnus sit spiritus, diuersissimæ tamen fiunt actiones, sensus inquam, plures imaginatio, cogitatio, memoria. Postremo, etiã si concedamus spiritum vehere facultates, non tamen erit frustra, qui exit à corde: quia erit comes facultatum à corde prodeuntiũ. Quinto, ex similitudine idem nititur probare. Sicut (inquit) sol est fons luminis, vitæ, generationis, & corruptionis in vniuerso per motum, & lumen: ita cor in animali est principium vitæ, & omniũ facultatum per motum, & emissionem spiritus viuificantis totum. Et quemadmodum non sufficit lux solis, sed opus est illam recipi in aliis planetis: ita spiritus cordis, in certis partibus inducit nouam complexionem, conuenientem vni generi operationum. Quare spiritus exiens à corde, confuse habet omnem virtutem: quam non potest exercere in singulis operationibus, nisi capiat peculiarem complexionem. Ac partes, quæ inducunt huiusmodi complexionem, dicuntur principia, vt cerebrum, quod quidem aptat spiritum pro sensu communi, imaginatione,

cogitatione, & memoria, sensu, & motu: Et propterea post cor, principium esse istarum facultatum dicitur. Sic de hepate, & testibus sentiendum. Respondetur primò, quòd ad mentem Arist. non dicatur cor esse principium omnium facultatum, propter spiritum: quia nō caperet argumentum ab origine neruorum, venarum. Deinde quod non posset dicere, cor esse principium, eo quod omnia instrumenta facultatum ab eo nascantur: si solū putaret illud esse principium, quia spiritum det & calorem. Præterea vult principium esse, non solùm quod omnia nascātur ab illo: sed etiam quod omnia in illo fiant, & ad illud referantur. At quomodo ad cor redeunt, & referuntur alij spiritus, qui à secundariis principiis (vt illi volunt) feruntur per vniuersum corpus: nec amplius ad cor redeunt. Omittit quod pronūtiat ille multa de spiritibus, & nihil probat. Sexto dicit animam & illius potentias, per essentiam non tantum esse in corde, sed in omnibus membris: dicitur autem principalius esse in corde, sicut in loco, vnde exhauriat principale omnium suarum facultatum instrumētum: ex cuius fluxu accidit opinari, quod animæ potestates ab eo spargantur. Sic Arist. ergo non docuisset quod verum est, sed solum quod opinatur vulgus. Verum quoniam ista, & etiam, quæ sequuntur, non possunt intelligi, nisi intellecta tractatione de spiritibus: ideo de illis hoc loco agendum: docendumque an sit spiritus aliquis in corpore: etsi sit, quid sit, quotuplex, in quo loco gignatur, quomodo sit instrumentum animæ & corporis. Galenus Aphorismo decimoquinto primi libri dicit tria esse, quę complent substantiam nostri corporis, spiritum, sanguinem, & semen. Secundo, libro quinto de Simplicibus, cap. de suppurantibus spiritum contineri in omni parte corporis, præsertim in spatiis vacuis. Dicit præterea in libro primo de differentiis febrium cap. primo, corpus constare ex contentis, continentibus, & impetum facientibus, id est spiritu. Sunt & alij loci apud illum de hac re, in quibus statuit esse spiritus: sed id non probat. Fernelius vero dicit,

De spiritibus disputatio.

cit, hoc probari ex eo, quod animalium corpora accendi & comburi possint: sed hoc solum ostendit in nobis aeream contineri substantiam, quæ diuersa est à spiritu. Esse autem spiritus docet mors, quæ contingit solo expirante spiritu per vulnera, vbi nec calor, nec frigus externum nocent: constamus autem illis, ex quibus fit, dissolutio. Secundo docet respiratio, quæ immittit aerem ad congenerem substantiam fouendam: & emittit spirituosam substantiam, genitam ex quatuor elementis, cum sit aere crassior. Tertio ostendit semen, principium generationis, multo spiritu plenum. Quarto vbi humor & calor est, necesse est fieri exhalationes, & spiritus generationes. Quinto id docet calor, qui exiens à fonte in vniuersas partes, non potest sine subiecto ferri. At nullum potest esse subiectum, quod respondeat momentaneis motionibus caloris, præterquam spiritus. Postremo docent subitæ passiones, vt syncope, timor, erubescentia, restauratio per odores. Hæc enim omnia ostendunt esse tenuem quandam substantiam, quæ potest facile consumi, restitui, & moueri. Spiritum Fernelius definit esse corpus æthereum, caloris sedem, animæ, & corporis vinculum, primum actionis instrumētum, non ex elementis, nec ex alio, quod habet hic inferior mūdus, natum. Idque probari dicit: primò quod Academici dicant animum cælestem, & diuinum non posse coniungi cum mortali, & terreno corpore, nisi intercedente medio alio vinculo. Propterea animum duplici veste indui. Vna ex corpore cælesti, puro & astro simili, inseparabili ab ipsa anima. Alia vero genita ex puriore parte elementorum. Secundo id ostendere cauitates arteriarum, quæ continent pertenuem auram. Tertio aerem inspiratum, non solum ad refrigerium, sed ad nutrimentum huius substantiæ idem monstrare. Quarto id ostendi ex triplici humore, oleoso, alimentoso, & aqueo, & ex oleoso spiritum ali. Quinto Arist. dicere in lib. de generatione, in semine spiritum, in hoc naturam respondentem elemento stellarum contineri. Montanus vero dicit esse substantiam

Fernelii opinio quod sint spiritus Rationes, quæ docent spiritus contineri in nostro corpore.

Quid spiritus ex Fernelio.

Quid sit spiritus ex Montano.

perspicuam, & lucidam. Verum contra hos multa faciunt. Nam si spiritus est ex cælesti, & ætherea substantia, immortalis erit quare nutriri, augeri, & minui non posset, vt illi volunt. Secundo repugnant sibi ipsis, cum dicunt eam substantiam esse cælestem, & ardere posse, ac refrigerari. Tertio vestes, quas afferunt ex Academicis, non habent auctorem, & figmenta sunt. Recte quidem dixit Aristoteles, naturam contineri in semine, & spiritu, nempe vim formatricem, quæ diuersa res est, neque ex elementis nata: sed hoc nihil ad spiritum, & illius substantiam. Quinto quòd ipsi tractationẽ suam damnent, cum primos duos ponant spiritus. postea verò ea quę dicunt, solum conueniant spiritui facto ex elementis. Sexto non docent, quemnam ex spiritibus velint esse animæ instrumentum: an solum illum æthereum, an alium elementalem: an eum, qui ex semine partibus inditur, an qui influit à corde, vt reuera hic dicitur esse à Galeno. At hic ex humoribus gignitur quotidie in nobis, & æthereus nõ est, nec cœlestis. Septimo, qui spiritum dicunt esse substantiam lucidam, & splendidam, videntur hoc ex vulgi opinione tradere: qua creduntur Angeli splendidi esse. Quapropter quærenda est alia probabilior definitio, quæ talis esse potest.

Spirit' quid

Spiritus est exhalatio quædam ex benigno sanguine & humore viuentibus proprio assurgens, & hæc probatur vera esse definitio, primò quòd sit Galeni sexto de vsu partium, secundò quòd conueniat talis substantia compositioni nostri corporis ex elemẽtis, & ex primis principiis, semine & sanguine. Tertio talis substantia est, quæ expirat & per inspirationem trahitur. Verum hæc definitio solum continet spiritum influentem, & hominis bene sani. Quare ita spiritus definitur communi definitione melius. Spiritus est vaporosa substantia, qua nostrum corpus constat, vel vtitur ad vniuersas actiones obeundas. De generibus spirituum agendum: de quibus agens Galenus duodecimo methodi cap. quinto ponit duos spiritus, vnum vitalem, alium animalem: dubitat autem de naturali. Item libro quinto

De generib' spirituum et Galeni opinio.

de Simpl. cap. de pus mouentibus, ponit ſpiritũ quendam innatum in omnibus animalis partibus: qui cum nec vitalis ſit, nec animalis, merito erit naturalis. At in libris de placitis, præter vitalem & animalem, alium addit ſpiritum, quem materialem vocat. Cæterum, quæ dicit in Aphoriſmo decimoquinto, ſcilicet ſingulas partes cõſtare ex ſpiritu, non poſſunt, intelligi de vitali & animali, qui non manent fixi in partibus, & propterea non poteſt pars aliqua ex illis conſtare. Contra hunc numerum ſpirituum, plurima faciunt. Et primò, quòd Gal. non probet tres eſſe, ſed dubitet de naturali, de vitali dicat nullam eſſe euidentem demonſtrationem: verum ſolum rationi eſſe conſonum, vt recipiatur: De animali autem eſſe euidentem demonſtrationem. At ex quibus quæſo ea ſumitur. Nam excuſſis omnibus eius libris nulla reperitur alia niſi ex plexu retiformi. At ille non eſt in hominibus, aut certè non ita euidens, vt in brutis: cum tamen homines poſtulent puriorem ſpiritum, & propterea euidentiorem plexum, & magis artificioſum. Deinde etiam ſi ponatur, non tamen ſequitur, illic fieri aliquem ſpiritum: ſicut non ſequitur, fieri in reuolutione vaſorum ſpermaticorum. Præterea ſi retia huiuſmodi ſint neceſſaria ad generationem ſpirituum, cur etiam illa non fiunt in corde, ad generationem vitalis? Secundo falſam oſtendit hanc eſſe opinionem eo, quod dicat animalem ſpiritum nunc ex vitali, nunc ex aere inſpirato, nunc ex ſanguine gigni, dicátque eſſe igneæ ſubſtantiæ. Tertio, quòd non poſſit aſſignare locum, vbi gignatur. Nam aliquando eum in plexu, aliquando in ventriculis cerebri: & nunc in duobus anterioribus, nunc in medio, nunc in poſtremo, nunc in venis, quæ ad ventriculos pertinent, illos gigni ſcribat. Quarto, ſi ſpiritus animalis continetur ſemper in cerebro, ſemper fierent actiones, vt cogitationes, ſenſationes, nihil enim deeſſe poteſt tunc cerebro ad actiones obeundas. Quinto non eſt neceſſarius ſpiritus animalis, ad actiones animalis exercendas: cum dicat vltimo capite primo de locis

affectas, talem facultatem, sine aliqua substantia, vt radios solis in terram ferri. Sexto, si necessarius est spiritus ad animalem facultatem vehendam, descendet ergo vsque ad pedes minimo momento spiritus hic, quem igneæ, aereæ, & leuissimæ substantiæ esse dicit. Septimo, non docet talem spiritum esse dilatatio pupillæ quæ fit altero clauso oculo: quoniam per arterias, & non per neruos influit ille spiritus, & propterea non est animalis. Octauo si plures sunt spiritus proprij singulis actionibus, non vtique possent fieri actiones corporis quoniam per somnum, vigiliam, iram, tristitiam, gaudium perpetuo miscentur, & confunduntur minimo momento hi spiritus: nec possunt subito separari, aut regigni, præsertim animalis, qui tantam elaborationem postulat. Nono, si actiones natura diuersæ postulant suum proprium spiritum, cur manifeste non ponit naturalem. Nec dicendum est, vitalem posse illis seruire: quia etiam sufficeret animalibus facultatibus, cum par sit distantia, & differentia ab vno, vt ab alio. Quare vnum, & non plures spiritus influentes ponendum esse censeo. Idque multis rationibus. Nam si innatum calidum est spiritus (vt Galenus dicere solet) vnus erit spiritus, quia calidum innatum vnum est: nec dicitur esse naturale vnum calidum aliud vitale, aliud animale. Secundo, actiones nostri corporis diuersæ, commune volunt instrumentum: nam plura se impediunt. Tertio, vt vnum est nutrimentum ex tota massa humorum, quę vnam habet formam conuenientem omnibus: sic vnus est spiritus, qui ex tota massa consurgit. Quod si spiritus aliquando crassior, tenuior, calidior, frigidior, & humidior est, non tamen propterea speciem mutat: sicut, nec humores speciem mutant ob istas qualitates. Quarto spiritus insitus singulis membris, vnius est naturæ: ergo & influens, qui insitum conseruat, & auget. Quinto tot partes, & facultates diuersæ, aliquid commune postulant, quo coniungantur, & mutuo communicent suam vim. Postremo idem sentit Arist. cap vltimo lib. 5. de generatione animalium: vbi scribit, sic se

Spiritũ vnũ influentẽ & nõ plures esse ponendos.

habere ſpiritum in rebus à natura conſtitutis, vt malleum in arte fabrili. Vnum ſcilicet eſſe inſtrumentum, quod ad plures actiones eſt vtile. Idem ſcribit in fine libri de communi animalium motu. Vnus ergo ſpiritus: quem nec vitalem, nec naturalem nec animalem vocare debemus, ſi intelligamus his nominibus diuerſam eſſe illius formam & naturam: ſed ita vocare poſſumus, vt Ariſt. animam vnam dicit eſſe, quæ ob diuerſam relationem nunc ſenſitiua, nunc motiua, nunc vegetatiua dicitur. Sic igitur naturalem ſpiritum dicemus eſſe, quando naturalibus, animalem quando animalibus, vitalem quãdo vitalibus ſeruit functionibus. Porrò ſpiritus non ſeruiunt corpori, eo quòd ferantur per inſtrumenta, & per illa ducant facultates (vt nonnulli ſentiunt.) Nemo enim concipere poteſt per neruos ſolidos, & duros ſpiritum minimo momento poſſe ſubire, accedere, recedere. Quod ſi conſtrictis, aut obſtructis neruis, non fit ſenſus, & motus: id tamen non oſtendit ſpiritum per eos immitti: nam facultas poſtulat ſua inſtrumenta, & media expedita, etiam ſi non moueatur cum aliqua ſubſtantia. Idem enim contingit, vt in ſolis lumine, quod nõ poteſt per nebulam fieri. Præterea, ſi nerui poſtulant ad motum, & ſenſum ſpiritum, qui feratur per eorum ſubſtantiam, cur etiam non dicemus per ſubſtantiam arteriarum, & venarum, ac non ſolum per earum cauitates ſpiritum ferri? Ad hæc cur non fierent in neruis frequentes conuulſiones, vbi ſpiritus eſt craſſior. Dicemus ergo ſpiritum ſeruire ſingulis facultatibus non alia ratione, quàm quòd ſuo calore excitet inſitum calidum. Sic enim calidum influens à corde, inſtrumentum totius corporis, & actionum illius eſſe dicimus. Hæc ergo quæ dicuntur de ſpiritibus non probant cor eſſe omnium facultatũ principium. Quare verior eſt Galeni opinio, qui plura ſtatuit principia facultatum. Verum videndum eſt, an cerebrum, hepar, cor, teſtes, ſint principia omnium facultatum, quas recenſet ipſe, vel in illis exerceri aut ab ipſis in alias partes prodire. Porrò cerebrum eſſe ſenſi-

Spiritus influens quo nomine vocandus.

Spiritus influentis vſus & facultas.

Plures eſſe fontes, & principia facultatum: & quænam

à singulis principiis prodeant. Cerebrum quarum facultatum sit principium.

tiuæ & motiuæ facultatis principium, multis rationibus probat Gal. primo quod collisis ventriculis cerebri, animal sensum, & motum amittat, permanente tamen cordis, & arteriarum motu, ac nutritione incolumi: quod signum est, non omnes facultates exire à corde, sed diuersos esse illarum fontes. Secundo, quòd neruis laqueo interceptis, pars, quæ post ligaturam est, insensibilis, & immobilis maneat, & vnà cum ea omnes partes, quæ ab illa neruos capiunt: quæ vero versus cerebrum est, sensum & motum retinet. Oporteret autem contrarium fieri, si à corde sensus, & motus emanarent. Nec dicere oportet, quòd hoc fiat, quia spiritus non descendat à cerebro, & sine eo non possit fieri sensus, & motus, etiam si virtus à corde immittitur. Nam antea ostēdimus, nullum spiritum in cerebro gigni: & si quis mittitur ab eo, non mittitur per neruos, sed per arterias & venas: quæ cum vicinæ sint neruis, spiritum spargere in eos possunt. Ergo non fiunt sensus, & motus, quia facultas non immittitur à cerebro. Tertio docent remedia, quæ læso sensu & motu, prosunt, cum cerebro admouentur, nisi læsio contingat vitio calidi innati, cerebrum esse originem harum facultatum. Quarto idem probant cerebri affectus, qui nunc sensum, nunc motum labefactant. Hæc ergo manifestè ostendunt, à cerebro prodire facultatem sentiendi & mouendi. An verò in cerebro fiat imaginatio, cogitatio, & memoria: & quot sint illic facultates istarum actionum, probare licet ex prædictis argumentis: quod scilicet illæso corde, & hepate, & solo affecto cerebro, nunc vna, nunc duæ, nunc omnes illæ actiones lædantur. Docent itidem remedia, quæ cerebro admouentur per huiusmodi affectus. Nam in lethargo & inflammationibus cerebri vulneribúsq; deliria oriri conspicimus: in apoplexia verò & epilepsia, etiam aboleri eas actiones: præstantissimáque esse remedia, quæ cerebro admouentur. Sumit aliud argumentum Gal. primo de locis affectis. Ait enim indicio esse, quod facultas rationalis sit in cerebro, quia fatuos dicimus cerebrum non ha-

bere: mirum tamen eſt, quod ipſe hoc argumento vtatur eo loco, quod in libro de Placitis reiicit tanquam rhetoricum, & ineptum ad probandum originem facultatum. Addit quartum argumentum ex Platone, quòd partem, quæ dominari debet, & diuina eſt, in loco eminentiſſimo collocari oporteat, vt proſpicere poſſit tanquam ex arce, quid in aliis partibus rectè, aut malè fiat: ac vt à terra maximè recedat, quod diuinitatis eſt particeps, vt nos ad cæleſtem cogitationem ducat. Sed hoc etiam eſt probabile argumentum. An vero diſtinctæ ſint locis in cerebro hæ facultates, in ſequenti capite expendemus, ne prolixior euadat hæc tractatio. Quod ſi imaginationis, cogitationis, & memoriæ cerebrum ſedes eſt, erit quoque ſedes conſiderationis, opinionis, iudicij, ingenij, ſapientiæ: quæ facultates, & actiones, ſub animali facultate à Gal. comprehenduntur. Porro multas facultates ſub vitali comprehendi, à Galeno antea oſtendimus, qui etiam tradit in corde eam eſſe, & ab eo per arterias in vniuerſum corpus tranſmitti, paſſim commemorat: nec tamen interim aliqua ratione probat, vim aliquam vitalem in corde eſſe, aut ab eo prodire. Si enim viuere eſt vegetari, ſentire, & moueri, vt in lib. ſecundo de anima tradit Ariſt. aut rectius, ſi vitam oſtendit vegetatio ſenſus, & motus, vt nos antea oſtendimus: vel ſi viuere eſt gubernari à tribus facultatibus, vt Gal. ſcribit vndecimo methodi, Cor neutiquam erit vitæ, aut vitalis alicuius facultatis principium. Nam nec nutritionis, nec ſenſus, nec motus voluntarij principium eſt cor: nec tres iſtæ facultates à corde procedunt ſolo, ſed à tribus fontibus, ſingulæ à ſingulis. Quod ſi quis diligenter expendat, quid à corde extra mittatur, nullam agnoſcet ab eo exire facultatem, quæ vitalis dici poſſit. Nam cor in arterias immittit vim, qua illæ dilatantur & comprimuntur: & præterea ſanguinē ſpirituoſum. At ex motu, arteriarū, & ſanguinis, ſpiritúſq; influxu, fit cōſeruatio caloris natiui in ſingulis partibus: & nihil præterea à corde emanare nouim⁹. Ex quo ſequitur, corp⁹ à corde

An à corde vitalis aliqua facultas prodeat.

ſumere calidum influens, vitæ, & omnium actionum inſtrumentum, arteriaſque comparatas eſſe ad illud calidum ſpargendum, & conſeruandum in ſingulis membris. At hoc non oſtendit, vitalem aliquam facultatem à corde proficiſci. Agnouit Fernelius hanc dubitationem, ſed parum fœliciter tueri vult vitalem huiuſmodi facultatem. Nam euſque rectè quidem progreditur, vt pulſandi vim in arteriis oſtendat à corde oriri, & diuerſam eſſe à facultatibus animalibus, & naturalibus: ſed propterea non oſtendit vitalem eam eſſe facultatem. Nam ſtatuit vitalem facultatem eſſe totius animæ ſummam quandam facultatem: quæ partes animæ perficit, tuetur, & quaſi nexu coniungit (ita enim ille loquitur.) Sed nihil iſtorum probat, ac in eo etiam ſibi repugnat, quòd totius animæ dicat eſſe facultatem. Nam cum animam diuidat in tres partes, ſubſtantia & locis diſtinctas: aſſeratque vitalem à ſolo corde emanare: quo pacto poteſt eſſe totius animæ facultas. Nec eſt quòd quiſpiam dicat pulſandi vim, quæ eſt in arteriis à corde inſita, eam eſſe, quam vitalem vocare debemus. Etenim vitalem in vniuerſum corpus, quod viuit, immitti à corde tradit Galenus: arteriarum autem motus, non aliis datur partibus, præterquam cordi & ipſis arteriis. Ergo nulla facultas vitalis à corde. Pulſandi autem vim arterias ſumere à corde, hoc argumento eſt quòd iniecto aliquo vinculo, & eo conſtrictis arteriis, pars illarum, quæ vergit ad cor, pulſet, alia verò minime. Eſſe autem cor caloris & ſpiritus influentis principium, intelligere poſſumus ex eo, quòd cordis ſinus, & quæ in illis ſunt, feruere, aut certè vehementer calere ſentiantur: ac quod per iram expandi calorem, & in triſtitia eundem contrahi ad cor, deprehendamus. Cæterum motus arteriarum, & ipſius cordis, oſtendunt eas partes ad caloris conſeruationem eſſe comparatas. Nam in dilatatione, attrahitur aer frigidior: in compreſſione verò emittuntur fuliginoſi vapores: ex quibus fit caloris natiui cõſeruatio. Porrò in timore, triſtitia, ira, gaudio, riſu, cor euidenter pati agnoſcitur. Nam in triſtitia & ti-

Fernelius taxatur.

Quæ paßiones fiant in corde.

more contrahitur: in gaudio dilatatur: in ira ebullitionem quandam in seipso excitat. An verò constantia, fortitudo, magnanimitas, aut pusillanimitas pariter in corde fiant, probare nequeo. Est enim vulgare illud argumentum, quo vtitur Gal. quòd scilicet dicamus timidos non habere cor, animosos verò cordatos. Ex hoc enim ostenditur, quod vulgus dicere solet: non autem quod ratio suadet. Iam verò superius ostendimus, facultatem naturalem multas sub se continere ex Galeni opinione facultates. Nunc videndum est, quisnam sit fons & principium harum facultatum. Passim scribit idem author, & ab aliis omnibus medicis receptum est, hepar esse huiusmodi principium. Verum cum paulo diligentius rem hanc expendo, inuenio nullam facultatem ab hepate prodire in alias corporis partes. Nam vt à generatrice exordiamur: gignitur, formaturq; animal in vtero agente semine, ex insita sibi facultate generãte: At hæc forma, à toto corpore, non ab aliqua parte semini inditur: aut certe, si ab aliqua parte, à testibus, vbi semen fit, non autem ab hepate emanat. Agente igitur semine, & patiente sanguine menstruo, nulla intercedente facultate, quæ ab hepate procedat, generatio nostra fit, non autem ab hepate emanat, quod ipsum etiam, ab eadem facultate gignitur. Auctrix autem, & nutrix facultas nulla est, vt antea ostendimus. Sicut etiam nulla est facultas, quæ apponat, vel adhærere faciat, aut agglutinet, aut assimulet nutrimentum: nam positis quatuor facultatibus, quas Galenus naturales vocare solet veritate victus, quasi illæ solæ naturales sint facultates, non est opus alias ponere, quæ hæc opera perficiant. Sequuntur enim opera hæc per accidens, actionem quatuor prædictarũ. Nam cũ attrahitur nutrimentũ, retinetur, & concoquitur: apponitur, adhæret, agglutinatur, assimilatur & nutritio fit. Cum verò plus assimilatur, quàm sit dissolutum, tunc sequitur augmentum. Nec verò quatuor istæ facultates, ab hepate in alias partes mittuntur: quãdoquidem passim Galenus alibi, & in hoc capite scribit, insitas eas esse ex proprio temperamento: nos verius

Quæ sint vegetatrices facultates naturales & an aliquis sit illarum fons.

Venas non habere vim sanguificādi.

dicemus ab anima. Nec putare quidem debemus, facultatem aliquam ab hepate immitti, quòd venæ dicantur à Galen 8. de naturalibus facultat. & quarto de vsu partium vim sanguificandi habere, & illam ab hepate sumere. Falsum enim est, venas huiusmodi vim obtinere: quandoquidem quælibet pars, in sibi similem substantiam mutat id, quod alterat: vnicam autem substantiam habent venæ, & illam albam, ex qua non possunt aliquid gignere rubrum. Nam cum per contactum fiat actio, necesse est, vt qualitates corporum, quæ agunt, & patiuntur, ita afficiuntur, vt id quod patitur, mutetur in qualitates agentis. Præterea si ex chylo sanguinem, id est substantiam rubram gignunt venæ, cur ex sanguine rubro putrescente, pus in illis gignitur album. Deinde cur hypostasim, & alia contenta in vrinis, alba reddunt venæ: chylum autem rubrum. Nec ad id facit, quod dicunt quidam, ideò ex sanguine rubro, pus fieri album, quòd inter membranas contineatur materia hæc, & ex contactu albescant: chylus verò contineatur in cauitatibus. Nam locus diuersus ad id non facit: cum eadem sit materia, idem efficiens, idemque per contactum agendi modus. Sed quid de hypostasi dicemus, cuius materia pari modo vt chylus in ventriculi sinu, & sanguis in venarum cauitatibus, continetur. Prçterea si venis sanguinis gignendi, cur etiam arteriis non concedetur aliqua vis generandi aliquid? Ipse tamen nusquam aliquam tribuit facultatem arteriis, præterquam pulsandi, recipiendique, & ducendi per vniuersum corpus sanguinem spirituosum, in corde genitum. Postremo si putat, ideo concedendam esse talem vim venis, ne otiosæ maneant, dum chylum ad hepar vehunt: cur etiam non dicemus venas, quæ sunt post hepar, vim habere gignendi carnem, neruum, os, cartilaginem, membranam, cerebrum, pulmonem, & denique substantiam omnem, quæ ab hepate nutrimentum, capit. Ita enim præparant materiam hæ venæ his partibus, vt venæ mesaraicæ chylum hepati Quare si chylus rudem formam sanguinis à venis mesaraicis accipit, quæ postea in hepate absolui-

tur, profectò censere debemus, venas, quæ sunt post hepar, vim habere inducendi rudem formam eius, quod postea perfectè sanguinem mutat in sui substantiam. Nam absurdum est dicere, venas omnes, quæ eandem habent substantiam, & idem principium, non obtinere eandem vim. Absurdius quoque est, venis, quę sunt post hepar, concedere vim gignendi sanguinem, quia iam perfectam generationem & formam habuit in hepate. Absurdissimũ & illud est, venis mesaraicis vim aliquam impartiri, aliis verò nullam largiri. At si aliquam illis concedimus ad proportionem, non aliam inueniemus dari posse, quàm vt rudem formam immittant earum partium, in quas postea materia ea perfectè conuertitur: sed hoc omnem absurditatem vincit. Ergo dicamus venas nullam habere facultatem sanguificandi. Nam qui in venis mesaraicis est sanguis, ab ipsis venis non est factus, sed transmissus ab hepate ad intestina, & alias partes nutriendas, in quas venæ ipsæ inseruntur. Quod & Galenus ipse in libris de naturalibus facultatibus testatur: cum docet easdem vias à natura accommodari, ad trãsmittendas diuersas materias, à diuersis principiis venientes. Quod si ita est, nulla facultas ab hepate prodit. Cur igitur passim Gal. scribere solet, hepar naturalium facultatum esse principium. Audite quid scribat in lib. de placitis. Cum sanguis (inquit) ad nutriendum corpus procreetur, gignaturque in hepate, merito fit, vt hepar nutritoriæ facultatis sit principium. Quod enim alendo toti corpori prospicit, hoc nutritoriæ facultatis est initium. Ex quibus verbis satis constat quòd dicat, & velit hepar nutritoriæ facultatis esse principium: non quòd facultas aliqua ab eo emanet in corpus, sed quòd materia ad nutritionem necessaria in eo gignatur, transmittaturque in totum corpus. Ex quo constat, quàm parum diligens sit scriptor Gale. & inconstans: qui facultatem (vt ostendimus antea) causam quandam efficientem actionis esse dicit: nunc autem dicat, illud facultatis esse originem, quod materiam ipsam suppeditat: Ad eundem modum, auctricis, & generatricis facultatis

principium esse dicetur, quòd materiam, nempe sanguinem, quo corpus gignitur, & augetur, procreet. Nec alia quidē ratione, attractricis, retentricis, cōcotricis & expultricis facultatis principiū esse potest. Nā hę facul-(vt antes tea diximus,) insitę sunt singulis membris ex, proprio temperamēto, vel potius ab anima: exercēt autem sua officia in sanguine, quem hepar conficit, & mittit per corpus. In qua quidem re, refellenda est Acachię opinio, qui putat has facultates immitti ab hepate, argumento quod Gal. scribat in lib. de plac. tis, hoc viscus esse materiæ, qua alitur corpus, & virtutis principium: verum ille fallitur. Non enim Gal. eo loco ita habet: sed (vt antea ostendimus) quia inquit materiæ, qua alitur corpus, est principium, ideo virtutis nutritoriæ principium esse dicitur. Tribuit autem Acachias singulis partibus facultates quasdam influentes ab hepate, nempe quatuor dictas naturales: alias vero insitas vires, quibus gignunt sibi propriam, ex qua constant, substantiam nempe carnem habere vim gignendi carnem, os gignendi os, ventriculum gignendi chylum. Hanc opinionem passim refellit Gal. qui statuit omnes similares partes, ex proprio temperamento habere insitam vim attrahendi, retinendi, concoquendi, & expellendi: quarum quidem, & non aliarum facultatum beneficio, carnem, os, & reliquas proprias substantias regignunt, alunt, & augent. Nam ad concoctionem, quæ assimilatio est, vel per assimilationem fit, hęc sequuntur: sed dicat quæso ille, quid fiat à quatuor illis facultatibus, & quid attrahatur, retineatur, concoquatur, expellatur, si alię quædam sunt facultates, quæ sanguinem attrahunt, retinent, concoquunt, ex quo pars sibi similem substantiam gignit, & excrementa post concoctionem derelicta extrudit. Mirum enim est, si in vna materia versari oporteat octo facultates, duas attractrices, totidem retentrices, concoctrices & expultrices. Sunt ergo hæc somnia: nec possumus statuere, hepar esse principium alterius rei, quæ in alias partes mittatur, quàm sanguinis. Sanguificam enim facultatem habet quidem

Acachiæ negligentia arguitur.

hepar: quod ostendit illius substantia, sanguini simillima, & venarum exortus: solet enim natura instrumenta producere ab ea parte, quę materiam aut vim dat, quam instrumenta deferre sunt apta: sed eam facultatem in se ipso exercet, quatuor facultatum naturalium beneficio. Non enim præter illas, sanguifica aliqua addenda est facultas: sed quia concoctio per contactum fit, sequitur sanguinem ab hepate rubro gigni. An vero concupiscentia incontinentia in eo etiam posita sit, certo indicio afferere nequeo. Nam fabulosum est argumentum, quo vtitur Gal. primo de locis affectis, & in li. de placitis: ideo in iecore eam esse collocatã, quod poetæ dicant, Tytio iecur ab aquilis erodi. Voraces quidem & edaces esse, quibus magnum est hepar, experientia docet. At testibus tribuit Gal. facultatem gignẽdi semen, & merito: quandoquidem illi sepe apparent in disectionibus semine pleni. Non est tamen separata hæc quædam facultas, sed ex concoctione insita testibus, fit seminis generatio. Hanc facultatem hoc loco, & alibi, Gal. vult à testibus immitti in vasa seminaria. Verum suspecta mihi est hæc opinio. Nam scribit ille cap. 15. primi de semine, seminaria vasa non nasci à testibus: id quod ex anatome constat. Duplicia enim vasa cum testibus coniunguntur: quædam, quę seminis præparatoria dicuntur, quæ à venis emulgentibus enascuntur: & in membranas testes inuoluentes inseruntur. Alia autem, quę à testibus enata, in pudendum terminantur: quæ seminis delatoria dicuntur. Certum est, nullum genus horum vasorum, talem facultatem à testibus capere: quippe cum præparantia, à testibus non oriantur: delatorijs autem natura solũ vtatur, ad semẽ eiaculandum, quod perfecte in testibus iam confectum est. Quòd si quis dicat, in præparantibus semen conspici non perfectè elaboratum, concedemus id nos quidem: sed negabimus, eam vim à testibus influere: cum insitam eam habeant ex proprio temperamento & substantia. Sunt enim corpora illa diuersa à venis: vnde venæ rubram substantiam continere conspiciuntur, cũ

De passionibus consistentibus in hepate authoris opinio.

Testes quarum facultatum sint principium.

ad sanguinis per vniuersum corpus distributionem, à natura institutæ sint: vasa autem illa, semen conficiunt non quidem perfectum (hoc enim postea fit in testibus) eam tamen quam habent vim nulla ratio ostendit à testibus influere. Cæterũ virilitatis feminilitatisq; vim in testibus sitam esse, & ab illis immitti in vniuersum corpus, argumento est, quòd masculus exectis testibus, masculinum robur amittat, & in femineam mollitiem & habitum degeneret: & fœmina, pariter aliam naturam assumat: vt in gallinis castratis apparet. Quomodo autem hoc fiat non satis patet. An forte id fit, quòd vis aliqua ab illis per meatus spermaticos, vel per aliam viam, in vniuersum corpus transfundatur. An potius calor quidem solus, vel etiam cum vi ipsa mittitur. Ego verò crediderim, & calorem, & vim immitti à testibus. Nam caloris argumentum est, quòd frigidiora reddantur castrata animalia. Habitus verò, vocisque mutatio, ostendunt vim etiam ipsam esse deperditam: quandoquidem diminuto solo calore, nequit tam magna fieri permutatio. Duplices esse facultates, quasdam insitas partibus, alias influentes, antea ex Galeno ostendimus. Nec obstant, quæ aliquando scribit Galenus. Nam in lib. de constitutione artis scribit: partes habere diuersas facultates & proprietates: ita vt alia sensibilis sit, alia insensibilis, vel alia facultate prædita ob diuersum temperamentum. Ad idem facit, quod habet 7. methodi, actiones scilicet diuersas fieri ob diuersum temperamentum. Ergo neruus sentiendi, & mouendi vim habebit ob suum temperamentum. Eadem ratione arteriæ, pulsandi facultate erunt præditæ ob suum temperamentum. Quòd si ita est, innatæ erunt omnes facultates, nec aliqua influens dicetur: nec præter temperamentum, ponenda erit anima actionum causa. De hac re (vt antea quoque annotauimus) varius est Gal. & planè anceps: vt etiam ostendit textu. 5. secundi commentarij sexti epidemion, vbi ita scribit. An fiant actiones in nostro corpore, ob singularum partium temperiem, an ob vim illis à creatore inditam, quæ nobis morientibus a

beat, nec ego, nec alius affirmare poteſt. Nos autem oſtendimus, id affirmari poſſe ex actionibus genere & natura diuerſis: quas ad temperamentum diuerſum nullo pacto referre poſſumus. Non enim tantum differt temperamentum hominis, & ſuis, quantum actiones & mores illorum inter ſe diſcrepant. Quòd verò omnes inſitæ non ſint facultates, ex eo patet: quòd ligato neruo, ſentiendi vis in ea parte amittatur, quę eſt poſt ligaturam: ſeruetur verò in alia. Facit quidem partis temperies & natura, vt pars reddatur apta, vel inepta ad facultatem influentem recipiendam, & exercendam: ſed nequit temperies eſſe anima, aut cauſa actionum, quæ ab ipſa anima procedunt. Iam ſi influentes aliquæ ſunt facultates, videndum eſt quo modo illæ influent, & an vna & eadem ratio ſit in ſinglis facultatibus, nempe animali, vitali, & naturali dicta. Nec facile quidem eſt verum in hac re inuenire. Nam vt primum incipiamus à ſenſitiua & motiua, quæ putantur habere ſui influxus clariora indicia, dubium eſt an cum ſpiritu, vel ſine ſpiritu facultates illę à cerebro ad neruos, & à neruis in partes, quæ ſentiunt, & mouentur, ferantur. Nam ſi Gale. in hac re ſequamur, vt qui ſolus aggreſſus ſit modum docere huius influxus, inueniemus profecto non eſſe facile intelligere ob illus varietatem quid ſentiendum ſit. Etenim iu primo lib. de loc. aff. & in libr. de placi. ſcribit eam vim recipi in neruis à cerebro, quemadmodum aer recipit lumen Solis: hoc enim abſque aliqua ſubſtantia ab ipſo ſole in hæc inferiora demittitur. Deinde ſi cum ſpiritu tranſmitteretur facultas, ligato neruo ſtatim ſenſus & motus non perderentur, nec eo ſoluto reſtituentur. Neq; enim ſpiritus momento tẽporis à cerebro in extremas partes peruenire poſſet, nec ſtatim etiã euaneſcere. Idem ſcribit circa finem primi de ſemine nempe non ſolum animalem, ſed etiam vitalem, & genitalem facultatem ſine ſubſtantia aliqua immitti in corpus. Nã inquit, vna minima veneni impreſſio, vt in ſcorpionis morſu apparet, totum corpus alterat, non quòd illa gutta, ſed quòd virtus eius per totum corpus extendatur,

Cęterum in lib.primo de causis symptomatum scribit facultatem animalem ad neruos diuerso modo labi. Ad eos enim, qui meatum habent veluti per viam. Ad alios verò veluti solis radij, qui per aquam & aerem transeunt. Nerui autem qui cauitatem habent, sunt (vt ille tradit passim) visorij. Verum anatome docet hoc falsum esse. Sunt illi quidem molles, sed absque vlla cauitate. Nec contra facit, quòd vno clauso oculo, alterius pupilla dilatetur. Nam hoc docet quidem spiritum aliquem ad oculi pupillam ferri: sed via ei patet per arterias, nequaquam verò per neruos. Iam vero in septimo libro de placitis ait omnes neruos iusta spinalem medullam ita sensibilem meatum habere, vt optici nerui: idque, vt spiritus animalis, qui motui plurimum seruit, vna cum violentia & ictu incidens, facultatem augeat faciliore mque ad distributionem reddat. Ex quibus patet, eum velle si non per totum meatum, saltem per aliquod spatium, spiritum, facultatemque animalem simul descendere: id enim ostendit, cum dicit spiritum cum ictu, & violentia in neruum incidere, vt facultatē augeat. De vitalis & genitricæ facult. influxu idē, quod de animali ex superioribus sentiendum est. Illud autē communiter omnibus conuenit, quòd sine instrumento in proximas particulas quadam tenus facultas distribuatur, vt quarto de vsu partium scribit Gal. Non enim necesse est partem, quæ sentiat, neruum in omni sua particula habere: sed satis est, si per partem nerui dispergantur, à quibus postea facultas excidit in minimas particulas. Ita quidem de influxu facultatum ex Gale. opinione sentiendum est. Qui vero arbitrantur animam totam esse eiusdem naturæ in toto & qualibet parte, suaque natura indiuisibilem, coguntur fateri nullum fieri huiusmodi influxum, sed ipsam animam semper præsentem esse in omnibus partibus: quæ tamen non idem efficiat in singulis membris, quoniam illa differunt, vel quia propria instrumenta sunt male affecta. Qua ratione sensus perditur in neruorum resolutione, non potente instrumento sensus & motus recipere

Nullum fieri influxum facultatum.

pere animæ vim. Aliquando verò etiam si illa recepta est, tamen exerceri non potest, quoniam deest calidum influens, sine quo anima nequit sua officia in corpore exercere: quomodo sensus otiantur per somnum, non quòd sensoriis desit anima, vel sentiendi vis: sed quia (vt alibi ostendimus) abest à sensoriis influens à corde calor. At si quis dicat, cur ergo ligato neruo qui à cerebro ad cor fertur, pars quæ cordi coniungitur, non sentit, alia verò sentit. Vtraque enim nerui pars animam & vim sentiendi obtinet, & calor deest potius ei, quæ vicinior est cerebro, quam alteri, quæ propinquum habet caloris fontem An id fit quòd facultas sensitiua & motiua non est apta recipi per finem nerui, sed per principium. Hoc verò est in cerebro, & non in corde. Cæterum facultates omnes vel vitæ causa, vel ad generationis conseruationem, vel ad commodiorem vitam homini sunt datæ. Vitæ quidem causa sensitiua, motiua, pulsatoria in corde & arteriis, attractiua, retentiua, concoctrix, & expultrix. Ad propagationem verò facit, quę in testibus est collocata. Ad commodiorem autem vitam, vel potius ad humanam vitam necessariæ, imaginatrix, memoratrix & ratiocinatrix: sine his enim humana vita à brutis non differret. Sic irascibilis, & concupiscibilis melioris vitæ causa hominibus data est. Nam irascibilis ad rationalis subsidiũ aduersus cupiditatem creata est, tãquam canis quidam contra agrestẽ & multorum capitum feram, vt in 6. lib. de placit. scribit Gal. Cur autem cupiditas nobis sit indita, non docet Gal. est autem hæc ratio, vt sine voluptatibus non viueret animal. Cęterum rationalis nunc iracũdię, nunc cupiditati auxiliatur. Iracundia verò nunquam cupiditati: nullus enim vnquam seipsum increpauit, quòd ab intempestiuis cupiditatibus non sit captus. Irascibilis autem (vt diximus) rationi aduersus concupiscibilem, cùm ab hac ratio vincitur, & ad vindictam sumendam ratio iudicat vindicta opus esse, opitulatur. Nonnunquam tamen irascibilis aduersatur rationi, quando scilicet male est affecta. Hinc fit vt rationalis, sola possit consistere, vt in

De vsu facultatum.

diis, sicut etiam concupiscibilis in plantis, irascibilis autem nequaquam: quippe cum ad subsidium rationalis hæc sit creata. Propterea tria ista principia inter se sunt colligata per venas, arterias, & neruos, vt sibi inuicem seruire possint. Porrò, quæ doloris tristitiæ, mestitiæque est causa facultas, videtur data ad contrarios excessus mitigandos. Nimia enim voluptate & lætitia homo nonnunquam dissolueretur, nisi ex contrariis affectibus medicina esset parata. Videtur etiam eadem facultas eum habere vsum, vt naturam nostram fragilem & caducam deleamus. Iam verò rationalis in primis annis nostræ ætatis inquit Galenus, in libris de placitis, est imbecilla: euadit tamen robusta circa decimum & quartum annum, irrationalis autem in primis annis valida est. Hæc quidem tradit Galenus: sed exactius ita res explicari potest. Concupiscibiles & naturales alię facultates in primis ætatibus vigent: vitalis, sensitiua, & motiua in adolescentia & iuuentute. Inter rationales ingenium in adolescentia: apprehensio in pueritia & adolescentia: iudicium in consistentia & prima senectute: in iuuentute memoria vigere videtur. In illis enim temporibus anima habet instrumentum aptum ad certas eas actiones fœliciter obeundas. Atque hæc quidem sufficiãt de facultatibus. Nunc verba, quæ in textu continentur exponamus. Dicuntur ergo illa esse principia, quæ vel facultatem, vel materiam aliis partibus primò exhibẽt. Originem verò habere dicuntur à principiis, quę vel ex substantia principij originẽ ducunt, aut ab alia substantia, quę in principio apparet. Subministrare autem principiis intelligũtur, quę vel aliquid capiunt à principiis, vel ipsis principiis largiuntur. Illæ autem dicuntur nec gubernare nec gubernari, quæ solum obtinent quatuor facultates naturales. Has enim solas nõnumquam pronuntiat Galen. gubernare, vt patet in primo textu quinti commentarij sexti epidemion, vbi ita scribit, omnes animæ facultates, quibus animal regitur, quatuor sunt, Attractrix, retentrix, concoctrix, & expultrix. Insitas & aliunde emanantes habere dicuntur, quæ quatuor illas

Quando in nobis vigeãt aut imbeciles sint hæ facultates.

Partes quæ dicantur esse principia.

Quæ dicantur ab aliis originem habere.

habent, & præterea sensum & motum recipiunt. Nerui & spinalis medulla à cerebro oriuntur, & subministrãt, sed diuerso modo. Nam seruit spinalis medulla cerebro eò, quòd ab illa nerui oriuntur, qui in corpus postea sparguntur, & sentiendi mouendique vim à cerebro in medullam primo influentem in corpus deferunt. Neruui autem, non quòd ex illis aliquid oriatur, sed quod ipsam facultatem deferant à cerebro sumptam si sensitiui sint: à spinali medulla, si & sensitiui & motiui fuerint. Arteriæ à corde oriuntur, & illi seruiunt, quoniam motu suo calorem totius corporis contemperant: pulsandi autem vim à corde capiunt, quam non reliquis partibus communicãt, vt nerui sensitiuam & motiuam, sed solæ ipsæ exercent totius tum corporis (vt diximus gratia) tum vt illius & cordis etiam calor conseruetur. Venæ ab hepate ortum habent, & ei seruiunt, quædam vt diximus ad illud deducendo alimentum vt mesaraicæ: alię vero distribuendo sanguinem ad nutritionem per totum corpus. Vasa autem seminaria, quæ seminis delatoria dicuntur, à membranis testes inuoluentibus nascuntur, præparatoria autem à venis emulgentibus. Seruiunt autem illæ testibus, eo quod sanguinem à venis ad testes deducant, hæc autem quia semem elaboratum à testibus ad penem trasmittunt. Cartilaginem vocant medici, quod ab osse oritur, & ipsa ambit. Ligamentum verò quod ab osse oritur, & ossa inter se connectit. Membranam si vt solet Galen. hic sumamus, falsum erit quod à se ipsa gubernetur. Nam cerebri & fœtus inuolucra membranas vocant: illa autem venas arterias & neruos habent. Intelligere itaque debemus membranarum nomine peritoneum: vix enim alium reperio in corpore huius generis. Ex ossibus dentes excipere oportet: illi enim sentiunt, non ex sua natura, vt aliquãdo Gal. sentire videtur, sed quia neruos recipiunt. Quòd si in radices solum nerui inseruntur, tamen in reliquam partem sentiendi facultas sine neruo spargitur, vt antea ostendimus. Adenes in duplici sunt differentia, alii enim sunt, qui solũ vsum habent quales sunt, quę ad

Quæ ministrare principiis.

Quæ nec gubernãtur nec gubernent.

Quæ insitas & aliunde emanãtes habeant.

Nerui & spinalis medulla quomodo cerebro seruiãt

Quomodo Arteriæ cordi seruiant.

Quomodo venæ hepati seruiant.

venarum diuisiones replendas securitatis venarum gratia, ne in diuisione rumpantur, positæ sunt, vt sunt glandulæ inguinum, ceruicis, & axillarum. Aliæ sunt quæ habent actionem etiam sibi propriam, vt glandulæ mammarum, quæ lac gignunt: & testes etiam, quę semen efficiunt Caro simplex viscerum (quam affusionem quod scilicet circa vasa affusa sit; vocant) aut non sentit, aut non omni sui parte, quemadmodum etiam caro hepatis & cerebri. Cæterum per reliquas partes intelligit musculos, tunicas, & membranas, & denique quicquid sensu præditum est, hæc de facultatibus sufficiant, quæ aliis materiam præbere possunt meliora excogitandi.

Vasa seminaria quomodo testibus seruiant.
Cartilago ligamentũ mẽbrana.
Ossa.
Detes quomodo sentiant.
Adenes.

Capillorum autem atque vnguium neque regimen vllum est, sed generatio tantummodo.

Quæ hic de capillis & vnguibus tradit, satis (vt antea obiter docuimus) ostendunt diuisionem partium in quattuor differentias non comprehendere omnes partes corporis: nam capilli & vngues excipiuntur ab illis. Nec credere quidem oportet Galenum partium constituentium corpus diuisionem fecisse: vngues autem & pilos partes re vera non esse. Nam vt sine ossibus & cute, manus & pedes recte constitui nequeunt: ita profecto nec sine vnguibus. Nam si ad partium dissimilarium structuram eas similares iudicamus esse necessarias, sine quibus instrumenti actio commode exerceri nequit, nemo est, qui vngues excludere possit à compositione earum partium, quibus illi à natura sunt dati. Eadem est ratio de pilis, qui circa oculos sunt positi, nequit enim visio absque illis fieri. Postulat autem hic locus vt de pilis agamus diligenter, quoniam ab illis Galenus multarum partium signa capit: ac multa obscure sunt de hac re scripta à Galen. lib. 2. de temperamentis cap. 5 & 11. de vsu partium cap 14. & primo de compositione medicamentorum: nec non ab Aristo. lib. 3. de historia anima-

Vngues pilos partes esse cõstituẽtes corpus.

lium cap. 11. & 12. & lib. 5. de generatione animalium cap. 3. & 5. Porrò exigit hæc tractatio vt doceamus quid pilus sit, quæ illius causa materialis, efficiens, finalis, sine qua non: quis modus generationis, quis vsus, quæ & quot differentiæ, quæ causæ singularum differentiarum, quid demum ostendere possint in nostro corpore. At hæc omnia hoc loco nequaquam prosequemur, sed ea solum, sine quibus illius generatio intelligi nequit: reliqua verò postea suo loco docebimus. Galenus in fine primi de temperamentis scribit pilum omnium, quæ sunt in corpore frigidissimum & siccissimum esse. Explicat autem 2. lib. eiusdem operis non simpliciter omnium partium, sed earum solum, quæ in cute extant, pilum esse siccissimum: quippe cum ossa, quæ durissima sunt, & nequaquam flecti possunt, videantur pilis sicciora. Verum ex his verbis non tam definit Galen. quid sit pilus, quàm qualis sit illius temperies. Potest autem aptè hoc modo definiri. Pilus est corpus tenue, longum, rotundum, fragile, flexile, siccissimum, extans in cute corporis. Materiam pilorum tradit Aristo in lib. 5. de generatione cap. 3. esse humorem exhalantem à cute. Cui quidem opinioni primum repugnat Galenus 11. de vsu partium & 2. de temperamentis, dicens esse vaporem. Deinde humor non ita potest ascendere ad caput, & transire per suturas capitis, præsertim quòd oporteat talem humorem esse pituitosum: nam alii non sunt viscosi, & propterea non possunt trahi in longum vt sunt pili. At color pilorum ostendit non esse semper pituitam causam, cum pili sepe nigri, ruffi, & flaui appareant. Postremo non docet Arist. an huiusmodi humor, quem dicit exhalare à cute, velit in ipsa cute gigni, & ab ea sola exhalare, vel à subiectis partibus prodire, nec quem, qualemue velit esse, an vnum ex quatuor humoribus, vel plures, aut aliam quampiam humoralem substantiam ab illis diuersam: & eam quidem vel crassam vel tenuem aut viscidam, aut friabilem, vel alterius qualitatis. Gal. verò in lib. 2. de temperamentis & 9. de vsu partium vult materiam pilorum esse vaporem fuligino-

Tractatio de pilis quibus constet.

Pilus quid & eius temperies.

De materia pilorum & Arist. opinio.

ſum, craſſum, & terreum. Quam quidem opinionem Auerroes improbat hoc argumento, quòd ex tali vapore fuliginoſo, fragili, friabili, terreo, nequeat corpus continuum & longum fieri. Adde quòd ex tali vapore nunquam poſſet pilus albus fieri. Scribit prçterea in lib. 14 metho. pilos fieri ex parte limoſa humorum, qui per cutem tranſpirãt: ſed quid, & cuius naturç ſit hoc ipſum quod in humoribus limoſum vocat, nõ docet, an ſcilicet velit eſſe quicquid ex ſingulis humoribus, vel ex omnibus ſimul iunctis craſſius reperitur. At in omni opinione dubitationes naſcũtur, nec facile eſt verum inuenire. Mihi autem videtur materia pilorum conſtare ex duplici ſubſtantia, nempe ex vapore craſſo & fuliginoſo vel materia craſſiore ipſo vapore & præterea viſcoſo quodam humore. Nam pili generatio maxime in ſuperioribus partibus & externis oſtendit eſſe opus vapore: illius verò ſiccitas & durities docent vaporem non eſſe halituoſum, is enim exhalat, ſed eſſe ſiccum & terreſtrem, fragilemque, qualis eſt ipſius pili natura. Requiri autem humorem viſcoſum cum tali vapore, pili continuitas oſtendit: ac ſuperante nunc vapore, nunc tali humore, aut gignuntur, aut non gignuntur pili, aut differentias mutant in colore, conſiſtentia & in aliis differentiis. A qua verò re vapor ille eleuetur expendere oportet: quod quidem miror à Gale. prætermiſſum, cum tamen abſque huius rei conſideratione nequeat quis dicere, cuius rçi temperiem illi oſtendant. Montanus tradit talem vaporem fuliginoſum ab omni humore eleuari, ſed in eo errat: nequit enim ab humore humido, & halituoſo qualis eſt pituita, ſanguis, & ſeroſus humor, attolli vapor, qui ſit fuliginoſus, ſiccus & terreus. Præterea ſi ex maſſa humorum, aut ab vnico duntaxat humore vapor ille eleuatur, quomodo poteſt partium corporis naturalem temperiem indicare? Mihi autem videtur vapor ille craſſus & fuliginoſus nihil aliud eſſe, quàm excrementum craſſum reſultans ex concoctione, quæ in ſingulis partibus ad propriam nutritionem obitur: de quo quidem Gal. tertio lib. de natura. facul. & 3,

Gal. opino de materia pilorum.

Authoris opinio de materia pilorum.

Montani opinio de materia pilorũ confutatur.

Materia pilorum ex duplici ſubſtantia.

methodi, & quinto de vsu partium meminit: vbi docet ex omni cōcoctione resultare duo genera excrementorum, vnum tenue, aliud crassum: tresque concoctiones fieri, vnam in ventriculo: cuius excrementum tenue est vrina, crassum est stercus: aliam in hepate, & huius excrementum tenue esse bilem flauam: crassum humorem melancholicum: tertiam verò concoctionem obiri in singulis partibus, cuius excrementum tenue sit vapor, qui exhalat insensibiliter, crassum autem, sordes: quam nos agnoscimus cuti adherere, & camisias tingere, inficereque. Hoc ipsum est pilorum materia vna. Nam vbi alioqui relinquitur tale excrementum, quid ex eo fit? Igitur sordes illa crassa cum perniciosa sit, si maneat peracta concoctione, ideo vi caloris & vaporis, qui perpetuo exhalat à corpore natura ita prouidente attollitur ad supernas & externas corporis partes: vbi cum illius pars nequeat libere expirare, hæret, ac cum humore viscoso & pituitoso, naturaliter cuti subiecto miscetur, fitque materia pilorum. Quod autem non ex humoribus qui in venis continentur, sed ex ipsis partibus corporis materia pilorum educatur, id etiam argumento est, quòd etiam mortuis in quibus humorum nulla est amplius generatio in venis, pili proueniant & augeantur. Quod quidem non potest aliter fieri, quàm quòd ex putredine fuliginosa excrementa in dissolutione corporis gignantur, quæ eo viuente in concoctione proueniebant: & quòd otiosis, melancholicis, & his qui in profundis carceribus detinentur, barba & capilli plurimum crescant. Ab his enim causis plurimum talis excrementi gignitur, & minimum liberè expirare potest, quare totum fit pilorum materia. Accedit quod mulieres pituitosæ pilos etiam procreent, hoc enim ostendit non ex humoribus ipsis in venis contentis, qui in tali natura inepti sunt ad huiusmodi fuliginosam materiam emittendam, sed ex excremento illo nato ex crassiore parte alimenti, quod fit excrementum in tertia concoctione, quo nullum humanum corpus caret, materiam pilorum sumi. Nonne

etiam oporteret pilos perpetuo esse ruffos aut rubros? Nam cum necesse sit vaporem illum quem materiam esse pilorum illi dicunt, attolli ab humorum tota massa, referet vtique ille sanguinis magis, quàm aliorum humorum naturam, quoniam semper plus est sanguinis quàm alterius cuiuscumque humoris. Cæterum causam efficientem pilorum videtur ponere Galenus caliditatem & siccitatem. Ait enim illos ab his qualitatibus fieri. Verum huiusmodi qualitates causæ potius sunt, quòd materiam gignant pilorum: nam exuperantibus illis qualitatibus, plurimum illius terrestris materiæ ex alimento gignitur: aut certe non nisi causæ efficientes remotæ, rationem habent: propinquum autem efficiens, motus est ipsius excrementi: ex illius enim motu per cutem (vt postea ostendemus) fit pilus: calor autem & vapor, materiam illam mouent & subleuant. An forte etiam illa extruditur ab expultrice vi partium internarum in quibus gignitur. At causam sine qua non possunt pili gigni, & cum qua apte gignuntur, à cutis natura sumitur. Oportet enim illam non esse nimis siccam vel duram, vel humidam: vel cui subiecti non sint tendines multi & crassi. Duram enim & siccam cutem ægre peruadit huiusmodi vapor & excrementum. In humida concidunt meatus, qui sunt in cute. Vbi autem tendones multi subsunt, vt in vola manus & pedis, aut pauca gignitur materia pilorum, aut ad cutem nequit peruenire, aut per illam nequit transire. Quis sit finis & vsus generationis pilorum docet quidem Galenus, sed non semper eosdem scopos tradit. Nam in secundo de temperamentis scribit vel ad ornatum, vel operimentum illos esse factos. Vndecimo vero de vsu partium, vbi de capitis pilis agit, scribit eos ob duplicem vtilitatem factos, ad operiendum scilicet caput, & ad crassiora excrementa consumenda, quæ caput ipsum alioqui offenderent. In hos ergo tres fines pilos omnes reuocare possumus, vel ad ornatum, vel ad operimentum, vel ad temperamentum: quod contingit ex consumptione excrementi. Adde si vis quartum scopum

Pilorum causa efficiens.

Causa sine qua non pili gignuntur.

De vsu pilorum.

ob necessitatem materiæ, & quintum ob naturæ prouidentiam, vt membra quædam ex illis componantur. Ac nonnunquam ob vnum ex his solum, aliquando ob plures scopos facti pili agnoscuntur. Porro ornatus gratia videntur facti pili in naribus, pudendis, axillis. Nam pudenda tamquam obscenę partes, tegenda sunt. Axillarum verò & narium cauitates tamquam deformes, pilis replentur. Cæterum ad vtilitatem in nulla parte videntur facti pili, quinetiam coniunctum simul habeant ornatum. Capitis enim & barbæ pili, non solum vtiles sunt, sed etiam partes subiectas ornant: ita vtilitas ab ornatu separari non videtur: ornatus autem ab vtilitate separatur, vt in exemplis prædictis. Iam verò ob materiæ necessitatem, nec vtilitatis, nec ornatus gratia pili tibiarum & brachiorum videntur facti. Neque enim partes illæ munimento ex pilis aduersus frigus, vt caput & facies egent: nec magis ornatas quãdo pilos habẽt, quàm cum illis carent esse agnoscimus: fiunt autem quoniam aliter fieri non poterat. Oportebat enim excrementa illarum partium vacuari, nec aliter quidem vacuari poterant, quàm conuersa aliqua sui portione, quæ scilicet pertinatius hæret, in pilos. At pili oculorum facti sunt, quoniam sine illis oculorum compositio & visio constare non poterant. Cæterum generationis pilorum modus optime docetur à Galeno in libro secundo de temperamentis. Cum enim (inquit) vapor fuliginosus crassus & terreus meatibus cutis impingitur, ita vt nec facile intro redire, nec extra propelli possit, quem alius rursus ex profundo subiens ferit, prorsumque impellit, & alius alium deinceps, donec multi coniuncti & simul complicati fuerint, qui ob transitus angustiam stipati, in angustam prorsus formam rediguntur, propelluntur que à similibus vaporibus, quibus exitus est negatus, quia meatus iam est occupatus, cogitur ergo exire à cute iam lori formam adeptus pilus: assimilarique potest, quod in meatu est impactum stirpis radici: quod verò extat ex cute ipsi velut stirpi.

De modo generationis pilorum.

De differentiis pilorum.

Differentias pilorum sumit Arist. 5. de generatione animalium cap.3. à duritie, mollitie, longitudine, breuitate, crispitudine, multitudine, paucitate, coloribus. Verum non omnes differentias complectitur: omittit enim eam, quæ à crassitie est, & tenuitate, ortúsque & decidentiæ tempore. Quare præstat differentias sumere à figura, consistentia, quantitate, incrementi modo, colore, ortus, & casus tẽpore, à causis vsu. A figura enim sumũtur hæ differẽtiæ quod quidã recti, alij crispi, alij inter rectos & crispos medij: alij vniti, alij diuisi. A cõsistẽtia quod quidã crassi, alij tenues, alij medij, alij itẽ duri, alij molles, alii asperi, lenes medij. A quantitate continua, quod alij longi, alij breues, alij medij A discreta quod aliis pauci, aliis nulli, aliis multi, aliis inter has differentias medij pili dati sunt. A colore quod alij sint albi, alij nigri, alij pallidi, alij ruffi, alij subflaui, & sic de aliis coloribus qui in pilis reperiũtur. Non enim omnes colores pili recipiũt: cum nec virides, nec rubri in hominibus reperiantur: in volucribus autem pennæ tali colore præditæ apparent. Ab incrementi & decrementi modo, sumuntur differentiæ: nam alij augentur, alij non, vt palpebrarum pili: alij cum ordine, alij sine ordine crescunt. cum ordine vt superciliorum & capitis etiam pili: sine ordine autem, reliqui ferè omnes. Ab ortus tempore, nascuntur quoque differentiæ: quoniam aliis citius oriuntur, aliis tardius, aliis iusto tempore: Ita aliis cito cadunt, aliis tardius, aliis iusto tempore. Porrò ab vsu sumitur etiam differentia, alij enim ad operimentum, (vt ferè omnes qui in corpore sunt) alij ad ornatum, vt superciliorum, alij ad vtrumque simul, vt barba: causas verò prædictarum differentiarum postea docebimus, vbi mentio illarum fiet à Galeno. In eodem genere partium cum pilis ponit vngues: qui re vera & ipsi nullas habent facultates, sed solùm per additionem crescunt, posteaquam geniti fuerint, non docet autem Galenus ex qua materia gignantur & crescũt. Scribit autem Acachias vngues gigni ex crassis terrenisque neruorum excrementis: quod rationi non est con-

sonum. Nam si ex tali materia gignerētur vngues, cur in aliis partib⁹ corporis vbi nerui multo maiores sunt, quàm in digitis, nō appareret vnguium generatio, quid enim aliud potest fieri ex eodem excremento. Præterea cur nerui potius quàm ossa & ligamenta facerent, talia excrementa. Quod si ratio conuincit, vt etiam illæ partes similia excrementa procreent, necessarium vtique est, vt vel vngues, aut aliquid simile ex illis gignatur. Accedit quòd oporteret maximos esse in digitis neruos, qui tot excrementa gignant. Addo quòd vngues partes sint corporis ex naturę prouidentia in prima generatione comparatæ, quæ ex excrementis fieri nequeunt. postremo cum molles sint vngues, aut certe flexiles, non possunt ex crassa & terrena materia gigni. Ait & ille nutriri vngues: quod si ita est, erunt præditi quatuor facultatibus, attractrice, retentrice, concoctrice, & expultrice (sunt enim hæ facultates partium, quæ nutriuntur, & nihil nutritur quod præditum non sit illis facultatibus) non ergo nutriuntur, aut revera augentur. Vel si ita sit, non constant ex excrementis. Verum vt diximus solum crescunt per aditionem. Prior enim pars à posteriore pellitur Generantur etiam improprie sicut pili & excrementa. Non ignoro equidem Galenum in fine lib. secundi de institut. anatomic. simile quid habere: cum illarum sententiam probare videtur, qui vngues ex ossis, nerui, cutis, & carnis etiam concretione procreatos tradunt, putantque. Arterias, venas, & neruos vnguibus iungi sensus vitæ, & alimenti gratia. Tamen, vt diximus, non sentiunt, non viuunt, nec Verè nutriuntur vngues, vt ille eodem loco fateatur oportet, cum scribit vngueis pilorum modo à radice exire, & augeri. Verùm cum docet modum, quo constant vngues ex multiplici illa substantia, concretionem nescio quam imaginatur, quæ non facilè intelligi potest. Nam ex osse quid produci potest, quod perpetuò pullulat, & atteritur? Et cur in extremis partibus concretio illa fit, in aliis verò minime? Aristoteles in quodam problemate docet vngues ex cute prouenire, sed vt satis constat ex illorum duritie, non rectè.

De materia vnguium et Acachias refellitur.

Itaque placet magis eorum opinio, qui volunt vngues prouenire ex cartilaginosa substantia extremæ partis digitorum indurata. Nam vnguium durities media est inter ossa & cartilaginem, tamquam ex cartilagine exsiccata & tendente ad ossis naturam consistant. Videntur autem crescere naturæ quadam prouidentia, quæ huiusmodi cartilagines tales ab initio fecit, vt perpetuo pullulare & excrescere valeant, ne desit quod in locum attriti & consumpti reponi possit. At si pili, & vngues non viuunt, vnde illis illud incrementum accidit? Nam sine nutritione nihil augeri videtur. Quod verò nutritur, vita esse præditum nemo negat. Quod plane etiam fatentur, qui pilum dicunt nil aliud esse, quàm plantam. Ego verò ita puto sentiendum, pilos inquam, & vngueis mediam naturam habere inter viuentia, & non viuentia, cuius generis corallus, fungus, spongiæ marinæ, & alia quædam esse agnoscuntur.

Mediam naturam habētia inter viuentia & nō viuentia.

Indicia autem cuiusque temperaturæ sumpto à cerebro initio deinceps dicemus. Sunt verò quinque vniuersa genera, quæ ipsius naturã ostendunt. Primum quidem totius capitis dispositio. Secundo verò sensibilium operationum virtus & vitium, & tertium actiuarum, quartum earum, quæ tenent principatum, & quintum naturalium. Aliud verò genus præter hæc omnia ea, quæ extrinsecus venit alteratio, & quidem totius capitis dispositio ex magnitudine & figura sumitur atque capillis.

Enumeratis & diuisis partibus corporis proponit suũ deinceps institutum, quod est, inquit, explicare velle singularum partium omnium temperaturarum indicia, & simul proponit à cerebro esse incipiendum, & à

quibus rebus signa sint sumenda, ad cerebri temperies cognoscendas. Verum illud intelligendum non est, Galenum velle omnium partium enumeratarum temperaturas & illarum indicia tradere velle: nam id non facit in hoc opere, sed solum illarum partium temperaturas manifestat ex suis signis, quæ quidem habent vim mutandi temperiem corporis, vel tanti sunt momenti in corpore, vt illarum natura prænoscenda sit à medico, tamquam necessaria ad illius propria officia exercenda. Sunt autem prioris generis cerebrum, cor, hepar, & testes: secundi verò pulmo & vētriculus. Porrò à cerebro initium sumit, tamquam à digniore parte: tum etiam quòd in eo possit facilius methodus exerceri, quæ instituitur de signis cognoscendi temperamenta partium. Non enim ex omnibus fontibus signa sumuntur ad omnium partium temperies significandas. Nam ad cerebri temperies dignoscendas scribit ex figura & magnitudine capitis, indicia capi: in corde verò hepate & aliis partibus, quarum figura & magnitudo sensum fugiunt, non licet ex illis signa ducere. Ergo ex omnibus fontibus signa sumenda sunt, quę possunt singulis partibus accommodari, nec mutādi quidem sunt fontes illi signorum, quos antea posuimus communes esse rebus omnibus dignoscendis, nempe ab essentia, ab illis, quæ essentiam sequuntur, à causis & similitudine rerum, semper enim inueniemus in illis, quod ad rem propositam significandam conferat. Verum quoniam pollicetur Galenus se velle docere omnium temperaturarum, quæ in prædictis partibus, & in toto etiā corpore reperiuntur signa, postulat vtique nostrum officium, vt hic explicemus, quæ & quot sint temperaturæ, & quæ in illis reperiuntur differentiæ: ita enim occasionem sumemus explicandi in hoc opere, quæ alibi Galenus docet, sequentique tractationi lucem adhibebimus, & si quid desit in ea, intelligemus an rectè, vel perperam, id ab authore sit prætermissum. Ac ex superioribus quidem patet, quid sit temperies: illud tamen non constat, an vna sit temperies in homine, an plures

ſpecie diuerſæ. Nam Hippocrates primus, & poſt illum Galen. aliíque medici, non niſi vnam videntur aſſerere, cum tradunt corpora noſtra conſtare ex quatuor elementis, ac ex illorum mixtione temperari, temperiemque in illis fieri. Ad idem pertinet, quod illi ſcribunt, cum homo moritur, ſingula elementa à ſe inuicem ſeparari, & ad ſuam naturam, id eſt ad elementa mundi diſcedere. Aiunt etiam non eſſe parem in animalibus ſingulis elementorum portionem, ſed in aliquibus plus eſſe ignis, in aliis plus terræ, vel aeris & aquæ: & proinde plus vel calidi, vel frigidi, vel humidi, vel ſicci, quæ quidẽ, & aliæ huiuſmodi ſententiæ oſtendunt nos vnicam habere materiam ex ſubſtantia elementorum confectam, vnamque temperiem, ex elementorum qualitatibus inter ſe agentibus & patientibus reſultantem. Verum ſi diligẽtius, quàm illi fecerint, hæc perpendemus, inueniemus profectò, ſpecie & natura diuerſas in nobis eſſe temperies, & ſubſtantias, quæ diuerſam tractationem requirunt. Nam alia eſt materia partium noſtri corporis, quatenus illæ corpora ſunt, alia verò quatenus viuunt: alia quoque eſt tẽperies materiæ, quæ corpus conſtituit, ab ea, quæ propria eſt materiæ viuẽtibus.

Antiquos nõ cognouiſſe plures tẽperies ſpecie & natura diuerſas.

Quod ſic oſtendo. Nam mortuo homine ætatis curſu in extrema ſenectute, vel in alio quocunque tẽpore per febres hecticas, & tabem, manet corpus illius, cadauer inquam integrum ex elementis compoſitum, & pro cadaueris natura temperatum. Ea verò materia, quæ eſt caloris & temperaturæ viuentis ſubiectum, ac coniunctionis animæ cum corpore, vitæq́ue cauſa, conſumpta eſt. Nam ſi illa non deeſſet, numquam naturaliter, id eſt ab internis principiis periret homo. Quinetiam diuerſas has eſſe compoſitiones, docent diuerſi modi corruptionis hominis & cadaueris. Nam homo moritur naturali morte, & per tabem diſſoluto vi caloris corporis viuentis, eo humore, qui eſt pabulum & ſubiectum illius caloris, qui & ipſe ſimul euaneſcit ad humoris conſumptionem, vt ignis marceſcit, conſumpto humore ligni: cadauer verò ipſum (vt rectè tradit Ariſtoteles

Materiã & temperiem vnã eſſe viuẽtibus propriam aliam propriã cadaueri.

in libro quarto meteorum.) Non nisi per putredinem naturaliter, id est ex suis principiis dissolui potest: ac post dissolutionem, quæ conspici possunt elementa, per putredinē separata reperiuntur, cinis, aqua, & vapor. Deinde, si vna & eadem esset materia viuentis & cadaueris, eademque temperies, cur tabidæ febres pariter vtramque non consumunt. At nullus reperitur morbus, modo ille sit sine putredine partium, qui cum hominem occidit, cadauer non relinquat integrum. Idem probant principia propria viuentibus. Nam sanguis & semen propriam habent materiam maximè recedentem à nudis & puris elementis: Ex quibus res omnes, quatenus sunt corpora composita, constant. Etenim viuentia pro ratione perfectionis formę, materiam requirunt maxime compositam & proinde maxime recedentem à prima elementorum mixtione & temperie. Addo quod hominis corruptionem appellamus mortem: corruptionem vero cadaueris, putredinem: tamquam generatio & compositio illorum natura inter se differant, quorum scilicet nomina tantopere discrepent. Itaque ex his patere omnibus puto, vnam esse materiam hominis, quatenus ille habet corpus ex elementis compositum: Aliam verò, quatenus habet corpus animæ calorisque pròprij viuētibus subiectum De quibus sigillatim nunc est agendum, vt propria cuiusque natura, temperies, & vis innotescat. Porro compositio, ex qua fit cadauer, quod viuentibus etiam subiicitur, constat ex primis mundi, & proximis cuiuscunque rei elementis, qualia sunt in nobis quatuor humores inter se confusi & commixti: & hæc compositio revera efficit molem ipsius corporis, multa enim est materia, quæ assumitur ex elementis & principiis. Nam elementorum omnis substantia, & materiæ quædam portio, quæ est in nostris principiis, assumitur ad hanc compositionem. Compositio vero, quæ est viuentibus propria, habet quidem materiam ex elementis, sed propria quadam viuentibus ratione elaboratam. Nam etsi semen & sanguis, reliquique

Materia cadaueris ex quibus sumatur.

humores, quibus homo constat, ex elementis materiam habent, & revera cõstãt: tamen ab his, in quibus gignuntur, recipiunt propriam quãdam formam, & temperiem, quæ conuenit solis viuentibus Pinguis enim & oleosa est propria viuentibus materia. Sed de hac postea. Prior vero compositio, de qua agimus, constat quidem ex vna & eadem massa elementorum, & humorum: quæ tamen ex diuersis natura rebus, & diuerso modo temperatis, conficitur. Ac in generatione partiũ diuersarum, quales sunt in nostro corpore, etsi ex omni substantia aliquid sumitur, vt corpus fiat compositum ex quatuor elemẽtis & quatuor humoribus: tamen pro diuersitate partium, plus aliquando terræ, vel aquæ, vel aeris, vel ignis, aut pituitæ, bilis flauæ, vel atræ, & sanguinis ipsius assumitur: vnde partes inter se differunt calore, frigore, humiditate, siccitate, duritie, mollitie, colore, sapore, & aliis qualitatibus: fitque vt quædam melius, aliæ deterius: & quædam etiam quantum sensus iudicare potest, exactè temperatæ sint, & dicantur esse.

Materia & tẽperies cadaueris quid & à quibus pati poßit.

Cęterum hęc compositio vt propriam habet materiam, propriamque temperiem ex elementorum substantia & qualitatibus cõfectam. Ita corruptionem & insignes alterationes, à nullo alio pati potest, quàm à suis principiis (excepto ab igne, cuius inquit Arist. omnia sunt materia,) Nam si os, carnem, neruos, ligamenta, & viscera, vel in aqua feruenti decoquas, non corrumpes eam compositionem, quam habent ex elementis: nec etiam euidenter alterabis illarum temperiem. Quod euidentissime docet temperies ossis, quę nihil humidior fit ex aquæ contactu, vel longa in ea mora. Caro vero & aliæ partes molliores, rarioresque, etsi humore imbuuntur, eum tamen tamquam spongia admittunt, non mutata propria temperie ipsius substantiæ. Quod si ab aqua feruenti, nec corruptionem, nec insignem alterationem patitur huiusmodi compositio, minus certe à morbis & morborum causis, quæ sunt propria viuentibus, & à principiis viuentium proficiscuntur, affici poterunt: quod docet euidẽtissimè experientia. Nam ossa

corum

eorum qui tabe moriuntur, nihil videntur à calore, qui mortis fuit causa, plus exsiccata, quàm in aliis, qui ex aliis morbis moriuntur. Quod euidentissimum est argumentum, longe diuersam esse compositionem, quæ fit ex elementis, ab ea, quæ viuentibus est propria. Quod & huius proprietates ostendunt. Nam (vt diximus) viuentia materiam propriam habent, qua illorum calor fouetur & accenditur: quæ quidem, (vt iam diximus) ex Aristot. vnctuosa est & pinguis: quod multis indiciis probare possumus. Primum enim omnes partes nostri corporis, cum manibus contrectantur, vnctuosum aliquod relinquunt: & tanto plus, quanto animalia sunt iuniora: in quibus plurimum illius humoris est adhuc in corporibus: seniora vero animalia, minus habent huius materiç. Docent prætera idem nostra principia semen & reliqui humores, qui pinguem talem substantiam in se continent: nec non destillationes, quæ vi ignis non solum ab animalium, sed etiam plantarum partibus, oleum elliciunt: & illud quidem tanto copiosius, quanto iuniora sunt viuentia & illorum partes. Est porrò ea pinguis substantia eiusdem quidem generis cum ea, ex qua obæsa redduntur animalia: sed ex puriore substantia confecta, & magis elaborata. Id quod docet seminis nostri purissima, aerea & quodammodo ætherea substantia. Præterea natiua hæc pinguis, & oleosa materia, diligenter est cum elementari commixta. Nulla enim est vel minima in nobis particula, quæ illius non sit particeps: id enim postulant nostra principia, ex quibus partes singulæ viuentis fiunt. Pinguedo verò, quæ ex otio, & delicatiore victu in animalibus succrescit, circa membranas, vel tota, vel certè maxima sui parte colligitur: in ossibus verò neruis, ligamentis, & aliis partibus solidis & duris, aut in cerebro & in viscerum substantia non recipitur. Quare vitalis hæc non est, nec vitalis caloris subiectum, & pabulum: quin potius, vbi abundè creuit, onus fit corpori & animæ, mortemque accelerat. Contra verò natiuus ille humor, oleosus & pinguis, quanto magis abundat,

Materia propria viuentibus qualis.

tanto magis vtilis est ad omnia vitæ munia, & ad vitã producendam. Eo enim pertinet quod scribit Hippocri- Quæ crescunt corpora plurimum habent calidi innati, & plurimo propterea egent nutrimento. Scribit etiã Arist. in lib. de long. & breu. vitæ, tum plantas, tum animalia longissimæ vitę esse, quæ pinguis huius substantiæ plurimum ex suis principiis receperunt. Est porro hic humor (vt diximus) confusus & commixtus cum alio, qui in partibus est ex elemẽtis insitus, naturali mixtione, sed caloris externi, & maximè interni vi, ab alio separatur per euaporationem solam, si calor intra naturæ suæ limites contineatur. Quod ostendit mors, quę sine morbo, cursu ætatis dissoluto hoc humore, contingit: alioqui etiam per colliquationem, vt accidit in febribus colliquantibus. Nam non solum in vrinis, sed etiam aliquando in alui excrementis cõspicitur oleosa hæc materia. Cæterum vt hæc in omnibus viuentibus pinguis est & oleosa: Ita non solũ multitudine, sed etiã crassitie, tenuitate, visciditate, & aliis qualitatibus differt. Id enim postulant diuersa viuẽtium natura, diuersaque illorum principia, & inæquale viuendi tempus. nam & hæc etiam Arist. in lib. de longit. vitæ memoriæ prodidit: nẽpe ea diutius viuere, quæ crassiorem & tenaciorem eiusmodi humorem obtinent. Verum in vno & eodem indiuiduo animali, & in singulis illius partibus, necessarium est eum humorẽ eandem habere quãtitatem, easdem prorsus qualitates. Nam si in aliquo ex his vel minima esset differentia, fieri non posset, vt eodem tempore partes omnes viuerẽt, & morerentur, aut etiam generarentur, nutrirentur, & augerentur. Quicquid enim differentiæ in eo posueris, celerioris, aut tardioris actionis & passionis causa erit. Iam vero temperies huius humoris, calida & humida est in omnibus: propterea maiores nostri viuentia omnia dixerunt esse calida, & humida: non quidem comparatione facta ad seipsa mortua, vt ridiculè interpretatur Galenus, sed ex hoc ipso humore, quo animalia viuunt: & quandiu eum in se continent, calida & humida rectè dici

Temperies materiæ viuẽtis qualis.

possunt: magis tamen, qui plus illius habent in primis ætatibus, in quibus ille integer ferè adhuc est, vel etiam plurimum augetur. Hanc temperiem docet etiam olei & pinguedinis natura, maximè aerea, & proinde calida & humida. Ac vt communis hæc est huius humoris temperies, ita in singulis hominibus paulo plus intenditur & remittitur, vt in aliis qualitatibus & in quantitate mutationem (vt antea diximus) accipit. Id enim vt fiat necesse est, cum eadem non sit temperies eorum, qui materiam hanc procrearunt. Augeri verò, & minui hanc substantiam (quod multi negant fieri posse, qui eam perpetuo minui contendunt) ostendunt morbi, qui nos consumunt non alia ratione, quàm dissoluta ea substantia: & nutritio, quæ illam restituit. Verum tandem minus gignitur in nobis, quàm dissipetur, & ea semper deterior, quàm quæ ex nostris principiis nobis in generatione est indita: propterea quòd calor, qui illam restituit, agendo teritur, & tandem ineptus redditur ad illius restitutionem, & ob alias causas, quas alibi prosequuti sumus. Ac propter hanc inæqualem dissolutioni restitutionem, coguntur omnia viuentia mori. Duplicem ergo iam inuenimus esse substantiam natura longè diuersam. Nam vna est, ex qua corpus & illius moles primum fit ex ipsis elementis, quæ cadaueri est propria, & viuentibus substrata: non vt ex ea, illa viuant, sed vt subiectum sit alterius, quæ propria viuentibus est, nec etiam cadaueri communis: quæ quidem substantiæ copia, qualitatibus, actione, & vi, longe etiam inter se differunt. Quæ enim corpus constituit ex elementis, variat, & copia & qualitatibus in omni parte, vt & ipsæ partes, quę ob diuersam proportionem elementorum factæ sunt duræ, molles: & aliæ ex ipsis calidiores, & frigidiores, humidiores, ficciores. Alia verò, quæ viuentibus est propria, in omnibus partibus eiusdem corporis, pro magnitudine partium, eiusdem est quantitatis, & in omnibus eiusdem temperaturæ,

Materiam viuētibus propriam vicissim augeri & minui.

Materia cadaueris ex elemētis quem vsum præbeat viuentibus.

calida nempe & humida, pinguis, oleosa, viscida. Hæc ob euaporationem ab alia separatur, & dissoluitur caloris vi, & per seminis excretionem, facillimeque patitur dissolutionem: vnde breuissimo temporis spacio corpora nostra graciliora, crassiora, rugosa, & tensa euadunt. Nam etsi præcipuam partem molis suppeditat alia substantia, hæc tamen suam quoque in hoc vim habet. Quod maximè ostendit senectus rugosa, & extenuata ob defectum huius substantiæ. Alia verò per solam putredinem corumpitur, nec ipsius temperies à principiis viuentium mutationem accipit. Differunt quoque vi & actione. Nam elementaris substantia, vt nihil in nobis pati potest, ita meo iudicio nihil potest agere. Quomodo enim aget, si elementa, quæ eam conficiunt, sunt vel potentia in ipsa, vel in actu refracto. Præterea cur non ageret etiam in mortuis, in quibus eadem compositio seruatur. Quòd si augetur in viuentibus, hoc tamen non fit ex illius actione, sed ex temperie substantiæ viuentis. Huius enim est concoquere materiam aptam ad nutritionem & auctionem. Et quoniam in nutrimento continetur materia constans ex elementis, & apta etiam ad restituendam substantiam propriam viuentibus, ideo contingit vtramque augeri. Verum nec substantia quidem viuentibus propria per se agere potest, sed apta solum est, vt sit subiectum caloris vitalis, & cum eo animæ. Nam & illa quoque qualitates habet vel potentia, aut certe refractas, vnde illæ tactu calidæ non sentiuntur ex propria sua compositione. Quare vt agere in nobis possint, postulant alium calorem efficaciorem, qui actu sit, & actus insiti caloris substantiæ huius propriæ viuentibus. Quæ quidem ita ostendo. Cum moritur animal in primis ætatibus, in quibus plurimum est substantiæ illius pinguis & oleosæ in singulis partibus, nulla eo extincto amplius fit actio: cum tamen temperies adsit cum sua substantia. Et quid commemoro mortua corpora, quando etiam per somnum externæ parte desinunt fungi suis mune-

Temperiem ex elementis nihil pati nec agere posse in nobis.

Quomodo materia ex elementis augeatur in viuentibus.

Materiæ viuentibus propriæ insitæ singulis partibus vsus.

Caloris influentis vis & vsus.

ribus: ac in animi defectu omnes partes excepto corde intermittunt sua officia. Id quod fit, non quòd desit insita temperies substantiæ propriæ viuentibus, sed quia deest calor influens à corde. Atque in aliis animalibus, & plantis, quæ cor non habent, deest pars, quæ cordi proportione respondet. Cor ergo in nobis fons est huius caloris, qui ex substantia illa oleosa consurgit quidem & gignitur, & ob peculiarem cordis constructionem in eo retinetur, in spiritumque vertitur feruentem: qui postea per vasa propria, arterias inquam, spargitur per vniuersum corpus, singulasque partes calefacit, excitatque insitum in materia oleosa calorem: atque ita partes singulæ vtroque calore perfusæ, iam aptæ redduntur ad agendum: & huiusmodi calor iam aptum est animæ instrumentum. Porrò vt fundamentum, & materiam huius spiritus, & flammæ suppeditat insita oleosa illa & pinguis substantia: ita spirituosa hæc, quæ partim etiam suppeditatur à sanguine, mutuo aliam fouet. Quò fit vt ætatis progressu deficiente in membris oleosa substantia, minuatur quoque spiritus, & flamma, quæ à corde consurgit, & per membra spargitur. Contra verò deficiente ipso spiritu, & sanguine qui cum spiritu fertur per corpus, minuitur insita ea substantia. Id enim meritò accidat, oportet, vbi flamma hæc eam dissipat, & nihil accedit, quod sit aptum ad eam restituendam: propterea natura venas, & arterias vicinitate coniunxit, vt simul substantiam aptam ad nutritionem, & augmentum, & actualem calorem per omnes partes spargere possit. Est ergo præter duas prædictas tertia substantia: & ea quidem solis viuentibus, & maximè animalibus perfectis propria, sua propria temperie prædita. Est autem ea substantia spiritus cum sanguine spirituoso mixtus: talis enim substantia apta est, vt promptè accendatur, & calorem per vniuersum corpus spargat: quare natura instituit, vt illa semper ferueat: & propterea rectè quoque Galenus in libro de rigore scribit cor, quod est

Tertia substantia animalibus propria influens à fontibus caloris.

fons huiusmodi substantiæ, & caloris, perpetuo feruere debere: satis autem esse, si aliæ partes non frigeant. Verum vt influens hęc substantia feruens, & quæ insita est oleosa, ad certum tempus mutuo sibi fauent, & communi concordia augentur: sic postea, quæ insita est, non seruata proportione minui incipit, agente calore, qui perpetuo illam agitat, & absumit. Atque ita ipse suo pabulo destitutus, simul etiam deficit, & expirat. Interim verò cum hæc fiunt ętatis cursu, & per morbos & alias alterationes corporis, magnę mutationes contingunt in calore, & sibi subiecto spiritu: nec non in humore oleoso insito singulis membris: & quę in vno ex illis primum nascitur mutatio, statim ad alterum pertinet. Nam id accidit inter agentia & patientia: vt scilicet agentia mutent materiam ob affectiones, quas illud habet: & materia contra, mutet vim agentis ob varias suas conditiones. Sic calor, qui cum humore multo ab initio erat coniunctus, agente ipso calore, minuitur humor, atque ita mediocris temperies rebus comparatur. Postea verò perseuerante actione caloris, & diminuto magis humido, calor acrior redditur, calidiusque corpus reddit. Tandem etiam maiore defectu humidi, calor iam elanguescit, & tandem illo consumpto hic expirat. Sic cum humor primum ab aliis causis absumitur, vt ab exsiccantibus, vel alimenti defectu, ad sui proportionem mutatur calor. Est igitur tertia quędam temperies in nobis à duabus prioribus distincta, ex qua calidum hoc vitę & actionum instrumentum constat. Quo quidem expirante calore, vel alio quocunque modo violenter lęso, mors necessario sequitur: vt per febres apparet, obstructiones, & suffocationes aliasque passiones, quas hoc calidum corpus patitur, de quibus in lib. de somno egimus. Per mortem vero naturalem, aut per tabem recedit, eò quòd in suis fontibus calor & humor insitus, viuentibus proprius, non amplius illi prębet fomentum, id est gignere non potest spiritum, & sanguinem spirituosum, quo ille nititur, mouetürque per vniuersum corpus. Hic porro calor pro varia qualitate,

Quomodo tẽperies viuẽtibus propria mutetur.

Temperies calidæ substãtiæ influẽtis tertia in animalibus.

Temperiem propriã viuẽtibus mutari ob mutationes calidi influentis

& conditi ne, vario modo singulas partes temperat. Si enim vhementer inflammatur, vt per febres accidit, omnes partes sui ardoris participes reddit. Sic vniuersum corpus refrigeratur, quando cor fons istius caloris, refrigeratum fuerit. Tunc enim frigidior spiritus, & sanguis gignuntur. Iam verò his positis principiis, excutiamus quę de tẽperamentis à maioribus nostris sunt tradita. Nam cum dicunt illi corpus nostrum, nostrasq; partes tẽperatas esse, vel calidas, frigidas, humidas, vel siccas, dubiũ statim oritur, de quo calore, frigore, humido, sicco, & de qua temperie intelligere nos oporteat: an scilicet de temperie substantię, quę viuis cum cadauere est communis, vel de temperie substantiæ oleosæ vel spirituosæ, quę solis viuẽtibus sunt propriæ. Cum enim Gal. in lib. de natura humana explicat dictum Hippocratis, quòd nos constamus ex illis, in quæ fit resolutio, & elementa, ex quibus constamus, redire ad elementa mundi cum fit corruptio: non aliam tẽperiem, & compositionẽ intelligere potest, vt antea notauimus, quàm quę cadauer componit. Nam compositio viuentium, non dissoluitur per separationem elementorum, sed per solam dissolutionem humidæ, & spirituosæ substantię viuentibus proprię. Siquidem (vt antea diximus) intacta manent elementa, & cõpositio corporis, pereuntibus principijs proprijs viuẽtibus. Deinde eo pertinet quod scribit passim in li. de natura humana, nihil referre si dicas corpora nostra constare ex calido, & frigido, humido, & sicco, vel ex igne, aere, aqua & terra: quibus verbis compositionem & temperiem non docet viuentium, sed duntaxat eam, quę fit ex elementis. Denique vbique Galenus vnicam tradit in nobis compositionem ex ipsis elementis & quatuor humoribus, quatenus sunt calidi, frigidi, humidi, & sicci: non quatenus aliquid habent in se oleosum, & spirituosum, ex quibus constant materia & temperies viuentium, pręterea cum temperiem ossis, carnis, cutis, & omnium aliarum partium metitur ad pondus, & quod ab eo recedit, non potest a-

Magna confusio apud maiores nostros de temperamentis.

liam materiam intelligere, quàm quæ ex ſolis elementis fit. Nam ſiue viuat, aut mortuum ſit os, certum eſt illud ſemper eſſe frigidæ, & ſiccæ temperaturæ: ſiccum enim agnoſcitur eſſe, quoniam durum: ſiue cute durius intelligamus, ſiue compoſitionem ſpectes, quæ tactui non cedit. Frigidum autem neceſſario eſt, ſi terrenum eſt, & ex frigidioribus humoribus confectum. Ita ſanè caro calida eſt, & humida, ſi compoſitionem ſuam ſpectes ex elementis. Eſt enim veluti ſanguis concretus, qui calidus eſt, & humidus: & mollis etiam apparet. Cutis quoque mortua temperata eſt in humido & ſicco: cum nec mollis ſit, neque dura immoderate. In calore verò, & frigore temperata, Galenus in libro de temperamentis ideo dicit talem eſſe, quòd illius ſubſtantia videatur miſta ex neruo, & carne inter ſe confuſis. Hæc ergo oſtendunt Galenum agere aliquando de temperie partium, prout illæ conſtant & temperantur ex ipſis elementis. Cæterum cum ſcribit in ſequentibus temperiem ſingularum partium ſequi temperiem cordis, & hepatis, hoc non poteſt intelligi de eadem temperie, ſed ſolum de ea, quæ propria eſt viuentibus in humore oleoſo inſito ſingulis membris. Nam (vt antea oſtendimus) quæ facta eſt compoſitio ex elementis, non mutatur ob ſanguinem, & ſpiritum influentem ab hepate & corde: non enim ſi cor, & hepar habuerint temperaturam calidam, & humidam, os, caro, neruus, ligamentum & reliquæ partes ſimilares fient calidæ, & humidæ. At ſubſtantia viuentibus propria neceſſario ſequitur illorum viſcerum temperiem, vt antea diximus, cum vim & actiones ſpiritus influentis à corde, oſtenderemus. Sic etiam refrigerato hepate & ſanguine, ſtatim videmus eiuſdem mali participes fieri omnes partes ſimilares, vt in hidrope leucophlegmatia apparet. Iam vero cum dicit temperiem eſſe animæ eſſentiam, & authorem omnium actionum, quæ fiunt in viuentibus, hoc intelligi non poteſt de temperie illa prima, quæ mortuis

Temperatum ad pondus, quam compoſitionem propriè reſpiciat.

etiam est insita. Illa enim (vt ostendimus) nullam vim habet agendi in nobis: nec patiendi à viuentium principiis. Nec sanè hoc idem intelligi potest de temperie, quæ est in substantia oleosa: illa enim per se etiam non agit, & proinde non potest esse animæ instrumentum. Nec etiam idem videtur conuenire soli spiritui, & sanguini influenti. Nam vt hæc recte dicuntur esse commune instrumentum eo, quòd omnibus partibus seruiant: sic quod permanens non est, sed cõtinuo influit, & refluit recte non dicitur esse animæ essentia. Quare hoc potius pertinet ad insitum temperamentum proprium oleosæ substantiæ. Est enim illa, & eius temperamentum, materia & fundamentum, quo influens calor, & ipsa anima nititur: quod verò dicitur temperamentum esse animæ instrumentum, pertinent ad influentis substantiæ temperiem. Cæterum cum dicit tẽperiem nostri corporis, & singularum partium iudicãdam esse tactu, non paruum dubium est, quam hic temperiem intelligere oporteat. Nam nec temperies, quæ fit ex elemẽtis, & communis est cadaueri, nec quæ propria est substantiæ oleosæ, tactu diiudicari potest calida esse vel frigida. Nam extincto in primis annis animali, quo tempore viuentium materia, & quæ in illa sunt qualitates, integræ adhuc sunt, tactus nullum ponet discrimen inter carnem, ossa, viscera, cutem, adipem, & alias partes, quas plurimum temperamẽto differre scribit, & tactum esse illarum differentiarum iudicem. Superest ergo vt temperiem intelligat Gal. in nobis viuentibus, & eam quidem, quæ partim fit ex insita & principiis viuentium, & influente à fontibus caloris. Quæ enim talis est, author est omnium actionum, & tactu dignosci potest esse plus vel minus calida. Ad idem pertinet quòd scribit temperiem nostri corporis mutari ætatum vicissitudine. Non enim per ætates mutatur ex elementis temperies, sed quæ propria est viuẽtibus in humore insito singulis partibus, & in spirituosa, sanguineáque substantia influente. sic etiam cum cutem dicit esse regulam temperaturæ aliarum partiũ,

non poteſt alio modo cutem intelligere, quàm quę influente calore moderate affecto fruitur. Nam vrgente externo frigore, aut inflammato calore per febres, nequit cutis temperata eſſe & regula aliorũ. Ad id etiam pertinet, quod poſtea ſcribet, temperiem ſingularum partium ſequi temperaturam cordis, & hepatis: quaſi quæ inſita eſt: non ſit perfecta temperies, niſi aliunde alia accedat. Verum ſi hanc opinionem recipimus, fortè in maiores difficultates incidemus. Nam temperiem conſtituere propriam rebus, ex eo, quod influit, & nunc adeſt, nunc abeſt, augetúrque & minuitur momẽto temporis, abſurdum eſſe videtur. Sic enim alia erit tẽperies dormientis, alia vigilantis, alia quieſcentis, alia laborãtis, alia ieiuni, alia ſaturi: ac (vt breuiter dicam) nulla erit temperies, quæ temporis momento conſiſtere poſſit. Quomodo ergo erit illa animæ, quæ perpetuo heret, & inſita eſt corpori eſſentia, aut certe ſubiectum. An partim hæc vera ſunt, nec vllũ abſurdum ſequitur, ſi concedantur talia eſſe: partim vero falſa. Nam cum multiplex ſit temperies in nobis, illa, quæ eſt ex elemẽtis, ſtabilis eſt & firma, nec mutatur ob aliquam cauſam, vt antea docuimus. Quæ vero propria eſt in humore pingui viuentibus proprio, eſt quidem & illa ſuapte natura eadem, nempe calida & humida in omnibus & ſtabilis hoc modo, quod illa numquam deſerat corpus, donec illi deficit per ætatem & vehementiores, longioreſq; morbos ſubiectus humor: ſed abſurdum non eſt concedere illam continuo mutationes accipere ob diuerſam conditionem influentis caloris: quandoquidem mutuo patiuntur, & ſe ſe afficiunt hæ duæ ſubſtantiæ: Iam vero quoniam medici temperiem vnam dicunt eſſe ad pondus, quæ ex ęqualitate elementorũ, quantum ſenſus iudicare poteſt, efficitur. Aliam vero, quę dicitur eſſe ad iuſtitiam, quæ conuenit ſingulis corporibus, & ſingulis partibus propria, ad proprias tottius & ſingularum partium actiones exercendas, in qua quidem temperie ſpectamus elementorum pro-

Temperies quæ firma, quæ vero mutetur ſingulis momentis.

portionem, aptam ad ea officia obeunda, sequitur vt expendamus, quam compositionem hoc vel illo modo metiri oporteat, & quo modo singula dignosci possint. Porro temperiem, quæ est ad pōdus Gal. videtur componere ex duplici compositione & temperie, nempe ex ea, quam diximus esse elementarem, & ea quę est in spirituosa substantia, ab eaque in omnes partes spargitur. Ad id enim pertinet, quod ille scribit, cutem (quam dicit esse temperatissimam ad pondus) tactu sentiri mediam inter omnes excessus caloris, humiditatis, & siccitatis. Verum (meo quidem iudicio) ita sentiendum non est. Nam vt in cute hæc ratio forte respōdet, sic in alijs partibus locū non habet. Vbi enim carnem, ligamentum, membranam, cordis, hepatis, & aliarum denique partium substantiam, & in quibus tāgere vult, vt singulas partes iudicet esse vel calidiores vel frigidiores cute, Nam in mortuis hoc faciendum non est: quippe cum omnia in illis pariter frigeant. In viuis autem tangi non possunt, nisi violata corporis stuctura, & temperie. ratio tamen cōuicit omnes partes, quę sub cute continentur, tactu sentiri longe calidiores cute: quādoquidem & cerebrum ipsum, (quod frigidissimū esse ille scribit) denudatum, quouis aere feruentissimo calidius sentitur. Ergo temperies, quæ est ad pondus, pertinet solum ad compositionem primam ex elementis & ea tactu dignosci non potest quod Gal. in lib. de temperamentis, quasi seipsum retractans, satis ostēdit. Cum enim dixisset calidam temperiem omnium partium, vt & alia omnia, quæ calida & frigida dicuntur, solo sensu esse dignoscenda: postea cum carnis, & cutis, huiusmodi tēperiem dijudicare vult nec docere potest quomodo tactus iudex esse possit, sumit indicia ab his, quæ ingrediuntur earū partium cōpositionem: ac ideo dicit carnē esse calidā, & humidā, quoniā ex sanguine est cōfecta: cutē vero tēperatam, quia cōpositam habet naturam ex carne & neruo: neruum vero, & alias partes exāngues, frigidas esse, quoniam nō ex sanguine, sed ex

Temperies ad pondus tactu dignosci non potest.

Tactum nō pose semper esse iudicem calidi & frigidi.

semine sunt factæ: pituitæ verò aliorumque humorum, & singularum partium temperiem statuit esse frigidam calidam legum latorum more, non quòd tactu ostendere possit illa esse talia. Sic itaque sentiendum esse puto de temperie ad pondus, quòd scilicet illa propria sit compositioni quæ fit ex elementis, & quòd tactu illa dignosci non possit. Nam & si per se verum est, sensum solum esse verum iudicem calidi, & frigidi: tamen vbi res tangi non possunt, aut non tales, quales sua natura sunt, à tactu iudicium sumi nequit. Iam verò videndum est, qualis sit temperies, quæ dicitur ad iustitiam, & ex qua materia, & qualitatibus constet. Præterea quo iudice dignosci possit conueniens esse in singulis partibus. Porrò appellat Gal temperiem ad iustitiam (vt diximus) quæ conuenit viuentibus ad propria officia obeunda: quam propterea diuersam inesse in singulis speciebus animalium, & in singulis partibus necesse est. Quia enim longè diuersæ sunt actiones, quas homo edit ab his, quas efficiunt leo, bos, ceruus, plantæ, ideo aliam oportet esse in singulis speciebus rerum temperiem Eadem quoque diuersa est temperies ossis, à temperie carnis, ligamenti, nerui, cerebri, cordis, hepatis: quoniam officia & vsus illarum partium longe inter se differre oportet. Sed qualem quæso, & in quibus differentiam ponemus? An in compositione ipsa, quæ fit ex elementis: vel in ea, quæ est propria viuentibus? Est quidem aliqua in ea, quæ fit ex elementis differentia: quandoquidem partes, quæ eiusdem sunt generis, vt ossa, caro, diuersam compositionem ex elementis habent. Sunt enim leonum ossa duriora nostris, & caro durior quoque & siccior, & plus proinde terrenæ substantiæ habet. Sed præcipua differentia sumi debet à compositione, quæ illis conuenit, vt viuentia sunt, & suo modo viuunt. Quia enim leo actiones debet edere validissimas & crudelissimas, ferocissimásque, ideo suũ humorem crassiorem, & temperiem, quæ in eo residet calidiorem, sicciorémque esse necesse est. Talis enim temperies ad ea officia obeunda est aptissima. Quia ve-

ro homo sapientissimus & humanissimus est inter omnia animalia: propterea suum humorem, suámque temperiem calidam quidem & humidam esse conuenit. Talem enim esse oportere ostendimus viuentis temperiē, sed in eo excessu, quod temperatius est, homo est consecutus. Et hæc nullam difficultatem habent (vt arbitror) in diuersis speciebus, & in diuersis indiuiduis vni⁹ speciei. Temperies enim tantū variat in singulis, quantum differunt inter se actiones. Verum in eodem individuo quid potest temperiem debitam singulis partibus mutare. Si enim æqualis est, & eiusdem qualitatis, ac temperaturæ humor oleosus, & à corde, hepatéque recipiunt illæ eundem spiritum, eosdémque humores, cur os, cerebrum, & partes neruosæ dictæ dicuntur debilius concoquere sanguineis: & cur quibusdam cerebrum malè, ventriculus benè temperatus esse dicitur? Nam si verum est, quod diximus, temperiem quæ fit ex elementis, non esse authorem concoctionis, vel aliarum actionum, quæ in viuentibus fiunt: sed eas solum fieri à temperie, quæ est propria viuentibus facta ex duplici substantia, nempe insita singulis membris, & influente à corde & hepate, ratio conuincere videtur, vt partes omnes idem robur obtineant: quoniam eandem temperiem sortiuntur. Verum aliter sentiendum est. Nam etsi eadem est substantia, quæ insita est singulis membris ex principiis viuentium, & eadem quoque quæ influit à suis fontibus: tamen non omnes partes æqualiter, & eodem modo participes fiunt influentis humoris, & substantiæ. Nam quæ longè distant à fontibus caloris, etsi eiusdem naturæ sunt: tamen minus calefiunt, & minus abundant substantia ea influente: propterea nerui, qui sunt in thorace, & in visceribus reconditi, non sentiunt vnquam eam frigiditatem, quam experimur in pedibus, manibus, & reliquis partibus externis, & distantibus. Sic sane cerebrum ob eandem distantiam frigidæ & humidæ est temperaturæ, & ad procreandam pituitam aptum. Nam si vnus pulmo esset in cerebro, & alius in thorace situs, ille qui in capite

Temperies propria viuētibus quomodo mutari poßit in singulis partibus.

esset collocatus, frigidior alio appareret, qui est in thorace: quoniam hic fruitur multo, & feruentissimo calore ob vicinitatem cordis, alius vero minore, nempe iam in via longiore dissoluto. Partes præterea, quæ densiores sunt, facile non admittunt influentem eum calorem, & ob id frigidiores redduntur. Ac ob hanc causam mēbranæ, tunicæ, nerui, vterus, stomachus, & aliæ omnes partes neruosæ dictæ, frigidiores carne semper reperiuntur esse, etiamsi iuxta fontes caloris sint collocatæ. Crassities quoque partis nimia, prohibet ne idem calor facile possit per substantiam membri æqualiter spargi, propterea crassa & pinguia animalia, & cerebrū etiam ipsum ob suam crassitiem, frigidiora cōspiciuntur. Gracilitas verò partium immoderata frigiditatis quoque causa est eò, quod cōcipere, & sistere non possit in se caloris vim in spiritibus positā. Ac propter has causas, cutis omnium partium temperatissimum obtinere calorem censetur: quoniam influens calor cum ad eam peruenit, iam feruorem, quem habebat in suis fontibus amisit, & ad temperiem est redactus: eundémque ipsa cutis ob raritatem admittit vndequaq;, & ob subiectam sibi membranam, & propriam corpulentiā admissum retinet & fouet. Adhæc etsi substantia ex elementis, & quæ in ea est temperies non edit actiones viuentis: tamen confert ad maiorem vel minorem calorem concipiendum. Nam cum influens calor incidit in partes aquosas vel terrenas, magis obtunditur, quàm cum in alias incidit, quæ calidiorem cōpositionem ex elementis receperunt. Quamobrē fit, vt aliquibus ventriculus debilis sit, aliis verò cerebrū: tametsi quæ propria est temperies & substantia viuentibus, eadem est. Nam inæqualitas, quæ facta est ex elementorum qualitatibus, & substantiæ copia vel inopia in vna parte potius, quàm in alia, facit vt influens calor, & substantia viuentibus propria, minus aut magis apta sint ad agendum. Hæc ergo sufficiant de substantiis & temperaturis specie diuersis, quæ in nostris corporibus reperiun-

Cur par non sit robur in omnib. partibus viuentibus.

tur: quæ vt noua & paradoxa sunt, ita (vt arbitror) vera & maxime necessaria & vtilia, non solum ad tractationem de temperamentis, quæ alioqui magnam confusionem patitur, sed etiam ad alia multa intelligēda pertinent. Nunc verò de differentiis, quæ in his generibus temperaturæ reperiuntur, tempestiuum est vt agamus. Porrò si tēperies fit ex mixtione quatuor primarū qualitatū, quod modis inter se illæ misceri & tēperari poterunt, tot erunt profectò temperamentorum differentiæ. Misceri autem possunt nouem modis: vnus fit, quādo par est omnium qualitatum mensura: quatuor sunt simplices modi, in quibus vna sola qualitas superat, calida inquam, vel frigida, vel humida, vel sicca: quatuor denique compositæ, in quibus duæ qualitates quæ sese compatiuntur, coniunguntur: scilicet caliditas & humiditas: caliditas, & siccitas: frigiditas & humiditas: frigiditas & siccitas. Cum enim quatuor vndecim solū modis inter se componi possint, duæ autem cōplicationes in rei natura subsistere nequeāt, in quibus scilicet duo contraria simul exuperant, caliditas inquam & frigiditas, humiditas & siccitas: relinquitur nouem superesse complicationes, & totidem quidem à Gal. traduntur in lib. 1. de temperamētis, vbi etiam quatuor simplices tēperies peculiari quadam ratione probat esse. Nam (inquit) si calida non est necessario humida, sed licet eam siccam esse, licebit & illam mediam esse: vicinior enim est media humidæ, quàm sicca: mediam autem (vt satis constat) appellat quæ sola est. Eadem ratione in aliis tribus qualitatibus vtitur. At hæc quidem (dicet aliquis) probant in rei natura has nouem qualitatum complicationes consistere posse: in hominis tamen temperamento (de quo potissimum agimus) eas non reperiri. Ac antiqua sanè fuit hæc quorundam opinio, vt Gal. in principio libri de temperamentis meminit. Putant. n. quidā calidam cum humida, & frigidā cū sicca tēperie cōsistere nō posse: propterea quod calor humorē depascatur, cui necessario succedit siccitas:

De differentiis temperaturarum.

An calida cũ humida & frigida cum sicca tẽperie cõsistere possit.

frigiditas autem superfluos humores in corpore congerit, & humidam proinde sibi associat qualitatem, ad dit Auerroes humidum & siccum materiam esse calidi & frigidi, & propterea impossibile esse formam sine materia consistere: necessario ergo cum calore & frigore excedere humidum & siccum. Verum hæc argumenta efficiunt forte, quod semper non possint simul cõsistere duæ illę cõplicationes, id quod in nobis apparet. Infantes n. humidissimi conspiciuntur, sed humor vi caloris paulatim absumitur: & ita in iuuentute corpus, quod antea calidum & humidum, iam calidum & siccũ conspicitur: quod postea defectu nutrimenti tabescit, frigiditásq; succedit, quæ ob coctionẽ debilem, humida excrementa & pituitosa plurima congerit: non tamen illa faciunt, quominus aliquando hæ duæ temperaturę conspiciantur in corpore vigere. Quid etiam obest, quominus in toto vitæ cursu plus sit humoris & caloris in partibus corporis, quàm temperies exigat moderata in singulis ætatibus. Ita n. dicimus quosdam senes temperiem habere calidam & humidam, non quod revera ita sit: sed quod plus caloris & humoris habeãt, quàm tribuamus homini temperato, cum ille ad senectutem peruenerit. Auerrois autem ratio efficax est, si referatur ad gradum & vim actionis caliditatis & frigiditatis: verum si referatur ad gradum caliditatis seu frigiditatis vt Gallenus intelligit excessum in complexionibus inæqualibus, est prorsus inefficax. Nihil ergo obest quin medici ponere debeant nouem temperies in corpore humano Verum in eo quod temperatum diximus esse coeuntibus inter se ad quandam æqualitatem qualitatibus, non minor est difficultas: nam hanc æqualitatem duplicem ponit esse Galenus (vt paulo antea docuimus) vnam in qua elementa & qualitates sumuntur in æquali portione & pondere, quod temperamentum propterea vocat ille ad pondus: aliam autem vocat æqualitatem ad proportionem & ad iustitiam: quam qui habent temperati ad iustitiã vocantur. Nam cum temperies requiratur idonea in singulis animalibus,

bus,& plantis, ac in partibus illorum ad actiones edendas pro cuiusque natura: aliam profecto oportet esse proportionem elementorum in animalibus, quàm in plantis: aliam in homine, quàm in leone & cane: aliam in corde, quàm in hepate, vel cerebro, quoniam diuersæ sunt proprie actiones totius corporis & singularum partium, quæ æqualitatem quidem & certam proportionem exigunt, sed non eandem. Dari igitur temperatum ad iustitiam geometricam & proportionem certum est. Verum an dari possit & reperiri corpus aliquod, vel aliqua in eo pars temperata ad pondus, non ita est facilè iudicare posse. Nam ex vna parte mouet Galeni authoritas, qui nonnunquam hominem, & sæpe cutem internam manus hominis, huiusmodi temperiem obtinere scribit, & id etiam probare nititur in libro primo de temperamentis. Hominem enim quadratum totius substãtiæ medium illic esse statuit: quod medium ex æquali portione elementorum constare eodem loco docet: talem enim debere esse hominem, qui & totius substantiæ, & omnium animalium & plantarum regula sit futurus. Talem quoque esse & rationi consonum vt sit cutis internæ partis manus: illam enim esse compositam veluti ex sanguine prædito neruo, & ob id mediam obtinere temperiem, cum plane exanguis non sit vt neruus, nec sanguine abundans vt caro. Necessarium prętere a esse, vt instrumentum quod omnes differentias tactus dignoscere & distinguere debebat, omnis excessus expers sit. Id quod maximè videtur, cum nec in calore, frigore, humore, & siccitate, vel in duritie, aut mollitie, nec in aliis qualitatibus excessus aliquis appareat. Quæ quidem argumento sunt, illam constare ex æquali prorsus elementorum portione: est hæc quidem Galeni opinio, quam alij refellere conantur. Nam Auerroes duabus rationibus ex Arist. principiis ductis contra illum pugnat, quarum prima sumitur ex primo libro de cœlo, vbi scribit Arist. omne mixtum moueri ad motum elementi prædominantis, quod si mixtum temperamentum ex ęqualibus ad pō-

Temperatũ ad pōdus an dari poßit.

Auerrois argumenta quod cutis non sit temperata ad pondus.

dus daretur, vel nō moueretur, vel quiesceret in medio aeris & aquæ. Nulla enim ratio esset, quare magis ad vnum locum, quàm ad alterum ferri deberet ex æquis elementorum proportionibus constans: quare suspensum inter aerem & aquam staret. Atque hoc modo nec motum proprium, nec locum, nec quietem naturalem haberet, quælibet enim res in loco proprio quiescit: quem autem illi locum proprium dabimus inter aquã & aerem in tãto spacio. Secunda illius ratio sumitur ex quadragesimo quinto textu secundi de generatione, vbi agit de mixtionis ratione, & mixti generatione. Oportet enim in mixtione vnum esse quod sit potentia, aliud quod sit actus, si modo actio & mixtio fieri debet. At inter ęqualia cessat actio, cessab t ergo & mixtio & generatio. Igitur inæquales oportet esse elementorum portiones. Adde si caliditas frigiditatem longe superat in agendo, in resistendo vero magnopere superatur (vt superius ostendimus) nequeunt vtique ęqualitates inter se coæquari & librari, vt alterutra in alteram agat. Quod si huiusmodi æqualitas attendatur penes quantitatem & molem elementorum, nequit etiam hoc modo, temperatum fieri ad pondus. Cum enim elementa actiua, ignis videlicet & aer vim maiorem habeant, quàm passiua: necesse est vt mole passiua superent actiua: ideò materia mixtorum, corporum sunt aqua & terra, & in omnibus, vel in plurimis plus terrę est quàm aquæ. Igitur terra & aqua mole longe superant ignem & aerem. Postremo cum omnia mixta constantiã quãdam obtineãt, ratio vincit terram & aquam superare in illis aerem & ignem. Itaque in rerum natura nequit reperiri tẽperatum hoc modo ad pondus, quod prorsus æqualem elementorum portionem recipit. Nec quidẽ respondent superioribus argumentis Curtij rationes, qui concedit cutem manus in medio aeris & aquæ cõsistere suapte natura, sed obstare alias partes, quibus cutis ipsa est coniuncta: illas enim, quæ plus terræ habent, deorsum ferri, & cutem secum trahere. Quòd si cutis auellatur, & separatur ab aliis partibus, tunc non

Gale. quomodo à Curtio defendatur.

amplius esse temperatam, vt quæ mortua sit. Non mirũ igitur si hæc labitur, illa vero, quæ viuebat, aliũ locum suapte natura appetit. Verum vt ille non potest redargui ex motu cutis coniunctæ cum aliis partibus (& si quilibet agnoscit viuentem illam cutem, si forte separata reperiretur, ferri deorsum, vt quę plus terrenę substantię habet) ita argumenta alia, quę ex constantia & mixtione sumpta sunt, facile illius euertũt opinionem. Nec facit quod idem etiam adfert ad rationem de mixtione, Ait enim necessarium quidem esse, vt cũ fit mixtio, vnum debere obtinere rationem actus, alterum potentię, & ita vnum validius esse altero, sed facta mixtione, ęqualia illa remanere: nam quomodo ęqualia remanere possunt, si calor perpetuo depascitur postea humidum, & cutis senescit, & moritur, sicut alię partes. Pręterea quid esse potest, quod redegerit ad mediocritatem post mixtionem factam id, quod superabat cum fieret mixtio. Non.n. potuerunt id facere passiuę qualitates, quę ab actiuis sunt victę. Nec à seipso aliquid remittitur. Nonne & Gal. in lib. I. de sanit. tue. in ipsis principiis nostræ generationis sanguine inquam & semine plus caloris dicit esse quam frigoris, & in omnibus etiam animalibus sanguine pręditis. Nam concoctio, nutritio, incrementum, decrementum, senectus, vita mors & omnia naturę opera, calorem exuberãtem testantur. Galeni igitur opinio de temperato ad pondus intelligenda est, non secundum exactam rei veritatem, quam ratio agnoscit: sed quod temperies hęc virtute & gradu maximè accedat ad eam exactam tẽperiem, quãtum sensus ipse diiudicare potest: is enim inęqualitatẽ nullam deprehendere potest. Datur ergo ad sensum tẽperatum ad pondus, & ita intelligere videtur Gale. quãdoquidem ex sensu illius qualitates & conditiones explorat & diiudicat: & inter omnia viuentia homo, & in homine cutis interna manus, in ea pręsertim parte quę summitatem digitorum vestit, vbi est exquisitior tactus, ad eam æqualissimã elementorũ mixtionem & paritatem maximè accedit. Ex quibus quidem constat

Quomodo ab authore defendatur.

quod sint differentię temperaturarum, & quomodo dicantur dari & esse. Sunt verò differētię quędam in prędictis temperaturis, in quibus excessus est qualitatum. Nam vt diximus, quod ęquale est ad pondus, differentiam non recipit, cum sit positum in quodam indiuisibili. Quod verò ad proportionem & iustitiam est temperatum, in diuersis speciebus rerum magnam habet differentiam, vt magna est differentia inter actiones & officia illorum. Hominem enim sapientissimum & prudentissimum esse oportet: canem erga domesticos mãsuetissimum & fidelissimum, contra verò inimicos audacissimum. Leonem autem ferocissimum esse oportet: timidissimum Leporem, astutissimam vulpem, voracissimum lupum & crudelissimum. Vt ergo singulis animalibus, plantis & aliis rebus actiones & virtutes proprias natura concessit, sic etiam formas, temperies, & instrumenta, quę illarum sunt causæ, diuersa esse oportet. Tamen in singulis speciebus exigua quoque ponitur in optima ea temperie latitudo. Nam inter homines & leones bene temperatos oportet proportionē eam elementorum & propriorum principiorum seruari, quæ ad perfectionem suarum functionum est conueniens: à qua si recedant, sanitatem quidem suam in quadam latitudine retinere adhuc possunt, sed perfectam suam naturam nequaquam. Illa enim vt perfecta est, ita perfectam proportionem exigit: quod si maior fiat excessus, sanitas illorum & perfectio iam violatur, & neuter, morbosúsque status fit. Est quoque differentia in temperamentis, qua dicimus temperamentum quoddã esse ęquale, aliud inæquale, vt ostendit lib. Gal. de inæquali intemperie scriptus, etsi ille non satis explicat eo loco omnes significationes inæqualis temperaméti. Etenim in eo lib. vocat inæqualem intemperiem, quæ in omnibus partibus corporis, quod alteratur, æqualiter nō est insita, quo modo febres putridas inęquales morbos appellamus, quod per eas partes solidæ nōdum planè sint excalefactæ, sicuti humores, quos calor pœnitus occupauit, & insigniter effecit: & vt clarius dicam consuetis

Inæquale tē peramentum quot modis fiat.

philosophis & medicis nominibus, quod humores sint excalefacti, partes verò solidę adhuc in ipso calefieri & mutari. Cæterũ in lib. de causis morborum, inæqualem intemperiem intelligi scribit, in qua corpus à causis cõtrariis pari modo agentibus simul alteratur, mutatúrque, vt cum eodem tempore calidius, frigidiúsque, vel humidius, sicciúsque redditur, quòd ostendunt lipariæ vocatæ febres, in quibus calor & frigus simul sentiuntur: qui modus ab alio profectò differt, vt satis omnibus constare puto. Nam in illa intẽperie excessus vnius est qualitatis, alia omnino est remissa: in hac verò contraria simul, sed diuersis locis, vt in illa etiã vigent. Appellat & in lib. de differen. febrium accessiones inæquales, quæ diuerso modo, cõtrariúsque motibus affligũt, qualis est tertianæ accessio, & omniũ aliarum febrium, quæ cum frigore inuadunt, cui postea calor succedit: æqualem verò qui solũ calefaciendo vel refrigerando molestat. Sic igitur & morbũ æqualẽ, inæqualemue alio modo capere oportet. Quinetiã lib. 6. de sanit. tuẽ æqualẽ temperiẽ cẽset esse, qua omnes corporis partes afficiuntur: inæqualẽ verò quãdo in diuersis partibus differentes sunt intẽperaturæ. Qua ratione corpus illud intẽperatũ dicimus, cui si velis hepar vel caput frigidũ existit: alię quędã partes calidę. Postremo inæqualẽ alio modo nominat morbũ Aphorismo. 23. 2. qui inęqualẽ ita motũ habet, vt nunc minuatur, nũc verò increscat. Sumuntur alię differentię tẽperaturę ab eo, quod est actu & potẽtia. alia enim sunt actu tẽperata, alia potẽtia. Nã multa medicamẽta dicuntur esse tẽperata vel intẽperata, nõ quod actu talia sint, sed potẽtia, & quod admota corpori nostro talia actu euadẽt: partes verò corporis, & totũ ipsum corpus tẽperata bene aut male dicuntur, quod actu talia sint cũ receperunt influens calidũ, alioqui, vt antea ostẽdimus, suam etiã habent tẽperiem potentia. Quod autẽ intemperatum est siue actu, siue potentia sit, recipit differẽtias secundum quatuor simplices qualitates, vel inter se compositas, vnde simplex & composita temperies dicitur: Ac pro excessus quantita-

re dicuntur quædam intemperies magnæ, aliæ paruæ, & proinde quædam sanæ, aliæ ægræ, aliæ neutræ: & inter sanas quędam salubres, aliæ insalubres, aliæ neutræ: in quibus (vt etiam diximus) latitudo quædam ponitur in eo, quod est magis vel minus salubre, insalubre, & neutrum, & magis sanum & ægrum: & in ea intemperie, quę est ægra, sunt etiā quędam differentiæ. Nam quædam est salutaris, alia læthalis intemperies. Sumūtur & aliæ differentię ex more: quædam enim benignæ aliæ malignæ, intemperies sunt. Nec nō aliæ capi possunt non inutiles differentiæ à causis, quæ faciunt: quędam enim fiunt intemperaturę ab his, quę assumuntur, aliæ ab his, quæ admouentur corpori, aliæ ab his, quæ fiunt à nobis, aliæ ab his, quæ excernuntur vel retinentur. Alias verò dat differentias subiectum, in quo fiunt intēperaturæ: quædā enim vniuersales, quæ vniuersum corpus occupant, aliæ particulares, quæ vnam vel plures partes afficiunt. Licet & alias ducere differentias à causis sine quibus non, vt à tempore, quo incipiunt: aliæ. n. sunt natiuæ temperaturæ, quæ ex primis generationis principiis, aliæ acquisititiæ, quæ postea ex aliis causis sunt comparatæ. Nec absurdum quidem est ab effectis temperaturarum differentias capere: aliæ enim dicuntur temperaturæ excrementosæ, quæ excrementa multa pariunt, aliæ ad bonos mores, aliæ ad malos, aliæ ad aliud efficiendum aptæ, ab his fontibus licebit alias differentias siquæ reperiuntur in nostris authorib⁹, ducere. Satis enim nobis est methodum docuisse, ex qua inueniri possint differentię huiusmodi: quę quidem prętereundę non sunt à medicis, quoniam rationem prædicendi, curandi, & alia officia obeundi, & dignoscendi corporis affectiones illæ mutant. Agnoscimus enim leue esse malum & salutem sperari, & facile curari posse intemperiem morbosam, quæ benigna est, parua, particularis, & recenter facta. Sic aliæ differentię singulæ prębēt suos vsus. At verò cum tot sint temperaturę, non omnium notas hic tradit Galenus, sed illarum duntaxat, quę sunt in latitudine sanitatis, vt satis

patebit ex ipſa tractatione. Cæterum diuiſio eorum, à quibus ſigna ſumit Galenus ad cerebri temperiem dignoſcendam, ita fieri debet: ex his, quæ cerebri temperiem oſtendunt, quædam ſunt extrinſeca, alia intrinſeca, extrinſeca continent ea, quæ extrinſecus afficiunt, caput alterando, à quibus iuuatur, aut offenditur facile. Intrinſeca verò duo eſſe dicit, totius capitis diſpoſitionem, quæ ex magnitudine, figura, & pilis ſumitur. Secundum continet actiones ſenſitiuas, motiuas, principes & naturales. Verum in hoc primum reprehendẽdus videtur Galenus, quod proponat ſe velle docere ſigna temperaturarum cerebri, & quædam ſigna ſumat ab his quæ nullam habent in hoc vim: cuius generis ſunt magnitudo, paruitas, & figura capitis, nec non ea, quæ ab ipſo capite oriũtur. Hęc enim vt bonam & malam capitis, & cerebri ſtructuram, quatenus inſtrumentariæ partes ſunt, oſtendunt, ſic (vt ille etiam ſatis docet) temperiem non monſtrant cerebri. Deinde nec omnia ponit capita ſignorum, à quibus indicia poſtea ſumit ad dignoſcendam ſtructuram, aut temperiem cerebri. Nam (vt diximus) ex ceruicis robore, & imbecillitate, & neruoſa ſubſtantia indicia ſumit, quæ in nullo fonte ex prædictis continentur. præterea ex venis oculorum, & excrementis, & qualitatibus, quæ in capite, & in partibus in eo poſitis apparẽt, indicia ſumit: quę quidem non ſunt comprehenſa in prædictis fontibus. Addo quod nonnulla ex ſignis, quę ponit, oſtẽdunt aliud, quàm cerebrũ benè vel male affici in ſua tẽperie. Nam ſenſus, motus, imaginatio, cogitatio, ratio & memoria alias habent cauſas pręter cerebri temperiem, nempe illius ſtructuram, & particularia inſtrumenta, deſtinata ſingulis functionibus: & præterea calidum influens à corde: quibus affectis vno vel alio modo, neceſſarium eſt immutari actiones illas non minus, quàm ex diuerſa cerebri temperatura, id quod in progreſſu noſtræ cõmentationis ſuis locis docebimus. Quid per diſpoſitionẽ totius capitis intelligat, nunc explicandũ eſt. Aiunt quidam per diſpoſitionem intelligi cõſtitutionem, ſed

Fõtes ſignorũ, quos hic ponit Gal. notãtur.

Quid per dispositionē capitis intelligendum.

illi vtuntur interpretatione eodem modo obſcura. Explicat autem Galenus paulo poſtea ſe nihil aliud intelligere, quàm magnitudinem, figuram, & capillos capitis: adderem tamen ego colorem cutis, duritiem & mollitiem, quoniam ex his poſtea ſigna ſumit. Per ſenſibiles operationes intelligit eas, quæ à quinque particularibus ſenſibus fiunt: tametſi melius eſſet etiam comprehendere ſenſum omnem, quoniam à ſomno & vigilia indicia poſtea etiam capit. Cæterum actiones vocat actiuas, quę proprie motiuę dicuntur: motus enim actione partium, ſenſus verò illarum paſſione potius fieri dicitur. non quod in ſenſatione non fiat etiam actio animę & ſenſoriorum apprehendentium obiecta, ſed quoniam apprehenſio hęc fieri non poteſt, niſi obiecta primo ſenſoria afficiāt. Quia ergo in ſenſatione primo fit paſſio, ideo dicitur ſenſus fieri patiendo: in motu autem voluntario, etſi appetitus mouetur ab obiectis, tamen partes ad motum deſtinatę nihil patiuntur ab illis, ſed motus incipit agente & mouente primum anima ipſa motus inſtrumenta. per actiones obtinētes principatum quid intelligat, docet author paulo inferius, cum dicit illas eſſe, quę à ſolo principio proueniāt. Sunt autem imaginatio, cogitatio, & memoria, quę in ipſo cerebro exercentur, & propterea ab ipſo ſolo prouenire dicuntur. In ſenſu vero & motu exercendo pręter eam vim, quam cerebrū prębet, requiruntur propria inſtrumenta illarum actionū, & ideo non in ipſo cerebro, ſed extra, & non ab ipſo ſolo tales functiones exercentur. Naturales actiones intelligit Acachias appetentiā veneris, cibi, potus, & alias omnes naturales, quas ipſe ante poſuit, quod eſt abſurdum. Nam Galenus hoc loco non poteſt intelligere alias actiones, quàm quę poſſunt cerebri affectiones oſtēdere, quoniam de ſolius capitis & cerebri ſignis agit: at veneris, cibi & potus appetentia, ab hepate & ventriculo prouenit. Intelligit ergo naturales actiones attractricem, retentricem, concotricem & expultricē, quas paſſim ſolet vocare naturales: hę enim vt communes ſunt omnibus partibus, ita oſtendere poſ

Operationes ſēſitiuæ quæ Actiuæ actiones.

Actiones obtinētes principatum.

Naturales actiones quæ

ſunt cerebri conſtitutionem. In vltimo fonte ſignorum comprehendit quæ foris (inquit) cerebrum poſſunt afficere, ſed latius ſumit foris incidentium nomen. Nam in libro de ſanitate tuenda intelligit eo nomine, quæ ſolum extrinſecus agunt, vt aerem ambientem, vulnerantia, contundentia, & reliqua huiuſmodi: hic verò neceſſe eſt, vt etiam intelligat ea, quæ in corpus aſſumpta cerebrum afficiunt, vt patet in capite de ſignis caloris cerebri. Nunc ſequitur vt doceamus an ſigna, quæ à prędictis fontibus ſumuntur, neceſſario oſtendant cerebri conſtitutionem. Certum autem eſt in ſenſatione requiri bonam conſtitutionem ſenſoriorum, & ipſius calidi natiui influentis à corde mediocrem copiam, bonam temperiem, & aptos motus, præter ipſius cerebri conſtitutionem. Nam oculus inflammatus perperam videt: ſenes autem malè ſentiunt, deficiente ſpiritu & calido natiuo, quo etiam exhalante abſque alicuius partis affectione mors ſequitur. Sic abſque eiuſdem calidi bona affectione, principes cerebri actiones, & naturales rectè obiri nequeunt. Quinetiam ob alimenti copiam, inopiam, & diuerſas qualitates neceſſarium eſt naturales actiones immutari. Nam ſi plus alimenti, quàm poſſit concoquere, ad illud feratur, lædetur quidem cerebri concoctio, ſed id illius vitium non oſtendit. Ergo actionum virtus non poteſt eſſe abſque cerebri conſtitutione recta: vitium verò cum ex vna ſola cauſa prouenire poſſit, non oſtendit neceſſario originem actionis labefactatam, ſed alias poteſt cauſas ſignificare. Addi hic etiam poſſunt ſigna, quæ ab excrementis ſumuntur. Nam hæc ſolet Galenus ab actionibus diſtinguere: oſtendunt autem non ipſius cerebri temperiem duntaxat, ſed etiam ſuorum meatuum bonam vel malam ſtructuram, & materiæ, ex qua gignuntur, copiam, inopiam, qualitates. Sed hæc omnia in explicatione ſingulorum capitum magis patebunt.

Foris incidētia quæ dicantur.

Et quidem totius capitis diſpoſitio ex magnitudine & figura ſumitur, atque capillis. Pa-

uum igitur caput vitiosæ constitutionis cerebri proprium est indicium. Magnum vero non necessario indicat bonam cerebri composituram, sed siquidem ob insitæ virtutis robur, quæ multam, atque optimam materiam formauerit, euenit, optimum est signum. At si ob materiæ tantum multitudinem, haud quaquam bonum.

Cum dixerit signa, quæ ostendunt temperiem cerebri, sumi vel ex capitis dispositione vel ex actionibus ipsius, vel ex his, quę ipsum afficiunt, nunc sigillatim illa percurrit: & primum docet quid per capitis dispositionem intelligat, & quomodo singula, quę in dispositionis nomine continentur, signa sua prębere possint. Dicit ergo capitis dispositionem continere magnitudinem ipsius, paruitatem, & figuram, & præterea capilos: & paruum caput necessario ostendere vitiatam cerebri constitutionem, magnum verò idem ostendere, si magnitudo facta sit ob solam materiæ multitudinem. Si vero magnitudo fiat ob facultatis proprię robur, tunc optimum esse signum: ostendi autem hęc ex figura ipsius capitis, & ab his, quę à cerebro oriuntur. Qua quidem in re illud primum explicandum est, quid per paruum & magnum caput intelligat. Hoc enim negligenter explicato, non possumus ad alia progredi. Putat Acachias caput mediocre intelligendum esse, quod proportionem cum reliquo corpore seruat: paruum autem aut magnum esse, quod minus, aut maius est, quàm exigat proportio aliarum partium. In eadem est opinione Biesius ille Gandauensis, qui recentes, sed fœtidos edidit in hoc opus commentarios. Verum illi aberrant. Nam Aristo. tertio problemate trigesimę sectionis querit cur homo omnium animantium sit pru-

Caput magnum & paruum quomodo alij intellexerint.

Achachiæ opinio.

dentissimus, & inquit, quia capite minimo est ad sui corporis proportionem. Ergo omne caput hominis paruum esset, si quidē omnis homo inter relinqua animalia est prudentissimus. At Galenus hic dicit quosdā homines habere caput magnum, alios paruum Praeterea idem Gal. ostendit illos errare, cum dicit caput magnum esse bonum, cum ea, quae à cerebro oriuntur, sūt robusta, crassa, & boni habitus, tanquàm tunc seruetur proportio magnitudinis capitis cū illis partibus. Quòd si magnum caput potest esse cum proportione aliarum partium, poterit & paruum: semper tamem malum erit paruum caput, vt postea ostendemus. Posset quispiam intelligere caput paruum, quod minus est, quàm conueniat homini temperato: sed id etiam perperam. Nam magnitudo, & paruitas corporis & singularum partiū, temperiem nullam sequitur: potest enim, inquit Galenus, in lib. de constitutione artis bona constitutio consistere cum paruitate, & magnitudine corporis Nec verò intelligere possumus caput mediocre, quod congruit cum mediocri statura corporis: & magnum illud esse, quod homini conuenit mediocrem staturam excedenti: paruum verò, quod minus est, quàm postulet mediocris statura. Nam magnitudo & paruitas capitis, certam sibi non determinat corporis staturam. Intelligere etiam quis posset caput paruum, comparatione habita ad capita aliorum animalium: At in hoc significatu nullus homo haberet caput magnum: quandoquidem scribit Arist. hominem inter reliqua animalia proportione sui corporis paruum caput, sed plurimum cerebri habere. Ego verò non alia ratione puto intelligendum esse caput paruum & magnum, quàm quòd cōsuetam humanae conditionis naturam excedit, aut ab ea deficit. Nam cum videamus in omni corporis habitu eandem esse capitis molem, aut certe minimum esse discrimen in magnitudine & paruitate: vitium oportet esse, quando naturae limites nequaquam seruantur, & huiusmodi capita statim quilibet agnoscit. Cur verò caput paruum semper sit malum,

Alia interpretatio quae & confutatur.

Alia quae etiam mala.

Alia interpretatio quae & improbatur.

Authoris interpretatio.

Caput paruũ cur malum.

ratio peti poteſt ab Ariſtot. qui ſcribit hominem talem eſſe debere, vt inter reliqua animalia plurimum cerebri obtineat ad proportionem ſui corporis. Atqui non poteſt paruum caput plurimum cerebri continere. Explicat Galenus textu tertio primi commentarij ſexti Epidemiôn particularius huius rei cauſam. Paruum enim (inquit) caput ideo malum eſt, quòd paruum cerebrum, & proinde paruos vẽtriculos cerebri & ſpinalem medullam exiguam oſtendat: vnde actiones, quæ à cerebro pendent, læduntur, & cogitatio etiam ipſa: & non ſolum orta à cerebro, ſed etiam ſæpe alia duo principia hepar & cor imbecilla ſunt: vt quæ nec materiam, nec vitalem potentiam ſufficientem ad illud efformandum ſuppeditare potuerint: non autem malum eſt, quod ob ſuam paruitatem nequeat plurimos ſpiritus (vt inquit Montanus) continere. Nam ad hos ſuos ſpiritus continendos (ſi qui tamen ſunt) ſatis ſufficit quantuluncumque caput. ſi modò arteriȩ ſufficiunt, quæ à corde ad cerebrum feruntur, & vitalem (vt vocant) ſpiritum, ex quo animalis fieri creditur, ad cerebrum deferunt. Ridendum & illud eſt, quod ſcribit, periculum eſſe ne ſpiritus in capite paruo cerebrum comburant. Quis enim vnquam calorem aliquem in ſuo capite ſenſit ex prȩſentia ſuorum ſpirituum: aut cur ſpiritus vitales, qui omnium ſunt calidiſſimi arterias anguſtiſſimas iamdudum non redegerunt in cineres. Hic certè eloquens fuit vir, & ad perſuadendũ (vt aiunt Itali) pluſquam ciurmator. Paruum ergo caput malum eſt, tamquam cauſa & ſignũ, quòd malam cerebri ſtructuram, nempe ventriculos paruos habet & oſtendit: ſed hoc nihil ad Galeni inſtitutum, qui pollicetur ſe tradere velle ſigna temperaturȩ ſingularũ partium, & primum ipſius cerebri. An fortè etiam imbecillitatem formatricis facultatis oſtẽdit caput paruum. Nam cum natura maximè ſolicita ſit, vt rectè conformentur principes corporis partes, imbecillitatem, quȩ ex intemperie naſcitur, ſubeſſe oportet, ſi tantum attrahi & elaborari materiæ non potuit, quantum neceſſarium eſt ad caput

Montani rationes contẽnuntur.

Ariſtotelis & Galeni ſententia de capite paruo conciliatur.

iustæ magnitudinis efformandum. Verum si caput paruum hoc loco à Galeno damnatur, cur est, quòd ab Aristotele laudetur citato problemate, cum hominem eò prudentissimum esse dicat, quòd capite sit paruo. Est porrò ratio huius rei, quòd Galenus intelligat paruum præter naturæ ordinem: Aristoteles verò paruum sumat inter reliqua animalia proportione sui corporis. Non enim si homo inter reliqua animalia prudentissimus est, eò quod paruum caput obtinet, sequitur inter homines eum prudentiorem fore, qui minore sit capite. Sed quænam est ratio, cur homo ob sui capitis paruitatem debeat esse inter alia animalia prudentissimus. An quod homo rectam staturam sortitus, grauaretur à magno capite: an fortè meliore ratione id accidit. Cum enim ex partium principalium diuersa temperatura, tẽperatum corpus constituatur, si magnum esset caput, plus cerebri haberet, & propterea plus humidi & frigidi: prudentia autem temperie sicca gaudet, vnde senes prudentes censentur esse, quia sicci: corpora verò frigidiora & humidiora sunt obtusiora, & ad motũ animi & corporis ineptiora. hæc enim frigiditatem & humiditatem corporis sequuntur. Præstat sanè ita Aristotelẽ interpretari, quàm damnare, vt Montanus facit, qui dicit ei non esse in hac re credendum, sed Galeno: quasi magna sit inter eos de hac re discrepãtia. Paruum ergo caput necessario malam indicat cerebri & partium, quæ à cerebro oriuntur, structuram, qualemcunque figuram habuerit. Quòd si præter paruitatem obtineat quoque figuram malam: ostendet aut materiam ipsam fuisse intemperatam, vt quæ naturalem figuram recipere non potuerit, aut formatricem admodum imbecillam, nimirum quòd paucam materiam formare nequiuerit. Magnum autem caput (inquit) bonum, si propter facultatis robur magnum fiat, quæ materiam probam & multam finxit. Si vero ob solam materiæ copiam magnum sit factum, malum: verum intelligere nequaquam debemus magnum fieri ob solam materiæ copiam non agente virtute formatrice. Non enim materia ex se ipsa

Cur homo inter reliqua animalia debeat esse capite paruo.

Aristotelem à Montano defendit.

fit caput, vt nihil sine agente fit aliud, sed quòd materiæ copia in ea abundauerit parte, quæ formatricem quodammodo oppresserit debiliorem ad tantum opus conficiendum. Qua quidem ratione dicimus excretiones quasdam esse symptomaticas, non quòd fiant non agente natura, sed quòd fiant illa intempestiue, & prętermodum irritata à materia non euicta à natura. Est ergo caput huiusmodi malum, non quia magnum, sed quia cum tali magnitudine, figura capitis & orta à capite rectè habere non possunt. Quòd si materia, ex qua magnum hoc caput est confectum, cum copia, quam habet, fuerit etiam intemperata, malum erit alia quoque ratione: quia scilicet intemperatum. Cæterum caput, quod magnum est factum dominante planè formatrice facultate, bonum est, quia ostendit in materia nullum fuisse vitium, quod natura non vicerit, & huiusmodi caput cerebrum habet magnum: hoc autem propter rationes prædictas bonum.

Distinguenda vero sunt hæc & ex figura ipsa, & ex his, quæ ab eo habent ortum.

An caput fiat vincente naturæ robore, an ob materię multitudinem, distingui ait ex ipsius capitis figura, & ab illis, quæ ortum habent à capite. Etenim cum figura solum fiat à formatrice facultate, merito si illa rectè habebit, ostendet ipsius robur: si verò mala est figura, natura non vicit, idque ob suam infirmitatem, vel nimium excessum materiæ. Nam etsi mediocriter est affecta virtus, tamen magnos materiæ excessus nequaquam potest regere. Non ergo mala figura capitis virtutis infirmitatem ostendit, sed multitudinem materiæ cum imbecillitate, vel mediocritatem virtutis. At si præter malam figuram in capite aliud vitium adsit, quod ad temperiem, vel structuram ipsius pertineat, maius adhuc indicium est vitiatæ materiæ & in copia & in qualitatibus. Orta verò à cerebro dicit esse tertio textu primi com-

Orta à cerebro quæ sint.

mentarij sexti libri Epidemiôn spinalem medullam, neruos, & cum ipsis ossium, musculorumque materiam, quæ inquit necessario cum capite augentur & roborantur. At quod spinalis medulla & nerui sequantur bonam & malam constitutionem cerebri, rationi est consonum: quippe cum cerebrum illorum omnium sit origo, non quòd ex peculiari suo affectu postea lædi nequeant, sed quòd in ipso ortu ita fiat. Verum de ossibus vniuersis, quis dubitare posset, tamen cogetur id etiam concedere. Nam si spinalis medulla magna est, & bene figurata, eodem modo oportet ipsa ossa spinæ esse affecta, vt quæ sint facta ad medullam ipsam continendam: ossa autem spinæ reliqua omnia sequuntur: illa enim est veluti radix omnium ossium. Cæterum materia musculorum ex neruis & carne constat: huius autem generatio sequitur hepatis constitutionem. Quare multos conspicimus crassis ossibus præditos, non tamen carnosos: ergo non tota musculorum materia, sed quod in illis neruosum est, & præcipua materia musculorum, sequitur capitis & spinæ conditionem.

A figura quidem ipsa, si concinna, semper enim hoc bonum est signum.

An caput magnum sit bonum vel malum, dixit distingui ex ipsius figura, & ex illis, quæ à capite ortum habent. Nunc docet qualis debeat esse capitis figura, & ea, quæ à capite oriuntur. Figura inquit debet esse εὐρυθμος, id est concinna, numerose facta, ita vt nulla inęqualitas appareat. Hoc enim (inquit) semper est bonum signum: æqualitas enim operis, agentis dominium, & materiæ, quę figuratur, iustam mensuram, & probam temperiem monstrat. Postea verò particularius docebit qualem oporteat esse capitis figuram.

Ex his autem, quæ ab eo ortum habent, si va-

lida eſt ceruix, & ſi aliis oſsibus optime cõſtet, atque omnis præterea neruoſa ſubſtantia boni ſit habitus, ac robur habeat intentum.

Vno & eodem negotio docet quænam ſint illa, quæ oriuntur à cerebro, & qualia oporteat eſſe: facit autem mentionem inter ea, quæ oriuntur à cerebro ceruicis, & neruoſæ ſubſtantiæ: etſi loco pręcitato ex libro ſexto Epidemiôn plura comprehendit inter illa, quæ à cẽrebro oriuntur. Pręterea quod noſter interpres vertit (etſi alijs oſsibus optime conſtet) legendum eſt (& alijs oſsibus optime compactum ſiue compoſitum). Item quod dicit (bo. n. ſit habitus, ac robur habeat intentum), vertendum eſt (bene nutrita & valida). Ita. n. verba Græca ſonant εὐτραφὲς καὶ εὔτονον. Intelligimus autem ceruicem validam, quę craſſa eſt & robuſta in ſuis actionibus. Per alia vero oſſa non poteſt intelligere ceruicis oſſa, vt quæ iam ſint comprehenſa, ſed reliquas partes ſpinæ, & fortè etiam totius corporis Antea enim diximus omnia oſſa tandem oriri à capite, aut certe ſequi capitisconſtitutionem. Dicuntur autem alia oſſa rectè habere, cum magnum & bonum eſt caput quando magna ſunt & ad ſua officia valida. Eodem pacto neruoſa ſubſtantia dicitur bene nutrita, quę pariter dicitur boni habitus: huiuſmodi autem eſt, quod eſt craſſum & ſolidum. Nam ad bonam nutritionem hęc ſequuntur, ſicut & ipſe bonus habitus ex actionum robore dignoſcitur. Si ergo talia hęc omnia fuerint, intelligemus caput magnum, bonum eſſe.

Propria autem capitis figura eſt, veluti ſi excogitares ſphæram exquiſite rotundam ex cera conſtructam, paulatim vtrinque depreſſam. In hac enim neceſſe eſt vt priores poſterioreſque partes plus gibbæ fiant, quam

ſphæræ

sphæræ conueniat, quæ vero vtrinque consistunt magis rectæ.

Cum docuerit qualia esse debeant illa, quæ à cerebro oriuntur, nunc describit propriam capitis figuram & deinde vitia, quæ in ipsa figura capitis contingunt. De qua re libro nono de vsu partium abundanter disseruit: & nonnulla etiam habet in libris Epidemiôn, quę ad locum paulo postea explicandum plurimum facient. Scribit autem libro nono de vsu partium quinque statui posse varias capitis figuras, quarum quattuor subsistere possunt, quinta autem minime: vna in qua tres suturæ adsunt, coronalis, recta siue sagittalis, tertia lãbdoides: quæ figura duas eminentias facit, vnam in anteriore parte, aliam in posteriore, & latera leuiter compressa: & hæc propria est & optima capitis figura. Secunda est quando deficit eminentia anterior, & amittitur coronalis sutura. Alia est quando posterior eminentia amittitur, & in duabus figuris coronalis sutura cum illa, quæ seruatur coniuncta T. litteræ Græcæ similitudinem repræsentat. Quarta figura quando vtraque eminentia anterior scilicet & posterior deficit: in qua duæ fiunt commissuræ seinuicem intersecantes ad modum X litteræ Græcæ, & hæ tres sunt non naturales, cum quibus tamen vita consistere potest; & hi vocantur ab Hippoc φοξοι, id est acuminati capitis. Quinta est præter naturam omnino, cum qua vita nullo modo potest stare, quæ fit cum magis latum, quàm longum caput est: ita vt eminentiæ, quæ ante, & retro ponuntur, in lateribus constituantur. Oportere autem talem esse figuram propriam & optimam capitis, qualem hic describit Galenus, nempe rotundam, & leuiter vtrinque depressam, facile probare licet. Rotundam enim oportuit esse, quoniam hæc figura omnium est capacissima, & iniuriis externis minimum exposita: capacissimam autem oportuit esse illius figuram, quoniam cerebrum continere debet, quod homo pro magnitudine sui ma-

Capitis figuræ quot & quæ.

Capitis optima figura quæ & cur talis.

ximum habet, in capite paruo: ac vt varij exortus neruorum ſpinalis medullæ, & cauitates fieri poſſint: tutiſſimam etiam oportebat eſſe figuram, vt nobiliſſima totius corporis pars difficillime pateretur: leuiter autem vtrinque depreſſam conuenit eſſe, vt ad partes, quæ in anteriore, & poſteriore cerebri parte conſtitutæ ſunt, commodi exortus fieri poſſent: ad ſpinalem inquam medullam producendam, & oculorum nariumque neruos, quos molles admodum eſſe oportebat: quod fieri non poterat, niſi cerebrum illis partibus admodum vicinum eſſet. depreſſio tamen leuis eſſe debet, ne anguſtiores prominétiæ vtrinque fierent, anteriores inquam & poſteriores, & cauitates ipſius anguſtiores. Quæ verò vtrinque ſunt partes, debent rectè planè & æquales eſſe: & hoc erat quod dicebat concinnam oportere eſſe illius figuram. Et hæc de propria bonaque capitis figura.

Quod ſi ea, quæ ſecundum occiput eminentia minuatur, ſimul intueri oportet neruos, atque ceruicem vna cum oſſibus aliis. Nam ſi ſecundum naturam conſtiterint, materiæ defectu, non virtutis imbecillitate contingit. Illis vero non recte ſe habentibus, principium eſt debile: ſed magna ex parte defectus, qui occipiti eueniunt conſequitur eorum, vt ante diximus, imbecillitas, rariſſimeque aliàs euenire conſueuit.

Poſteaquam Galen. docuit qualem oporteat eſſe bonam capitis figuram, docet vitia, quæ in eadem contingunt. Porro in figura naturali capitis, ex depreſſione quæ fit in lateribus, duæ fiunt eminentiæ, vna in occipite, alia in ſincipite: quibus quidem diminutis, auctis, & malè figuratis, neceſſe eſt capitis conſtitutionem vitiari. Et primum agit de diminuta eminentia poſterio-

ris partis: quam quidem per se non damnat, sed prius considerat qualis sit constitutio eorum, quæ ab ea parte nascuntur. Si enim inquit nerui, ceruix, & alia ossa secundum naturam constiterint, materiæ defectus iudicatur, non virtutis imbecillitas: quod si illa non recte habuerint, signum est principium esse debile: vt plurimum tamen occipitis defectum sequitur prædictorum imbecillitas, & raro aliter euenire solet. Hunc contextum omnes interpretes exponunt, tamquam in eo nullum sit vitium, cum tamen euidens sit. Nam quemadmodum caput ipsum paruum antea absolute pronunciauit esse malum, nulla habita ratione earum partium, quæ ab eo oriuntur: Sic malum est, si pars vna minuatur, cuius ratione fit, vt caput totum paruum & male figuratum redditur. Prçterea si principia, & quæ ex principijs oriuntur (vt paulo postea scribit) mutuo se produnt: quo pacto quæso rectè & secundum naturam habere possunt, quæ oriuntur à principio, hoc ipso vitiato. Confirmat meam interpretationem locus Galeni, qui habetur tertio textu primi commentarij in sextum librum de morbis vulgaribus, vbi scribit, acuta capita fieri, aut ob frontis, vel occipitij eminentiam diminutam, aut alterutra, aut vtraque producta: & malum perpetuo esse caput, quod ex cōminuta eminentia acutum est: nec addit esse consideranda, quæ oriuntur à capite, sed simpliciter malum pronunciat. In eo vero, quod ob productas eminentias acutum est, figuram considerandam esse, & ceruicem, & magnitudinem eminentię. Si enim (inquit) eminentia neque indecora fuerit, nec vltra modum grandis, validamque ceruicem habeat, huiusmodi capitis acumen probato: quoniam huiusmodi homines aliorum membrorum præcipue ossium viribus pollent: vbi etiam probat magis occipitij, quàm sincipitis auctam eminētiam, quoniam illic nobilissimus est vētriculus, & dorsi medullæ exortus. Dicendū ergo ita erat (at si occipitij eminētia imminuta sit, hoc semper malum) quibus verò modis sit malū, sequentibus verbis ostendit, nēpe quod

Locum hunc probat esse corruptum.

Locus restitutus ex. 6. lib. Epidemion.

vel defectum materiæ: vel naturę imbecillitatem ostendat. Quòd si cum paruitate occipitij, nerui, ceruix, & alia ossa naturalem figuram habuerint, materiæ ostenditur defectus: si autem non seruatur illarum partium figura, indicatur principij imbecillitas (id autem intelligit per ea, quæ dicit, si secundum naturam constiterint) nam parte illa capitis existente parua, orta ab ea nequeunt iustam magnitudinem obtinere, at figuram possunt: Acachiæ autem interpretatio refellenda est, qui scribit non esse protinus pronunciandum bonam aut malam esse capitis constitutionem, si posterior eminentia est minor, quàm exigat naturalis conditio. Nam si ex eo vitio vniuersum caput minus redditur, profecto hoc malam capitis constitutionem ostendit, quomodocumque sint affecta, quæ à capite oriuntur: alioqui caput paruum de necessitate non est malum, paruum autem esse oportet diminuta posteriore parte, seruante suam anteriorem naturalem magnitudinem & figuram, vt hic supponitur. Hæc solent absurda eos comitari, qui scriptores antiquos nullas habita veri ratione interpretari solent. Præstat ergo sequi Galeni sententiam, quæ habetur in textu præcitato ex libris Epidemiôn, & ad sequentem contextum accedere, de quo scribi debent, quæ de eminentia diminuta hoc loco tradit.

Caput vero, quod secundum occiput in acutiem tendi, animaduertere oportet iisdem adhibitis distinguendi rationibus, quibus antea in capite grandiori facto vtebamur: vt plurimum vero & hic optimum est signum figura concinna eius partis, quæ cerebro adhæret, quam nonnulli medici posterius cerebrum appellare consueuerunt, quemadmodum & posterius existit ea futura,

quæ Græce literæ Λ formam habet præfinitam.

Quid ostendat aucta præter solitum occipitis eminentia nunc explicat, dicitque esse adhibendas eas distinctiones, quas notauit in capite magno. dicemus ergo eam malam esse, si corruptam obtinet figuram, & ea, quæ nascuntur ab ea parte, fuerint debilia & mali habitus: contra verò probanda est ea eminentia, cuius figura est concinna & robusta, ac boni habitus existunt orta ab ea capitis parte. Quænam sit, & quo nomine vocetur ea pars, obiter etiam docet, aitque nominari posterius cerebrum & cerebellum, eò quòd paruum sit cerebrum, aut cerebri minor pars & postrema: & id propterea quod post suturam lambdoidem existat. Ex quibus quidem apparet, quod antea diximus, scilicet considerationem ortorum à capite locum habere, vbi magnum totum est caput, aut pars illa, à qua alia oriuntur: non autem in diminutis partibus capitis. Nam hic admonet idem esse obseruandum, quod antea in capite magno expressit, quoniam in vtroque affectu est magnitudo. Ergo nihil erit obseruandum in diminuta eminentia, quia in capite paruo nihil dicit esse considerandum, sed absolute damnauit huiusmodi paruitatem. Hunc enim sensum postulat docendi ratio.

Est vero huiusmodi pars spinalis medullæ principium, & eius ratione neruorum omnium, qui actionibus obseruiunt. Ipsa verò pars posterior per seipsam paucos admodum sensitiuos obtinet neruos, plurimos vero actiuos: sicut & anterior sensitiuos quidem plurimos, paucos admodum actiuos. Quare vbi bene fuerit affecta vtraque pars, robustas habebunt eas, quæ ab eis deriuationes.

Cùm dixerit ex his, quæ oriuntur à posteriore parte cerebri, considerandum esse an bona, vel mala sit posterior eminentia capitis, nunc exponit, quæ sint illa, quæ ab ea parte nascuntur, & ait esse spinalem medullam: & propterea omnes neruos motiuos, quos actiuos vocant: quoniam vt in libro de locis affectis ostendit, motus voluntarius agendo potius fit, sensus autem patiendo: non quod in vtraque operatione anima non agat, & instrumenta ipsa non impellat: sed quòd in motu instrumenta nihil patiuntur ab his, quæ extrinsecus sunt posita: sensus autem fieri ne queant, nisi prius obiecta in sensoria agant. Scribit hic & passim alibi à cerebello spinalem medullam oriri: sed periti anatomicæ artis ortum illius docent esse à cerebro. Rectè autem illud scribit, à spinali medulla plurimos neruos motiuos, sensitiuos autem paucos. Contra verò ab anteriori parte cerebri sensitiuos plurimos: motiuos verò paucos oriri. Nam spinalis medulla est dura, anterior verò pars cerebri mollis. Quare ab illa oportet neruos motorios nasci: quoniam motus requirit robur, quod cum mollitie instrumentorum consistere nequit. Hanc verò requirunt sensus, qui cum passione fiunt. Propterea Gale. nono de vsu partium scribit ad hunc modum, nerui duri ad motum optimè comparati sunt ad sensum ineptissimi: molles autem omnino nullo pacto motorij, sed sensitiui solum sunt: qui verò non ita molles, ad sensum satis apti, imbecilli verò ad robur motionis: Ac molles quidem ex anteriore cerebri parte oriuntur, Duri autem planè, ex spinali medulla: quoniam tanto duriores sunt, quanto ex inferioribus medullæ partibus enascuntur: Medij autem inter molles & duros ex cerebri illis locis oriuntur, quibus spinalis medulla cum cerebro coniungitur: fierique addit molliorem neruum, motorium, cum ex viæ progressu duritiem acquisiuerit. Scribit item in libro octauo neruum mollem nullum ex posteriore cerebro oriri. Quare constat, & sensorium nullum neruum à posteriore parte nasci, id est, qui solum sensum adferat: ex anterioribus autem

Motus quomodo intelligatur fieri agendo & sensus patiẽdo.

Spinalis medullæ exortus vnde.

Nerui sensitiui motorii vnde nascãtur.

duri & motorij oriuntur hi, qui oculos mouent: at non ex profundis cerebri partibus, vt visorij, sed ex duris & superficiariis. Quare pars illa contextus vera conspicitur, qua scribit, anteriorem partem cerebri sensitiuos plurimos, motiuos autem paucos emittere: cum eos solum, qui mouent oculos ex actiuis edat: sensitiuos autem & eos, qui visionis, odoratus, auditus, & gustus authores sunt: atque hi planè & solum sensitiui sunt. Hi, autem, qui à posteriore parte enascuntur, nulli plane sensitiui sunt, cum omnes duri sint, & ad mouendum potius destinati. Ex illis tamen propagines etiam quædam in cutem & vicinas cuti partes deferuntur, qui obtusum sensum, quo præditi sunt, illis partibus impertiantur. Igitur si nerui sensitiui ab anteriore cerebri parte oriuntur, motiui verò à posteriore, merito fit, vt ex illis neruis iudicare possimus, qualis sit prioris & posterioris partis cerebri constitutio: & contra ex constitutione illarum partium cerebri, licebit cognoscere, qualia sint orta ab illis. Hæc enim mutuo sese produnt, vt postea melius docebimus.

Eædem quoque distinctiones adhibendæ sunt ad partes capitis anteriores ad frontem attinentes, quæ etiam ad posteriores, earundemque & paruitatem & magnitudinem inspicere oportet, atque ibidem figuram, & sensus ibi collocatos, visum, gustum, atque odoratum. Hæc enim se in vicem indicant & attestantur, & quæ à principiis oriuntur, principij virtutem vel vitium, & principium eorum, quæ ab ipso nascuntur.

Cum de posterioris partis capitis incremento & diminutione egerit, nunc de eminentia & decremento anterioris partis agit, scribitq; eadem esse obseruanda, quę in posteriore capitis parte annotauit, nẽpe magnitudi-

nem, paruitatem, & figuram ipsius partis capitis. Esse autem paruitatem malam: magnitudinem verò bonam si figuram decentem habuerit. Ostendant & bonitatem illius partis cerebri auctæ, sensus, qui neruos ab ea recipiunt, visus, gustus, & odoratus. Nam auditus à media cerebri parte neruos capit. Ac quemadmodum sensus virtutem & vitium produnt: Sic ipsum principium affectiones ostendit eorum quæ nascuntur ab illo. Ac cũ variæ sint aliç differentiæ in sensu, & motu, postulabat vtique docendi ratio, vt illas enumeraret, & qualem affectionem ostenderent, indicaret. Quidam enim infirmos habent: alij validos motus, alij promptos, & expeditos: alij senges, & pigros: alij celeres, alij tardos, alij vehementes, alij veloces, alij languidos: alij denique aliter circa motus se habent. Eadem ratione quidem exquisite: alij obtuse sentiunt: alij non nisi propinqua obiecta: alij etiam remota sentire possunt: alij nequeunt ferre obiecta vehementiora sine molestia: alij innoxie illa sustinent. Docent quidem hæ differentiæ, quæ in sensu, & motu sunt, cerebri affectiones: verum non solius cerebri, sed aliarum etiam causarum, quæ ad has actiones edendas sunt necessariæ, passiones indicant. Nam sensoria lædi possunt ex propria sibi affectione, à causis extrinsecis, vel etiã internis, nihil interim patiente cerebro, vt in refrigeratione, contusione neruorum, in fluxionibus, & in alijs plurimis malis fieri agnoscimus. Nonne etiam ob calidi natiui influentis à corde debilitatem, contractioné, ardorem, immoderatam refrigerationem, impeditum motum & suffocationem, videmus sensum, & motum labefactari? At hæc vitia cerebri vitium non ostendunt. Ergo dictum Galeni, quòd sensus, & motus ostendant cerebri virtutem, & vitium, intelligendum est, quando vitium accidit in illis actionibus, ob facultatem sensitiuam, & motiuam, cuius principium est cerebrum. At vero quum Galenus polliceatur se velle docere signa temperaturarum cerebri, oportebat illum explicare qualem temperiem ostandant affectiones quæ

Sensuum & motionũ differentias non solius cerebri affectiones ostendere.

in ſenſu, & motu accidunt, & an ſolam temperiem ſequantur, an & bonam, aut malam cerebri ſtructuram, & illius craſſitiem, vel tenuitatẽ, puritatem, vel impuritatem, aut aliud, quod in ipſius ſubſtantia ſit poſitum. Nam vt ingenium, & alias cerebri operationes, ad alias cauſas refert, ſic motus, & ſenſus affectiones aliud requirunt in cerebro, quàm ipſius temperiem. Quorſum enim natura tot cauitates fabricaſſet in cerebro, & certam figuram, ac magnitudinem illi dediſſet, aut illius ſubſtantiam diuiſiſſet in multas partes, niſi voluiſſet illud eſſe inſtrumentariam partem, & edere actiones ſuas & ſibi proprias, vt pars eſt inſtrumentaria. Quorſum quæſo Galenus duplicem compoſitionem in corpore oſtendit eſſe, vnam ſimilarium partium, aliam organicarum, & diuerſas eſſe actiones ſimilarium, ab actionibus organicarum, ſi poſteà omnia vitia, quæ in omnibus actionibus reperiuntur, ad ſolam temperiem redigimus. An rationabilius non eſt dicere cerebrum ſentiendi, mouendique facultatem inſitam habere, quod nulla alia pars habet, ob peculiarem ſuam ſtructuram, potiuſquàm ob temperiem? Hæc enim, vt communis eſt in omnibus alijs partibus, ſic communium actionum, nẽpe attractionis, retentionis, cõcoctionis, & expulſionis eſt cauſa. Ita propria quoque ſtructura cauſa eſt, vt aliç partes inſtrumentariæ nequeant præſtare, quod cerebrum efficit, quia eandem non habent ſtructuram cum cerebro. Quod à temperie prouenirent ſentiendi, & mouendi facultates, cur aliæ partes eiſdem facultatibus non ſunt præditæ? Dices. credo, non eandem prorſus eſſe temperiem cerebri, & aliarum partium: Id quod ego libenter concedo: Sed cum ea, quæ eſt in ipſa temperie differentia, non faciat differre cerebrum ab alijs membris in attractione, retentione, concoctione, & expulſione, cur quæſo, in alijs differẽtiam aliquã faciet? Non enim tantum inter ſe differunt temperies organorum, quantum diſcrepant peculiares facultates, & actiones, quas ſingula inſtrumenta edunt. Credimus ne cerebrum ſenſus, & motus authorem fo-

Hæc notãda, quæ in tota medicina magni sũt vſus Temperies quarũ actionum ſit cauſa.

re, si suam amitteret formam, & structuram, sola seruata temperie? Ego certè id mihi non persuadeo fieri posse, & libenter concedam aliis, vt ita credant, qui omnes causas eorum, quæ fiunt in nostro corpore, ad solam partium temperiem redigere nouerunt, quasi anima nihil sit, & frustra animæ instrumenta sint condita, & nihil ratione materiæ fiat, nihil conferat partium habitus, nihil calor influens, spirituosáque substantia. Quæ omnia qui subtilius philosophantur, & meliore, liberioréque ingenio sunt præditi, agnoscunt longè differre à temperie, & propriam vim, & vsum in corporibus habere.

Actionũ nostris corporis præter tẽperiem causæ quæ.

Earum autem operationum, quæ obtinent principatum, virtus, & vitium sunt ipsius principii seorsum tantummodo indicia. Voco autem operationes principatum obtinentes, quæ à solo principio proueniunt. Ingenium quidem igitur subtilem cerebri substantiam indicat. Tarditas vero intellectus, crassam.

Prosequitur Galenus explicare signa, ex quibus antea dixit, cerebri constitutionem dignosci. Posuit autem ex actionibus, quæ tenent principatum, indicia quædam sumi. Quod quomodo fiat, nunc docere instituit: primúmq; docet differentiam, quæ est inter has actiones, & sensitiuas, atque motiuas, de quibus modo egit: sed satis leuiter id facit, quum scribit principes actiones solum ostẽdere virtutem, & vitium ipsius principij: sensum vero, & motum non solum ipsius principij, sed aliorum quoque dispositionem declarare. Id autem docet ex definitione actionum, quæ principes nuncupantur: illæ enim tales (inquit) dicuntur, quæ à solo principio proueniunt. Verum hæc non probat ita se habere. Nam requiri ad sensum, & motum præter ea, quæ à cerebro emanant, instrumenta sensus, & mo-

tus, quilibet agnoſcit: At principes actiones à ſolo cerebro prouenire, & proinde illius diſpoſitionem oſtendere, mihi perſuadere non poſſum: Nam ſi omnes actiones noſtri corporis, vt ille paſſim ſcribit, egent calore influente à corde, continget profectò lædi actiones ipſius cerebri, non ipſo quidem læſo cerebro, ſed vitiato calido influente: Sic enim videmus per timorem, imaginationem, rationem, & memoriam perperam exerceri: quoniam in ea paſſione cor afficitur, caloris illius ſedes: contrahitur enim in corde tunc calor, deſerítque externa membra, atque ita illa neceſſario calore deſtituta, ſuis muneribus fungi nequeunt. præterea videmus in decrepitis omnes principes facultates debilitari, non vitiato cerebro, ſed deficiente calido innato, quod hepar, & cor ſuppeditant. Contingunt etiam per febres, & vteri, atque aliarum partium inferiorum vitio, in principibus actionibus mala, inflammato, vel corrupto, aut ſuffocato, aut impedito propter obſtructiones eo calore. Videndum igitur an ipſius cerebri, vel caloris vitio labefactentur actiones principes. Iam verò videndum eſt, quot & quænam ſint principes facultates, quæ ſcilicet à principe omnium parte, nempe cerebro exercentur. Nam inter quatuor principia corporis, cerebrum principatum ob ſuarum actionum præſtantiam, obtinere vult Galenus. Hic meminit ingenij, imaginationis, & memoriæ, nec alio loco ſolet præter tres, enumerare principes actiones. Verùm quis ex varia Galeni, & aliorũ tractatione plures fortaſſe putabit' eſſe facultates principes. Nam apud illum legitur, σύνεσις id eſt intellectus. γνώμη quę voluntas, iudicium, διάνοια quæ diſcurſiua virtus, ſiue ratiocinatrix dicitur: νοῦς, & φρην, quæ & mens nuncupantur: δόξα quæ opinio. Quomodocunque autem appellentur, conſtat, at aliud eſſe intelligere, aliud opinari, aliud diſcurrere, ſiue ratiocinari, aliud imaginari. Quid ergo dicemus? prætermiſſa eſſe multa ex iſtis? Minimè: Nam omnia illa, nempe intellectus, iudicium, ratiocinatio, mens, idem apud Galen.

An principes actiones proueniăt à ſolo principio.

Quæ et quot ſint principes facultates.

significant, vt ex quarto textu primi comment. prorheticorum, & multis aliis locis intelligere licet. Nam & si diuersæ sunt illæ actiones, ab vna tamen facultate, & vno loco cerebri proueniunt, quæ particularia nomina ex particularibus actionibus sortitur. Quum enim intelligit, intellectus, cum discurrit, διάνοια quum considerat: νοῦς quum consultat consilium, & fortè etiam quum opinatur, opinio: & si non inuenio an hæc sub imaginatrice magis, quàm sub ratiocinatrice poni debeat. Tamen ratio vult, vt sub ratiocinatrice ponatur. Nascitur enim opinio, cum intellectus rerum externarum imagines receptas in imaginatrice facultate colligit, & expendit, an veræ sint, an falsæ, & cum quadam ratione veras, aut falsas esse sibi persuaserit, deinde huic persuasioni assentitur: Sic inquã nascitur opinio, quæ dicitur vera, & falsa esse posse, & mutari, quoniam ratiocinatio vera, & falsa potest esse, melioríque inuenta à priore recedim⁹. De qua verò actione principe hic agat autor, nunc expendendum venit. Agit autem de Anchinia, quam Leonicenus ingenium interpretatur, Acachias vero mentis celeritatem: quam exponit esse promptam intelligentiam: eos enim, qui prompte res mente cõcipiunt, ac intelligunt, cerebrum habere prǽditum partium tenuitate. Verum magis probo Leoniceni versionẽ: opponit enim Anchiniæ Aristoteles tarditatem Dianoeæ. i. discursiuæ: tamquam Anchinia nil aliud sit, quam facilitas, & promptitudo discursiuæ, de qua agit Arist. vlt. cap. primi posteriorum, & ab eodẽ definitur solertia, vel perspicacitas, vel vt alij vertunt, subtilitas statim inueniendi mediũ: veluti si quis quẽpiam videat cum diuite differentem, & putet propterea id fieri, quia mutuum ab eo accipere vult: Et denique qui causam statim inuenire potest, ille Anchinia pollere dicitur. Nos verò talem vocamus non mẽte celerem, sed ingenio præditum & ingeniosum. Igitur ingenium intelligimus perfectionem discursiuę virtutis: Sic enim ingeniosos vulgo vocamus, qui cito, & bene intelligũt, discurrunt, & ratiocinantur. Vnde Achachias, & Mon-

Opinionis ertus.

Anchinia quid.

Ingeniosi qui dicantur & Montani atq; Achachiæ lapsus.

tanus errant, qui dicunt ingenium nihil aliud esse, quã virtutem, quæ recipit species rerum. Hoc enim munus est imaginatricis, non ingenij, quod medium. i. causas rerum inueniendi habet potestatem. Stultitia verò, & fatuitas, amentia, dementia, delirium, grauiora sunt vitia, quàm vt sanis cõuenire possint: sunt enim Symptomata, morborúmque effectus. Cæterum scribit Galenus ingenium ostendere cerebri substantiam esse tenuium partium: Nec id quomodo fiat, ostendit: Nec si ostenderet, ad rem sibi propositam pertinet, nec interim sua seruat principia. Ac vt res facilius intelligatur, quid per cerebrum tenuium partium intelligere possit, ex aliis locis iam doceo. Definit in lib. de simplicibus medicamenta, & alimenta crassarum partium esse, quæ ad nos relata, in tenues. i. exiguas, & crassas, id est maiores partes diuiduntur, & in omni temperie ostendit reperiri tenuitatem, & crassitiem istam substantiæ. Docet & medicamenta promptius, aut ægrius se in corpus nostrum insinuare ob eiusmodi tenuitatem, & crassitiem, & rectè quidem: Quippe cum nostrum corpus, cauitatibus, & meatibus sit plenum, per quos facilius penetrãt tenuia quàm crassa. At nusquam docuit actiones nostri corporis fieri ab huiusmodi tenuitate, & crassitie partium, siue substantiæ, quæ en eo est. Cur enim magis ab his, quam à visciditate, & friabilitate, flexibilitate, & inflexibilitate, densitate, & raritate, & aliis similibus, quæ in partibus sunt, fierent actiones nostræ Quod si ipse alibi passim vult solam temperiem inter illa, quæ in partibus nostris sunt, esse causam actionum, quo pacto nunc præter temperiem, aliam causam affert in cerebro ingenij nostri? cur non dicit, indicari aliquam temperiem, præsertim cum ex suo instituto polliceatur temperaturarum indicia? Quod si actiones cerebri ad crassitudinem, & tenuitatem suæ substantiæ refert acceptas, cur quæso, idem non facit in actionibus cordis, hepatis, testium, & denique omnium corporis partium, & ita eandem, & vniformem non facit doctrinam? Sed qualem, quæso, tenuitatem substantie excogitare pos-

Galenus notatur.

Cerebrũ tenuiũ partiũ quomodo intelligi poßit

Cerebrum tenuiũ partium quam male Montanus & Acachias interpretantur.

ſumus in cerebro, quod inter omnes partes corporis eſt viſcidum, craſſum, terrenum, frigidum, graue, & craſsiſsimi, quum editur, alimenti? Has anguſtias, & difficultates cum viderent Montanus, & Akachias, interpretati ſunt cerebri tenuitatem, ſpirituum tenuitatem: ex tenui enim materia aiunt ſynceros, & claros ſpiritus naſci, ex craſſa turbulentos, & caliginoſos: In illis rerum imagines citius, & melius: in his tardius, ac deterius animo comprehendi. Sed illi animaduertere debebant Galenum hic cerebri naturam proſequi, non alicuius ſpiritus. Deinde ex ſubſtantia cerebri non fiũt ſpiritus aliqui: nec à cerebro craſſarum partium fiunt magis craſſi, quàm tenues ſpiritus: quandoquidem craſſities, & tenuitas, nullam habet vim gignendi quod eſt tenue, vel craſſum, ſed calor, frigus, potiſſimum, humidum, & ſiccum. Sic enim ſolet dicere Galenus tenuem aerẽ fieri in maximo frigore, vel ęſtu vel ſpirãte Borea. Sunt verò, qui intelligãt ſubſtantiã cerebri tenuiũ partium, claram, & lucidam. Sed qualis, quæſo, claritas, & luciditas in denſo, & opaco corpore eſſe poteſt? Addo quod hæc interpretatio vim facit dictioni Autoris. Probabilior quidem eſt aliorum interpretatio, qui cerebrum interpretantur ſyncerum, & ex puriori materia confectum. Quæ ſanè opinio vera forte eſſe poteſt, ſed nequaquam quadrat dictioni, & ſententiæ Autoris. At verò illud mirum eſt, quod ſcribit Galenus ingenij perſpicacitatem, & tarditatem ſolius cerebri conſtitutionem docere, & illius ſolam ſubſtantiæ tenuitatem, & craſsitiem: Nam 8. de vſu partium ſcribit intellectum non compoſitionis varietatẽ, ſed corporis, quod intelligit, & cogitat, quodcunque illud ſit, bonam temperiem ſequi. Neque enim, inquit, bonitas, & perfectio intellectus, multitudini ſpiritus animalis, potius videtur atribuenda, quàm qualitati. Ex quo quidem loco conſtat, ex temperie primarum qualitatum ipſius cerebri, & ſpirituum, intellectum variari. Item text. 3. primi comment. o. Epid. ſcribit eos eſſe mente læſa, qui aut nimis magno capite, aut paruo ſunt,

Hic magnitudinem, & paruitatem cerebri, & mediocritatem, causas esse ait bonæ, & malæ intellectionis. Item. 24. text. 4. comment. 6. Epid. scribit, tardiores ad intelligendum, & agendum homines reddi, quibus os ventriculi est frigidum: compatitur enim illi anima parti. Denique si alios omnes locos consulamus, in quibus hic autor de hac re tractat, nusquam inueniemus eum id scribere, quod hoc loco docet. Igitur vt in aliis actionibus, ita in his requiri certam temperiem cerebri, & calidum natiuum benè affectum. Fateor equidem. Sed quod ab istis sumitur, nec totum est, nec præcipuum: quandoquidem vt Aristoteles docet in primo problemate 30. sectionis videmus melancholicos esse plurimum ingeniosos, quibus cerebrum est crassarum partium, & frigidæ, siccæque temperaturæ. Sunt & biliosi, & pituitosi multi pariter ingeniosi. Verum quod maximum est in hac re, sumitur ex structura ipsius cerebri, quatenus ipsum organica pars est: & id est, quod Aristot. lib. primo de hist. animal. & in lib. de physiognomia euidenter expressit, cum ex frontis temporum, nasi, superciliorum, oculorum palpebrarum, & aliarum partium, quæ in capite sunt, varia constitutione, animi mores diiudicandos esse docet. Nam, vt superius ostẽdimus, has actiones non edit cerebrum vt est pars similaris, sed vt organica. Quare spectandum est quid in eo fiat ob variam ipsius structuram: & id quidem ex continentibus, & vicinis partibus proditur: discendúmque ab autoribus, quid ostendant singula, quæ in illis apparent. Qui tamen hæc nostra non probabunt, meliora, si possint, inueniant.

Ingeniũ & solertiã potius structuram quã temperiem cerebri sequi.

Discendi vero facilitas formarum facile susceptiuam.

Posteàquam Galenus de ratiocinatrice facultate ægit, nunc ad imaginatiuam, siue apprehensiuam transit: quæ & si ordine aliam præcedit, tamen dignitate

ſequitur. Inquit ergo quod diſcendi facilitas ſiue facilis apprehenſio rerum, indicat cerebrum facilè ſuſceptiuum formarũ: diſcimus enim, cum ſuſcipimus. Qua in re docet quidem Gal. quod fit facilis huiuſmodi ſuſceptio in cerebro, cum diſcimus facilè. Verum non docet, quam ob cauſam fiat in cerebro facilis, aut difficilis ea receptio, & an alia in actione exercenda cauſa requiratur, quæ non à cerebro oriatur, ſed aliunde proficiſcatur. Recipit enim facile corpus, quod rarum eſt, vt ſpongia, vel molle, vt pulmo, & glãdulæ, vel quod magnas habet cauitates, vel eſt debile, vel in eo ſitu poſitũ quo ſponte fertur quod mouetur. Et in aliquibus quod multam habet ſubſtantiam: & in nonnullis, quod ex materia diaphana cõſtat. Ac cum ignoremus quonam modo res diſcamus, difficile eſt iudicare, quomodo cerebrum facile rerum imagines ſuſcipiat. Si enim per contactum fieret hęc actio, fieret fortè id ob illius mollitiem, quæ impreſſionibus cedit facile. Verum cum videatur cerebrum non aliter ſuſpicere, quàm oculus colores, & ſpecula rerum imagines, videretur cauſa ſumenda eſſe ex illius ſubſtãtia pura, & diaphana. Verum ab hac opinione cogimur recedere, quod cerebri ſubſtantia ſit opaca, denſa, nihil habens perſpicuum: Quare nec etiam ob raritatem recipere poteſt. Quod verò in pueris apparet, & ſenioribus, cogit nos imaginari cerebri mollitiẽ, quæ ex natiua humiditate naſcitur, cauſam eſſe poſſe huius rei: prompti enim, & faciles ſunt pueri ad diſcendũ Inepti vero, & difficiles ſenes. Quod non videtur alia ratione fieri, quàm quod in illis mollia ſint adhuc membra, quæ facile: In his vero ſicca, dura, & ſolida, quæ difficile omnes impreſſiones recipiunt. Propterea rectè ſcribit Ariſtoteles, molles carne ad diſcendum aptiſſimos eſſe. Verum vt natiua humiditas, quæ mediocrem mollitiem parit, cauſa eſt, vt quiſpiam facile diſcat, ita humor excrementoſus ſtupiditatis eſt cauſa. Quare rectè quoque Galenus ſtupidos, & ſtolidos tales eſſe ſcribit, imò etiam ſanguineos. Nam nimia humiditas, & mollities cerebri faciunt, vt impreſ-

Facilis ſuſceptionis cauſæ.

Quomodo cerebrũ ſuſcipiat rerum imagines nõ poſſe explicari.

ſiones hærere non poſſint, & imprimi. Confert igitur quidpiam temperies cerebri ad facilitatem, & difficultatem diſcendi. Sed quod præcipuum in hoc eſt, (meo quidem iudicio) ſumi debet ex ſtructura ipſius cerebri, vt pars eſt organica. Nam vt cerebrum qualicunque temperie præditum, has actiones ſibi proprias non ederet, ita ad propriam illius ſtructuram confugiẽdum eſt, cum præcipuam illarum cauſam quærimus. Id quod pariter Ariſtoteles & Phyſiognomici ſatis oſtendunt, cum ex figura, & magnitudine frontis, & aliarum partium, quæ circumſtant priorem partem cerebri, docent quinam ſint tardi, aut prompti ad diſcendum. Cæterum vt aliæ omnes corporis actiones requirunt calidi natiui influentis, & ſpirituoſę ſubſtantię rectum ſtatum, & conuenientem, ita in hoc quoque operę huic cauſę ſuam dabimus vim. Scribit enim Ariſtoteles capit. 4. lib. 2. de part. animal. ea animalia prudentiora, ſapientiora, & ſenſibus nobiliora eſſe, quæ ſanguine tenuiori, & ſynceriore conſtant: id quod & experientia docet, ex alimẽto enim, & aere puriore, tenuioreque homines reddi ad diſcendum habiliores. Nonne & ſomnus ſuperfluus, & immoderata vigilia nos hebetes, & ſegneis ad diſcendum faciunt. Non quidem mutata cerebri temperie, vel ſtructura, ſed ſolum affecto natiuo calido, & ſpirituoſa ſubſtantia? Mirum enim, ſi ſpiritus animales, quibus Galenus tantum tribuit, non conferant, aut non obſint, ob variam illorum conditionem, huic actioni cerebri, ſi abſque illis nulla alia ipſius functio, vt ille credit, exerceri poteſt. Vna ergo cauſa, cur facile, aut difficile diſcamus, ſumetur à mollitie, & humiditate cerebri. Alia & præcipua, ex certa ipſius ſtructura. Alia vero ab humoribus, & ſpiritibus. Alia fortè etiam exercitationi tribuenda eſt. Nam vſus optimus diſcendi, docendique magiſter.

Cauſæ cur dociles ſimul aut ſtupidi.

Memoria autem ſtabilem ac firmam, ſicut & diſcendi difficultas formarum non facile ſuſceptiuam & obliuio fluidam.

Quid memoria ſit, oſtendit Ariſto. lib. de memoria, eam ſcilicet eſſe habitum phantaſmatis, vel imaginis eius rei, quæ imaginationi ſubiicitur: vel vt vulgarius dicam,

ſed facilius, eſt theſaur⁹ receptarum per imaginationem immaginum rerum. Quanto ergo pertinacius retinere poterit eas imagines cerebrum, tanto ad memoriã aptius erit: ineptum autem, quod eas retinere non poteſt: eſt autem illud, inquit Galenus, quod manentem & ſtabilem ſubſtantiam habet: obliuioſum verò, quod effluentem & fluxibilem obtinet. Quid autem per permanentem & ſtabilem ſubſtantiam intelligat & fluxilẽ interpretes non nulli docent, cum dicunt ſtabilem eſſe ſubſtantiũ, quæ in eodem ſtatu permanet: fluxilem autem, quæ non permanet: ob id pueros & ſenes memoria nõ valere: quoniam pueris cerebrum augetur: ſenibus verò minuitur. Quam quidem interpretationem ex Ariſt. lib. de memoria ſumpſiſſe videntur. Verum cerebrum nõ adeo decreſcit ſenibus, aut augetur pueris, vt neceſſe ſit deperdi factas in ipſius ſubſtantia impreſſiones. Quid enim eſt, quod eas ſemel infixas tollat. Vt enim aliæ qualitates vt color, ſapor, odor, ad incrementum & decrementũ corporis non mutantur, ſic nec huiuſmodi impreſſiones mutari ſuadet ratio: præſertim quòd in ſenibus paruum aut nullum fiat decrementum. Vt enim incrementi, ſic decrementi finẽ quendam eſſe oportet, vltra quem naturalis curſus progredi nequit. Nam & Gal. partes ſolidas poſteaquam ad ſummum incrementum peruenerint, in eadem magnitudine permanere poſtea ſcribet. Præterea ſi aliquod fit decrementum in ſenibus, illud certè ſenſium admodum fit: obliuio autẽ ſubita ſenes occupat adeò, vt videamus ſæpe decrepitos oblitos eorum, quæ proximis horis viderunt, aut egerunt. Itaque effectus celeritas non reſpondet tarditati cauſarum. Ad hæc ſi huiuſmodi mutatio, quæ incrementi, decrementique ratione fit, obliuionis eſt cauſa, oporteret eos obliuioſos magis eſſe, in quibus maior fit mutatio: at pueris magis creſcit cerebrũ, quàm decreſcat ſenſibus. Oportet enim ſingulas partes ad totius proportionem augeri, videmuſque ſæpe exiguum puerũ duorum annorum interuallo in grandem adoleſcentem euadere: decrepitos verò nihil minui, quod ſenſus agnoſcat. At ſenes magis obliuioſi, quàm pueri, vnde & obliuioſa dicitur ſenectus. Stabilem ergo ſubſtantiam cerebri intelligere oportet, non quæ incremento aut decremẽto

Cerebrum ſtabile quid ex authoris opinione.

variatur, sed quæ ita suapte natura affecta est, qualis est, quæ duriore & proinde ſicciore temperamento constat: fluidam autem, quæ mollior est, & nimio humore diluta: vnde pueri memoria non valere dicuntur eo, quòd in cerebro illorum molliore impressiones debiliores fiunt, & si facilius fiunt. Quod enim facile fit, facile quoque corrumpitur. Senes autem ob id memoria non valent, etsi cerebro duriore sunt, quia nimia pituita cerebrum illorum irrigatur, quod impressiones fieri prohibet, & factas eluit. Verum etsi ratio ita persuadet, vt quę veras harum rerum causas non agnoscat, tamen quod de pueris dicitur quotidiana experientia, & quod etiam singuli in se experiuntur, falsum esse ostendit. Omnes enim, quę in primis annis egimus, quàm diutissime memoria retinemus. Vnde illud etiam Horatianum. Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem testa diu. Est quidem obliuionis vna causa humiditas, sed non sola. Nam Gal. in libro primo de locis affectis scribit memoriam lædi ab intemperie frigida absque humore: nec non à labore, vigilia: quæ si obest humiditas, prodesse deberet. Et enim siccitas & frigiditas ad stabilitatem faciunt. Nam siccitas difficile quidem admittit impressiones, sed semel receptas pertinacissime retinet: frigiditatem autem paulo post tradit conferre ad stabilitatem opinionis: cur ego ad memoriam pariter non faciet. An dicendum est omnes insignes intemperies non solum memoriam, sed omnes actiones partium lædere: læsiones tamen mediocres, ab vna magis, quàm alia intemperie committi. Igitur memoriæ læsiones, quæ intra latitudinem sanitatis continentur, rectè dicemus ab humido fieri, non frigido, aut sicco: graues verò & morbosas illius lęsiones potissimũ à frigido. Senes verò obliuiosos esse dicerem, non tam ob siccitatem, aut frigiditatem, vel humiditatem ipsius cerebri, quàm quod illis desit calidum natiuum influens. Vt. n. illius vitio concoctio, motus, & aliæ animi & corporis actiones, sic & memoria male exercetur: pueri verò etsi humidiore sunt cerebro, quia tamẽ calido natiuo abũdãt, memoriã valẽt: quãdoquidẽ integra poëmata memoriter recitare solẽt. Verum in hac quoq; actione percipua causa sumẽda est exstructura ipsius cerebri: valẽt. n. pluri-

Obliuionis multa causæ.

Senes cur obliuiosi.

mum memoria, qui posteriorem capitis eminentiam habent insignem, & cauitatem occipitis satis amplam: & id experientia docet. Nam ego, qui nullam intemperiem in meo cerebro agnosco, minimum in omni ætate memoria valui, nimirum quod caream eminētia occipitis. Sunt hæc, fortè causę memoriæ & obliuionis. Reminiscentia verò, cum fiat cum quadam ratiocinatione, & discursu, ad ingenium refertur.

Mobilitas quoque in opinionibus calidam, stabilitas verò frigidam.

Posteaquam ex operationibus imaginatiuæ, memoratiuæ, & ingenio (quæ est vna operatio intellectus) signa sumpsit ad cerebri naturam dignoscendam: nunc ex alia intellectus actione, nempe opinione, signa capit. Nam vt intellectui tribuimus quod intelligat, ratiocinetur, cogitet, sic ad illum pertinet opinari. Etenim (vt diximus) vnam & eandem facultatem statuit Gal. quæ hæc omnia præstat. Porro mutationem opinionis intelligere debemus, nō solū circa verū & falsum, sed etiam circa id, q̄ volumus, aut nolumus, appetimus, aut non appetimus. Mutare enim eos opinionē dicimus, nō solum qui ex vero ad verius vel ad falsum aut ex falso ad verū mutātur, sed eos etiā, qui rē vnā nunc volunt, nunc nolūt, aut appetunt, & respuunt. Merito autem mutatio opinionis caliditatē cerebri arguit: calidi enim est agitare, & mouere. Habēt fortè calidum innatum & spirit⁹ influentes à corde, suam quoque in hac re vim. Nam ex agitatione & calore spirituum, vt varij motus corporis, sic & animi mutantur operationes. Humiditas cerebri ad opinionem nō facit, quoniam qualitas est passiua, quæ mouere nequit: opinio autem ab eo, quod habet vim mouendi, prouenit.

Mutationis opinionis plures causæ.

Verum quidem, & illud esse videtur, quod frigiditas stabiles opiniones reddat: frigidum enim immobilitatis est causa. Verum in eo quoq; siccitas suam videtur vim habere. Nam ad retentionem eorum, quæ semel concepimus, confert siccitas. An etiam crassitudo spirituum, & ipsius cerebri non possunt esse huius rei causa. Eos enim, qui pertinaces sunt in suis opinionib⁹, tales esse fere agnoscimus. Cæterum nō abs re hoc loco erit quærere, in quo

loco prædictę facultates resideant, & suas actiones exerceant. Nam vt dubium non est cerebrum esse illarum sedem, ita nequaquam facile est iudicare, an omnes pariter in omni parte cerebri sint collocatæ, an singulæ peculiarem locum sibi vendicent. Etenim ferè omnes neoterici volunt imaginatiuam facultatem in primis vētriculis cerebri residere, cogitatiuam in medio, memoratiuā in postremo. Verum nullis necessariis argumentis probant suā opinionem. Quòd enim primo dicunt vnam actionem aliquando lædi aliis non læsis, verum quidem est, sed id fieri non posse (vt illi volunt) si in eodē loco omnes consistant, verum non est. Nam cum vnaquæq; pars prædita sit attractrice, retentrice, coctrice & expultrice vi, videmus per intemperies vnā aliquando lædi, alias verò nō, vt concoctio lęditur, non retentrix, per intemperies siccas. Præterea quod dicunt læsa parte anteriore cerebri lædi imaginationem, non autem cogitationem, quæ vitiatur læso medio ventriculo, nec memoriam labefactari, quādo integer est postremus ventriculus, id refellit experientia: quippe cum per vulnera & contusiones cerebri, quacunque parte ipsius affecta, omnes lædantur, vt sæpe medendo didici. Tertio (inquiunt) sensus in priore parte cerebri positos esse: & propterea imaginationem, quæ imagines rerum apprehendit, in anteriore parte ponendam esse. Postea verò merito cogitationem secundum locum sibi vindicare, vt quæ rerum imagines inter se distinguat, & discretas memoriæ commendat: & ob id memoriam in postremo loco contineri. Itaque rationi esse cōsonum, vt detur ordo in locis ipsarum facultatum, vt datur in ipsis operationibus facultatum. Ad hæc naturam cerebri partes distinxisse in anteriores, posteriores, & medias, non alia vt videtur, ratione, quàm quod singulis facultatibus proprium & separatum locum daret. Hæc argumenta sunt quidem probabilia, sed nihil necessarium concludunt. Nam de his fortè, quę per odoratum, visum, & gustum admoniti imaginamur, aliquid possemus concedere: de auditu autē, qui in media parte cerebri positus est, & de tactu, qui per neruos ad partes anteriores & posteriores per spinalem medullam qualitates suas ad cerebrum defert, non item. Nā cerebri posterior pars primo

Quem locū in cerebro obtineant principes facultates.

apprehendit sensationes delatas per neruos ortos à medulla: aliæ aũt secundo loco, & tertio. Quare si ordo aliquis statuendus esset in primo casu, imaginatio in posteriore parte, memoria in priore poneretur. Natura distinxit quidem cerebri partes, sed non ea ratione, vt singulis singulas facultates concederet. Nam plures cauitates, plures distinctiones ex inuolutionib⁹ membranarum in cerebro apparent, quàm sit numerus ipsarum facultatum, quas in cerebro residere agnoscimus) sed aliis rationibus, quas Gal. in lib. de vsu partium explicat. Gal. verò nihil de hac re aperte docet: & si aliquando inclinare videtur in eam locorum distinctionem. Nam tertio de locis affectis, læsa anteriore parte cerebri ait non lædi cogitatiuã, nisi medius ventriculus lædatur. Eodem libro voluntatẽ in cerebro iuxta neruorum originem ponit. Alibi tamen non videtur aliquam separationem ponere, vt tertio lib. de placitis, cũ inquit cerebro colliso, vel aliquo ex illius ventriculis compresso, mutum, & sine respiratione & sensibus motibusque volũtariis priuatum collabitur animal. Non enim differentiam ponit in locis sensitiuæ & motiuæ facultatis: tametsi neruos motiuos à posteriore parte oriri scribat: sensitiuos verò à priore. Vt ergo sensitiua facultas per totum cerebrum est sparsa, & motiua quoque ita habere agnoscitur, cur idem non continget in aliis facultatibus. Illud quoque perpendum est, quod scribit Galenus in septimo libro de placitis, non lædi, inquam, sensum & motum læso cerebro, nisi læsio attingat aliquem ex ventriculis: fortè quidem id in sensu & motu verum est: quandoquidem nerui, vnde prouenit sensus & motus nequaquam læduntur, nisi affectis ventriculis: alias verò facultates inflammatis solis membranis, nequaquam affectis ventriculis cerebri, labefactari experientia sæpe docuit. Verum etsi prædictæ rationes efficere videntur, vt principes facultates sedes non habeant in cerebro distinctas: tamen non desunt aliæ, quæ contrarium persuadere videntur. Nam eos, qui latũ habent occiput, & amplam eam cauitatem, quæ ceruici cõiungitur, memoria plurimum valere agnoscimus: contra verò affici, qui contrario modo in eo loco habẽt. Eadem ratione quibus frons & sinciput est amplum, tribuimus

Galeni sententia de facultatibus principibus locis distinctis.

fœlicem imaginationem & apprehensionem. Illos verò iudicio pollere videmus, qui mediam & supremam capitis partem obtinent amplam, & optimè figuratam. Nõne & totum ipsum caput damnamus cum minimum est, aut maximum & perperã figuratũ. Ac fatuos, stolidos, amẽtes, aut aliter male affectos eos agnoscimus, qui vitiatam habent structuram capitis. Docet & id Arist. cũ ex figura & magnitudine frõtis, & aliarum partium capitis, inditia sumit ad animi mores dignoscendos. Nam mirum profecto si cerebrum tot cauitates, & diuersam ab alijs partibus structuram obtinuit, quæ nihil conferant ad eas actiones, quarum est proprius & vnicus fons & sedes.

Adhuc autem duo indiciorum genera mihi videor prętermisisse, de quibus sum ab initio me dicturum pollicitus. Quorum alterum ad operationes attinet naturales, alterum vero ad ea, quæ extrinsecus occurrũt. Erit autem in vtrisque sermo communis.

Antea proposuit Galenus fontes signorum omnium temperaturarum totius corporis & partium singularum: & hactenus docuit quomodo signa sumantur à capitis dispositione, à sensibilibus operationibus, nec non à motiuis, & principibus actionibus: tametsi sensitiuas & motiuas actiones leuiter admodum attigit. Nunc verò prosequitur signa, quæ sumuntur à naturalibus actionibus, & ab his, quæ extrinsecus afficiunt: ex illis enim indicia quoque sumimus ad cerebri dispositionem & temperiem dignoscendam. Nam qui cerebrum habent infirmum, vel intemperatũ, vel rarum & molle, facile leduntur à vaporibus assurgentibus à ventriculo, & alijs internis partib⁹, Quinetiam eos, quibus calidum est cerebrũ, prõpte accendũt & offẽdunt ira, labor, cibi, potionesque calidæ, & oĩa denique, quæ calefaciẽdi vim in corpore obtinẽt. Sic sanè alias intẽperaturas & dispositiões cerebri alię causæ intrinsecę iuuãt, aut lędũt. Nõ docet autẽ generali aliqua ratione quomodo naturales actiones sua præbeãt intemperaturis cerebri & aliarũ partiũ dignoscẽdit indicia: sed statim ad particularia trãsit, & accõmodat tractationẽ tẽ-

perato cerebro : methodus tamen docendi postulat, vt aliquid generale tradatur. Qua quidem in re Montanus & alij interpretes dicunt naturales actiones non nisi per excrementa indicari, quod falsum quidem est. Nam quis non dicet concoctionem ventriculi, quæ male peragitur indicari ex grauitate, pondere, dolore ventris, ex ructibus, flatibus, & fluctuatione, ex sapore & odore, qui percipitur in ore, dum coctio fit: nonne & calor, qui in cute apparet, ostendit qualis facta sit non solum excrementorum, sed etiam ipsorum humorum generatio. Habent attractio, retentio, & expulsio suas notas ex eo sensu, qui percipitur in ipsa operatione, & ex his, quæ operationem ipsam sequuntur qualitates & alia opera, præter ipsa excrementa. Cæterum per operationes naturales non alias intelligit Galenus hoc loco, quam attractricem, retentricem, concoctricem, & expultricem: tametsi alibi scribit hepar naturalium facultatum esse principium, & in eo fieri concupiscentiam, & voluptatē, generationem & auctionem, à quibus indicia quoque capiuntur ad hepatis dispositiones dignoscendas. Sed quoniam, quæ propria sunt, non veniunt in methodum communem, ideo naturales actiones eas solum intelligit, quæ communes sunt omnibus corporis partibus, quatenus sunt similares. Verum cum ad actiones naturales obeundas requiratur non solum ipsa temperies partis, sed etiam materia, quæ attrahitur, retinetur, concoquitur & expetitur: & præterea in certis partibus recta instrumentariæ partis structura: merito fit, vt semper culpare non debeamus temperiam partis, vbi illarum actionū opus male peragitur, sed nunc materiam ipsam, alias vero malam structuram ipsius instrumenti: Si quis enim cibos ingerat, qui inimicam homini substantiam habent, vel qualitates, vel in mensura excedunt, aut deficiunt, aut iusto modo, vel tempore, aut ordine non assumuntur, nequaquam bona fiet concoctio, nec excrementa secundum naturam habebunt: cum tamen nullum sit in ipsa temperie partis, & in actionibus naturalibus vitium. Eadem ratione si venæ, aut intestina, vel cutis, aut alij meatus, per quos excrementa expurgari solent, sint obstructi, aut præter modum aperti, excrementa corporis rectè non excernentur, sed id sine vitio

Naturales actiões quo modo dignoscantur affectæ.

Mõtanus reprehẽditur.

Naturales actiones à quibus lædi poßint.

ipsarum facultatum naturalium. Hæc ergo animaduertenda sunt, antequam temperiem ipsam & facultates damnemus. At verò & in his quoq;, quæ extrinsecus vel intrinsecus afficiunt, animaduersiones quædam sunt adhibendæ. Nam si ob raritatem, aut densitatem, vel mollitiem, & spongiositatem, vel situm partis, aut vitium partium vicinarum, aut circunstantium, aut agentis imbecillitatem, vel ob aliam similem causam, pars cuius temperamentum quærimus, facile aut difficile patiatur, perperam ad ipsam temperiem referemus, quod ad alia pertinet. An dicemus quæso eos, qui rariore sunt cute & ossibus capitis, frigido esse cerebro, eò, quòd ab aere frigido prompte ledantur: an dicemus eum frigida temperie ventriculi constare, qui ob carnis circumpositæ ex musculorum ventris substantiæ defectum, male bonos cibos concoquit: pulmo ob situm, mollitiē & spongiosam substantiam facile recipit transmissos aliunde humores: sed id non ostendit aliquam in eo, præter ipsius naturalem constitutionem, intemperiem. Qui frigido & imbecillo est ventriculo, si bene concoquat exiguam cibi boni portionem, propterea non est bene temperatus: circumspiciamus igitur omnes causas, quæ in vno opere perficiendo concurrunt, & singulis tribuamus, quod ab illis nascitur, ne demus aliis, quod ad eas nequaquam pertinet.

Extrinsecus agētia quomodo signa certo præbere poßint.

Siquidem cerebrum sortiatur bonam quatuor primarum qualitatum temperaturam.

Methodum, quam proposuit de signis, nunc primum temperaturis cerebri accommodat: postea verò alijs partibus, quorum signa se tradere velle proposuit: postremo vero vniuerso corpori. Et quoniam temperati, intemperati, calidi, frigidi, humidi & sicci mentio fit passim in hac tractatione, & in vniuersa medicina, nec vno & eodem modo res temperatæ, intemperatæ, calidæ, frigidę, humidę dicuntur, ideo vt principia ponamus his, quæ sequūtur in hoc opere, & lucem præbeamus alijs tractationibus, operepretium esse duco hoc loco ea diligenter exponere. Arist. calidum, frigidum, humidum, & siccum tradit in logicis solam ipsam qualitatem nempe caliditatem, frigiditatem, humiditatē, & siccitatem significare: at me-

Calidūquid significet.

dicis non solum id, sed etiam substantiam, siue corpus, quod ea qualitate est præditum, significat, & optime quidem Nam percunctanti quid sit caliditas, corpusue quod eam habet, apte respondemus aliquid esse calidũ, vt albedo est quidpiam album: nec non etiam corpus, quod dealbatum est album est. Calor verò ipse solam caliditatem significat: propterea cum medici quærunt, an pueri plus habeant calidi innati, quam iuuenes, vel minus, de calore ipso & qualitate non est quæstio, sed de substantia ipsa innata, quę calida est. Porrò corpus calidum dicitur, quod caliditatem habet. Vsurpatur & calidum pro eo, quod est calidius: veluti cũ cerebrum, vel cor, vel aliam partem, aut totum etiam ipsum, calidum dicimus: nõ aliud intelligim⁹, quã quod calidi⁹ est eo, ad ꝙ dicitur calidius: vel quod qualitatẽ habet calidã eo modo, quo aliquid calidius dici potest. Dicitur autem multis modis aliquid calidius Arist. teste lib. 2. de part. animaliũ. Nã calidi⁹ primo dicitur, quod vehemẽtius tactũ calefacit. Item quod magis liquefacere liquabilia, & cremare, quæ cremari possunt. Prętera quod plus caloris in se continet, calidus vocatur eo, quod minus habet. Item quod lente frigefit, calidius alio est, quod cito idem patitur & quod calefit citius, eo quod lentius, calidius censetur. Hæc quidem Aristot. Verum non solum his modis, sed alijs duobus præterea aliquid alio calidius dicitur. Nam calidius est, quod plus habet substantiæ calidæ, vbi par inest caliditas: item calidus vocamus, quod alteri collatum, huiusmodi apparet, etsi exiguum in se habet calorem. Cęterum calidi, frigidi, humidi, siccique nomina in medicina dicuntur fere solum de elementis, humoribus, partibus corporis, & toto ipso corpore, de medicamentis, alimentis æratibus, sexu, vt masculo, fœmina: de aere ambiente, & proinde de regione, cœli statu, & anni temporibus: sed vt calor, & aliæ qualitates primæ non eodem modo in illis sunt, ideo diuerso modo illa calida sunt, & dicuntur, diuersæque significationes sunt excogitatæ, ne longa percontatione & dictione quæreremus, quod intellecta proprie vniuscuiusque significatione, statim innotescit. Propterea enim quod alio modo calidum inest primis elementis, quam in humoribus, & alijs rebus, ideo (vt

Calidius quot modis dicatur.

Calidum de quibus rebus dici soleat in medicina.

diximus) varium calidi nominis vſum excogitarunt maiores noſtri, qui artes conſcripſerunt, vt ſimplici calidi appellatione perciperent lectores, quonam modo ſingula corpora, quæ calorem in ſe continent, calida intelligantur. Ac ne longius abeas, cum calidum in elementis ſit in ſummo gradu, cum dicimus ignem eſſe calidum, intelligimus ita, ac ſi diceremus ignem ſummè eſſe calidum. Igitur calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, cum de corpore dicitur, vel abſolute, vel non abſolute intelligitur (inquit Galenus) verum cum tractationem confundat vario vſu nominis abſoluti, vtile in primis eſſe duco, vt æquiuocationem hanc oſtendamus, quod in primo commentario vtcumque fecimus. Igitur verbum ἁπλῶς quod nos abſolute dicimus, ſumitur apud Galenum vno modo pro eo, quod eſt prorſus, quomodo ignē abſolute calidum pro eo, quod eſt prorſus, & extremè calidum dici ſcribit: ſumit item abſolute pro eo, quod eſt ſine collatione ad aliquam rem priuatam, ſed propriæ temperaturæ ratione, in qua calidum hoc ſuperat: quo pacto ſanguinem calidum eſſe ſtatuit abſolutè, id eſt temperaturæ ſuæ ratione, in qua calor frigus exuperat: item abſolutè idem eſt, quod ſine additione illius, cuius res eſt, dicitur: vt ſi quæratur cuius temperamenti ſit os, non adiecto leonis, aut alterius animantis, id abſolute quæri dicitur: Alio modo abſolutè idem eſt, quod exacte, vt temperies animalis abſolute optima non dicitur, cum æqualem mixtionem ex contrariis exquiſitè non habeat: præterea abſolute vſurpat pro eo, quod eſt ſine diſtinctione, vt abſolute non eſſe reſpondendum ait, vbi quæritur, an aliquid ſit frigidum, vel calidum: Capitur & abſolute calidum pro eo, quod eſt cum collatione ad ſui generis medium, quo pacto vermis abſolute loquendo ſiccus vel humidus intelligitur, id eſt, quòd talis ſtatuatur ad medium comparatum, quod inter vermes ponitur: quomodo etiam magnum & maius in libris de pulſibus differre ſcribit, quòd magnum abſolute dicatur, maius autem minime: nā magnū non minus, quàm maius dicitur ſine collatione: ſed id ad quod magnum dicitur, non additur, cum reſpectu ad medium ſui generis dici intelligatur: additur autem id, ad

Simpliciter quod modis aliquid dicatur.

quod dicitur maius. Tot ferè aut pluribus etiam modis absolute aliquid dici apud Galenum tum ex aliis locis, tũ ex primo illius libro de temperamentis intelliget vnusquisque, qui diligentius eum authorem perleget. Qua quidem varietate nusquam expressa, dum videtur eodem modo absoluti nomen vsurpare, tractationem obscuram reddit. Nos autem ne rudiores confundamus, vbi incidet mentio huius vocabuli, absolute sumemus pro eo, quod est sine collatione, sed suapte natura ab exuperante qualitate calidum, frigidum, humidum, siccum, euadit, & dicitur. His ita positis iam ostendamus, quonãmodo res prędictæ, quarum diximus in medicina mentionem fieri calida, frigida, humida, sicca, & temperata dicantur. Elementa, vt ab his incipiamus temperata nequaquam dici possunt, cum temperies non fiat, nisi ex quatuor qualitatibus, sed calida, frigida, humida & sicca dicuntur & intelliguntur, quòd summas habeant eas qualitates, à quibus denominantur: & in his calidum, siccũ dicitur, quod summam caliditatem & summam siccitatem obtineat. Humores verò calidi, frigidi, humidi, & sicci dicuntur, quòd illæ qualitates contrarias suas exuperent, vt sanguis calidus & humidus, quia in eo calor frigus, & siccitatem vincit humiditas: temperati autem dicũtur humores, in quibus æqualis est qualitatum mensura & gradus, aer ambiens, regio, cęli status, & anni tempora eodem modo ab excessu vel æqualitate qualitatum calida, frigida, humida, sicca, & temperata dicũtur esse. Porro alimenta & medicamenta cum ad vsum animalium referamus, merito fit vt collatione facta ad ea, quorum sunt medicamenta vel alimenta, calida vel temperata dicantur. Sic sanè illud iudicamus homini medicamentum, quod eum mutandi vim habet: alimentum verò, quòd nutrire potest: eaque calida, frigida, humida, & sicca nuncupamus, quæ hominem calefaciendi, refrigerandi, humectandi, & siccandi vim habent. Temperata verò, quæ illius temperiem in eodem statu conseruant. Cæterum ætates scribit Gal. calidas, frigidas, humidas, siccas intelligi, collatione facta ad eam ętatem, quæ omnium optima temperatissimaque censetur. Est autem ea adolescentia, quam ideo temperatissimam statuimus, quod ad corporis, animique actiones

Elementa quomodo dicantur calida frigida humida sicca.

Humores quomodo ita dicantur.

Aer, regio anni tẽpora quomodo.

Medicamenta alimenta ætates quomodo calide intelligantur.

edendas omnium sit aptissima: ad quam sane spectantes, pueritiam calidam & humidam iuuentutem calidam & siccam: consistentem, siue declinantem ætatem remittente iam se omnium actionum robore, quæ caloris vigore perficitur, frigidam & siccam, sed non magno excessu iudicamus. Senes verò omnes pariter frigidos & siccos, sed maiore qualitatum excessu statuimus: inter quos eos, qui in vltimis senecturis partibus consistunt tum frigidos, & humidos reputamus, quòd frigiditatis vehementi excessu malè cibus elaboretur, plurimaque ob id in illis pituita redundet, quæ superfluo humore & frigore, solidas partes irrigat, corporísque omnes actiones labefactat: ita vt iam non minus in humiditate, quàm siccitate emendanda versari medicum oporteat. Qua ratione commotus Galenus libro octauo de placitis Platonis, cum alibi vel frigidos, & siccos, vel frigidos, & humidos simul senes pronuntiasset, decrepitos similem hyemi temperiem obtinere scribit, quòd scilicet desperata iam correctione siccitatis solidarum partium, satis assequi putetur medicus, si pituitosa mucosaque excrementa, quæ non minùs, quàm ipsarum partium solidarum vitia obsunt, emendare valeat. Iam verò masculos calidos & siccos, fœminas frigidas & humidas dicimus esse, quòd plus caloris ille habeat, quàm fœmina, hæc verò minus: non quòd in fœmina frigiditas calorem superet. Cæterum vt facile est docere, quomodo calida, frigida, humida, & sicca & temperata prædicta dicantur, ita difficilius est explicare, quomodo tales dicantur partes corporis, & totum ipsum corpus. Nam Gal. scribit quidem hæc per collationem aliquando dici, aliquando vero ob excessum, vel æqualitatem mixtionis. Verum quænam, & quot sint, quæ aliis conferri possunt, & quę & quot sint, ad quæ fit collatio, ex sua tractatione nemo colligere potest: toto enim perlecto lib. primo de temperamentis, in quo hæc proponit se velle docere: nihil profecto inueniemus, nisi variam earundem rerum repetitionem, sine aliqua certa sentẽtia & conclusione. Nos verò ita rem hanc explicare aggrediemur. Totum & partem, de cuius temperamento agimus, vel vt genus, vel vt species, vel indiuiduum, vel medium generis, aut speciei consideratur. Licet enim de So-

Senum temperies.

Mascul⁹ calidus fœmina frigida quomodo dicatur.

Totum & partes quomodo calida dicãtur difficile esse inuenire ex Gal.

Authoris de aere methodus.

Quæ non poßit dici calida vel temperata.

De quibus quærere possumus qualis sit illorũ temperies.

crate petere cuius temperaméti sit: cuius itẽ animal, cuius medium, quod in suo genere, vel in sua specie ponitur. At cum genus omne temperatum non sit, sed solum, quod in substantia continetur: ideo nihil, quod in quantitate vel qualitate: vel cęteris prędicamentis ponitur, temperatum vel intemperatum dicetur: nisi quatenus substantiã significat. Sed nec etiam substantia, nec corpus ipsum: non enim omne corpus, nec omnis substantia ex quatuor qualitatibus conflatur. Quare nec quarere possumus cuius temperamenti sit substantia, aut corpus: quippe cum nullam temperiem hęc actu habeant. Prima ergo de quibus quęrere possumus, sunt corpus compositum, & simul animatum: vel compositum, & non animatum: vel simplex, & elemẽtare. Aptè enim sciscitabimur cuius temperamẽti sint corpora animata, inanimata, & elemẽta. Deinde de omnibus speciebus illorum & indiuiduis quęrere possumus, vt de animali, plantis, lapidibus, aere: & sic de omnibus speciebus, & indiuiduis illorũ. De medio autem, quod in genere substantiæ corporeę ex elementis cõpositę statuitur, quęrere possumus facta collatione ad omnia genera inferiora, species, & indiuidua: Est autẽ medium illud temperatum ex ęquali portione omnium elementorũ, iudicaturque illa tẽperies optima inter omnia corpora tẽperata, quę omnino, quantum natura nostra admittit, & sensus nostri iudicare possunt, exactam & æqualem elementorum portionem recipit. Petere ergo possumus cuius temperamenti sit huiusmodi compositum obsolute, id est solum expendendo propriam ipsius temperiem: inueniemusque illud temperatissimum esse. Sic etiam ad omnia genera, species, & indiuidua collatum, tale iudicatur. Semper enim temperatum dicetur: nimirum quòd exactissimam temperiem obtineat. Ergo genus, quod temperatum esse incipit, ad reliqua conferri nequit, quia nullam temperiem actu habet: medium autem illis omnibus aptissime confertur. Nam vt inepte quis peteret, qualem temperiem habeat corpus, quod ex elementis conflatur: ita aptissimè quęret, cuius temperamenti sit corpus, quod parem ex elementis mixtionem accepit. Est autem illud optimi temperamenti. Genus autem proximũ, primo, & illius medio, & oppositus speciebus, & me-

Medium generis quib' comparari poßit.

Genus proximi colla-

dio, quod inter eas ponitur, & oppositis indiuiduis conferri potest. Petere enim possumus cuius temperaméti sit animal, vt est corpus animatum, & cuius temperaméti sit respectu corporis æqualiter temperati, & respectu inanimatorũ, & medij, quod inter inanimata ponitur: & collatione facta ad lapidem, & illius species & indiuidua. Ad suas veró species, & indiuidua nequaquam potest conferri: perperam enim quis quæret cuius temperamenti sit animal respectu hominis, & indiuiduorũ hominum. Ad mediũ auté animatorũ corporũ animal cõfertur quidem sed cum ipsum medium sit, cõtingit, vt idẽ ad semetipsum conferatur: inter animata enim animal optimi temperamenti cẽsetur. Cæterum opposita genera, summo generi, & medio illius, & opposito generi, quod medium quidem est, & eius speciebus, & indiuiduis optimæ confertur: vt brutum animal genus quoddã est animalis: de cuius quidem temperie quærere possumus quatenus est compositũ ex eleméris, quatenus animatum, vel hominis vel Socratis respectu. Eodem modo species cum generibus suis, & mediis generum, speciebus oppositis, & illarum mediis, & indiuiduis conferuntur: cum suis veró indiuiduis non itẽ. Porro indiuidua omnia omnium specierũ ad omnia conferri possunt, nẽpe ad omnia genera, ad omnes species, & omnia media, & ad omnia indiuidua. Optimè enim quęremus cuius temperamenti sit Socrates, vt corpus est compositum ex elementis, vt animatum, vt animal, vt homo. Item respectu medij, quod in genere corporum compositorum ex elementis, animati, inanimati, animalis, plantæ, hominis, bruti, Platonis vel alterius indiuidui collatione. Nec illud quidem ignorandum est, omnia prædicta sibi ipsis mutatis conferri posse, vt animal viuum cum mortuo, sanum cum ægroto, & sic de reliquis. Ex quibus quidem patet, quę possint, & quot modis singula aliis conferri. Iam veró cum omnia prædicta dicantur temperata, calida, frigida, humida & sicca, vel propriæ temperaturæ ratione, vel ex collatione: multis autem modis singula, vt ostendimus, conferri possint: illud explicandum occurit, quot modis temperies fieri dicatur, & cuius respectu de singulorum temperie pronunciemus.

tio ad quæ fieri posit.

Oppositorũ generũ collatio ad quæ fieri posit.

Indiuiduorum collatio ad quæ fieri posit.

Omnia cum seipsis mutatis comparari posse.

Temperatũ quot modis dicatur.

Egimus ex nostra opinione superius de hac re. Nunc verò cum nihil referat ad presentem tractationem quærere quod est exactum, Galenum sequentes dicemus temperata, quædam esse ad pondus, alia ad iustitiam, alia ex collatione: intelligimus autem illud temperatum esse ad pondus, quod æqualem omnium elementorum portionem in se habet, cuius generis in corpore nostro creditur esse, quantum sensus iudicare potest, cutis volæ manus, & ipsorum digitorum. Porro medium illud statuimus temperamentum tanquam regulam, ad quam respicimus, cum expendere volumus, quanta sit portio singulorum elemẽtorum in singulis partibus: hac enim ratione dicimus ossa, ligamenta, cartilagines, neruos, frigida & sicca temperie constare, quòd scilicet plus frigidi & sicci & terrenæ substantiæ obtineant, quàm ea cutis manus. Sic partes, quæ ea molliores sunt, humidiores: quæ calidiores sunt, calidiores: & vt vno verbo dicam, omnes excessus partium, cum mixtionem elementorum expendimus, ad cutem facta collatione pronuntiamus. Est alia tẽperies, quę ad iusticiam dicitur, quę recta & iusta est, prout conuenit singulis partibus rectè affectis. Partes autem singulæ debent habere temperiem, quæ sit apta ad proprias actiones edendas. Quare cum singulæ partes actionibus differant, eadem non potest esse omnium temperies, sed necesse est in aliquibus plus inesse calidi, aut frigidi, aut humidi, vel sicci: propterea ad pondus temperatæ illæ esse nequeunt, sed habebunt optimam, & iustã temperiem, quãdo eam obtinebunt, quæ omnium sit cõuenientissima ad próprias functiones exercendas: à qua cum deflectũt, intemperatæ cẽsentur. Eadem est ratio de toto, quæ de partibus. Nam vt diuersæ sunt hominis actiones ab actionibus aliorum animalium, ita & illius forma & temperies diuersa est. Atque hæc commemoranda fuerunt, vt sequens disputatio cum præcedentibus cohærere possit. De his verò, ad quæ collatio fieri debet, ita scribit Galenus lib. primo de temperamentis. Siquis, inquit, interrogetur quomodo calidum aliquid dicatur, si apte respõdere velit & non decipi, necesse est eum omnia calidi significata, & ea, ad quæ collatio fieri potest, enumerare, & postea sciscitari quomodo, & ad quid collatione facta, calidum illud

illud vocare velit. Verum hæc regula mihi parum artificiosa, & laboriosa multum esse videtur: nihil enim hoc modo in arte nostra certò affirmare poterimus: Nunquam enim temperamenti calidi signa, causas aut curationē, vel cōseruationem scribere poterimus, nisi semper repetita hac multiplici & varia significatione, & collatione: id quod cum non faciamus, constat iam positum esse id, ad quod referimus, quod calidum vel temperatū pronunciemus. Quid autem illud sit, iam expendamus. Porro ex modo interrogationis intelligim⁹ sæpe ad quid sit respiciendum. Age enim si quis de Socrate ad hunc modum petat, cuius temperaturæ est hoc corpus, quis nō videt respiciendum esse ad mediū quod inter corpora statuitur: quod cum ex pari portione elementorum conflatum ponatur, calidum & humidum pronuntiandum est, de quo agitur: quoniam in eo hæ qualitates præualent. Siquis autem de eodem petat, cuius temperaturæ sit hoc corpus animatum, eadem ratione ad medium, quod inter corpora animata ponitur, respiciens qui respondet, pronunciabit. At cum sit perfecta species inter alias oppositas, (vt postea ostendemus, cum adhuc de medio agem⁹) erit animal inter corpora animata optimæ temperaturæ, quoniam ipsum est mediū. Sic sanè si quęratur cuius temperaturæ sit hoc animal loquendo de Socrate, cum inter animalia homo sit medium, Socrates autem homo, etiā optime temperatum dicitur. At verò si quis interroget cuius temperamenti sit hic homo, protinus ad mediū, quod in humana specie constituitur, spectandum est, temperatusq; iudicabitur, si idem sit cum medio: intemperatus autem, si diuersus, & calidus vel frigidus ab excessu scilicet illius qualitatis, quæ exuperare agnoscitur, appellabitur. Quòd si ille petat cuius temperamenti sit Socrates, vt Socrates est, cum Socrates nullam habeat temperiem, nisi quatenus est homo, idem quæret cum alio, qui petebat cuius temperamenti esset, quatenus Socrates homo erat, idem quoque respiciendum, & respondendum. At vero si quis quærat quale habeat temperamentū respectu contrarij generis contrariarum specierum, & indiuiduorum, vt inanimati corporis, bruti, leonis, & huius, vel alterius leonis, optimi temperamēti semper censebitur, quoniam

Regula Galeni, qua docet quomodo respōdendum sit de temperamento rerum, notatur.

Methodus respondendi de temperamēto cuiuscunque rei, & primò de temperamēto totius.

semper medium est. Respectu verò alterius indiuidui eiusdem speciei, vt Platonis, vel suimet mutati, talẽ pronunciabimus esse, qualem excessus, varietasque naturæ ostendet: vt iuuenem Socratem calidiorem seipso puero, quòd sensus & alia signa id ostendant. De aliquo verò leone si quis petat cuius temperamenti sit, vt corpus est compositum ex elementis, calidum & humidum eodem modo dicetur. Si verò postulet cuius temperamenti sit hoc corpus animatum, admonemur esse respondendum quod sit temperatum: quoniam hoc animal est. Si verò interrogemus de eo, cuius temperamenti sit hoc animal, calidum & siccum pronunciabimus, quoniam homine calidior & siccior est leo. At si postulemus qualem temperiem habeat hic leo, calidus vel frigidus aut temperatus dicetur, prout cum temperie leonis temperati, medij in sua specie consentit, vel discrepat. Si quis præterea quærat cuius temperaturę sic hic leo respectu alterius leonis, vel sui ipsius mutati, talis dicetur esse, qualem excessus ostendit. Quòd si cum alio animante conferatur, siquidem cum specie, quæ media est totius generis, nempe homine, idem respondendum, vt diximus esse faciendum, cum quærebatur, qualis esset illius temperies, vt animal. Nam eadem est diuersis nominibus explicata interrogatio, cum in vtraq; quæratur, qualis sit respectu medij, quod statuitur in genere animalium, sitque illud homo, inuenietur male temperaturæ esse, & calidioris sicciorisque, quoniam ita habet ad hominem collatus.

Species quæ dicatur melioris esse tẽperamẽti.

Si verò cum aliis animalibus collatio fiat, aut meliosis temperaturæ, aut deterioris, vel calidioris, vel frigidioris inuenietur: si quidem animal alio animali perfectiorem habet, aut deteriorem temperiem: id quod ex medio, quod statuitur in vnaquaque specie intelligitur. Nam quæ medium habent perfectius, ea quoque perfectiore temperie donata censentur. Sumitur autem medium, vt postea ostendemus, in vnaquaq; specie ex propriis actionibus: vnde meliorem temperiem ea species habere dicitur, quàm alia, quæ meliores edit actiones. Cæterum quod de animali dictum est, & idem de plantis dicendũ, & partibus illarum: Ac ne eadem sæpius repetere cogamur, cum eadem plane sit ratio in plantis, quæ est in ani-

Methodus respondendi de temperamento singularum partium.

malibus, sufficiet in partibus docuisse eandem etiam esse rationem. Igitur si quis os, & tibię Socratis statuat, & quærat cuius temperamenti sit hoc corpus, frigidi & sicci dicetur esse: quod plus frigidi, & sicci habeat, quàm calidi & humidi: vel vt medium, quod in genere corporum temperatorum ex ęquali elementorum portione mixtum statuitur. At si quis petat cuius sit temperamenti hoc corpus animatum, vel pars animalis, optimi dicet. Vt. n. totum animal medium erat, sic & illius partes cum aliorum partibus collatę. Eodem modo, vt hominis pars est, optimi temperamenti fuerit: Vt verò os, & tibiæ os, & hominis tibiæ, ad medium, quod etiã statuitur inter ossa & tibiæ, & hominis tibiæ ossa, collatio faciẽda est: Vt pars verò cuiusdam hominis facta interrogatione, respondendum est facta collatione ad medium, quod inter hominis partes ponitur: Est autem, (vt postea ostendemus) in hac re nõ cutis, sed alia pars. At verò cum simpliciter, & non indicato ex interrogationis eo modo, quid spectare debem'; vt si quis petat cuius temperamenti sit Socrates, aut animal: aut si etiam sine interrogatione pronunciet de temperie alicuius rei, quemadmodum describimus signa animalis, vel hominis, vel Socratis tẽperati, non ita cõstat ad quid respiciẽdum sit, cum nihil de hac re Gal. tradat, quod omnibus sit commune. Mihi autem videtur cum de genere aliquo agitur, spectari medium summi generis, quod ex æquali mixtione elementorum temperatum ponitur: cum de specie, medium proximi generis: cum de contentis sub specie, medium speciei: sic enim animal omnes scribimus esse calidum, quòd in eo calor exuperet, qui pari portione in medio summi generis cõpositi cum aliis qualitatibus temperatur. Leonem verò calidum & siccum, hominis siue medij generis animalium collatione: biliosos homines, calidos: pituitosos, frigidos. Sic Socratem & Platonem, quòd bene temperato homine calidiores frigidioresq; sint. Eadem ratione in partibus, genus aliquod partis, vt os frigidum, & siccum appellamus, quòd æqualem mixtionem non habeat vt medium summi generis, sed in eo frigiditas, siccitasq; præpolleat: os verò leonis calidũ & siccũ, quòd in eo humanũ os vincat: huius vel alterius leonis os frigidũ, vel calidũ, si frigidius

Secundus modus respõdendi & statuendi de temperie rerum.

vel calidus sit, quàm conueniat ossi tẽperato leonis. Atq; hæc satis quidem de his, ad quæ collatio fieri potest, & quæ cum aliis cõferuntur. Hactenus probauimus ex Gal. duo esse media, siue duas temperies moderatas, ad quas totum ipsum corpus, & singulas corporis partes collatas pronunciamus, temperatas, vel intemperatas, calidas frigidas, humidas, & siccas: & vnum ex illis mediis diximus esse temperatum ad pondus, idest ex pari elementorum portione, & nihil esse in rerum natura quantum sensus deprehendere potest, quod magis eam temperiem ostendat, quàm cutis, quæ intrinsec⁹ digitis superducitur. Itaq; ad illam esse respiciendum, cum temperiem rerum expendimus, quatenus sunt corpora ex elementis temperata: alterum verò esse medium ad iustitiam temperatum, in quo non æqualem elementorum portionẽ ponimus, sed eam quæ iusta sit pro cuiusq; partis conditione, in qua consideramus temperiem qualem res postulant aptam ad sua officia exercenda: hoc medium in omni genere rerũ quæ actiones edunt, Galenus statuit hominem esse: eum enim omnium perfectissimas actiones edere: & propterea eum merito optimam temperiem sortitũ à natura. Igitur duo duntaxat esse media, ad quę alia omnia conferri debeant ex Galeno patet, cutem nempe internam manus hominis, & ipsum totum hominem. Verum ratio docet alia adhuc esse addenda media. Nam vt homo inter animata corpora & animalia medium reuera est, cum de aliorum temperie iudicare volumus, quatenus animata sunt & animalia: ita cum inter bruta animalia, aut inter plantas expendere volumus, quænam meliore aut deteriore, aut calidiore, vel frigidiore, vel humidiore, vel sicciore temperie sint prædita, ad hominem non potest fieri collatio, quia temperiẽ non habet inter bruta & plantas ad actiones illorum edendas aptissimam. Quod nam igitur erit medium in diuersis speciebus? non aliud (meo quidem iudicio) spectamus, quam eam speciem, quæ respectu aliarum oppositarum omnium est perfectissima. Nã vt in genere animalium homo optimam temperiem censetur habere, quia perfectissimas edit actiones: ita in genere brutorum, species vna aliarum regula est, quæ præstantiores actiones edit sitque si placet leo: ad hũc ergo respi-

Mediũ cum agimus de temperie ad pondus quid sit.

Mediũ cum agimus de temperie ad iustitiã quid sit, in vniuersa rerum natura.

Medium inter bruta quod nã sit.

cientes dicemus alia bruta esse calida, frigida, humida, sicca, quæ scilicet excedunt aut deficiunt in suis qualitatibus alio modo, quam temperies leonis habet. Ita in plãtis vna ponenda est aliorum regula, ad quam reliquarum temperiem conferamus. Vt aũt inter species semper medium est, illa quę prestat aliis: sic in vna specie, indiuiduũ, quod perfectissimas actiones edit, temperatissimũ & regula aliorum est censendum: & prædictorum partes, aliorum partium erunt regula. Aliud præterea medium inter partes corporis statuendum est, ad quod respicientes, meliorem aut deteriorem ad iustitiam iudicamus esse aliarũ partium temperiem. Etenim cutis medium quidem est ad pondus, non tamen ad iustitiam. Nam si eas partes iudicamus meliore & iustiore temperie donatas, quæ perfectiores edunt actiones: nemo sane dicet cutem esse huiusmodi partem & regulam. Nam cerebrum, cor, hepar, longe maiorem dignitatem in corpore, quam ipsa cutis obtinent. Ergo pars vna ponẽda est in corpore, quę ob suas actiones agnoscitur dignitate, & temperie reliquis præferenda, sitq; illud, si placet cerebrum. Ad id ergo respicientes dicemus alias partes meliore, aut deteriore temperie præditas, quæ similem, aut dissimilem ei temperiem obtinent. Ex his iam patere puto quænam, & quot sint quæ temperata intẽperata, calida, frigida, humida, & sicca dicantur: quot modis præterea, & ad quid respiciẽtes res dicantur, temperatæ, intemperatæ calidæ, frigidæ, humidę & siccæ: bonum igitur cerebrum habebit temperiem ex quatuor qualitatibus talem, qualem postulant bonæ actiones cerebri.

In vna specie quod medium sit ponendum ad iustitiam.

In partibus quod mediũ ad iustitiam sit ponendũ

Omnia que diximus habebit moderata.

Ex dictionis serie (per omnia) necesse est vt intelligat capitis figurã, magnitudinẽ, orta à capite, nec nõ sensitiuas, motiuas, & principes facultates: hæc enĩ omnia dicta sunt. Verum ratio aliter suadet, nã vt figura forte fieri nõ potest apta secundũ naturã absque bona temperie: ita magnitudo excedere potest, etiã si temperata est materia, ex qua caput est confectũ: quod & ipse Galen. antea docuit. Eodẽ pacto, quæ oriuntur à capite, illi⁹ magnitudinẽ aliquãdo sequũtur. Ergo maguitudo & paruitas capitis mo-

deratã temperiẽ ſemper nõ comitãtur. Præterea ſenſitiuę & motiuæ operationes cũ non pendeãt à ſolo principio, ſed partim etiã à ſuis inſtrumẽtis, ſi bene habẽt, non ſolũ temperiẽ cerebri, ſed etiã ſuorũ inſtrumentorũ rectã cõſtitutionẽ oſtendũt. Illorũ verò vitia, in ſolis inſtrumẽtis nõ vitiato cerebro cõſiſtere valent. Requirũt etiã (vt diximus) principes facultates præter tẽperiem cerebri, eiuſdem quoq; ſtructurã moderatã, & natiuũ calidũ influens bene affectũ. Quòd ſi ingeniũ (vt ille tradit) ſequitur tenuitatẽ & craſſitiẽ ſubſtantiæ cerebri, erunt & illa quoq; præter temperiẽ addenda. Illud tamẽ verum ſemper erit, bonam neceſſario ſubeſſe temperiẽ, ſi illæ actiones recte peragũtur: nõ tamen cõtra fit, vt tẽperiẽ neceſſario damnare oporteat, vbi huiuſmodi functiones ſunt vitiatæ. Nam vt bona actio nequit fieri abſque concurſu omniũ cauſarũ, quæ neceſſariæ in eo opere agnoſcũtur: ita vna ex cauſis labefactata, actionẽ ipſam vitiari cõſtat: valet ergo argumentũ de tẽperie affirmatiuè, nõ autẽ negatiuè.

Et excrementa, quæ per palatum, vel aures, vel nares, vel oculos expurgantur, hæc quoque moderate ſe habent.

De excrementis cerebri diſputatio.

Præter ſigna prædicta, alia addit ex excrementis, ex quib⁹ bona cerebri tẽperies indicari poteſt. In qua quidẽ re illud primũ expẽdere oportet, quęnẽ ſint excrementa cerebri: deinde per quos meat⁹ excerni debeãt excremẽta cerebri tẽperati: præterea quomodo moderata intelligat huiuſmodi excremẽta: poſtremo an ad huiuſmodi excremẽtorũ moderatũ effluxũ requiratur ſolũ bona cerebri tẽperies. Porrò ſunt qui putẽt præcipuũ cerebri excremẽtũ eſſe pituitã, quã expuim⁹, & ẽmũgimus: illã enĩ illic gigni, & cerebrũ eſſe illius ſedẽ. Verũ aliter res habet. Nã ſcribit Gal. lib. 3. meth. in omni concoctione corporis duo fieri genera excrementorum. Vnum tenuius, alterũ craſſius, & ea perfecta concoctione, ſua excrementa ſeparari ab eo, quod vtile debet manere in corpore, & foras tandem excerni, vnde & excrementi nomen natum eſt. Quod ſi ita eſt, pituita quæ per venas fertur commixta cum aliis humoribus, excrementum non eſt: propterea

quòd cum aliis humoribus mixta eſt, tanquam neceſſaria ad temperiem humorum faciendam, & nutriendas ſingulas corporis partes: quæ vt conſtant ex quatuor humoribus, ita eoſdem poſtulant ſimul mixtos ad propriam nutritionem. Ergo pituita non eſt excrementum concoctionis, quæ in cerebro perficitur, nimirum cum humor ſit, qui per venas cum aliis ad cerebrum fertur, genitus in hepate, vnà cum aliis ex alimenti portione frigidiore, & humidiore: quęnam ergo propria habebit cerebrum concoctionis, quæ in eo fit, excrementa: non alia quidem poteſt habere quàm aliæ partes, quæ ad publicam cõcoctionem à natura non ſunt deſtinatę: cuius generis ſunt, ſolus ventriculus, & hepar. Hæ enim partes, cũ plus concoquãt, quàm illis ſit neceſſarium, plura quoque, & alterius generis procreant excrementa: Ventriculus quidem ſtercus, & vrinã: hepar bilioſum humorem, & melancholicum: Reliquæ verò omnes corporis partes cum ex eadem maſſa humorum nutriãtur, nempe ex eo, quod ab hepate per venas mittitur, & à ſingulis membris trahitur, eiuſdem generis habent excrementa, vnum craſſius, quod veluti ſordes quædam eſt: Alterum eſt halituoſus quidam vapor. Sordem ſuam partes vicinę cuti, ad eam extrudunt, & ea eſt, quæ camiſias tingit, & ex cute capitis depectitur, tanquam furfur quidam. Aliæ verò partes, quæ ſitum habent in corpore profundiorem, per interiores corporis meatus (vt mea fert opinio) hoc genus excrementorum extrudũt. Verum (vt antea oſtendimus) pars huius excrementi quæ viſcoſior eſt, materia fit pilorum. Vaporoſum verò aliud excrementem per cutẽ videtur ab omnibus partibus prodire ex propria ipſius inclinatione. Porrò huius excrementi exeuntis à noſtro corpore, & mixti cũ aere, odore commoti canes, dominos ſuos agnoſcũt, ſequuntur, & amiſſos inueniunt: inimicos vero, & feras venantur, & perſequuntur. Itaque cerebrum non alia debet habere excrementa propria magis, quàm pulmo, cor, caro, & etiam ipſum iecur, & ventriculus, quatenus poſteà nutriuntur, rurſus elaborata adhuc portione illius maſſæ humoris, appoſitæ ſingulis ſuis particulis, quam in concoctione neceſſaria pro toto corpore primo elaborarunt. At ſi ita res habet pituita qua per oculos, nares, & os emittitur,

aut per neruos ad alias partes descendit, aut alio modo subiecta membra afficit, cerebri non est excrementum. Quod & ex eo etiam intelligere possumus: quia nemo vel temperatissimus, aut siccissimus caret vnquam proprijs suis excrementis, vt quæ necessario ex parte dissimili, quę est in alimento post concoctionem resultant. Pituitam verò à cerebro multi sunt, qui nunquam emungunt, vel expuunt, aut certè non pari, sed longè diuersa mēsura, & qualitate quod non contingeret (vt dixi) si esset naturale, & proprium ipsius cerebri excrementum. Multo magis illi aberrant, qui persuasi ex vulgari medicorum opinione credunt huiusmodi pituitam ex vaporibus ascendentibus à ventriculo, & alijs partibus subiectis, & postea concretis in cerebro, pluuiæ modo gigni. Nam ex vapore res crassa, & vissida cuiusmodi est sæpe pituita, fieri nequit, præsertim in cerebro actu calente. Ad hæc cur cum omnes concoquant in ventriculo, & hepate alimenta, eodem modo pituitam non emittunt à cerebro? Igitur nec in cerebro gignitur pituita, tanquam proprium eius partis excrementum, nec ex vaporibus concrescit. Sed quæ iam erat genita, & mixta cum aliis humoribus, & delata per vniuersum corpus, si forte inciderit in partes frigidiores, plane & æqualiter assimilari nequit: verum accepta ilius portione tenuiori, & calidiori, quod reliquum est, relinquitur, atque ita excernitur, & excrementum redditur: non vt id quod absoluta concoctione, & assimilatione relinquitur, vt inimicum ad illius partis nutritionem, sed vt quippiam iam genitum, quod ob suum vitiū absumi cum aliis æqualiter non potuit. Quapropter videmus pituitam in illis potissimum redundare, qui refrigerato sunt cerebro, aut plus alimenti frigidioris, aut etiā boni assumpserunt. Nam vbi calor planè vincere, & assimilare non potuit alimentum illud frigidius remanere, & popterea pituitam in eo superare necesse est. Vapor autem, & calor, & frigus, etiam externa pituitam commouent à capite, non autem eam gignunt. Ita ergo de pituita, quæ emittitur à cerebro censendum esse puto. Est aliud excrementi genus, quod per aures excernitur, sordes inquam illa flaua, & crassa, quæ naturaliter ab omnibus excernitur: eam non puto aliud esse, quam portionem

Pituitā quæ emungitur non fieri ex vapore refrigerato in cerebro.

illius excrementi crassi, quod in singularum partium concoctione prouenire diximus. Excernitur autem per cutis meatus ab aliis partibus. A cerebro autem, quod ossibus duris, & crassis vndequaque ambitur, nequit expirare: & propterea vtrinque colligitur, & per meat⁹ ad id à natura in auribus comparatos, expurgatur. Est igitur hoc excrementum ipsius cerebri, quia ex concoctione, quę in cerebro fit, gignitur. Amarum autem dicit esse Arist. lib. 3. de part. animal. quia inquit, vapor diu detentus, putrescit, & assatur. Mihi autem non videtur naturale excrementũ ex putredine fieri, quæ præter naturam est. Nec ex vapore gigni, quippe cum excrementi crassities, corpulentiorem quàm sit vapor, materiã, ex qua fiat, requirat. Quare mihi probabilius videtur, si dicamus huiusmodi excrementum procreari ex terrena portione alimenti, quæ priores concoctiones effugit & caloris vi tãdem assata est. Ex assatione autem res amaras fieri, & tandem salsas, docet mellis coctio, & bilis generatio: cui cum simillimum sit hoc excremẽtum, nequaquam dissimilem habebit generationẽ. Alterum ipsius cerebri proprium excremẽtum est vapor, qui insensibiliter ab eo, vt ab aliis partibus expirat. Pituita autẽ (sicut diximus) vt non est excrementum ipsius cerebri, ita non in sine male affectis, aut qui largiore, frigidioreque cibo, & potu vtuntur, vel alia ratione pituitam procreant, gignitur. Sed quæcunque sint excrementa, quæ à cerebro exeunt, moderate se habere intelligentur, cum moderatas qualitates, iustamque mensuram obtinebunt, & præterea eo modo, & tempore excernentur, quo moderata natura postulat. Non erunt ergo calidiora, frigidiora, humidiora & ficciora, quam exigat temperies ipsius excrementi. Eadem ratione nec in odore, colore, sapore, crassitie, tenacitate, aliquod erit vitium, quod mediocritatem corrumpat. Nullus erit in ijs excessus, nullus defectus. Hæc enim intemperiem necessario ostendunt in cerebro, nisi alimenti vitium sequantur. Quod si tardius per suos meatus exeunt, aut citius, quam oportet, nisi in meatibus aliquod vitium sit, culpandæ sunt facultates naturales, & cum iis intemperies. Cæterum cerebri propria excremẽta, non nisi per aures, & insensibiliter per cutim (vt diximus) exeunt. Pituita verò ipsa vias habet

Sordes biliosa quæ per aures extrahitur quid sit.

Aristot. opinio de excremẽto auriũ improbatur

Cerebri propria excrementa per quas vias ex purgari debeant.

paratas à natura, per os: & id est, quod expuimus: per nares, & illud est muccus, quem emungimus. Per oculos verò, in sanis, & benè affectis corporib' nihil excernitur, imo nec per nares aliquid emittunt temperata corpora. Solam enim expurgationem, quæ per os fit, sanis corporibus sufficere scribit Gal. libro octauo, de vsu partium, capite sexto. Quod si ita est, temere hic dici putarem eos, qui temperato sunt cerebro, & proinde omnium optimè affectus, excrementa emittere moderata per nares, & oculos. Nam si nulla debent per eas partes emittere, nec moderata, aut immoderata illa erunt: modus enim, & mensura in illis quęritur, quæ sunt. Vnde damnandi sunt medici qui cum vident non excerni excrementa per nares, iudicant aut cerebrum esse siccius, aut viam esse obstructam. Quod si contingat ob victum grauari cerebrũ, ita vt pituitã quoque per nares excerni sit necesse, nec in eo quoque casu moderata habebit excreméta cerebrum temperatum. Nam vt mediocrem vim habet agendi, ita excessus nequit planè corrigere, & mediocritatem assequi. Hæc nobis placet interpretatio. Aliam alij, si velint sequantur.

Galenus taxatur.

Atque ab his, quæ exrinsecus occursant, minimè lędetur. Quæ scilicet calefaciunt, vel refrigerant, vel humectant, vel exsiccant.

Sumit alia indicia ad dignoscendam moderatam cerebri temperiem, ab his, quæ extrinsecus lædere possunt: & ea inquit, sunt, quę extrinsecus calefaciunt, refrigerant, humectant, & siccant. Cerebrum enim, quod temperatum est, ab illis minimum læditur. Verbum enim ἥκιστα, duo significat, vt Gal. quodam in loco in Epid. admonet, minimè inquam, & minimum. Falsum autem est, temperiem mediocrem nequaquam lædi posse a prædictis causis. Verum autem est, minimum eam lædi: quoniam ad omnes causas magis habet rationem contrarij, quam vna ex alijs tempęraturis. Nam calida à frigido minus quidem læditur. A calido verò ipso magis, quam moderata temperies: quippe cum aduersus frigus ex repugnante contrarietate munimentum habeat. A calore verò facile trahitur ob similitudinem in morbosam temperiem.

Ergo aliæ intemperaturæ contrarijs ſuis cauſis facilius reſiſtunt, quam temperata natura. Hæc verò omnibus cauſis moderatæ: cæterum afficiunt cerebrum non ſolum, quæ alterant per primas qualitates, ſed etiam quæ agunt à tota (vt inquit Gal.) ſubſtantia, vel vt philoſophi aptius loquũtur, agunt per ſuam formam, cuiuſmodi ſunt venena: quæ ob ſuam contrariam formam vniuerſo corpori, aut aliquibus partibus obſunt. An etiam magis reſiſtet bona temperies his cauſis: mihi non videtur, quoniã nec ex robore, nec ex temperie repugnantia hæc ſumitur ſed ex ἀντιπάθεια & συμπάθεια, maiore, & minore. Id quod peſtes oſtendũt, illæ enim tẽperatiores aliquãdo inuadũt, & perimunt. Senes verò debiles, & intemperatos nequaquam attingunt. Aliquando tamen aliter fit pro natura, & forma ipſius peſtis, quę maiorem, aut minorem habet analogiam cum quibuſdam temperaturis. Prætermiſit ergo Gal. ea, quæ agunt à tota ſubſtantia, quia nihil perpetuum habet magis, quam alia, mediocris temperies. Eadem ratione quæ vulnerant, contundunt, aut alio modo violentius agunt, non minus lædunt temperatum cerebrum, quàm intemperatum. Poterat autem Gal. illa etiam comprehendere, quæ intrinſecus aſcendunt ad caput, & cerebrum lædunt? Cuius generis ſunt vapores frigidi, calidi, humidi, & ſicci, multi, & craſsi. Eos enim ęgrius fortè admittit temperatum cerebrum, & admiſſos facilius vĩcit, & concoquit, niſi in concoctione plus poſsit calida. & humida temperies. Videndum præterea eſt, ne temperatum cerebrum damnemus, eo quod ob cutis, & oſsium capitis raritatem, & tenuitatem facile læditur ab extrinſecus alterantibus. Sunt ergo animaduertenda illa, quæ annotauimus ſuperius, vbi generatim notas tradidimus, ſumptas ab his, quę extrinſecus agunt.

An tẽperies bona magis reſiſtat venenis aliis.

Talibus igitur, capilli, cum adhuc ſunt infantes, ſubruffi. Quum vero pueri, ſubflaui. Quum iã adoleuerint, flaui fiunt.

Proſequitur ſigna temperati cerebri ex colore pilorũ. De qua re operæpretium eſt hoc loco communem tractationem inſtituere, vt ea, quæ poſtea dicentur, de coloribus pilorum in ſingulis partium temperaturis, ex hoc

Arist. opinio de coloribus pilorum. loco sua principia sumere possint. De qua quidem re scribit Arist. libro quinto de generatione animaliũ, vbi tradit in cęteris animalibus, cutis naturam, causam esse, vt illa vnicolora sint, & varia: in hominibus verò cutem nihil conferre, nisi ad canitiem, quæ ex morbo accidit, vt in vitiligine apparere dicit. Naturalem enim caniciem fieri ex putredine humoris facta à calore aeris ambientis. Reliquos verò colores, qui in pilis conspiciuntur, non apertè docet ex qua causa fiant. Nam aliquando pilos, pennas, & cutes gigni scribit, & variari ob varios motus, & excrementa alimenti. Aliquando verò in externas causas reijcit rationem pilorum, quum scribit aquas calidas pilum facere album, frigidas verò nigrum. Aristotelis opinionem alij comprobant, qui putant agricolarum, & pastorum pilos albescere, quod à calore externo afficiantur. Sicca enim à calore albescere, humida verò nigredinem contrahere, pinguia autem magna ex parte fulua, aut flaua, aut alba reddi, cum multum contineant aeris, vt gummi resinæ, adipes, camphora. *Galeni sententia de coloribus pilorum.* Galenus verò lib. 2. de temperamentis causam omnium colorum, qui in nostris pilis apparent, refert, vel ad vaporem, vel ad humorem. Album enim fieri ex pituita: alios verò colores fieri ex vapore fuliginoso, plus, vel minus adusto. Verùm Arist. opinio mihi probabilior videtur. Nam Æthiopes cuiuscunque ætatis, & temperaturæ fuerint, pilos habent nigros, non ab interno humore, vel vapore, sed ob vehementissimum solis ardorem, qui illos torret. Quinetiam mulieres nouerunt aquas diuersorum locorum, diuersos facere in capillis colores. At verò si vnicam materiam pilorum ponit ex vapore fuliginoso: quo pacto postea Gal. albũ colorem in illis tradit fieri ex pituitoso humore? Non enim pituita potest id facere, nisi pilorum materiam suppeditet. *Authoris opinio de colore pilorũ.* Quare rectè (vt puto) nos superius ostẽdimus pilos fieri, partim exterrestri excremẽto, quod in tertia cõcoctione prouenit, internarum, & externarũ partium: quod vapor attollit, & natura etiã expellit ad supernas, externasque parteis: partim verò ex pituitoso, muccosoq; humore, cuti naturaliter subiecto, & pro huius, vel illius exuperantia, color in pilis variatur. Verũ antequã vltra progrediatur nostra tractatio, vt intelligamus, quantum cõferre

possint signa, quæ sumuntur ex pilis, ad partium temperiẽ dignoscendam, operæ pretium esse puto hoc loco tractare, an ex pilis possimus totius corporis, partiumque singularum, & præsertim cerebri temperiem dignoscere. Scio omnes Medicos Galeni & aliorum medicorũ authoritate cõmotos, id habere tãquam firmum, & ratum. Verũ qui rationum momenta sequuntur, aliter fieri agnoscent. Nã si naturam pilorum, & omnium differentiarũ, quæ in illis notãtur, causas excutiamus, inueniemus profectò capitis pilos cerebri temperies, & mutationes nequaquam sequi. Docet enim Gal. pilorum materiã esse vaporem fuliginosum, qui in cute hæret, tandemque illã perforat, & in trãsitus difficultate, eam, quam videmus in illis esse, formam recipit: quæ quidem mutatur pro excrementi illius, & cutis varia conditione. Atqui nec excrementũ illud nascitur à cerebro, à quo tot capilli, & barba fiũt: nec per cerebrũ transit. Nec verò cutis ipsa capitis commune quidpiã habet cum temperatura cerebri. Mirum profectò esset, si cerebrum frigida pars, & humida tantum procrearet excrementum, quantum requirũt pilorum multitudo & incrementum: sic enim oporteret reliquas partes corporis, quæ calidiores, sicciorésque sunt, & maiorẽ substãtiæ molem obtinent quàm cerebrum, in cute sibi obiecta, & supertẽsa, comam gignere, & alere multo maiorẽ, quàm videamus in capite, & barba. Cur ergo hepar, cor nates, plures, & longiores, & crassiores non habent pilos, quàm caput? Addo quod Gal. in lib. 10. de vsu part. scribit materiã pilorũ capitis, magna sui parte à toto corpore cõsurgere, tã quam siccę exhalationes, quę suapte natura superiora loca petũt, mirum enim & perpetuum oporteret esse in cerebro ardorem, & ignem, qui tantam fuliginem à seipso excuteret. Quod si hęc fuligo transiret per cerebrum crassum, viscidum, densum, cur in eo nõ fiunt tumores præter naturam: vel perpetua deliria, aut saltem non sentitur ardor: vel non consumitur, quæ in eo est pituita: aut in dissectionibus non apparet cerebrum infectum, & maculatum ex ea fuligine? Sed per quã, quæso, viã ei pateret aditus? nullus certe alius est idoneus nisi per suturas. Nã ossa alibi solida, dura, & densa, imperuia sunt crassæ materiæ: quandoquidem nec etiam probabile est, vapori tenui &

Quæstio an ex pilis tẽperies corporis dignosci possit.

halituoso viam dari posse. At si solùm per futuras transeunt ea excrementa, pili solum in cute, quæ futuras tegit, aut certè in ea parte maximè abundarent, nec vnquam caluities illic fieri posset. At in occipite, & circa tempora plurimi pili fiunt, qui nunquam decidunt. Vbi autem sunt, recta, & coronalis suturæ, raræ, & latæ, pauciores sunt pili: vnde calui ea parte potissimum fiunt homines. Non ergo per internas parteis ossium, nec per cerebrum ipsum transit materia pilorum, quæ ab internis partibus attollitur: sed per venas, & arterias, quæ extrinsecus sub cute feruntur. Quid ergo possunt pili ostendere de temperie cerebri, si illorum materia in cerebro non fit, nec illud attingit? At nec cutis natura cerebri temperiem sequitur: fit enim illa dura, mollis, crassa, tenuis, pro natura sanguinis, quo nutritur, & propria sua temperie. Rara autem, & densa ob qualitates externarum causarum, vel ipsius quoque sanguinis ex quo nutritur. At sanguinis mutationes, hepatis, & cordis temperiem sequuntur. Sed aliis argumentis hanc opinionem conuellamus. Nam si capilli, & barba sequuntur temperies cerebri: cur ferè omnes homines ætate declinante, vel etiam florente, nigros illic habent pilos: cum tamen plurimi ex illis cerebri temperie differant? cur præterea ruffi, qui ob hepar, & humores in eo genitos, tales sunt capillos quoque, & barbam per omnes ætates vsque ad senectutem habent ruffos, vt in Scotis apparet, qui omnes ferè tales habent pilos, non eandem tamen temperiem cerebri? Ego certè quicquid dixerit vmquam de hac re Galenus nunquam potui, nec alium puto agnoscere posse temperiem cerebri ex pilis. Nunc verò reddendæ sunt causæ colorum, de quibus mentionem facit in hoc textu. Scribit igitur eos, qui temperatũ habẽt cerebrum, in infantia, capillos capitis habere subruffos: & rectè quidem dixit, capitis: quoniam infantes pilos solum habent in capite. De his coloribus scribit Galenus in libro primo de cris. vbi dicit, ruffum colorem à flauo & pallido ita differre, quòd pallidus sit magis albus ruffo, & ruffus flauo: & quod ruffus magis ad album: & flauus ad spendidum magis vergat. Subruffum autem, & subflauum colorem, ait, representari, si sanguinis partem

Colorũ distinctio.

subtiliorem, & serosam, & bilē ruffam aquæ permisceas. Subpallidum ostendit color paleæ tritici. Hos colores, vt paulò antea notauimus, Galenus non ex eadem materia gignit. Nam album ex pituitoso humore: ruffum verò, vt qui. s. sit medius inter album, & flauum, ait fieri ex limo pituitosæ biliosęque materię: nigrum verò ex vapore cōuerso in exactam fuliginem: flauum ex vapore minus tosto: verum si vnica materia est pilorum, vt ille docet, vapor, quomodo pituita erit materia albi pili? & qualem, quæso, fæcem imaginatur ex bile, & pituita fieri? & quomodo niger, & flauus pilus fient ex solo vapore, ruffus verò ex solidiore materia? cur etiam ex fæce sanguinis, aut ex ipso sanguine, aut eius vapore non dicit fieri colorem aliquem in pilis? Nam si ex pituita abundante in corpore sumitur materia aliquorum pilorum, & colores, qui in illis apparent, cur eadem non dicemus fieri à sanguine. Addo quod si ab humoribus ipsis sumitur pilorum materia, & color, nequaquam licebit de temperie solidarum partium ex pilis iudicare. Postremò non est necesse vapores esse nigros, qui ex nigra materia, nec flauos, qui ex flaua consurgunt, vt ostendunt destillationes, quæ fiunt ex herbis, & aliis rebus vi ignis in vasis vitreis, aut plumbeis. Quis enim vidit vnquam virides vapores ex viridibus herbis attolli, aut ex pice nigros? & in quo, quęso, loco, in corpore, & quando torrentur illi vapores? An in ipso transitu momentaneo, dum ab internis partibus ad externas euolant? & quam ob rem nos sensibiliter non calefaciunt, si ita sunt torridi, & adusti?. Hæc quidem absurda sequuntur Galeni opinionem, cum nunc ex vna, te nūc ex alia pilos, & omnia quæ in pilis apparent, fieri scribit. Aristoteles ex humore rectius sentit pilos gigni: sed cum non explicet, ex quibus humoribus gigni possint, cogimur ab illius opinione recedere, cur enim ex sanguine non fient pili, sicut ex pituita, & humore melancholico? Quare persisto in ea opinione, vt credam pilos fieri ex terreno illo excremento, quod in tertia concoctione in singulis partibus gignitur, & postea miscetur cum eo pituitoso humore cum subiecto. Ita enim seruatur natura fragilis, & continua ipsius pili, & colores, & alię differentiæ, quæ in illis apparent. Nam vt bilis, & aliorum hu-

Causæ colorum pilorū ex Gal. expenduntur.

Authoris opinio de causis colorum qui fiunt in pilis.

morum qualitates, & cōſiſtentia mutantur ob materiam, quæ aſſumitur, & diuerſas temperies corporis: ita abſurdum non eſt, illud excrementum terrenum mutari ita, vt in quibuſdam ętatibus, & temperaturis nigrum ſit, in aliis verò alio colore, aliiſque qualitatibus prœditum. Quod quidem poſtea cum exactè miſcetur cum pituitoſo illo humore, ſubiecto cuti, differētias illas facit, quę in coloribus apparent, ſuperante plus, vel minus nunc vna, nunc alia materia. Non mirum ergo, ſi in infantia temperati, pilos habent ſubruffos: quoniam tunc recenter ex ſanguine concretum eſt corpus, & proinde excrementum, quòd in tertia concoctione gignitur, ſanguinis ichorem quendam refert. Ex tali enim materia cum exigua bilis portione mixta, & aquoſo, vel pituitoſo humore, talem colorem gigni, ex Galeno antea oſtendimus. Quum verò talis temperies fuerit in pueritia, ſubflauos reddet capillos: quoniam ſicceſcente corpore, calor iam acrior redditur, & propterea plus bilis gignitur, & excrementum etiam illud, ex quo pili fiunt, bilioſius quoque fit. Quum verò adoleuerit, hæc temperies, flauos, inquit Gal. reddit capillos: quod mihi admodum probabile non videtur, primùm quod non videamus aliquos in aliqua ætate flauos habere capillos, niſi temperiem planè bilioſam habuerint. Deinde quod Galenus libro primo de criſ. ſcribat flauum colorem fieri ex pura, & ſpendente vi ignei caloris ipſa bile. At ſi temperati, cum adoleuerint, talem procreant bilem, qualem quęſo, procreabunt, qui ab initio calidi, & ſicci eſſe cenſentur? Nam vltra flauum colorem, nullus alius eſt, qui purioris, & calidioris bilis certius ſit indicium. Cæterum omittit Galenus colorem pilorum, qui in iuuentute, & declinante ætate, in tali temperie eſſe debet. De qua quidem re videtur agere in ſecundo libro temperamentis, cap. quinto: vbi dicit capillorum nigrorum multitudinem indicare æqualem, ſiue temperatā cerebri temperiem. At ſi illi nigros habēt pilos, quales nā habebūt, qui natura bilioſi ſunt, aut melancholici? At ſi temperati in ea ætate ita adurunt humores, vt ex aduſtione nigri reddantur, quid facient alij, qui ab initio igneum habent calorem. Nos verò eę anguſtiæ non premūt, qui non per aduſtionem vuius humoris, qui primò

Subruffi pili cur fiant in infantia.

Subflaui cur fiãt in pueritia.

Flaui cur in adoleſcentia fiãt ex Gal.

primò ſuppallidus, deinde pallidus, ſubruffus, ruffus, ſubflauus, flauus, & tandem niger euadat: ſed ex naturali excremento, quod quotidiè in nobis gignitur ex eo, quòd relinquitur terrenum, in nutritione ſingularum partium, pilos gigni dicimus. Nam vt videmus pro varietate temperaturæ, & nutrimenti, ſordem, quæ tingit noſtras camiſias, nunc flaueſcere, nunc nigreſcere, vel aliis coloribus prædictis præditam: ita mirum non eſt, ſi pili, qui ex portione eiuſdem materiæ naſcuntur, progrediente ætate mutantur: & in eadem ætate ob diuerſas temperaturas, & viuendi rationes, colorem mutant. Igitur quia declinante ætate plurimùm humoris melancholici in omnibus gignitur ex ipſo alimento, non ex aduſtione alicuius humoris, ſed vi ipſius temperaturæ, quæ tunc viget frigida, & ſicca, non mirum, ſi illud quoque excrementum, ex quo pili fiunt, tunc atrum quoque euadit, vt in ſuperioribus ætatibus, eos colores referebat, quales erāt alij humores, & temperaturæ propriæ ſingulis ætatibus.

Authoris ſententia diuerſa à Galeno.

Mediique ſunt inter eos, qui omninò ſunt criſpi, & ſimplices.

Nunc Gale. ſigna proſequitur eiuſdem temperaturæ, ſumpta à pilorum figura. De qua quidem re agit Ariſt. in libro quinto de generat. animalium, cap. 3. & ſi non ſatis apertè hanc rem tractat. Ait enim criſpos fieri pilos ob fumoſam exhalationem, quæ ſua caliditate ſurſum, & ob terream ſubſtātiam deorſum fertur. Compoſita namque exhalatio ex ignea, & terrea ſubſtantia, diuerſos motus habet ob igneam enim portionem, ſurſum: ob terream, deorſum mouetur. Ex contrariis autem illis motibus, neceſſe eſt figuram pilorum intorqueri. Ergo ob naturā exhalationis, Ariſt. teſte figura pilorum variatur: quibus enim ex diuerſis naturis confecta eſt, criſpos illi pilos habent: quibus autem ex vna, vnicum motum affectante, ſimplices erunt. Ergo quibus calida ſolùm, aut terrea ſolùm, ſimplices erunt pili. Ab aeris ambientis tēperie mutari figuram pilorū, eodem loco teſtatur: ſiccus enim aër, inquit, euaporata humidiori portione, pilos contrahit, vt videmus fieri, quum iuxta ignem admouentur. Ad humoris abūdantiam, & paucitatem, pilorū figuram referri

Figuræ pilorum cauſæ ex Ariſt.

acceptam, eodem loco clara eſt ſententia. Scribit enim, ſimplici ſunt pilo, qui humore abundant: vnde Scythæ, quoniam humidi ſunt, tali pilo ſunt præditi: Æthiopes verò criſpo, quoniam ſicco ſunt cerebro, Galenus autem libro ſecundo de temperament. propter ſiccitatẽ temperamenti, vel propter meatuum, in quibus radicãtur, obliquitatem criſpos fieri pilos ſcribit, cum tamen poſtea in tres cauſas criſpitudinem pilorum referat, nimirũ in temperamenti ſiccitatem, meatus obliquitatem, exhalationiſq; imbecillitatẽ. Verùm ad Ariſt. opinionem illud dici poteſt, quomodo intelligere poſſimus, quorundam pilorum materiam conſtare ſolùm ex calida exhalatione. An non omnis pilus neceſſariò nõ habet terrenam materiã, & quid, quæſo, conferre poteſt ad figuram hanc pilorũ mixta hæc materia? Nã vbi ab cutim iam peruenit, quæ caput tegit, cogitur terrena, & ignea portio eundem motum ſequi. Præterea quod de humoris abundãtia ſcribit, dubium eſt, an ſcilicet intelligat humorem, ex quo pili ipſi fiunt, an illũ potius, quo cutis conſtat. Mihi videtur, vtrumq; intelligere poſſe. Nam vbi materia pilorum copioſa eſt, ea ſibi faciliorem mollitur viam per cutim: & hæc vbi mollis eſt, promptiorem tranſitum præſtat. Galenus verò ſi ſiccitatem noſtri temperamenti intelligit, & ipſius cutis, omittit cauſam criſporum capillorum, quæ ducitur ab aëris ſiccitate, & ardore: & poſita ſiccitate cutis, fruſtra videtur ponere aliam cauſam ex obliquitate meatuum. Hæc enim nõ aliter videtur fieri quàm ex ſiccitate inæqualiter conſtringente. Quare vt colligam immediatas cauſas, & inter ſe natura diſtinctas, dico pilos fieri criſpos, vel ob aeris caliditatem, & ſiccitatẽ, vel arte, quo modo mulieres ſuos capillos intorquent calamiſtris, vel ob meatus cutis obliquitatem, vel ob exhalationis imbecillitatem. Nam ab aere calido, & ſicco pilli intorquẽtur, ebibito eorum humore, poſtquam ex cute illi prodierunt. Eo ſanè modo, quo ignis eoſdem conuellit, & contrahit. Et hac de cauſa Æthiopes criſpo ſunt pilo. Cum vero meatus ob nimiam ſiccitatem ſunt conſtricti, obliqui, & excæcati redditi, exhalatio nequit per illos rectam viam ſibi moliri, ſed cogitur per anfractus ferri. Atque ita in radice pili cõtorquentur. Id quod etiam fit,

Gal. ſententia de figura pilorum.

Ariſtotelis & Gal. opinio expenditur.

Authoris opinio de figura pilorũ & primo de criſpis.

cum exhalatio est imbecilla. Vt enim debilis flāma sursum agi prohibita, in obliquum fertur: sic cum paucum est excrementum, vel debiliter mouetur ab eo, quod illud extrudit, vel attollit, viam rectam sibi parare nequit, sed in latus flectitur, & per obliquas, sed faciliores vias sibi exitum parat. Qualem verò figuram intus sumunt, talem foris retinent, dura enim, & sicca corpora, obliquaque facta, in rectum fingi nequeunt (inquit Galenus) nisi molliantur. Quod si hæ causæ veræ sunt, sequitur parum crispos fieri pilos, quibus aut tres hæ causæ parum admodum à mediocritate recedunt, nempè paulò siccior cutis est, & simul paulò imbecillior exhalatio, & aër paulò siccior, vel quibus vna ex illis plusculùm exuperat: vehementer autem crispi accidunt illis, quibus aut tres causæ coeunt paulò validiores, aut duæ adhuc, quæ maioré vim habēt, aut vna etiā validissima, vt in Æthiopibus apparet. Nam etsi inter illos dubiū non est, aliquos reperiri, qui cute sint humidiore, & abundent valida exhalatione, multoque excremento, ex quo pili fiunt, omnes tamen admodum sunt crispi, ob solùm aëris ardoré. Cæterum ex cōtrariis causis fiunt plani, & recti pili, nempe ex valida exhalatione, cutis mollitie, & aëris temperie quæ non sit admodum calida, vel sicca. Porrò videmus quosdam, habere pilos in fine diuisos, vel etiam in aliis suis partibus. Alios verò habere vnitos. Cuius rei causam nullus scripsit. Videtur autem mihi ea sumenda ex modo implicationis materiæ, quæ pilos gignit; fuliginosa enim illa excrementa, vel potius sordes illa, quam diximus esse materiā pilorum se se implicant, aliquando arctius, aliquando læuius cum humore glutinoso: atque ita pili, qui læuius glutinātur absumpto humore, quo cōiungebātur, diuiduntur ea parte, qua erant perperam glutinati. Alij verò indiuisi manent, qui tenacius sunt coniuncti.

Pili plani & recti à quibus causis fiat.

Cur pili sint diuisi in fine vel vniti

Non tamen facile caluitium patiuntur.

Quid caluities sit, & quæ illius causa, cur præterea aliqui caluescant, alij verò non, & quamobrē in certis partibus caluities contingat, in aliis verò nequaquam, & quę demum causa sit, cur senilis caluities corrigi nequeat, hoc loco à nobis docendum est. Porrò caluitiem non

Caluities quid.

vocamus esse, quando pili decidunt per morbos cutis, erosis radicibus pilorum à vitiosis humoribus, quos natura in ipsa cute gignit, aut ad illam eosdem extrudit, vt nobiliores partes expurget, vt in alopecia, & in vulgo dicta Pellarela ex lue venerea nata contingit, sed quæ ob senectutem fit, aut ob eas causas, quæ in aliis ætatibus idem efficiunt, quod illæ præstant, quæ in senectute caluitiem adferunt. Cæterum Arist. in libro quinto de generotione animalium cap. tertio caluitiem fieri scribit inopia calidi humoris, qualis præcipuè est humor pinguis. Vnde nemo inquit caluescit, antequam coire incipiat: & propterea addit mulieres non cauescere, quoniam earum natura similis est naturæ puerorum, quæ sterilis est seminalis excrementi. Qua quidem in re illud compertum non habeo, an non caluescant, qui ad extremam senectutem perueniunt casti. Deinde etiam si hoc fit, tamen hoc non accidit ob penuriam humoris pinguis: sed quia veneris vsus aliud facit, ad quod sequitur caluities, vt postea ostendemus. Pręterea falsum est mulieres caluitiem non pati, sæpe enim vetulas videmus pilis nudatũ habere caput, & hoc vitiũ alieno crine tegere. Quòd si fortè mulieribus id accideret, non tamen ea ratione puto contingere, quòd semen illæ nõ emittãt, vt Arist. putauit: nam id antea cum de generatione nostri corporis ageremus, abundè refellimus. Quid præterea confert humor pinguis ad pilorum generationem & conseruationem, dum in corpore est: aut ad caluitiem cum excernitur. Quod si aliquis est pinguis humor ad pilorum tutelam necessarius non tamen ille ex semine petitur: nec excreto semine ille simul exit: alioqui caluescerent homines in omni capitis parte nimirum cum vnam potius, quàm aliam non afficiat excretum semen: in temporibus non solet fieri caluities, nec in occipite, sed in sincipite. Sed re vera nullus est humor pinguis necessarius ad pili constitutionem; sed sufficit viscidus & pituitosus, qui cum naturaliter semper subest, & maximè in senibus abundat. Aut si absque humore pingui pili non constant, vt apparet in tabidis, qui consumpto humore viuentibus proprio calui redduntur: tamen humor hic non est vt materia pilorum, sed vt caloris subiectum, qui materiam pilorum procreat. At verò

Caluities quomodo fiat ex Aristotele.

Galenus in ſecundo de tẽperamentis aliter ſtatuit de caluitie, illam enim fieri ſcribit ob ſiccitatem cutis. Quemadmodum (inquit) quum terra exſiccatur, herbæ decidunt: ita & pili in cute arida & ſicca conſiſtere nequeunt. Verum non eadem eſt ratio de ortu, & caſu herbarum & pilorum: nam Solis ardor, aut vehemẽs frigiditas, quidquid extat in terræ ſuperficie, abſumit. Cutis verò noſtra etſi rugoſa eſt, cum peruenimus ad ſenectutẽ, tamen adhuc eſt mollis, & multo humore perfuſa. Prætereà videmus ſenibus decidere pilos in cruribus, brachiis, & vniuerſis partibus corporis, in quibus tamen nemo cutis tantam ariditatem agnoſcit, quæ pilos abigere poſſit. Caluescunt Eunuchi, in quibus humor abundat: necnon Iuuenes, in quibus ſiccitatis non poteſt eſſe tantus exceſſus, vt cutis illorum ob ariditatem inepta fiat ap pilorũ generationem & conſeruationem. Non ergo ſiccitas per ſe cauſa eſt caluitiei. Quod cum videret Mont. dicit ob id ſenes caluitium pati, quoniam eorũ cutis ob ſiccitatẽ latiores meatus aſſequitur, in quibus pili firmari non poſſunt. In qua quidem re non ſolum rationi, ſed etiam experiẽtiæ repugnat. Nam ſiccitas ſine humore raritati repugnat: raritas enim non fit ſine diſtenſione, & dilatatione quadam, cui ſiccitas refragatur: quod oſtendit terra, quæ quoniam eſt ſicciſſima, eſt denſiſſima. Prætereà ſiccitatis non eſt rarefacere, ſed caloris, vt Gal. oſtendit in libris de ſimplicib. Corpus autem, quod rarefit, nec ſiccum, nec humidũ nimis eſſe debet. Illud enim dilatari, & rarefieri nequit: in hoc verò concidunt meatus, nec multi & ampli ſeruãtur, vt rari corporis natura poſtulat. Addo quod cutis ſenum rugoſa tangitur, & videtur: Id quod aduerſus raritatem facit: nam ex rugis meatus occluduntur. Igitur cutis ſiccitas & durities aliquid quidem confert in ſenibus ad caluitiem: ſed præcipua huius rei cauſa, tum in illis, tũ aliis omnibus ſumitur ex penuria excrementi terreni, & ſordidi, ex quo diximus pilos procreari, vt Gal. in decimoquarto Meth. cap. 18. apertè oſtendit, vbi ita ſcribit: ſiquidem oſtẽſum in his eſt, quod ex ſuccis, qui per cutẽ tranſpirant, quod limoſum eſt, id pilos tũ à principio gignit, tum de cætero veluti ſuccreſcendo auget. Hoc igitur quoties vel prorſus periit: vel redditũ eſt vitioſũ, toties pilos

Galeni ſentẽtia de cauſis caluitiei.

Montanus confutatur.

Auchoris opinio de cauſis caluitiei.

corrumpi est necesse. Ac prorsus quidem perdito eo, qui pilos alit, succo, caluites oritur: Eodem vitiato, ophiasis, & alopeciæ proueniunt. Hæc igitur est vera & præcipua causa caluitiei, penuria excrementi terreni, quod per cutem exhalat: sed fortè quis dicet, quo modo deficere illud possit: quippe cum illud ipsum, excrementum esse posuerimus tertiæ concoctionis. Vt enim concoctio nunquam deficit, interim cum viuit animal: ita semper oportet excrementa gigni, quæ ex concoctione necessariò resultãt. Equidem non ignoro quædam fieri excrementa ex omni concoctione. Sed vt ob temperiẽ diuersam corporis nũc bilis, nunc pituita, nunc humor melancholicus augentur, & minuuntur. Ita sentiendum est de illo sordido excremento. Vbi enim admodum refrigeratum est corpus, minimum illius gignitur: nimirum cum illius generatio nõ fiat sine aliqua adustione, sicut flaua bilis & atra. Vt ergo in senibus illi, ita hic humor deficiunt, & viget pituita refrigerato ætatis cursu, vel ex morbosis causis corpore.

Cur sinciput promptè tẽpora difficile caluescãt.

Accedit quod ad pilorum generationem in partibus, quæ minimum cõcoquunt, & propterea exiguum illius excrementi procreant, necesse est à partibus subiectis eam materiam attolli: quod egrè, & tandem nullo modo fit, deficiente calore qui exhalationum est causa. Igitur nõ mirum si sinciput, & capitis vertex promptissimè caluescunt: Tempora verò, & occiput difficillimè. Nam illæ partes cum sola cute absque carne tegantur, exigua egent nutritione, & propterea minimũ ex ea prouenit terreni excreméti. Atque ita nequit ex concoctione, quę fit in ipsa cute materiam molliri, quæ sufficiat ad augendos, & conseruandos pilos. Ac cũ deficiant etiam exhalationes eiusdem excrementi, deficiente calore, nulla relinquitur materia ad retinendos pilos apta. Aliæ verò capitis partes cũ carnem ex musculis habeãt subiectam, aptæ sunt in se gignere tale excrementum ex abundante nutrimento, quo carnosę partes egent: propterea pili in illis optime nutriuntur, & conseruantur.

Cur ex frequenti Venere caluities contingat.

Eadem quidem ratione ob frequentem veneris vsum cadunt pili, refrigeratur enim corpus semine, & spiritu multo cum illo excreto.

Cur Eunuchis cadat barba

Pari ratione Eunuchi amittunt barbã, & alios corporis pilos: quoniam exectis testibus vniuersum corpus refrigeratur, &

humectatur, atque ita minimum illius excrementi prouenit: in pudendis rursus & axillis seruantur pili vsque ad vitæ extremum, quia illic calor abundat fœlicissimæ concoctionis, & plurimi excrementi author. Ex tibiis verò progrediente ętate effluunt pili, nequeunte calore sese spargere in partes illas distantiores, & natura frigidiores. Tabidis pariter decidunt pili, cũ iam morti sunt propinqui: quoniam consumpto iam ferè omni humore, calor languescit, & marcessit, ita vt nequeat amplius illius vi elici torridum ex nutrimento excrementum. Qui verò ex longioribus morbis caluescunt, rursus pilosi fiunt, victa tandem, & mutata morbosa temperie. In senibus verò nullum remedium caluitiem emendare potest: quia indies illorum calor necessario minuitur. Atque hæc de caluitie sufficiant.

Cur in cauitatibus axillarũ & pudẽdis pili non cadant.

Cur pili ex tibiis cadãt progrediente ætate.

Tabidis cur decidũt pili

Quæ verò dicuntur, ac posterius dicenda indicia sunt, accipere oportet, vt in bonam habentibus temperiem habitationibus.

Quoniam inquit Gal. signa quæ dicuntur ostendere optimam corporis constitutionem, & quæ postea tradẽtur indicia, ex quibus non solum cerebri, sed etiam aliarum partium temperiem dignosci ostendet, variari possunt ob intemperiem regionis: admonet eas notas, quas scribit, solum veras deprehendi in regione temperata: regiones verò intemperatas illas immutare. Ne igitur tribuamus temperaturæ, quod regioni asscribendum est, rectè admonet, non nisi in regione temperata sua signa esse examinenda. At fortè videbitur hac ratione innutilia medicis præcepta tradere: quippe cum pauci sint, qui habitent regiones temperatas. Verum aliter res habet. Nã temperatã regionẽ non intelligimus, quæ prorsus, & exactè est media in omni excessu qualitatũ: sed quę magnos excessus nõ habet. Sic enĩ Gal. 3. Apho. 14. Apho. regiones oẽs tẽperatas vocat, illis exceptis, quę sunt vel climate frigidissimo vel calidissimo, & remotæ amari. Quæ enim prope mare sunt, etiam si inclimate sint frigidissimo temperatæ tamen dicuntur quoniam frigiditatem mittũt ex vẽtis calidis: sicut ex frigidis caliditas regionis tẽperatur. Cap. 85. postea aerẽ intra mediocritatis termi-

Regio temperata quomodo intelligantur.

nos contentum vocat, qui propter frigus vehemens horrorem non excitat: neque propter æstum, sudorem. Reliquos autem mediocres excessus caloris, vel frigoris, humoris, vel siccitatis, sub temperato aere comprehendens. Temperatissima verò illa est, quæ omnino media est inter omnes excessus. An verò talis sit, quæ est sub æquinoctiali, vt Auicẽnæ placuit, & nauigationes nouæ ostẽderunt. An potius quæ sub quarto est climate, vt voluit Gal. An potius quæ sub quinto climate, vt sensit Auer. vel sub sexto, vt Manardus, non est hoc loco discutiendum. Nec illud etiam quærẽdum, quæ sint causæ caloris, & frigoris in aëre: An scilicet possint esse stellæ aliquæ vel calidæ, vel frigidæ, vt videmus vna die calorem vehementiorem esse præterita, vel sequente: vel potuis motus solis in Zodiaco, qui facit solem ad nos magis appropinquare, vel distare, vel tardior, aut velocior motus ipsius solis. An potius diuturna mora solis super terram, vel oẽs simul istę causæ concurrant, & quę similia sunt, à nobis sunt omittenda Philosophis, ne omnium tractationem amplecti velle videamur. Illud verò videamus, an omnia signa prædicta, quibus partium constitutionem, & potissimum temperamenta dignóscimus, solùm locum habeãt in regionibus temperatis. Certè fons signorum, qui sumitur ab essentia, ita habere agnoscitur. Qui enim in frigidis regionibus degunt, etiam si natura nati, & facti sunt temperati, exterius tamen frigidiores apparent, calore scilicet externarum partium ad internas à frigido aere repulso: vnde inęquale illorum temperamentum redditur, cum internæ partes caleant, externæ frigeant. Cõtra verò in regionibus, calidioribus ob aeris ambientis æstum, ab internis partibus calor euocatur, vnde externę calidiores, internæ frigidiores apparent, plusquàm natiua illarum temperies postulet. Variatur quoque ob aeris ambientis conditionem, figura & magnitudo partium. Nam Æthiopes omnes propemodum labris crasßis, naso simo. Hispani verò adunco potuis naso, & oblongua facie: rotundiore verò Angli, & Flandri prędit apparent. Ex sola enim vultus figura nationes hominum distinguimus. Variatur quoque ob eãdem causam signorum fons, qui à secundis qualitatibus sumitur. Candidiores enim

Sub quo climate sit regio temperatißima.

Causæ caloris & frigoris in aere.

Figurã corporis variari ob regiones.

ſunt Galli & Germani, fului & ruffi ſunt ſcoti, Roſei Angli. Bene colorati, qui proximas Galliæ partes incolunt Itali, vt Pedemontani, Longobardi, Hetruſci. At Romani, Neapolitani, & maxime Siculi liuidiores apparent. Atri & nigri iam ſunt Æthiopes. Sic durior & aſperior cutis in calidioribus regionibus tangitur. Mollis & lenis in frigidis. Quinetiam actiones ob regionum temperiem mutantur. Hinc Gal. in ſecundo de temperamentis. Gallos ſcribit eſſe furibundos, conſilij præcipites: propterea quòd ſanguis vna cum ſpiritu ad internas partes propulſus, & illic veluti coarctatus, cor vehementius agitat. Cõtrario modo affecti ſunt, qui calidas regiones incolunt. Illi enim timidiores, & imbecilliores diſſipatis ſpiritibus è natiuo calore euadunt. Redduntur quoque homines ob aerem, in quo degunt, alii perſpicatiores, acutiores, ad motus, & denique ad animi & corporis actiones peragẽdas aptiores. Variantur pariter & ſomni, vigiliæ, concoctiones, vniuerſa nutriendi ratio, & quæ ex ea reſultant excrementa ob eaſdem cauſas. Ergo ſigna omnia, quæ dicta ſunt, & etiam dicenda: & non ſolum quædam, vt Montanus perperam interpretatur, variantur in regionibus intemperatis, nec oſtendere poſſunt natiuam conſtitutionem & temperiem: quandoquidem etiam adulti, qui trãſeunt in alienas regiones, & ibi diutius habitãt, paulatim degenerant à ſua natura, ac non ſolum mores, ſed etiam corporis habitum induunt peregrinum: tanta quidem eſt vis aeris, in quo viuimus, & aquarum, quibus vtimur.

Secundas qualitates variari ob regiones.

Actiones mutari ob regiones diuerſas.

Quæ autem ad capillos attinẽt, non ad locorum tantum, ſed ad humorum quoque temperaturam, qui cerebri temperaturæ proportione reſpondent, ſunt referenda.

Quid obſeruandum ſit, cum ex alijs ſignis diiudicare volumus corporis & partium conſtitutionem & temperiem, docuit: nempe quod in regione temperata vim ſignorum perpendere debeamus, ne ſcilicet impreſſiones ab aere intemperato factas, naturali conſtitutioni tribuamus. Nunc cum ex bilis volumus dignoſcere temperiẽ corporis, docet aliud præterea eſſe animaduertendum

vt ſcilicet videamus, an humores, qui ſunt in corpore, proportione reſpondeant temperaturæ cerebri. Si enim ita fiat, tunc pili vera erunt indicia temperaturæ cerebri, alioqui nequaquam. Quid verò hoc ipſum ſit, quod ſcribit humores reſpondere proportione temperaturæ cerebri, non rectè (vt puto) interpretes explicãt. Nam Mõtanus non humores, ſed aerẽ ipſum proportione reſpõdere tẽperaturæ cerebri, aliquando ſcribit: aliquando verò de ipſis humoribus idẽ interpretatur. Sed in quo cõſiſtat hęc proportio, an in conſenſu, vel repugnantia temperaturæ inter humores, & cerebrum, non ſatis explicat. Alij verò hanc proportionem intelligunt, ſi talis fuerit temperatura cerebri, qualis eſt temperies humorũ. Tunc enim nobis licere ex pilis iudicare de cerebri temperie. Si verò hęc inter ſe temperie differant, fallax eſſe iudicium. Ego verò aliter ſentio. Si enim fortè humores corporis fuerint aduſti, & copioſi, & cerebrum pariter calidum & ſiccum, non vtique licebit dicere, quòd ex nigris & multis capillis calidum & ſiccum temperamentum cerebri ſit. Nam ex ſolis humoribus id fieri poteſt, nihil ad hoc conferente cerebro. Oportet ergo humorem, ex quo pili gignuntur in capite, talem eſſe, vt ei adſcribere non poſſimus id, quod in pilis ſit: ſed ſolum ipſius cerebri temperamento. Quod fiet, ſi humor vel mediocritatem inter omnes exceſſus habeat, vel cerebri temperamento contrarietur. Tunc enim licebit colligere qualis ſit temperies cerebri: veluti ſi excrementum fuliginoſum, quod à profundis partibus conſurgit, quantitate, & qualitate mediocre ſit, aut parcius & non aduſtum. Gignantur autem pili in capite multi, & nigri, ſignum eſt, non ex ipſis humoribus eos eſſe genitos, ſed cerebrum eſſe calidum & ſiccũ: vtpote quod plurimũ excrementũ in ſeipſo gignat, & aduſtũ, ex quo multi, & nigri pili naſcũtur. Sic & in aliis differentiis res intelligatur: vt dicamus proportione reſpõdere excrementũ cerebri tẽperaturæ, quod ei repugnat: quale eſſet, quod vehemẽter eſt cõtrariũ naturæ cerebri, vt illi omnis effectus tribuendus ſit. Nec ita cõſentit, vt quid à cerebro naſcatur, ĩtelligi nõ poſſit, ſed quod tale eſt, vt actionẽ cerebri ſequatur. Illud autem (vt diximus) eſt, quod nec multum contrariatur, nec in conſenſu

Quid ſit humores reſpõdere proportione temperaturæ cerebri.

Montani interpretatio reprehenditur.

Authoris interpretatio.

superat, quod à temperie cerebri potest prouenire: Hæc quidem est Gal. sententia: sed quidquid sentiat, nunquã efficiet, vt certa aliqua indicia sumi possint ex capillis ad cerebri, vel aliarum partium internarum temperiẽ dignoscendam, vt antea ostendimus.

Si verò calidius sit, quàm oporteat. In altera verò oppositione bonam habeat temperaturam: siquidem in caliditate excesserit, omnia quę dicẽtur, validiora erunt indicia, sed si paruus fuerit excessus, imbecilla. Communis autem hæc ratio statuatur in omnibus partibus, quarum intẽperaturis vniuersis indicia sum⁹ tradituri.

Docendi ratio postulat, vt posteaquam docuit signa temperati cerebri, prosequatur indicia intemperaturarũ: quippe cum medicina non solum temperatis: sed etiam aliis omnibus suam operam polliceatur: Ac quoniam inter intemperaturas, quędam sunt simplices, alię compositæ, postulat pariter docendi methodus, vt à simplicibus exordiatur, & à calida potiusquàm ab aliis: quoniam illa maioris est dignitatis, & efficatiæ. Quia præter ea dantur in excessu harum qualitatum differentiæ per magis & minus, admonet has differentias esse notandas. Nam quædam signa sequuntur solùm magnos rerum excessus: alia verò non nisi exiguos, vt ipse posteà exemplis docet. Porrò hanc differentiam, quæ est inter magis, & minus, sunt nonnulli, vt Acachias, & Curtius, qui quatuor gradibus distingunt, adeo vt in primo constituantur, qui obscurè: in secundo qui manifestè: in tertio, qui vehementer: in quarto, qui summe calefaciunt, refrigerant, humectant, & siccant: & vltrà hos non consistere sanitatem, tradunt ijdem egregij authores, qui profectò adhuc sunt ferula digni. Nam tradit quidem Galenus in libro de simplicibus hos gradus in medicamentis, quæ possunt omnes alterationes nostri corporis emendare. Sed quid hoc quæso pertinet ad excessus, qui fiunt in latitudine sanitatis? An fortè putabimus corpora nostra sana adhuc esse, quæ calorem habeant, qui adurere possit: qualia sunt medicamenta in

Gradus quot possint esse in sanorum temperie, cum excedunt qualitates, in quo Curtij & Acachiæ opinio damnatur.

quarto gradu calida: quandoquidem nec acutissimarum febrium calor ad eam vehemétiam peruenire potest. Stuporem pariter inducat oportet frigus, immo morté, quod in quarto gradu excedit. Item non erit corpus compositum, & humanum, sed terra ipsa, & aqua, quod in quarto gradu siccum est, vel humidum. Igitur quatuor illi gradus quos statuit Gal. in medicamétis, omnes excessus, qui reperiri possunt in materia medica, rectè circumscribunt. At in nostra temperie præsertim sana tanti excessus fieri non possunt, nec potest excedi primus gradus. Nam secundus, qui manifestè alterat, morbosus iam est, quod ostendunt medicamenta, quæ in eo gradu alterant. Si enim illa sensibiliter agunt, medentur profectò affectionibus, quæ sensibiliter nos lædere possunt. Eæ autem sunt morbi ipsi, non declinationes leues à perfecta sanitate. Ergo in primo eo gradu, si quæ est latitudo inter salubria corpora, ponenda est.

Excessus sanorum non excedere primũ gradum.

Deinceps igitur signa caliditatis cerebri præter ea, quæ nuper diximus, sunt, quòd ea, quæ circa caput rubicunda & calida magis, & quæ in oculis venę magis sensui patẽt. Capilli quoque in his statim in lucẽ editis habent in capite ortum, & cum plurimum in caliditate à mediocri temperatura recesserint, nigri, & robusti, & crispi fiunt: Cum verò non multum, subflaui quidem ab initio fiunt, deinde nigricant: ac progredientibus ætatibus, caluitium patiuntur: atque eo magis, qui plus modico sunt calidiores. Excrementa vero, quæ per palatum & nares, & oculos, & aures, pauca & concocta ipsis existunt, cum integram habuerint sanitatem. Cum vero eis caput repletur, (continuo enim ac tum presertim cum nullam victus seruauerint rationem tale quid eis accidit) plura quidem in ipsis excrementa, sed nõ incocta ge-

nerantur, implenturque, atque aggrauãtur eorũ capita à calidis cibis & potibus, odoribus atque hisce omnibus, quæ extrinsecus occursant: in quorum numero est, & qui nobis circunfunditur aer. Sed præterea magis si non solum natura calida, sed etiam humida corpora extiterint. Breuibus autem somnis huiusmodi temperaturæ contentæ sunt, neque admodum profundis.

Prosequitur Gal. signa cerebri calidi. Nã anteà ex mobilitate opinionis eam temperiem indicari dixit: sed non addidit reliquas notas, quia aliud tractabat. Eas igitur nũc adijcit. Ac in hoc quidẽ illud primo notandũ est, quod iã obiter diximus, & cõfirmatur ex cap. 15. tertij lib. de causis pulsuum, cum partem aliquam dicimus calidiorem aut frigidiorem, paruos excessus intelligi. Ita. n. ille de lãguidiore pulsu intelligendum esse scribit, cerebrum item calidum, aut aliam partem intelligimus, quod sit cerebro temperato, aut alia parte sui generis calidius. Prima ergo nota, quã dicit esse cerebri calidioris, est (inquit) quod ea quæ circa caput sunt, sint omnia rubicunda, & calida magis. Intelligẽdum est magis quàm in cerebro temperato, non simpliciter, vt Mont. & alij interpretes, qui huiusmodi cerebrũ fingũt, attrahere ad nutritionem plurimũ sanguinis, & spiritus, ex quibus rubor & calor in omnibus partibus circa caput apparẽt. Nam cerebrum per exteriores venas, quę sunt in cute, vbi fit color & rubor, suum nõ trahit alimentum: nec alias quidem partes, vt cutem videmus rubere, aut calere insigniter plus solito cum nutriuntur: aut si quid huiusmodi in ea fit, non ex attractione nutrimenti hoc contingit: sed quia ex partibus inferioribus cibo & potu refectis, spirituosa consurgit substantia cum sanguine tenuiore: ex quibus externæ partes leui rubore & calore suffunduntur. Nam oporteret vtique morbosum esse calorem, si per attractionem hæc fierent: Quę enim in primo vel etiam secundo gradu calida sunt (Gal. authore) rarefaciendi, dolorem mittigandi, & non attra-

Montanus damnatur.

Authoris iudiciumde signisquæ hic ponit Gal.

hendi ad partem vim aliquam habent. Quòd si liberius aliquid dicere ausim, nullius esse momenti hęc indicia arbitror. Nā quid quæso salubris calor cerebri vndiquaque septi ossibus conferre potest ad ruborem, & calorē faciei, & aliarum externárum capitis partium. Quid item in hoc efficere potest, ad amplitudinem venarum, quæ sunt in oculis? Opinionem pariter de generatione capillorū ob cerebri temperiem anteà refellimus. Apparent quidem aliquando in nuper natis capilli iā nigriores, robusti, & crispi: Sed id ex hepatis temperamento calidiore, ex quo plurimū elicitur terreni, & adusti illius excrementi, ex concoctione humorū accidit, non ex cerebro: quod veluti ex sulphuris ardentis cauerna vapores fuliginosos euomat.

Crassi pili, & robusti à quibus causis fiāt Aristotelis opinio.

Cęterum crassos pilos & robustos, de quibus hic agit author scribit Arist. fieri ob cutis crassitiem, vel raritatem, & humorem pinguē, atque multū. Verum ratio exigit vt crassi à crasso, & multi à multo fiant, & raritas cutis ad id conferat. A pingui verò excremento sequaces, & constantes, non crassi fiunt, si quid pinguedo ad pilorum generationem cōfert. Sed quid est quæso quod caluitiem in his adferat, qui non multum ab initio sunt calidi progrediēte ætate? Siccitas enim ob leuem eum calorem cum nulla sit ab initio in humido, & sicco defectus, induci non potest, vt ob ariditatem cutis pili cogantur cadere: & hanc causam, quæ ex cutis siccitate petitur, minimi momenti esse anteà ostendimus. At verò quæ nam imaginatur excrementa in his, præsertim cum rectè valēt, per palatum, nares & maximè per oculos.

De excremētis in hac temperie cerebri Galeni opinio reiicitur.

Vbi enim humor & siccitas moderatè inter se temperantur, & calor exuperat, non debēt fieri per nares, & oculos aliqua excrementa. Et qualem quæso concoctionem in his, quæ per palatum excernuntur, inuenit, quæ cerebri concoctionem declaret? Præterea excrementa aurium necesse est in his abundare ea ratione, qua dixit pilos in his fieri nigros & robustos. Hæc enim pariter sequuntur calorem, & generationem copiosæ bilis. Quod verò scribit illorum capita grauari à copioso, & inordinato victu, fortè est rationi cōsonum. Ad partem enim calidiorem liberius ascendunt vapores: nec alienum quidem est, vbi calor prædominetur, salubris tamen, concoctiones fœliciter obiri. Grauari verò &

offendi huiusmodi temperiem à calidis potionibus, odoribus, cibis, & aliis calefacientibus, notum est: siquidem intemperies similibus læduntur, contrariis verò temperantur. Quod verò hic addit de temperie humida, non est huius instituti, vbi solum simplicem intemperiem calidam prosequitur. Cæterum cur somni in hac temperie fiant breues, & leues, non possunt alij interpretes docere, qui somni naturalis omnem causam referunt in vaporis benigni, assurgentis à concoctione inferiorum partium copiam. Nam ad horum vaporum generationem nihil confert cerebri temperies aliqua ex se, aut vigiliam, vel somnum parere. Nos verò in libro de somno, & vigilia (Galeno authore) docuimus somnum, fieri cum calor non fertur ad sensoria, & in illis versari nō potest. Vigiliam verò contra accidere ex caloris motu ad cerebrū. Porro non vna est causa, cur calidum innatum influens nequeat assurgere à suis fontibus ad sensoria, & in illis versari. Vel enim id fit, quòd illius substantia sit veluti congelata: quo modo frigida alimenta & medicamenta intus assumpta, & exterius admota somnum pariunt. Vel quòd ea substantia non gignatur: quo modo ex inedia, & parciore cibo tandem somnus etiam oritur. Vel quod genita dissoluatur: qua ratione cogitationes, corporis labores, vigilia ipsa, & quicquid euacuat, digeritque nostrum corpus, somnum conciliant. Alio modo genita sustãtia spirituosa somnum parit, cum rectos suos motus ad cerebrum non sequitur: quo modo nauigationes, & ambulationes circulares somnum adferunt. Cum verò multi vapores à cõcoctione alimenti attolluntur ad caput, oboritur somnus, quia ab illis via calori occluditur. Quæ verò extrinsecus admonentur ceruici & capiti, somni sunt causę, quia calorē repellūt à sensuum fonte: quēadmodum etiam per soporosos affectus contundentia caput, aut graues abscessus morbosum somnum pariunt, occlusis cerebri ventriculis, per quos patere debet liber aditus calido influenti. Cæterum cum ad concoctionem distrahitur calor, aut alicitur ad inferiores partes per leues frictiones, & lotiones, somnus nascitur, quia à primo sensorio retrahitur idem calor. Porro nox, tenebræ oculorumque continentia

Somni causæ ex authoris opinione.

ſomnos alliciunt: quia obiecta, quæ ſenſus mouent, & calorem naturæ inſtrumentum ad ſe commouent, tollunt. Idem facit animi ſecuritas, & ceſſatio cogitationum, ſtrepitúſque aquarum ex alto cadentium, atque ſuauis cãtus, & alia, quæ veluti in quiete animum, & ſenſus collocant. In quibus cum calor nihil habeat quod agat, ne ſit otioſus refugit ad interna viſcera, vbi ſemper aliquid habet, quod concoquat. Hæ ſunt inquam ſomni cauſæ quas (vt diximus) alibi diligentius enarrauimus, & hic breuiter repetere ſumus coacti, vt ex communi tractatione, quod ſingulis erit proprium trahere poſſimus. Fiunt igitur breues in his ſomni, & leues, quia cerebri calor allicit à ſuis fontibus influentem calorem, nec eum diutius in viſceribus ſinit conſiſtere: ac vbi ad cerebrum peruenerit, nihil inuenit humoris, aut vaporis, quod illius curſum, & motum impedire poſſit. Fit autem (vt diximus) vigilia, cum calor adeſt ipſi cerebro ſenſuum fonti, & in eo liberè verſari, & ab ipſo in ſenſoria omnia abſque impedimento ſpargi poteſt. Quæ verò adfert Acachias de reſolutione facultatis animalis, & aliis cauſis ſomni, nihil faciunt ad Galenum inſtitutum. Hæc quidem ſunt indicia, quæ adfert Galenus indicare cerebri caliditaté: ſed ille ſui inſtituti immemor omittit ſigna, quæ ſumuntur ex ſenſibus, motibus, operationibus principibus. Eſt enim rationi conſonum, vt hæc temperies circa magnitudinem, intelligentiam, memoriam, ſenſus, & motus peculiariter aliquid agat, quod aliis intemperaturis non conuenit, promptiores enim edat omnes ſuas actiones neceſſe eſt: id enim caloris exceſſum ſequitur.

Quæ ſigna hic Gal. omittat.

Frigidioris vero quàm oporteat cerebri indicia, ſunt plura in propriis meatibus excremẽta, & capilli recti & ruffi, & ſtabiles, & qui longo poſt natiuitatem tempore naſcuntur, tenues, atque ab initio male nutriti, & facile à cauſis frigidis offendũtur, atque hoc ipſo offenſionis tempore, diſtillationibus & grauedinibus capiuntur, neque, ſi tetigeris partes ad caput attinentes,

attinentes, admodum calidæ ſentiuntur, neque ſi inſpexeris rubicundæ apparẽt, & oculorum venæ omnino viſum effugiunt, & ſomnolenti, quodammodo ſunt.

Excrementa non ſolum plura, ſed etiam cruda & aquoſa reſultant. vbi calor eſt imbecilior. Hoc enim debilem concoctionem ſequitur. Nec mirum eſt, cur cum hic ſimplicis intemperaturæ notas quærat, dicat excrementa gigni, quæ cum duas habeant qualitates, vt omnes humores exuperantes, nõ vidẽtur fieri poſſe ab vnica qualitate vincẽte. Nec dici poteſt, quòd vna qualitas aliã inducat. Nam caliditas ſiccitatem tendem inuehit. Id enim forte in calore verum apparet: frigiditas autem per ſe nec humiditatem nec ſiccitatem ſibi adiungit. Præſtat verò (vt arbitror) dicere, cum agamus de excrementis pituitoſis, quòd materia humiditatum ſupppeditetur ex alimento: ſola vero frigiditas requiratur ad formam inducendam. Nam materia omnis, quæ non vincitur à calore ob imbecillitatem, pituita fit: vel quod verius eſt, dicatur, pituitam non gigni à tali temperie, ſed quæ genita eſt cum aliis humoribus in hepate, & fertur per venas ad nutritionem ſingularum partium: cum inciderit in partes frigidiores, cuiuſmodi nunc cerebrũ ponitur eſſe magna ſui parte, relinquitur poſt nutritionem, & excrementum fit: quæ quidem poſtea per nares, os, emittitur. Sunt enim hæc proprij meatus non oculi, vel aures. Porrò capillos rectos ſequi hanc temperiem tradit quidem Gale. ſequutus cutis conditionem, in qua cum nulla ſit ſiccitas, aut quæ poſſit exſiccare cauſa, faciles habent meatus, per quos excremẽta libere permeare poſſunt. Verum cum ille doceat etiam in lib. de temperamentis ob imbecillitatem exhalationis, criſpos fieri capillos, nequeunt vtiq; illi omninò recti eſſe, repugnante ſcilicet ipſa exhalatione. Ruffi vero in his fiunt pili: quoniam excrementum, ex quo fiunt non eſt torridum, ſed quodammodo in pituitam degenerans. Stabiles vocat, qui non facile decidunt eò, quòd nõ ſit ſiccitas cutis, quæ illius opinione caluitiẽ parit: ſed quoniã pauca in his fiunt excremẽta, ex quibus pili naſcũtur, alia accedit illis difficultas ex paucitate materię. Porro

Pituita quo modo exuperare poßit in ſola frigiditate cerebri.

nascuntur in his pili tardè, & ab initio graciles & male nutriti: quoniam huiusmodi temperies paucũ excrementũ elicit à nutrimento. Merito vero à causis frigidis offenduntur: quoniam proprium hoc est singulis intemperaturis, vt à suis similibus causis offendãtur. Ac in ipso offensionis tẽpore oriũtur destillationes & grauedines, descendente pituita ad nares, guttur, & subiectas alias partes. Nec partes ad caput attinentes calidæ sentiri possunt in frigidiore hac temperie: nec rubicundæ apparere possunt. Venæ etiã oculorũ ob eã rationẽ visum effugiunt. Porro somnolenti quodammodo sunt: propterea ꝙ deest causa, quæ calorem à fontibus suis alliciat ad fontẽ sensuum & discutiat, si quid illic est crassioris vaporis, aut humoris frigidioris, quod motum calidi innati per cerebrum impediat. Acachias verò ideo hos esse somniculosiores aliquãto scribit, quoniam, inquit, vnam habent tantum somni causam, nempe frigiditatem, quæ ad procreandũ somnum minorem quàm humiditas vim habet. Sed ille ignorauit quod Gal. scribit ca. 5. tertij de locis affectis, calidã inquã & frigidam intemperiem primam facultatem ad vigiliam & sopores inducendos habere. Sunt etiam in istis sensus quodammodo turbulentiores, & tradiores imbecillioresque omnes corporis motus: & quæ ad imaginationẽ, ingenium, & memoriam pertinent, obtusiora.

Somnolenti cur tales sint.

Siccioris autẽ cerebri indicia sunt paucæ superfluitates efluentes, & sensuum perspicacitas, sunt autem ad vigilias prompti, & capillos habent robustos, & qui celerrime eis genitis innascuntur, crispi autem potius sunt quàm recti, cito autem calui fiunt.

Superfluitates intelligit pituitosas: nam biliosis, quæ per aures excernuntur, potius abundant. Porrò pituitosæ non solum paucæ, sed etiam crassæ in his sunt: hoc. n. humoris defectum sequitur & calorem mediocrem. Sensus merito sunt perspicaces: nam vbi organa illorum sunt expurgata ab excrementis, vis sentiendi vegetior exercetur: vnde venatores suffitu canum nares exsiccant. Ac non solum quidem sensus, sed etiam ingeniũ & memoria

feliciſſime exercentur in cerebro ſicciore: vnde melancholici ingenioſi,& ſenes prudentes & ſapientes iudicantur eſſe. Eadem ratione vigiles hi ſunt: quoniam in ſenſuum fonte nullus eſt ſuperfluus humor, vel craſſus vapor, qui caloris influentis motum & actiones impediat. Sequitur vero ſuam de caluitie opinionem, ob ſiccitatem cutis, cum illos cito calueſcere & criſpos habere capillos ſcribit: recte tamen ſentit, cum illorum capillos ſcribit eſſe robuſtos, & celerrime gigni. Nam huiuſmodi temperies terreni illius excrementi plurimũ gignit, ex quo pili fiunt, idq; ſtatim ab ortu. Addere debebat lædi á ſiccis, & quæ apparent circa faciem & caput ſicca apparere.

Humidioris vero cerebri indicia,capilli plani & nequaquam calui fiunt, ſenſus autem turbulenti, & excrementorũ multitudo,ſomni multi atque profundi, & hæ quidẽ ſimplices ſunt intemperaturæ.

Capilli plani, quoniam per cutem molliorẽ facile trãſit exhalatio, calui non fiunt, aut omnium difficillimè, quoniam nec nutrimentum deeſt capillis, nec cutis ipſa ſiccior redditur. Senſus turbulenti ſunt, quoniam & organa multo humore imbuta, ſenſibilia corrumpunt: & quoniam ſpiritus ipſi ſenſifici, humidiores craſſioreſque ſunt. Somni multi & profundi, quoniam calor natiuus multũ grauatur ab humore. Omittit ſigna,quæ ſumuntur à lædentibus & iuuãtibus, quæ à calore,& primis qualitatibus, á motu & principibus actionibus ſumuntur.

Compoſitæ autem primum calida & ſicca,ſecundum quam & ſuperfluitatibus carent,& ſenſibus vigent, & plurimum vigilant, & cito calui fiunt. Et prima quidem capillorum generatio celerrima eſt, ac plurimo abundans alimento. Capillos vero habent nigros, & criſpos, & tangentibus caput calidi ſentiuntur,& ſunt rubicundi vſque ad ætatem cõſiſtentiæ.

Si calida ſola aut ſicca, pauca gignit excremẽta vtraq; ſimul

nulla gignet. Vigent sensibus, promptiq; sunt ad sentiendum, & ad bene sentiendũ: quoniã spiritus calidi, & sicci ad motũ prompti, & puri, sensoriaq; etiã ipsa pura sunt: mobiles tamen habent sensus plusquàm oporteat: plurimum vigilant, quoniam caloris est mouere, & nullus humor est, qui obruat & impediat illius motiones. Rubicundi sunt vsque ad ætatem consistentiæ, attrahente calore ex partibus subiectis ad caput & partes vicinas sanguinem. Declinante autem ætate, in qua sanguis deficit, color admittitur. A iuuentibus & lędentibus signa omittit, & quæ ab aliis actionibus signa sumuntur, quæque à partibus annexis, vt ab oculorum venis & colore ducuntur. Methodum præterea, quam sequenti capite tradit, hoc loco describere debebat. Quod enim omnibus commune, illud præponendum. Talis autem methodus est, vbi plura inter se coniunguntur, vt illa inter se pari mensura excedere statuamus. Deinde inæquali mensura & parem excessum ponamus, paruum primo, deinde mediocrem, postremo maximum, quantum in ea latitudine esse potest. Quum autem inæqualiter exuperant, ita expendamus, vt alterum parum, vel mediocriter, vel multũ excedere statuamus, & cũ illis differentiis, alterius differentias coniungamus. Ita enim methodus optima fit.

Si verò humiditas adiũgatur caliditati, parũ vtriusque qualitatib⁹ superãtib⁹ mediocritatẽ, color bonus, & quæ circa oculos calidiora, venæ magnæ, & plura excrementa, & mediocriter cocta, & capilli recti, subflaui, & non facile calui fiunt. Implentur vero atque aggrauantur eorum capita à calidis. At si humectentur, tunc multo magis excrementorũ habẽt multitudinem. Et si plurimũ caliditas atque humiditas creuerit, his caput ægritudinibus est obnoxium, atque excrementis abundans, & quod facile à calefacientibus, atque humectantib⁹ offendatur. Auster vero semper eis

aduersatur, atque optime in Aquilone se habent, non tamen diu vigilare possunt, & cum se ad somnum cōuerterint, simul graui somno tentantur, & vigilant, & somnia habent imaginationibus plena, visus eis turbulenti neque satis sensibus vigent. Quòd si plurimum in caliditate cerebrum à mediocritate recesserit paululum autem humidius extiterit, calidæ temperaturæ indicia quidem superabūt, cum quibus læuia quædam humiditatis signa coniungentur, veluti si longe quidem humidius, paululum vero calidius, vehementia quidem erunt ac manifesta humiditatis indicia, debilia autem caliditatis. Cōmunis vero hæc ratio in omnibus cōpositis intēperaturis existit.

Sunt quæ dicuntur de signis temperaturę compositæ fere nota ex superioribus. Quare deinceps minimo labore erit opus. Vt autem anteà admonui, ita nunc cerebri temperies nullam mihi videtur habere vim ad colorem & alia, quæ in facie, & cute capitis sunt mutāda. Nam qualiscumque sit cerebri temperies, hęc sequuntur hepatis & cordis naturam. Sed quoniam interpretes sumus, sequamur authoris errores, & illis fucum aliquem inducamus. Erit ergo color bonus, qui mixtus est ex rubro & albo: quoniam huiusmodi temperies sanguinem multum ad se allicit, qui effunditur in partes vicinas. Eadem ratione humidiores & calidiores apparent eædem partes. Venæ autem oculorum illis sunt magnę ob eandem attracti sanguinis copiam, quo pars eget ad nutritionem. Porrò etsi calor & humor authores sunt fœlicissimę concoctionis: post eam tamen solent plura excrementa relinqui. Nam vbi plurimum concoquitur vtilis materiæ, plurimū quoq; prouenit excrementi, sed bene concocti, prævalente scilicet concoctione. Intelligimus autem mediocriter ea esse cocta ex mediocri crassitie & visciditate: capilli recti, inquit, in his fiunt: quoniam siccitas cutis nulla adest, quæ

impediat liberum tranſitum materiæ pilorũ: & quoniam etiam copia excrementi viam ſibi munit promptam: Subflauos vult eſſe iſtorum capillos: rectius fortè ſi ſubruffos dixiſſet: hi enim à minore ardore fiunt, qualis eſt neceſſariò, cum calor humori iungitur. Cæterum hi non facilè caluеſcunt: quia excremẽtum plurimum ſuppeditatur, & ob ſiccitatem non coguntur decidere pili. Non mirum autem, ſi huiuſmodi capita facilè replentur, & grauãtur. Nam difficile eſt humorem calori ad proportionem ſuppeditari. Quare quoties internæ, vel externæ cauſæ, vel ſolum quæ humectant, aut calefaciunt, aut vtrũque præſtant: vel etiam geniti in capite humores à frigidis ventis exprimuntur: ſequitur grauitas, & maximè, inquit, ſi humiditas præualet calori. Nam tunc dominatur, quod parere eſt natum. At ſi plurimũ calor & humiditas exceſſerint, tunc huiuſmodi cerebrum non iam ſalubre, ſed inſalubre iudicandum eſt. Prõptè enim ab omnibus cauſis offendetur: maximè verò ab Auſtro, & aliis calefacientibus & humectantibus. Aquilo verò & cætera refrigerantia & exſiccantia illis proſunt, niſi vehemẽtius concutiant cerebrum. Tunc enim etiam laborant, & ſubiectas partes fluxionibus replent. Iam verò nequeunt iſti diu vigilare: cum calor vigiliæ author perpetuum ferè in cerebro ſenſuum fonte habeat impedimentum ſui motus. Quòd verò ſcribit noſter interpretes, eos graui ſomno tentari, & ſimul vigilare falſum eſt, & perperam ex Græco interpretatũ. Nam huiuſmodi affectus, in quo eſt ſomnus grauis, & ſimul vigilia, non cadit in ſanos, ſed in illos, qui peſſimis laborant morbis ſoporoſis, vt Galenus in libro de locis affectis, & paſſim alibi oſtendit. Eſt autem relinquendum verbum Græcum (Coma) quod ſignificat inclinationem, & delationem ad ſomnum. Hi ergo ob humorem eam habent delationem: ob calorem vero minuitur ea inclinatio, & irritantur ſenſus. Quare vtramque habent inclinationem nempe ad ſomnum, & ad vigiliam. Cæterũ quod ſcribit de inſomniis, difficilem habet rationem, & non ſolum in re præſenti, ſed etiam in tota tractatione de inſomniis. Nam Ariſtoteles vbi multus, vel humor, & vapor circa cerebrum abundant, tunc inſomnia nõ fieri ſcribit: quod experientia pariter docet.

Interpretis lapſus.

de inſõniis.

Nam qui cibo, & potu liberaliter sunt vsi, circa primas somni horas non somniant: nec pueri eadem fortè ratione, non somniare dicuntur, quod scilicet superfluo humore abundant, quo imaginatio, & sensifica vis, veluti obruta, nequeat eam vim exercere, quæ ad insomnia requiritur. Quæ quidem si vera sunt, qui calido & humido sunt cerebro, ob humorem fortè videbuntur inepti esse ad somniandum. An humor quidem solus obest, sed à calore agitatus nequaquam. Nam calor, cuius officium est mouere, non sinit sensoriam facultatem quiescere, Quare non mirum si cum ille intus se recepit, nec circa externa obiecta versatur, aliquid interius agat, vnde insomnia fiunt: quorum tres perhibentur esse differentiæ. Quædam enim ex humoribus, & internis causis originam ducunt: qua ratione medici colligunt eos pituita abundare, qui somniant se versari in aquis. Biliosos verò eos esse, qui vel ignem, vel lites, & rixas insomniant. Illos verò melancholicos, qui vel mortem, vel mortuos, aut aliquid aliud triste imaginantur. Sanguinei vero creduntur esse, qui se per somnum credunt esse sanguine conspersos, vel profluuio sanguinis laborare, vel rubra quædam sibi obiici. Seminis verò abundantis indicia sunt, si quis per insomnia putet se venere vti, aut pollutiones venereas patiatur, vel quidpiam aliud de venere cogitet. Iam verò, si quis imaginetur se volare, aut aliquid leue, hoc nota est abundantię humoris aerei, vt grauitas testatur humorem terrenum vigere. Qui verò sordida somniant, putridis & fœtidis humoribus abundant. Qui pura, bene olentia se videre putant, puris humoribus sunt referti. Pendent ergò huiusmodi insomnia ex nobis, internisque causis. Alia verò ex animi cogitationibus. Quę enim vigilando cupimus, illa sæpe per insomnia repręsentamus. Vnde apud Catonem scriptum est.

Insomniorũ tres differentiæ.

Somnia ne cures: nam mens humana quod optat,
Dum vigilat sperans, per somnum cernit idipsum.

Alia autem diuinitus immitti creduntur, vt rerum euentus præcauere possimus, tamquam à Deo admoniti. Ac sacræ literæ, & antiquorum historiæ multa de huiusmodi insomniis memoriæ prodiderunt. Cæterum ad

quam animæ partem pertineant insomnia, & quomodo illa fiant, & reliqua, quæ sunt philosophicæ tractationis, ex Aristotele quilibet discere potest. Quod verò addit eos, qui calido & humido sunt cerebro, visum habere turbulentum, & aliis sensibus parum valere, euidentem habet causam. Nam humiditas sensoria vel obstruit, vel certè minus expedita reddit. Quare non mirum, si cum sensoria veluti caligine quadam sunt obducta, perperam fiãt sensationes. Quod verò sequitur de excessu vnius qualitatis magis, quam alterius, cum qua complicatur, ita per se patet, vt nullam interpretationem requirat.

Frigidæ vero & siccæ cerebri intemperaturæ frigidum, & minime coloratum sui ratione caput reddunt, semper enim memoria repetenda, quæ à nobis ab initio est distinctio posita, vt præterea aduertamus quantum ex humorũ temperatura alterentur, quæ circa ipsum consistunt. Protinus autem huiuscemodi temperaturæ venis carentes habent oculos, & à causis frigidis facile læduntur. Quare & inequali sanitate fruuntur, quoniam nonnunquam leuissima habent capita, & excrementorum moderatos effluxus, nonnunquam verò grauedinibus & destillationibus minima ex causa capiuntur. Sensus autem eorum in iuuentute quidem omnes vigent, atque omni vitio carent, sed progrediente ætate cito marcescunt. Et vt summatim dicatur omnes celerrimam, circa caput senectutem ostendunt. Quare & cito cani fiunt, capilli verò ipsis quidem genitis vix exeunt, & male nutriũtur, & ruffi sunt. In progressu autem ætatis, superante magis frigiditate caliditatem, quàm siccitate humiditatem,

multum non caluescunt, contra vero si contigerit, siccitatem quidem plurimum dominari humiditati frigiditatem vero caliditati, parum calui fiunt hi.

Prosequitur signa cerebri intemperati ob frigiditatem, & siccitatem pręualentem intemperie: & primum indiciũ sumit ab essentia partium circonstãtium, nempe à frigiditate ipsius capitis, & secundum ex decoloratione. Est enim, inquit, caput frigidum, & decoloratum in his, qui frigido, & sicco sunt cerebro, ex temperamenti ipsius cerebri ratione: quasi diceret, quòd ex ratione humorum, spirituum & caloris, quæ ab hepate, & corde mittũtur ad caput, possit, & calor, & color bonus ĩduci ipsi capiti: quo quidem sophismate tegit errorem, qui nascitur ex temperie ipsius cerebri. Nam si facies, & caput calida & collorata appareant, vbi euidẽtissima sunt alia cerebri frigidi & sicci indicia, semper habebit, quod adferat, id fieri ob tẽperiem humorum, & spirituum abundantiam. Reuera autem, (vt iam ante admonuimus) exigui hi excessus qualitatum, qui in sanorum temperie reperiuntur, præsertim in cerebro parte suapte natura frigida, & ossibus vndique circunuallata, vim nullam habent mutandi calorem, & colorem partium circonstantium. In eodem etiam errore versatur, quod scribit de venis non apparentibus in oculis. Nam hoc etiam sequitur venarum, & arteriarum atque humorum, & spirituum conditionem, non autem cerebri temperiem. Certius verò est indicium, quod sumit à causis frigidis lędentibus. Nam frigidum à frigido facile læditur, præsertim si causæ refrigerãtes præualent temperaturæ: alioqui nec lædunt, nec iuuant. Cæterum, quod scribit, huiusmodi temperiem inæquali sanitate frui, probat ex eo, quòd nonnunquam leuissima habeant capita, & excrementorum moderatos effluxus: nonnunquam verò grauedine & destillatione ex qualibet leui occasione capiantur: & meritò quidem: nam debilis illorum calor, si non accedunt externæ causæ, quæ humorem copiosum addant, ob subiectam siccitatem, potens est cerebrum vacuum excrementis reddere. Si verò multitudo humoris subministretur à venis, tũc cruditates nascuntur, & gene-

ratio pituitæ: ex cuius descẽsu destillationes, & grauedines oriũtur. Porrò qui frigida, & sicca tẽperie cerebri sunt affecti, meritò in inuẽtute, & in prioribus ętatibus sensus habẽt acres, & perspicaces: propterea quòd sensoria sunt excrementis vacua, nec calor deest in illis ætatibus aptus ad agendum. In sequentibus verò ætatibus crescẽte frigiditate ætatis cursu, calor minuitur, & excremẽta augẽtur: quo fit, vt deficiẽte calore, & oneratis sensoriis ab excrementis, deteriores fiant sensationes. Et non solum quidẽ hę, sed etiam actiones principis facultatis, imaginatio, cogitatio, & memoria perperã exercentur. Quod verò scribit, huiusmodi temperiem ostendere circa caput celerrimam senectutem, ex suis principiis ducit: scilicet cerebrum vim habere mutandi cutem, & carnem, quæ extrinsecus caput tegit. Nam si hoc fit, meritò frigida & sicca cerebri temperies, vt quę eiusdem sit naturę cum senectute, hanc accelerat. Citò ergo isti, inquit, cani fiunt, sed hic author, qui nullam aliam materiam ponit generationis capillorum, quàm fuliginosum vaporem, non potest de canitie aliquid statuere. Illa enim à fuligine nõ fit: quippè cum fuligo sit nigra, vel ignea, alba verò nunquam. Et mirum profectò, quòd cum ille in secundo de temperamentis primum statuerit solum cum vaporem esse materiam pili, postea scribat albos pilos fieri ex pituita. Ridẽdaque in hoc est Mont. opinio qui nõ ex ipsa pituita, sed ex vapore eleuato ex pituita, album pilum fieri scribit: quasi oporteat vapores eiusdem esse coloris cum re, à qua attolluntur. Tradit Galenus in libro secũdo de temperamentis cap. quinto canitiem fieri, quoniam alimentum, quo aluntur pili, est veluti situs pituitæ, quæ spatio computruit: vbi enim, inquit, meatus etiam num manet, excrementum verò exiguum est, & lentum, ac languidè à calore propellitur, non dissimiliter putredini afficitur. Cuius quidem opinio non placet. Nam quod alimentum pilorum imaginatur ex pituita, si pilus nascitur ex fuliginoso vapore: ex eodem enim illum foueri, & augeri necesse est. Præterea quam quæso hic putredinem pituitæ imaginatur. Mirum enim est, si putredo canos omnes perpetuò afficit, cur igitur non fœtent? Modus etiam huius putredinis, quem tradit ex meatu, exiguoque & lẽ-

De causis canitiei.

Mõtani ridẽda sententia de causis canitiei.

Gal. de eadẽ re opinio.

to excremento, languidè à calore propulso, nihil habet rationi consonum. Nam putredinem omnem docebimus postea fieri ex prohibita transpiratione, quæ hic non docetur. Et quid quæso opus est putredinem inducere pituitæ? An non ipsa sola, sine putredine, apta nõ est canitiem adferre? Porrò Aristo. in lib. quinto de generatione animalium cap. 4. simile quid habet cum eo, quod tradit Gal. Ait enim pilorum alimentum, cum non concoquitur putrescere, atque ita canitiẽ parere, quæ alba propterea inquit est, quòd & situs vnus cariosorum ferè albus est: cuius rei causa est, quòd multum aëris continet. Ego verò euidẽtiores (vt puto) quã illi, canitiei causas adfero. Nam antea docui duplicem esse pilorum materiam, vnam, quæ sumitur ex terreno & sordido excremento, genito in tertia cõcoctione: aliam vero, quæ sumitur ex pituita naturaliter subiecta, & adhærente membranæ cuti subiectæ. Ac cum exiguum quidem illic est pituitæ, pilus refert colorem excrementi terreni exuperantis: cum verò pituita abundat, tunc fragilitatem ex excremento terreno pilus quidem retinet, sed colorem ex pituita sumit: ac pro varia mixtione vtriusque materiæ, plus, vel minus albus vel niger, vel alterius coloris pilus redditur. Meritò itaque potissimum, & ferè soli canescunt senes: quia ob caloris imbecillitatem, plurimum pituitæ, præsertim sub cute naturaliter frigida in illis procreatur. Ac in aliis ætatibus, illi potissimum canescunt, qui capita habent multa carne, & pinguedine obducta. In illis enim plurimum quoque pituitæ aceruatur. Sic etiam per longiores morbos cani redduntur homines, dissoluto & debilitato calore, & ita abundante pituita, ac cum postea bona temperies corpori restituitur genitis melioribus humoribus, & deficiente pituita, rursus pili recipiunt pristinum colorem, & cani esse desinunt. Hæc nostra opinio ratione, & experientia nititur. Quæ verò sequuntur ex supradictis vbi agebamus de caluitie, & ortu, & incremento, capillorum, omnibus patere puto.

Aristotelis opinio.

Authoris sententia de causis canitiei.

Humidæ vero & frigidæ cerebri temperaturæ faciũt homines graui somno tentari, & ad somnum facile conuerti, sensibus quoque mini-

me vigentes, atque excrementis redundantes, & qui caput frigiditati ac repletioni habēt ob noxiū, ac destillationibus & grauedinibus facile tentantur, neque tamen hi calui fiunt. Hęc igitur indicia sunt cerebri temperaturæ, à quibus si progrediaris ad vnumquodque sensorium, dignotiones transferre licebit.

Primum indicium, quod dicit indicare cerebri temperaturam frigidam & humidam, sumitur ex graui somno, & quod facilè ad somnum conuertantur, qui ea sunt affecti (vt noster interpres vertit) Acachias vero eos sōniculosos & soporosos fieri vertit. Appellat autē soporē grauem, vehementemque somnum, sed vterque turpiter fallitur. Nam qui cerebro sunt frigidiore, & humidiore in latitudine sanitatis, in qua describūtur leues recessus à mediocri temperie, non patiuntur coma illud morbosum, in quo grauis est somnus, difficilem habens expergefactionem: de quo Galenus in Aphorismo secundi libri, in quo scribit Hippocrates, somnus atque vigilia vtraque si modum excesserint, malum. Præterea si eiusmodi temperies graues somnos aut sopores (vt alius vertit) patiuntur frustra, postea adderet author eosdem somniculosos reddi: grauissimus enim affectus leuiorem in se includit. Rectius autem Gal. scribit hoc modo intemperatos, fieri comatosos, & somniculosos: intelligens per comatosos, non eos, qui graui & difficili somno sunt oppressi, sed qui inclinationem habēt ad somnum, vt quidem autor sumit in primo commētario tertij libri epidemiôn, textu se primo, & textu primo primi cōmētarij in prorrhetica. Nihil enim reuera significat coma, aliud, quàm delationem & inclinationem illam in somnum, siue postea sequatur somnus leuis, vel profundus, vel etiam vigilia, & loci adducti sunt legendi. Igitur hi inclinationem habent ad somnum, & præterea somniculosi sunt, id est multum & profunde etiam dormiūt. Ita enim verbum (somniculosi) interpretor. Nam frigida, & humida temperies ob frigiditatem non allicit calorem, & ob humiditatem illius motum impedit, quare sensoria vis diu prohibetur exercere

sua officia, atque ita longior & profundior fit somnus, & sæpe dormire appetunt. Cæterum ob eãdem rationem hi habent sensus obtusos, non autem deprauatos, vt vertit Acachias. Nam deprauatio actionum grauissimus est affectus, & solum maximis morbis proprius: Sed ille verbum φαύλους arctius interpretatur, quàm huic loco cõueniat: nihil enim aliud vult author intelligere, quàm quòd sensus non probè exerceantur, sed obtusiores sint. Propterea Leonicenus melius vertit minimè vigentes. Porrò rectè illud dictum est, huiusmodi tẽperiem excrementis redundare: quod intelligendũ est de excrementis pituitosis, quę frigida sunt & humida. Nam excremẽta aurium, quę sunt biliosa, in his pauca sunt. Quinetiam hæc temperies meritò à frigidis, & humectantibus promptè leditur, tanquã à similibus. At facile quoque destillationibus & grauedinibus tentatur, redundante scilicet pituita, quę harum affectionum est causa. Addit hos nõ fieri caluos, sequutus suam rationem, quòd caluities solum sequatur siccitatem cutis. Omittit signa sumpta ab essentia temperamenti, quòd hi circa cutẽ capitis, & faciei, frigidi & humidi appareant: nec non quę ducuntur à colore. Ratio enim, qua hactenus vsus est in aliis, conuincit eos, qui ita sunt intemperati, male coloratos esse. Erant etiam signa addenda ex multitudine crassitie, & colore pilorum, quæ nos quidem libenter siłẽtio inuoluimus, quoniam persuasum habemus ea nihil conferre ad cerebri tẽperiem ostendendam. Cęterum quod scribit hanc methodum, qua vsus est in cerebri temperatura dignoscẽda, transferri facile posse ad sensoria singula, apud me dubium est. Nam in instrumento odoratus, auditus gustus, & tactus magnitudinem, figuram, colorem, nec primas quidem qualitates deprehendere possumus: quippe cum hęc in illis sensum fugiant. Quare ex solis operationibus, & iuuantibus, lædentibúsque causis signa sumere possumus.

Acachiæ versio dãnatur.

Sed sufficiet de oculis facere mentionem: quicũque tangentibus quidem manifeste calidi existunt, & facili ac cerebro motu ciẽtur, & venas latas habent hi, calidi omnes sunt: frigidi vero

his contrarij. Et humidi quidẽ molles simul, & multa humiditate pleni: sicci vero duri simul & aridi. A similibus autem suæ temperaturæ causis facile offenduntur. Iuuantur à modico contrariorum vsu, sed hoc quidem commune in omni cuiuscunque partis temperaturæ dignotione oportet meminisse.

An methodus proposita poßit accommodari sensoriis oĩbus aut saltem oculis.

Dixit præscriptam methodum, & fontes signorum, à quibus indicia temperaturarum ducimus, accommodari posse omnibus sensoriis: quod an verum sit, paulo antea docuimus. Nunc ait se solum in oculis velle eam methodum exercere. Ac melius quidem forte dixisset se solum posse eam ostendere in oculis: atque vtinã etiam id posset præstare. Nam primum signum, quod ab essentia temperamenti ducit, in quo dicit oculos calidi esse temperamẽti, si calidi tactu iudicentur, nullius est momenti. Neque enim puto illum velle digitum mittere in oculos, vt illorum calorem exploret: quòd si palpebram tangat, cutemque tegẽtem oculos, non propterea oculum iudicabimus temperatura sua calidiorẽ, si forte cutis illa calidior fuerit: quippe cum ipsius temperies sequatur temperiem habitus corporis, & proinde hepatis & cordis: nihil ad hoc conferente oculi temperatura: quod ostendunt febres, in quibus ardet cutis, aucto in corde calore, nihil vel minimum certe mutato oculi ipsius calore. Eadem ratione ex facili, & crebro motu oculorum caliditatem illorum arguere, nequaquam debemus, sed cerebri & cordis potius, Nam oculi in seipsi vim mouendi non habent, sed à cerebro eam mutuantur per neruos & musculos: præterea instrumenta corporis sequuntur animæ motus & imperiũ. Perinde enim est, ac si dicas tibias his esse calidas, qui ad cursum & alios motus sunt prompti & veloces. Facit quidem ad promptitudinem motionum instrumenti, bona habitudo, gracilitas, quæ oneri non est facultati, & calori mouenti: sed ipsius temperies nihil ad hoc confert, & merito quidem. Nam motus voluntarius actio est instrumentorum corporis, non autem partium similarium. Itaque structura apta ad motum cõfert

quidem eò, quòd facile obediat: ſed præcipua cauſa ſumitur ex calore natiuo, qui aerea ſubſtãtia abundat: propterea dicebat Hippocrates, pueros eos, qui ſunt viuaciores, & mobiliores, pluri cibo egere. Nam mobilitas & viuacitas, ſpirituoſæ ſubſtantię abundantis eſt indicium. Igitur cum oculi ab alio moueantur, & in ſeipſis non habeant motus principium, differẽtiæ, quę in ipſorum motibus apparebunt, differentiam motoris oſtendent, ad hoc ſolum conferente oculo, quod grauior aut leuior exiſtat, & recte aut perperem ſit cum vicinis partibus connexus. Hæc enim ad liberiorem motum faciunt. Quinetiam ſignum quod ſumit à duritie & mollitie, nullius momenti eſſe puto: quod ſi admittatur, contrarium potius oſtẽdet. Cum enim durũ & molle paſſiones ſint ſimularis corporis eò, quod ſequantur temperiem: oculus autem pars ſit ex multis compoſita, nimirum cum ſit organũ viſus, quomodo ex duritie, & mollitie, illius tẽperamentũ dignoſcemus. At ſi etiã donemus duri nomen pro tenſo, vel concreto ſumi, & non ſolum pro eo, quod à ſiccitate & vere durum dicitur, quomodo quæſo molle & durum hic ſumi velit, non video. Nec enim excogitare poſſumus oculum ſani hominis durũ eſſe à ſiccitate, cum multis humoribus abundet. Quòd ſi vt in ſenibus ſiccitas vehementer exuperet, minuẽtur quidem aliquo modo humores, vnde rugoſa cornea tunica, vt ipſe oſtendit in lib. de ſymptomatis, & totus etiã oculus minus plenus euadit, ex quo fit vt prementi digito magis cedat: quod autem cedit, molle, non durum, eſt. Ergo cum ad ſiccum ſequatur humorum conſumptio in oculo, ad hanc rugoſitas & laxitas tunicarum: quod autem laxum eſt facile cedat tactui, quod autem tenſum, minime, ſequitur mollem fore oculum, ſi ſiccitas abundet, durum ſi humiditas: ergo nec durum à ſiccitate fieri poteſt, nec molle ab humiditate. Si autem durum capiat pro tenſo, idem fiet. Nam tenſio in oculo fit, quando tunicæ ab humoribus ſubiectis vehementer diſtenduntur. Quare durum hoc modo humoris copiam indicat, non ſiccitatem, molle autem paucitatem, durum verò à concretione in oculo fieri non poſſe, certius eſt, quàm vt demonſtrari debeat. Nam concretio effectus eſt inſignis, externi frigoris, quod in parte

viuente contingere non poteſt. Iam verò quod ſcribit oculos facile lædi à ſimilibus ſuę temperaturę, ſi de extrinſecis cauſis intelligat, vt intelligendum videtur, hoc potius ſequitur conditionem cutis regentis oculos, quàm ipſius oculi temperiem. Nam qui tenuiore, molliore, & delicatiore ea ſunt cute, facile admittunt frigus calorem, fumum, & quicquid extrinſecus oculos infeſtare poteſt. Quinetiam oculi fluxionibus, & internis malis facile, aut difficile ſunt obnoxij, non tam ob ſuam temperaturam, quàm ob mollitiem, raritatem, vaſorum amplitudinem, & alia, quæ ad ſtructuram partis organicæ pertinent. Cæterum à ſimilibus lędi ſingulas partes intelligendum eſt, ſi ſimilia excedant partis temperiam. Nam in pari gradu non fit læſio aut iuuamentum. Rectè verò ſcribit iuuari intemperies moderato cõtrariorum vſu. Nam immoderatus vſus, qui ſcilicet excedit gradum vitij, quod eſt in temperie, aliam inducit malam temperiem.

Similia lædi à ſimilibus, & iuuari à contrariis quo modo intelligendũ.

Magnitudo oculorum quidem vbi concinitas adſit, & operationum virtus, multitudinem bene temperatæ ſubſtantiæ oſtendit, ex qua ſunt conformati, quæ ſi deſint, multam quidẽ ſubſtantiam, non bene temperatam oſtendunt.

Quæ hic de magnitudine oculorum ſcribit, cauſas ſuas per ſe oſtendunt. Nec res magna fieri poteſt ſine copioſa materia. Verum quod addit de concinnitate, quòd ea ſcilicet bonam temperiem ſubſtantiæ oſtendat, non rectè dictum eſt, nam concinnitas, quæ potiſſimum figuram ſpectat, & alia, quæ ſunt propria naturæ inſtrumenti, non ſequuntur temperiem, ſed formatricem facultatem, vt ipſe in ſecundo de temperamentis capite octauo aperte docet: vbi eorum opinionem refellit, qui ad temperiem hæc referebant. Diuinioris enim (inquit) vt ait Ariſtoteles, originis eſt, atque à calido, frigido, humido, & ſicco res diuerſa, cauſa, quæ particulas noſtri corporis effingit. Ea enim cum nata ſit ſimilia ſibi effomare, non ob debilitatem ipſius, natam ex intemperie, vel ex alia cauſa efficit variam conditionem, quæ in inſtrumẽtis apparet, ſed ſolũ ob inſitã à forma vim, qua alia generare

poteſt

potest sibi similia. Sic parentes, qui simo, vel aduncho sunt naso, aut oculis magnis, vel paruis, vel prominentibus, vel occultis: aut tibiis rectis vel obliquis: aut frõte lata, vel angusta; similes filios vt plurimum procreare solent, ex materia quidem apta, sed non quæ ostendat vnam potiusquam aliam in ea temperiem. Et quanta sit autoris huius instabilitas ex collatione huius loci, cum eo, quem adduximus ex secundo de temperamentis, quilibet iudicare potest.

Loci Gale. repugnantes.

Paruitas vero oculorum adiuncta quidem concinnitate, ac virtutum operatione, paucam quidem, sed bene temperatam substantiam ostendit, ex qua sunt conformati. Si vero, sociam habuerint inconcinnitatem quandam, atque operationum vitium, tunc paucam, simul ac vitiosam materiam ostendit.

Quod de magnitudine oculorum anteà dixit, idem nunc repetit de paruitate. Paruitas enim paucam materiam necessariò ostendit: verùm si cum paruitate cõiuncta sit concinnitas, ac perfactio operationis, id est visionis, tunc (inquit) pauca ea materia, ex qua oculi sunt conformati, temperata agnoscitur esse. At si oculi fuerint parui, & inconcinni, id est malè figurati, quales sunt omnino rotundi, vel nimis oblongi, aut plus iustò prominentes, vel concaui, vel malè connexi, aut in alio vitiosi, ex quo visio, vel illius motu impediantur, tunc agnoscimus paucam simul & vitiosam materiam subesse. Verum (vt anteà diximus) vitia, quę in illis contingunt, à quibus inconcinni redduntur, & perperam sua officia exercent, tribuẽda potius sunt erroribus formatricis, quàm temperaturæ materiæ. Nam illius officium est figurare, & formare partes: & raro, aut fortè nunquã contingit materiam in ipsa conformatione vitiosam esse: aut si mala est, non ob intemperiẽ, sed ob copiam,

quæ formatricem bene agentem impedit, errores accidunt. Verum vt diximus, non tam materia damnanda est, quam natura agentis & formantis. Nam luscus luscos, & strabo strabones procreare solet. At cur cerebrũ & caput paruum omninò damnauit: oculum vero paruum & concinnum non minus laudat, quàm magnum? An quòd in paruo capite, & cerebro, non potest dari locus omnibus cauitatibus, & ortui neruorum omniũ, & aliarum partium, quæ necessarium habent à cerebro ortum: oculus verò vnius actionis est author, visionis inquam, cui vel minimum in suo genere instrumentum sufficit: tametsi (vt Arist. scribit in lib. primo de historia animalium) optimi illi censendi sunt oculi, qui nec grandiores, nec parui sunt, sed qui moderati.

Quæ vero ad colores attinent ita distinguere oportet. Glauci quidem oculi, qui pura humiditate, ac nõ multa præfulgent, tales fiunt ob splendidi luminis abundantiam. Contra vero nigri, & qui intermediam naturam seruant, causas quoque intermedias habent: Glaucus igitur oculus fit, vel propter magnitudinem, vel propter splendorem humoris, qui à Græcis crystalloides nominatur: vel propter situm prominentem, aut propter tenuis & aquei humoris, qui in pupilla existit, paucitatem & puritatem, atque omnibus quidem in vnum conuenientibus fit glaucissimus oculus. Quod si aliqua adsint, aliqua verò non, tunc maior, minorúe glaucedo contrahitur. Niger vero oculus fit aut ob paruitatẽ crystalloidis, aut propter profundum situm, vel quoniam splendidus ac fulgidus exquisite non est, vel quoniam tenuis humor, vel superabundat, vel purus non existit, vel propter vnam aliquam ex

his, quas ante diximus causas, aut propter omnes fieri consueuit. In ipsis autem magis, & minus (vt antè diximus) reperitur. Tenuis igitur humor, quo magis ad aquæ naturam accedit & superabundat, humidiorem oculum ostẽdit: quemadmodum si crassior, ac minor fiat sicciorem: crystalloides autem, siquidem durior existat, sicciorem efficit oculum: Si vero mollior humidiorem. Sic & si plus modico tenuẽ humorẽ excesserit, sicciorẽ, si autẽ defecit, contrariũ.

Oculi compositio.

Quæ hic dicuntur de colore oculorum, oculi compositionem & partes prænotas supponunt. Habet igitur oculus tres in se humores crystallinum, vitreum, & aqueum, quem recentiores vocant albugineum. Crystallinus primum, & præcipuum est visionis instrumẽtum, éstque albus, clarus, splendidus, & purus vt crystallus, à quo nomen sumpsit: est mediocriter, durus, non exacte rotundus, sed oblongus, & depressus. Alius est humor, qui vitreus dicitur, quod vitro fuso sit similis factus, vt sit sedes, & nutrimentum crystallini. In eo enim natat, & media parte sui submergitur crystallinus: is non est exacte albus, sed ita, vt si intelligas pauco nigro multum album tẽperatum, vitiata per totum perfectione albedinis. Aqueus humor tenuissimus est, & multo spiritu perfusus, factus à natura, vt locũ inter corneã, & crystallinũ mediũ repleat, ne crystallinũ exsiccari patiatur. Porro inter tunicas oculũ componẽtes prima & extrinseca est, quæ annata, siue cõiunctiua vocatur, nata à pericranio, oculum firmãs in cauitate sua, quæ facta est in ossibus capitis, eáque albũ oculi cõstituit, in quo fit ophthalmia. Alia est tunica, quæ vocatur cornea, eo quod sit solida, dura, dẽsa, lucidissima, sicut albissimũ lãternæ nouæ cornu, & talis est solũ ea parte, qua extrinsecus respicit humorẽ crystallinũ. Nam alibi posteà dẽsa quidẽ & solida est, sed nõ perspicua & perlucida: quippe cũ perspicuitatẽ, ea solũ parte requirat,

Humores.

Tunicæ.

q... extrinsecus colores transmittit ad humorem crystallinum, hæc tunica nascitur à dura meninge. Tertia est tunica, à tenui meninge nata, cerulea, & ragoydes dicta, & Coroydes: vuea quidem vocatur, quòd eius externa leuitas, & interna asperitas acino vuæ comparetur. Coroydes verò, quòd multis venis, & arteriis vt corion fœtus membrana, sit intertexta. Triplici colore ea est prædita, fusco, nigro, & cæruleo, vt crystallini, & vitrei humoris splendorem diligentissimè seruet, contineat, ac constringat, ac vt laborantem visum interno spectaculo, medicamentoso reficiat: indicio quòd cùm in splendore lucis offendimur, statim palpebras claudimus, ad natiuum remedium properantes. Hæc tunica, qua parte crystallinum humorem tangit, humida est, & vt spongia mollis, ne contactu humorem offendat: exterias densa: vbi versatur cum cornea, ne scilicet à cornea lædatur. Et eadem tunica, qua humorem vitreum ambit parte, intus aspera est, foris leuis: habet quoque tunica circa pupillam, foramen: & qua parte foramen est, nulla alia inter crystallinum humorem, & corneam tunica est, sed veluti per cornu tenue admodum, & album, splendor internus cum externo communicatur, & commiscetur. Illius foramen spiritu aereo repletum, & distentum efficit, quòd pupilla dicitur. Alia est tunica, quæ Amphlyuistroides, eò quòd reti sit similis, & propterea retiformis à nostris vocatur, facta ex neruo optico dilatato, à natura ita comparata, vt crystallini humoris alterationes sentiat, & vt vitreo humori alimentum adferat. Demum alia est tunica telis araneorum simillima, vnde Arachnoydes vocatur, ex tenuibus filamentis coroydes tunicæ orta, & ad humorem crystallinum extensa, & ipsum ambiens, illúmque ligans, & nutrimentum ad eum ferens. Neruos duplices habet oculi opticum mollem, & crassum, qui falso creditur à Galeno perforatus, argumento, quod vno clauso oculo, alterius pupilla dilatetur. Nam hoc quidem fit transmisso spiritu ad oculum apertum, qui ad vtrunque anteà ferebatur: At non per nerui ca-

Pupilla quid

Nerui oculorum.

uitatem, sed per arterias descendentes in tunicas oculorum cum venis hic spiritus immittitur. Falso quoque creditur hic spiritus esse lucidus, splendidus, veluti solis radij. Nam in nostro corpore nullus talis spiritus gigni potest: Fertur ergò vis visiua per neruum quidem opticum id est visorium, sed absque spiritu aliquo, vt vis sensitiua, & motiua, per alios neruos immittitur in alias partes, vt radij Solis, qui ad nos descendunt absque aliqua substantia, vt optimè Galenus in lib. de locis affectis antea à nobis præcitato ostendit. Habet oculus etiam neruos motorios, qui in musculos inseruntur, quorum vi oculus attollitur, deprimitur, circumagitur, ad suos angulos mouetur, & intus firmatur. Quibus quidem ita explicatis sequitur vt doceamus, à quibus causis fiant colores, qui in oculis hominum apparent. Nam vt Aristoteles scribit, in libro primo de historia animalium candidum oculi magna ex parte simile in omnibus est: at quod nigrum dicitur, variat præsertim in homine quippe cum ceteris animantibus in singulo genere idem sit color equis exceptis, qui interdum oculis proueniunt cęsiis. Inter homines vero nigram oculi partem alij habent atram, alij cæsiam, siue glaucam, alij fuluam, alij caprinam, quæ morum optimorum est indicium, & ad cernendi claritatem, vt idem est author primatum obtinet. Cur vero aliquibus sint oculi cæsij: aliis vero nigri, idem rationem reddit libro quinto de generatione animalium, capite primo: vbi postea quàm refellit illorum opinionem, qui putabant cæsios oculos fieri ob ignis abundãtiam: nigros vero ob aquæ copiam, ait nigros oculos fieri illis, qui multum humoris cõtinent, quoniam humoris copia trãspici satis non potest. Cæsios verò reddi ex paucitate humoris, quod ostendit ex his, quæ in mari cernuntur. Etenim quantum eius satis transpicitur, cæsium apparet, quantum minus, aquinum, quãtum præ gurgite alto non præfinitur, id oppacat, & nigrum, aut cęruleum sentitur. Qui autem inter eos sunt, eò iam differunt, quod magis, minusve ita constite-

De coloribus oculorum. Aristotelis sententia.

rint. Eandam causam esse (inquit) putandum est, vt cæsij acute interdiu cernere nequeant, nigri noctu. Cæsij enim pre sui humoris exiguitate mouentur magis à luce, & rebus visilibus, scilicet qua humidi, quaque perlucidi sunt: quamquam motio eius partis, visio est, qua perlucida, non qua humida. Nigri vero ob humoris copiam minus mouentur. Lux enim nocturna ex illis est, & simul quiuis humor per noctem moueri difficilius potest. Subiungit verò postea pueros paucitate humoris cesios fieri. Addit cæsietatem cruditatem quandam esse, eò quod ex cruditate humoris etiam nascatur, vt canities. Hæc quidem Arist. de causis horum colorum: quæ suo more difficilius tradit. Nam debebat in primis docere quos humores intelligere velit paucos vel multos, coctos, vel crudos: an omnes, qui sunt in oculo, an quosdam dumtaxat: non enim id ad omnes pertinet: deinde quam cruditatem agnoscere potest in pueris, aut paucitatem humoris, magis, quàm in alijs ætatibus. Vt enim illi plurimum habent calidi innati, ita omnium felicissime concoquunt, & pluribus humoribus abundant: quod ostendit felicissima nutritio, magnum incrementum, & singularum partium tensio, bonusque habitus. Auerroes quoque parum doctus in medicina, albedinem oculi dicit fieri ab humiditate, nigredinem à caliditate: quia inquit albedo fit per indigestionem: quasi omnia alba fiant ex pituita, & cerebrum, ossa, & aliæ partes nostri corporis albe, & dura perfectam non ostendant concoctionem. Quare melius hoc loco Gal. hæc explicat: nam cum in oculo sit humor crystallinus candidissimus, splendidissimus, diaphanus, rationi est consonum, vt tanto splendidiores, & candidiores oculi appareant, quantò vis illius corporis splendidi, & luminati, conspicua magis fit. Id quod necesse est contingat, quoties ipse humor maior est in aliquibus, quam in aliis, vel splendidior, aut magis prominet, ad superficiem oculi vergens, & minus immersus est in humore vitreo. Tunc enim ipse humor splendoris,

Aristotelis opinio expeditur.

Auerrois sententia de coloribus oculorum reprobatur.

Galeni opinio laudatur.

& albedinis causa est. Aliquando vero ob corpora, quæ illi obiiciuntur, idem contingit. Nam (vt ille inquit) si aqueus humor tenuis, paucus, & purus fuerit, splendor & albedo ipsius crystallini perspicua magis redditur, vnde oculi fiunt glauci. Ita nigri tunc euadunt, cum idem humor multus est, crassus, & impurus. Quanto enim plura impedimenta obiiciuntur candidis rebus, tanto nigriores illæ apparent: vnde in profundiore mari, si quid album resideat, minus album conspicitur, quàm si illud attollatur, & per minorem aquæ copiam. Verum quod ille scribit solum de humore tenui, idem mihi videtur dicendum de spiritu, quo repletur pupilla, & cornea tunica. Nam qui spiritum illum habent maximè tenuem & elaboratum, cæsios habent oculos: qui vero crassum, ac veluti nebulosum, nigros. Atque hac quidem ratione crediderim pueros cæsios habere oculos: nam ob fœlicem concoctionem aqueum humorem, & spiritus ipsos tenues, puros, & maxime elaboratos obtinent. Contraria ergo pœnitus ratione Aristoteli, contingit pueros esse cæsios. Ille enim ob cruditatem: nos vero ob perfectam concoctionem hoc contingere putamus: propterea tanto progrediente ætate redduntur oculi nigriores, quãto diminuto calido natiuo concoctio deterior euadit. Nonne etiam rationi consonum est, quibusdam factam esse corneam tunicam lucidiorem, & ob hanc rationem cæsios fieri oculos: aliis vero nigros ob contrarias eiusdem tunicæ conditiones. Qui vero adferunt etiam cæsios oculos fieri, eo quod visorij spiritus quibusdam lucidiores sint, nugas adferunt. Nam tenuitas, puritas, in illis agnoscitur esse: splendor vero, vt illi imaginantur, qualis est in radiis solaribus, nullus in illis esse potest. Hæc quidem sufficiant de extremis coloribus oculorum. Explodenda vero est Montani opinio, qui glaucos oculos fieri dicit, quando tunica vuea est alba: & ideo pueros glaucos habere oculos: alios vero postea nigros: quoniam ea tunica ab initio alba, ętatis ꝓgressu nigra redditur. Nã quis vnquã vidit

Pueri cur oculis sint cesiis.

Montani opinio exploditur.

eam tunicam albam esse, aut colores, qui in omnibus iidem semper sunt & natiui, ætatis cursu mutari. Quòd si dixisset illius foramen ob angustiam & amplitudinem aliquid ad id conferre, non esset fortè reiicienda illius sententia. Nam angustia tegit partem humoris crystallini, amplitudo detegit: ex hoc niger, ex illo glaucus redditur oculus: ex quibus medii facile elici possunt. Nunc vero, quæ scribit Galenus de temperie oculi ex humoribus suis, expendamus. Vult enim ille oculum temperamẽtum mutare ob abundantiam, crassitiem, tenuitatem, duritiem, & mollitiem, sed (meo quidem iudicio) hoc perperam statuit. Nam oculi humores, & si actu humidi sunt, vt aqueus & vitreus: alius vero durus & siccus vt crystallinus: tamen nullus illorum vim habet humectandi, vel exsiccandi, vt faciunt humores corporis. Quis enim quæso sensit vnquam ex suis humoribus, quibus propriè oculi constant, calorem vel frigus, vel humorem, aut siccitatem. Patitur quidem oculus, & afficitur his qualitatibus: At non ab illis humoribus, sed à fluxionibus aliorum, & alijs internis externisque causis. Itaque si illi nullam vim habent alterandi, nec quoque facultatem habebunt mutandi temperamentum, quod non aliter, quàm per alterationem inducitur. Quo magis etiam illorum temeritas damnanda est, qui ex colore oculorum, illorum temperiem diiudicare volunt. Nam causæ quas adduximus, quibus contingit fieri oculos cæsios, vel nigros, ad temperamentum non pertinent: sed vel ad situm, vel abundantiam, vel paucitatem, aut crassitiem, vel tenuitatem humorum, & spirituum, vel splendorem crystalini, & corneæ tunicæ, & huius etiam tenuitatem, & tensionem, quæ omnia nihil ad temperamentum ipsius organi pertinent. Illud vero hoc loco prætereundum non est. An scilicet oculi humores viuant, & animati sint. An aliter habeant, vt quatuor humores corporis, qui solum materia sunt generationis, nutritionis, & incrementi nostri corporis, sanitatis morbique causæ. Cur-

Galeni opinio de temperie oculi ob humores suos.

An humores oculi viuãt.

tius concedit cryſtallinum humorem animatum eſſe, cum ſit inſtrumentum viſionis: Animæ autem propria inſtrumenta, animata eſſe oporteat: de humore autem vitreo & aqueo ſtauit diuerſam eſſe rationem. Eos enim, eò quod nutrimentum præbeant humori cryſtallino, non eſſe animatos, non magis quàm ſanguinem. Verum ego aliter ſentio: nam cum oculus pars inſtrumentaria & compoſita conſtet ex illis, tanquam ex ſuis ſimilaribus partibus, & geniti illi ſint ex primis noſtris principijs, & præterea augeantur, vt aliæ ſimilares partes: merito illos inter viuentia, & partes ſimilares recipiemus: & ſi interim vnus alteri ſeruiat ad nutritioné vt Galenus credit: quod fortè etiam verum non eſt, cum venulę, & arteriæ, quæ in illos vel loca vicinia ſanguinem ſpargunt, eandem oſtandant fieri in illis, vt in alijs ſimilaribus partibus, nutritionem. In hoc etiam loco medici quæſtionem tractent, quo modo viſio fiat, An intro, vt Ariſtot. vel extra, vt Galenus probare nititur in libro ſeptimo de placitis: ſed quoniam hæc longiorem poſtulant tractationem inutilem medicis, & argumenta, quæ vtrinque adferuntur probabilia quidem ſunt, ſed minime neceſſaria: ideo hæc ſilentio pertranſire decreui. Dicam tamen breuiter quod ſentio, veriorem meo iudicio eſſe opinionem, ſi quis ſtatuat viſionem fieri partim intro, partim extra mittendo: quod & commune in omni ſenſatione eſſe puto. Nam vt ſenſus fiat, neceſſe eſt, vt ſpecies obiecti in ſenſorio recipiatur, & anima eam cognoſcat. nam (vt inquit Ariſtoteles) ſentire eſt cognocere, hec ipſum autem eſt agere. Nam anima in omni operatione, in qua vtitur inſtrumentis corporis, cum aliquid agendum eſt, prodit, & veluti recedere à corpore videtur, vt occurat obiectis, & illa adprehendat, & dijudicet: in quo opere calorem & ſpiritum, ſine quo nihil agere poteſt, ſecum profert, & educit, atque ita veluti complexu quodam agendo ipſa, & recipiendo paſſiones factas in ſenſorijs, fit ſenſus & cognitio. Nam ſi ſolum fieret viſio intromittendo, & recipiendo, quæ

Curtii opinio, quæ dãnatur.

Autoris ſententia.

An vitreus humor cryſtallini ſit nutrimentum, dubitãdum.

nám esset animæ vis, cuius natura est agere, & alia mouere: non autem pati, nisi per accidens. Sed hæc, vt dixi, sunt logicæ (vt inquit Galenus) quæstiones, nihil ad nostram facultatem conferentes.

De cordis autem temperaturis deinceps dicendum est, si prius hæc in memoria reuocauerimus, quòd vnamquamque partem seipsa vel calidiorem, vel frigidiorem, vel sicciorem, vel humidiorem dicimus factam, non alicui rei alteri comparantes, sed ad seipsam. Sic enim vtcumque extiterit cor natura frigidissimum, multo sane calidiorem temperaturam possidebit calidissimo cerebro.

Quatuor posuit ab initio huius tractationis nostri corporis principia, cerebrum, cor, hepar, testes. Ac cum de cerebro hactenus egerit, nunc aggreditur signa temperaturarum cordis, quod & situ, & dignitate cerebro propinquius est aliis principiis: sed non eadem plane vtitur docendi ratione. Nam cerebri temperati notas prius docuit, deinde notas tradidit singularum illius intemperaturarum, & merito quidem: nam quod perfectum est, aliorum regula esse debet. Hic verò statim aggreditur signa temperaturæ cordis calidi, fortè quòd vno & eodem negotio, extrema, & media temperatura facile intelligi posset. Neque enim ad cerebri temperies dignoscendas, indicia sumere possumus ab his, quę ipsi insunt secundum essentiam: quippe cum illius figuram, formam, magnitudinem, calorem, & quæ ab eo sunt orta, sensibus deprehendere non possimus. Causæ etiam iuuantes, aut lædentes minimam in hac re vim habent: cum per multas partes intermedias vim suam immittant in cor. Quare solum ferè ex ipsius actionibus & passionibus signa ducere possumus. At facile est dicere, cor esse temperatum, quod actiones mediocres edit, & mode-

ratis passionibus est obnoxium. Non ergo arte & præceptis fuit opus ad hæc dignoscenda. At non ita patet, à quibus causis excessus & defectus actionũ & passionum fiant. Igitur de eo, quod difficilius est, præcepta tradit: ac ab initio admonet, quonam modo calidum, frigidum, humidum, & siccum cor intelligendum sit: est enim de his omnibus eadem ratio, quòd scilicet calidum intelligatur, non quòd calidius sit ea parte, quæ ad pondus temperata esse statuitur, nempe cute, vel quòd calidius sit alia quacunque parte. Sed in hoc solum esse spectandum cor ipsum hominis temperati: quod enim eo est calidius, calidum dicitur, sic de aliis qualitatibus intelligendum. Sed nos hæc antea explicauimus, vt docendi methodus postulabat. Nam eodem modo cerebrum etiam calidum, frigidum, humidum, & siccum dicitur, & propterea quod commune multis est, inter initia docendum erat. Oportebat præterea hic quædam commemorare de vsu, actionibus, & passionibus cordis, sine quibus signa, quæ tradentur, intelligi non possunt. Quod nos breuiter faciemus. Igitur cor (vt ab illius vsu exordiamur) factum est à natura, vt sit fons & officina caloris, quo singulę partes corporis egent ad suas actiones obeundas: propterea ipsum semper feruere oportet, vt perpetua fiat caloris generatio, vt continuus debeat esse illius vsus. Gignitur autem hic calor cum substantia spirituosa, quæ ex sanguinis feruore in sinistro cordis ventriculo elicitur. Et quoniam in omni ebullitione rerum necesse est fuliginosa quædam excrementa gigni, quæ ignem & calorem ipsum extingunt, si retineantur: ideò illa continuo expurgari oportet: & præterea necesse est, vt immittatur frigida aliqua substantia, quæ temperet acrem eum calorem: propterea quòd duplici motu vtitur, vno quo dilatatur, alio quo comprimitur, & subsidet: & hoc ipso quidem fuliginosa excrementa à se expellit: Illo vero externum aerem ad se allicit, & in se recipit. Et quoniam aeris qualitates sæpe sunt corruptæ, ne talis perueniat ad partem maxime nobilem, qui puri spiritus,

Quid pulmo cõferat cordi.

Cordis vsus.

Quid pulmo cõferat cordi

& caloris vitalis author esse debet, ideò natura pulmones circundedit cordi, vt in eum cor fuliginosa sua excrementa expellat, & ab eodem frigidiorem aerem suscipiat. Et quia pulmo fulginosum eum vaporem extrudere debet, id quod sine compressione fieri non potest: & externum aerem per nares, os, & asperam arteriam in se recipere, & id absque dilatatione præstare nequit, nec habet in se harum motionum principium: ideo natura eum alligauit pectori & dorso, & has partes voluntarie moueri instituit, vt quoties vrget necessitas caloris, motus variari possint. Atque eo modo quo fabri ferrarij follibus dilatatis & compressis aerem intromittunt frigidiorem, & expellunt fulginosa ignis excrementa, fouentque, atque temperant ignem subiectum, quo vtuntur: ita dilatatione pulmonis & cordis, temperatur cordis calor. At verò quoniam oportebat calorem & spiritum genitum in corde, communicari singulis partibus corporis: ideo natura arterias à corde eduxit, & in omnes corporis partes diduxit: quæ cum spiritum contineant etiam feruentem, qui iisdem auxiliis eget ad suum contemperamentum: ideo arteriæ eo modo, quo cor, dilatantur, & comprimuntur, attrahuntque per cutis & aliarum partium meatus externum, qui nos ambit, aerem: atque in eundem emittunt fulginosa, quæ ipsæ gignunt, excrementa. Appellatur autem arteriarum compositus hic motus ex dilatatione & compressione, pulsus: quo nomine etiam cordis motus, rectè nuncupatur. Motus verò pulmonis, quo ille pariter dilatatur, & constringitur, dicitur respiratio: cuius dilatatio, per quam intromittitur aer, inspiratio: constrictio vero, per quam emittitur fuligo in corde genita, expiratio vocatur. Non mirum ergo, si pulsus respirationi, inspiratio dilatationi arteriarum, & expiratio compressioni illarum respondet: quippe cum idem sit vsus, eadem necessitas in diuersis organis. Atque eæ sunt actiones & motus ipsius cordis, & partium, quæ æmulantur illius motus ipsique seruiunt. Affectiones verò & passiones cordis multæ traduntur esse à Galeno in

Arteriarum vsus.

Respirationis vsus.

Affectiones & paßiones cordis.

hac tractatione: nempe audacia, promptitudo ad actiones, iracundia, temeritas, segnitia, impudentia, furor, timor, mœstitia: quibus addi possunt mansuetudo confidentia, verecundia, commiseratio, indignatio, inuidia, æmulatio, superbia, ambitio, odium, lætitia, misericordia, conturbatio, desperatio. Hæc enim & eorum contraria à corde, & in ipso corde fieri creduntur solo affecto corde, vel etiam simul concurrente ratiocinatrice facultate. Nam ratiocinandi facultates rerum imagines æstimat, quæ cum præsentes sunt, oritur lætitia, maleuolentia, odium, ira, inimicitia, prout res bonæ, vel malæ iudicantur esse. Ex futuris verò rebus oritur cupiditas, ambitio, mœrus, timor, terror, pauor, conturbatio, desperatio, exanimatio, pudor, spes, & illis contraria: quæ quidem quo modo in corde gignantur, aut ab eo excitentur, non facile est intelligere, & explicare posse. Nam Fernelius iram, odium, inimicitiam & alias huiusmodi perturbationes, ex sanguinis ebullitione, aut alia alteratione circa cor oriri & excitari, & postea, appetitum moueri, & rationem affici putat: sed meo quidem iudicio perperam. Nam ratio, vel mens, aut quæcunque alia facultas, cuius officium est res agnoscere, & æstimare quales, quantæque sint, primùm mouetur, & posteaquàm iudicauit illas esse appetendas, vel fugiendas, excitantur illę facultates, vel potius passiones, quæ aptæ sunt seruire imperanti facultati, vt manifeste apparet in ira. Nam ratio primum iudicat se, vel suos esse contemptos: ex hoc oritur appetitus vltionis, & quoniam hęc fieri non potest, absque roboris intensione: hæc verò ebullitionem sanguinis & spiritus in corde requirit, meritò excitatur ea vis, quæ apta est mouere cor, eo modo, in quo ebullitio ea nascitur: ac pro diuersitate temperamenti earum partium, in quibus hæ passiones resident, accidit vt prompte aut difficile quis, vel magis, aut minus quàm ratio ipsa postulet irascatur. Eadem est ratio de timore, mœstitia, desperatione, & aliis passionibus. Modum enim illis imponit bene instituta ratio, & moderatur temperamentum il-

Fernelii opinio de modo quo gignuntur paßiones in corde.

larum partium in quibus passiones huiusmodi resident. Igitur in his passionibus excitandis duæ concurrunt causæ, ratio quæ in cerebro residet, & animosa ea facultas, quæ sedem habet in corde, & nunc vnius, nunc alterius, aut vtriusque vitio passiones istæ potentes sunt, vel imbecilles, nam illi quibus ratio corrupta est, aut infima, facilè irascuntur, quoniam res vel minimas iudcant vindicta esse dignas. Qua ratione mulieres facile irascuntur, non quidem ex cordis calidiori temperamẽto, sed rationatricis facultatis vitio. Qui verò corde sunt calidiore, rationem non permittunt libere dominari, sed eam cogunt res æstimare sæpe, quales non sunt, & eam commouent, atque perturbant: quomodo iuuenes ad iram, audaciam, & temeritatem sunt procliues, feruente nimirum in illis sanguine circa cor: atque idem illis accidit, quod equis furiosis, qui insidentes ipsis sæpe rapiunt, & præcipitant: quòd si cordis temperies, & ratio simul fauent pertubationibus, tunc illæ maximæ sunt, nec facile sedari possunt. Videndum ergo rationis ne, vel cordis vitio huiusmodi passiones fiant.

Calidioris igitur cordis vt ad modum, qui ei proprius est atque conueniens indicia quædam sunt inseparabilia, & propria, magnitudo respirationis, & pulsus velocitas, & frequentia, & audacia, & ad actiones natura prompta. Quòd si multum in caliditate excesserit, tunc furibunda quædam iracundia, & temeritas adsunt. Est autem thorax hispidus, & præsertim pectus, & quæcunque hippocondriis partes proximiores.

Posteaquàm docuit quonam modo velit cor intelligi calidum in hac tractatione (quod idem etiam intelligendum est de frigido, humido, & sicco) iam aggreditur tradere signa cordis calidioris, explicatque rursus, quomodo calidius illud intelligat, quòd scilicet cali-

dius sit, quàm conueniat modo, & mediocritati, quę debetur cordi hominis temperati: qualis vero & quantus sit huiusmodi calor, hic non docet, quasi notum putet experientia ex actionibus, & passionibus, & alijs indicijs, quæ ratione cordis apparent in hominibus temperatis. Porrò appellat inseparabilia illa esse signa, quæ omni conueniunt: & propria, quæ soli. Id enim ex libro primo de different. febrium facile patet. Quæ sint autem huiusmodi signa, explicat. Primum, inquit, est respiratio & pulsus certe respiratio mutari multis modis potest, sed in magnitudinem, velocitatem, & frequentiam nunquam, nisi cor calidius fuerit redditum. Difficilis autem (vt dico) fieri potest ex solius thoracis morbis, vt imflammationibus, vlceribus, vulneribus, quæ impediunt liberum ipsius motum. Pulsus verò in parte aliqua excalefacta, vel imflammata, maiores, velociores & frequentiores fieri possunt, non affecto corde: At in omnibus partibus (vt hic intelligendum est) nequaquam. Illud verò hic pręnoscendum est, magnam respirationem, & pulsum magnum, tres habere easdem causas immediatas, & vt Galenus scribit in lib. de different. pulsuum, coniunctas, nempe caloris incremetum in corde, obedientiam instrumentorum, thoracis inquam & arteriarum, & robur virtutis mouentis thoracem, & ipsas arterias. Aliqua enim ex his causis deficiente, nec magni pulsus, nec magna respiratio fieri possunt. Illud quoque ignorandum non est, quod in libro de pulsibus demonstratur, naturam, vbi sola magnitudo respirationis & pulsus non sufficiunt, adiungere sibi primo velocitatem, deinde frequentiam. Meritò ergo hic scribit vbi cor est calidius, fieri magnam respirationem, quoniam vsus, & refrigeratio caloris id postulat: nec virtus in homine sano de quo hic agimus nec instrumentũ etiam repugnat. Verum ex mala versione Leoniceni orta est controuersia inter interpretes. Nam Mõtanus magnitudinam ad solam respirationem refert, velocitatem & frequentiam ad solos pulsus. Acachias verò & melius magnitudinem, velocitatem, &

Signa inseparabilia & propria quæ.

frequentiam refert pariter ad respirationem & pulsus. Ridiculum verò est quod in hac re scribit Montanus, magnitudinem pulsus non posse cognosci in hominibus sanis, eò, quòd sit in musculosis hominibus, & à velocitate & frequentia sepulta & ignota manet: ideo Galenus solum posuisse velocitatem & frequētiam in pulsu. Nam huius opinionis falsitatem detegit Galen. passim in libro de causis pulsuum, vbi sanorum pulsus referens, sæpe has omnes differentias coniungit: quòd etiam facit inferius cum cordis calidi & sicci, & calidi & humidi pulsus explicat. Præterea clara est de eadem re sententia apud Galenum capitulo tertio primi de causis pulsuum, vbi cordis calidi pulsus explicans, magnitudinem, velocitatem, & frequentiam coniungit, & hoc nihil clarius esse potest. Est autem magnus pulsus, qui in omnes dimensiones dilatatur. Velox, qui multum spatium breui tempore conficit. Frequens, qui parum quiescit, & sæpe tactum ferit: quare potius de eo dubitandum est, an magna, velox, & frequens respiratio, & magni, veloces & frequentes etiam pulsus fieri debeant, vbi cor quocunque modo paulò calidius est, quàm conueniat cordi temperato. Nam si magnos excessus describeret, quod paulo postea facit, cum dicit, quòd si multum in caliditate excesserit, fortè illius opinio tolerari posset: sed cum in omni excessu caloris has ponat differentias, minus profectò probabilis, aut etiam falsa apparet illius sententia. Quos enim videmus sanos ita cum magna, veloci, & frequenti respiratione anhelantes, Hæc enim in malis habitibus, crassis, & pinguibus in quibus libera nō fit respiratio, aut in sanis cursu, aut alio labore agitatis, vel in ægris febre correptis fieri videmus: ob solam verò naturalē temperiem cordis calidiorē, nequaquam. Nam si thorax ad proportionem cordis caloris latus est, & amplus, mediocris respiratio sufficit: alioqui sola magnitudo respirationis, absque velocitate, & frequentia naturalem vsum perficit. Sic magnus pulsus satis calorem singularum partium temperat sine velocitate, & frequentia. Addit cordis cali-

Montani ridicula opinio.

Pulsus magnus velox.

Frequens quid.

Gale sententia de pulsu magno, veloci, & frequēti in cordis intemperaturis sanis, expenditur.

dioris indicia esse audaciam, & ad actiones obeundas promptitudinem. Audaciam interpretatur Acachias confidentiam, & eam fieri scribit cum animus mouetur ad adipiscendum magnum aliquod bonum, aut ad expellendum magnum aliquod malum. Quæ si cum ratione & iudicio fiat, fiduciam vocari scribit, alioqui confidentiam, quæ si exuperet, temeritas vocatur, cuius etiam excessus furor, & furiosa temeritas appellatur: ex fiducia verò ait nasci promptitudinem, & impigritatem ad labores, & res agendas, cum ratione susceptas. Ex confidentia verò, & audacia nasci quoque eandem promptitudinem ad res gerendas, susceptas tamen temere. Cuius quidem opinio non displicet: tametsi rectius fortasse audaciam non ad quascunque res, sed ad eas, quæ cum periculo suscipiuntur extenderet. Nam illa fortitudini opponitur, quæ in solis periculis versatur (autore Aristot.) Cæterum quòd scribit hanc temperiem promptos ad actiones homines reddere, dubium est, de quibus actionibus intelligendum sit. Nam antea mobilitatem in opinionibus, & discendi facilitatem tribuit cerebri substantiæ. An dicendum est, cor non solum suis passionibus & propriis actionibus, sed etiam aliorum principiorum, vim quandam addere, quoniam caloris est fons, quo omnes partes vtuntur, ac pro illius diuersitate diuersa quoque agunt & patiuntur: & si agendi facultatem non à corde, sed à se ipsis obtinent. Iam verò illud quoque dictum est, eos qui corde sunt calidiore, habere thoracem hirsutum, & præsertim pectus, & partes proximiores hyppochondriis. Est autem thorax pars corporis, quæ medium ventrem circumscribit, ex costis, & dorso, cuius anterior pars, pectus, posterior dorsum nuncupatur: & suprema incipit à clauiculis, & infima definit in septum transuersum. Hypochondria verò appellantur proprie, & vulgo dicti ventris primæ partes, costis vtrinque subiectæ: quorum vnum est dextrum, sub quo hepar, alterum sinistrum, sub quo lien continetur. Quia ergo cor in thorace continetur, non

Cor ad omnes actiones mutandas vim habere

Thorax quid
Hyppochondria.

mirũ, si thorax ipse hirsutus redditur, quibus cor est calidius. Nam ex calore & feruore cordis, sequendo Galeni opinionem in generatione pilorum, excitãtur fuliginosa plurima excrementa, quę sunt materia pilorum, & ea quidem potius per partem thoracis anteriorem, rariorem, & minus honoratam ossibus & carne exeunt, & illic pilos generant, ex motu & necessitate materiæ, non vi generatiuæ facultatis, vt pueriliter existimat Montanus.

Magna vero ex parte calidi cordis temperatura vniuersum corpus calidum reddit, nisi hepar vehementius obstiterit. Dicemus autem paulo inferius totius corporis indicia.

Aliud sumit indicium cordis calidioris, quòd scilicet soleat vniuersum corpus suæ caliditatis signa præbere, nisi inquit frigiditas hepatis obstiterit. At quomodo dicet quispiam obstare vnquam potest hepar caliditati cordis, quod fons est caloris, qui omnes corporis partes calefacit. An hoc verum quidem est, actualem calorem à corde diffundi per arterias, & spiritum ab eo influentem: nihil tamen obstat quô minus hepar, & aliæ partes dicantur suapte natura calidiores, quoniam ex principiis, & materia in ipsa conformatione sunt factæ calidioribus, cuius caloris vi, adiuuante postea illo, qui à corde immittitur, singulę partes suas actiones exercent. Itaque hepar ob diuersam suam temperiem, sanguinem gignit diuersum: quo fit vt si ipsum frigidius fuerit humores gignat frigidiores, quibus cum nutriatur cor, & spiritus illius temperentur, accidit ipsum cor, & ipsos spiritus, quibus vniuersum corpus calefit refrigerari, & eodem modo vniuersum corpus affici. Rectè vero, dixit, nisi hepar vehementius obstiterit. Nam si paruus fit ad frigiditatem lapsus, & magis si hepar fuerit temperatum, corpus sequetur cordis temperiem: tametsi ego

Quomodo hepar cordis calori obstare possit.

puto maiorem vim tribuendam esse hepati in mutatione temperamenti corporis, quàm cordi. Nam magna est vis nutrimenti continui, transeuntis in naturam partium singularium, id quod ostendunt lepræ, cancri, cachexia, & alij infiniti affectus, qui ex mala nutritione nascuntur, cui obsistere non potest cordis aliqua temperies.

An plus possit temperies cordis quàm hepatis in mutando tēperamento corporis.

Est quidem & latitudo thoracis, caliditatis indicium, nisi & hic quoque cerebrum plurimum obstiterit, quoniam ei magna spinalis medulla respondet, tantæ vero erunt magnitudine vertebræ, quanta & spinalis medulla, quare & spina vniuersa. Configitur vero thorax ad eam spinæ partem, quæ metaphrenum, id est dorsum dicitur, tamquam ad carinam nauis. Quare necessariò eius longitudo æquabitur dorso, latitudo vero erit pro vertebrarum ratione, quando ad proportionem earum crassitudinis fuerit confixus. Cum vero cordis caliditas superans perflauerit ac dilatauerit in suo primo ortu thoracem, erit eiusdem caliditati proportione respondens. Quare cum caput paruum, thorax autem latus extiterit, maximum hoc tibi fuerit cordis caliditatis indicium. Cum vero magno existente capite, paruus fuerit, propriissimum hoc fuerit cordis frigidioris signum. Si vero capiti fuerit proportione respondens, tunc aliis signis de corde distingues, ex ipsius thoracis amplitudine nihil assumens.

Cum de cerebro ageret, primum genus signorum sumebat ex totius capitis dispositione, tamquam ab eo, quod cerebrum continet, & illius dispositionem ostendit: nimirum cum continens pro ratione contenti, fieri oporteat, ita nunc ex forma, figura, cauitate thoracis, cordis temperiem significari scribit. Rationi enim putat esse consonum, vt thorax latus fiat, vbi cor calidius fuerit. Verum mihi hæc opinio non placet. Nam cor non est, quod partes format & figurat, sed formatrix vis, quæ in semine est: quæ vis, agentis parentis naturam sequitur, Magni enim parentes magnos generant, parui paruos, & monstrum est, aut adulterina proles, si ex vtroque parente magno paruus gignatur fœtus. Confert ad hoc etiam materia quam mater suppeditat sua copia, vel inopia. Quare quid quæso potest cor conferre ad amplitudinem thoracis. Non enim in ipsa generatione, in qua ipsum, vel nondum est factum, aut exiguam omnino habet magnitudinem, & nondum caloris fons dici potest totius corporis, quod nondum est conformatum, potest thoracem, vel aliam partem dilatare. Nec post generationem hoc efficit. Nam his qui frequenter febribus laborant, thorax cresceret ob vehementissimum calorem. Præterea cur eandem vim non tribuit cerebro, & hepati calidiori? Nam si proprium ex natiua temperie calorem sequitur circunstantium partium amplitudo, communis debet esse in omnibus ratio, vt in aliis omnibus signis communis est. At ridiculum est dicere, eos esse capite maiore, qui cerebro sunt calidiore, & illos ventre inferiore latiore esse, quibus hepar calidius subiicitur. Nam (vt diximus) generatio nostrarum partium, & totius corporis, non à nostris partibus fit: sed à nostris principiis, quæ extrinsecus à nostris parentibus accedunt. Illa enim omnia efficiunt, ex quibus, tum similares, tum organicæ partes, & vniuersum corpus ex illis constat. Est autem vt forma, figura, numerus, connexio, sic magnitudo partium formatricis facultatis opus. Itaque si à cordis calore hæc immutari possent, cur non dicemus illos plures habere

costas, aut pluribus vinculis connexas cum aliis partibus, aut singulas costas latiores, quibus cor intus conclusum calidius est, quàm sit temperatis, aut reliquis hominibus? cur ergo non dicemus thoracem illis fieri longiorem, & suprema sui parte ascendere vsque ad caput, infima vero vsque ad vmbilicum descendere? Nam caloris officium est, non magis secundum latitudinem, quàm secundum alias differentias res maiores reddere. Quòd si arterias, & ipsum cor diceret crescere ex eo calore, probabilior esset illius opinio. Sed quod etiam illius vis extendatur ad ossa thoracis, nulla ratione id persuaderi potest: quippe cum, nec tempus, nec modus, quo id fiat, ostendi possit. Nam antequam hepar sit factum, cor non potest spiritus generare, quos facit ex sanguine: hepate verò iam conformato, & corde iam generante spiritum ossa iam sunt facta & iam duriora, quam vi caloris distendi queant. Præterea cor, non quòd ex se emittat calorem veluti fumum, calefacit, sed quòd spiritum calidum per arterias spargat in omnes partes, fons dicitur esse caloris: at spiritus qui in arteriis delatis ad thoracem continetur, non potest tantam habere vim, aut si habet, hoc ipsis, & non cordi calidiori est asscribendum, vt Galenus contendit fieri. Sumamus ergo aliam, quàm hic adfert causam, & illam perpetuam esse putemus, quòd scilicet pro magnitudine cerebri, & spinalis medullæ tum caput, tum spina, & costæ ipsæ, quæ thoracem constituunt, sint conformatæ. Nam quòd scribit thoracem, fieri magnum aliquando, cum caput paruum est, experientiæ repugnat, quomodo enim vbi materia deest in principiis, in aliis potest abundare? aut ex sola vi caloris, sine multa materia, res potest fieri ampla? Nam antea cum ageret de paruitate, & magnitudine capitis, dixit principia, & quæ à principiis oriuntur se mutuò indicare, & attestari. Quare quæ hic tradit, illi sententiæ, quæ verissima est, repugnant.

In frigidiore vero corde pulsus minores, existunt, quàm modo naturæ conueniat, non tamen necessario tardiores vel rariores. Respiratio autem si quidem tanto thorax minor extiterit, quanto cor frigidius, pulsibus erit proportionalis. Si vero maior fuerit, quàm pro frigiditatis vehementia, non minor est tantum, sed & tardior & rarior, tales autem timidi natura sunt, & sine audacia, & segnes, & nudum pilis habent pectus. De eius vero paruitate distinguendum vt diximus prius. Eodem modo & de totius corporis caliditate.

Quæ hic & postea dicentur de temp. cordis expositis principiis, & his, quæ dicta sunt de corde calido, facilè intelligentur. Quare breuior in his ero. Quod ergo scribit pulsus fieri minores, quàm conueniat modo naturæ I. mediocritati, quæ est in corde temperato, rectè dictum est: sed non fiunt tales pulsus ob virium imbecillitatem, vt quidam credunt, cum hic naturales intemperaturas explicemus, in quibus nulla potest esse imbecillitas, aut instrumenti vitium, quæ impedire possint magnitudinem pulsus: Causa ergo est sola necessitas diminuta. Vbi enim calor infra mediocritatem consistit, non possunt magni fieri pulsus. Nam magna actio fieri non debet, nec potest, vbi magna non est agendi necessitas. Non tamen inquit pulsus necessario erunt tardiores vel rariores, quàm sint pulsus temperati cordis. Magna enim est latitudo cordis frigidioris: quandoquidem potest à medioeri temperie tamparum fieri recessus, vt necessitas expleri non possit, si parui, rari, & simul tardi fiant. Quare tunc parui erunt, veloces, & frequentes. Quòd si maior fuerit recessus in frigiditate,

fient pulsus parui, & mediocres inter raros & crebros veloces, & tardos. In maximo vero, qui fieri potest, recessu, erunt parui simul rari & tardi, & hæc est Gal. opinio in libro de causis puls. vbi explicat frigiditatis causas. Cæterum hoc loco explicandum est, quod Montanum valde torquet. Nam Gal. scribit in lib. de. caus. puls. vbi necessitas diminuitur, primam differentiam, quæ tollitur, esse crebritatem, postea velocitatem, v timo magnitudinem, vt patet in his, qui vrgentur aliqua necessitate magna mouendi corpus. Hi enim magnis, velocibus, & frequentibus passibus incedunt: vbi vero necessitas minuitur, remittunt illi frequentiam, postea velocitatem, & vltimo magnitudinem. Idem ergo esse dicendum in hoc casu. Rariores enim, & tardiores pulsus sequi, & seruare magnitudinem, aut certe mediocritatem, vbi calor in corde est diminutus. Verum Montanus non animaduertit nō eandem esse rationem de pulsibus sequentibus naturalem temperiem, & illis, qui ex causis non naturalibus & præter naturam fiunt. Nam natura pro ratione caloris, pulsus edit, nunc magnos, nunc veloces, nunc frequentes, nec potest vna & eadem differentia omnibus conuenire. Cum verò natiuus calor ab alijs causis augetur, illæ differentiæ, quæ primum mutantur in pulsu, vltimo loco desinunt, & quæ postremæ sunt assumptæ, primò deficiunt. Et merito quidem. Nam quæ nunquam assumuntur, nisi cum necessitas maximè vrget, ratio vtique suadet, vt diminuto eo gradu necessitatis, pereat ea differentia, quæ illius causa fuerat assumpta. Hoc apparet manifeste in febribus. Nam pulsus primum fiunt maiores, quàm naturalis conditio postulet, postea crescente necessitate, velociores, & eadem magis aucta accedit frequentia. In maxima verò necessitate, fiunt maximi, velocissimi, & frequentissimi pulsus & vltra illos natura nihil præstare potest, quod remedio sit vehementiæ caloris. Quòd si tales pulsus non sufficiunt ad calorem temperandum, mors sequitur. In his verò, qui liberãtur, & declinante febre minuitur calor,

De differentiis pulsus quæ diminuta necessitate prius perduntur.

Montani opinio damnatur.

primum remittitur frequentia, postea velocitas, postremo magnitudo, & ita reditus fit ad naturalem statum. Dictum ergo Gal quod magnitudo seruatur amissa frequentia & velocitate, non repugnat huic loco, in quo scribit amitti magnitudinem, & seruari velocitatem & frequentiam: quoniam hic caloris temperies naturales: illic vero acquisititias prosequitur: quarum longe diuersa est ratio: quippe cum in naturali statu, à natura constituantur differentiæ, quæ sunt firmæ & stabiles, & non perduntur in eo statu: in alio vero assumit alienas differentias secundum gradus caloris, qui accrescunt corpori. Et illi contrario ordine abeunt. Quod vero de respiratione hic tradit, est pariter rationi consentaneum. Nam si thoracis amplitudo pro portione respondeat frigiditati cordis, pulsibus erit proportionalis, idest parua: non tamen necessario tarda & rara, Si vero ob spinæ magnitudinem maior sit thorax, quàm cordis frigiditas postulet, non minor solum, sed etiam tardior, & rarior necessario erit respiratio. Nam vbi thorax amplus admodum est, etsi paruam respirationem faciat, maior tamen adhuc est illa ob thoracis amplitudinem, vt explere necessitatem exigui caloris ipsius cordis possit. Quare tardiorem & rariorem illam esse necesse est. Quod enim in magnitudine superest, in alijs differentijs minuitur. Illud vero etiam non absque ratione fit, vt huiusmodi temperies reddat homines timidos & minime audaces: fortè etiam reddit parum sperantes, & minimum confidentes, & contemptores gloriæ & honoris, atque misericordes. Nam hæ passiones sequi videntur frigiditatem huius visceris: quod ostendunt mulieres, quæ propterea quod in humano genere corde sunt frigidiore, hijs passionibus maxime sunt obnoxiæ. Gal. vero timoris, audaciæ, iræ, solùm mentionem facit cum cordis temperies prosequitur: cum tamen ratio exigat, vt de alijs perturbationibus mentionem faciat. Senes vero vocat, ad animales actiones pigros. Mam calor natiuus, qui à corde nascitur, instrumentum est omni-

Affectiones quæ sequũtur hanc intemperiem

um actionum: quare cum ipse deficit, mirum non est actiones aliarum partium imbecilliter exerceri. Porro huiusmodi naturę pectus habent pilis nudum, Gal. authore, eò quod imbecillis calor nec gignit fuliginosa excrementa, nec ea attollit & emittit ad corporis superficiem, quæ respondet regioni cordis, nempe ad pectus Addit etiam in pectoris, & thoracis paruitatem adhibendam esse prædictam distinctionem, id est quod in his thorax erit exiguus, nisi cerebri & spinalis medullę magnitudo impediat. Corporis etiam totius temperies frigidior erit, nisi hepatis caliditas obstiterit.

Cor autem siccius pulsus efficit duriores, & iram non promptam quidem, sed feram, & quæ non facile sedari queat: magnaque ex parte vniuersum corpus siccius existit, nisi hepar obstiterit.

Ratio multa fingit, quæ experientia ipsa, & iudicium eludunt. Nam etsi arteriæ implantantur cordi, vt arbores terræ, & cordis ipsius caro eas firmat, vel etiam à corde ipso, vt hic author putat nascuntur, repugnãte ratione, quæ non admittit spermaticam partem à sanguinea enasci posse: tamen nunquam efficiet, vt ob leuem siccitatem, qualem hic describit intemperie hominis sani, vt pulsus fiant duriores. Nam si (eo authore, vt videre est in lib. primo de differentijs febrium) pulsus non fiunt duri in omni hectica febre, quo modo tales fieri poterunt in casu proportio: & quis vnquam tetigit tales pulsus in hominibus sanis, nisi forte qui malè distinguit tensum à duro. Prętereain nostris corporibus durum non potest fieri, nisi calor siccitatem pariat in rebus, quę ab alijs nascuntur. Nam hoc sequitur potius materiam, ex qua partes sunt conformatæ, cum naturaliter homo habet. Sic enim venę tunica solida & densa ab hepate, quod longe diuersæ est naturæ, nasci dicitur. Quod si affecto ipso hepate durities

Pulsus duros fieri non posse in hac temperie.

nascitur in venis, non potest à visceris siccitate, quæ nullam agendi vim habet, ea proficisci, sed à caliditate quæ humorem depascitur, & ita siccitatẽ inducit. Igitur quod scribit de duritie arteriarum ex siccitate cordis, præsertim in sanis hominibus, inter nugas reponẽdum est. Vehementes enim oportet esse causas exiccãtes, quæ durum pulsum efficiant, vt ille docet in libro primo de differentiis febrium cap. 7. quales esse non possunt in statu, de quo agimus. Cæterum quod scribit de ira, quæ difficile accenditur, & accensa difficile sedatur, hoc potius signum est temperaturę calidæ, & siccæ cordis, quàm siccæ solum. Nam etsi siccum difficile suscipit impressiones, & eas pertinacius postea retinet: tamen nisi adsit quod passiones infert, non fiet susceptio nec retentio. At sine calore ira fieri non potest, & calore cessante, non potest perseuerare ira, vt quæ nascatur ex ebullitione sanguinis in corde. Illud etiam, quod adfert de vniuersi corporis siccitate, eget animaduersione. Nam sicca intemperies in corpore inducitur ex cõtactu humorum, qui siccandi vim habent, ex vtraque inquam bile, cum quibus nihil habet commune siccitas cordis: quippe cum hepar sit fons & officina omnium humorum. Cor verò solum potest in hoc vim aliquam habere, si fortè calidiores spiritus gignat, qui per vicinitatem arteriarum, & venarum humores calidiores, sicciorésque ob id reddat. Quæ quidem fieri non possunt à sola cordis siccitate.

An ira pertinax fieri hic poßit.

An corpus siccius euadat ob solã sicciorem intemperiem cordis.

Cordis vero humidioris signa pulsus molles, & mores ad iram quidem procliues, sed talem, quæ facile sedari posit, & vniuersum corpus humidius existit, nisi hepar obstiterit. Secundum vero coniugationem qualitatum primarum vitiosæ cordis temperaturæ ita se habent.

Quæ hic dicuntur de temperie humida patent ex eo, quod diximus de temperie sicca. Nam vt in vehemen-

tioribus affectibus præter naturam pulsus duriores, & molliores fieri possunt: sic in paruo excessu qualitatũ, nec durities nec mollities aliqua fit, quæ temperiẽ cordis significare possit. Sic etiam non video, quo modo ex humiditate cordis promptè quis irasci possit, si à solo corde, & ab illius calore solo, hanc passionem oriri autor hic & philosophi tradunt. Quod si turbata ratio est, quæ excitat huiusmodi passiones, & cor eas suscipit & adiuuat, forte aliquid cõferet mollities & humiditas cordis ad earum susceptionem. Sed cum à corde solo illas oriri, & in eo fieri authores nostræ facultatis scribant, difficilius reddi ratio potest, quo modo temperies, quæ sine calore est, ad iram aliquid conferat incitandam, vel remouendam. Quæ verò de corpore humidiore addit, ex superiore cõmentatione patent. Nam contrariorum eadem est disciplina, & eorumdem errorum eadem confutatio.

An molles pulsus & ira fieri possit in hac tẽperie.

Calidi & sicci cordis pulsus duri sunt & magni, & veloces, frequentes, & respirationes magnę, veloces, & frequentes, & multo magis ad velocitatem ac frequentiam vergunt, thorace cordi non aucto proportionaliter. Hi verò præ cunctis pectus habent maxime hirsutum, & hypochondria: ad actiones autem prompti sunt, & iracundi, & impudentes & mores tyrannicos habent. Etenim ad furorem faciles, non facile vero placabiles. Et totius autem corporis temperatura & thoracis amplitudine his, quæ ante diximus proportionaliter est distinguendum.

Explicatis indiciis simplicium intemperaturarũ cordis, aggreditur signa cõpositarum intemperaturarũ: & primum enarrat signa, quæ sumuntur ab actionibus

ipsius cordis vt ipse credit, nempe motu ipsarum arteriarum. Ait igitur pulsus fieri duros, simul & magnos, & veloces. Quod quidem temerè credere non oportet. Nam si arteriæ vt ille docet in lib. de formatione fœtus prius sunt factæ quàm cor, vt rationi est consonum, si modo illæ ex semine, quod primo inditur ex parentibus. Illud verò ex sanguine menstruo, qui postea (vt ille scribit) per arterias & venas assumitur, separatam & diuersam vtique naturam habebunt & substantiam arteriæ à corde, vt certe habent & eodem libro cap. 5. testatur. Quare nec cor illarum erit principium: quomodo enim principium esse potest, quod secundo loco gignitur, & diuersa constat substantia, quæ quidem agnascitur tanquam stebe & firmamentum ipsis arteriis. Implantantur igitur arteriæ cordi, aut potius cordis substantia accedit iam arteriis factis, adeò vt nullus verus ortus arteriarum à corde trahi possit, qualis est ortus neruorum à cerebro, qui eiusdē sunt cum ipso cerebro substantiæ: quod ipse aperte testatur in libro de formatione fœtus cap. 4. dicens arterias & venas omnium primas ex semine generari, & eos errare, qui cor vel iecur in generatione principium aliorum statuunt. Igitur arteriæ non necessariò referunt temperiem cordis. Præterea leues excessus caloris & siccitatis, quales hic significare vult, vim non habent indurandi cor, aut arterias: vt ante quoque annotauimus huiusmodi affectiones non sequi nisi morbosos, & eos maximos affectus: deinde si duri fiunt pulsus, quomodo possunt esse magni. Nam si instrumentum, non est aptum ad liberos motus, non potest (inquit ille) fieri pulsus magnus: At cum duritie est renitentia, cum qua ipse alibi passim docet non posse fieri magnos pulsus: postremo si pulsus magni veloces & frequentes fiunt in hoc leui excessu caloris & siccitatis, quid fiet per febres. Alias enim oportebit differentias assumere, quæ necessitati maiori satisfacere possint: at præter illas nullæ aliæ reperiri possunt. Quod vero de pectore hirsuto scribit, nascitur ex suis principiis, pilos inquam

Arterias nō nasci à corde.

in illis locis maximè abundare, quibus subest calor siccita que, vix tamen ad hippochondria pertinere potest pilorum generatio, ob calorem cordis. Nam illud postea dicit fieri ob temperiem hepatis, quod hippochondriis subiicitur. Tales inquit sunt prompti ad actiones. Intelligendum est ad actiones animalis facultatis, motus, sensus: has enim solet vocare actiones. Nam quod non solum intelligat passiones cordis, ex eo constat, quod de his statim postea scribat, & quod in libro de temperamen. idem sentiat. Nam calor cordis omnibus functionibus promptitudinem addit & celeritatem: & iracundos atque impudentes homines reddit cum siccitatem addiderit. Et mores inquit huiusmodi temperies tyrannicos reddit: explicat autem quales sint tales mores qui scilicet faciles sunt ad furorem, non facile vero placabiles. Nam calor promptitudinem efficit, siccitas vero conceptum furorem diu retinet. Oportebat autem illum addere alias passiones, quæ fiunt in ipso corde, & non semper immorari in sola ira, audacia, & timiditate. An etiam non reddit huiusmodi temperamentum homines audaces, confidentes, immisericordes, temerarios, crudeles, inuidos, contemptores, & aliis huiusmodi passionibus agitatos. Quæ vero postremo loco addit, ex superioribus patet. Nam totius corporis temperatura calida, & sicca redditur, calido & sicco existente corde, nisi hepar obstiterit. Thoracis quoque amplitudo sequi solet (eo authore) cordis caliditatem, nisi impediat capitis & spinalis medullæ paruitas & angustia. Quod si forte contingat caput & spinam ipsam exiguam habere materiã, & thorax latus sit, tunc certum indicium est, de caliditate cordis, vt ipse sentit. Ego vero hoc fieri non posse superius ostendi. Nam etsi ossa, quæ aliorum sunt principia, exigua sunt, reliqua, quæ ab illis nascuntur, nequeunt esse magna, quicquid calor efficere possit.

Actiones quas simpliciter intelligere soleat.

Mores tyrãnici quales.

Si vero caliditas vna cum humiditate dominabitur, minus quidem his quos antea diximus

hi ſunt hirſuti, ad actiones verò nihilominus prompti, non tamen ferior eſt animus, ſed ad iram procliuis tantummodo, pulſus vero magni ac molles, veloces & frequentes exiſtunt, & reſpiratio, cum thorax cordi fuerit proportionalis, eãdem pulſibus formam ſeruabit. Si vero minor extiterit, tanto illis velocior erit, & frequentior, quanto & thorax minor extiterit. ſi autẽ multa facta fuerit euerſio in temperatura, ac ſi hoc preſertim in humiditate contigerit, præter ea quæ diximus, contingent, etiam ex putredine morbi his, qui in ipſis fuerint humoribus corruptis, ac putrefactis, expirationes autem maiores ſunt, ac velociores inſpirationibus, & ſummiſsio arteriæ in pluribus velox.

Merito huiuſmodi temperies minus eſt hirſuta, & quæ, propter humorem coniunctum cum calore, pauciora gignat excrementa fuliginoſa. Sed forte illud non eſt recte dictum, hos non minus eſſe promptos calidis & ſiccis ad actiones obeundas. Nam calor cum ſiccitate coniunctus, maioris eſt efficaciæ & promptioris virtutis, quam ſit calor coniunctus cum humore: nam alioqui ſanguinei non eſſent minus prompti quam bilioſi, & ſanguineæ febres eſſent æque ardentes vt bilioſæ, & aer perinde leuis & eiuſdem promptitudinis in agendo vt ignis: quæ omnia rationi & experientiæ repugnant. Animus in his non eſt quidem ferus, ſed mitis, nec ad iram admodum procliuis, quoniam hoc calidis & ſiccis maxime eſt proprium, aut calidis vbi non repugnat humor. Nam vbi hic abundat, caloris feruorem temperat, ſunt hi potius pij, mites, miſericordes, humani: nam hoc humiditatem ſequi ſolet, & reliquæ

passiones, quæ mollitiem animi referunt: quod si aliquando irascuntur ita affecti, cito exoluitur in illis ira. Ceterum quod scribit de pulsus magnitudine, rationi est consonum: nam auctionem caloris magnitudo sequitur, mollities vero, velocitas, & frequentia superfluo adduntur. Nam vt durities, ita nec mollities in leui humoris excessu, qualem hic depingimus, in pulsibus fieri potest, præsertim cum arteriæ, vt ostendimus à corde originem non habeant. Præterea si veloces & frequentes vnà cum magnis pulsibus fiunt, in naturali temperie cordis calida & humida, quid fit in calida & sicca, & in febribus ipsis? Oportet enim non omnes differentias pulsus assumere in omni gradu & differentia caloris. Idem sentiendum est de respiratione: neque enim in his debet esse magna, velox, & frequens: nam non solum ratio, sed etiam experientia hanc complicationem ex tot differentijs refellit. Quod vero scribit accidere, vt respiratio, quæ non potest magna esse ob paruitatem thoracis tanto velocior & frequentior edatur, rationi est consonum. Nam vbi deest magnitudo, natura in subsidium intendit velocitatem & frequentiam. Cæterum quod addit de morbis ex putredine, & humorum corruptione, ac putrefactione, non possum hic ex suis principiis comprobare aut refellere: postulat enim id tractationem exquisitam de putredine, quã in tertio commentario instituimus: hoc solum hic dicere volo, non esse mentionem hic faciendam de putredine humorum: nam cordis salubres intemperies vim non habent corrumpendi & putrefaciendi humores in ipso corde: in quo (si Galeno ipsi credimus) putredines non fiunt, nisi in pestilentibus febribus. Quòd si non possunt fieri in viscere, in quo primum ponitur intemperies, de qua agimus, qui fiet in aliis partibus, in quibus vitium hoc exoluitur ob mixtionem sanguinis quem gignit, & mittit hepar: ad quòd profectò vitia, quæ in humoribus fiunt, potius sunt referenda, quàm ad cordis temperies: id enim solum spiritum cum exiguo sanguine spirituoso spargit per corpus,

Locus hic de putredine expenditur.

nec ad putredinem aliquid conferre poteſt, ſi ſpiritus ille plus fortè, quàm proportio exigat, aliquid humidæ & aereæ qualitatis in ſe contineat: ſiquidem naturalis illius conditio id poſtulare videtur: nam ſpiritus & calidi natiui ſubſtantia igneam & maximè aeream eſſe oportere hic author paſſim commemorat. Iam vero quod ſcribit de expirationibus, inſpirationibus, & ſyſtole arteriarum, eget pariter conſideratione: nam in libro de pulſibus docet pulſum conſtare duplici motu, dilatationis ſcilicet & compreſſionis, quem Græci diaſtolem & ſyſtolem vocant, & illam comparatam eſſe ad attrahendum externum aerem frigidiorem, quo tẽperetur feruor ſpiritus ebullientis in corde. Hac vero expelli fuliginoſa excrementa, quæ ex ea ebullitione neceſſario reſultant: hincque fieri, vt cum maior eſt neceſſitas refrigerationis, quàm expulſionis eorum excrementorum, magis intendatur diaſtole, quàm ſyſtole. Contrarium vero fiat, vbi maior eſt neceſſitas expulſionis excrementorum, quàm attractionis aeris frigidi: quæ ſi vera ſunt, vt certè vera eſſe oſtendit ratio, falſum videtur eſſe, quod in hoc loco ſcribit. Nam vbi calida & humida eſt temperies, ob calorem exuperantem, vſus dilatationis maximè neceſſarius eſt, compreſſionis vero neceſſitas minuitur. Nam fuliginoſa excrementa requirunt calorem & ſiccitatem: cum humore vero & calore illa non gignuntur, aut certè pauciora: quod ipſe in libro ſecundo de temp. cum agit de calore pueri & iuuenis, & de generatione pilorum, apertiſſimè oſtendit. Nam & ipſa fuligo & fumus, qui ab igne aſſurgit, idem docent. Erat ergo hoc ſcribendum potius de intemperie calida & ſicca cordis, vbi cum mitiore calore plurimum exuperat ſiccitas. Nam vbi pari modo vtraque qualitas vincit, æqualitas quoque ſeruatur inter diaſtolem & ſyſtolem & inter inſpirationem & expirationem: ſed cur de hac proportione inter duos hos motus in aliis intemperaturis cordis antea non egit?

Pulſus quid & quibus conſtet vſuſque illius.

Humi-

Humidioris vero & frigidioris cordis pulſus quidem molles, moribus autem nequaquam audaces, ſed timidi & ſegnes exiſtunt. Tales etiam glabrum pectus habent, miniméque iram retinent, ſicuti & ad iram non admodum ſunt prompti: quæ vero ad thoracem & vniuerſum attinent corpus, diſtinguere oportet, ſicuti ea, quæ antea diximus.

Antea docuimus ex mollitie duritie pulſuum nulla euidentia ſigna ſumi poſſe, ad hos leues exceſſus qualitatum declarandos. Quandoquidem non quicquid in corde fit, arteriis communicari poteſt, vt quæ priorem ſeparatámque habent generationem & materiam. Præterea ex eo, quod ſcribit ipſe duros pulſus non fieri in omni hectica febre, oſtēdit nec duritiem nec mollitiem fieri poſſe in arteriis, niſi à cauſis validiſſimis cor alterantibus. Quare rectius addere debebat eas differentias, quæ neceſſario ſequuntur frigiditatem & humiditatem. Fiunt enim neceſſario in his pulſus parui, tardi, & rari, & ſimilis quoque reſpiratio. Porrò illud rationi conſonum eſt, eos, qui corde ſunt humidiore & frigidiore minimum retinere iram, & ad illam concipiendam non ſolum non admodum eſſe promptos, ſed etiam difficiles. Sed cur quæſo ſolius audaciæ, timiditatis, & iræ mentionem facit in omnibus intemperaturis, reliquas vero omnes cordis paſſiones ſemper omittit. An etiam rationi non eſt conſonum, eos, qui hoc modo afficiuntur, eſſe pios, clementes, humanos, verecundos, deſperātes in aduerſis fortunis, & vt ſemel dicam muliebri animo & mollitie præditos. Quæ vero de glabro pectore & thorace ſcribit, ex ſuperioribus patent. Nam exuperante humido & frigido, docet ille in libro de temp. corpus glabrum reddi, & niſi magnitudo ſpinæ obſtiterit, thoracem anguſtum fieri oportere. Eſt quoque inſpiratio expirationi, & dilatatio arteria-

rum compreſſioni æqualis: quippe cum pariter neceſſitas refrigerationis & expulſionis excrementorum minuatur. Quòd ſi aliqua ſtatui poteſt in ea re differentia, videtur rationi conſonum, vt expiratio & ſyſtole magis intendantur inſpiratione & compreſſione. Nam humoris abundantia excrementoſum reddit corpus. Quę excrementa, etſi non poſtulant parem compreſſionem & expulſionem, vt ea, quæ fuliginoſa ſunt, tamen aliquam intenſionem actionis requirunt: frigiditas vero vſum minuit inſpirationis & dilatationis.

Frigidius vero cor & ſiccius pulſus quidē duriores reddit & paruos: reſpirationem autem, ſi quidem thorax paruitatem cordis frigiditati proportionalem habuerit, moderatam: ſi vero maior extiterit, raram, ac tardam. Hi vero præ omnibus minime ad iraſcendum prompti: cum autem coacti fuerint iraſci, quibuſdam retinent iram. Habent autem maxime omnium nudum pilis pectus. De paruitate autem thoracis, ac præterea totius corporis frigiditate, ſimiliter diſtinguendum. Vnum illud commune in hiſce omnibus memoria repetentibus, quod quæcunque de moribus ſiue nunc, ſiue quouis alio ſermone explicata ſunt ad temperaturæ cognitionem, non de optimis moribus, aut vitioſis, qui ex philoſophia hominibus adueniunt, ſed de inſitis vnicuique ac naturalibus nos expoſuiſſe.

Pergit in ea opinione de duritie pulſus in ſiccitate læui & ſecundum naturam, quam opinionem nos iam

ſæpius refellimus. Merito autem fiunt pulſus parui, non quod ſiccitas impediat liberam dilatationem, ſed quia ob frigiditatem neceſſitas eſt diminuta: fortè etiam fiunt tardi & rari, ſiquidem vſus minor adhuc fuerit. Poſſunt eſſe parui, veloces, & frequentes ſi neceſſitas maior poſtulat. Id enim ex ſuperioribus patet. Seruatur etiam proportio inter diaſtolen & ſyſtolen in hac complicatione qualitatum. Porro reſpirationem moderatam intelligere debemus, non quæ ſimpliciter mediocris eſt: nam diminuta neceſſitate vltra mediocritatem, neceſſe eſt pariter minui vltra mediocritatem actionem: ſed moderatam intelligimus proportione reſpondentem pulſibus, vt de corde frigido oſtendimus. Præterea ſi calidi & humidi perinde prompti ſunt ad iram & actiones, vt calidi & ſicci (vt antea oſtendit) ſequitur vt frigidi & ſicci perinde prompti ſint, vt frigidi & humidi, cum enim caliditas communis ponebatur ſiccitati & humiditati, paria fiebant (eo autore) ab humido & ſicco. Sic igitur poſita communi frigiditate, cur æqualis non debeat fieri promptitudo ab humido & ſicco, nulla ratio ſuadere poteſt. non ergo hi præ omnibus difficilius iraſcuntur, ſed eo modo vt frigidi & humidi, aut etiam promptius illi quàm hi, id patiuntur: quippe cum humor imbecillo calori ſit impedimento, ſiccitas vero faciliores reddat illius motiones. Quinetiam illud omnino à veritate alienum eſſe videtur, quod hic ſcribitur, frigidam & ſiccam temperiem aliarum omnium maximè pilis nudam eſſe. Si enim calida magis quàm frigida, & ſicca magis quàm humida aptior eſt ad pilos gignendos (vt antea oſtendit) cum de humido & ſicco cerebro ageret, omnium maxime glabram oportet eſſe, quæ frigida & humida eſt, non quæ frigida & ſicca, & fruſtra quidem interpretes conantur locum iſtum interpretari: cum ipſemet Gal. 2. de tempe. idem, quod nos, aperte ſcribat, frigidam ſcilicet & humidam maximè omnium pilis nudam eſſe, minus autem hac

Expendit quæ dicit Gal. de ira.

Expēdit que author ſcribit de pilis.

Paßiones cordis alias habere causas propter temperiem.

frigidam, & siccam. Vel ergo omnes codices deprauatos oportet existimare, vel incōsideratè hæc authorem scripsisse. Addere etiam debebat signa, quæ sumuntur ex aliis passionibus cordis: quas fortè ea ratione prætermittit, quòd difficile sit earum causas tenere, nam præter temperiem, magnitudo, & conformatio ipsius cordis, maximam videntur vim obtinere ad passiones excitandas: quam quidem ob causam ille in lib. de placitis Plat. & Hipp. scribit eos esse animosos & audaces, qui cor habent exiguum. Id enim rationi cōsonum est: propterea quòd spiritus seruantur in viscere angusto vniti & veluti contracti, quod fortitudinis & vigoris est causa. Recte vero illud etiam admonet esse iudicandum de moribus & passionibus cordis in homine, qui nec studio philosophiæ, nec cultu religionis, passiones suas temperat, aut nullo metu legum, pro libidine omnia tentat & audet.

Hepatis calidioris indicia, venarum latitudo, flauæ bilis abundantia, in consistente vero ætate etiam atra: calidior ipse sanguis, atque eadem ratione corpus vniuersum, nisi obstiterit cor: his venter & hypochondria hirsuta.

Posteaquàm cerebri & cordis temperies indicauit, aggreditur signa temperaturarum tertij principij ex propositis, nempe hepatis, eo ordine seruato, quo antea est vsus. A simplicibus enim & perfectioribus temperaturis orditur, deinde ad compositas transit. Temperatum vero hepar non describit, eo quod ex extremis fortè putaret mediū facile deprehendi posse. Primū autem hepatis calidi indicium ponit esse venarum latitudinē quod ego nullius momenti esse puto: Nam supponit hoc indicium hepar esse principium venarum, & propterea rationi esse consonū, vt ea, quæ nascuntur à principiis, originem suam prodant. Propterea sequi, vt exu-

perante in hepate calore, cuius officium est dilatare, venæ corporis latiores reddantur. Verum si venæ fiunt ex semine parentum antequàm hepar sit factum, & illis postea affunditur hepatis substantia, & propterea parenchyma venarum dicitur esse, vt ille in lib. de formatione fœtus, & secundo de temperamentis aperte scribit, non erit hepar venarum principium, quod posteriorem habet generationem diuersámque substantiam & materiam. Quod si venæ prius sunt factæ, quàm hepar, profecto magnitudinem ex materia multa, ex qua sunt factæ, non ab aliquo calore sumunt: aut si calor aliquis in ea re aliquid potest, id calori, qui est in semine, & vtero tribuendum est, non ei, qui in carne hepatis est insitus. Absurdum præterea est venarum latitudinem tribuere alicui calori: nam partium magnitudo, vt idem autor docet in secundo de temp. ca. 8. sequitur virtutem formatricem, multitudinémque materiæ: quod etiam ante ostendit, cum de magnitudine & paruitate capitis tractaret: aut cur alioqui nō dicit, cerebri, cordis & hepatis caliditatem, eorum viscerū magnitudinē sequi, immo vniuersum ipsum corpus maius illis fieri, qui calidiore sunt tēperamento, quod est planè ridiculum. Cur etiam non dicebat arterias & neruos fieri maiores, ob cerebri & cordis tēperiem calidiorem. Præterea venæ in nobis non apparēt magnæ, nisi cum sunt plenæ sanguine & spiritu. Quamobrē nisi cum hepate calido adsit humorum & spiritus copia, nobis non licebit perspicere venarū latitudinem: At vero cum illa adsunt, ignoramus an latitudo sequatur magnam tensionem, potius quàm temperiem hepatis. Secundum indicium sumitur ex generatione & abundantia flauæ bilis: quod mihi etiam est suspectum, nam bilis flaua quæ calida est & sicca, postulat non solum calidam, sed etiam siccam temperiem: alioqui confunduntur signa calidæ, & calidæ atque siccæ temperaturæ: nam in vtraque idem ponit signum. Præterea si per febres diarias, & synochas non putridas, bilis necessario non gignitur, sed solum spirituosa substantia & massa humorum cali-

Signū à venarum latitudine nullius momenti hic esse.

Hepar nō esse venarum principium.

Expendit quæ scribit de generatione bilis.

Quid de abundantia atræ bilis sit sentiendum.

dior redditur, quo modo gignetur bilis ex leui & simplici calore secundum naturam. At vero in eo maior dubitatio est, quod scribit in consistenti ętate ob hanc temperiem abundare atram bilem: nam ille passim scribit atram bilem ex adustione sanguinis, vel flauæ bilis vel humoris melancholici procreari. Dubium autem hic est ex qua materia velit hanc bilem atram gigni. Præterea scribit ille atram bilem fermentare terram, & malignum esse humorem: & in fine libri de atra bile addit huiusmodi humorem non nisi in ægris & præter naturam affectis corporibus procreari. Quapropter illud quoque sequeretur, omnes morbos præsertim scabien, & vlcera quę à nigro humore procedunt in consistentibus ætate, cancerosa esse & insanabilia. Ratio tamen conuincit ex adustione in sanis fieri mutationem humorum. An dicendum dari latitudinem in generatione atræ bilis: vnam enim ex leui & naturali adustione procreari: aliam verò ex calida & maligna quadam intemperie, & hanc esse, de qua pessima omnia scribuntur: in qua etiam dantur gradus malignitatis: Illam verò esse secundum naturam, vt quæ secundum ætatis cursum, & mediocres causas fiat. Illud etiam notandum est, quod scribit Gal. sine distinctione, atram bilem esse acidam: quę enim vel ex sanguine adusto, vel ex flauæ adustione gignitur, acida esse nequit. Nam dulcia per adustionem primum fiunt amara, postea salsa, acida vero nunquam, acerba vero & austera in acidum saporē sępe verti docet Gal. in lib. 4. de simplicibus. Quare solū ea atra bilis erit acida quę ex humore melancholico est facta. Cæterum indicium quod sumitur ex sanguine calidiore, est maximè rationi consonum, cum hepar officina sit sanguinis, & pro sua temperie qualitates diuersas inducat in sanguinem. Porrò ex sanguinis affluentis calore, ratio intelligit vniuersum corpus calidius reddi, nec in hoc cor multum repugnare potest. Nam multos videmus, quibus adsunt omnia signa frigiditatis cordis, biliosos & calidos ob hepatis caliditatem, tantum enim virtutis

An bilis omnis atra sit acida.

habet in mutanda temperie partium continua ex sanguine nutritio. Quod si cor eandem habuerit cum hepate temperiem, euidentiora erunt caloris in vniuerso corpore indicia. Quod verò scribit de hypochondriis & ventre hirsuto, hoc fit, quoniam hepar illis partibus subiicitur, & excrementa fuliginosa ad illas emittit, sed quod magis mirandum est, silentio transit indicia, quæ sumuntur à passionibus ipsius hepatis, nempe à concupiscentia voluptatum, cibi & potus, omnes enim brutorum passiones in nobis esse docet ille in libris de placitis Plat. & Hipp. eò quòd hepar sit illarum sedes & principium. An igitur rationi non est consonum, eos qui hepate sunt calidiore variis cupiditatibus agitari, cibos & potiones multas appetere & consumere, sordidis voluptatibus esse obnoxios. Docuit etiam experientia illos maximè esse edaces & voraces, quibus magnum est hepar. Quod illis etiam fortè contingit, qui eodem viscere sunt calidiore. Cur etiam à iuuantibus & lædentibus signa non sumit, sentiunt enim qui ita sunt affecti, volas manus calidiores, & frigidis iuuantur cibis, potionibus, aere, & calidis morbis sunt obnoxij, sunt pariter siticulosi nisi ventriculi frigiditas & humiditas multum obstiterint.

De signis sumptis à cupiditatibus.

Qui maxime sint edaces.

Quomodo frigiditas hepatis conferre poßit ad generationem pituitæ

Pituitæ nomen dupliciter sumi.

Frigidioris vero angustia venarum, pituita abundantior, sanguis frigidior & totius corporis habitus nisi à corde calefiat. Venter illis glaber est atque hypochondria.

Patent omnia ex superiore capite, quæ in hoc scribũtur, nam contrariorum eadem est disciplina, vno tamẽ excepto, quod de generatione pituitæ tradit. Quum.n. alibi scribat pituitam gigni in vẽtriculo, quid commune nunc habet cum hepate. Præterea cum pituita frigida & humida sit, hepar autem frigidum solum ponatur, quomodo pituitam gignet. Hæc interpretes sicco pede

transfeunt: quæ tamen maioris sunt momẽti, quàm quę hoc loco præter institutum tractant. Nos vero ita dicimus, pituitæ nomen à Gal. dupliciter vsurpari. Sumitur enim nunc pro quarto humore, verumque est eam gigni in ventriculo ex cibis: sumitur & pro sanguinis massa tota diminutè concocta, fit autem hæc in hepate, & vbi hepar frigidius est, nutrimentum plane vincere non potest. Sed pituitosus sanguis frigidior & humidior quã par sit fit: vel aliter dicẽdum quod scilicet pituitam quartum humorem gignat ex frigidiore portione & humidiore ipsius chyli. Cogimur ergo fateri in hepate gigni pituitam: alioqui quid ex humidiore & frigidiore ea alimenti parte illic gigneretur. In ipso quoque ventriculo eadem procreatur ex frigidiore & humidiore portione assumpti alimenti. Ac vniuersus ipse, chylus, cum perfectam concoctionem non assequitur, crudus & ob id pituita dicitur esse. In venis autem cerebro & alijs partibus corporis nequaquam gignitur: sed quæ genita est, vbi calor illarum partium debilis est, assimilari nequit vniuersa: quare relinquitur ex ea pars, quæ crassior & frigidior est: quæ postea tanquam excrementum per nares, & alios corporis meatus excernitur, aut retenta morbum facit. Est porro ea pituita quæ in hepate gignitur, vera, vt quæ in officina humorum gignatur, ac cum sanguine commixta, & vtraque bile. propterea ea humoris nomen meretur, cum materia sit apta ad generationem, auctionem, & nutritionem: quæ verò in ventriculo procreatur, re vera humor vocari non potest, sed potius excrementum. Nam in eo consistit excrementi ratio, quod sit à sanguine separatum & secretum. Vt enim bilis in vesica sua recepta, & humor melancholicus attractus à liene, amplius humor vocari nonpot est, sed excrementum biliosum, & melancholicum, idem de pituita censendum: nec existimandum quidem est, vnquam talem pituitam fieri posse sanguinem: quandoquidem in generatione sanguinis quatuor humores simul fiunt. facta autem pituita rursus fieri nequit.

Pituitæ nomen dupliciter sumi.

Pituitã non gigni in venis & cerebro.

Pituita quæ vera & humor vocari possit.

Sed hæc alibi diligentius demoſtrauimus. Illud autem quod ſecundo loco dicebamus, pituitatem à frigido & humido fieri, concedimus: At vtrunque adeſt in frigidiore hepate, Nam humorem ex cibo capit: quem cum ob frigiditatem ſuam plane vincere non poteſt, plurima ſui parte hepar frigidum in pituitam degenerare facit: ſicut etiam forte calor, ex alimenti portione potentia biliosa, elicit bilem, & non ſolum ex ea, ſed etiam ex parte, quæ in temperatis alioqui fieret ſanguis quartus humor. Clarum vero illud eſt, ſanguinem, vniuerſique corporis habitum, frigidiorem reddi, vbi hepar frigidius extiterit, nam omnes partes quæ in habitu ſunt, ab eo viſcere nutrimentum capiunt: ex nutrimento autem temperies illis accedit. Rectè autem dixit vniuerſi corporis habitum, non autem vniuerſas partes: nam ventriculus & inteſtina non ſequuntur hepatis temperiem, quia ex chylo nutriuntur. Quod ſi vt aliæ partes quæ ſunt in habitu, ex ſanguine aleretur, dixiſſet vtique Gal. omnes partes ſequi frigiditatem hepatis. Nam ſi commune eſſet nutrimentum, communis quoque eſſet temperies. An etiam cor, pulmo, lien non ſequuntur temperiem hepatis & ſanguinis. De hepate & liene non eſſe dubium, cum nullam in ſe repugnantiam habeant. Cor vero cum ſit principium caloris, & ſpiritus feruentis, non patitur ſe vinci à frigiditate hepatis & ſanguinis: Retunditur tamen etiam illius caliditas ob continuum affluxum ſanguinis, ex quo etiam ipſum nutritur. Quod ſi in eandem temperiem conſpirent hepar & cor, ſine controuerſia vniuerſus corporis habitus recipit eam temperiem, quam ea viſcera immittunt: ſiverò inter ea repugnantia eſt, ſequuntur aliæ partes vincentis principij temperiem, & magis hepatis quàm cordis. Quæ vero de hypochondrijs & ventre glabris ſcribit, patent, hoc ſolum addendum non prorſus glabras illas eſſe partes ob ſimplicem frigiditatem: hoc enim ſequitur frigiditatem coniunctam cum humiditate. Omittit hic etiam indicia ſumpta à iuuantibus & ledentibus cauſis,

Excrementi ratio in quo conſiſtat.

Quæ partes dicantur ſequi hepatis temperiem.

In corporis temperie mutanda plus cõferre hepar quàm cor.

& à differentijs concupiscentiæ, quibus parum videntur esse obnoxij, qui frigidiore sunt hepate: aut certe ignoramus, quas passiones huiusmodi frigiditas inferre possit.

Siccioris autem, sanguis quidem crassior, & minime abundans: venæ duriores, & totius corporis habitus siccior.

An crassities sanguinis sequatur siccitatem hepatis

Calorem solum in nobis agere.

Perinde agit Galenus de siccitate hepatis, ac si agendum esset de siccitate terræ. Nam crassus sanguis id est spissus in nobis non fit, ob mixtionem terrenæ substantiæ à siccitate hepatis, vt aqua crassescit mixtione terræ: nec ob congelationem vt glacies ex aqua, sed ob adustionem & actionem qualitatum: At in nobis, & aliis viuentibus siccum non agit, nec humor nec etiam frigiditas, sed solus calor moderatus, vel imbecillus, aut excedens. Ille enim ab initio suum humorem depasci incipit, & in eo malo perseuerât, donec nos perimat: interim verò pro ratione patientis humoris nos temperat, calefacit, refrigerat: semper autem siccat solidiores partes: humores autem tunc crassiores reddit, cum vim habet euaporandi humorem, qui in ipsis est: postea verò cum ipse calor iam elanguescit, pituitosos, & aquosos humores aceruat. Non ergo dicere possumus siccitatem, quę est in hepate, reddere sanguinem crassiorem, aut aliquid aliud facere posse, cum multam vim agendi habeat: alioqui qui scyrrho hepatis laborant huiusmodi sanguine abundarent: At illi aquosos humores & pituitam aceruant, vnde nascitur aqua inter cutem, sic etiam senes sanguinem crassum efficerent, & non muccosum, & aquosum: si igitur in nobis fit sanguis crassus, hoc accidit, vel ex crassis alimentis, vel à calore hepatis violentius humorem consumente. Abundantia quoque sanguinis sequitur copiam alimenti, & optimam concoctionem. Defectus verò non sequitur siccitatem hepatis, nisi fortè ea ratione, quòd cum siccitate calor nequit

bene concoquere. At hoc per accidens fit à ſicco: caloris verò imbecillitas præcipua & per ſe eſt cauſa. Cæterum ridiculum eſſe puto indicium hepatis ſiccioris, quod ſumit à duritie venarum & totius corporis habitu ſicciore: quis enim ſub cute occultas venas dignoſcere poteſt eſſe duras, vel molles, niſi tenſas fortè putet eſſe duras. Et quo modo, quæſo, hepatis ſiccitas vim habet indurandi, cum nullam habeat agẽdi vim. Ego nunquam ex ſcyrrho hepatis vidi mutationem aliquam fieri in venarum duritie, & mollitie. Vbi verò adſunt febres ardentes, fit quidem à calore ſiccitas, & ex ſiccitate durities. At hoc non fit agente ipſa qualitate ſicca, cuius hic notas quærimus. Eadem eſt ratio de corporis habitu ſicciore: qui talis quidem fit, conſumpto humore vi caloris, & non ſicci. Sed cur hic etiam à iuuantibus, & lędentibus, & paſsionibus hepatis indicia aliqua non ducit. Eſſent enim hæc præcipua, vt quæ in ſolo eo viſcere fiant, nec ab alijs obſcurari poſſunt. Sed Gal. quæ difficilia ſunt, omittit: quæ verò nullius ſunt momenti, tradit. Quorſum enim oportebat illum tantum laborare in diſtinguendis animæ facultatibus, & ſingulis collocandis in certis & diſtinctis locis, ſi poſtea illarum vſum & vim docere non poteſt.

Signum hepatis ſicci ex duritie venarum ridiculum.

Signa hæc contemnit.

Humidioris autem ſanguis quidem abundantior atque humidior: venæ autem molliores ita vero & vniuerſum corpus, niſi partes ad cor attinentes, obſtiterint.

Quę hic ſcribit de humidiore hepate, patent ex his, quæ dicta ſunt de ſicciore: & ſi illa parui, hæc magni momenti eſſe non poſſunt, vt certe non ſunt: neque enim ſanguinis abundantia fieri poteſt ab humido, ſed à calido & humido, talis enim eſt ſanguinis quarti humoris natura. Sanguis verò, qui ſuo nomine vniuerſos humores comprehendit, exigit mediocrem temperiem: vbi verò mediocris eſt calor (vt hic ſtatuitur) &

exuperat humidum, crudiores fieri humores necesse est: In quo casu sanguis abundare non potest. Verum autem illud est, eum, qui gignitur, sanguinem, humidiorem & aquosum esse. Sed illud inutile est hic quoque ex mollitie venarum velle significare humiditatem hepatis. Cur etiam non dixit hniusmodi temperiem obnoxiam esse morbis ex putredine, & qui nascuntur ex aquosis fluxionibus, & ad cupiditates suscipiendas, & deponendas faciles esse, & alia huiusmodi, quæ ratio quidem fingit ab humido nasci, nihil tamen certum statuere potest.

Calidioris verò simul ac siccioris hepatis indicia, hypochondria plurimum hispida, sanguis crassior simul ac siccior, flaua bilis plurima est: consistente autem ætate, & atra, venarum autem latitudo, & durities: sic verò & vniuersum corpus se habet. Nam, quæ ex corde caliditas originem habet, potest obtundere eam, quæ ab hepate nascitur frigiditatem: sicuti & frigiditas caliditatem, siccitaté vero non potest humidius cor ad contrarium habitum transferre. Media vero inter has, quæ dictæ sunt, ea, quæ ab hepate humiditas oritur. Magis enim à cordis siccitate superatur, quàm siccitas ab humiditate, minus autem à caliditate: adhuc vero multo minus frigiditate. Hæc enim inter omnes qualitates, quæ ab hepate eueniunt, facillimè vincitur, liquet autem quod cum in vnum conuenerint vtrinque principij temperaturæ, totum exquisite secũdum illas afficitur corpus, paulo verò inferius ipsius dicentur indicia.

Quæ hic dicuntur de signis hepatis calidi, & sicci, patent ex superioribus. Nam coeuntibus duabus his qualitatibus, hypochondria valdè hispida fieri necesse est, & sanguinem crassiorem, & sicciorem gigni ob euaporationem, quam facit calor, & repugnantiam siccitatis aduersus humorem. Fit igitur bilis flaua hac ratione ob adustionem calidioris partis sanguinis: & quoniam ex plurima alimenti portione bilem elicit, & procreat huiusmodi temperies. Porrò in ætate consistente atra bilis in his exuperat, non ex adustione flauæ, vt alij credunt. Nam per tam longam ætatem non potest durare eiusdem humoris adustio, ac facta bilis purgatione, sublata esset materia apta ad generationem atræ bilis: sed temperies, quæ est calida, & admodum sicca ex ipsomet alimento plurimum humoris crassi, & melancholici elicit: sicut aliæ temperies natæ, & aptæ sunt sibi similem gignere humorem. Nam ex eodem cibo plus pituitæ gignet frigida & humida temperies, quàm aliæ: & calida & humida plus sanguinis: calida & sicca plus bilis. Eadem temperies, vbi iam remittitur calor & humor, quod fit in declinante ætate, plurimum humoris melancholici, aut etiam atræ bilis, id est cum aliqua adustione, procreabit. Quod verò legitur de sanguine crassiore simul & sicciore, meliorem habet in alio codice Græco dictionem. Legitur enim (sicciorem & parciorem) sequitur enim sanguinem fore siccum, si crassus est: repugnat autem rationi, si in hac temperie multus sanguis gignatur. Hic enim à calida & humida temperie plurimus fit: nec quidem potest sanguis exuperare vigentibus causis, quæ bilem flauam, & atram abundare faciunt. Ac in hac quidem re ridenda est Acachiæ interpretatio, qui putat ideo sanguinem abundare debere, quia subiungit Galenus venas in hoc statu esse latas, quasi necessarium sit loca vacua, & ampla necessario repleri solidiore materia. Videndum enim est, an id, quod replendi vim habet, adsit: adesse autem non potest sanguis in venis, nisi gignatur in hepate: gigni verò non potest (vt diximus) à temperie, quæ repu-

Bilis flaua quomodo in his gignatur.

Atra bilis quomodo abundet in ætate declinãte.

Acachiæ sententia ridenda.

gnantes habet qualitates cum natura ſanguinis. Cæterum quod ſcribit de venarum latitudine & duritie, iam ſæpe refellimus. Sequitur enim venarum latitudo copiam materiæ, ex qua ſunt factæ, & formam agentis. Nam parentes & magni ſibi ſimiles filios gignunt: & ſi quid illi magnum habent, illud idem magnum efficiunt in ſua prole, ſi interim materia illis non defuit in ipſa generatione. Durities vero in venis non ſequitur, nec colorem nec ſiccitatem hepatis, ſi quidē illæ factæ ſunt, antequam hepar eſſet conformatum: deinde ſi venæ ſunt duræ, & ſiccitas calori coniungitur, quomodo latæ eſſe poſſunt. Repugnat enim dilatationi durities, & ſiccitas. Cæterum cum ſæpius de repugnantia hepatis & cordis egerit abſque diſtinctione, in hoc capite docet, quid poſſit cor aduerſus hepar, & quam temperiem hepatis emendare poſſit. Illud autem notandum in primis eſt, quod ſcribit illis verbis (nam, quæ ex corde caliditas) non enim omnis caliditas, quæ in corpore eſt, à corde proficiſcitur. Nam (vt ſuperius diximus) vna eſt caliditas ex ipſis elementis: alia ex proximis principiis viuentium ſingulis partibus cum proprio humore indita. Sunt præterea tres fontes caloris, cor, hepar, & teſtes, vt antea ex primo de ſemine, & ſexto de morbis vulgaribus oſtendimus. Ergo caliditas cordis poteſt frigiditatem hepatis emendare, id eſt temperiem, quæ à frigido hepate in corpus ſpargitur: quoniam cor ſuapte natura admodum calidum eſt, & feruentes ſpiritus in ſingulas partes ſpargit. Quòd ſi calidius adhuc fuerit, quàm illius mediocritas poſtulet: non mirum ſi duplici caliditate immiſſam ab hepate frigiditatem emendet: & econtra frigiditas cordis caliditatem hepatis temperet. Nam ſi calidiſſimum ſuapte natura viſcus, frigidius ſit, quàm ratio poſtulat, minus calefiet corpus ab eo, & ita frigidius euadet. At verò non poteſt (inquit) ſiccitatem hepatis humidum cor emendare: quoniam ſuapte natura cor admodum eſt ſiccum, ita vt tantam humiditatem acquirere nequeat, quæ ſufficiat ad ſiccitatem hepatis corrigendam

Quid præſtare poßit in corpore cordis temperies & hepatis in mutua repugnantia.

De quo ego dubito. Si enim cor humidius fuerit, sanguinem arteriosum, & vitales spiritus humidiores efficiet, ex quibus siccitas, quæ ex sicciore sanguine ab hepate profecto in singulas partes resultat, temperabitur. Humiditas autem hepatis (inquit) à cordis siccitate emendari potest, sed minus facile, quàm caliditas, aut frigiditas: quoniam cor siccum suapte natura est, & sicciores spiritus, & sanguinem efficit, quæ superfluum ab hepate humorem refundere possunt: non tamen ita facilè, vt in actiuis qualitatibus, & quia cor plus potest in calefaciendo, quàm in exsiccando. Ergo cor in calefaciendo primam vim habet: in refrigerando secundam: tertiam verò in siccando. Hepatis autem siccitatem cor in contrarium habitum transferre non potest: quasi diceret, retundere, & aliquo modo temperare potest: vincere autem omnino, & in sui naturam transferre nequaquam. Cæterum vt cor suapte natura siccum, nunquam potest ita humidum esse, vt siccitatem hepatis emendet: ita hepar humoris fons, nunquam ita siccum esse poterit, vt humiditatem cordis in contrarium habitum transferat. Humiditas autem hepatis facillimè siccitatem à corde proficiscentem vincet: caliditas autem hepatis postea frigiditatem à corde emendare statuatur. Postremo loco frigiditas caliditatem: vtrumque enim cum calidum sit, minus poterit alterius frigiditatem emendare. In vniuersum tamen, vt semel dicam, plus potest hepar ad mutandam totius corporis temperiem, quàm cor: quoniam ab illo nutrimentum mittitur, quo substantia partium mutatur, tum etiam quòd solidior sit sanguis, quàm spiritus, & propterea validiores impressiones facit: vnde videmus frustrata sanguificatione vniuersum corpus pituitoso, & frigido humore abundare, frigidisque morbis corripi. In affectibus verò præter naturam calidis creandis, cor potissimam, & maximã vim habet. Quod verò scribit vniuersum corpus exquisitè sequi temperiem eandem cordis, & hepatis, verũ quidem est: sed etiam testes non minimam habent in hac re vim: quandoquidẽ illis

præſentibus corpus calidius, & ſiccius euadit. Illis verò exectis degenerant mares à ſua natura, & temperiem atque mollitiem mulierum induunt, (vt ſuperius docuimus) viuentium temperiem vel momento mutari ob illorum viſcerum alterationes. Vnde pinguiora redduntur caſtrata animalia, & pilos alere nequeunt. Addere quoque hic debebat ſigna, quæ ſumuntur à paſſionibus hepatis. Oportet enim hos cupiditatibus maximè obnoxios eſſe, cum calor ſiccitati coniunctus, maximæ ſit efficaciæ. Dant etiam ſua indicia cauſæ iuuantes, & lædentes: nam à ſimilibus læduntur, à contrariis verò iuuantur. Eandem etiam temperiem produnt morbi calidi, & ſicci, qui frequentes in hoc ſtatu gignuntur.

Humidius autem, ac ſimul calidius hepar, minus quidem, quàm calidius & ſiccius hypochondria reddit hiſpida. Plurimum vero ſanguinis, & venas amplas, habitumque calidiorem, atque humidiorem facit, niſi obſtiterit cor, Si vero amplius in ambabus qualitatibus à naturæ modo recedat, à morbis, qui ex putredine, ac vitioſis humoribus fiũt, facillime capitur. Adhuc autem magis, ſi plurimum augeatur humiditas, caliditas vero non ita. Si autem contra, parum quidem humiditas creſcat, plurimum vero caliditas, minime vitioſis humoribus laborant.

Quæ de pilis hic ſcribit, fruſtra in omnibus intemperaturis repetuntur: aut certè nos non cogimur pilorum ſemper reddere rationem, quoniam ex contrariis contraria patent. Meritò autem in hac temperie ſanguis plurimus gignitur, quoniam hic calidus, & humidus, qui à ſimili temperie abundat. Quæ verò ſcribit de venarum magnitudine, iam ſæpe inter nugas repoſuimus.

fuimus. Quæ verò de temperatura habitus corporis adfert, verissima esse antea quoque ostendimus. Rectè quoque scribit huiusmodi temperiem obnoxiam esse putredini humorum, & morbis, qui ex illis nascuntur: quoniam difficilè retineri potest in hac complicatione dominium caloris supra humorem: sed sæpe ex nostris erroribus accidit humorem dominari ex quo (vt postea ostendemus) incipit putredo. Non autem ea fit, (vt Acachias scribit in suis commentariis) quòd natiuus calor in humido dissipetur, & alienus immittatur, & hoc fit, vt inquit putrescere. Nam vnus & idem est calor, solum differens per magis & minus, nec vnus rem deserit, vt alteri cedat: nec putredo est immissio caloris, sed corruptio rei: atque ea quidem fit, vt scribit Aristotel. in quarto meteo. quando passiuæ qualitates dominantur actiuis: hic autem nullum ostendit dominium humoris supra calorem. Quare nescit etiam quid sit putredo, & quomodo fiat, sed, vt diximus, hæc postea diligentius fortè, quàm alii omnes fecerint, tractabo. Sunt etiam huiusmodi corpora dedita maximè gulæ, & ædacia, voluptatibusque omnibus obnoxia. Nam ex humore suppeditatur materia, quæ sufficit ad voluptates, & ex calore vis agendi incitatur. Læduntur pariter à calidis, & humidis: frigidis, & siccis iuuantur.

Acachiæ error.

Humidius autem & frigidius hepar habet hypochondria glabra, sanguinem vero ad pituitæ naturam accedentem generat, cum venarum angustia sic & reliquum afficit corpus, nisi à corde ad contrariam naturam transferatur.

Vt patent ex superioribus, quæ scribit de hypochondriis glabris, & agnoscuntur esse nugæ, quæ semper repetit de venarum angustia: ita quod scribit de sanguine pituitoso, confirmat meam opinionem, quòd pituita

vera gignatur in hepate. Nam si sanguinem pituitosum gignit, pituitam quoque gignit. Est huiusmodi temperies cupiditatibus minimum subiecta, & facilè offenditur à frigidis, & humidis: nec siticulosos, aut voraces reddit homines: quandoquidem ipsum hepar ita affectum, non potest multum concoquere, nec humorem à ventriculo sugere, ex cuius defectu fames, & sitis nascuntur.

Frigidius autem & siccius hepar cum pauco sanguine, & venarum angustia efficit corpus atque frigidius, & hypochondria glabra, nisi & hic cor dominetur.

Quæ de pauco sanguine hic scribit, videntur rationi: consona & fortè etiam addendum est sanguinem illum pituitosiorem esse. Nam huiusmodi tẽperies similis est ei, quæ in senibus conspicitur. Quid verò de venarum angustia sentiendum sit ob hepatis tẽperies, sæpius iam ostendimus. Frigidius corpus necessariò sequitur ob sanguinis frigiditatem: nec cor multum in ea re potest, vt ostendit species ea hydropis, in qua multa pituita aceruatur ob hepatis frigiditatem, & frustratam in eo sanguificationem, quam cordis nulla intemperies emendare potest. Porrò si pili sequuntur caliditatem & siccitatem, frigida & sicca temperies non erit glabra, sed frigida & humida. Omittit etiam hic signa, quæ sumuntur à iuuantibus & lędentibus causis, & ab aliis iam sæpius repetitis.

De temperaturis testium.

EX quatuor partibus nostri corporis, quas Galenus posuit principia in eo esse, superest vt de testium temperatura agamus. Quæ res cum attingat seminis generationem, maris & fœminæ procreationem, prom-

ptitudinem, vel segnitiem ad venerem, & eiusdem noxium, innoxiumque vsum, (hæc enim omnia pro diuersitate temperaturarum testium ille fieri scribit) cogimur profecto altius rem exordiri, ne ex incertis principiis disputatio instituatur. Supponit enim hic Galenus testes esse, qui semen gignunt, quod Aristoteles negat esse verum. Quòd si testes ipsi semen conficiunt, non tamen propterea cõstat, ex qua materia illud efficiant: nec patet adhuc, quid ipsum sit semen, & ex quibus partibus decidatur, & vbi gignatur, quamque habeat illud vim ad generationem. Item qua ratione nunc mares nunc fœminæ, & illi similes & dissimiles patri procreẽtur & matri. Ac inter hæc quidem ab eo aptissime exordiemur, an scilicet à natura testes facti sint vt semen gignant. Negat id (vt diximus) Aristoteles in lib. de partibus, & generatione animalium, vbi cum statuisset cor principium esse, à quo omnia nascuntur, & ad quod aliæ omnes partes referuntur, nititur probare testes non esse ad generationem necessarios, & ea quidem ratione, quòd non adsint omnibus animalibus, quæ generãt, vt serpentibus, & piscibus: sed ideo factos esse, vt reuolutionũ & anfractuũ in seminalibus meatibus sint causæ, ne prompta ad crebram venerem sint animalia, quæ castiora esse oportet: pendere autẽ illos, ne meatus retrahãtur. Quo fit vt illis exectis, nequeat animal generare: quoniam scilicet meatus retrahuntur: huncque esse vsum illorum, ex eo doceri, quòd inuẽtus sit taurus, qui statim à castratione nondum retractis seminalibus vasis coiuerit, ac generarit. Alium tradit eorum vsum: quòd veluti pondera, quæ telis adnectuntur ad tensionem, cor tendant: hoc enim esse roboris principium: sine tensione autem robur esse non posse: & propterea castrata animalia infirma debiliaque reddi, quia desit tensio cordi, quam testes antea præstabant. Verum Aristotelis argumẽta facilè refelli possunt. Primùm enim illud non sequitur, testes non esse necessarios ad generationem, eò, quod eos non habeant omnia, quæ generant. Nam ita respondere possumus. Omnia, quę generãt, vel testes habere, vel aliquid, quod

Disputatio an testes facti sint vt semen gignant.

Aristotelis opinio.

Confutatur Aristotelis opinio.

proportione testibus respondet: quod Aristoteli sufficere videtur, cum in singulis animalibus satis esse putet, si aliquid huiusmodi reperiatur. Deinde etiam si concedamus, nec testes, nec aliquid, quod illorum vicem gerat, in multis reperiri: tamen & hoc etiam non sequitur, non esse illos necessarios ad generationem, quibus dati sunt. Hac enim ratione diceremus pulmones non esse necessarios ad vitam homini, eò quòd pisces sine illo viuant. Non enim eò, quòd aliqua pars in vniuerso genere animalium non reperitur, ideo quibus illa adest, non est necessaria. Ostendere debebat Aristoteles testes non esse necessarios ad generationem in homine, equo, & aliis animalibus, quibus eos natura largita est. Et quomodo, quæso, id posset facere: quippe cum testes reperiantur in dissectionibus sæpe vel semine pleni & tumidi, aut certè nunquàm prorsus sine semine. In meatibus autem, qui præcedunt testes, aut sanguis solus, aut nondum confectũ semen inueniatur: in aliis autem, qui à testibus enascuntur, quę ab Anatomicis deferentia vasa nominantur, iam elaboratum semen contineatur: tanquam testes sint à natura facti ad semen ipsum formandum perficiendumque: quod & ipse Aristoteles nescit, quomodo in primo de generatione animalium cap. 12. testatur, testes inquam semen genitale perficere. Illud verò ridiculum esse puto, quod scribit, inuentum esse taurum, qui statim à castratione coiuerit, & generauerit: quasi dolor, qui affligit ob testes recenter auulsos, non adimat coeundi desiderium. Quòd si id concedimus: ob aliam tamen rationem, quàm quòd nondum sint retracti meatus, factum credemus. Nam dicimus à testibus iam elaborati seminis tantum esse transmissum in vasa deferentia, vt ex eo gignere possit animal: sed hoc non ostendit testes, non esse necessarios ad generationem illis, quibus à natura adsunt: quando quidem repleri non poterant meatus semine genitali, nisi testes illud prius elaborassent. Quòd si natura dedit testes castitatis causa, videbitur vtique in multis animalibus huius rei rationem frustra habuisse. Cur enim

volucres & terrestria plurima animalia castiora esse oportet, quàm serpentes, & pisces: præsertim quòd passeres, & multa alia animalia testibus prædita, multò salaciora conspiciantur esse illis, quæ testibus sunt priuata? At si testes facti sunt ad tensionem seminalium meatuum: nequaquam verò ad necessitatem generationis, nisi quatenus eos meatus tendunt, fiet vtique, vt, si quod meatibus appendatur pondus æquale testibus, gignere possit animal, non minus cui testes sunt exempti, quàm cui adhuc adsunt. At vero nec illud docere potest, quo pacto testes motum excrementi genitalis stabiliorem (vt ille ait) faciant, & castitati hac ratione conferant. Nam si quemadmodum ea animalia, quæ intestina habent recta, voraciora, sic propensiora ad venerem sunt, quibus meatus seminales recti sunt dati. Testes potius frequentem venerem excitabunt, vt potè quos dicat in plurimis animalibus ad tensionem meatuum comparatos. Cæterum testes esse factos ad cordis tensionem, & corporis, animique robur, eadem refellit ratio: quòd scilicet appenso aliquo pondere æquali testibus, idē robur in castratis, & integris animalibus resideret. Sed dicat, quæso, Aristoteles, an arteriarum, venarum, & neruorum, (si velit) plurimæ reuolutiones, quæ fiunt in spatio intercedente inter cor & testes, non impediant eam fieri tensionem, quam ipse finxit? Oporteret enim grauissimum esse pondus, quod tensionem facere aptum esset in partibus tam laxis, si ex illarum pondere tandem cor etiam ipsum tendi necesse sit. Essent præterea animosiores semper, quibus testes sunt maiores: sequitur enim maior tensio ex pondere & magnitudine tendentium partium. At nihil huiusmodi docet experiētia. Sed cur non seruatur generandi vis & robur illis, quibus testes duntaxat sunt contusi & collisi? Castrantur enim, & inepta redduntur ad veneris vsus multa animalia, vt boues & arietes eo modo, & non detractis testibus. In qua re cum seruetur tensio meatuum, cordisque, & tamen pereat robur, generandique facultas, necesse est profectò alium esse ipsorum vsum. Adde quòd

hæc tensio nequit in omnibus reperiri, veluti in ijs, quibus testes intus conclusi sunt, & alicui parti annexi, vt in porcis fit. Quomodo enim in illis fiet tensio, cum tamen in omnibus amittatur robur ablatis testibus. Nō est quidem hæc ratio infirmitatis in castratis animalibus, quod remittatur tensio cordis: Sed quia vis calorifica, & propriæ naturæ causa quædam, vt ille etiam testatur, in vniuersum corpus immittatur, quæ detractis testibus euanescit, degenerantque mares & fœminæ ob id à sua naturali conditione. Atque hæc sequuntur incommoda eam opinionem de vno principio in corpore: quam etiam refellunt vsus, quos hepati, lieni, & multis alijs partibus adscribit. Igitur testes semen conficiunt, & ad generationem sunt necessarij. An vero solis testibus concessa sit hæc vis, nunc videndum. Putant enim aliqui etiam in vasis dictis spermaticis semen gigni, & communem hanc esse illis cum testibus facultatem, vt venis & hepati, communem volunt esse sanguificationem. Alii uero volunt illud gigni in omnibus partibus corporis, & ab illis decidi in coitu. Alii autem non in toto quidem corpore, nec in singulis partibus, sed in illis solum, quæ solidæ & spermaticæ à medicis dicuntur, illud generari contendunt. Nec desunt harum opinionum authoribus probabiles rationes: & si Aristoteli aliquæ non placent de cuius etiam sententia postea agemus. Igitur qui putant semen gigni in vasis seminalibus, aberrant: Nam argumento, quo vtuntur ex sanguificatione communi hepati, & venis, refelluntur. Soli enim hepati sanguificandi vis est concessa: non autem venis aliquibus, vt superius ostendimus. Eodem pacto soli testes semen conficiunt: vasa verò seminalia alterant quidem materiam, ex qua postea fit semen: tamen ea alteratio formam seminis non inducit: nec semen vocari debet quod in testibus nondum est receptum, & in illis postea concoctum & elaboratum. Alias verò propositas opiniones, nec probare, nec improbare possumus: nisi prius intellexerimus, quid ipsum sit semen, & ex qua materia fiat, & quomodo. Quare de his nunc agen-

Cur castrata animalia amittant natiuum robur.

An vasa spermatica vim habeant generandi semen.

dum. Porrò Aristoteles in libro primo de generat: animalium, quærens quid sit semen, diuidit omnia, quæ sunt in corpore, in partes corporis, alimentum, colliquamentum, & excrementum alimenti: docetque semen non esse partem corporis secundum naturam: quoniam ex eo, quamuis similari, nihil constituitur, vt ex neruo, aut carne: & quia ipsum separatum non est, vt partes omnes sunt separatæ. Nec illud quidem esse partem præter naturam, cum in omnibus insit, & natura ex ipso oriatur. Cæterum alimentum non esse: quoniam alimentum res est aduentitia. Et multo minus colliquamentum esse, quoniam semen secundum naturam est: colliquamentum verò præter naturam, quod ex toto secedit propter motum caloris. Itaque semen esse excrementum: verum non inutile: hoc enim naturæ nihil conferre, sed plus obesse, quo plus assumitur: & idem in his, qui male habent, plurimum esse: semen verò minimum. Quare esse vtilis excrementi partem aliquam, sed non esse prius excrementum vtile, vt pituita: quæ cum cibo mixta, potest alere, laboreque absumitur: sed posterius esse, & vltimum excrementum. Illud enim esse, ex quo vnumquodque gignitur membrum. Concludit ergo semen esse excrementum alimenti sanguinei, quod vltimum in membra digeritur. Verum Aristotelis opinionem diligenter expendere oportet. Primum enim, dum vult quærere quid sit semen ex enumeratione eorum, quæ sunt in nostro corpore, omittit multa, vt humores, spiritus, spirituosamque substantiam: quæ vel semen est, vel proxima seminis materia. Prętereà omittit pinguedinē: nec facile quidē est docere, quomodo hæc à semine differat: nimirum cum videamus in illis deficere alterutrum, cum aliud abundat. Prętereà cum menstrua etiam sint excrementa vt semen, (quemadmodum ille scribit) non satis docet quomodo illa inter se differant: cum dicit, menstrua semen esse nonpurum, sed indigens confectionis. Non enim sanguis menstruus fieri potest semen: quippe cum natura soleat per menstrua euacuare non solum sanguinem, qui copia grauat, sed

Quid sit semen ex qua materia & quomodo fiat Aristotelis opinio.

Aristotelis opinio expēditur.

etiam quod qualitate & substantia est noxium & malignum: Semen verò ex eo, quod est in sanguine acreum, oleosum, pingue, & perfectum, gignatur. Quo fit vt semine excreto, & si pauca est materia, corpus debilitetur: quia spirituosa est, purissima & maxime cognata nobis: sanguis vero menstruus excretus, & si plurimus est, naturam tamen alleuat, tanquam inutile excrementum. Adde quod rectius vocasset semen esse excrementum quantitate, quam vltimum & vtile. Nã fere repugnat, aliquid esse excrementum & vtile. Nam ideo excrementum dicitur, quod excernendum sit, quia inutile. Quæ enim sunt vtilia, ea natura retinet: quę vero naturaliter expelluntur, ideo expelluntur, quia molesta sunt, & propterea inutila. Ac quantitate quædam agnoscuntur esse excrementa, quales sunt optimi humores, qui adeo sunt aucti, vt vasa sua distendant, & naturam grauent: quibus natura remedium inuenit per euacuationem, vt in pueris, & adolescentibus accidunt sanguinis profluuia ex naribus, eo quod in illis plus humoris gignatur, quam exigat corporis nutritio. Hoc sanè modo semen excrementum esse agnoscitur: quippe cum in pueris, dum in alimentum humores consumuntur, & in senibus, vbi illi deficiunt, semen non gignitur. Nec illud quidem omittere possum, quod scribit Aristoteles, semen esse sanguinis & alimenti excrementum. Nam corporis & concoctionis, quæ in corpore fit, non alimenti dicuntur esse excrementa, quomodo stercus, vrina, & bilis vtraque dicuntur esse excrementa, eo quod post concoctionem relinquantur inutilia: Semen verò ex sanguine ipso fit. Non ergo excrementum est. Nam partes similares non dicuntur esse excrementa humorum, ex quibus fiunt: nec sanguis ipse dicitur esse excrementum chyli, ex quo conficitur. Ex quibus patere puto genus, quod assumendũ est in definitione seminis. Est enim semẽ excrementũ, nõ qualitate, sed quãtitate eius partis, cui⁹ est excremẽtũ. Verũ in eo dubiũ maximũ est vbi nã fiat & ex qua materia. Nam, vt diximus, quidã nulla facta

Seminis materia ex purissima parte sanguinis.

Excrementi ratio in quo sit posita.

Semen quo modo sit excrementum

Semen quid & an fiat in singulis partibus antiqua opinio.

mentione testium, (in quo euidenter errant) cōtendunt semen fieri in singulis partibus, & ab illis in coitu secerni. Et antiqua fuit hęc opinio, quatuor potissimun vt inquit Aristoteles, argumentis innixa. Quorum primū sumitur ex similitudine natorum, & parentum. similes enim gignuntur filij parentibus toto corpore & singulis partibus: quod aiunt huius opinionis authores fieri non posse, nisi ex toto, & singulis partibus parentum aliquid venerit: id autem nihil aliud esse posse, quam semen. Secundum argumentum sumunt, quod ex mutilatis procreentur mutilata: Semen enim ab ea, quæ deest, parte proficisci negant: accidere autem vt id non procreetur, vnde semen non decesserit. Tertium ducunt argumentum à vehementia voluptatis, quæ in seminis excretione fit: quæ cum vniuersum corpus afficiat, ab vniuerso corpore id proficisci ostendit. Vltimo rationi esse consonum, vt quemadmodum totius aliquid est, ex quo primum generetur: Sic parti quoque cuiusque sit semen aliquod proprium. Verùm his argumentis respondet Aristoteles. Et primum ait similitudinem nullum adferre indicium: quandoquidem voce, vnguibus pilis, & motu similes procreantur, ex quibus nihil prouenit. Nonnulla etiam ex illis nondum habent, cum generant, vt canos aut barbam. Maioribus item suis plerunque sunt similes, ex quibus nihil secessit: vt accidit in Helide, quæ cum Aethiope concubuerat, non filium forma Aetiopis peperit, sed natus ex filia erat Aetiops: Præterea, inquit, oporteret in plantis ab omnibus partibus semen proficisci. Cum tamen illæ plerasque partes non habeant, aut quisque abscindere potest. Quinetiam ex fructibus nihil secedere, tamen eos eadem forma prouenire. Ad hæc similitudinem maximè esse cum parentibus in partibus organicis non tamen ex illis: sed ex similaribus, quæ alterandi vim habeant, & conficiendi semen ipsum proficisci. Alias addit confutationes huius argumenti eo loco, sed præcipue hæ sunt. Ad argumentum ex mutilatis desumptum respondet: non

mutilatos ex mutilatis etiam gigni: ac filij quoque dissimiles suis parentibus procreantur. Cæterum voluptatem, quæ fit in coitu, non propter recessum seminis à toto, contingere, sed quia prurigo vehemens accidit. Quamobrem accidere vt minus voluptate afficientur, qui frequenti venere vtuntur. Item voluptatem hanc in fine coitus potissimum esse. At si ex toto secerneretur non simul, sed singulis partibus, alijs prius, alijs post exultaret. Ad id vero, quod illi dicunt, rationi esse consonum, vt partis cuiusque sit semen aliquod proprium, vt totius aliquid est, ex quo primum gignitur, respondere videtur, ex semine nihil fieri vt ex materia, sed vt ab agente in eo autem esse, quod vim habet totum & partes formandi: non tamen propterea esse necessarium, vt vis, quæ singulas partes format, in semine sit, quod à singulis partibus sit decisum. Sunt quidem Aristotelis confutationes probabiles: sed quæ contra illum adferri possunt, non minus vero sunt proxima. Nam à voce, motu, & colore, alijsque accidentibus corporis, quibus filij parentibus sunt similes, semen proficisci non debet: quoniam hæc sequuntur partium constitutionem, tanquam vmbra corpus: propterea à partibus ipsis recte sentiunt illi semen secerni, & similitudinem fieri in partibus natorum, ad quas sponte sequitur accidentium similitudo, scilicet pilorum, excrementorum, & si quit aliud est simile. Quòd vero filij non parentibus, sed cognatis & maioribus nonnunquam sint similes, dicere possent huius opinionis authores, hanc similitudinem non ex semine fieri, sed ex imaginatione, vt mulieri accidit, quæ filium peperit nigrum, eò, quòd picturam Aethiopis intueretur dum coiret. Id quod etiam docent maculæ, quas prægnantes mulieres filijs imprimunt ex rerum, quas appetunt, similitudine. Adferre possunt & in plantis rudiorem esse generandi rationem, quam in animalibus, quæ ex semine procreantur. Hæc enim ex solo semine in vtero recepto generari posse: plantas vero non solum ex semine, sed etiam ex plantatione,

Aristotelis confutationes expenduntur.

insitione & alijs modis passim Prouenire. Cæterùm concedent illi eos, qui mutilati sunt post natiuitatem, integros filios gignere: eos vero, qui vitiati sunt in sua generatione, tales semper liberos generare quales ipsi sunt. Quod si aliquando aliter contingit, id fieri, quia alterius parentis sani & integri semen, vitium alterius emendauit. Illud vero negare non potest Aristoteles, voluptatem quæ fit in coitu, magna sui parte contingere ob excretionem, quæ fit à toto corpore. Id enim docent totius corporis macies, decoloratio, debilitas, oculorum cauitas, & alia multa accidentia, quæ eos sequuntur, qui immoderata vtuntur venere. Sed vt hæc indicant vniuersum corpus commoueri, & aliquid ab illo secedere: ita propterea nollem affirmare semen esse id, quod à toto proficiscitur. Sed de hac re postea. Qui verò putant semen non à toto secerni, sed solùm à partibus solidis, & albis, ijs vtuntur argumentis: quod illæ partes à semine sint factæ, & propterea ex semine nutriantur. Igitur in illis fieri illud. Verùm illi aberrant. Nam nulla pars ex semine fit, sed omnes pariter ex sanguine, ex quo etiã nutriuntur. Prę- terea si semen gignitur in illis partibus, cur eunuchi nõ possent generare. Addo quod similitudo filiorũ nõ solum est in partibus illis, sed in figura, & forma totius corporis, in qua constituenda omnes partes, & non solũ spermaticæ ab illis dictæ assumuntur. Iam vero Aristo. opinionẽ aggredior, quæ mihi tantò erit difficilior ad cõfutandum, quantò difficilius est ab ipso autore conscripta. Cùm enim statuisset semẽ esse excrementũ aliméti sanguinei, infert ideo filios similes esse parẽtibus, quia simile est, quod ad partes accessit. Itaque semẽ manus, aut faciei esse manũ indefinitã, aut faciẽ, & potentia semen tale esse, quale quodque illorum est actu. At suam opinionẽ ait differre ab alia, quòd illa dicat semẽ à toto secedere: sua verò ad totum facere, vltimumque accedere, & reliquas esse similes ei, quod est consumptum. Contra quam opinionem multa dici possunt.

An semen à partibus solidis decidatur.

Aristotelis opinio de loco vbi fiat semen & à quibus locis decidatur.

Nam præter ea, quæ diximus antea de feminis natura, fi illud excrementum eft, vt ipfe diffinit in fine quarti capitis fecundi libri de generatione animalium, quod inconcoctum remanet, & terrenum fimul eft in corporibus, quomodo femen excrementum vocari poteft? Eft enim illud fpumofum, pingue, & propterea aereũ. & aqueum, (vt ille etiam alibi tradit). Et fiue, (vt ille vult) vltimum in membra digeritur, fiue (vt Anatome docet) in teftibus, & vafis fpermaticis anguftis, & per multas reuolutiones implicatis continetur, neceffe eft, non effe in eo cruditatem aliquam, fed perfectam concoctionem: & meritò quidem, fi in illo forma iam refidet, quę quidem perfectiffima res eft. & non nifi in perfecto, elaboratóque fubiecto apta eft effe: in excremẽto verò aliquo maxime crudiore minime. Præterea fimilitudo filiorum ad parentes, non poteft fumi eo modo, quo ille fcribit. Nam fi demus femen accedere ad partes, tamquam excrementum vltimi alimenti: non propterea ex eo acceffu fimilitudo oriri poteft. Cur enim hoc primum non contingit fanguini, quod maxime accedit, & trãfit in naturam fingularum partium, quas nutrit. Nam excrementa, vt quæ ex diffimili materia fiant, ex contactu & acceffu, quem habere poffunt cum partibus, numquam penitus fimilia his fieri poffunt, vt apparet in generatione fanguinis: id enim, quod in eo eft, ex quo bilis vtraque fit, diffimile manet: & quia diffimile eft, & inutile, ideò poftea excernitur. Eft ergo excrementi natura hæc, quod fit diffimile. Quare non poteft proles fimilis fieri parentibus, fi femen eft excrementum. Addo quòd fi ex acceffu nutrimenti ad partes, nutrimentum ipfum, vel excrementum, quod ex eo fit, formam partium recipiũt, cur chylus, qui concoquitur & affimilatur à ventriculo, vel excrementa, quæ relinquuntur ex illius concoctione, formam ventriculi non recipiunt, & ventriculum aliũ generare poffunt. Deinde cum fimilitudo filiorũ ad fuos parentes, fit in omnibus fimilaribus partibus, femen autem ipfum fit album, non poffet effe fimilitudo, nifi

in partibus exanguibus, quas medici ſpermaticas vocant. Carnoſæ enim, quæ rubent, non poſſunt excrementum ſeminale gignere. Adhæc cogitur Ariſtoteles fateri, ſemen ab omnibus membris reſcindi poſt ſuum ad illa acceſſum. Nã in primis id docet, quòd per coitum membra omnia exteriora appareant fieri graciliora, pallidiora: quod ſine euacuatione fieri non poteſt. Et quomodo, quæſo, ſemen manus (vt ille ait) poteſt eſſe potentia manus, ſi ſemen ſemper accedit partibus, & à manu non recedit, vt in eo, qui gignitur, ſimilem manum procreet. Nec hoc quidem prætermittendum eſt, quod ſi ſemen eſt alimenti vltimi excrementum, neceſſe eſt, illud eſſe omnium partium excrementum, & ita ab omnibus partibus ſecedet, vt alij volunt, differet ergo Ariſtotelis opinio ab aliorum opinione, quòd illi ſolum recedere à ſingulis partibus ſemen putent: Ariſtoteles vero primum accedere ad illas, deinde recedere ab eis ſtatuat. At ſi ſemen fit per alterationem, & cõcoctionem ſanguinis, vel eſt illius excrementum, non poterit habere ſimilitudinem, cum partibus organicis: quippe cum concoctiones, & excrementa fiant per alterationem & concoctionem: quæ actiones proueniunt à tẽperie partium ſimilarium, non à ſtructura partium organicarum. Accedit quòd Ariſtoteles non poſſit docere, vbi ſemen hoc fiat. Nam ſi in teſtibus non fit, (vt ille vult) & accedit in omnes partes, in illis quoq; fiet: & cum excernetur, ab illis recedet, quod negat fieri poſſe: habet ille in fine cap. quinti lib. ſecundi de generatione, purgationes ſeminales à ſepto venire: principiũ enim naturæ illic eſſe: & propterea motus à genitali ad pectus deuenire: quæ verba oſtendunt eum authorem diſſectionis noſtrorum corporum planè ignarum fuiſſe. Quis enim vnquam vidit in Anatomis, vel in ſepto contineri ſemen, aut ab illo meatùs aliquos ferri ad pudenda, per quos ſemen ferri poſſit: cum nihil euidentius ſit, quàm ipſum ſemen in ipſis teſtibus procreari, in illis contineri, & ab illis per coitum emitti. At ſi ſemen eſt potẽtia manus indefinita, aut alia pars, quo-

modo habebit rationem artificis, & formam dare singulis partibus poterit: actu enim sit, oportet, quod aliquid facere, & hæc præstare potest. Postremo quomodo fil j possunt esse similes matri, si fœmina semen nullum procreat, vel emittit? Sed solum materiam præbet. Nam opificis est, & nō materiæ, formam, quam habet, præbere aliis. Hæc contra Aristotelem sufficiant. Ego vero quid sentiam in re tam dubia nunc subiicio. Et dico semen gigni in testibus: qui vt instrumenta generationis facta sunt, & comparata à natura, ita insitam vim habent, vt præstare possint, quicquid ad seminis generationem pertinet. Nam semen ex sanguine fit: non autem ex excremento sanguinis, vt ostendunt vasa spermatica à vena & arteria magna orta, & in testes implātata. Illa enim non excremento aliquo, sed sanguine puro plena apparent in dissectionibus, & qui continetur sanguis, tanto magis albescit, & ad rudem seminis naturam accedit, quanto propinquior est testibus: in quibus semen iam perfectum residet copiosum in illis, qui rara vtuntur venere. Porro talem sanguinem pinguem, oleosum, & puriorem testes ipsi primo trahunt à vena, & arteria magna, & consequēter ab omnibus aliis venulis, & à singulis etiam partibus, per quas est sparsus roris modo, & nondum planè assimilatus, & factus nutrimentum partibus. Nam vt vesica, quæ recipit vrinam, aquosum humorē elicit, à singulis partibus, tamquam sibi familiarem: sic testes, quod est in massa sanguinea pingue, & oleosum, vndequaque trahūt, & cum exit semen in illis elaboratum, naturali appetitu simul cupiunt repleri: atque ita commouent à toto corpore eam materiam, & ea deciditur à singulis membris, ad testésque descendit. Vnde videmus post coitum, & seminis emissionem corpus reddi flaccidius, & rugosum, quod vacuationis factæ à singulis partibus est indiciū. Et quia materia illa est multo spiritu plena, & purissima substantia, pariter fit, vt post coitum animalia reddantur debiliora, & mœsta. Maxima autem ea voluptas

Authoris opinio.

Semē ex sanguine fieri probat & non esse excrementum sanguinis.

Testes vi sua attrahere vndequaque materiā aptam ad generationem seminis.

Cur post coitum animalia rugosa debilia & mœsta fiant.

oritur ex confricatione quidem pudendi, verum non per se: sed quatenus ex ea testes, & vniuersum corpus commouentur, ab illisque materia, ex qua fit semen, & ipsum semen à testibus agitatur, & tandem exit. In excretione autem, voluptas cōtingit, si naturales illæ fuerint, vt patet in excretione alui, vesicæ & vteri: & tanto maior voluptas fit, quanto angustiores sunt viæ, per quas fit excretio: & quanto validior fit expulsio, & à pluribus partibus, tanto plus intenditur voluptas. Sic enim Plato & Galenus, docent voluptatem, & dolorem fieri, quando mutationes confertim fiunt. Cæterum testes ipsi semen efficiunt, ob talem vim, quam habent à natura, vt solus fructus, veluti poma, pira suum semen in se efficiunt, in quo forma est singularum partium, & totius: eáque forma in semine est actu, vt in semine hominis anima hominis est actu: alioqui quomodo semē agentis, opificis, & artificis rationem habere potest? si in eo forma est solum potentia: id enim nullam agendi vim habere potest. Est ergo semen hominis iam homo, quia formam hominis habet: desunt solum membra expressa, & delineata, ac figurata, & in eo dicit Aristoteles semen esse potentia manum, caput, & alias partes. Sicut ergo non querimus in plantis, an semen, quod in fructu gignitur & continetur, decidatur ab omnibus partibus ipsius plantæ: cum certissimum sit ipsum in solo fructu gigni: & tamen ex eo semine fiunt & nascuntur plantæ eiusdem naturæ, & similitudinis, qualis erat planta, quæ semen illud procreauit: sic non est quærendum, quomodo filij similes parentibus euadere possint, si semen à singulis partibus non deciditur. Nam testes eam vim habent in corpore nostro, qualem poma, & pira, gignendi inquam in se semen, quod formam totius habet: & in hoc solo differentia est, quod in animalibus proxima materia seminis à toto corpore veniat, vt ipsa animalia allicerentur ad coitum, & generationē ob eam, quæ fit illius materiæ commotionē, & excretionē à toto. Non ergo mirū est, cur toto corpore,

Voluptas in coitu vnde nascatur.

In semine formam esse actu & illā à testibus indi.

Semen hominis esse hominem.

Autor quomodo similitudinem seruet inter parentes & filios, etiam.

& singulis partibus nati similes sint patri. Nam cum pater in se partem habeat, nempe testes, aut quod testibus proportione respondet, quæ nata & apta est generare semen simile toti & singulis partibus: & ipsum postea semen generatum, formam & vim habeat eius, à quo genitum est, cum materiam est nactum idoneam, ideo eam, quam habet in se formam, indit materiæ, & aliud sibi simile efficit, eo planè modo, quo fit in plantis. Nam fructus (vt diximus) in se gignit semen, in quo est forma totius plantæ: semen vero ipsum postea terra idonea obrutum, ex proprio humore, materiáque, quam in ipsa terra habet, aliam gignit plantam sibi similem. Ergo homo cum semen gignit in testibus, hominem gignit, quia in semine hominis forma continetur: deest solum materia, & organa expressa. Cum vero mas semen in vterum feminæ eiaculatur, & illic sanguinem optimum in qualitate & quantitate ad mēbra procreanda inuenit, perfectum iam hominem procreat. Hæc opinio, & generandi hic modus omnia absurda euitat, in quæ alij omnes inciderunt, qui aliter senserunt: & ea, quæ in hac re sequuntur explicanda, ex his principiis facile trahi possunt. Nam cur claudi, & mutilati aliquando sibi similes: aliquando vero dissimiles generent, primum distinctione opus est de parentibus, qui natura, vel casu male sunt affecti. Qui enim natura sunt claudi, tales solent procreare: quoniam testes habent, in quibus vis residet, quæ naturam singularum partium refert. Qui ergo ab ortu ita sunt vitiati, vt plurimum, & diu similes natos gignent, nisi muliebre semen certo suo modo præualeat, & malum emendet, aut masculi semen corrigat vitia insita in semine fœminino. In claudis vero & mutilatis casu, aliter cōtingit: non enim claudus claudum generat: quippe cum testes facti sint in prima conformatione cum integris aliis omnibus partibus, quarum vim & formam integram & perfectam illi referūt. Nec eam quidem amittere possunt ob mutilationem membrorum: sicut cor, & hepar, & cerebrum insitas sibi à natura facultates

Hominē gignere in se hominē, cum semen in se gignit.

Cur claudi aliquando similes, aliquando dissimiles filios generent.

cultates perpetuo retinent. Qui verò semen secedere ab omnibus partibus, vel ad omnes partes accedere, tanquam vltimum & vtile alimenti excrementum, dicunt, reddere non possunt rationem, cur mutilati casu non etiam gignãt sibi similes, vt alij, qui à natura sunt corrupti. Nam non minus in his, quàm in aliis accedit ad omnes, aut recedit ab omnibus partibus semen. Patere igitur puto cur filij patri similes esse debeant. Dat enim pater semen, in quo illius est forma, & omnium partium figura magnitudo, numerus, situs connexio: semen vero ipsum formam, quam in se habet, vt generationis opifex & artifex in idoneam materiam immittit. Cur vero etiã matri proles similis esse soleat, Arist. qui negat fœminas semen emittere, ostendere non potest. Sed excutiamus, quæso, illius de hac re opinionẽ. Ait enim ille in lib. I. de generat. animal. cap. 19. & 20. fœminas menstrua emittere: & propterea etiam semen nec gignere, nec emittere posse. Si enim inquit semen esset, mẽstrua non essent: nunc ideo illud non est, quia hæc sunt. Sunt autem menstrua excrementum, vt semen: quare duæ simul secretiones seminales in illis fieri non possunt. Præterea addit illos errare, qui putant fœminam ideo semen conferre ad generationem, quod illa interdũ in coitu simili voluptate afficiatur, vt mas, similísque aliquid humoris sécernat. Nam (inquit) id, quod ab illis secernitur, non est humor seminalis, sed loci proprius. Vteri enim excretio est, quæ aliis euenit, aliis non euenit, (quod plurimum dixerim) his, quæ nitidæ fœminatésque sunt: non euenit his, quæ fuscæ atque viragines. Copia vero quibus euenit, non pro seminis emissione interdum est, sed multo excedit: tum etiam ciborum diuersa ratio plurimũ facit, vt plus minusue huius humoris excernatur. Voluptas autem, quæ per coitum sentitur, nõ solum semine exeunte accidit, sed etiam spiritu, ex quo consistente semen emittitur. Quod patet, tum in adolescentibus, qui nondum emittere queunt: tum in viris genituræ expertibus, voluptas enim his omnibus scalpendo excitatur. Adhæc, inquit,

De similitudine filiorũ ad matrem disputatio.

mulierem & adolescentulum forma similem esse, & mulierem quasi marem sine semine. Impotentia enim quadam fœminam esse, eo quòd semen ex vltimo alimento concoquere nequeat. Scribit etiam menstrua semen esse non purum, sed indigens confectionis. Ex quibus quidem concludit, marem ad generationem conferre semen solum: mulierem verò sanguinem menstruum, & hunc solam materiam, illud verò solam formam gignendis rebus largiri. Ita enim se habent (inquit) menstrua & semen, vt lac & coagulum. Coagulum siquidem solum dat formam caseo: materiam verò minimè. Porro lac materia est casei, ad formam verò nihil confert. Quibus quidem positis, videamus quomodo ille probet, cur matri aliquando similis gignatur fœtus. Agit de hac re in lib. 4. de gener. animal. cap.3. vbi vniuersam huius rei rationem ex tribus principiis sumit. Quorum primum est, omne agens excepto primo, agendo repati: alterum quod agens: aliquando magis patiatur, quàm agat: veluti cum aliquid calefacit, & illud magis refrigeratur à patiente, quàm illud ipsum calefaciat: tertium principium est, degenerare in oppositum, quod superatur: quo modo frigidum redditur, quod calefieri nõ potuit. Itaque (inquit) cum semen viri planè vincere non potuit materiam mulieris, tunc fœtus similes redduntur matri: nec videtur aliud concludere posse Arist. ex longa ea tractatione, quam in eo loco de hac re instituit. Sed (bona ipsius venia) cogor hanc opinionem multis modis refellere. Atque illud primum aggredior, quod scribit fœminas semen non emittere posse, quia non possunt in se generare semen & menstrua. Quod enim ratio fingit fieri non posse, ostendit experientia. Quis enim est rei venereæ tam ignarus, qui non sentiat in ipso coitu semen emitti à mulieribus. Agnoscit enim hoc ipsum vir, cum sibi pudendum affatim aspergi, & calefieri seminis illius affusione sentit. Idem sentiunt mulieres antequam illud excernant, & cum ipsum iam eiaculantur. Nec existimare oportet id, quod ipsæ reiiciunt, esse excre-

Aristotelis opinio confutatur.

An fœmina posit semen & menstrua facere.

mentum vteri, vt ille putat, aut mẽstrui portionem, vel aliud quidpiam, quàm ipſum ſemen. Nam aliarum rerum excretionem, quæ ab vtero prodeunt, nec tardare, nec accelerare fœmina poteſt: ſeminis autem poteſt. Ac generationis quidem periti viri, mulierem hortantur, vt ſtudeat eodem temporis momento ſemen emittere, vt ſimul vtrumque ſemen permiſceatur, & ex eorum mixtione generatio fiat. Deinde aliorum humorum excretio in mulieribus aut eſt cum dolore, aut certè ſine voluptate. Id vero quod nos dicimus ſemen eſſe, non ſine maxima voluptate eiicitur. Nec exiſtimare quidẽ oportet (vt ille credit) voluptatem, quam ſentiunt fœminæ in coitu, contingere ſolum ex pudendorum confricatione, ex qua oritur pruritus, & titillatio quædam. Nam idem accidit illis, quod viris, qui ex ea confricatione ſentiunt quidem magnam voluptatem: ſed omnium maximam, cum ſemen iam excernitur. Id quod accidit, non ſolum in coitu, ſed etiam per inſomnia. Ex quo patet non ſolum pruritum, & confricationem, ſed maximè ipſius ſeminis excretionẽ quomodocunque factam, voluptatem parere. Idem docent accidentia, quæ propriè viduas offendunt, quæ ſemine excreto quieſcunt. Quid? quod fœminæ caſtratæ venerem non appetunt, etſi illis menſtrua non deſunt: oſtendit enim id, ſemen in mulieribus gigni. Quod cum etiam oſtendant ea, quæ in diſſectionibus apparent (vt anteà oſtẽdimus) nemo amplius de eo dubitare debet. Præterea cum humorem, quò vterus ſemper abundat, mulieres continuo emittunt in coitu, ex quo ſuperfluo madent illorum pudenda, ſemen autem raro emittunt mulieres ſed tunc ſolum, cum eo abundant: atque inter mulieres quæ boni ſunt habitus, exercitatæ & viragines, vt alij plus ſeminis gignunt: ita etiam frequentius, cum venerem exercent, illud eiaculantur. Excrementis vero vtero propriis, quæ malè affectæ ſunt fœminæ, magis abũdant. Ex quo quidẽ apparet, Ariſt. malè intellexiſſe excrementum vteri, pro ſemine: cum huiuſmodi mulieres eo maximè redundare: viragines vero minimè, ſcribit.

Addo non esse absurdum, si fœmina semen & menstrua gignat: quippe cum pura sit seminis materia: menstrua verò ex cruditate fœminis accidant. Cur enim ex vniuersa sanguinis massa sæpè expurgata à menstruis purgationibus, non habebunt aliquid purioris humoris, ex quo semen in se gignere possint. Sed quid opus est rem, quę se oculis offert, negare. Possant enim mulieres semen suum ostendere album, viscidum, spumosum, eiusdem denique naturæ, cuius est masculi semen: etsi illud imperfectius est: hoc verò perfectius concoctum & elaboratum. Postremo quo modo negare potest Aristot. mulieres semen generare, & emittere: cum in cap. I. libri quarti de gener. animal. scribat hæc verba. Maris autem semen differt, quòd principium in se continet tale, quo moueat, & alimētum in animali vltimum concoquat: fœminæ semen materiam tantum præbet. Ex quibus fatetur fœminas semen emittere: quod multis rationibus fieri non posse in eodem opere acerrimè contendit. Non curans interim, si illud solius materię, vel etiam formæ vim in generatione haberet. Itaque cum iam constet fœminam semen emittere. Sequitur, vt expendamus, cuiusnam principij vim obtineat: materiæ (inquit hic Aristot.) quod suis principiis repugnat. Nam passim alibi nullam aliam materiam conferri ad generationem tradit, præterquam menstruum sanguinem. Deinde si muliebre semen materiam præbet, cur etiam masculinum idem non faciet: & si hoc formam dat his, quæ gignuntur, cur idem non faciet fœmininū semen. Erit ergo in vtroque semine vtrumque principium, vt vult Galenus, cui opinioni prorsus repugnat ipse Aristo. qui in nostra generatione marem efficientis: fœmininam materiæ rationem obtinere scribit, eo quod hæc materiam solam, nempe sanguinem menstruum: ille vero semen, in quo solum continetur agendi generandique vis, conferat. Atque ita profectò melius est sentire. Ex quo sequitur omne semen agendi vim obtinere: & propterea in semine fœminino ean-

An semē muliebre materiæ, vel efficientis rationem habeat.

dem quoque esse vim. Qua posita, facile est reddere rationem, cur fœtus similis sit matri, aliquãdo non minus, aut aliquando etiam plus, quàm patri. Si enim agendi vim habet, cum omne agens sibi assimilando agat, mirum non est, si in hoc opere fœmina etiam suam vim obtinet exercétque. Nec sequuntur quidem propterea, quæ scribit Aristoteles, fœminam in se gignere posse, si semen gignat. Habere enim tunc illam in seipsa agendi & patiendi principium. Nam muliebre semẽ, etsi actum in se habet, tamen perfectiorem alium adhuc ex masculi semine requirit. Est enim actus, qui in semine fœminino insidet, veluti potentia, si ad semen viri conferatur, eo modo profecto, quo est calor insitus singulis nostris partibus ex elementis, & propriis viuentium principiis, qui impotẽs est ad agendũ, nisi influat calor alius à corde: qui cum eo coniunctus efficit, vt perfectæ omnes reddantur operationes. Atque tanto quidem probabilior videtur hæc esse opinio, quanto magis, ratio similitudinis ad matrem, quã tradit Arist. nec philosophiæ, nec his operibus naturæ respondet. Nam quod omne agens agendo repatiatur, hoc conceditur. Id enim docet ratio & experientia. Verum agentia fieri similia patientibus, cum illa non vincunt, & hęc non vincuntur, penitus negandum est: quia nihil ostẽdit id verum esse. Obtunditur quidem & irrita fit agentis facultas: sed propterea illã non degenerat in naturam patientis. Hoc enim fieri non potest sine agente alio: quippe cum in omni actione, & generatione rerum necessarium sit esse id, quod agat. Quare si id, quod anteà agebat, ei, quod pati debebat, assimilatur, necesse est vt id, cui fit assimilatio, agendi naturam assumat: nam assimilare est agere, & agentis vis maximè in hoc casu requiritur, vbi non solum simplicem generationem qualitatum quærimus, sed generationem figuræ, conformationis, numeri, situs, connexionis partium. Hęc enim opificem desiderant maioris dignitatis, & præstantiæ. Redditur quidem calidum corpus, cum frigi-

Cur fœtus matri aliquando sit similis facilis ratio ex authore.

Aristotelis rationes cur filii sint similes matri improbantur.

diori admouetur, aliquo modo frigidum: & frigidum, calidum, cum calido applicatur. Sed non propterea sub stantia calida, frigida redditur, cum calefacere non potuit. Perinde enim esset, ac si quis diceret ignem degenerare in ligna, cum ille ob crassitiem, & humiditatem ligna accendere non potest: aut si dicamus securim fieri lignum, cum lignum à securi non scinditur. Ratio ergo Aristot. quæ sumitur ex reactione & passione, ostendere non potest, cur filij similes aliquando matri reddantur. Quid verò Gal. noster de hac re sentiat, operæpretium est vt expendamus. Agit de ea re in secundo libro de semine, vbi primum ponit quædam principia. Deinde ex illis nititur efficere, quod vult. Principia autem hæc sunt semen & menstruum pariter præbere in generatione efficiens & materiam, sed inæqualiter. Agē di enim principium in semine potentissimum esse: materiale vero exiguum. Contra verò in menstruo materiale esse validissimum, efficiens vero imbecillum. Præterea in semine masculino potentiorem esse agēdi vim, quàm in semine fœmineo, & propterea ex solo fœmineo semine nihil generari posse. Eam tamen vim, quæ in eo semine est, roborari, & augeri ex menstruo sanguine, qui per nouem menses illi (inquit) assidet: probabiliusque esse, vt potius semini fœminino, quàm masculino faueat, roburque addat adeo vt mirum non sit, fœmineum semen, quod in primo congressu imbecillius erat tempore accessionis menstrui, validius aliquā do reddi. Aliud principium ponit, triplicem esse similitudinem, vnam quidem totius substantiæ, veluti cum homo hominem, & equus equum generat; & hanc sequi materiam, quam mater præbet. Alteram esse similitudinem & differentiam eorum, quæ sunt in eadem specie, vt hominis ad hominem, quæ (inquit) nascitur ex prædominio seminis. Alia est similitudo & diuersitas, cum nunc mas, nunc fœmina generatur, quæ res causam sumit ex causis calidioribus aut frigidioribus: & potissimum ex semine vtriusque calidiore vel frigidiore. Tunc. n. marem generari, cum semen est calidius &

Galen. opinio de similitudine filiorum ad parentes.

melius concoctum: fœminam verò, cum illud frigidius est, maléq; elaboratum. Sed omissa generatione maris & fœminæ, de qua posteà agemus, Infert ex prædictis Gal. rationem in promptu esse, cur aliquæ partes similes potius sint matri, quàm patri. Nam in quibus partibus (inquit) semen fœminæ præualet, in illis fit similitudo. Non enim propterea sequi omnes partes similes patri euadere debere, quia virile semen suapte natura præualet muliebri. Nam præter eam vim, quam dixit semini fœminino accedere ex menstruo, aliam addit ex diuersis partibus ipsius seminis, quæ in coitu in diuersis temporibus excernuntur. Illa enim seminis pars, quæ primo excidit, crassior, spirituosior, meliusque concocta, & elaborata est aliis, quæ in secunda, vel tertia eiaculatione emittitur. Quo fit, vt in commistione vtriusque seminis, in quibusdam partibus maris, in quibusdam fœminæ semen præualeat, & qua præualuerit, ea pars fœtus, ei cuius semen, præualet, similis euadit. Hæc sunt Gal. verba, hæc est sententia, qua nulla quidem probabilior mihi videtur inueniri posse, sed principia, ex quibus illam ducit, egent animaduersione. Nam in vtroque principio, nempe in semine & mēstruo ponere materiam, & id quod agendi vim habet, absurdū est. Etenim anteà validissimis rationibus probatum est, semē solius opificis rationem obtinere, cum nihil in seipsum agere possit, ita vt ex seipso aliud efficiat, sed separatam materiam requirat. Lōgè absurdior est opinio, quod in menstruo sanguine agendi aliqua vis sit insita. Quod enim est purum excrementum, & frequentem habet excretionem, ac post generationem facit ad nutritionem, & incrementum corporis, nullam debet in se habere generandi facultatem, alioqui frustrà sæpe illa in eo esset: nam absoluta generatione, vbi sola nutritione opus esset, otiosa illa esset. Deinde vbi quęso illā caperet, an ab omnibus venis, à quibus confluit, an in ipso vtero: quę sanè vt absurda, statim patēt. Oporteret enim partem aliquā esse, quæ esset destinata

Gal. sentētia expenditur, et principia, quæ ponit notantur.

à natura ad hanc vim & formam inducendam: quo modo videmus testes natos, & factos esse, vt semen conficiant. Igitur cum Gal. ostendere non posit locum, in quo menstruum sumat hanc vim: nec aliqua ratione aut ex eo quod euidens est sensibus, confirmare posit suam sententiam, dicamus cum Aristotele ex sanguine menstruo solam materiam conferri ad generationem. Ridendum verò & illud quidem est, quod scribit, menstruum sanguinem augere solum vim, quæ est in semine fœminino. Quomodo enim non augebit etiam eam facultatem, quæ est in masculino: quandoquidem vtrũque semen statim in primo congressu vbi generatio fieri debet, ex illius opinione simul exactè miscetur adeò, vt impossibile sit vnum affici, alio intacto. Præterea si semen ipsum attrahit ad se sanguinem menstruum, vt materiam habeat generationis, plus sane attrahet masculinum semen, quàm fœmininum, vtpotè quod calidius, & validius sit. Postremò cum semen desinat esse semen in primis diebus, in quibus delineantur, & conformantur partes, cur fingit toto eo spatio, quo fœtus in vtero continetur, huiusmodi seminis vim ab alio semine augeri. Hæc ergo reijciantur ex hac tractatione: vt illud etiam, quod scribit similitudinem substantiæ sumi à matre & materia. Nam quod homo gignatur ab homine, causa est hominis semen, quod gignendi sibi simile vim habet. Maneat vero quod bene dictum est. ex parte seminis, quæ præualet in generatione, fieri partes similes ei, cuius est semen. Iam vero cum pateat cur nati nunc patri, nunc matri toto corpore, vel aliquibus partibus similiores sint, videamus iam quare contingat, vt maioribus similiores aliquando sint, quàm proprijs parentibus. De hac re nihil scribit Galenus, agit autem Aristotel. in libro quarto, cap. tertio de generatione animalium, & dicit hoc fieri: quoniam in semine generantis sunt facultates non solum propinqui agentis, sed etiam maiorum. Aitque ex his facultatibus quasdam esse actu, alias verò potentia. Actu enim insunt (inquit) motus eius, qui generat, & vniuersa-

Cur nati maioribus suis sint similes.

Aristotelis opinio.

lium vt hominis, animalis. Potentia insunt motus fœminę, & maiorum tam in prare, quàm in matre. Aliud sumit principium, de quo antea egimus, scilicet id quod in generatione non superatur, transire in oppositum pro ea facultate, qua non superarit quod generat. Itaque accidere, vt cum exoluitur motus eius, qui generat, ob minimam differentiam, vt primum in motu patris transeat, mox in aui, atque deinceps ad hunc modum in cæteros similes. In fœminis quoque transitus inquit fit. Motus enim concipientis, in motu soluitur matris: si non in eum, in auiæ, eodemque modo in superiores. Quod si motus & facultas, quæ à mare est, superarit: quæ verò à Socrate est non superarit, tunc ita euenit, vt mares similes matri, fœminæ similes patri, generentur. Quod si motus patris, vt mas est, & Socrates est, superauerint, fiunt mares similes patri, & ferè ita accidit, vt mares patri, fœminæ matri similes fiant. Item si motus, qua mas est seruetur, socratis autem soluatur mas erit auo similis, aut alicui cæterorum superiorum maiorum, prout solutio teteuderit: sed si quatenus est mas, superetur, fœmina erit similis potissimum matri, si autem & hic seruatur motus, matri assimilabitur matris, aut alicui superiorum pari ratione. Idem modus partium quoque est. Sæpe enim aliæ, patri similes, aliæ matri, aliæ maiorum alicui similes fiunt: quoniam & partium motus alijs actu, alijs potentia. Denique totam huius rei rationem ex his sumi inquit, quod motus & facultates quidam sint potentia, alij actu, & quod de generet in opositum, quod superatur, & quod transeat in motum proximum id, quod soluitur: & si minus, soluitur in propinquum, si magis in remotiorem discedere, demunque ita confundi, vt nomini suorum similes prodeant, sed commune tantum relinquatur, vt homo sit. Cuius rei causa est, quod commune particularia consequitur omnia. Porro causa, vt motus exoluatur, est (inquit) quod omne agens patitur etiam à patiente, & quòd etiam fiat, vt quod agit magis patiatur, quam agat. Hæc quidem est Aristote. sententia, quæ

Summa rationum Aristotelis.

Aristotelis opinio examinatur. eget consideratione. Nam rationi esse consonum constat, vt in semine plures motus & virtutes & facultates ponantur, vt ostendit generatio corporis organici, in quo diuersæ natura partes continentur. Quod quidem à semine habente vim vnicam & simplicem fieri non potest: sed ponere in eo non debemus motus quosdam esse actu, alios verò potétia. Nam si omnibus tribuimus vim agendi, & assimilandi, non possunt vtique aliqui ex illis esse potentia: nimirum quòd vim agendi non habeat, quod non est actu. Deinde (quod iam etiam ostendimus) mutatio fieri non potest in oppositum ex sola repugnantia materiæ, & passione eius, quod agit Nam similitudo requirit omnino, vt agat id, cui aliud sit simile. Præterea non patet, quod ait, in propinquum potiusquàm in remotum fieri transitum. Nam cum id, quod est maximè remotum, sit quodammodo vt vniuersale: id autem maximè seruari dicat, videtur rationi esse consonum, vt potius antiquorum, quàm propinquorum, affinium, cognatorumque similitudo seruetur. Postremo si materia est, quæ exoluit motus seminis agentis, cur potius vna facultas, quàm alia ex his, quæ sunt in semine, aut omnes simul non exoluuntur. Cur enim facultas, exempli causa, quæ in semine est gignendi marem, potius exoluitur, quàm illa, quæ est gignendi similem patri: aut hæc exoluitur, seruatur verò illa, quę potest generare similes auis. Quę enim propinquioris est agentis, validior, (vt ille inquit) est. Quare ab eadem causa non videtur similiter exolui posse. Debebat etiam Aristoteles reddere rationem, cur similitudo transeat aliquandò ad extraneos, qui nulla cognatione cum parentibus sunt coniuncti: in illis enim semen, & qui in semine sunt motus, nihil efficere possunt: quippe cum alienum sit ab eo genere semen, à quo proles nascitur. Ego, vt verè dicam quod sentio, puto, hac tractatione nihil esse in vniuersa philosophia difficilius. Si quid tamen dici potest, illud probabilius esse puto, quòd vtrunque semen, maris inquam & fœminæ, simul habeat agendi & patiendi vim: & vtrun-

Autoris opinio de similitudine ad maiores.

quę habeat in se actu diuersas facultates: quas integras vnumquodque seruat, quantum alterum semen permittit. Nam si masculinum semen secundum omnes suas facultates vinceret, perpetuò fierent filij similes patri, & suis maioribus, quoniam similitudo seruatur in semine, & veluti per manus descendit ad posteros. Itaque nunquam appareret aliqua dissimilitudo inter cognatos, qui ab vno parente originem duxissent: sed quoniam fœmininum semen suas quoque habet facultates, & proprios motus, fit dissimilitudo ex mutua victoria, superante nunc magis vno semine, nunc alio: nunc vero non toto ipso semine vincente, sed vel vna sola, vel pluribus particulis. Quod quo modo fieri possit, anteà ex Galeno ostendimus, cum docebamus vniuersum semen, quod in vno coitu excernitur, non æqualiter esse concoctum & elaboratum: propterea contingere, vt quod elaboratum est, efficacius sit & vincat. Quibus quidem positis, iam fortè patebit, cur similitudo transeat aliquando ad maiores. Id enim accidere putabimus, quoniam seminis ea pars, quæ membrum aliquod efformauit, integris viribus reseruata est in commixtione cum semine fœmineo, ita vt referre possit maiorum, à quibus propagatio facta est, similitudinem. Sic enim videmus aliquando omnes, qui sunt ex eadem familia, per multas successiones nasum habere, vel simum, vel aduncum, vel os latum, vel angustum, aut aliam partem referentem maiorum suorum imaginem. Sed maior adhuc difficultas manet in similitudine ad alienos, qui nullam in semine, vel in materia societatem habent: nihil enim habemus in his, quod ex principiis naturæ duci possit. Sunt, qui velint id tribuendum esse imaginationi, & eam dicunt oportere esse vehementem. Ideo enim accidere, vt spurij marito similes etiam fiant: quoniam vxor in coitu cum adultero, fixam habet coniugis imaginem, eò quòd vereatur, ne ab eo deprehendatur. Quinetiam ob eandem imaginationem fieri, vt grauidæ mulieres diuersis, atque etiam fœdissimis maculis

De similitudine ad extraneos.

An matris imaginatio causa esse possit similitudinis filiorũ.

fœtus suos inficiant: factumque illud aliquando fuisse, vt mulier similem filium pepererit, cuius imaginem in coitu intueretur. Hæc quidem, vt fortè nullam aliam habent causam, quàm imaginationem, ita vehementiam ab imaginatione excludunt: quandoquidem grauidæ mulieres, quæ maculas ex rebus externis contrahunt in suos fœtus, aiunt se vix animaduertisse. cum ex earum rerum aspectu vel leuissimè fuerunt affectæ. Cur verò non iam seruetur similitudo indiuiduorum generantium, nec speciei, sed gignatur monstrum, in quo magnę differentię reperiuntur, cum minus, aut magis à natura generantium receditur, causa rectè ab Aristotele traditur ex materia, quę facultates, & motus generantis plus, vel minus impedit. Ac vbi materia est idonea: non tamen superatur, fit quod est maximè vniuersale, cum fieri non possit particulare, quod perfectam proximi agentis formam requirit. Fit enim animal aliquod ex sanguine menstruo, cum homo fieri non potest. Tendit enim natura ad id, quod melius est semper. Quòd si magis impediatur seminis agentis facultas, ita vt animal gigni non possit, tunc aliquid fit, quod inter viuentia & non viuentia mediam naturã obtinet. Cuius generis sunt molæ mulierum: quæ etsi obscuros, habent tamen quosdam motus, quibus animalis naturam æmulantur. Quòd si materia penitus inepta est vt mutari possit à natura agentis, & hoc ipsum male affectum, fit id, quod toto genere præter naturam à Galeno dicitur esse: cuiusmodi est in nobis generatio calculorum. In eo verò superest dubitatio, cur scilicet accidat, cum gignitur monstrum, vt vnius potius, quàm alterius animalis forma repræsentatur. Nam repertæ sunt mulieres quædam, quæ filios pepererunt ore leporino, aliæ pedibus ouillis. An in hoc etiam aliquid confert imaginatio: cum fortè huiusmodi animalia vidissent prægnantes, & eas partes appetiuissent. Hæc vt dixi, ita obscura sunt, vt videantur adhuc in arcanis naturæ esse recondita. Sed fortasse multorum labore tandem peruia reddentur: quare ad reliqua pergamus.

Cur in generatione monstra fiant.

Generatio eius quod tota natura est dissimile.

Cur in generatione monstri vnius potiusquam alterius animalis forma repræsentatur.

Temperatura vero testiculorum calida quidem ad venerem procliuis, & masculorum generatrix, & fœcunda, celerrimeque genitales partes obsepit pilis, simul autem & circumiacentes attingit partes, frigidior vero contraria efficit. Et humida quidem multo & humido semine abundat. Sicca paucum & modice crassum generat semen.

Inter indicia calidæ temperaturæ testium primum point Galenus promptitudinem ad venerem: & meritò quidem id sequitur huiusmodi temperiem. Nam coeundi appetitus insitus est animalibus à natura, vt semen, quo grauantur & turgent, excernant, tamquam noxiam materiam, quod ostendunt vidui, & alij, qui coire consueuerant, atque intermissa venere plurimis malis afficiuntur: quæ nullo alio remedio, quàm seminis excretione tolli, nec etiam mitescere sæpe possunt, stimulat autem animalia ad venerem semen quidem solum: sed in hoc maiorem vim habet, quod est copiosum, & acre. Quæ enim huiusmodi sunt, expultricem facultatem in cæteris etiam excretionibus maximè commouent. Igitur calida solum temperies acrimoniam semini addit. Ac cum modus seruetur in siccitate, & humiditate, materia suppetit ad copiosum semen generandum. Ac non solum quidem, qui ita sunt affecti, salaces sunt, sed etiam veneris vsum moderate ferunt, nisi corporis temperies siccior obstiterit. Nam vbi sanguinis copia in venis continetur, testes calidi materiam habent, ex qua possunt semen suppeditare, & venerem repetere. Sunt verò etiam ad venerem prompti, qui aeri spiritu & flatu sunt pleni: Ab huiusmodi enim materia spongiosus neruus, qui distensionis pudendi in masculis est causa, inflatur, & natura ab illius acrimonia irritatur, sed ad inanes conatus: Frequentes enim illj

Causa quæ salaces homines reddunt.

ſunt in venere, ſed raro aliquid emittunt: nimirum cum ſemen ſit, quod emittitur, quo illi non abundat. Quinetiam illi, qui ſeroſo ſemine abundant, venerei maximè ſunt: quo modo mulieres plurimæ frequenti gaudent coitu: ſeroſum enim in illis eſt ſemen. Idem contingit in his, qui bilioſum ſemen aceruant. Ergo quidam ob ſeminis copiam, alij ob acrimoniam, alij ob flatus, ſalaces fiunt. Alij vero id contingit ratione obiecti: omnes enim promptiores ad venerem reddun tur, ſi coeant cum muliere formoſa & ſibi amica, quàm ſi cum deformi, & ingrata. Nam cum veneris vſus non expleatur niſi per partes, quæ voluntati obediunt, accidit vt cum cupiditas, & voluntas maximè commo- uentur, partes etiam promptæ reddantur ad ſua officia exercenda. Natura enim corporis inſtrumenta creauit, vt animæ facultatibus pareant. Igitur muſculi & nerui pudendum mouentes, atque erigentes, & pudenda etiam ipſa viri & mulieris, quæ voluntati etiam noſtræ obediunt, adſunt prompta cum venerem appetimus.

Mulieres cur venereæ.

Atque etiam docet experientia teſtes ipſos ſequi volun tatis imperium: alioqui reddi ratio non poteſt, cur illi in primo concubitu euacuati rurſus ſanguinem attrahant à venis, & fere temporis momento nouum ſemen procreent, quod per ſequentes concubitus excernitur.

Teſtes ſequi voluntatis imperium.

Secundum indicium huius tẽperaturæ eſt (inquit Gal.) quod mares procreentur potius, quàm fœminæ. De qua re apud Ariſt. in primo cap. lib. 4. de gener. animal. Quidam enim protinus in ſeminibus hanc eſſe contrarietatem aiunt, ſemen enim quod à parte dextra excernitur, marem gignere, ſi præualet ei, quod à ſiniſtra reijcitur: Contrarium vero accidere, ſi fœmina gigni debet: propterea ſunt qui ligant teſtem ſiniſtrum cum gignendis maſculis incumbere volunt. Alij vero id dicunt accidere ex prædominio ſeminis maſculi vel fœminæ: tunc enim marem prouenire, ſi maſculinum ſemen euincit fœmininum: fœminam verò, ſi fœmineum prępollet. Alij verò non ſimpliciter in ſemen maris aut fœminæ, cau ſam reijciunt: ſed ſi ſuperauerit ſemẽ illud,

De generatione maris & fœminæ diſputatio.

quod ab ea prodit parte, qua mas & fœmina inter se differunt. Sunt verò, vt Galenus, qui solum in seminis caliditatem vel frigiditatem causam sexus reiiciant. Ait enim ille in lib. de vsu part. & de semine, partes genitales in viro non differre à partibus genitalibus fœminæ, quàm situ & magnitudine: hæc autem ratione caloris fieri. Nam (inquit) mulier intus conditas habet genitales partes, quoniam illæ caloris defectu extra protrudi nequaquam potuerunt: quod in masculis fit propter caloris abundantiam. Alij verò sunt, qui non in ipsum semen sed in vterum, causam hanc referunt. Sed hi non eodem modo sentiunt. Nam quidam ex ipsis id ascribunt simpliciter temperaturę ipsius vteri. Masculos enim fieri si semen incidit in vterum calidum: fœminam vero si nanciscatur vterum frigidum. Alij verò sunt, inter quos videtur etiam fuisse Hipp. qui in latere dextro marem contineri: fœminam verò in sinistro arbitrantur. Iam verò Aristoteles in eodem loco causam huius rei sumit, ex actione & passione. Cum enim inquit principium non superat, neque concoquere potest propter caloris inopiam, neque ducit in suam formam, sed tantisper superatur, mutari in contrarium necesse est. Contrarium autem mari fœmina est, videlicet quo alterum mas, alterum fœmina est. Hæc ferè sunt, quæ extant apud celebres autores de generatione maris & fœminæ: quæ facilius est refellere, quàm veriores causas inuenire. Nam qui aiunt, masculum gigni ex semine emisso à dextro teste, refelluntur ex eo quòd nonnulli auulso teste dextro, ex semine sinistri testis mares & fœminas gignant. Qui verò aiunt fœminam gigni exuperante semine fœmineo, ostendere deberent fœminas semper similiores esse matri, quàm patri. Nam vincẽte matris semine, cur in omnibus non fit similitudo ad matrem, sed sexus seruatur, figura verò partiũ mutatur. Eorum verò opinio, qui dicunt id fieri ob partes seminis venientes à pudẽdis, & vincente nunc parte, quæ à pudendis masculi, aliàs vero superãte, quæ à pudẽdis fœminę deciditur, ex eo refutata est, quòd semen ab omnibus partibus non

Aristotelis opinio.

Quod mares non fiant ex semine dextri testis.

Vel exuperante semine viri.

Vel ex semine deciso à pudẽdis masculi.

Ridiculum esse credere vterum ob frigiditatẽ intus latere viri pudcuda extare ob caliditatem.

secernatur. Galenus verò, qui tradit ob seminis caliditatem & friditatem diuersitatem hanc contingere, rectè fortè sentiret, si modum verum doceret, quo caliditas vegeta, aut debilis hæc efficere possit. Nam ridiculum est credere intus esse conditos vteros mulierum ob debilitatem caloris, cur enim vesica, intestina, & aliæ multę partes pariter in viris, vt pudenda non extra prominent. Nam vnam partem potius quàm aliam calor non debet propellere. Deinde frigoris officium est potius quàm caloris comprimere, exprimere, & propellere: huius verò est attollere, dilatare. Erunt ergo mulieres calidiores, quarum scilicet genitales partes maiores, profundiores. Addo quòd male distinguit maris genitalia ab his, quæ sunt in fœmina, maximè ob situm & magnitudinem Nam conformatio præcipuam ostendit differentiam. Sunt enim concauæ partes mulierum, solidæ verò virorum: conformatio vero, in qua spectamus figuram, concauitatem, asperitatem & lenitatem partium, vt etiam numerus, magnitudo, situs & connexio, opera sunt formatricis facultatis non ipsius caloris.

Marem non fieri ob vteri caliditatem.

Iam verò qui aiunt marem fieri ob solius vteri caliditatem, non vident se recedere à principiis naturæ. Nam cum hoc pertineat ad conformationem partium, necesse est vt causam sumat à generante, à quo motus omne principium. Ex quo etiam refellitur Hipp. & aliorum opinio, qui sexum mutari dicebant ob dextram, vel sinistram vteri partem. Nam si in ipso semine non fuerit hæc vis, ab vtero ea sumi non poterit. Præterea putabant illi muliebrem vterum diuisum esse in dextram, & sinistrã partem, & in vna quaque distinctos esse locos, in quibus si contingeret, plures fœtus concipi possent. Quod quidem experientia planè falsum ostendit. In canibus verò & aliis multis animalibus loci distincti apparent: muliebris autem vterus formatus est instar cucurbitæ, quæ ceruicem habet oblongum, fundum vero latius, in quo nulla penitus est locorum distinctio. Propterea mulieres sunt, quæ mares gerunt in latere dextro, aliæ in sinistro: aliæ, quę vterum gestant altius vbi,

Hippocratis opinio non recipitur, quòd ob diuersos, locos in vtero mas aut fœmina tur.

vbi comprimitur ſeptum tranſuerſum, aliæ depreſsius, ita vt nihil ex geſtatione, loci ipſius vteri, & fœtus ſitu in hac re certum colligere poſsimus. Cæterum Ariſt. opinionem, quę nititur actione & paſsione, iam antea refellimus. Nam conformatio diuerſa partium, diuerſi ſitus, differentes connexiones, fieri non poſſunt ex eo, quod materia reſiſtat agenti, & ſe planè vinci non patiatur: requirunt enim hæc alicuius agentis vim, quæ poſsit ſibi aſſimilare & formare in ſuam naturam id, quod patitur. Prætereà niſi ſemen vinceret, & dominaretur pro ſuo arbitrio, non poſſet vtrique cum tanto artificio muliebria fingere & figurare. Quid ergo in hac re dicendum. Dicam poſt tantos viros, bona omnium venia, differentiam ſexuum fieri potiſsimum & maxime ob caliditatem & concoctionem perfectiorem, aut deteriorem. Vtrumque enim ſemen pariter habet in ſe vim g gnendi hominem, quoniam in ſemine eſt ſolum forma hominis, cuius mas & fœmina æqualiter ſunt participes: non eſt autem in ſemine forma fœminæ potius quam maris, quoniam mas & fœmina forma non differunt, ſed ſolum ſexu, in quo cognoſcitur perfectio maior & minor: mas enim fœmina perfectior eſt & propterea à perfectioribus principijs ille debet gigni. At cum perfectio hęc non poſsit ſumi à ſubſtantiali forma: neceſſe eſt, vt ſumatur ab accidentali, nempe à primis qualitatibus, quibus illa vtitur, tanquam inſtrumentis ad naturæ opera formanda & exercenda. Ac mirum quidem videri non debet, ſi natura, quæ eadem eſt in ſemine, ob diuerſa proxima ſua inſtrumenta, ſeruata eadem forma totius, diuerſum ſexum efficit: quandoquidem id etiam docent artes, quæ ob diuerſitatem inſtrumentorum contundunt, ſecant cæſim, punctim perforant, aut aliud quidpiam diuerſum efficiunt. Igitur, vt hęc colligam, ſemen calidius, optimeque concoctum mares gignit: quod verò frigidius eſt, & malè elaboratum vel generare non poteſt, aut fœminam procreat. Illius enim generatio perfectiora inſtrumenta, hæc vero imperfectiora deſiderat: quod etiam docent,

Ariſtotelis opinio confutatur.

Authoris opinio cur mas & fœmina gignantur.

quæ in generatione contingunt. Qui enim frequenter coeunt, aut vesperi, aut vino & crapulę sunt dediti, aut studijs animi incumbunt, aut seniores, aut iuniores existunt: vel alio modo ita sunt affecti, vt semen benè non concoquant, illi fœminas procreare solent: masculos verò, qui concoctionem perficiunt & coitum expectant, donec abundat semen optime elaboratũ Propterea non temere etiam creditur conferre semē, quod emittitur à teste dextro. Est enim ille alio, vt dextræ partes sinistris, calidior, & propterea ad concoctiones fæliciores obeundas aptior. Confert fortè etiam aliquid menstruus sanguis, & vteri caliditas, facilius enim caliditas, quæ in semine est potest suum munus exercere, vbi materiam sibi similem, & locum accommodatum, in quo fit generatio, inuenerit. Hæc habui, quæ de generatione maris, & fœminæ excogitare potui, fœcundam huiusmodi temperiem esse dicit, eò, quod plurimum & bene concocti seminis hæc gignat: nam fœcunda ea natura esse non potest, quæ vel raro coire potest, vel semen procreat male concoctum Duæ ergo cō ditiones requiruntur ad fecunditatem, quas meritò ob tinet temperies calida. Nam ob calorem dominantem optime ab ea concoquitur semen. Quoniam vero in humido & sicco seruatur mediocritas, materia suppetit satis copiosa ad seminis generationem Eadem temperies genitales partes, & circumiacentes, quales sunt perineum, inguina, & infimus venter, celerrinè, id est in primis annis adolescentiæ pilis obsepit. Nam hæc temperies terrenum excrementum suapte natura generat, cutemque exsiccat, in qua postea fiunt constantes perforationes, in quibus pili firmas radices figunt Cæterum frigidior temperies testium contraria (inquit) efficit, idest ad venerem non est, procliuis, & fœminarum generatrix, & infœcunda, eo, quod aquosum & paucum semen generet, ex quo nihil, aut fœmina generatur, paucos etiam edit pilos huiusmodi natura. Iam vero humida temperies multo, & humido semine abundat: multo quidem ex sua opinione, quia humor

testium materiam suppeditat copiosam: humido verò, quia moderatus calor, qui hic ponitur esse, exuperante sola humiditate, non potest humoris hunc excessum absumere, verùm cum seminis materiam suppeditent venæ & partes corporis, vt generetur copiosum semen, non testium humiditas, sed sanguinis benigni & oleosi abundantia in corpore, causa erit. Quòd verò humidius gignatur, hoc certè facit testium intemperies humidior. Porro quod scribit de sicca temperie, minus quidem probabile est: Nam siccum in nobis non agit: quare nec paucum, nec crassum generare potest semen. Caloris enim est, quæ in nobis crassiora fiunt, incrassare resoluendo partes tenuiores, & alias cogendo, hic non ponit alia indicia temperaturæ humidæ & siccæ. An etiam non est rationi consonum, humidam ad venerem satis esse procliuem, si multo semine abundat, & fœminarum generatricem, & procreatricem paucorum pilorum: siccam verò non esse quidem ad venerem procliuem, nec fœcundam: nimirum quòd semine non abundet: sed tamen esse masculorum generatricem. Nam vt calor, sic siccitas facit ad masculorum generationem: quippe cum mas non solum calidior, sed etiam siccior sit fœmina. Addere etiam debebat signa, quæ sumuntur ab incremento testium. Nam calida temperies statim attollit testes, & illos maiores reddit: frigida verò tardi & exigui est incrementi: humida verò calidam sequitur: sicca verò omnium fortè minimè confert ad incrementum.

Calidior verò ac siccior crassissimum semen habet, & fœcundissima est, ac celeriter ab initio protinus ad coitum excitat animal. Sed & his genitales partes citissime hispidæ fiunt, atque omnes, quæ circũnstant, supra quidem vsque ad vmbilicum: infra verò vsque ad media fœmora, petulca igitur est, &

ad libidinem prona huiuſcemodi temperatura, ſtatim vero ſatiatur, & ſi cogatur, offenditur.

Tradit nunc indicia compoſitarum temperaturarum teſtium, & (vt ſolet) primum incipit à calida & ſicca, quam meritò dicit inter alias omnes craſſiſſimum ſemen generare. Nam ſiccitas copioſum humorem dominari non patitur, & eum digerit calor: ex reſolutione verò tenuioris portionis, quod ſupereſt, craſſius euadit. Porro fœcundiſſimam huiuſmodi temperiem vocare non poteſt, quòd plurimum ſeminis efficiat. Nam abſque humore copioſo hoc fieri non poteſt. Sed quod ſemen genitum maximè ſit elaboratum & perfectum adeo vt minima illius portio apta ſit formare corpus. Non enim ea ratione dixit, huiuſmodi ſemen fœcundum eſſe, vt Acachias putat, eò quòd ex illo facile formari partes poſſint: habet enim ſemen efficientis, & non materiæ rationem. Quòd ſi ob Galeni authoritatem credit, ſemen etiam conferre materiam, tamen eam hoc loco non ſpectat: id quòd oſtendit, cùm dicit ob diuerſitatem ſeminis mares vel fœminas generari. Cæterum, qui hac temperie ſunt præditi, celeriter, id eſt in ipſa etiam pueritia ad venerem excitantur: id, quod accidit ob ſeminis acrimoniam, & ob promptam ſeminis generationem. Quæ verò de pillis hic dicuntur, ex prædictis ſatis patere puto. Multitudo enim pilorum maximè ſequitur caliditatem & ſiccitatem. Illud verò, quod ſcribit, huiuſmodi temperiem promptam quidem eſſe ad venerem, ſed ea celerrimè ſatiari, & offendi, ſi cogatur venerem frequenter repetere, pertinet potius ad totius corporis, quàm ad teſtium temperiem, vt idem author docet in libro ſexto de ſanitate tuenda: Et meritò quidem Nam ſi humores in corpore abundant, Venus proderit: oberit verò, ſi corpus calidius, & ſiccius fuerit, quacumque temperie affectis teſtibus. Demus (ſi placet) hepar calidum & humidum eſſe, ex quo

ſequatur plurima boni ſanguinis generatio: teſtes vero eſſe calidos & ſiccos, quid incommodi ſentiet corpus ex frequenti venere? minimum profecto. At multo maius ſequetur, ſi teſtes fuerint calidi & humidi: hepar vero & vniuerſum corpus frigidiora, & ſicciora extiterint. Igitur promptitudo quidem ad venerem ſequitur temperiem teſtium, qui calidius & acrius ſemen procreant. Iuuamentum vero & læſio ſequuntur temperiem corporis, in quo illa etiam ſentiuntur. Exoluitur enim, & elangueſcit corpus ob ſuperfluam venerem: in teſtibus vero nulla læſio ſentitur. Quod vero Acachias credit huiuſmodi temperiem ideo lædi ob frequentem coitum, quia maiore voluptate ea afficiatur, quàm aliæ temperaturæ, eſt refellendum. Nam nocumentum, quod accidit, putat Galenus ſequi, quoniam paucum ſemen in hac temperie gignitur: deficiente vero ſemine, vis inferatur vniuerſo corpori, à quo propria ſeminis materia elicitur.

Promptitudo ad venerem, et iuuamentum & læſio à venere vnde proueniant.

Acachias confutatur.

Si autem caliditas humiditati coniungatur, hirſuti quidem tales minus, plus vero ſemine abundant, non tamen plus ceteris appetunt, ſed minori detrimento præter modum venereis indulgent. Quòd ſi ſatis excreuerint, & caliditas, & humiditas, non ſine detrimento à venereis abſtinent.

Quæ de pilis hic ſcribit, probabiliora ſunt, quàm illa, quæ tradit de ſeminis abundantia. Nam hæc ſequitur potiſſimum copiam ſanguinis contenti in venis: Quæ ſi ſuppetit, plurimum ſeminis facile gignitur in teſtibus calidis & humidis. Viget enim maximè cum hac temperie concoctio: deficiente vero in venis ſanguine, nulla temperies teſtium ſemen abundare facit. Rectè vero docet, hanc temperiem non eſſe admodum procliuem ad venerem, ſi cum calida & ſicca compare-

tur. Nam ea promptitudo potius ſequitur accrimoniam, quàm abundantiam ſeminis. Indulgent autem calidæ & humidæ corporis temperaturę veneri ſine noxa, quoniam in illis eſt copioſa ſeminis materia: quę niſi excernatur, obeſt: non quòd ſemen corrumpatur, & veneni naturam ſumat, etiam ſi veneni accidentia inferat: corruptio enim illi accidere non poteſt in ſuis locis, vbi melius ſemper concoquitur, ſed ob ſuffocationem ſpiritus, & calidi innati, qui cum ſemine excernitur, ſed de hac re agemus in tertio commentario diligentius, vbi veneris commoda & incommoda enarrabimus.

Si vero frigidiorem & humidiorem temperaturam teſticuli habuerint, partes circumpoſitę glabrę ſunt, & tardè rem veneream exercere incipiunt: neque proni ad actum huiuſmodi ſunt. Aquoſum verò, & tenue ipſis ſemen eſt, & infœcundum, & fœminarum generatiuum, vel omnino non generans.

Hæc ſatis patent ex ſuperioribus. Nam ſæpius iam oſtendimus, inter omnes temperies frigidam & humidam ineptam eſſe ad pilorum generationem: ad venerem quoque ſerius accedunt hi, nec prompti in eam ruunt, quoniam ſemen gignunt aquoſum, & obtuſum, quod etiam vel ineptum eſt ad generationem, aut certò ſolum aptum ad fœminas procreandas.

Frigidior verò & ſiccior temperatura ſimilis quidem in reliquis eſt antedictæ: craſſius verò ſemen in ipſa exiſtit, atque omnino paucum.

Intelligere non debemus frigidam & ſiccam temperiem prorſus ſimilem eſſe frigidæ & humidæ in omni-

bus, præterquam in ſemine, vt Acachias putat. Nam quam differentiam facit in ſemine, eam quoque parit in aliis: vbi enim exuperat ſiccitas, corpus non eſt prorſus ſine pilis, ſiccitas quoque magis quàm humiditas nos ad venerem ſtimulat: quoniam à ſicco accrimonia etiam naſcitur: offenduntur etiã hi magis à coitu, quàm frigidi & humidi: Nam in his ſuppetit ſeminis copia, & ſi illud malè eſt elaboratum: vbi verò ſiccitas adeſt, ex Galeni opinione ſemen deficit. Verum illud paucum, quod gignitur: ſi craſſius, fœcundius etiam eſt, ſed ratio non agnoſcit, ob hanc temperiem ſemen procreari craſſum. Nam craſſum idem eſt, quod ſpiſſum: quod in nobis fit, vel ſtatim ob mixtionem terrenæ ſubſtantiæ, vel ob reſolutionem humidæ & aereæ ſubſtantiæ mixtæ cum terrena: illa enim conſumpta, quod reliquum eſt, craſſius euadit. At partes noſtri corporis nihil miſcent cum ſemine terrenæ materiæ, ex qua ſemen fieri poſſit craſſum: nec ſiccitas habet vim euaporandi humorem: id enim ſolius caloris vi efficitur. Quòd ſi frigida & ſicca temperies craſſum ſemen, vel aliam materiam in corpore procrearet, ſenes huiuſmodi ſemine vtique abundarent: quod experientia falſum eſſe docet. Nam illi, vt aquoſum ſanguinem, ita aquoſum ſemen efficiunt, vt omnia aquoſa redduntur, vbi debilior fit concoctio. Hæc ſufficiant de temperaturis teſtium, quibus addi poſſunt alia indicia, ex aliis fontibus ſumpta, quæ, quoniam iam ſæpius à nobis in aliis partibus ſunt commemorata, conſultò hic prætermitto.

Totius autem corporis habitus, diximus & ſuperius quomodo & hepatis & cordis naturã ſequatur. Ei autem magis aſſimulatur, quod vnam aliquam ex primis qualitatibus potẽtiorem habuit, quas & effectiuas appellat. Totius vero corporis habitus in illis maxime dicitur partibus, quæ præ oculis ſubiiciuntur. Sunt vero hæ maſculi, qui omnia ambiũt

oſſa, carnes quædam compoſitæ ex prima & ſimplici carne, & præterea fibris quibus innaſcuntur. Propria enim muſculorum ſubſtantia his duobus conſtat, quæ vero ad ipſos vaſa pertingunt, veluti riui quidam ſunt, qui non ſubſtantiam complent, ſed eis ſubminiſtrant, vt in vita permaneant. Dicentur igitur & horum temperaturæ indicia in bene temperata habitatione. Nam quæ male temperatæ ſunt, cutem permutant ex ſeipſis formantes, & quædam ex indiciis corrumpunt. Ita & in bene temperata regione, ſi quis ſe tempore æſtatis nudum ſoli expoſuerit, permutabit indicia quæ ex colore, & duritie & mollitie ſumuntur. Si vero quemadmodum bonam temperiem obtinet locus, ita & ipſe bene temperato victu vſus fuerit, vt qui neque ſe nudum ſingulis diebus in ſole plurimum torrefaciat, neque ſicuti plerique more puellarum continue in vmbra degat, hic certa atque exquiſita temperaturæ indicia præ ſe fert, tanquam igitur de hoc futuro ſermone nunc ad ipſum accedemus.

In primo com. huius operis ptopoſuit ſe velle tractare de corporibus, ſignis, & cauſis ſalubribus, inſalubribus & neutris: & propterea opus diſtinxit in tres partes. Ac in prima quidem agit de corporibus, in ſecunda de ſignis, in tertia de cauſis. Abſoluta vero prima parte, aggreſſus eſt tractationem de ſignis: & poſteaquam ſigna definiuiſſet, & diuiſiſſet, cœpit docere quænam eſſent ſigna corporum ſalubrium, inſalubrium,

& neutrorum generali quadam ratione, ab optima cõstitutione incipiens, & posteà ad alias progrediendo. Sed quoniam illa tractatio non videbatur sufficere ob multas & peculiares differentias, quæ in nostris corporibus reperiuntur: Ideò proposuit speciatim se velle de illis agere. Verum quoniam non poterat totius corporis eà indicia docere, nisi explicatis natura & signis principiorum nostri corporis, à quibus ipsius moles regitur & immutatur: coactus fuit hactenus de principiis, & illorum temperatura agere. Qua re perfecta, iam ad propositum institutum redit, & totius corporis omnium temperaturarum, quæ sunt secundum naturam, indicia prosequitur. In qua quidem tractatione, primo quædam supponit, quòd scilicet intelligere debeamus, cum totius corporis nomine vtimur, non omnes partes, quæ in corpore sunt: sed solum eas partes, quæ sunt in habitu corporis, & eum constituunt: principia verò corporis, & viscera, quæ in cauitatibus corporis continentur, vt pulmo, ventriculus, intestina, lien, renes, vesica, vterus, non dicuntur hoc loco esse partes corporis: quoniam hæc nõ sequuntur temperiem principiorum, sed propriam & separatam obtinent naturam: propterea de illorum quoque temperie separatim aget ex propriis singulorum indiciis. Non enim sequitur ventriculum, aut pulmonem esse calidæ & siccæ temperaturæ, si cor & hepar eius naturæ fuerint. Quòd quidem dicit sequi in partibus, quę sunt in corpore, id est in habitu corporis. Explicat autẽ quid nomine habitus corporis sit intelligendum, quòd scilicet ea appellatione comprehendamus maximè, idest solum partes, quę primę oculis subiiciuntur: sunt autẽ hę inquit musculi, qui omnia ambiũt ossa. Rursus musculorũ compositionem docet ex simplici carne, & fibris, quæ ipsi carni innascuntur: carnem enim simplicem vocamus, quam vulgus etiam carnẽ propriè appellat. Nam viscerum substantiam non simpliciter carnem appellant, sed addito viscere, cuius caro exprimitur, vt cum dicimus carnem hepatis, carnem pulmonis, vt Gal. etiam docet in

Partes corporis & corpus quid hoc loco significent.

Corporis habitus quid.

Musculorum compositio.

lib. secundo de temperament cap.3 vbi etiam istarum fibrarum naturam docet. Ait enim fibras, que in muscu lis habentur, neruorum & ligamentorum esse particulas. Cordis vero propriam quandam esse fibrarum speciem :sicuti etiam tunicæ venarum, arteriarum, intestinorum, ventriculi, vteri, & vtriusque vesicæ:licet enim inquit in his quoque instrumentis propriam quandam videre carnem suis ipsorum fibris circumnascentem. Verum non docet an ex eadem materia, an ex diuersa fiant fibræ illæ, & caro, quæ ea circumtexit: fortè ille qui ex semine partes exangues gigni tradit, diceret ex seminis portione tenaciore fibras constitui, vt quæ veluti filamenta quędam in longitudinem protrahantur. Qui vero ex sanguine omnes partes fieri putant, habẽt etiam optimam materiam ex parte sanguinis magis pituitosa, & ex eo, quod in pituita est viscidum. Porro natura ex fibris & carne circumtexit venas, arterias, ner uos, vterum, & alias prędictas partes. vt firmior esset compositio, quo modo telæ texuntur ex filis longis, & transuersis. Merito autem scribit musculorum propriã substantiam ex simplici carne, & fibris neruorum atque ligamentorum componi. Habet enim ex ea compositione, vt musculus sit, idest instrumentum motus: venas autem, & arterias in se recipit, vt nutriri, & viuere posit: atque membrana circumuoluitur, vt omnium, quæ in ea sunt, compositio firmior reddatur ad flectẽdos extendendos, & alijs motibus articulos flectendos.

Fibrarũ duplex genus.

Alterum vero, quod supponit, est corporis habitum sequi cordis & iecoris temperiem: de qua re obiter anteà diximus, sed hoc loco diligentius agere cogimur. Et primum quidem repetendum est, quod antea annotaui mus, rationi esse consonum, vt testibus suam quoque demus vim, quam re vera habent in mutatione totius corporis: si enim pinguescit corpus, & pilos exuit, habitum, vocemque & animum muliebrem induit, cum testes amisit: seruat vero, & optime alit, quæ maxime pertinent ad virilem habitum & conditionem

An corporis habitus sequatur solũ cordis, & hepatis temperiem.

cum testes habet, & pro magnitudine ac paruitate, atque temperie testium agitatur, turbatur, atque etiam furit, cur non agnoscemus temperiem mutari etiam à testibus. Forte etiam cerebro in hac re aliquid tribuendum est. Nam præter id, quod scribit Arist. cerebrum esse à natura factum, vt corpus temperetur, non parum videmus corpus compati, cum ab illo fluxiones in subiecta membra decumbunt. An etiam ventriculus ob bonas, aut malas, quas præstat concoctiones, magnam non habet vim ad vniuersum corpus mutandum. Quid dicemus de mulieribus, quæ cum vterum nactę sunt benè affectum, optime degunt: alioqui non solum intẽperatè viuunt, sed omni genere morborum torquentur. Ergo si de influentibus temperaturis agamus, præcipua quidem vis cordi, & hepati tribuenda est: alijs tamen non est neganda sua facultas. Quòd si de proprio & innato singulis partibus temperamento tractamus: nec cordi, nec hepati aliquid in ea re concedendum est: habent enim, vt antea ostendimus, singulæ partes ex elementis, ex quibus sunt generatæ, suam materiam, suum temperamentum, & formam: & propterea diuersum ostenditur esse à Gal. in lib. secundo de temperamentis, temperamentum carnis à temperamento membranæ, ligamenti, cartilaginis, nerui, ossis, & hæc, & viscera omnia, & quicquid in corpore est, diuersum ab alio, diuersi temperamenti pariter esse agnoscitur, & creditur esse. Nec vnquam quidem efficiet cordis frigiditas, aut hepatis: quin caro inter partes corporis non sit, & non dicatur esse temperaturæ calidæ & humidæ, & neruus frigidæ & siccæ. Ergo principia possunt augere vel minuere insitas qualitates singulis partibus similaribus: At pœnitus auferre, quod à suis principiis acceperũt, certe nõ possunt. Quæ quidẽ ratio non solũ videtur pertinere ad carnẽ, sed etiam ad alias vniuersas partes: quippe cũ omnes pariter recipiãt à principiis corporis eam materiã & vim, quam illa à se

Non solum corporis habitum, sed etiam alias omnes partes sequi tẽperiem principiorum.

emittere, & in alia membra ſpargere ſunt apta. Itaque locus iſte non temere recipiendus. Tertium verò, quod hic ſupponit, eſt vt de temperaturis iudicemus in bene temperata habitatione, & in temperato anni tempore, quod etiam antea annotauit: & rationem huius rei ſubdit. Addere etiam debebat, quæ in ſecundo de temperamentis commemorat, cum volumus iudicare de temperatura corporis, tunc iudicandum eſſe, quando corpus in omni mediocritate eſt conſtitutum, ita vt nec vigilia, nec ſomnus, aut cibus recenter aſſumptus, aut longa inedia, aut Venus, vel labor, aut otium, vel animi perturbationes nos affecerũt: aut alia adſunt, quæ nos præter modum calefaciunt, refrigerant, humectant, ſiccant: ſic enim intelligere non poſſumus quid verè ſequatur, quod in nobis eſt ſecũdum naturam ex noſtris principiis inditum. Quibus ita poſitis tractationem ſuã aggreditur.

Moderatæ temperaturæ indicia ſecundum totum animalis habitum: color quidem ex rubro & albo commiſtus, capili verò flaui, & vt plurimum mediocriter criſpi, carnoſitatis autem mediocritas in qualitate & quantitate. Medium eſt enim exquiſite huiuſcemodi corpus inter omnes exceſſus, vt qui ad ipſum dicantur & cognoſcantur. Nam & craſſum corpus ad hoc comparatum dicitur craſſum, & tenue ad hoc eodem modo, & carnoſum & macilentum, & pingue & durum, & molle, & hiſpidum & glabrum. Nullum igitur horum corpus eſt mediocritatem habens, ſed qualis Polycleti regula ad ſummam totius peruenit mediocritatis, adeo vt neque tangentibus molle videatur, neque durum

neque frigidum : inſpicientibus vero neque hirſutum, neque glabrum, neque craſſum, neque tenue, aut aliquem alium habens exceſſum, vel defectum.

Illis ſuppoſitis, quæ ſuperius dixit eſſe neceſſaria ad rectè iudicandum de temperaturis corporis, tractationem aggreditur: ſed nulla propoſita ſibi methodo: nec illa quidẽ obſeruata, quam ab initio huius ſecundi commentarij induxit, cum oſtendebat, omnium corporum dignotiones ſumẽdas eſſe ab his, quæ ſecundum eſſentiæ rationem corporibus inſunt: necnon ab his, quæ neceſſario corpora ſequuntur, quæ ſunt operationes & accidentia eorum, quibus poſtea addit fontẽ, qui continet iuuantia & lædentia, & nos alium fontem illis addebamus, qui continet omnes corporis cauſas. Ipſe vero in hoc loco particularia quædam numerat, & multa omittit, quoniam fontes ſibi non proponit, & propterea expendere non poteſt, quid ab illis emanare poſſit. Prima vero indicia, quæ capit, ſumuntur ab accidentibus conſequentibus temperiem: inter quæ primum locum tenet color, quem dicit eſſe ex rubro & albo commixtum: mixtionis autem modum nõ tradit. Poſſet etiã quis dicere ex nigro & flauo eum oportere eſſe commixtum, quoniam etiam in ſanguine continetur humor bilioſus & melancholicus. Itaque rei natura, vult, vt ex proportione quatuor humorum color diffiniatur. Eſt porro in maſſa humorum plus ſanguinis, quàm pituitę, & huius plus, quàm bilis pallidæ, & huius plus, quàm humoris melancholici: vnde colorem, qui ex his humoribus reſultat in temperata natura, oportet plus rubedinis, quàm albedinis in ſe cõtinere, & iſtorum plurimũ: & plus paliditatis, quàm nigredinis, & huius minimum. Capilli vero, inquit, erunt in hac temperie flaui, & vt plurimum mediocriter criſpi: intelligendum id eſt, in pueritia. Nam in ſequentibus ætatibus omnibus redduntur capilli plus, vel minus nigri: nec ſolum qui-

Tractatio hæc damnatur.

Color hominis temperati qualis eſſe debeat.

Notat contradictionem.

Pili quarũ partium temperiem, & quam ostendere possint.

Signa, quæ sumuntur à qualitate & quantitate carnis nullius esse momenti.

Mollitiem & duritiem carnis non posse præbere in hac signa.

dem debent esse mediocriter crispi, sed etiam in multitudine, paucitate, asperitate, leuitate, crassitie, tenuitate, longitudine, breuitate: nec non in ortu & casu mediocritatem seruare debent: sed quo pacto, quæso, capilli ostendẽt temperiem habitus corporis, quam dicit sequi temperiem cordis & hepatis, si antea ex illis propria sumpsit indicia ad temperies cerebri detegendas? Quòd si ex capillis, tum cerebri, tum habitus corporis temperies significari posse credit: docere vtique debebat, quid proprium in illis notari posset, ne vni tribuatur, quod ad aliud pertinet. Verum (vt diximus) pili nihil ostendere possunt, quod ad temperiem cerebri faciat. Quare, quæ ex illis sumentur indicia, revera pertinebunt, ad temperiem habitus corporis. Addit huiusmodi temperiem mediocriter esse carnosam in qualitate & quãtitate: intelligit autem mediocritatem in qualitate, quæ est in duritie, mollitie, & fortè etiam in asperitate & leuitate. Verum ego hæc indicia, quæ sumũtur à qualitate & quãtitate carnis, nullius puto esse momenti. Nam vt re vera duritiem & mollitiem carnis deprehendere non possumus, ob ambientem vndique cutem: sic tensum pro duro, & flaccidum pro molli nobis imponit. Qui enim multum habent carnis, solida habent membra, compacta & tensa: at hoc nõ est durum. Qui vero carnosi non sunt, flaccida & rugosa membra obtinent, & hoc nõ est molle, dicat verò ipse, quo modo dignoscere velit veram mollitiem & duritiem, quæ est in carne viuentium corporum, imo etiã in mortuis. Fortè etiam, quod scribit de quantitate carnis, recipiẽdum non est. Nam carnis copia non sequitur temperiem aliquam, sed copiam bonæ materiæ, ex qua ab initio nostra corpora sunt conformata, & postea aluntur in reliquo vitæ tempore. Sic enim videmus ex carnosis parentibus filios nasci carnosos, & eos qui bono & plurimo nutrimento vtuntur, & illud bene concoquunt, non solum pingues, sed etiam carnosos reddi: tamquam sanguis multus siue ille siccior sit, aut humidior, vel frigidior, aut paulò calidior, optima sit ma-

teria ad carnis generationem. Addit præterea huiusmodi corpus inter omnes exquisité esse medium: quippè cum ipsum sit aliorum regula, quę in aliquo deficiunt, vel excedunt. Non erit igitur crassum, nec tenue, nec carnosum, vel macilentum, vel pingue, vel durum, vel molle, nec hispidum, vel glabrum, nec (vt addit capite 1. secũdi de temp.) vel frigidum, cum tangitur. Et quod ad animum pertinet medium erit inter audaces & timidos, cunctantes & pręcipites, misericordes, & inuidos. Erit (inquit) talis homo allacer, amicorum amans, humanus, & prudens, verum fortè dicendum esset, illum esse medium inter alacres & mœstos, & inter eos, qui amant, & odiunt, Nam alacritas & amor excessum vidētur denotare, non minus, quam misericordia & inuidia. Erit (inquit) etiam hic humanus & prudens & edet bibetque in modo: & nutrimenta non solum in ventre, sed etiam in venis, & tota corporis mole probe concoquet: & vt semel dicit, omnes tum naturales, tum animales, & vitales inculpatas virtutes habet. Verùm hic quædam animaduerti possunt. Nam si temperies corporis sequitur solum cordis & hepatis temperiem, fortè nulla sumemus indicia ex eo, quod editur & bibitur, cum harum rerum appetentiam ille statuat fieri in ventriculo, qui separatam habet naturam. Præterea cum somnus, vigilia, sensus, & motus à cerebro proficiscantur, & nihil habeant commune (vt ille tradit) cum hepate & corde, nulla sumemus ab his actionibus & passionibus indicia. Ad hæc corpus, quod in omni re est mediocre, non solum est optimè temperatum, sed etiã optime constitutum: optima autem constitutio in se continet non solum optimam temperiem similarium partium, sed etiam optimam structurã organicarum: quapropter videtur hic potius describere notas corporis optime constituti, quàm temperati. Sed cur etiã signa non sumit à causis iuuantibus & lædentibus? Nã alibi maximum hoc esse indicium ponit temperatæ naturæ, si contra omnes lædentes causas mediocriter

Carnis copiam non secum qui temperiem aliquam.

Corrigit Gal. dicta.

Gal. recedere à suo instituto.

resistit. Et multo magis debebat commemorare notas quę sumuntur ex causis concurentibus ad generationé. Nam non leuis est hæc coniectura temperati hominis, si à parentibus bene temperatis est procreatus, & cōceptus, atque natus, cum temperata sydera fauebant, & optimè fuit à temperatissima nutrice educatus, & in reliquo vitæ cursu nutritus.

Quæcunque autem in caliditate à medio recedunt: non tamen in humiditate & siccitate, hoc quantum ad carnosum genus attinet, de hoc enim præsens est sermo, videntur quidem tangentibus calidiora tantum, quantum & eorum temperatura calidior, tanto vero magis hirsuta sunt, quanto & calidiora, & minus pinguedinis habent, colorem autem rubrum, & capillos nigros habent.

Corrigit hic multa.

Hic quoque plurima indicia omittit, quæ in superiore capite annotauimus ex suis fontibus duci, nec etiam ea tangit signa, quę ipse in moderata temperie dixit accipi, & quo modo hi se habeant, in carnis abundantia & qualitate, in crassitie & tenuitate, duritie & mollitie, hic tacet. Pinguedinis parum in his esse tradit, secutus eam rationem, quod putat pinguedinem gigni ex concretione: & propterea illius materiam à calore dissipari, de qua re paulo post agemus. Colorem vero rubrū, qui proprius est sanguineis, id est calidis & humidis, quo modo solus abundans in temperie calor, efficere potest, pilos vero nigros, qua ratione emittit hæc temperies, quæ moderatam habet humiditatem, & solum excessum in calore: quales capillos, quæso, gignet calida & sicca, si qualitcumque solius caloris excessus, tales profert, & ille cum cerebri calidi signa enarrat, hoc solum tribuit magno caloris excessui. Addere etiam debebat

bebat capillos his ſtatim naſci robuſtos, criſpos, & cito caluitium pari, & exprimere ætatem, in qua nigri fiāt. Præterea quod à calidis lædantur, iuuentur vero à frigidis, & quod tales eſſe dignoſcantur, ſi ex parentibus calidis, ſub ſyderibus calidis fuerunt geniti & nati, & cum calidis rebus educati: quales etiam humores procreent, an bilem flauam, vel atram, vel aliquid tale, vt fecit in aliis intemperaturis. Nam authores, quæ ſunt ex aliis nota, vel omittere debent, aut pro dignitate tractare, quæ particulatim explicanda ſuſcipiunt.

Frigidioris autem temperaturæ indicia ſunt pilorum carentia, pinguedo.

Abſolutis ſignis temperaturæ calidæ, aggreditur notas temperaturæ frigidæ: inter quas primas ponit pilorum carentiam: de qua, & illius cauſis ſæpius antea dictum eſt, cum principiorum temperaturas frigidas explicaremus. Secūdum ſignum frigidi habitus corporis dicit ſumi à pinguedine. Pingues enim eſſe, quibus frigida temperies contigit. Cuius rei rationem omnes interpretes dicunt eſſe, quoniam pinguedo in lib. 2. de temp. gignitur per cōcretionem à frigiditate membranarum. A quorum quidem opinione, cùm ego longe abſim, cogor de adipe diligentiorem tractationem inſtituere, vt ex certis principiis controuerſia dirimatur. Primùm ergo, quid ſit adeps, pinguedo, ſeuum, ſebum, axungia, ſagina, vnguen, vnctio, lardum, & quomodo inter ſe hæc differant, docebo. Secundo, quę ſit iſtorum materia efficiens cauſa, & modus, quo gignuntur, & locus, in quo fiunt, enarrabo. Poſtremò illorum vſum, & incommoda, quæ illa corpori præbent, explicabo. Pinguedinis nomen nobis ſignificat quicquid inſtar craſſioris olei in animalibus concreſſit, & igneo calore, aut certe vehementi diſſoluitur. Huius rei variæ ſunt ſpecies, forma, conſiſtentia, & nominibus quoque diſtinctæ. Pinguedo generis nomen eſſe videtur: & ſi etiam

De adipe pinguedine disputatio.

Pinguedo quid.

Pinguedinis species.

vſurpari ſolet pro humidiori pinguedine ſimili oleo longa vetuſtate incraſſato, vt videre eſt apud Galenum in libro tertio de alimentis. Colligitur hæc, vt idem teſtatur lib. 11. de Simp. medic. in animalibus valdè humidis, quales ſunt ſues. Adipis verò & ſeui natura ſiccior denſiorque eſt, & vt idem ſcribit, in animalibus ſiccioribus prouenit, vt ſunt boues, oues, capræ, & alia animalia cornigera. Differt tamẽ ſeuum ab adipe, teſte Ariſtotele libro ſecundo de partibus animalium cap. quinto, quòd ſeuum gignatur ex ſanguine corpulentiore & craſſiore. Propterea cornigera, vna parte dentata, ſeuo pingueſcunt, biſulca verò, ſciſſiſue in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Propterea ſeuum concreſcit, & friabile eſt, ſtatim atque refrixit. Et circa renes animalium potiſsimum adnaſcitur. Adeps vero nõ cogitur, nec ſiccitate frangitur: gigniturque in minus ſiccis animalibus, non tamen in humidiſsimis, ad epigaſtrium & circa renes. In cornigeris vero animalibus circa muſculos & cutem: & ille ſiccior duriorque eſt. Ita vt mediam referat naturam adeps inter pinguedinem proprie dictam & ſeuum. Cæterum ſuillum adipẽ proprio nomine axungiã vocamus. Medulla vero pinguedo etiam eſt, cum calore fundatur, & ex eadem materia fiat, qua alij adipes: & in quibuſdam animalibus, nẽpe humidioribus pinguis eſt, & adipoſa: in aliis vero ſeuoſa. Eſt igitur medulla pinguedo, quæ in oſſium cauernis continetur. Vnguen verò & vnctio videntur exprimere pinguedinẽ iam cõcoctã, etſi alio nomine quicquid ad vngẽdum eſt aptum. Lardum verò eſt pinguedo ſuilla ſalſa. At ſaginæ nomen ſignificat pinguedinem deliciis & arte ſupetflua paratam. Vnde ſaginata animalia. Materia omnis pinguedinis ſanguis eſt: ex eo enim caro & pinguedo fit, & vt ſcribit Ariſt. lib. 2. de hiſt. ani. cap. 16. cum pabuli copia ſuppetit, caro vertitur in pinguedinẽ, id eſt poſteaquam caro copioſa eſt genita, ſi ſanguis affluit, non amplius caro, ſed pinguedo fit, prius enim de carnis generatione natura ſolicita eſt. Quod vero fiat ex ſanguine adeps, ex eodem autore

Adeps ſeuũ quid & quo modo differant.

axũgia quid medulla.

Vnguen
Vnctio
Lardum
Sagina quid

patet: qui. 19. ca. eiusdem lib. dicit adipem & seuum in ijs non fieri, quæ sanguine carent. Verum & si caro & pinguedo ex sanguine fiunt, tamen pinguedo puriorem sanguinem desiderat, propterea rectè scribit Arist. pinguia omnia sanguinem paucum, sed puriorem habere, & imputidum, idem docet, quod pingues homines benigni sint, hilares, humani, salubres, & diuturnæ vitæ, nisi præter modum pinguedo excreuerit, ita vt transpirationē, & caloris motum impediat. Gal. in lib. 2. de temp. particularius naturam sanguinis, ex quo fit pinguedo, expressit, cum scribit pinguedinem fieri ex eo, quod est in sanguine, oleosum, fluxile, pingue, leue & tenue. Quare videtur eadem esse materia bilis flauę, quæ non ex cibo, sed ex adustione fit. Nam eam scribit Gal. in lib. 2. de diff. febrium cap. 12. fieri ex sanguinis parte pinguiore & tenuissima: vnde biliosi nō pinguescunt: absumunt enim pinguedinis materiā. Arist. quoque in lib. 1. de gen. anim. eandem materiam pinguedinis & seminis ponere videtur: cum scribit eos, qui pinguiores euaserunt, paucum semē emittere, & minus venerem expetere: infœcundos reddi: ac pinguedinem excrementum, vt semen: sanguinémque esse concoctū, sed non eodem modo. Propterea non mirum si castrata animalia pinguiora euadant. Quia eadem est seminis & adipis materia: ita vt alterutro deficiente, alterū exuperare necesse sit. Fit ergo adeps ex calida materia, nēpe aerea, spirituosa, oleosa: quod illius leuitas etiā ostendit: nec nō effectus calidi, quos ipse adeps præstat, attenuando, discutiendo, maturando, quæ sunt in nostris corporibus. Et interim cum etiam nos aduersus frigus tuetur. Concipit facile flammam, & à corpore extractus calidus sentitur, calefaciendique vim retinet, quam sanguis amittit.

Materia pinguedinis.

Cæterum non perinde facile est docere, à qua causa fiat pinguedo, à calore scilicet, vel à frigore, & an per concretionem, vel per concoctionem crassescat. Nam Galenus in lib. 2. de temper. scribit pinguedinem fieri,

Pinguedo fiatne à calore vel frigore.

Gal. opinio quod fiat à frigore, id quod improbatur.

cum id, quod oleosum est in sanguine, in frigidum locum venit, cuiusmodi sunt membranæ, & in illis concrescit. Vult ergo pinguedinem aceruari circa membranas, & per concretionem ab illarum frigiditate crassescere. Cuius opinio mihi non placet. Quod si autoritate certandum est, clara est multis in locis Aristo. sententia. Nã lib 3. de partib anim. cap. 9. inquit finis probæ concoctionis sanguineæ adeps est & seuum. Et lib. 2. cap. 6. eiusdem operis. Sanguinis, inquit, per se concoctio & seuum & adeps est, & lib. 3. de hist. anima. cap. 19. fit per concoctionem ex sanguine adeps. At si fit per concoctionem, ergo à calido fit: frigidum enim cruditatis est causa, & pituitam gignit, vt in senibus apparet, non adipem. Cur etiam circa ossa frigidissimas partes non concressit pinguedo, sed potius circa lumbos calidissimas partes, & circa etiam ipsum cor, quod maxime feruet? Præterea nulla pars nostri corporis, dum viuimus, friget actu, sed calet. At in rebus externis videmus concretionem, fieri non etiam à tepido calore, vel leui frigore, sed à vehementi. Quod si membranæ per concretionem, & frigiditatem sanguinem crassescere faciunt in pinguedinem, cur etiam ventriculus, intestina, nerui, ossa, cartilagines materiam, quam alterãt in nutritione, vel abscessibus, non inspissant per concretionem? Id enim Galeno repugnat, qui per concoctionem alterari, incrassari, & assimilari omnem huiusmodi materiam scribit. Quod si ita est, cur solum adipem à frigiditate membranarum per concretionem crassescere statuit? Verum quidem est adipem non fieri nisi circa membranas, sed non propter illarum frigiditatem id contingit: verùm propter densitatem: carnem enim prompte penetrat sanguis ille pinguis & oleosus, ex quo pinguedo fit: à solis vero membranis sisti, & contineri potest: vt & ipsum oleum non nisi in pellibus animalium admodum densis contineri est aptum. Igitur circa membranas collectus ille sanguis à calore calefit, & tenuiore portione dissoluta, quod reliquum est densatur & crassescit. Cæterum quod densitas membrana-

Adeps cur solum circa mẽbranas concrescat.

rum causa sit generationis pinguedinis, eo quod sistat motum mateiæ ipsius, docet Aristoteles lib. 3. de partib. anim cap. 3. vbi agens de omento scribit, circa illud pinguedinem generari, eo quod densas habeat membranas. Sic in distillationibus ex vaporibus assurgentibus aqua gignitur in operculis densis, etiam calidis, adeò vt vix tangi possint: qua ratione etiam ex vaporibus ascendentibus ad caput, aquosi humores ob densitatem ossium procreantur, non à frigiditate cerebri, vt vulgus medicorum hactenus credidit: de pituit autem, quæ in cerebro prouenit alia est ratio, vt superius ostendimus. Calor ergo cum densitate membranarum pinguedinem facit. At sicut frigus ineptum est ad illius generationem: sic calor, qui moderatus non est, sed igneus, ad idem opus est inhabilis. Hic enim materiam pinguedinis digerit & absumit, nec aliquid ex ea relinquit, quod in pinguedinem crassescere possit. Vnde in iuuentute, ęstate, in tēperamentis biliosis, in viris quam in mulieribus pinguedo parcior, vehementior enim est in illis calor, quàm pinguedinis generatio requirat. Igitur ad generationem pinguedinis requiritur materia ex sanguine pingui & oleoso, densitas membranarum, & calor moderatus. Nec contra faciunt, quæ adferri solent, illa inquam à frigore esse concreta, quæ calore dissoluuntur & liquescunt, & contra fieri, vt ea, quæ calore dissoluuntur, sint prius à frigore incrassata. Nam butyrum calore dissoluitur, & à calore factum & incrassatum est. Nam motu ex agitatione baculi comparato, factum & incrassatum est. Id quod etiam ostendit, quia in vehementi frigore, non nisi iuxta ignem fieri possit. Impedit enim vehemens frigus separationem partium diuersarum, quæ in lacte sunt, vt incrassationem oleosæ substantiæ. Quinetiam metalla ignea vi dissoluuntur & liquescunt: quæ tamen frigus non incrassauit: quippe cùm in profundis visceribus terræ, & vbi calor plurimus est, gignantur: dissoluuntur autem à multo ignis calore, quia ex diuersis substantiis, terrena, inquam, & aquea inter se mixtis, à moderato calo-

Soluit argumenta eorũ, qui dicunt pinguedinẽ fieri à frigido.

re sunt confecta. Non mirum ergo si calore ignis, cui omnia (inquit Arist.) sunt materia, quique vim habet separandi homogenea, & fundendi humores, liquescunt. Calor ergo vehemẽs vim habet dissoluendi non solum quæ à frigore, sed etiam quæ à moderato calore sunt incrassata. Sic enim pus à calore natiuo cõfectum, igni admotum funditur & liquescit: & mel, & oleum nullo frigore incrassata, sed talia, qualia sunt à suo calore, igneo postea calore attenuantur, & liquidiora redduntur. Porro pinguedinis in corpore nostro vsus est, vt partes, quibus incumbit, calefaciat, quia ipsa ex calida substantia constat, & viscosa est & crassa, ita vt vapores calidos à corpore exhalantes arceat, & intus contineat. Et quoniam externum frigus non facilè admitit, prodest etiam aduersus externum calorem. Eum enim temperat sua aerea humiditate. Propterea qui pingues sunt, in vehementi rigore, & ęstu omniũ temperatissime degunt: inania quoque spatia replet, cutem tendit, & propterea pulchritudinẽ & venustatẽ corpori adfert. Nimia tamen pinguedo non solum suo pondere corpus grauat: sed etiam sterilitatem adfert, consumpta seminis materia in pinguedinem: & in viris peculiari ratione obest generationi: quoniam crescente ob pinguedinem pręter modum abdomine, penis breuior redditur, aut certe nequit aptè coniungi cum muliebri pudendo. Eadem ratione mulieribus obest: tum etiam, quia os vteri comprimitur, vt inquit Hippocrates. Adde quod vterus pinguedine perũctus, semen viri retinere nequit: Vitam quoque reddit breuiorem nimia pinguedo, quia corpori alimentum detrahit, dum sanguinis maior pars in eam conuertitur, & arterias, venas, omniaq; viscera grauat, atque ita calorẽ suffocat: vnde turtures, oues sponte præ nimia pinguedine moriuntur. Eadem quoque hominibus repentinã sæpe adfert mortem. Atque hæc quidem de pinguedine Ex quibus non absurda esse cognoscitur Galeni opinio qui scribit in frigidiore habitu pinguedinem gigni, & hanc frigiditatis esse notam. Nam frigiditas, cuius hic

ſigna quærit, eſt in latitudine bonæ ſanitatis, & nihil aliud eſt, quam calor temperato paulo remiſsior. Hic autem humiditatem ſibi aſſociare ſolet, & illam concoquere & incraſſare, non autẽ diſsipare eſt aptus. Quod ſi Galenus ſua principia ſecutus intelligeret pinguedinem in ijs naſci, quod frigiditas illorum aliqua ſit, quę ſanguinem cogat, & incraſſet, plane aberrat.

Idque tangentibus frigidum ſentitur.

Quandiu viuunt noſtra corpora, actu frigida eſſe nequeunt. Nec propterea tactu frigida ſentiri poſſunt: frigidiora vero temperatis ſentiunt, quæ illis frigidiora ſunt. Frigidum igitur intelligere oportet pro frigidius: Qui mos loquendi frequens eſt in medicina, vt Gal. in lib. de pulſi. & paſſim alibi docet: ſic enim pulſum magnum, velocem, & frequentem intelligimus, pro eo, qui maior eſt, velocior, & frequentior, quam ſit pulſus hominis temperati. Porrò ſentiuntur corpora, de quibus hic agimus, frigidiora: verum non ſolum illa, ſed etiam, quæ carnoſa ſunt, & pinguia vt experientia docet, & ratio etiam ſuadet. Nam cum carnis, & pinguedinis abundantia, calor acris eſſe non poteſt.

Color vero vna cum capillis ruffus, & vbi frigiditas multum exceſſerit, liuidior, quem & plumbeum nonnulli medici vocare ſolent.

Minimam puto hanc temperiem poſſe habere vim ad colorem corporis, & ad capillorum mutandum. Nam cum color ſequatur humorum mutationem, ſimplex temperies in latitu-

Galeni opinio de colore, maxime liuido notatur.

dine sanitatis, qualem quæso potest generare humorem: omnis enim humor duplici qualitate est præditus & propterea compositam qualitatem in agente postulat, à quo generatur. At multo minus illud mihi videtur probabile, quod scribit de colore liuido. Nam lib. primo prognost. ait liuidum colorem magnam sequi læsionem, vt qui non longe distet à nigro. Quam rationem secutus Hippoc. postea in secũdo libro. Deiectiones, & vrinas, & vomitiones liuidas, maximè exitiosas esse scribit. Addo quod huiusmodi colorem non videmus nisi in ijs, qui vel morti sunt propinqui vel in iis qui melancholico, & pituitoso humore simul redundant. Atqui habitu corporis est frigidiore in latitudine sanitatis, nec tales habet humores, nec lethalem illam caloris diminutionem, vel potius extinctionem, quæ posit huiusmodi colorem efficere.

Siccior autem temperatura, tanto gracilior est, & durior bona temperatura, quanto maior est siccitas. In reliquis autem eodem modo se habet.

Oßium magnitudo à quibus causis.

A quibus carnis abũdantia.

Gracilitas non sequitur qualitatem siccam temperamenti habitus corporis, sed paucitatem carnis, vel pinguedinis, aut osiũ paruitatẽ, ossiũ autẽ paruitas sequitur vel paucitatẽ materiæ ex qua sunt facta, vel formã parentũ: solẽt enim graciles generare graciles, vt parui paruos, & magni magnos. Carnis vero abundantia fit ex abundantia humorum, qui boni sint, aut certe nõ ad modum vitiati: vnde videmus vbi in signes sunt intẽperies, carnem copiosam non gigni: tamen reperire est sanguineos, pituitosos, biliosos, & melancholicos carnosos: & tanto quidem magis reperientur esse, qui excessum habent secundum naturam in solis qualitatibus temperaturæ, maxime si vna sola qualitas excedit: ita & defectus carnis sequitur defectum humorum, etiam si in illis nulla siccitas, aut alia qualitas dominatur. Sic

enim videmus quosdam graciles in quibus non agnosces aliquam siccitatem. Pinguedinis abundãtia sequitur boni, & oleosi sãguinis copiam. Illius vero defectus nascitur ex defectu talis materię. Quod si ita res habet, non recte hic scribitur gracilitatem esse indicium siccæ qualitatis exuperantis in temperamento: & multo minus durities potest esse signum nostræ siccitatis. Nam & si in rebus externis durum sit (quod reuera durũ est) à siccitate: in nostris tamen corporibus, in quibus semper humidi plus est, quam sicci, (alioqui quomodo corpora viuere, & flecti, erigique possent?) caro, cuius hic temperiem prosequimur, dura esse non potest. Mirum enim esset, si corpora in latitudine sanitatis posita, ob siccitatem dura redderentur: cum ea, quæ ex febribus tabescunt, nullam aut certe vix aliquam ostendant duritiem. Tensa quidem aliquibus sunt membra, sed id ob carnis, & pinguedinis subiectæ copiam: & hæc tactui resistunt vt dura: At Galenus tensum à duro, & concreto differre docet. Igitur siccitas nostri temperamenti, cum præsertim sani sumus, duritiem adferre nõ potest. Quod vero scribit in reliquis siccum temperamentum esse simile, non video, quomodo id dici posit. Nam si simile intelligat temperato, quo dicebat esse durius, & gracilius, ratio conuincit, vt non minus in alijs, quam in gracilitate, & duritie inter se sint dissimilia hæc tẽperamẽta. Quare & id etiam forte negligẽtius est scriptũ.

Et humidior etiam in reliquis quidem eodem modo se habet, melius autem carnosa, & mollior, & quidem secundum coniugationẽ qualitatum primarum factæ intemperaturæ compositam habent indiciorum formam.

Et in hoc, & in superiore capite dicit intemperata corpora solum differre à temperatis gracilitate & duritie, carnis abundantia & mollitie. In reliquis vero eodem modo se habere. Quod quo modo fieri posit, non video. Repugnat enim rationi & experientiæ hoc præ-

ceptum. Nam quo modo diuersa temperies, eosdem effectus parere potest, aut easdem habere causas. Quòd si in temperaturis habitus corporis hoc verum esse putat, cur idem etiam non docuit, cum ageret de temperaturis cerebri, cordis, hepatis, & testium. Itaque non solum carnosior & mollior erit humida temperies, quàm sit temperata, sed etiam erit magis hirsuta, & citius caluitium patietur, & magis decolorata: atque à siccis causis promptius lædetur, & alia habebit propria indicia ex suis fontibus ducta: quæ quoniam iam sæpius à me sunt repetita, silentio prætereo.

Calidior simul ac siccior est hirsuta magis, ac calida & dura existit, & pinguedine caret, tenuisque est, & capillos nigros habet: si vero multum in caliditate excedat, color quoque niger illi adest.

Ne videatur Galen. diminutus, singula prosequi vult, non curans interim si hoc negligenter facit. Nam si habitus corporis sequitur temperiem cordis & hepatis in easdem qualitates conspirantem, scire quoque id debebat, ea signa in habitu apparere, quæ antea dixit in eo esse conspicua, dum eorum principiorum temperies significabat. Et tanto profectò euidentiores notas nunc esse oportet, quantò rationi consonum est, quando coniunctę duorum viscerum temperaturę simul conspirant. Erit ergo hęc temperies maximè hirsuta per vniuersum corpus, & pili promptissimè in eo habitu nascentur, & in eodem citò decident: & non solum erunt nigri, sed etiam ob adustionem crispi, & multi, & prolixi. Tactu quidem sentietur hęc temperies calida: dura verò ob rationes prędictas nequaquam, tum etiam quod durũ est similaris partis propria passio: cum verò tãgimus corpus, plures partes similares iuxta se positas præminus: quæ arctissimè se contingunt, duræ ignaris,

ſolidæ verò & tenſæ doctis, qui hæc norunt diſtinguere, apparent. Porrò hæc temperies minimam alit pinguedinem: quoniam quod oleoſum eſt in ſanguine, abſumit, & violentius diſſipat. Non eadem eſt ratio de carne. Nam ſanguis, ex quo caro gignitur, ſuſtinet maiores alterationes: & propterea non raro videmus multos carnoſos cum aſperitate cutis, & mutis pilis, & aliis indiciis, quæ euidenter teſtantur calorem & ſiccitatem in ipſa intemperie, etiam plurimum exuperare. Cæterum in hac temperie color eſt niger ob aduſtionem humorum. Sed cur etiam non dixit in ipſis ſanguinem craſſum, & ſiccum, & primum flauam bilem, & poſteà atram cum venarum latitudine & duritie abundare: pulſuſque fieri magnos, veloces, & frequentes: nam hęc in habitu corporis fiant, & appareant, neceſſe eſt: ſi modo ille ſequitur temperiem cordis & hepatis Offenduntur pariter hi à calidis & ſiccis, iuuantur verò à frigidis & humidis: Atque geniti ſunt à calidis & ſiccis parentibus, ſub aſtris calidis & ſiccis: quæ indicia ſi poſthac non repetam, ex his & ſuperioribus intelligi volo.

Calidior & humidior temperatura, mollior, & calidior & carnoſior, tanto eſt bona temperatura, quantum & vtriſque qualitatibus aucta fuerit. Quod ſi plurimum augeatur, cito ſimiliter à putredinis corripitur morbis, quoniam & humorum vitio prompte laborat: ſi vero parum quidem humidior ſit, multo vero calidior, molliores quidem parum huiuſcemodi ſunt his, qui bonam habent temperaturam, & magis carnoſi, non parum vero hirſutiores, & tangentibus non parum calidiores. Nigri vero eis capilli & caro pinguedine caret. Si vero paulo quidem calidior, multo vero humidior, mollis his caro eſt &

multa, & color commiſtus eſt ex albo & rubro, & tangentibus paulo calidiores. Et vt ſummatim dicatur, omnibus temperaturæ coniugationibus ſemper ſuper excedentis qualitatis indicia eminebunt.

Et hæc omnia patent ex prædictis. Nam ſi mollities ſequitur humiditatem, & caro plurima gignitur cum plurimum ſanguinis procreatur, neceſſe eſt hunc habitum longè molliorem eſſe, & carnoſiorem temperata natura. Illam verò diſtinctionem, quam hic ponit de exceſſu caloris, aut æqualitate cum humore vel ecōtrà, ſi putat hic neceſſariam eſſe, (vt re vera eſt) cur etiam in aliis illam non expreſſit. Plurimum enim refert, ſi in omnium partium temperie, quarum ſigna quærimus, ambæ qualitates pari exceſſu coniungantur, aut vnius maior ſit, quàm alterius exceſſus. Cauſam verò cur huiuſmodi temperaturæ ſint obnoxiæ morbis ex putredine, iam explicauimus, quòd ſcilicet à calore plurimi attollantur vapores ex humore ſubiecto: qui cum eos liberè tranſpirare non ſinat, calorem ex prohibita tranſpiratione accendat, ex quibus fit putredo, & non ſolùm quidem hi morbis exputredine tentantur, ſed etiam aliis, qui ex fluxionibus originem ducunt. Reliqua patent, & ſi quid deſit ex prædictis fontibus illud addi poteſt.

Figidior autem atque humidior temperatura, ſi parum quidem vtraque augeatur, capillis nuda eſt, & alba, & mollis, & craſſa, & pinguis. Si verò magis exceſſerit, reliqua quidem ſunt ſecundum proportionem augmenti qualitatum, color autem vna cum capillis ruffus. Quemadmodum ſi plurimum vtraque augeatur, liuidus: ſi verò qualitatum

augmentum fuerit,inæquale,eius quæ superexcesserit indicia eminebunt.

Patent hic etiam ferè omnia ex principiis, quæ ille posuit in hac tractatione Nam pilipauci admodum gignuntur ex hac temperie, color quoque est albus ob pituitæ abundantiam, & mollis ob humiditatem, & ob eandem qualitatem ea corpora sunt crassa. Nam humor materiam suppeditat, ex quo carnis, & pinguedinis abundantia, ex quibus crassities corpori accedit, adiuuante etiam frigiditate: quæ in paruo excessu non impedit concoctionem, & generationem carnis, & pinguedinem ideò cumulat, quia non dissipat quod oleosum est in sanguine. Maiorem verò difficultatem facit, quod scribit de colore & capillis ruffis. Nam cum huiusmodi color non fiat sine bile exuperante, vix credi potest eum fieri, vbi pituitæ exuperantis sunt causæ. Quod verò de liuido colore subiungit, iam anteà refellimus: propterea quod grauioris mali talis color est indicium. Cur etiam non addit hanc temperiem morbis pituitosis esse obnoxiam, & offendi à frigidis & humidis: Iuuari vero à calidis & siccis, & venas habere paruas, pulsusque paruos & raros, & reliqua quæ frequenti repetione iam mihi nauseam pariunt.

Si autem frigiditas vnà cum siccitate æqualiter augeatur, natura durum ac tenue & glabrum corpus habent, & tangentibus frigidum: pinguedo tamen ipsis etsi graciles sint, per carnes dispersa. Capilli autem & color frigiditatis modum, ac proportionem sequuntur. Vbi vero calida & sicca temperatura in tempore decrementi, in frigidum & siccum labitur habitum, tunc hi graciles fiunt & duri, atque atra bilis in eis dominatur, & ob id ni-

gri ſimul & hirſuti euadunt, vbi igitur altera qualitas plurimum dominatur, altera vero parum à mediocritate recedit, ſuperabunt eius quæ dominatur, exilia autem erunt alterius qualitatis indicia. In omnibus vero de quibus ſupra diximus & poſtea dicemus, commune eſt temperaturę indicium, ſi membrum facile frigeſit, vel frigiditatis, vel raritatis, ſi vero non facile, vel caliditatis vel denſitatis. Si vero à deſiccantibus offendatur, & aridum & ſiccum, & non facile mobile fiat, ſiccitatis, quemadmodum & ſi ab humectātibus grauiter ſe habeat, humiditatis. Inſpicere autem oportet, ſi eandem omnes muſculi ſeruant temperaturam, vel minime eandem, atque in omnibus animaduertere ſubiectorum oſſium quantitatem. Nonnunquam enim gracile videtur membrum, cum tamen non ſit gracile quo ad muſculos attinet, ſed propter oſſium tenuitatem tale videtur. Sic carnis, quæ vel aucta vel comminuta, vel durior aut mollior effecta, ſiccius aut humidius. Sic & intermedia ſpatia ſimilarium corporum vt plus vel minus humidæ ſubſtantiæ in ſe ipſis continent vel craſſius, vel tennius, vel humidius, vel ſiccius membrum oſtendunt, humidius quidem vbi ſubtilior & plurima eſt humiditas: ſiccius vero vbi craſſior ſimul & minor.

Prosequit hoc loco signa temperaturæ frigidæ & siccæ: atque in illis explicandis maiore vtitur diligentia, quam in alijs fecerit: adeo vt cum vult vsque ad minimas differentias & circunstantias rem dicere, incidat in illa quæ vel nullius momenti sunt, aut nullo modo qualia sint, percipi possunt: quæ quidem suo loco patefaciam: Primum igitur statuit frigiditatem æqualiter augeri cũ siccitate statim in primis ætatibus: deinde hoc idem fieri in declinante ętate ex calidę & siccæ temperaturæ lapsu, postea vero docet, quæ sint indicia temperaturæ frigidę & siccæ, vbi hę qualitates inter se inæqualiter coniunguntur. Postremo quædam annotat, quæ possunt nobis imponere. Ac vt ad primum redeamus. Si frigiditas cum siccitate æqualiter est aucta in habitu corporis, erunt hæc signa: Corpus est natura durum, tenue, glabrum, & tangentibus frigidum, Nos antea ostendimus durum, in carne non fieri à temperie sicca, quia siccum in nobis vim non habet indurandi cum semper partes nostræ humore abundent, ob quem flectuntur, & molles sint: tum quod durum est simplicis corporis similaris passio. Nos autem semper tangimus plures similares, inter se circumligatas, & propterea solidum pto duro, & flaccidum pro molli cogimur intelligere. Quod enim solidum est, vel flaccidum sub cute, deprehendimus quidem: si quid vero esset durum, in eo quod est secundum naturam, nequaquam. Tenue præterea fit corpus ob paucam substantiam subiectam: sicca autem qualitas non tollit multitudinem: sunt enim multa corpora tum in internis, tum in externis rebus, vt ossa in nobis, sicca & tamẽ crassa. Glabrum etiam corpus non fit, vbi exuperat siccitas, sed frigiditas cum humiditate. Nam siccitas causa est generationis fuliginosi excrementi, vt ille in libris de temperamentis docet. Porro vt verum non est corpus hominis sani vnquam esse frigidum cum tangitur, ita verum est, frigidius temperato illud sentiri, cum frigida & sicca temperies præpollet Quod vero de pinguedine per carnes dispersa scribit, vt forte verum

non eſt (ſi quidem neceſſe eſt oleoſam & pinguem materiam deeſſe in hac complicatione qualitatum) ita nequit ſignum eſſe alicuius intemperaturę. Nam ſi ſignum debet eſſe aliquid notius re ſignata, oporteret vtique cutem & carnes multifariam diſſecare, vt pateat an illic contineatur pinguedo: quare multa ſunt reicienda ex Galeni tractatione, quæ & ſi ſequuntur noſtras temperies, tamen ſigna eſſe non poſſunt. Capillorum verò, & corporis colorem dicit fieri ad proportionem, nec tamen facile eſt exprimere, quod hoc loco ſicco pede tranſit. Nam cum antea frigidi, & ſicci cordis & hepatis indicia traderet, non docuit qualis ſit color in capillis & in cute corporis. Cum verò ageret de ſignis frigidi & ſicci cerebri, dixit caput non eſſe coloratum, & capillos eſſe ruffos: Non autem patet an eundem colorem hic velit repræſentari, an potius nigrum: quandoquidem hæc temperies in hepate gignit plurimum humoris melancholici, cuius particeps. Fit etiam habitus corporis, Cæterum quod ſcribit de ſucceſſione huius temperaturæ ad calidam & ſiccam, eſt expendendum. Nam ſi in ea ætate omnes ſunt frigidi & ſicci, hoc non erat peculiariter notandum de his, qui in eam temperiem incidunt poſt calorem & ſiccitatem: deinde ſi frigidi ſunt & ſicci, & nihil habent amplius, quod adurere poſſit humores, quo pacto atra bile abundabunt. Quæ enim in prioribus ætatibus eſt procreata, dum temperies adurere poterat, in nutrimentum cum aliis humoribus eſt aſſumpta. Quare niſi continuò regignatur, abundare non poterit. Iam vero videamus quid velit eſſe commune tum prædictis, tum dicendis temperaturis, & quid proprium aliquibus. Communis autem eſt (inquit) raritati & frigiditati frigiditas, quæ ſentitur facile: quæ vero difficile, caliditatis vel denſitatis eſt nota. Nam frigidum vel rarum corpus à frigido facilè offenditur: difficile vero ſentit frigus, calidum vel denſum, & hoc verum eſt, ex quo efficere vult, ſpectandum eſſe, cum ex læſione facta à frigido iudicare volumus de temperie corporis, an ob raritatem, vel frigidam temperiem frigus

Cur reieciat author multa ſigna quæ Galen ponit.

Expendit quomodo atra bilis in his abundare poßit.

gus facilè sentiatur. Nam si raritatis absunt indicia, intelligimus frigidam eam esse temperiem, quæ offenditur facile à frigido, & calidam esse, quæ difficile sentit frigus, si densitas abest. Cæterum quæ offenduntur à sicco, facile illa vtique sicca sunt: & quæ ab humectantibus, humida. Quod verò difficilè mouetur ob duritiem membri, illud siccitatis quoque est indicium: Sed illud in sanis corporibus, de quibus agimus, non fit, & temere pro signo ponitur. Quod vero inquit, videndum esse, an omnes musculi seruent eandem temperaturam, vel diuersam habeant, frustrà videtur mihi præcipi. Nam si communem habent in generatione materiam, & ab eisdem principiis (vt ille vult) recipiunt suam temperiem, semper habebunt eandem naturam, nisi fluxiones aliquos offenderent, aut aliæ morbosæ causæ, de quibus hoc loco non est agendum. Quoniam verò sæpe à tenuitate & crassitie habitus corporis dixit indicari illius temperiem, hic admonet spectandum esse, an crassities, vel tenuitas fiant ob carnem, vel ossa subiecta. Nam si caro est in causa tenuitatis & crassitudinis, temperiem quidem (vt ille vult) habitus indicat: si verò illa fiant ob ossium magnitudinem, vel paruitatem, nihil de temperie corporis colligere possumus: quoniam ossa propriam & separatam habent naturam, & generationem, nec euidentem suscipiunt mutationem ob temperiem principiorum. Porro hic etiam tradit quædam, quæ inutilia sunt, cum distingui non possint certis aliquibus indiciis. Nam ob naturam humoris, & locum in quo continetur, vult fieri vt partes humidiores, vel sicciores, vel crassiores, aut tenuiores appareant. Quis enim deprehendere potest, an humor qui cõtinetur inter spatia inania, idest vt ille interpretatur, quæ media sunt inter partes similares, sit crassus vel tenuis, paucus vel multus: hæc quidem vbi tumores fiunt præter naturam ex humorum fluxionibus deprehendi vix possunt: In corporibus verò sanis nullo pacto.

Ipsæ enim solidæ corporis partes, quæ vere solidæ sunt ac primæ, nullo modo possunt effici humidiores. At satis est, si quis eas celerius exsiccari prohibeat. Intercepta autem in illis spatia, hac, vel illa humiditate complere possibile. Hæc verò est proprium partium similarium alimentum, quod ex appositione fit, & non per vasa attrahitur. Communis autem hæc ratio, & omnium partium existit, & iterum in salubrium atque insalubrium causarum doctrina repetetur. Nunc autem ea, quæ ordine sequuntur, attingamus.

Locus hic semper mihi visus est difficilis. Mirum enim est quod scribit, veras solidas partes nullo modo effici posse humidiores: satis autem esse, si quis eas celerius exsiccari prohibeat. Auget porrò difficultatem, quod de eadem re in vndecimo meth. cap. primo scribit, quantitatem solidarum partium parem semper manere in his qui adhuc augentur, numero duntaxat. In his verò qui absoluti iam sunt, etiam magnitudine. Carnosæ verò substantię magnitudinem, variari etiam si prætereà non augeatur animans. Nam primum in eo dubium est, quid per verè solidas partes intelligere velit. Nam in lib. primo de diff. febr. & in duodecimo meth. capit. secundo docet substantiam nostri corporis constare ex solidis partibus, humoribus & spiritibus, solidum intelligens quicquid humoribus, & spiritibus est solidius: alioqui aliqua substantia relinqueretur, quæ in diuisione non esset comprehensa. Atque hoc quidem modo intelligere non potest solidas partes. Nam pinguedinis & carnis substantia, vt ex loco præcitato ex methodo patet, augetur, minuitur, humectatur, exsiccatur, regignitur, & denique omnia pati potest in omni ætate, omnique corporis statu, vt idem quoque asserit in fine deci-

De nomine solidæ partis controuersia.

mi metho. Porro in vndecimo meth. cap. tertio nomine ſolidæ partis excludit partes carnoſas, & ex eo loco, & ex hoc etiam non videtur aliud intelligere per ſolidas vere partes, quam illas, quas conſtare ex ſemine ille tradit: quod etiam aperte teſtatur in lib. de ſemine & de formatione fœtus. Illę enim vere ſolidæ ſunt, duræ, & compactæ, & primæ: quoniam ex ſemine, quod eſt primum noſtræ generationis principium, conſtant. Nam ſanguis menſtruus poſtea accidit. An hoc modo verè ſolidas partes intelligit hic, vt cũ in fine decimi meth. ita ſcribit. Si quis talium eſt ſeruatus, huic carnoſam portionẽ maraſmus occupauerat: Ipſis vero ſolidis exſiccatis fieri nequit, vt homo prorſus perſanetur. At abſurdum eſt, exiſtimare maraſmũ, qui ex febre naſcitur, vniuerſum corpus occupante, inuadere ſolum carnoſas partes: ſpermaticas vero dictas intactas prorſus relinquere. Quare eodem loco alio modo ſolidæ partis nomen vſurpat, ac ſub eo aliam ſubſtantiam agnoſcit. Inquit enim in ſingulis ſimplicium ac primarum, quas vocant, partium, aliam eſſe portionem ſubſtantię, quæ eſt veluti fibroſa: alia membranoſa: alia carnoſa: ſicuti, exempli cauſa, cum vena vnicam tunicam habeat, & eam quidem tenuem, licet tamen fibras in ea inuenire multas, quę ſint araneoſis quibuſdam interſitis contextę, quibus vtriſque ipſa propria venę ſubſtantia adnaſcitur. Hæc alia in aliis partibus habetur, nec vnum commune nomen habet. Cęterum docendi cauſa, nihil vetat eam carnoſam ſubſtantiam voces, vel certè huius particulę quandam carnem quæ in ventriculo quidem ſit alia; in iocinore alia: ſimiliter in arteria & muſculo. Nam proprie & ſimpliciter carnem vocant, eam ſolum quę eſt in muſculo: eam vero, quę eſt in viſceribus, nẽpe iocinore, renibus, liene, & pulmone, parenchyma id eſt affuſionem: quæ verò eſt in inteſtinis, vẽtriculo, ſtomacho, vtero, ſine nomine relinquitur; tu tamẽ de nominibus nõ laborabis. Illud poti⁹ intelliges ſingularũ particularũ ſubſtantię molẽ, ex tali maxime cõpletã eſſe natura, quę vt in ſinuocis vlceribus videre licet perire & re

gigni poteſt. At verò nec fibroſa, nec neruoſa, membranoſaue natura eandem generationem habere cernitur: nec fas eſt huiuſmodi ſingularum partium fibras à malignis febribus liquari, ſicut carnes: quando animal ipſum priuſquàm hæ prorſus ſint ſiccatæ, interemerit. Hæc ſunt Gale. verba: ex quibus illud primum conſtat, etiam in partibus ſpermaticis, quas ipſe ſolidas ad differentiam carnoſarum vocare ſolet, hunc authorem agnoſcere duplicem ſubſtantiam: vnam, ex qua fibræ & filamenta ducuntur: aliam verò, quæ filamenta illa intertexit, quam propriam illius partis carnem appellat. Sed vt de hac re nunc agamus: ac vt in exemplo de venis, arteriis, conſiſtamus, non dubium eſt, quin in illis reperiantur filamenta quędam oblonga: alia verò tranſuerſa, & quædam etiam obliqua, vt eorùm compoſitio firmior reddatur ex vario eo contextu, eo modo, quo telæ conficiantur: atque etiam vt vſus attractionis, retentionis, expulſionis, qui diuerſum ex fibris contextum exigit, expleatur Verum non eſt diuerſa materia & ſubſtantia, nec aliquid, quod in illis eſt, caro: aliud verò, fibrę, vocari debet. Nam quicquid in illa eſt, fibroſum eſt etſi fortè craſſius eſt, quod inter filamenta recta intertexitur. In neruis verò multò minus inuenias aliam ſubſtantiam, quàm fibroſam, quæ filamenta recta obtinet. Sed quid dicemus de oſſibus, an illa etiam habent duplicem eam ſubſtantiam fibroſam, & carnoſam, & quibus indiciis ea dignoſci poteſt. Non erat ergo diuerſa materia hoc modo fingenda in partibus exanguibus, ſpermaticiſque vocatis, ex qua doctrina fit anceps & obſcura, tanquam aliquid eſſet in ea ſimplici parte diuerſa ſubſtantia. Sed præſtabat dicere, ex ipſo ſemine fieri vnam partem eiuſdem ſubſtantiæ, vt quæ ex vniformi ſemine conſtet, quæ tamen differret pro cuiuſque partis vſu, poſitu filamentorum, craſſitie & tenuitate, vel alio modo pro natura & vſu cuiuſcunque partis. Eſt quoque reperire in viſceribus ipſis hepate, pulmone, liene, renibus, & carne muſculoſa, filamenta quædam, quę à natura videntur eò facta, vt materia ipſorum, quæ à ſangui-

Expenditur Galeni ſententia de ſolida ſubſtantia.

De fibris quæ reperiuntur in partibus noſtris.

ne affunditur, melius firmari posset. Quod enim ex crassamento quodam, veluti concrescit, firmum esse non potest, nisi filis quibusdam hæreat: quomodo diximus omnia firmissima esse, quæ per texturam componuntur: Verum non ex seminali substantia, vt nec etiam aliæ, quæ sunt in partibus dictis spermaticis, (vt Galen. putat) fiunt huiusmodi fibræ, sed ex eo, quod in ipso sanguine fibrosum est, vel magis pituitosum. Sunt & aliæ fibræ in musculis, ex multiplici neruorum, arteriarum, & venarum diuisione natæ, à fibris carnosis longè diuersa. Hæc ergo de duplici substantia fibrosa & carnosa, quam Galenus posuit, habui, quæ dicerem. Sed iam prosequamur Galen. contextum transcriptum ex 12. meth. Dubium enim est, an hic velit quicquid est solidum in partibus, humectari non posse, totam inquam venam, an solum, quod in ea fibrosum, & verè solidum esse dicit. Dicemus ne igitur humectari, exsiccarique posse carnem venæ, illius verò fibras nequaquam. At hoc mihi videtur absurdum, & experientiæ contrarium. Nam si tabidos, vel decrepitos post mortem dissecuerimus, & contemplari velimus, quid in illis viuentibus sit factum per morbos, & cursu ætatis, inueniemus profecto quicquid in vena est, eodem modo esse siccatum & affectum. Ridendum verò & illud est, quod scribit, non esse fas, vt fibræ singularum partium, sicut carnes à febribus malignis liquentur. Nam si tota vena, arteria, & neruus constat ex solo semine, cur eisdem passionibus non subiicietur omnis, quæ in illis partibus est, substantia: fortè ne id fit, quòd febris ob singularem amicitiam parcere velit fibrosę substantię. Carnosam verò ob naturale odium, vel quòd suauior fortè sit, depascere appetat. At non solum carnosam substantiam, sed etiam totum corpus ipsius venę, & aliarum solidarum partium exsiccari, humectari, augeri, & minui posse multa docent, & in primis corporis incrementum, deinde continua nutritio, quę fieri nequeūt absque additione humidę substantię. Pręterea ad id facit, quod scribit in cōmentario Aphorismi in quo ait Hippocrates. Quæ

extenuantur corpora longo tẽpore reficienda esse. Dicit enim illic Gal. corpora, quæ longo tempore extenuantur, id pati ex colliquatione solidorum corporũ, & addit graciles etiam reddi partes, per quas concoctio & distributio perficitur: tales autem sunt partes solidæ. Ad idem etiam fortè pertinet, quod habet in lib. primo de diff. feb. particulas, quæ sunt veluti cordis elementa, sicciores reddi, & inopia alimenti tenuiores. Ex quibus quidem constat, fibrosam eam suam substantiam pati posse colliquationem, & consumptionem sui humidi: vanumque esse ponere vnicam compositionem, vt ille facit in corporibus nostris ex elementis, & statuere deinde aliquid in ea nihil pati posse: aliud verò omne affectionum genus experiri. Cæterum illud difficilius est ex hoc authore intelligere, quisnam humor sit, qui, (vt hoc loco scribit) restitui non potest, & facit, vt partes aliquando numero, aliquando verò etiam magnitudine æquales maneant. Nam in 7. lib. meth. cap. secundo quatuor ponit humores, vnum, quo (inquit) constat substantia carnis, & adipis: alium verò, quem dicit esse propriam humiditatem, ex qua partes nutriuntur, & eum dicit contineri in omnibus animalis partibus, per easque roris modo esse sparsum: qui quidem restitui non potest sine nutrimento, & propterea difficilem esse illius restitutionem, & curationem siccitatis, quæ ob consumptionem istius humoris nascitur. Tertium addit humorem, qui in propriis cuiusque particulæ exilibus arteriis, venisque consistit, cuius consumptio prouenit ex sanguinis penuria, & hunc facile regigni. Quartum verò ponit humorem in solida similarium partium substantia, cuius defectu cum pars reddita est siccior, sanari non potest. Estque, inquit, nunc prorsus consumata siccitas. His verò humoribus non contentus, addit in hoc context. alium esse humorem inter similarium partium spatia: qui, vt videre est, longè differt ab aliis. Nam, vt de aliis dubium non est, ita differt ab illo, quem roris modo sparsum esse dicebat: quippe cum ille per vniuersam partis substantiam dispersus sit, hic verò

ſolum contineatur inter ſpatia ſimilarium partium. Ac ex Galeni tractatione orta ſunt, quæ poſtea à recentioribus medicis paſſim ſcribuntur de humoribus: ex quibus vocant, quendam eſſe cambium, alium eſſe gluten, alium radicalem, alium aliud, ne ſingula proſequar: quæ omnia nec intelligi, nec conſtare poſſunt, vt quæ nulla ratione nitantur, nec ex noſtris principiis ducantur, & facile ob id refelli poſſint. Scribit enim Galen. vnum eſſe humorem, quo caro & adeps conſtant, (quaſi non referat materiam carnis & adipis diſtinguere): & eum differre ſtatuit ab eo, quo conſtat ſolida ſimilarium partium ſubſtantia: nec interim docet, quis ſit humor ille, quo conſtat hęc ſubſtantia: docẽdum quoque erat, an vnicum, vel plures velit eſſe humores in partibus ſolidis, vt ponit duplicem eſſe in illis ſubſtantiam, fibroſam vnam, carnoſam aliam: & an velit carnoſam hanc eundem habere humorem vel diuerſum ab alia, vel ab eo humore, ex quo dixit carnem & adipem conſtitui. Præterea ſi omnia, (vt diximus) eo authore conſtant ex ſolis quatuor elementis inter ſe miſtis, quomodo poſſunt fieri tot ſeparati & diuerſi humores, tantopere inter ſe diſcrepãtes, ita vt vnus omnia, alius verò nihil pati ſit aptum. At verò quid oportebat ponere humorem vnum qui contineatur roris modo in ſingulis partibus: alium verò in exiguis venis alium in ſpatiis inanibus natura inter ſe diuerſos: cum hæc ſolum oſtendant progreſſum quendam, qui fit, cum à maioribus venis ſanguis accedit ad nutritionem ſingularũ partium. Nam ſicut in paruis venis humorẽ vnum ponit, cur alium non ponit in maioribus, ſi illum putat ab hoc differre, & curationẽ fortè mutare. Nam vt ille, qui roris modo ſparſus eſt, reſtitui non poteſt ſine nutritione, ita nec alius etiam, qui in aliis venis continetur. Quid aliud ergo oportebat dicere, quàm vnum eſſe humorem, qui non eſt inſitus membris, ſed à venis ſpargitur, & progrediendo, paulo minus, vel plus craſſeſcit, & accidere vt cum primum in partes inciderit, & leuem alterationem acceperit à calore partium, roris modo inſpiſſetur: poſtea

vero glutinis crassitiem: deinde si velit, aliud acquirat. Quo preterea indicio deprehendit, continuo inter spatia inania contineri quendam humorem. An ille dolorem non faciet, vel forte etiam putredini non erit obnoxius. Sed quomodo differet hic ab alio, quem roris modo sparsum statuit, si partes ab eo alibi: hic vero ab hoc nutrimentum sumere scribit. Et qua ratione id fieri potest, si hic solum in spacijs inanibus continetur: nutrimentum enim in omnia loca spargi necesse est. Adhæc cum dicit humorem, qui in solida parte continetur, restitui non posse, si forte consumptus fuerit, explicare debebat, cur id potius humori huic, quam alijs contingat. Quod si in omnes partes humor, qui roris modo spargitur, pariter accedit, & ille est, qui insitum humorem restituit, cur eodem modo humor partis solidæ, vt carnosæ, reparari non poterit. Hæ & similes difficultates hunc authorem, & alios sequuntur, qui ab initio non animaduerterunt non vnicam esse in nobis compositionem ex elementis, velut ille passim cõmemorat ex calido, frigido, humido, & sicco eodem. Nam, vt antea ostendimus, duplex in nobis est humor, longe natura diuersus,

Quæ partes in nobis humectari possint aut non disputatio.

Nam vnus est humor planè elementaris, quo partes terrenæ inter se glutinantur, & constant, vt corpora composita ex elementis: quæ compositio non solum solidis partibus, sed carni etiam subijcitur: & ea, posteaquam ad summum incrementum peruenit, nec augetur, nec minuitur, nec pati potest in nobis dissolutionem. Id ergo, quod est solidum in singulis partibus, idest firmum & stabile, per vniuersam vitam, & quod etiam post mortem relinquitur, ex ea compositione sumitur. Alius vero est humor proprius viuentibus, caloris viuentium proprium subiectum, & pabulum: qui etiam in singulis partibus corporis cum alio exactè est mixtus, & continuo patitur sui dissolutionem à calore, & restaurationem ex nutrimento, qui & si vsque ad certum tempus in nobis augetur, vt ostendit corporis incrementum, tamen tandem pœnitus deficit, & ad il-

Dubitationes istas soluit ex dupli compositione nostri corporis.

lius diminutionem, & integram consumptionem calor illius minuitur, & pœnitus marcescit. Ac pro quantitate diminutionis huius humoris, febres hecticæ poni debent in prima, secunda, & tertia specie, non pro diuersitate humorum, vt Gal. facit: qui in vna humorem roridum, in alia alium consumi scribit, alio intacto: quasi, vt diximus, febris, quæ omnem viuentis substantiam inuadit omnem humorem viuentis pariter non absumat. Nostra autem opinio tanto probabilior est Galeni opinione, quanto magis nititur suis principijs, & omnia absurda euitat. Nam cur hectica primæ speciei facile sanari possit, ratio in promptu est, quod parum nostri humoris sit consumptum ita, vt in eo, qui superest extincto febrili, calor, qui proprius nobis est, vegetus resideat, atque ita ex nutrimento restituere possit, quod est consumptum. Maior vero in hectica secundæ speciei est difficultas. Maxima autem in tertia, quę nobis subijcit ferè integram pinguis & proprij nostri humoris consumptionem, ex quo calor consurgere non potest, vt spiritus gignat, & materiam suppeditet influenti calori, atque ita ex communi coniunctione nutritio perfici possit, quæ tantam consumptionē restituat. Sed hæc ex precedentibus patent. Quod vero obiter solum attigimus, paulo diligentius hic prosequamur. Illud autem est, cur humor hic noster, si non augeri, saltem perpetuo foueri & conseruari non possit. Cur etiā siccior & deterior semper reponatur, etiam si augeatur illius substantia, vt apparet in illis, qui adhuc crescunt sicciores tamen semper redduntur, Sunt porro huius rei rationes hæ. Primum quod humor, qui ex primis nostris principijs præsertim ex semine nobis est insitus per multas concoctiones est elaboratus, in ventriculo, hepate, habitu corporis, & in testibus: qui vero ex nutritione additur humor, ea elaboratione priuatur, quæ in testibus perficitur: quare ex concoctionum numero, nequit ille prorsus esse similis ei, qui insitus est, & postea dissoluitur. Præterea alia sumitur ratio ex qualitate caloris. Nam cum humor illi subiectus ab initio

Cur humor viuentibus proprius perpetuo conseruari non possit.

esset aereus, & oleosus, qualis erat, quę adhuc recens est ipsius seminis substantia, & ipsum calor dissipare cœperit, aliumque reponat deteriorem, redditur pariter ipse calor deterior, & acrior, & sic sicciorem humorem gignit. Quia ergo vi caloris mutatur humoris qualitas, ipsum quoque calorem veluti per circulum mutari oportet, & diuersam, deterioremque agendi vim accipere. Alia vero sumitur causa ex agendi modo ipsius caloris. Nam cum omne agens agendo repatiatur, calorem continuo retundi necesse est: vnde non mirum si ab initio, vsque ad finem deterius alimentum sibi parat, & non solum siccius, vt ab initio, sed tandem prorsus ineptum. Id, quod ætatis progressu maximè apparet: quod signum est, hoc malum in ipsa generatione cœpisse ob insitum nobis calorem, qui humorem suum perpetuo afficit. Adde quod continua semper est dissipatio, quæ fit ab insito singulis membris calore: continua autem nequit esse nutritio & restauratio: quia necesse est præcedere publicas concoctiones in ventriculo, hepate, quæ nonnisi certis temporibus fieri possunt, moraque egent. Quibus malis continuo auctis, tandem deest proprium pabulum calori viuentium, cum insitus humor sit consumptus, & ex alimento amplius reparari non possit ob rationes prædictas. Patet igitur quot sint humores in nostro corpore, & quis augeri, & minui nequeat: quis verò ad certum tempus augeatur, postea vero semper minuatur & per qualitates deterior semper euadat: quis viuentibus proprius, quis vero cadaueri etiam communis: & quod ex hoc solidæ partes, id est quod solidum & perpetuum est in partibus, fiat: ex illo vero viuant, augeantur senescant & moriantur: vnde merito radicalis à recentioribus vocatur, forte quoniam vita nostra eo, vt plantæ radice nituntur, vel quod ex nostris principiis tamquàm ex radice inceperit ille & omnia, quæ in nobis fiunt. Hæc enim & alia, quæ sunt huius tractationis, partim ex his, quæ nunc diximus, & ex superioribus patent, ad quæ Gal. sententiæ, quæ de hac re passim, scribit sunt referēdę. Sic enim

quilibet intelligere poterit quid verum, quid falſum, aut etiam confuſum, vel rectè ab eo ſcribatur.

Ventriculi indicia eius quidem qui natura ſiccior exiſtit, ſi celeriter ſitibundi fiant & paucus eis ſufficiat potus, à plurimo autem aggrauentur fluctuationibus infeſtentur, aut ſuperfluitet id quod abundat.

Abſolutis indiciis temperaturarum habitus corporis, properat ad ſigna temperaturæ earum partium, quæ nõ pendent à temperie principiorum, vt ille docet, plurimum tamen conferunt ad totius corporis, & potiſſimũ ad ipſorum principiorum temperiem conciliandam, propterea quod publicum in corpore officium exerceant, & principiis ſeruiant. Huius generis ſunt ventriculus & pulmo. Hic enim aerem extrinſecum attrahit, in ſe recipit, & cordis preparat ad refrigerium ebulliẽtis in eo ſpiritus & quę ex ea ebullitione excitantur fuliginoſa excreméta, rurſus ſuſcipit, & ea per expirationem foras emittit: atque ita immiſſione aeris frigidioris, & emiſſione fuliginoſi vaporis atque excrementi, temperatur cordis calor, & qui in eo gignitur ſpiritus: qui poſtea caloris natiui, qui ſpargitur per vniuerſum corpus eſt ſubiectum, & vehiculum. Ventriculus verò concoquit alimentum, quod ex cibo & potu aſſumitur, quo quidem & ipſe, & vniuerſum corpus poſtea alitur. Vbi enim ex eo concocto ipſe abunde eſt nutritus, quod reliquum eſt, demittit in inteſtina tanquam ſibi excrementũ: quod tamen vtile eſt hepati, & vniuerſo poſtea corpori, eo modo quo accidit (inquit Gal.) hominis excrementa ſuibus & canibus iucundiſſimum eſſe alimentum. Ex eo enim attracto ab hepatę per venas meſaraicas ex inteſtinis, per quę paulatim deuoluitur, & poſtea mutato in ſanguinem, id eſt, quatuor humores, ipſi hepati primum, & poſtea quod relinquitur,

similiter fit reliquis partibus, quæ post hepar sunt optimum alimentum, per aliam mutationem & concoctionem, quam singulæ partes præstant posteaquam ex tota ea massa quod sibi familiarius est attraxerint, & ipsum in seipsis concoxerint. Ac quoniam animal in seipso alimentum non habet, quod sufficere possit ad cõtinuam nutritionem, & propterea ab externis rebus illud repetere cogebatur, ne ex tanta rerum multitudine medicamenta, vel etiam venena pro commodo alimento ingereret, ventriculo vim indidit appetendi cibum, & potum sibi & reliquis partibus familiarem, eamque in orificio ipsius collocauit beneficio multorum neruorum, vt exquisitus in eo fiat deficientis, & proprij alimenti sensus: vocaturque huiusmodi appetitus animalis à medicis, eo quod etiam plantis non sit communis. Nam hæ, vt quæ terræ sint infixæ, paratum semper in ea alimentum obtinent: quare naturali appetitu sunt contentæ, quo etiam prædita sunt animalia: dum exhaustæ consumpto priore alimento rursus repleri, & nutriri appetunt. Ac vt duplex est alimẽti genus, cibus & potus, in quibus etiam spirituosa substantia includitur, ex quibus triplex quæ in nobis est substantia solida, humoralis, & spirituosa reficitur & nutritur: sic duplex est in eo viscere appetentia cibi & potionis: atque ea fames animalis, hęc verò sitis nuncupatur: & illa nascitur cum deest solidius nutrimentum, hæc verò cum humidius est consumptum. Consumit verò calor quidem vel solus, vel cum humore & siccitate coniunctus vtrunque: & quæ etiam vim exsiccandi habent, per se apta sunt humorem absumere: propterea sitis à calido vel sicco fieri dicitur, potẽtissima vero fit, cum hæ qualitates simul iunguntur & potentes sunt: Debilior verò fit à solis exsiccantibus, vt quæ obtusiorem penetrandi, & agendi vim habeant. Habent tamen etiam illa aliquando non exiguam vim, vt ostendit sitis, quam acerbi fructus pariunt. Quod si exiguus calor cum siccitate coniunctus est, fit quoque valida sitis, vt ostendit potus aquæ marinæ. Merito ergo qui sicciore sunt ventriculo

Famis sitis vsus, necessitas, causæ.

celeriter fiunt sitibūdi, quia in illis deficit humor, quod remedium est aduersus sitim: pauco tamen egent potu inquit Gal. quod putaret sitim in illis non fieri nisi exiguam. Quod si non egent nisi parciore potu ad sitim sedandam, & plurimum assumitur, necessario sequitur grauitas, vt in omni re, quæ superfluo onere premitur: ad aggrauationē sequitur fluctuatio, quæ nascitur cum ventriculus nequit vndique complecti, & superare potionem, quam in se continet: fluctuationes verò sequitur innatatio, quod interpres noster vocat superfluitare, nam cum fluctuat potus in ventriculo, veluti supernatat in eo, & ad os ipsum regurgitat.

Cibisque gaudent siccioribus.

Gaudere cibis, quid.

Ventriculum siccum dignosci ex eo, quod gaudeat cibis siccioribus, hic scribit: gaudere autem intelligere debemus, quod appetat tales cibos, magisque humidos & quod ab illis melius habeat, iuxta illius sententiam qua passim & paulo postea tradit temperiem secūdum naturam, sibi similia appetere, & illis conseruari: eas vero, quæ præter naturam sunt, contraria appetere, & ea esse optima illarum remedia, & meritò id fieri. Nā quæ secundum naturam sunt, illa esse nobis amica, & vtilia, quare conseruanda esse: cōseruationem autem fieri per similia. Naturam igitur, quæ sui conseruationem desiderat, non appetere nisi similia: contra verò, quæ præter naturā sunt, inimica esse, & noxia, propterea illa esse abigenda: Mutationem autem omnem fieri per contraria, & ea proinde appeti. Hæc sententia confirmata hac sola ratione, ita recepta est ab omnibus medicis, vt nihil certius apud illos esse credatur. Verum cū ego diligentius rem perpendo, video aliter sentiēdum esse, primum enim affero, quod scribit Gal. in Thrasyb. Artis partem conseruatricem differre à curatrice in quánto, non in quali: vtranque enim partem emendare vitia nostri corporis, & ad mediocritatem redigere: quod

Disputatio an ea quæ sunt secundū natura. similia: quæ vero præter naturam, contraria appetāt. Medicinæ partem conseruatiuam à curatiua non specie, sed solum per magis & minus differre.

exuperat: sed vitia, quæ emendat pars conseruatrix, esse minora illis, quę emendantur à parte curatrice: quod & experientia docet. Eundem enim calorem auctum, sed inæqualiter, temperat vtraquæ pars: eandem repletionem vacuat & euacuatum corpus replet: verum sanitatis custos leuem excessum caloris, qui scilicet adhuc est secundum naturam, nec actionibus obest, mitigat: febrilem autem calorem extinguit, qui curat: vacuat ille id, quod replet, & grauat naturam, excrementum inquam, quod ex nutritione relinquitur: hic vero quod ex alijs maioribus causis auctum est. Restaurat sanitatis custos, adhibito alimento moderato, quod à calore nostro secundum naturam dissipatum est ex corpore: qui vero medetur morbis, immoderatas euacuationes sistit suis remedijs. Itaque si conseruatio sanitatis, & curatio morborum non differunt specie, & qualitate correctionis, sed solum quantitate, non appetet natura in vno statu similia, in alio dissimilia, & contraria: Hæc enim qualitate, & specie differunt. Secundo cum conseruatio sanitatis, sit restauratio, & emãdatio alicuius vitij, vt famis, sitis, vacuationis, repletionis, necesse est, vt mutatio fiat: hæc autem per contraria: id quod apparet si quis velit discurere per omnes causas salubres. Vbi.n. corpus per insensibilem transpirationẽ est euacuatum, subsidium petimus ab eo, quod est contrarium euacuationi, nempe ab alimento, quod reponit substantiam æqualem ei, quæ dissoluta est, à singulis partibus. Si friget aliquis sanus, à calefacientibus conseruationem suæ mediocritatis petit. Eodem pacto, si vigilia siccius reddidit corpus, & debilius, non ab eo, quod habeat vim exsiccandi, petimus restaurationẽ corporis: sed à somno sibi contrario, qui humectandi vim habet. Igitur ne omnes alias causas salubres persequamur, constat ex prædictis, naturam ad emendationem suorum vitiorum appetere contrarium: illud. n. solum habet vim moderandi quod noxium est, quod autem simile est, illud ipsum intendit. Quod superius, cum de oculis ageret, aperte scribit, & cõmune esse vult

in omni temperamento cuiuſcunque partis, ſcilicet quod à ſimilibus ſuo temperamento lædatur quælibet pars, iuuetur autem moderato contrariorum vſu, id eſt, qui æqualem habeant vim ei, quod exuperat: & paſſim alibi ſolam temperatam naturam ſimilibus conſeruari, & gaudere: alias vero omnes contrariis gaudere & iuuari. Sed hoc ipſum oſtēdamus in actionibus ipſius vētriculi, de quo pręſens eſt tractatio. Fatentur omnes ſolidam, & ſiccam ſubſtantiam diſſolutam eſſe, quando ille alimentum ſolidum appetit: humidam vero deperditam eſſe, quando appetit potum. At cur ille in fame non appetit ſimilia ſuæ affectioni, nempe euacuantia, & in ſiti non appetit exſiccantia? Cum enim illi ſint ſecundum naturam & fames, & ſitis, ſi ſimilia appetuntur à naturalibus diſpoſitionibus: ratio vtique cogit, vt fames ſit appetitus euacuantium, & ſitis exſiccantium. At ſi hoc repugnat naturæ, & experientiæ, cur non erit eadem ratio in qualitatibus? Cur inquam natura non appetet qualitates, quæ aptæ natę ſunt emendare exceſſus ipſarum qualitatum, quemadmodum exceſſus factos ex ſubſtantię deperditione temperat adiunctione, & appetitu ſubſtātiæ, quæ vim habet reſtaurandi quod eſt deperditum. Addo quod ille ſibi euidenter repugnet, cum ait ſiccum vētriculum ſiticuloſum eſſe, & ſimul gaudere cibis ſiccis. Nam ſitis rei humidę eſt appetitus, ſiue in potu, ſiue in cibo vis ſit humectādi. Nōne, qui ſitiunt iuſculis, herbis humidis, & aliis cibis humectantibus, potiuſquam exſiccantibus gaudent, & illos appetunt. Quis idem in ſeipſo non agnoſcit? Quis enim poſt moderatam ſibi exercitationem, in qua calor auctus eſt moderatè, ad ſanitatis conſeruationem in vniuerſo corpore, & in ventriculo, appetet potionem calidam? Quis ęſtate non appetit frigida extrinſecus, & intrinſecus, atque hyeme calida? An qui hepate ſunt calidiore, & manus propterea habent calidiores, non gaudent potius contactu aquæ frigidæ, quàm calidæ? Itaque ſi partes omnes eandem habent appetentiam, vt emēdent ſua vitia:

eadem erit ratio de appetentia ventriculi, quæ est de aliis partibus, propterea si externæ partes, quæ aliquem habent excessum, gaudent contrariis, idem de ventriculo, & internis partibus sentiendum. Addo quod principia sua in hac re non seruet: Nam cum hic dicat, siccum ventriculum gaudere cibo sicco, & calidum calido, & frigido non lædi, postea scribit frigidum ventriculum malè coquere cibos frigidos, & ex illis ructus acidos excitare. Præterea scribit pulmonem frigidum euidenter lædi ab aere frigido, iuuari autem à calido. At quomodo potest gaudere pars aliqua eo, à quo offenditur? & cur calida pars melius debet concoquęre calida, quàm frigida alimenta frigida? Addo quod scribit calidam ventris temperiem, ab iis quæ extrinsecus calefaciunt lædi, & frigidam à frigidis: Nam si ea, quæ secundum naturam sunt, propterea appetunt similia, quia sui conseruationem postulant, vna, & eadem debet esse ratio eorum, quæ habent vim conseruandi, siue illa intrinseca sint, siue extrinseca: cum eadem sit partis natura, quæ similem conseruationem postulat: omitto quod in intrinsecis non etiam seruat eandem rationem. Nam ventriculum ait gaudere cibis similibus suæ temperaturæ: pulmonem vero ait offendi ab aere inspirato sibi simili. Appetet ergo ventriculus, qui excessum habet siccitatis aliquem, humectantia: Alioqui cur potum appetere dicit ipsum: Appetimus enim ea, quibus caremus, non ea, quæ in nobis iam sunt, cum excessu: quod appetentiæ ratio, & experientia in rebus omnibus, quę appetimus docet: Mirum ergo esset, si in reliquis omnibus appetimus, quæ nobis desunt: In sola vero appetentia ventriculi appetamus eas qualitates, quæ in eo redūdant. Quod si etiam diligentius expendamus, quæ dicuntur de conseruatione per similia, inueniemus profecto verius esse, quod nos putamus: Nam ventriculus, in quo siccitas, vel qualitas alia exuperat, est qui appetit sui conseruationem, & non est ea qualitas, quæ in eo exuperat: At ventriculus sui conseruationem postulat, quando mediocritatem affectat, cum qua perfectio consistit.

consistit: At si appetat similia, excessum, atque corruptionem desiderat: contra verò ex contrariis mediocritatem, & perfectionem assequitur, quam natura, quantum fieri potest, quærit. Explodamus ergo à nostris scholis hanc vanam opinionem, quæ nec ratione, nec experientia nec exemplis aliarum rerum nititur.

Humidioris autem, si neque sitibundi fiant, & superabundans humidum facile tolerent, & cibis gaudent humidioribus.

Meritò quidem fit, vt qui sunt humidiore ventriculo, siti non infestentur: quippe cum internum habeant humorem, aut certè humidam qualitatem, quæ remedium est aduersus sitim. Verum in eo principia sua non seruat, in quo scribit huiusmodi temperiem sine molestia, largiorem potum ferre. Nam cum iam in eo ventriculo naturalis sit excessus, si alium addas, ex largiore potu, vtique mediocritatem corrumpes. Addo quod experientia hanc opinionem refellat. Nam in tempore pluuioso, & in omni alio humidarũ rerum vsu, in quo contingit ventriculum humectari, quilibet offenditur, si largius bibat. Nonne eò pertinet illud quoque quod scribit Hippo. in amphorismis, & ipsemet Gal. solam moderatam temperiem benè se habere vsu similium, alias verò à similibus offendi, & contrariis iuuari: & propterea frigidas, ac humidas temperies hieme male habere, æstate optimè. Quod si ita est, quomodo humidior temperies ventriculi potest sine molestia largiorem potum sustinere: aut si hæc hoc facit: cur paulo inferius scribit frigidam ventriculi temperiem lædi largiore vsu frigidorum, & pulmonem frigidum euidenter offendi à frigida inspiratione, & paulo antea dicebat ficciorem ventriculum pati à siti, oporteret enim à defectu humidi ipsum iuuari, si humidus ventriculus à superflua potione nõ offenditur. Hæc profectò qui expendet, inueniet nulla ratione constare, quemadmodũ

ſanè & illud, quod ſcribit, Humidum ventriculum gau dere cibis humidis. Quis enim potius non appetet acerba, & auſtera & carnes ſale conditas, quam aquoſos fructus, & olera humectantia, cum ventriculus humore ſuperfluo abundat? His enim naturalis exceſſus augetur: Illis verò temperatur, & ad mediocritatem ducitur.

Calidior vero natura ventriculus melius quidem concoquit, quàm appetat, & multo magis, quæcunque dura ſunt, & non facile alterationem ſuſcipiunt. Nam quæ facile alterantur, in ipſo corrumpuntur, gaudetque calidis potibus ac cibis, neque à frigidis vllam percipit noxam, ſi modice ipſis vtatur.

Cum in ventriculo fiat cibi & potionis appetentia animalis, & concoctio quæ ſeruit vniuerſo corpori in alimento ingeſto, merito præcipua ſigna ſumit ab ipſa appetentia & concoctione, & dicit eos, que calidiore ſunt ventriculo, melius concoquere, quam appetere. Nam concoctio fit vincente calore humorem, & eundem aſsimilante partibus concoquentibus, & ea quidem feliciſsime perficitur, quando in ipſa temperie calor & humor ſeruata inter ſe debita proportione exuperant: tunc enim & agens & patiens adſunt in ipſa tẽperie, quæ concoctioni fauent. Secundum locum obtinet temperies in qua exuperat calor, & humor cum ſicco mediocriter habet, vt in hoc caſu. Calor enim tunc potens eſt ad agendum, nec tamen propterea acris, ita vt prorſus torreat alimentum: quia tamen ad proportionem ipſi non reſpondet humor, non habet intus, à quo poſsit obtundi illius vis: quare alimenta deſiderat craſsiora & duriora. Ita enim ex actione caloris vehementioris, & renitentia materiæ mediocritatem aſſequitur concoctio. Ex quo etiam

ſequitur medicos vulgares errare, qui illud in omnibus optimum eſſe putant, ſi cibus exactè dentibus comminuatur & conteratur. Nam qui calidiore ſunt ventriculo, quæ duriora & craſſiora ſunt (inquit hoc loco Gal.) melius concoquunt. Vt enim durum, ſic craſſum difficilius vincitur. Perinde enim qui ita ſunt affecti, inter homines ſe habent, vt leones & lupi inter bruta animalia, qui vix contuſas dentibus carnes, & oſſa leuiter confracta deuorant, natura ita appetente, & præparante ad concoctionem ipſi ventriculo alimentum. Nam quæ oris partes veſtit tunica, communis eſt orificio ſtomachi. Quare mirum non eſt, ſi quod gratum eſt ori, idem etiam vtile ſit ventriculo. Porrò vt hæc temperies optime comparata eſt ad cibos duriores, & craſſiores feliciter concoquendos. Ita inquit Gal. eos qui facile alterantur, corrumpit. Sed quos intelligit facile alterari poſſe, & quid per corruptionem hanc capere debemus. Porro ſi dura & craſſa difficile alterantur, & quæ talia ſunt difficile corrumpuntur, ſequitur illa facile corrũpi, quæ mollia & aquoſa ſunt: id quod ex libris de alimentis videre licet. Nam Gale. in eo loco peponem facilius corrumpi ſcribit melopepone, & cucumere, quoniam inquit humidior eſt. Eadem ratione iubet mora & perſica inter primos cibos eſſe edenda, ne diutius retenta & commixta cum aliis cibis, celeriter corrumpantur. Et denique quæ aquoſo & excrementoſo redundant humore, ſunt quæ facile corrumpuntur. Itaque qui verentur oua exhibere febricitantibus ob ſuſpicionem corruptionis, aberrant: nihil enim eſt in ouo, ex quo bonum & plurimum nutrimentum elicitur, quod quidem obnoxium ſit corruptioni: Sed ideò non dantur oua febricitantibus, quia purum nutrimentum, & craſſiorem victum præbent corpori: illi vero medicamentoſo, & tenui victu opus habent. Quid verò ſit, quod ſcribit Gal. corrũpi alimentum: & qualisſit affectio huiuſmodi corruptio, nõ eſt facile explicare. Nã ſolet ille autor dicere, ſit corruptio alimẽti,

Omnes non debere exacte dentibus comminuere cibum.

Quæ grata ſunt ori cur iocunda ſint ventriculo.

Cibi qui facile dicantur corrumpi.

Oua cur exhibenda non ſint febricitantibus.

& aliquando exprimit huiusmodi corruptionem alienam esse, atque indicibilem vt patet in capite de moris, aliquãdo verò non exprimit corruptionis modum. Sic sanè humores ipsos corrumpi passim pronuntiat, nec tamen quid sit hæc corruptio docet. Est quidem locus, sed obscurus apud illum in commentario Aphorismi. 2. libri, in quo scribit Hippo. vbi cibus præter naturam plus ingestus est, hic morbum facit. Illic scribit multitudinem quæ est ad vires, incipere quidem posse absque corruptione, non posse tamen optimam permanere: quoniam omnino est necesse, vt secundum qualitatem transmutetur, & processu temporis corrumpatur. Subiungit eas dispositiones, corruptiones vocari, quæ tam insignem habent euersionem à naturali statu, vt non possint iterum ex naturæ concoctione ad primam humoris redire bonitatem, sicut enim (inquit) vina ex toto acida, non redeunt rursus ad vini naturam: quæ verò leuem habent aciditatem, sæpius ad pristinam naturam redire possunt. Sic si in sanguine magna est facta corruptio, non redit ille amplius ad naturalem habitum: si vero parua fuerit, vbi id quod est superfluum, fuerit euacuatum, quod residuum existit, ad suam naturam restituitur. Hæc quidem pertinent ad corruptionem, sed ex illis non patet, quid sit huiusmodi corruptio & ciborum & humorum. Ego verò nihil aliud illam puto esse, quam putredinem quandam. Nam quo modo aliter cibus & humor corrumpi potest, & in quod. Omnia enim quæ ex solis elementis compositionem habent, & non viuunt, ostendemus postea non posse aliter corrumpi naturaliter, & sine violẽtia quàm per putredinem Ad idem facit exemplum, quod adfert de vini corruptione in acetum. Fit enim acetum non aliter, quàm per certam putredinem, vt ille etiam docet. Præterea ex eo quod scribit, corruptionem emendari partim euacuatione, partim alteratione & concoctione, remedia docet putredinis. Sic enim in vndecimo meth. scribit humores, qui ex putredine febrem accendunt, corrigi. Aliquid enim necessario in illis esse,

Quid sit corrumpi alimẽtum & humores.

Corrumpi et putrescere idem.

quod iam putredinem sensit, & illud euacuandum esse, quoniam corruptum est, & propterea redire ad suam naturam non potest. Aliud vero esse dispositum, & in via ad putredinem, quod per concoctionem conseruatur. Docet & modus, quo corrumpuntur cibi, & humores. Nam cibis aquosis corruptio accidit, quoniam ex superfluo eo humore fit, vt calor non possit dominari, sed ex eius imbecillitate attolluntur, nec tamen liberè transpirant vapores: Ex prohibita verò transpiratione vt in. 3 commentario patebit, omnis putredo nascitur, quæ propterea varios gradus, variásque formas recipit, quoniam gradus etiam sunt in ea transpiratione prohibita, vnde fit vt cum leuiter prohibetur hæc transpiratio, putent medici nullam adesse putredinem: aliter tamen res habet. Nam & aer conclusus in cauernis, & acetum absque vehementi calore putrescunt, quoniam leuis quoque fit transpirationis prohibitio, quæ ad sui proportionem calorem accendit: qui ad sui etiam proportionem, corrumpit, & putrefacit. Fiunt ergo leues aliquando putredines, aliquando magnæ, & hæ solent esse variæ, & proinde indicibiles, vt apparet in perfectis gangrænis, in quibus præter maximum fœtorem, pars & humores putrefacti, varios & indicibiles colores & qualitates omnes referunt. Leues autem putredines videntur medici vocare potius corruptiones, quàm putredines. Sic enim appellamus corruptiones ciborum, in quibus obscura adhuc sunt putredinis indicia. Porro calida ventriculi temperies ex aquosis cibis plurimos vapores attollit, qui transpirare prohibiti, per aquosi humoris abundantiam, calorem accendunt: ille postea rem corrumpit, & putrefacit: sed hæc non possunt exactè hoc loco intelligi. Cæterum quod ait Gal. huiusmodi temperiem minus appetere quàm concoquere, de cibo hoc intelligendum est: nam potionem auidissimè appetit, nimirum cum calor sitim pariat. Ad ciborum vero appetitum non solum requiritur dissolutio solidioris, quæ in nobis est substantiæ, quàm calor

Putredines leues corruptiones vocari.

quidem præstat: sed etiam opus est veluti corrugatione, & constrictione ipsius ventriculi, cui frigiditas prodest, obest vero calor: argumento quod æstate languescat cibi appetentia, relaxato, & veluti dissoluto stomacho à vehementiore calore externo, qui vsque ad viscera penetrat: Acida verò, acerba, austera, frigidæ ipsius potio ad appetitum conciliandum faciunt contraria ratione, quod colligant, & veluti vniant arctius ventriculi substantiam, cum qua constrictione, & compresione, sensus & appetitus vegetiores redduntur. Illud verò quod scribit calidam hanc temperiem calidis potionibus & cibis gaudere, à frigidis vero nullam percipere noxam, nascitur ex ea falsa opinione, quod naturales intemperaturæ similia appetant. Nam nunquam quispiam efficiet, quin calor exuperans sitim adferat: huius vero remedia sunt cibi & potiones non solum potentia, sed actu refrigerentia: Quæ vero calefaciunt lædunt & obsunt. Quare contrarium dicendum est, scilicet hanc temperiem frigidis iuuari, si moderate, id est pro excessu caloris illis vtamur: calidis vero offendi, & illis rursus gaudere, illis autem contristari. Cæterum in verbo modice siue moderatè Acachias errat, cum non solum in eo iustam mensuram requirit, sed etiam sensim & paulatim vult mutationem fieri. Nam in actionibus animalibus vt studiis cuicunque propriis, tutum non est subitas facere mutationes, id quod diligenter in commentariis aphorismorum ostendimus: in naturalibus vero operationibus statim succurendum est. Nam si quis vehemẽter sitiat, non paulatim, sed affatim bibendum: quo modo docet Gal. naturam per magnos, veloces & crebros pulsus vehementem calorem temperare.

Gal. merito hic notatur.

Moderate quid & in in verbo. Achachiæ error.

Frigidus vero natura ventriculus ad appetendum quidem plurimum viget, ad concoquendum autem minime, tales præsertim cibos qui frigidi sunt, & non facile alte-

rationem suscipiunt, cito itaque in ipso acescunt, atque ideo acidis eructationibus talis ventriculus plurimum abundat, & gaudet quidem frigidis, sed ab eorum vsu immodico offenditur. Ita & ea, quę extrinsecus frigida occursant, nequit longiori tempore tolerare, quemadmodum neque calidus calida. Malæ vero temperaturæ, quæ morbi ratione ventriculum occupant hoc differunt ab his, quæ naturales existunt, quoniam contraria non autem similia appetunt, quemadmodum naturales.

An qui ventriculo sunt frigido plus aliis appetāt disputatio.

Scio nihil esse magis vulgare & tritum in ore medicorum eo, quod hoc loco scribit Gal. eos, scilicet plurimum appetere aliměti, sed minimum concoquere posse, qui frigidiore sunt ventriculo: à quibus ego dissentire cogor verissimis (ni fallor) argumentis. Aiunt enim huius opinionis autores, appetitum animalem nasci, cum ventriculi substantia dissoluitur, & ab eo fit euacuatio solidioris, qui in ipso est humoris: hanc verò euacuationem fieri à partibus externis, quæ cum caloris actione sunt vacuatæ & dissolutæ, naturali desiderio repleri additione nutrimenti cupiunt: quod cum præsens non habeāt, illud coguntur veluti sugendo trahere à venis, & illæ tandem attrahunt ab hepate: hoc verò idem sugit à ventricullo & intestinis per venas mesaraicas: ventriculus autem, cum aliam non habeat partē in corpore, à quo possit alimentum petere quo repleatur, ne ipse & vniuersum corpus contabescat alimenti defectu, à natura (vt diximus) ei inditos plurimos esse neruos quorū vi molestiā sentit, quę fit ex suctione aliarū partiū, & ita appetitus animalis nascitur, quo animal

Fames quomodo fiat.

admonetur deesse intus alimentum, dissoluique partes nisi extrinsecus succuratur. Atque in hoc quidẽ illi recte sentiunt: sic enim verus & naturalis fit appetitus. Sed cum aiunt à frigida intemperie ventriculi etiam fieri hunc appetitum eò, quod frigidi vis sit constringere, repellere, constringendo exprimere, & exprimendo vacuare ventriculum, in eo euidenter hallucinantur. Nã ventriculus, qui dicitur frigidus, actu est calidus, plusque habet in se caloris quam frigoris, cum vi caloris generantis, vt aliæ partes sit factus, & viuentium calore humoreque abundet, & viuat exerceatque viuendo officia dominantis caloris scilicet concoctiones, aliaque naturæ opero: frigidus vero dicitur eò, quod minus caloris habeat, quam conueniat temperato ventriculo. At qui ita frigidus est (vt diximus) calidus est actu, nec potest comprimere, exprimere, & euacuare. Hoc.n. actu frigidi est munus, quod externæ res frigidæ ostendunt. At si aliquis est pituitosus humor acidus, aut humor melancholicus austerus, in substantia oris ventriculi inclusus, aut ipsius tunicis adhærens, poterit ille quidem exprimere, & euacuare humorem illic contentum, & hoc modo conferre ad appetitum: quemadmodum acetum, & austeri fructus ad eundem conciliendũ prodesse sentiuntur: sed hoc nòn fit ob frigiditatem ipsius pituitæ, vel humoris melancholici: sed propter acerbitatem & aciditatem, quæ apta & nata est exprimere, quæ attingit: aut si hoc ipsum facit pituita frigiditate sua: non propterea idem facere poterit simplex qualitas frigida, insita ipsi membro, imo ipse calor, paulo debilior temperato. Nam temperata natura, fortè in compositione requirit tres gradus caloris, vnum frigiditatis in viuentibus: in frigidiore temperie erunt forte duo solum caloris gradus: dicant illi quæso, an duo caloris gradus, cum vno frigiditatis, vim habeant repellendi, exprimendi, & euacuandi à parte in qua illi sunt à natura insiti. Ac quod huiusmodi tẽperies euacuationem non efficiat, que ad appetitum conferre possit, ex eo ostendit in hoc ipso loco Galenus, cum dicit in tali

Frigidum solum actu nõ quod ex principiis nostris est insitum posse exprimere & euacuare.

ventriculo cibos accessere, & plurimas acidas eructationes excitari: hoc enim redundantis humoris sunt indicia: nolo tamen negare, si fiat euacuatio & suctio ab aliis partibus, aliquid conferre huiusmodi temperiẽ ad appetitum, verum hoc non fit (vt illi putant), quod frigiditas insita, euacuet, & exprimat humorẽ: sed quia cum ea temperie, seruatur robur ipsius vẽtriculi: quod quidem elanguescit cum nimio calore, ac ipsius substãtia laxatur, & quodammodo dissoluitur: sola ergo frigida temperies huius visceris, (vt hic tradit author) appetitum mutare non potest: quandoquidem nec ratio, nec experientia eorum opinioni fauere potest. Illud verò rectius dicitur frigidiorem ventriculum minimum valere ad concoquendum, præsertim cibos frigidos, duriores, & crassiores: requirit enim concoctio cum certa mensura caloris dominium: ac vbi agentia & patientia resistunt concoctioni, illam malè exerceri necesse est: vnde ex tali concoctione succedent cruditates cibi, aut certè debiles coctiones, in quibus & ipsi cibi accessent, & ructus acidi excitabuntur: sunt enim hæc effectus debilioris concoctionis, hi vero melius concoquent cibos suapte natura calidiores ficciores, non tamen duriores & crassiores: nam qui in agente deest ca calor, ex materia suppeditatur: atque imbecillitatis agẽtis remedium est materiæ tenuitas & mollities. At vero in eo quoque dissentire cogimur, quod scribit frigidum ventriculum gaudere cibis frigidis: nam siue per verbum gaudere intelligat appetere, siue ex eis iuuari, vtroque modo falsa est hæc sentẽtia: nam experientia docet, eos qui acidis ructibus & cruditatibus abundãt vel etiam sentiunt se refrigeratos in ventriculo, sponte appetere piper, sinapim, allium, porrum. Nam vt calida intemperies, quæ sitim adfert, frigida quibus temperetur, exigit: sic frigida, calida requirit: sed cur ille non dixit hanc temperiem à calidis etiam non offendi, sicut antea dicebat calidam à frigidorum moderato vsu nullam noxam sentire? Prætera sicut scribit hanc temperiem ab immoderato vsu frigidorum: lædi, ita debe-

Qumodo frigiditas ventriculi conferat ad appetitum.

Reprehendit quod dicitur frioidum vẽtriculum cibis frigidis gaudere.

Multa osten dit in hac opinione fieri absurda.

bat docere an à moderate refrigerantibus idem non patiatur: Inuenisset enim eandem esse rationem: quandoquidem vtrumque intemperiem fouet: res autem bene habet, cum meliorem temperiem assequitur. Sed quare quæso gaudebit frigidis, ventriculus frigidus: extrinsecus vero refrigerentia diu (vt ille ait) ferre non potest. An illum gaudere intelligit solum in vsu eorum, quæ assumuntur. Sed cur non erit eadem ratio in his, quę extrinsecus ventriculum refrigerant, postremo si ventriculus frigidis gaudet, & hæc illi sunt amica, non solum diu, sed perpetuo quando vsus exiget, erunt frigida adhibenda debita mensura. Ergo & ea que foris occursant perpetuo conuenient, si modo iustam mēsuram non excedant. Cæterum quod vltimo loco addit, & commune esse dicit omnibus intemperaturis, scilicet morbosas intemperies appetere contraria, naturales vero similia, paulo antea refellimus. Nam res appetunt sui quidem conseruationem, cum bene habent: At conseruatio non fit per ea quæ fouent, aut augent eorum vitia, sed per illa quæ temperiem & mediocritatem conciliant. Quare solum temperata natura, vt quæ perfectionem iam sit assequuta, similia appetere potest, omnes vero intemperies siue secundum naturam sint, siue præter naturam, contraria desiderant: quoniam ab his mediocrem temperiem assequuntur, quod etiam Aristoteles in libro de respiratione his verbis testatur: habituum, qui calore excellent, in frigido positi, melius seruantur: contra qui frigore, in calido. Natura enim loci, habitus, excessum ad mediocritatem reducit: nam etiam temperata, cum egeat correctione, contraria postulat: quippe cum omnis correctio fiat cum mutatione: hæc vero requirat necessario contrarietatem. Nec existimare quidem oportet veram esse Galeni sententiam eò, quod contrario exigant contraria: statum autem secundum naturam contrarium esse aut certe specie differre ab eo, quod est præter naturā. Nam nos antea ostendimus hæc differre per magis & minus, & idem esse secundū naturam, quod mediocre,

& præter naturam idem, quod immoderatum: non autem ſanitatem & morbum opponi vt naturæ opera & monſtra, quę alio modo ſecundum & præter naturam dicuntur. Igitur in ſtatu ſano & morboſo fiet eadem rerum appetentia intenſione & remiſsione duntaxat differens. Sed vt diximus hæc cum ageremus de ventriculo ſicco, abunde demonſtrauimus.

Malæ autem temperaturæ in ventriculo coniugatæ ex compoſitione ſimplicium cognoſcuntur: oportet autem eas, quæ iam ſunt dictæ, diligenter aduertere, eaſdem ab his quæ dicentur diſtinguentes. Non ſolum enim ventriculus ſitibundos, & minime ſitientes facit, & frigidi calidiue potus appetentes, ſed ea quoque viſcera quę in thorace ſunt, vt cor & pulmo, ſed qui ob horum ſitiunt caliditatem, plus inſpirant, & longius expirant, atque æſtum in thorace ſentiunt, non ſicuti qui ventriculi ratione in hypochondriis caliditatem patiuntur, & cum potauerint, non ſtatim ſedatur ſitis, & magis cum frigidum hauſerint, quàm cum calidum nimis. Refrigerat autem eoſdem, & frigidi aeris inſpiratio, quæ nihil eos iuuat, qui ventriculi ratione ſunt ſitibundi, ita & hi, qui contrario modo ſe habent, à frigida inſpiratione ſenſibilem ſentiunt affectum.

Meritò prætermittit indicia intemperaturarum compoſitarum & ex duabus qualitatibus exuperantibus, quoniam ex ſimplicibus facile compoſita elici poſſunt: præſertim quod methodũ ſuperius docuerit, quę in hac

Methodus obſeruāda in explicandis cōpoſitis intemperaturis

re eſt obſeruanda. Qui enim vult expendere quid poſſint coniunctæ qualitates efficere, debet vtramque qualitatem primum coniungere cum pari menſura: deinde cum inæquali, Ita vt par caliditas cum ſiccitate, & humiditate, & ſic frigiditas cum æquali humiditate & ſiccitate coniungatur, deinde plus vnius quàm alterius qualitatis addendum eſt, & gradus conſtituendi in eo, quod plus eſt, quantum latitudo ſanitatis patitur. Qua quidem obſeruata methodo, ſi quis intellexerit, quid ſingulæ qualitates ſuapte natura efficere poſſint, & quid præterea cum per certos gradus augentur, inueniet facile, quod in hac re quærit. Nunc verò abſolutis indiciis temperaturarum ipſius ventriculi, tranſire vult ad ſigna temperaturarum pulmonis, ſed prius quædam indicia, quæ communia ſunt ventriculo & pulmoni, docet, & quomodo illa propria fieri poſſint, oſtendit, ne vni parti tribuamus, quod ad aliam pertinet. Porrò etſi fames propria eſt paſſio ventriculi, ſitis tamen naſci poteſt etiam ex affectionibus ipſius pulmonis. Nam fames fieri non poteſt ſine euacuatione facta in ventriculo, in quo opere nihil poteſt efficere pulmo. Sitis verò non ſolum ipſius orificij ventriculi paſſio eſt, ſed etiam gulæ, linguæ, & omnium partium quæ ſunt in ore: quas pulmo alterare poteſt, dum à ſe emittit fuliginoſa excrementa à corde ſuſcepta: itaque fit vt cum cor, & pulmo calidiore ſunt natura, emittant excrementa illa calidiora, & acriora, à quibus caleſiunt, & ſiccantur oris partes, & ſitis oritur. Verum (vt inquit Galen.) dignoſcimus ſitim naſci ex calore viſcerum, quæ continentur in thorace, quòd hi inſpiratione aeris frigidi mitigentur, & ſitim augeant, cum expirant, & parum conferat ad ſitim extinguendam potus: magis verò iuuet ſola oris ablutio ex frigida aqua, ſentiantque præterea hi calorem in thorace: reliqua verò patent abſque alia interpretatione.

Et hoc maximum ſit frigidi pulmonis indicium,

vti vero frigidum inſpirantes, manifeſte dolorem ſentiunt, & frigiditatem, ita & caliditas eſt ipſis amica, ſed & pituitę excrementa cum ſcreatu & tuſſi expuunt.

Ex eo quod ſcribit frigidam inſpirationem dolorem, & noxam adferre pulmoni frigido, euertit quod paulo ante ſcripſit. Naturales inquam intemperies ſimilia appetere, & illis gaudere. Nã ſi ventriculus ſiccus appetit ſicca & illis gaudet, id eſt, benè afficitur, cur pulmo frigidus non appetet frigida, & ab illis benè afficietur. Quòd ſi calida ipſi proſunt, ſequitur alias omnes partes intemperatas, à ſimilibus offendi, & propterea illa non poſſe appetere, ſed contraria. Illud fortè mirum videbitur, quod ſcribit, pulmonem frigidum gignere, & emittere per tuſſim, & ſcreatum pituitam: quandoquidem ad huius humoris generationem requiritur frigiditas, & humiditas. An fortè putat humiditatem non deeſſe pulmoni, qui ſpongioſa moli & humida ſubſtantia conſtat. Igitur vbi nulla in humido, & ſicco ponitur intemperies, frigiditas ſemper inueniet materiam aptam ad pituitæ generationem. Verum etſi hæc pro Galen. probabiliter afferuntur, rectius tamen hoc indicium ille repoſuiſſet inter notas pulmonis frigidi, & humidi.

Notat repugnantiam euidentem.

Pulmonis autem ſiccitates, excrementis vacant, & pituita, & vocem claram efficiunt, quéadmodum humiditates obſcuram reddunt, ac raucam. Et cum vehementius, aut acutius loqui ſtuduerint, tunc intercidunt excrementa, non tamen ipſa vocis magnitudo à caliditate, ſicuti neque paruitas à frigiditate fit, ſed altera quidem Aſperę arteriæ latitudinem ſequitur, & vehementiorem efflatum.

Paruitas vero à contrariis aduenit causis. Quare neque primum, sed ex accidenti, & solas naturales temperaturas, non autem aduentitias vocis magnitudo, aut paruitas sequitur. Quoniam enim talia instrumenta temperaturæ ratione sunt facta, ad hæc autem consequitur huiusmodi vox, idcirco contingit ex voce de naturali temperatura ratiocinari. Nam & lenis vox arteriæ lenitatem consequitur, sicut, & asperitatem, lenitas igitur arteriæ moderatam sequitur temperaturam. Asperitas vero siccitatem, Asperitas enim fit ab inæqualitate duri corporis, Arteriam vero duram similarium partium, ex quibus constat siccitas. Inæqualem vero dispersæ in eisdem humiditatis defectus. Eodem modo neque acuta natura vox, sine angustia faucium, neque grauis, sine latitudine fieri potest. Angustia igitur ab insita, atque innata nascitur frigiditate, latitudo autem à caliditate. Differentiis igitur naturalium vocum hæ, quæ ex affectu aliquo fiunt, sunt proportionales, quę & ipse indicia sunt causarum, à quibus oriuntur. De quibus in libr. de voce sufficienter distinxi.

Ex temperaturis pulmonis, duas solum explicandas suscepit, frigidam, & siccam, ex quibus illis contrariæ, & postea omnes compositæ absque propria tractatione intelligi possunt. Carent autem, qui pulmone sunt ficciore, merito excrementis pituitosis, quoniam, (vt diximus) pituita non fit sine humoris abun-

dantia. Poterat etiam hic addere indicia sumpta à iuuantibus, & lædentibus, quòd scilicet ab exsiccantibus lædatur, ab humectantibus vero iuuetur. Atqui in eo maius dubium est, quod scribit, pulmonis temperiem conferre ad vocem mutandam. Quid enim habet vox commune cum substantia pulmonis? Quare vt hæc, & omnia alia, quæ hic scribit de voce, intelligi possint, operæpretium esse duco paulò diligentius, sed summatim, de hac re agere. Dicemus ergo quid sit vox, quomodo fiat, quod sint illius differentiæ, quæ materia vocis sit, quę instrumenta. Est porrò vox sonus, nō quilibet, qui in nobis fit: nam & crepitus alui, vel soni sunt, vel cum sono emittuntur, sed is solùm, qui ab aere exeunte à pulmone, & percutiente guttur nascitur. Galenus autem in octauo de vsu partium dicit vocem esse, vel aeris quandam percussionem, vel aerem ipsum percussum. At re vera vox non id est, sed ab his fit. Nam vt diximus, cum aer pecutit asperę arteriæ caput, vox fit. Differt autem à sono, tamquàm species à genere: à loquela verò, quòd hæc sit vocis species: est enim vox articulata. Quomodo verò fiat vox, postea melius intelligemus, cum illius causas nouerimus. Sunt autem vocis differentię hæ, magna, parua, acuta, grauis, aspera, lenis, rauca, clangosa: & hæ præcipuæ sunt differentiæ: Nam alta aut videtur eadem esse cum magna, & submissa cum parua, aut certè sine his non fiunt. Sunt etiam quædam voces, quæ dicuntur, tremulæ, & his contrariæ, (si benè iudico) constantes, & firmæ, quæ nascuntur ex modo, quo voces fiunt. Quòd verò ad vocis materiam pertinet, nulli dubium est, esse aerem, qui exit à pulmone: propterea vulnerato thorace, & exeunte per vulnus, eo aere, & spiritu, vox perditur, quoniam illius materia expirat. Verum non quomodocunque emissus aer à pulmone, vocem efficit. Nam cum per simplicem expirationem emittitur, vox non fit, sed cum emittitur per exsufflationem. Est autem, (vt inquit Galen. in octauo de vsu partium,) efflatio, confertim facta expiratio:

De voce tractatio.

Vox quid.

Vocis differentiæ.

Vocis materia.

ea enim ſola percutere poteſt, & ex percuſſione inſtrumenti, in qua fit vox, vocem edere. In qua re naturæ prouidentia maximè laudanda eſt, eò quòd nihil fruſtra facit. Nam cum aere nobis ſit opus ad inſpirationem, vt cordis calor temperetur, & idem poſteà exire debeat, & ſecum fuliginoſa excrementa, in corde genita educat, vt hac etiam ratione idem calor temperetur, aliquando ſimplici expiratione vtimur, cum ſcilicet ſolùm fuliginoſa excrementa expurgare volumus: aliquando verò, cum vocem emittere volumus, adhibemus exſufflationem, quæ ad ſonum edendum eſt apta, cum inciderit in proprium vocis inſtrumentum. Sunt enim hæc multa, vt inquit Galenus paſſim in libro de vſu partium, & in primo de locis affectis, & alibi vbique, larynx totus, id eſt, aſperæ arteriæ caput: tres ipſius cartilagines, & tres muſculi ipſam mouentes, nerui qui in ipſos inſeruntur, item pulmo, aſpera ipſa arteria, muſculi thoracis, ſeptum tranſuerſum, & muſculi etiam abdominis, proprium tamen, & pręcipuum vocis inſtrumentum eſt. Epiglottis, ideſt ligula, quæ gutturis foramen ſuperius tegit: hæc enim (inquit) cum moderatè aperitur, & clauditur, vocem efficit, ſi ſpiritus vehementer egreditur, interim ipſam percutit, ex percuſſione autem fit: reflexionam (vt inquit Ariſtoteles in problematis) ratio reſonnandi non niſi refractio eſt. Ad id pertinet, quod ſcribit Galenus in ſeptimo de vſu partium, non omnis (inquit) aeris percuſsio vocem poteſt efficere, ſed oportet ſymmetriam quandam eſſe ſabſtantiæ rei percutientis, ſimul & roboris, quo aliquantiſper aer reſiſtat, neque primo ſtatim impetu victus deijciatur. Huius autẽ ſimmetriam cartilago adepta eſt. Inſtrumentum enim vocis ob id cartilaginoſum eſſe oportuit, vt ictus vehementior fieri poſsit: & vox fieri non poteſt, niſi tranſitus ſit anguſtus: ita (inquit) vt ex amplo tendant ad ſtrictum, & paulatim rurſus, ex ſtrictione amplificetur id, quod efficit epiglottis ita. n. locus plurimũ aeris concipit, & ab eo vndiquaque percutitur. Eſt ergo inter præcipua inſtrumenta vocis guttur, & principaliſsimum epiglottis

Vocis inſtrumenta.

epiglottis, alia verò, quę dicuntur etiam vocis instrumenta, communia sunt, & ob remotiores causas talia dicuntur. Nam tota aspera arteria instrumentum vocis dicitur, eo quod viam præbeat angustam aeri per exsufflationem emisso, & properanti ad guttur. Musculi verò ipsius gutturis, sunt instrumenta vocis ea ratione, quod cartilagines gutturis & epiglottidem moueant. Nerui vero in eo etiam sunt genere, quia musculis mouentibus, vim transmissam à cerebro inserunt. Pulmo vocis est instrumentum, quia aerem vocis materiam in se recipit & emittit: Musculi vero thoracis exsufflationis sunt authores. Septum transuersum, & musculi abdominis faciunt ad magnam efflationem emittendam, dum vehementius comprimunt, & exprimunt pulmonem: Columella vero, & palatum, instrumenta sunt vocis, non simpliciter, sed melioris, aut deterioris. Efficiunt enim hæc veluti tintinabulum quoddam, cuius gratia vox reflectitur, & melior redditur, & quemadmodum campanæ pessime sonant suo operculo destitutæ, vel in eo perforatæ: sic qui ex morbo gallico, vel alia de causa gurgulionem amiserunt, aut perforatum habent palatum aut nares clausas, vel nimium patentes, pessimam edunt vocem. Patet igitur quid sit vox, quę sint illius differentiæ, quæ causę, & quomodo fiat. Quod si ad vocem edendum sequitur exufflatio, & instrumenta, quę illam efficiunt, recipiunt, & moderantur, sequitur vocem mutari, & differentias suas capere mutatis prædictis causis. Nam tota sublata materia, tota perit vox: media vero parte amissa, seruatur media pars vocis, vt accidit alterutro latere perforato, aut vtroque affecto. Sic vulnerato alterutro ex neruis reuersiuis, semiuocales redduntur homines, quia media pars chartilaginum, constituentium guttur, immobilis redditur. Porro vox magna tunc fit: cum multum aeris per exufflationẽ emittitur, & aspera arteria lata est, gutturque amplum: Ac conuictis omnibus inter se his causis, maxima emittitur: quid enim deesse potest, vbi multus aer exit, & ille vehemẽter mouetur, percutitq; ma-

gnum instrumētum: sic enim videmus in externis omnibus rebus magnos sonos exc tari, cum instrumenta magna sunt, & vehementer pulsantur, aeremque multū concipiunt. Propterea in eo dubium est, quod scribit magnam vocem necessario non indicare caliditatem. Nam contra id facit problema tertiū sexagesimęquintę sectionis, in quo querit Arist. Cur omnes qui naturæ sunt calidæ, magnā vocem emittere soleant. An inquit, quod multū in his aerem feruidumq; inesse necesse est. Vis enim caloris, facile ad se & spiritū trahit, & aerē, eo que amplius id agit, quo amplior est: vox autē magna tunc oritur, cum aeris multum agitatur, vt acuta cum celeriter, sic grauis cum tarde aer incitatur. Deinde nō nē docet experientia, eos qui sunt calidiore corde, inter alia temperamenta, maiorem edere vocē An etiam Gal. sententia vera est, nec aliquid habet contrariū ei, quod scribit Arist. Non enim negat Gal. eos, qui naturaliter sunt calidi, magnam vocem emittere: negat autem febricitantes, aut qui aliter aduentitio calore sunt affecti, magnam edere vocem: quoniam ex aduentitio calore non mutatur instrumēti conformatio: At sine magnitudine instrumenti, à solo calore nequit vox magna reddi: vt nonquam tintinabula parua, sonum emittent magnum, etiam si vehementer pulsentur: quasi necessario requiratur vehementia eflationis, quæ in se inducit cōfertam multi aeris emissionem, & simul organi vocalis magnitudinē. Verum in eo non videtur Gal. recte sentire, cum magnitudinem & paruitatem organorum, caliditatem & frigiditatem sequi scribit. Nam antea ostēdimus (eo etiam authore) magnitudinem partium sequi formam agentis, & materię copiā. Licebit ergo ex magna voce concludere, non ingenitam temperiem, sed instrumentorum magnitudinem. Veriora autem sunt, quæ de leui & aspera voce tradit. Nam aspera vox, non sequitur vel multitudinem aeris aut vehemētem illius motum, sed solum instrumenti asperitatē. Potest enim aspera esse, quę parua est & magna. Quare solū peti debet illius causa ab inæqualitate instrumēti: inæqualitas verò, nō semper ab asperitate nascitur, si modo ille vult,

Conciliat Galenum Aristoteli.

Magnitudinem & paruitatem organorum nō sequi temperiem.

inæqualitatem fieri ob penuriam humoris dispersi per arteriam: nam ob humoris abundantiam, inęqualiter dispersi per asperam arteriã, etiam nascitur huiusmodi inęqualitas, sicut etiam Arist. in problem. scribit, vbi docet eos qui vigilauerunt, reddere vocem asperam: quoniam inquit eorum corpus ob cruditatẽ humescit, & ab humore inęquale redditur vocis instrumẽtum. Porrò acuta vox fieri quidem non potest (inquit) nisi cum angustia instrumenti vocalis: tametsi Arist. in problematis aliam reddit causam. Fit enim (inquit) acuta vox, cum celeriter aer incitatur, & grauis vox cum tardè idem mouetur. An vtrumq; requiritur ad vocem acutam reddendam, aut potius separata causa, vocem talẽ efficit, multũ verò acutam, vtraq; simul: An etiam non requiritur ad acutam vocem, paucitas aeris, ita vt tres illius sint causę, aer paucus, celer illius motus, & arteriæ angustia, grauẽ verò contrariæ causę efficiunt, aeris multitudo, tardus illius motus, & arteriæ magnitudo. Iam verò illud rectè dictum est, sonoram siue canoram, vel claram vocem, sequi solam siccitatem instrumentorum vocalium, fuscam verò siue raucam, ab eorum humiditate nasci. Id enim docẽt res externę, quę enim durę sunt, admodum & siccę, cum pulsantur, clarũ emittunt sonum, quę vero molliores sunt, obscurum, hę enim percutienti cedunt, illæ vero renitũtur: ex maiore vero renixu clarior sonus elicitur. Reliqua vero, quę explicanda proponit Gal. patẽt. Et si quis plura intelligere velit, quę ad vocẽ pertinent, legat sectionem prędictam problematum Aristotelis.

Aspera vox quid ostẽdat.

Acutæ vocis causæ.

Vocis claræ & sonoræ causæ.

Reliquæ vero partes animalis interiores exilia habent temperaturæ indicia, tentandum tamen ea ex iuuantibus atque nocentibus agnoscere, ac præterea naturalium potentiarum operationes. Dictum vero est in tertio de naturalium accidentium causis, quod cuiusque potentiæ virtus & vitium temperatura principalis existat. Temperatu-

rarum itaque indicia explicauimus.

Videtur Galenus hactenus tradidisse signa partium, quæ euidentes suæ temperaturæ notas habere possunt: nunc verò quid in alijs faciendum sit, communi ratione docet. Reliquas autem intelligere possumus interiores partes, intestina, mesenterium, renes, vesicam vtramque, & in mulieribus vterum, & in viris virile membrum: nam de testibus antea egit. Communis autem methodus est, vt ex iuuantibus & lædentibus, indicia sumamus, & ex actionibus naturalibus singulis propriis: quæ enim partes temperatis gaudent, & iuuantur, illæ temperatæ iudicantur esse. Aliæ verò contrarij temperamenti sunt illis, à quibus iuuantur. Calidi enim temperamenti proprium est offendi à similibus, à frigidis vero melius habere. Idem est iudicium de aliis simplicibus, & compositis intemperaturis. Porrò iuuantia & lædentia intelligere debemus, non solum illa, quæ extrinsecùs nos afficiunt, sed alia omnia, quæ singulas partes quocumque modo alterare possunt. Est enim rationi consonum, ob situm & naturam propriam singularum partium aliquas à certis rebus affici posse, à quibus aliæ nequaquam possunt iuuari, aut lædi. Quod euidentissimè in vteri passionibus apparet. Quæ ex viri congressu maximè sedantur, cum alia omnia auxilia sæpe nihil, aut minimum prosint. Videndum ergo est, quid ex his quæ assumuntur, excernuntur, admouentur, & à nobis fiunt, aptum natumque sit singulas partes afficere, iuuare, & lædere, & ex illis indicia sumere. Alium ponit fontem ex operationibus naturalibus, quæ sunt attractio, retentio, concoctio, & expulsio: ex illis enim temperiē partium dignoscimus: quoniam vt Gal. passim alibi, & maxime in principio libri de nat. facul. docet, temperies causa est facultatis facultas actionis, actio operis: Quare habent se hæc inter se vt causæ & effectus. Atque in hoc probanda potius est lectio quam sequitur Acachias, quam Leoniceni interpretatio: & quæ in vltima Galen. editione ita habetur, quænam temperatu-

ra antecedat vniuscuiusq; facultatis virtutem& vitium: nisi enim in versione Leoniceni subintelligatur causa, sensus fit ininutilis, vbi scribit. Quod cuiusque potentię virtus & vitium temperatura principalis existat. Est enim temperatura principalis causa virtutis id est perfectionis & vitij cuiuscunque potentię & actionis. Reddit ergo rationem, cur dixerit ex potẽtiis, & actionibus nos iudicare posse de tẽperatura singularum partium: quoniam præcipua causa istarum rerum, est propria temperies insita singulis partibus. Nam aliæ etiam causæ sunt actionum, vt calor influens, & alia, de quibus antea egimus. Acachias verò vertit facultatis cuiusque virtutem ac vitium temperiem præire, vt causa pręcedit suos effectus, ac mutua consequentia sese inferunt: sed quid est, quod hic scribit se docuisse in libris de symptomatum causis, hoc est, quod etsi tẽperies omnis, omnes actiones edit, tamen singulæ intemperaturæ ad certas quasdã actiones sunt aptiores. Nam calida & humida inter alias omnes fœlicissimè concoquit, difficilius autem retinet: id quod optimè facit calida & sicca, quæ ad expulsionẽ quoque & attractionem pariter est idonea: sed hęc in fine libri vltimi de causis symptomatũ diligentius explicata à Gal. legi possunt. Igitur ex eo, quod partes singulæ prædictæ melius aut deterius attrahũt, retinent, concoquunt, alimentum, & excremẽta expellunt, intelligemus quænam præualeat, in illis temperies. Idem etiam ostendent excremẽta ipsa, quæ à singulis partibus emittuntur. Nam qualitates, quæ in illis apparent, & copia, & inopia, ostendunt quales sint actiones, potẽtiæ, & ipsa temperamenta. Sed dicet fortè quispiam præter quattuor prædictas actiones addendas fuisse alias, quæ propriæ sunt certis partibus. Nam vterus suos motus habet voluntarios & inuoluntarios. Nam mulieres, si volunt, strictius constringunt, & motus habet voluntarios& inuoluntarios. Nam mulieres, si volunt, strictius constringunt, & auidius sugunt viri pudendum: quod sæpe dubitaui à quanã facultate hoc fieret, cum nostri authores voluntarium omnem motum dicant fieri per masculos.

Motus vteri quomodo fiet.

An excipere debemus vterum, qui ſurſum deorſum, ad latera, ante, retro, variè mouetur, & hoc modo miſeras mulieres torquet, dum ille ſuauiſſimũ ſibi pabulum ex viri coniunctione errabundus quęrit: an etiam dicendũ quod nõnulli anatomici memoriæ prodiderũt, in vtero muſculoſas quaſdam eſſe fibras. Sed vt ad dubitationem reſpondeamus, proprij hi motus ſingularũ partium non ſequuntur temperiem, ſed ſtructurã, & conueniunt partibus, quatenus ſunt inſtrumenta corporis. Sic enim veſica contrahit ſe circa vrinam, cum eam vult retinere, & fundus illius deſcendit, cum excretioni illa incũbit. Atque etiam inteſtina, non vt ſimilares partes propellunt excrementa ex concoctione vẽtriculi genita, ſed vt partes ſunt organicę: Nam cum in eo officio vtantur fibris, oſtendunt illud non eſſe munus ſimilarium partium: hę enim non requirũt fibrarum miniſterium aliquod alioqui omnes ſimilares partes huiuſmodi fibras exigerẽt.

Circa magnitudinem vero, vel formationem, vel numerum, vel ſitum quæcumque quidem ſenſibus ſubiiciuntur errata, cognitu facillima ſunt, quæ autem ſenſu percipi nequeunt, quędam cognitionem habent difficilem, quædam vero facilem. Capitis igitur magnitudo, ac figura & cerebri ſimul in propatulo ſunt. Et de his antea, diximus, ſic & quæ thoracis ſunt, & quæcumque ad ſcapulas & humeros, vel brachia, vel cubitos, vel extremas manus, vel coxendices vel femora, vel tibias, vel pedes attinent, non eſt difficile cognoſcere ſiue ſecundum formationem, ſiue ſecundum magnitudinem, ex his aliquid non recte ſe habet, ſiue ſecundum numerum, vel partium, ex quibus conſtant com-

posituram singularum, etiam operationis detrimenta facile patent, quæ autem intra corpus sunt, non omnia possunt agnosci.

Posteaquam Gal. explicauit signa intemperaturarum singularum partiũ, aggreditur methodum, quam dicit obseruandam esse in vitiis partium instrumentariarum dignoscendis. Vel enim (inquit) partes instrumentariæ sensibus patent, aut intus sunt reconditę: illæ arte opus non habent, vt vitia sua patefaciant: quippe cum omnes suis sensibus huiusmodi errores dignoscãt: hę vero, quę reconditę sunt, in duplici se habent differẽtia. Nam quę tumorem extrinsecus ostendere possunt vt ventriculus, vesica, vel pondus possunt sentire, cum obstruuntur, vt hepar, lien, satis euidentes habent suę conformationis notas. Alię vero obscuriora habent indicia, tentandum tamẽ est ex actionibus, & officiis propriis: & situ, & deni que ex eo modo, quem tradet inferius, vbi partiũ egrotantium signa explicabit, inuenire quod hic quęrimus. Nam idem sunt signorum fontes partium quę vitia aliqua habent intra sanitatis latitudinem, cum his, quę patefaciant membra ęgrotantia.

Cuiusdam enim ventriculum adeo paruum, ac rotundum, ac pronum secundum hypochondria situm aspexi habentem, vt manifeste ex circumscriptione propria & videntibus, & tangentibus appareret.

Quod hic scribit ita patet, vt interpretatione non egeat: ex hoc autem vitio necesse est hominem lędi, sed leuiter, eò, quod tantam cibi copiam forte assumere non possit, quantum postulat totius corporis nutritio: forte etiam aliquo modo etiam lęditur respiratio, ob prominentem ventriculi situm, ex quo diaphragma comprimitur.

Sic & cuiuſdam veſicam cõtingit intueri ita expoſitam ac paruam, vt ſi quando vrinam tardius excerneret, tumor quidam circumſcriptus manifeſte cerneretur, non tamen aliud ex interioribus quidquam mihi vnquam manifeſtum præbuit indicium. Tentare autem oportet, quam maxime fieri poteſt, virtutem ipſorum ac vitium, etſi non certiſſima ſcientia, artificioſa ſaltem coniectura comprehẽdere, veluti exempli gratia in hepate.

Quæ hic dicuntur de veſica, non egent expoſitione, vt quæ per ſe pateant, & iuſtum eſt credere hiſtoriam narranti.

Vidi enim aliquos & quidem quàm plures, quibus venæ erant anguſtæ & totum corpus colore priuatum, quod ſi pluſculum cibi aſſumpſiſſent, qui pręſertim flatibus excitandis aptus eſſet, & craſſus, ac tenax nonnulli quidem veluti pondus quoddam inſidens, atque ſuſpenſum in profundo dextræ hypochondriorum partis ſentiebant, nonnulli vero cum quadam tenſione dolorem ſentiẽtes, in his quidem veriſimile eſt hepar eſſe paruum, atque anguſtos meatus habere.

Caſum hic deſcribit, ex quo colligit nos credere debere, hepar illis eſſe paruum, atque anguſtos meatus habere, quibus ſimilia accidentia adfuerint. Ait autem eos ita in hepate eſſe affectos, quibus venæ apparent anguſtæ, & corpus colore eſt priuatum, quique ex copioſio-

re cibo præsertim flatuoso, crasso & viscido, sentiunt pondus quoddam & veluti suspensionem sub hypochondrio dextro, vel dolorem tensiuum: quæ quidem paulo diligentius sunt perpendenda. Nam quod hæc sint symptomata exiguarum venarum hæpatis, rationi consonum esse puto: quod vero etiã hepar paruũ ostendant, nihil est, quod nos fateri cogat. Nam (vt antea ostendimus) venarum cõformatio & magnitudo nequaquam sequuntur hepatis naturam, si modo, (vt ille statuit in libro de formatione fœtus) venæ ex diuersa materia, & prius quàm hepar sunt factæ. Qui verò venas corporis angustas habent, easdẽ quoque in hepate paruas habeant, necesse est: quoniam ab eodem agente, qui eandem formam singulis venis ad proportionem indidit, & ex eadem materia omnes sunt factæ, nec mirum quidem est eos, qui ita afficiũtur, obstructionibus, quas pariunt cibi prædicti, obnoxios esse. Ex obstructione autem pro diuersitate materiæ, diuersa nascuntur symptomata. Nam si cibi in flatum vertuntur, tensio sequitur, & ex tensione dolor quidã tensiuus: si verò alimentum ob crassitiem & lentorem, obstruit, ob grauitatem materiæ, pondus quoddam insidere videtur: ex pondere vero cogitur hepar tendere ligamenta, quibus cum aliis partibus adnectitur: ex hac autem tensione ipsum veluti suspensum videtur esse. Quod si in locis obstructis sit flatus copia, & materia, crassa, & viscida, miscentur pariter symptomata, quæ separatas causas committantur. Porrò confert ad generationem flatus, non solum alimenti ipsius natura, sed etiam imbecillior calor ipsius hepatis. Solent autem obstructiones in hepate maxime oriri, cum ex venis diuisis per sima hepatis, transitus sit ad eas, quæ gibbam partem occupant. Illic enim exigui sunt in hepate meatus, facti ex ipsis tunicis venarum, adeò vt sæpe dubitet Galenus an orificia earum venarum, quæ ex caua & porta oriuntur, inter se committantur, & mutuo se se excipiant: an potius occulti quidam fiant meatus, qui per varios anfractus, tandem viam præbeant, ascendenti & descendenti

ab hepate alimento & humori. Cæterum cur velit corpus colore priuatum esse in hoc affectu, non satis patet. Mihi autem videtur hoc fieri, vel quod paucum sanguinem gignat, huiusmodi hepatis constitutio, vel (pituitosum, vel quod probabilius puto) quia fere accidit, vt qui huic affectioni sunt obnoxij, nõ bene expurgentur à bile flaua. Nã obstructio etiam cõmunicatur meatui, per quẽ bilis flaua attrahitur, & expurgatur. Atque de hoc quidẽ casu, ego nõ solũ ratiocinari possum ex eo, quod ratio ipsa probare potest, sed ex eo, quod ex perientia ipsa cõfirmat. Nã vt nullis aliis malis sum obnoxius, ita his, quæ hic refert Gal. frequentissime laborare soleo, præsertim cum ob studia & alias animi occupationes, corpus exercere non possum, & accenso calore dissipare flatus & concoctionem perficere.

Alterum vidi cuius totus habitus pituitam prę se ferebat, quotidie tamen bilem pallidam euomebat. Censui igitur inspicienda alui excrementa, in quibus minimum bilis apparebat. Quare coniectura quadam comprehendi eum meatum, qui biliosum egurgitat humorem, non minimam eiusdem partem ad imum ventriculi locum quem Gręci pyloron id est, ostiarium vocant, effundere vt in quibusdam apparet animalibus, ex quibus id constat, quod plurimum ad eorum, quę latent sensum, confert cognitionem, ea, quę ex sectionis inspectione habetur peritia, & operationum . atque vtilitatum inuentio. Quicunque igitur facultatem dignoscendi huiusmodi corpora, quę ita lapsa sunt, consequi cupit, oportet ipsum in sectionibus,

ac in operationum, atque vtilitatum inuentionibus exerceri, ſcripſimus vero de omnibus ſeorſum in tractatibus aliis, de quibus in fine libri omnino propoſuimus, facere mentionem, vt diſcendi cupidi intelligant, quęcunque diſcere optauerint, ex quonam poſsint haurire tractatum. Sed tamen de his ſatis.

Refert alium caſum de homine, qui habitu erat pituitoſo, & bilem quotidie euomebat, habebatque alui excrementa non ſatis tincta bile, vt hominum natura conſueuit: ex his ſymptomatis colligit naturæ errorem in numero partium. De quo etiam ſcribit in libro 2. de temperamentis cap. 7. vbi ait meatum, qui bilem tranſmiſſam à folliculo felis, hepati ſubiecto, ad inteſtina, aliquibus vnicum eſſe, immò ferè omnibus: In paucis verò ob errorem naturæ duplicem eſſe factum, ita vt maior in ecphyſim ventriculi id eſt in primam inteſtini partem, quæ à fundo ventriculi enaſcitur, inſeratur, minor vero in fundum ventriculi paulo ſupra pyloron immittatur: accideréque aliquãdo vt ſuperior pars maior, inferior vero minor ſit, & tunc eos, qui ita ſunt affecti, quotidie multum bilis euomere ante cibum, & niſi id faciant, lædi. Duplicem quoque hunc meatum in quadrupedibus animalibus pariter reperiri, idque ex diſſectionibus eſſe compertum. Ego hiſtoriam quidem admitto, cuius ſimilem vidi, ſed nõ puto bilem eam excerni, quod natura duos eos meatus fecerit vnquam in hominibus, ita vt vnus in ventriculum, alius vero in inteſtina inſeratur. Quod ſi ille ex anatome referiet ſe hoc didiciſſe, crederemus vtique narranti hiſtoriam: at ex coniectura, quam facit, fingere non debemus naturę errores. Docet ille quidem huiuſmodi bilem in ventriculo non gigni: non tamen propterea efficit, quod vult

Cauſam huius caſus, nõ recipit ſed aliam probabiliorem adfert.

ſequi neceſſario, vt vnus meatus ſit factus, qui bilem euomat in ventriculum. Nam vt bilioſi vomitus ſæpe homines liberant à febribus bilioſis, & multis aliis malis, qui in venis, & hepate conſiſtunt, non quod noxius hic humor per nouum hunc meatum ad ventriculum tranſmittatur: ſed quod per venas, quæ ab hepate feruntur in ventriculum natura ſe ſe exoneret: Ita par eſt, vt credamus, idem contingere illis, qui, vel quotidie, vel ſæpius bilem per os reiiciunt. Nam vt quidam, non niſi per ſudorem, alij vero non niſi per vrinam, alij ſolum per alui fluxum ſolent ſe à noxiis humoribus expurgare, ob naturalem conſtitutionem, quæ apta eſt ad certas quaſdam excretiones: ad alias verò inepta: ſic accidit, vt quidam ad vomitum ſint faciles, eo quod per venas inſertas ventriculo, potiuſquam per alias læſæ partes ſe ſe exonerent, & ventriculus fortè ob naturalem debilitatem facilius, quàm inteſtina, recipiat: Eſt autem ratio ni conſonum, cauſas eorum, quæ in nobis fiunt, ducere ex naturali conſtitutione, potius quàm ex noſtris figmentis, & naturæ erroribus. Quod ſi oſtendere poſſet Galenus, in quadrupedibus animalibus duplices hos meatus cõſultò, vel ob errorem factos, probabilior fortè illius eſſet in nobis coniectura: ſed ex frequẽtiſſimis, & propemodum aſſiduis ſectionibus, boum, vitulorum, veruecum, ouium, caprarum, leporum, ceruorũ & aliorum huius generis animalium, nihil tale audio obſeruatum. Acachias hos meatus dicit reperiri in accipitre miluo, & quadrupedibus, quæ crudis carnibus veſcuntur: ea enim ampliore calore egere ad concoctionem, & hunc à fluxu humoris calidiſſimi comparari: cuius opinionem refello primum quod lupi, & vulpes, non eo modo facti ex anatome deprehendantur. Deinde quod Ariſt. in lib. de animalibus nihil tale tradat. Illud etiam animaduerſione dignum eſt, quod ſcribit de hoc caſu, in lib. 2. de temperamentis, vbi volens probare bilem, quæ ab his hominibus euomitur, ab hepate tranſmitti, negat eam gigni poſſe in ventriculo, quoniam ea, quæ illic fit, porracea eſt: quę verò eſt pallida, ab hepate mit

titur. Nam porraceam etiã in hepate, & venis procreari, docent vomitus copiosissimi huius humoris, qui minimo temporis spatio sæpe homines perimunt. Neque enim tanta huius materiæ copia diu latere, contineri, & regigni potest, temporis momento in ventriculo præsertim in victu tenui, aut etiam in ipsa media quæ adhibetur in morbis. Sed quicquid emittitur, paulatim in venis fuit aceruatum, & ab illis affatim expulsum in vẽtriculum. Atque hęc satis de casu proposito. Rectius vero illud ab eo conscribitur, coniectura artificiosa sæpe vtendum esse in dignoscẽdis causis, & affectibus, & locis affectis. Nam semper certa non habemus indicia, ex quibus colligere possimus, quod quærimus. Quare tunc ad coniecturam confugiendum est, quæ, vt alio loco ex eo authore ostendi, cognitio quædam est media inter perfectam ignorantiam, & certam cognitionem. In qua re, qui ingenio valent, alios superant, & coniecturas efficiunt meliores, & arti nostræ maximè vtiles: propterea tales cõiecturas artificiosas vocare solet Galenus, quoniam ex his, quæ in arte sunt, nascũtur. Qui enim ex dissectionibus, & ex medicinæ præceptis nouerit singularum partium temperiem, magnitudinẽ, conformationem, numerum, situm, connexionem singularum partiũ, & qualitates omnes, quæ in ipsis sunt, & præterea actiones omnes, & vsus, & opera omnia, quę ex actionibus prodeunt, is profecto ratiocinari poterit, & ex effectibus, causas suas, & ex causis effectibus inferre ex quibus simul colligit, quid intus, aut foris prodesse, aut obesse valeat. Quis præterea sit locus affectus, qualesque ipsi affectus, & quæ causæ, & quis humor, vel aliud singulas partes afficere possit. Quæ omnia hoc loco non sunt patefacienda, sed singula suis locis. Sic enim clarior, & artificiosior reddetur docendi ratio. Si quis tamen horum exempla quærit, legendo primum lib. Gal. de locis affectis inueniet quod cupit.

Bilem porraceam etiã in hepate gigni.

Coniectura artificiosa ex quibus fiat.

Quæcunque vero vt nunc insalubria sunt, hoc est quæ iam ægritudinem patiuntur, digno-

ſcere, & hęc ipſa oportet, quę quidem ſubiiciuntur ſenſui, ex eorum, quę ipſis inſunt, ſecundum naturam permutationes in magnitudine, colore, figura, & numero, & ſitu, & ea, quę eſt, ſecundum duritiem, & mollitiem, & frigiditatem & caliditatem differentia. Quę autem viſum effugiunt, vt ſummatim dicam, ex operationum lęſionibus, aut his, quę excernuntur, aut doloribus, aut tumoribus pręter naturam, aut horum quibuſdam, vel omnibus.

In principio huius operis propoſuit Galenus ſe velle tractare de ſalubribus, inſalubribus, & neutris, corporibus, ſignis, & cauſis: quo loco nos admonuimus in diffinitione medicinæ intelligenda eſſe ſalubria, inſalubria, neutra: id eſt, ſana, ægra, & media inter hæc. Id quod ipſa tractatio oſtendit, & præſertim hic locus, vbi de cognitione corporum ægrotantium agit: cum hactenus de corporibus tractauerit, quæ ſunt ſalubria, inſalubria, & neutra in latitudine ſanitatis. Verum in hoc Galenus principia poſita non ſeruat, vti id quoque antea oſtendimus. Nam vt omnia ſalubria, & neutra, in latitudine ſanitatis ponebat, comprehendebatque illa, quæ & ſimpliciter, & vt nunc talia dicuntur: ſic inſalubria vt nunc, debeant contineri in latitudine ſanitatis, non minus, quàm ſimpliciter inſalubria. Debebat ergo ita in hoc loco dicere, quæcunq; inſalubria ſunt, in eo ſignificatu, in quo ægra intelligimus, dignoſcere & hæc ipſa oportet. Sed videamus, quam methodum proponat in dignoſcendis corporibus ægrotantibus. Duplex, inquit, eſt ratio. Si enim partes, quæ ægrotant, ſenſibus ſubiiciantur, earum affectiones ſenſibus depre

Gal. notatur quod ſua principia non ſeruet.

hendemus: quod si reconditæ partes sint, dignotionem sumemus ex operationum læsionibus, ab his, quę excernuntur, ex doloribus, tumoribus præter naturam separatim, vel quibusdam, ex his aut ex omnibus inter se cõiunctis. In qua quidem re (vt patet,) recedit à methodo, quam ab initio huius secundi commenrarij proposui. Nam corpora salubria, & primum optimã constitutionem dicebat dignosci ab his, quæ secundum essentiam insunt in corporibus, & ab his, quæ necessario essentiã sequuntur. Cur ergo oppositorum eadem sit ratio, Cur aliam hic inuehit rationem cognoscendi corpora ægrotantia. Præterea partes expositas sensibus ægrotare deprehendimus ex actionibus læsis ex doloribus, & humoribus, qui in illis apparent: sic enim manum, aut pedem morbo laborare intelligimus. Quare indicia, quæ propria ponit partibus occultis, etiam manifestis competunt: Adde quod causę iuuantes, & ledentes, plurimã vim habent ad dignoscenda loca affecta: quippe cum nonnulla inter ea, quæ assumuntur, apta & nata sint, vel solum, vel maxime afficere certas partes, aliis intactis, vt cantarides, potissimum partes ad vrinam destinatas exulcerant, de quo fonte signorum hic nullam mentionem facit. Itaque pręstat prædictos quatuor signornm fontes, à quibus omnia indicia sumi diximus perpetuo retinere: Sic enim eadem & certa docendi ratio seruatur. Ac ex his, quæ secundum essentiam in corporibus insunt præter naturam mutatis, corpora ęgrotare cognoscemus: Sic enim hominem laborare febre deprehendimus, si tactu calorem præter naturam corpus occupare sentimus: tunc enim violata est essentia similiarium partium. Quòd si insigne sit vitium in conformatione, vel magnitudine, vel numero, vel compositione, instrumenta corporis dicimus morbo affecta: quia illorum essentia est labefactata. Præbet etiam suas notas fons signorum, qui sumitur ab his, quæ sequuntur essentiam, in quo continentur omnes qualitates, quæ à primis

Methodus cognoscendi corpora ægrotantia.

nascuntur, nec non actiones singularum partium naturales, vitales, & animales, & quæ in ipsis fiunt actionibus, symptomata dolor, voluptas, vel quæ actiones ipsas sequuntur, vt vigilia, & somnus, Sequitur enim vigilia, cum actiones exercentur animales: cum vero illę cessant, somnus oritur, Ad hunc fontem etiam pertinẽt excrementa & alia opera, quæ ex malis actionibus proueniunt vt generatio lapidis, lumbricorum, carnis spõgiosæ in vlceribus, & alia huiusmodi: quæ cum in corpore fiunt illud, aut certe eam partem, in qua hæc fiunt ægrotare ostendunt. At pręcipui quidem sunt hi fontes: non tamen contemnendus est tertius, qui causas omnes continet. Sic enim dicimus hominem morbo laborare. & eo quidem maligno, si forte venenosũ quidpiam assumpserit, ductis indiciis à causis gignentibus morbos. Sic Galenus in libro de differentiis febrium, iudicat hominem diaria febre laborare, si à causis procatarcticis febrem contraxit. Ad idem genus pertinent indicia, quæ ab Astris, & parentum morbis sumũtur. Si enim quis forte dolore in lumbis torqueatur, & ignoremus adhuc, quæ pars in eo sit affecta, & à qua causa, ille autem ex patre calculoso originem duxerit, certo ferè prædicere possumus iu rene calculum esse, eo quod hæreditarius soleat esse huiusmodi affectus. Eadem ratione, si quis natus sit syderibus male fauentibus renibus, certior reddetur coniectura ducta, ex remotioribus causis. Non desunt in signis præbendis causæ, quæ iuuant, aut lædunt morbosas dispositiones. Eos enim ęgrotare agnoscimus, quibus prosunt illa, quibus vti solemus solum in aduersa valitudine: obsũt vero ea, quibus prospera conseruatur: Illa sunt, sanguinis missio, purgatio & insigniter alterantia. In alio vero genere continẽtur, purus victus, qui ægrotantibus conuenire nõ solet. Sic sane eos, qui vehementi ęstiuo calore gaudent, frigido morbo teneri credere debemus: quandoquidem nullus qui reuera sanus sit, tantum excessum expetat ad naturalia vitia emendanda. Quartus demum sequitur fons, qui ex similitudine, & proportione cum aliis sumitur.

Si enim fortè aliquis dolet in latere, & ignoramus, qualis illic sit affectus, si in aliis, qui eodem affectu, eodem tempore laborarunt, nouimus, vel solum flatum vel putridam aliquam materiam, aut aliud quidpiam solum musculos occupasse, certo affirmare possumus eandem causam, eundem locum, in eo, de quo agimus occupare. Nam cum grassantur morbi, similes solent in omnibus fieri affectiones. Hęc ergo ostendunt corpora ægrotare, & simul etiam eodem negotio ostendunt, partem, quæ afficitur, & affectionis naturam, & causas. Quæ quidem nos diligentius in 2. lib. de signis cap. 4. enarrauimus.

Particulatim autem quæ quidem sunt in cerebro ægræ dispositiones, aut dementiæ speciebus, aut sensibilium imaginationum læsionibus aut actiuum, qui secundum electionem fiunt, aut ex his, quę excernuntur per palatum, vel nares, vel aures, aut horum, qui ei dolores eueniunt, differentiis.

Methodum, quam proposuit aptam ad dignoscenda interna viscera ægrotantia, exemplis quibusdam patefacit, inductione facta per certas corporis partes. Inter quas primum agit de cerebro ęgrotante. Quod dignosci in primis scribit ex dementiæ, siue delirij speciebus, tamquam ex actionibus principis facultatis. Alibi enim hic autor ostendit tres esse principes facultates, quæ in ipso cerebro nascuntur, & exercentur: Sunt autem illæ facultates, Imaginatio, ratiocinatio, siue cogitatio, & memoria: quæ quidem læduntur, vel quod imbecilliter, vel deprauate, aut nullo modo exerceantur. Delirium vero, & illius species solum exprimit deprauatam actionem imaginatricis vel ratiocinatricis facultatis, non autem memoratricis aliquod vitium, aut abolitionem, vel debilitatem imaginationis, vel rationis. Quare non solum ex delirij speciebus, sed etiam ex vitiis aliarum actionum dignoscemus cerebrum esse malè af-

Delirium ad quod genus actionis læsæ pertineat & à quibus fiat causis.

fectum. Præterea deliria non ostendunt semper primo & maximè esse affectum cerebrum, sed aliquando potius ipsius membranas, vt in phrenitide apparet, cuius causa dicitur esse inflammatio membranarum cerebri. Sed quod magis est, sæpe cõtingunt deliria nullo morbo existente in cerebro, sed solum debilitato, aut corrupto influente spiritu & calore à corde: quo modo senes omnes delirant cum ad extremam debilitatem caloris prouenerunt: & per febres corrupto & vehementius agitato spiritu, deliria sæpe contingunt. Non ergo deliria, aut alia vitia actionum quæ exercentur in cerebro, semper ostendunt cerebrum ægrotare: Sed de his omnibus diligentius egimus in commentario Amphorismi, in quo scribit Hipp. vbi somnus delirium sedat, bonum, & in libro nostro de causis symptomatum: vbi actionis læse communes causas inuestigamus, diligentius (ni fallor) quam fecerint antiquiores medici: qui loci diligenter legendi sunt à studiosis harum rerum, ne cogamur eadẽ sæpius repetere. Ergo læsiones actionum cerebri, quæ proficiscuntur ratione ipsius facultatis læsæ, ostendent cerebrum morbo laborare, & in eo, vel ipsius substantiam, aut ventriculos, aut membranas à quibus tegitur. Vitia vero, quæ nascuntur ob mala, quæ fiunt in calore influẽte, necessario ad omnes actiones obeundas, aut proueniunt vitio ventriculi, vel vteri, aut aliarum subiectarum partium, non ostẽdunt cerebrũ, aut partes, quę in eo sunt, morbo correptas esse. Vanumque est medicorum refugium, qui innexerunt morbos quosdam primarios, alios verò per cõsensum, in omnibus læsionibus actionum. Nam vt aliquando partes primario affectæ alias simul afficiunt, veluti cum febris ex ascensu humorum inflammationem & phrenitidem parit, & ita vniuersum corpus, & cerebrum ipsum morbo simul afficiuntur, etsi diuerso: tamen non semper eadem est ratio. Nam vbi deficit calor influens, aut suffocatur in corde, necesse est cerebri actiones perperam exerceri, nullo tamen existente in eo morbo primario, vel per consensum. Porrò vt actiones principiũ

Actionũ cerebri læsiones, quænam ostendãt cerebrum pati & quæ non.

Notanda de morbo per consensum.

facultatum, sic sensus, & motus læsi, morbos cerebri ostendunt, si ratione ipsius facultatis à cerebro prodeuntis, actionum lęsiones fiant. Idem docent excrementa, quę ab eo exire solent viscere, si pręter naturã retineantur, aut excernantur vltra modum, vel qualitatibus sint prædita præter naturam mutatis: Sic enim pus, quod per nares exit: non læso ipso naso, ostendit in altioribus partibus, vbi cerebrum est, vlcus esse, vel abscessum disruptum. Cæterum dolores, qui in capite sentiuntur, non læsi cerebri sunt indicia, sed ipsarum membranarum, illud enim sine sensu est, cum neruos non habeat per substantiam suam dispersos, & sola facultas sentiẽdi, quę ab eo nascitur, nõ sufficiat sine neruis ad sensum efficiendum: Membranæ verò ipsę, exquisitissimo sensu sunt prædite, & propterea dolor, qui sentitur intra caluariam, ipsarũ est passio. Omittit in hac re signa, quæ sumuntur à causis lædentibus. Nam si quis vulnus magnum in capite acceperit, coniectura est non vulgaris, cerebrum esse læsum. Idem ostendunt actiones quarũdam partium. Nam vulnerati, aut contusi cerebri indicium esse dicimus, si contusus, aut vulneratus euomat, quæ sunt in vẽtriculo. Addere etiam debebat signa, quę apparent in facie. Nam affecti cerebri indiciũ est, si ex capitis vulnere aut contusione, interna oculi pars inflãmatur, aut sanguis exijt per nares, vel aures. Denique, qui vult nihil omittere, debet optimos fõtes signorũ ꝓponere ab initio, & ab omnibus ꝓpria indicia deriuare.

Quę vero in corde fiunt, ex difficilis anhelitus speciebus, & tremulis motibus, qui ipsi contingunt, ex pulsibus quoque eius atque arteriarum, & ab excandescentis irę celeritate, aut tarditate, à febribus, & refrigerationibus, & in colore differentiis, ac eis, qui ipsi adueniunt, doloribus.

Aggreditur enumerationem signorum, quæ possunt ostendere cor ægrotare. Inter quæ quædam com-

munia sunt, multis aliis partibus, vt difficilis respiratio: nam hæc pulmonis, thoracis, & ipsius etiam cerebri, vt in apoplexia apparet, commune est symptoma. Alia vero non ipsum cor absolute pati monstrant, sed certas illius passiones significant: cuius generis sunt tremuli motus, qui solum fiunt in cordis palpitatione. Alia vero tradit, quæ non morbos, sed leues illius perturbationes indicant, vt est promptitudo ad iram, & aliæ cordis perturbationes: quæ potius sunt sanorum, quam ægrotantium affectiones. Præterea cor vel nullum, vel minimum patitur dolorem: quippe cum exiguum admodum neruum in se recipiat: Quare præcipua indicia, que sumuntur ad cordis morbos detegendos, veniunt ex pulsibus. Illi enim soli cordi conueniunt, & in omnibus cordis passionibus mutari videntur: tamen quæ ab aliis sumuntur signa, contemnenda non sunt, sed ex singulis omnia colligenda: sic enim certior reddetur cognitio. Quod si singula prosequi velimus, inueniemus alia addi posse indicia: nam animi defectus & syncope maxime propria sunt cordis ægrotantis indicia. Omittit etiam iuuantes, lædentesque causas, & eas, que solum cor afficere possunt. Verum vt hæc rectè dicuntur, ita docẽdi methodus exigit, vt quilibet signa colligat ex partium natura, structura, actionibus, passionibus, & vsu. Ita enim nihil omittet, quod sit necessarium, & quæ sæpe contraria sunt, resecabit. Nã si quis nouerit cor factum esse à natura, vt sit fons caloris, qui spargitur per vniuersa membra: is intelliget mutationes caloris, quæ in vniuerso corpore fiunt, potissimum accidere affecto ipso corde: vnde febres merito ostendunt cordis morbos: id, quod etiam faciunt refrigerationes totius corporis. Ad caloris vero incrementum & diminutionem, sequuntur mutationes, quæ fiunt non solum in colore, sed etiam in aliis qualitatibus secundis. Nam vehemens calor asperitatis, duritiei, gracilitatis, & extenuationis est causa. Ledũtur pariter actiones omnium partium, vitiato quouis calore. Hæc ergo indicia ostẽdunt cor esse affectum, eo quod illud caloris est fons, qui vna cum spiritu per vniuersum corpus

Methodus cognoscendi mala singularum partiũ.

ſpargitur. Quatenus vero ipſum fuliginoſa excrementa in ſe gignit, quæ egent expurgatione, & immiſſione aeris frigidioris, quatenus reſpirationẽ mutat. Quia vero arteriæ in eo implantantur, & participes fiunt motu, quo agitatur ipſum cor per diaſtolen & ſyſtolen, & ſpiritum feruidum reciopiunt, pulſus mutationes merito oſtendere poſſunt paſſiones cordis. Quia vero cor perpetuo attollitur & comprimitur, opoituit illud aquoſo quodam humore veluti tẽperari, vt facilior fieri poſſet huiuſmodi motus: quo modo cõtinuo aquæ ſtillicidio, axis rotarum molendinorum opus habet ad cõtinuam circumuolutionem: propterea natura tunicam huic viſceri circunduxit munimenti gratia, & potiſſimum, vt hic humor contineri poſſet: qui cum ex aliqua occaſione præter modum augetur, liberum cordis motum impedit, & eum reddit tremulum & palpitantem. Adhæc quoniam liberã oportet eſſe viam calori per ſinus cordis, & exortum arteriarum, ſi fortè via claudatur, vel ab humoribus obſtruentibus, vel tuberculis innatis, vel ob inflammationem: neceſſè eſt, vt varia naſcantur in corpore mala. Nam prorſus impedito motu caloris, ſubita mors. In leuiore verò huiuſmodi affectu, ſyncopes naſcuntur. Contingunt etiã inæqualitates & interceptiones pulſuum, quas Gal. in lib. 4 de locis affec. & in lib. de præſagiis ex pulſibus, vbi agit de pulſu intercepto, mortem neceſſario ſignificare ſcribit. Ac cum ego Piſis ex nimio ſtudio in pulſus interſectionem & difficilem etiam reſpirationẽ incidiſſem, omnes medici, qui mihi pulſum tangebant, Gal. authoritate perſuaſi, me moriturum publicarũt. Verum ego intermiſſis ſtudiis & adhibitis venæ ſectione, purgatione, & extenuantibus remediis atque exercitatione corporis ab eo malo, Deo fauente conualui. Quæ res profectò omnes admonere poteſt, quàm inconſideratè multa tradat Gal. Quod enim in Antipatro eueniſſe vidit, id commune omnibus eſſe voluit: idque etiam præter naturam earum cauſarum, quas authores eſſe huius mali ſtatuit. Nam ſi non ſolũ tuberculi & inflãmationes, ſed etiã obſtructiones

Author caſũ ſuum narrat in quo Gale. error agnoſcitur.

arteriarũ, hæc ſymptomata pariunt, cur neceſſario moriendum eſt. An quæſo remedia non ſunt parata ad obſtructiones tollendas. Sed ne ſingula proſequamur, qui ratiocinari nouit, eliciet omnia ſigna, quę non ſolũ cor ipſum, ſed alia omnia viſcera affecta, oſtẽdere poſſunt, obſeruata ea methodo, quam nunc propoſuimus.

Quæ autẽ in hepate ex defectu humorũ atque abundantia, & ad id quod præter naturam euerſione, & colore malo, ac præterea ex permutatione naturæ in his, quæ ad alimẽti diductionẽ, aut ſuperfluitatum attinent excretionẽ. Sed & ex grauitatibus, & tumoribus, & doloribus, non modo his, qui in eo ortum habent, verũ & in illis, qui cõpatiendi ratione proueniunt: quemadmodũ in aliqua vel ſpiritus grauis, vel tuſsis ſpecie.

Defectus humorum hepatis morbum duobus modis ſignificare poteſt, vel quod illud humores non gignat ob debilitatem concoctricis, vel genitos abſumat, ob calidam & ſiccam intemperiem. Verum non ſolum defectus oſtendit hepatis affectiones, ſed etiam ventriculi, & alimenti penuriam, vel malitiam. Nam cum ventriculus male concoquit cibos, nequit, ex male illic concocto alimento, hepar plurimos humores generare. Ex parco etiam cibo, vel excrementoſo generationem minui in hepate neceſſe eſt. Porrò abundantia humorum, ſignificat quidem, vbi ventriculus bene concoquit, & ſuppetit boni alimenti copia, temperiem hæpatis calidam & humidam: non tamen ægram, ſed in latitudine ſanitatis etiam laudandam. Quapropter hoc indicium reijciendum eſt ab hoc capite, vbi ægrotantis hepatis notas quærit. Cacochymia vero, ideſt malorum humorum redundantia, niſi ſequatur ventriculi malam concoctionem, (quam hepar etiam optime affectum emendare non poteſt) aut malos cibos: neceſſario oſtendit hepar malè affectum intemperie ſine humore, vel cum humore vel teſtatur obſtructionẽ, vt accidit in morbo

regio decoloratio: nisi etiam vitio ventriculi, aut mali alimenti contingat, ostendit humores in hepate gigni crudiores. Fœdus verò color, vt flauus, niger, ostendit vitio hepatis gigni plurimum bilis pallidæ, vel humoris melãcholici, vel obstructiones in partibus, quæ huiusmodi humores ab hepate expurgant. Nam vesica, quæ hepatis simæ parti annexa est, bilem flauam: lien vero humorem melancholicum, attrahit. Iam vero cibi distributio à ventriculo in hepar, sequi potest vel imbecillitatem hepatis, nõ attrahentis ad se chylum, vel obstructionem venę portę, & earum, quę ab ea enascũtur. Si vero impedita est distributio humorũ, qui geniti sũt in hepate, hoc non fit vitio hepatis, sed venę cauę, & aliarum, quę per habitum corporis spargũtur, aut quia externę partes, caloris defectu, ad se non alliciunt eos humores. Excrementa verò ostendere possunt multas causas. Si enim non reddãtur, vitium non est in hepate, sed in partibus, quę illas ad se trahũt, vel expellunt, vel suscipiunt. Quòd si eorũ qualitas mutata est pręter naturam, damnare debemus fontem, in quo gignuntur, vt in fluxu hepatico, excrementa aquosa & sanguinolẽta, sanguificationem frustratam in hepate testantur: & vrinę flauę, aluique excrementa admodum biliosa, indicãt plus, quàm oporteat bilis, in hepate esse factum. Grauitas etiam & tumores, qui sub hypochondrio dextro intrinsecus sentiuntur: necnon dolores pręsertim graues aut tensiui, qui eandem regionem occupant, notę sunt hepatis affecti. Ac non solum quidem in eo loco sentiri solent dolores laborante hepate, sed per magnas inflammationes, etiam in diaphragmate, & in costis mendosis, ob connexionem, quam habet hepar cum illis partibus. Propterea huiusmodi morbi hepatis, etiam respirationem reddunt difficilem. Quod vero ad tussim pertinet, Galenus in ea est opinione, quod tussis sicca sequatur hepatis inflammationem: sed cum tussis nequeat fieri, nisi in aspera arteria aliquid sit, quod molestet, non video quomodo hepatis affectus tussim inferre possint. Necesse enim esset, vt humor, qui ab inflammato hepate resudat, primum transita septum

Excrementa quid ostendere poßint.

An tußis fieri poßit in affectib. hepatis.

transuersum dēsum, & solidū, deinde recipiatur in substantiā pulmonis, posteà verò in ipsius asperas arterias: quæ vix fieri posse puto, cū videamus per vulnera thoracis, plurimum aliquando humoris in ipsius cauitatem effundi, non tamen ob id tussim excitari. Docent etiam præter hæc signa, quæ ponit Galenus, hepar affectum, morbi aliarum partium, vt species aquæ inter cutem, scabies, vlcera tibiarū. Verum non omnis hydrops (vt vulgus medicorum credit) à frigiditate hepatis nascitur. Nam in ascite, & timpanite vrinas videmus amodum coloratas: quod excedentis caloris est indicium. Sola ergo leucophlegmatia, quæ propriè hydropis nomine intelligitur, frustratæ generationis & frigiditatis hepatis est nota: serosus verò humor, qui ascitem parit, paulatim aceruatur ob duritiem hepatis, vel renum affectum, aut etiam vteri, vt aliquando vidimus in dissectionibus. Præbent etiam sua indicia causæ, quæ peculiariter morbos gignere in hepate, & genitis prodesse, aut obesse possunt, ad hepatis morbos cognoscendos.

Hydropem omnem non fieri refrigerato hepate.

Sic & ventriculi affectus agnoscitur, vbi in cōcoctione & appetitu humidi vel sicci alimēti, vel superfluitatū excretione delinquitur. Ita etiā ex singultibus, eructationibus, nauseis, vomitibus, & ipsis eorum, quæ vomuntur, speciebus.

Concoctio nisi offendatur ob alimenti copiam, vel malitiam, aut ob caloris influentis reuocationem ad alias partes, vel debilitatem, ostendet profectò ventriculum malè affectum. Neque enim iustum est, ventriculi constitutionem damnare, cum alimenti concoctio in eo non perficitur, eò quod illius vim, crapula obruamus, aut cum ob animi studia, vel corporis labores, calorem ab eo distrahimus, & dissoluimus. Appetentia verò immodica, vel diminuta, nisi accidat vitio hepatis, & aliarum partium, quæ plus vel minus sugunt ip-

ſum ventriculum, certa nota eſt huius partis affectę. Sed certior, & illi peculiaris eſt, quę ſumitur à deprauata appetentia, cum quis cinerem, vel carbones, aut alia abſurda appetit. Hoc enim fieri non poteſt, niſi mali humores ventriculum occupauerint. Sitis neceſſario etiam oſtendit caliditatem, vel ſiccitatem ventriculi. Sed hæc aliquando in ipſo ventriculo ſunt ſolo, vel ob febrem, aut aliarum partium affectiones nata. Porrò cum alia excrementa referunt naturam alimenti malè concocti, hoc fit vitio ventriculi, nequeuntis ſatis concoquere alimentum. At ſi alui excrementa duriora ſunt, hoc aſſcribendum non eſt ipſi vẽtriculo, ſed hepati, violentius ſugenti, aut inteſtinis, diutius quàm par ſit, retinentibus. Porro ſingultus ſymptoma eſt propriũ ipſius ventriculi ſicut ructus, & nauſea, non tamen neceſſario oſtendunt huius partis morbos: nam ſæpe à leuioribus cauſis excitantur quàm cõueniat morborum generationi. At ſi vomitus non fit, vel ſponte nobis volentibus, vel ob copiã, aut malitiam ciborum, indicium eſt ventriculi laborantis, ſi modò alimentum reiicitur: nam ſi excernuntur humores, hoc etiam accidere poteſt, eò quod hepar in ventriculum ſeſe exoneret: aliquando verò humor, qui excernitur, in ipſo ventriculo gignitur, & tunc partẽ hanc affectam teſtatur, niſi etiam alimenti vitium ſequatur. Addere etiam debebat ſigna, quę ſumũtur à doloribus, & tumoribus regionem occupantibus, vbi ventriculus continetur: necnon quæ à iuuantibus & lædentibus, & gignentibus morbos in eo viſcere, cauſæ ſumuntur. Sed quæ ſeparatam poſtulant tractationem, non debent in generali methodo exactè explicari.

Singultus & nauſea quomodo morbos ventriculi oſtendant.

Quomodo vomitus idẽ faciant.

Ita & thoracis agnoſcuntur affectus ex ſpirandi difficultatibus, tuſſibus, & doloribus, qui in ipſo fiunt, & ex eorum quæ cum tuſſi expuũtur, differentia. Sic & aſperæ arterię ęgritudines, difficiles anhelitus, & tuſſes, & dolor in loco, & quæ expuuntur, & vocis offenſiones oſtendunt.

Thoracis partes quædam externæ sunt aliæ verò internæ, quæ in cauitate ipsius continentur: & inter exteriores, quædam in superficie sunt positę vt cutis, musculi exteriores, aliæ vero occultiorem situm habent, vt musculi inter costales & membrana succingens costas, cuius affectus pleuritis dicitur esse. Porro externarum partium morbi non cognoscuntur per tussim, nisi forte inflāmmatio illius membranę, à qua sanguis inflammationem faciens, resudat in cauitatem thoracis, & illic sugitur à substantia pulmonis spongiosa, & ab ea in asperas arterias recipitur. Soli ergo morbi partium thoracis, facti ex humore, qui in asperas arterias recipi potest, per tussim indicantur. Difficilis etiam spiratio non comitatur omnes morbos thoracis. Nam intemperies sine humore, quæ musculos thoracis infestant, hoc indicio non produntur: ac (vt semel dicam) illi duntaxat morbi difficilem reddunt respirationem, qui thoracem, & partes in eo contentas, dilatari & constringi prohibent. Cuius generis sunt, qui continuum soluunt, & dolorem ob id inferunt, aut quæ asperas arterias occupāt. Dolor pulmonem affectum non testatur, quoniam sine sensu dolor non fit: sensus omnis per neruos, quos vel nullos, vel exiguos admodum pulmo obtinet. In musculis verò, & membrana succingente, fiunt quidem dolores verum solum ab affectibus, qui nascuntur à solutione continui. Porrò cum tussi expuuntur multa, nam aliquando sanguis purus, aliquando pituitosus, vel biliosus, aut melancholicus, vel serosus reijcitur: aliquando vero sola pituita: bilis vero flaua aut atra, vix vnquam excernuntur: nam flaua & pallida crassitiem nō habet, aut visciditatē, sine quibus nihil attolli potest ab aere expirato: humor vero melancholicus solus, in parte spongiosa nec gigni nec contineri solet: & denique omnis humor, qui reijcitur cum tussi, plurimum semper habet in se pituitæ. Reijciuntur aliquando cum tussi pus, grumus, venulæ, & arteriæ fragmenta, & bronchia asperę arteriæ, nec non pulmonis substantia, & tunicę quę ambit asperam arteriam portiuncula quædam. Quæ verò de notis asperæ arteriæ ægro-

Tussis quā vim habeat in thoracis morbis indicandis.

Quid difficilis spiratio possit.

Quid dolor in his ostendat.

Quæ cum tussi expuātur.

tantis scribit, patent: non tamen hæc symptomata sequuntur omnes morbos illius partis. Nam intemperiem solam hæc non ostendunt. Difficilis quoque anhelitus non adest semper, vbi humor est, qui tussim excitat, sed vbi insignis est ex eo obstructio, & sæpe quidem fiunt tusses, vbi nullus est dolor. Membranularum verò frustula, exiguusque sanguis, & ipsius asperæ arteriæ portiunculæ, quę expuuntur, certiora prębent indicia huius partis affectæ. Vox verò per eos solum morbos offenditur, cum aspera arteria est exulcerata, aut exasperata ab acrimonia humorum, aut ab eorundem multitudine imbuta. Debebat pariter subiicere quę ostendant pulmonē affectum: sed fortè hæc omisit, quoniam plurimi in eo fiunt affectus, qui proprias & separatas habeant notas.

Quid vocis offensiones ostendant.

Secundum verò eandem proportionem & in aliis omnibus accidit partibus. Nam ex tumore, dolore, & operationum læsione, & excrementorum differentia sumuntur indicia. Excrescentiæ autem non naturales inflammationibus durisque ac laxis tumoribus, & erysipelatis sunt explorandæ. Dolor autē quemcunque obsederit locum, aut continuitatis solutionem, aut subitam alterationem ostendit. Soluitur autem cōtinuitas incisione, exesione, fractione, & tentione. Alteratur verò substantia à caliditate frigiditate, humiditate, & siccitate. Læditur autem operatio tripliciter, aut quia debiliter, aut quia vitiose, aut quia nullo modo fit.

Repetit suos fontes signorum, quos paulo antea posuit signa præbere ad partes affectas dignoscendas; sunt autem tumor, dolor, operationum lęsiones, &

excremẽta. Explicat autem obiter istorum differentias, & quorundã causas: Tumorum differentiæ sunt inflammationes, scyrri, œdemata, erysipelata: omittit herpetẽ, carbunculũ, cancrũ, quæ peculiarem habent naturã, & si aliquid recipiũt ex prioribus tumoribus. Hic nescio qua ratione doloris & solutionis causas refert: Cur enim etiã prędictorum tumorũ causas non explicauit? Prętereà antea ostendimus falsum esse, dolorẽ nasci ab intẽperie, tanquã à proxima causa: ea enim solum, quę continuum soluunt, dolorem pariunt, id quod vel solæ ostẽdunt febres ardentes, vniuersum corpus occupãtes: quæ in omnibus partibus sentientibus dolorem haudquaquam excitant, sed solum in illis, quæ ex ebullitione humorum tensionem pati possunt. Cęterum inter causas solutæ vnitatis omittit cõtundentia, & alia nonnulla, de quibus nos in lib. de causis morborum diligẽter egimus: in quo loco etiam ostendimus alterationes fieri non solum ab his, quæ calefaciunt, refrigerant, humectant, & siccant, sed etiam ab illis, quæ tota substantia nos afficiunt. Quin etiam in libro nostro de differentiis symptomatum demonstrauimus actiones lædi tripliciter, vt ille hic passim tradit, sed præterea addendam esse auctam actionem, & eam quæ cum tristitia vel voluptate preter naturam exercetur, de qua re etiam antea egimus.

Dolorem solum fieri à solluentibus continuum.

Quęcunque autem excernuntur, nonnulla quidam sunt veluti partes patientium locorum, nonnulla vero tanquam excrementa. Quare vero in ipsis naturaliter continentur, singula propriam facient iudicationem. Dictum est autem de hisce omnibus plenius in tractatu de membris passis, quem nullus ante nos aut in artem redegit, aut ad absolutam perfectionem deduxit. Quemadmodũ, & in aliis omnibus euenit, quibus initiũ quidem aliquod

ab antiquis est datum non tamen absolutũ est opus. Aegrotantium itaque corporum ex tractatu illo indicia sunt suméda, eorum autem qui in ægritudinem lapsuri sunt, & qui sanitati restituendi, pręsens doctrina cõplectitur.

Cum dixisset signa partium ægrotantium sumi aliquando ab his quę excernũtur, eorum verò diuersa sunt genera, nunc quę & quot illa sunt, docet, ponitq; solum duo illorum genera: vel enim inquit, quod excernitur, est de substantia partis affectæ, vel est illius excrementum. Sunt de essentia partiũ, quæ naturaliter in ipsis insunt, huius generis sunt pinguedo, ramenta intestinorũ, quę in dissenteria excernuntur. Excremẽta verò hic non diuidit, sed tria statuenda sunt eorum genera: nam quędam qualitate, alia quãtitate: alia toto genere pręter naturam, & excrementa statuéda sunt: Qualitate sunt pręter naturam ea, in quibus solæ qualitates damnari possunt, vt cum pituita pro insipida & dulci, redditur acida vel salsa. Quantitate verò excremẽtum est, quod naturam grauat sua mole, vt sanguinis redundãtia, quę morbum parit, in hoc genere continetur: Toto verò genere præter naturam illa dicuntur esse excrementa, quæ nec formam, nec materiã habent naturæ nostrę conuenientem, in quo genere continentur lumbrici, calculi, qui in nobis gignũtur, & pus. Omittit genus vnum eorum quæ excernuntur, quod continet vtiles substantias: in quo genere comprehenduntur cibi excretiones: & sanguinis boni reiectiones, quę etiam ostendunt partes morbo affectas. Ventriculum enim agnoscimus graui morbo laborare, cum cibus per intestina deiicitur. Ac cum sanguis exit à venis, aut arteriis, morbus est ex soluta continuitate: sed quoniam hæc, quæ traduntur de notitia partium affectarum, variant ferè in singulis partibus, & in compendiosa hac doctrina, singula pro dignitate explicari non possunt, relegat Gal. huius rei studiosos ad libros de locis affectis: quos se in senectute scripsisse

Excretorum & excremẽtorum genera.

multò diligentius, quàm alij fecissent, commemorat. Ego laudo quidem illius diligentiā, sed opus illud non agnosco ita exactè conditum esse, quin multo meliora de ea re ab aliis præstari possint. Scripsi ego in secundo lib. de signis duo capita de notis partis affectæ, quæ cupio ab omnibus studiosis legi, & cum libris de locis affectis Galen. conferri.

Eorum igitur indicia quibus ægritudinis periculum imminet, mediam formam habent inter ea, quæ sanis, & quæ ægrotantibus eueniunt. Siquidem sanis omnia secundum naturam insunt: præter naturam verò ægrotantibus, quatenus ęgrotant. In confinio autem horum ea, quę sunt corporum neutrorum indicia: quorum nonnulla quidem sunt ex eorum genere, quæ secundum naturam, sed vel qualitatibus, vel quantitatibus, vel temporibus permutata: quædam autem ex his, quæ præter naturam, & minora his, quæ ęgritudinibus adsunt: Atque idicirco hę quidem corporum dispositiones, quę in ęgritudinem casura monstraui, sunt ex neutrorum genere, atque vna ea, quę ipsa indicant signa. Primò enim hęc sanitatem ostendunt, secundo autem ęgritudinem. Et fiunt eadem signa secundum ad aliquid habitudinem, neutra & insalubria: quę quidem præsentem dispositionem ostendant, neutra, quę vero futuram pręmonstrant, insalubria. Eadem vero ratione & quæcunque ægrotantibus signa salutaria apparent, dicentur quidem salubria, quia

futuram ſanitatem oſtendũt: dicentur etiam ægra, quatenus pręſentem oſtendunt ægritudinem. Neque in ambiguo eſt, quod quę ſunt vtrorunque indicatiua, neutra dicentur ſecundum vnum quoddam neutri vocabuli ſignificatum. Neque vero mirari oportet eadem ſigna tres in diuerſis habitudinibus ſeruare rationes, quæ ſalubria, & ęgra, & neutra dicantur: ſecundum vero alterum ſignificatum, quæcunque his qui à morbo referuntur, inſunt, ſigna neutra appellamus, neque in alio ſignificatu accipiunt ea, quæ ſenibus inſunt. Hæc quidem omnia pluribus & conceptibus & rationibus ſubiiciuntur: quęcunque vero in his qui integra ſanitate fruũtur, inter ſalubria tantummodo computantur. Et quæcunque ægritudinibus inſunt, neque futuram prænuntiant ſanitatem, ſoli & hæc ęgrorum conceptui ſubiiciuntur.

Propoſuit Galen. in initio huius ſecundi comentarij ſe velle tractare de ſignis ſalubribus, inſalubribus & neutris demonſtratiuis, prognoſticis, & memoratiuis. Itaque cum de ſignis ſalubribus, & inſalubribus demõſtratiuis hactenus egerit, tranſit nunc ad prædictiones, & primum docet pręſagire morbos futuros: deinde cum morbi præſentes ſunt, futuram ſalutem. Memoratiua verò ſigna omittit, nec pro dignitate, & vſu noſtræ facultatis explicat ea, quæ ad prædictionem pertinent. Nam non ſolum per ſanitatẽ venturos morbos, nec per morbos futuram ſanitatem, ſed multò plura pręſagire debemus: quæ quidem nos in quarto lib. de ſignis diligentius enarrauimus, atque ex eo opere, quæ ad hunc locum pertinent, breuiter transfero. Ergo cum noſtrum corpus vel ſanũ ſit, vel ægrum, vel à morbis cõualeſcat,

(vtor nunc hac diuisione instituto nostro accommodata), in omnibus præscire expedit, an perseuerabit, qui presens est affectus an non. Quod si mutabitur, in quē mutatio fiet, & quando, quo modo, per quem corporis locum mutatio continget, quę præterea erūt mutationis causæ, & ratio. Peculiaria autem & singulis propria hæc fiunt, pluraque capita in quibusdam, quam in aliis recipiunt. Si enim corpus est sanum, necessarium est præcognoscere, an quæ præsens est sanitas, diu durabit vel non: Deinde quibus morbis per vitam infestabitur vnusquisque medicum prędicere oportet: præterea à quibus causis, quoque modo illi in singulis excitabuntur, an scilicet ab externis, vel internis iniuriis, an paulatim, vel subito, & confertim, aut alio denique modo prouenient. Adhæc tempus quo mutatio cōtinget, prędicere oportet, qua scilicet ætate, quo anni tempore hæc fient. Postremo corporis locus, per quem morbosæ causæ in corpus sese insinuabūt, pręsentire est necesse. At in conualescentibus prędicere oportet, an speremus venturam pristinam sanitatem, an metuenda sit recidiua, deinde si morbus sequetur, diuinare oportet, quisnam, & à quibus causis, an s. priori similis, vel alterius generis sit futurus morbus, & an ille excitabitur ob reliquias prioris morbi, vel ob errores, vel alias causas: & an paulatim, vel subito, & an cito vel tarde hæc fient. In ægrotis vero illud in primis præsagire oportet, an morbus solui poterit vel non: nō soluuntur, qui nec occidunt, nec sanantur vnquam, sed hominem committātur ad mortem: de quibus illud scire necesse est, an toto vitæ cursu eundem tenorem morbus seruabit, quem iam accepit, vel potius mitescet, aut augebitur malum. Quod si morbi eius generis fuerint, qui soluuntur, terminum solutionis prædicere conuenit. An scilicet salus sit expectenda, vel mors metuenda. Deinde præuidendum est, an solutio erit fida vel infida, facilis aut difficillis, perfecta vel imperfecta. Adhæc an breuis vel longus sit futurus morbus. Item quo tempore ætatis, anni, quo mense, quo die, quaúe hora tandem finietur: necnon

In sanis quæ prædicenda.

In conualescētibus quæ prædicenda.

Quæ prædicenda in ægrotis.

nec non quæ causa erit ipsius solutionis, an natura, vel ars, vel sudor, vel vrina, aut aliud denique artis, vel naturæ præsidium morbum terminabit: & nunquid morbus ex morbo nascetur, antequam prior recedat, ignorandum non est, quinetiam præscire oportet, an subito vel paulatim, & si subito, an etiam cum vehementia, & per crisim finietur, & per quem locum corporis recedent morborum causæ. Postremo vbi plures sunt ægritudines, ordo requiritur, vt intelligamus qui omnium primus, qui vero deinceps soluetur. In his quidem versatur prædicendi ratio, hæc omnia complectitur, non solum ea pauca, quæ Gal. in hoc loco, & alibi tradit. Sed iam videamus à quibus fontibus signa ducat ad ea prędicenda, quæ proponit. Duo inquit sunt fontes: vel enim signa hæc sumentur ex genere eorum, quæ secundum naturam sunt in nobis, sed vel qualitatibus, vel quantitatibus permutatis: vel ex his, quæ præter naturam sunt, sed minora his, quæ insunt ægrotantibus: in progressu vero huius capitis docet illa esse secundum naturam, quæ fiunt in sanis, Præter naturam, quæ fiunt in ægris, vt appetitus alimenti, somnus, & vigilia, affectiones sunt sanorum: hæc si qualitatem, aut quantitatem, vel tempus consuetum mutauerint, morbū (inquit) prænunciant, dolor vero non est aptus & natus fieri in sanis, sed re vera est passio ægrotantium: tamen cum leuis admodum est, in nutris corporibus etiam reperitur & morbos prędicere solet, quia ostendit morbosam sub esse causam: quæ nisi tollatur, augebitur, morbumque pariet. Hæc quidem rectè dicuntur, sed ab aliis alia indicia sunt sumenda. Non enim soli effectus, qui sequūtur constitutionē corporis, vt ille hic docet, prędagiunt morbos venturos, sed præterea quæ sumuntur ab essentia ipsius constitutionis, & ab ipsius causis, atque similidine idem ostendent. Nam vitia quæ apparent in ipsa temperie, vel structura prædicunt morbos. Idem ostēdunt mali humores, & aliæ internæ causę, cum malè habent, morbos minantur. Qui item præter solitum incurrunt causas morborum, aut lędunter ab his, quæ an-

De fontibus signorum à quibus prædictiones sumuntur.

tea lædere non consueuerant, & qui iam sydera habent malè fauentia, & morbos minantia, vel similiter sunt affecti vt hi, quos videmus morbis corripi, hæc inquam omnia morbos instare admonent. Igitur qui vult futura præsagire, excutere debet quatuor nostros fontes signorum toties repetitos, & ab omnibus signa sumere. Sic enim nihil omittet, & sciet se omnia præstare, quę ars nostra in se complectitur. Cæterum quod hoc loco scribit Gale. de neutris corporibus & signis, & de relatione signorum ad sanitatem, morbum, & neutram dispositionem, rectè quidem dicitur. Verum neutrum hic non sumit, vt in primo lib. inter salubre & insalubre, idest inter corpora bene & malè sana, sed inter sanum & ægrum. Nam neutra, quæ sunt inter salubria & insalubriaq́, dolorem in se non habent, aut vitiatam appetentiam, aut alia mala, quæ morbos præsagiunt. Præterea id docet apertè Galenus, nam inter neutra corpora comprehẽdit illa, quæ conualescunt à morbis, & quæ periclitantur in morbos cadere, & senes, quos omnes in Thrasybulo ponit contineri in statu neutro inter sanos, & ægros: neutri verò qui sunt inter salubres & insalubres, non comprehendunt conualescentes, & senes potiusquàm alias ætates. Quòd verò pertinet ad eam habitudinem & relationem, satis ex dictione ipsius authoris patet: non enim absurdum est, idem signum ad diuersa relatum, diuersa nomina sumere. Nam vt ille scribit, quę neutram dispositionem præsentem monstrant, neutra vocantur: quatenus verò eadem referuntur ad futuram ægritudinem, quam pręsagiunt, ægra dicuntur, cuius generis est insolitus alicuius partis dolor, sed adhuc exiguus, nec tãtus, quantus erit, cum iam corpus ægrotabit. Idem symptoma, præsentem morbum significat, & futuram post morbum sanitatem, veluti est signum cõcoctionis in vrina: hoc enim ægrum & sanum signum meritò nuncupatur. Sunt porro neutri plures significationes, vt anteà ostendimus, nempe vna, quæ dispositionem continet nutriusq́ extremiq́ participem, vt est in propositisq́ neutris senectus: Alia vero comprehendit neutrum, quod

est simul particeps sanitatis & morbi, in quo significatu sunt corpora, quæ parata sunt cadere in morbos: Illa enim aliquid iam habent in se morbosum, & alia, quæ sunt adhuc secundum naturam. Alia sunt neutra, quæ nunc sana, nunc ægra euadunt: Alia verò quæ nullam habent relationem ad sanitatem vel morbum, quorum exempla in sequenti capite Galenus ponit. In hoc verò loco debebat (meo iudicio) dicere Galenus vbi scribit, immo hæc sanitatem ostendunt, neutrum statum ostendunt. Nam quæ ægritudinem monstrant futuram, non indicant sanitatem præsentem, sed neutrum statum, vt postea statim ipse subiungit, cum ait: quæ quidem præsentem dispositionem ostendunt, neutra: quæ verò futuram præmonstrant, insalubria. Neque enim à sanitate statim ad morbum fit transitus, sed per neutrum statum, qui decidentiæ vocatur. Igitur vno modo neutrum signum dicitur, quòd neutram dispositionem ostendat, & illud postea insalubre, siue ægrum nuncupatur, quatenus futuram ægritudinem portendit. Quæ verò præsentem morbum monstrant, & futuram sanitatem, neutra dicuntur, quòd nunc morbum, & postea sanitatem præsentiant. Quod verò scribit, eadem signa posse appellari sana, ægra, & neutra, id videtur intelligendum de signis decretoriis, quæ morbum pręsentem, æqualem pugnam, & crisin futuram vel ad salutem vel ad mortem portendunt: Difficile enim est alioqui inuenire aliquid, quod referri possit ad tres dispositiones, & illarum signum fieri, alia vero patent.

Sed de his quidem postea dicetur: nunc quæ futuram præmonstrant ægritudinem prius exequamur. Cum vero sit eorum differentia duplex, prius ea pertractemus quæ quantitatibus, vel qualitatibus, vel temporibus, non autem propriis speciebus ab eo, quod secundum naturam euariant, veluti ciborum appetentia intenta, vel dissoluta, aut quę non

ſeruet tempus conſuetum, aut quæ ad edulia non vſitata feratur, aut ad excretiones cibi ſuperfluitatum, quæ aut pauciores, aut plures, aut humidiores, aut duriores exiſtant. Sic humidiorũ excrementorũ vel defectus, vel ſuperabundantia præter conſuetudinem naturalem, aut in colore, aut in conſiſtentia varietas aliqua, aut in tempore excretionis, & vigiliæ plures ac ſomnus, aut non conſueto tempore. Eodem modo potus pluris, vel paucioris, calidi, aut frigidi inſolens appetitus, ſicuti & circa rerum venerearum vſum immodica, aut intẽpeſtiua concupiſcentia, & plures aut pauciores ſudores his, qui ſunt oportuni, & ad motus torpor, aut ſi moueri tentauerint grauitas, aut vehemens exolutio, menſtruorum occultatio, vel immodica, aut diminuta euacuatio. Sic & quæ per ora venarum, Græci hæmorrohidas appellant, fit ſanguinis effuſio. Sed non eadem quæ prius in cibo, potuque voluptas, ſunt futuræ indicia ægritudinis, hebetudoque animi non naturalis, aut obliuio quædam inconſueta, aut ſomni qui pluribus imaginationibus abundant, quàm prius, auditus, & odoratus, viſuſue hebetiores, aut turbulentiores, & vt ſimpliciter dicam quæcunque ſecundum naturam inerant, hæc quidem augumentata, hæc verò comminuta, hæc vero temporibus quibuſdam aut qualitatibus immutata, ſiquidem & ipſius corporis moles aut maior,

aut minor, aut magis alba, aut magis rubra, quemadmodum liuidior, aut nigrior, ructusque ac sternutamenta, & flatus plures, aut pauciores his, qui secundum naturam, sic & quæcunque per nares, vel palatum, vel aures, per quos meatus cerebrum expurgatur, vel temporibus, vel quantitatibus, vel qualitatibus, immutata. Hæc igitur omnia eorum sunt quæ secundum naturam.

Cum dixerit Galen. duo esse genera signorum, quæ futuros morbos prænuntiare possunt, vnum quidē, quod ex his sumitur, quæ secundum naturam sunt in nobis, sed vel qualitatibus, vel quantitatibus, vel temporibus permutata: Aliud verò, quod ea continet, quæ sunt præter naturam, minora tamen adhuc existunt, quàm cum iam ægrotant corpora, nunc vtrunque genus percurrere instituit, & à primo exorsus, docet quænam sint illa, quæ possunt ostendere quod pollicentur. In quo quidem genere illud in primis animaduertere oportet, ne permutationes quæ in his fiunt, à causis euidentibus, & externis fiant, sed solum ab internis affectionibus. Non enim fames, quæ nascitur ex cibi penuria, vel labore, aut interturbatus somnus ob cogitationes, morbos portendunt: sed si hæc ab humoribus nostris, vel aliis occultis causis fiant, morbos futuros vereri oportet. Igitur ciborum appetentia intenta, vel dissoluta, aut non seruans tempus consuetum, aut quę fertur ad alimenta absurda, qualis est pica mulierum, morbos merito præsagit, quoniam ostendit ventriculum iam obsideri à malis humoribus, quibus nisi occurramus per idonea remedia, aucto in dies malo, morbi tandem emergent. Sic mutationes, quæ fiunt in excretionibus alui in quantitate aucta, vel diminuta, aut in qualitatibus, colore, odore, aut in consistentia cum liquidiora scilicet sunt excrementa, aut duriora, aut male figurata, vel non seruatur solitum tempus excretionis, vel difficilius emittun-

tur, idem ostendunt, quoniam hæc primum indicia sũt malę concoctionis, vel distributionis: quibus perseuerantibus necesse est morbos oriri: Idem ostendent vigiliç plures, & somni profundiores, longiores, ac pręter morem turbulenti, vel læuiores solito, aut non consueto tempore captati: hęc enim ostendunt causas morbosas succrescere in corpore, quæ morbos gignent: de quibus causis egimus in libro nostro de somno & vigilia. Neque enim quæ hic obiter dicuntur, & exempla quędam solum sunt, exactam causarum enarrationem requirunt. Porro vt appetitus ciborum mutatus, sic appetitus potionis à naturali statu degenerans, futuri morbi est indicium. Vix vero arbitror immodicam veneris concupiscentiam præsagire posse morbos Nam in hoc opere optimos & plurimos subesse humores oportet: nisi forte dicamus etiam flatus, huiusmodi venerem parere posse. Sudores vero secundum naturam habentibus corporibus non fiunt, vt in quodam commentario Aphorismi ex Diocle docet Gal. quare illi non debent esse plures, aut pauciores illis, qui sunt oportuni. Nam in eo quod non fit, quantitas, aut modus constitui non potest. Potius ergo sudores, nisi à causis euidentibus fiant, in alio genere signorum poni debent, quod ea cõtinent, quę iam pręter naturam sunt, sed minora illis, quæ iam ęgrotantibus accidunt. Torpor vero & grauitas ad motum, grauari vires à multitudine humorum ostendit. Merito igitur hęc morbos pręsagiunt, quemadmodum etiam omnes lassitudines spontaneæ, exolutiones, idest animi defectus, nonsolum vehementes (vt ille scribit) sed etiam minimę, verendę sunt: ostendunt enim malas subesse in corpore causas, de quibus Gal. in 12. Metho. scribit, à quibus morbi, & sæpe subita mors contingunt. Verum etiam hoc genus symptomatis in sequenti genere signorum reponendũ erat. Porro menstrua non solum suppressa, vel immodice, aut diminute fluentia, sed etiam cum mali humores, plusquam naturalis conditio postulat, exeunt, futurorum morborum sunt pręsagia: quibus modis etiã euacuationes quę fiũt

in aliquibus per hemorrhoidas, morbos pręſagiunt. Verũ hoc etiã ſymptoma non ſympliciter, ſed in illis ſolũ, qui conſueuerunt per ea loca expurgari, ſecundũ naturã permutatum cenſeri debet. Quæ hic ſubiungit de voluptate in cibo & potu ſumendo, erant ſuperius annectenda illis, quæ pertinebant ad eorum appetentiam, ſicut etiam illa, quæ hic habet de ſomno imaginationibus pleno, erant annectenda illis, quæ ſcripſit de ſomno, vt vno loco legantur, quæ ad vnam rem pertinent. Iam animi hebetudo, aut obliuio inconſueta, aut rerum triſtium cogitatio, & vitia quæ circa ſenſus contingunt, futuri morbi ſunt indicia, nimirũ cum oſtendant cauſas ſecundũ naturam permutatas eſſe. Corporis verò moles maior, aut minor, & non ſolũ colores, qui in ea apparẽt permutati, ſed etiã alię qualitates, quę ſunt obiecta aliorum ſenſuũ, vt durities aſperitas, odor deterior, minantur morbos: quoniam vel auctos vel diminutos, vel vitiatos humores oſtendunt, qui præcipuæ ſunt morborum cauſæ. Ructus verò, ſternutamenta, & flatus plures aut pauciores, dici poſſunt in his fieri, qui illis affectibus per ſanitatem ſunt obnoxij: ſimpliciter autem ſecundum naturam eſſe, rectè dici non poſſunt, quoniam ſimpliciter ſana corpora ab internis cauſis non ſolent his affectionibus eſſe obnoxia. Cæterum quæ hic de excretionibus per nares, vel palatum vel aures, addit, erãt annectenda his, quę ſuperius tradidit de excretionibus. Sed hæc ſufficiant exempla ad docendam vim & naturam ſignorum, quæ à primo fonte ſcaturiunt.

Morſus autem ventris, vel in ore ventriculi, vel in aliquo inteſtinorum, aut cum aluus ſubducitur, aut cum vomitus excitatur, aut cum mingitur, ſiue aliquis alius dolor mediocris ex genere quidem exiſtit eorum quæ præter naturam, non tamen qui ita ſe habent ægrotare dicuntur, ſicuti neque qui capite grauãtur, aut dolent, aut vigilant cum nondum,

in cõſuetis impediuntur operationibus. Hic enim in huiuſmodi diſpoſitionibus terminus eſt. Atque idcirco in eo quod ad aliquid, eandem diſpoſitionem ægram atque neutram appellabimus. Nam pro vigore potentiæ quæ vel facile ſuſtinet, vel vincitur vnaquæque ex his, quas antea diximus vel morbus eſt, vel neutra diſpoſitio, ſic & quæcunque in ſenſibus, non in eo quod magis, aut minus inuicem differũt, ſed toto genere ſunt præter naturam. Et hæc ſunt ſigna morborum donec modica fuerint, & nondum hominem à conſuetis operibus ſufficiunt amouere. Talia vero ſunt in guſtu quidem, cum vel ſalſæ, vel amarę, vel alicuius alterius qualitatis ſapor nobis indicatur, ſiue in omnibus, quæ bibuntur aut manducantur, aut præter quod aliquid aſſumatur ſaliua ipſa talis ſentiatur. In odoratu autem, quando alicuius vnius qualitatis ſenſum habemus nullo odore præſente, aut cum plura differentia naribus admouemus, omnia veluti ſimilia ſentimus. Sæpius vero nihil ſentimus, aut aliquid fœtens, etiam ſi nihil adſit, quod fœteat. Quantum vero ad auditum, ſoni & ſtrepitus ad id quod pręter naturam pertinent. Quemadmodum in viſu, quæcunque ante oculos apparere creduntur nigra, & atra, & cærulea, & ruffa & flaua & nonnulla rotunda, non nulla autem oblonga, quædam gracilia, quædam craſſa

oculis prętendi videntur. In ſenſu autem tactus, cum inęqualitas aliqua, vel ſpiſſitudo, vel grauitas, vel tenſio, vel torpida, vel vlceroſa diſpoſitio in toto corporis habitu ſentitur, ſic & in ſingulis partibus, vel tentio, vel compreſſio, vel morſus, vel grauitas, quando modicę fuerint, ac minime firmę neutrā quidem diſpoſitionem adeſſe demonſtrant, futuram vero ęgritudinem pręnunciant.

Ex duobus generibus ſignorum propoſitis ad futuros morbos prædicendos abſoluit primum, quod continet ſigna, quæ ſumuntur ab his, quæ ſunt ſecundum naturam, ſed à naturali ſtatu euariāt per qualitates, vel quātitatem, vel tempus, aut alium modum: Nūc vero aliud genus aggreditur, in quo poſita ſunt illa, quæ ſunt præter naturam, illa intelligens talia eſſe, quę ſunt apta ſolum fieri à cauſis re vera morboſis, & in corporibus ægrotantibus, ita vt natura illorum, genere præter naturam nobis ſit, eo quod in nobis ſecundum naturam, id eſt moderate habentibus, nihil illorum fieri debeat. Nā dolor nullus, vel etiam minimus, fit in corporibus ſanis. Igitur in hoc genere ſignorum primo refert morſionem, vel dolorem ſtomachi, vel inteſtinorum, vel alterius partis. Hæc enim cum adhuc lęuiora ſunt, minantur quidem morbos, ſed nondum eos præſentes eſſe oſtēdunt. Cum verò iam maiora ſunt, ſigna fiunt ægrotantium corporum. Sed cum leuis & maior dolor dicātur eſſe genere pręter naturam, cur eſt, quod omnis dolor non eſt indicium corporum ægrotantium: reſpondet Gal. morbum definiri nō ex qualicunque vitio, ſed ex eo ſolum, quod actiones ſolitas euidenter impedire poteſt: Huiuſmodi verò impedimetum variari, tum ob agentium cauſarum vim, tum etiam ob corporum, quæ patiuntur, differentiam. Vehementes enim cauſæ, (ſuapte natura aptæ ſunt interturbare hominū officia. Qui

vero molles sunt & sensu exquisitiore prædití, minimis causis molestantibus cedunt, alij vero non nisi à maioribus vincuntur. Merito igitur ex actionum sensibili noxa, ægrotantia corpora ab his, qui sentiunt eosdem dolores, sed tamen non coguntur ob illos intermittere solita vitæ officia, distinguimus. Verum quod de solitis operationibus & officiis dicitur, sanè intelligendum est: non enim quod ad vnam partem spectat, ad totum corpus referendum est: vbi enim fortè digitus dolet & ob dolorem nequit apprehendere manus & sua officia exercere, negare non debemus digitum ipsum & manum ægrotare, etsi interim homo animi studia, & aliarum partium officia rectè exercet. Consuetas ergo operationes intermissas intelligere oportet, partis, quæ ægrotat, vel totius. Verum totum cogitur cessare à suis officiis, vel ob totius morbum, vt in febre accidit, vel ob morbum leuiorem partis alicuius principis, vel grauiorem alterius partis. Qui vero in his sunt leues morbi, partis solum sunt affectus, & non totius possunt operationes lædere. Itaque patet quonam modo dolor nunc ægram, nunc neutram dispositionem præsentem ostendat, nunc vero futurum præsagiat morbum. Sumit verò postea signa ab his, quæ fiunt in sensibus præter naturam. Fiunt enim in sensibus quædam imbecillitates, aut incrementa actionum, quæ morbos præsagiunt, sed illę comprehensæ sunt in priore genere signorum. Fiunt verò etiam corruptiones, & deprauationes quædam, quæ genere sunt præter naturam non minus quàm dolor, & de illis nunc agit, docétque inductione facta per singulos sensus, quomodo morbum præsagiant: Ac in sensu gustus sunt qualitates salsæ, amaræ, acidæ, dulces, quæ sentiuntur quidem, cum tamen tales non sint in re ipsa, quæ assumitur, vt cum saliua, inquit, huiusmodi saporibus prædita apparet. Hæc enim ostendunt intus subesse causas morbosas: nempe malos humores qui linguam inficiunt, & saporem in ea representant, qualis est in humore qui afficit. Idem postea docet in odoratu, in auditu, visu, & sensu tactus, & clara sunt in

omnibus exempla. Causas verò istorum non est præsentis negotij enarrare: nam hæc tractatio pertinet ad libros de signis symptomatũ, quapropter, illorum studium probare non possum, qui non intelligunt, quæ sint supponenda, quæ vero probanda in authorum explanatione. Quare ad ea, quæ sequuntur, accedamus.

At quæ iam in ægrotantibus signa videntur, ex quibus nonnulla salutem, nõnulla mortem portendunt. Prima quidem salubria, altera verò genere quidem ægra, secundum speciẽ autem perniciosa dicuntur. Sumuntur autẽ vt vniuersaliter dicamus ex operationum virtute ac vitiis: secũdum partem vero, ex particularum operationibus, quarum genera antea diximus. Primum quidem eorum, quę principia existunt. Secundum vero eorum, quæ à principiis ortum habent. Et tertium eorum, quæ ex ipsis gubernantur, à principiis autem quasdam deriuationes habet. Quartum siquidem genus eorum, quæ tunc diximus, ex se quidem ad aliquid prænoscẽdum inutile est, secundum accidens autem & ex his aliquando præcognitiones erunt, quemadmodum & ex excrementis, ex his quidem compatiendi ratione, ex excremẽtis autem semper, quoniam coctionis & incoctionis signa continent. Quare fieri non potest, quin omnino significent aut naturã materiei, aut materiã naturæ, aut neutrum neutro dominari. Salubria quidẽ signa dicentur natura superante, insalubria vero superata.

Neutra autem, quę pugnas habent ęquales. Sed quę quidem manifestam indicāt coctionem, ex salubribus sunt, sicuti, quæ cruditatem ægra. Quæ vero neque coctionem, neque cruditatem ostendunt, ex neutrorū sunt natura: sunt vero & neutra quęcunque nunc quidem hoc, nunc vero contrarium significant, veluti digiti denigrati. Talia sunt etiam critica, idest decretoria accidentia, de quibus omnibus in libris de crisi dictum est. Sicuti etiam de his, quę ad vnamquamque attinent operationem, in his libris in quibus de causis accidentium agitur. Quare horum omnium singulorum materiam ex eisdem libris colligere oportet.

Absoluta tractatione de signis prognosticis, quæ præsagiunt morbos futuros, aggreditur signa, ex quibus prædicimus, quæ futura sunt in ægrotantibus. Sed cum multa contingant in illis, quæ medicum præscire necesse est, solum docet artem prædicendi salutem aut mortem, vt antea quoque notauimus. Sed antequam fontes aperiat, ex quibus signa illa scaturiunt, prius signa quę apparent in ægrotis, distinguit, & singulis propriam tribuit appellationem. Ait igitur inter signa, quædam salutem, alia mortem portendere, & prima vocari salubria, altera vero ægra secundum genus: perniciosa vero siue lethalia secundum speciem nuncupari: in quo mihi non placet, nam ægra re vera sunt, quæ morbum ostendunt præsentem, vel præteritum, aut futurum, ita vt relationem solum habeant ad morbum. Quæ verò malum ostendunt futurum, & in genere malorum, mortem, generatim mala, speciatim vero lethalia vocari debent: quam loquendi rationem studiosissimè obseruat Hipp. in prędictionibus, cum ex signis colligit malum,

& ex aliis mortem, & eam quidem vel longius distare, vel appropinquare, aut iam instare. Pręterea quod scribit signa quæ salutem ostendunt, solum vocari salubria recte dictum est: sed cum illa duplicem habeant relationem, quatenus scilicet ostendunt corpus ægrotare, & venturam salutem, rectius dixisset illa vocari primũ ægra, deinde salubria. Nullum enim signum est in ęgrotantibus, quod non ostendat morbum præsentem. Iam vero quod dicit signa omnia, quæ præsagiunt salutem, aut mortem, solum sumi ex virtute, aut vitiis operationum, non recte scriptum est: nan ab essentia ipsorum morborum, & à causis, quæ illos excitarunt, & ab illis, quæ illos fouét, vel iuuant, aut lædunt & à corporis patientis conditione, nec non ex similitudine prestantissima sumuntur indicia, vt nos in. 4. lib. de signis abunde ostendimus. Nam si prędicendi ratio (vt ipse in hoc loco scribit) in hoc est posita, vt cognoscamus an natura, & ars vim habebunt vincendi morbos & eorum causas, aut illa naturę omnes conatus, & omnia nostra auxilia superabit profectò nõ solum ab actionibus, huius pugnę, & victoriæ indicia sumemus, sed etiam ab omnibus prædictis. Rectè vero illud ab eo hoc loco scribitur, non parem esse vim omnium actionum in prædicenda salute aut morte, sed primam vim habere actiones principiorum, secundum actiones earum partium, que à principiis ortum habent, deinceps sequi actiones partium, quę insitas, & simul aliunde emanantes habent facultates. Per se vero inutiles esse actiones partium, quæ insitas solum habent à natura potentias, à quibus reguntur. Quod genus partium in tertio membro diuisionis superius, vt hic inquit, posuit. Verùm cũ quatuor illic posuerit principia, cerebrum, cor, hepar, & testes ex actionibus testium nihil sumere possumus, quod plurimum conferat ad prædicendam salutem vel mortem: quoniam hoc principium non est ád vitam necessarium, sed solum ad bene viuendum, & ad generationem. Aliorum vero principiorum actiones an parem habeãt vim, non satis constat. Nam sunt qui con-

Expendit quorũ principiorum actiones maioris sint virtutis ad prædicendum.

coctionibus primas partes tribuant, alij vero pulsibus primam facultatem concedunt. Alij vero cerebri operationibus, atque in eo quoque dubius videtur esse Galen. in libris methodi medendi. Nam in 9. libro pulsibus & vitali facultati pręcipuam vim cōcedit, eo quod continuus sit ad vitam necessarius illius vsus. In secundo loco ponit hepar, & naturales facultates, vltimum locum dat cerebro, quia in tollendis morbis illius facultatis tantum requiritur solum, quantum ad respirationem est necessarium. At in vndecimo meth. vbi de curatione febrium putridarum agit, iubet maxime prospiciendum esse concoctioni, & aliis naturalibus facultatibus, propterea quod vitium consistit ex putredine humorum, quod tolli non potest, nisi pręcedat concoctio. Ex quibus quidem colligo pręcipui momenti eas esse actiones, quę vel primo principium suum affectum ostendunt, aut maximè requiruntur ad morbosas dispositiones vincendas. Atque illo quidem modo aboliti sensus, & motus in apoplexia, mortem portēdunt, quia cerebrum illarum functionum fontem, primo & maximè lęsum significant: qualicunque autem principio maximè lęso, mors necessario sequitur. Porro vt sensus & motus, & principes actiones prostratę, futurę mortis sunt præsagia: sic pulsus, & concoctiones nullam, vel minimam ad prædicendum in eo casu facultatem obtinent: nimirum quod cor & hepar non nisi per consensum tandem afficientur: ideo apoplectici constantibus adhuc pulsibus suffocantur, & pereunt ob respirationis defectum. Alio vero modo concoctiones maioris sunt momenti quàm pulsus, vt diximus, vbi absque concoctione salus sequi non potest: quo fit vt in febribus putridis, vrinæ certiora præbeāt indicia salutis aut mortis, quā ipsi pulsus. Eiusdem cū vrinis dignitatis sunt & virtutis excremēta alui, in lienteria, & aliis affectibus vētriculi, in quibus cōcoctio illius necessaria est. Vbi vero febres sūt malignę, aut per animi deliquia, vel alio modo cor primo afficitur, aut per motum pulsus,

aut per motum arteriarum affectus mitigari, tollique debent, certiora nulla habemus indicia quam ex pulsibus. At si quis dicat concoctiones fieri non posse, nisi vigeat calor influens à corde, nec sensum, aut motum, aut alias animales facultates exerceri posse, nisi constãte eodem calore, non propreteà sequitur ex cordis vsu & actionibus in omni morbo precipuas prędictiones sumendas esse. Nam quod pręcipuum est in omni actione, facultati animæ tribuendum est: calori vero tanquam instrumento secundo loco, dignitas conceditur. Patet igitur quod scribit ad prędicendum primas partes habere actiones principiorum. Quę vero à principiis ortum habent, merito secundum locum sibi vendicant: nam facile trahunt in eandem pasionem ipsa principia, præsertim nerui, vt ostendunt illorum puncturæ, quæ solæ mortem inferunt, & prænuntiant. Occultiora sunt mala, quæ proueniunt ex læsione arteriarum. Nullius vero momenti sunt venarum affectiones. Non enim si vena, aut arteria inflammata est, aut etiam vulnerata, cor & hepar simul affici necesse est: Etsi alia ratione, ob partium scilicet quarundam conditionem, morbi harum partium maximi sunt momenti ad prædicendum salutem aut mortem: quod maxime in pulmonis venis, & arteriis erosis apparet. Pręsagimus enim ex vnica sanguinis expuitione facta ob erosionem alicuius vasis pulmonis, etiam post longum tempus futuram mortem, nullo adhuc alio malo apparente in corpore. Vltimum vero locum merito tribuit actionibus partium, quæ à seipsis gubernantur, & simul à principiis deriuationes quasdã capiunt, cuius generis est caro, ventriculus, intestina, renes, vesica: tametsi rectius fortè partes, quæ publicum munus exercent, reponerẽtur inter principia. Nam vlcus renum, vel intestinorũ, & multo magis affectus ventriculi, & pulmonis, sæpè maiorem vim habent ad mortem pręsagiendam, quàm affectus partium, quæ à principiis nascuntur. Sed hæc, quæ in singulis ferè euariant, difficile in vna generali tractatione comprehendi possunt. Alia præterea

ſunt propinquæ, alia inſtantis mortis, aut ſalutis indicia, quæ ex his, quæ in facie apparet in morbis acutis, certius quàm ex aliis ſignis ſumũtur, vt Hippoc. in ſuis prædictionibus docet. Quod verò ſcribit ex coctionis indiciis ſemper ſumi ſigna certa ad ſalutem aut mortem prædicendam, in libro de criſibus & alibi diligentius explicat, cum ait neminem mori poſſe cum ſignis concoctionis. Verum ſi obſcura, vel manifeſta etiam intelligat huiuſmodi ſigna, experientia ſæpè hanc opinionem refellit. Et quod creditu difficilius eſt, ſæpè cum perfectis concoctionis indiciis homines vidi ex febribus periiſſe, qui enim malignis febribus laborant, ita mori ſolent. Nam exigua in illis excitatur putredo, & propterea exiguus calor in illis accenditur, qui concoctionem turbare non poteſt: itaque illi pereunt, non ob febris vehementiam, ſed ob malignitatem, quæ pulſus, appetentiamque primum perdit, & paulatim alias actiones inuadit. Cęterum quod ſcribit ſalubria ſigna dici, quę ſignificant naturam ſuperare, inſalubria verò, quę ipſam ſuperatam oſtendunt, rectius fortè dictum eſſet, ſi pro ſalubribus, ſalutaria, & pro inſalubribus, lethalia dixiſſet. Nam inſalubria ad mortem nullam habent relationem, ſed ſolum ad morbum. Signa verò decretoria in certis temporibus morbi, ſalutem: in aliis vero mortem prę̨ſagiunt, vt ipſe in lib. de diebus decret. & de criſibus oſtendit. Reliqua patent.

An mori poſſit aliquis cũ ſignis concoctionis.

NOBILIS-

IOANNIS

ARGENTERII PEDEMONTANI,

IN ARTEM MEDICINALEM Galeni.

TOMVS SECVNDVS.

PARISIIS,

Apud Ioannem Poupy, ſub Bibliis aureis, via Iacobæa.

1578.

NOBILISSIMO IVVENI PETRO BAPTISTÆ LOMELLINO PATRITIO GENVENSI.

IOANNES ARGENTERIVS. S. D.

OPERIS mei partem, quæ medẽdi, sanitatísque tuendæ rationem docet, cur tibi offerre instituerim, nõ est quòd mireris, Iuuenis nobilissime. Nam etsi te nunquam sum allocutus, tamen, cum Lucius Olympius Ciraldus suis ad me litteris, & post illum Cynthius Ioannes Baptista eius pater, vir optimus, ac doctissimus, & qui hîc adsunt Nobiles Genuenses, pulcherrimarum litterarum ac bonarum artium studiosi Octauianus Auria, Gregoriúsque Lomellinus mecũ sæpe colloquendo de rebus Genuensibus, (quas ego summa beneuolentia & honore prosequor) teipsum, patrémque tuum Augustinum, ac vniuersam tuam familiam summis laudibus vsque ad cœlum efferre consueuerint, eam sanè opinionem concepi, vt putem in vobis nihil esse, quod non sit dignum, non solum nobili & ciuili viro, sed etiã illustrissimo principe. Video enim fortunam & virtutem (quod quo rarius euenit, eo pulchrius ac fœlicius existit) ad vos ornandos perpetuo fœdere coiisse. Vos enim Crœsi, Crassíque diuitias possidetis: quas nõ veluti segnes, ac ignaui vobis solis conseruatis: sed vt magnanimos viros decet, in res amplas, & illas quidẽ magnificas, splendidè admodum, ac magno animo erogatis. Nam vt omittam amplissimas domos, amœnissimas villas, quas Genuæ ædificastis, & infinitas propemodum opes, quas passim habetis: in mari Africano arces fortissimas magnis sumptibus condidistis, eásque militibus nostris, & omni alio bellico apparatu munitissimas defenditis aduersus barbarorũ impetus, vt illa vestra celebris ac pretiosa coralliorum piscatio, qua omnis terrarum orbis repletur, atque ornatur,

tutißima reddatur. Triremes multas, optimè quidem instructas habetis, easque sæuitia maris bis (vt audio) amissas restituistis, maxima sanè & heroica planè virtute, vt rei Christianæ præsidio, vobis vero, generique vestro laudi, & gloriæ perpetuo esse poßitu. Quid, quod audio domũ vestrã literatorũ, ac bonorũ omniũ virorũ tutißimum esse perfugium, vósque opes vestras nulla alia in re vel copiosius, vel libentius collocare, quàm in illis viris exornandis & fouendis, qui ingenio ac virtute præstant? Quod cum alij plerique, tum Olympius ille meus, & iã vester plane effectus, pleno ore passim prædicat ac testatur, vos muneribus amplißimis, & propemodũ regiis, officia, beneficiáque omnia continenter pensare. Magnificum planè institutum & vestro nobilißimo animo, ac ingentibus opibus vestris dignißimum. Nulla enim alia re apud omnes gentes magis testatum relinquere potestis, vos ex comitibus Palatinis Germaniæ originem duxiße, & Lomellinæ regioni, quæ in ditione Mediolanensi omnium est pulcherrima, imperasse, noménque dedisse. Quod etsi multi Clarißimi viri, qui in hac familia rebus gestis, dignitatibus, & honoribus floruerunt, antea ostenderunt, tamen nunc maxime Dominicus Lomellinus, amplißimus sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalis, & tu, patérque tuus his animi ornamentis, & eximiis dotibus multo clarius comprobatis. Hæc clara et celebris de vobis fama, vt alios multos excitauit, ita nunc me commouit, nobilißime adolescens, ad vos amandos, extollendos, ac sempiternæ memoriæ commendandos. Quapropter aliquam huius meæ erga vos propensæ voluntatis, ac obseruantiæ significationem dare nõ abs re duxi: ideoque quod initio dicebam, hanc operis mei partem, quam tuis hospitiis commendatiorem futuram spero, tibi dedico: rogóque, vt hoc munus ea fronte eóque animo suscipias, vt omnes intelligere poßint tibi illud gratum esse, ac te, parentem, familiámque tuam à me non modo plurimi fieri, sed toto animo coli, ac venerari. Vale.

IOAN. ARGENTERII IN ARTEM MEDICINALEM

Commentarius Tertius.

EGo verò prolixitati parcens, hîc sermoni de signis finem faciam: trãsgrediar autem ad illum, qui est de causis. Quoniam verò & harum, hę quidem salubres, hæ autem insalubres, hę verò neutræ, primùm de causis salubribus erit sermo.

VNIVERSA Galeni in hoc opere tractatio tria capita solum comprehẽdit, nempè corporum, signorum, & causarum salubrium, insalubrium, & neutrorum explicationem. Antea egit de iis corporibus & signis: nunc ipsarum causarum explicationem aggreditur. Ac prius quidem de corporibus & signis egit, vltimo verò loco de causis: non ea quidem ratione, vt nonnulli tradiderunt, quòd signa nos perducant ad causarum morbi inquisitionem, vt statim patebit. Diuidunt rursus iidem authores causam, in antecedentem, primitiuam, & coniunctam, & omnia genera causarum enumerant, dicúntque authorem meritò prætermisisse finalem causam, quoniam morbi præter naturam sunt, quæ nullũ finem habere possunt. In quibus rebus pueriles errores committunt. Nam causæ, de quibus agimus (vt postea Galenus apertè docet) sunt remedia, quæ adhibemus corporibus ad sanitatem conseruandam præsentem, vel amissam recuperãdam: & hæc remedia nihil aliud sunt, quàm materia medica, & propterea instrumenta artis nostræ, in quorum cognitionem per experientiam, & rationẽ peruenimus, non per

Montanum & Iulium Delphinum aliosque notat.

ſigna ſalubria, inſalubria, & neutra, quorum vſus eſt ad diſpoſitiones corporis ſanas, ægras, & neutras dignoſcendas. Quare non illa ratione vltimo loco tractat de his cauſis, ſed quoniam (vt antè diximus) non intentionis, ſed operis ordinem ſequitur auctor. Certum enim eſt, medicum in intentione & animo ſibi primum proponere medendi rationem, id eſt rectum vſum earum rerum, quæ corpus noſtrum ſanum tueri, & à morbis vindicare poſſunt: ſed quoniam hæc adhibentur noſtris corporibus: & ea quidē diuerſa pro diuerſitate affectionum, quibus illa ſubiiciuntur, ideò corporũ & ipſarum affectionum cognitio præcedit. Et corporis quidem ipſius ſtructurā, ratione, conſiderando ipſius principia, & ſenſu in diſſectionibus quod intus latet, contemplando, aſſequimur: Affectionum verò naturam & diuerſitatem per ſigna inueſtigamus. Itáque cum hic nō agamus de cauſis morborum, ſed de remediis aptis ad morbos propulſandos: quorſum, quæſo, illi diſputant de finali cauſa morborum, & cauſas diuidunt hic in antecedentes, primitiuas, & coniunctas, quæ quidē in generatione morborum, non autem in ablatione, & in remediis ipſis ab authoribus noſtris conſiderantur. At nec illud intelligunt, quod dicunt, morbos ideo nō habere finalem cauſam, quoniam præter naturæ intentum in nobis fiunt, & res præter naturales ſunt. Nam morbi non ea ratione dicuntur eſſe præter naturam, vt monſtra, quæ agentia naturalia non ſibi proponunt, tāquā finē ſui operis, ſed ex errore aliquo contingunt: verùm à medicis dicuntur præter naturā, vt antea docuimus, quia naturā noſtrā corrūpant. Nā eadē cauſa ſanitatis, & morbi eſt author. Nec ea cauſa, quæ format noſtra corpora, ſibi proponit aut ſanitatē vel morbũ: Sed pro materiæ, quæ formatur, paritúrque, & agētis robore, & imbecillitate, fit corpus benè, vel malè ſanum: & cauſæ alię, quę mutāt noſtrũ corpus, vt aër, cibus, potus, & reliqua eiuſmodi naturalia agētia, non ſibi proponunt potius ſanitatē efficiendā, quàm morbũ. Eſſent enim hoc modo ratione & cōſilio prædita, quorũ adminiculo nos adiuti eligimus, quæ proſunt, & fugim⁹, quę

An morbi habeant finalem cauſam.

obſunt. Morbi igitur finem aliquem aſſequuntur, ſalutem inquam, aut mortem: ſed nec ipſi, nec ea, quæ afficiunt noſtra corpora, ob finem eũ agunt: Sed nos naturali potentia, vel arte quibus eligimus, quæ morbũ, ſanitatem, ſalutem, & mortem pariunt, fines eos aſſequimur. Sed his prętermiſſis ad Galenum redeamus, qui in hac tractatione primum repetit cauſarum diuiſionem, quòd ſcilicet quædam ſint ſalubres, aliæ verò inſalubres: deinde ordinem conſtituit, nempè quòd prius de cauſis ſalubribus tractandum ſit: cuius ordinis hæc eſt ratio, quoniam ſalubres cauſę referuntur ad ſanitatem. Ita enim dicuntur, quòd ſanitatem vel præſentem conſeruare, vel amiſſam recuperare ſint aptæ: Inſalubres verò morbum reſpiciunt: neutræ vero, neutrum ſtatum inter ſanum & ægrum. At ſanitas dignitate & tempore præcedit morbũ, & rationem habitus habet, ſine quo, quæ verſantur circa priuationem intelligi nequeunt. Neuter vero ſtatus, cũ medius ſit inter ſanum & ægrũ, nõ poteſt intelligi, niſi prius intellectis extremis: quare de neutris cauſis etiam poſt inſalubres tractat Galenus, & ſi perfectione & dignitate neuter ſtatus præcedit: tempore verò nunc præcedit, nũc ſequitur morboſum. Nam neuter ſtatus decidentiæ præcedit morbum: neuter vero conualeſcẽtiæ ſequitur: neuter vero ſtatus, in quo ſenes ponuntur, nullam habet prioris aut poſterioris relationẽ ad ſanitatem & morbum. At nec illud prætereundum eſt, Galenum in hoc opere ex præcipuo inſtituto docere cauſas inſalubres: Ita enim morborum generationem & cõſeruationem ſibi proponeret, tãquam finem: Sed cũ enarrat ſalubres cauſas, docetque quomodo tales fiãt, eodẽ negociointelligim⁹ fugiẽdas eſſe inſalubres cauſas, tãquam oppoſitas. Nam ſanitatẽ tãquã propriũ finẽ, ſibi proponeret medicus.

Ordinis qui obſeruatur ab authore in hoc commentario, ratio.

Quia verò & harum nonnullæ quidem conſeruatrices, nonnullæ verò effectrices ſanitatis: ſunt autem & tempore, & dignitate priores conſeruatrices. Incipiendum eſt à conſeruatricibus.

Ex diuisione causarũ in salubres, insalubres, & neutras, ordinem constituit in sua tractatione: & primũ de causis salubribus agendũ esse docuit: sed quoniam salubres hæ causæ non sunt eiusdem naturæ, ideo rursus eas diuidit in conseruatrices & effectrices sanitatis, & rationẽ subdit, qua docet prius tractandum esse de causis conseruatricibus. Porrò definiuit in primo lib. salubres causas conseruatrices, quæ sanitatem præsentem conseruant, effectrices verò, quæ eandem amissam restituunt, & efficiunt: quodquidem ita intelligẽdum est, vt in primo comment. docuimus, non quòd primò & per se Medicina efficiat sanitatem, quippè cum nullus artifex finem suæ facultatis faciat: sed quod finis sponte sequatur ea, quæ fiunt: Nam Medicus qualitates excedentes, & morbum facientes retundit, ac mitigat, ex qua mediocris sequitur temperies, & ad hanc sanitas. Eodem modo sanitatem conseruat Medicus: nam paruos defectus, & excessus naturæ emendat, ad quod sequitur sanitatis conseruatio. Quomodo verò differant conseruantes causæ ab efficientibus sanitatem, hîc non docet Gal. Sed paulò postea & in Thrasybulo, vbi ostendit totam Medicinam corrigere, & illius partes solùm differre per magis, & minus. Maiorem enim correctionem postulare ægrotantia corpora, quoniã maiores habent excessus: minorem verò, quæ sunt sana, & propterea partem conseruatricem, & curatricem semper corrigere, & propterea mutare statum nostri corporis. Verum quia correctiones, & mutationes, quæ fiunt in corporibus sanis, sunt paruæ, & propemodum insensibiles (quam enim, quęso mutationem sentimus, cũ vigilamus, vel dormimus, vel edimus, aut bibimus, vel excrementa ex nutritione derelicta per sanitatem emittimus?) Ideò cõseruationes vocantur, si cum aliis comparentur. Verùm etsi hæc rectè dicuntur, tamen in quibusdam corporibus alterationes, quæ fiunt in conseruatione sanitatis, specie differunt ab alterationibus, quæ fiunt in ægrotantibus. Temperata enim corpora, aëre prorsus temperato, & simili egent, qui nullam habet vim corrigendi, & mutandi corpus, sed solum

Nullam esse causam efficientem sanitatem propriè & per se.

Causæ conseruantes sanitatem ab efficientibus quomodo differant.

conſeruandi in eo ſtatu, in quo inuenit. De nutritione alia eſt ratio. Nam nutrimentum addit aliquid corpori, & quod erat conſumptum reſtituit: corrigit igitur, & mutat, ſi id, quod vacuatum erat, replet: quatenus verò nutrimentum, quod debetur corpori temperato, mediocrem obtinet temperiem, in hoc nullam correctionem, & mutationem facit. Reliqua verò corpora, quæ temperata non ſunt, ſi quidem illa in eodem ſtatu conſeruare velimus, nullam mutationem patiuntur ab alterantibus, præſertim ab iis, quæ actu ſunt ſimilia. At ſi conſilium eſt velle illa ad mediocrem temperiem redigere, mutatio in eo opere requiritur. Ergo cauſæ cōſeruantes & efficientes differunt aliquando in quanto, aliquando in quali. Cæterū in diuiſione hac ſalubrium cauſarum deſiderantur cauſæ præſeruatiuæ, & reſtaurat'uæ, de quibus poſtea ſeparatím aget, cum docebit modum, quo poſſimus præſeruare, ne corpora, quæ iam recedunt à propria ſanitate, nondum tamen ex morbo decumbunt, in morbos ruant, & qua ratione conualeſcentia à morbis corpora, ad priſtinam ſanitatem reduci poterunt: Nec Galenum excuſat eorum ratio, qui dicunt præſeruatiuas, & reſtauratiuas cauſas medio quodam modo ſe habere inter effectrices, & conſeruatrices, & propterea illa media ex his extremis intelligi: ſic enim in ſuperiore diuiſione cauſarum neutras debebat ſubticere, vt quæ mediæ ſint inter ſalubres, & inſalubres: & in Thraſybulo, paſſimque alibi præſeruatiuam, & reſtauratiuam medicinæ partem non debebat ſeparatim ponere: Quòd ſi alibi aliquando media omitti poſſunt, hic tamen hoc fieri non poteſt ſine vitio: quippè cum tractatio ſequens de præſeruatiuis, & conſeruatiuis cauſis, non poſſit conſtare, cum à nullis principiis ducatur. Non enim membra diuiſionis illa agnoſcuntur eſſe, quæ in diuiſione ipſa non ſunt poſita. Iam verò illud explicandum eſt, quod ſcribit conſeruatrices cauſas tempore, & dignitate priores eſſe efficientibus: Nam & ſi ſanitas tempore, & dignitate præcedit morbum, tamen hoc nihil facere videtur ad remedia & medicinæ

Cauſas præſeruatiuas, & reſtauratiuas hic temerè prætermiſſas.

An conſeruatiua medicinæ pars

partes, quæ conseruant, aut efficiunt sanitatem: neque enim illa inceperunt cum sanitate, sed cum ars accessit, quæ has partes constituit. Atqui antiquior, (vt Galenus in Thrasyb. scribit) est medicinæ pars, quæ morbis medetur, illa, quæ sanitatem conseruat. Nam à medendo medicina dicta est, & propterea ea pars, quæ sanitatem efficit, vniuersæ arti nostræ nomen dedit, & eam medici primum excolere cœperunt, vt Galenus in vltimo cap. in Thrasybulo scribit: illius enim hæc sunt verba. Cum prima totius artis pars curatiua, quòd & maximè vrgeret, constituta sit, deinde per multum otium conseruatiua salubrisque vocata ei adiecta fuerit, totam artem à præcipua magis parte denominari contigit. Ex quibus quidem verbis euertit quod hoc loco scribit: Fatetur enim & tempore, & dignitate, prestare, curatricem partem conseruatrici. Nam si primum constituta est curatoria pars, & post lõgum tempus accessit conseruatrix: tempore vtique illa præcedit, quod & ratio etiam ipsa & historiæ tradunt, quæ originem nostræ facultatis explicant. Non enim dubium est, quin homines medicinam primum quæsierint, vt vulneribus & morbis mederentur: quod author introductorij apertè testatur: postea verò cum delicatiores inciperent esse homines, & in sanitate morbos, & mortem timerent, quærere cœperunt, qua ratione diu incolumes esse possent. Quòd verò dignior sit curatiua pars conseruatrice, ex præcitatis Gal. verbis primum constat. Nam si precipua est ea medicinæ pars, dignior vtique fuerit. Deinde scribit idem author in eodem libro, dubium esse, an conseruatrix pars ad medicũ pertineat vel ad gymnasticum. qua quidem in re, & si violentis argumentis cõuincere vult medicinæ propriam esse eam partem: tamen antiquiores philosophi & medici aliter censuerunt, vt ex verbis Erasistrati, quem citat Gal. apparet. Sunt autem hæc verba. Neque enim medicus inueniri potest, qui sese ad tra[illegible]anda salubria contulerit. Intelligit autem salubria, quæ sanitaté conseruãt more antiquorum medicorũ. Ac si quis considerauerit rationes eorum, qui conseruatricẽ hanc partem

dignitate et tempore curatiuã præcedant.

præstare curatrici arbitrantur, hanc solam inuenient, quòd dignius sit præsens bonum conseruare, & tueri, quàm amissum recuperare. Quæ sententia cum principium non sit, nec ex principijs probata, & experientię multarum rerum repugnet, tanti non potest esse momenti, vt id probet, quod est in controuersia positum. Nam si dubium est, an pars conseruatrix sanitatis, pertineat ad medicum: qua ratione, quæso, potest illa dignior esse parte curatrice, quæ propria, & præcipua est pars medicinæ? Adde quòd nullus ferè consulat medicum pro sanitate conseruanda: tanquã arte non sit opus in re, quam quilibet, (qui corrupto non est ingenio, sed temperanter ex philosophia, & bona institutione viuere consueuit) facile assequi potest. Scribit enim Galenus præcepta artis tradenda esse de rebus difficilioribus, & de his, quæ subiecta sunt arti, non autem de his quæ à natura fiunt: hæc enim nostris præceptis non eget, vt ea faciat, quæ ad sanitatem conseruandam pertinent. Nam, vt postea Gal. scribit, optima temperies, optimaque natura, quæ aliorum regula est, modum sibi constituit in cibo, potu, somno, vigilia, & alijs rebus, quibus sanitas conseruatur: ac rustici, qui nunquàm medicum in ea re consuluerunt, salubrius viuunt, quàm principes & ditiores sacerdotes, qui metu mortis medicos habent semper circumstantes, nunquàm idem sentientes in præceptis de sanitate tuenda: quippe cum vnus damnet ciborum varietatem, & illorum assumptionẽ vsque ad satietatem somnũ meridianum, & exercitationem à cibo: alius alia vituperet, quæ omnia eludit experientia & laboriosa vita. Propterea rectè Gal. in lib. de cibis boni & mali succi, scribit, eos solum cauere debere cibos, qui mali dicuntur, quibus otium placet: tamquàm præceptis salubribus non sit opus in exercitatione, & vita laboriosa. Quæ & Celsus initio sui operis rectè admonet, cum scribit, hominem, qui suæ spontis est, & sanus, non debere se obligare legibus medicorum, qui quidem numquàm cessant superstitiosis suis in hac re præceptis,

Rationes expendit illorum, qui cõseruatricem partem curatrici præferunt.

naturam corrumpere, & senectutem accelerare medicamentis: quæ non in prospera, sed aduersa valetudine sunt excogitata. Sed quis, quæso, in alijs facultatibus maiorem virtutem ponet in custodia rerum, quàm in acquisitione. An, quæso, præferemus principem, qui plebem ignauam coerceat, & legibus, quas ipse ignorat, conseruat suam ditionem, ei, qui eandem amissam, armis, & heroica virtute recuperat? An militem custodem arcis ei præferemus, qui eandem oppugnauit ingenio & vi? ille enim sola diligentia se tuetur, & propugnaculis plurimis munitus, sæpe securus dormit: huic sæpe non sufficiunt omnis diligentia, omnis labor, & omnis virtus. Sed ne ab alijs exempla petamus, quis in nostra facultate non laudabit magis medicum, cum infestissimos morbos perpulsat, & homines iam conflictantes cum morte sanos reddit, quàm cum præcepta sua salubria, à nullis obseruata, obtrudit, & interim vt Mantuanus recens poeta scribit,

Cur à parte cõseruatrice incipiẽdum.

Cum satur est, pleno laudat ieiunia ventre:
Et cum nulla premit sitis, est sitientibus asper.

Est igitur (meo iudicio) & tẽpore, & dignitate præstantior medicinæ pars, quæ sanitatem efficit, ea quæ sanitatẽ conseruat: verum & si salubres causæ cõseruantes non sunt tempore, & dignitate priores efficiẽtibus, tamen ab illis incipiendum, tanquam à facilioribus: facilius enim est paruos lapsus corrigere, quàm magnos: proinde facilius est sanitatem conseruare, quàm morbos curare, quoniam vt antè diximus, vel medici non est sanitatem conseruare, aut in eo opere nõ est opus magna diligentia, aut scientia.

Cum non vnum tantum sit sanum corpus, sed plura vt supra definiuimus, in eorum singulis propria erit causa conseruatrix: siquidem omnis causa in eo quod ad aliquid existit. Hic igitur denuo sumendum initium ab optima corporis constitutione, ac quæ ei

salubria sint, considerandum.

Docuit Gal. antea prius esse agendum de causis salubribus, quã insalubribus & neutris, & inter salubres prius tractandum esse de conseruantibus, quàm de efficientibus sanitatem. Nunc verò ostendit plures esse conseruantes causas, & de quibus prius sit agendum. Porrò plures esse causas conseruatrices, ostendit ex diuersitate corporum sanorum: non enim omnia corpora eodem modo sunt sana, sed quædam bonam habent sanitatem, & ea salubria in primo lib. vocauit, alia verò malam obtinent, quæ insalubria dicuntur, alia verò sanitatem inter bonam, & malam sunt sortita, & illa neutra inter salubria, & insalubria nũcupauit. Ac in salubribus, insalubribus, & neutris latitudinem insignem posuit. Nam in genere boni, mali, & medij status, aliquid est simpliciter tale, aliud quod vt nũc tale: & inter illa, quæ simpliciter talia sunt, aliud est, quod prorsus tale est, aliud verò quod ab illo aliquantulum recedit, omnibus tamẽ his corporibus cõuenit propria cõseruatio, & debẽtur propriæ causæ cõseruatrices: Id quod probat ex relatione, quam habent causæ ad suos effectus: Est enim causa alicuius effectus causa. Quare si effectus diuersi, & causæ. igitur si corpora sana inter se differunt, oportet pariter illorum conseruatrices causas inter se discrepare: colligit præterea Gal. incipiẽdum esse à causis conseruantibus optimam constitutionem: id quòd non probat, quod crederet fortè id omnibus esse notum, vt reuera est. Nam cum optimè constituta corpora sint prorsus salubria, perfectissimam vtique habent sanitatem: Quod autem perfectissimum est, in omni re aliorum est regula.

Eorum autẽ inuentionem ipsius rei natura insinuat. Si enim impatibile, atque inalterabile esset corpus, semper optima constitutio perduraret: neque artis præsidio indigeret. Quoniã vero alteratur, & corrũpitur,

neque eundem ſeruat prioris ſtatus tenorē, ea ratione auxiliū deſiderat. Secūdū quot igitur alteratur modos, tot auxiliorū, hoc eſt cauſarum conſeruatricum genera habebit.

Docuit quidem Galenus in ſuperiore oratione cauſas conſeruantes ſanitatem plures eſſe, quoniam ſanitas ipſa non eadem eſt in omnibus: verum non docuit quot ſint genera earum cauſarum, ſiue auxiliorum, quibus vtendum eſt in conſeruatione ſanitatis: id quod nunc facere inſtituit, & argumentum ſumit ex conditione noſtri corporis, & eſt illius ratio ferè huiuſmodi: Tot debent eſſe genera cauſarum conſeruantium ſana corpora, quot ſunt genera earum rerum, quæ illa corrumpunt: at certo numero comprehenduntur, quæ corrumpunt, certus ergo erit numerus conſeruantium cauſarū. Quòd verò ex corruptione noſtri corporis, & iis, quæ corrumpunt, ſumantur genera cauſarum conſeruantium, probat ex eo, quòd arte noſtra non eſſet opus, ſi corpus noſtrum non eſſet alterabile, & corruptibile: quod quidem non probat, quia hoc omnibus eſt notum: Prioris ſtatus tenorem, intelligit primam noſtri corporis conformationem: Nam ſi poſteaquàm editum eſt corpus, conditionem non mutaret, eam profectò ſeruaret naturam, quam ex parentibus accepit: ſed illud videmus augeri, nutriri, & indies magis exſiccari, aliiſque multis modis mutari, & corrumpi. Quare arte & auxilio eſt opus, quæ corruptionem fieri prohibeat, quātum fragilis natura noſtra patitur.

Quas ex iis, quæ dicta ſunt, liquet eſſe ex correctiuarum genere, ſed quia paulatim correctiones faciunt, antequam magna accidat noxa, non præſeruantes a futuro malo, ſed præſentis ſtatus cōſeruatrices Medici appellāt

Inuenit Galenus ex generibus rerum corrumpentiū noſtrum corpus, genera auxiliorum, quæ impedire

possint corruptionem quantum natura nostra admittit. Vocauit autem ea auxilia causas conseruatrices, quod impropriè dictum videtur esse. Nam si auxilia illa nihil aliud præstant, quàm emendare, & corrigere vitia, quæ fiunt ab illis causis corrumpentibus, & semper aliquid addũt, vel minuũt à corpore, atque ita prohibent, ne corruptio protinus accidat, ratio vtique postulare videtur vt illa auxilia, & causę potius dicãtur corrigẽtes, & & præseruãtes quã cõseruãtes: Huic obiectioni respondet Galenus & dicit illa auxilia re vera corrigere, & mutare corpora, ac etiam eadem præseruare: sed quoniam ea mutatio, quę ab illis fit, exigua est, ita vt sensum ferè effugiat, an aliqua mutatio corporibus ab illis accidat, ideò illas causas à medicis conseruatrices, & non mutatrices, & præseruatrices nuncupatas esse. Addo ego aliam rationem, quod hæc appellatio faciat ad distinguenda medici officia. Nam alia sunt auxilia, quibus vtimur ad præseruanda corpora à morbis iam imminentibus ab ijs, quibus vtimur ad præseruanda corpora à vitijs, & corruptionibus, quæ contingunt sanis, & propterea oportuit præseruationis hæc genera, nominibus distinguere, ne confusio in explicatione artis contingeret. Quare meritò auxilia quædam dixerunt esse mutantia, & curantia, quæ debentur ægrotis, alia præseruantia, quæ competunt ijs qui iam sentiunt imminentes morbos, alia conseruantia: quę & si mutant & præseruãt, tamen ab alijs modo, & tractatione differunt.

Alteratur igitur corp⁹, à nõnullis quidẽ necessario, à quibusdã verò nõ necessario. Dico autẽ necessario, quæ nulla est euitandi ratio.

Proposuit Galenus se inuestigare velle causarum salubrium genera: & hactenus inuenit ea plura esse, quoniam plura sunt illa, quæ nostra corpora alterant, & corrumpunt. Nam ex relatione, quam habent causę ad effectus, sequitur tot esse causarum genera, quot effectuũ: nondũ tamen cõstat quot sint genera causarũ salubrium, quoniã certus numerus corruptionis, & co-

rum, quæ corrumpunt, nondum eſt declaratus. Quærit igitur id, & duo primum inuenit genera rerum, quæ noſtrum corpus corrumpunt. Nam quædam (inquit) neceſſariò id faciunt, alia verò non neceſſariò. Explicat autem quid per neceſſarium intelligat: quod nullo modo euitari poteſt: non neceſſarium verò, quod euitare poſſumus.

Nam aerem nos ambientem ſemper attingere, comederéque ac bibere, & vigilare, & dormire eſt neceſſarium: enſibus autem, & exitialibus feris obuiare, non neceſſarium.

Exempla quædam hic proponit eorum, quæ neceſſario, & non neceſſario corpus noſtrum corrumpunt. Ac inter illa, quæ neceſſario illud faciunt, primò enumerat aerem, deinde cibum & potum, poſtea ſomnum & vigiliam. Verum non docet, quomodo hæc euitare non poſſimus quò minus nos afficiant: id, quod nos ita oſtendimus. Aer quidem nos duplici ratione afficit, intus & foris. Nam cum oporteat in corpore cor ſemper feruere, vt ab eo eleuetur ſpiritus quidam, qui per vniuerſum corpus delatus, calorem inſitum ſingulis membris excitet, & de potentia ad actum perducat, vt alibi oſtendimus, neceſſe eſt in eo feruore, & generatione ſpirituum, fuliginoſa quædam excrementa gigni, quæ ſunt expellenda, ne obſint: & ſimul temperare oportet ipſius cordis calorem. Quare natura reſpirationem animalibus dedit, per quam frigidior aer in pulmonem primum, & poſtea in cor recipitur, & receptus rurſus cum fuliginoſis illis excrementis eiicitur. Quòd ſi vel minimo temporis ſpatio, deſinat animal aerem inſpirare frigidiorem, & expirare fuliginoſa ea excrementa, ſtatim corruptio & mors ſequitur: quod oſtēdunt hi, qui aerem inſpirant vel ex furnis excalefactis, vel in cubiculis ex carbonibus accenſis aut ex cauernis ſulfureis exeuntem: illi enim quoniam aere fuliginoſo vtuntur, extinguūtur. Ita qui laqueo ſtrangulati pereunt, non alia ratione moriuntur,

Aer quibus modis nos afficiat.

Cur moriantur qui aere calidiore vtuntur.

quàm quòd cor externo aere priuatum, non refrigeretur, & à vaporibus suis fuliginosis suffocetur. Porrò quòd respiratio cordi, id præstat pulsus reliquis partibus corporis. Nam arteriæ aerem ambientem cum dilatantur, assumunt, & cum comprimuntur, fuliginosa excrementa transmissa à corde, & ab ipsis etiam genita, extrudunt: quò fit vt corpora exoluantur, cum diutius morantur in balneis calidioribus: priuantur enim aere frigidiore: atque in gangrenis corrumpitur substantia membri affecti, quoniam fuliginosa illic genita excrementa, constrictione arteriarum non expirant: nec non in febribus putridis corruptio contingit, quoniam corpus non satis peruium est ad emittendam eam copiam fuliginosi excrementi, quod ex putredine, & vniuersi corporis feruore gignitur. Vno igitur modo aer nos alterat necessariò, quod in corpus continuò assumatur, & ab eo emittatur per respirationem & pulsum. Alio modo quod partes, quas contingit, alteret secundum substantiam, & eas, quas recipit qualitates. Cæterum necessarius etiam est cibi vsus, quoniam calor, qui in nobis est insitus, dissipat subiectam materiam solidiorem, viuentibus propriam: quæ nisi cibo restauraretur, paucis diebus dissolueretur & extingueretur animal. Cibi igitur & si tandem vincuntur à nobis agentibus, tamen interim cum mutantur, contranituntur (& vt aiunt Philosophi) reagunt: & propterea nos immutant sua substantia, sua quantitate, & suis qualitatibus, vt ipse docebit. Eadem ratione potus est necessarius, quoniam idem calor aqueam, & humidiorem quę est in nobis substantiam, dissipat, quę potu restauratur. Intelligimus autem potum, nõ quicquid quocunque modo bibitur, (Nam sic in potu sæpe esset cibus, veluti si contusas carnes iusculo aliquo misceas, & bibendo deuoremus) sed quod reuera minimum habet in se, quod solidam substãtiam: plurimum verò ex eo, quod aqueam reparare valet: Igitur aere, aëream substantiam, cibo terream, potu aqueam restituimus. Sed quid de ignea dicemus? An quod illa in corpore nostro ad pondus aliorum exigua sit, & cibo

Cur in gangrænis & febribus putridis corruptio contingat.

Alimenta quomodo nos afficiant.

Potionis vsus & quid illius nomine intelligendum.

Ignea substantia quæ in nobis est quomodo restituatur.

potu potissimum, & forte etiam aere reponatur: Sunt enim hæc omnia non simplicia, sed ex quatuor elemẽtis composita, etsi ab eo, quod in illis præpollet, nomẽ sumunt: vocantes scilicet cibum, quod terrenum est, in quo terrena portio vincit, potum in quo aquea, aerem in quo aerea plurimum dominatur: Egemus igitur necessario cibo, ac potu. Quòd si quidam reperti sunt, qui sine illis multos etiam annos vixerint, quòd forte illorum calor debilitatus ex morbo, impotens sit factus ad substantiam solidam, & aqueam dissoluendam, & illi sufficiat aer, eo quòd sola aerea consumatur. tamen hæc vt rara sunt, & præter naturalem ordinem, necessitatem edendi, & bibendi, quam nobis imponit Gal. non tollunt. Porrò necessarium est vigilare: quia vigilia contingit, quando natiuus calor ab internis suis fontibus extra fertur, non potest autẽ semper intus contineri, tum ob naturæ prouidentiam, quæ instituit externas partes non semper otiosas: illæ ergo cum agere volunt, commune animæ instrumentum ad se alliciunt: tum quod ipse calor, qui in aerea, & spirituosa substãtia potissimum residet, intus auctus suapte natura superiores, & exteriores parteis petit. Cogimur pariter necessario dormire, quoniam calidi natiui substantia, spirituosa inquam illa materia per vigiliam agentibus externis membris dissipatur, nec propterea durare perpetuo potest, nisi per somnum retrocedat in sua viscera interna: vbi per concoctionem humorum, qui illic esse solent, rursus augetur, & rursus vigiliam parit: sic mutuo somnus, & vigilia sibi succedunt, dissipatione & restauratione calidi innati. Hæc sunt exempla eorum, quæ necessario nos afficiunt. Eorum verò quæ non necessario idẽ faciunt, sunt enses, & exitiales feræ: Quibus aliqui duntaxat obuiant, vel casu, vel spontè, dum nonnulli temerè sua mala quærunt.

Cur sine cibo & potu quidam viuere poßint.

Vigiliæ necessitas & causa.

Somni vsus et necessitas.

Quare circa primum causarum genus versatur ars corporis conseruatrix. circa secundum autem minime.

Cum docuerit Galenus duo esse genera eorum, quæ nos afficiunt, vnum eorum, quæ necessario: alterum verò, quæ non necessario id faciunt: nunc docet non omnia esse subiecta ptouidentiæ nostræ artis, sed ea solum, quæ necessario prodesse, aut lædere possunt. Nam quæ casu, & raro agunt, prouidentia artis nostræ caueri non possunt, sed arte militari, & propria cuiuscunque diligentia, & virtute: Quæ verò semper prodesse, aut nocere sunt parata, & sola ars nostra nouit, quomodo afficere possint, merito comprehendimus in nostra facultate: Ac intelligere quidem oportet artem non versari circa ea, quæ non necessario afficiunt: non quòd læsiones factas ab ensibus, & feris curare non debeamus, sed quòd ex nostris præceptis prospicere non possimus, ne ea, quæ hoc modo lædendi vim habent, obsint.

Iuuantia & lædētia quæ arti nostræ subiiciantur.

Quot igitur numero sint ea, quæ ex necessitate corpus alterant distinguentes, proprium in singulis eorum causarum salubrium genus inueniemus: Inest igitur vnum quidem ex ambientis aeris adhæsu: alterum verò ex motu, & quiete, & totius corporis, & partiũ singularũ: tertiũ ex somno, & vigilia: quartũ ex eis, quę assumũtur: quĩtũ ex eis, quę excernũtur, & retinẽtur: sextũ ex animi affectib⁹.

Anteà docuit duo esse genera rerum, quæ nostrum corpus alterant, déque eo solum artem nostram agere, quod necessario nos afficit, & exempla quædam illius posuit, non tamen certum numerum explicauit, sine quo non potest certus numerus causarum salubriũ doceri: eum ergo numerum alterantium, & corrumpentium hîc enarrat, vt postea certum numerum causarum salubrium tenere possimus, ad quas perpetuò respiciamus, cum succurrendum erit, ijs, quæ per sanitatem nos alterant, & corrumpunt. Dicit ergo hæc esse sex nempe aerem ambientem, motum, & quietem, somnum, ac vigiliam, quæ assumuntur, siue cibum, & po-

Quæ et quot sint quæ nos necessario afficere possunt.

tum, quę excernuntur, & retinentur, & animi affectus: quæ quidem recentiores Medici res non naturales vocare solent: At quod sine aere, cibo, & potu, somno, & vigilia esse non possimus, superius ostendimus: Nunc de reliquis idem ostendendum. Motus igitur nobis est necessarius, cum non simus plantæ, quæ ex ipsa terra, cui sunt infixæ, alimentum sibi parare possunt. Quare natura motum animalibus dedit, vt quę sunt sparsa, sibi necessaria comparare valeant. propterea eadem natura præter vim motoriam, illis quoque indidit appetitum, ac voluntatem, vt ex illis possit motus fieri. Sed quoniam motus vtitur etiam communi animæ instrumẽto, nempe calido innato, & illud dissipat, ideo quietem quoque, & quiescendi vim est largita, vt ipse calor refici, & interim etiam obire possemus ea officia, quæ per quietem melius quàm per motum exercẽtur. Nam Arist. sententia est, animam quiescendo sapientiorem fieri, quasi corporis agitatio ingenio obsit. Somni verò vigiliæ, & eorum, quæ assumuntur, id est cibi & potus necessitatem anteà ostendimus. Sequuntur inter illa, quæ necessario nos afficere scribit author, quæ excernũtur, & retinentur id est excrementorũ generatio, retẽtio & excretio. Non enim fieri potest, quin in nobis generentur excremẽta. Nã si nutritio est necessaria: erit quoque necessaria excrementorum generatio: Cum enim, quæ actu nutriunt, similia sint substantiæ nostræ, quæ caloris vi, à partibus singulis est dissipata: alimenta verò, cum assumuntur, non actu, sed potentia similia sint: necesse est, vt de potentia ad actum ducantur: id, quod fit per concoctionem, cuius officium est & finis assimilare omnia, quæ concoquuntur, quantum licet per ipsam concoctricem facultatem, calorem innatum, & eius, quod concoquitur, conditionem. Itaque cum in omni alimento aliquid sit, quod nobis secundum substantiam est dissimile, aliud verò, quod simile actu fieri potest secundum substantiam & qualitates, per concoctionem hæ duæ substantiæ, quæ erant in alimento potentia, actu emergunt: & quod per substantiam, & qualitatem assimilari potuit, additur, & nutri-

Motus nostri vsus & necessitas.

Quietis vsus.

Necessitas generationis & reiectionis excremẽtorum.

neutrimentum fit corpori: id verò, quod substantiam ab initio habebat prorsus inutilem, in concoctione assimilatur quidem per qualitates: verum per substantiam assimilari non potuit, quoniã potentia erat dissimile. Quare cum illud sit inutile, ac post concoctionem absolutam, à natura separatur ab alio, & in certis locis colligitur, & tandem excernitur, vnde ab excretione excrementum à nobis dicitur. Porrò excrementa quędam sunt fœtida, & sordida: quæ si continuò, vt gignũtur, excernerentur, redderent hominem, vt inquit Galenus in lib. de vsu partium alienum à musis & philosophia, id est impedirent cultum bonarum artium. Quis enim illas excolere posset, si ei imposita esset necessitas assidue mingendi & egerendi? Alia verò sunt, quæ hac molestia carent, nec aliter vacuari possunt ob suam naturam, quàm continue: quæ enim vaporosæ sunt naturæ, illa per insensibiles cutis, & aliarum partium meatus assiduè expirant. Igitur excrementa primæ concoctionis, quæ fit in ventriculo, nempè vrina, & stercus: ac vtraque bilis, quæ fiunt in concoctione hepatis, posteaquàm sunt genita, separantur ab vtili parte alimenti, & in quibusdam concauis partibus, ad hoc officium destinatis à natura, colliguntur, & aceruantur, donec per certa interualla postea expellantur. Excrementa verò tertiæ cõcoctionis sordes, & vapor iugiter excernuntur, quia nullæ partes ad illorũ susceptionem & collectionem sunt factæ. Hęc igitur omnia excrementa, si præter naturæ ordinem retineantur, alterant & corrumpunt nostrum corpus, pro cuiusque excremẽti natura, & locis, in quibus continentur, aut à quibus exeũt. Nam alui excrementa retenta, ventriculi appetitum deiiciunt, vertiginem, & dolorem capitis adferunt, nauseam pariunt, fœtum in mulieribus sæpe elidunt, vrinæ stillicidium, & in nobis compressione vesicæ sæpe pariunt, colicos dolores excitant, dũ flatus exire prohibent, & multis aliis modis corpori obsunt: vrina verò cũ supprimitur antequàm recipiatur in vesica, si effunditur in cauitatem ventris, aquam inter cutem parit: si verò vna cum sanguine miscetur, nutritionem labefactat: & pruritũ scabiemque, ac sudores multos excitat: si verò in vesica eadẽ collecta, postea exire non possit, miros cruciatus mouet, &

Excrementũ vnde dicatur.

Excrementa quæ assidue & quæ per interualla reiiciẽda.

Excrementa primæ secũdæ & tertiæ concoctionis quæ.

Quomodo excrementa alui nos afficiant.

Vrina retẽta quomodo lædat.

tandem mortem infert. Sic profectò si bilis flaua non recipitur in vesica hepati subiecta, ex ea fit regius morbus: aut si calor prȩter naturam eam inuadit, febres biliosæ ex illius putredine accidunt. Quòd si forte à natura separetur ab aliis humoribns, & extrudatur in aliquam partem, tunc nascuntur Erysipelata, Herpetes, Pustulæ biliosæ: & si repatis humor ad caput, deliria & furores contingunt. In stomacho cibi appetentiam deiicit, sitim intendit. Parit quoque humor melancholicus in corpore, cum retinetur, sua mala: in stomacho picam, caninam famem, in capite melancholiam dictam, maniam: in corde mœstitiam, in externis partibus cancros, elephantiasim, leprã: in toto corpore. At verò vaporosa excremẽta, dum cohibentur astricta cute, calorẽ intus augẽt, & febrẽ synochã, & alias, pro subiecti humoris & corporis conditione excitãt. Sordes verò illa crassa, retenta, cutem fœdat, scabiem gignit crustosam: ex quibus, ne singula prosequamur, constat ex excrementis relictis ex nutritione: dum retinentur, alterari & corrumpi nostrum corpus: & tanto magis fiunt corruptiones, quando retinentur, excremẽta, quȩ præter naturam in nobis gignuntur, vt pus, vermes, calculi, & alia huius generis, quæ ex malis coctionibus proueniunt. Cæterum cum excernuntur excrementa naturalia, nulla noxa accidit corpori. At cum aliquid excernitur, quod est naturæ cognatum, tunc corpus exoluitur. Id, quod etiam accidit vbi excernuntur excrementa morbosa, nondum peracta concoctione. Nam quia tũc separari non potest, quod est inutile ab vtili substantia, contingit vtranque expelli: vnde symptomaticæ & malȩ dicuntur esse excretiones, quæ fiunt absque signis concoctionis. Habent quoquȩ vim necessariam in alterando nostrum corpus animi passiones, quibus omnes subiecti sumus plus, vel minus. Nocet.n. gaudium, ira, tristitia, timor, spes, cupiditas, inuidia, vindicta, desperatio, cogitatio, vehemensq; omne studium: & ex his quædam, quòd calorem vel accendant, vel minuãt, vel contrahãt, vel expandant: ex quibus sequuntur fluxiones, febres, siccitates, colliquationes, fluxiones, & vt semel dicã, omne genus ferè morbi. At vt hæc prosunt cum mediocriter fiunt, & obsunt cum excessus in illis fit: ita tutum non

Quæ perueniant mala ex retentione humoris melancholici.

Ex vapore & sorde retentis quæ mala proueniat.

Quæ mala nascantur ex malis excertionibus.

Quomodo animi passiones nos afficiunt,

est homini securè omnino viuere absque vlla animi passione. Torpescit enim in corde calor, aut plusquam oportet delitescit in visceribus, nisi ab his affectionibus excitetur, & promoueatur. At vbi ita postulant affectus, prodest, nunc vnam nunc aliam ex his passionibus vehementius commoueri. Nam, vt in profluuio sanguinis mœrus, & tristitia optimum adferunt remedium: sic ad frigidos humores, & corporis crassitiem, quæ corpus grauat, & sanitatem corrumpit, ira, tristitia, cogitatio conferunt. Et ne diutius in his moremur, videndum est an sex hęc solum sint, quæ ponit Galenus, nostrum corpus necessario alterare, & corrumpere. Nam contra has causas, illud maximè facere videtur, quod scribit in initio libri primi de sanitate tuenda. Illic enim corruptiones, quæ necessario nobis eueniunt, dicit à duobus accidere, nempe vel à nobis ipsis, & nostris principiis, vel ab extrinsecis. A nobis ipsis fluorem substantiæ, & siccitatem, quam calor insitus perpetuò parit, & excremẽtorum prouentum, qui ex concoctione nutrimenti resultat. Inter extrinsecas autem solum numerat aërem ambientem, mot⁹ quietis, somni vigiliæ, & animi affectuum nulla facta, vt hic, mentione. Hæc viderunt quidem nostri interpretes, & illas hoc loco afferunt corruptionis causas: sed interim non vident plures, quam sex, eas esse, si & illa & hę recipiuntur. Ego verò aliter sentiendum esse puto, & dico plura esse quæ nostrum corpus corrumpũt, quam hæc sex, de quibus agit Galenus, & verè corrumpentia necessariò ea esse, quæ ex nostris principiis oriuntur: non tamen Galeni est institutum omnes causas alterantes nostrum corpus enumerare, sed illas solum, quæ arti nostræ sunt subiectæ, & in nostra potestate. Vult enim solum hic docere, quæ possint prodesse, & obesse ad sanitatem conseruandam, recuperandam, præseruandam, & reficiendam, cum ex morbo corpora imbecilia, & malè sana sunt relicta. Nam solum vim & vsum materiæ medicæ docet, & quomodo ea nunc salubris, nunc verò insalubris fieri possit, explicat: ne temere ea vtamur. Quod cum fit, corpus alteratur & corrumpitur: cum verò ea commodè vtimur, alteratur quidem, sed corrigitur vitium, quod ab illis est factũ. Nã posteà ostendet aërem

Animi passionum vsus & necessitas.

An quæ nos necessario afficiũt sint solum sex.

cibum, & potum, & reliqua, de quibus hic agit, si iusta qualitate & quantitate adhibebuntur corpori, esse causas salubres, cõseruatrices, & effectrices sanitatis: aliter verò eadem fieri causas insalubres & corruptrices. Igitur non omnia, quæ possunt alterare & mutare nostrum corpus, sed solum materiam medicam hic enarrat Galenus, vt ea possimus eligere, quæ prodesse possunt: alia verò euitare, quæ sunt apta obesse. Verum non potestas nostra contenta esse his sex, quæ hoc loco à Galeno ponuntur. Ab aliis enim cogimur sæpe auxilia, id est causas salubres conseruantes & efficientes sumere. Nam in lib. de sanitate tuenda, vbi agit de conseruatione primum optimæ constitutionis, deinde aliorum, qui sani quidem sunt, sed ab eo profecto statu declinant, auxilia capit à balneis, lotionibus, frictonibus, vnctionibus, quæ in his sex rebus nequaquam continentur. Quinetiam in sequentibus, vbi vitia emendare vult, quæ in partibus instrumentariis, & continuitate violata contingant tum in sanis, tũ in egris, auxilia capit ex ligaturis, ex de obstruentibus, ex vulnerantibus, veluti cum scalpello venas aperimus, ex reuellentibus, deriuãtibus. Addit alibi sæpe malis nostris mederi, quæ ceruici & aliis partibus alligantur: quæ omnia hic sunt omissa, aut certè non nisi magna violẽtia ad hæc trahi possunt. Præterea animi affectus, cum illius motus quidam sint, videntur comprehendi sub motu, quare magis mihi placet tractatio, quę habetur de his, in libro 5. de sanitate tuenda, vbi quatuor genera facit materię medicæ, quę mutãdi corpus vim habet, ad bonum, vel malum: & vnum ponit continere ea, quę assumuntur: aliud, quę fiunt siue geruntur: aliud, quod ea comprehẽdit, quę educuntur & retinentur. Postremum quod amplectitur vniuersa, quę foris adhibentur. Igitur per ea, quæ assumuntur, comprehendimus alimenta, medicamenta quocunque modo, & per quemcunque locũ in corpus assumpta, siue corpora sint solida, aut potiones, siue per os ingerantur, siue immitantur per anum, pudenda vel aliam quamcunque corporis partem. Eorum verò, quę geruntur nomine, tum animi, tum corporis motus, & quietem intelligimus: vt otium, exercitationes, vitę conditionem, iram, tristitiam, cogitationem, & his similia:

Materiam medicã quatuor generibus rerum comprehendi alibi traditis, meliusque sex istis rebus nõ naturalib⁹.

quorum quædam, à nobis solum proueniunt, vt animi perturbationes, & vitę conditio: quædam verò ab aliis in nobis fiunt, vt frictiones, nauigationes, gestationes, quæ vehiculo obeuntur: quędam verò mixtam habent naturam, quum partim ex aliis in nobis fiant, partim etiam à nobis proueniant: cuius generis est equitatio & gestatio, & si quid aliud in quo corpus vario modo agitamus. Porro genus eorum, quę extrinsecus adhibentur, continet quæ impulsu agunt, vt vulnerantia, contundentia, frangentia, item quæ nos ambiendo circundant, vt Aërem, lotiones, natationes, & siquid simile reperiatur: quámquam in natatione non solum ex aquæ adhæsu, sed etiam ex motu corpus alteratur. Comprehendit præterea, quæ corpori adiunguntur, & applicantur, veluti vnctiones, cataplasmata, cerata, & huius naturæ alia. Postremo, quæ collo reliquisq; partibus appenduntur, aut circumligantur, vt vincula, quę partibus iniiciuntur, aut alio denique modo extrinsecus corpori adhibentur. Iam vero, quæ educuntur, ea complectuntur quę quocunque modo à corpore exeunt, vt sudorem, stercus, vrinam, sordem, vaporem, saliuam, pituitam, quæ enumgitur: humorem, qui per purgationem, venæ incisionem, vel alio remedio educitur. Ad quod etiam genus spectat pinguedinis, carnisque excretio, vel detractatio, & aliarum partium, quę à sibi cognatis rescinduntur. Sunt etiam huius generis, quæ præter naturum in nobis concreuerunt vt lapides, lumbrici, pus, dracunculi, & si quid aliud simile, quod extractum à corpore, illius constitutionem mutat: venus etiam, quatenus semen excernit: quatenus verò corpus commouet, ad ea, quæ fiunt, redigitur, quemadmodum & aliæ excretiones corporis. Et enim excretio ipsa, actio est, & aliquid eorum, quæ aguntur: id verò, quod excernitur, spectat ad ea, quę excernuntur, eadem omnia cum retinentur, sub contrario genere comprehenduntur: quæ simul coniuncta, (propterea quòd contrariorum vnum est genus) quartum caput facere dicuntur, ab aliis tribus diuersum: ac perpetuo quidem ab his rerum generibus sumuntur causæ salubres, insalubres, neutræ: & in illis semper inueniemus quid nobis auxilio, aut nocumento esse possit.

Assumptorū nomine quæ veniant.

Eorumque fiunt nomine quæ comprehendantur.

Extrinsecus agentia quæ contineant.

Excreta & retenta quæ comprehendant.

Venus ad quæ ex prædictis redigatur.

Ex his enim necesse est aliquo modo affici corpus, ab aere quidem ambiente, quia, aut calefit, aut frigesit, aut exiccatur, aut humectatur, vel secundum horum patitur coniugationem, aut in tota alteratur substantia.

Posteaquàm Galenus numerauit illa, quæ possunt mutare nostra corpora, nunc docet quomodo singula ex prædictis mutationes suas faciant. Et id primum docet in aëre ambiente, quem dicit in duplici ratione, nos mutare posse, vel alterãdo secundũ primas qualitates simplices, vel cõpositas: vel secundũ, vt ait, totã ipsius substantiã. Qui per alterationem factam ex primis qualitatibus intelligat, non est, quòd doceamus: id enim per se patet. Alterationem verò per totam substantiam, non aliud intelligere potest, quàm eam, quæ fit à forma rei, à quo nomine semper aborruit Galenus. Nam cum dicat alimenta, & medicamenta purgantia, non id esse, quod sunt, per suam temperierem, sed per totam ipsorum substantiam, non potest hoc nomine aliud intelligere, quàm formam: per illam enim alimenta, sunt alimenta & purgantia medicamenta vim habent purgandi. Quòd si Galenus in aliis suis tractationibus, veluti cum agit de essentia partium, animi moribus, & actionibus nostri corporis, posuisset hanc totam substantiam, non eò venisset, vt diceret carnem esse carnẽ, & os esse os, & aliam quamcunque partem, id, quod est, & viuens à non viuente differre ob diuersitatem temperamenti: & quòd grauius est non cogeretur fateri, mores animi hominum, simillimos esse debere moribus & actionibus porcorum, quorum corpus, carnem & temperiem, simillima esse statuit. Porrò cum aër nos mutat tota sua substantia, accepit formam quandam ex astris nobis incognitam, qua vel nos perimit, vel morbos ex occultis causis natos, tollit. Ita enim in pestilentia aër plurimos occidit, ob illam occultam formam, & non ob euidentes qualitates, & iam ipse aër, qui mutauit eam formam, quæ morbum Gallicum peperit, remedio eidem morbo fit. Cessàt enim

Alteratio à tota substãtia quid.

Pestis à quo aere fiat.

crudeliter sæuire morbus hic, vt ante aliquot annos faciebat: propterea quod cessat influxus ille syderum, qui illum peperit, aut aliunde in nostram regionem inuectū fouebat. Porrò aër calefacit corpus, cum vel calidus ipse, est, vel frigidus: calidus quidem calefacit, cum per inspirationem, & dilationem arteriarum in corpus trahitur, vel cum ipse extrinsecus contingit partes nostri corporis, & calorem, quem in se habet, illis imprimit: frigidus verò intus calorem auget, densata extrinsecus cute, & repulso ipso calore, qui in externis partibus continetur. Quod si corporis, & cutis meatus secundum naturam patent, augetur solùm secundum naturam intus calor, quomodo ventres hyeme calidos reddi scribit Hippocrates in Aphoris. At si ex labore, aut æstu, meatus illi immoderatius patent, & in eo statu aëri frigido occurramus, calor præter naturam in nobis augetur, & febres fiūt: quoniam calida excrementa plurima genita ex labore, vel ex aëre calidiore expirare prohibētur ob aërem frigidiorem, qui vehementius se se insinuauit in corpus rarefactum, & ita vias eas pœnitus occlusit: Ac non solùm quidem calefactio ex aëre calido, & frigido contingit: sed etiam accidunt fluxiones, & ex illis omne tumorum genus, obstuctiones, & alia mala, quæ ex his nascuntur: calidus etiam aër exsiccat, & dissoluit substantiam calidi innati, atque ita omnes actiones debilitat: frigidus verò vt per accidens calefacit, ità per se refrigerat: siccat etiam aer, qui siccus est, & humectat, qui humidus, ac coniunctis inter se qualitatibus, calore inquàm & frigore, cum humiditate & succitate, fiunt in nobis effectus, qui referunt suas causas. Quod si hæ aeris qualitates cum ventis agant in corpore, vehementius imprimunt suam vim & effectus eos pariunt, quos describit Hippocrates nasci ex Aquilonia, & Austrina constitutione in tertio libro Aphorismus: Aer etiam ob suam corruptionem, aut bonitatem, quam recipit in sua substantia, mutationes facit, nunc in humoribus, nunc in certis corporis partibus: vnde plurimi oriuntur morbi, quorum naturam ignoramus, & plurimæ fiunt morborū solutiones præter spem Medici, per occultas illas impressiones aëris: qui idem prodest nobis & obest non solum ob primas qualitates, & latentem formā

Cur morbus Gallic⁹ iam mitescat.

Aer callidus quomodo nos afficiat.

Quomodo frigidus.

Ventos aëris qualitates vehemētius imprimere.

Aëris læsiones ob suam corruptionem.

Generationes & solutiones morborum præter rationẽ ob influxus syderum in aerem contingere.

sed etiam ob secũdas qualitates cum est nimium vel crassus, vel tenuis, vel ex sole purus redditur, aut in locis profundis, & obscuris impurus factus. Colligit etiã ipse prohibita ventilatione, & transpiratione, vt nostra corpora, sua vitia & putredinem.

Ex motu vero, & quiete cum vtraque modum excesserint, aut calefactum, aut refrigeratum, aut humectatum, aut exsiccatum, vel aliquid secundum horum patiens coniugationem.

Docet nunc vim quã habet motus, & quies in nostro corpore. Motus quidem vnum per se facit, partium enim attritu calefacit, primùm parteis, quæ mutuò se atterunt, deinde alias, quæ participes caloris euadũt: ad caloris verò accensionem sequuntur varij effectus pro qualitate, & quantitate ipsius motus, & corporis, quod patitur, diuersam cõditionem: nam aliud facit motus vehemens, quàm leuis: aliud celer, quàm tardus: aliud æqualis, quàm inæqualis: aliud frequens, quàm rarus: aliud fit si cum animi cõtentione, aut absque illa exercetur: aliud qui fit ambulando, quem currendo, vel quirãdo, aut nauigando: aliud facit multus, quã paucus, aut mediocris. Propterea hic Galenus non solũ debebat immoderati motus, aut quietis vim explicare, sed ipsius motus primum, deinde eius, qui suas differentias accepit, vt facit in lib. de sanit. tuen. Aliud verò fit à motu in corpore vacuo, quàm pleno, aut moderatè se habente: aliud in frigidis, quã in calidis corporibus, aut aliter affectis: moderatus tamen motus in moderatis corporibus moderatè calorẽ accẽdit: ad quod sequitur excrementorum moderata expulsio, & corporis robur. Quòd si hic motus in corporibus fiat repletis, cum nõ possit humores dissoluere, eos colliquat, & fluxiones parit: immoderatus verò motus, & qui etiam adiũgit sibi aliquas vehementes qualitates, vt celeritatẽ, & vehemẽtiam, vt corpora crassiora, & frigidiora roborat: itaque mediocriter habent, aut graciliora sunt, primũ calefacit. & exiccat: deinde refrigerat, vehementius dissoluta, spirituosa, & humida substantia caloris, sine qua ipse calor vegetus consistere nequit. Humectat etiam motus moderatus in corporibus pituitosis: excrementosum enim

eum humorem, & crudiorem sanguinem concoquit, ex quo natiuo humore humectatur corpus: sic sanè motus mutat, & nos alterat. Quies verò cum calorem hebetet, ea incommoda patit, quę ad caloris diminutionem sequũtur: redũdant enim multa excrementa pituitosa in eo statu corporis, & quæ gignuntur excrementa in tertia concoctione, malè expurgantur: partim quod ipsa excremẽta crassiora reddantur defectu caloris: partim quod non impellantur sursum: non acquisito calore, nec meatus cutis sint patefacti, per quos expirare debent. Ac vt excrementorum sequitur prouentus, & retentio, per quietem: sic, deteriores fiunt omnes actiones corporis humani, & debilitantur omnia membra, vbi otiosã vitam quęrimus: omnes enim egemus motu, & exercitatione pro cuiuscũque natura. Nam biliosis, & exsicatis corporibus leuis qui libet motus sufficit ad sanitatem cõseruandam: moderatis verò habitibus, moderat⁹ vtilis est: frigidioribus autẽ, & crassioribus debetur, qui vehementius calorem accẽdere potest: Nec dictum Galeni, quo præcipit in libro de sanitate tuenda, exercitationem adhibendam esse quousque sentiamus augeri respirationem, intelligendũ est simpliciter & in omnibus: nam ex breuissimo cursu ita intenditur respiratio, nõ tamen iustam mensuram exercitationis sumus assecuti. Nec biliosæ quidem naturæ expectare debent respirationis eam mutationem, sed præceptum intelligendũ est de moderata natura, & moderatis qualitatibus exercitationis. Quæ enim temperata sunt corpora, vti debent nec sceleri, nec tarda, nec vehementi, aut remissa motione: sed cum mediocritatem in omnibus differentiis seruauerint, scire debent se iustam mensuram excercitationis assecutos, quando respirationem auctam senserint. Hæc de vi motus, & quietis.

Sic ex somno, & vigilia ipsũ pati est necessariũ.

Somnus, & vigilia nihil reuera, & per se ag[illegible]t in nostro corpore, sed calor ipse natiuus influens, qui diuersa efficit in nobis vigilando, & dormiendo. Nam per somnum, (vt antea ostendimus) contrahitur calor in viscera, & ibi roboratur: vnde sequuntur in corpore illi effectus, quos parere potest contractio eo caloris. Etenim partes,

Sõnum & vigiliam nihil agere posse.

in quibus calor natiuus abundat, validiores redduntur, & ob id fœlicissimè exercent sua officia. Quare per somnum internæ partes optimè sua munera obeunt, externæ verò debiliter: contrariũ verò in vigilia accidit. Nã cum calore accedit robur externis partibus, minuitur verò cũ absentia caloris, internis, vnde dicuntur vigiliæ digerere, & somnus cõcoquere. Porro vt in aliis, sic hic somni mediocris, & vigilię in corpore mediocriter affecto vim exprimimus: nã aliud facit longus somnus, quàm breuis: aliud profundus, quã leuis: aliud continuus, quàm interruptus: aliud qui in sole, quã qui in vmbra initur: aliud fit à somno in corpore pleno, quàm vacuo: aliud in gracili, quàm crasso: aliud in febricitante, quàm in sano: aliud in principio accessionum, aliud in declinatione. Eadem obseruanda sunt in vigilia, ne ad omnes pertinere putemus pręcepta, quæ de mediocri somno, & vigilia in corporibus mediocriter affectis tradi solent. Ac cum omnis somni, & vigiliæ differentias, causas, & vim duobus libris alibi enarrauerimus, non est, quod lector earum rerum repetitionem nunc à me exigat.

Secundũ eãdem rationẽ & ex animi affectibus.

Animi affectus mutatione caloris nos afficere.

Paulò antea explicauimus quid, & quomodo mutent animi affectus in nostris corporibus, quod scilicet mutationes suas faciant, vel quòd accendant calorem, vel debilitent, vel contrahant, vel expandant, aut mixtos motus in eo efficiant, quare ex animi affectibus sequuntur illæ in corpore nostro mutationes, quas parere possunt, caloris incrementum, diminutio, contractio, & expensio, de quibus Gal. in primo de differentiis feb. vbi generationẽ febrium ostendit ex his affectionibus, disserit.

Et ex iis, quæ assumuntur.

Non aliud intelligit per ea, quæ assumuntur, quàm cibum, & potum, vt ex præcedentibus constat. Mutant autem hæc etiam nostra corpora pro suis qualitatibus primis, secundis & substantia, & copia, & parsimonia: ex quibus accidit corpus commodè nutriri, aut plusquam oportet, repleri, aut vacuari, & calorem roborari, vel debilitari, & venas, ac alias cauitates obstrui, aut expediri, & corpus reddi densum, & solidũ, vel rarũ, & flaccidum,

pingue, aut macilentum, crassum, aut gracile, & denique varijs modis affici.

Et excernuntur, & retinentur.

Dicunt interpretes hic agi de ijs, quæ vacuãt, vel replẽt corpus, siue de inanitione, & repletione, quod verum non est. Nam sic de cibo, & potu rursus ageret author, (hæc enim replent corpus) de aere, motu, & animi affectibus, quę pariter corpus euacuãt. Quare solûm agit de ipsis excrementis, quæ gignuntur in nobis, & cum retinentur, aut excernuntur, mutationes quoque in nobis efficiunt: id quod iam superius ostendimus.

Hæc quidem omnia partim quidem euidenter, partim vero per alias causas medias alterant corpus, & sanitatem corrumpunt, & de eorum singulis seorsum scripsimus in tractatu, qui de salubribus iuscribitur.

Ostendit quidem corpus nostrũ alterari à prędictis sex rebus: verum modũ & rationem nõ expressit alterationis, & corruptionis, id quod nũc facit. Docet enim illa aliquãdo euidẽter, id est immediatè: aliquando verò non euidẽter, id est per alias causas suam vim in nobis exercere. Quòd autẽ euidẽter intelligat immediatè, ex eo ostẽdit, quòd illi opponat per alias causas medias. Porrò, vt ab aere incipiamus, cũ ille calidus est, immediatè calefacit, cum frigidus est, refrigerat. Ad calorẽ verò sequuntur dissolutio corporis, ad hãc debilitas, ad hãc rursus alia. Huiusmodi igitur aer primo & per se calefacit, reliqua vero per accidẽs & per media quædam. Nã debilitatio, quã diximus ab eo prouenire, nõ statim fit ab aere, sed mediãte dissolutione nostræ substãtiæ. Sic aer frigidus suo occursu densat cutẽ, nõ immediate quia mediãte refrigeratione hoc accidit: Ad dẽsationẽ verò sequitur caloris incrementũ per duo media, per refrigerationẽ & dẽsationem. Eadẽ ratione cibus & potus primò replent, ad repletionẽ sequitur obstructio, ad hãc prohibita transpiratio, putredo, febris. Hæc igitur per multa media nascitur, cũ cibus sua multitudine, aut visciditate, au crassitie obstruit cauitates internas corporis. Motus quoque primûm ac-

euidẽter efficere quid.

cendit calorem: per accidens verò & mediatè excrementa expellit, corpus roborat, debilitat, & alia, quæ superius dicta sunt, parit. Idem facilè de aliis ostendi potest.

Omnia igitur nunc dicta genera materiæ quædam sunt salubrium causarum. Nam commodo vsu adhibito causæ fiunt cōseruatrices atque salubres: si vero incommode illis vtamur, insalubres reddūtur. Vnde etiam liquet ex his nullam harum rerum exteriorum, aut salubrē, aut insalubrem à nobis existimari oportere: at easdem potius quandoque quidem salubres, quandoque insalubres in eo quod ad aliquid esse. Nam vbi motum corpus desiderat, exercitatio quidem salubris, otiū autem insalubre. Cum vero eget quiete, otium quidem salubre, exercitatio vero insalubris. Eodē modo de cibis & potibus, & de aliis omnibus statuēdum.

Posteaquam enumerauit omnes causas mutantes corpus, docuítque mutationis rationem, quòd scilicet mediatè, vel immediatè illæ suos effectus pariant: Nunc ostendere vult, quomodo illæ fiant causæ salubres, insalubres & neutræ, & in singulo genere conseruantes & efficientes. Fiunt inquit tales solo commodo & incommodo vsu, non quòd res vna semper sit salubris, alia insalubris, alia neutra, & genere ita discrepent: sed quòd vna & eadē res ob commodum & incommodum vsum, diuersas rationes sumat: id, quod exemplis docet. Nā motus (inquit) salubris est, & insalubris: salubris quidem, si illis adhibeatur, qui eo opus habent: insalubris verò, si fiat ab illis, qui non motu, sed quiete egent. Ita cibus euacuatis, & nutritione egentibus, salubris est: repletis verò, & recenter saturatis, insalubris est. Ex quibus quidem euidēter apparet, quod superius annotauimus, Galenum non alias explicare causas corrūpentes nostrū corpus, quàm illas, quæ sumuntur ex materia medica: quippe cum hic dicat eandem materiam medicam, vt aerem, motum, salubrem es-

se, & emendantem vitia nostri corporis: vel insalubrem, id est nos ipsos lædentem, & corrumpentem.

Horum enim singula, quando, vt necessitas corporis exigit, cũ mensura ac qualitate oportuna adhibentur, salubria fiunt. At cum citra omnem necessitatem, ac præter modum afferuntur, insalubria. Atque hæ duæ sunt circa salubre & insalubre intentiones, rei scilicet, quæ adhibetur qualitas ac quantitas.

Dixit eandem materiam medicam esse causam salubrẽ & insalubrem: salubrem quidem, si commodè: insalubrem verò, si incommodè ea vtamur: sed nõ expressit, in qua re consistat commodus ille & incommodus vsus: Id quod nunc præstat. Docet enim in quãtitate & qualitate ipsius rei inclusum consistere. Nam si debitam rei qualitatem & quantitatem seruauerimus, pro necessitate eius, qui re illa vtitur, tunc salubriter viuemus, & sanitatem conseruabimus, aut illam efficiemus: at si in qualitate, vel quantitate errabimus, res illa nos lędet & insalubris fiet: id quod notius est, quàm vt probari debeat.

Neque enim est rationi consentaneũ etiam temporis occasionem quæ in his, quæ dicta sunt, continetur, veluti tertium aliquod ab eisdem diuersum introducere. Si enim tali, tanta re allata egeat corpus, nemini dubium, quinetiam in tempore oportuno offeratur occasio. Siquidem occasionis inde ortus est, quoniam fluxibile ac facile mutabile est mortale corpus, ac pro transmutationis modo aliis alio tempore eget auxiliis. Quare non est tertium aliquod præter ea quæ dicta sunt, occasio, sæpius autẽ ea tãquam tertio quodam ob eam quam diximus causam, ad docendũ vti consueuimus.

Cum alibi in vsu materiæ medicæ, præter qualitatem

& quantitatē ſemper addiderit occaſionem, & nunc ſolū ponat qualitatem & quantitatē, nequis putaret illum à ſe-ipſo diſſentire, rationē reddit quare occaſionē omittat. Eſt autem ratio qua vtitur ferè ad hunc modum (vt facilius etiam idē à nobis dicatur.) Certa qualitas & quātitas materię ſtatui non poteſt, niſi cōmodum etiā tempus ponatur. Ergo in qualitate & quantitate occaſio continetur. antecedēs probat, eò quòd corpus cōtinuo mutetur & alteretē ita, vt quā ſemel qualitatē & quātitatē ſtatueris cōuenire, ob eas quas facit corp' mutationes, poſtea alio tpe non cōueniat. Ergo cū qualitas & quantitas rei nō niſi pro certo tēpore & certo ſtatu corporis ſtatui poſſit, meritò in ſe includunt occaſionē. Non quòd occaſio non ſit aliquid diſtinctum à qualitate & quātitate: ſed quòd poſita qualitate & quantitate, ea tanquam tertium eiuſdem ordinis ponenda non ſit. Præceſſit enim illius cōſideratio, & ſuppoſita iam eſt, cum qualitatem & quantitatem affectus corporis inueſtigamreus. Tēpora enim quædā notamus, in quibus nouimus corpus tali & tanto affectu præditum, vt cum dicimus in principio morbi mouendum eſſe corpus, quoniam tunc tali & tanto affectu præditum eſt, vt exigat tale & tantum remedium. Ergo ad docendum (inquit) vti conſueuimus, tamquam tertio, occaſione: id quod ego intelligo ad docendam qualitatem & quantitatem affectus, ex quibus qualitas & quantitas remedij poſtea ſtatuuntur. Vel etiam ad docendam mutationem, quę in corpore fit. Quę etſi vera ſunt, & rectè dicuntur, tamen ſunt ſpinoſiora, quàm poſtulet ars noſtra. Nā hos ſcopos ſemper Gal. ponit diſtinctos, vt reuera diſtincta ſunt illos indicantia. Nam vt qualitatem & quantitatem remediorum, qualitas & quantitas affectus indicant: ſic Gal. in libro de optima ſecta docet occaſionem indicari ex præſentia eorum, quæ poſtulant remedia, & abſentia illorum, quæ ea poſſunt impedire. Quare ſi indicantia inter ſe differunt, different vtique & illa, quæ indicantur. Ergo occaſionem ponamus diſtinctam à qualitate & quantitate. Verùm alia magis vrgent Gal. Nam in vſu remediorum non ſolum ſtudemus efficere, vt illa exhibeantur in conuenienti qualitate, quantitate, & tempore: ſed etiam ſubſtantiam in primis eligimus, an ſcilicet

Occaſio quo modo id qualitate & quantitate cōtineatur.

Occaſionem diſtinctam ponendam eſſe à qualitate & quātitate.

De ſcopis agendi diſputatio contra Galenum.

conueniat alterans, vel euacuans, aut replens, aut aliud efficiens remedium. Præterea modum vtendi, & locum aptum in corpore ad agendum, & ordinem vbi plura sunt præstanda, quærimus: & si in vno ex his fuerit erratum, commodus non erit materiæ vsus. Ac mirum est, quòd cum Gal. hæc omnia alibi ponat, hic solum rem contrahat ad qualitatem & quantitatem, nec ea quidem quæ ab alijs afferuntur, Gal. excusant, quòd omnes illi scopi in curatione morborum sint necessarij, in sanitatis vero conseruatione, minimè. Nam cibandi & exercendi corpus, occasionem, & modum, atque ordinem in assumptione ciborum docet Gal. in libro de sanitate tuẽda. Præterea, quæ hic dicuntur de communi vsu materiæ medicæ, pertinent ad causas salubres tum conseruantes, tum efficientes: quare nulla debet esse in his diuersa ratio. An etiam Gal. paulo inferius in vsu veneris tempus ad eam aptum non notat præter ipsius qualitatem & quantitatem. Ac multo quidem magis refellenda est illorum opinio, qui dicunt substantiam, genus & ordinem materiæ contineri in qualitate. Omnes enim actiones fieri à qualitatibus rerũ, cũ inter substãtias non contingat contrarietas, & propterea non possit vna in aliam agere. Sed isti meminisse debent eorum, quæ dixit Gal. paulo antea, aerem scilicet in nos agere, non solum per suas qualitates, sed etiam secundum totam substantiam. An etiam philosophi non docent formas esse, quæ agunt, & ab illis motus principium emanare. Ordo est ad aliquid, non autem in genere qualitatis. Et quam quæso qualitatem ex primimus, cum vnum post aliud faciẽdum esse dicimus. Quærunt etiam hi authores hoc loco in explicatione occasionis, an à tempore sumatur aliqua indicatio: quod quàm aptè faciãt, omnes cognoscere possũt. Nam Gal. in methodo medẽdi docet à tempore, quo quis cœpit laborare morbo, nullam sumi indicationẽ ad curationem morborum, sed solum cognosci naturam ipsius morbi. Sed hæc nihil ad occasionẽ remediorũ. Non enim quęrimus hic indicantia occasionẽ sed scopos ipsos agendi, id est circunstãtias: quas non solũ medici, sed etiã philosophi obseruãdas esse dicũt in omni actione, & officio, ꝙ rectè exerceri debet. Ac nos illas oẽs in lib. de officio

Tangit Iuliũ Delphinum hic & sæpe postea.

Medici comprehendimus, dicimúsque in omni re pręstãda, spectandum esse, an agendum sit, quid agendum, & quæ res sumenda tanquam instrumentum aptum ad agendum, & quale, quantúmque, & quomodo, quoque tempore, quoue ordine, & in quo corporis loco eo vtẽdum sit. Cum enim ad ægrotos accedimus (vt in facultate nostra pateant exempla, in primis, quærimus an agẽdum nobis sit, vel negotium committendum naturæ: deinde si agendum est, an vacuandum, vel replendum, vel aliud faciendum. Et si vacuandum est, quis humor sit educendus, & quod medicamentum sit aptissimum ad illius eductionem, an rhabarbarum, vel cassia, vel aliud quidpiam: Ac substantia & genere medicamenti inuento, quærimus an calidum, vel frigidum, & qua mensura, & an semel, vel bis, & quo tempore sit exhibendum. Quòd si plura medicamenta sunt necessaria, ordinem in illis statuimus. Præstat profecto hæc ita distinguere, quàm sophisticari, & pro authoribus pugnare & interim miserè lectores & artis præcepta confundere.

Quoniam vero in ipsis intẽtionibus, & aliæ causæ, salubres, & id quod propositum est genus, continetur, rursus easdem repetamus optime igitur corporis constitutioni si circumductus aer temperatus sit, tum aliorum nuper commemoratorum, nẽpe quietis, & motus, somni vigiliæ, tum assumendorum & excernendorum exquisita symmetria conueniat,

Cum Galenus inuenerit illa, quæ possunt immutare corporis statum, & quæ nam ex illis medicinæ sint subiecta, & præterea quomodo hæc corpus nostrum mutent, & qua ratione eadẽ fiãt causæ salubres insalubres & neutrę, cõseruantésque & mutantes, nunc tractationẽ illã instituto accõmodare incipit. Est autẽ illius institutum (vt paulo antea notauit) explicare velle, primùm, quæ nam conueniant corporibus ad sanitatis conseruationem. Ac quoniã in illis, in quibus reperitur aliquid, quod est perfectum, alia verò imperfecta, prius agendum est de eo, quod perfectum est: quippe cum illud aliorum sit regula, ideo

ideo nunc docet, quid optimæ constitutioni sit salubre, & conseruans: estque illius sententia talis, quod illi conueniant omnia, quæ vim habent in ipsum agendi, siue illa necessario, siue aliter afficiant, seruata in omnibus mediocri quantitate & qualitate. Adhibenda enim sunt ei, aër temperatus, & motus, & quies, somnus ac vigilia, & quæ assumuntur, & quæ retinentur in ea quantitate, & qualitate, vt in sua natura & mediocritate conseruari possit optima ea constitutio. Quæ sententia ita clara est, vt maiore declaratione non egeat. Hoc solùm attingemus, quod nonnullis difficultatem parit: cur scilicet aliarum omnium causarum salubriũ meminerit, prçterquàm passionum animi. Aiunt enim alij interpretes, ideò Gal. omisisse animi accidentia, vel quòd possint ex aliis intelligi, vel quòd in nostra non sint potestate: vel quòd alterare quidem aliquomodo possint, sed non quantum oportet corpus mutare valeant: vel quod modum illis imponere non possimus: quæ omnia sunt nugæ, vt postea Galenus ostendit. Nam posteaquam docuit qualia & quanta alia esse oporteat sanitatis conseruandæ auxilia, idem subiungit de animi affectibus iis verbis. Liquet autem ab ipsis caueri oportere omnes animi immodicos affectus, videlicet iræ, tristitiæ, furoris, timoris, inuidiæ. Hæc enim alterant, atque à naturali statu corpus auertunt. Quòd si animi accidentia ideò sunt prætermissa, quòd in nostra non sint potestate, eadem ratione prætermittenda erant, retentiones & euacuationes excrementorum, & somnus atque vigilia, & aër ipse, quibus modum sæpe medicina constituere non potest. Quòd si in animi affectibus qualitatem, & quantitatem seruare nequit medicus, cur illos inter causas salubres & insalubres posuit? Contra illos etiam facit hæc ratio, & experientia eosdem illudit, qui dicunt animi affectus nõ habere vim inducendi contrarium corporis statum. Ignorant enim illi, quàm sçpe eæ passiones sanitatem labefactent, morbos, mortemque ipsam afferant. Siue igitur simpliciter in omni corporis statu mutationẽ quæramus, siue vt emendemus aëris intemperies, ab animi affectibus, non minus quàm ab aliis prædictis, auxilia quærere possumus.

Delphinum tangit.

Cum vero aer à temperie recesserit, tanto à mediocritate euariare oportet, quantus fuerit ab optima temperantia recessus.

Hunc contextum alij interpretes ita exponunt, tanquam velit Galenus emendare aeris intemperiem cõtrario ipsi vsu aliarum causarum salubrium, quasi talis sit sententia præcedentis & præsentis orationis: si aer temperatus sit, alia quoque prædicta auxilia temperata esse debent. Si verò aer sit intemperatus, debemus ad illius intemperiem corrigendam in cõseruatione optimæ constitutionis, adhibere contrarios excessus aliarum causarum salubrium. Quorum quidem sententia non patet ex dictione Authoris, nec ex iis, quæ sequuntur, nec forte etiam veritas eis suffragatur. Dixisset enim, cum aer à temperie recesserit, tantò alia à mediocritate euariare oportet, quantus fuerit ab optima temperãtia aeris recessus: postea vero docuisset, quonam modo reliqua possent aeris intemperies mutare. Addo quòd vniuersalius præceptum erat tradendũ de aliis omnibus, vt si quis maiori quiete vtatur quàm opus sit, præscribenda erat ratio cibi & potus, somni & vigiliæ, & aliorum, quæ possunt emendare errores, qui fiunt à quiete. Quòd si fortè id est omissum, quò exactè doceri non posset, omittenda erat vtique & hæc repugnantia aliarũ rerum aduersus aerem, quæ maiorem fortè habet difficultatem. Neque enim rationi consonum est, vt excedentibus aeris qualitatibus, contrarios opponamus excessus aliarum omnium causarum salubrium: Nam solus motus temperare pòtest alterationes illatas ab aere frigidiore: & sola aliquãdo quies, aut frigidior cibus, reniti potest aeri paulo calidiori. Videtur igitur velle Galen⁹ docere qualia oporteat esse auxilia conseruantia, quando non est optima temperantia in corporibus, quasi dicat. Cum est optima constitutio, conueniunt aer, tum alia omnia auxilia temperata: cum verò corporis constitutio ab optima tẽperie recedit, tunc oportet aerem ipsum à mediocri temperie recedere, & ex consequenti alia quoque similes recessus habere debent. Ita enim omnes status à rebus similibus secundum iustam qualitatem & quantitatem adhibitis, conseruabuntur.

Non tamen magnopere repugno, si quis aliorũ interpretationem sequatur. Nam illud vtile præceptũ est in sanitate tuenda, vbi aliquæ causæ salubres excedũt, alias adhibendas esse contrarias ita, vt possint emendare illarum vim: Vbi enim nõ licet nobis corp' exercere, parcius edẽdum, bibendũque est: vbi calor aeris nocet, quies, cibus frigidior & liberalior potus, somnus longior ad temperãdum corpus conferunt: & nunc vnum aduersus vnum: nunc plura sunt adhibenda pro vi singulorum.

Quid agendũ vbi causæ aliquæ salubres omituntur.

Hi verò sunt mediocritatis termini in aere quidem ambiente, vt neque horreat propter frigus, neque sudet propter æstum.

Cum dixisset Gal. corporibus optimè constitutis conuenire & aerẽ & reliqua tẽperata, docet nũc quomodo illorũ temperiẽ metiri debeamus, nẽpe ex effectibus, qui in nobis ab illis fiunt, & non ex ratione, aut ab eo quod in aliis fit rebus. Nam cum temperatum ad aliquid dicatur, merito fit, vt illa dicantur à nobis temperata, quæ nos temperatè afficiunt. Aer autem huiusmodi erit (inquit Galenus) qui nos ita afficit, vt neque horrorem afferat propter frigus, nec sudorem propter æstum. Ex quo euidenter apparet mediocres aeris excessus, à mediocri aeris temperie non excludi, si modò in vehementi ardore solis sudamus, & in frigore ingenti horremus: ita & regionem temperatam vocamus, & intelligimus non eam solùm, in qua nullus vnquam est qualitatum excessus, sed in qua excessus non sunt magni. Horrorem hic non debemus intelligere vehementem illam corporis concussionem, quæ cum frigore fit in quartanis febribus, paulo differentam à rigore: sed insignem frigiditatem, qualem sentimus in plurimis Italię locis media hieme. Est enim Galeni sententia in libro de palpitatione, tremore, rigore & conuulsione, rigorem in sanis appellari dolorosam omnem infrigidationem: in ægris verò eo nomine nos intelligere, non solum eam refrigerationem, sed simul cum illa, totius corporis agitationem, & hunc fieri ab internis causis: alium vero ab externis: propterea falluntur nonnulli interpretes huius loci, qui hanc differentiam ignorantes, tradunt rigorẽ ab horrore nõ alia re-

Aerem temperatum etiam vocari quicum aliquo est excessu.

Rigor quid hoc loco significet.

differre, nisi quòd hic cutis & partium cuti vicinarum: ille verò totius corporis sit affectio. Nam rigor in sanis, nõ est totius corporis affectus: & horror, rigorque morbosi, pariter sunt totius corporis affectiones, & commotiones, vt Galenus in libris de differentiis febrium, & in methodo medendi ostendit, cum docet, per magis & minus eam, quę in ipsis est, differentiam: consistere: horrorem enim fieri in quartana, rigorem in tertiana. De quare est clara sententia in lib. secundo de causis simptomatum cap. 6. Vbi ita scribit: tenuis, salsus, immotusque humor, pruritum efficit paruus, tenuis, mordens, & immotus, vlcerosos affectus creat: multus, salsus, crassus, & immotus, lepram, & scabiem: paruus tenuis, mordax cum exiguo motu, horrorem, parit. Quòd si humor vehementius mouetur, vel copiosior, mordaciorque est, concutientem rigorem infert, non horrorem: fiuntque tum rigor, tum horror, cum causa aceruata est circa cutim, & carnes cuti subiectas. Quomodo verò fiat rigor & horror ab illis humoribus alio loco ostendam, vbi de morboso horrore, & rigore fiet mentio. Horror autem de quo hic agimus, nascitur ex molestia, quam sentit corpus ex aëris frigiditate: deserit enim internus calor occursu aëris frigidi externas partes, atque ita facilius eas frigus ferit, & illæ commouentur, ad rem vndique molestantem extrudendam. Porrò sudor in aëre calido nõ fit ob carnis colliquationem, vt quidam temere hic docent. Nam colliquatio, vt Arist. in lib. de generatione animalium ostendit, & Galenus etiam passim, affectus est morbosus. Fit enim sudor in aëre calido, quia euocatur ad superficiem corporis aquosus humor, qui cum sanguine est mixtus, cui via patet per cutis meatus rarefactos ab eodem aëre: vel quòd multi vapores à corpore attollantur, qui posteaquàm peruenerint ad mẽbranam cuti subiectã, densantur, & in aquosum humorẽ conuertuntur: & ita humoris naturam adepti, per cutis meatus effluunt, sudorque fit. Mirũ etiam est, vel potius ridendum, quod illi etiam tradunt, aërem tẽperatũ tunc esse, quando nos temperatè refrigerat per inspirationẽ: non autem per contactum: & ita vocatum esse vel tẽperatũ ab Hipp. non quòd aër in vere ad tactũ tẽperatus sit, sed quia temperatè nos

Horror & sudor quomodo hic fiant.

refrigeret, quomodo enim refrigerandi vim habet, quod est temperatum, & vbi Hipp. ver dixit eo modo esse temperatum: est enim (inquit Gal. in libro de temperamentis,) ꝙ exacte mediũ sit inter omnium qualitatũ excessus: tunc aër, qui est ita affectus, nec calefacit, nec refrigerat, nec humectat, nec siccat, siue inspiretur, siue extrinsecus in nos agat. Talem profecto tradit Gale. esse aërem temperatum, qui non mouet sudorem suo æstu, nec horrorem infert suo frigore. Qua quidem in re magnos oportet esse frigoris & caloris excessus, qui hæc committant: qui tamen minores sunt, videntur etiam excludendi ab aëre temperato. Sepe enim nos offendit aër calidus, qui sudorem non elicit, & frigidus, qui horrorem non commouet. Præstat ergo hoc modo dicere: quod aëris ea constitutio conueniat temperatis corporibus, quę sensibiliter non calefacit, nec refrigerat, nec humectat, nec siccat, nec in substãtia tenui vel crassa, aut in pura nullum habet vitium. Galenus autẽ non tam videtur docere voluisse, qualis debeat esse aër conueniens optimæ constitutioni corporis, quàm qualem maximè euitare debeamus. Mirum etiam illud videri non debet, quòd cum dixerit materiam medicam fieri salubrem debita qualitate & quantitate, hic solum qualitatem aëris exprimat. Nam vt in aëre intemperato quantitatem fortè metimur ex parua aut longa in eo mora, ita, qui temperatus est aër, nullos habet quantitatis gradus: perpetuo enim eo vti debet temperatum corpus.

In exercitiis cum primum lassari cœperit corpus, confestim quiescere.

Proposuit Galenus materiam medicam fieri salubrem ob qualitatem, & quantitatem ipsius, & hos duos scopos in illius vsu maxime spectandos esse: sed statim sui instituti obliuiscitur. Nam, vt in aëre nullam quantitatẽ docuit, sic in motu eam solam explicat, qualitatis nulla facta mẽtione, nisi quòd postea illam laudat exercitationem, in qua æqualiter omnes corporis partes mouentur: cum tamen plurimum referat an corpꝰ exerceas, velloci, vel tardo motu: frequenti, vel raro: vehementi, aut debili, ęquali, aut inæquali: vniuersali vel particulari, id est

Galenum ad sua principio reuocat.

vbi vniuersum corpus, vel aliquæ duntaxat partes exercentur. Tempus etiam aptum exercitationi hic omittit: quod tamen docet in libris de sanitate tuenda. At nec quietis mentionem facit, cum tamen plurimum referat scire, qualem & quantem illam esse oporteat, & quomodo, quo ve tempore quiescendum sit, & quid post illam fieri debeat. Præterea hic non tam docet quantitatem exercitationis, quàm quid fugere debeamus tanquam vitiosum. Non enim vsque ad lassitudinem corpus exercendum est, siue lassitudinem intelligas in proprio significato, siue pro molestia, & defatigatione, quæ motum sequitur. Quis enim dubitat nos exercitationis moderatæ terminos excessisse, cum iam molestiam ex motu sentimus: quippe cum eò authore corpus temperatum excessus omnes fugere debeat. Et quis eam laudabit, quæ in corpore iam intulit tensionis, vel vlceris, aut inflammationis sensum: quos affectus morbosos in lassitudine ex motu fieri idem author passim docet. Quare ex natura rei, & ex aliis Galeni locis, aliter res explicanda. Motus ergo, siue exercitationis qualitas eligenda temperata, & inter excedentes qualitates media, qualis illa est, quæ nec est volox, nec tarda, nec robusta, vel debilis, nec vehemens, nec remissa, nec contentiosa multum aut sine contentione prorsus, sed quæ prorsus sit media inter omnes excessus: cuius quidem exempla docet Galenus in libro secundo de sanitate tuenda. Quantitatem autem exercitationis, quæ media est inter paucam & multam, agnoscemus esse, non ex lasitudinis, vel molestiæ initio, quæ semper fugienda sunt in optima natura, sed vt Galenus scribit libro secundo de sanitate tuenda, ex anhelitus auctione, & frequentia. Tunc enim desistendum est ab exercitatione, cum respiratio mutata est in magnitudinem & frequentiam, ex moderatis illis motionibus mediis inter omnes prædictas differentias. Porrò exercitationis tempus est, inquit Galenus capite secundo, libro secundo de sanitate tuenda, cum cibus duplicem concoctionem acceperit, in ven-

De termino exercitationis Galeni sententia notatur.

De qualitate exercitationis.

Exerciationis verus terminus.

Tempus aptũ ad exercitationem.

triculo inquam, & hepate atque venis. Id quod cognosci scribit ex vrinis mediocriter pallescentibus: tales enim vrinæ ostendunt recenter peractam esse secundam concoctionem. Nam excrementum biliosum ostendunt factum, quod non fit, nisi in ea concoctione. Excrementa autem, (vt alibi ostendimus) fiunt in omni alteratione alimenti, post concoctionem absolutam, ad quam sequitur separatio inutilis partis alimenti ab vtili.

Si vero (inquit Galenus) vrina fuerit aquosa, crudum adhuc esse in hepate & venis succum ostendit, vt quæ nihil adhuc bilis in se contineat: quæ verò ruffa biliosáque est vrina, iamdudum absolutam coctionem testatur: indicat enim natiuum calorem, qui iam absoluerit coctionem alimenti, agere in humorum massam, & ex illius calidiore & tenuiore portione bilem elicere & procreare. Non esse quidem exercendum corpus, cum alimentum non est concoctum in hepate & venis: quoniam per exercitationem crudum alimentum in corporis habitum trahitur, rectè à Galeno dictum puto. Sed cur velit exerceri corpus, tunc solum, cum recenter est absoluta concoctio in hepate & venis, & non cum iam dudum est absoluta, nō video. Nam cum partes, quæ sunt in habitu corporis, nondum concoxerint suum nutrimentum, quod adhuc est in venis, cur illis non imminet idem periculum de attractione humoris crudi. An fortè non obest hæc cruditas in alimento iam elaborato ex duplici concoctione, & plus commodi accidit corpori ex fœlici distributione, quàm incommodi, ex ea cruditate, quæ minimo momento ex partium contactu, & caloris incremento tollitur. Addo quòd peractis duabus prioribus concoctionibus edendi tempus rursus accidat, dissoluta iam substantia ventriculi & hepatis ab innato calore: sed quoniam requiritur animalis appetitus ad illarum partium nutritionem, & ille fieri nequit, nisi per suctionem, quæ nascitur ex euacuatione partium externarum, ideo exercitatio adhibenda est, quę partes illas nutriat & exhauriat. Ad quæ opera se-

quuntur attractiones nutrimẽti, & suctiones internarum partium, hepatis & ventriculi, quæ nouum cibum expetunt, cum illis inutilis sit sanguis, & alii omnes humores in venis contenti, vtpote quos iam alterauerint, & mutauerint, & pro excremento reiecerint. Admonet præterea Galenus secundo libro de sanitate tuenda, priusquam ad exercitationem accedamus, exercendum esse alui & vesicæ excrementa, & optima quidem ratione, ne scilicet aucto calore, rapiãtur in corpus: sed illud omisit, quod certè tacendum non erat, quoties scilicet, in die corpus sit exercendam: id, quod ego toties faciendum esse existimo, quoties est edendum. Nam si, vt Galenus tradit, exercitatio membra duriora & solidiora reddit, caloremque natiuum auget, & spiritus citatiores reddit, & ad hæc sequũtur laborum tolerantia, fœlix distributio, alimenti concoctio, corporis nutritio, humectatio natiui humoris in habitu corporis, & excrementorum extenuatio, expulsio, & expurgatio, atque apertio meatuum cutis, necesse profectò est, vt præcedat exercitatio omnem cibi ingestionem, & non magis vnam, quàm aliam. Quare mane, & vesperi hi, qui bis edunt in die, corpus exercebunt: & si temperati fuerint, vtẽtur prędictis motionibus, quæ nullum habent excessum: quòd si intemperati fuerint, conuenientes sibi motus quærent. Nam corpora, quæ frigidis, & crassis humoribus abundant, vehementiorem & diuturniorem postulant exercitationem, & non nisi perfectè absolutis, duabus primis concoctionibus. Biliosa verò corpora, & si Hippocrates scribit illa quiete, & aquę potione egere, tamen ita illius sententia intelligenda est, quòd his naturis leuiores motiones vtiliores sint, quàm aliæ: nullum enim corpus sine aliquo suo motu sanum degere potest. Vt igitur biliosi leuioribus & paucioribus motibus contenti esse debent, sic non oberit illis hæc exercitatio, si nondum planè perfecta fuerit in venis concoctio: acrior enim illorum calor, talem materiam ad fœliciorem habitus corporis nutritionem expostulat. Qua ratione dicebat Galenus in primo libro de alimentis: huiusmodi temperies bubulã carnẽ meli⁹, quàm saxatiles pisces concoquere. Verbum πονεῖν quod Leonicenus vertit, lassari, melius fatigari, vel molestiã pati, vertemus.

Reiicienda excrementa alui & vesicæ ante exercitationẽ & cur.

De modo exercitationis.

Quæ exercitati intemperatis conueniat.

Frigidis & pituitosis, qualis debeatur exercitatio.

Nam lassitudo affectus grauior est, quàm vt esse possit regula, & meta exercitationis, nisi lassitudinem intelligamus, vt vulgus solet, pro quacunque defatigatione, etiam si nondum accessit tensionis, vel vlceris, vel inflammationis sensus. Explodenda quoque hic est quorundam interpretum opinio, qui volunt lassitudinem omnem ex humoribus liquefactis fieri. Nam motoria lassitudo tensiua, de qua potissimum hic intelligere debemus, si fortè lassitudo contingat ex motu in corporibus benè constitutis, fit solum extensione fibrarum musculorum, vt Galenus passim testatur. Quietis verò ratio & motus nõ intelligitur solum in cessatione exercitationis corporis: sed etiam omnium affectionum animi. Nam quietem quærimus, vt calor intus contineatur, aut certè æqualiter in vniuerso corpore: id quod prohibent fieri animi cogitationes, & aliæ pasiones, quæ calorem violentius commouent in vnam, vel aliam partem. Quiescendum verò tamdiu est, donec ea opera sint absoluta, quæ caloris quietem, vel æquabilem distributionem postulant: & rursus exercenda sunt alia officia, quæ sequi debent quietem. Nam post quietem, quæ sequitur motum, edendi tempus est oportunum: nec enim statim laborem sequi debet cibus, vt significare videtur Hippocrates ea sententia, quam citat Galenus, in libro de sanitate tuenda, quę talis est. Labor, cibus, potus, somnus, venus, omnia mediocria: nam ante cibum, calorem dispersum per exercitationem, reuocare oportet quiete: sic enim melior fiet in internis partibus appetentia & concoctio. Iubet etiam Galenus in libro de sanitate tuenda, vt post exercitationem balnea, frictiones, & vnctiones adhibeamns, ad molestiam, si quæ nata est ex motu, tollendam, siccitatem emendandam, & ante ipsam exercitationem, ad corpus emolliendum. Adhibet pariter frictiones, & vnctiones, quibus corpus reddatur flexile, & ad omnes motus differentias subeundas aptum: quæ hoc loco non sunt omittenda, ne quid desit corpori optime constituto ex his, quæ pertinent ad ipsam exercitationem, & illa quæ ante, & post ipsam sunt obeunda.

Quiescendi ratio & modus.

Post quietẽ quid agendum.

Balneorum frictionum & vnctionum vsus.

In cibis autem concoctionis perfectio, & excrementorum modus, in quali quantoque conueniens.

Docere nunc vult Galenus nutriendi rationem, quę debetur corporibus optimè constitutis, sed parum fœliciter id facit. Nam cum dixisset in omnibus rebus conseruantibus sanitatem, duos esse spectandos scopos, qualitatem, & quantitatem, hic solum agit de quantitate, nisi quòd paulo postea vno verbo dicat temperatos cibos istis conuenire. Verum cum in libro de sanitate tuenda, & in 1. lib. Aphorismorũ, & pasim alibi docuerit, plurimum referre in nutritione, quo genere nutrimenti, & quali, & quãto, & quo modo, quoue tẽpore, & ordine vtamur: non erant profecto eadem hoc loco omittenda, cum errores fieri posint maiores in illis, quæ omittuntur, quã in ipsa quantitate cuius mensuram ait ipse naturam sine doctore & medico constituere sibi posse. Nihil præterea de potione pręcipit, quæ tamen artis præcepta tantò magis, quàm cibus postulat, quãtò magis in ea ob voluptatem, & bibendi facilitatem error committi potest. Hæc omnia breuiter nos percurremus. Ac primum ego, genus alimenti in his naturis non probo, quod simplex est, & semper vniforme mediocriterque nutriens. Nam natura vnicum, & vniforme nutrimenti genus tandem aduersatur: quare nec appetit, & perinde nec retinere, nec concoquere probè potest. Prætereà cum in nostris corporibus aliquid sit solidum, & terreum, aliud aereum, aliud aquosum, aliud igneum, & ob exercitationes, & alia, quæ in vita obeũtur, aliquando vna substantia magis, quàm alia dissoluatur: necesse est, vt vario nutrimento vtamur, ne quid desit ad reparationem alicuius substantiæ dissolutę. Nec illis quidem est credẽdum, qui ciborum varietatem, concoctionem turbare credunt. Nam quæ melius appetimus, fœlicius quoque conquoquimus. Addo quòd experientia quotidiana hanc opinionem refellat: nullus enim est, qui in quacumque cibatione non vtatur pane, carne, oleribus, caseo, & vino, absque aliqua concoctionis perturbatione. Quòd si natura hæc quotidie appetit, & sine aliquo læsionis sensu illis optimè nutritur, cur aliarum

Alimentorum varietatem potiusquam simplicitatem probandam esse.

rerum vſum damnabimus? Quare placet Celſi de hac re ſententia, quæ habetur in principio ſui operis, qua præcipit vt homo, qui ſanus eſt, & ſuæ ſpontis, nullis ſe legibus obliget, & nullum genus cibi fugiat: propterea recte quoque Galenus, in libro de alimentis boni & mali ſucci ſcribit accuratam iſtam ciborum electionem neceſſariam eſſe illis, qui otioſè viuunt: eos verò, qui ſe exercent, (vt volumus exerceri optimam conſtitutionem) nō eſſe ſubiectos his ſuperſtitioſis legibus. Ergo qui optimè eſt affectus, alimentis illis vtatur, quæ appettet in omnium vſu poſita. Quòd verò ad nutrimenti quantitatem ſpectat, præcipit hic Galenus tantum eſſe edendum, quantum concoqui poteſt, & quantum appetitur: tantum enim concoquere hanc naturam, quantum appetit. Quantum verò concoqui poſſit, nos conijcere ex qualitate & quantitate excrementorum: vbi enim alui excrementa ſunt concocta (id, quod cognoſcimus cum mediocriter ſunt compacta & bene figurata. nec grauius, quàm par ſit, olent: & præterea quantitate reſpondent cibis ingeſtis) tunc agnoſcimus non plus eſſe aſſumptum alimenti, quàm requirat corpus. Si verò liquidiora vel torrida, & indurata fuerint, aut copioſiora quàm quantitas & qualitas ingeſti alimenti exigat, tunc diminutam, vel excedentem eam concoctionem agnoſcimus. Sic vrinæ aquoſæ indicia ſunt debilioris cōcoctionis, quæ fit in hepate. Quæ verò ſunt flauæ, vel ruffę, alimentum quodammodo aſſatum in ea concoctione declarant. Nec diſſimili quidem ratione agnoſcemus cōcoctionem, quæ fit in habitu corporis ex eius excrementis. Ruſticos enim torrere illud alimentum agnoſcimus, quòd camiſias & lintea quæ tangunt, inficiant intenſo colore flauo & nigro: & qui otioſè viuunt diminutam eam concoctionem ſignificant, quòd ea fuliginoſa excrementa pauciora, quàm mediocritas poſtulet, procreent. Sunt etiam peculiaria quædam indicia in ſingulis concoctionibus bene aut male concocti alimenti. Nam debiliorem ventriculi concoctionem produnt flatus, ructus acidi, grauitas, nauſea, ſaliuæ copia deiecta appetentia: exceſſum, verò, qui in ea fit concoctione, inter alia, maximè ſitis declarat. Sed hæc alio loco commodius docebo:

Quantum edendum.

ſatis eſt hic capita rerum explicaſſe. Verum ſi optima natura ſibi ipſi eſt in hac re regula, ſinemus illam liberè viuere, & appetere quantum cupit: in quo opere aliquando parum, aliquando mediocriter, aliquando vſque ad ſatietatem & ebrietatem edet, bibétque. Nam huiuſmodi viuendi rationem, quam nos in exceſſu poſitam credimus, natura aliquando mediocrem reddit, & ea gaudet, optiméque habet: propterea Plato in ſuis legibus, & Celſus ebrietatem, & crapulam, tamquam vtilem aliquando commendant. Eadem porrò eſt ratio de qualitate, & modo nutritionis, & tempore. Nam noſtra corpora auidius aliquando appetunt, quæ frigida ſunt actu, quàm calida: aliquando ſicca, aliquando humida actu & potentia: aliquando craſſa, aliquando tenuia alimenta: aliquando vna cibatione gaudent, aliquando bis, & ter quotidie edere expetunt: & plus aliqui cupiunt edere veſperi, quàm mane, qui ſcilicet, vel ita conſueuerunt, vel noctem habent, & primas horas diei liberas: quibus verò ſtudendum eſt noctu, & ſummo mane ſurgendum (& legendum, liberioréſque poſteà ſunt aliæ diei horæ, illis prodeſt prandium lautius, quàm cena: præſertim, ſi adiuncta eſt conſuetudo, quæ maximam habet in nutritione vim. Hæc natura conueniens tempus ad edendum ſibi eliget, aut facilè eſt illud præſcribere poſt exercitationem, & aliquam quietam. Ordinem fortè natura ſibi non præſcribet, vt quæ æqualiter ſimul omnia appetat, aut ignoret, quid præcedere debeat. Eſt autem optimus ordo cibandi, vt præcedant, quæ appetitum acuunt, & facilius concoqui, & corrumpi & à ſtomacho promptius deſcendere poſſunt. Porrò vt in cibis natura ferè ſibi regulam ponit, ſic in potione non eſt opus longis præceptis. Nam æſtate illa appetit frigidiorem potionem actu, & potentia, & largiorem: hyeme verò huic contrariam: propterea, vbi vehemẽs vrget æſtus, prodeſt, his qui bene habenr, nec frigidis malis ventriculi, aut hepatis ſunt obnoxij, vt Galenus ſcribit, vinum bibere in puteis refrigeratũ, & niuem, vacátque glaciem ei immiſcere. Nã maximum aeris feruorem aliter aliquãdo tẽperare nõ poſſumus. Superſtitioſi quoque Medici ſunt, qui peponũ, ceraſorum, prunorũ, & aliorum fructuũ hu-

De qualitate & modo nutritionis

Edendũ aliquãdo mane plusquã veſperi: aliquando aliter faciẽdũ.

Tempus aptum ad edẽdum.

Ordo cibationis.

De potionis & bibendi ratione.

Vinum niue refrigeratum multis vtile.

Fructus æſtiuos laudat.

midiorum vſum arcent à menſis æſtate, quòd dicant crudos humores & putredini obnoxios ex his alimẽtis aquoſis procreari: tanquã natura fruſtra eos fructus procreauerit, & calor aeris & bilioſus non poſtulet ad temperiẽ conciliandam plurimã aquoſam humiditatem. Quòd ſi aquam libere concedimus, authore Hippocr. & docente vſu, æſtate, & bilioſis naturis in omni tempore, cur eos quoque fructus non cõcedemus? quid enim magis aqueum, quàm aqua: & qualem, quæſo, putredinem vident excitari à moderato fructuum vſu? Sunt etiam, qui potionẽ à cibo penitus arceant ab omnibus corporibus, negantque vmquam bibendum eſſe niſi cum edimus: quorum opinio mihi etiam non placet. Nam, vt pituitoſis & aliis, qui bibũt ad voluptatem, huiuſmodi potio obeſt: ita bilioſis & exſiccatis corporibus, cum abſoluitur concoctio in ventriculo, prodeſt ad contemperandam craſſitiem & viſciditatem, quæ ex concoctione neceſſario accidit alimento. Addo quòd ſomnus ſępe prohibetur, vbi ſiticuloſi ad eum accedimus. Propterea Galenus ex Hippocr. leuem ſitim ſomno: maiorem verò non niſi potu tolli poſſe ſcribit: & idem ſuadet in lib. de ſanitate tuenda, poſt peractam concoctionem in ventriculo, ad reddendam faciliorem diſtributionem alimenti, bibendum eſſe.

De potione à cibo præcepta.

Æqualis vero in his eſt coctionis appetitus, quodammodo: quare neque præſide eget, qui ſingulorum, quæ aſſumuntur, quantitatem metiatur: optima ſiquidem Natura, quantam appetit, tantum etiam concoquit.

Quantum ſit edendum ab homine optimè conſtituto, oſtendit paulo antea cognoſci poſſe ex concoctione alimenti: quam probè peractam, aut excedentem, vel diminutam agnoſcimus ex qualitate, & quantitate excrementorum. Nam excrementa, quæ ex concoctionibus reſultant, teſtantur qualis ſit facta concoctio: tametſi falli in hac re poſſumus. Etenim excrementa, quæ ex optima cõcoctione reſultant, aliquando ob diſpoſitionem corporis natiuam, vel aliunde contractam, diutius retinentur, & ob eam moram ſicciora, durioraque euadunt, vt in his

accidit, qui aluo ſunt aſtricta: Aliquando verò humidiora, & liquidiora emittuntur eadem excrementa ob retentiuæ imbecillitatem, & ſuperfluam humiditatem inteſtinorum, cum tamen optima præceſſerit in ventriculo concoctio. Nonnunquam etiam ob celeriorem, & vehementiorem diſtributionem, aut eandem diminutam, excrementa plura, & liquidiora, vel ſicciora redduntur. Nam qui calidiore ſunt hepate, aut vehementius corpus exercent, ob vehementiorem diſtributionem ſolent emittere alui excrementa duriora. Contrariũ verò accidit illis, qui frigidiore ſunt hepate, & otioſe viuunt. Accidit etiam aliquando, vt minuatur copia, & mutetur qualitas excremẽtorum, aliò tranſlata illius materia: quo modo vrina his minuitur, & minus colorata redditur, qui multum ſudant, communis enim eſt ſudoris & vrinæ materia, & cum ſudore bilis, quæ vrinas tingit, effluere ſolet. Hæc ergo animaduertenda ſunt, ante quam ex excrementorum qualitate, & quantitate iudicemus, an concoctio bona, aut mala, in alimento ſit peracta. Verũ in optima cõſtitutione, in qua nullum eſt vitium, excrementorum qualitas & quantitas ſecundum naturam, certa præbent indicia concoctionis perfectæ. Nunc verò aliud ſumit indicium ex appetentia alimenti: quod quidem eſt indicium à priori, vt excrementa, poſt concoctionem ſua præbent ſigna: nã appetentia præcedit concoctionem alimenti. Scribit ergo nos poſſe cognoſcere, quantum optima natura edere, bibereque debeat, quantũ ſcilicet appetit: huiuſmodi enim Naturam non plus appetere, quàm poſſit concoquere, & quàm illi ſit opus ad corporis nutritionem: cuius quidem rei rationem hic non docet, nec interpretes quærunt aut certe malè explicant. Nam Acachias appetentiam ſcribit hoc loco fieri ab inanitione, & ventriculi frigiditate: ſed ex his non docet, quomodo appetentia reſpondeat concoctioni. Nam ſi à frigore ventriculi fit appetentia, accidet his, quod Galenus ſuperius dixit fieri in illis, qui vẽtriculo ſunt frigidiore, qui plura appetunt, quã poſſint cõcoquere. Deinde ſi de optima conſtitutione hic agimus, appetentia non fiet à frigiditate ventriculi, qui temperatus eſt in ea natura. Præterea abſurdum eſt, vt anteà oſtendimus, intemperiem frigidam ventriculi, quæ

Quomodo ex appetentia iudicare liceat an optima natura ſatis alimẽti aſſumpſerit.

Acachiæ error.

est sine humore, & inter sanitatis limites posita, excitare cibi appetentiam: id enim fieri huius opinionis authores volunt, quòd frigiditas constringat, & exprimat humorem in ventriculo contentum, ex quo sequatur illius euacuatio, & apetentia repletionis, & cibi. Nam quòd huiusmodi expressionem facere potest, vel actu est frigidum, vel extrinsecum aliud, quod vim habet substantiam ventriculi, cui adhæret, exprimendi: cuiusmodi esse possunt humores acerbi, vel acidi, quales sunt humor melancholicus, & acida pituita: sed quid hoc ad frigiditatem, & qualitatem frigidam, quæ cum aliis ventriculum temperat. Illa enim, vt est cum aliis confusa, ita vim non habet exprimendi insitum humorem in vnam partem potius, quàm in aliam: nec extra ventriculum ea fit expressio. Addo quòd vẽtriculus, qui dicitur frigidus ex sua natiua temperie, aut alia, sine adhæsione humoris, actu calidus est, & plus habet caloris, quàm frigoris, si modo est pars hominis, & animalis viuentis: dicitur autem frigidus, quòd minus caloris habeat, quàm statuat ratio conuenire ventriculo temperato. At quod ex relatione, & non sua natura frigidum dicitur, non habet potentiam ad id efficiendum: quod reuera solum tribuendum est ei, quod vim habet refrigerandi. Quare alias queramus causas huius æqualitatis appetentiæ, & concoctionis, quam Galenus dicit esse in his corporibus. Fit quidem appetentia, vt alibi ostendimus, cum sensus, qui est in orificio ventriculi, afficitur, & sensationem apprehendimus: vnde delirantes non fament, etiam si in sensu eo est facta affectio, quia læsa est facultas, quæ sensationes apprehendit. Afficitur quidem sensus à replentibus, euacuantibus, & multis aliis causis, quæ obiecta sunt sensus tactus: sed ea solum, quæ euacuant, & ex euacuatione dissoluunt ventriculi substantiam, vim habent ad famem, & sitim excitandam: quippe cum fames dicatur esse appetitus repletionis, quæ fit à cibo: & sitis appetẽtia repletionis humoris, qui datur ex potu. Nam cum solida substãtia diminuta est, restaurationem postulat: cum humidior est dissoluta, sibi similem quoque exigit, qua rursus pars repleatur. Replent autem, vt diximus, cibus & potus. At dissoluunt solidam substantiam multa, quę vim habent calefaciendi

Appetentia vera alimẽti quomodo fiat & ã quibus causis.

vt febres, exercitatio, vigilia, animi passiones: & quæ ventriculi orificium exprimunt, vt acida, acerba, & quæ idem calefaciunt, vt piper, & alia aromata: necnon quæ humorem ab eo abradunt aut exsiccant, vt amara, salsa. Verum quæ calefaciunt non seruato robore ipsius ventriculi, appetitum perdunt, vt in febribus: & vehementi solis æstu, & superfluo labore accidit: Alia verò, quæ assumuntur vt salsa, amara, acria possunt quidé acuere aliquo modo appetentiam: sed cum illa nascatur ex solius ventriculi euacuatione, minimo cibo satiatur: Quæ verò intrinsecus sunt genita ex vitiosis humoribus, naturalem appetẽtiam, sed morbosam, excitant, vt in pica mulierum, & fame canina apparet. Quare vera & naturalis appetentia in corporibus præsertim optimè constitutis fit ex euacuatione totius corporis, quæ per successionem tandem communicatur ventriculo. Nam per insensibilem transpirationem continua actione caloris natiui primum euacuantur partes cuti vicinæ: illæ euacuatæ naturali appetitu commotæ appetunt sui conseruationem, quæ fit per repletionem, qua reparatur, quod ab illis est dissolutum. Illę igitur cum non habeant in se nutrimentum, quo restaurari & repleri possint, trahunt à venis: quæ rursus euacuatæ, eodem desiderio impulsæ, trahunt ab aliis: atque ita successione quadam tandem fit attractio ab ore ventriculi: quod cum non habeat intus nutrimentum sibi familiare (nam sanguinem, & materiam, ex qua sanguis est factus, postea quam abunde ex chylo in se concocto est satiatus & repletus, pro excremento habuit, & à se reiecit, & propterea eo commode amplius nutriri non potest) cogitur extrinsecus petere & animal admonere, fieri illi violentiam ex suctione aliarum partium, quæ defectu nutrimẽti periclitantur: proinde natura præter naturalem appetentiam communem reliquis partibus, animalem aliam (vt vocant medici) orificij illius parti indidit ex multitudine neruorum: cuius beneficio ventriculus exquisito sensu fit pręditus, & sentit illatam sibi molestiã ex suctione aliarum partium: & animal, vt diximus, admonet, vt sibi & aliis succurrat, porrecto extrinsecus alimento. Igitur ad famem hanc excitandam primo requiritur, inanitio externarum partium, & appetitus repletionis, & suctio

Vẽtriculum nutriri chilo.

ctio continens, donec ad ventriculum sit peruentum: deinde suctionis sensus & apprehensio: postremo appetentia animalis. Quamobrem meritò sibi respondent quãtitas euacuationis, repletionis, concoctionis, & appetentiæ: quoniam cum hęc omnia, sint naturales affectiones, necesse est, vt fiant à cõmuni instrumento animæ, & corporis, nempe calido natiuo: is enim dissipat nostram substantiam, & ob dissipationẽ cogit partes desiderare suam repletionem: cui operi etiam ipse seruit, & ita autor est appetentiæ, & assumptionis alimenti. Is concoctionis est pariter instrumentum. Ad illius ergo proportionem sequuntur hæc opera: si enim parua fit ab eo dissipatio, parum attrahitur & appetitur alimenti, & parum quoque concoquitur. Si verò magna fit ab eo euacuatio, seruato tamen ipsius robore, multum appetimus, multum ingerimus, & multum concoquimus: quoniam vigente ipso calido natiuo, omnia illius opera pariter vigere oportet. Propterea illud quoq; recte scribit Galenus, optimã naturam, non egere præside & medico, qui cibi modũ præscribat. Nam si illa in aere, exercitatione, somno, vigilia, venere, & alijs, quæ calorem natiuum fouent, excitant, & augent, modum seruabit: sequentur profecto moderata euacuatio, concoctio, & appetentia, docente ipsa natura in his modum, & mensuram: quippe cum hęc ex naturali causa communi nascantur, quæ non potest in vno opere diminutè, in alio cum excessu agere. Vbi autem mediocria semper fiunt, & sola natura author est omnium operum, ars nullum locum habet.

Similiter & somno modum ipsa natura præfinit his, qui optimam corporis constitutionẽ sunt sortiti, & tunc à somno excitantur, cum corpus ampliore quiete non indiget.

Quantum dormire debeat corpus optimè cõstitutum hoc loco, vbi causarum salubrium quantitatem quærit, docere instituit. Qua in re nihil docet, quod præceptis nostræ artis comprehendi possit. Ait enim naturam his corporibus somni mensuram præfinire: vbi autem sola natura author esse potest eorum, quę in nobis fieri debent, arti nostræ, quę ad naturę auxilium est comparata,

nullus locus relinquitur. Quod & si verum est, tamē iocundū, vtileque est scire quot horas dormire debeat homo qui bene est affectus, & quando à somno excitari debeat, si forte extrinsecus aliquis error contingeret, qui somnum produceret. Est pariter iocundum ingeniis nostris nouisse quid sit, quod somnum finiat. Nam de his omnibus non leues extant dubitationes. Hæc enim tangunt somni & vigiliæ finem, vsum, successionem, vicissitudinemque somni & vigiliæ: quæ quidem cognitu difficilia semper existimaui, & de iis in opere nostro de somno & vigilia, quantum in me fuit, diligenter scripsi, quorum capita hic solū repetam, ne huic loco desit sua interpretatio. Arist. scribit somnum datum esse animalibus ob illorum salutem, nempe quietis, concoctionisque gratia: quem finem ex ipso authore refellimus. Nam si somnus priuatio quædam est, vt ille vult, non potest aliquas habere differentias, nec finem. Deinde si somnus fit ex vapore assurgente ex concoctione alimenti, fiet vtiq; somnus non ob aliquem finem, sed ob materiæ necessitatem quomodo necesse est fieri pluuiam, posteaquam eleuati sunt vapores in regionem aeris frigidam: & illa quidem descendit, non quòd finem habeat, vt prosit vel obsit aliquibus: sed quia non potest non descendere, posteaquam grauitatem aquæ suscepit: præterea si vnum, eo authore, habet per se proprium finem, quomodo quies & concoctio erunt fines somni? Vtrumque etiam finem refellere possumus. Nam si somnus ex vapore nascitur, continget vtique sæpe fieri somnum ex solo cibo & potu, vbi nullus præcessit labor, post quē corpus eget quiete. Addo quòd quies sola sine sōno laboris sit medicina, vt inquit Hipp. Quare post corporis laborem, sufficiet sine somno, quies, vt sæpe fieri videmus. Quod verò concoctio non sit finis somni, refellunt communia argumenta, nempe quòd priuatio, vt quæ ex necessitate materiæ fiunt, nō possint eam sibi proponere, tamquam finem. Præterea vbi inedia, labor, vigilia, cogitatio, externum frigus somnum conciliant, non potest finis esse somni alimenti concoctio: quæ sæpe est absoluta, vbi somnus ab illis causis fit. Hæc aduersus Aristotel. Galenus autem vult somnum esse datum ad cerebri recreationem & quietem.

De vsu & fine somni & vigiliæ & Aristotelis opinio notatur.

Quietē non esse finem somni.

Concoctionem non esse finem somni.

Cuius opinionem vrgent nonnullæ ex prædictis, & aliæ propriæ rationes. Nam si somnus priuatio est vigiliæ, quid agere potest. Deinde contingit sæpe somnum fieri, vbi cerebrum nullo labore fuit defatigatum: prętęrea non est substantia cerebri, quę laborat in vigiliis, cuius imbecillitate cogatur somnus fieri. Neque enim cerebro medicinam adhibemus, ad illius recreationem ex somno, in quo illud omnia naturæ præsidia deserunt, sed calori influenti. Quare si somnus ob alicuius recreationem datus est nobis, non ob cerebri, sed calidi influentis reparationem est concessus: quod ipse etiam in libro tertio de causis pulsuum tradit. Aliud autem est, cerebrum ipsum pati per vigiliam, aliud ipsum calidum innatum, quo & cerebrum & vniuersæ partes corporis ad sua munia obeunda vtuntur. Nam & diuersa quoque sunt illorum auxilia. Itaque cum somnus ipse vim nullam habeat agendi, sed calor ipse, qui somni est causa, dum deserit externas partes, merito dicimus somnum ipsum nullum habere, nec assequi finem, sed ipsum calidum influens. Quærendum igitur est an contractio caloris, quæ somni causa est, ob aliquem finem fiat, & eundem semper. Porrò recedit calor à sensoriis, vt antea diximus, ob multas causas, quæ omnes non mouentur ad agendum propter aliquem finem, veluti sunt illa, quæ calorem repellunt, aut refrigerant, aut illius motum impediunt, aut substantiam digerunt: hæc enim non afficiunt nos ob eum finem, vt calor recedat à sensoriis, & somnus fiat: sed quia aliter facere non possunt. Cum vero natura calorem reuocat ad concoctionem, tamquam commune instrumentum, quod omnibus functionibus seruire debet, tunc ob aliquem finem ea reuocatio fit, & somnus per accidens contingit. Verum non semper idem sequitur ex caloris contractione, quoniam nec ipse calor, nec materia, quæ patitur, eodem modo semper habent: quo fit vt nunc sequatur alimenti, & humorum concoctio, nunc eorum agitatio, vel consumptio: aliquando calidi restauratio, vel debilitatio, vel suffocatio: contingit aliquando corpus refrigerari, aliquando humectari, aliquando exsiccari, aliquando grauari caput, aliquando alleuiari: aliquando inflam-

Galeni opinio de fine somni, quæ etiam confutatur.

Somnũ nullam agendi vim habere nec ob id finem aliquẽ assequi.

Caloris contractiones quæ somnũ faciũt, an omnes propter finem agant.

mationes augentur, aliquando minuuntur: Denique pro diuersitate corporis, quod patitur, & caloris imbecillitate, robore, vehementiore, leuiore, longiore, & breuiore eiusdem contractione, diuersos fieri effectus, & diuersos sequi fines contingit. Quòd si corpus optimè sit affectum, cuiusmodi est illud de quo agimus, & cæteris rebus non naturalibus vtatur commodè: profecto moderatum semper somnum efficiet. Nam nulla causa aderit, quæ breuiores aut longiores reddat caloris contractiones in visceribus. Ac solum fiet somn' in eiusmodi corporibus, quando natura calorem reuocat ad concoctionem, & ex ipsa concoctione assurgunt vapores, & cũ præcessit exercitatio, quæ calorem dissipauit. Atqui optimè constituta natura, mediocriter appetit cibum & potum, mediocriterque exercetur: quare necesse est mediocres fieri, nec diuturniores, aut breuiores, quàm par sit, caloris contractiones. Igitur illa merito sibi somni & vigiliæ mensuram perscribet, si in aliis mensuram quoq; & modum tenet. Quod vero vulg' medicorum stabili præcepto firmauit, sufficere somnum septem horarum, hoc (vt puto) experientia didicit, concoctionem inquam ventriculi eo numero horarũ elaborari, & perfici in optimè affectis corporibus, seruantibus optimam viuendi rationem. Porro scribit Galenus nunc excitari à somno talem naturã, cum amplius non eget. (Inquit noster interpres quiete) quod græcè non legitur, & merito. Nam sic somnum intelligeremus solum factum esse ad reparationem caloris innati dissoluti ex motu. Itaq; cum somnus ob concoctionem alimenti fit, causam non haberet sui finis. Quare melius Galenus scribit tunc finiri somnum, cum eo non amplius opus habet animal: id, quod fit, cum vel concoctio est absoluta, vel calor ipse satis restauratus, vt possit rursus ad sensoria redire. Aristotelis autem opinionem alibi refellimus, qui scribit tandiu somnum durare, donec pars pura alimenti ab impura sit separata, & quæ pura est ad superiores partes sit delata, & impura ad inferiores: quo facto, inquit, animalia liberata ab onere cibi, excitatur. Nam tandiu durare oportet somnum, donec victa ea sint, quæ illum pepererunt, & calorem contraxerunt in viscera: nec vnica potest esse huius rei causa: nec illa vnquam

Somnum septem horarum sufficere optimè affectis.

Aristotelis opinio de duratione somni notatur.

esse potest, quam ille tradit de separatione partis purę ab impura: nimirum cum ipsa concoctio, quæ per somnum perficitur, omnia misceat, & vniat, non autem separet partem vnam ab alia, & in diuersas partes distribuat: id enim facit vigilia. Inutilis præterea esset ea separatio, cũ eiusdem naturæ sint partes, musculi, ossa, nerui, ligamẽta, cartilagines, membranæ, in vniuerso corpore, que vniformẽ postulant materiam, in venis contentam, vt quælibet pars possit sibi familiare alimentum sugere. At rectius præcipit idem author in œconomicis, surgendum esse ante lucem: id enim conferre ad sanitatem, ad curam rei familiaris, & philosophiæ studium. Id vero præstare potest corpus bene cõstitutum. At quę imbecilliore sunt ventriculo, aut vehementius laborãt, vel copiosius edũt, quando noctes breuiores sunt longiorem somnum desiderant, quàm vt possint semper ante lucem surgere. An vero dormire aliqui debeant interdiu à prandio, & quomodo, & quo in loco, & denique omnem vim & vsum somni, in opere nostro de somno & vigilia exposuimus.

Qua hora surgendum à somno.

Cunque talem victus rationem adhibueris, nullum est in eorum excrementis delictum, quæ vel per ventrem, vel per vrinæ meatus, vel per totũ corpus egeruntur. Nam priora quidem ex modo eorum, quæ assumuntur, temperantur. Totum vero corpus salubriter perflari facit exercitij vsus moderatus.

Agit nunc de excrementis, sed non apertè docet, quid velit de illis docere: institutum enim illius ostendit se duntaxat velle docere quantitatem illorum: quippe cum aliarum causarum salubrium quantitatem solum hactenus enarrauerit, & paulo postea de omnium causarum qualitate simul verba faciat. Verum verbum, quo vtitur, quòd silicet nullum delictum in excrementis fiat, ostendit se velle comprehendere omnia vitia, quæ in excretione & retentione excrementorum contingunt. Cuius quidem institutum nos hoc loco sequemur: quoniam vtile medicis est, non solum intelligere iustã quãtitatẽ excrementorũ, sed etiã qualitatẽ excernendi, modũ, & tempus.

Plura, & pauciora cur fiant excrementa.

Igitur si in aliis causis salubribus erratũ non fuerit, quantitas excrementorũ iusta erit. Nã plura vel pauciora redduntur excreméta vel vitio corporis, quod ea diutius retinet, & ficciora reddit atq; pauciora, vel in aliũ vsum illa transfert, quomodo alui excrementa duriora & pauciora, reddunt hi, qui retentricem facultatem habét validioré, & expultricem debiliorem, vel plurimũ minguunt: vel hæc mutantur in excrementis ob aliarũ causarũ malum vsum. At vitio corporis non mutantur excreméta, si modo corpus statuitur optimè cõstitutum: nec quidé error in illis contingere potest ob vitium aliarũ causarũ salubriũ, quas omnes rectè se habere ponit author. Quare relinquitur quod nullus error possit fieri in excrementis, & ita ratio concludit fieri debere. Sed quoniã medicus præterea requirit fidem ex effectis, ideo tradere debem⁹ in vnoquoque scopo quæ probantur tamquam bona. Superius docuimus qualia oporteat esse excrementa alui, vesicæ, & habitus corporis: Neque enim omnia requirunt easdem qualitates, sed singula sibi proprias. Nam alui excreméta compacta & figurata esse oportet: ꝙ in aliis excrementis fieri non potest. Quantitaté præterea in vrina certius exprimere possumus, quàm in alui excrementis: nam paulo minus mingi quam bibatur tradũt medici: idque merito, quoniam minima portio seruari debet ex potu ad humorum vehiculum per exiguas venas: excrementa vero alui dicimus seruare debere proportioné non solum cũ ciborum quantitate, sed etiam qualitate: nimirũ quod ex quibusdam alimentis plura, ex aliis vero pauciora resultent excrementa. Quare incertior ratio redditur in quãtitate excrementorũ alui, quàm in quantitate vrinæ. Ac multo quidem minus metiri posumus quantitatem excrementorũ, quæ fiunt in tertia cõcoctione, vt que continuo expirent in aërem ambientem. Porro tempus commodũ ad excernẽdum alui & vesicę excrementa non docent nostri authores: mihi autem videtur tempus illud esse commodum ad excernenda alui excrementa, quando peracta est concoctio, quæ fit in ventriculo, & distributio, siue digestio, quæ fit ab intestinis ad hepar sugentibus venis: quod quidem tempus, idé non esse potest in omnibus, vt non est par robur partium concoquentium, & attrahen-

De quantitate excrementorum

Potionis & vrinæ proportio.

Excrementorum alui cũ cibo proportio.

tium, nec eadem ratio cibationis. Vrina vero minimũ postulat tempus vt excernatur: quoniam minimo temporis spatio concoquitur potus, & distribuitur ob suã tenuitatem. Verum & si indefinitũ est tempus excernendi excreméta alui, tamẽ naturæ optimè affectæ, post quinque horas videntur absoluisse concoctionem & distributionem. Quòd vero attinet ad modum excernendi, in quo cõsideramus an semel, vel pluries excrementa sint reijciẽda, scribit Hippocrates in prognosticis, bis, aut ter in die, & noctu semel excrementa alui esse reijcienda: quod mihi non videtur rationi consonum. Nam cum excreméta fiant solũ in concoctione alimenti non possumus frequentius excernere, quàm edamus. Qua propter præcipiendum est, toties esse exonerandam aluum, quoties edimus, nisi aliquando tam parum edamus, vt quæ resultant excreméta, minima sui quantitate expultricem facultatem irritare nequeant. Proinde qui bene sunt affecti, post aliquot horas à prãdio, & mane cum surgunt à lecto, aluum solent exonerare. Somnus enim nocturnus tardat excretionẽ excrementorũ, quæ gignuntur ex cena. Vrina vero frequentius excernitur, quoniam minima illius portio sufficit ad vesicam stimulandũ. Quod vero ad ordinem excernendi pertinet, ratio ostendit prius esse excernenda ea excrementa, quæ primo gignuntur. Nam posteaquàm genita sunt, natura non fert longam illorum consuetudinem, & in corpore moram, quippe cum inutilia sint & inimica. Quale prius mingendũ, exonerandáque aluus, quàm exercendũ, corpus. Nam in exercitatione vacuantur excreméta tertiæ concoctionis, quæ postremam habẽt generationem.

De tempore cõmodo, ad reddẽda excrementa.

De modo excernendi excrementa Hippo. opinio expenditur.

Liquet autem ab ipsis caueri oportere omnes animi immodicos affectus, videlicet iræ, tristitiæ, furoris, timoris, inuidiæ: hec enim alterãt, atque à naturali statu corpus auertunt.

Aliarum causarum alterantium nostrum corpus, genus, non damnauit, sed quantitatem illis præscripsit: in animi vero affectibus, contra videtur facere: Nam iram, tristitiam, furorem, timorem, inuidiam penitus arcet à corpore optimè constituto, eò quòd sint (vt inquit) immoderati affectus. Verũ ego aliter sẽtio. Nã & si hęc inter

In animi affectibus discrepat author à Gal.

affectus & paſſiones animi excellunt, tamen ſuum quoque aliquando habent vſum, ſi modus illis adhibeatur. Nam vt vehementer, plurimumque iraſci obeſt corporibus bene affectis: ſic moderata ira, aliquando prodeſt ad calorem excitandum in corde: eſt enim ira veluti exercitatio quędam cordis. Sed maior eſt iſtarum paſsionum vis & vſus in corporibus male affectis. Nam vbi pituita, frigidique morbi infeſtant pulmonem, hepar, cor, & vicinas alias partes, efficax admodum ſumitur auxilium ab ira & furore: vbi vero diſoluitur corpus ex ſudore, vel fluxu ſanguinis, aut alia externa euacuatione, nihil vtilius eſt, quam triſtitiam & timorem incutere. Eodem modo gaudium & lętitia proſunt, quando morboſæ cauſæ inuadũt partes internas. Habent etiam ſuos vſus audacia, ſpes confidentia, miſericordia, concupiſcentia & ceteræ paſſiones, quæ dicũtur eſſe in corde & hepate, tum ad corporis medelã, tum ad ſedãdas contrarias paſsiones. Poſtulat etiã cerebrum ad ſui exercitationẽ, & natiui caloris motũ ad externas partes, imaginationes, cogitationes, ratiocinationes, ſenſationes plus vel minus, prout exigũt corporis affectiones & animi officia, qui ſua quoq; vult exercitia, ne nimio otio torpeſcat. Nullũ ergo genus eſt affectionum, quod non habeat ſuam vim, ſuũque vſum, ſi eo modo, & menſura adhibeatur, quo quilibet opus habet aut illis vtamur, qui ſua natura ſunt mediocres.

De vſu affectionum animi.

Venereorum vero iuxta Epicuri ſententiã nullus eſt vſus ſalubris: re vera autem confert, ſi tantum interualli in eorum vſu adhibeatur, & neque reſolutio aliqua ſentiatur, & ipſe ſe ipſo homo quodammodo leuior factus, ac melius ſpirare videatur.

Venus ad quod genus cauſæ ſalubris redigi debeat.

Mirum forte videbitur, quod veneris hic mentionem faciat, cum in ſex enumeratis generibus contineri non videatur: verum aliter res habet: redigi enim facile poteſt ad prędicta. Non tamen illorum opinionem probo, qui venerem ſolum pertinere putant ad excreta & retenta. Nam ratione motus potius quàm eius quod excernitur, aliquibus prodeſt, vt poſtea oſtendemus. Quid ve-

rò excernatur, cuius ratione aliquibus prodesse, aliis verò obesse potest, nunc doceamus. Nemo dubitat semen excerni, quod in testibus & vasis spermaticis conficitur & continetur. Nam post coitum, testes minores apparent. Excernitur porrò vna cum semine plurimum spirituosæ substantiæ. Nam semen ipsum spumosum est, quale fieri non potest sine multo spiritu: iis verò, qui frequenter coeunt, sanguis quoque excernitur, vt experientia docet. Sunt vero qui velint semen in toto corpore generari, sed imperfectum, & ex eo partes solidas nutriri, & id, quod ex eo superest, ad vasa seminis & testes peruenire, ibique elaborari, & perfici, fieríque aptum ad animalis generationem: quorum opinionem iam antea damnauimus & id nunc addi potest, quod ad præsentem rem pertinet. Nam vt diximus post excretionem seminis, sanguinem videmus excerni, perseueraret autem seminis excretio, si tot partes corporis semen conficerent. Illud enim testes potius attraherent, quàm sanguinem, tamquam sibi magis familiare. Nec mirum esse debet, quomodo vacuatis testibus, repetito coitu statim rursus fiat, & excernatur semen. Nam sanguinis portio, ex quo semen conficitur, est maximè pinguis & oleosa. Et propterea facile alterari & à testibus mutari potest, in semen, prçsertim in iuuenibus, in quibus plurimum abundat huius humoris. Ideo autem album fit, quoniam testes ipsi, vasaque spermatica sunt alba, quæ per contactum agunt & sibi assimilando concoquunt: ac vim quam habent insitam semini indunt, nempe formam hominis, vel alterius animalis quod semen gignit: nam cum animal semen facit, (vt alibi ostendimus) animal gignit. Porrò semen ipsum excrementum quidem est, vt Arist. inquit, non quidem substantia & qualitate, sed quantitate: quomodo etiam sanguinis copia superflua, corpus grauat, & excrementũ esse dicitur, quoniam excretionem postulat. Id igitur, quod in sanguine est purissimum, pingue, & oleosum, quantitateque superfluum, testes ad se alliciunt ex omnibus corporis partibus, argumento quòd sæpe sanguinis copia sit molesta in multis ætatibus, vbi semen non amplius abundat, eò quòd minimum gignatur amplius ex oleosa & puriore ea substantia. Verùm cum testes eua-

Quid in vsu veneris excernatur.

cuantur, & venerem ſolicitamus irritamentis externis, tunc coguntur illi ſanguinem attrahere non ita familiarem, & ex eo ſemen conficere. Quòd ſi frequentior adhuc adhibeatur venus, non tantum poteſt confici ſeminis à teſtibus, quãtum requiritur ad venerem explendã. Quare ſanguis tunc educitur. Excernitur ergo in venere vt plurimum ſemen elaboratum, aliquãdo verò malè confectũ, nonnunquam verò ſanguis. Cæterùm non ſolum hæc, ſed etiam plurimus ſpiritus educitur, ac non ſolum ille, qui cum ſemine eſt, ſed etiam qui in arteriis & venis continetur, nec per habitum corporis commodè tranſpirare poteſt ob illorum vaſorum denſitatem. Apta autem eſt huic excetioni via per vaſa ſpermatica, quæ quidẽ ab arteria, & vena magna enaſcuntur. Ac ſpiritus iſtius euacuationẽ oſtẽduntdebilitates, quæ per coitum immoderatum accidunt. Non enim ex ipſius ſeminis excretione ſolùm illæ contingere poſſunt, quod iam à corpore eſt ſeparatum tamquam excrementum: ſed magna ex parte illæ contingunt, excreto eo ſpiritu, cuius beneficio vniuerſum corpus robur ſuum tetinet, cum vegetus ille eſt, & certa mẽſura abundat. Quo etiam retento (vt poſtea oſtendemus) animalia concitantur, & vt aiunt medici, turgent ad venerem, acciduntque ea mala, qua ex ſemine retento fieri dicuntur. Sunt verò qui putant etiam pituitam in vſu veneris exire: argumeuto (vt puto) eo adducti, quòd venus pituitoſos adiuuat. Sed illi turpiter fallũtur: nam experiẽtia docet, nihil tale à nobis excerni per meatus venereos: aut ſi quid excernitur, tantillum profectò eſt, vt reſpõdere non poſſit maximo iuuamento, quod pituitoſis ex venere contingit. Alia ergo ratione, nempe ob motũ vt iam docebimus illis prodeſt venus. Sequitur, vt veneris intermiſſæ & exercitatæ vim, & facultatẽ enarremus: ita enim poſtea intelligemus quib⁹ illa prodeſſe, aut obeſſe, poſſit. Porrò ſi in venere, excernitur excrementum, quod quantitate grauat, & ſpiritus, qui in venis & arteriis continetur, neceſſe eſt, vt cum venus intermittitur, accidãt multa & varia ſymptomata pro quantitate, & qualitate ſeminis excrementi abundantis, & ipſius ſpiritus, qui cum ſemine retinetur & corporum varietate. Nam ſi excrementum multũ eſt, maior ſequitur in corpore grauitas, & ſi acre

Debilitas ex ſuperflua venere vnde contingat.

Delphinum tangit.

Veneris vſus & vis.

Intermiſſæ veneris mala.

ſimul eſt, non ſolum grauitas, ſed ingens quidam ſtimulus, & appetitus excitatur ad venerem exercendam, qui maximè augetur ex ſpiritu acri, & ſe liberè per vniuerſũ corpus mouente. At ſi ſpiritus eſt multus, prohibita ex venis & arteriis tranſpiratione, ſuffocatur calor, præſertim ſi fuliginoſi ſint ſpiritus. Vnde contingũt mulieribus, rigor, frigus, deliria, vteri ſuffocationes, deiecta in omnibus appetentia: hæc enim ſequuntur retentionem ſpiritus, & caloris natiui ſuffocationem. Nã abſurdum eſt credere frigidos affectus, qui ceſſante venere fiunt, naſci refrigerato & extincto calore: vel quòd ex ſemine ipſo naſcantur, quod vim habeat refrigerandi, vt illi volunt. Nam aliud eſt refrigerari & extingui caloré, aliud ſuffocari, vt aliud eſt extingui ignem ab aqua, ab eo, quod eſt, eundem perimi ex ſuffocatione nata ex fumo, qui ab eo eleuatur, & exire nequit. Differentia etiam hæc cognoſcitur in noſtris corporibus, quæ ab aere frigido extinguntur, & pereunt, aut laqueo iniecto ceruici prohibita reſpiratione ſuffocantur. Vtrumque enim affectionis genus eris, frigidos affectus inducit, ſed non eodem modo. Nec ſemen quidem habet vim refrigerandi, ſi ipſum eſt calidũ & humidum, vt Galenus libro pri. de ſan. tuen. docet. Refrigerationes igitur, & frigidi affectus qui naſcũtur in illis, qui venere non vtuntur, non fiunt vtique immediatè ex ſemine ipſo retento, quod veneni (vt aiunt) habet vim: quod habere nõ poteſt ſubſtantia ita pura, & elaborata: nec quòd retẽtum illud corrumpatur: id enim in propriis vaſis à ſuo calore pati nõ poteſt: ſed quia retento ſemine, ſimul retinetur ſpiritus, & vapor in venis & arteriis conconcluſus, qui calorem ſuffocat: ad id verò ſequuntur plurima accidentia, pro ſpiritus (vt diximus) qualitate & quantitate, & corporum differentia. Nam rara corpora & exſiccata, vel frigidiora, vel graciliora, & pauco ſanguine prædita, minus ab his patiuntur: etenim in his paucum ſeminis & ſpiritus gignitur, genitum prompte tranſpirat per ocultos meatus à corpore: in aliis verò contrarium accidit. Vnde viduæ mulieres, quæ ſunt boni habitus, & ſucci plenæ, ex multitudine: nigræ verò, barbatæ & viragines ex fuligine ſpirituum potius patiuntur ſua mala: mulieribus præterea peculiari

Frigidi affectus qui retento ſemine fiunt, quam habebant cauſã.

Semen retentum non habere vim veneni, nec corrumpiſſe.

quadam ratione ex venere intermissa accidunt mala, quoniam vterum habẽt, qui (vt Plato ait) animal est suos habens motus, & viri pudendo gaudet, virilíque semine, tamquam dulcissimo pabulo, satiatur temperatúrque, tãquàm rore quodam suauissimo perfusus: mirúmque non est, si hæc mala nec venæ sectione, nec purgatione curantur: propria enim hæc non sunt auxilia: sed, vt dici solet, mater vult patrem: quòd si aliquando videntur prodesse, id eò fit, quòd vires demoliantur, in quo statu motus debiliores fiunt. At verò si ex semine retẽto gignuntur hæc, & totalia mala, cur est, quòd castrata animalia nullũ sentiunt incommodum ex sanguine retento, qui superabundat, & ex quo in aliis fit semen? Hæc dubitatio euidenter reffellit eorum opinionem, qui dicunt semen in omnibus partibus solidis fieri, sed imperfectum. Nam si ita esset, oporteret profectò similia accidẽtia excitari in iis, qui castrati sunt, vt in aliis, qui venerem exercere possunt: Nam in vtrísque semẽ factum grauaret, tanquam superfluũ excrementum. Nec obest, quòd in aliquibus perfectum & planè elaboratum sit, in aliis verò nõ ita perfectum. Nam si semen est, cum adhuc est in partibus solidis, pariet profecto effectus seminis, & cõferet & oberit illius retentio, pari modo in iis, vt in aliis. Ego verò arbitror castrata animalia nõ offendi ex sanguine, qui in aliis vertitur in semen, quoniam frigidiora facta pinguescunt, mutato eo sanguine in pinguedinam. Ex quo etiã confirmatur quòd dicebamus, semen non ex quacunque sanguinis parte, sed ex ea, quæ aerea, pinguis & oleosa est, fieri: talis enim est pinguedinis materia: quare non mirum est, si deficientibus pudendis & testibus, quæ eam materiam alliciunt, pinguescant animalia: nam in carnem, aut aliam substantiam, quod ita est pingue, mutari non potest. At si sanguinis ea materia retenta non offendit castrata, cur pariter non lædit omnia integra animalia? An id (vt diximus) fit, quoniam non est par quantitas, nec similes qualitates materiæ, ex qua fit semen, & differunt etiam spiritus, & corpora, in quibus hæc fiunt & continentur. An verò & aliquid tribuere debemus consuetudini & naturæ testium? nam, qui venere vti consueuerunt, grauius afficiũtur quàm alij: magna enim est res, consuetudo, prę-

Cur castrata animalia ex materia seminis non lædantur.

ſertim in excretionibus, vt docent menſes retenti, & hæmorrhoides, quæ plurima & mira malorum genera excitant. Cæterum qui teſtes habẽt amplos & calidos, illi plurimum ſeminalis materię trahunt à venis & corpore vniuerſo: vnde teſtes facile replentur, & repleti, niſi ſequatur euacuatio, mala inferuntur corpori. Atque hæc ſufficiant de commodis, & incommodis, quæ naſcũtur ex ceſſatione veneris. Nunc verò ſequitur, vt enarremus, quid præſtare poſſit venus, cũ exercetur. Quam quidem rem maiores noſtri non rectè expreſſerunt. Nam Galenus, quem poſtea medici alij ſequuntur, ſcribit in libris de ſanitate tuenda, venerem eſſe duntaxat ætatis florentis, & ſemine abundantium: ideo pueris non conuenire, quia illi ſemen non gignunt: nec ſenibus, qui, vt ait, fœcundum ſemen nõ procreant. Eandem prodeſſe etiam pituitoſis, robuſtis, & iis, qui abundant fuliginoſis excrementis ſcribit in libris de morbis vulgaribus: in quibus etiam, & paſſim alibi tradit venerem nocere neruis, podagrę: quando etiam inquit Hippocrates neminẽ podagra ante vſum veneris laborare poſſe: cerebrum quoque lædit & nephriticos, epilepticos, melancholicos: Ac, vt idem author tradit, ſtomachũ labefactat, corpus refrigerat, & ſiccat, minuit, debilitátque: quam ſententiã ſequutus Virgilius ſcribit, eadẽ mala ex Venere, & Bacho naſci. Verum nemo arte & methodo intelligere poteſt, quibus proſit, aut obſit venus, qui prius non intellexerit, quid ea ſimpliciter, aut ſecundum ſuas differẽtias præſtare poſſit. Aliud enim facit moderata venus, aliud ſuperflua, aliud patiuntur à venere temperata, corpora, quàm intẽperata, & plena quàm vacua, & bene ſana quàm quæ certis morbis ſunt obnoxia, & plurimũ refert cum quibus venere exerceas. Præterea, quod ſcribit ſenibus non conuenire venerem, eò quòd illi ſemen fœcundum non emittant, pertinet ad ciuilem facultatem, & Platonis Rempub. cuius officiũ eſt, procreationis curam habere, ne pereat hominum ſpecies medici autẽ eſt tradere, quod nobis eſt ſalubre, vel inſalubre, vt ipſe Galenus hoc ipſo libro docet. Ergo quid venus præſtare poteſt oſtendamus. Si illa ſemen & ſpiritum multum euacuat, commouétque corpus, & mira voluptate afficit, ſemenque ex pura ea, atque abundante in corpore ſangui-

Quid veneris vſus efficere poßit.

Quibus prodesse poßit venus.

nis portione conficitur, necesse est ex venere sequi commoda illis dũtaxat, qui euacuatione prædictarum rerum opus habent: propterea pueris non conuenit, quia semen in nutritionem & corporis incremẽtum absumitur, faciléque transpirant ob mollitiem vapores, qui in illis gignuntur. Senibus etiam non conuenit, quia de est propria materia ad semen generandum. Excrementosum enim, frigidum & aqueum, non aereum, & pinguem sanguinem procreant: ac ob frigiditatem corporis paucos spiritus efficiunt, quibus egent ad suas actiones vtcúmque obeundas. Ætas verò in qua sistitur incrementum, commode iam potest vti venere: quia plurimum sanguinis adhuc procreat, & spiritus fuliginosos, qui exitum desiderant: & quandiu durat florida illa ętas, non nocet venus, si moderatè exerceatur. Ac experientia quidem docuit semel in die naturali sine noxa illam exerceri posse ab iis, qui in ea etate optime sunt affecti, ea igitur venus, quæ moderata est, in iis non calefacit, non refrigerat, non humectat, non siccat, non debilitat, non roborat, sed temperat & mediocritatem comparat. Nam si euacuatur quod est excrementum & superfluum in corpore, & eiiciuntur fuliginosi vapores à venis, & arteriis, ex eiúsque vsu moderate commouetur corpus, aliud sequi non potest quàm mediocritas. At si immoderate exercetur, sequentur vtique ea mala, quæ nasci solent & possunt ex spirituum & puri sanguinis consumptione: vires enim debilitari oportet, corpus minui, & veluti tabescere, cruditatibus abundare, sensus omnes, rationem, & alia omnia animi officia perperam exerceri: & iis malis subiicit oportet quasdam partes magisquàm alias: & quædam corpora facilius quàm alia hæc incommoda sentiunt. Nam cerebrum, artus, stomachus, nerui & cæteræ partes frigidæ venere offenduntur: propterea quòd spirituosa substantia cum calido innato dissoluitur: hanc vero dissolutionem difficilius ferunt frigidæ partes quàm aliæ. Sic sanè siccæ partes alia ratione læduntur, quoniam venus exsiccat, semine & sanguine euacuato, podagra laborantibus obest. Ob prædictas rationes, nempe ob euacuationem calidæ & spirituosæ substantiæ, ad quam sequitur neruosarum partium debilitatio, & excrementorum maior copia:

Quibus obsit.

Qua ætate venꝰ inchoare debeat.

Semel in die venerẽ à florẽtibus etate exerceri posse.

Moderatam venerẽ omnia sequi in corpore moderata.

Venerẽ immoderatã, quæ sequũtur mala & quibus maiora.

tum etiam ob eam commotionem, quam venus requirit, ex qua humores, & fluxiones commouentur: ob easdem causas videtur epilepticis obesse & nephriticis: nam agitatis renibus & excalefactis, facilius trahitur pituita, & attracta promptius in calculum concrescit. Suppeditat etiam venus his vberioris pituitæ copiam, materiam calculi, debilitato natiuo calore: tametsi ad curationem præsentis calculi prodesse potest. Nam motus qui ad venerem requiritur, hærentem in renibus materiam agitat & meatus per quos illa transit, latiores reddit. At melancholicos ob frigiditatem & siccitatem offendit. Cæterum prodest venus melancholicis si moderatè adhibeatur, quoniam animum exhilarat, & vapores crassos & tetros, qui animo veluti tenebras inducunt, educit: & quoniam calorem ex motu excitat, quo illi egent ad frigidum & crassum humorem vincendum. Propterea rectè scribit Aristoteles in quarta sectione problematum, melancholicos esse libidinosos, quia flatu redundant: flatus enim ad erectionem concauæ partis & spongiosæ substantiæ pudendi virilis plurimùm facit: quo fit vt emisso crepitu ventris, pudendum tensionem & erectionem amittat. Qui verò putant melancholicos ideo salaces esse, quòd semen & serosam humiditatem gignant acrem, quæ pruritum & venerem excitet, falluntur. Nam cum melancholici sint frigidi, & sicci, talem substantiam generare nequeunt: flatuosos verò eos esse omnes nouimus. Scribit, vt ante diximus, Galenus pituitosis robustis venerem esse ex vsu: quod male Aristoteles putat in problematis fieri eò, quòd cum semine multum pituitæ à corpore detrahatur. Nam id antea fieri non posse ostendimus. Sed cum huiusmodi corpora sint admodum frigida, venerem expedire non possunt absque magna, & longa corporis agitatione: ex qua corpus vehementius calefit: calor autem huiusmodi frigidis, & humidis prodest magis, quàm obsit refrigeratio, quæ ex seminis excretione sequitur. Quòd verò venus conferat etiam intemperaturis fuliginosis excrementis abundantibus, contraria est ratio. Nam plurimum vaporis fuliginosi, & feruentis educitur, ex quo corpus refrigeratur & tẽperatur: motu verò non calefiunt, quoniam tales na-

Melancholicis cur ob sit & prosit venus.

Cur illi sint salaces.

Venus cur & quibus pituitosis prosit ĩ quo Aristotelis opinio reprobatur.

Cur prosit biliosis.

turæ facile venerem finiunt. Si tamen huiusmodi corpora pergant venere vti, plurimum exsiccantur, & accenduntur facile: tũ quòd euacuetur aerea substantia seminalis, quæ veluti frenum erat aduersus biliosos humores: tum quòd corpus exsiccatum, prompte corripiatur à calore & biliosis morbis. Propterea æstate viris præsertim biliosis, mulieribus verò hyeme magis nocet venus. Nam vt Aristot. etiam in problematis scribit, æstate viris minuuntur vires, mulieribus augẽtur: hæ enim frigidæ, illi verò calidi, excessus autem omnes contrariis cõtemperantur. Ergo si venus prodest, eo quòd semẽ, grauans corpus, & vapores spiritúsq; idem agitantes, & veluti quendam furorẽ inducentes, & tandem suffocantes natiuum calorem, euacuet, & quoniam calorem excitat motu, & voluptatem parit, atque lætitiam in corpore & animo excitat: si præterea nocet, quia sanguinem & spiritus detrahit, quibus aliquando corpus eget, sequitur vt diuersi nascantur effectus ex veneris vsu. Nam continget aliquando corpora debilitari, aliquando roborari, aliquando læuiora seipsis fieri, aliquando molestari, aliquando refrigerari, aliquãdo calefieri, aliquando temperari, aliquando exsiccari, aliquando mediocritatem in repletione & euacuatione fieri: aliquando sequitur lætitia, aliquando tristitia, aliquando sanitas, aliquando morbus & mors: hęc enim vacuationes cohibitas, & mediocriter, vel præter modum factas seminis, sanguinis & spiritus, pro diuersitate corporum sequi solent. Nec aliquid commune omnibus tradi potest, nisi in optima constitutione, vt alia omnia pręcepta medica de ea intelliguntur, nisi peculiaris mẽtio de aliis fiat. Ad illam igitur respiciens recte scribit Gal. venerem vtilem esse, si ea mensura adhibeatur, vt non exsoluat corpus, sed leuius, faciliúsque spirans reddat: hæc enim ostendunt solum esse à corpore detractum, quod superfluum erat ex sanguine, & vapores illos, qui tensionem & difficilem spirationem excitabant, expirasse. Verum veneris mediocritatem metitur Gal. ex certo interuallo, in quo superfluum excrementum in generatione seminis, & spiritus illi in arteriis, ac venis potissimum coaceruantur, tamen mediocritatem hanc ex vno actu venereo coniectari possumus. Nam qui eiaculato semine finiunt venerem,

Venus cur viris æstate, mulieribus hieme vtilior.

Diuersos docet nasci effect⁹ ex venere ob corporũ diuersitatem & veneris differentias.

venerem, illi moderate se in ea gerunt, si coeundum illis fuerat: si verò ab vtero muliebri se fugi longa mora patiantur, post liberas & primas seminis excretiones, quas viri ipsi præstãt, hoc mediocritatem excedit, & vim corpori infert.

Tempus verò ad vtẽdum oportunum, cum omnium in rerũ circumstantibus exquisita mediocritate corpus fuerit constitutum, cum scilicet neque supra modum plenum, neque vacuum extiterit, aut in calore aut frigore aut siccitate aut humiditate excesserit corpus.

Antea cõtendebat prẹter, quãtitatẽ & qualitatẽ non esse addendã occasionẽ, vt res alterantes nostrũ corpus fiant salubres: nunc verò tẽpus oportunũ in vsu veneris quærit, suæ opinionis immemor. Sed vt diximus præstat in omnibus causis salubribus occasionem præter qualitatem & quantitatẽ addere. Porro tempus oportunũ ad venerẽ exercendam illud statuit esse, in quo corp⁹ nec plenũ est, nec vacuum, nec excessum patitur in aliqua qualitate, aut in alia re: plenum aut vacuum corpus, sunt qui solũ intelligant cibo vel potu plenum, vel vacuum: tunc enim nõ esse prorumpendũ in venerem, cum vẽtriculus plenus est cibo & potu: sed illi falluntur. Nã etsi tunc nocet venus, quia ex concussione corporis crudum alimentũ distribuitur in venas, & hepar, & seminis spiritusque emissione natiuus calor minuitur, concoctioque labefactatur: tamen quod scribit, non esse adhibendã venerem, cum vacuum est corpus, ostendit non obesse solum stomacho pleno: non enim nocet ven⁹, si vacuo stomacho adhibeatur. Prẹterea qui admodum pleni sunt humoribus, ex cõmotione veneris sæpe incidunt in morbum comitialem, vel attonitum, aut in podagram, vel in alios, qui ex fluxione, & repletione nascuntur: damnat ergo totius coporis repletionem & euacuationem, & eam quidem non omnem, sed admodum excedentem. Nam plenum semine, spiritu, & sanguine, ex quo fit semen, oportet corpus esse, si modo venus prodesse debet: & prodest, quia quod superfluũ est in his, educit: vacuis verò corporibus, id est, quibus

Gal. notat qui principia sua non seruet.

Plenum corpus hic quomodo intelligendum.

Corporibus plenis cur noceat venus.

deest bonorum humorum copia, obest, quia ab illis detrahitur, quod est ad nutritionem necessarium: quòd si corpus recenter sit excalefactum, vel ab exercitatione, aut ira, aut alia causa, tunc à venere abstinendũ est: quoniam venus exercetur cum motu, qui calorem auget. Eodem modo si refrigeratum est corpus ab euidenti aliqua causa, tunc etiam tempus est importunum. Nã venus refrigerat ob excretionẽ seminis & spiritus. Ad id pertinet, quod quærit Arist. in problematis, cur nuditas pedũ rei venereæ, obest, & respõdet, oportere corpus quod cõcubiturũ est, esse calidum intus, & humidum: nuditatem vero pedũ siccare, atque refrigerare. Propterea difficile, aut impossibile esse vt res agatur venerea, nisi pedibus calidis, frig⁹ ergo corporis venerẽ impedit, & facit, vt venus ipsa obsit. Exsiccatos autẽ magnopere lædit venus, vt quæ aliã siccitatẽ addat corpori euacuatione seminis & spiritus. Eos vero qui supra modum sunt humectati, alia ratione offendit, quòd calore detracto, humor nec concoqui, nec regi cõmode potest, verũ ex his docet Gal. quãdo venus fugiẽda sit, & inæunda quidẽ in vniuersali quodã tempore: verũ particularẽ occasionem, & momentũ illud tẽporis, quod maiorem in omni re difficultatẽ parit, nõ explicat. Est enim necessarium, vt is qui præcepta salubria tradit, doceat an ante cibũ, somnum, exercitationem, & excretionẽ excrementorũ, vel post hæc conueniat venus: ita enim certior omnibus fiet regula. Præterea quo tempore anni maiore cõmodo, & minore noxa venus celebrari possit, ignorãdum nõ est. Hæ enim & similes aliæ animaduersiones faciunt, vt minus erremus in rerũ vsu. Igitur sunt, qui venerem exerceri velint, cũ post cenã ad somnũ accedimus: sequi enim eam somnũ, qui in viris diminutas vires ex venere, restaurat: & in mulieribus ad retinendũ viri semen & conceptũ confert. Verũ hos refellit, quod antea dixim⁹ de corpore pleno. Nã stomacho adhuc pleno cibo obest venus, præterea experientia docuit ratione cõfirmata, venerem eo tẽpore, nõ nisi fœminas generare. Nã calor natiuus & spiritus iam reuocati ad concoctionem alimenti, semen minus fœcundum & elaboratum reddunt. Quamobrem præstat sequi Hipp. sententiam, qui post laborem, cibum, potum, & somnum, venerem ineundam esse

Excalefactis & refrigeratis cur noceat.

An venus exercenda post cenam ante somnũ

Venerem à cibo fœminas precreare.

præcipit. Tunc enim videtur corpus in optimo statu ad concumbendum & generandum, constitutum: sed prius excrementa alui & vesicæ sunt eiicienda. Nam vt inquit Arist. in problematis, qui mingendi desiderio tenentur, concumbere nequeunt: quoniam meatus implentur vrina ita, vt nullum præterea humorem possint suscipere: vel potius dicendum est, meatus vrinarios, qui in virili membro sunt, comprimi ex subiectis vrinæ canalibus, & ceruice vesicæ (non enim illi vrina replentur) ergo mingendi desiderium seminis excretionẽ impedit. Sed vt ille in alio problemate scribit, id facit ad vehemẽtiorem penis tensionem, & incrementum. Nam plena vesica, illius ceruix, & propterea pudendum, quod cum ea est coniunctum, simul augetur, accedente ea tensione, quæ ex flatu distendente viam seminis contingit. Non enim (vt inquit Arist.) tumescit penis ex semine per angusta promoto, sed inflato canali ipsius virilis membri, qui cauus est & spongiosus ex spiritu ab arteriis effuso. Cæterum alui excrementa si grauant, eiicienda sunt ante coitum: propterea quod ex motu agitantur, & rapiuntur in corpus. Porrò inter anni tempora ver aptissimũ est ad venerem: tunc enim corpora bono & pingui sanguine abundant, & in optima tẽperie sunt posita, & robusta effecta. Id quod etiam reliqua animalia ostendunt: quæ eo tempore maxime lasciuiunt, & venerẽ apetunt, concipiuntque promptissime, vnde scribit Celsus neque æstate, neque autumno vtilis venus est. Mulieres tamen (vt ante diximus) salatiores sunt æstate: eo enim tempore illæ optime valent, robustæque sunt, ac ex calore, seminisque acrimonia libentius, & promptius in venerem prosiliunt: quanquã illis nullo vnquam tẽpore obest: quia minore agitatione & labore se explicant à venere, & rarius semen emittunt qua ratione fit, vt minore noxa coeant, quam viri, & semper ad eam sint paratę: quod haudquaquam accideret si semper vt viri semen excernerent. Itaque cum scriberem de his rebus, & per iocum rogassem à quibusdam nobilibus mulieribus, quæ fortè conuenerant ad ægrotum, quem ego curabam, inuisendum, quid illæ sentirent in controuersia inter Hippocrates & alios medicos de hora concubitus: matrona,

Aristotelis opinio de tensione penis notatur.

Vere aptissimam esse venerem.

quæ inter alias erat huius negotij admodum perita, quòd tres viros habuisset, facere admodũ respõdit vtrosq; errare: nam & ante & post sommũ venerem exercendam esse. Sic enim ocasionem dari vt vel femina vel mas gignatur.

Quod si aberrare contingerit, paruus sit error: melius autem illi excalefacto magis quam infrigidato, & pleno quàm vacuo, & humecto potius corpore, quàm exsiccato, vti venereis.

Posteaquam descripsit Gal. tempus cõmodum ad veneris vsum, docet nunc quando minore noxa venus exerceri possit, si fortè intempestiue adhibeatur, & scribit melius esse coire cum corpus est excalefactũ, quàm cum est refrigeratum: & cum plenũ est, quàm cum est vacuum: in qua quidem re ego idem plane sentio de pleno, & vacuo corpore: nam his, qui ieiunio sint ematiati, non potest venus, nõ esse nisi penitus noxia, vt quæ corpus exsiccet, & vires in his demoliatur. Verũ de corporibus excalefactis & refrigeratis aliter sentiendũ esse puto. Nã feruente corpore ex labore, aut alia causa calefaciente, & dissoluente, addere nouum calorẽ & dissolutionẽ aliã ex motu venereo, periculum non paruum est: frig⁹ verò ex amplexu & cõmotione corporis statim mitescit, remediumque ex venere sumit.

Gal. hæc sententia expenditur.

Horum autem singulorum quæ dicta sunt, qualitas in optima corporis constitutione est eligenda, exercitij quidem in quo totius corporis partes æqua proportione mouentur ita, vt non aliæ, quidem vltra modum fatigentur, aliæ verò citra.

Proposuit Gal. in omnibus causis alterantibus nostrũ corpus duos esse scopos considerãdos, quantitatẽ & qualitatem, & videtur hactenus de sola quãtitate egisse: quare nunc breuiter in omnibus causis salubrib⁹ qualitatem quęrit: & primũ agit de exercitatione, quã dicit debere esse eius generis & qualitatis, vt æqua proportione vniuersas corporis partes moueat: & rectè quidẽ dixit ęqua porportione vniuersas corporis partes moueat: & rectè quidẽ di-

xit æqua proportione moueri coporis partes. Non enim prorsus æqualiter moueri oẽs possũt. Nã articuli & partes musculosæ, præcipuè, & maximè mouẽtur: aliæ vero quodãmodo per accidens, ex illarum motu sentiunt calorẽ & alia cõmoda & incõmoda quæ parit exercitatio & mot⁹. Verũ debebat hic addere alias differẽtias & qualitates exercitationis, quas ponit conuenire lib. 2. & 3. de sanitate tuenda corporib⁹ optimè constitutis. Oportet enim illa exerceri motib⁹, qui medij sint inter celebres & tardos, vehementes & debiles, freq́uẽtes & raros, & per alias differentias motus quas illic expressit. Quod verò hic dicit de motu partiũ corporis, idem intelligendũ de motu animi. Non enim torpescere oportet animũ, aut nimiũ incitari, dum corpus exercetur, sed moderatis motibus vtrunque vti oportet: ac vbi vehemẽtius alterutro laborandũ est, in alio quiescendũ: tanta enim violentia nostra compositio sustinere nequit. Porro venatio & ludus paruæ pilę vidẽtur animũ & corpus æqualiter & optimè exercere. Equitatio vero his magis cõuenit, qui ventriculo & intestinis sunt imbecilliorib⁹? Ambulatio potissimũ crura & coxas cõmouet. Cantus & clara vox exercitatio quędã est pulmonis, & pectoris. At, qui brachijs obeuntur, ceruicem, spinã dorsi, & humeros exercent plusquam alias partes. Oportet igitur medicũ non esse ignarũ omnium differentiarum exercitationis, vt possit corpori optimè constituto adhibere illa exercitia, quæ sunt idonea ad vniuersum corpus & singulas partes apte mouendas.

Venatio & ludus pilæ paruæ quid præstet.

Quid ambulatio Cãtus

Cibi autem & potus optimam habeant: temperiem. Sunt enim naturæ conueuientiores quæ optima fuerint prædita temperatura.

Nunc agit de qualitate ciborum, in quibus solum exprimit primas qualitates, cum docet optimę cõstitutioni competere temperatos cibos: quod ita notũ est, vt præceptis non egeat: quæ vero difficiliora sunt omittit, genus inquam alimenti. An simplex vel varium conueniat: de quare nos antea egimus. Conuenit etiam cibus, qui mediocriter nutriat: nec nimis solidum, aut fluxile: aut crassum aut visedũ: aut nimis tenue, vel friabile præbeat alimentum: quique nec citius, nec tardius quàm mediocritas

postulet, nutrit, aut distribuitur per corpus, docere præterea debebat quo tempore, & quoties, & quo ordine cibari debeat, qui optimè est affectus. Hæc enim quæ alibi docet, non erant hoc loco prættermittenda: si modo instituit in hoc opere capita totius artis attingere & breuiter commemorare, quæ alibi prolixius enarrauit.

Eadem in reliquis est ratio adhibenda.

Reliqua videtur intelligere alias causas salubres, vt somnum, vigiliam, excreta & retenta, animi affectus, aerem, quorum quantitatẽ antea docuit: qualitatẽ vero nunc exprimit vno verbo, ꝙ eadẽ scilicet ratio ĩ illis sit adhibẽda: id est quod eligendæ sint ex singulis causis alterantibus nostrum corpus illæ differẽtiæ, & qualitates, quæ possint temperare corpus optimè constitutum: nõ autem excessus in eo parere. Sed operepretium erat tradere eas differentias, quas non est facile inuenire. Multæ.n. somni & vigiliæ sunt differentiæ, quarũ quædã excessus in nobis comittunt: aliæ vero temperiem adferunt, quas nos hic prætermittemus, vt qui illas expressimus in opere nostro de somno & vigilia. Qui vero sint animi affectus, qui nullã vim habeant calefaciendi, exsiccandi, refrigerandi, & humectandi, sed solum tẽperandi corpus, non est prõptum docere. Singuli enim videntur apti & nati ad inducendam aliquam qualitatem, vt ira calefacit, tristitia siccat, gaudium dissoluit: metus contrahit calorem.

At si quod ab optima constitutione defecerit corpus, non autem vehementer, & hæ quæ ipsius sanitatem causæ conseruant, ad proportionem mutabuntur. Sed cum multa sint huiusmodi corpora, per singula genera seorsum dicendum. Quod igitur in temperatura euariat, instrumentariarum autem partium seruat commensurationem, duplicem habet salubrium causarum formam, alteram quidem earum, quæ ipsius conseruant temperaturam, alteram vero earũ, quæ ad optimã transferũt.

Posteaquã egit de causis salubribus cõuenientibus op-

timæ constitutioni, transit nunc ad alias causas, quæ conueniunt aliis corporibus, quæ quidem recedũt ab optima cõstitutione, ita tamẽ, vt adhuc in sanitatis limitibus contineãtur: & dicit dupliciter nos ea corpora tractare posse. Nam vel illa volumus in suo statu seruare, vel mutare ad optimã constitutionem. Qua quidẽ in re proponit exemplum de corpore, quod in partibus instrumẽtariis bonam seruat constitutionem: in partibus verò similaribus excessum aliquem patitur in qualitatibus, & intactas relinquit instrumentarias partes, vt quæ summam perfectionẽ obtineant. Similares, verò quæ recedunt ab optima constitutione, dicit duobus modis tractari posse: vno modo conseruando eam, quã habent temperiẽ: alio modo trãsferẽdo intemperiem illam ad optimam. Porrò optimam intelligit temperatissimam. Verum & si ab eo & aliis omnibus medicis id traditur: tamen ego in hoc aliter sentiẽdum esse puto. Est quidẽ temperatissima natura aliarũ regula cum præcepta medica scribimus, in quibus notamus excessus & defectus, qui in nobis contingũt. Si. n. non intellexerimus id, quod temperatum est, intelligere non possumus quid sit intemperatum, & quid calidum, frigidum, humidum, siccum, sanum & ægrum. Verùm cum de sanitatis conseruatione, aut mutatione alicuius temperaturæ agimus, debemus humidam temperiem tanquã optimam nobis proponere: illam enim quantum fieri potest conseruare, alias verò omnes ad illam mutare debemus. Sic enim Gal. ipse in lib. de sanitate tuenda iubet esse faciendum: dum docet senectutem & mortem naturalem non alia ratione contingere, quam humoris defectu: propterea humorem nostrum omni ratione alendum & fouendum esse: quo modo etiam fatetur pueros humectandos esse balneis, & omni victu humectante: non autẽ exsiccandos, & reducendos ad moderatam temperiem. Et merito quidẽ. Nam & si temperata natura meliores edit actiones, quàm humida: citius tamen senescit: humida autem progressu temporis mediocritatẽ quoque assequitur, nobis & nostris remediis repugnantibus: quoniam illis omnibus præualet perpetua nostri caloris vis, quæ continuò humorem nostrum dissipat. Igitur omnes intemperaturas, & temperatam etiam naturam, ad humidam mutare contendamus, si optimum statum comparare

An intemperies ad tẽperatam naturam, vel potius ad humidam sint deducenda.

volumus: humidam vero ipſam temperiem, tanquam optimam nobis in hac re proponamus aliorum regulam.

Quæ itaque ipſius temperaturam cõſeruãt tantũ à cauſis optime tẽperatæ naturæ diſtabũt, quã-tũ & totius corporis tẽperatura ab illa euariabit. Calidiora ſiquidem corpora, calidioris victus rationẽ expoſcũt, frigidiora autẽ frigidioris, & ſicciora ſiccioris, & humidiora humidioris, ac ſecundũ coniugationem calidiora ac ſicciora calidioris ac ſiccioris. Eadem in reliquis etiam coniugationibus proportione ſeruata.

Cum dixiſſet intemperatas naturas poſſe conſeruari in ſuo ſtatu, vel mutari ad optimã conſtitutionẽ, docet nũc quomodo fieri poſſit ea conſeruatio, & per quę auxilia, per ſimilia iuquam, quę tãtum recedãt à tẽperatis, quantum recedit ipſa intemperies ab optima conſtitutione. Poſtulabat autem ratio, vt hic etiam doceret ea, per quæ fiat mutatio ad optimũ ſtatũ: ſed antequã id faciat, interponit quædã de facultatibus remediorũ, & poſtea idẽ ꝙ nunc tradit, repetit, & illud ſimul docet. Eſt autẽ hic prolixior, quã operis inſtitutũ poſtulet in repetendis ſimplicibus & cõpoſitis per omnes qualitates in temperatutis.

Recte ſiquidem cauſarũ vtetur materia, qui naturales earũ potentias agnouerit, veluti quòd motus, defectus alimenti, vigiliæ, excretio, & oẽs animi affectus corpus exſiccant, atque his cõtraria humectãt: ita vero & calefaciẽtia, refrigerãtia, vitæ inſtituta & ciborum ac potuũ, atque vt ſimpliciter dicam, ommium quę corpori afferuntur, materias quis noſcens, atque potentias, ſalubribus vtetur cauſis.

Cum dixiſſet inconſeruatione corporũ adhibẽdas eſſe cauſas ſalubres, quæ habeãt vim calefaciendi, refrigerãdi, humectẽdi, exſiccandi per ſimplices vel compoſitas qualitates: nunc admonet oportere medicũ, qui velit vnicui-

que admouere proprias causas salubres, scire quid posit sua natura calefacere, refrigerare, humectare, & exsiccare: & ponit exempla eorum, quæ possũt exsiccare & humectare. Verum hæc non egebant hoc loco eo pręcepto. Est enim luce clarius, neminẽ posse alterare nostra corpora, qui ignorat materiã medicã, quæ vim habet agendi. Præterea non solũ naturales potẽtiæ & insitæ, sed etiã acquisititię sunt ex vsu medicis. Nam aqua vtimur nõ solũ ad refrigerandũ & humectãdũ, quę quidẽ præstat sua naturali vi: sed etiã ad calefaciendum & euacuandũ: quas facultates acquirit ab igne, & calore sibi aliũde indito. Igitur medic⁹ præscire debet, quid res singulæ præstare possint secundum proprias, & ascititias vires, & per se, & per accidens: hæc enim oĩa docet Gal. in lib. de Simpl. Cæterum quod hic scribit de exsiccantibus & humectantibus eget animaduersione. Nam motus omnis calefacit per se, non autẽ exsiccat, nisi vehemẽs sit & diuturnus. Sic enim ipse in lib. de causis morb. calidorũ docet, ex motu simplicẽ morbũ, nempe calidũ, non autẽ calidũ & siccũ excitari: aliud autẽ est docere, quid res possit suapte natura, ab eo quòd pręstat cum abũdè excesserit: nam vt dixi motus cũ moderatè adhibetur, calefacit, & si quid in corpore cõcretum inuenerit, fundit, & ex eo corpus humectat. Vbi verò perseuerat, dissoluto humore per insẽsibilẽ trãspirationẽ, aut etiã sudorem, exsiccat & tandem refrigerat: nam vnà cum humore dissoluitur calor. Inedia verò & alimẽti parsimonia exsiccat nõ per se (nam priuatio nullã vim habet agẽdi) sed per accidens. Cum enim calor noster externo pabulo priuatur, internũ humorẽ depascitur, & ita corp⁹ exsiccatur. Cõtingit verò etiã corpora calefieri & refrigerari. Nã biliosa corpora accendũtur acriore & igneo reddito calore defectu humidi: melancholica verò refrigerãtur, pituitosa temperantur. Idem facit vigilia: nam illa deductione caloris ad externas partes, humorẽ digerit & corpus exsiccat. Ac pro diuersitate corporũ, febres aliquãdo excitat, aliquãdo ex cruditate humectat. Porrò excretio biliosi humoris refrigerat & humectat, excreto humore, qui vim habet in corpore calefaciẽdi & exsiccãdi. Pituitæ autẽ euacuatio exsiccat: sanguinis verò eductio, si moderata est, exsiccat & refrigerat: quæ verò est im-

Gal. hic notatur.

Motus quãdo solum calefaciat & quando humectet & exsiccet.

Inedia quo modo exsiccare dicatur & quid faciat.

Animi affectus quid facere valeant.

moderata, cruditatis & humectationis est causa: vnde ex sanguinis profluuio plurimi in hydropē leucophlegmasiam incidūt. At verò inter animi affectus pauci sūt, qui statim habeāt vim exsiccādi: nam gaudiū temperat corpus, nisi admodū excedat: tūc enim spiritu & humoribus dissolutis, vim habet exsiccādi. Ira calefacit, & propterea inter causas febres gignētes ponitur. Timor calorem cōtrahit versus cor, nec aliā vim videtur habere in alterādo corpore, nisi quod humores diffusos & sparsos violētius contrahit. Tristitia vim suā ostēdit in exsiccatione, sicut cogitatio. Cæterū ait his cōtraria humectare, nempe quietē, alimēti copiā somnum, & animi otium, & quæ retinentur excremēta. Verū si hæc biliosa fuerint, aut melācholica, corpus potius exsiccabunt. Alimēti verò copia, si calorē obtruit, cruditates parit & refrigerat atque humectat: si vero moderata est, pręstabit eos effectus, quos habet ex vi sibi indita: nā quædā sūt alimēta, quæ calefaciūt, alia quæ refrigerāt, alia quæ aliud pręstāt: igitur qui vult, cōmodè vti materia medica debet omnē illius vim tenere: id quod faciet si nouerit (vt diximus) quid singulæ res per se, & per accidēs: quid sua natura, vel aquisititia præstare possūt: quid itē efficere valeāt ob diuersitatē corporū, quibus adhibētur: & cum mediocriter illę agūt, vel diminutè, aut cū excessu: hæc enim omnia variant rerum vires & effectus.

Similia similibus afferēdo, siquidē eius propositū fuerit in eandem in qua acceperit, corporis seruare tēperaturā: quod si permutare, atq; ad melius traducere statuerit, alterū est hic salubriū causarū genus, his quidē, quas nuper diximus, cōtrariū, æqualiter vero declinās ad alaterā partē, à bene tēperatis, & mediis, quæ optimis cōuenire naturis dicebamus: calidior siquidē ac siccior tēperatura, calidioris ac siccioris victus ratione ad exactissimū bonæ tēperaturæ, habitū minimè trāfertur. At talium

erit vſus neceſſarius, quæ tãtum eis quæ bene tẽperata exiſtũt, frigidiora ſint, atque humidiora, quantũ & natura naturã in caliditate & ſiccitate ſuperabat. Nã tale cauſarũ genus naturales corrigit intemperantias: alterum vero de quo ſupra diximus, temperaturam conſeruat.

Duplicem propoſuit fieri poſſe tractationem corporũ, quæ ab optima conſtitutione recedunt in latitudine ſanitatis. Illa enim poſſe conſeruari in ſuo ſtatu, vel ad meliorem conditionem redigi poſſe. Nunc vero docet per quæ fiant huiuſmodi conſeruatio, & mutatio, & ait conſeruationem fieri per ſimilia: mutationẽ autem per contraria in gradu. Cuius quidem opinio multis peperit nõ paruas difficultates, propter alios authoris locos, in quibus aliter ſentire videtur. Nam ſcribit ille primo de alimentis libro, intemperies ſeruandas eſſe per contraria: deinde libro ſexto de tuen. ſanit. præcipit in calida & frigida temperie ſemper vtẽdum eſſe contrariis, ſiue illa ſeruare, ſiue mutare velimus: propterea inquit quod huiuſmodi temperies à ſimilibus facillimè in morbũ labuntur. Addit & ſenes calidis & humidis vti debere, qui tamẽ frigidi ſunt, & ſicci. Quinetiam in ſecundum commentario huius libri ſcribit pulmonem frigidum manifeſtè lædi à frigida inſpiratione, à calida vero iuuari, & ventriculum calidiorem non lædi à frigidis alimentis. Eò etiam pertinet, quod ſcribit Hippocr. in tertio libro Aphoriſ. naturas quaſdam nempè calidas (vt interpretatur Galenus) hieme bene degere: frigidas vero contra, æſtate bene, hieme malè affici. Videtur quoque ratio his ſententiis ſuffragari: qui enim calidus eſt fortè vt vnũ, ſi vtatur victu pariter calido, putatur fieri calidus vt duo: vnus enim gradus additione alterius multiplicatur. Eſt tamen in hoc loco clara ſentẽtia ſimilia cõſeruari ſimilibus: & meritò quidẽ, nam quod ſimile eſt, vim mutandi nõ habet: quippe cũ à cõtrario & proinde diſſimili, omnis fiat mutatio. Has difficultates Mõtanus ita ſoluit, diſtinguẽdo ſimilia in eodẽ vel diuerſo gradu, corpora enim cõſeruari & benè habere

Diſpotatio an cõſeruatio fiat per ſimilia.

à similibus in eodẽ gradu: lædi autẽ & mutari ab his, quæ similia sunt in excessu. Ideò enim iuuenes lędi ęstate, & senes hieme, quòd calor æstiuus, iuuenis, frigus verò hibernum, senis tẽperiem excedant. Quòd si æqualis esset aeris temperies temperaturæ, tunc melius senes hieme, & iuuenes melius ęstate quàm in contrariis tẽporibus affici. Cuius opinio prorsus est absurda. Nã vt dixim⁹ Gal. in lib. 6. de san. tuen. vult senes tractãdos esse semper per calida & humida nũquàm autẽ per frigida & sicca: cũ nihil impediat, cum alia auxilia, tũ aerẽ hiemalẽ, aliquando æqualẽ esse temperaturæ senũ. Quinetiã iuuenes non solũ in media æstate, sed etiã in omni tẽpore calidiore, atque adeo in ipso verè deterius habent quàm hieme: & senes melius habent æstate, quàm in alio quocũque tẽpore, in quo parẽ sibi inuenire possunt frigiditatem. Alij aliter in hac re sentiunt, sed perperã meo iudicio omnes: quippe cũ nec authoritate maiorũ, nec præceptis artis vtantur. Ac nulla quidẽ agnoscatur esse in dictis Gal. cõtrouersia, si rectè illius sententiæ intelligantur: nam aliud est cõseruari corpora, aliud est iuuari, & bene habere. Sola enim temperata natura similibus conseruatur, & iuuatur: aliæ verò à similibus conseruantur, & simul malè habent: à dissimilibus verò mutantur, meliúsque habent. Nã etsi non intenditur intemperies à similibus æqualibus: tamen in eodem lapsu conseruatur, & interim cum corpus est intemperatum, malè afficitur: cõtraria verò meliorem habitum pariunt. Quare ex contrariis iuuantur corpora intemperata: ita enim omnes actiones auxilio contrarij melius obeuntur. Vbi enim quis habet ventriculum frigidiorem, melius concoquet calidiores cibos, quàm frigidos: & ventriculus calidus, melius concoquet frigida alimenta, quàm calida: nec similitudinis quidem ratio in his, quæ iam sunt alimenta, plus confert ad perfectam redendam concoctionem, quàm mediocritas caloris, quæ fit ex contrariis, cibo inquam & potione contrariis intemperaturis. Quòd si pueros victu humido alimus, hoc nihil facit contra nostram opinionem: non enim spectamus in illis, quid melius tunc fit: sed quid melius tandẽ sequatur. Quõ enim vita humido conseruatur & lõgæua fit, ac nobis inuitis siccitas actione insiti caloris accidit: ideo humorem

Authoris opinio.

in illis, alimẽtis, & omni victu humectante fouere & cõseruare nitimur: etsi interim pueri melius haberẽt, vsu exsiccantiũ, vt qui superfluo humore abundent. Quòd verò scribit Galenus intemperies secũdum naturam similia appetere, contra nostram opinionem videtur facere: nã quę melius appetimus, eadem melius retinemus, & concoquimus, atque ex illis melius habemus. Verùm nos illius sententiã cũ signa temperamẽti ventriculi doceremus, refellimus: quippe cum vel sola experientia testetur, oẽs appetere non solùm in cibo & potu: sed etiam in aere, euacuatione, & repletione, quę possunt emendare suos excessus. Absurdũ etiã est dicere, intẽperies secundũ naturã cõtrariis conseruari: cũ mutatio à contrariis fiat: nã vt antea, & postea etiã docebit author, etsi mutatio fiat in singulis intemperaturis à contrariis: dicuntur tamẽ illę conseruari, eo quod si nõ in propria, saltẽ in latitudine sanitatis maneãt. Cęterũ quod scribit hoc loco Galenus mutationem intemperaturarum fieri per contraria æqualia in gradu, habet quoque leuem dubitationem, quòd ab æqualibus non videatur fieri actio, ex vulgari philosophorum sententia. Verùm aliter res habet, nam inter æqualia fit æqualis pugna, si illa agendi & patiẽdi pariter vim habeãt: non fit autẽ victoria ab ęqualibus, & mutatio in naturam agentis, qualis requiritur in generationibus: hæc enim requirit inęqualitatem: sed mutatio, quę tendit ad mixtionem, temperiem, & mediocritatem, æqualitatem prorsus exigit, de quo hoc loco Galenus agit, cum vitiatas temperies ad mediocrem constitutionem reuocare studet: sed hęc oĩa diligentius enarrauimus in lib. de off. medici.

An intemperies per æqualia in gradu emẽdentur.

Est autem vtriusque vicissim apud medicos vsus necessarius. Nã cum plurimũ suppetit otij corrigere oportet, ac sensim ad meliora trãsferre. Neque enim natura patitur eas, quæ subito fiunt alterationes. Hominem autem necessariis occupationibus districtum in eodem præstat habitu conseruare.

Cum dixisset eas naturas, quæ ab optima constitutione recedunt, posse conseruari in suo statu, & mutari ad me-

liorẽ, nunc docere vult quando tentãda sint à medico cõseruatio, & mutatio, & dicit mutationẽ tẽtandã esse à Medico per otiũ eius, qui mutationẽ quærit, idque paulatim: atque huius reddit rationẽ: quoniã natura nõ sustinet subitas mutationes: cõtra verò cõseruãda esse in sua sanitate corpora, quibus nec libera vita, nec otiũ est cõcessum. Magna enim res est cõsuetudo, vt passim Gal. scribit, experiẽtiáque docet, atque vt idẽ author testatur in lib. sexto de morbis vulg. nõ solũ, quæ cõsueta sunt, paulatĩ sunt mutãda: sed in ipsa mutatione, sepius est quiescẽdũ. Quare errãt Medici, qui cõsuetudinis nullã rationẽ habẽt: nec tamen illi laudãdi, qui ei plus quàm iustũ sit, tribuunt. Nã in grauissimis morbis à cõsuetis penitus est recedendũ, si illa obsint ad curationẽ. Pręualet enim indicatio, quæ sumitur à morbis, & illorũ causis cõsuetudini: in leuioribus verò affectib' aliquid cõsuetudini tribuimus: qua ratione Gal. octauo meth. diaria febre laborantibus vinũ cõcedit, si eo per sanitatẽ vti consueuerũt. At in ipsa sanitate maxima est cõsuetudinis vis, quoniã aliã (vt dici solet) naturã fecit, aut alia est natura: facilè autẽ nõ est à sua natura recedere: quare otiũ postulat mutatio, & liberam vitã, ne aliis occupationibus corpus debilitetur. Tũ etiã, vt paulatim & per interualla mutationẽ prosequi valeamus. Nõ enĩ liberè dormire, vigilare, exerceri, balneis, aut aliis necessariis ad bonũ habitũ conseruandũ vti possunt, qui vita nõ sunt libera. Præterea corpora seniora & iã duriora, non ferunt mutationẽ, quę habent cõsuetã. Nã (vt in prouerbio est) canẽ inueteratum difficile est loris assuescere. Quare præcipit Gal. in lib. de tuẽ. san. non esse in senibus etiã si obest, mutandã consuetudinẽ: iuniora verò corpora illius mutationẽ facilè sustinẽt: quippe cũ vix dici possit adhuc in illis cõsuetudo, vt quę nõ nisi multorũ annorũ spatio cõparatur. Propterea videmus adolescẽtes nouũ omne vitæ genus sequi posse. Nam ab otio ad negotia, à quiete ad labores: à pace ad bellũ: à sobrietate ad cõuiuia, & intẽpestiuas cõmessationes, & deníque ad omne genus vitæ facilè trãsferuntur. Verùm in omni re, quã in vita obimus parẽ nõ habet cõsuetudo vim. Nã in officiis, & artibus quas exercemus, maximi illa est momẽti, propterea scribit Hippoc. senes & debiles facilius ferre posse cõsue-

Cõsuetudini quantum sit tribuendum, & in quibus affectibus.

Non omniũ quæ fiunt à

tos labores, quã iuuenes & fortes illis nõ assueti, cõparatur enim ex consuetudine aptitudo quædã ad agendũ, cũ qua nullũ robur contendere potest. Nã qui literis studere cõsueuit, aut pingere, vel remigare, aut terrã fodere, minima, aut etiã sine molestia, suũ exercet minus qui verò his artibus non assueuit, nullo pacto, vel certè nõ nisi cũ maximo labore, hęc pręstare potest. In victu verò magni quidẽ est momẽti, sed non in omnibus scopis. Non enim facilè quis mutare potest modũ aut consuetã horã edendi, dormiendi, reijciẽdi excrementa. At mutationẽ ciborũ à malis ad bonos, quilibet facilè fert. Nã rustici, qui cõsueuerũt pane atro, carne salsa suilla, caseo, alio, & leguminibus, vti non offendũtur, si quando domini mẽsa vtãtur, & optimis quibusq; cibis repleantur: sed hæc in Aphorismis diligentius prosequuti sumus. Seruãda ergo est natiua tẽperies in senib⁹, ægrotis, & occupatis in suis & alienis negotiis: in his enĩ pręstat consuetis vti: quã mutationẽ tentare: in aliis verò mutatio fieri debet, per otiũ, & sensim: quoniã (inquit Gal.) natura subitas non sustinet mutationes. Et rectè quidẽ dixit natura, id est, naturalis stat⁹. Nã ab eo ꝙ naturale est, nemo facilè mutationẽ sustinet: quoniã illud iam insitũ est, & simile, ac veluti congenitũ: aliter verò fit in his, quæ sunt præter naturã: nã quoniã illa inimica sunt, & ascitia, citò remouenda sunt, suauissimus enim est recessus à morbis, & accessus ad sanitatem, præsertim si confertim fiat ab his, quæ vim non habent dolorem inferẽdi: vt si repletio nocet, subita euacuatio maximè grata est naturæ. Si sitis vehemens infestet, frigidæ aquæ larga potio maximam voluptatem parit. Vbi verò frigus dolorem in digitis excitauit, subita excalefactio non est pari modo grata: quoniam calor huiusmodi, qui ad naturalem statum ducit, dolorem sua ratione parit. Sed hæc etiam in causis doloris & voluptatis alibi diligentius enarrauimus. Nunc illud solùm constare volo vulgare medicorum dictum, quòd natura subitas mutationes non ferat, intelligendum esse, cum à naturali statu vitiato in latitudine sanitatis, ad optimum fit transitus, aut ad alium, qui secundum vel præternaturam sit: non autem cum à statu præter naturam, ad naturalẽ fit reditus: is enim tãtò iucundior est naturæ,

nobis mutationem esse molestam.

Naturã subitas mutationes non ferre in quibus sit intelligendum.

quantò citius fit, nisi vt dixi obsit eorũ vis, quæ hæc vitia cũ dolore corrigunt, & merito quidẽ: nam tunc mutationes non sunt naturę, & naturales status, sed eius quod est præter naturã: cuius recessũ natura appetit: vt quæ sui cõseruationem desideret: & propterea sui mutationem facile haud ferat. Igitur natura nõ sustinet sine molestia mutationes, quæ in ipsa fiũt, aut in eo, ꝙ in ipso est naturale: in eo vero quod illi est præter naturã, cõtraria est ratio. Patet ergo in quibus affectib', & in quo statu cõsuetudo seruãda sit, & in quibus rebus cõsuetis maiorem, aut minorem, vel etiã nullã vim obtineat: nec non in quibus paulatim, vel confertim mutari possint, quæ sunt consueta.

Quo pacto igitur & hoc ipsum primũ causarum genus conseruatiuũ appellamus? Nã forte magis alteratiuum, & curatiuum, & naturalium defectuum correctiuũ vocare conueniat: quoniam ad vninersum sanitatis genus referentes, non ad eas, quæ secundum speciem differentias, quicumque sanos conseruant, conseruãtia omnia vocamus, siue præter, id quod sanitatẽ conseruant, ad melius totam traducant temperiem: siue pristinum tantummodo habitum tueantur. At quæ deteriorem statum efficiũt, insalubria.

Cum dixerit Gal. se agere velle primùm de causis cõseruantib' sanitatẽ, & inter istas posuerit duplex genus, vnũ quod temperiem in suo statu seruat, aliud quod mutationẽ molitur, & optimã quærit cõstitutionem, dubitationẽ nũc mouet, quo modo inquàm secũdũ hoc genus, ꝙ mutat inter, causas seruantes sanitatẽ reponi possit: respõdet, mutationẽ quidem aliquã fieri: verùm cũ illa fiat in latitudine sanitatis, potius cõseruatrices, quã mutatrices illas vocandas. Seruatur. n. corpus in hac mutatione sanũ, etsi interim à deteriore statu, ad meliorem fit trãsitus. Seruatur ergo sanitas in genere, etsi propria non seruatur: hæc ergo est ratio, cur causæ istæ cõseruantes vocari possint. Verùm cum sit correctio, & illa fit per cõtraria cur huiusmodi

Mutatio quomodo cõseruatio intelligatur esse.

modi correctionem, & mutationem nō appellamus curationem? Hāc enim postea dicet fieri per cōtraria. Huius rei hic non reddit rationem, etsi mentionem facit curationis, & dubitat, cur mutatio hæc non debeat vocari curatio. Ratio autem debet ex superioribus commemorari, quòd scilicet illa quæ faciunt paruas mutationes, quales experiuntur sana corpora, dum illa meliora reddere volumus, insensibiliter quodammodo agant, adeo, vt vix deprehendere possimus, an mutatio aliqua fiat. Quare ea mutatio, vn distinguantur officia medici, conseruatio rectius nominatur, quæ verò in ægrotis fiunt mutationes, quoniam euidentes sunt, aptius mutationes communi vocabulo, & proprio curationes nuncupantur. Igitur ad quæstionem, à Galeno propositam, duorum erat reddenda ratio, cur causæ corrigentes vitia sanorum, dum optimum statum affectamus, conseruantes vocentur: & cur mutatio, quæ fit in eo transitu, possit quidē mutatio vocari, non autē curatio. Vt autē omnes causæ quæ versantur in sanitate meliore reddenda, salubres: sic meritò quæ sanitatem deteriorē efficiunt, insalubres ex Galeno nuncupantur.

Cur cōseruatio non etiam dicatur curatio.

Quæcunquæ igitur similē habent in omnibus corporis partibus intemperiem, eadem egēt procuratione: quæ vero dissimilem, dissimili. Nam fieri potest vt vētriculus frigidior sit quàm oporteat, caput vero calidius, atque vtrumque propriis egeat auxiliis, ac ratione eàdem singulæ aliæ partes, cum fuerint præter modum humidiores, aut licciores, aut calidiores, aut frigidiores, suæ intemperiei victum exigunt accommodatum.

Docuit Galenus vitia, quæ sunt in latitudine sanitatis, conseruari quidem posse, vel mutari in optimam constitutionem, per causas salubres, quæ aptæ sunt huiusmodi correctiones facere. Verùm quia nostrum corpus ex varijs partibus est confectum, quæ sæpè diuersis in-

temperaturis constant,ideò hic admonet, vt caueamus, ne in vsu causarum salubrium quasdem partes ledamus, dum alijs prodesse volumus. Vbi enim est similis intemperies, eadem prosunt auxilia: vbi verò diuersæ temperaturæ sunt, quod vni prodest parti, alteri obest, si illam quoque attingat. Quare in hoc casu propria eligenda sunt auxilia, quæ intactis partibus bene habentibus, malè affectis succurrant.

Neque igitur eodẽ modo omnes tales corporis partes exercebimus, neque æqualiter humectabim9, aut exsiccabim9, aut tale aliud quidpiam agemus: plenius verò de his diximus, in illo volumine, quod de salubrib9 inscribitur.

Cum dixisset intemperies similes in omnibus partibus communi remedio emendari posse: dissimiles verò proprijs, id docet nunc exemplo sumpto ab exercitatione. Si enim, inquit, æqualiter sit intemperatum corpus, & exercitatione opus habeat, quærendum est auxilium ab ea exercitatione, quæ æqualiter omnes partes afficere potest. At si dissimilis est intemperies, est adhibendum exercitationis genus, quod læsis prodesse potest, & alijs non obesse: veluti si ventriculus cruditate laborare solet, & aliæ partes sunt calidiores, equitatio, quæ corporis truncum, & cum eo partes in ventre collocatas potissimum, & maximè agitat, & calefacit, alijs ferè quiescentibus, cõferet. Exercitatio verò, quæ manibus obitur, iuuat brachia, humeros, alijs illæsis inferioribus membris. Vox clara, & alta, exercitatio est thoracis, & pulmonis: quæ verò extrinsecus capiti admouentur, peculiariter succurrunt cerebro. Vbi ventriculus est refrigeratus, & hepar calidius, medicamenta, quæ per os assumuntur calefacientia, crassioris substantiæ, & minimæ quantitatis esse debent: nam ob crassitiem facilè non transeunt ad hepar, & ob exiguam quantitatem, in ventriculo consumuntur. Sed quoniam tractationem horum affectum dissimilium abũdè docuit Gal. in lib. 6. de san. tuen. ideò hic ego breuior ero.

Instrumentariarum autem partium causæ salubres, quemadmodum & hic ab optima constitutione delinquitur, ita & inuicem distabunt. Aliæ enim sunt salubres erroribus, qui in formatione consistum, aliæ his, qui in magnitudine, vel numero, vel positu.

Pollicitus est Galen. se docere velle causas salubres cōseruantes temperiem & structuram partium. Itaque posteaquam egit de conseruatione temperaturæ, transit ad structuram partium organicarum. Et quoniam duplex est conseruationis ratio: vna quæ in optimo statu membra conseruat, alia quæ emendat vitia, quæ contingunt in latitudine sanitatis: mirum videri non debet, quòd prætermittat causas salubres, quæ debentur partibus organicis optimè affectis: nam nulla peculiaris cura in ea re recuritur. Illis enim auxilijs tuemur optimam constitutionem instrumentorum corporis, quibus perfectissimam temperiem conseruari antea ostendimus. Si enim quis vteretur aëre, cibo, potu, somno, vigilia, exercitatione, excretis, retentis, animi affectibus moderatè, & commodè, is eodem negotio temperiem, similarium, & structuram optimam dissimilarium seruabit in suo statu. Non est autem eadem ratio emendandi vitia, quæ nascuntur in temperiæ, & compositione partium organicarum. Neque enim figuras, aut cauitates vitiatas (vt ijs vtar exemplis) prædictis auxilijs emendabimus: sed a ligaturis, aperientibus, vel claudentibus auxilia sunt petenda. Quare merito Galen. prætermittit hoc loco conseruationem in eodem statu sanitatis dissimilarium partium, & solum versatur in correctione vitiorum, quæ in latitudine sanitatis contingunt. Sed quoniam varia hæc sunt mala, paucis illa commemorat, vt singulis postea, propria dari possit medicina. Nemo præterea exiget a Galeno totius corporis, quod animæ est integrum instrumentum, peculiarem quandam tractationem. Nam cum eadem sit singulorum instrumētorum, & totius corporis structura

Cur prætermittat causas salubres conseruantes optimam structuram in suo statu.

Cur nō doceat causas salubres totius corporis.

ex conformatione, magnitudine, numero, & cōiunctione partium componentiū totum, & singula organa: meritò, qui nouit vitia in partibus organicis emendare, eodem negotio intelliget rationem, qua poterit vniuerso corpori succurrere. Nam, vt hoc etiam exemplo vtar, qui crus auctū vel diminutum sit corrigere, sciet etiam ab vniuerso corpore molē detrahere, aut eidē adijcere.

In formatione igitur plures cōtingunt errores, nam & figura partis, & si qua in ea cauitas est secundum naturam, vel meatus, vel orificiū, vel asperitas, vel lenitas, quādo à naturali mediocritate recesserit, si quidem parū hoc patiantur, salubrium corporum retinent appellationem: si vero amplius, insalubriū. Quòd si tantus fuerit recessus, vt operationi afferat detrimentum, iam ægrotare dicentur.

Ad partium formam, siue conformationem pertinet certa figura, asperitas, lenitas, s[illegible]iditas, & cauitas, pro cuiusque partis instrumentariæ structura: ac vitia quidem contingunt, si quod rotundum est secundum naturam, quadratum, aut alia figura præditū reddatur: & si quod solidum esse debet, fiat concauum, aut econtra. Hæc ergo hîc vitia tangit Gal. in conformatione, & docet prȩterea illa vitia secundum magis & minus reponi in salubritate insalubritate, & ægritudine. Omittit autē neutrum statum inter salubrem, & insalubrem: non quòd neutrum omne (vt Montanus hic sentit) sit chimera, sed quod ex extremis media facilè intelligi possint.

Secundum quantitatem autem excessus, atque defectus, ad easdem ducit differentias.

In quantitate siue magnitudine vitia duo contingunt, nempe excessus, & defectus: qui per etiam magis, & minus locum inueniūt aliquādo inter salubria, aliquando inter neutra, aliquando inter insalubria, aliquando inter morbos.

In numero verò, siue vna, siue plures, quæcunque ex similaribus partibus fuerint, aut deficiant, aut superabundent. Ex hoc genere etiam sunt, quæcunque in nobis substantiæ præter naturam consistunt.

Contingunt pariter in numero duo vitia, quando scilicet vel plures, aut pauciores partes, reperiuntur in parte organica, quàm naturalis illius structura postulet, veluti si quattuor aut sex sint digiti in manu. Atque in hoc genere Gal. in lib. de diff. morb. ponit quædã vitia, quæ vel ad magnitudinem aut ad alium affectum pertinẽt, vt nos in libro nostro de generibus morborum ostẽdimus: quæ nunc repetere non institui. Hoc vero, quod in hoc loco, & alibi, etiã scribit, scilicet in numero vitiũ fieri, si aliquæ materiæ præter naturã in nobis gignãtur, cõsideratione eget. Nã si morbus in illis debet poni, in quibus ponitur sanitas, vt ille in principio libri de diff. morb. docet, qua ratione, quæso ponemus vitium esse, quod pertineat ad morbum partis organicæ, si lapis, aut pus concrescant in illis? Non enim hæc sunt similares partes, ex quibus constant partes organicæ, & bene valent, cum illę conuenientem formam, magnitudinẽ, numerum, & coniunctionem seruãt. Quare, vt ex lapide & pure non fit sanitas: ita ex illis non debet fieri morbus: si modo in illis debet poni ametria, in quibus ponitur symmetria. statuit quidem Galenus legũ latorum more, ex hoc genere morborum, quod est in numero vitiato partiũ similarium, hæc etiam consistere: sed ita esse non probat. Nec par quidẽ est ratio de pure & lapide: nam lapis fortè potest fieri propinqua causa morbi, vt quæ addat partem vnam, quæ grauat organum, & illius actionem impedit: at pus, cum sit humor quidem, cur potius, quàm alij humores abundantes, ponetur inter morbos in numero? Ego, vt me expediam ab ijs inter causas morborum lapidem pono, non inter propinquas quidem, sed admodum remotas, nec inter partes similares, cum nullo modo nostræ compositionis pars sit: pus verò non

An morbus sit in parte organica, cũ lapis vel materia alia præter naturã in nobis gignitur.

Authoris sententia.

inter causas morborum, qui pertinent ad organa, sed ad intemperiem, colloco.

Reliquum est aliud genus, quod ad situm cujuslibet simplicis attinet partis, in quo & ipso quatuor sunt omnes differentiæ. Prima quidem quæ optima existit: Secunda verò, quæ parum euariat, atque ideo salubre adhuc efficit corpus. Et tertia, quæ insalubre, quādo amplius a modo recesserint. Et quarta, quæ iam ægrum recessu plurimo reddit.

Nostri interpretes positum & situm vertūt, quod Græci σύνθεσιν, & θέσιν dicunt: sed hoc rectè ita interpretantur: illud vero perperam, & rectius coniunctio a nobis dicitur. Docet autē Gal. in lib. de diff. morb. in quarto genere non solùm spectandum esse situm, siue positum cuiusque partis componentis organa: sed etiam cōnexionem, & colligantiam, quòd si hic Gal. positus nomine vtitur, tamen nos intelligere debemus summum genus, nempe coniunctionem, quæ positum & cōnexionem continet, ne vitia aliqua omittantur.

Quæcunque igitur partes in figura delinquūt, veluti quæ blesæ, veræ, & obliquæ appellātur, hæ cum nuper natus, & adhuc tenellus est, formatione, atque ligatione ad naturalem traducuntur habitum. Quòd si iam aucto infante, ad duritiam peruenerint, emendari non possunt.

Enumeratis vitijs, quæ contingunt in structura partiū organicarum, remedia illorum aggreditur, & primum agit de vitijs factis in figura partium, quæ inquit in infantibus emendari posse, in alijs vero minimè: & remedia duo exhibet, formationē, & ligaturas. Quod verò in solis infantibus recenter natis corrigi possint hæc mala, ratio est, ꝙ illorum ossa a quibus partiū figura sumitur, adhuc sint mollia, veluti caseus cōcretus, hæc autē exu-

perã te humido fiunt, cuius est natura, vt facilè alienos terminos, & quãcumque figurã recipiat: duriora vero iã corpora, suam figuram amittere non possunt. Porrò formationem, quã affert pro remedio, intelligere oportet, recõcinnationem, quam manuum cõtrectatione præstamus: quomodo obstetrices suis manibus caput, & thoracẽ infantium in eam, quam putãt decentẽ figuram, mutant: Ligaturas verò intelligit, quæ adhibentur fasciis, & ferulis. Verũ quis hæc remedia inter causas salubres recipiet, cũ ante à Galen. dixerit illas oẽs sumi ab his, quæ necessariò nos afficiunt, & illa dixerit solùm petẽda esse ab aëre, cibo, & potu, motu, & quiete, somno, & vigilia, excretis, & retentis, & animi affectibus, in quibus rebus non continentur auxilia, quę nostris manibus, & ligaturis adhibẽtur: itã solent hæc incommoda illos sequi, qui mala ponunt principia. Præstabat enim, vt anteà ostendimus, quatuor rerum genera ponere, a quibus diuersa præsidia sumuntur.

Gal. ostendit sua principia non seruare.

Sic errores quidem, qui ad cauitatem attinent, cum adhuc augeri perseuerant, correctionem admittunt: cum autem iam ad vltimum peruenerint, nullus est remediis locus. Cauitates igitur quiete, atque alligatione paruæ redduntur: magnæ vero partium operatione, & spiritus retẽtione, eodem autem modo meatuum, & osculorum vitia emendantur.

Nunc remedia docet cauitatis auctæ, & diminutæ, & meatuum, & osculorũ corporis: cauitates intelligere videtur, quæ amplos habent sinus, quales sunt in ventriculo, vtero, in testinis, thorace, pulmone, & etiam venis, & arteriis maiorib⁹: orificia verò sunt extremitates cauitatũ, quomodo dicimus orificium ventriculi, vteri, venarum, & arteriarum: meatus verò sunt spiracula corporis insensibilia: quo modo dicimus sudorem, ac euaporationem fieri per cutis meatus, & oẽs corporis partes meatibus plenas esse, per quos patet vaporibus, & nonnumquam etiam humoribus transitus. Porrò vitia, quæ in his

Cauitates Orificia quid. Meatus quid.

contingunt, dicit etiã in omni ætate emendari non posſe, ſed ſolum cum adhuc augeſcunt corpora: ſed rectius dixiſſet, ſi hoc ſolum intelligeret de vitiis, quæ incremẽtum poſtulant: illa enim emendantur, cum corporis auctione: partes verò, quæ cauitates habent ampliores, potius minuuntur decreſcẽte ætate: quomodo mãmæ, vterus, longè minores ſunt in vetulis, quàm in iunioribus mulieribus. Remedia verò, quæ nos præſtare poſſumus ad minuendas cauitates, meatus, & orificia, duo inquit eſſe, quietem, & ligaturas: intelligere autẽ oportet quietem partium, quibus adſunt latiores cauitates, & quietis nomine non tam ceſſationem motus voluntarij, quàm proprij officij intermiſſionem. Sic enim mulieribus, quæ frequenter parere, & lactare ſolebant, ceſſantibus his actionibus, vterus, & mammæ decreſcunt, & ex ieiunio cauitas ventriculi cõtrahitur. Ligaturæ verò partes, quas conſtringunt, minuũt quidẽ, ſed ſuperiores, & inferiores augẽt: qua ratione matres præſertim Pariſienſes cõſtrictione partiũ vltimarũ thoracis, pectus, ſcapulas, ilia, atque coxas, & quæ in illis partibus ſunt cauitates augẽt. Nã ſanguine, & humoribus replentur, quæ ante, & poſt ligaturã ſunt. Cauitates verò magnas fieri dicit partium operatione, & ſpiritus retẽtione. Ac quòd operatio partiũ, & motus etiã voluntarius augeant cauitates, iam dictum eſt. Quòd verò de ſpiritus retẽtione ſcribit, ſolum pertinet ad cauitatẽ pulmonis, & vaſorũ, quæ in pulmone exiſtũt, per quæ aër, & ſpiritus immittuntur, & exeũt: quare vt vniuerſale remedium hoc tradi non debebat. Quid enim ad ventriculi, mammarum, vteri, inteſtinorum, venarum, & arteriarum cauitates augendas, cõfert ſpiritus huiuſmodi retentio?

Quies quid hoc loco.

Quæ naturalem magnitudinem partes excedunt, quiete, ac commoda alligatione minores redduntur, augentur autem naturali motu & frictione moderata, & quibuſcunque aliis, plus ſanguinis attrahere natura aptis.

Magnitudinis auctæ, & diminutæ remedia hoc loco

tradit, & ait excedentē magnitudinē quiete, & ligaturis minui: ſed hæc minus diligenter ſcribit. Nā cū magnitudo accreſcat corporibus ob carnis, vel pinguedinis abundantiā: pinguedo quiete creſcit, motu diſſipatur: vnde ſues domeſtici pinguiores, & craſſiores ſunt ſylueſtribus: caro verò, vt quæ poſtulat boni ſanguinis abundātiā, moderatos motus exigit, nimiis verò, & quiete contabeſcit: motu enim ſuperfluo illius materia diſſipatur, quiete verò non gignitur. ligationes etiā, quia repellunt nutrimētum a venis partis auctæ, remedio quoque ſunt ad detrahendam craſſitiem. Verùm non ſunt omittēda præſidia, quæ ſumūtur ex inedia, ac cibis paucis, parumque nutrientibus, & vini exigua potione, excretionibus frequētibus, necnon ex vigiliis, & animi affectibus, hæc enim præcipuam habent vim ad detrahendum corporis onus: contrariæ verò cauſæ præter illas, quas ponit hic Gal. craſſitiem afferunt.

Deficientes vero partes, quæcunque ex ſanguine ortum habent, corrigi quidem non eſt impoſſibile: quæ vero ex ſemine, propemodum impoſſibile exiſtit, licet tamen aliquando loco eorum alia facere, quæ vſum haud diſſimilem præſtent. Earum verò omnium natura opifex eſt, Medicus autem miniſter.

Aggreditur nunc correctionem vitiorum partiū, quæ in numero deficiunt, quod mali genus neſcio quomodo velit pertinere ad corpora ſalubria. Sunt enim hæc vitia inſignia & à latitudine ſanitatis penitus excluſa. Sed grauior fortè in eo error fit, quòd dicat ideo partes quaſdā regigni poſſe, alias verò non poſſe, ꝙ hæc ex ſemine, illę vero ex ſanguine ſint factæ. Præterea ꝙ regenerationē partium, quæ ex ſemine ſunt factæ, nō abſolutè, ſed propemodum impoſſibilē eſſe dicat. Vult enim (vt in meth. med. ſenſit, & in libris de ſemine. paruas arterias, & venas regigni poſſe, maiores verò non item. Hanc illius opinionem oēs interpretes recipiunt: ſed neſcio qua ratione, aut iudicio, id faciant. Rationes enim non afferūt

Gal. notatur.

De regeneratione partium diſputatio.

ad id probandũ,non dicã validas,sed nec etiã probabiles. Aiunt enim oẽs ideo spermaticas (vt vocãt partes nõ posse regigni,quoniam tanta nõ potest reperiri in vno loco seminis copia,quæ sufficiat ad deficientis partis regenerationem:& quoniam partes huiusmodi sunt frigidæ & duræ,adeo vt nequeant alterare, assimilare,& sibi adiũgere materiam seminalẽ,& ex ea partem deficientẽ regignere. Nam si eorũ & Galeni opinione arteriæ, venæ,ossa,& omnes albæ partes,quas ipsi spermaticas esse dicunt,semen conficiunt,& ex eo nutriuntur? quomodo potest deesse materia ad illarum partium regenerationem? Ex continua enim nutritione augeri potest seminalis materia,quæ sufficiat ad hoc opus perficiendũ. Etenim semen viri & mulieris, Gal.dicit, non sufficere ad generationẽ tot partiũ,nisi augeantur ex sanguine menstruo. Cur etiam si aliquid desit seminis, illud non poterit addi in regeneratione hac ex sanguine contento in venis,præsertim ꝙ maior sit quantitas seminis geniti in nutritione partis sanæ ad proportionem partis regignẽdę,quã esset in prima conformatione,quando tot partiũ materia erat futurum. Addo ꝙ si sufficit ad augmentũ& nutritionẽ,sufficiet pariter ad regenerationem: videmus enim augeri partes spermaticas, & caua vulnera etiã in decrepitis repleri,cum tamen partiũ incrementum iamdudũ cessauerit,nimirũ cũ natura de regeneratione maximè sit sollicita. Quòd si dentibus regignendis materia suppetit, cur illa deerit aliis ossibus, venis, & arteriis? Quinetiã si paruæ arteriæ regigni possunt, vt vult Gal. poterũt quoque regigni magnæ venæ,quæ ob tenuitatẽ tunicarũ, non maiorẽ postulant materiæ copiam, quàm paruæ arteriæ crassæ,& densæ. Non ergo penuria materiæ seminalis impossibilis est hæc regeneratio, si fatemur semen gigni in oĩbus partibus albis. Nec profectò ratio sumi potest ex alteratricis facultatis imbecillitate, aut ipsius partis regignendæ duritiæ. Nam si callũ efficere potest,quod ossis duritie explet vsum,cur venas,& arterias molles efficere nõ poterit? Si dentes itẽ regignit, cur parem non habebit in aliis ossibus regignẽdis vim? & maiorem in neruis,venis,& arteriis? si præterea nutri-

mentum fit semen ossibus, & aliis partibus spermaticis, cur etiam non fiet illis materia regenerationis? In vtroque enim opere transitus fit in substantiã partis. At verò si nulla pars ex semine fit, tanquã ex materia, sed a semine tanquam opifice & agente, vt in 2.com. ostendimus, quid opus est ad seminis defectũ & virtutis debilitatẽ, quæ illud alterare, assimilare, & conuertere debet in naturã regignendę partis, referre. De eo enim quod nõ est, temere disputamus. Est ergo alia ratio, cur partes albæ regigni nequeant, vt alibi ostẽdimus. Sed præcipua causa sumitur a defectu opificis: id enim quod gignit, & format eas partes, est solũ in semine parentũ: quod cũ solũ adsit, dũ corpus in vtero formatur, nõ mirũ, si postea illæ partes, quæ certã figurã & conformationẽ requirunt, amplius procreari nequeãt: deest enim quod formare, & figurare potest. Eadẽ autẽ nõ est ratio in carnis regeneratione: illa enim nec certã figurã, nec cauitatẽ postulat, sed simplicẽ generationẽ: quã carnosæ partes vicinæ sua vi, qua natæ sunt sibi simile reddere, quod mutãt, præbere possunt. Impediunt præterea partes carnosæ circũuicinæ & ambiẽtes venas, arterias, & ossa, ne vena, arteria, & os, regignãtur. Nã caro, vt quæ calida, humidáque sit, cõcoctrice facultate præualet: quo fit vt spatiũ vacuum carne prius repleatur, quàm possint exangues illæ partes frigidæ, & siccæ, ex sanguine eã portionẽ, quæ sibi deest, regignere. vndę videm⁹ dẽtib⁹ regenerationẽ fieri, quia nõ sunt vicinæ partes carnosæ, quę anticipent carnis generationem. Concedit ergo tẽpus in eo loco ad dentis regenerationẽ a quo alius decidit. Sic etiam cuticula regignitur, cutis autẽ non: quoniam illa sæpe aufertur nõ læsis partibus carnosis subiectis, cutis verò non: quòd si contingat solam cutim auferri, & ea quoque regignetur. Desinuut regigni partes deficiente materia, vt tandẽ dentes nõ regignuntur, quia ad ea loca ætatis cursu desinit ferri sanguis, qui sufficiat ad regenerationẽ & simul ad nutritionem: accedente etiam frigiditate & imbecillitate partis, quæ nequit alterare & formare materiã ad ossis duritiem. Gingiuas autem superinduxit natura cauitatibus ossium maxillarum, vt sanguis illic retineatur,

Cur partes dictæ spermaticæ regigni non possint veræ rationes.

Dentes cur inter ossa soli regignantur.

Cur semper dentes regni nequeant.

& tempus interim concedat ad dentis regenerationem, qui formatricis peculiarem vim non postulat, quoniam figuram materia, ex qua dens fit, sumit ex cauitate facta in prima conformatione, vt in ea postea dens nasci possit. Hæc ergo de regeneratione partium dicta sint. Nam quod scribit naturam esse horum opificem, Medicũ ministrum, interpretatione non eget: nouimus.n.in partiũ regeneratione naturam alterare, assimilare, & ita regignere. Medicum verò sordem quæ ex alteratione & cõcoctione resultat, abstergere, & abluere, ne impedimento sit naturæ operibus.

Quæ vero numero excedunt, his ablatio causa salubris existit, inspicere vero oportet in quibus id fieri possit: nã si impossibile appareat, transponere est tentandum.

Partiũ superfluarum ablatio quot modis fieri poßit.

Duo proponit remedia vitiorum, quæ consistunt in numero excedente, quorum vnum est ablatio. Alterum transpositio. Fit autem ablatio incisione, cauteriis, extractione, euacuatione, occisione, constrictione, qua alimẽtum, & vitam detrahimus. Sextum enim digitum si quis auferre velit, sectione tollet, cum nouacula, vel cultello, aut serra, aut ignito ferro adhibita. Lapides, vesicæ, aptis instrumentis à chirurgis excogitatis extrahimus. vermes qui ventriculum & intestina infestant, amaris necamus, & per medicamẽta purgantia cum vomitu, aut deiectione educimus. Verrucas filo constringimus vehementer, & constrictæ arescunt & decidunt. Calculos etiam renũ, aquis spontè nascẽtibus bibitis vel educimus per vrinas, aut certè, depellimus à renibus. In suffusione, propriè transpositione vtimur: humorem enim qui pupillæ obiicitur, non educimus, sed deprimimus in subiectas oculi partes. Sunt qui lapides concretos in vesica putent posse quoque transponi: quod vix fieri posse arbitror: nimirum quòd sint veluti cognati ceruici vesicæ. Verùm ars postulat, vt præcepta tradantur de omni re, quæ nobis vsui esse possit, etsi corporis structura multorum remediorum vsum non admittit.

Eadem eſt & eorũ, quæ in ſitu vitia ſunt emendatio.

Agit nunc de remediis malorum, quę ſunt in ſitu partium, quæ dicit emendari eadem ratione, & eiſdem remediis, quibus partes numero excedentes tranſponuntur. Neque enim credere oportet, eſſe eadem prorſus remedia, quibus ſuperfluas partes excidimus cum his, quæ membra reſtituunt in proprias ſedes, aut ligamenta laxiora, vel breuiora: aut craſſiora, aut duriora, vel alio malo affecta, quo vitiatur connexio partium, emendant. Igitur, ſi pars aliqua à ſuo loco excidit, illam reſtituimus tranſpoſitione: veluti cum omentũ aut inteſtina in ſcrotum ſunt deuoluta: aut oſſa exciderũt à ſuis articulis, aut cauitatibus. Ligamentorũ verò vitia propriis remediis corrigimus. Nam vincula breuiora, quibus lingua annectitur, ſectione longiora reddimus: ea vero quibus oſſa crurum, & coxæ connectuntur, incraſſata, & mucoribus plena, aquis ſulfureis in balneo emendamus: vel etiam cauteriis candentibus ex igne: crura breuiora chirurgicis inſtrumentis, diductis ligamentis ad æqualitatem perducimus. Sed ne videamus ſingula proſequi velle, vbi ſolum artem docere inſtituimus, ad alia progrediamur.

Neque in obſcuro eſt, quod duo ſæpius aut tria vitia eandem partem poſſunt occupare, ſicut in eo, qui ventriculum paruum ſimul, atque rotundum, atque aduerſus ſeptum habuit incumbentem: in ipſo etenim magnitudo, formatio, ac ſitus, erant deprauati, temperatura quoque frigidior exiſtebat. Hic nullo artificio ad naturalem habitum transferri poterat: at ne adeo infeſtaretur erat remedio locus. Nam quoniam repleto ventriculo difficultate ſpirandi premebatur, minus cibi, at magis alimento oportuni, & qui non diffi-

culter subduceretur ter die assumebat.

Posteaquam egit de simplicibus malis, quæ accidunt partibus instrumētariis, nunc obiter de compositis agit cùm scilicet duo, aut tria, aut plura vitia in eodem mēbro reperiuntur, proposito ventriculo, in quo sunt plura mala, quæ sanari quidem nullo modo possunt nec transponi, sed idoneis præsidiis mitigantur: auxilium autē sumit a parca & frequenti exhibitione cibi benè nutrientis & subducentis aluum: & quoniam res satis per se patet ex Galeni dictis ad alia transeamus, & credamus si velimus fortè mendacium narranti.

Alteri verò cui obstructio in hepate ob vasorū angustiam sæpe contingebat, extenuans victus pro remedio inuentus est.

Aliud proponit morbi genus: quod cū tolli, nec transferri possit, remedio tamen mitescit, minúsque noscet. Est hoc malum angustia venarū hepatis, cuius occasione obstructiones ab alimentis facilè fiunt, quarum remedium sumit a cibis extenuantibus. Verùm cum obstructiones fiant non solum a crassitie, sed etiam a multitudine & viscositate materiæ, sola extenuantia, quæ contra crassitiem pugnant, non possunt esse omnibus auxilio. Nam aduersus multitudinem pugnamus euacuatione: contra viscositatem incisione & abstersione: cōtra crassitiem extenuatione quidem, sed per varia remedia pro diuersitate causarum, quæ crassitiē pariunt. Nam si crassum est exabundantia terrenæ substantiæ, vt humor melāchólicus, humida extenuant: si verò ex cōcretione, vt pituita, facta sint crassa, calefacientia & fundētia sunt assumēda extenuationē: at si ex adustione, cōsumpto liquidiore humore, res sunt factæ crassæ, vt atra bilis, & flaua, & pituita in febribus ardentibus, quæ refrigerant & humectāt, sunt extenuantia: at vero si crassum est ex multitudine substantiæ, quo modo dicimus hominem crassum, quòd multam molem substantiæ habet, & humores etiam eodem modo crassos vocamus, quasi multos intelligamus, quæ vim habent tenuium

Obstructionum remedia.

Crassum multis modis fieri, & ob id extenuantium non vnam esse naturam.

partium, qua possunt penetrare, optimè succurrũt. Quare fallunt medici, (vt alibi ostendimus) qui in omni crassitie humorum adhibent thymum, serpillum, origanum, & similia, quæ calefaciendi & siccandi vim habent. Vbi enim crassities consistit ex adustione vel terrena substantia exuperante, tantum abest vt hæc extenuent, vt etiẽ crassitiem maximè augeant. Ego verò qui angustia ex hac venarum hepatis frequenter obstructionibus laborare soleo, præsertim cum non satis exerceo corpus, & calorem debilem reddo meis studiis, & cogitationibus, nullum melius sentio remedium, quàm potionem ex oxymelite dilutiore coctis primum cũ aqua thymo, serpillo, fœniculo, & absynthio, & adiecto deinde melle & aceto: hoc nisi profuisset remedium, aut iam expirassem, aut certè ad docendum & hæc scribenda in hoc anno. 1564. quo compleui quinquagesimum primum annũ ætatis meæ, amplius non essem idoneus.

Reliquum igitur id morbi genus est, quod & similiaribus & instrumentariis partibus commune existit, solutio scilicet continuitatis, quam quispiam forte his vnquam adesse negaret, qui integra sanitate fruuntur, quoniam semper sit passio: quem sane latet, eandem in omnibus generibus fore dubitationem. Nisi enim operationis læsio sensibilis sanitatem ab ægritudine separet, sed qualitatem tantummodo dispositionis introspiciamus, perpetuæ posibilitatis dogma necessario recipiemus, cum nullus sit, qui omnes operationes optimas habeat. Sed de hoc quidem, vt quod ad logicam potius pertineat contemplationem, seorsum consideretur.

Hactenus Galenus docuit, quo modo vitia, quæ propria sunt, similaribus & organicis partibus in latitudine sanitatis per causas salubres emendari possint: nunc

verò correctionem vult ostendere, quæ pertinet ad commune vitium, quòd scilicet tum similares, tùm organicas infestat. Est autem hoc mali genus continui solutio, siue diuisio eius, quod erat sibi continuum & vnitum. Nam similares & organicæ partes vnionem suam postulant, vt probè suas functiones exercere possint, vt Galenus quidē sentit. Nos verò aliter credimus, vt in primo commentario, & in libro de generibus morborum docuimus. Nam etsi continuum & vnio reperiuntur in similaribus partibus, tamē nec sanitas, nec morbus in illis fit partibus, ex integra, aut violata ea vnione, & cōtinuitate: non magis sanè, quàm in figura, magnitudine, asperitate, leuitate, numero, situ, & connexione: quoniam scilicet hæc & si sunt in partibus similaribus, tamen non conferunt, nec obsunt actionibus similarium partium, propterea quicquid est boni, aut mali ex iis rebus ad structuram partium organicarū pertinere dicitur. Sed hæc, vt dixi, alio loco diligentius enarrauimus. Quod verò scribit hic Gal. solutionem inquàm continui fieri posse, in corporibus sanis, manente ipsa sanitate, excutiendum breuiter est: non enim par videtur esse ratio in hoc genere mali, quæ est in aliis. Nam leuis quæque continui solutio, quæ postulet causam aliquam salubrem actionē lædit partis diuisæ, vt ex pūctura, & incisione digiti apparet. Redditur enim digitus ad apprehendendū & sentiendum ex eo malo ineptus ad motum, & sensum: quare tunc ægrotat, & si ob leuitatem morbi cito sanatur. Vitia vero sanorum, quæ sunt in figura, magnitudine, in intemperie, & aliis generibus, non adeo euidentem habent noxam, vt ea, quæ nascitur ex continui solutione: adeo vt non immerito antiqui dubitauerint hoc mali genus non posse contingere in corporibus, aut partibus obtinētibus adhuc sanitatem. Sed quorsum, quæso, erat opus huius vitij mentionem facere, omissis causis salubribus, quæ illi succurrere poterāt? Satius profectò fuisset, non solùm hoc malum, sed alia omnia quæ pertinēt ad organicas partes commemorare, in sola parte curatiua? quippe cum eadem repetantur præsidia, eadem sint mala, solum per magis & minus discrepātia, euidénsque

Solutionem continui fieri non posse manēte sanitate partis diuisæ.

Gal. notatur.

fit in

ſit in omnibus mutatio: In prædictis verò vitiis conſeruantes cauſę à mutantibus euidenter erant diſtinctæ: & diuerſa ſunt auxilia curatiuę partis, & cōſeruantis, & huius diſtincta quoque ſunt, quæ ſanitatem conſeruant in eodem ſtatu, ab iis, quæ ad optimam conſtitutionē contendunt. Sed nos, qui interpretes & non authores in hac re ſumus, cogimur aliorum tractationem ſequi.

Salubres vero cauſas vt iis, quos nemo dubitat ægrotare, deinceps percurramus, à mala temperatura exordium facientes. Hic vero prius diſtinguamus, quæ omnes ferè medici prætermittut, alias quidem eſſe ſalubres cauſas eius intemperaturæ, quæ iam facta eſt, alias autem illius, quæ & adhuc fit: ſicut etiam alias eius, quæ futura eſt, huius itaque poſtremæ, hæ quidem in præſeruatiua artis parte continentur: hæ vero in ſalubri: primæ autem inter omnes in curatiua tantummodo. Sed eius quam mediam inter vtranque locauimus, in præſeruatiua & curatiua: Iam enim factam, atque exiſtentem ægritudinem curare oportet: ſed quæ nondum quidem adeſt, at futura eſt, prohibendum eſt, ne fiat ablata, ea quæ eſt in corpore, diſpoſitione: eius autem quæ adhuc fit, quod quidem factũ eſt, curare opus eſt: quod autem futurum, prohibere ne fiat: prohibebitur autem, ſublata ea diſpoſitione, quam ſequi natura apta eſt. Talis vero diſpoſitio cauſa antecedens appellatur. Facta autem ægritudo curabitur, ſoluta ea diſpoſitione, à qua primùm ea, quæ ſecundum naturam, læditur operatio: quam quidem & ipſam morbi eſſentiam dicimus eſſe.

Absolutis causis conseruantibus, transit ad causas efficientes sanitatem, quæ debentur ęgrotis corporibus: & quoniam morbi aliqui fiunt ex intemperie, alij vero ex structura partium organicarum præter naturam vitiata, proponit author se primùm agere velle de remediis, quæ conueniunt intemperaturis morbosis, & quoniam variatur medendi ratio ob eam diuersitatem, quæ reperitur in ipsis intemperaturis ob præsentiam aut absentiam causarum suarum, ideò prius distinctionem hanc ponit, & interim accusat antiquiores medicos, qui eam prætermiserunt. Distinctio autem, quam proponit, huiusmodi est, quòd quædam sint intemperies iam factæ: aliæ, quæ adhuc fiunt: aliæ, quæ sunt futurę. Deinde, vt officia, & remedia medicorũ inter se distinguat, subdit Medicũ debere vti in intemperie, quæ futura est, præseruatione, aut conseruatione: contra verò intemperiem, quæ iam facta est, sola curatione, & curatiuis pugnandũ esse In remediis eo verò statu corporis, in quo intemperies partim est facta, partim adhuc fit, agendum est præseruatione & curatione. Et horum omnium rationem reddit, nempe curandam esse factam intemperiem, quæque iam morbus est: eam autem, quę nondum est morbus, sed tamen ex corporis affectione futurus est, prohibere (inquit) oportet: eius vero, quæ fit, quod quidem iam factum est, curare: quod vero futurum est prohibere. Prohibetur autem (inquit) affectione, ex quid fieri idoneum est, remota, quæ quidem antecedens causa nominatur. Iam vero factus morbus, affectione, quæ prima naturalem actionem lædit, sublata, curabitur: quam quidem, & ipsam morbi essentiam dicimus esse. Sunt multa quidem in hac re dicenda: sed primum annotare volo errorem interpretis, qui habetur in postremis authoris verbis, vbi pro morbi causa, morbi essentiam vertit non paruo errore, vt postea ostẽdemus: deinde quod scribit author morbum quendam esse in fieri, alium vero in facto esse, explicatione eget. Nam in lib. primo, & secundo methodi medendi, & in lib. de diff. sympt. contendit omnem morbum esse effectum, & propterea esse rem factam, differre enim in eo passionẽ ab affectu, quòd passio sit alteratio & motus, qui adhuc fit circa materiam: affectus

De morbo in fieri & facto esse disputatio.

verò sit alteratio, & qualitas, quæ post motum in materia manet, adeo vt passio in ipsa mutatione naturam suam obtineat: affectus verò consistat in eo, quod est factum, & per aliquod tempus subsistit, atque ob id est in habitu & permanentia. Quòd si ita est, quomodo hoc loco dicere potest, quosdam esse morbos in facto, alios vero in fieri? An intelligit hoc loco eos esse in fieri, qui & si augeri adhuc possunt, tantum tamen iam habent factum, vt iam affectus vocari possint, cuius generis sunt febres putridæ, quæ statim ab initio, & in prima inuasione morbi sunt, & postea perseuerante obstructione & causis putredinis, fiunt adhuc, id est augentur. Ita enim verbum fit rectè forte interpretabimur, augeri. Absurda autem est Montani opinio, qui dicit eos morbos esse in facto, qui sunt in statu: alios autem esse in fieri: nam hectica febris in principio est in facto, & Galenus non tempora morborum inter se distinguit in hac diuisione: sed integros morbos cum integris cõparans: & alibi definit illos esse in fieri, qui perseuerare non possunt ablata causa, à qua primum incepit motus: vt calor impressus nobis à sole, dicitur in facto, si posteaquàm à sole recessimus, is perseuerat. Quòd verò scribit intemperaturas morbosas, quæ futuræ sunt, subicij ei artis parti, quæ præcauet, vel conseruat, vel vt cum illo loquar (ne in verbo sit calumnia) quasdam ex illis intemperaturis egere cõseruatione, alias præseruatione, maiore eget reprehensione. Nã sanorum status potentiam non habet ad futurũ morbum, si modo illa sunt conseruanda, qualia sunt. Quòd si intẽperaturæ sanæ, ægræ aliquando fiant: non ante certè fiunt, quàm pullulantes excitẽtur in corpore causæ, quę morbũ necessario parient, nisi illis occurramus. Quamobrem vbi talis est corporis status, in quo futuros morbos timemus, præseruatione vti debemus, & non aliquando præseruatione, aliquando conseruatione, vt ille hic scribit, cum euidenti, vt arbitror, errore, non animaduerso ab aliis interpretibus. Nec credendum est, quòd velit in omni statu, in quo timemus morbos futuros, vtendum esse & cõseruatione & præseruatione, quòd aliquid sit ꝙ remouẽdum sit, à quo iam morbus imminet: aliud verò cõseruandum, in quo nulla est futura mutatio. Nam cum hic so-

lum ſpectet generationem morbi futuri, non erat, quòd de eo ageret, quod quidem ad eam non confert. Præterea non poterat ſimpliciter dicere factos morbos ſola egere curatione, cùm ægroti etiam cõſeruatione eius opus habeant, quod in illis eſt ſecundum naturam & per morbos non mutatur. Igitur non debet hic fieri mentio de conſeruatiua parte, vbi præcauere volumus, ne morbi accidãt. Id quod ipſe poſtea apertè oſtendet, quando aget de medicinæ partib⁹ pręſeruatiuis, ad quas ſolas pertinere ſcribit prohibitioñe generationis futuri morbi. Addo quòd in hoc etiam contextu vbi reddit rationẽ eius, quòd propoſuit, apertè ſcribat ad futuros morbos prohibendos vtendum eſſe ſola præſeruatione, conſeruationis nulla facta mentione, & fortè eſt error in codicibus Græcis. Videtur enim hic tangere quatuor ſtatus corporis, & ſi ob verborum quorũdam defectum, quartum miſcet cum vno ex tribus: vel enim corpus eſt ſanum, in quo nulla eſt ſupicio de morbo futuro, & in eo debemus vti conſeruatione: vel imminet iam morbus, & tunc præſeruatione vtendum: vel morbus eſt iam factus, cui ſola debetur curatio: vel partim factus eſt, partim verò adhuc fit, & augetur, & tunc adhibenda ſunt auxilia præſeruatiua & curatiua. Cæterum quòd ſcribit præcaueri morbos ſublata cauſa antecedente: morbum verò ipſum iam factum remoueri ſublata morbi ipſius cauſa, & illã eſſe affectionem, quę primo actionem lædit, non parua eget conſideratione. Cur enim mentionem hic non facit de cauſis procatarcticis: an illæ non habent vim in generatione morborum, & actione? an triſtitia, quæ diariam febrem peperit, non illam adhuc fouet, ſi adhuc perſeuerat? & poſt diariam poteſt vel putridam aut hecticam excitare? Debemus ne dicere procatarcticas iſtas cauſas, quæ non abeunt, poſteaquàm pepererunt affectum, aſſumere naturam cauſarum antecedentium: vel fortè ſatius eſt dicere, tolli id, quod fit remotione ſuæ cauſæ, non addendo antecedentis cauſæ, vt vocabulum extendatur etiam ad procatarcticas. In eo verò quod ſcribit, factum morbum tolli ſublata ipſius cauſa, & illam eſſe, quæ primo actiones lædit, alloqui volo eos, qui negant in morbis dari cauſam coniunctã. Nam ſi Gal. hic habet morbos

Galenũ tuetur ob errorem codicum græcorum.

Præſeruatio contra quã cauſam pugnet.

Cur cauſas procatarcticas omittat.

De cauſa cõiuncta diſputatio.

curari sublata ipsorum causa & non essentia, vt male vertit Leonicenus, quam quęso aliã causam intelligere possumus quàm coniunctam? nam si antecedentem intelligeret, non fieret vtique curatio, sed præseruatio, vt ille præcedentibus verbis ostendit. Coniunctam ergo causam intelligat necesse est, quę datur etiam in morbis factis, vt ex hoc etiam loco patet: & quis dubitat illã dari in omni morbo. Nam, si morbus est vitium, quod nascitur ex immoderatione & inęqualitate facta à calido frigido, humido, & sicco, non poterit vtique abigi, nisi inęqualitas illa tollatur, & ea qualitas, quæ inæqualitatem & immoderantiam parit: atque ipsa inæqualitas & immoderantia, est coniuncta morbi causa: calor verò aut alia qualitas remortior causa est: prohibita transpiratio, & obstructiones remotiores adhuc causę: humores crassi vel lapides obstruẽtes, maximè recedunt à morbo inter causas antecedentes. Omnium vero maximè, causæ procatarcticæ, vt cibi crassi & viscidi, qui obstructiones gignunt in corpore. Videant ergo illi quomodo lapides in vesica, & obstructiones venarum possint morbos vocare, cum sint remotę causæ morborum. Sed qui progressum ignorant inter causas, à remotissimis ad propinquissimas, & has à morbo distinguere non possunt, & ignorãt, quid re vera morbus sit, non possunt hæc intelligere, & vno verbo authoris statim confunduntur. Si enim audiunt Gal. dicentem morbum esse vitium corporis, & sanitatẽ perfectionem quandam, intelligere profectò deberent, ea quæ ipsi putant esse morbos vt lapidem, obstructionem esse causas morborum, & nõ morbos: quia vitia non sunt, sed vitiorum causæ. Rectè quidem hoc loco scribit Gal. non esse ipsum morbum, qui primo actionem lædat, sed morbi ipsius causam, scilicet coniunctam, vel potius coniunctæ proximam. Non enim est perfectio, quæ in cõstitutione bona nostri corporis reperitur, quæ actionem edit bonam, nec vitium quod in ea est, quod eandem lædit: hæc enim agendi vim non habent, sed calor, & aliæ qualitates quę constitutionem optimam efficiunt, vel illam lædunt, dum inter se æqualiter vel inæqualiter temperantur. Hæc enim sunt, quæ agunt, aut certè corpus per illas, illisque remotis, morbi pellun-

Sanitatem, & morbum non esse proximas, vel etiam remotas actionis causas.

Curare præseruare qui dicantur.

tur, & sanitas recuperatur. Illud solũ addere in hac re volo, melius esse si dicamus ægrotantia corpora solum curari, quàm si dicamus quędã ex illis partim curari, partim præseruari. Ita enim distinguuntur melius officia, si dicamus, hæc curari: illa verò quę periclitãtur cadere in morbos, pręseruari. Ac in re quidẽ nullus fit error, & in nomine solũ est quæstio, si dixerimus nos pręseruare, cum sanguinem mittimus, & curare cum calorem proximam causam morbi refrigeramus: & hanc nostrã opinionẽ sequitur Gal. in lib. 11. methodi medendi cap. 2.

Curatio vero vnam præcipuam ac communissimam habet intentionem, ad id, quod est dispositioni auferendæ cõtrarium, ex hoc siquidem genere sunt causæ illæ omnes, quæ sanitatem efficiunt. Secundum partem vero ex vnicuique dispositioni contrariis: calido igitur affectui causa frigida contraria existit, frigido autem calida, eademque in cæteris proportione, etenim si omne immoderatum est præter naturam, moderatum vero secundum naturã, necesse est omnino, vt immoderatum ab immoderato cõtrario ad mediocritatem redigatur.

Proposuit Gale. curationem conuenire morbis factis: præseruationem vero futuris: præseruationẽ vero & curationem morbis qui sunt in fieri. Nunc sigillatim docere instituit, quæ causæ salubres prædictis rebus cõueniãt, & primum agit de curatione: quam dicit fieri per contraria remedia dispositioni, quæ auferenda est: & id docet partim exemplis, partim ratione: exempla autem sumit tum ex generali, tùm particulari contrarietate. Constat enim sensibus contrarium expellere contrarium, & singula contraria oppugnari à propriis contrariis, vt calidum à frigido, humidum à sicco: ratio autem, qua vtitur ad idem probandũ, sumitur à ratione motus. Cum enim motus omnis fiat de contrario in contrarium: in expul-

sione autem morborum mutationem quæramus, & non cõseruationem, merito fit, vt curatio, quę nihil aliud est, quàm mutatio à morbo ad sanitatem, & ab ægro ad sanum, per contraria perfici debeat. Sed dubium est, quæ sint ista contraria, quæ mutuò inter se pugnãt. Nam Gal. ponit vnum contrarium dispositionem, quæ auferri debet, alterum verò, remedium, quod ei dispositioni est cõtrarium: sed cum non explicet, quid intelligendum sit per eam dispositionem, non etiam patere potest alterius contrarij natura, & ipsius contrarietatis ratio. Porro cum agat de curatione morborum, facilè credere quis posset eum nihil aliud velle intelligere per contrariam dispositionem, quàm morbum ipsum, & sponte quidem concedent hanc interpretationem, qui causam coniunctam in morbis ignorant, & putant remedia curatiua contra morbum ipsum pugnare, & non contra aliquam morbi causam. Sed illorum opinionem & errorem euidenter refello ex Gal. verbis in hoc contextu positis: Ait enim immoderatum ab immoderato contrario ad mediocritatem redigi. Itaque si dispositio quæ auferenda est, est ipse morbus, & per suum contrarium tollitur, erit profectò sanitas adhibenda pro remedio: nihil enim morbo contrarium est præter sanitatem. At sanitas moderata res est, non immoderata: quare non contra morbum remedia adhibemus, sed contra causas morborum, nempe contra calorem, frigus, humidum, siccum, quæ inæqualitatem, & morbum pariunt, suo excessu: & propterea rectè scribit Gal. qualitatis vnius excessum, contrariæ qualitatis excessu, emendari: & ita morbum expelli, à contrario, id est sequi expulsionem morbi remota qualitate, quæ excessum peperit in corpore, & ex eo morbum, & sanitatem ipsam sequi, ex contrarietate, & actione duarum excedentium qualitatum. Nam vtraque excedente pariter qualitate, mediocritatem sequi necesse est, & ex ea sanitatem. Non ergo contra morbum, aut sanitatem pugna aliqua fit: quoniam nec morbus nec sanitas agendi vim habent, & si inter se contraria sunt, sed qualitates, ex quarum actione excessus & moderantia in nobis succedunt. Constat igitur nos in curatione morborũ nec primo, nec per se pugnare contra morbũ ipsum,

Disputatio quid per cõtrariam dispositionem intelligat in curatione.

Curationẽ non deberi morbo, nec remedia pugnare cõtra morbum.

qui ſponte cedit pugnæ, & illam ſequitur: ſed cõtra morborum cauſas, calidũ inquàm, frigidum, humidũ & ſiccũ. Cæterum contrarietatis nomine in curatione peragenda, vt Gal. in lib. 11. meth. medẽdi cap. 12. annotat, intelligimus, non ſolũ propria contraria, ſed etiam alia oppoſita. Nam calidũ frigido eſt contrariũ, & humidum ſicco: At leue aſpero, magnum paruo, rarũ denſo, & quod ſecũdum naturã eſt ei, quod eſt præter naturam (vt inquit Gal. lib. præcitato) & alia multa quæ morbos faciũt & tollũt, proprie cõtraria non ſũt ſed alio oppoſitionis modo inter ſe diuerſa, quæ oppoſitio ſufficit in curatione: adeo vt Gal. dictum ab omnibus medicis receptum: nẽpe quod curatio fiat per contraria, idem ſit eodẽ authore teſte, ac ſi dicamus curationem fieri per oppoſita. Qua quidẽ in re videndum primũ eſt, an ſentẽtia hæc pœnitus ſit vera, & vniuerſalis: vt idẽ author eodem loco probat. Nam cõtra id facere videtur, quod febricitãtibus ſæpe ſuccurramus per remedia calefaciẽtia, & euacuãtia: & concoquentia, quæ feb. contraria non ſunt. Scribit præterea Hipp. in Aphoriſmis tetanũ id eſt, cõuulſionem factam à frigida pituita, frigidæ aquæ perfuſione ſanari, & dolorem tolli dolore, vulgata eſt ſciẽtia, & vomitu vomitum ſedari, & alui fluxũ ſiſti purgatione. Scribit præterea Gal. maniã mediocrem exſtaſi id eſt, vehemẽti mania tolli. Hæ dubitationes facilè ſoluuntur, diſtinguendo quod per ſe fit ab eo, quod fit per accidẽs, & ſpectãdo quid contrarium ſit coniunctæ, aut remotiori cauſæ morbi. Nam cũ frigida aqua ſanat tetanum, id per accidens fit. Externa enim refrigeratio in validis corporibus calorem intus auget, qui poſtea pituitam conuulſionis cauſam concoquit & diſſipat. Febrilis calor nõ tollitur vacuantibus, & calefacientibus, quia hæc non ſunt remedia ipſius febris: ſed humorum frigidorum putreſcentium, quibus excalefactis, concoctis, & euacuatis, vnà deſinit calor febrem immediatè faciens, vt qui non amplius habeat fouẽtem cauſam. Quod ſi febris vehementer vrget, tunc ipſa poſtulat etiam propria ſibi remedia & illa ſumuntur à refrigerantibus. Alui fluxus & vomitus curantur euacuationibus, per quas educuntur humores, qui naturam irritant, & ſtimulant ad excretionem, quæ fit per vomitum, vel deiectionem:

Contraria quomodo in curatione intelligenda.

An curatio ſemper fiat per oppoſita.

At id quod euacuat, opponitur ei, quod replet, & id quod tollit illud, quod molestabat, oppositionem cum illo facit. Cæterum si dolor tollitur dolore, veluti cum abscessum incisione vel cauterio aperimus, id per accidens etiam fit: quoniam euacuare non possumus humorem in abscessu contentum, nisi cum remediis dolorificis: At id quod reuera curat, est euacuatio, non dolor ipse. Mania cum abundè excesserit, curatur, non à se ipsa quidem, sed quia natura ab excessu mouetur contra causas valde molestantes: atque ita fiunt crises vigente morbo, quia natura tunc cogitur extrudere, quod erat molestum: ad quod contingit abigi symptomata, quæ suas causas tamquàm vmbra corpus sequuntur. In iis ergo nulla est difficultas, sed maior fortasse in aliis, quæ ad hanc rem pertinent. Nam cum morbi fiunt ex intemperie quatuor primarum qualitatum, quæ verè contrariæ sunt, dubium est an fiat curatio per contraria. Nam si vere contraria sunt, plurimum inter se distabunt remedia, & morbi, & morborum causæ. At cùm exigui sunt morbi, qui parum à mediocritate corpora distrahunt, paruos quoque oportet esse excessus remediorum, si modo æqualia debent esse remedia, & affectus quos oppugnamus, hanc dubitationem soluunt nonnulli interpretando contraria, quæ non plurimum semper inter se distant, sed quomodocúnque: Et hanc opinionem videntur accepisse à Gal. in vndecimi Meth. cap. 12. verum hi videntur mihi in ea re falli. Nam parui excessus morbum non faciunt: Quare nec remedia paruo recessu recedent à mediocritate. Oportet enim duos ad minus esse gradus affectionis præter naturam, si morbus esse & dici debet: Id quod probo ex iis, quæ scribit Gal. de gradibus medicamentorum in libro de simplicibus. Ponit enim quatuor solum gradus in omnibus medicamentis alterantibus, & primum dicit sensu non deprehendi, aut admodum obscurè: quæ verò in secundo gradu calefaciunt, vel alio modo alterant, sensu euidenter iam deprehendi ipsorum vim & alterationem. Itaque si morbosus non est affectus, vt Gal. censet antequam sensibiliter actionem lædat, fit vtique, vt in omni morbo quàmuis minimo recessus sit à mediocritate per duos

An curatio semper fiat per contraria id est, magnos recessus.

Quot gradus excessus oportet esse si morb' sit.

gradus: & propterea omne remedium, quod morbis mederi poteſt, pariter oportet recedere à temperato auxilio per duos gradus: eſt autem magna diſtantia, & proinde contrarietas, vbi vtrinque fit receſſus à mediocritate per gradus duos: quippe cum non ſint plures, quàm duo gradus alij in medicamentis, vt noſtram naturam perimant. Quæ enim refrigerant in quarto, aut calefaciunt, lęthalia ſunt: moriuntur ergo omnes, ſi exceſſus qualitatũ facientium morbos vltra quatuor gradus fiant: nimirum cum nullũ adeſſe poſſit remedium, quod pariter alterare poſſit: immo ſi ad quartum gradũ peruenerit morbus, nulla eſt ſalutis ſpes: propterea quod remedia quæ illis ſuccurrere poſſent, mortifera ſint. In eo quoque dubium eſt, quod ſcribit Galenus immoderatum ab immoderato cõtrario redigi ad mediocritatem. Id enim non videtur in omnib⁹ morbis verum eſſe. Si enim luxatum ſit membrum, remedium non petimus ab immoderato contrario: mediocritatem enim aſſequimur properando in propriam ſedem: id quod ſanè non fit, ſumendo aliquid immoderatum, quod reſiſtat immoderato. Sic cum excidimus ſuperfluũ digitum, aut pus vel aliam materiam euacuamus, remedium non petimus ab immoderatis: illa enim obſunt. An dictum Galeni ſolum debeat intelligi moderatione, quæ ex miſtione naſcitur, & temperie. Non, n. contraria quæ ad miſtionem veniunt, ſi excedant, temperari poſſunt, niſi per exceſſum contrarij. Non enim calidum, quod violat temperiem, poteſt ad mediocritatem duci, niſi per frigidum. Duo igitur gradus caloris poſtulant duos gradus frigidi, & plures gradus vnius, poſtulant plures gradus alterius contrarij ſi mediocritatem, & ſanitatem conſequi volum⁹. Quare meritò Gal. hic vbi agit de remediis morborum, qui conſiſtunt ex intemperie, & exceſſu qualitatum, ſcripſit immoderatum, ab immoderato contrario ad mediocritatem redigi. In aliis verò morbis, qui non fiunt per miſtionem qualitatum, & cauſarum morbi, ſed per compoſitionem & ſtructuram vitiatam, eadem non eſt ratio.

Morbos omnes lethales qui quartũ gradum excedunt.

An omnis curatio fiat per immoderata.

At manifeſtum eſt, quòd ſecundum potentiam, non autem imaginationem & calefaciens, &

refrigerans, & quæcunque alia huiusmodi oportet assumere. Voco autem secundum potentiam, quod re ipsa verè tale existit, quale esse dicitur: secundum imaginationem autem, quæ ex prompto quidem sensu, tale esse imaginamur, cum tamen vere tale non sit. Sed qua sint hæc ratione distinguenda, diximus in his libris, in quibus de simplicium medicaminum potestatibus agitur.

Cùm dixisset curationem morborum qui fiunt ex intemperie, fieri per contraria, & hæc duobus modis intelligi possit, nunc admonet, quo modo velit in hoc loco contraria sumi, & dicit quòd intelligere oportet contraria, quę sunt secundum suam vim, & potentiam talia, non autem secundũ imaginationẽ: & explicat illud esse secundum potentiam tale, quod re ipsa verè tale existit, quale esse dicitur: secundum imaginationem autem, quæ ex prompto sensu talia esse imaginamur, cum tamen verè tale non sit: & addit præterea se docuisse in libris de simplicibus rationem & modum, quo hæc inter se distingui possint. Intelligit autem Acachias illa re vera talia esse, quæ ita sunt à natura facta, non autem ascititia qualitate sunt donata: veluti esset Euforbium niue refrigeratum. Cuius quidem interpretatio repugnat authori, & naturæ rei. Nam ad curationem morborum nihil refert assumere, quæ natiuam, aut acquisititiam vim habent alterandi: nam dolentes partes refrigeratásque aqua & linteis excalefactis rectè curamus. Alij verò sunt, qui intelligunt illud esse re vera tale, quod per se, & non per accidens tale existit: quorũ etiam interpretatio damnanda est. Nam (vt superius ostendimus) Hippoc. in curatione Tetani ad calefaciendam, & dissoluendam pituitam aucto intus calore, adhibet frigidæ aquæ perfusionem: quare ego aliter hæc interpretor: illa inquã esse reuera talia, quæ vim & potentiam habent, siue facultatem faciendi, quod ab illis querimus, calefaciendi inquàm, refrigerandi, aut aliud faciẽdi in corpore, siue id propria, siue ascititia facul-

Reuera talia quæ sint & Acachiæ errores.

tate, siue per se, siue per accidens id præstent, quod quęrimus: Illa verò dicũtur: secundum imaginationem, & aspectum, vel etiam aliquando aliis sensibus talia esse, quæ talem vim non habent, qualem aspectu iudicamus esse: picem enim, galbanum, & mel liquefactũ, humida aspectu iudicamus esse: quæ tamen vim non habent humectandi nostrum corpus, sed potius exsiccandi. Sic emplastra omnia, quæ cedunt digitis, & mollia sunt, propterea non habent vim emolliendi, sed quædam exsiccandi, alia indurandi, alia digerendi, alia aliud faciendi, pro virtute & facultate rerum, ex quibus illa sunt confecta: Id ergo est, quod scribit Gal. non esse sumẽda contraria, & calida, frigida, humida, sicca, secũdum imaginationem, & philosophicam tractationem, quæ alio modo humidum, siccum, & alia huiusmodi definit, quàm faciant medici. Illi enim humidum definiunt, quod alieno termino facilè continetur: siccũ verò, quod suo facilè, alterius verò termino difficilè terminatur. At Medici illud appellant humidum, quod humectandi: siccum vero quod siccandi nostrũ corpus vim habet. Quomodo verò has facultates medicamẽtorum explorare & dignoscere debeamus, docet Galenus in tribus primis libris de simp. Et summa rei ferè hæc est, quòd in nostris corporibus, ad quæ dicuntur medicamẽta esse calida, frigida, aut alia virtute prædita, fiat experimentum. Quippe cum quędã nos purgent & calefaciant, alia verò animalia nutriant, & non alterent. Deinde vult fieri experimentum in corporibus intemperatis, egrotantibus simplici, & composito affectu. Pręterea explorandũ esse iubet, an admota medicamẽta, quàm diu nos contingunt, idem præstent vel diuersum. Hæc & similia documenta affert, quæ mei instituti non est hoc loco commemorare, præsertim quòd ab ipso authore in opere præcitato facilè disci possint.

Talia secũdum imaginationem & sensum quæ dicantur.

Quomodo medicamentorũ facultates dignoscendæ sint.

Ad inuentionem autem salubrium causarũ quæcunque quidem, vt ad eam, quæ iam facta est, egritudinem causæ salubres existunt, via illa doctrinæ vtendum est, qua id quod imaginamur, ab eo quod talem habet potestatem se-

paretur, quęcũque vero, vt ad eam quę adhuc fit, & hac eadem, via neque non illa præterea ex qua ægritudinum causæ inueniuntur.

Posteaquàm ostendit Gal. in Curatione morborum, qui facti sunt, & qui solam coniunctam causam habent, pugnandum esse, per vnum genus contrarij remedij, quia vnum solum est genus mali, nempè morbus ipse: nũc docet quid faciendum sit in morbis, qui fiunt, & dici duplici contrario esse succurrendum, vno quidem contra morbum: qui iam factus est: Alio verò contra causas antecedentes ipsius morbi. Vt enim hæc inter se sunt diuersa, sic remedia discrepantia esse oportet, vt propria contraria adhibeantur singulis affectibus. Sunt autem sumenda contraria, quæ resistant causis, vt illa, quæ resistant morbis secundum virtutem & facultatem, non secundum solam apparentiam, & ex eo, quòd actu talia sint.

Esto enim, si ita contigerit, in humoribus putrescentibus accendi febrem, indicatio in huiusmodi est euacuatio, & alteratio: hæc quidem quæ putredinem finiat, manente adhuc substãtia: euacuatio vero, quæ totam substãtiam, ex corpore educat. Sed dictæ quidem alterationis species concoctio existit: quam vbi inuenerimus, à quibusnam causis fieri cõtingat. tunc vtique eorum, quæ hoc pacto salubria sunt scientiam tenebimus.

Admonuit in superiore oratione Galenus in morbis, qui adhuc fiunt, pugnandum esse, non solum contra morbum ipsum, sed etiam contra causas fouentes & augentes morbum, idque faciendum esse per propria contraria. Et quoniam res hæc desiderabat aliquam probationem, vt facilius intelligi posset, exemplum proponit ex curatione febris putridæ: quæ cum fiat ex humoribus putrescentibus, quærit quæ remedia sint necessariò adhibenda contra ipsos humores: & dicit duo illa esse, euacuationem scilicet & alterationem, & interim explicat qualem in-

telligat alterationem & euacuationem, & quid illæ præstent, & per quæ fieri possint. Alteratio inquit est, non simplex & qualiscumque, sed concoctio, & illa est inquit, quę putredinem finit, manente tamen substantia putrida. Euacuationem autem talem esse adhibendam, quæ totam ex corpore substantiam, putridam inquam educat. Quæ verò concoquere possint, & concoctionem iuuare, hic nõ docet: euacuationis verò differentias, & remedia, quæ vacuare possint, subiungit. Hæc est Galeni sententia, quæ multa postularet, quæ hic supponuntur, declaranda. Nã cum de putredine mentionem faciat, à qua petitur vniuersa ratio curandarum febrium putridarum, est vtique agendum de putredinis natura, differentiis, causis, modo, quo fit putredo, sed quoniam hæc nos in opere nostro de febribus diligentius fortè quàm alij hactenus fecerint, enarrauimus, & illa aliquando deo fauente edemus, ideo integram huius rei tractationem hoc loco prætermittemus, & solum ea attingemus, sine quibus hæc intelligi non possunt. Illud itaque imprimis constare volo putredinis nomen sumi à Galeno pluribus modis, etenim in libro quinto de Simpl. cap. 5. scribit medicamenta, quæ caustica sunt, sed nõ vehemẽter, & simul essentię tenuioris, putrefacientia vocari, sed nõ propriè: ea vero propriè putrefaciẽtia censet esse, quæ simul calefaciunt & humectãt. Quinetiã libro primò de diff. feb. cap. 7. putredinem humorũ vocat, in qua natura etiã vincit, vt in abscessibus, & salutaribus febribus cõtingit: vocatúrque in abscessib⁹ talis putredo suppuratio: ea vero, quæ in venis fit, suppurationi proportione respondens mutatio: estque in ea sedimentum, quod in vrinis apparet, id, quod in abscessibus pus: ac huiusmodi putrefactionem, concoctionem etiam vocat: non quòd simpliciter concoctio sit: sed quòd (inquit) aliquid in se contineat, concoctionis, ideò non simpliciter putredo dici debet. Nam quæ simpliciter est putredo, nihil recipit concoctionis, nihilque in ea assimilatur, secundum substantiam, vel qualitates, vt in gangrę nis apparet, in quibus partes affectas abscindere necesse est, propterea quòd perfecta est putredo: sicut etiam in febribus lethalibus, in quibus humores nullam coctionem admittunt. Sunt igitur tres mutationes, vna in qua

Putredinis nomen plura significare.

ſubſtantia, & qualitates aſſimilantur, dicitúrque hæc ſimpliciter concoctio: alia vero eſt, in qua nec aſſimilantur qualitates, nec ſubſtantia, & hæc ſimpliciter dicitur putredo. Tertia porrò eſt mutatio, in qua qualitates quidem vt diximus ſimiles redduntur, vnde pus, & ſedimentum, alba, lenia, æqualia, & minimum fœtida conſpiciuntur: cæterum ſubſtantia ipſa aſſimilari nequit: idque non ſemper propter materiæ vitium, vt cenſuit Galenus quinto de Simp. qui ideo pus prorſus aſſimilari non poſſe tradit, quòd ex materia ſemimala conſtet, nam ob imbecillitatem alteratricis facultatis, vel caloris vitium, idem accidere poſſe quilibet intelliget, qui nouerit res non perfici, vel materiæ, vel agentis vitio. Hanc mutationem nunc concoctionem nunc putredinem meritò vocat Galenus, quòd ſcilicet partim cum putredine, partim verò cum ipſa coctione conueniat. Habent tamen aliquid commune, tum hæc, quæ ſemiputrida, tum illa, quæ prorſus ſunt putrefacta, cuius ratione putredinis nomen vtrique competit. Eſt porrò illud commune putredinis eſſentia & natura: quare definiendum quid putredo ſit, vt tum hæc, tum alia, quæ ſequuntur intelligi poſſint. Eſt poſtquam materiam hanc aggreſſi ſumus, præſtat, vt illam pro dignitate tractemus: præſertim quod extet de hac re libellus Remigij Meliorati infamis, ac dignus certe eo authore, & aliis, qui cum in illo negotio tam egregio & arduo communi opera iuuerunt, contra me de hac re ſcriptus: cui vno & eodem negotio hoc in loco ſatiſfacere poſſum. Ignoſcet ergo mihi beneuoli lectores, ſi prolixior fuero quàm ipſi fortè velint, aut ego inſtituiſſem. Nam ei qui pro honore ſuo & veritate certat, nihil vitio dari debet. Præterea cum nemo ob incertitudinem vitæ & occupationes quæ continuè accidunt, certò quicquàm polliceri poſſit, boni hanc meam operam omnes conſulent, ex qua (vt ſpero) non parum commodi, & voluptatis ſuſcipient. Igitur putredinem, vt ab ipſius genere ordiamur, quidam volunt eſſe alterationem, his argumentis perſuaſi. Primò quòd inter mutationes, quæ alterationes ſunt, putrefactionem ſoleat numerare Galenus veluti cum mutationem quandam eſſe dicit, quæ ſubſtan-

Alterationes tres fieri in humoribus diuerſas.

De genere putredinis diſputatio.

tiam, & qualitates materiæ assimilat: aliam, quæ qualitates duntaxat: aliam autem quæ omnia dissimillima facit, & primam vocat coctionem, secundam suppurationem, tertiam putredinem. Item cum putrefacientia dicit esse illa, quæ calefaciunt, & humectant: assimilare enim aut dissimile facere, est alterare: si putrefacere, est calefacere simul & humectare: aut si à calefacientibus, & humectantibus putrefactio nascitur, alteratio vtique videbitur esse. Addunt quòd caloris passio dicatur esse ab Aristotel. huius autem sicut & aliarum qualitatum mutatio, alteratio fit, non autem generatio vel corruptio, quæ ad composita & substantias pertinent. Verum de Aristo. postea. Galenus autem putredinem inter alterationes posuit: non quòd solùm alteratio sit, sed quòd aliquid cum illa commune habeat. Nam dissimile quidem facit putrefactio: Verum prçter dissimilitudinem, addit corruptionem. Calida vero & humida, etsi primò alterant: tamen illorum alterationem sequitur corruptio eorum quæ ex qualitatibus, & elementis constant: nam caloris est ea gignere & corrumpere, vt Arist. 4. meteorum. Itaque putredo corruptio est, id quod curatio ostendit. Etenim partes solidę putrefactæ, sectionem, humores verò putridi, euacuationem postulant, tamquam nequeat alteratio huic malo mederi: quare optimè Aristoles primo cap. quarti Meteo. putredinem dicit esse corruptionem: quod etiam 11. Metho. Gal. & passim alibi asserit: tametsi neuter illorum docet cur corruptio sit. Nam quod aliqui dicunt Aristotelem his verbis probasse, cum scribit ea, quæ secundũ naturam corrumpuntur, in putredinem desinere, ridiculum est: quandoquidem hæc verba potius videntur contrarium ostendere. Tamquam enim putredo aliud esset quàm corruptio, scribit quæ corrumpuntur in putredinem abire. Quod si per inductionem patet, quæ putrescunt corrumpi, non tamen propterea ratio id agnoscit: est autem huius rei ratio, quòd corrupta ea dicantur, quæ nunquam ad pristinam naturam redire sunt apta: cuius generis cum sint putrefacta (vt antea ostendimus) meritò putrefactio corruptio dicitur esse. Nunc videndum est qualis corruptio ea sit. Scribit Aristoteles putredinem esse contrarium maximè commune, simplicis genera-

Gal. cur putredinem dixerit esse alteratione͂.

Putredo quomodo ostendatur esse corruptio.

generationis: quippe cum senectus, & ariditas via sint ad putredinem, & omnia quæ natura constant, corrumpantur per putredinem, si sponte sinantur corrumpi, & non comburantur, aut vi alia corrumpantur. Quam sententiam nostri æmuli, & Aristotelis recentiores interpretes trahunt ad omnium rerum corruptionem, adeo vt nihil ex elementorum admixtione procreatum, in viuentium potissimum genere esse putent, quod naturę suę relictum, nec vi aliqua interemptum, in putredinem tandem non desinat. Itaque animalia, & plãtas naturali cursu per putredinem corrumpi illi volunt: quorum opinio quãtum sit absurda, & aliena ab Arist. sententia, facile est mihi demonstrare. Nam illud primum ad id facit, quod habet Aristoteles in libro de vita, & morte ab initio, vbi distinguens interitum naturalem ab eo, qui est præter naturam, definit illum esse, cuius principium in reipsa est: hunc vero cuius principium est extrinsecum: At putredo principium habet extrinsecum, nempe calorẽ ambiẽtis: quod Arist. libro quarto Meteorologicorum, & ipsi etiam testantur, putredinis præcipuum agens esse externum calorem. Deinde naturalis corruptio fit ab his, quæ sunt secundum naturam: sicut illa, quæ præter naturam est, fit à causis quæ sunt prętei naturam. At illi tradunt putredinem fieri à calore extraneo: quem interpretantur præter naturam. Tertio corruptio animaliũ est, & dicitur mors, vt Aristo. in libro de vita, & morte. At nemo dicet mortem esse putredinem, aut è contra. Prętcrea animalia, & plantæ ab initio vsque ad finem semper exiccantur, & siccitatis excessu tandem pereunt, expirante calore defectu sui pabuli nempe humidi: quæ vero putrescunt authore Aristotele, primo humida, postea sicca euadũt. Non ergo semper siccantur, quæ per putredinem pereunt, si interim cum putrescunt, primò humida fiunt. Addo quod Aristoteli scribat ea quæ putrescunt, intus sicca, exterius humida fieri: Contrarium autem fit in his, qui ætatis cursu corrumpuntur. Nam si quid humoris in illis est, intus continetur: cutis verò, & partes externæ, rugosæ duræque apparent. Scribit item Aristoteles in his quæ putrescunt, vermes, & alia animalia gigni, quę in pueritia maximè fiunt: in senectute vero numquam vel rarissimè:

Putredo cui generationi opponatur.

Corruptionem viuentiũ non esse putredinem

contrarium autem oporteret fieri, ſi modo ſenes naturali corruptioni, & putredini (vt illi volunt) viciniores ſunt. Amplius ſi animalia poſteaquam ſunt orta, perpetuo corrumpuntur, diſſipante noſtro calore ſubiectum natiuum humorem, perpetuo vtique viuemus in putredine: & cur fœtor nos nutuo non occidit: Grauiſſimè enim olent omnia, quæ putreſcunt. Nulla ergo planta, nec plantarum partes bene olerent, ſi perpetuam habent putredinem adiunctam. Item ſi putredo eſt corruptio: vt illi volunt, quæ fit à calore paulatim abſumente humidum, humores qui ſunt in corpore, putrefieri dicentur, quando à calore naturali conſumuntur & exiccantur: quo quid poteſt abſurdius eſſe? Nam aduerſus putredinem exiccantia adhibemus, quæ illorum opinione illam augerent: nec non mortem tardarent exiccantia: hæc enim putredini reſiſtunt. At ſi putredo corruptio eſt animalis ſecundum naturam, quæ in viuentibus ætatis curſu accidit, numquam poſſet fieri putredo in animalibus, niſi in extrema ſenectute. Tunc enim ſolum deeſt calori humidum. Poſtremo mors fit calore perpetuo dominante, & diſſipante: at putredo, & corruptio fit teſte Ariſtotele dominantibus paſſiuis qualitatibus ſuper actiuas. Habet quidem Ariſtoteles ſenectutem tendere ad putredinem, & omnia quæ natura conſtant, & ſimpliciter ſunt generata, finiri per putredinem: non tamen propterea dixit animalium, & plantarum corruptionem naturalem per putredinem fieri, aut putredinem eſſe. Nam viuentium generatio ſimplex non eſt, ſed compoſita ex anima, & corpore, & illorũ corruptio non fit per putredinem, ſed à principio interno nempe à calore: qui vt generationis naturalis, ſic interitus ſecundum naturam eſt cauſa, & inſtrumentum. Obtinendo enim humidum, & ſiccum, accedente poſtea anima, animalis facta eſt generatio: diſſoluto vero poſtea & conſumpto humore ab ipſo calore: deficienteque cum ipſo humore, calore, anima ſuo vinculo priuata, nequit diutius iu corpore reſidere: quare ſequitur animalis corruptio, quæ fit non per putredinem, ſed per exiccationem, & marcorem. Cadauer vero ipſum vel cadaueris potius materia, quę ſimplicem habet generationem, ex ſolis humo-

ribus, & elementis, est, quæ per putredinem corrumpitur, nec alio modo naturaliter corrumpi potest: idque ex principio suo interno (vt postea ostendemus) & non à calore aeris ambientis. Nam siue in terra, siue in aere, siue in aqua ponatur cadauer, sponte dissoluetur per putredinem: & si id citius & facilius ei accidat in aere, quàm in alio elemento, & in aere calido facilius, quàm in frigido, & in terra pingui & fimosa, quàm in sicca, & arida. Rectè ergo dixit Aristoles omnia, quæ simpliciter sunt generata, per putredinem corrumpi: sed numquam dixit animalium, & plantarum vitam naturaliter corrumpi per putredinem, vt in libro de longitudine breuitate vitæ, & de vita, & morte, & Galenus in libro primo de sanitate tuenda apertissimè docent. Pereunt enim (vt illi tradunt) viuentia omnia naturali cursu expirante calore defectu humidi. Senectus quidem via est, ad putredinem: quoniam propinqua est dissolutioni animæ à corpore, postquam manet cadauer, & truncus corporis, qui per putredinem corrumpitur: Non est autem ipsa senectus putredo: nec mors, quæ contingit in senectute, fit per putredinem, aut putredo est, vt illi volunt: qui turpissimè in hac re errarunt, quòd non intellexerint, quid Aristoteles per simplicem generationem intelligat, cum illi putrefactionem opponit. Non enim animalium generatio est simplex, sed omnium maximè composita. Quare nec putredo illorum generationi opponi potest. Quod autem Aristo. per simplicem generationem nihil aliud intelligat, quàm proximam rerum materiam, patet, quòd in libro quarto Meteorologicorum quatuor qualitatum actiones, & passiones (vt ait) solum ostendere velit: ab his autem qualitatibus anima non fiat, quæ est forma viuentis: nec ipsa viuentia, quæ ex anima, & corpore constant, vt ex totius libri tractatione patet. Deinde quod calori, & frigori ortum tribuat rerum: in generatione autem viuentium frigus non agat. Nam etsi calor à frigore temperatur, non propterea frigoris dicuntur esse actiones. Deinde separatim Arist. docet actiones ipsius frigoris, quod vim scilicet habeat indurandi, incrassandi, congelandi, & alia faciendi: quod etiam indicium est, illum instituisse docere cõpositionẽ communem

Cadauer simplicem habere generationem, & ob id per putredinem corrumpi.

Viuentia quomodo naturaliter corrumpantur.

Senectus quomodo est via ad putredinem.

Animalium generationẽ esse maxime compositã.

Quid simpliciter generatio.

omnium rerum, quatenus materiam, & corpus sumunt ab elementis. Nam in generatione animalium, quæ fit ex anima, & corpore, omnia elementa teste Arist. materiæ rationem obtinent: in quarto autem eo libro calori, & frigori agendi vim: patiendi vero humido, & sicco tribuit, tamquam velit solum efficere propriam singulis rebus materiam. Nam si de generatione viuentium egisset, semini & formatrici facultati calorique celesti, vt alibi præcipuam facultatem dedisset. Postremo docet causas concoctionis, cruditatis, putridinis, liquefactionis, indurationis, mollitiei, & aliorũ omnium, quæ non solum in viuentibus, sed etiam in aliis rebus contingunt, tanquam simplicem & communem tractationem instituerit, non viuentibus peculiarem, vt illi putant. Ergo putredo est corruptio simplici generationi opposita: quippe cum omnia ex quatuor elementis vel leuiter composita, vt aer noster, aqua, & terra, non aliter quàm per putredinem corrumpantur si sponte sinantur corrumpi. Nec contra id facit quod viuentia etiam per putredinem aliquando intereant, vt per febres putridas animalia, & partes illorum sideratione per putredinem corrumpuntur. Nam huiusmodi corruptio non illis est secundum naturam, nec ab interno principio, sed à violentis causis, & ratione subiecti corrupti. Et ideo anima recedit à corpore per huiusmodi mala, quia proxima materia est, corrupta, & ob id ineptum est, factum animæ subiectum. Iam vero cum pateat putredinem esse simplicem corruptionem & communem omnibus rebus ex elementis constantibus, vt solum ex illis constant. Sequitur, vt doceamus an putredo sit corruptio secundum vel præter naturam: nam in hoc dissensio non parua est. Et enim Galenus putredinem omnem tradit fieri à calore præter naturam, & propterea à corpore esse detrahenda, quę putrescunt, tamquam à natura nostra aliena. Arist. vero cogitur fateri putredinem esse secundum naturam: siquidē omnia quæ natura constant, & genita sunt, sponte & à seipsis corrumpuntur per putredinem, atque hæc simplici, & naturali generationi eo authore opponitur: siquidem naturali generationi, naturalis corruptio, & non præter naturam aduersatur. Præterea si mortem

An putredo sit corruptio secundũ vel præter natura.

naturalem in viuentibus in libro de longitudine & breuitate vitæ ait esse, quæ ab intrinseco principio fit, oportet profecto putredinem, quæ est naturalis corruptio rerum, prout constant ex elementis, fieri ab interno principio, & propterea secundum naturam esse. Item si generatio naturalis fit ab interno principio, necesse est vtique illius oppositum ab eodem etiam principio incipere & fieri. Contrarium vero fateatur oportet Arist. cum in libro quarto Meteorologicorum scribit putredinem fieri à calore aeris ambientis. Cuius opinionem etiam confirmant interpretes omnes, cum aiunt putredinem fieri ab alieno, & externo calore. Quod si ita est, sibi euidenter repugnat Aristoteles, quicquid alij dicant. Nam nisi statuamus illa fieri naturaliter, & secundum naturam, quæ ab ipsa natura, & principio interno fiunt, tamquàm à præcipuo, & proximo mouente, vniuersa Philosophia corruit. Nec Aristoteli quidem defendere possunt Buccaferreus, & alij expositores illius libri, qui ideo putredinem secundum naturam esse interpretantur, quia cum calore ambientis etiam concurrit calor naturalis & internus rei putrescentis, qui augetur à calore ambientis. Nam sic fatentur illi mixtam esse corruptionem, ex eo quod est, secundum naturam, & prętet naturam, si duæ coniunguntur causæ, interna & externa: atque necesse est ex hac opinione, vt putredo sit magis præter, quam secundum naturam, si internus calor solum concurrit ad eam faciendam: præcipuum vero agens à quo motus principium, sumitur à calore ambientis. Deinde in aere frigidissimo caro, & aliæ animalium mortuorum partes tandem putrescunt à solo interno rei putrescentis calore: quid enim aer frigidissimus in eo opere calefacere potest. Præterea cum vrgetur Buccaferreus aliò argumento, dicit putredinem non fieri ab eo calore, à quo fit generatio. Hanc enim fieri à naturali, illam verò à calore extraneo. At Aristot. non vult. putredinem partim esse violentiam, partim naturalem: sic enim oporteret generationem simplicem, cui illa opponitur, esse partim naturalem partim violentam: id enim oppositorum, & contrariorum ratio exigit. Postremo aqua ex fontibus, & puteis frigidissimis sumpta putrescit, non concurrente vtique illius calore,

qui profecto vel nullus est, aut ita exiguus, vt nullam vel minimam illi vim in putredine tribuere possimus. Nec Aristotelem etiam vindicare possunt ab errore, qui aiunt solem, & hominem generare hominem: quæ tamen externa sunt, & secundum naturam generant: nam illi ignorant aliam esse rationem causarum vniuersalium, & æquiuocarum: aliam vero causarum particularium, & vniuocarũ. Vniuersales enim causæ externæ esse possunt, immo sunt omnes, & pro diuersa materia quæ patitur, diuersos pariunt effectus: nec respectu illarum causarum spectamus, an illud sit secundum, vel præter naturam. Proxima vero agentia naturalia interna esse oportet: si modo natura est, quæ agit. Maneat ergo hoc inuiolabile præceptum, illa naturaliter gigni, & corrumpi, quæ à natura sua, & interno principio patiuntur. Ex quo sequitur Aristoteles sua principia non seruasse, cum naturalem coruptionem quærit à causis extrinsecis, relictis intrinsecis, cum modum ostendere non posset, quo putrefactio fit ab interno calore, nihil conferente externo (id quod nos postea docebimus) & tunc putredo erit secundum naturam. Quando vero non à propriis principiis, sed ab externis, & violentis causis putredo oritur, tunc illa prorsus est pręter naturam: cuiusmodi est putredo aquæ, quæ totam putredinis causam accipit ab aeris caliditate aquæ indita à circunstante aere, nihil adiuuante calore ipsius aquæ, qui nullus vt dixi est, vel nullius ferme momenti: Ita vt tantus effectus, quantus est, putredo & corruptio, illi tribui non debeat, si modo effectuum magnitudo magnitudini causarum respondere debet. Alia vero putrescunt partim secundum naturam: partim præter naturam, quæ scilicet tum ab externo tum ab interno calore mutuo se adiuuantibus putredinem patiuntur: quo modo cadauera in aere calido exposita per putredinem dissoluuntur, agente interno & externo calore. Vnde quæ ita putrescunt, breuissimo temporis spatio corrumpuntur, alia vero longiore. Hoc enim merito contingit ex actione vnius, vel duarum causarum. Quoniam vero Galenus appellat præter naturã illa esse, quæ mediocritatem conseruandæ naturæ conuenientem excedunt, rectè quoque putredinem omnem præ-

Aristotelem non seruare sua prĩcipia.

Putredo quando sit secundum naturam.

Quãdo præter naturã.

Quãdo partim secundũ partim præter naturæ.

ter naturam esse statuit. Est enim præter naturam viuentis, & earum rerum, quæ in viuentibus sunt, quod maximè, & solum quærunt medici. Ergo putredo aliquando secundum, aliquando præter naturam, aliquando ex his mixta corruptio. Nunc illud sequitur explicandum cuius rei putredo sit corruptio: nam & in hoc etiam non leuis est dubitatio, à nemine (vt arbitror) hactenus post Aristotelem intellecta vel memoriæ prodita. Ait autem Arist. esse corruptionem caloris naturalis, qui est in humido: quod suis principiis, & multis aliis repugnare videtur. Nam si ille in libro quarto Meteorologicorum ponit hoc principium, generationes, & corruptiones à calore, & frigore fieri, non potest corruptio esse ipsius caloris: siquidem nequit idem esse, quod corrumpit, & corrumpitur. Præterea si pollicetur se velle tractare actiones caloris, & frigoris: passiones verò humidi & sicci, quo pacto dicere potest calorem corrumpi: quod quidem est pati, vt ille eodem loco aperte testatur. Adde quòd si putredo caloris esset vitium, non esset corruptio eo authore, sed alte ratio: alioqui falso reprehẽderet in libris de generatione & corruptione antiquiores philosophos, qui mutationes qualitatũ generatiões, & corruptiones vocabãt. Preterea corruptio est compositi non qualitatis, aut rei simplicis. Amplius, vt generatio fit, quãdo humidũ, & siccum vi caloris, aut frigoris simul vniuntur: ita corruptio debet fieri quando humidum à sicco separantur, calor verò quomodo separari potest, aut quæ sunt in eo, quę diuisionem & segrationem pati valeant. Respondent Buccaferreus, & mei aduersari per calorem intelligi natiuum calidum, quod substantiam calidam, & humidam significat. Illam enim esse spiritum, qui est in animalibus, & gignitur ex puriore parte sanguinis, & in plantis ex puriore parte alimenti: sed illi malè sentiunt. Primum quòd Aristoteles non de calido, sed de calore loquatur siue de ipsa caliditate, vt illius verba significant. Nam calidum duo quidem significare potest, Galeno etiam teste, caliditatem scilicet ipsam, & calidum corpus: rectè enim vtrumque calidum dicitur: caliditas verò ipsa solum significat qualitatem, vt albedo solam significat albedinem, nec vnquam sumitur pro corpore albo. Cum igitur Aristot. di-

Putredinem cur semper præter naturam dicat esse Gal.

Putredo cuius rei sit corruptio disputatio.

Aristot. notatur.

Caloris nomine quid intelligendũ in quo Buccaferreus reprehenditur

cat putredinẽ esse corruptionẽ θερμότητος id est, caliditatis, non possumus eo nomine intelligere corpus, & substantiam calidam. Quòd si in ipsa tractatione de putredine etiam vtitur calidi appellatione, non potest profectò aliud intelligere nomine calidi, quàm caliditatem: si modo caliditas ipsa in definitione posita est, nec iustum est, in eadẽ tractatione diuerso modo hæc sumere. Qua distinctione non intellecta frustra quærunt medici an iuuenes plus habeant calidi innati, quàm pueri: non enim de calido ipso est quęstio, cũ certissimum sit pueros plus habere calidæ substantię insitæ à principiis, quàm iuuenes: sed de calore ipso dubitatio est, an scilicet plures gradus caloris iuuenes habeant quàm pueri. Præterea si per calorem intelligeret calidum innatum, nugaretur. Aristototeles, cum putredinem asserit esse corruptionẽ caloris, qui est, insitus humido. Si enim calidum innatum substantia calida est, & humida, nomineque caloris hãc intelligimus, temere post calorem adderet humidũ, vt potè, quod calidi nomine iam esset comprehensum. Adde quod si nomine caloris substantiam calidam intelligeremus oporteret pariter frigoris nomine frigidum innatum, & innatam substantiam frigidam intelligere. Nam vt caloris, sic & proprij frigoris affectionem putredinem scibit esse Aristoteles. Quinetiam refellit hanc opinionem putrefactio aquæ, quæ nullum insitum habet à natura calorem. Amplius cadauera & plantæ mortuę quæ putrescũt, quomodo pati possent putredinem? Nam in cadauere nõ est amplius spiritus ille, qui in viuentibus ex parte puriore sanguinis gignitur: nec in plantis iã mortuis, ex puriore alimenti parte, (vt illi volunt) amplius procreatur. Absurdum etiam esset mixta, quorum illi putrefactionem dicunt esse passionem, existimare corrupta & putrida, quod in illis solum spiritus quidã corrumpatur. Et multo quidem absurdior apparet in aliis quæ putrescunt ratio, vt in aqua, aere, metallis, quę nullum huiusmodi spiritum habere possunt. Et quomodo etiam in viuentibus putrefactio esse potest ipsius spiritus. Nam (vt inquit Aristoteles) quæ putrescunt prius humida fiunt, deinde sicca, & tandem cinis. An ipse spiritus in sui corruptione hæc pati potest: Et si solus hæc patitur, manebunt ergo aliarũ

rerum ex quibus generatio est facta mixti, vnita & integra, vt quę nullam putredinem senserint. Postremo cum Arist. generationis, corruptionis, & agendi omnem vim tribuat calori & frigori, non tribuit spiritui, sed omni agenti, habenti calorem & frigus: & re vera actiones cõueniunt rebus non per se, sed propter calorem & frigus, quod habet, tamquàm precipua actionum instrumenta. Nam agentia aliam vim habent agendi per suam formã, sed de illa Arist. in lib. præcitato non agit: quippe cũ nõ quærat viuentium generationẽ, sed simplicem: quæ nihil aliud est, quàm generatio proximè materiæ, ex varia admixtione, humidi, & sicci, agente vel calido vel frigido. Desinant ergo illi per calorem intelligere spiritũ aliquẽ, aut calidam sũbstãtiam in definitione putredinis. Quod verò non possit re vera dici putredo esse corruptio caloris, ex hoc patet, quòd nemo rectè dicet calorem putrefieri, aut putrefactum esse. Facit enim ille putredinẽ (vt postea ostẽdemus) nõ autem putrescit. Quòd si putrescit, primò fiet humidus, deinde siccus, tandemque in cinerem & puluerem redigetur, & calor ipse erit mixtum: quare mixtũ non generabit. Atque ex prædictis multa alia absurda sequuntur. Nec etiam ad id facit, quod illi dicunt, putredinem esse substantiæ corruptionem, etiam si sit caloris corruptio: quippe cum calor in mixto forma fit. Sed nostri ęmuli, qui hæc dicunt, non possunt se tueri, cũ scribunt, calorem, qui corrumpitur in humido, esse subiectũ putredinis: nõ ergo erit forma, quæ corrumpitur. Deinde corruptio nõ est formæ, sed compositi, si modo quod genitum est, corrũpitur, & illud est compositũ: fit autẽ generatio cum forma accedit materiæ: at ipsa forma nõ est quæ gignitur, sed compositum, quod ex forma, & materia resultat. Vt ergo calor non dicitur gigni, cum res ex elementis fit: sic absurdũ est, dicere eundem corrumpi, cum misti fit corruptio. Quapropter melius Gal. 11. methe. cap. 10. definit putredinẽ esse mutationẽ totius substantiæ putrescentis corporis ad corruptelam, à calore extraneo. Verum Galenus rectè quidem in hoc sentit, quòd substantiæ dicat putredinem esse corruptionem. Sed quod addit totius substanriæ, non rectè: neque enim tota ipsa substantia rei nec singula, quæ in ipsa sunt,

Putredinem non esse caloris corruptionem vt Arist. scribit.

putrescunt, & per putredinem corrumpuntur: sed illa solum, quæ materiam præbent: idem enim est materia & substantia hoc loco. Nam frigus, quod est in mixto, nec etiam calor, nec siccum, nec humidum (vt aliquid maius dicam) dicuntur re vera putrescere: sed quod ex humido, & sicco est factum compositum agente calore aut frigore. Nam sicut generatio non est caloris, aut frigoris, aut humidi, aut sicci generatio: sed totius compositi, quod corpus, & materiam sumit ex humido, & sicco, & ex illorum vnione componitur: ita corruptio debet esse ipsius vnionis, & eorum, quæ sunt vnita separatio: quare putrefactio nihil aliud est, quàm separatio humidi à sicco, agẽte insito calore rei putrescẽti, siue à natura, siue ab extrinseco, vt postea docebimus, inditus ille sit. Vnde apparent, & rectè dicũtur, quæ putrescũt, primò fieri humida, deinde fieri sicca, & in cinerem resolui. Nam humor, qui exactè cum sicco erat commixtus à proprio, & moderato calore: iam ab insito quidem, sed aucto separatur, & extra educitur, euaporátq; cum calore: ac separato penitus humido, siccũ, id est, terrena portio sola relinquitur. Est ergo primò, & per se corruptio, & separatio humidi à sicco, quia ista sola erant vnita, & materiam, & corpus dabant composito: calor verò, & frigus non sunt illa, quæ cum aliis vniuntur, sed quæ vnionem faciunt, vt Aristoteles initio quarti libri metheorum aperte scribit, ex humido inquàm, & sicco corpora constare, non autem ex calido, & frigido: quod etiam in libro de respiratione his verbis confirmat: humidum, & siccum materiam corporibus suggerunt omnibus. Et si interim omnia dicuntur vnita, & inter se temperata, quando de compositione viuentis agimus, in qua hæc sunt omnia tamquam materia, & alia est propria viuentis forma, nempe anima, quæ agentis vim habet. Propterea rectè Aristoteles scribit putredinem in his proprie dici, quę ex parte intereunt, cum à natura discesserint. Quam sententiam Aristot. expositores antiquiores non interpretantur: recentiores verò nostri philosophi dicunt illa ex parte interire, quæ non omnino intereunt, sed à natura sua recedunt, atque alterantur, possuntque etiam interdum ad illam reduci: sed illi aberrant. Nam si per putredinem calor & humor pœnitus

Putredinem non esse corruptionem primo totius compositi, sed cõpositi ex humido & sicco.

Putrefactio quid reuerà sit.

Ex parte interire quid.

euanescunt, & finis solus absoluta putredine relinquitur, & putredo est corruptio, quomodo putrida verè possunt redire ad suam naturam. Præterea quod dicit Aristoteles alia omnia igne excepto putrescere, quia ignis sunt materia, eam interpretationem eludit. Nec etiam recipi potest alia eorum interpretatio, quòd scilicet illa dicantur ex parte interire, quæ non intereunt tota. Nam putredo partes & totum inuadit, & ea quæ attingit, vitiat, corrumpítque: ridiculum autem est dicere partes illas putrescere, quas putredo non attingit. Aliam nescio quam interpretationem adferunt, quod scilicet illa dicantur ex parte corrumpi, quæ non naturaliter corrumpuntur. At Aristoteles dicit putredinem esse naturalem corruptionem eorum, quæ violenter non corrumpuntur. Ego dico Aristotelem rectè sentire. Nam quæ putrescunt, non primò, nec per se secundum se tota corrumpuntur, sed solum secundum materiam. Nam in putredine humidum à sicco separatur, & ob istam separationem compositum corrumpitur primò & per se. Nam ad humidi separationem factam à calore, sequitur postea humoris consumptio, & caloris euanescentia. Ad id pertinet, quod scribit omnia excepto igne putrescere, quia omnia sunt materia ipsius ignis: ignis verò ipse materiam non habet, quæ possit putrescere: humorem enim in se non admittit, quæ est pars præcipua materiæ putredinis. Illa igitur dicuntur putrescere, quæ ex parte, id est secundum suam materiam, quæ est pars compositi primò corrumpuntur, & illa dicuntur recedere à sua natura, quæ vel ob materiæ vitium, quæ natura quoque est, intereunt. Nam ob humidi à sicco separationem, calor qui est veluti forma rerum constantium ex solis elementis, cogitur abire: vel intelligendum est illa ex parte interire, cum separata fuerint à natura, id est, quando fit separatio humidi à sicco: tunc enim illorum natura & materia separatur, & ob eam separationem fit corruptio & putredo. Hanc si retinemus opinionem, tuemur quod Arist. rectè dicit, fieri generationem ex humido & sicco agente calore & frigore, & actiones tribuendas esse calori & frigori: passiones verò humido & sicco & his, quę fiũt ex hu-

mido & ſicco. Igitur generare & corrũpere ſunt officia caloris, & frigoris, generari & corrumpi humidi & ſicci, vel illius potius quod ex humido & ſicco patitur generationem & corruptionem. Nam cum illa rectè vniuntur (vt diximus) generatio fit: cum vero ſeparantur, fit corruptio. At verò ſi putredo propriè eſt corruptio vnionis & compoſiti ex humido & ſicco, cur Ariſtotel. dixit caloris inſiti eam eſſe corruptionem. An id fecit quòd putaret calorem ipſum putreſcere, cuius ſcilicet putredo eſſet paſſio, minimè profectò: ſciebat enim corruptionem omnem eſſe cum ſeparatione, & cõuenire his, quæ vniri poſſunt, & ſeparari, quæ calori ipſi non conueniunt. Sed in definitione putredinis comprehendere voluit, vtrumque, ſcilicet id quod corrumpit, & illud quod reuera corrumpitur. Corrumpit enim calor violentius agendo in humidum, & ſic illud ſeparando à ſicco. Et quoniam calor qui corruptionem facit, non eſt moderatus, nec obtinet ſuam debitam qualitatem, ſicut erat cùm generabat, & coniungebat humidum cum ſicco, ideo exprimere voluit naturam putrefacientis caloris, & appellat illum corruptum, quaſi dicat vitiatum, non purum & mediocrem. Sed infectum à fuliginoſis excrementis à re ipſa eleuatis, vt poſtea oſtendemus: non quòd reuera, & propriè loquendo de corruptione, calor ipſe ſit corruptus. Nam (vt diximus) calor non ſeparatur, cum non ſit vnitus & compoſitus, nec perit in putredine, vt his accidit, quæ verè corrumpuntur, ſed augetur. Eſt ergo talis ſententia Ariſt. putredo eſt corruptio ſubſtãtiæ & compoſiti ex humido & ſicco, facta à calore vitiato, agente poſtea in humidum, & agendo, ſeparãdo ipſum à ſiccitate. Sed iſta poſtea melius patebunt, cum modum quo fit putredo, oſtendemus: ex quibus quidẽ patet, qualis ſit affectio caloris in putredine. Illud vero maiorem difficultatem habet, quod ſcribit Ariſt. putredinem eſſe communem affectionẽ frigiditatis proprię & caliditatis alienæ, & vtramque eſſe cauſam putredinis. Nam ſi dixit antea putredinem eſſe corruptionẽ proprij caloris, quomodo poteſt eſſe alienę caliditatis affectio. Deinde nulla ratione comprehendi poteſt, putredinem eſſe affectionem frigiditatis propriæ, quæ ſcilicet eſt in re ex elemẽtis indita in compoſitione rei. Nã ſi per

Calorẽ corrũpi in putredine quomodo intelligere poßit Ariſt.

An putredo ſit affectio interne frigiditatis.

frigiditatem intelligit caloris debilitatem vt videtur Arist. significare, error est. Nam debilis calor non est frigus vt senes calidi sunt etsi exiguus est in illis calor, si ad iuuenes, vel temperatos fiat collatio. Deinde interim cum fit putredo, nulla debilitas in calore apparet, sed vehemẽtia omnis: propterea Bucaferreus hanc interpretationem reiicit. Nec etiam intelligit frigiditatem extrinsecã, quia illa non facit putredinem nisi per accidens, & illius non potest esse passio putredo, cum sit separata à re quæ putrescit. Bucaferreus dicit propriç frigiditatis affectionem ideo esse putredinem, quia cum calor innatus incipit diminui, frigiditas existens in membro & in humido, incipit agere in calorem innatum, & ipsum corrumpit, & sic fit putredo corrumpendo calorem innatum: cuius quidem opinio est falsa. Nam quo signo videmus frigiditatem vnquam vincere calorem, cum putredo fit. Ibi enim semper est calor vehemens, donec cinis penitus sit separatus ab humido, & tunc iam est absoluta putredo. Deinde Arist. in definitione ponit fieri putredinem corrupto calore interno ab externo, & non à frigiditate interna. Præterea non esset passio ipsius frigiditatis si frigiditas non est quæ afficitur, sed afficit & corrumpit calorem. Nostri philosophi dicunt, ideo esse putredinem affectionem frigidi, quoniam caloris interitu cõsequitur frigus, sed illi debebant videre, res non amplius putrescere, cum calor periit, & cùm alio loco dicunt frigus per accidens conferre ad corruptionem compositi, quomodo illius passio potest esse putredo. Nec docere quidem possunt, quomodo per accidens cõferat ad putredinem propria rei frigiditas. Confert autem in viuentibus & non in aliis, quòd debilitato calore plurima aceruentur excrementa: quç ex qualibet occasione obstructiones pariunt, & ipsa etiam prohibita trãspiratione putrescunt. Verùm vt liberè dicam quod sentio Aristot. Ille locus, vel corruptus est, vel falsus: nam vt animus concipere non potest, quomodo putredo possit esse affectio frigiditatis insitæ rei: ita falsitatem ostendit huius sententiæ Arist. ipse in tota tractatione de putredine, in qua semper prosequitur affectiones caloris interni à calore ambiẽte, nulla vnquam propriæ frigiditatis facta mentione. Si enim frigi-

ditas hæc illam vim haberet, quæ à frigido sunt facta, vt metalla, lapides, & quæ sunt concreta & aqua ipsa pura, in qua propria frigiditas dominatur, & alia multa frigefacta à natura, vel externis causis facilius putrescerent aliis, quæ plus habent caloris interni, aut externi: quod experiētiæ repugnat. Ego certè in ea sententia Arist. quiescere non possum, quicquid alij dicant: nisi forte dicamus, illum de putredine materiæ corporum viuentium vt postea ostendemus potissimum agere: illa autem primo moriuntur, & ita calore influente destituuntur: ex quo frigidiora redduntur, & tunc putredo cadauera inuadit, quæ antea fieri non poterat, dum influens calor simul aderat. Sed hæc postea melius patebunt. Nunc verò quis sit calor qui putredinem facit, & qualis, docere aggredior. Scribit autem Aristot. putredinem fieri ab alieno calore corrumpente internum, & proprium, qui est in re. Appellat autem alienum calorem, eum qui est in ambiente: sed quid ambientis nomine intelligendum sit, nostri æmuli, & recētiores nostri philosophi non intelligunt, & in eo quod dicunt, Aristot. euidentissimè repugnant. Nam ambientis appellatione intelligi interpretātur non solùm aerem ambientem, & aquam, sed etiam vapores consurgentes ex febricitantium corpore, qui febrem putridam excitant, & portiunculas partium internas, & externas, quæ alias in putredinem trahunt per contagionem, sub hoc nomine comprehendunt: quoniam enim (inquiunt) vapores illi fuliginosi retenti in corpore, caloremque natiuum augent, non sunt proprij humori, sed tamquam res externa, ambientis, & externi calidi vim habent. Sed dicant illi quæso, si proprius non est huiusmodi vapor humori & calori interno, quo pacto potest author esse naturalis corruptionis? Nam vt illa quæ propria non sunt rebus generandis, non possunt facere naturalē generationē: ita quæ propria non sunt, rebus corrumpendis, vtique non efficient corruptionem secundum naturam, sed illam violentam, & præter naturam. Prætere a ambientis ratio non consistit in eò, quòd aliquid non sit proprium. Est enim febris, & morbus omnis non proprius animanti: an propterea hæc nos ambientia dici possunt. Quid verò absurdius est, quàm internam pomi, aut pyri, aut ca-

De calore qui putredinem facit.

Ambientis caloris nomine quid intelligēdum.

ſtaneæ, aut alterius rei partem, quę primò putreſcit, & vicinas in putredinem trahit, ambientem has vocare. Ambit enim quod alia continet, & exterius eſt, non quod cõtinetur. Mirum etiam eſt, ſi veſtes, & lintea, quæ nos ambiunt, & cutem, dicamus ambientis nomine venire, & nos putrefacere, ita enim in putredine eſſemus perpetua, vt qui nobiſcum illius cauſas perpetuò circumferamus. Sed videant illi, an Ariſtot. huius ſuæ elegantis ſanè interpretationis authorem habeant. Scribit ille. In frigore minus quàm in ęſtu, & concreta minus quàm liquefacta, & feruentia, & multa, quàm ſua contraria putreſcere difficilius. At ſi vapores retentos intelligeret nomine ambientis, contrarium vtique accideret: quippe cum difficilius illi exire poſſint à multa & craſſa ſubſtantia quàm pauca & tenui: & à corporibus concretis, & in aere frigido, quàm à non concretis rebus, & in aere calido: feruescentiáque plures in ſe gignunt & continent vapores quã illa quæ non feruent. Quid verò eo eſt clarius quod ſcribit Ariſtot. ideo per hiemem res minus putreſcere, quàm per æſtatem, quoniam inquit, calor in ambiente aere & aqua exiguus eſt. Quo loco, & in aliis omnibus ſequentibus, ambientis nomine nihil aliud intelligit, quàm aerem ipſum, & aquam ipſam ignem enim intelligere non poteſt, quoniam ille comburit, nec ſinit res putreſcere. Adde quòd ex prohibita tranſpiratione non accenditur calor, qui ætatis curſu conſumit humorem, & naturalem, (vt illi volunt) interitum efficiat, ſed calorem excitat violentum, & præter naturam: qui exiguo temporis ſpatio humorem depaſcitur, & interitum præter naturam comittit. Cæterùm cum illi naturalem interitum dicant fieri per putredinem in animantibus & plantis, & hanc fieri vel ab aeris caliditate, vel ab obſtructionibus, & fuliginoſis excrementis non libere exhalantibus, nec pręter has cauſas, alias nouerint occaſiones noſtræ corruptionis, fiet vtique, vt qui in aere temperato & regionibus ſub æquinoctiali poſitis, aut tempore veris in noſtra regionę degunt & temperatè viuunt, ita vt nulla obſtructio fieri poſſit, numquã mori poſſint. Sed hos omittamus, qui nihil in hac tractatione nouerũt, quod ſit rectũ, & ad ipſum Ariſtotelem accedamus, qui horum omnium errorum il-

Aristotelem damnat tanquam authorem multorum errorum in hac tractatione.

lis fuit causa. Cum enim posuisset putredinem esse naturalem corruptionem eorum, quæ simplicem habent generationem, & quòd generationem facerent calor, & frigus, cum humidum & siccum, temperare, obtinere, & regere possunt. Corruptionem verò tunc efficerent, cum apta non sunt amplius regere eam materiam, debebat profectò ex solis illis qualitatibus efficientibus, & ex sola illa materia, simplicem eam generationem & corruptionem elicere, nec efficiẽtem causam sumere ab aere & aqua, vel alia quacunque re ambiente & extrinseca, vel (vt illi sui interpretes volunt) etiam ab intrinsecis, quæ ex violentis & morbosis causis nascuntur. Hæc enim accelerare & tardare quidem possunt naturalem corruptionem, sed pœnitus impedire nequeunt: quoniam insita nobis sunt principia agentia & patientia, ex quibus quod secundum naturam est, necessario sequi oportet, nullo alio agente, vel patiente. Ergo hac sola ratione conuincimus Aristotelem non debuisse putredinis & corruptionis naturalis causam quęrere ab aere ambiente, qualiscumque ille sit. Quòd si non expressisset aeris caliditatem, quæ putredinem facere debet, tolerabilior esset error: sic enim multa euitarentur incommoda. Nam cùm cadauera animalium & plantarum putrescant tandem etiam in aere frigidissimo, vt in alpibus occupatis à continuis niuibus, & in puteis profundissimis, vbi aqua quantum esse potest frigidissima est, si à quocumque ambiente dixisset fieri putredinem, causa huius putredinis pateret, nempe ex ambientis frigiditate. At cùm solam caliditatem ambientis, huius corruptionis causam posuerit, dicant quæso ipsius interpretes, qua ratione in aere & aqua frigidissimis putredo fiat. Non enim (vt arbitror) negabunt carnes animalium immissas puteis, aut aeri frigidissimo expositas, putrescere posse: aut si nondum nouerunt, si experientiam consulent, facilè hoc discent. Fortè illi dicent, vt certè vnus dicit ex nostris Philosophis Aristotelis librorum Meteorolog. interpres, in aere frigido etiam fieri posse animalium interitum secũdum naturam, quòd perpetuò frigidus non sit aer vbi habitamus, nec cùm frigus viget adeò vehemens sit, vt trahendi vim aliquam non habeat: vbi autem aer frigidus admodum est, omnia

nia frigoris vehementia interire violenter, itaque fieri, vt cœli temperies dominetur, vbi animantes naturaliter intereunt: sic enim temporis processu calorem naturalem ambientis calore absumi. Verum qui ita sentiunt magnos committunt errores: primùm quòd corruptionem quæ tanta res est, tribuant exiguo calori in regionibus & locis frigidissimis: vbi fortè aliquando & vix ille sentitur, aut certè sine aliqua molestia. Deinde quod illi ad viuentium corruptionem trahunt, quæ ad putredinis causas pertinent. Dicant illi an carnes animalium non putrescant, si per quatuor, aut quinque menses exponantur in alpibus durante hieme, vbi illic omnia rigent, præsertim si in vmbra illæ reponantur: aut si adhuc in aere aliquem mentiantur calorem, frustula illarum carnium, integraque ipsa cadauera demittant in profundissimos puteos, qualis & quantus quæso illic erit calor, qui putredinem committere, id est, separare eleméta à se inuicem, & humidum euocare, & tandem solam cinerem relinquere valeat. Quòd vero aiunt violentum animalium fieri interitum in regionib⁹ admodum frigidis, ex hoc facile refello, quòd in extremis Germaniæ, Scythiæq; partibus, senes multi & illi quidem robustissimi inueniantur: quod satis ostendit, illorum senectutem & corruptionem naturalem nõ fieri à caliditate aeris, sed ab internis suis principiis, quæ cogunt omnia viuentia in omnib⁹ locis senescere, tandemque interire: & si pro diuersitate locorum hęc citius, aut tardius veniunt, omnes tamen naturaliter pereunt, cùm ad suam extremã senectutem peruenerint. Postremo si ad naturalem corruptionem viuentium requiritur calor aeris, & sufficit ille, qui aliquando forte ex sole excitatur, hoc saltem sequetur, quòd viuentia non senescant, nec ad corruptionem properent, cum latet sol, & frigus viget. Hæc ergo satis (vt arbitror) ostendunt putredinis causas non esse sumendas à rebus nos ambientibus calidis, aut frigidis, aut alia quacunque qualitate affectis, sed ab internis nostris principiis, & natura ipsa, quæ sola esse debet causa eius, quod est naturale, siue generatio, siue corruptio, aut aliud quidpiam sit. Nam vt experientia & ratio docent, nihil firmum & stabile ex ambiente sumi potest, ad quod omnes putredines refe-

Aristotelem nō posse docere quomodo à calore ambientis fiat corruptio interni & putredo.

rantur : hoc etiam huius erroris maximum est indicium, quod Aristoteles modum docere non possit, quo suum illud ambiens, putredinem committat. Dicit enim ambientem calorem, natiuum corrumpere qui est in humido: sed quomodo fiat ista corruptio caloris innati, & quid ipsum calidum innatum faciat in humido, non exprimit: nec potest hanc tractationem omnibus putrescentibus accomodare. Dubium enim est, an intelligere velit omne calidum innatum quod est in rebus: quod si ita est, fiet ergo putredo in viuentibus, & in animalibus corrupto influente calore à corde. At ille est vnionis animæ cum corpore & proinde vitæ author, & mortis, non putredinis, quę solum pertinet ad corruptionem materiæ ipsius animalis (vti superius diximus.) Deinde non explicat an corruptionis insiti caloris nomine intelligere velit ipsius incrementum, vel diminutionem, aut vitiatem, & infectam ipsius qualitatem. Pręterea aqua & terra, quæ naturalem non habent calorem, sed extrinsecus sumptum ab aere & igne, putrescere non possent: si modo (vt ille inquit) necessarium est in omni putredine natiuum calorem adesse in re, quæ putrescit. Et quomodo quæso ex corruptione sui caloris ita putrescere posset, vt extrinsecus & primò humida, intrinsecus verò, & tandem postea sicca euadat. Quis enim vnquam vidit in putrescente aqua hæc fieri? Communis ergo non est diffinitio putredinis, si aquę & aeris putredo, qui etiam has humiditates & siccitates non patitur, in ea nō est cōprehensa. Putrescunt etiam metalla tandem, sed qualem quæso videmus proprij in illis caloris corruptionem ex aëris calliditate. Nam si aliqua ex illis putrescunt, in cauernis & ruinis domorum putrida reperiuntur, quò vix vnquam penetrat ambientis calor: integra verò illa seruantur, si soli exponantur. Quod etiam contingit linteis & pannis, quæ in vmbra conclusa situm, fœtorem & putredinem concipiunt: aeri verò calidiori exposita, ab huiusmodi malis vindicantur. Hæc ergo de modo quo fit putredo ex Aristotelis sententia dicta sint: quæ vera esse illius interpretes ex eo vel solo facile confirmant, quòd omnes inter se discrepent, & quæ singuli adferunt de modo quo fit putredo, agnoscātur nec rationi, nec experiētię cōsona

esse. Ait enim Buccaferreus in vno loco suarum lectionum, fieri putredinem, cum corpora mutantur ad calidũ, vel frigidum, vel humidum, verum per accidens: per se autem cum mutantur ad calidum: nam inquit cùm mutantur ad frigidum, diminuitur calor, qui postea facile alterari potest, & alteratus agere in humidum. Cum verò fit mutatio ad humidum, ab ipso suffocatur calor, & ita ignitur, humidũque postea dissoluit. Alio in loco inquit fit putredo, aucto calore innato ab ambiente, & ille auctus agit in proprium humidum, ipsumque consumit, & ista auctio caloris est putredo, non humidi consumptio. Alio verò loco scribit putredinem fieri euanescente calore mixti. Alibi hæc etiam scribit, cum mixtum corrũpitur, proprium calorem à calore extrinseco deficere, & eo deficiente augeri innatam frigiditatẽ: & propterea etiam illam esse causam putredinis, quia defectus inquit proprij caloris causa est putredinis. In alio verò loco scribit calorem internum auctum ab ambiente, humidũ reuocare ad superficiem, & cũ illo exhalare: & propterea in rebus putrescentibus partes exteriores primũ humectari, postea verò fieri exiccationem, deinde putredinẽ & corruptionem. Ac recte quoque dictũ esse ab Aristo. omnia pręter ignem putrescere posse, quoniam alia omnia deficere possunt à proprio & innato calore: ignis verò calor & si remitti potest à frigiditate terræ & aquæ, tamen non potest putrescere, quia parum potest remitti illius calor manente igni sub sua forma: putredo autem est maximus recessus à proprio calore. Ex quib' quidẽ patet ex illius opinione putredinẽ fieri euanescẽte calore mixti, & aucto ab ambiente, eodemque deficiente, & aucta innata frigiditate, & eodem diminuto & remisso, manente tamen sub sua forma, tum ob caloris suffocationẽ. Nostri verò æmuli, ne dicam nebulones putredinem fieri aiunt, cùm externus calor interiorem auget, materiamque ipsius consumit, nempe humidum, quo consumpto calor internus suo destitutus pabulo expirare cogitur, & tunc res viuentes (vt illi aiunt) intereunt, ac putrescunt. Recentiores verò Aristo. interpretes aiunt corruptionem fieri, cùm humor a siccitate disiunctus, per se fluit, qui tandem exiccatus, ipsam per se materiam aridam & siccam

Buccaferrei opinio de modo quo fit putredo, quæ improbatur.

relinquit: putredinis enim rationem & causam maxime positam esse in siccitate: quandoquidem putredine aut carie affectum nihil plane dicitur, quod humore omni ad extremas partes educto ac exiccato, siccum non manserit, vt senectus & ariditas ostendunt: fieri autem huiusmodi humoris eductionem & exsiccationem ab ambiente, quod suo calore internum calorem terminantem materiam dissoluit: non quod ambientis calor internum augeat, & ita postea humorem consumat. Nam imbecillus (inquiunt illi) adeo est senũ calor, vt concoquere non valeat, vnde pituita plurimum abundant senes, humorque in illis non deficit. Hi sunt modi quibus fit putredo ex aliorum sententia. Contra quos omnes communi hoc argumento vtor, quod illi ab Arist. dissentiant. Ait enim Aristot. corruptionem ac putredinem fieri, cùm passiuæ qualitates actiuis dominantur, id est cùm materia vincit agentia: illi autem docent putredinem fieri, quando agentia ab aliis agentibus afficiuntur, & etiam ipsa materia sui abolitionem ab agentibus patitur: nam dicunt putredinem fieri, cùm externus ambiens calor internum auget, vel debilitat, vel euocat, vel minuit, & humorem internum dissoluit, vel consumit, vel per superficiem trahit: his enim omnibus modis dicunt illi putredinem fieri: quæ omnia ostendunt calorem internum nihil pati ab humido, quod materia est compositi, sed ipsum calorem à calore ambientis affici, & hos calores humorem non solum habere in sua potestate, & regere, sed prorsus vincere & destruere: hocque solo argumento puto illorum opinionem & interpretationem pœnitus esse sublatam. Nam auulso fundamento, reliqua consistere nequeunt. Cęterum quomodo dicere possunt tunc putredinem fieri, quando internus calor periit, & expirat, & diminutus est. Videmus enim omnia quæ putrescunt, quandiu putredo durat, vehementissimum intus & in superficie habere calorem: quod febres putridæ & abscessus, & gangrena affectæ partes ostẽdunt, fimusque putrescens. Vnde Galenus ex stercore columbino putrescente testatur se vidisse ignem accensum: nulla ergo est in calore debilitatio nulla consumptio, sed omne incremẽtum caloris dum fit putredo. Nec humor quidem ipse deest tunc, cùm incipit,

Confutatio omniũ prædictorum ex principiis Arist.

crescit, & viget putredo: quippe cùm nequeat vehemens in rebus esse calor, nisi etiã adsit humoris magna copia. Cùm verò humor ipse deficit, & calor & putredo quoque minuuntur: atque absoluta putredine, nihil amplius superest humoris, vel caloris, sed solus cinis relinquitur: quare Buccaferreus euidenter errat, qui post humectationem & exsiccationẽ demũ ait fieri putrefactionẽ, cũ cinis relinquitur: nam tũc amplius non fit, sed absoluta est putredo: tunc autem fit, cùm agente calore humidum à sicco separatur, & agitatur, consumiturque. Dixit quidẽ Arist. putredinem esse passionẽ caloris, & interni frigoris: quod idem est, ac si dicat caloris nostri aucti & debilis affectionem esse, sed diuersa ratione. Nam auctus calor ex minima quaque occasione intenditur, & putredinem postea parit: vt videmus illos febribus putridis frequenter corripi, qui calidiore sunt temperamento: minimus enim labor, aeris caliditas, aliaque, quæ vim habent nos calefaciendi, illos accendunt, & in putredinem trahunt: qui verò debiliore sunt calore, multa excremẽta ex malis cõcoctionibus congerunt, nec calor illorum facile transpirare potest, atque ita augetur in tus, & putredo nascitur: non autem tunc ea ratione fit putredo, quòd calor debilitatus ab externoq; calore alteratus, putredinem postea faciat: qualem enim quæso alterationẽ pati ab eo potest, quæ putredinis causa sit. Cæterum si putredo per se fit, cũ mixta mutantur ad calidum, quomodo alio loco dicunt eam fieri debilitato ac dissoluto calore: & si tunc res dicuntur ab illis putrescere, quando iam consumpto humido exsiccantur, & vt alij volunt, putredinis & cariei ratio maxime in sicco est posita, qua ratione dicere possunt putredinem excitari cum mixta mutantur ad humidum, potius dicendum erat, cum mutatio fit ad siccum. Nec ea quidem ratione humidum putredinem committit, quia calorem ex suffocatione accendat. Nam suffocatio calorem perimit, quomodo exiguus ignis à multis lignis suffocatus corrũpitur: nec aliter pereunt, qui strangulantur quàm ex suffocatione & strãgulatione caloris: ignis enim non accenditur, sed perimitur à fumo, & excremẽtis fuliginosis. In eo verò quòd scribunt putredinem esse caloris incrementũ, & non humoris consumptionẽ, euidẽtissime

Buccaferreus reprobatur.

ſibi contradicunt. Nam alio loco ſcribunt calorem primum augeri, illum poſtea euocare humorem ad ſuperficiem, & ita externas partes humectari: poſtea verò fieri exſiccationem, & demum putredinem. Præterea ſi putredo fit euaneſcente calore interno, non vtique fiet eodem aucto, vt alio loco ſcribunt. Quid verò eo abſurdius eſt, quod dicunt ignem non poſſe putreſcere, quia illius calor tantum remitti non poteſt manente igne ſub ſua forma, quantum requirit putredinis natura. Nam non ex remiſſione caloris, ſed ex incremento putredo fit, ſi modò ex ea ignis accenditur: nec ignis quidem debet manere ſub ſua forma ſi putreſceret, quoniam putredo eſt corruptio rei putreſcentis. Alia autem eſt ratio cur ignis non putreſcat, quam Ariſt. dixit ſumi, quia ignis eſt forma & agens reſpectu aliorum elementorum, & nos hanc cauſam poſtea clarius explicabimus. Noſtrorum verò æmulorum ſententiam de modo putredinis antea refellimus. Nam putredo aliquãdo fit ab aere quidem ambiente, augente internum calorem: ſed non eo modo quo illi volunt, quòd ſcilicet internus augeatur ſolum ex penetratione externi, ſed accedit prohibita tranſpiratio, quæ calorem internum auget, vt paulò poſt declarabimus. Nec calor internus putredinem facit eò, quòd naturalem mortem viuentibus adferat perpetuò conſumendo humidum. Non enim talis corruptio per putredinẽ fit, ſed quę generationem ſimplicem factam ex elementis corrumpit: in qua corruptione primò humectatio fit, non autem perpetua exſiccatio, vt accidit viuentibus, quæ naturali morte pereunt. Modus verò putredinis, quem tradunt recentiores noſtri Philoſophi Ariſt. interpretes, omnium minimè probabilis eſt. Volunt enim illi putredinẽ non fieri aucto interno calore, quoniam inquiunt ſenum calor debilis eſt, ſed quia ambiens diſſoluit intrinſecum eum calorem. At ſi illi vnquam viderũt carnes æſtiuo ſoli expoſitas putreſcere, intelligent profectò nullam eſſe factam caloris in re putreſcente debilitatem, & reſolutionem, ſed magnum eſſe excitatum ardorẽ, & caloris incrementum: quod Hipp. etiam eo Aphoriſmo ſignificat, quo ſcribit, dum pus conficitur, dolores & febres maximè fieri: pure verò confecto, ceſſare febres & dolores. Illi autem cum

putredinis rationem in ſicco ponunt, quod relictum eſt ex putredine, factum in quam pus in abceſſibus, qui eſt veluti cinis derelictus putredine abſoluta, & ipſam terram & cinerem, qui conſpicitur in putrefactis cadaueribus, deſcribunt, non autem ipſam putredinem, quæ cum fit, conſiſtit cum multo humore: quod oſtẽdunt omnia quę putreſcunt, fimus, caro, abceſſus ex bono ſanguine tumentes. Ergo res non dicuntur: tunc putrefieri, & putredine affectæ, quando eſt conſumpta humida portio, & ſola supereſt ſiccitas: tunc enim nulla amplius eſt putredo, vt quæ iam ceſſauerit, ſed cum humidum à ſicco ſeparatur: quippe cum in ipſa ſeparatione rerum componentium corruptio ſit poſita, non autem in eo quod iam eſt ſeparatum. Nec oportet quidem ſenectutem adferre illos ad putridinis ſiccitatem confirmandam: quoniam (vt ſæpe iam diximus) ſenes non corrumpuntur per putredinem cum moriuntur, ſed per maraſmum: nec ipſa ſenectus, nec exſiccatio quæ in ea fit, putredo eſt, ſed via (vt Ariſt. inquit) ad putredinẽ, quia via eſt ad cadauer, quod per putredinẽ poſtea naturaliter diſſoluitur. Et quid abſurdius quæſo eſt, quàm tradere ſenectutem fieri à calore aeris ambientis, diſſoluentem internum calorem? ſcribit enim Ariſtoteles in libro de longitudine & breui: vitæ, calorem internum ſeipſum corrumpere, & modum docet quo id fit, quoniam, inquit materiam, in qua eſt, conſumit, nempe ſuum humidum & pabulum: & in corruptione viuentium nullam vim tribuit aeri ambienti, vt certe tribui nõ debet, ſi naturales generationes, & corruptiones à natura ſola fieri debent, tanquã à proprio agente, non autem ab extrinſecis cauſis, quæ has affectiones vt diximus iuuare aut tardare quidem poſſunt, ſed impedire minimè poſſunt, & præſertim corruptionem, nam vt ad generandum adeſſe omnia oportet optima, quia quod optimũ eſt, nihil vitioſũ patitur: ita ad corrũpendũ ſufficit dũtaxat aliquid malũ: quare nõ mirũ ſi ad naturalẽ corruptionẽ ſola naturalia principia ſufficiũt. At nec illi oſtẽdere poſſũt, quomodo ambiẽtis calor diſſoluat internũ calorẽ nã calor calorẽ per ſe nõ corrũpit, ſed quia illi⁹ materiam conſumit, vt magna flamma extinguit minorẽ: quoniam materiam minoris inuadit, & ita poſitam in ea

Calorem corrumpi à ſeipſo quomodo intelligẽdum.

Calor internus quomodo ab externo corrumpatur.

flammam consumit pariter, vt Aristoteles præcitato libro testatur. Externus ergo calor non potest internum dissoluere, nisi illius materiam à qua ipse separari non potest, simul dissoluat, nec id facere quidem potest, nisi externus calor internum augeat. Cur enim non augebit, si in suum subiectum penetrat, & potentior est: nimirum quem dicamus dissoluere internum calorem, & humorem ad se euocare. Nec illos terrere debet: quod adferunt, senum calorem non esse ab ambiente auctum, sed imbecilliorem redditum. Debebant enim illi intelligere senum calorem non esse debilitatum ab aere ambiente, sed à seipso, dum consumeret in prioribus ætatibus proprium humidum: quo consumpto ipse necessariò simul languescit. At nec verum illud est, quod dicunt, ideo humorem diffluere, quia calor internus illum terminans, ab aere ambiente sit dissolutus: nam humor ipse nec diffluere, nec separari, aut dissolui potest à se, & per se: sed calorem oportet esse, qui in eo agat & illum hęc pati cogat: sed illis authoribus omissis, aggrediamur nos docere, quonam modo fiant caloris corruptiones, & à qua corruptione caloris putredo fiat: quaque ratione dominantibus passiuis qualitatibus (vt rectè inquit Aristoteles) putredines omnes excitentur. Qua quidem in re primum distinguere oportet caloris corruptiones ab ipsius alterationibus appello autem corruptionem caloris, ipsius abolitionem, vt in aliis rebus proprie corruptiones nuncupamus, cum res desinunt esse. Alterationes verò & mutationes caloris voco, cum ipse augetur, vel minuitur, vel non seruat conuenientem pro ratione & conseruatione subiecti qualitatem. Duplex pręterea est calor in nobis, & cæteris viuentibus, vnus influens, genitus in corde, vel in parte, quæ cordi proportione respondet, & ab ea in singulas partes cum spirituosa substantia transmissus: qui quidem calor maiore feruore pręditus est, veluti actus alterius insiti, qui veluti potentia est, nec sine influente quidquam agere potest, vt in libro de somno, & antea ostendimus: quo loco etiam docuimus illum esse animæ & corporis vinculum, suoque motu ad internas externasque partes, illarum actiones aucto insito calore perficere. Nec ille quidem sine humido consistere potest: quippe

De caloris corruptione.

cum humidum sit ipsius pabulum. Excitat præterea à subiecto humore fuliginosa excrementa: quæ nisi expurgentur, ipsum calorem vitiant. Est præterea ipse igneæ & aereæ substantiæ, cuius ratione extra, & intro mouetur. Quod si ita est, necesse est illum corrumpi multis modis. Nam si illi desit humidum, aut proprium non sit, quod illi suppeditatur, calorem euanescere oportet: quo modo per longas inedias mors cõtingit, quia omne deest, illi alimentum: per senectutem verò & marcorem eodem modo corrumpitur: quia proprium & insitum humidum cõsumptum est & quod ex alimento conficitur, est crudum & pituitosum, in quo calor pabulari & consistere nequit. At huiusmodi caloris corruptio cũ fit à solo interno calore, insito à nostris principijs, est mortis, naturalis causa, & dicitur fieri à seipso: quoniam scilicet ipse calor solus seipsum destruit: id quod facit, quia ipse suum pabulum, & humidum consumit, quo consumpto cogitur ipse simul expirare, vnde anima à corpore separatur: quippe cũ desit calor ille influẽs, qui erat animę & corporis vinculum. Neque enim calor, & humor qui sunt in trunco & materia corporis, sufficiunt ad retinendam vnionem animæ & corporis: atque ita oportet interpretari Aristotelis sententiam, quæ habetur in lib. de longitudine & breuitate vitæ, vbi scribit calorẽ seipsum corrumpere, non quemadmodum nostri æmuli somniarunt, calorem internum ab externo corrumpi, & quia vterque est calor, rectè dictum esse calorem à seipso interire. Perinde enim esset, ac si diceremus hominem quemcũque seipsum interemisse, quod alius homo mortẽ illi attulisset. Sed ne longius in hac re progrediamur, audiamus Arist. cuius opinio hic quæritur, verba: quemadmodum inquit ille, flamma magna paruam exurit, corrumpitque, propterea quòd illius alimentum absumat: sic calor naturalis, cui primaria concoquendi vis inest, materiam in qua est, cõsumit, & propterea idem seipsum corrumpit. Vnus ergo est huius caloris corruptionis modus, qui fit, humidi sui consumptione, & dicitur huiusmodi corruptio esse per marasmum, & marcorem, id est maximam siccitatem. Nam qui naturaliter intereunt, idem patiuntur, quod illis accidit, qui marasmo & tabe pereunt, quos nos ali-

Caloris corruptio, quæ dicatur fieri à seipso.

Caloris corruptio per marasmum.

quando post mortem dissectos, inuenimus nihil, vel minimum sanguinis in vasis habuisse. Perit calor alio modo per suffocationem, prohibitio ipsius motu, quo expurgantur illius excrementa fuliginosa, & quia prohibetur frui aere frigidiore quo euentillatur: & accenditur: quo pacto videmus etiam ignem suffocari, cum ferreo, vel alio denso operculo perfectè regitur: quo modo sacerdotes faces & candelas accensas perimunt. Nec non ipse ignis accensus clausis camini spiraculis, & ostiis, atque fenestris prohibitione aeris externi, & non expurgato fumo suffocatur: ita noster calor in his qui laqueo iniecto ceruici pereunt, suffocatur & strangulatur. Ad eundem modum pertinere videtur caloris & ignis corruptio, quæ fit per copiam materiæ. Opprimit enim, & suffocat exiguum ignem crassorum lignorum copia: sicut nõnulli pereunt, obruto & oppresso calore à multitudine crassorum & viscidorum ciborum. Quod vidimus aliquando nõnullis contigisse ex fongorum esu, nec non ex ebrietate & crapula. Alius est modus corruptionis caloris, qui fit à frigido, tamquam à contrario: & hic dicitur fieri per extrinctionem. Nam (vt scribit Ouidius).

Caloris influentis corruptio per suffocationem.

Caloris corruptio, quæ fit per extinctionem.

Mollis alit flamma, grandior aura necat:

Quo modo etiam candelæ in aere frigidissimo hiberno tempore extinguntur. Sic in nobis fiunt istæ caloris extinctiones ex magna potione frigidæ aquæ, & cum per alpes & niues iter facimus. Id enim non raro est visum accidere. Noster verò calor peculiari quadam ratione quæ igni non conuenit, corrumpi potest, nempe per expirationem & exhalationem caloris cum humido coniuncti: quo modo mors contingeret, si vulnerato thorace, aliquandiu pateret vulneris orificium. Est alius corruptionis caloris modus, qui fit ablato, aut grauiter affecto fonte, qui illum gignit, & à se spargit in singulas partes: qua ratione vulnerato corde, nostri huius caloris fõte, subdita mors sequitur. Atque hi sunt modi, quibus inuenio calorem influentem corrumpi: qui videntur mihi omnes necessarii, aut certè clariorem reddunt doctrinam, quàm Aristoteles faciat: qui in libro de longitudine & breuitate vitæ, & in libro de iuuentute & senectute.

Caloris nostri corruptio per expirationem.

Caloris influentis corruptio affecto suo fõte.

Omnes caloris corruptiones scribit fieri per marcorem, vel extinctionem. Porrò alteratur calor influens, cum augetur (vt diximus) minuitur, & mutat suam qualitatem. Augetur quidem, & acrior fit, ex prohibita transpiratione, ex humidi acrimonia, & mediocri etiam copia, & ab aere ambiente calidiore, & ab aliis, quæ habent vim intendendi calorem: à contrariis vero causis minuitur, de quibus sigillatim non institui hoc loco dicere, quia hæc non sunt nostri instituti: & ex se ipsis patent. Vitiatur verò ipsius qualitas, ratione ipsius subiecti. Cum enim spirituosa substantia, in qua ille consistit, facta est fuliginosa, vel nebulosa (vt ita dicam) aut infecta, quia spiritus illi non transpirant libere, aut ob malignam aliquam qualitatem sunt vitiati, vt in pestilentibus & malignis morbis contingit, necesse est ipsam caloris qualitatem vitiari & ineptam esse, ad ea naturæ munia, quæ ipsius puritatem requirunt. Cæterùm calor qui insitus est singulis membris, & generationis simplicis est author, cum humidum vnit cum sicco pro cuiusque rei generandæ ratione, non potest à contrario extingui, nec suffocari: nunquam enim cadauera videmus dissolui ab externo frigido, natiuum calorem extinguendo. Ille enim: cùm insitus sit in singulis, vel minimis partibus rei compositæ, extinctionem pati non potest: quia frigidum non potest illum vndequaque inuadere. Quòd si ratio hæc non satisfacit, experientia satis id ostendam. Nam si dicamus fieri caloris illius insiti, à frigore corruptionem, videremus in frigido aere dissoluta esse corpora, ex elementis solis composita, vt cadauera animalium, & plantarum: quippe cum ablato penitus calore, nequeat amplius compositio stare. Neque etiam per suffocationem idem calor abigi potest: quid enim & quomodo illum suffocare potest? Accidit enim suffocatio calori, qui habet suos motus ratione subiecti sui, nempe aereæ substantiæ. At insitus ille calor immobilis est: quare opprimi & suffocari nequit. Potest autem solum augeri & vitiari, nec alia ratione quàm per prohibitam transpirationem, aut alterius caloris immissionem. Ac immissio quidem caloris fieri potest aucto influente calore: qui postea: per corpus sparsus, in singulas partes immittitur:

Caloris influentis alterationes.

Caloris qualitas quomodo vitietur.

Caloris insiti singulis mẽbris corruptiones à quibus fiãt, & quomodo.

quo pacto per febres inflammato prius calore exeunte à corde, vniuersum corpus accenditur. Vel immittitur ab externis rebus extrinsecus calefaciētibus, vt ab aere, igni, aqua, medicamentis, & siquid aliud est, quod extrinsecus res calefacere possit. Prohibetur autem libere difflari calor, cùm meatus interni, aut externi occluduntur, aut calori obijcitur humoris copia: ita vt calor qui secundum naturam in rebus est, vt solebat difflari non possit: aut cùm meatus, vt solebant, patent quidem, sed per illos nequit calor ex aliqua occasione auctus, libere difflari. Illo modo febres nascūtur, cùm externa superficies à frigidis, aut astringentibus densatur: aut internæ vasorum cauitates obstruuntur. Tūc enim calorem, qui in nobis mediocris, & secundum naturam erat, augeri, & vitiosam qualitatem ex fuliginosis vaporibus retentis sumere necesse est. Alio verò modo expirare prohibetur calor non affectis ipsis meatibus aliqua occlusione: sed aucto prius calore, vt in febribus etiam contingit, quas ira, labor, aut alia excalefaciens causa excitauit. Cùm enim natura corporis meatus tales fecerit, quales requirit naturalis constitutio, & calor, qui secundum naturam est: non mirum si eo aucto ab aliqua violentia, rursus illi accedat aliud incrementum eò, quòd non possit per vias à natura factas facile exhalare & refrigerari. Cæterùm prohibetur calor transpirare ob humoris copiam, quæ illi obijcitur, vt in gangrænis apparet, quæ fiunt grauato membro ex magna inflammatione, & superfluo humore, ex eoque, aucto calore, quia transpirare nequit. Ac putredo quidem fieri non potest ex solo caloris incremento, nisi simul accedat prohibita transpiratio: id, quod multis in rebus apparet. Nam siquis carnes animalium per parua & tenuia frustula diuisa, ardenti soli exponat, non vtique illæ putrescent, sed exsiccabuntur, non minus quàm si in furnum æstuantem ab igni, immittantur. Huiusmodi enim calor, qui liberè expirat, humorem exsiccat, & exsiccatio putredinem præuenit, sese liberè intromittente, exeunteque calore, & cum eo abeunte humore, extenuato in vaporem: quò fit vt etsi calor in re augeatur, quia tamen non acquirit infectam qualitatem, qualem requirit calor, qui ad putredinem faciendam est aptus ex

Caloris difflatio quib. modis prohiberi posßit.

Putredinem nō posse fieri à calore solum aucto in re, nisi simul prohibeatur trāspiratio.

fuliginosis excrementis retentis, nequit vtique putredinem parere. Nam si calor solus in re accensus putredinem faceret, quæ ex igne feruent, maximè putrescerent: at id non fit, quia igneus calor, & quæ illum concipiunt, expirant facilè. Docent præterea putredinem fieri ex impedita transpiratione, remedia quæ gangræna affectis partibus adhibentur, cutis scilicet, & carnis subiectæ scarificationes: & post illas ex muria, lixiuio, & aliis valde exsiccantibus auxilia, quibus transpirationem: & exsiccationem procuramus: sic aceruos tritici, & aliarum rerum diuisione, & sparsione, qua transpirant vapores inclusi, & externus captatur aer, à putredine vindicamus, præterea putredo facillius inuaderet parua frustula carnis, quàm magna aeri æstiuo exposita: illa enim maiorem calorem concipiunt, vt quæ eum vndiquaque admittant. Sed quia admissus facilius transpirat, ideò magis resistunt putredini, quæ in minores partes sunt diuisa. Eadem ratione calor accensus per febres diarias & hecticas in corporibus, quæ vitiatos non habent humores, à quibus fuliginosi vapores attolluntur plurimi, putredinem non parit, quia facile transpirat. Quòd si difficultas aliqua in hoc illi accedat, putredo statim sequitur: quo modo ex diaria sæpe nascuntur febres putridæ, & post illas etiam hecticæ. Nam cùm ob materiam subiectam plurimi excitantur vapores fuliginosi, ita, vt illis non pateat via per carnis & cutis meatus, tunc putredinem nasci oportet. Eo verò humore deficiente, via patet vaporibus, qui ab eo consurgunt, vnde desinit, putredo, & sequitur salus, aut febris hectica, si ob longam moram solidæ partes calorem in habitu conceperunt. Eadem ratione fiunt aliquando inflammationes & bubones putrescentes, aut qui sine putredine soluuntur. Libera enim: & prohibita transpiratio hæc pariunt diuersa. Ex quibus quidem patere puto, non cuiuscumque caloris, vel maximi incrementum putredinem excitare, sed illud quod est cum prohibita transpiratione: quæ cum adest, à leui etiam calore putredo nascitur: vt febres multæ pestilentes ostendunt, in quibus vrinæ minguntur concoctæ: quæ ostendunt calorem à naturali statu non esse adeò mutatum, vt concoctionem turbare potuerit. Idem docent, quæ

in sanis corporibus fiunt putredines. Nam Aristoteles canitiem ex putredine fieri scribit. Et aer conclusus in cauernis, nec non aqua ex fontibus hausta, etiam in vmbra seruata, putrescit, in quibus exiguus apparet calor. Idem ostendunt vapores, qui à partibus nostris concauis expirant putridi, & id absque vehementi calore: si modo in sanis non potest calor violentus esse, vt qui naturæ operum author est. Ergo ad putredinem excitandam plus momenti habet prohibita transpiratio, quàm caloris incrementum. Sed vbi hæc simul excellunt, tunc vehementes excitantur putredines. Quòd autem ex impedita transpiratione putredines omnes fiant, tamquam à præcipua causa, hoc est indicio, quòd omnia, quę putrescunt, grauiter oleant, & omnia, quæ liberè non transpirant, idem patiantur. Grauiter verò olere omnia, quæ putrescunt, notius est, quam id demonstrari debeat. Id enim satis ostendunt carnes putrescentes: qua quidem ratione adductus, Galenus in libro quinto de Simplicibus capitulo quintodecimo, putredinem definit esse corruptionem cum fœtore. Omnia verò, quæ liberè non transpirant, fœtidè olere, ostendunt aer in cauernis conclusus: nec non partes, quæ cauitates habent, vt axillæ, nates, pudenda, in quibus includuntur vapores, qui ab illis expirant? quod etiam Aristoteles fatetur in duodecima sectione problematum, vbi quærit cur maximè alæ inter omnes partes malè oleant, & cur gibbosi halitum fœdiorem aliis habeant: causam enim istorum in difficilem transpirationem refert, & illic ac non raro alibi, putredinem ex ea impedita transpiratione nasci scribit. Nec alia quidem ratione puto alui excrementa & vrinam grauem representare odorem. Nam illa conclusa in suis locis densis, & in profundo corporis collocatis, nec facile transpirare, nec externi aeris immissione, quo euentilentur, frui possunt: & propterea alui excrementa grauius quàm vrina olent, quoniam intestina crassiore & densiore substantia constant, quàm vesica & in profundiore loco sunt posita, in illísque excrementa diutius continentur, nec liberè moueri possunt ob reuolutiones & sinus intestinorum, atque ita ex motu liberiorem acquirere difflationem: qui quidem motus & difflatio spiri-

In putredine excitanda plus posse prohibitam trãspirationem quã caloris incrementũ.

Excrementa cur grauiter oleãt.

tum & humores contentos in venis à fœtore & putredine vindicant. Quæ si accedant vel ob corporis crassitiem, vel ob caloris copiam, aut corporis densitatem, vel ob aliam causam, tunc etiam, quæ ab humoribus & vniuerso corpore transpirant, sunt cum aliquo fœtore, & aliqua putredine plus, vel minus, pro ratione prohibitæ transpirationis. Propterea mulieres ruffæ & crassæ inter alias insigniter fœtent: cùm enim sint temperamento sanguineo & bilioso, plurimos vapores emittunt, qui difficile in omni habitu corporis, sed difficillimè in crasso & obæso transpirant. Ob eandem rationem excrementa alui & vesicæ, quanto diutius retinentur, tanto grauiorem repræsentant odorem. Ac etiam ob eandem causam sudor & vapor, qui à febricitantibus exeunt, deterius olent, quàm qui expirant à sanorum corporibus: quoniam in illis ex putredine plures consurgunt vapores, & meatus interni, & sæpe etiam externi à morbosis causis sunt constipati, ex quibus difficilior redditur transpiratio, quæ in sanis continuo fit, & facilis: Ex hac autem facilitate sequitur, vt diu non retineantur excrementa: & ob id minuatur fœtor, qui excrementa naturaliter consequitur. Vt ergo omnia, quæ putrescunt, & quæ liberè non transpirant, grauiter olent: sic forte vniuersa, quæ malum habent odorem, ex aliqua putredine id obtinent: & hanc quoniam calorem & naturam habent non satis aptam, ad facilem & liberam transpirationem: hanc nostram opinionem Galenus passim, & potissimam in libro vndecimo methodi confirmat, dum febris putridæ generationem & curationem docet, in quibus potissimum spectat prohibitam transpirationem. Iam vero si putredo omnis fit vitiato calore ob prohibitam transpirationem, & retentionem vaporum, videamus quonam modo res omnes igne excepto putrescere possint, & an vnus & idem sit putrescendi modus in rebus vniuersis. Vnus quidem est ex prohibita transpiratione: sed non vnus est prohibendæ transpirationis modus, quia non est vnus compositionis modus in rebus, quæ putrescunt, nec vnus & idem calor, qui prohibetur transpirare & vitiatur, nec vna & eadem putrescendi æqualitas. Nam

Cur mulieres ruffæ & crassæ inter alias magis fœteant.

Quæ perfectiore modo putrescant, & omnes putredinis cõditiones obtineant.

quæ ex quatuor elementis verè sunt composita, vt plantarum, & animalium partes, illa, omnes causas putredinis in se habent, & propterea omnes proprietates, quæ putredini tribuuntur. Elementa vero tria, quæ putrescere possunt, & metalla, & alia, quæ perfectam non habent mixtionem, causas non habent insitas, aut certè exiguas suæ putredinis: quare aut difficilè, & leuiter sentiunt putredinem, aut non secundum eam rationem, quæ in perfectis mixtis esse traditur. Scribit enim Aristoteles, quæ putrescunt primò fieri & maximè in superficie humida, postea verò intus & vbique tandem sicca, absolutáque putredine cinerem relinqui: quæ putrescendi ratio aeri, aquæ nullo pacto, & aliis vix conuenire potest. Partibus vero animalium & plantarum optimè competunt. In his enim sunt partes humidæ, & siccæ, quæ separari possunt: & quia solidior est eorum compositio, quàm sit aquæ & aeris, ideo non fufficit qualiscumque calor, ac prohibita transpiratio ad putredinem in illis excitandam: quippe cum oporteat vehementem esse calorem, qui humidum à sicco separare valeat, propterea partes animalium ex gangrænis putrescentes, feruentissimum obtinent calorem: nec non & cadauera: etsi hæc minorem habent quàm illæ, vt quæ influente calore destituantur, qui in viuentibus plurimus est, & per putredinem vnà cum eo, qui insitus est ex elementis, augetur. In aere vero, si vehemens accenditur calor, ille igneæ fit naturæ, quæ putredinem non patitur, in aqua vero ob frigidam ipsius naturam ob aere vehemẽs calor includit nequit, etsi ea ab igne calefit, difficilius, aut nullo modo putrescit: quoniam & si ex eo calore plurimi excitantur vapores: tamen, quoniam aqua ipsa ex ebullitione admodum rare fit, ideo genitis vaporibus per illam via facilis patet, paucum ergo oportet esse in aere & aqua calorem, qui putredinem faciat: magnum autem in animalibus & plantis, pro cuiusque natura. Nam in illis, in quibus plus est humoris, plus etiam accenditur caloris. Sed iam docere aggrediamur quonam modo animalium & plantarum partes naturaliter corrumpantur ex putredine. Hoc antea diximus fieri à seipsis, id est, ex suis principiis, & non ab externis causis. Itaque cum putredo fiat (vt diximus) in his plurimum

Putredinem animalium & plantarũ requirere vehementẽ calorem.

Putredinem aeris & aquæ nõ nisi exiguũ exigere calorẽ.

rimum aucto calore ex prohibita transpiratione: videndum est, quid sic, quod calorem augeat, & transpirationem prohibeat: passiuam (inquit Aristoteles) oportet esse qualitatem, quæ dominium caloris impediat, si corruptio secundum naturam, & putredo fieri debet: at siccitas calori non dominatur in putredine. Illa enim transpirationem impedire nequit: nimirum quod calor cùm sicco liberam suam exerceat vim, vt ignis ostendit, & medicamenta adurentia, quæ igneæ, & terrenæ sunt substantiæ. Ac non solum in putredine, sed nec etiam in alio quocumque opere videtur vmquam siccitas calori dominari. Nam deficiente humore expirat calor, non expectato dominio siccitatis: & cum calor non agat in siccum, sed in humidum, non mirum si à sicco in his quoque patitur. Solus ergo humor est, qui dominari calorem sæpe non patitur. Nam illud re vera caloris nostri est subiectum & pabulum: propterea illud proportionem seruare, aut violare potest, quæ ipsi cum calore contingit: nec non ea, quæ fiunt in putredine, vt humectatio, euaporatio, malus odor, & exsiccantia remedia, quibus putredines oppugnamus ostendunt corruptiones, quæ fiunt, ab humore potissimum nasci. Vbi enim humor ipse regitur à calore, humidum & siccum vnita manent, nullaque extrinseca fit humectatio, nec alius expirat odor, quàm rei genitæ conueniat. Itaque in hac corruptione & putredine ipsa animalium & plantarum, calorem ab humido vitiari oportet, & hoc quia calor nō amplius potest humorem eum regere, & illi dominari. Cur vero nō possit, hæc est ratio: quoniam scilicet animalium & plantarum partes dum totum generaretur & viueret, regebantur à duplici calore, influente inquam & insito: per mortem vero influens calor est extinctus, & solus superest ille, qui insitus est, impotens sanè ad regendum tantum humorem, quantum naturalis compositio partium animalium & plantarum requirit: id quod ostendunt per longiores somnos capitis grauitates, & sopores, atque mortes, quæ nascuntur in accessionibus febrium, & cruditates stomachi per vehementes cogitationes: quæ omnia accidunt, quoniam reuocato à cerebro & ventriculo influente calore, qui illis insitus est, nequit humo-

Modus quo putrescunt animalia.

rem regere. Itaque insitus animalibus & plantis calor, cum extinctus est calor influens, debilior relinquitur, & corporis compositio frigidior fit: vnde fortè dixit Aristoteles putredinem esse passionem non solum caloris, sed etiam propriæ frigiditatis: quoniam tunc putredo cadauera inuadit, cum illa calore viuentium destituta, frigidiora sunt reddita. Talis ergo cadauerum calor, nec concoquere amplius humorem potest, nec terminare, nec per illum penetrare libere, nec etiam libere vapores, quos necessario excitat, emittere valet. Vnde humor ipse caloris actiones & motus primum impedit: quare dominari incipit. Verum ex eo dominio quo impeditur calor & vapor calidus expirare, calor ipse ob prohibitam transpirationem augetur, & vitiatam qualitatem recipit: vnde necesse est sequi effectus, qui apti & nati sunt fieri à calore aucto & vitiato. Porrò sicut mediocris calor erat vnionis humidi cum sicco causa, & qui purus erat & non corruptus, generationis erat author, perfecti naturæ operis: ita qui iam auctus est præter modum, & infectus atque vitiatus mixtione vaporis, non potentis liberè transpirare, merito diuisionis & corruptionis erit causa. Nam auctum calorem sequitur separatio eorum, quæ erant diuersi generis: quare non mirum, si humidum à sicco vi huiusmodi caloris separetur. Non mirum etiam, si ob corruptam & vitiatam naturam ipsius caloris generantis, corruptio fiat: tales enim oportet esse naturales causas, & naturæ instrumenta, quales sunt effectus & opera, quæ fieri debent. Calor ergo in putredine ab humido primum dominium patitur, cum prohibetur libere transpirare: sed cum ille igneæ naturæ sit particeps, diu pati non potest dominium. Quare ex huiusmodi rebellione humoris, paulo post maiores vires, & dominandi rursus maiorem vim calor, concipit. Id, quod accidit, quia ex vaporibus retentis materiam habet vberiorem, ex qua accendi & augeri potest, & ita auctus vehementius postea humorem agitat, euocat, secumque trahit vt ille nequit sine suo subiecto moueri: & moueri illum oportet extra, cum igneæ & aereæ sit substantiæ, & in subiecto vaporoso sit accensus. Quare non mirum: Si ea, quæ putrescunt, interim cum maximè fit

Putredinem esse passionē propria frigiditatis quomodo intelligendum

Putredinem fieri dominante primum humido & postea aucto calore.

putredo, extrinſecus humidiora appareant: hoc enim fit euocato à calore humore, & vaporibus genitis: qui cum libere exire non poſſint, in ſuperficie colliguntur ſudoris modo: vnde illic madore multo irrigata conſpiciuntur eſſe, quæ putreſcunt. Ac durante quidem prohibita tranſpiratione facta ex humoris copia, & ita vigente magis calore, ex vberiore materia, quæ illi ſuppeditatur, & quia ille non diſſoluitur in aerem ambientem, ſed intus collectus adhuc ſeruatur, putredo intenditur, ideſt, ſeparatio humidi à ſicco, quæ tandiu viget, quamdiu calori pabulum ſuppetit, & ille libere tranſpirare prohibetur. Tandem vero ceſſante humido, ideſt diſſoluto & conſumpto à calore, ſola terrena portio ſupereſt, in qua calor conſiſtere nequit: quare & ipſe calor defectu humidi ſui pabuli per marcorem euaneſcit, eo modo, quo calor influens expirauit. In fine ergo eadem eſt putredinis & naturalis mortis affectio, nempe caloris euaneſcentia defectu humidi, ſed in aliis temporibus longe diuerſa. Nam viuentium calor, qui naturalem facit corruptionem, in ipſa generatione, & in reliquo tempore, quo viuimus, ſemper dominatur humido, vtpote qui continuo ipſum diſſipet, ſed ſenſim & leuiter, vt æquum eſt fieri in rebus, quæ fiunt à naturæ dominante, nec aliqua re incitata. Contra verò in putredine, calor inſitus, primum ab humido impeditur exercere ſuam vim, ſuoſque motus: poſtea ipſe valentior inſurgit, & vehementiam ſuam prodit, vindictamque ſumit ex rebellione humoris, cum illum poſtea ſeparat à ſicco, cum quo naturali & amico vinculo erat coniunctus, nec ceſſat à pœna, donec illum penitus abſumpſerit. Ned tamen propterea exiſtimare debemus talem corruptionem, quæ per putredinem fit, eſſe præter naturam, quod à calore immoderato fiat. Nam cum augeatur à principiis internis, & ex his, quæ ſunt indita rebus ſecundum naturam, merito naturalis dicitur corruptio. Vt enim generatio naturalis eſt eò, quòd ex naturæ principiis fiat: ita de corruptione, quæ ab eiſdem principiis naſcitur, ſentiẽdũ eſt. Et quemadmodũ etiã naturalis mors humidi defectu accidit, ita ſi eiuſdẽ exceſſu corruptio naſcatur, nihil mirũ videri debet.

Cur ea quæ putreſcunt extrinſecus fiant humida.

Putredinis & naturalis mortis eandem eſſe in fine, & in principio diuerſam affectionem.

Vera igitur putredo, quam propriè describit Aristoteles, veris mixtis conuenit, & fit ex solis naturalibus principiis, & si (vt dixi) externæ causæ illam tardare aut accelerare possint. Reliquarum vero rerum putredo non simpliciter putredo est, idest non secundum omnes conditiones, quæ putredini conuenire dicuntur: quoniam perfectam non habent ex elementis compositionem : in qua agnoscatur agentium qualitatum dominium , & passiuarum obedientia & rebellio : quare, nec perfectè, nec ex se solis putrescere possunt, sed externis causis coadiuuantibus egent. Quare quomodo singula putrescant per rerum species doceamus. Ait Aristoteles ignem putrescere non posse, alia vero tria elementa posse, & hanc reddit rationem ,quòd ignis respectu aliorum elementorum sit forma: alia vero sint ipsius ignis materia. Quam sententiam . Aristotelis interpretes (meo iudicio) non satis assequuntur. Aiunt enim nonnulli ex illis , vt Buccaferreus ignem ideo non posse putrescere, quia illius calor tantum remitti non potest ,quantum postulat natura putredinis , manente igne (vt ait) sub sua forma. In qua quidem re fallitur . Nam remissio caloris putredinem non facit , cum videamus putredinem in aliis omnibus calorem augere. Deinde quid prohibet calorem ignis remittit vsque adeo posse,vt ad eam imbecillitatem perueniat, quam putredo exigit. Amplius non oportet ignem seruari sub sua forma , si putrescere , idest corrumpi debet. Addo quòd hæc interpretatio non explicat quòd scribit Aristoteles ignem ideo non putrescere, quia cætera illi sunt materia. Alij verò sunt, qui dicunt propterea non putrescere ignem, quia illius calor à re nulla exteriore vinci potest, nisi extinguatur: quod cùm fit(inquiunt) non ex parte interit ille, sed absolute & omnino : quorũ etiam interpretatio non respondet sententiæ Aristotelis deinde qualem victoriam caloris requirunt in putredine ignis, marcorem ne, per quem viuentia omnia putrescere illi volunt. At ignis hunc patitur,cum lignorum defectu tabescit & expirat. Præterea cadauera animalium & plantarum, etsi primùm intereunt per separationem sicci abhumido , tamen tandem postea pœnitus corrumpuntur. Quare puto ea ratione ignem non putrescere , quia

Putredinem veram esse propriã perfectorum mistorum.

Buccaferrei opinio cur ignis putrescere nequeat.

Authoris opinio.

cùm putredo fiat in omni re dominante primùm humido ipsi calori, nullum humorem in se habeat ignis, nec aliunde recipere possit, qui non pareat ipsius calori. Nam qui extrinsecus circunfunditur ex lignis, aut aliis humidis rebus, suffocare quidem ignem potest, sed putredinem non potest facere: quia necesse est humorem, qui putredinem sit facturus, rei putrescenti inesse, vel ex ipsius rei natura, aut quòd extrinsecus ei sit immissus. Quia ergo ignis aliorum respectu forma est, & maximæ est efficaciæ, omnia alia habet pro materia. Est autem vera ratio materiæ, vt patiatur & vincatur. Quòd si in aliquibus illa dominium non patitur, tunc ipsa efficientis quodammodo rationem habet: & quæ ipsam non vincunt, in eo casu desciscunt à natura agentis. Nam quomodo agentia dici possunt, si dominari non possunt. Hæc ergo ratio est cur ignis nequeat putrescere, quia semper humorem in se inclusum, à quo accenditur, habet pro materia quæ nunquã rebellis ipsi esse potest, nisi suffocetur: potest igitur suffocari, & extingui, sed non putrescere. Aer autem putrescit ea ratione, vt alia, quando. s. humidus redditur, & ob eum humorem prohibetur ille suo modo libere difflari. Vnde in cauernis aliisque locis obscuris aer maxime putrescit: quoniam illic calidus & humidus magis redditur, & vapores, qui ab eo exeunt, aut ipse aer vaporosus libere haudquaquam expirat. Sic sanè per Austrinas constitutiones, & circa Autumnum pestilẽtes & putridæ febres, aliique morbi oriri solent: propterea quòd multi vapores à terra & aqua consurgunt: qui cum aere miscentur, nec ab eo libere exire possunt, quòd multi & crassi sint: quare aerem putrefaciunt. In maximo vero æstu vapores, qui attolluntur, pauciores sunt, & tenuiores, & ipse quoque aer tenuis & rarefactus adeò, vt facilis reddatur omnibus perspiratus. In frigidis autem & humidis aeris constitutionibus, & si plurimum est in aere humoris, tamen difficilis fit in eo putredo, quoniam cum aer suapte natura raræ sit substãtiæ, penetrante vndequaque frigiditate, calorem in eo accendi non patitur: sine calore autem aliquo putredo non fit. Cęterum frigida & sicca aeris constitutio omnium minime putredini est obnoxia: quoniã nec humor adest, nec calor: & à frigido

Aer quomodo putrescit & quis facilius aut difficilius.

Pestes & febres putridæ cur plurimæ autumno & spirante austro.

& ſicco, aer maxime tenuis & rarus redditur: præſertim ſi in hac aeris temperie vigeat Boreas, qui tranſpirationem maxime adiuuat, vt qui nihil vaporoſum & craſſum in aere conſiſtere patiatur. His ergo modis aer facilius aut difficilius putreſcit. Nam quod ſcribit Ariſtoteles in libro de longitudine & breuitate vitę pinguia non putreſcere, quia ea aerea ſunt, aerem autem aliorum reſpectu ignem eſſe, qui non putreſcit, ſanè intelligendum eſt. Nam pinguia difficilius putreſcunt aliis, quia aerea & rara ſubſtantia conſtant, quæ facile tranſpirat: ita aer ob ſuam raritatem ægrius denſioribus elementis putreſcit, non quòd igneum calorem obtineat, vt fortè ſentit Ariſtoteles. Aqua etiam putreſcit non ea ratione, quam adferunt noſtri æmuli, quòd ſcilicet illius calor à calore ambientis augeatur & corrumpatur: qualem enim quæſo habet calorem, aut inſitum, aut aliunde inditum, cum à puteis vel fontibus hauritur, & potabilis eſt. Præterea ſi eo modo illius putredo fit, maxime putreſceret, dũ igneo calore feruet: facilius enim aquæ calor ita corrũpi poteſt: Sed ea quidem rationem putredinem concipit, quod aeri expoſita, eum per contactum, & tanquam tenuiori ſubſtantia præditum in ſe recipiat, qui poſtea difficile exit: vnde prohibetur tranſpiratio. Hęc verò vel cum exiguo calore, qui in aqua putreſcente etiam ſentitur, putredinis immediata eſt cauſa. Sic terra, quæ in ſe admiſit humores & vapores, ſuo modo putredinem ſentit. Eadem ratione putredinem quandam cõcipiunt metalla & lapides, ob aeris & vaporum incluſionem, & impeditam poſtea tranſpirationem: & ſi difficilis fit in illis, & in terra putredo: quippe cum ſolida & denſa eorum materia vix ad mittat vaporoſam ſubſtantiam: quò fit vt difficile, & non niſi longo tẽpore, atque in locis maximè vmbroſis humidiſque hæc putrida inueniantur. Ac ex metallis, quæ puriorem habent materiã, magiſque perſpirabilẽ, vt argentum & aurũ, difficilius putredinem & rubiginẽ, quæ certe ex putredine naſcitur, concipiunt, quàm ferrũ & plumbũ. Igitur elementa, & metalla quæ longe abſunt à verè mixtis, vt ſunt animalium & plantarum partes, deficiunt ab exacta putredine. Quia enim aer & aqua ſunt tota humida, ideo in illis non apparet ſeparatio humidi à ſicco:

Aquæ putredo quomodo fiat.

Terræ putredo & metallorum.

Cur elementa & metalla nequeunt habere omnes proprietates putredinis

nec primo illa fiunt humida, poſtea verò ſicca. Nec aqua putreſcens inſignem calorem oſtendere poteſt, vt cadauera animalium & plantarum: impedit enim illius tenuitas ne poſſit pœnitus impediri tranſpiratio: & illius frigiditas, non admittit vehementem colorem ab aere ambiente: ab igne verò excalefacta (vt poſtea oſtendemus) putreſcere non poteſt. Terra etiam & metalla putrida, quæ parum recipiunt in ſe humoris, eam etiam ſeparationem oſtendere non poſſunt, nec vehementem calorem, qui ſine vapore & humore multo conſiſtere nequit. Omnia tamen hæc putrida dicuntur, quoniam ſuo modo corrupta ob prohibitam tranſpirationem dicantur: quam putridus odor patefacit, & alienæ qualitates, que in illis apparent. Aqua enim putrefacta, non ſolum ex odore, ſed etiam ex colore, ſapore, & conſiſtentia inæquali, quæ ex ſeparatione quadam naſcitur, agnoſcitur corrupta. Iam verò cũ inter res, quædam ſint tenues, aliæ craſſæ: quędam multæ, aliæ paucæ: quædam moueantur, alia quieſcant: quędam concreta, alia fuſa, quędam rara, alia denſa, quædam dura, alia mollia, quædã excrementitiũ, alia natiuum habeant humorẽ: quædã ferueãt, alia ſint cocta, alio cruda: videndũ eſt, quid facilius aut difficilius ex iſtis putredinẽ pati ſit aptũ, ex quorũ explicatione reliquæ rerũ differẽtiæ intelligi poterũt. Ac primũ quidẽ eorũ cauſas explicabimus, quorũ mentionẽ facit Ariſtoteles. Igitur multũ quam paucum difficilius putreſcere ſcribit Ariſtoteles quod in primis experientiæ repugnat: nam frumenti, & aliorum ſeminum aceruí, quãtò maiores fuerint, tanto promptius putreſcunt: quo fit vt periti agricolæ & boni œconomi ſemina, quæ diu ſeruare volunt, in paruos cumulos diuidant, ſæpiuſque ſpargant: ſic veſtes multæ inter ſe cumulatæ, promptius ſenſentiunt putredinem, quàm quæ ſparſæ ſunt, & ſeorſum repoſitæ. Eodem pacto craſſa corpora, quæ multam habẽt ſubſtantiam, putredini magis, quam gracilia expoſita eſſe, ſcribere ſolet Galenus: docetque experientia carnes, quas diu ſeruare volumus, & fructus, quos reponimus ad vſum multorum menſium, tanto difficilius putreſcere, quanto in minores partes comminutæ & conditæ fuerint. Nec Ariſtotelem quidem excuſant, quod

De putredine multi Ariſtotelis opinio non recipitur.

nonnulli adferunt, illum intelligere multum, quod multam quidem, ſed vnitam & continuã habet ſubſtantiam: nam preterquam quod nomen multi ad numerum, & quantitatem diſcretam pertinet, ratio quoque eadem apparet in eo, quod eſt magnæ & craſſæ ſubſtantiæ ſibi cõtiguæ. Nam (vt dixi) partes animalium mortuorum ſoli expoſitæ, quantò craſsiores fuerint, tantò facilius putreſcunt. Porrò Ariſt. exiſtimauit multum difficilius putreſcere poſſe, quoniam male antea vnam poſuit cauſam putredinis, calorem ſcilicet, qui eſt in aëre ambiente. Nam quoniam (inquit) in re maiori maior eſt caliditas propria, atque frigiditas, ideo minus afficitur multum, quàm paucum ab aëre ambiente. Id, quod ego verum puto in his, quæ in ſe exiguum habent calorem & putredinem expectant ab aëre calido. Vbi enim illa tueri volumus à putredine, preſtat in partes, & aceruos maiores congerere: difficilius namque multa aqua quàm pauca putreſcit, & magnus frumẽti aceruus quàm paruus: difficilius enim in hæc corpora penetrat, & ſe includit externus aer. At vbi obeſſe non poteſt calidus aer, aut quæ calefiunt ab eo, multum caloris habent, vel frigidus aer eſt, aut alia temperie affectus ita, vt putredinis principium incipiat ex vaporibus à re ipſa eleuatis, libere tranſpirare prohibitis, quod paucũ eſt, difficilius ſanè putreſcit, quàm multum: ſic enim veſtes, frumentum, atque ipſa cadauera in vmbra poſita, quanto plus habent ſubſtantiæ, tantò prõptius putreſcunt: nimirum quòd plures vapores ab illis eleuentur, & illi difficilius tranſpirẽt. Carnes verò animalium, quæ multum in ſe caloris habent, multos quæ vapores emittunt [illegible] multa ipſorum ſubſtantia, accedente aeris calore, has putredinis cauſas vehementer intendũt: vnde prompta in illis fit putredo: qua ratione corpora plena & craſſa, cum ex obſtuctione naſcitur putredo, maximè afficiuntur. Multum ergo nunc facilius, nunc difficilius putreſcit pro ratione ſui caloris, humoris & aeris conditione. Quod autem mare nequaquam, illius vero aqua in partes diuiſa facile putreſcat, ratio melior quàm ex multitudine, & paucitate ſui caloris, & ſubſtãtiæ, ſumitur ex ſuo, motu, continuáque agitatione, per quam expurgatur ab excrementis: atque ob id qui in eo conclu-

Multum aliquãdo facilius, aliquando difficilius quã paucum putreſcere.

ſus eſt aer, facilem habet exitum, & perſpiratum. Nam (vt antea teſtati ſumus ex Ouidio) vitium captant ni moueantur aquę. Concreta negat putreſcere poſſe, quòd ſcilicet illorum frigus nequeat ſuperari à caliditate aeris: at nos videmns carnes media in hieme concreſcere, & concretas tandem putreſcere durante frigore, quòd ſcilicet tandem ex retentis excrementis, intus augeatur calor, qui putredinem facit. Et quoniam externum frigus calorem, qui eſt in re, primum veluti ſtupefacit, & quodammodo extinguit: ideo ille tardat vapores gignere & emittere: quare difficilis & tarda quoque fit in illis putredo, præſertim ſi in tenues partes ea corpora ſint diuiſa: ſic enim facilius patitur eorum calor & ſubſtantia ab externo frigore. Quòd verò illa non putreſcant, quæ feruent, ratio eſt, inquit Ariſtoteles quoniam calor, qui in aere eſt, minor eſt eo, qui in feruenti re exiſtit: at hęc non eſt ratio. Nam ſi res putreſcere vult, eò, quòd deſiderent præter ſuum calorem, alium ab aere, cur non putreſcent, ſi iam maiorem habent, quàm poſſint ab aere accipere? Eſt ergo hæc (meo quidem iudicio) ratio, quòd illa, quæ feruent, igneam vim concipiunt, ex qua exſiccantur, extenuantur, rare fiunt, ita vt facile vndequaque tranſpirent, & ſiccitas, quę acquiritur, putredini reſiſtit. Quæ verò mouentur, minus putredine tentantur, quàm ea, quę quieſcunt: quoniam inquit Ariſtoteles motus ille, qui ab aeris calore prouenit, inbecillior eo, qui in re ipſa ante inerat, id eſt (vt intelligo) quòd minores fiant impreſſiones ab externo calore in re, quę mouetur, quàm quieſcente, aut quòd maior ſit calor rei, quæ mouetur, quàm aeris, vt alij interpretantur: verum perperam. Nam multa ſunt, quæ ex motu non calefiunt, ſed potius refrigerantur vt aqua, aer: Atque etiam noſtra corpora ex moderato motu, aut etiam vehementiore, non videntur concipere tãtum calorem, quantus ſentitur eſſe in aere æſtiuo. Mihi verò videtur alia eſſe ratio prædictis melior, quod ſcilicet res, quæ mouentur, facilius expurgentur ab incluſis excrementis & vaporibus, atque ita liberius tranſpirent. Vnde facile putreſcunt corpora omnia, quæ otioſa, & ob id mulieres veſtes vindicant à putredine & ſitu, cum virgis, aliaque agitatione ab illis puluerem & vaporem in-

De cõcretorum putredine Ariſt. opinio non probatur.

Cur feruẽſcẽtia nõ putreſcant Ariſt. ſententia quæ damnatur.

Cur mota difficilius putreſcãt quieſcentibus Ariſt. opinio damnatur.

clusum excutiunt. In illis tamen, quæ putredinis causas à calore ambientis sumunt, accedit ea ratio, quæ seruat à putredine, quòd scilicet minus affici possint res, quę mouentur: fugiunt enim motu suo eiusdem aeris impressiones. Cæterum in rebus, quæ ex motu calefiunt, non solet putredo nasci ex calore, qui per motum excitatur primò & per se: sed quando via occluditur post motum vaporibus qui adhuc à corpore excalefacto excitantur. Qua ratione videmus illos putridis febribus corripi, qui adhuc calentes ab exercitatione, se concludunt in locis frigidis, aut frigidam bibunt, aut externam auram concipiunt, vel camisias sudore madefactas non exuunt. Porro problema est decimum septimum vigesimæ quintæ sectionis, vbi scribit omnia, quæ mouentur, corrupi solere. Quæ sententia etiam habetur in quarto problemate vigesimæ secundę sectionis: quærit enim eo in loco cur incorrupta durare possint, quæ vtribus continentur inflatis, aut vasis bene opertis: Cuius quæstionis hanc reddit rationem, quòd omnia putrent, cum mouentur, immota verò omnia sint, quæ sunt plena. Verum non ex motu huius rei ratio petitur: nam siue moueantur, siue quiescant, quę in vasis non plenis continentur, aut non bene obturatis, promptius corrumpuntur, & putrescunt, quam sua contraria: vt ostendit vinum, quod in vasis non plenis continetur: illud enim cito euanescit, & pro natura vini vel àcescit, vel cracescit, formamque vini amittit, quę omnia cum putredine fiunt. Necesse enim est vasis vacuam partem aere repleri, qui in vinum, aut alium liquorem in vase contentum penetrat, libereque postea ab illo exire nequit: immediata autē est putredinis causa impedita transpiratio aeris, & vaporis in rebus inclusi. Iam vero, quæ rara sunt, facilius aliquando, quàm densa putrescunt: aliquando verò difficilius. Nam à se ipsis difficilius patiuntur densa quàm rara: ab externis verò causis rara quàm densa: Hæc enim vapores, qui à corporibus consurgunt, exire impediunt, externum verò aerem ægrius admittunt. Contrarium autem raris corporibus accidit: Verum hæc si ab internis causis non afficiuntur, sed ab externis, in vniuerso rerum genere rara facilius putrescunt densis, quia plus humoris habent, & promptius ex-

Cur excalefacta ex motu corpora nostra mox refrigerata febribus corripiantur.

De putredine rari, & densi corporis.

ternum aerem admittunt. Mollia etiam promptius quàm dura putredinem sentiunt, quia humidiora vaporibusque plena, & quoniam aerem externum facile concipiunt. Putrescunt facillime, quæ excrementitium habent humorem, id, quod ostendunt olera, pepones, cucurbitæ, cerasa, & cæteri fructus horæi: quoniam aquosus inest illis humor à quo calor vincitur. Propterea cum illos seruare volumus, aceto, & aromatibus conditos vel exsiccatos ad futuros vsus reponimus. Sic etiam syrupos, aliósque liquores vindicamus à futura putredine per concoctionem: qua aquosum humorem consumimus. Quæ ratio etiam facit vt carnes, & res aliæ coctæ diutius seruentur immunes à putredine, quàm crudæ: nam concoctio siue per elixationem, siue per assationem, aut maturationem fiat, vt in fructibus, humorem euocat & consumit, qui caloris dominium impedire potest. Item quæ substantiam habent dissolutam miniméque compactam, qualia sunt ligna ex populo & salice facilius, quàm solida putrescunt: quoniam scilicet plus habent humoris. Sic quæ actu humida sunt, & liquida promptius putrescunt, quàm actu sicca, vt bilis promptius, quàm caro. Quæ verò actu & potentia humida, cæteris paribus facilius patiuntur putredinem illis, quæ contraria sunt, aut actu humida & potentia sicca. At si hæc tenuiora, calidiora que fuerint, aliter fortè continget: nam bilis flaua promptius, quàm sanguis putredine tentatur? id, quod ostendunt biliosæ febres omnium frequentissimæ. Calida verò & humida sola putrescere scribit Galenus: id, quod sanè intelligendum est. Nam atra bilis frigida, & sicca, & flaua sicca & calida, pituita frigida & humida, & in aliis reb' omnia, igne excepto, vt rectè scribit Arist. putrescunt. Verum intemperaturarum omnium maximè & promptissime, quæ calida sunt, & humida, præsertim si plus habent ad proportionem humoris, quàm caloris: habent enim corpora calida, & humida in se duas putredinis causas, calorem inquam, & humorem, ex quo vapores ex se excitare possunt: præterea externum calorem, & humorem facilè admittunt: quare potentissimę sunt in illis putredinis causę. Atque hęc quidem sufficiant de his, quæ putrescere possunt, & facilius,

De putredine mollium & durorum

Cur horæi fructus & holera facile putrescant.

Cur cocta diutius seruétur incorrupta quam cruda.

De putredine humidorũ actu vel potentia vel siccorum.

Cur biliosæ febres omniũ frequẽtissimæ.

Calida, & humida cur aliis facili' putrescant.

aut difficilius putredinem pati. Alia enim, quæ hic non dicuntur, ex his facile intelligi poterunt. Nam facilis aut difficilis transpiratio, & caloris humorísque copia, vel inopia, ac prompta aut difficilis externi aeris calidi, & humidi admissio, faciunt omnes differentias, quę inueniuntur esse in rebus, prout facile aut difficile putrescunt.

Indicatio in huiusmodi est euacuatio atque alteratio.

Febris putridæ curatio quæ, & quot requirat ex Gal.

His ita explicatis, quæ de putredine enarrauimus, & positis tanquàm fundamentis ad ea cõstruenda, quæ Galenus proponit de curatione febrium putridarum, proprius ad rẽ ipsam accedamus, & diligentius proposita illius verba separatim expendamus: scribit igitur illius curationem in duobus tantum consistere, nempe in alteratione, & euacuatione. Alterationem verò intelligit non qualemcunque, sed eam, quæ fit per concoctionẽ, & quid ea præstet eodem negotio ostendit, quòd scilicet putredinem cessare faciat manente substantia, quæ post absolutam concoctionem relinquitur. Vacuationem autem necessariam esse dicit, quæ totam eam materiam, & non solum illius partem, aut alium humorem, qui non sit concoctus, & cessata putredine est derelictus, educãt, per quæ verò remedia, & quo modo fiat concoctio, hic non docet: id quod postea nos faciemus ne operi sua desit perfectio. Vacuationem verò genera mox subiunget, quę huic instituto necessaria ab eo putantur. Hæc etsi ferè sunt dicta iam à nobis, tamen erant repetenda propter interiectam longam disputationem de putredine. Et quoniam hæc, quæ proponit Gal. longe difficilia sunt, & negligenter ab aliis interpretibus explicata: ideo nos pro viribus ea clariora reddere conabimur. Et primum illud proponemus: An in curatione febrium putridarum sufficiant hæc duo remedia, concoctio inquam, & euacuatio concoctæ materiæ: nam contra hanc opinionem multa pugnãt. Et primum quod Gal. in lib. vndecimo Metho. scribat vtile esse in omni febre putrida sanguinem mittere secta vena: quod remedij genus non euacuat materiam concoctam: hæc enim per purgationem tollitur: quod Hip. eo Aphorismo, in quo scribit concocta medicari, id

Galeni sententiam de remediis necessariis in curatione putridæ febris examinat.

est vt explicat Gal. medicamento purgante euacuare, aperte significat. Nam sanguinis missio omnes educit humores æqualiter, & à toto corpore: in febribus autem putridis vnus aliquando solus humor, vt bilis in tertianis, & pituita in quottidianis, humorque melancholicus in quartanis: aliquando verò plures, vt in complicatis febribus, nunquam autem omnes putrescunt: aut si hoc contingit, nec concoctio nec euacuatio aliqua prosunt: mortem enim sequi oportet, id, quod in opere nostro de febribus ostendimus. Putrescit præterea humor per febres putridas, vel solum, vel maxime in vna parte, qui focus febris esse dicitur. Quare cõstat sanguinis missionem non esse remedium putridæ, & concoctæ materiæ præterea Gal. in pręcitato Methodi libro pręter euacuationem & concoctionem probat adhibendam esse perspirationem per refrigerãtia: quàm procurari scribit ablatis causis, quæ illam prohibebant, sublatis inquam obstructionibus, vel cutis densitate, prout hęc vel illę, causæ fuerunt impeditæ difflationis. Addo quòd in febribus putridis inter initia morbi sæpe purgationem adhibemus, per quam non vtique euacuamus materiam putrescentem, quam prius concoquendam esse scribit Galenus concocta verò esse non potest in principio, in quo omnia cruda passim scribit esse idem author. Nonne etiam in omnibus putridis vel inediam, aut tenuiorem victum adhibemus ad humoris multitudinem consumendam: non solum autem ad concoctionem iuuandam, & concoctum humorem euacuandum: qui (vt dixi) non aliter, quàm per purgantia medicamenta, separari ab aliis, & euacuari potest. An febris etiam ipsa non postulat sua remedia refrigerantia: quę longe diuersa sæpe sunt ab iis, quę concoctionem iuuant: ab his verò quæ euacuant semper. Quid ergo ad tot argumenta dicemus? errasse ne Galenum & omnes medicos putabimus, qui pręter concoctionem & euacuationem humoris putrefacti tot alia proponũt auxilia? An dicendum potius est diuersam esse curandi rationẽ ipsius febris putridæ, cũ sola adest putredo humoris, quem putredo inuasit, ab ea, quæ causas adhuc habet fouentes, & augentes putredinem præsentem, & potentes nouam putredinem in humore, qui eam nondum sensit, excitare,

Febres in quibus putrescunt omnes humores omnino lethales.

Galenũ tuetur.

In illo enim casu leuem esse oportet putredinem, & exiguam febrem, quæ propria sibi remedia nõ exposcat. Putredo verò ipsa auxiliis suis eget: nam cùm illa necessariò corrumpat eam materiam, quam inuasit, necessaria est euacuatio, vt quod corruptum est ab eo, quod sanum est, separet & educat: & quoniam separatio fieri non potest absque concoctione, vt postea ostendemus: ideo concoctio præcedere debet euacuationem humoris putridi. Id etsi rarò contingit, nonnumquàm tamen fieri videtur, vt febres putridæ his duobus duntaxat auxiliis sint cõtentæ, quales sunt synochæ putridæ, quæ perpetuò decrescũt: in illis enim, quæ facta erat constipatio, leuis erat: quandoquidem nõ aliter vt docet Gal. hæ febres decrescunt, quã quòd plus dissoluatur vaporis, quã retineatur. Ex diariis etiam aliquando excitantur exiguæ hæ febres putridæ, & nonnumquàm etiam ipsæ putridæ statim inuadunt, sed à paruis causis natæ, quas curare possumus, minimum mutata solita viuendi ratione. Vt ergo hæ febres inter putridas simplicissimæ sunt, ita simplicissimam curam, quæ fit per solam concoctionem, & leuem aliquam purgationẽ postulant. Vbi verò grauior est affectus, qui iã factus est, & causæ, quæ adsunt, humoris partem putrefacientes, & putredinem fouentes, minantur etiam putredinem humoris eius, qui est eiusdem generis, aut etiam, qui alterius est (vtrumque enim contingit vbi potentes sunt diuturnęque putredinis causæ) veluti cùm biliosi humoris pars post partem putrescit, & cum post bilosas sequũtur quartanę: tunc inquam plura requiruntur auxilia, & tot sanè, quot possunt esse præsentis & futuri mali causæ. Quia igitur tunc maximè impeditur transpiratio, & ea est, quæ præsentem putredinem excitauit, fouétque, & futuram minatur: ideò primum & pręcipuum remediũ in eo esse debet, vt corpus, quantũ fieri potest, maximè transpirabile reddatur: id, quod fiet ablatis causis, quæ illam prohibent: illæ verò sunt, vel cutis astrictio, vel vasorum, venarum inquam & arteriarum internarum obstructiones, & multitudo humoris vaporísque, qui libere per venas, & arterias densas & solidas transpirare, & difflare non potest: Igitur si quis post exercitationem refrigeratus, aut post lotionẽ aquæ frigidæ, aut alio modo ob densitatem cutis febre

Sanguis cur mittẽdus in febribus pu-

recente fuerit correptus, fricatione leui & molli, ablutione aquę calidę, & linteis excalefactis, aut his etiam, quæ sudorem mouēt, protinus studeat cutem rarefacere: deinde sanguinem mittat, si illud non videat sufficere remedium. Nam sanguinis missio, quæ fit secta vena, humore, & vapore euacuato, maximo est auxilio ad transpirationem iuuandam: propterea rectè scribit Galenus vtile esse sanguinem mittere in omni febre putrida, quę scilicet alicuius sit momenti. Omnes enim quæ tales sunt, egent liberiore perflatione, quam sanguinis missio ab initio omniū fœlicissimè præstat. Nec sudor, qui sequi solet accessiones febrium intermittētium, sufficit: quippe cùm ebullitio, quæ fit in corde, venis, & arteriis multos gignat vapores, quorum transpirationem nihil tā iuuat, quàm venę sectio. Nam densæ vasorum tunicæ non prębent transitum contentis in illis humoribus & vaporibus: quare per sectionem viam patentiorem parare oportet, facto veluti camino in corpore, per quē igneus fuliginosúsque ille vapor expirare possit: vnde missione sanguinis, quę adhibentur in his febribus, parùm prosunt, nisi fuerit amplum factum foramen per sectionem venæ. Ergo sanguinis missio omnibus putridis paulò grauioribus conuenit communi hac ratione, quòd potentissimū sit ad perspirationem iuuandam auxilium, quo vniuersæ huiusmodi febres maximè opus habent. Nec in hoc spectare debemus aut sanguinis multitudinem, aut aliud quidpiam. Nam si in omni habitu huiusmodi febres nascuntur, & communem hę habent causam ex impedita transpiratione, quod commune est remedium, in nullis prætermitti debet. Nec contra id facit, quod multi liberentur ex putridis febribus, quibus sanguis non fuit missus. Nam in nulla re temeritas laudanda est, nec probandum quod perperam est factum: etenim vt multi pereunt, qui euasissent cum hoc remedio: ita qui liberantur, grauius & diutius affliguntur, atque hoc modo temeritatis suæ, aut ignorantię medicorum pænas in seipsis luunt. Porrò vt sanguinis detractio omnibus febricitantibus ad transpirationem est necessaria, ita aliquibus etiam prodest ad multitudinē humoris tollēdam, quæ obest, eò, quòd vaporibus vberē materiam suppeditat, & quia naturam grauat, ne possit conco-

tridis omnibus.

Sectionem in vena latam esse oportere vbi sanguis mittitur in febribus putridis.

quere,quod vitiatum iam eſt,& expellere, quod iam expelli poteſt: & quia vſum aperientium, & penetrantium in interna vaſorum orificia remediorum impedit, ſymptomataque omnia,& quicquid timeri poteſt mali, excitat. Nec in hoc quidem remedio ſpectare debemus morbi magnitudinē: quę vt alibi oſtendimus regula firma nequit eſſe ſanguinis miſſionis. Cæterum miſſo ſanguine, ſi ſubeſt adhuc peculiaris alicuius humoris copia, quæ facile in putredinem trahi poteſt, ſi hoc facile fieri poteſt, vt ſanè poteſt, cū humores ſunt tenues, quales ſunt bilioſi & mixti etiam cū aliqua pituita, vt in puris & notis tertianis cōtingit, vereri nō debemus inter initia morbi leuem aliquam purgationem per noſtra mitiſſima medicamenta, quibus carebat antiquitas: & propterea ſuſpectā habebat Gal. purgationē, & ſi aliter (vt in Aphoriſmis docuit (ſenſit Hippo. Neb obeſt quidem Aphoriſmus, concocta medicari, & quoniā humor quem per leues has purgationes educimus, continetur in primis venis & ille non eſt, qui morbum facit, vt qui putredinem non ſenſerit, cui ſoli, vt poſtea docebimus, debetur concoctio, vt qui ſolus ſit crudus: Interim verò ſi aliqua eſt inflammatio, quæ calorem accēdat, & vapores ſuppeditet plurimos cordi, & vaſis, per illaque vniuerſo corpori, omni diligentia per propria auxilia procurari debet humoris contenti in inflammatione diſſolutio: aut ſi hęc non prodeſt, aut nō ſufficit, ſuppuratio tentanda. Nec quidem oportet cùm febris vehementia vrget, illius propria auxilia contēnere per refrigerantia. Ergo illa adhibenda per conuenientē victum, & remedia refrigerantia, ea eligendo, quæ oportuna ſint ad refrigerationem, ſed interim non impediant trāſpirationē, aut alias morboſas cauſas foueant. Hæc ergo ſunt auxilia, quæ poſtulāt febres ſimpliciores & grauiores. Quæ verò peſſimæ ſunt, aut ob vitium materiæ peccantis, aut ſubiecti conditionē excitant ſymptomata, quæ vel vires deiiciunt, & naturæ opera turbant: aut fiunt cauſæ augentes fouentéſque corporis mala, & huius generis cauſarum ſunt capitis dolor, ſitis, ſopor, vigilātia, & alia huiuſmodi, de quibus Gal. 12. Methodi, & ſecundo ad Glauconem abunde diſſerit, deſiderant hæc etiam propria auxilia, vt quantum fieri poteſt mitigentur. Sed cauēdum interim ne cum

De purgatione minoratiua in putridis inter initia poſt ſanguinis miſſionem.

Curatio febriū putridarum cum ſymptomatis.

cum in his mitigandis, plusquam æquum est, ęgrotis obtemperare volumus, veram curandi rationem, quę contra præcipuas causas pugnat, contemnamus. Hinc enim grauissima mala sępe sequi solent. Quoniam autem in curatione morborum non solùm videndum est, quid conueniat morbosis affectibus, sed quid etiam natura ferre possit, maxima est opus prudentia, ne plus aut minus naturæ tribuas, quàm ipsa exigat, aut permittat curatio: Ac vbi ipsa valida est, omnia audacter præstare possumus, quæ curatio præscribit: Vbi vero vires labuntur, illis potissimum succurrendum. At si nec plane debiles, nec firmæ omnino sunt, sed permittunt cum quadã moderatione fieri, quæ dictat curandi ratio, ita moderari rem oportet, vt nec morbum, nec virtutem contempsisse videaris. Quisquis igitur ad omnia prædicta diligenter respiciet, febres omnes putridas methodo sanabit, quantum licebit, nec vires demolietur. sed quoniam nostri non est instituti hęc omnia sigillatim nunc prosequi, redeamus ad Galenum.

In complicatis affectibus quid agendum.

Hæc quidem, quæ putredinem finiat manente adhuc substantia: euacuatio vero, quæ totam ex corpore substantiam educat.

Proposuit Gal. duo esse adhibenda remedia contra febres putridas, nempe concoctionem & euacuationem. Iam videamus quem humorem velit concoqui & euacuari, qualémque requirat concoctionem & euacuationem: Nam in his cogimur ab aliis interpretibus dissentire. Etenim Acachias & recentiores alij interpretes huius loci in febribus putridis duplicem ponũt humorem, vnum iam putridum, putrescentem verò alium, nondum tamen putridum, & illum, nulla concoctionis facta mentione, vacuandum esse censent: hunc verò esse concoquendum. A quibus ego longe dissentio. Nam si putridi illi humores nullam concoctionem acceperunt, eam putredinem habent, qualis fit in gargrænis, ad quam putredinem sequitur non euacuatio, sed mors: quo modo necessario per febres mors sequitur, vbi vrinæ perpetuo crudę emissæ fuerunt: non enim salus ex-

pectari potest nisi præcesserit concoctio : nec materia morbi euacuari potest, nisi prius concocta fuerit. At de illa putredine non agit Galenus, sed de illa, quæ nunc concoctio, nunc putredo, vt diximus ab initio, vocatur, quoniam mixtum est opus ex concoctione & putredine, quod aliis rationibus ostendo. Nam Gal. docet in libro de differentiis febrium, in omnibus febribus putridis, absoluta putredine relinqui in venis veluti cinerem quendam, qui puri proportione respondet: qui quidem humor euacuationem postulat, vt ipsum pus: At sicut pus fit per concoctionem, nec illud euacuari potest, antequam præcesserit concoctio, ita profecto nullus humor putridus euacuari potest, aut fieri ante concoctionem & absque concoctione. Nec putare quidem oportet in omni accessione febris, id excerni, quod in illa computruit, ita vt nihil relinquatur extincta prorsus febre & illius accessionibus, qnod euacuationem requirat. Nam sic purgatione non esset opus declinantibus, aut iam prorsus absolutis huiusmodi febribus. Addo quod hæc ratio solum esset propria intermittentibus, & non continuis febribus, in quibus quicquid est humoris putrefacti & concocti, retinetur, donec fiat crisis, aut per purgantia medicamenta, educatur. Quinetiam multæ sunt intermittentes febres, post quarum accessionem nec sudor fit, nec alia sensibilis euacuatio, quæ respondere possit naturæ & quãtitati humoris, qui febrem & accessiones commisit: Amplius si humor putrescens per illos concoctionem aliquam postulat, quę putredinem manẽte substantia finiat: eandem etiam requirebat, qui putridus iam est antequàm putridus sit factus: illius enim substantia victa manet, nec vinci quidẽ potuit, nisi per concoctionem. Igitur in omnibus putridis febribus quicquid est humoris, quod putredinẽ sensit, concoctionem desiderat, etsi illud iam putridum est, idem antea fuit concoctum: & si adhuc putrescit, concoctionem adhuc requirit, ac finita putredine & concoctione, nisi natura per crises perfectas vniuersum eũ humorẽ excreuerit, purgatio ad illius euacuationem necessariò est adhibenda: quoniam (vt inquit Hippo.) quę re-

linquuntur in morbis, recidiuas facere consueuerũt. Sed mirari fortè quispiam poterit, quonam modo putrescẽtes humores concoqui possint, & qua ratione concoctio finire posit putredinem, manente substantia rei putrefactæ. Nam si putredo corruptio quædam est (vt antea ostendimus) & ea fit per diuisionem humidi à sicco, quo pacto quæso illa emendari vnquàm poterit per concoctionem? Vt enim corrupta nunquàm possunt vniri redire que ad naturã suam, ita quę putrescũt nulla ratione emendari posse videntur. An dicendũ est humores, quos putridos vocamus, putrescentésque in febribus, nõ esse prorsus tales. i. nõ exactã habere putredinẽ, in qua calor factus est prorsus ineptus ad materiam regendam, vt accidit in putredine cadauerũ: sed mixtam quandam esse actionem inter verã putredinem, & cruditatem: propterea que concoctionem, quæ in hoc affectu fit, non posse omne vitium emendare, sed solum cruditatem: quod verò est ex putredine, relinqui, sine aliquo remedio, quod illius vitium in corpore emendare posit Nam, vt antea diximus, tres ponit Gal. fieri in nobis alterationes: vnã, in qua fit perfecta asimilatio secundum substantiã & qualitates, quæ quidẽ tendit ad nutritionẽ. Alia verò est alteratio, in qua nulla fit asimilatio, & illa est vera putrefactio, quæ ad corruptionem omnino tendit. Alia verò est, in qua asimilatio fit per qualitates, disimilitudo verò manet per substantiam: quam quidem Gal. aliquando vocat concoctionem, ob eam partem, in qua fit asimilatio: Aliquando autem putrefactionem, ob eam substantiã, quæ relinquitur inutilis prorsus, veluti cinis, qui remanet post putredinem rerum ex quatuor elemẽtis compositarum. Non immeritò igitur Gal. hoc loco scribit putrescentes humores concoquendos esse, & per concoctionem cessare putredinem, manẽte materia, quæ postea sui ablationem per euacuationẽ indicat. Nã concoctio hæc non potest ad nutritionem tẽdere: quare nequit asimilare substantiam, sed solum qualitates vincit, & asimilat, atque his victis à natura, cessant putredinis causæ, ob idque & putredo ipsa: quo modo concocto pure & confecto, cessat omnis putredo, quia

Quo modo putrescẽtes humores cõcoqui possint & concoctio posit sistere putredinem.

& calor, aliæque qualitates, quæ rebelles erãt, victæ sunt, & assimilatæ: vnde pus album, lene, æquale, minimúmque fœtidum relinquitur: quæ indicio sunt, qualitates victas esse: manet tamen post eam victoriam & concoctionem puris substantia. Eodem pacto in febribus putridis, putrescentes humores à natura concoquuntur, & post concoctionem relinquitur in venis substantia humoris putrefacti siue concocti, quæ veluti, cinis est, puri proportione respondens: quæ etiam sui indicat ablationẽ, & ea non aliter fieri potest quàm per euacuationem. & quoniam putrescentes huiusmodi humores non sunt reuera & prorsus putridi (illud enim quod ita est affectum, concoctum & putrefactum dicitur, quia partim cõcoctum, partim putrefactum est. id est partim victum, partim non victum, & disimile relictũ:) ideò non sunt prorsus corrupti: quare nec diuisio in illis fit, sed vnio & incrassatio, quoniam illis concoctio medetur, quę vniendo, incrassando, & assimilando quantum id, quod concoquitur, permittit, opus suum perficit. permittit autem non perfectam reductionem ad naturalem statum per concoctionem, qui ita putredinem iam sensit, vt iam putrescat, vt quidam putant, qui humores non prorsus putridos hac ratione emendari posse credunt: Nam qui prorsus putridus est, nullam cõcoctionem admittit: qui verò vel læuiter putridus est, per concoctionem quidem redigitur ad mediocritatem per qualitates, substantia tamen emendari non potest: quod verò in via est ad putredinem, qualia sunt illa, quæ liberè non transpirant, nullam tamen adhuc actu habent corruptionem, illa refrigeratione, & euentilatione corriguntur. Quare malè alij interpretes his humoribus concoctionem deberi tradunt: putridis verò solam euacuationem. Rectè vero scribit Gal. humores in quibus accensa est putredo, concoquendos prius esse, deinde euacuandos. Nam concoctio facit, vt substantia, quæ euacuanda est, eliciatur ab alia, & actu fiat, quod prius erat potentia. Nam humores putrescentes, cum alijs in tota massa erant commixti, nec propriam habebant materiam: perfecta vero concoctione, qui putredinem senserunt,

Cur ante purgationẽ putridi humoris concoctio sit necessaria.

relinquunt ſuum cinerem: Alij verò, qui alterati quidem fuerunt, ſed abſque putredine, nihil tale habent: quare paulatim exuunt ſuum vitium, & vtiles redduntur ad nutritionem. Itaque non his, ſed illis debetur euacuatio. Sed quid dicemus ad Galeni locum, qui in vndecimo Methodi habetur, in quo, docens curationem febris putridę, ſcribit duobus modis emendari putredinem, quæ fit & in mortuis & in viuis, ſeparando primum id, quod eſt putrefactum ab aliis: reliqua verò reducendo ad ſymmetriam moderatis motibus, refrigeratione, & perſpiratione. Eo enim loco concoctionis nullam facit mentionem. Dico non eſſe eandem (vt ille putat) rationem ſanandæ putredinis in viuis & mortuis. Nam putredinem rerum non viuentium, in quibus nulla fit concoctio, ſanare poſſumus ſeparatione eius, quod iam eſt corruptum, quia illud per inciſionem (vt contingit in carnibus ſale conditis, & in aliqua parte corruptis) ſeparare poſſumus: humores verò, qui in nobis per febres putreſcunt, non alia habent remedia quàm per euacuationem, quę alliciat proprium ſibi humorem, qui eſt excrementum: at excrementum non eſt factum ante concoctionem, vt in Aphoriſmis oſtendimus: quare rectè ſcribit Hipp. concocta medicanda eſſe, & non cruda, quia ante concoctionem excrementum factum non eſt, & illud eſt, quod medicandum venit. Si igitur Gal. velit concoctionem pręcedere humoris putrefacti euacuationem, rectè ſentit: ſi verò non putat eſſe neceſſariam concoctionem, aberrat. At ſi neceſſariam credebat eſſe, non debebat vtique illam pręteritmittere, in eo preſertim loco, in quo perfectam curationem ex rei natura deſſumptam, in illis febribus pollicetur. Itaque verior eſt hęc curandi ratio, in qua pręcipit putredinem humorum, quę fit in febricitantibus, exigere ſolum concoctionem, & poſtea concocti humoris euacuationem. Cauſę verò putredinis efficientes, & materia, quę diſponitur ad putredinem, alia poſtulant, vt iam oſtendimus, auxilia: ſicut etiam febris ipſa, & febrium ſymptomata grauiora. Sed prędicta facilius ex ſequentibus intelligentur.

Galeni locum, qui eſt in 11. methodi de curatione putridæ notat.

Sed dictæ quidem alterationis species, concoctio existit, quã, vbi inuenerimus, à quibusnã causis fieri contingat: tunc vtique eorũ, quæ hoc pacto salubria sunt, scientiam tenebimus.

Quæ dicta sunt de cessatione putredinis, per concoctionem, & quæ nunc dicuntur de his, quæ possunt cõcoquere & concoctionem iuuare, desiderant maiorem cognitionem, diligentiorémque tractationem de concoctione. Sed quoniam hęc pro dignitate in Aphorismis enarrauimus, capita solum ex eo opere hîc trãsferemus: ne huic libro desint, quæ sunt necessaria. Ac primũ quidem dicemus, quid sit concoctio, deinde quæ sint concoctionis causæ: tertio quæ sint species, & differentię concoctionis: quarto quo modo concoctio fiat: quinto quæ sit vis concoctionis, qualísque requiratur concoctio in humore, qui ad purgationem aptus esse debet: Postremo quibus remediis medicus concoctionem iuuare possit. Porro recentiores ferè omnes medici Auicennam sequuti, concoctionem esse definiunt humoris pręparationem ad expulsionem: quandoquidem Auicenna ipse concoctionem dicit esse substantię adæquationem, quæ ad facilem obedit euacuationem. Sed hæc opinio multis modis falsa esse ostenditur, primo quod duos Aphorismos inter se cõfundat, eum scilicet, in quo author scribit concocta medicari, & eum in quo dicit, corpora cum quis purgare voluerit, oportet fluida facere. Nam si per coctionem intellexisset præparationem ad expulsionem, in priore Aphor. frustra in alio ageret de illa pręparatione, quę (vt Gal. eo in loco tradit & in Aphorismo in acutis pasionibus raro) consistit in extenuatione & incisione humorum, ac viarum apertione. Deinde concoctio omnia incrassat: purgatio verò cum fiat per medicamenta attrahentia, tenuem postulat materiam, vt Gal. in lib. 3. de Natural. facul. pasímque alibi scribit. Pręterea per concoctionem humores reddũtur naturę similes: similitudo autem est causa retentionis, dissimilitudo verò causa expulsionis: quare si natura pręparare vellet materiam ad expulsionem, non illam

De diffinitione concoctionis disputatio.

Concoctionem non esse præparationem humoris ad expulsionẽ.

concoquendo aſſimilaret. Addo quod multi morbi per ſolam concoctionem curantur: quò fit vt fruſtra à natura concoquatur, quod poſtea expellendum non eſt. Poſtremo in acutiſsimis morbis ſemper purgare poſſemus, quoniam humores, qui illos faciunt, calidi ſunt & tenues: proptereáque ad expulſionem paratiſſimi, vt ſcribit Gal. in lib. 3. prædictionum tex. 13. Alij verò ſunt, qui concoctionem eſſe definiunt ſeparationem boni a malo: qui maxime aberrant. Nam cōcoctio omnia aſsimilat: qui verò ſeparat, diſsimilitudinem molitur in rebus. Deinde concoctio (Ariſt. teſte) eſt perfectio, diuiſio verò imperfectio eſt: quippe cùm diuiſio corruptioni, compoſitio generationi ſimilis ſit. Prętterea omnia, quæ matureſcunt & concoquuntur, ideò matureſcere & concoqui dicuntur, quod ſiccæ partes humidis, caloris beneficio miſceantur. Ergo cùm illi concoctionem ſeparationem boni à malo eſſe dicunt, cruditatem potius, quàm concoctionem definiunt. Addo quod concoctio fiat incraſſando: quę vero incraſſantur, vnam formam recipiunt, nempe craſſitudinem, non autem diuerſas & ſeparatas. Poſtremo Gal. in lib. de naturali. facul. ſeparationem mali a bono, expultrici, & non concoctrici facultati tribuit. Iulius Delphinus concoctionem ait eſſe reductionem caloris ad temperamentum: quę opinio non eſt digna primario Academiæ Ticinenſis medico. Nam concoctio fit à calore in paſsiuis qualitatibus, vt inquit Ariſt. quod ſi eſſet caloris reductio, eſſet eiuſdem paſſio, & non actio: & calor naturalis non faceret concoctionem, ſed illam pateretur, & temere ille eodem loco dixiſſet concoctionem fieri, cum calor elaborat & vincit materiam: oporteret præterea purgare calorem, ſi concocta ſunt medicanda, ſed pudet me tam abſurdam opinionem proſequi, & alias eiuſdem authoris ſententias, quæ ita ſępe ſunt ridicula, vt quilibet facilè agnoſcere poſſit, illum ambitioni potius quàm eruditioni in edendis illis ſuis commentarijs ſtuduiſſe. Cęterum Manardus, cum non putaret vnam eſſe omnium concoctionū naturā, ex triplici differentia co-

Concoctio non eſſe ſeparationem boni à malo.

Concoctionem non eſſe reductionem caloris ad tēperiem.

Manardi opinio, quæ reprehenditur.

rum,quæ concoquuntur triplicem concoctionis diffinitionem adfert. Nam ea,quæ concoquuntur,(inquit) sunt vel alimenta,vel putridi humores,vel alij, qui non sunt putridi, Primam coniunctionem dicit esse alterationem, in qua alimentum ei,quod alterat, omnino assimilatur. Secundam dicit esse alterationem, quæ putredinem cessare facit. Tertiam,quę materiam,quæ cōcoquitur, quadantenus assimilet. Quam opinionem, partim ex Auicēna, partim etiam ex Gal.sumpsisse videtur. Nam Auice. in prima fen.lib.1. vnam ponit concoctionem vtilis materiæ: aliam verò, vt ille vocat, superfluitatum, & illam vocat conuersionem in propriam substantiam nutriti: in hac verò idem naturam tentare: quod si assequi non potest, saltem eas qualitates moliri in materia, quę seruiant ad expulsionem, extenuando scilicet materiam si crassa sit, aut incrassando, quod est tenue, aut incidendo, quod est viscosum. Gal. etiam hoc loco definit concoctionem esse alterationem, quæ putredinem cessare facit. Verum hæc opinio etiam falsa est. Nam si ex diuersa materia actiones diuersas iudicare debemus, non solum in concoctione, sed etiam in attractione, retentione, & expulsione absurda sequentur. An quæso dicemus non eandem esse facultatem attractricem,quæ alimentū & medicamenta & propriam in singulis materiā vt panem, vinū, rhabarbarum, cassiam,& alia eiusdem generis in corpus trahit: & retētionem dicemus diuersam,quæ retinet hæc,quæ sunt diuersa. An facultatem expultricem vnam requirimus, in emissione vrinæ, aliam verò in expellendi alui excrementis. Sic etiam dicemus vnam esse facultatem concoctricem,quæ panem, aliam quæ carnes, & aliam quæ assumuntur, concoquit: in qua quidem re nihil est absurdius. Præterea vna est efficiens causa concoctionis, facultas concoctrix: vnum instrumētum, calor natiuus, vnus finis, vt postea ostēdemus, vna materia communis, humor inquam, qui incrassari potest, quare & communem oportet esse definitionē, nec spectare oportet particulares effectus, qui nascuntur ob istorum vitia. Sic enim oporteret infinitas propemodum facere diffinitio-

nes concoctionis. Nam concoctio non ſolum putredinem ceſſare facit, ſed etiam acrimoniam humorum retundit, frigidiores humores calefacit, calidiores temperat, omnes incraſſat, miſcet omnia omnibus, omnia quantum fieri poteſt, aſsimilat. An propterea dicemus concoctionem vnam eſſe, quæ acrimoniam retundat, aliam quæ frigida calefaciat: aliam quæ temperet calida, aliam quæ incraſſet, aliam quæ aſsimilet, aut aliquid aliud particulare efficiat, minime certè: ſed propriam illius naturam, generalémque actionem ſpectare oportet, non ea autem, quæ illi accidunt. Etenim concoctio certum aliquid facit, ad quod particulares operationes ſequuntur, ob mutationem aliquam, quæ naſcitur in agente vel materia. Quæ enim putreſcentem habent materiam, per concoctionem in illis ceſſat putredo: quæ acria ſunt, mitiora redduntur. Quæ erant diuiſa, vniuntur, & ſic de alijs. Atque hæc non impediunt quominus concoctiones diffiniamus communi omnibus, quæ concoquuntur diffinitione: quod Gal. aliquando facit, aliquando verò particularia proſequitur. Nam in hoc loco concoctionem ſolum diffinit in putreſcente humore: In 2. verò de natural. facul. cum ſcribit concoctionem nihil aliud eſſe quam alterationem & mutationem nutrientis, in eius quod nutritur qualitatem, concoctionem alimenti ſolum deſcribit. Cum verò in tex. 6. quinti commentarij, ſexti lib. Epidemiôm ſcribit concoctionis nomen ſignificare omnem ad mediocre temperamentũ adductionẽ, & in lib. primo eiuſdem operis tex. 6. ſecundi commentarij, & in 13. Aphoriſ. primi libr. & in tex. 44. ſecundi acutorum, in quibus locis ſcribit illa vocari cocta, quæ à calore & à natura ſunt ſuperata & victa, etiam ſi nutrire non poſsint: cruda verò, quæ non ſunt euicta, communem omnibus concoctionem quærit, & diffinit. Id quod etiam in 3. de criſibus exprimit, vbi ſcribit concoquere nihil aliud eſſe, quàm naturam ſuperare, debellare, reſiſtere vehementiori morbi conatui & quæ infeſtabant, reprimere: Et ſi hæc diffinitio contracta eſt ad materiam morboſam.

Galeni varia ſententia de diffinitione concoctionis.

Galeni diffinitiones examinat.

Verùm in prędictis locis veram vim & naturam concoctionis non exprimit. Nam cum humidum à ſicco temperatur, & calidum à frigido, & econtra, non propterea fit concoctio. Item cùm natura craſſos humores extenuat, illos quidem vincit. & cum exuberantes eos euacuat: cúmque malos à bonis ſeparat, opprimit quidem morbi cauſas, ſed interim concoquere non dicitur. quare Gale. victoriæ rationem & modum explicare debebat, vt naturam iuuare poſſimus, cum illam concoquendo, vincere non poſſe videmus.

Ariſtotelis diffinitio quæ etiam non recipitur.

Cæterum Ariſtoteles in libro quarto Meteorum definit concoctionem eſſe perfectionem, quæ à naturali prióque calore ex oppoſitis fit paſſiuis, quæ ſua quippe materia exiſtunt. Quæ quidem definitio, etſi ab omnibus eſt recepta, tamen mihi non videtur proprie exprimere quod quęrimus. Nam genere vtitur nimium communi. Etenim generatio, mixtio, & alia quæcumque alteratio, quam res exigit, eſt perfectio: Si quidem res dicitur perfecta, cum id eſt aſſecuta, quod illi deficit. Præterea generatio eodem authore etiam fit cum calor obtinet qualitates paſsiuas & propriam cuiuſcumque materiam. Quare communis videtur eſſe definitio generationi & concoctioni. Adde quod in ea diffinitione non comprehenduntur omnia, quæ concoquuntur. Nam quę elixantur & aſſantur, non à proprio, ſed ab externo & igneo calore concoctionem aſſequuntur. Nec etiam docet, quid materia patiatur à calore, cum fit concoctio, an ſcilicet acquirat calorem, vel frigus, vel ſiccitatem, vel humiditatem, aut aliam quancumque qualitatem. Dicit quidem concocta tunc ea eſſe, quando calor humorem vicit: & tunc viciſſe, cum formam & eſſentiam ſimpliciter, vel ſubiectam quandam formam acquiſiuit: vt ea quæ maturantur, matura & concocta dicuntur, quando eorum ſemen aptum iam eſt, ſibi ſimile gignere: & tubercula appellat concocta, quando ad ſuppurationem peruenerunt. Verum hæc non ſatis exprimunt naturam concoctionis, & proprium terminum. Ignoremus enim neceſſe eſt, quibus remedijs concoctio iu-

uari posſit, ſi illud proprium ignoremus, quod concoctio quęrit. Fernelius in lib. quem ſcripſit de purgandi ratione quęrit etiam communem eam concoctionis naturam: ſed inuenire non poteſt. Dicit enim concoctionem eſſe ſubſtantiæ, in naturę conuentiorem ſtatum, caloris vi, factam mutationem: ac non ſolum alimentum, ſed etiam puris materiam, & ſynceros humores, quos impropriè vocat ſuperuacuos, vt pituitam influentem in pulmones, & vtramque bilem concoqui ſcribit: Ac pituitam quidem concoqui ſcribit, ſi acquoſa fuerit & incraſſeſcat, craſſaque extenuetur: & bilis concocta ab eo vocatur, ſi mitior & domita ita reddita fuerit, vt promptius expelli poſſit: qui author etiam cum alijs aberrat. Nam cõuenientiorem eum ſtatum, quem dicit acquiri per concoctionem, exprimere non poteſt generali quadam ratione: & cum ad particularia deſcendit, maiores errores committit. Vt enim aquôſa pituita per concoctionem craſsior redditur (quandoquidem concoctio omnia incraſſat) ſic quę craſſa eſt, per concoctionem non extenuatur: hoc enim facit fuſio (vt poſtea docebimus) quę pręcedit in concretis concoctionem, non autem ipſa concoctio id pręſtat. Nec verò bilis ideo concoquitur, vt poſtea promptius expelli poſsit: id enim non eſt finis concoctionis, etſi alia ratione accidit, vt ea quæ concocta ſunt, melius euacuari poſſint. Sed ne aliorum omnium opiniones excutiamus, qui idem ferè ſentiunt, vnum inuenio locum apud Gal. qui proprie exprimit id quod quærimus: eſt autem locus in lib. 8. de medic. compoſitione ſecundum locos capite de hepatis affectibus, vbi dicit concoctionem eſſe alterationem, quæ eouſque procedit, donec in ſimilitudinem partis quod concoquitur, ſit tranſmutatum: vbi etiam docet, quomodo differat concoctio à nutritione. Nam concoctio eſt aſsimilatio: nutritio vero eſt vnio eius, quod aſsimilatum eſt ei, quod aſsimilauit. Nam hæc diffinitio omnibus quę concoquuntur, eſt communis: etenim cibus dicitur eſſe concoctus in ventriculo, hepate, & alijs partibus, quando in colore, ſapore, odo-

Fernelij diffinitio de concoctione reprobatur.

Concoctionis vera definitio ex Gal.

re, & in primis qualitatibus atque per ſubſtantiam eſt aſſimilatus Eodem modo pus dicitur concoctum, quãdo eſt factum album, lene, & æquale, & minimum fœtidum ex his enim oſtenditur quòd ſit factũ ſimile, quantum illius natura patitur. deinde hæc diffinitio concoctionẽ ſeparat a generatione, mixtione, nutritione, contemperatione, mitigatione, & omni alia mutatione, quæ à natura & calore natiuo fit. Et enim aliæ mutationes aſſimilationes non ſunt, aut non ſolæ. Adde quòd comprehendit concoctionem etiam quæ fit ab igneo calore in rebus externis: illa.n. dicuntur concocta, cũ igni ſunt certo quodammodo aſſimilata. Præterea tradit hæc definitio id, quod eſt vtile noſtræ arti. Cum. n. intelleximus concoctionem eſſe aſſimilationem, illud quoque agnoſcimus, quantum res ſit cruda, & quomodo concoqui poſſit. quæ enim prorſus diſſimilis eſt, penitus eſt cruda: quæ verò ſimilitudinem iam aliquam eſt aſſecuta, tantum habere concoctionis agnoſcitur, quantum habet ſimilitudinis. Ac ſi putamus naturam non poſſe concoquere & aſſimilare, eò quòd concoctrix facultas ſit malè affecta, aut illius calor imbecillus, vel immoderatus, vel materia quæ concoquitur, exuperet agentis vim, vel repugnantem habeat qualitatem, aut ſubſtantiam: tunc in eo quod videmus concoctionem impedire, remedium adhibemus. Porrò ex hac diffinitione aliæ omnes quæ traduntur à bonis authoribus, natæ videntur. Cum.n. natura aſſimilauit materiam, tunc vicit quãtum vincere potuit, & perfecit eandem. Ac vbi morboſa eſt materia, illam debellauit, oppreſſit, & repreſſit vehementem illius conatum. Nam vbi ſimilitudo facta eſt, non eſt amplius repugnantia: & vbi aliquid eſt putreſcens, illud putredinem exuit: & id quod acre eſt, acrimoniam deponit: quoniam, vt poſtea oſtendemus, concoctio à moderato calore fit, pro cuiuſque materiæ, quæ concoquitur, natura. Itaque cum calor noſter ſit moderatus, & ſecũdum naturam, extraneas omnes qualitates aſſimilando temperat & mitigat. Igitur vna eſt concoctio in omnibus quæ concoquuntur, qua omnia concocta dicuntur, quando pro ſua natura ſunt aſſimi-

Ad prædictam diffinitionẽ alias omnes redigit.

lata concoquentibus: alimentum quidem concoctum tunc est, quando per suam substantiã, & qualitates omnes simile est redditum parti concoquenti. pus verò & tumores putrescentes concocti dicuntur, cum eorum qualitates similes quoque sunt redditæ partibus concoquentibus. Nam substantia puris & putrescentium humorum cum sit corrupta, amplius assimilari non potest, & vniri substantiæ nostræ: suo tamen modo dicuntur illa concocta, quia naturam cõcoctionis assumpserũt, nẽpe assimilationẽ eàm, quã recipere potuerunt. Non ergo plures sunt concoctionis naturæ: quoniã ex eoquòd melius, vel deterius, magis & minus assimilatur, & concoquitur, diuersæ species in cõcoctione fieri nõ debẽt. Sic. n. ea quę assantur, vel elixãtur, vel frigũtur, aut alio modo ad esum & vsum nostrum igneo calore parãtur, omnia concocta dicuntur, cum sunt euicta & assimilata pro ratione agentis & materiæ diuersitate, etsi interim modo concoctionis differunt. Nunc sequitur vt doceamus causas concoctionis, &, primũ agam de materia: de qua quidam ita sentiunt, vt nihil putent concoqui posse, quod post concoctionem nutrire nequit. Propterea solùm sanguinem, & pituitam dulcem, ex quibus tandem nutritur corpus, concoctionem admittere: synceros verò humores vt bilem vtranque & serosos, vel putridos, aut acidam, vel salsam pituitam non esse concoquẽdos, quoniam concoqui non possunt: & propterea medicos errare, qui in purgationibus istorum humorum concoctionem expectant. Nam adferunt concoquendum esse id, quod est crudum, cruentum & acerbum, quæ quidem humori bilioso non conueniunt: quippe cum, bilis nimis sit iam assata, & excesserit naturam sanguinis, in quẽ amplius mutari non potest, excrementúmque sit factum in sanguinis generatione. Adferunt præterea naturam primum concoquere, deinde separare, tertio expellere. Quare eos humores, qui iam sunt synceri, & secreti, indicare expulsionem, & non concoctionem. Deinde sumunt argumentum ex his, quæ concoctionem iuuant: illa enim esse, quæ natiuum calorem augent, vt potentius assimilet materiam quæ concoquitur, vt tandem eã

De Materia concoctionis.

An humores qui nutrire nõ possint, concoqui debeant disputatio.

in nutrimentum vertat: hęc autem frustra tentari in synceris & corruptis humoribus, quæ nullam cognationē habent cum eo, quod concoquit. Addunt. Gal. vndecimo Meth. scribere putrida esse vacuanda, non alteranda, vel concoquenda: & alio loco præcipere concoquēdum esse, quod est semicoctum: expellendum verò esse, quod nequit concoqui. postremò nunquam Gal. humorem qui herpetem facit, aut flatum concoxisse, nec aliū tumorem qui non esset phlegmonosus, id est, ex sanguine factus. Propterea illi aiunt Hipp. cum præcipit concocta esse medicanda, & non cruda, intelligere non esse purgandum antequam sanguis crudus & crassus sit concoctus: naturam enim per febres alimenti concoctiones vi morbi interrumpere, & propterea purgationem non esse tentandam, antequam sanguis ipse rursus coquatur, & in alimentum mutetur bonum. Verum hæc opinio falsa est, quod sic ostendo, & primò respondeo illorum argumentis. Igitur cum illi dicunt, id quod concoctionem exigit, crudum esse, verum dicunt: cruentum autem & acerbum illud semper esse, non item. Nam Gal. in secundo de victu acutorum bilem flauam crudam vocat. Quod separatum est post concoctionem, est expellendum, si nullam cruditatem antequam expellatur, recepit: nam alioqui rursus concoquendum est. Etenim optimus sanguis concoctus quidem dicitur: vbi tamen inflammationem facit, aliam rursus concoctionem exigit, quia ob putredinem dissimilis, & propterea crudus est redditus. Illud vero falsum est, naturam in omni concoctione sibi proponere finem nutritionem. Nam calor (vt inquit Gal. in secundo de natural. facultatibus) per se calefacit: per accidens autem concoquit, digerit, agglutinat. Ac natura, quæ caloris beneficio concoquit, id studet efficere, vt sibi assimilet materiam in qua agit, vt omnia agentia repugnantes sibi causas vincere contendunt: atque eo victo quod repugnabat, agere desinit: quod in generatione puris euidenter apparet. Nam posteaquam natura vicit repugnantes qualitates, & eas similes sibi fecit, in ipsam substantiam non amplius agit, vt ex ea

nutritionem aliquam quærat. Igitur ex eo quod plus vel minus aſſimilatur, ſequitur nutritio, ſi ſubſtantia aſſimilari poteſt: aut ſolùm ſequitur victoria qualitatum, ſi ſubſtantia inutilis eſt: omnia tamen pro ſui natura & modo concocta dicuntur, quando ſunt aſſimilata quantum eorum natura patitur. Gal. rectè iubet ea quæ nullam concoctionem recipere poſſunt, ſeparanda eſſe à corpore, vt in partibus putrefactis accidit. Ea verò quæ poſſunt vinci, prius non ſunt euacuanda, quàm fuerint concocta. Nam ſi in gangrænis poſſemus pus conficere, vtique id faceremus, & ſi ſcimus ex pure nullam partem nutriri poſſe. Errant autem illi, cum dicunt Gal. nunquam tentaſſe concoctionem in materia, quæ eſſet inepta ad nutritionem. Nam in ſecundo de victu acutorum bilem acriorem iubet concoqui, non curans ſi cum ſanguine ea ſit commixta, vel à ſanguine ſeparata. Natura enim & calor noſter in omnem materiam, quæ illi ſit diſſimilis, agit, nec ceſſat in actione, donec aſſimilauerit quod erat antea diſſimile: id quod eſt concoquere. Quin etiam in libro ſexto de ſimplicibus cap. de ariſtolochia ſcribit flatus concoqui: & in lib. de conſtitutione artis, ait humorem melancholicum difficillimè, & poſt illum bilem concoctionem admittere. Amplius in libro primo Epidemiôn tex. ſexto, com. ſecundi iubet ſchirrhoſas diſpoſitiones, quæ à pituita craſſa, vel humore melancholico fiunt, concoqui. Omitto quod in lib. de med. ſecundum locos ſcribit bonum eſſe omnes diſpoſitiones concoquere: & quid eo hac in re eſt clarius, quod ſcribit Ariſt. lacrymas concoqui, & muſtum, & omnia denique concoqui poſſe, quorum humiditas & materia poteſt incraſſari. Omnia enim quæ agente calore incraſſantur, concoctionem admittunt. Non mirum ergo ſi quilibet humor, qui in nobis eſt, concoctioni ſubiicitur. Verùm cum illi quærant, an ſyrupi vim aliquam habeant concoquendi, vel iuuandi concoctionem, fruſtra diſputant an ſyncera materia poſſit concoqui. Quærere enim debebant, an cum bilis mixta cum ſanguine putreſcit, peculiarem

concoctionem desideret, ad eámque iuuandam conferant aliquid syrupi quibus vtimur. Ex quibus quidem patet omnes humores posse concoqui, siue illi synceri sint, siue cōmixti cum aliis, dummodo sint crudi. Omnes verò crudi non sunt: id quod ex sequentibus clarius patebit. Nunc illud sequitur explicandum, an omnes humores concoquendi sint, cum purgare volumus corpus: de qua quidem re magna semper fuit, & adhuc est controuersia: nam quidam id simpliciter pronuntiant in quacunque purgatione, & in quocunque humore, qui euacuandus est per medicamenta purgantia, aut etiam per illa, quæ vrinas, aut sudorem mouent: alij solùm putant concoctionem necessariam esse ante purgationem in humoribus, qui infra sanguinem subsistunt, qualis est pituitosus humor, qui in sanguinem verti potest: alios enim humores qui supra sanguinem sunt, vt qui iam concoctionem excesserint, veluti est vtraque bilis, non esse concoquendos, quia crudi nō sunt: quippe cū sint plus iusto assati: Alij aliter sentiūt. Ego verò puto solùm concoctionem requiri ante nostras purgationes in humore qui putrescit, in aliis verò nequaquam, & contra alias omnes opiniones sic argumentor, sumpto ex diuisione humorum principio, in qua eos omnes comprehendo. Vel enim humores concoquendi ex eorum opinione sunt synceri, & separati à tota massa, quales sunt qui extra venas continentur, vt pituita in ventriculo, intestinis & bilis flaua in folliculo fellis, & humor melancholicus (si syncerus reperiri potest) in liene, & serosus humor in pericardio & vesica, aut cum huiusmodi humores simplices tumores, & exquisitos in partibus excitant: vel commixti sunt inter se omnes, vt in tota massa sanguinis, quæ particeps est omnium humorum: vel tota est ipsa massa quæ est concoquenda: porrò qui peccant, vel peccant quantitate, vel qualitate, vel ex putredine & corruptione: At synceri humores concoquendi non sunt, cum purgatio sequi debet. Nam vel illi infra sanguinem sunt, vt pituita, vel supra sanguinem, vt bilis atra & flaua, aut est serosus humor (nam sanguis purus pro quarto humore nusquam

An cum purgādum est corpus, omnes humores qui euacuandi sunt concoctionem postulent.

Authoris opinio, quod solùm requiratur concoctio in humore putrescente.

nusquam syncerus reperitur.) Iam dico pituitam non esse, quæ concoctionem postulet ante euacuationem, quæ fieri debet per purgationem. Ac primo sumo quod illi dicunt, pituitam esse sanguinem diminutè coctum, & per meliorem concoctionem eam mutari in sanguinem: quod si ita est, post illius concoctionem non erit opus euacuatione: nam post sanguinis generationem, pituita nulla remanet, quæ euacuationē aliquā postulet. Quod enim in aliud iam mutatum est, non amplius est: quare nec euacuari, nec aliud pati potest. Quod si dicamus in generatione sanguinis fieri non simplicem sanguinem, sed eum, qui ex quatuor humoribus est cōpositus, & propterea etiam pituitam gigni: vt hoc refellere facilè possem, nimirum cum ex pituita quæ exsit actu, non possit rursus pituita fieri: tamen hoc nunc illis concesso, non sequitur propterea purgandam esse pituitam, quæ cum sanguine fit, & manet. Illa enim requiritur ad constitutionem massæ sanguineæ, & corporis nutritionem: nec aliquid ex ea superest excrementosum, vbi bonam & vlteriorem concoctionem supponimus factam, cuius vi, ex pituita, bonus sanguis est genitus. Deinde si concoctio præcedere debet purgationem, quoniam concoctio gignit excrementa, & simul quod bonum est, ac post illam possumus separare excrementa ab eo, quod est vtile, necesse est ex sua concoctione pituitæ syncerę, & separatæ ab aliis humoribus, resultare duo genera excrementorum, vnum crassius, alterum tenuius. At quænam quæso erunt excrementa, quæ ex concoctione talis pituitæ fient: quo nomine vocabuntur, aut ab antiquis vnquam fuerunt cognita, & nominata? Quid præterea relinquetur mediocre præter duo illa excrementa ex pituita: an forte chylus, ergo ex pituita fiet chylus, & excrementa concoctionis pituitæ erunt stercus & vrina. Eadem igitur excrementa chyli & pituitæ, eadem est materia horum omnium cibus, vel pituita sola. Nihil ergo referet si quis pro pane, carne, & aliis alimentis pituitam ingerat: quippe cum ex hac absurda opinione sequatur, ex omnibus his rebus fieri concoctionem in ventriculo,

Pituitā verā concoquendā nō esse ante purgationē.

& intestinis: & aliquid mediocre in ea relinqui, & stercus & vrinam fieri. At dicet aliquis non esse chylum, qui fit ex concoctione pituitæ syncerae & separatæ ab aliis humoribus, sed sanguinem. sequitur ergo in ventriculo, intestinis, extra venas & hepar sanguinem fieri. Deinde eadem argumenta vrgent, quænam quæso ex solius pituitæ mutatione fieri possunt excremēta, & quid præter excrementa vtile relinqui potest. Nam in generatione sanguinis, ex quo nutriri debet corpus, fiunt simul quatuor humores, & oportet materiam ex qua possint tot humores fieri, qui quatuor elementa repræsentant, non esse simplicem & qualemcunque, sed talem, vt omnia elici ab ea possint, vt sunt alimenta, quæ singulis animātibus à natura sunt data: pituita verò, quæ frigidissima & humidissima est, quomodo quæso potest esse materia aliorum omnium quatuor humorum? An ex eo, quod est frigidissimum & humidissimum potest à mediocri nostro calore aliquid fieri igneum, vt bilis: aliquid terreum, vt humor melancholicus: aliquid aëreū, vt purus sanguis: præsertim in vna & eadem mutatione, in qua simul omnia fiunt, & non per assationem & mutationem vnius in alterum, sicut ex vna bile alia fieri dicitur. Quòd si quis tres alios humores fieri dicet ex ea concoctione pituitæ, saltem ille nunquam ita stupidus erit, vt credat ex ipsamet pituita, rursus fieri pituitā. At nisi pituita fiat simul cum aliis humoribus, ex ea nō fiet sanguinis generatio: quippe cum hic in se includat quatuor simul humores, nec possit vnus sine aliis gigni. Concedet ergo fortè hæc opinio idem ex seipso gigni, & ex eo quod actu est, fieri idem actu, contra omnia philosophiæ, & naturæ principia. Non igitur pituita, quæ extra venas est separata, concoquenda est, vt post concoctionem illam euacuemus. At nec pituita, quæ est in hepate & venis commixta cum aliis humoribus, ea est, quæ concoctionem postulat, & post concoctionem purgationem. Nam si illa secundum naturam habet, eā concoctionem accepit in generatione totius massæ, quam pro sua natura exigit. Non ergo rursus concoquenda est, aut idem de bile, & humore melancholico

Pituitā nō posse per aliquam coctionē mutari in sanguinem.

dicendum, quæ etiam fiunt in generatione ſanguinis, & eos gradus caloris & perfectionis acceperunt, quam pro ſua natura & portione materiæ, ex qua fiunt, aſſequi potuerunt. Quòd ſi velimus illam, quæ mixta eſt cum aliis humoribus, pituitam, peculiarem concoctionem adhuc poſtulare, ſequentur eadem abſurda, quod oſtendere nemo poſſit, quænam excrementa ex ea concoctione fiāt, & quid mediocre ſequatur. Præterea ſi in maſſa ſanguinis fit noua generatio ſanguinis, idem in ſeipſo gignetur, & quæ ex prima erant concoctione facta, omnia commiſcebuntur cum aliis, quæ fiunt ex poſteriore cōcoctione, & infinita alia abſurda ſequentur. Concoquitur quidem rurſus pituita, verum non ſola, aut commixta cum aliis humoribus, ita vt ex ea ſanguis, id eſt, generatio quatuor humorum fiat, ſed in nutritione ſingularum partium. Ex tota enim maſſa humorum qui continentur in venis, ſingulæ partes corporis nutriuntur, præcedente illorum concoctione: at ex ea concoctione non relinquitur pituita excrementum, ſed ſordes & vapor. Itaque pituita antequam euacuetur, nullam concoctionem poſtulat: quia cum ſecundum ſuam naturam habet, nullum habet vitium, quod exigat propriam aliquam concoctionem. Sed ſi frigidior eſt, ſola caliditate emendatur illius vitium: ſi craſſa extenuationem requirit: ſi viſcida, abſterſionem & inciſionem: ſi multa conſumptionem & diminutionem, quæ fit per ea, quæ vim habent eam euacuandi. Quod ſi falſa ſit, aut acida, aut alio modo vitiata præterquàm per putredinem, nec etiam exigit concoctionem, quia ea vitia nullam ponunt in ea cruditatem, nec concoctio poteſt emendare ea mala: quare nec Gal. vnquam ſalſam pituitam dixit eſſe concoquendam, & meritò quidem. Nam per concoctionem emendantur omnes qualitates, quæ ſunt in materia, quæ concoquitur, vt apparet in generatione puris, & concoctione alimenti, ac ſubſtantia etiam ipſa quantum fieri poteſt mutatur: non ergo ſola ſalſedo poſtulat concoctionem. Nam ſi alia, quæ in pituita ſunt, non ſunt cruda, mutationem illa non exigunt per cōcoctionem,

Quæ vitia per concoctionē emēdari poßint aut nequeant.

vt sola salsedo emendetur : quod quidem argumento est, illa quæ cruda sunt, esse in omnibus dissimilia, quia per concoctionem fiunt per omnia similia. Quod verò nec bilis flaua, aut atra, quæ suam seruat naturam & tẽperiem, vt in sanis, & quæ etiam aliquam acrimoniam acquisiuit, aut paulò frigidior facta est, aliquam desideret concoctionem, siue separata sit à sanguine, siue cum sanguine commixta, siue iam morbos gignat, sed sine putredine, eadem argumenta, quibus vsi sumus contra concoctionem pituitæ, ostendunt, nempe quòd ex bilis concoctione, vel flauæ, vel atræ, non possint resultare aliqua alia excrementa, nec aliquid vtile. Quare nihil post illorum concoctionem separari potest ab alio : & quia cum gignerentur, acceperunt suam cõcoctionem, eásque qualitates, quas recipere potuerunt, & quæ postea in illis nascuntur vitia in qualitatibus sine putredine, per contrarias qualitates emendantur : At hoc non est concoquere, sed alterare: concoctio verò nõ est simplex & qualiscúmque alteratio, sed quæ tendit ad assimilationem omnium qualitatum, & substantiæ quantũ fieri potest. Quare turpiter errant, qui cum aliquem sanum, cacochymum, biliosis humoribus plenum citra febrem, purgare volunt, syropos dant ad concoquendum, cum nulla illic sit cruditas, sed fortasse crassities, caliditas, & obstructio aliqua : quæ tollenda sunt per propria remedia, non per concoctionem, vt facilis fiat purgatio. Nec vnquam Gal. tales humores in aliquo morbo dixit esse concoquendos. Nec locus quidem facit, qui habetur in secundo de victu acutorum, vbi flauam bilem vocat crudam. Nam bilem illic, crudam intelligit, quæ ex putredine acrimoniam accepit: quandoquidem eam dicit simul grauiter olere, quod putredinis est indicium At vero cum iam putem constare nullum peculiarem humorem, qui non putrescat, concoctionem postulare ante purgationem, idem ostendamus de tota humorum massa: id quod facile est ostẽdere. Nam tota massa, quæ semel genita est & facta per concoctionẽ, in hepate & venis, nullã illic postulat nouã cõcoctionem, sed in singulis partibus : alioqui ex totius massæ

Concoctio qualis sit alteratio.

concoctione, noua fierent excrementa: sed quænam quæso præter humorem melancholicum & flauam bilem: at hæc prius sunt facta, nec amplius fieri possunt. Quòd si tota massa humorum qui in venis continētur, non est assecuta perfectos gradus concoctionis & assimilationis, vt cum dicimus corpus humoribus crudis abundare ex crapula, otio, & imbecillo calore, tunc non est facienda noua concoctio: sed quæ facta est, verum debilior, ad perfectionem ducenda adhibitis remediis, quæ pugnant contra copiam materiæ, & eius qualitates, vt est inedia, & admota calefacientia: At absoluta ea concoctione, remanent solum excrementa secūdum naturam, quæ non egent purgatione per nostra medicamenta, sed à sola natura expelluntur. quare Galenus post remedia, quæ adhibet ad huiusmodi cruditatem emendandam, nullam instituit purgationem, quia ea cōcoctio tendit ad perfectam assimilationem: in qua solùm fiunt excrementa secūdum naturam, bilis inquam flaua & atra, quæ iam erant inchoata: Ac posteaquàm per vlteriorem concoctionem, in qua omnia, quæ sunt in massa, ad portionem perficiuntur, sunt facta & absoluta, separantur & expelluntur eo modo, quo diximus à natura: quare postea nō est opus purgationibus nostris. Sed enim contra vniuersam opinionem de concoctione humorum, siue illi synceri sint, siue commixti, siue de vnius, vel de omnium simul concoctione agamus, illud facit, quod Galenus in nullis febribus diariis, in synochis non putridis, in hecticis, in quibus tamen humores omnes & singuli sunt præter naturam calidiores, acrioresque redditi, nunquam dicat esse opus concoctione, nec aliquam vnquam dicat esse cruditatē humorum, nec aliqua sumi signa ex vrina aut pulsibus, quę cruditatem, aut concoctionem fieri ostendant: quæ omnia in solis febribus putridis diligenter obseruat & tradit. Præterea in commentario Aphorismi concocta medicari. Scribit naturam post concoctionem facere crises: at crises proprie sunt morborum, qui cum febribus putridis infestant. Ex quo intelligere debemus cruditatem nasci ex putredine in humoribus, & propterea in

illis expectandã esse concoctionẽ, postquã relinquitur excrementũ, quod omnino separãdũ est ab aliis humoribus, nec aliter potest separari cõmodè quã per medicamẽta purgãtia: quæ omnia sic ostẽdo. Nã putredo, quæ corruptionẽ mollitur in re, quã inuadit, dissimilitudinẽ facit, & quæ iam similia facta erant rebus concoquentibus, illa reddit excitatis causis morbosis, & calore alieno naturæ operibus dissimilia in substantia & qualitatibus: vnde natura rursus eam materiã aggreditur emẽdare, & vincere. Id quod cũ fiat per contactũ, assimilando agit, & si fortior est, vincit, & assimilat, quod quidem potuit vinci & assimilari, qualitates inquã, quæ sunt in re quæ putrescit excedentes & dissimiles agenti. Substantiã igitur nõ potest vincere, quia illa est corrupta, & hoc quia putrida: ac substantiæ, non qualitatũ, vt dixi corruptio, & putredo vitia sunt. Quare res, quæ putrescit, per qualitates solum concoquitur: id quod ostenditur, quia per qualitates assimilatur, per substantiã vero minimè: quæ quidem omnia apparent in concoctione & generatione puris. Fit ergo excrementum, vbi hæc fit concoctio, totum illud inquam quod concoquitur: quod quidem vacuandum postea est, cùm sit inutile corpori & vacuationem proinde desiderat. Rectè ergo dictum est, cum purgandum est, vbi fit cruditas, expectandam esse concoctionem, quia tunc natura fecit excrementum, & quia vicit quantum vincere potuit per qualitatem, nec amplius tentat aliam victoriam per substantiam, quia illa concoqui non potest: quò fit vt cùm medicamentum iam habeat excrementum sibi familiare, nempe vel bilem, aut alium humorem concoctum, & natura ab illo etiam grauetur, tãquam ab excremento, mutuo auxilio fiat euacuatio, attrahente quidem medicamento quod sibi est familiare, & expellente natura quod ipsi est excrementum. Id quod tunc commodè præstare potest, quia concoctionem absoluit, & nihil amplius habet, quod agat, præterquam vt expellat, ita instituto ordine inter actiones naturales nostri corporis. Incipit enim attractio, vbi aliquid attrahendũ est: sequitur retẽtio, postea concoctio, & hanc sequitur demùm sepa-

Putredinẽ esse causam cruditatis, & quomodo.

Qualitates & nõ substantiã rei putrescentis per concoctionẽ emẽdari posse & cur.

Concocta cur medicanda.

ratio & expulsio. Hęc ergo est ratio, quare purgationem, quæ à nostris medicamentis fit, concoctionem præcedere oportet. Nam concoctiones, quæ à natura fiũt ex vtili materia ad nutritionem, gignunt quidem excrementa, sed non illa egent nostris medicamentis: quoniam cum illa sint secundum naturam, vel familiaria sint aliquibus partibus, vt humor melancholicus lieni, & vrina renibus, & bilis vesicæ, quę annectitur hepati, ad ea excrementa euacuanda natura instituit partes, quæ attrahunt, recipiunt, & tandem viam præbent extra corpus: alia verò sibi iam parant sua vi, vt stercus sua grauitate deorsum per intestina reuoluitur, & tandem in fundum corporis secedit. Vapor & sordes, quæ in tertia concoctione proueniunt, facile per externas partes, & cutis meatus expelluntur, aut sponte ipsa satis leuia exeunt. At humor putrefactus, nulli parti amicus, à nulla parte attrahitur, & cum naturam non admodum stimulet amplius, victis iam qualitatibus, non expellitur, & tunc solùm expellitur, cum adhuc vigent in eo qualitates, quæ vehementer irritãt naturam, vt per crises fieri solet. Quod si tunc non expellat natura, necessaria omnino est purgatio, quæ tollat cineres relictos ex putredine, alioqui (vt inquit Hippocrates) recidiuę fieri solent, mixtione mali cum bono, & noua rursus ex quacumque leui occasione excitata putredine. An vero ante concoctionem liceat hos humores euacuare, non est huius instituti docere: id enim commodiore loco in Aphor. pro dignitate enarrauimus. Nunc sequitur vt causam efficientem concoctionem explicemus: de qua quidem re scribunt Aristo. & Gal. qui passim dicere solent cõcoctionem fieri à calore naturali, & proprio ei, quod concoquit, nec aliam agnoscunt causam concoquentẽ præter hunc calorem. Verum ego aliter sentiendum esse puto. Nam concoctio in nobis est animę quędã actio, quæ à potentia siue facultate concoctrice nascitur, vt attractio, retentio, & expulsio, quæ pręter calorem agnoscũt causas suas, à potentia attractricę, retentrice, & expultrice, magis quàm à calore. Nam struthiocamelus ferrũ & lapides concoquit, quod nullũ aliud animal prębstare po-

Cur in concoctione nutrimenti excrementa, quæ fiunt non postulent medicamenta purgantia.

Cur solus humor putrefactus post concoctionem requirat nostras purgationes.

De causas efficiente concoctionẽ disputatio.

teſt, ęquali, aut ampliore, vel minore calore prędit ũ. Igitur cum concoctio, actio quędam naturæ ſit, debet primum tribui ipſi naturæ, id eſt formę rei à qua principiũ motus. Sic etiam ignis author eſt elixationis, & aſſationis, & omnium, quæ concoquit, non ſolùm ob ſuũ calorem, ſed magis etiam ob intrinſecam ſuã formam, ob quam omnia, quę concoquuntur, quantum materia permittit, ſimilia fiunt rebus concoquentibus. Hac enim ratione cibus in chylum mutatur per concoctionem, & ſimilis fit ſubſtantiæ vẽtriculi, nõ ſolùm in odore, calore, & ſapore, ſed etiam per alias omnes qualitates, & ſubſtãtiam. Eodem modo, quę aſſantur, fiunt ſicciora, leuiora, & igneum colorem recipiunt. Igitur concoctionis in omnibus rebus author eſt rei forma: calor verò inſtrumẽtum eſt naturæ, & nõ pręcipuum agens. Quapropter nos rectius definimus concoctionem eſſe aſſimilationẽ, quæ fit à re concoquente, caloris auxilio: eſt ergo calor, qui in nobis eſt, noſtrarum concoctionum inſtrumentum. Verum cum in nobis duplex ſit calor, vt antea oſtendimus, vnus inſitus ſingulis membris, alius influens à corde, hic commune eſt, ille vero proprium concoctiónis inſtrumentum. Vterque tamen ſeparatus, ineptus eſt ad concoctiones obeundas: inſitus quidem ille, quia eſt veluti potentia calor, ad agendum non ſatis efficax: influẽs vero, quia nunc adeſt, nũc abeſt: nimirum cum motu ſuo debeat vt commune inſtrumentum ſeruire ſingulis partibus, nec ſimul poſſit internis & externis adeſſe, quod ſomni & vigiliæ generatio oſtendunt. Vterque igitur calor ad concoctionem requiritur. Quo fit vt per ſomnũ internæ partes fœliciſſimè concoquant, quoniam tunc influens calor totus propemodum ad eas fertur, & illarum actiones adiuuat, addito robore & vigore calori inſito: contra vero per vigiliam imbecillè admodum fiunt illic concoctiones: quia minimum caloris influentis in viſceribus relinquitur. Porrò calores hi, concoctionis poſſunt eſſe inſtrumenta in omni ferè gradu. Nam temperatus & halituoſus calor concoctiones optimas facit, vt Gal. in Aph. 15. lib. primi & paſſim alibi ſcribit, in li. verò 14. de vſu partium, eum calorẽ qui à temperato re-

Calorem eſſe inſtrumentum cõcoctionis & quis calor in nobis talis ſit.

cedit, & debilior est aliquantulum temperato, scribit aptum esse ad concoctionem: quod ostendit concoctio, quæ fit in mammis in generatione lactis, & nutritio cerebri, & aliarum partium: quæ etsi frigidiores sunt temperatis, tamen optimè concoquunt. Quod etiam faciunt mulieres, quæ etsi frigidiores censentur esse viris, tamen plurimos, varios, & difficiles cibos nō semel solùm quotidie, sed bis & ter concoquunt. Scribit præterea Gal. in lib. 4. de Simp. maturationem in fructibus fieri à duplici calore interno & externo à sole: at hic non solùm temperatus & halituosus, sed etiā sæpe feruentissimus est & siccus. Ad id etiam pertinet, quod scribit libro primo de alimentis, biliosos melius concoquere carnes bubulas temperatis. Ac non solùm quidē calor, qui intra limites sanitatis continetur, sed qui iā febrilis est, Gal. teste, concoquit, vt in septuagesimo Aphoris. quinti libri, & in tex. decimo tertij commentarij sexti Epidemiôn patet. Illic enim febrem, corizas, branchos optimè cōcoquere scribit. Pus præterea à calore vehementiore fit, quàm naturæ conueniat mediocri: non tamen propterea errarūt Aristot. & Galenus: illi enim cum dicunt fieri cōcoctionē à mediocri calore, agunt de concoctione, quæ aliarū omnium est regula, & fit in mediocri materia, quę mediocrem calorem requirit. Vbi verò materia facillimè pati potest, imbecillior calor sufficit ad concoctionem, sicut vehementior requiritur, vbi id, quod patitur, vel ob copiam, vel frigidiorem qualitatem, aut duritiem, vel crassitiem, vel viscositatem difficilius vinci potest. Proprius ergo requiritur in omni concoctione calor. Verùm vt calor etiam febrilis aliquando non ineptum est concoctionis instrumentum: ita cum febres sunt vehementes, fit putredo, & non concoctio, quia calor proportionem omnis materiæ excedit, & ob id naturæ instrumentum amplius esse non potest. Omnis ergo calor, qui concoctionem facit, temperatus est, & mediocris. Sed ille quidem, qui in moderata materia concoctionem facit, & in hominibus temperatis, est simpliciter, & re vera temperatus & mediocris: alius vero non simpliciter, sed comparatione facta ad id, quod concoquitur,

mediocris & temperatus dicendus est: vt magnus ignis ex multis & crassis lignis accensus, ad membra integra bouis concoquenda, non dicitur magnus, sed mediocris & temperatus. Quod verò scribit Aristo. in libro quarto Meteorum frigiditatem solam esse cruditatis authorem, in nobis verùm non est. Nam etiam calor cruditatem facit, vt in humoribus putrescentibus apparet, qui crudi fiunt, aucto, ex prohibita transpiratione calore: & ab eodem melius postea transpirante illi assimilantur & concoquuntur. Cęterum finis concoctionis, vt diximus, est assimilatio perfecta quantum agentia & patientia permittunt: concoctio verò ipsa dum fit, est imperfecta assimilatio, vt motus à forma non differt, nisi per maiorem aut minorem perfectionem: quippe cum motus sit imperfecta forma. Si ergo finis concoctionis est assimilatio, cur dixit Arist. finem cōcoctionis in aliquibus esse naturam, & veluti formam & essētiam, in aliis vero subiectam quandam formam, ad quam res, quæ concoquitur, contendit. An hæc aliud sunt quàm assimilatio, minimè quidem, vt arbitror, sed hæc exprimunt finem concoctionis, & quando res illum sunt assecutæ, ostendunt. Quæ enim maturantur, tunc reuera matura & cocta cognoscuntur esse, cum semen quod intus est cōclusum, formam iam est assequutum, qua iam potest sibi simile procreare. Meritò ergo in illis natura & forma dicitur esse finis concoctionis, idest quod illa tunc bene concocta agnoscamus esse, cum iam in illis natura & forma esse potest. In aliis vero, quæ concoquuntur, vt in tuberculis, nunquam alteratio quæ fit, formam perfectam assequi potest, cum in ea, materia quæ relinquitur, inutilis & excrementum, natura esse non possit: sed similitudinem solùm quandam in qualitatibus inquam, parit. Propterea quædam forma est, & non simpliciter forma: quam res, quæ ita concoquuntur, assequntur. Cęterùm concoctionis species tres facit Arist. maturationem, elixationem, & assationem. Nos vero dicimus in nostris corporibus solùm fieri maturationem, nam omnia, quæ in nobis concoquuntur, crassescunt, quod est proprium maturationi. Fit etiam maturatio a proprio

Non solam frigiditatē sed etiam calorē esse cruditatis causam.

De fine cōcoctionis.

calore: aliæ vero concoctiones fiunt ab extrinseco calore. Propterea fallitur Montanus, qui omnes concoctionis species dicit in nobis fieri, maturationem in concoctione tuberculorum: elixationem in generatione humorum: assationem in generatione ossium. Verum differentiæ quędam in concoctione, quæ in nobis fit, sumi possunt à differentia termini, nempe perfecta, vel imperfecta assimilatione, vel à diuersitate materię, quæ concoquitur, vel à differentia instrumenti concoctionis. Nunc sequitur vt doceamus modum quo fit in nobis concoctio: in qua re quidam scribunt concoctionem proprie nec incrassare nec extenuare, sed adęquare materiem. Alij volunt omnia, quæ concoquuntur incrassari, & viscosa reddi, vt Gal. quarto tex. quarti acutorum & decimoquinto tex. tertij commentarij sexti Epidemiôn. Idem testatur Aristot. de maturatione, & idem docet natura rei. Nam si concoctio fit à calore, & agente coctrice facultate, quę est in partibus solidis, oportet materiam fieri crassiorem. Ita mel & alij succi, qui concoquuntur, crassescunt, & hęc verior est opinio. Nec obstant, quod habet Gal. in libro de constitutione artis, crassos humores esse concoquendos, & crudum vocatum humorem per concoctionem tenuiorem fieri. Nam miscentur cum ipsa concoctione quędam aliquando actiones, quarum opera ad concoctionem non sunt referenda. Nam mixtio fit humoris cum sicco in fructibus, & ob eam mixtionem extenuatio quędam, cum plantę humorem à terra alliciunt. In concretis pręterea antequam incipiat concoctio, fit fusio, quæ est humectatio quædam, vt mel concretum primo funditur ab igne: at hæc non sunt concoctionis officia. Nam si materiam concoctioni dederis, quæ non sit concreta, nec humore egeat nouo, tunc concoctio semper incrassabit. Alia verò fiunt tenuiora, non per mixtionem humidi, nec perfusionem, sed per separationem partium crassarum ab aliis quo modo vinum mustum ab initio crassum, non per concoctionem fit tenuius, sed quia fex, quæ cum vera substantia vini est com-

Concoctionis species quæ et quot Solam maturationem in nobis fieri, et Montani error. Differentiæ cōcoctionis De Modo quo fit concoctio.

Concoctionem ipsam semper incrassare.

mixta, paulatim separatur, & subsidet. quod etsi fit per ebulitionem quandam, non tamen fit per concoctionem, sed vi ipsius caloris, qui etiam vim habet separandi heterogenea, homogenea autem cogendi, per concoctionem. Id quod euidenter apparet in ipso vino, quod posteaquàm expurgatum est a sua fece, tanto crassius euadit, quanto vetustius redditur: ita quidem agente & concoquente natiuo calore atque in coctione continuò dissipando cum certa quadam mensura humorem ipsum. ergo concoctio semper incrassat. Quòd si humectatio quædam fit & attenuatio, fit illa vel ab humectãtibus, vel à fundentibus, aut à separantibus partes crassas à tenuibus, aut etiam ab his, quæ vim habent extenuendi: quę omnia vel solus calor, qui in nobis est, pręstat, vt qui vim habeat hęc omnia efficiẽdi: vel quędã etiã ex illis, à nostris medicamẽtis fiunt, vt ea, quæ dicũtur incidentia, & extenuentia quę Gal. solet pręmittere concoctioni, vbi humores sunt crassi & viscidi: quę cũ natiuus noster calor obtusus in tali materia præstare nõ possit, opem quærit ex arte nostra, vt postea facilius possit materiam factam aptiorem ad patiendum, sibi assimilare, vt Gale. in libro de sanitate tuenda quarto ostendit his verbis. Si crudos succos iam attenuatos putas, vinum dato, quod ad concoctionem facit: & paulò post, crudi succi attenuendi, concoquendíque sunt. Separatis igitur operibus, quæ non fiunt à concoctione, eò quòd non respiciant cruditatem, semper inueniemus naturam concoquendo incrassare. Illud nunc sequitur explicandum quibus auxilijs possimus concoctionem iuuare: quæ disputatio attingit etiam quęstionem an syrupi conferant ad concoquendos humores in febribus, & alijs affectibus. de qua re extat Manardi epistola, vbi concludit paucos esse syrupos ex his, qui fiunt in officinis nostris, qui hanc vim obtineant: quoniam (vt ait) concoctio fit à nostro calore halituoso & humido, & propterea illa solùm posse iuuare concoctionẽ, vt scribit Gal. lib. quinto de simp. quæ moderatè calefaciunt & humectant, etsi extinsecus admoueantur cũ his qualitatibus, simul etiam habent vim emplasticam

Extenuatio quot modis in humoribus fiat.

Iuuãtia cõctionem, & an syrupi ad eam cõferre possint.

aut astringentem, qua natiuus calor intus augeri & cõcludi potest. Itaque cum inter syrupos pauci sint calefacientes & humectantes, censet errare medicos, qui alijs omnibus vim tribuunt iuuandi concoctionem. Verum ego à Manardo dissentio. Nam ille solùm agit de concoctione, quæ fit in mediocri & temperata materia, à mediocri & benè temperato calore. Nam vbi hæc alio modo sunt affecta, adhibenda sunt remedia, quę eorum impotentiæ mederi possunt. Etenim Gal. in quarto de sanitate tuenda, & in secundo ad Glauconem ad concoquendos pituitosos humores exhibet piper. Addo quod ille scribit in lib. sexto. Epidemiôn com. secundo concoctionem fieri per contrarias qualitates. Est etiam locus in octauo Meth. vbi aquæ potionem conferre biliosis ad concoquendum scribit. Sunt alij infiniti loci, in quibus calida, frigida, extenuentia, humectantia, exsiccantia, quietem, exercitationem, parsimoniam, inediam, simplicitatem cibi, acria, & alia ferè omnia concoctionem iuuare scribit, pro ratione materiæ concoquendæ, & caloris concoquentis: Ac meritò quidem. Nam si concoctio fit, cum natura vincit, & assimilat materiam, quæ repugnabat, & erat dissimilis, non vnicum potest esse genus eorum, quæ concoctionem possunt iuuare: quoniam non est vnus repugnantiæ & dissimilitudinis modus. Nam humores frigidi, concreti, & viscidi per calefacientia, incidentia, & fundentia facilius assimilantur. Calidiores verò & acriores humores, melius assimilantur nostræ naturæ, si frigida exhibuerimus. Sic de alijs eadem sit ratio, ne omnia rerum genera prosequamur, quod diligentius fecimus in Aphorismis, nunc solum quod ad institutum nostrum pertinet non præteribo, scribit enim in hoc loco Gal. materiam putridam esse concoquendam, & nos commodè illius concoctionem iuuare posse, si intellexerimus quomodo fiat illius concoctio. Fit quidem, vt ante diximus, per assimilationem secundum qualitates, & non secundum substantiam: quare illa conferent ad huiusmodi concoctionem, quæ materiam reddunt aptam ad passionem & assimilationem. At inter hęc remdia, quædã pugnant

Concoctionem iuuãtia non vnius naturæ esse posse.

Remedia concoctionē iuuantia in putridis humoribus qualia esse debeant.

contra ea, quæ in materia sunt repugnantiæ & difficilis assimilationis causæ: alia verò sunt, quę calorem concoctionis instrumentum, & facultates, quæ circa concoctionem versantur aptas reddunt ad vincendum, & assimilandum. Porrò materia, quæ nimia copia exuperat, aut pœnitus impedit, aut certè tardat concoctionem: propterea incipientibus, crescentibus, & vigentibus etiam morbis, si multitudo humorum subest, prodest sanguinis missio, & mirum est quantum illa iuuet, vbi symptomata maxima sunt, & bonam crisim non expectamus eo, quòd omnia adhuc sint confusa in vrinis, aut crassa, aut vehementer ignea. Nam etsi per initia morbi detractus fuit sanguis, tamen noua sanguinis missio pertimescendà non est. Quòd si lingua sit arida, dura, nigra, vrinæ admodum flauæ magnus in corpore æstus. non ex sanguinis massa, sed ex bile abundante, ego nunquam veritus sum, vel etiam vrgente morbo solas casiam exhibere, & multos ferè desperatos hoc modo liberaui. Vt ergo sanguinis missio in omnibus grauioribus febribus ab initio est necessaria, quæ etiam in ipso statu repetenda est, ita vrgente malo: sic purgatio incipiente febre ex humore calidiore, post sanguinis missionem eadem vel sequenti die non omittenda per leuiora medicamenta: & etiam vigente morbo per ea, quę sunt omnium leuissima, vbi dubitamus de bona crisi futura, & naturam videmus, plurimum in concoctione laborare, bono animo reiteranda. Sed de hac re diligentius in Aph. scripsimus. Cęterū aduersus qualitates humoris repugnantes concoctioni, pugnamus per contraria: in pituitosis inquam humoribus putrescentibus cum calefacientibus, incidentibus, extenuantibus, exsiccantibus: in biliosis verò refrigerantibus, humectantibus: in melancholicis humectantibus & moderate calefacientibus. Hæc enim diluunt, & extenuant terrenum humorem. Quare in pituitosis & melancholicis febribus semper potest vinum exhiberi, pro ratione humoris & febris temperatum: in biliosis verò nec in ipsa declinatione prodesse potest ad concoctionem. Hæc ergo breuiter sint dicta de his, quæ contra materiā rebel-

Quomodo sanguinis missio ab initio & postea reiterata conferat ad cōcoctionem.

Purgationem in vigore febris sæpe iuuare concoctionem.

Purgatio minoratiua in febribus biliosis necessaria.

lem concoctioni faciunt. Quæ verò concoctioni prosunt, eò quòd calori concoctionis instrumento conferunt, habēt fortè maiorem difficultatem. Nam si humores qui putrescunt in venis, concoquuntur, eo modo, quo pus fit in inflammationibus, cur non adhibemus vniuerso corpori emplastica & adstringentia, quę calorē includāt in visceribus, eo modo, quo pus conficimus admotione eorum, quæ vim emplasticam & astringentem obtinent. Et cur etiam in puris generatione, in quo putredo suam habet quoque facultatem, quippe cū pus relinquatur, dissimile per substantiam, quod est effectus putredinis, & non perfectę concoctionis, quæ materiam pœnitus assimilat cur inquā adhibemus emplastica, quæ transpirationem prohibent, ex qua (vt antea ostēdimus) fit & augetur putredo. An non est eadem ratio de humore, qui putrescit, & concoquendus est in venis, quæ est de eo. qui in carne inflammationem facit, & in pus per concoctionem mutari debet. Nam concoctionis autor calor debet esse halituosus & spiritibus plenus, qualis necessario est, qui in venis & arterijs profundioribus corporis, in quibus fit putredo in febricitantibus continetur. qui vero in partibus externis continetur humor, talem non potest habere calorem: quoniam ille per carnis & cutis meatus cum suis spiritibus facile exhalat. quare vi emplastica & astringente intus concludendus est, ne desit concoctioni. Nec parti quidem affectæ ex inflāmatione, idem imminet periculum, quod vniuerso corpori astricto. Nā suffocari periclitatur cordis & interiorum viscerū calor & arteriarū, si perspiratione destituatur: Id quod non fit in suppuratione humoris cōtenti in vna particula corporis, quæ vicinarū etiam perspiratione temperatur. Quod vero emplastica & astringentia adhibeamus ad suppurationē, quæ aliquid habet putredinis, cui obest prohibita transpiratio, ratio est, quoniā cū certò scimus fore, quod pus fiet optimū eò quod vincentis cōcoctionis adsunt indicia, prodest omni ratione concoctionē iuuare, quam præscimus putredinem finiturā. Leuiter ergo obest perspiratio illa aliquo modo prohibita ei, quod fit ex putredine: sed quia maximè

Vinum in quibus febribus semper exhiberi p. ssit & in quibus nunquā cōcedendum.

Cur in febribus putridis ad cōctionē adhibemus corpori rarefacientia, in puris verò generationē plastica.

prodest concoctioni, quæ nequit perfici absque ea conclusione spirituum, naturę adferimus auxilium. Id quod non fit, cum vincentis putredinis adsunt notæ: tunc enim quia desperatam habemus concoctionem, nõ quidem ab emplasticis & concoquentibus præsidia quærimus: quamobrem per exsiccantia & transpirationem molientia putredinem oppugnamus, vt gangręnarum curatio docet. Ergo putredinem leuem, quam concoctio emendare potest, meritò sanamus per ea, quæ concoctioni maximè opitulantur: quę cum extinguit noxias in humore qualitates, nihil mali sequitur, si materia absoluta concoctione relinquitur dissimilis: vt in verè putridis fit: nam illa destituta omnibus suis insignibus qualitatibus, minimùm corpori obesse potest, facilèque cedit nostris remedijs illam euacuantibus: itaque in generatione puris calor reddetur idoneus ad concoquendum, si conclusus intus spiritus halituosus reddetur: in concoctione verò humoris putrescentis in febricitantibus requirit calor mediocrem temperiem, pro qualitate & quantitate humoris concoquendi. Nam bilis flaua obtusiorem: pituita acriorem calorem desiderat, melancholia calorem vult cum humore coniunctum. Hæc ergo de his, quæ concoctionem iuuant, eò quòd calorem temperant, & reddunt aptum ad vincendum & assimilandum. Cæterum concoctionem quoque iuuamus cum ferimus opem facultatibus, quæ necessariæ sunt ad obeundam concoctionem. Quæ duę quidem sunt concoctrix & retentrix ipsa vis. Nam nisi retineatur materia, quæ postulat concoctionem, donec vinci & assimilari possit, nulla fiet concoctio, vt videmus in lienteria contingere: quæ accidit sæpe, quod ventriculus pituitoso mucore plenus, impotens est ad retinendum alimentum: aliquando verò vitio facultatis concoctricis, concoctio non procedit, eò quòd ipsa sit imbecillior reddita, vitiato partis in qua fit concoctio temperamẽto: aut quia dissoluta est spirituosa substantia, quæ ad illius robur facit. Temperamentum porrò vitiatum restituitur per contrarias qualitates, de qua quidem re antea egimus: spiritus verò consumpti cibis potionibus, odoribus

odoribus idoneis reparantur : & horum quidem ea habenda est ratio, vt interim cum debilitate virtuti succurrere studemus, calorem concoctionis instrumẽtum, aut materiam, quæ concoquenda est, deteriorem non reddamus ; aut naturam ipsam ob cibi concoctionem distrahamus à concoctione noxij humoris. Sed hæc attingunt commodam victus rationem in morbis, de qua etiam in Aphorismis pro rei dignitate egimus. Nunc ea sufficiant ad ea quæ hîc dicuntur à Gale. de putredine & concoctione humoris, in quibus ob maximas quæ adhuc extabant in illis difficultates, prolixitatem euitare non potuimus.

Euacationes autem fiunt & per sanguinis missionem, & clysteris vsum, & per vrinæ vias, & eam quæ per cutem fit transpirationem, ac præterea per eam, quæ fit ad partes oppositas, attractionem, atque ad alias propinquas deriuationem. Nam & ad hoc idem genus pertinet citare menstrua, atque ora venarum, quæ Græci hæmorrhoïdas appellant, aperire, ac per palatum, naréstque expurgare.

Dicebat Galenus putrescentem materiam egere concoctione, & post concoctionem euacuatione. Itaque posteaquàm egit de concoctione, & admonuit eam esse procurandam eo modo, quo oportet, nec potuit modum eum docere hic, vbi breuem instituit tractationem, quia vt ostendimus nos, multorum habenda est ratio in concoctione iuuanda, nunc de euacuatione agere instituit. Verùm aliter quàm suum institutum postulet, de ea agit, nam proposuit solùm euacuationem materiæ putrescentis in febribus: illa autem per sanguinis missionẽ vena secta, aut apertis hæmorrhoidibus, aut per nares non expurgatur, sed solùm per purgationem, id est, per illa, que allicere possunt, & separare putridum humorem concoctum ab alijs. Sed posteaquàm ipse omnium euacuationum genera enumerare velle videtur, vt ex illis

Quid in hac enumeratione euacuationum desideratur in Galeno.

eligamus, quæ præsenti instituto, & alijs postea affectibus curandis vtilia esse possunt, nos etiam, quid de hac re sentiamus, aperiemus. Ac primum dicemus illum nec arte, quę ab vniuersalibus tractationem auspicatur, nec experientia, quę singularia prosequitur, hanc materiam pertractare. Nam multę ex his euacuationibus, quas proponit, commune aliquid habent, quod non est omittendum ab eo, qui methodo docere vult. Fiunt autem vacuationes etiam per vomitum, & non solùm per clysteres, sed etiam per suppositoria (vulgò dicta) ano immissa: nec non per cucurbitulas cuti admotas, adhibita posteà scarificatione. Alia etiam est euacuatio, quę fit per sudores, quæ non est in prędictis comprehensa. Nam quæ insensibiliter fit per cutem, longè differt ab ea, quæ cum sudore perficitur. Addi etiam possunt euacuationes, quę fiunt per incisionem partis suppuratę. Itaque methodus docendi postulat, vt maximè vniuersales differentię euacuationis ponantur, in quibus particularia omnia comprehendantur. Porò inter euacuationes, quædam sunt sensibiles, in quibus euacuatur materia sub sua forma: aliæ verò sunt insensibiles, quæ fiunt mutato humore in vaporem, quomodo inedia, vigilia, motus animi & corporis nostrum corpus euacuant. Alia vero est euacuatio æqualis, alia inæqualis. Æqualem vocamus, quæ ex omnibus humoribus aliquid educit, quod facit venæ sectio, & omnia etiam, quæ insensibiliter euacuant. Inęqualis verò euacuatio est, per quam vnus, vel duo, aut plures, sed non omnes humores, educuntur, cuius generis est purgatio, & quę fit per vrinas, clysteres, & vomitum malorum humorum euacuatio. Alia rursus est euacuatio vniuersalis, alia particularis: illa dicitur: quæ à toto corpore extrahit humores: hęc verò, quæ ab vna solùm parte, vel pluribus, sed non omnibus euacuat. Dicitur sanguinis missio, quæ fit secta vena vniuersalis esse euacuatio: at re vera talis non est, quippe cum à venis solùm ducat humores. Inedia vero, motus animi & corporis, proprie vniuersaliter euacuant. Nam hæc non solum exhau-

Euacuationū vniuersales differentiæ.

Quæ vniuersaliter euacuent.

riunt venas, sed etiam ipsas partes solidiores. Iam verò tempestiuum est, vt vsum istarum euacuationum in febricitantibus febre putrida, de quibus hic agit author, doceamus, eo prius supposito, quod euacuationes aliquando per se expetimus, aliquando verò per accidens. per se quidem, ipsius euacuationis gratia: per accidens autem, quando aliquid prȩstare volumus, quòd sine euacuatione fieri nequit. Illo modo sanguinem mittimus, vbi multitudo illius nocet: hoc vero, cum refrigerare volumus interiora viscera, nec tutò id facere possumus, cum alio auxilio, vt per initia febrium putridarum contingit, in quibus nec frigida potio, nec balnea nec alia denique exteriora, vel interiora remedia sunt satis secura: Et quæ tuta sunt, vt paruæ potiones ex herbarum decoctis, & syrupis nostris, non satis sunt efficacia ad tantum æstum mitigandum: & ad transpirationem efficiendam. Cæterum putridus humor, de cuius vacuatione hic agit Galenus, solùm educi potest per ea, quæ inæqualiter vacuant, per purgationem (inquam) factam per aluum, vrinas, vomitum, & sudorem. Nam sudor aquosum humorem, cum quo extruditur à natura simul etiam putridus humor, eduxit: & cum sudoris & vrinæ eadem sit materia, idem etiam potest per vrinas euacuari. Nec credere quidem oportet, putridum humorem per ȩqualem euacuationem etiam euocari posse, argumento quod nonnulli absque sensibili aliqua euacuatione, à putridis febribus liberentur: nam id illis contingit, non per euacuationem putridi humoris, sed per mixtionem boni alimenti, quod tandem temperat & vincit putridi humoris vitium. Porro per clysteres educi potest eiusmodi humor, si ex acrioribus & purgantibus medicamentis fuerint confecti. Id quod ego sæpe sum expertus. Quapropter illos medicos laudare non possum, qui plus iusto timentes turbationem concoctionis expurgantibus manentibus, ea vix audent conficere ex mulsa, vel ex aqua hordei cum melle. Nam vt hæc in ardentissimis febribus ad stercora eijcienda sufficere fortè possunt: ita vbi morbus

Euacuationum vsus per se & per accidẽs.

Putridus humor in febribus, quibus modis euacuari possit.

Clysteres quales in putridis febribus.

mitior est, per omnia morbi tempora, & in acutis etiam ipsis vbi noxios humores iam educere volumus, validiora præsidia sunt adhibenda, qualia sunt casſia, hiera simplex & composita, mel crudum, & reliqua huius generis: ex quibus confecti clysteres nunquam obsunt, imò per debita interualla iniecta, semper prosunt, dum naturam exonerant, & humores à nobilioribus partibus ad intestina reuellunt. Ea vero, quæ per vrinas noxios humores educunt, non nisi concocto humore tutò adhiberi possunt: agitant enim, & commouent quicquid in venis continetur, vt allicere, & veluti exprimere illud possint, quod secum rapere volunt. Tarda præterea est & exigua ea euacuatio, atque difficilis, nisi natura viam pręmonstrauerit. Quare concoctio humore præstat per aluum cum medicamentis purgantibus illum educere: atque ita naturam cito ab oppressione liberare. Vsus frictionũ in febribus putridis non est ad humorem putridum educendum, sed ad vniuersam multitudinem euaporandam, & ad reuellendũ, cum nobiles partes à cursu humorum offenduntur: balnea aquæ tepidę, solum prodesse possunt declinante febre, quam facit humor biliosus. Nam per alia tempora calefacit, & inutiliter mouet, crassósque humores non potest euocare ad superficiem, & in vapores conuertere: quibus vero conuenit, prodest, non solum tepidum, sed etiam facta euaporatione, in fine frigidiusculum, pręsertim in gracilioribus & consumptis ab ardore febris. Sanguinis missio secta vena (vt antea diximus) in putridis febribus expetitur multis rationibus, nempe ad euacuandam multitudinem, vt melior posteà fiat concoctio, & facilior pateat via aperientibus & refrigerantibus medicamentis per os assumptis. Item confert ad refrigerationem, quæ fit ob transpirationem, & emisſionem vaporum, & is est præcipuus, cuius ratione in omnibus febribus putridis sanguinem esse mittendum, Galenus præcipit in methodo medendi: alius quoque vsus est venæ sectionis ad reuellendos & deriuandos impetus humorum, ex quibus mitigantur symptomata, quæ ex confluxu humorum & vaporum concitantur: cuius generis sunt

Vrinã mouentia quo tempore in febribus exhibenda.

Frictionũ vsus in febribus.

Balneorũ vsus.

dolores capitis, vigiliæ, sopores. Cęterum per cucurbitulas mittitur sanguis in infantibus & pueris, quibus cum naturali euaporatione sufficere potest quęlibet sanguinis euacuatio ad plethoram minuendam, & corpus refrigerendum: in adultis verò potissimum vtimur cucurbitulis ad mitiganda symptomata, facta reuulsione & deriuatione cum aliqua euacuatione humoris fluentis, vel iam occupâtis partem aliquam: quomodo in dolore capitis, delirio, & sopore cucurbitulas scapulis admouemus. Hirudines maximum habent vsum in febribus putridis. Nam cùm ani venis admouentur, detractis prius pilis, & admota cucurbitula, quæ totum anum comprehendat, vt venarum orificia, quæ intus latent, emineant, mirum est quantum conferant ad capitis affectus mitigandos, ad concoctionem iuuandam, ad naturam subleuandam, ad transpirationem corporis, si post venę sectionem, & alia pręsidia videamus naturam vel opprimi, aut certe tardius vincere & concoquere noxios humores: Ac tanto quidem maior agnoscitur esse huius remedij vsus, quòd non solùm in validis corporibus, sed etiam in debilioribus, & propemodum exsolutis à febribus, etiam tutissimus sit: quod ego sæpe expertus sum, & didici ab Etruriæ medicis, dum Pisis medicinam profiterer. Porrò vt prosunt hirudines vniuerso corpori, hæmorrhoidibus admotæ: sic cum applicantur venis, quæ sunt in cauitate narium, & sub auriculis, & in fronte, atque occipite mirificè adiuuant aduersus symptomata, quæ caput infestant. Iam verò euacuatio sanguinis, quæ fit per vterum, media quodammodo est inter æqualem & inæqualem, quæ fit per purgationem. Nam in mulieribus, quę bono sanguine abundant, æqualis fit euacuatio, sese exonerante natura à multitudine bonorum humorum, in illis verò, quę sunt cacochymæ, etsi aliquid sanguinis excernitur, tamen potius fit purgatio totius massæ, eductis illis succis, qui illam inficiebant, quàm diminutio omnium humorum, in quibus sanguis ad aliorum proportionem plurimum exuperat. Menses si mouet natura in febribus, plurimum prodesse solent,

Cucurbitularũ vsus in febribus putridis.

Hirudinũ vsus in putridis.

Sanguinis euacuatio, quæ fit per vterũ qualis sit euacuatio, & quomodo conferat.

præsertim si statis temporibus, vt in feruore morbi, & non per initia contingant eruptiones. Tunc enim febrem sæpe iudicant, & omnia symptomata præsertim partium superiorum fœlicissimè leniunt. Nec minore quidem successu medicina illos aliquando euocat in vehementioribus febribus secta vena in malleolis, vel sub poplite, aut fœmoribus admotis cucurbitulis. In mitioribus verò febribus sine periculo tentari possunt medicamenta, quæ pes os assumuntur, aut in vterum immittuntur facultate abstergendi, incidendi, & aperiendi orificia venarum prædita. Atque hic est vsus auxiliorum, quibus vti solemus ad euacuandum in febribus putridis. Quæ enim dicuntur à Galeno hîc fieri euacuationes per deriuationem & reuulsionẽ, nõ ostendunt aliqua esse præsidia præter prædicta: sed quòd illa, quę sanguinem mittunt, aut purgant corpus, aut aliter euacuant, aliquando euacuationem simpliciter perficiant, aliquando verò cum reuulsione, vel deriuatione, quarum vsus non paruus est in curatione febrium, ad humorum impetum sistendum, & ad symptomata, quæ fiunt ex fluxionibus humorum & vaporum, mitiganda.

Cum igitur & hic materias inuenerimus, quibus in qualitate, & quantitate, & modo vsus adhibitis, euacuatio fit, in ipsa artis parte salubria inuenientur, atque eorum omnium inuentio traditur in eo volumine, quod de arte curatiua inscribitur.

Anteà admonuit, in recta administratione omnium causarum salubrium, spectandam esse quantitatem, qualitatem, & occasionem, de qua, vt ostendimus, controuersia est: quippe cum dicat eam contineri in qualitate & quantitate, aliquando verò illam facere scopum distinctum ab illis. Addit nunc prædictis vtendi modum, & alio loco adiunget ordinem, & locum, vt is, qui vno loco numquam consueuit absolutam facere rerum tractationem. Admonet igitur hoc loco in

euacuationibus enumeratis hos ſcopos eſſe obſeruandos, ne temerè fiat euacuatio. Alius etiam addendus eſſet ſcopus, quod genus materiæ aptæ ad euacuandum reſpicit, & ille primum locum inter alios obtinet. Nam etſi (vt hoc exemplo vtar) caſſia & rhabarbarum cinerem ex putredine & concoctione bilis & pituitæ relictum euacuant, tamen per initia febris, incrementa, & vigorem caſſia potius eligenda eſt. Nam rhabarbarum, quod adſtringendi habet vim, & non ſolùm per aluum, ſed etiam per vrinas trahit humores, bene concoctum humorem, & vias expeditas ab obſtructionibus requirit. Quare ſolùm in declinatione febris præcipuus illius eſt vſus: in aliis verò temporibus, quod ſæpe animaduerti, agitationem parit, & concoctionem turbat. Eligendum ergo eſt medicamentum ad euacuandum, quod ſit aptum ad eum humorem educendum, quem obeſſe agnoſcimus, & quod poſſit eum allicere à partibus in quibus continetur. Nam vt ea, quæ ob viſcoſitatem, & craſſitiem, vel debilitatem, ſolùm expurgare poſſunt, quę in primis venis continentur, proſunt incipiente & creſcente morbo: ita eodem declinante illa infirma ſunt. Quare eligenda, quæ nouimus à profundioribus & diſtantioribus partibus purgare poſſe. Porrò in electione medicamenti ſpectare etiam debemus vires ægri, voluntatem, proprietates, conſuetudinem. Nam corpora mollia qualia ſunt puerorum, & vires ſenum, non ferunt vehementiora remedia euacuantia. Et qui abhorrent caſſiam, vel aliud genus medicamenti euacuantis, quod tormina, vertiginem, atque etiam animi defectum infert aliquando, ad illius aſſumptionem non ſunt cogendi. Perdiſcendum ergo eſt ab ægrotis, quo genere remedij euacuantis commodè purgari conſueuerint, & eo vtendum, ſi modo vim habeat educēdi noxios humores ab illis locis, in quibus continentur. Cæterū in quantitate medicamēti præſcribēda ſpectare debemus naturam & copiam humoris, locum in quo illi continentur, habitum corporis, vires, conſuetudinem, anni tempora, vitæ conditionem. Nam ſi bilis

Rhabarbarum nunquam exhibendū, niſi planè concocto humore.

In medicamenti electione & exhibitione, quæ ſpectanda.

In quantitate purgātium quæ ſpectanda.

pallida pauca & in primis venis contenta, à corpore molli, infirmo, quódque facilè ab omni re euacuatur, in æstate, in laboriosáque vita vacuanda est, exigua medicamenti quantitas prodest: in contrario verò statu nõ item. Iam verò in qualitate medicamenti habenda est ratio qualitatis & quantitatis humoris, & loci in quo continetur, & voluntatis ægri. Nam si humor crassus est & multus, & frigidus, atque in distantioribus locis reconditus, solidiora sunt adhibenda medicamenta: illa enim quoniam difficilius patiuntur, longiorem trahunt in corpore moram, & propterea validius suã vim exercere possunt. Qua ratione à capite & iuncturis humores per medicamenta in pillulas formata, euocamus. Sunt verò, qui nequeunt, quæ solidiora sunt, deuorare: qui cogendi non sunt ad id, quod nequeunt commodè præstare. Eligenda ergo est qualitas & forma medicamenti pro voluntate & proprietate ægri. Modus verò in quo spectamus, an debeamus semel, vel bis, aut pluries euacuare, potissimùm sumemus ex qualitate humoris, & viribus ægroti. Nam crassi humores, qui paulatim concoquuntur, admonent sæpius esse euacuandum: qui verò tenues sunt & vniformes, quia recipiunt vnicam & vniformem concoctionem, vnica euacuatione educi possunt. Qua quidem ratione Hippoc. scribit rarò vtẽdum esse purgatione in acutis morbis: & Gal. in quartanis & quotidianis admonet in lib. 1. ad Glauc. sæpius esse repetendas purgationes. Qui verò robusti sunt, cõfertim factas euacuationes sustinent: qui verò infirmis sunt viribus, tutius sensim, & per interualla euacuãtur. At verò locum aptum ad euacuationem intelligemus ex qualitate, quantitate humoris lædentis, & læsionis ipsius modo, nec non ex loco in quo continetur, & partis præstantia, & ægri proprietate atque voluntate, atque etiam ex motu naturæ. Nam scribit Hipp. in Aph. melancholicos per inferiora vacuandos esse, & biliosos per superiora. Verum præstantia oris ventriculi, & exquisitus illius sensus, quæ non ferunt contactum actis & mordacis materiæ, admonent securiorem esse per intestina euacuationem: vbi verò multi continentur in

In qualitate medicamentorum, quæ consideranda.

Modus purgationis à quibus sumitur.

Quæ ostendãt per quẽ locum purgare oporteat.

venis humores noxij, nec per sudorem, nec per vrinas facilis patet euacuatio: sed quæ per aluū perficitur, expeditior & tutior est. Iā verò si humores in aliquā partē confluunt vehemēter, per distātissimas partes vacuationē moliri debemus. Si verò debiliter mouētur, per propinquas apta redditur euacuatio: At si quiescūt, per ipsā partē euacuationē moliri oportet. Porrò locus in quo continentur humores, ob suam conformationē, & connexionē cum aliis membris ostendit vias, per quas patet exitus lædentibus humoribus. Hac enim ratione nouimus ventriculum per aluum & vomitum & expuitionem exonerari posse: & hepar non solum per vomitum & deiectionem, sed etiam per vrinas & sudorem commodè expurgari. Sunt verò qui, nec velint, nec possint facilè vomere, quos nec inuitare, nec cogere ad eam euacuationem debemus, sed ad eam partem ducēdi sunt eorum humores, quam ipsi expetunt, & nouerunt sibi commodam esse ex aliis euacuationibus. At si natura tentauit euacuationem per aliquam partem, per quam pateat exitus noxiæ materiæ, sequi debemus eam viam, quam natura monstrat. Verùm si locus non videtur satis aptus pro qualitate & copia humoris, vereri non debemus agere contra naturæ motum. Qua quidem ratione aluum liberalius mouemus, cum videmus in febribus longis naturam sudores tentasse, sed non satis per illam viam exonerare corpus. Atque hæc de loco apto ad euacuationem breuiter sint dicta: exactiorem enim huius rei tractationem fecimus in Aphorismis, vbi etiā vniuersam euacuandi rationem diligenter pertractauimus, & postea etiam quædam enarrabimus, quæ ad hāc rem pertinent. Nunc superest vt pauca de ordine euacuationis agamus: qui vt in aliis rebus petitur ab eo, sine quo alia fieri non possunt. Igitur humores illi prius euacuandi sunt, qui aliis commodiorem & tutiorem viā pariunt. Qua quidem ratione aluum primum subducimus, quàm sanguinem mittamus: quia tutum non est venam secare, cum intestina plena sunt excrementis: ita enim per euacuationem & sectionem venarum, rapiūtur illa in nobiliores partes. Hanc etiam ob causam, vbi

Reuulsionis & deriuationis vsus.

De ordine euacuationis.

ventriculus & venæ meſeraicæ plenæ ſunt pituitoſo, aut etiam bilioſo humore, ante ſanguinis miſſionem leuem adhibemus purgationem: quæ incommoda cum abſunt à ſanguinis miſſione exordimur curationem: quoniam euacuatis venis facilior via patet purgantibus medicamentis.

Eadem ratione in aliis tribus intemperaturis, ſi vnum commune præceptum obſeruabimus, vt vnamquamque prius, quæ efficit, cauſam reſcindamus, deinde ita ad illam, quæ ab eadem cauſa facta eſt, ægritudinem, accedamus, cauſarum ſalubrium inuentionem faciemus.

In curatione ſimplicium intemperaturarum propoſuit pro exemplo febrem putridam, & docuit quibus remediis tolli poſſint humores putridi, per euacuationem inquam, præcedente concoctione: ad quorum humorum ſublationem oſtendebat febrem ipſam ſpontè euaneſcere, vt quæ adhuc eſſet in fieri, id eſt, firmam naturam nequaquam haberet. Nunc verò admonet idem ſentiendum de curatione aliarum ſimplicium intemperaturarum, nempe frigida, humida & ſicca, in quibus etiam docet quid ſit faciendum, vbi illæ non amplius fiunt, ſed ſunt factæ. In qua re vnum eſt præceptum cõmune omnibus morbis, vt prius cauſam, quæ morbum fecit, & adhuc fouet, auferamus, deinde adhibeamus auxilia morbo qui factus eſt, in quali, quanto, modo, tempore, & ſecundum alios prædictos ſcopos conuenientia. Quæ omnia ſunt per ſe clara & nota omnibus medicis. Quo magis mirari ſubit euidentiſſimos errores Delphini protomedici Mediolanenſis, qui cauſas morborum cum ipſis morbis confundit. Ait enim cauſam coniunctam morbi, eſſe morbi eſſentiam. Sed quomodo quæſo intemperies & cauſa intemperaturæ idem ſunt, & quomodo, vt ille vult, materia morbi, eſt morbi eſſentia. Vult etiam cauſam coniunctam nunc eſſe eſſentiam ipſius morbi, nunc verò ſolùm cauſam, & febrem pu-

Delphini notat errores.

tridam esse morbum cum materia, quæ omnia sunt erroribus plena. Nam morbi materia ab essentia morbi semper est separata. Et causa morbi qualiscúmque ea fuerit, à morbi essentia differt. Vocat Galenus intemperies cum materia, quando excitantur tumores præter naturam, & illas vocat compositas intemperaturas: febrem autem semper ponit inter simplices calidos morbos: aut si aliquando appellat calidam & siccam intemperiem, nunquam tamen censuit esse compositam cum humore: est quidem in humore tanquam in subiecto, non tamen propterea dicitur composita esse cum humore: vt diaria non dicitur esse composita cum spiritibus, tametsi in ipsis est accensa. Sed vt antea ostendimus & ille, & alij, qui ignorant quid propriè sit morbus, in hos pueriles errores facilè incidunt: quos facilè euitassent, si ex Galeno intellexissent, morbum nihil aliud esse, quàm inæqualitatem & immoderantiam, vel (vt ego exactius interpretor) vitium quod ex inæqualitate & immoderantia facta ab his, quę nostrum corpus componunt, nascitur. Vnde calor, frigus, humidum, siccum, lapis in vesica, & alia huiusmodi, morbi non sunt, quoniam ipsa non sunt inæqualitates, nec immoderationes, nec vitia ex his nata: propterea nec affectus, nec dispositiones, per quas qualitates sanitas & morbus definiri solent ab Arist. & Gal. sed inæqualitatem & immoderantiã pariunt. Ac qui hæc non intelligunt, ad boues alendos & ducendos, potius, quàm ad docendam medicinam sunt aptiores. Iam verò quod scribit Gal. prius auferendam esse causam morbi, deinde morbum ipsum, sano modo est intelligendum. Nam in ablatione morborum, non contrà morbum ipsum, sed etiam contra ipsius morbi causam pugnamus, vt obiter iam diximus. Cum enim contraria contrariorum sint remedia, oporteret aduersus morbum sanitatem ipsam & non remedia opponere. At remedia quibus morbos expugnamus, nec primò nec per se illos tollunt, aut sanitatem inducunt, sed per accidens: per se verò causas expugnant: quod quilibet qui velit intelligere facilè potest.

Omnẽ causam morbi differre à morbo.

Semper cõtra causas morborum, & nunquã cõtra morborũ remedia repugnare.

Vbi enim morbus fit, in intemperie, vel potius ex intemperie nascitur, & ea ob calorem, vel aliam qualitatem in partibus similaribus excedentē, adhibemus remedium, quod habet vim refrigerandi, vel exuperantem aliam qualitatē minuendi: ex qua quidem diminutione tollitur inæqualitas, quæ morbum faciebat, eáque sublata succedit æqualitas, & ad hanc sanitas. Vt ergo æqualitas, & inæqualitas, sanitas & morbus nullam vim habent agendi, ita illa inter se non pugnant: sed sequuntur ea quæ pugnant, vt vmbra sequitur corpus. propterea Gal. & alij medici cum facultates omnes medicamentorum docent, non explicant quæ possint æqualitatem, vel inęqualitatem, vel sanitatem, vel morbum facere. Sed quæ vim habent calefaciendi, refrigerandi, humectandi, siccandi, purgandi, aperiendi, claudendi, abstergendi, incidendi, & alia huiusmodi, quę possunt excedentia & deficientia emendare: ad quorum (vt dixi) sublationem tolluntur inæqualitas, & morbus, & sequitur æqualitas atque sanitas. Igitur pugna fit inter causas, non inter effectus, vt id quoque rectè docet Gal. li. septimo meth. vbi demonstrat nihil esse quod contrà imbecillitatem pugnet, sed contra id, quod intemperiem facit, à qua nascitur imbecillitas. At verò si semper in curandis morbis pugnamus aduersus causas, cur Gal. in hoc loco, & passim alibi distinguit sublationē causarū morbi, ab ipsa morbi curatione? An id facit, quod ea, quæ diximus ignorauerit, vel potius vulgarem dicendi modum sequeretur, vt imbecillitati ingenij multorum consuleret: qui formales vt dicimus rerum causas, & coniunctas cum rebus nesciunt distinguere à re ipsa: quomodo enim alij hæc intelligent: quandoquidem plurimi ex medicinæ professoribus ea hactenus ignorarunt, nec desinunt cōtendere non solùm qualitates ipsas, quibus constamus, & sani afficimur, sed etiam humores, & lapides, qui in nobis gignuntur, morbos esse. Intelligere ergo oportet ex Gal. opinione post sublationem causarum remotiorum, quæ scilicet non ingrediuntur compositionem partium similarium, aut organicarum, veniendum esse ad curationem morborum, id est, ad ablationem causarum,

quæ ſunt formales & coniunctæ cum morbo: atque hac ratione qui humores tollit excedētes, aut noxias ipſius qualitates emendat, dicitur morbi cauſas auferre: qui verò caliditatem, aut aliam ex primis qualitatibus, vel partem numero excedentem, vel alio modo ſtructurā organorum labefactantem tollit, morbis mederi cenſetur: quoniam hęc ita ſunt cum morbis coniuncta, vt illis poſitis & ſublatis, ponantur, & tollantur morbi, adeò vt vulgus, quod loquendo ſequimur, nihil putet hęc inter ſe differre: aliter tamen docti, & qui alios docere profitentur, ſentire debent: quippe cum his ignoratis nemo de cauſis morborum vel de generatione, & eſſentia ipſorum, pro dignitate diſſerere poſſit, nec etiam pręſeruationem à curatione aliter ſeparare licet. Sed hęc fui coactus hoc loco repetere, & diligētius tractare, quia multorum ignorantiam, & pertinaciam tantam eſſe in hac re noui, vt vix eam multis reiteratis remediis ſanari poſſe confidam.

Qui dicantur morborum cauſas auferre, vel morbos curare.

Secundum verò compoſitas intemperaturas ex ſimplicibus compoſitio commonſtrabit ſalubria præcepta, cum hic quoque ſtuduerimus pro magnitudine intemperaturæ eidem conueniens inuenire remedium, veluti ſi ita contigerit quod in decem quidem numeris ad caliditatem maiorem, ea quæ naturæ conueniat, decidat corpus, ſeptem verò ad ſiccitatem maiorem, tunc ſalubrem cauſam in huiuſcemodi affectibus eſſe oportebit, decem quidem numeris frigidiorem, ſeptem vero humidiorem.

Authoris in hoc opere inſtitutum re vera non admittit hanc repetitionem, & prolixam enarrationem eorum, quæ ex aliis intelligi poſſunt. Anteà enim dixerat exceſſus emendandos eſſe per contraria in gradu, id quod nunc non erat repetendum. Præterea cum docuerit quo nam modo intemperaturæ ſimplices curari poſ-

ſint, non erat opus curationem explicare compoſitarum intemperaturarum. Nam vt aiunt philoſophi, qui nórunt ſimplicia, cognoſcunt ſimul compoſita, niſi fortè dicamus Gal. hæc voluiſſe repetere, vt occaſionem ſumat docendi quid ratione partis affectæ ſit agendum: quòd ſcilicet aliquando ſint augendi gradus remediorum, quæ temperaturis medentur. Proponit autem decem gradus caloris excedentis, & ſeptem ſiccitatis. Sed rectius feciſſet, ſi quattuor non excederet, vt remedia nulla ſunt (eo authore) quæ vltra quartum gradum agant in noſtrum corpus. Quòd ſi docti hæc intelligunt, tamen alij decipi poſſunt ex hoc exemplo, in quo proponit plures gradus in morbis, & remediis quàm rerum natura admittat. Verùm contra pugnam quam fieri dicit per æquales gradus remediorum aduerſus gradus intemperaturarum, facere videtur, quod ſcribit Gal. in fine lib. 8. meth. medendi: vbi proponit febrem paruam in corpore calido, & ſicco ex naturali temperie ægrotante: præterea in regione & anni tempore calido & ſicco, & tali etiam victu vti conſueto, & concludit ob paritatem contrariarum indicationum non eſſe vtendũ frigido & humido victu, qualem poſtulat febris calidus & ſiccus affectus præter naturam, contraria exigens: nec calido & ſicco, quem deſiderat naturalis temperies, conſuetudo, & alia prędicta, quę temperiem faciunt ſecundum naturam, cui debentur ſimilia ad ſui conſeruationem: ſed temperatum adhibendum eſſe in hoc caſu victum, ita enim contrariis indicationibus ſatisfieri: mihi verò hic locus ſemper ſuſpectus eſt viſus. Nam quo modo febrem paruam extinguere poteſt per temperata, ſi omnis, vt antea oſtendimus, vel leuiſſimus morbus, per duos gradus recedit à naturali ſtatu: cui non temperata, ſed contrarij remedij duo gradus medentur. habenda quidem eſt ratio ſtatus ſecundum naturam, ſi modo, quæ pręter naturam ſunt, expelli poſſint: at morbi numquam temperatis poſſunt repelli, quia non fit pugna inter ęqualia, ex qua mediocris temperies comparatur.

Examinat et reprobat locum, qui eſt in 8. methodi.

Si igitur ipsi particulæ patiēti admoueatur, tale remedium tanto erit frigidius, atque humidius, quantum exigit partis affectæ indicatio: quod si particula affecta in penitioribus locis sita sit, machinari oportet insuper tale inuenire salubre remedium, cuius vis nequaquã in itinere antea soluatur. Si itaque calidius esse oportuerit eo, quod est moderatum, non solum tantam habeat caliditatem, quantam exigit morbus, sed vltra eandem mensuram tantum adiiciatur, quantum ex situ, vt pertingere possit ad locum patientem, sit necessarium. Si vero frigidus, non simpliciter tantum frigiditatem oportet augere, sed & materia quoque prius est animaduertenda. Si enim crassa sit, non admodum poterit ad profunda penetrare, at potius contrarium præstabit effectum, spissando: at si tenuioribus partibus constet, poterit sanè plurimum subire profundum. Idem in humectantibus atque exsiccantibus accidit, in quibus crassitudo atque subtilitas partium substantiæ est inspicienda, à situ quidem loci, vt nuper diximus, inuenit indicatio salubre remedium.

Docuit Gal. opponenda esse remedia æqualia in gradu, his qualitatibus, quæ morbum ex intemperie pariunt: sed quoniam aliquis falli posset ob situm partium laborantium in temperie, admonet nunc quid sit agendum ob hanc rationem, & dicit prorsus ęqualia esse admouenda remedia malis, si pars affecta in superficie corporis est posita: quòd si collocata est in profundiore corporis situ, tantum esse intendendam vim me-

dicamenti vltrà eos gradus, quos postulat affectus, quãtum credimus in transitu partium suprapositarum exolui posse, & meritò quidem. Nam vt ferrum ipsum obtunditur, ita etiam medicamentorum vis minuitur dum agit, & penetrat per corpora solidiora: atque hæc est communis animaduersio in omnibus medicamentis habenda, quæ illa alterent, siue euacuent, aut alio quocunque modo affectis partibus succurrãt. Sic enim cum volumus à renibus & vesica aliquid educere, potionum quantitatem & vim augemus: cum verò succurrendum est vẽtriculo, quia remedia integris viribus ad eum perueniunt, læuiora & minora quæque sufficiunt: id quod experientia docet. Nam vnica aliquando ex aloe pillula ventriculum à noxiis humoribus liberat: quę aliarum partium, quæ longius absunt, expurgationi nihil prodest. Porrò quod admonet Gal. obseruandum esse in refrigerantibus remediis, vt ea scilicet eligantur, quæ tenuium sunt partium, cum volumus succurrere internis malis, commune quoque est calidis, humidis, & siccis. Nam inter illa reperiuntur quædam, quæ sunt crassarum, alia quæ tenuium sunt partium. sed in refrigerantibus peculiarem huius rei fecit mẽtionem, quoniam frigida qualitas viam sibi ipsi pręcludit: idque tanto magis faciet, cum crassa substantia, vel adstringente sit coniuncta: aliis verò solùm obest crassities. In eo ergo pręceptum tradit, in quo duplex est repugnantia ex qualitate & substantia remedij.

A formatione autem & situ simul, quando effluxus sensibiles atque ad alium locum foraminibus patentes habuerint, aut iis omnino caruerint: quos enim effluxus ad principales deferri partes cognouerimus, auertemus, atque ad illas impellemus, quæ nullum habent principatum. Illud vero manifestum, quòd carum, quæ intemperaturam efficiunt, caussarum, curatio fit per euacuationem: nã ipsæ intemperaturæ sola alteratione sanantur.

Postea-

Posteaquàm docuit quid ratione situs partium affectarum agendum sit in curatione intemperaturarum, nunc explicat curationem quoque variari ob partium conformationem, & cum aliis connexionem. Si enim partes, quæ laborant, solidæ sunt, vehementioribus remediis vtendum est: si verò sunt concauæ, mitioribus: per istas enim facilius, per illas verò difficilius penetrāt remedia: ob difficultatem verò transitus, vis medicamenti minuitur. Eadē ratione si pars quæ afficitur, meatus habet coniunctos cum aliis partibus, per quas expurgari potest corpus, leuiora præsidia eis sufficiunt, & ad alterandum, & vacuādum: facilis enim via patet medicamentis omnibus per communes canales. Meminit autem hic euacuationis in curatione intemperaturarū, quæ causam habent: illam enim per euacuationem tollendam esse scribit, tanquam (vt inquit) certum sit, non aliam esse causam, quæ intemperiem committit præter humorem: quod mihi non placet. Nam intemperies sæpe nascuntur ab animi affectibus, qui posteaquam intemperiem pepererunt, perseuerando, illam fouent, & augent: quibus quidem affectibus euacuatio non medetur. Ad hæc constipatio cutis febres diarias, & synochas sine putredine parit: quæ quidem rarefactione non euacuatione curantur. Accenditur etiam calor & obstructione facta ob crassitiem, & viscitatem humorum: cui succurrunt circa euacuationem incidentia, & extenuantia. quod igitur vniuersaliter ab eo hic dicitur, de euacuatione causæ facientis intemperiem, vt vniuersale intelligendum non est, sed particulariter, quando scilicet intemperies nascuntur ab humoribus, quorum euacuatio requiritur ad intemperiem tollēdam, quales sunt humores putridi, aut etiam sine putredine plurimum aucti & excalefacti, & denique qui sola alteratione emendari non possunt. Nam vt in Aph. ostendimus, duplici genere remediorum pugnamus aduersus noxios humores, alteratione, & euacuatione: nec tentanda est hæc, vbi illa sufficit, quæ minus naturam afficit. Quod verò scribit de deriuatione, & reuulsione, re vera non pertinet

Cōtra vitia humorum duobus generibus remediorum pugnari.

Morbos ex intemperie non semper tolli euacuatione humorum.

ad hunc locum: sunt enim hæc remedia aduersus fluxiones humorum, quorum curatio propriam exigit tractationem, nec eo loco explicari debet, vbi intemperaturarum curationem instituimus, nos de hac re diligenter egimus in expositione Aphorismi primi libri, in quo scribit Hipp. Quò natura vergit &c. & commodiore loco postea, quãtum nostrum hoc institutum exigit, eadem docebimus.

Continuitatis autem solutionis curatio intentionem quidem habet vnionem: quæ in partibus quidem instrumentariis impossibilis est, in similaribus vero non semper possibilis. At quandoque sicuti in carnosis sanitas conglutinatione perficitur, nihil vero differt, neque si coalitum appellaueris.

Ordo, quem prius obseruauit in causis conseruantibus sanitatem, postulabat vt post curationem intemperaturarum ageret de curatione morborum partium organicarum: & post illam explicaret curationem solutæ vnitatis. Idem ratio docendi ostendit. Nam si eo authore morbi, qui fiunt ob solutionem vnitatis, communes sunt similaribus, & instrumentariis partibus, debent vtique illi postremo loco explicari: quippe cum intelligere nequaquam possimus, quodnam morbi genus ad vtrámque partem pertineat, nisi prius nouerimus, quinam proprij singulis partibus existant morbi. & propterea etiam in libris de differentiis morborum de hoc communi genere postremo loco disserit. Verum posteaquàm authori placuit hoc loco agere de diuisione continui, nos quoque nostram hic subiiciemus explanationem. Primum ergo docet quid postulet hoc morbi genus vt curari possit: deinde ostendit id, quod indicatur à morbo ipso, non

posse præstari in omnibus partibus: quippe cum instrumentariæ partes veram curationem non admittant, quę fit per agglutinationem. Præterea ostendit etiam in similaribus partibus eandem vnionem semper perfici non posse. Ad hæc ostendit eandem fieri posse aliquando nullo alio præcedente opere, veluti cum diuisiones sunt paruæ & diuisæ partes inter se non distant: aliquando verò esse opus adductione partium distantium, & simul stabili coniunctione, & permanentia. Atque eodem negotio monstrat, quæ possint inter se committere diuisas partes, & commissas seruare. postea verò ostendit cuiusnam officium sit naturæ inquam vel artis glutinare partes, & ostendit esse naturæ opus: artem verò ipsam naturæ in ea re opitulari, & vniuersos modos, quibus vtimur, in hoc naturæ opere exponit. Et quoniam partes similares plures sunt inter se diuersæ, non in omnibus quidem, sed in carne, neruis & ossibus, ex quibus alia intelligi possunt, solutæ vnitatis curationem monstrat. Postremò posteaquàm egit de curatione simplicis diuisionis, paucis perstringit sanationem compositę cum aliis affectibus, quarum quidem rerum tractatio vt est vtilissima, sic multis est difficultatibus obsessa: quoniam post Hippocratem & Galenũ medici vniuersam chirurgicam medicinam peritis forrè, sed parum doctis chirurgis vulgò dictis reliquerunt. Nos verò quantum postulat nostrum hoc institutum eam excolemus: In qua re primum illud explicandum occurrit, quid intelligat Galenus per vnionem, & vnitatem, cum scribit scopum curationis in diuisione vnitatis esse ipsam ἕνωσιν, id est vnionem: quę nihil aliud est quàm reditus in vnum. Nam per diuisionem duo, aut plura erant facta, quæ prius vnum erant: quare si curatio est, per quam naturalem statum recuperamus, necesse est, vt ea, quę per diuisionem plura sunt facta, vnum rursus fiant, per id quod diuisioni, & separationi est contrariũ. Porrò siue vnam siue cõtinuam dicas partem, nihil hoc loco refert: nam hoc morbi genus medici vocãt vnitatis,

Quid sit vnio & vnitas.

vnionis, & continui ſolutionē, & diuiſionē. At continua & verè vnum ſunt, quorum extrema ſunt vnum (vt inquit Ariſt.) Ac eiuſdem quidem generis cum his, quæ vnum fiunt, extrema eſſe oportet, aut certè talia, vt ea quæ vniuntur, nullo modo variare poſſint, vt quę non ſubſiſtant, veluti puncta: quæ etſi quantitates non ſunt, nihil tamen diuerſum ponunt inter duas lineas, quę inter ſe continuantur, & vna fiunt linea, eo quia id, quod ita extremum eſt, nullam habeat ſeparatam & propriam naturam, quæ impediat ea, quę coniunguntur, re vera vniri. Quę quidem ſi vera ſunt, neceſſe eſt vt partes diuiſę rurſus vniantur, & continuę fiant nullo interueniente medio, quod ſit diuerſę naturę. Propterea oſſa non dicuntur re vera vniri, quia oſſi non iungitur os, ſed interueniente & mediante callo, quo veluti vinculo, non vero modo illa vniuntur, ſed eo, quo poſſunt, veram vnionem & continuitatem ęmulantur. Ergo caro, quam dicit redire poſſe cum diuiſa eſt ad veram vnionem, nihil habebit medium, quod ſit diuerſum ab extremis. Sed quid tandem fit à natura, à qua ſola huiuſmodi vnio fieri dicitur: Neceſſe enim eſt, vt illa aliquid agat: quippe cum mutatio fieri non poſſit à morbo ad ſanitatem, & à diuiſis ad vnionem abſque motu & actione aliqua. Id (inquit) eſt conglutinatio & σύμφυσις, id eſt ad eandem naturam reditus. Ac ad eam vſque cognitionem medici peruenerunt, vt intelligant per conglutinationem & coalitum (vt ipſi vocant) diuiſam carnem, naturalem vnionem, quam habebat, recuperare: vnde conglutinantia remedia adhibent ad hoc naturæ opus iuuandum. Sed illud, quod præcipuum in hac re eſt, non exprimunt, quid ſit hoc ipſum gluten, quo glutinari, & vniri partes diuiſę dicuntur. Eſt autem nihil aliud profectò, quàm caro ipſa: aliquid enim ſit, oportet, & ſi aliud eſt quàm caro, non fiet συμφυσις, & vera vnio & continuitas, quia vinculum erit diuerſi generis ab extremis. Porrò generationem huius carnis oſtendit pus, & ſanies illa, quæ reſudat ab ipſo vulnere, dum huiuſmodi fit conglutinatio: quod

Cõtinua & vere vnum, quæ dicantur & quomodo fiant.

Cur oſſa nõ dicantur re uera vniri.

Carnẽ diuiſam verè vniri et quo modo vnio fiat diſputatio.

Glutẽ quo carnoſæ partes vere vniuntur nihil aliud eſſe quã carnem ipſam.

excrementum in nullo alio opere fit in sanatione vulnerum, quàm cum caro gignitur. Docent & medicamenta conglutinantia, quę omnia sunt facultatis exsiccantis, vt ichorem illum cruentum & purulentum exsiccent. Fit autem exiguę istius carnis generatio, cùm sanguis attrahitur à partibus carnosis ad propriam nutritionem: qui posteaquàm ad extrema diuisa peruenit, vbi venæ sunt vulneratæ, effunditur, & à partibus iam contiguis eo modo alteratur, quo alius sanguis in partibus integris: hæ autem sibi apponunt sanguinem, & adhęrere faciũt, & concoquendo viscosum & crassum reddunt glutinis modo, atque ita sibi assimilant, & tandem vniunt, ac per integram assimilationem fit caro. Hoc igitur modo glutinantur, & vniuntur diuisę & vulneratę partes carnosæ per nouam carnis regenerationem. Cum enim illę sanguinem per venulas dissectas roris modo effusum, mutuo contactu alterant & assimilant, fit regeneratio carnis communis, qua, tanquam visco simul glutinantur, & ad suam naturam redeunt, quæ est vnitas & continuitas. Sed cur hanc Gal prętermisit, cum dicat carnis fieri generationem solùm in vulneribus & vlceribus cauis. An quòd in cauis vlceribus euidentissima est carnis generatio & insigne est opus, quod propria exigit auxilia ad pus auferendum: in vnione verò partium, tam exigua est ea carnis portio, quę gignitur, vt minimum quoque fiat excrementum, quod ex sola ipsa resudatione, quę necessariò fit per labia vulneris, tolli potest. Maluit ergo gluten appellare, quàm carnem, id, quod natura efficit in reuniendis partibus: quoniam ea carnis, quæ fit, generatio, nullam præcipuam curam postularet, pręter externam exsiccationem, quæ resudantem saniem imbiberet, interim cum externam superficiem illa comprimit, & naturam ad vnionem facilius pręstandam adiuuat: id enim fieri oportet cum superficies se arctius contingunt. Hanc meam opinionem paucis verbis & obiter Gal. in lib. 3. meth. cap. 4. vbi sarcotici & glutinatorij medicamenti differẽtiam ostendit, confirmat. Hęc illius sunt verba. At glutinatorium aut omnino carnis genera-

Quomodo partes carnosæ diuisæ nouam carnẽ gignant.

Quomodo regeneratione nouæ carnis glutinantur diuisæ partes.

Galen⁹ explicatur.

tione non eget, aut plane exigua. Quare plus siccet oportet, quàm quòd carnem producat. Ex quibus quidem intelligere quilibet potest, non fieri glutinationem absque aliqua carnis generatione, etsi vel hoc ignorauit, vel certè non expressit, cum solùm per contactum diuisas partes agglutinari & vniri passim scribit. Præterea ex eisdem verbis intelligimus glutinantia auxilia etiam si solùm siccant & astringunt, apta tamen esse ad regenerationem exiguę illius carnis, quę ad vnionem requiritur. Nam sarcotica dicuntur esse medicamenta, eò, quòd illa pus & saniem auferant, quam natura in carnis generatione necessariò procreat. Itaque vbi planè exiguum fit eiusmodi excrementum, quod arctius sese tangentibus internis partibus diuisis ad superficiem resudat, nō abstersorium requiritur medicamentum, sed sufficit quod extrinsecus siccat. Quare planè aberrant chirurgi, qui in omni simplici diuisione digestiuis (vt vocāt) quibus pus mouent, vtuntur. Nam vbi partes separatæ sunt adductæ, & arctissimè coniunguntur, coniunctæque manent vi adstringentium medicamentorum, sola natura eo, modo quo diximus, vnionem restituit. Atque hæc sufficiant de eo, quod scribit solutionem continui & vniti, curari per vnionem. Nunc verò quod sequitur explicandum est, cur scilicet huiusmodi vnio, quę fit per agglutinationem, fieri non possit in partibus instrumentariis. Huius rei putat Tagautius hanc esse causam, quòd abscisis omnino venis, neruis & arteriis promptissimè expirent spiritus & facultates, ob substantiæ suæ tenuitatē. Verum hęc ratio nullius est momenti. Nam quid incisio neruorum confert ad vnionem instrumenti. Præterea hęc incommoda etiam communia sunt vnioni verę, quæ fit in parte carnosa: nam spiritus illi per magna carnis vulnera sectis venis & arteriis exhalant, & tamen caro ipsa vnitur. Acachias vero putat Gal. hic agere de instrumentis penitus abscisis, & separatis à reliquo corpore. Illa enim amplius vniri non posse cū illis, à quibus sunt separata. Sed quis vnquā de hac re dubitauit, vt pręceptis sit opus. Addo quòd id etiā est cōmune carni penitus diuisæ, & separatæ ab alia: qua-

Digestiuis à chirurgis dictis non esse vtendū in simplice carnis vulnerę.

Cur cōglutinatio, & vera vnio nequeat fieri in diuisione instrumentorum.

re Gal. non dixiſſet impoſsibilem eſſe vnionẽ in inſtrumentis, & eam poſsibilem eſſe in partibus carnoſis ob has rationes. Mihi verò videtur hæc opinio non egere aliquo præcepto. Quis enim non nouit inſtrumentarias partes, vt inſtrumentariæ ſunt, vnionẽ non facere poſſe; vt quę vim non habeant alterandi, concoquendi, aſſimilandi, & regenerandi carnem. Quòd ſi vniuntur cum alijs organis, id accidit propter vnionem ſimilarium partium, ex quibus inſtrumentariæ ipſę conſtant. Quam ergo hic vnionem impoſsibilem in partibus organicis imaginatur, ſi illæ nullius vnionis, nec etiam colligationis alicuius cauſæ eſſe poſſunt Scio contineri aliquid in libro de differentijs morborum, quod fortè ad hunc locum quiſpiam pertinere putabit, Illic enim ſcribit quaſdam eſſe proprias continui ſolutiones partibus organicis: cuius generis, inquit, eſt auulſio, quæ fit (etſi ille id non docet) cum pars vna ſimilaris ab alia ſeparatur, illæſis ipſis ſimilaribus, veluti cum os ab oſſe auulſis ligamentis ſeiungitur. Verum quidquid ſit hoc, non tollit priorem noſtram rationem, quòd ſcilicet vniendi munus ad partes ſimilares duntaxat pertinet, vt quæ ſolæ poſsint per alterationem vnire, vel colligare inter ſe diuiſas partes: cuius quidem beneficij per accidens participes redduntur partes compoſitæ & inſtrumentariæ, vt quæ vnionem capiant ex vnitate ſimilarium: etſi morbi qui in violata ea vnitate, (vt alio loco oſtendimus) proprij ſunt partibus organicis, eo quòd illarum actiones ſolum lędantur. Illud ergo pocius expendamus, cur ſcilicet inter ſimilares partes ſolùm caro vulnenerata re vera vniri poſsit. Huius rei rationem quidam in duritiẽ illarum partium referunt: non enim poſſe dura cum duris coaleſcere: alij verò in materiæ ſeminalis defectũ. Verum meo quidem indicio aberrant. Nam cum oſſa & duriores aliæ partes optimè nutriantur, nihil impediente earum duritie, cur etiam vnio in illis fieri non poterit, quę vt oſtendimus, fit ex regeneratione ſimilis ſubſtantiæ, ſuppeditata materia ex nutrimento. Nam vt carnis partes diuiſę regeneratione nouę carnis,

Cur ſola caro inter ſimilares partes verè vniri poſsit.

coalescunt & vniuntur:sic rationi est consonum vt ossa diuisa vniri possint per generationem noui ossis, quam temperies & facultas concoctrix, quæ in ipsis sunt, pręstant. Lapides quidem inter se non glutinantur, quia vim non habent alterandi, & gignendi alium lapidem: quare exemplum quod ex lapidibus sumunt illi, nihil habet commune cum ossibus viuentibus. Pręterea si durities in ossibus impedit conglutinationem, idem non potest in arterijs, neruis, venis, quæ à carnis mollitie nihil vel minimùm absunt, pręsertim si has sumimus in corporibus mollioribus, & carnē in durioribus. Cæterum defectus materię non potest impeditæ vnionis esse causa. Si enim ea ad nutritionem sufficit, & ad calli crassissimę substantiæ generationem, cur non multò magis satis erit ad fissuras ossium glutinandas? Gal. in libris de fracturis dicit ossa ob siccitatem vniri non posse, sed non docet, quomodo siccitas impediat hanc vnionē. Vera ergo huius ratio est, quam superius adduximus, cum interpretaremur Gal. eum locum, in quo scribit partes spermaticas (vt ille vacat) regigni non posse. Quia enim huiusmodi partes frigido & sicco sunt temperamento, & propterea debilem & tardam exercent concoctionem, & à carne vndequaque conteguntur, cui vis concoctrix ob calorem & humorem valida & facilis est concessa: accidit vt antequam illæ possint sibi similem substantiam regignere, carne repleatur inter medium spatium, quod ex diuisione in illis est factum. Quare cum diuersi generis interueniat substantia, non potest conglutinatio & vera vnio fieri, sed connexus & colligatio quędam, quæ tamen si rectè fit, si nō parem vim cum vnione vera habet, tamen ea sufficit ad actiones & vsus partium non infeliciter etiam in magnis malis exercendos. Sępe enim vidimus extremam manum ex vulneribus ita à cubito diuisam, vt præter cutem paucæ admodum alię superessent particulę, quæ coniunctionis essent causę: tamen adhibitis aptissimis remedijs, huiusmodi affectum ita sanatum fuisse, vt nutritio prospera postea successerit, nec pœnitus perierint sensus & motus. Ac vnionis quidem causa

tota prouenit ex cubito. Extrema enim illius pars, quæ cum manu cohęrebat, alimentum conficit, quo manus ipsa, quæ in hoc opere nullam vim habere potest, conglutinatur: facta verò vnione in partibus carnosis, & colligatione per exiguum callum in alijs partibus per venas, arterias & neruos cubiti, manus ipsa particeps fit caloris, nutrimenti, sensus & motus. Id verò, quod pœnitus abscisum non fuit, vt est causa cur extrema manus pœnitus non sit separata à reliquo corpore, ita vt manus hominis adhuc dicit posset: sic author est aliorũ omnium bonorum, quę postea reliquis diuisis partibus ex recta curatione contingunt. Naturæ enim vis ex minimo, vt ita dicã, fomite excitatur & spargitur in membra, quæ nobis iam mortua videntur.

Ipsam vero antecedit, quando vulnus maius extiterit, partium applicatio distantiũ, quæ ex formationis genere existit, vt autem hæc ipsa firma ac stabilis fiat, & alligatio cogens in vnum quæ distant, & fibulæ & suturæ vtiles sunt.

Posteaquàm docuit Gal. partes diuisas redire ad suam naturam, & vnionem per conglutinationem, & hoc esse commune omnibus diuisionibus, quæ fiunt in parte carnosa: nunc quod proprium est magnis diuisionibus, explicat: id autem est applicatio partium distantium. Nam cum conglutinatio (vt antea ostendimus) fiat per arctissimum contactum superficierum partium vulneratarum, nisi applicatio exacta fiat, numquam poterit vnio fieri: sunt ergo partes distantes simul applicandæ, ita vt naturalem conformationem & figuram recipiant: Id enim est quod dicit, quæ ex formationis genere existit. Nam huiusmodi applicatio est veluti conformatio quędam, vel reductio ad conformationem, vel certè conformationem efficit. Est ergo opus applicatione distantium partium, vbi illæ ob vulnerum magnitudinem inter se distant. Ac ea non sufficit, sed illam oportet firmam, & stabilem fieri, vt tempus

concedat naturæ ad vnionem faciendam ex carnis rege-
neratione. Firmam autem intelligit, in qua labia vulne-
ris se arctissimè contingunt: stabilem verò, quæ per-
duret quantum exigit natura: docet autem modos per
quos applicatio fieri possit, sunt autem alligationes, fi-
bulæ & suturæ, Porrò alligationes fiunt per fascias, &
alia apta vincula, pro partis affectę magnitudine, figu-
ra & situ, atque etiam pro connexione cum alijs vicinis
partibus: quarum vim & modum Gal. & Hipp. varijs
in locis & Tagautius paucis in suo opere est complexus:
& propterea ne opus nostrum crescat ex aliorum labo-
ribus, nos hęc omittemus, docent & illi suendi vulne-
ratas partes, & ipsas fascias, rationem. Cæterum fibu-
larum & antiquiores, & recentiores medici, mentionem
faciunt: sed nullus quod meminerim docet illarũ com-
positionem, nec vtendi modum: nec hactenus aliquem
chirurgum vidi, qui fibulis vteretur, quod fortè sutu-
ræ & fascię fœlicius hoc opus perficere viderentur. Si
quis tamen fibulis vti velit, poterit id commodè face-
re ad imitationem fibularum, quibus vtimur ad zonas
ex corio confectas: quomodo etiam equos duplici fi-
bula ventri eorum circunducta, constringimus. Sec hęc
facilius fieri possunt, quàm verbis exprimi. Nam anti-
quorum instrumenta ideo ignoramus, quia vsus illo-
rum perijt, ac consequi non possumus, quod verbis
ab illis fuit expressum. Nam quod Montan. in suis
commentarijs scribit de fibulis, ridiculum est, fibula
(inquit) dicitur quoties procedimus agglutinantibus, vt
charta pergamena butimine illita, quæ tenet conglu-
tinatas partes: & ideo talia apposita vocamus fibulas.
Porrò non solùm fasciæ & ligaturæ & fibulæ, atque su-
turæ vtiles sunt ad applicandas partes diuisas, sed etiam
manus ipsæ boni chirurgi præcipuam in hac re vim ha-
bent. Nec etiam in firmandis & stabiliendis partibus
iam applicatis, vt paulò postea ostendet Gal. sufficiunt
alligationes, fibulæ & suturæ. Nam si influant ab alijs
partibus humores, aut aliquid aliud, vt pilus interue-
niat inter duas superficies partium diuisarum, nec firma
nec stabilis manebit applicatio.

Firma applicatio quo modo fiat.

Stabilis quo modo.

Coalescere autem facit ea, quæ inuicem distant ac pristinam restituit vnitatem ipsa natura: nostram verò opus est, vt diximus, applicare extrema distantium partium, atque ita vt in vnum coacta sunt, conseruare, & tertio loco cauere, ne quid labris vlceris intercidat, & quarto ipsam partis substantiam conseruare salubrem.

Dicebat Gal. diuisiones carnis postulare conglutinationem, applicationem partium si magna sunt vulnera, & prętereа illis, quæ possunt applicatas partes firmare, & stabilire: sed non docuit cuiusnam officium sit hæc præstare, naturę inquam vel medici, quod hunc facit, & dicit conclutinationem, & vnionem fieri ab ipsa natura, alia verò opera esse medici. Quid verò ignorant in vnione hac fieri agglutinationem per carnis generationem, ostendere non possunt hoc opus ad naturã pertinere. Quid enim aliud ea potest facere prętеr carnem, quæ sit viscus & gluten partium diuisarum. Idem docẽt quatuor prędicta medici opera, quæ eò tendunt, vt naturam adiuuent ad carnem gignendam: esse autem ea opera medici omnia necessaria ex Gal. dictis facilè patet, quare ad ea quę sequuntur accidamus.

Sed quo pacto primum & secundum impleamus officium dictum est, tertium vero in cogendo in vnum partes distantes, exequemur, si nihil extrinsecus incidere permittamus, quoniam sæpius vsu venit, vt pilus aut oleum, aut alia aliqua humiditas interueniẽs, earum, quæ copulandæ sunt, partium vnitatem impediat, in eo autem quod sequitur tẽpore per effluxionẽ, tertia intentio retinetur, ipsam verò effluxionem, ex eiusdẽ & contrarij loci diuisione, & figura oportuna cõpara-

bimus. Partis autem ſubſtantiam ſalubrem, cũ mediocriter exſuccantibus, conſeruabimus.

Poſteaquàm enumerauit quænam ſint officia medici, quibus ille naturam iuuat in conglutinatione, & vnione partium, docuit quatuor illa eſſe, nunc docet quomodo ſingula officia exerceri poſſint, & dicit primi, & ſecundi ſcopi remedia iam eſſe oſtenſa, quibus ſcilicet diſtantes partes inter ſe applicemus, & ſemel applicatas firmiter & ſtabiliter retineamus. Quomodo verò tertium & quartum ſcopum aſſequi poterimus, explicat: tertium enim ſcopum diuidit in id, quod ab initio fieri debet, & quod faciendum eſt procedente curatione. Nam antequàm partes diuiſæ applicentur, debemus videre, ſi quid inter labia vulneris interueniat: quod impediat fieri exactam applicationem, cuiuſmodi ſunt (inquit) pili, oleum, humor aliquis: quibus addi poſſunt fragmenta oſſium, vel telum infixum, vel ſpina, vel harundo, aut pilæ ferreæ per ſclopetos immiſſæ, vel illarum fragmenta quædam, vt ſæpe fieri ſolet. Quod ſi mihi liceat meliorem ordinem in Gal. dictis conſtituere, ita dicam, medicus in conglutinatione partium, debet naturam iuuare quatuor modis, primo remouendo ſi quid eſt inter partes diuiſas, quod applicationem exactam fieri impediat, ſecundo debet diuiſas partes ſimul committere, & applicare. tertio loco debet applicatas partes firmare & ſtabilire, & ſtabilitas conſeruare: quarta intentio eſt partis ſubſtantiam tueri: Ratio enim poſtulat, & medendi vſus, vt antequam vulneratas partes applicemus, diligenter inſpiciamus, ſi quid contineatur extraneum, vel in medio ſpatio, vel in vna, vel vtraque parte diuiſa. Vt enim illud ante applicationem facile tollitur: ita poſteaquàm eſt facta coniunctio, & adhibitæ ſunt ligaturæ, & fortè etiam facta iam aliqua conglutinatio, nulla arte auferri poteſt. Prima ergo ſit intentio quæ tertia à Gal ponitur: ſecunda efficiat applicationem: tertia applicatas partes conſeruet Gal. vtrunque ſcopum iiſdem remediis conſequi ſcribit, nempe per ligaturas, ſuturas, & fibulas. Ego verò puto eſſe di-

Ordine meliore hæc tractat author.

Vſum prædictorũ remediorum docet & alia addit auxilia.

stincta remedia, vt opera inter se differunt. Nam in applicatione præstanda, manus chirurgi potissimam vim habent: fasciæ verò & suturæ vim habent potius conseruandi adductas iam partes, quàm illas adducendi & applicandi. Nam magnas diuisiones & distantias, quas manus applicare non potuit, non coniungent suturæ, fasciæ & fibulæ. Præcipuum ergo remedium quod requiritur in applicatione partium, sumamus ex manibus chirurgi: Alia verò præsidia, mixtum opus videtur præstare, iuuare inquam exactam applicationem, & quæ applicata sunt arctissimè connectere. Ad hoc verò opus continuandum, non solùm fasciæ, suturæ, & fibulæ cõferunt: sed etiam situs partium accommodatus, puluilli, & saniosi excrementi, quod ex carnis generatione necessario sequitur, effluxus. Quartum scopum (inquit Galenus) assequemur exsiccando mediocriter partẽ ipsam affectam: quibus verò remediis exsiccatio huiusmodi perficiatur, non conuenit inter interpretes. Nam Tagautius adhibet ad exsiccandum quæ prohibent fluxiones ad eam ferri, ex qua dolores, inflammationes, & alia huius generis symptomata nascuntur: atque inter hæc remedia recenset sanguinis missionem, purgationem, commodam victus rationem, & linimenta ex oui candido: quæ omnia causam antecedentem & præseruationem respiciunt, non autem curationem, de qua sola hîc agit Gal. præterea si ita hunc quartum scopum, consequi à nobis dicemus, in quo quæso scopo continebuntur glutinantia tot remedia necessaria in glutinandis partibus, & celebrata à Gal. in libris de Methodo medendi, & de medicamentis secundum genera: inter quæ recentiores nostri chirurgi nullum inueniunt præstantius cerato barbaro: quod iam passim in maximo & fœlicissimo est vsu, præsertim in magnis vulneribus conglutinandis. Hæc ergo sunt ea remedia, conglutinantia, inquam, quæ partem exsiccant, & exsiccando saniem resudantem absumunt, labiáque vniunt, constringendo & comprimendo: ex quo patet in quarto scopo temerè hæc esse posita remedia: nam medendi vsus huic ordini repugnat. Etenim docti chirurgi Galenum sequentes in

De exiccatione partis vulneratæ dissensio, et Tagautius reprobatur.

Cerati barbari vis, & vsus.

libro secundo de medicament. secundum genera, cap. de emplastiuis & glutinantibus vulneratas partes si-quid habent sanguinis concreti, prius vino tepido cum spongia abluunt, & si quid aliud est extraneum inter labia auferunt: deinde ea applicant, posteà consuunt, & cerato amplectuntur membrum vulneratum. Postremò fascia superinducta ligant, & stringunt, cum ipso cerato non solùm id, quod est vulneratum, sed etiam quod sanum est vtrinque. Interiecto verò vno aut altero die soluunt ligaturas, & auellunt ceratum in molli corio extensum, quod ad firmandum vulnus quàm tela aptius est, & corio detracto inspiciunt an suturæ rectè sint factæ, & si satis patet exitus ad saniem expurgandam, quam natura in generatione carnis parit, & per labia emittit. Quòd si quid in his rebus desit, aut perperam sit factum, emendant, rursúsque superinducto cerato, & adhibitis aptis fasciis & ligaturis, paucorum dierum spatio conglutinatas partes vident, quo opere perfecto admouent cerata: quæ cicatricem inducunt. Quæ curandi ratio, vbi simplex est vulnus, antiquissima est, & omnium breuissima, tutissima, iucundissimáque. Quæ verò à recentioribus chirurgis contēptis Hippocratis & Galeni remediis, inducta est per digestiua (vt illi vocant) & mundificatiua, non pertinet ad vulnera simplicia, sed ad contusa, & intemperata, vt ex verbis, quæ hîc subiicit Gal. quilibet intelligere potest.

Antiquiorū curandi rationē in vulneribus simplicibus laudat, recētiorū verò damnat.

Hæc quidem est solutæ continuitatis curatio, cum ipsa sola seorsum in carnosa carne constiterit: quòd si alicui alteri morbo coniungatur, plures fiunt indicationum intentiones, quas in compositorum vel complicatorum, siue vt cuíque appellare libuerit, doctrina deinceps trademus. In præsenti autem sermone ad reliquas vnitatis solutiones accedendum.

Admonet Gal. se hîc solùm docuisse curationem vulneris simplicis in carnosa parte. Est enim simplex vulnus, quod in sola diuisione vitium habet, & illud accipit suas differentias ex differentiis diuisionum: sunt enim diuisiones quædam profundæ, aliæ superficiales: quædam magnæ, aliæ paruæ: quædam breues, aliæ longæ, aliæ acutæ, quales sunt quæ pungendo fiunt: aliæ quæ à rebus latioribus secantibus inferuntur: aliæ obliquæ, aliæ rectæ, aliæ retortæ, pampini modo, aut hami ritu: aliæ præterea sunt æquales, aliæ inæquales: item aliæ sunt recentes, aliæ diuturnæ: aliæ fiunt in profundis partibus, aliæ in exterioribus: aliæ sunt penetrantes per totum membrum vulneratum, aut per cauitatem corporis, de quibus omnibus Gal. cap. 10. 3. lib. Meth. medendi, agit. Cum verò dicimus vulnus esse concauum, aut intemperatum, vel inflammatum, vel dolorificum, vel sordidum, aut cum carne supercrescēte, non vult hæc esse nomina differentiarum vulneris, sed vulnus tunc esse cum aliis morbis compositum: Illud enim esse rei differentiam, quod per se non potest consistere, vt magnitudo, paruitas, æqualitas, inæqualitas, tempus, figura: Vlcus verò, phlegmone, gangræna, putredo, & reliqua huius generis inquit differentiæ non sunt, quia singula eorum per se consistere possunt: quippe cum affectus quidam sint præter naturam, non autem ex his, quæ affectibus necessariò accidunt. hæc ita scrupulose Gal. eo loco prosequitur, quæ in aliis tractationibus nunquam postea obseruat. Nam si illa non possunt esse differentiæ rerum, quæ per se consistere possunt, cur morborum differentias distinguit per calorem, frigus, humiditatem & siccitatem: sed hæc nolo hoc loco prolixius tractare.

Vulnus simplex & illius differentiæ.

Vulnera composita.

Fractio igitur est continuitatis in osse solutio: quæ quantum ad intentionem primam insanabilis existit: quoad secundam vero quodámodo sanabilis fit. Prima itaque intentio est coalitus partium, qui ob ossis duritiem

fieri non poteſt. Secunda alligatio, quæ fit callo ſupernato partes fractas circum alligante. Calli autem generatio, quæ quidem ex materia & à natura fit, eſt & ad alia communis. Quæ vero formam oſſi vicinam habet, ex eiuſdem fit alimento. Molle vero & puerile os coaleſcere poteſt.

Poſteaquàm Gal. egit de ſimplici ſolutione continui in parte carnoſa, nunc de eadem agit in oſſibus, & primum docet quo nomine ea nuncupetur à medicis, ſecundo quo modo ea ſanari poſſit. Dicit autem huiuſmodi continui ſolutionem appellari fracturam, quod & ſexto Meth. & in libris de differ. morborum & paſſim alibi repetit: quod mihi & aliis etiam medicis non placet. Nam non omnis diuiſio quæ fit in oſſe rectè appellari poteſt fractura: quod ex remediis deſcriptis ad fracturas conſtat. Nam Gal. hic ſcribit fracturas oſſiũ, callo interueniente, ſanari: at ſolutiones continui, quæ fiunt à rebus incidentibus, aut etiam rimulæ, quæ ſæpe fiunt à contundentibus, vix ſenſibiles, non poſſunt per callum colligari. Neque enim caro, & ex ea callus in eo inſenſibili ſpatio generari poteſt. Quare fractura, de qua hic agimus, ſolum comprehendit eam diuiſionem, quam vulgus propriè vocat, cum oſſa dicit eſſe fracta, id eſt, in multas partes comminuta, aut certè ita diuiſa ſunt, vt in medio ſenſibile ſpatium relinquatur, in quo poſſit ſanguis colligi, & ex eo caro & callus tandẽ concreſcere. Porrò duo ſunt modi ſanandi ſolutiones continui, quorum primus & verus fit per conglutinationẽ, quando ſcilicet partes diuiſæ verè vniuntur, id eſt, interueniente medio, quod eſt eiuſdem generis cum extremis: quod quidem medium eſt veluti gluten, vnde conglutinantia remedia vocantur, quæ in hoc opere præſtando naturam iuuant. hoc modo carnem vniri antea oſtendimus, & in hoc loco ſcribit author, oſſa non poſſe eodem modo curari: & rectè quidem, rationémque ſubiungit, cum ait hoc fieri propter ſiccitatem, id eſt, vt exprimit

Fracturã non eſſe omnem ſolutionem in oſſe.

Fractura proprie quid.

exprimit in lib. Meth. medendi ob duritiem. Neque enim dura cum duris ob duritiem vniri posse. Alij verò causantur etiam in hac re ossium frigiditatem, quæ impedit attractionem & concoctionem nutrimenti. Sed vt anteà ostendimus, hæc nec primo, nec per se reddunt rationem huius rei. Nam vt caro carni vnitur, non quia illa mollis est, nec quia calida vel humida, aut alterius qualitatis, sed quia partes diuisæ mutuam carnem procreant, qua ipsæ veluti inuiscantur, glutinantur, vniuntúrque: sic cum ossa nutriantur, & hoc opus non impediat illorum durities, siccitas, frigiditas, nec alia quæ in ipsis est qualitas, cur etiam non possunt ex nutrimento os efficere, sicut caro carnem? Refellimus etiam illorũ opinionem, qui ex defectu seminalis materiæ, quo illi ossa constare, & nutriri credunt, aiunt nequaquam fieri hanc vnionem. Nam ossa vt aliæ omnes partes corporis, ex sanguine aluntur, & illa ex tota massa humorum, vt paulò posteà scribit Gal. trahunt crassissimam partem, quæ ad seminis aërei & aquei generationem apta esse non potest. Ratio ergo huius impotentiæ alia sumi non potest, quàm ex partium, quæ ossa vndiquáque circundant, natura. Illæ enim cum sint calidæ & humidæ, validiore concoctione præditæ sunt, qua prius carnem procreant sibi similẽ, quã possint ossa generare os. Quare spatia quæ sunt inter ossa diuisa, carne etiam replentur. Quod ostendit natura calli, quæ primùm est caro quædam, quam sola alia caro potest gignere: ossa verò ipsa eam posteà quantum possunt, sibi assimilant: atque ita fit vt diuturnitate temporis, & alterationis media quædam fiat natura inter carnem & os: quæ & primam originem, & secundam mutationem testatur. verum cũ ab initio facta sit caro, nunquam postea fieri potest os, quoniam os ex quatuor humoribus, non autem ex carne fit. Rectè igitur sentit Gal. cum scribit ossa non posse conglutinari, etsi rationem veram huius rei non reddit: qui etiam in eo reprehendi potest, quòd in pueris credat ossa confracta conglutinari & verè vniri. Nam eadem incommoda ex carnis vicinitate sunt in omnibus, etsi pueri firmiorem callum, & ad naturam ossis

Ossa in pueris nõ posse per vnionem sanari & Gal. opinio non recipitur.

proximè accedentem, ob caliditatem & humiditatem abundantem, qua fœlicius omnia in omnibus partibus concoquunt, efficiant, quæ quidem nos in dissectionibus aliquando vidimus. Igitur ossa inter se non possunt conglutinari, sed solum colligari callo interueniente, qui in spatiis intermediis gignitur, & extrinsecus etiam additur: atque ita interno & externo vinculo circumligantur, & firmantur, non autem conglutinantur, vt nonnulli huius loci interpretes, huius rei, & linguarum imperiti, tradunt. Nam conglutinatio est veræ vnionis vinculum, non eius quæ fit per callum. Quæ verò de calli materia aliis partibus communi scribit Gal. satis ostendunt illos errare, qui ex semine ossa nutriri scribunt: communis enim inquit est materia, sed ossa in eadem materia cum aluntur, diuersam formam inducunt: quoniam ipsa diuersam ab aliis naturam habent. naturæ quidem nomine intelligens formam, temperiem & qualitates alias ex forma & temperie natas. Ergo callus quatenus ad materiam attinet, & quatenus fit per concoctionem & alterationem, conuenit cum aliis rebus, quæ per concoctionem fiunt à natura: quatenus verò in duritie, crassitie, colore, viscíditate, ossis naturam æmulatur, id fit ob ossis formam & qualitates, quarum rerum vi os ex alimento sibi similem, quantum fieri potest, substantiam reddit.

Materia ex qua callus fit.

Sed perraro fit talis affectus, quin cum altero societur: magna enim ex parte musculi adiacentes vna corporibus aliis fractis ossibus patiuntur. Quare & curationis intentio oritur duplex, quarum altera quidem circa ossa, altera vero circa corpora adiacentia versatur. Sed hæc quidem in carnosarum partium complicatis dicentur affectibus: nunc vero de fractionibus dicendum.

Per quandam verborum consequentiam incidit in affectus complicatos cum fracturis, antequàm istarum curationem absoluerit, & poterat etiam curationem prosequi & meliore ordine hæc tractare. Nam quod scribit hîc de ossibus puerorum, erat addendum post illa verba, quibus scribebat agglutinationem fieri non posse ob siccitatem. Tanquam enim exciperet aliquid à communi eo dicto, rectè additur. At molle puerilé-que os coalescere potest. Sed hîc author non raro solet tractationem turbare: quod illis maximè vsu accidere solet, qui ea quæ semel scripserunt, non recoquunt, sed talia emittunt, qualia in primis cogitationibus occurrunt. Quod verò hîc scribit cum fractis ossibus, musculos, & alias vicinas partes vt plurimum lædi, intelligendum est semper. Nunquam enim ossa afficere possunt, quæ frangunt, quin simul exteriores partes lædunt, quippe cum frangentia vel omnino sint ex contundentium genere, vel certè ex his, quæ extrinsecus in nos agunt, nisi fortè aliquando ex violentis motibus fractura fiat.

Quoniam enim harum sanitas callositate procuratur: vt autem callus generetur, proprij ossis alimenti superfluitatē naturæ suggerere oportet, hāc verò superfluitatem in qualitate ac quantitate seruare modum est necessarium, vnde & ratio victus est adhibenda, quæ tantum ac talem influere ossibus sanguinē præparet, qualis & quantus generando callo sit opportunus. Quoniam vero per fracti ossis cauernas idem effunditur sanguis, eiusdem qualitatem & multitudinem animaduertere oportet, atque ita vel sicciorem, vel humidiorē victum instituere, sed hæc

omnia in libris, in quibus de curandi ratione tractatur, plenius sunt explicata.

Cum antea dixerit Gal. confracta ossa non posse veram vnionem recipere, quæ fit per nouam ossis regenerationem, sed solùm interueniente callo, colligari. Docet nunc quæ sit materia calli, qualem, & quantam illã esse oporteat: & quoniam ea materia ex alimentis suggeritur, eodem negotio pręscribit victum huic rei conuenientem qualitate & quantitate: Porrò callum ait procreari ex excremento proprij nutrimenti ossis: intelligere autem oportet excrementum non quod qualitate, & re vera excrementum est, qualia illa sunt, quæ post nutritionem relinquuntur inimica corpori, vt stercus & vrina ventriculi, bilis vtraque hepatis, sordes & vapor reliquarum partium excrementa dicuntur esse, quod scilicet post illarum nutritionem inutilia, vt quę dissimilia, relicta sint: sed intelligere oportet excrementum, quod quantitate superfluum est: ex eo enim fit callus, ex quo nutritur os: sed cum plus affluit illius materię, quàm necessarium sit ad nutritionem, ex eo quod abundat, callus fit. Nutriuntur autem ossa ex quatuor humoribus, ex quibus constant. Sed quemadmodum in generatione ossium natura assumpsit partem crassiorem, & solidiorem: ita in generatione calli necessarium est ex vniuersa massa humorum aliquid ex omnibus assumere, sed plus ex eo, quod est crassum & viscosum, cuiusmodi sunt humor melancholicus & pituita. Quod enim futurum est vinculum firmum, & vndique ambiens partes separatas, talem omnino postulat materiam. Nam ex crassitie durities, ex hac robur & constantia: ex visciditate verò apta & firma colligatio paratur. Sed quid est, quæso quod superfluam hanc materiam suppeditat ad calli generationem: non ossa meo quidem iudicio confracta, vel integra, quæ non plus attrahunt quam illis sit ex vsu ad nutritionem, sed vulneratæ venę, quę necessariò diuiduntur ab ossium fracturis. Vt enim in vulneribus carnis, per venas ipsas sectas affunditur humor, ex quo caro gignitur: sic fiat oportet

De materia ex qua callus fit.

Quæ nam partes materiam calli suppeditẽt.

cum ſanguis ſpargitur inter ſpatia oſſium confractorū: qui quidem humor per contactum alteratur, & concoquitur ab ipſis oſſibus, & tandem aſſimilatur ipſis oſſibus quantum fieri potuit ratione materię & agentis. Nam vbi ſanguis aquoſus, & tenuis in venis eſt, aut plus ſuppeditatur à venis quàm poſſit alterari, nunquam fiet perfectus callus. Id quod etiam accidet, ſi infirma eſt alteratrix concoctrixque, quæ in oſſibus eſt vt in ſenibus, & malè affectis corporibus: aut ſi impeditur turbatúrque opus ipſius facultatis, eadem accidunt incommoda, quo modo videmus illis nunquam rectè firmari oſſa, qui patiuntur dolores & inflammationes: aut nouam fracturę figurationem, & reſtaurationem, priore, in qua callus iam concreuerat, diſrupta, eò quòd ab imperito chirurgo confracta oſſa rectè non fuiſſent inter ſe coniuncta. Nam cum callus callo additur, firmum non poteſt eſſe vinculum. Cęterùm vt callum ipſum oportet ex terrena, & viſcida materia concreſcere: ita oportet illius modum ſeruari, vt ob tenuitatem non ſit ſatis firmum ligamentum: & ne ob craſſitiē vicinas partes nimium comprimat: quamobrem victus inſtituendus eſt, qui qualitate ſit idoneus, & quantitate menſuram ſeruet, ne deſit, aut exuperet humorum in venis generatio. Ad hoc etiam faciet ligaturarum modus, qui ſolum id quod iuſtum eſt, influere ſinet, in locum affectum. Quod autem ſcribit Galen. victum eſſe inſtituendum ſicciorem, aut humidiorem, quoniam materia calli per oſſis fracti cauernaş tranſmittitur, innuere videtur primò humidiorem, deinde craſſiorem ſanguinem eſſe generandum. Nam ſi ab initio craſſus admodum gignatur, exiguæ rimulę, quę neceſſariò eſſe ſolent in oſſium fracturis, non admittent calli materiam. Primùm ergo humidiore victu vtendum, vt anguſtę diuiſiones repleantur, poſteà verò craſſiore & tenaciore: ſic enim apta omnibus diuiſionibus dabitur materia. Eſt hîc quidem victus conueniens generando callo: qui tamen in omni tempore fracturarum nequaquam eſt ex vſu. Nam Gal. in lib. de fracturis inter initia mali, tenui & parco victu vtendum eſt, inquit, pręſertim in magnis

Quæ impediant perfecti calli generationem.

Modus ſeruandus in calli generatione.

Quo victu vtendū in generatione calli.

fracturis ad sistendas & arcendas fluxiones. Hæc quidē de calli generatione necessaria in fracturis ossium, quæ sunt cum euidenti diuisione,& separatione ossium,quę interueniente hoc vinculo inter se colligantur. Verum vniuersa fracturarum curatio non in hoc solo consistit, sicut nec vulneris in sola conglutinatione. Verum sicut vulneratæ partes vbi diuisiones erant distantes, erant adducendæ,& coniungendæ,& postea confirmandæ,ne rursus diuidi possent, & interim natura infirma coniunctione vnionem faceret, & præterea erant admouenda remedia,quæ conglutinarent & vnionē hanc iuuarent: sic in ossibus confractis secundū fracturæ differentias propria quædam requiruntur remedia, de quibus breuiter,quantum admittit nostrū institutum, disseram Igitur,si fracta ossa inter se nō dissident, requiritur solùm ad curationem calli generatio: At si dissident à se fracti ossis partes,primùm id agendum est, vt vniātur,& singulæ ex illis in naturalē figuram & situm restituantur,leui & commoda contrectatione, ne frangantur earum extantiæ. Quo peracto opere,enitendum est, vt immotum prorsus membrum consistat. Id quod tuta efficiet deligatio,qualis sanè est, quæ arcta vel laxa nimis non est:id quod nostro sensu,atque coniectura, ægrotantísque iudicio intelligemus. In quo quidem opere, si membrum confractum admittat, latissimæ fasciæ sunt adhibendæ:hæ enim arctius cōplectūtur& firmāt membrum affectum:tales fasciæ fracturis, quæ fiunt in thoracis ossibus sunt accommodatissimæ: in artubus verò ipsis angustiores fasciæ sunt aptiores, vt quæ nec rugas efficiant, & cutem vndiquáque contingant, & quod deest ex latitudine, reuolutionum numero compensari potest. Quod si fractura est in medio membro, duæ fasciæ adhibendæ, quarum prima fracturam complecti debet, & circum eam circumuolui bis ter-ve, & tandem sursum versus ferri, & illic desinere, ita tamen, vt partis sanæ multum complectatur: id enim facit tum ad firmanda ossa,tum ad repellendam fluxionem à partibus,à quibus illam maximè timere possumus. Altera verò fascia etiam super fracturam debet incipere,priori

Methodus curandi fracturas.

Fasciæ quæ aptæ in fracturis.

Vbi duæ fasciæ necessariæ.

aduersa: & vbi primos complexus super fracturam fecit, deorsum tendere, atque inde iterum reducta in superiore parte, vltra priorem fasciam desinere. Quare hæc dimidio longior priore esse debet. Porrò longitudo fasciarum pro crassitie membri deligandi facienda est ad quatuor, vel quinque aut sex cubitos: latitudo verò idonea est, ad tres, vel quatuor digitos. Adhibent autem nostri chirurgi loco affecto antequam fascia admoueatur, pannum lineum candido oui liquore & rosaceo delibutum, ad fluxiones arcendas. Fascias verò ipsas, poscha prius madefactas, & expressas, adhibent, præsertim si recens est fractura, & absque inflammatione. Quòd si adest dolor vehemens, aut inflammatio, lanis tenuibus & mollibus, vel stupis canabinis, imbutis oleo, vel oxycrato, membrum contegunt, nec arctè ligant: ita enim affecta pars non patitur fortem deligationem. Ac vbi sola est fractura, suprà priores duas fascias splenia admouent, vel ferulas leues, & æquales, & rectè figuratas applicant: quibus aliam fasciam superinducunt: idque forte commodius ab initio, quàm Hipp. & Gale. qui nõ ante septimum ferulis vtebantur. Nam cum maxime cõferant ad firmandum membrum, nihil impedit quo minus inter initia mali his vtamur, si neque dolor, nec inflammatio arctum illarum complexum non prohibeat. Sunt etiam, qui adhibent super duas priores fascias ceratum humidum, Gal. aut rosaceum, ad inflammationem arcendam: sed hoc genus remedij mihi est suspectum, quoniam humectatis & refrigeratis fasciis, pars affecta transpirare prohibetur. Verùm miror quod illi, & Gal. etiam in 6. Meth. mentionem non faciat medicamentorum, quæ fractis ossibus conuenire passim commemorat in libris de medicamentis secundum genera. Nam de duobus tantùm medicamentis mentionem facit, de eo inquam quo vtebatur Aleges Sidonius, & de iis, quo (vt inquit) ciuis quidam suus vtebatur statim in fracturis capitis super membranam denudatam. Cur enim sicut in fracturis capitis propria adhibet medicamenta: sic in aliis sua quoque non commendat, quod facit in eo opere, vbi inter alia omnia barbarum suum ceratum

Longitudo latitudo fasciarum.

Seratũ barbarũ ad fracturas.

maxime extollit: quod & nunc etiam in vsu esse cœpit. Sed nostri chirurgi in fine curationis eo vtuntur. Verum vires, quas illi tribuit Galenus ad retrahenda ossa confracta, quæ intrò erant compulsa, videntur repugnare huic operi. Nam si (eo authore) danda primum opera est vt ossium partes confractę restituantur in suum locũ, & figuram, hoc genus medicamenti in primo apparatu erit admouendum. Verum tutius est vsque ad septimum diem, aut vltrà etiam pro magnitudine inflammationis, repellere fluxiones, & inflammationes, dolorémque sedare, & postea huiusmodi cerata adhibere: inter quę barbarum Galeni omnia alia dignitate & virtute superat: quo tempore etiam maxime studendum est generationi calli, in quo quidem opere non solùm habenda est cura commodi victus, de quo antea egimus: sed præterea curandum est, vt humor genitus ad eam rem idoneus, ad partem affectam trahatur: & nisi hoc fieri spõte appareat, aqua callens authore Gal. superinfundenda est. Verum exactas omnium fracturarum per differentias, & partes affectas curationem nostri non est nũc instituti prosequi. Quare ad alia accedamus.

Nerui vero & tendonis punctura propter sensus vehemẽtiam, & quoniam hæc pars principio continuatur, prompta est ad neruorum conuulsionem excitãdam, ac tum præsertim cum nihil prorsus expirat obcæcato cutis vulnere. Aperiendum est igitur, atque exsiccandum substantia tenui, quæ vsque ad ima nerui offensi poßit penetrare. De his vero exacte diximus in libris de arte curãdi conscriptis. In simplicibus quidem huius generis affectibus salubrium causarum forma talis existit.

Vt caro & ossa continui solutionem patiuntur, sic nerui & tendones, de qua quidem nunc agit, sed satis frigidè, & negligenter. Nam cum hæ partes vulnerentur a-

liquando punctim, aliquando cæsim, & puncturæ aliquando pateāt, aliquādo verò sint cæcę & occlusæ, ita vt visum effugiāt: nec nō vulnera, quę cæsim sunt facta, nudū aliquādo ostēdant neruū, aliquando verò cute & carne tectū, & nonnunquā totus neruus sit præcisus, quādóque verò duntaxat ex parte dissectus, hęc omnia erāt ab initio distinguēda, quoniā plurimū mutant curationē. Non enim idem contingit neruis à diuersis rebus vulneratis, quod fit in carne: hæc namque vnā & eandē curandi rationē, & vnum genus remedij postulat, siue cæsim, siue pūctim vulnerata sit. At neruis punctis alia cōueniunt auxilia, quàm vulneratis latioribus plagis: aliaue prosunt neruis vulneratis, sed tectis carne & cute, quàm denudatis: quare sigillatim de his malis agendum est, ac primum de punctura, de qua sola agit Gal. sed ita vt scopos curatiuos non doceat, sicut fecit in vulneribus carnis & osium: debebat enim eodem modo ostendere, qualem vnionem nerui admittant, an eam quæ fit per conglutinationem, an verò per colligationem interueniēte callo, an aliud quidpiā sit necessarium. deinde cur omisit adductionē & applicationem partium diuisarū, & tutelam substantiæ partis. An hoc est factum cum ratione. Nam vbi est solum punctura nerui, & non est facta distantia, quę postulet adductionē & applicationē: nec suturæ aut fibulæ, aut arctiores fascię requirūtur, quę firment coniunctas partes. Certum autem est neruos non vniri per conglutinationem, quippe cum sola caro eam vnionem admittat: nō tamen propterea de generatione calli mentio erat facienda: quia in punctura nerui tam exigua est substātia, quæ diuisionem potest replere, vt præceptis & peculiari cura non sit opus: partis verò substantiam & denique quicquid est præstandū in punctura nerui, paucis his verbis Gal. docet. Nam quod Acachias & alij addunt primo mitigandum esse dolorem, non pertinet ad curationē puncti nerui, sed ad symptomata, quæ solent accidere, vbi punctura non rectè curatur: aut vbi ob affectus magnitudinem ea mala euitare nō possumus. Sed illis tunc succurrendum est, cū adsunt. cum verò absunt, & ab initio instituenda est propria cu-

Maiorē diligentiā hic requirit in Galeno, & meritò.

De curatione puncturæ nerui.

Neruorum diuisiones an sanētur per conglutinationem vel colligationem.

Acachias reprehenditur.

ratio, ex qua præcauemus ne illa accidant. In hoc ergo versatur inquit Gal. vniuersa curatio, vt exsiccetur vulnerata pars: exsiccare autem intelligere debemus hoc loco non propriè. Neque enim debemus per nostra medicamenta nerui substantię vulneratæ, aut coniunctæ parti, temperiem aliquã siccam inducere: sed intelligit exsiccationem consumptionẽ saniei & excrementi, quod in vulneribus partiũ necessario gignitur: Illud enim auferendum est: quoniã si intus manet, pungit, & mordicat neruos: atque ita dolorẽ, conuulsionem, inflãmationes, & sæpe mortẽ cum his adfert. Sed quoniã sanies huiusmodi non potest effluere, sicut in vulneribus carnis accidit, & in latioribus ipsorum neruorum plagis, ideò rectè Gal. suadet vt medicamẽta instillemus, quæ vim habeant consumendi exsiccando & euocando talem materiam. Quod si per vulneratã cũ neruo cutem via satis patet medicamento vsque ad fundum vulneris, in quo sanies illa maximè colligitur, nihil aliud moliendum in cute: alioqui illa dilatanda est. medicamenta vero ipsa quæ immittuntur meritò debent esse prædicta facultate exsiccandi, vt terræ modo humorem imbibere valeant, sed absque adstrictione: hæc enim & meatum occludit, & effluxum excrementi prohibet. calida præterea ea esse oportet actu, & nõ frigida aut solum tepida. Nam calor ad penetrationem facit medicamenti, & ad exhalationẽ saniei. Debent præterea trahendi naturã habere, vt Gal. libro 6. Meth. scribit: propterea sulphur, sagapenum, euforbium in hoc opere commendat. Verum si exsiccantia medicamenta vult esse Gal. quæ punctis neruis conueniunt, cur oleum solùm, si modò non sit ex oleis astringentibus, conuenire dicit: an oleum quæso vim habet euidentem, aut potius insignem exsiccandi, vt ille in hac curatione requirit. An dicendũ est, quod neruis punctis conueniant, quæ quocunque modo saniẽ illam possunt emendare. Id quod tribus modis fieri potest, vel exsiccando, & imbibendo, vel foras trahẽdo, vel per mixtionem vnctuosæ substantiæ cuiusmodi est oleũ illius acrimoniam mitigando. Nec est quod quis adferat Gal. cum oleo miscere, quę valenter siccant, atque ita fieri ex om-

Exsiccare quid hoc loco.

Qualia cõueniãt medicamenta quæ pũctis neruis adhibentur ad exsiccãdum et secũdum alias qualitates.

Oleum cur neruis punctis instilletur.

nibus medicamentũ exſiccans. Nam vt idá aliquando facit, veluti cum euforbium addit: ita cum ſolum ipſum oleum Sabinum infundit, nulla adeſt vis exſiccandi, ſed temperandi acres humores: cuiuſmodi etiam fit, cũ oleo ceram aut terebinthinam miſcet. Aliquãdo verò miſcetur facultas mitigatoria cum attrahente, veluti cũ oleo opopanax & ſagapenum iunguntur. Sed cur quæſo ſolo oleo vtitur in hac ſolutione continui, cum antea in vulnere carnis cauẽdum eſſe dixerit, ne oleũ incidat in partem vulneratam. Illud enim impedire vnionẽ. An diuerſa eſt ratio. Nam caro mollis, humida, & ſanguinolenta nihil commodi ſumere poteſt, ſed omnia incõmoda ex oleo vnctuoſo. At punctura nerui nullam euidẽtem poſtulat regenerationem ſubſtantię, & ſatis eſt, ſi prohibeamus acrimoniam ſaniei: ex qua, vel minima, dolores, cõuulſiones, inflammationes, & mille alia mala naſcuntur. Dicendum ergo quod oleum non ſit remediũ vulneris, ſed potius præſeruatiuum auxilium aduerſus imminentia ſymptomata, vt Gal. 6. methodi cap. 2. his verbis teſtatur. Vbi enim inquit magna diuiſio eſt, curandum eſt, vt labra vulceris vniantur, & glutinentur. Vbi autem ſtylo, vel acu facta eſt diuiſio, id dumtaxat curandum, ne phlegmone particula tẽtetur. Igitur oleum maximè antiquum ſolùm, vel cum terebinthina mixtum, parabile ſit remedium: in durioribus verò corpotibus additur, vel ſagapenum, vel opopanax, vel ſulphur viuum: tantúmque ex illis miſcendum cum oleo, donec ſordis, vel mellis craſſitudinem acquirat medicamentũ. Probat autem Gale. maximè hanc compoſitionem, quæ recipit ceræ partem vnam, terebinthinę & picis vtriúſque partis vnius dimidium, ex euphorbio vero ceræ partem duodecimã, & plus aliquando euphorbij & terebinthinę & picis addebat in duriorib⁹ corporib⁹. Atque hoc medicamentũ in vulneris ſinum immittebat: deinde lanã mollẽ oleo calente madefactã ſupra alligabat. Quod ſi dolor vehemẽs adeſt, oleũ ex vitellis ouorũ inſtillatũ prodeſt. At verò ſi neruus cæſim vulneratus eſt, ita vt neruus nudus nõ appareat, tunc exſiccandũ eſt ſine morſu: quare aliena ſũt medicamẽta, quæ ex euphorbio & aliis acrib⁹

Cur oleum aliarũ partium vulneribus obſit neruis verò pũctis proſit.

Neruis pũctis diuerſa remedia pro diuerſitate corporum.

Ad puncturam nerui cum dolore.

constant. prosunt vero hæc remedia, calx sæpe cum aqua frigida lota & multo oleo soluta, & vnguentũ ex pompholige, quod nunc ex tutia dicitur. Quòd si robustus est qui vulnus accepit, & à superuacuis humoribus mundus, valentiora prosunt remedia, cuiusmodi est Pollyde pastillus sapa solutus. Euitandum autem oleum est in his vulneribus: abstergendáque est sanies molli lana specillo circumuoluto, & madefacto in sapa: deinde eo expresso. Ac post primos dies, licebit etiam lanam madefacere in vino dulci, quod tamen fuluum non sit & acre. Vlcere vero ad cicatricem veniente, alba & tenuia vina dulcibus præstant. Ad iam dicti verò pastilli vsum prope accedit medicamẽtum diacalchiteos, quod nos vnguentum siue cerotum de palma vocamus: quod æstate rosaceo, hyeme oleo optimo liquandum est. Ac etiam pro pastillo pollyde vti possumus. Andronis, vel Passonis, vel ipsius Gal. pastillo. Admonet idem in 6. Meth. in his neruorum vulneribus (quod etiam puto intelligendum esse in omnibus) spinam dorsi, axillas, collum, inguina, capútque calente oleo asidue esse madefaciendum, ea ratione credo ne conuulsio accidat. Præterea iubet corpus purgandum esse, & sanguinem mittendum, victúmque tenuem instituendum. Quæ omnia eò tendunt, vt fluxiones à neruis auertamus, ne inflammatio & conuulsio accidant. Cęterum si vulnus totum neruum non amputauit, maius conuulsionis periculum imminet, scilicet phlegmone à sectis fibris ad non sectas communicata, conuulsione vero ipsa à non sectis excitata. Ac quod ad vlceris curationem attinet, eadem remedia competunt. Verum latius sanguinem detrahere oportet, & tenuiore victu vti: tum in quiete omnino, ac lectulo molli hominem continere necessarium est. Quòd si conuulsio superueniat, sine mora pręcidendæ sunt fibrę, quæ integræ adhuc sunt: sic enim mors euitatur, ex partis mutilatione. Cæterum si per eiusmodi vulnera partes inter se coniungi non possunt per ligaturam, suturæ sunt adhibendę: cauendum tamen ne ab acu neruus, vel tendo pungatur. Ideo vbi sutura recenter facta fuerit, consutum vulnus fouendum

De curatione nerui prorsus non incisi.

Quid agendum si conuulsio superueniat.

est rosaceo, in quo lumbrici terrestres prius decocti fuerint, aspergendúsque puluis aliquis, qui futuram contineat, adiecta pari portione eorum lumbricorum desiccatorum & contritorum. Prodest & centaurium minus arefactum, contritum & aspersum. Iam verò si neruus nudatus apparet, qui vulneratus est, euitanda sunt acria medicamenta, qualia sunt, quæ ex euphorbio componuntur: sed eligenda sunt, siccent absque erosione. Propterea abluere medicaméta oportet, quæ huic malo medentur. prosunt ergo Gal. authore infrascripta remedia, calx, aqua pura sępe lota, & exsiccata & optimo plurimóque rosaceo admixta, & pompholix elota, etiam cum rosaceo soluta: & mel optimum cũ rosaceo emplastri modo confectum: nec non pastilli prædicti. Contingit vero aliquando neruos vulnerari & contundi, simili affectu laborante cuti: quo casu terebinthina calens infundenda est, & supra postea admouenda remedia, quæ exsiccandi & astringendi vim habeant, cuiusmodi est fabacea farina cum oxymelite, & sapa permixta. miscere etiam potes irim Illyricam, & absynthiũ. Chirurgi verò nostri in tali affectu ab initio rosaceum cum oui albumine admouent, & post aliquot dies fouent locum vino rubro & crasso tepefacto. Quod si dolor simul cum contusione infestat picem liquidam cum fabacea farina, oxymelite & sapa decoquens, & calidum applicabis cataplasma. At si neruus contusus sit, cutis vero ipsa sensui appareat, locum fouebis oleo anetino, vel camęlino, vel irino, & lanam oleo eodem madefactam alligabis. Atque hæc quidem sufficiant de neruorum vulneribus: nam exacta huius rei tractatio integros libros postularet, quæ res excedit limites nostri officij & instituti. Quare ad alia accedamus.

Curatio quæ debetur nemo vulnerato & nudo.

Curatio nerui vulnerati & confusi.

Curatio nerui cõtusi & dolẽtis.

In compositis vero complicatur vlceribus prima quidem cauitas, quam non alterum affectum, sed vlceris differentiam esse arbitrantur: est autẽ non differentia huiuscemodi res, sed alterum aliquid totius ægritudinis genus,

in quo ipsius substantiæ iactura facta est, & quidem curatio in duplici morbo duplicem exigit intentionem. Nam continuitatis solutio, vnitate: substantiæ autem iactura, generatione indiget. Paulo vero supra generationis intentiones expositæ. Quòd autẽ primum quidem hunc affectum oporteat sanare, demum sanitatem restituere tentare, ipsa rerum natura commonstrat. Quum itaque repletum quidem fuerit cauum, vlcus vero ad æqualitatem perductum, alteram intentionem aboleri contingit. Nam media existente inter labia vlceris ea carne, quæ nuper genita est, partes quidem distantes vniri est impossibile, vnde fit vt alia sit intentio perquirenda: intentionem autem consequemur, ex eo, quod est secundum naturam, ipsi parti comparando, erat autem eidem cute obduci naturale. Quare hoc ipsum à nobis procurandum, aut si hæc intentio effectum sortiri non potest, simili aliquid cuti, carnem scilicet, quæ cutis naturæ vicina sit, instaurandum: est autem huiusmodi, quæ & sicca, & calli similitudinem præ se fert. Ad cicatricem igitur obducendã necessaria erunt exsiccantia, ac sine mordacitate adstringentia medicamina.

Docendi ratio postulat, vt post simplices affectus, & suas differentias, de compositis agamus. Itaque posteaquam de simplici solutione cõtinui, & quibusdam ipsius differentijs tractauit Galen. transit ad compositos affectus, qui cũ solutione continui coniungi solent. Est quidem ipsa solutio cõtinui simplex affectus, qui differen-

tias capit ex magnitudine, paruitate, diuersa figura, æqualitate, inæqualitate, partium differentia, de quibus Gale. capi. 10. tertij lib. Meth. agit, & hic nonnullas attigit, nempe eas, quę sumuntur à differentia partium, & à magnitudine. Cum verò dicimus vulnus esse cum carnis amissione, aut cum phlegmone vel putredine, aut dolore, vel sorde, non vult has esse solutionis continui differentias, sed his nominibus significari duos affectus, qui vnum membrum infestant. Pari modo cum dicitur vlcus cacochymum, aut fluxione vexatum, non vlceris differentias, sed causam cum vlcere copulari censet, & hęc probat eo principio, quod id nullius vnquā alterius possit esse differentia, quod consistere seorsum & per se potest, cuius generis est (inquit) magnitudo, paruitas, æqualitas, inęqualitas, tempus & figura. Vlcus verò (inquit) phlegmone, gangręna & putredo, singula seorsum & per se cōsistere possunt: quippe cum sint affectus quidam pręter naturam nostri corporis, non autem ex his, quę affectibus necessario accidunt. Rectè quidam hæc dicuntur à Gal. sed in alijs tractationibus ille ea nō obseruat, nec aliquis error in hac re fit, siue differentias solutionis continui, siue complicatos affectus dicamus esse. Porrò inter complicatos affectus primum agit de cauitate, quę etsi figuræ, & conformationis quædam est differentia: tamen quia vitium hoc emendatur ex restitutione substantiæ deperditæ, quæ cauitatem replebat, ideò inter mala ponendum est, quod ad magnitudinem pertinet: minor enim fit pars, cuius substantia est diminuta, non autem ad numerum pertinet, quia superest caro, & quæ in carne ipsa continentur partes, ita vt numerus partium, naturalis adsit: verum omnes sunt diminutæ, & mutilatę. Rectè ergo inquit iacturam esse factam ipsius substantiæ, quia illius pars est ablata. Porrò Gal. in tali affectu quęrit scopos curatiuos, quos natura rei primum quidem postulat, deinde quos affectus ipse potest admittere. Cum enim hic adsit continui solutio, & substantię iactura, illa vnionem, hæc verò regenerationem indicat necessariam. Verum vnio, quæ fit per conglutinationē quæ vera est solutionis continui

Differentia quid esse non possit.

In vulnere cauo nõ fieri vnionem nec colligãtia per callum sed regenerationem.

propriaque medicina, & remedium, hic pręstari nõ potest. Nam cum vlcus cauum carne impletur, non fit cõglutinatio, etsi eiusdem generis est vinculum: quoniam in conglutinatione superficies diuisarum partium solũ inter se committuntur, nec aliquid sensibus apparet fieri, quod sit intermedium vinculum: in cauo autem vlcere, vbi caro regignitur, partes, quæ distabant, amplius vniri non possunt, ita vt superficies vnius superficiem alterius tangat. Nec per callum fit sanatio, sed per regenerationem similis substantiæ. Verum quoniam caro regenerata naturaliter non habet, si cute non tegitur, natura rei vtique exigit, vt posteaquam cauitas repleta est, & ad æqualitatem suam pro natura partis perducta, cutem regignamus. Verum & in hoc etiam negotio assequi non possumus, quod naturalis status indicat esse faciẽdum. Cogimur ergo efficere quod possumus, illud autem quod possumus est superficiem carnis regeneratæ exsiccare, indurare, & denique talem efficere, vt cutis vsus pręstare posit. Ergo in præsenti affectu cũ vnire non possimus, carnem regignimus, ex qua diuisas partes commune & eiusdem naturæ vinculo inter se cõiungimus, veram vnionem, quantum possumus, æmulantes: Ac cum non posimus carnem vera cute tegere, aliquid ipsi simile ex carne subiecta paramus. Duo ergo solùm in hoc opere fiunt, carnis regeneratio, & eius quod cuti est simile. Quare pueriliter errat Delphinus, qui ait primum esse regenerandam carnem, deinde id quod cute est simile, postremò verò fieri agglutinationem. Nam hîc nulla fit agglutinatio, quia per illã fit vera vnio, quam Gal. in hoc contextu negat fieri posse. In eodem errore etiam Acachias versatur, qui non intelligit quid sit agglutinare: sed de hac re nos antea abunde egimus. Quod verò superest, explanemus. Igitur quod scribit substantiæ amissionem restitui, intelligendum est, quod ex nutrimento suppeditetur materia, ex qua fit carnis amissæ regeneratio à natura per concoctionem. Non enim est facultas formatrix, quæ carnem in hoc affectu gignit, vt vniuersum corpus in vtero generauit & conformauit, sed facultas concoctrix,

Delphinus notatur.

quę in parte concaua residens, dum plus concoquit, quã ad nutritionẽ sit necessarium, in partibus integris, incrementi: in alijs verò, in quibus aliquid est deperditum ex propria substantia, regenerationis fit author, si modo id, quod amissum est, vt caro, regigni est aptum. Nam vt diximus os non potest aliud os regignere: aliquid tamen quod naturam ossis æmulatur, nempe callum procreat, qui vinculum fit ossibus fractis & diuisis. Qua quidem in re non immerito quis dubitabit, quonam modo carnis generatio etiam in decrepitis fiat, in quibus vix fieri potest nutritio. Ideo enim senes, rugosi, macilẽti & tenuiores reddũtur, quia improbè nutriũtur. Quod si debilis sit in his nutritio, quomodo fiet regeneratio, quæ maius quidpiam postulare videtur, quàm simplex incrementum, aut proprij status conseruatio. An natura nostra ita sollicita videtur esse de vnione partiũ, vt vniuersi natura de mundi repletione. Nam aër, ignis, descẽdunt: aqua & terra ascendunt, ne fiat vacuum: ita profectò cum natura nostra in vnione sit posita, non mirum si illa quoque miro conatu suam vnionem tueatur. Deseret enim prius nutritionem, quàm regenerationẽ, per quam diuisio & corruptio illius fit. Vnde videmus partes vulneratas graciliores fieri, eo quod ipsarum nutrimentum in regeneratione carnis amissę partim absumatur. Porro carnis vt alterius cuiuscumque substantiæ regeneratio solius naturę est opus, vt etiam glutinatio: eius verò quod cutis vsum pręstare potest generatio solius medici est opus, qui admodum exsiccantia adhibet: ex quibus caro callosa redditur, in carnis vero regeneratione medicus naturæ seruit dum excrementa expurgat, quæ in eo naturę opere fiunt, de quibus paulo postea agemus: in agglutinatione vero & vera vnione, quid idem pręstet superius nos ostendimus.

Quomodo vulnera caua repleri possint in senibus.

Ita & si sordities aliqua fuerit adnata, intentio quidem erit abstergendi, & erit medicamen salubre abstersiuum, eorumdem vero materiam, in libris, in quibus de medicamẽtis agitur, scripsimus.

Agit de alio complicato affectu, nempe de solutione continui cum sorditiæ, quod proprio nomine vlcus sordidum dicitur, quod cum à sorde, & excremento quodam dicatur, quod in vlceribus gigni solet: præstat prius agere de vniuersis excrementis, quę possunt in vlceribus procreari: ita enim quod nunc proponitur, facile postea intelligetur. Sententia Gal. est in 3. lib. Meth. ab omnibus medicis sine controuersia recepta, in omni concoctione resultare duo genera excrementorum, vnum crassius, alterum tenuius: quod in cōcoctione, quæ fit in ventriculo conspicitur: stercus enim fit & vrina. In concoctione verò, quę fit in hepate crassum excrementum quod fit, est humor melancholicus, tenue vero bilis flaua. In concoctione autem, quę perficitur in singulis partibus, tenue excrementum est vapor, qui insensibiliter expirat, crassum verò est sordes illa, quæ in superficie nostri corporis colligitur & camisias tingere solet. Ac Gal. in regeneratione carnis eam rationem secutus, scribit in pręcitato libro fieri etiā duo illa excrementorum genera, & tenue excrementū vocat ichorem, crassum vero sordem: ac ex tenui excremento vlcus humidum, ex crasso sordidum reddi, & propterea opus esse duobus generibus remediorum, vno exsiccante, altero abstergente, & cum natura inquit nullo vnquam tempore cesset, certè nec tempus vllū erit, in quo nō ambo hæc in cauo vlcere colligantur. Quare nec tempus vllū erit, in quo non vtrumque medicamentorum genus desideretur, vtique & quod siccet, & quod expurget. Hæc sūt Gal. verba, hęc illius sententia, (vt dixi) ab omnibus recepta, quę tamen mihi non videtur vera. Nam primum adfero authoritatem Hippoc. qui solùm dicit opus esse exsiccantibus in vlceribus sanādis. Quod idem Gal. sæpe testatur in libris de medicamentis secundum genera, vbi solùm hoc respicit in medicamentorum facientium ad carnis generationem, compositione, vt sine morsu siccent. Deinde id experientia docet. Nam inter initia vlceris nihil crassum apparet, sed sanies quædam aquosa: quoniam tunc cruda sunt omnia: mox verò crassities accedit, cum pus laudabile incipit generari. Po-

De excrementis quæ in vlcerib. perueniunt disputatio.

Gal. opinio de duobus generib. excrementorū in vlcerib. quæ non recipitur.

stea verò perfectum pus gignitur, quod est album, lene, æquale: nec tunc præter ipsum pus aliam aquositatem, vel ichorem videmus emanare ab vlceribus. Quod si aliquando fiat, tunc recrudescentis vulneris indicium esse putamus. At si pus est optimum, & optimum non potest esse, quod non est æquale, & lene, non possunt in eo duæ formæ excrementorum contineri, vna tenuis, alia crassa: & si nihil aliud gignitur quàm pus, cum incipit gigni, & iam bnna gignitur caro, vbi quæso duo hæc excrementorum genera? Præterea idem ostendo ex ea cōcoctione, ex qua gignitur pus in inflammationibus. Cū enim inflammatio perfectè est concocta, & vulneratur pars, vt exitus pateat materiæ, quę in illa continetur, nihil aliud videmus excerni, nisi vnam substātiam, pus inquam ipsum vniforme, si perfectū est. Addo quod Gal. nusquam doceat conditiones & indicia istorum excrementorum, quando scilicet illa sint bona, vel mala. Neque enim eadē semper esse possunt, sicut nec pus ipsum idē semper est. Quare nec remedia adhibere possumus, quæ illorum vitia emendent. Scribit quidem humidiora vlcera validius esse exsiccanda, quoniā id ostendit plus influere sanguinis & humorū, quàm sit necessarium, aut natura concoquere possit. At id non ostendit duplex fieri excrementū, sed potius superfluum esse, quod influit, & fit ex eo eiusdē generis excrementum. Nam tunc cum vlcera ita sunt humida, & aquositate plena, abstersione non est opus: quia tunc requiritur abstersio, cum materia carni solidioribúsque partibus adhęret, quod nomen ipsum abstersionis ostendit. Vbi verò ita aquosus est humor, spontè deffluit, nec inhærere potest. Vt igitur, vbi concoctio debilius peragitur, aquosa omnia fiunt: ita cum ea fœlicius obitur, nutrimentum, & excrementum crassius redditur. Quod ergo in crudiore adhuc vlcere est aquosum, postea per concoctionē fit crassum: & quod primum ichor & sanies, & denique quod aquosum est, quocumque nomine velis illud vocare, quod est adhuc cruentum, inæquale, asperum, & fœtidum, postea concoctionis beneficio per quosdam illius grad⁹ prędictas mutat qualitates, & tandē perfectè albū,

lene æquale, & minimum fœtidum redditur. At ſi ichor & ſordes perpetuò gignuntur in vlceribus, quo tempore, quæſo, gignetur pus: hoc autem gigni & ipſe fatetur, & ſenſus noſtri docent: & quo tempore illud fit, nec ichor nec ſordes aliqua apparet: quare perpetuo illa non fiunt, ſed ichor ſolùm, vt diximus, cum concoctio nondum præualet, ſordes vero ipſa non eſt excrementum proprium & naturale, quod fiat in generatione carnis, agente & vincente natura: ſed tunc eiuſmodi excrementum prouenire ſolet, quando per negligentiam & malam curam non ſatis fuerunt vlcera exſiccata, & ea aliquid putridinis iam conceperunt: propterea vlcera ſordida ſemper damnarunt medici, quod non facerent, ſi ſordes eſſet excrementum, quod natura neceſſario parit in carnis generatione. Nam lixiuium, lupinorum decoctum, & muriam etiam ipſam in huiuſmodi vlceribus adhibemus, quæ remedia ſunt putredinis, aut ſuperfluę humiditatis putredinē inducentis. Sordem ergo iſtam Galeni à naturæ operibus, & carnis generatione, dupléxque hoc ſuum excrementum reijciamus. quod in ſanis quidē partibus, in omni concoctione nutrimenti fit: ſed diuerſi generis: nam terrenum potius, quàm ſordidum, vocandum eſt, ſi hoc nomine intelligimus, quod ex ſuperflua humiditate, vel putredine prouenit: at cum fit cōcoctio in inflammationibus, nullum huiuſmodi fit excrementum, ſed quicquid fit, pus eſt, quia totum id, quod alteratur, humor inquam, qui inflammationem facit, putredinem ſenſit: quare nihil ex eo aſsimilari poteſt per ſubſtantiam, ad quam ſequitur nutritio, ſed ſolûm per qualitates: propterea illud totum excrementum relinquitur, tamquam totum inutile naturæ. Non ergo in omni concoctione duplex fit excrementum, ſi in concoctione, ex qua fit pus, totum, quod concoquitur, excrementum eſt, & vnius naturæ: ſed tunc fiunt duo illa genera excrementorū, quando concoctio tendit ad nutritionem. Quia enim nutrimentum non eſt actu ſimile, dum concoquitur, & ante ipſam concoctionem, ſed potentia, in qua aliquid eſt naturæ diſsimile & inimicum, ita vt per concoctionem,

Sordes non eſſe excrementū proprīū in generatione carnis.

Duplex excrementum non fieri in omni cōcoctione & cur.

nunquam prorsus simile & amicum fieri posit: aliud vero per illam tandem fit amicum & actu penitus simile, ideo in nutritione meritò resultant illa duo genera excrementorum: quod enim mediocrem habet temperiem & consistentiam, naturę, quæ in mediocritate posita est, adiungitur. & in illius nutritionem & incremẽtum cedit: quod verò crassius est, aut tenuius, quia dissimile est naturæ nostræ, ideò ilius fit excrementum. At si hæc fiunt excrementa in nutritione partium, cur etiam non fient in partibus vlceratis: fiunt quidem quatenus illę nutriuntur, sed illa pel vlceris labra & cauitates nõ effluunt, sed per externam superficiem, sicut fit in partibus sanis: pus vero quod fit in regeneratione carnis, non est excrementum nutritionis, sed regenerationis substantiæ. Non eadem autem esse oportet nutritionis & regenerationis excrementa, quoniam opera diuersa sunt diuersæque affectiones in parte. Sed cur quæso in regeneratione partium fit excrementum: quoniam illa fit per concoctionem, ad quam necessario sequuntur excrementa, sed duo necessaria, vt diximus, fiunt in nutritione, vnum vero in regeneratione. Nam pus, quod fit in regeneratione carnis: non est reuera excrementum, quod inquam substantia, ex qua fit, sit inimica. fit enim ex sanguine aliorum humorum participe, qui cũ influit in partem, quę regenerationem suæ substantiæ molitur, illius portionem, quę roris modo colligitur in superficie partis diuisæ, & iam à vasis excidit, non penitus assimilari potest, sed pus fit, quia cum illic hęreat, nec liberè transpiret, leuis alicuius putredinis fit particeps, & author in partibus diuisis: quapropter aliquem fœtorem habet pus etiam optimum, quod prohibitæ transpirationis: & alicuius putredinis est indicium. Ergo pus in vlceribus quantitate est excrementum, & fit ex sanguine, ex quo caro ipsa gignitur, ex eo inquã quod per diuisas venas & arterias effluit, & in superficie colligitur, dum à natura retinetur, aut à carne inęqualiter crescente, aut etiam æqualiter: quę tamen rugas quasdam efficit, & cũ illic retinetur, concoquitur: ac cum non posit penitus assimilari, eo quòd, vt inquit Galenus, sanguis ex-

Cur in eius coctione nutrimẽti duo fiant necessario genera excremẽtorum.

Excremẽta quæ fiãt in generatione carnis.

Cur duò in nutritione, vnum vero in regeneratione partiũ fiat excrementum.

Pus quare necessario male oleat.

tra vasa effusus, corrumpitur, id quod in hoc casu maxime accidere oportet: nimirum cum per diuisiones partis vulneratæ aër immittatur, qui alterationem, & corruptionem adiuuat. Quòd vero talis sit puris generatio in vlceribus patet: nam si in carne ipsa, & non in superficie colligeretur, nunquam posset bona, & laudabilis caro generari; sed quicquid ex ea factum esset, mixtione puris putresceret: & corrumperetur. Atque hæc quidem sufficiant de excrementis nutritionis, & regenerationis carnis, quæ à nemine hactenus sunt tradita, nec forte excogitata: à nobis verò inuenta, non tam, vt paradoxa sint, sed vt vera, aut veris maxime, vt arbitramur, vicina. Nunc ad alia accedamus, quæ non minus, quàm prędicta forte sunt paradoxa: quæ nam, inquam, medicamenta conueniant, cum natura carnem generat: duplicia, inquit Galenus in tertio Methodi medendi illa esse oportet, exsiccantia & abstergentia. Qua in re primùm videtur abuti nomine exsiccantis medicamenti. Nam exsiccantia proprie, & re vera dicuntur, quę temperiem siccam in partibus similaribus inducere possunt, non autem, quæ humores aut excrementa tollunt. Atqui in vulneribus cauis, vbi nullus alius est affectus complicatus, pars naturalem suam habet temperiem: quare nec exsiccatione, nec alia alteratione opus habet: impropriè ergo sumit exsiccantia, pro illis scilicet remedijs, quæ excrementa auferunt à parte, in qua fit carnis generatio. Sed an oportet illa siccandi virtute esse prędicta: hoc quidem scribit Galenus, qui etiam gradum primũ exsiccationis illis tribuit. Ego tamen non solùm his, quæ potentia ita sunt sicca, sed etiam alijs omnibus, quæ vel actu sicca sunt, aut aliter certo modo absumere possunt superfluum humorem, qui in vulneratis partibus reperitur, hanc vim tribuo. Nam quędam abluendo huic operi sufficiunt, vt lotiones ex vino temperato: quædam verò sugendo, vt spongia & suctiones oris, quę aliquando in angustis: & fistulosis vlceribus non paruo vsu adhibentur: alia verò idem præstant, quòd ex sicca materia sint confecta & rara, quæ promptè humore imbuuntur: in

De medicamentis conuenientibus in carnis generatione disputatio.

Exsiccãtia non esse dicenda quæ humores & excrementa euacuant.

An exsiccãtia postulet generatio carnis.

quo genere sunt ex lino & canabe confectę telæ, & per frustula aut filamenta admota, vel sicca, vel aqua etiam madefacta: quo genere curationis nonnulli nostri temporis chirurgi omnia vulnera, quę in conspectum veniunt non sine admiratione multorum medicorum fœlicissimè persanant: qui ignorant nihil aliud esse exsiccare in his affectibus, quàm quocumque modo non lęsa partis temperie excrementum quod gignitur, auferre. Ac petiæ quidem canabinæ aqua frigida imbutę, duplici ratione prosunt: vna, quòd humiditate aquosa abluant saniem, & frigiditate non sinant fluxiones ferri ad partem: altera vero, quòd siccitate & raritate materię, qua cōstant humorem excremētosum, combibendo absumāt. Addunt autem medici, qui hac curatione vtuntur, verba quædam murmurando, vt vulgus credat hoc fieri per incantationem, potius quàm per vim admoti medicamenti. Ergo dum excrementum est adhuc aquosum & saniosum, abstergentia non requiruntur, quia nihil adhęret superficiei partium diuisarum, quod abstersionem postulet: sed sufficiunt, quę quocumque modo absumunt, aut exitum prębent aquoso & liquido huiusmodi excremento. Cum vero iam sit pus, quod crassum est & viscosum ob concoctionem, tunc exsiccantia relinquenda sunt, quę scilicet potentia sunt sicca medicamenta: hęc enim crassitiem augent, ac ita faciunt, vt pus tenacius hęreat. Prosunt vero solum abstergentia, quorum vis est abradendi & separandi excrementum, vel humorem, qui partibus nostris adhęret: qualem vim habet erui, lupini, fabarúmque farina, iridis, & Aristolochię radix, mel, terebinthina, & alia permulta, de quorum numero & natura non postulat locus, vt diligentius agamus. Ergo in generatione carnis non semper exsiccantibus & abstergentibus vtendum est, vt Galenus putat: sed aliquando solis abstergentibus, aliquando vero solis exsiccantibus. Hęc non sunt intelligenda, quę solùm potentiam habent in certo gradu exsiccādi, sed quę omnibus prędictis modis auferre possunt à parte affecta excrementum, quod adhuc est aquosum, aut iam in pus mutatum.

Curatio vlcerum cum aqua laudatur.

Abstergentium vsus quando necessarius in vlceribus.

Et quidem ſi aliqua inflammatio, vel attritio, aut tumor prædurus, vel mollis, & laxus cum vlcere fuerint, prius eorum curationi intendere oportet, eas ſequendo vias ac rationes, quas prius expoſuimus, ſic & ſi aliquid vlceri illabitur, ad illabentium curationem intendendum. Eodem pariter modo, ſi aliqua intemperies vlceratum locum obſederit, ad eiuſdem intemperiei remedia antea veniendum. ſed de his quidem ſatis.

Alios quoſdam attingit affectus, qui coniungi ſolent cum ſolutione continui: omnes enim non proſequitur, vt putredinem, gangrænam, cancros, eryſipelata, herpetes: coniungi etiam poſſunt non ſolum morbi, qui pertinent ad temperiem, ſed etiam qui ad conformationem, magnitudinem, numerum, & coniunctionem ſpectant. Ac præſtaret profectò illos, de quibus agit, non attingere, quàm ita negligenter tractare. Damnat enim ipſe, in libro tertio Methodi, alios medicos, qui ſolùm docent, quod vulgus nouit, primam inquam curatiuam indicationem, quæ oſtendit inflammationem, quando adeſt, curandam eſſe, & repletionem vacuandam, & in febre refrigerandum, in obſtructione aperiendum. Hæc enim (inquit) omnibus ſunt nota, ſed quibus remediis ea fieri poſſint, quæ ab affectu indicantur, ſoli medici nouerunt, qui ſunt docti, & in particularibus verſati. Quòd ſi quiſpiam velit ea pro dignitate enarrare, quæ ipſe ſolùm proponit, eſſent ab eo ſcribendi integri libri: & non ſolùm commentarij. Sed poſteaquàm nos cœpimus illius dicta lucidiora melioráque reddere, purgemus, & quantum officium noſtrum poſtulat, ſtudioſis non deerimus. Ac primum illud excutiendum venit, quod ſcribit, prius eſſe ſanandos affectus complicatos, deinde accedendum ad ipſam ſolutionem continui. Nam vt verum eſt, non poſſe perfectam fieri curationem ipſius ſolutionis continui, cum inflammatio

adeſt, aut alius affectus ex his, quos ipſe recenſet, ita penitus non omittenda eſt ipſius vulneris curatio, dum aliis malis ſuccurrimus. Sic enim vlcus ipſum contemptum ſordeſcet, putreſcétque. Quare verior eſt illius ſententia, quæ habetur in libro Methodi medendi & paſſim alibi, vbi in complicatis affectibus attendendum quidem eſſe iubet ei, quod magis vrget, vel cauſæ rationem obtinet, aliis tamen interim non contemptis. Primus ergo affectus, quem proponit, eſt inflammatio, quę naſcitur ex fluxione ſanguinis, quæ inflãmatio, ſi adhuc eſt in generatione, indicat ſiſtendam eſſe fluxionem, & auferendum eſſe id, quod in partem iam influxit. Porrò in fluxionibus ſiſtendis rationē habemus cauſarũ, quæ concurrunt ad fluxionem excitandã, & motus ipſius humoris, cauſę ſunt vitia, quæ ſunt in ipſo humore, & quæ humorem ipſum mouent, & quæ ad faciliorem motum & receptionem humoris faciunt. Humor quidem multus, qui naturam grauat, aut acris, qui eandem ſtimulat, aut tenuis, qui facilè illabitur, fluxionis eſt cauſa, tanquam materia apta ad fluxionem excitandam. Calor vero aut dolor, qui eſt in parte fluxiones allicit, quemadmodum calor & frigus, quod eſt in ſuperioribus partibus, humores in illis contentos deorſum impellit. Partes raræ, molles, debiles, coniunctæ cum his, quæ mittere poſſunt & è directo reſpondentes, facilius aliis recipiunt: ac per venas, arterias latiores, & partes concauas promptius mouentur humores, quàm per anguſtiores & ſolidas. Mouentur autem humores, vel cum vehementia & confertim, aut paulatim & leniter, ídque continuè, aut per interualla. Præterea vel motus fit à nobili parte ad nobilem, vel à nobili ad ignobilem, aut ab ignobili ad ignobilem, vel ab ignobili ad nobilem, vel à ſuperiori ad inferiorem, vel à dextra ad ſiniſtram, vel ab anteriore ad poſteriorem, vel econtrà. Iam ſi materia multa eſt, vacuationem indicat per ſanguinis miſſionem, inediam, frictiones, ſi æqualis eſt, vt in pletora. Si verò eſt inæqualis, vt in cacochymia indicat purgationem eſſe neceſſariam per aluum, vel vomitum, vel vrinas, pro ratione partis, ad quam fluxio

Quid in fluxionibus agendum.

fertur. Si verò tenuis est humor, & aquosus, incrassationem postulat per conuenientem victum, & idonea remedia: quomodo fluxiones tenues irruentes in pulmonem incrassamus tenacioresque reddimus, ne promptè illabantur. Ita si acris est materia iisdem præsidiis temperari debet. Dolor, calor, frigus, astringentia, motus, animi affectus, & alia, quæ possunt fluxiones commouere, sui ablationem per contraria indicant. Raræ partes densandæ, debiles roborandæ, molles quodammodo indurandæ, & denique omnes, quæ recipiunt, astringendæ: ita enim repellitur influens humor: & in eo situ collocandæ sunt, in quo difficile recipere possint fluentes humores. Eleuandæ enim sunt, quæ sunt depressæ, & deprimendæ aliquando, quæ altiorem locum possidēt, si ad eas attolluntur humores, vt illis accidit, quæ fluxiones patiuntur ex humoribus eleuatis à vapore. Viæ per quas decurrit humor constringendæ sunt vinculis moderatis, ne dolor fiat, aut admotis refrigerantibus & astringentibus remediis. Connexus partium remedia non recipit, quia immutari non potest. Porrò si mouentur humores, confertim reuulsione sistuntur: si leniter & paulatim, deriuatione: si verò vel nobilis, vel ignobilis mittat in nobilem, vel ignobilem, si nihil obest, per loca à natura destinata, ad excrementorum susceptionem, vacuandus humor est reuellendo, vel euacuando, pro qualitate motus ipsius humoris. At si aliquid impedit, ad ignobilem partem, quæ afficitur, fluxio etiam trahēda est: ad nobilem verò nunquam ducendi sunt humores. Si enim humor venenosus est, & fluat, vel ad glandulas, quæ sunt in ceruice, vel sub axillis, aut in inguine, temerarium est eum transferre in alias partes: quare locum ipsum affectum nostris medicamentis magis replemus, ne venenum nobiliores partes, quæ se se exonerant, afficiat. Atque hæc aliquando diligentius tractabimus. Cæterùm humor, qui iam inflammationem facit, indicat sui euacuationem, cui ab initio conferunt repellentia: postea verò digerentia. Quod si his non cedat remediis, suppurationem moliri oportet. Deinde pus factum tentabimus per digerentia discutere, alio-

Quibus remediis vtendum sit cōtra humorē inflāmationē efficientem.

qui facto vulnere in parte ſuppurata, puri exitum dabimus. Ita ergo inflammationes coniunctas cum vlceribus ſanabimus commodis adhibitis auxiliis pro ratione corporis & partis laborantis. Iam ſi contuſio iungatur cum vlcere, ſiquidem neruus contuſus ſit, curatur, vt paulò ſuperius diximus, & Galenus docet libro tertio Methodi, capite quarto: non enim recipit curationem, quam ipſa contuſio indicat per ſuppurationem. In carne enim contuſa neceſſariò fit ſuppuratio, quæ quidem in neruis contuſis fugienda eſt: quoniam puris acrimonia conuulſionem parit. Præterea ſuppuratio ſinum facit in parte, conſumpta ipſius ſubſtantia: caro autem regigni poteſt, neruus minimè: quare in eo fugienda ſuppuratio eſt, ac exſiccantibus atque digerentibus, ſanitas procuranda. Nam in contuſione duplex eſt affectus: aliquid enim in penitiores partes eſt protruſum, quod ad ſuperficiem reuellendum eſt, quod faciunt digerentia: aliquid verò diuiſum, quod per exſiccantia vnitur. Quare quod ſcribit Hippocrates carnem contuſam neceſſariò putreſcere, vel non eſt verum, aut id ſolum proprium eſt magnis contuſionibus, aut potius coniunctis cum vulneribus & vlceribus. Nam vulgus contuſiones etiam non leues in carne emendat, abſynthio contuſo, vel myrthino oleo, inſperſo poſtea vulpere ipſius myrthi & roſarum: ac vniuerſi corporis contuſiones, quæ ſolent accidere, cum quis ex alto cadit, ſanant inuoluto corpore in pellibus ouiuis detractis ab oue adhuc calente & recentiſſimè mactata: quæ genera remediorum ſuppurandi vim non habent, ſed quædam repellendi, exſiccandi, & digerendi: alia vero mitigandi dolorem, & leuiter reſoluendi. Nam in contuſione, ſi dolor vrget, illius maximè habenda eſt ratio, ne fluxiones moueantur. Quapropter miſcentur aliquando remedia contuſionis, inflammationis, doloris, & quæ ipſam fluxionem arcent: aliquando vero ſoli contuſioni ſuccurrimus: & remedia illius etiam variantur, pro magnitudine & paruitate contuſionis, & loci contuſi: quæ res faciunt vt indocti medici putent hęc omnia facere aduerſus ipſas cõtuſiones.

De curatione vulneris contuſi.

In cõtuſione quot ſint affectus.

Contuſum omne non putreſcere.

Scirrhi in vulnere curatio.

Coniungitur, inquit Galenus, cum vulneribus etiam aliquando ſcirrhus, quem alibi dicit curari mollientibus. Verùm ea curatio pertinet ſolùm ad duros tumores, qui fiunt ex pituita craſſa & exſiccata. Nam idem author hoc genus mali ſcribit etiam fieri ab humore melancholico, quales ſunt duri tumores, qui ex morbo Gallico ſæpe ſequi ſolent, & illi mollientibus remediis non tolluntur, ſed largo ſudore, & propriis ei morbo auxiliis. Cancri etiam durities, emollientibus medicamentis exaſperatur. Ac Galenus quidem ſolùm nouit ſcirrhos ex pituita, vel humore melancholico factos, & omnibus pollicetur curationem. Scirrhum vero hepatis prorſus inſanabilem eſſe tradit: nec tamen rationem adfert cur alij ſanari poſſint, hic vero minimè: id autem nos docuit experientia. Nam cum ſæpius hydropicos poſt mortem diſſecuerimus, inuenimus in omnibus hepar induratum, at non ex collectione alicuius humoris, qui durum tumorem faceret: verum veluti aſſatum, & ex aſſatione durum redditum. Id quod maximè accidere ſolet hominibus, qui multo potu vini generoſi & aromatibus oblectantur: plurimi enim iſtorum in hydropem incidunt, ita vitiato hepate. Quod genus mali nullis remediis emolliri poteſt: quemadmodum nec molliuntur, quæ aſſata, vel frixa ſunt, & per eam concoctionem indurata. Cæterùm mollem & laxum tumorem, qui œdema dicitur, curabimus incidentibus & digerentibus: conſtat enim ex pituita aquoſa. Qua in re laudat Galenus in ſecundo libro ad Glauconem, frictionem ex oxyrodino, vel ex ſale & oleo, vel ex ſale & oxyrodino, & fomenta ex ſpongia noua imbuta cum aqua & modico aceti. Quòd ſi ex his œdema non quieſcat, aluminis parum imponendum eſt. Porrò per ea, quæ influunt, & illabuntur in vlcus, intelligit humores, qui ad partem affectam feruntur, quorum remedia paulo antea docuimus, cum fluxionis auxilia explicaremus. Quæ vero de curatione intemperaturarum addit, etiam ſunt nota ex ſuperioribus.

Scirrhus hepatis cur ſanari non poßit.

Oedematis curatio.

Nunc vero tranſeundum eſt ad formationis genus, quod in plures ſecatur differentias. At ab eo, quod euidētiſsimum exiſtit, exordium eſt ſermonis faciendum, quod ex figuræ permutatione cōtingit. In his igitur, qui adhuc creſcunt, poſſibile eſt plurium partium figuram emendare. In his autē, qui iam aucti ſunt, minimè: intentio tamen quoad fieri poteſt, curationē adhibere, ad contrariū euerſionis adducendo. Si vero fractione aliqua non rectè cōformata alicuius membri figura fuerit vitiata, cui ſubſtantia calloſa innaſci præuenerit, ſiquidem hæc adhuc recens extiterit, perfringere oportet, ac rurſus rectè afformare, deinde callum ſuperinducere.

Quæ hic ſcribit de curatione vitiatæ figuræ, non poſtulant nouam explicationem. Hæc enim diligentius ab eo ſunt enarrata ſuperius cum vitia doceret, quæ in latitudine ſanitatis continentur, & nos eodem loco ſubiecimus noſtram interpretationem, quæ præſenti dictioni aptiſſimè congruere poteſt. Addit ſolùm hic figuras, quę vitiatæ ſunt propter oſſa confracta malè formata, emēdandas eſſe, ſi adhuc recens callus eſt, fractis rurſus oſſibus. Quæ curationis ratio ab omnibus iudicatur admodum periculoſa, præſertim in magnis fracturis, & in corporibus malè affectis. In illis enim vitari non poſſunt fluxiones & inflammationes: ex quibus omnia timeri poſſunt. Si vero digitus forte ſit confractus, tutius hæc fieri poſſunt.

Eſt vero & obſtructio ex eodem genere ægritudinum, quæ quidem ex lentis & craſsis humoribus fit, vnam & ipſa habens intentionem morbo cōtrariam, dico autem apertio-

nem. Causæ vero salubres sunt abstergentia atque incidentia medicamenta.

Prosequitur alia vitia, quæ in conformatioue consistũt, de qua re superius etiam egimus, cum de malis, quæ fiunt in latitudine sanitatis, ageremus. Sed nunç diligentius de eadem re tractat: plures enim causas obstructionis hic enumerat, nec tamen omnes recenset, nec etiam à certo principio exorditur, quo comprehendat omnia, quæ possunt cauitates secundum naturam angustiores reddere, id quod nos ita efficiemus. Ergo cauitates, quæ sunt in corpore, vel sunt insensibiles, cuiusmodi sunt cutis meatus: vel euidentes sunt, quales sunt cauitates venarum, arteriarum, ventriculi, intestinorum, renum, vesicæ, vteri, pudendorum, ani, aurium, faucium, meatuum, qui ad vrinam & semen transmittendum sunt cõparati. Ac cutis quidem meatus ab his, quæ habent vim densandi, cuiusmodi sunt externum frigus, vel astringendi, vt faciunt lotiones aquæ aluminosæ: vel exsiccandi, vt solis feruor, vel indurandi, vt duræ frictiones, potissimum constringuntur: caloris item contractiones ad interna viscera externam superficiem densiorem reddunt. At sordes, quæ adhæret cuti, & terrena, vel emplastica medicamenta, quæ ei admouentur, eosdem meatus redduut angustiores: verùm non per densationem, sed potius per obstructionem: id quod etiam efficiunt vapores, aut humores crassi, qui ab internis partibus ad cutem efferuntur, vnde pruritus & scabies fiunt, hærentibus circa cutem humoribus, qui liberam non habent, per illam viam. Ab his enim causis cutis constipari solet. Cæterum patentiores viæ, angustiores redduntur, quando corpora, quæ cauitatem constituunt, comprimuntur, concidunt, contrahuntur, obstruuntur, coalescunt, tenduntur, distorquentur, vel à suis sedibus egrediuntur. Compressio contingit vel ob adiacentis corporis, aut ipsius partis extrinsecum tumorẽ, vel ob rem extrinsecus grauantem, vel arctius aligantẽ. At concidunt latera meatus constituentia, dum nimio humore imbuta suum terminum retinere nequeunt, vel

De cauitatibus in corpore læsis & illarum causis et remediis.

Cauitates partiũ quo modo occludantur.

cum vacuatur id, quod in cauitate contentum, latera inter se distare faciebat. At verò contractio à siccantibus nascitur: nam siccata corpora corrugantur, & ex corrugatione contrahuntur, quo modo mammæ & vterus in vetulis minuuntur, fit etiam cõtractio ab astringentibus medicamentis, necnon à facultate retentrice vehementius cogente & constringente partem cauam, in qua ipsa residet. Otium idem pręstat. Qua ratione venereæ partes intermissa venere contrahuntur. Porrò obstructio fit à rei, quæ in cauitate continetur, crassitie lentore, & multitudine, quorum quædam familiaria sunt ipsi parti, vt cibus, & sanguis contentus in venis. quædam excrementa sola qualitate inimica vt crassi, tenacésque humores: quędam quantitate: alia verò etiam tota substãtia, vt lapis in vesica, pus, sanguis concretus, callus, stercus durum, & si quid est huiusmodi, quod Dartiũ meatus obturet. Ad hoc genus pertinent tubercula, quæ innascuntur cauitatibus partium, & eas obstruunt: ad obstructionem quoque pertinere videtur, cum partes ob innatam pinguedinem obturantur, quomodo vteri & intestinorum cauitates sępe angustissimę redduntur: & propterea scribit Hippoc. in Aph. mulieres eo modo affectas non concipere. Coalescunt partes, quum vulneratę vel exulceratę fuerint, intercedente siquidem carne coalitus partium, atque ita nonnũquam obcęcatio meatuum contingit: extensione partium, cauitates illarum minui docet etiam sensus. Cum partis luxatæ, vt longiores euadunt venæ, & ligamenta, sic etiam angustiora apparent: quod etiam probat ratio. Quod enim longitudini additur, à latitudine detrahitur. Quin etiam malè figuratas partes ob distortionem suas cauitates angustiores obtinere nulli dubium est, quemadmodum excremẽtis alui via pręcluditur, quum intestina à suis sedibus dimota, in scrotum deuoluuntur: nimirũ quòd situs mutatione rectas (quas habent cum ano coniũctas) cauitates amittant. Sed hęc diligentius in nostro libro secundo de causis morborum capitulo decimo prosequuti sumus, quorũ remedia & curationẽ nõ est quòd sigillatim tradamus, vt qui ea solum instituerimus explanare, quę

Compressio & cõcidentia partium a quibus fiat.

Contractio à quib. fiat.

Quomodo coalescant partes.

hic ab authore docentur. Quod ergo ſcribit ipſe obſtru-ctionem factam ex viſcoſis & craſſis humoribus curari per abſtergentia & incidentia, nos antea melius explica-uimus. Nam abſtergentia & incidentia, ſolùm remedia ſunt viſcoſitatis, & nō craſſitudinis humorum. Nā quod viſcoſum eſt, duplicem habet naturam. Sibi enim conti-nuum eſt, & alteri adhæret, cōtinuitas inciſione tollitur, & abſtergentia humorem liberant à parte, cui adhæret. Craſſus verò humor extenuationem requirit, quæ fit per varia remedia, quoniā craſſum pluribus modis fit, quod etiam antea oſtendimus. Fit etiam obſtructio à multitu-dine humorum, cui euacuatio propriè medetur.

Viſcoſa egere inciſione & abſterſione.

Quæ vero fit a ſtercore duro, quod interſepit inteſtinum, primum quidem habebit duriti-ei remedium ex humidis, pinguibúſque cly-ſteribus, demum ex acribus euacuationem expoſcet.

Non eſt contemnenda curandi ratio, quam Galenus hic docet, cum inteſtina à duris ſtercoribus obſtruuntur Nam qui aluum euacuare volunt per acriores clyſteres, priuſquam emollita fuerint dura ea excrementa, malum augent, magis exſiccatis ſtercoribus à medicamentis ca-lefacientibus & exſiccantibus: propterea prudentiores medici in cholicis doloribus primum iubēt infundi cly-ſterem molliorem, vt fęces induratæ excernantur: po-ſtea verò acriores adhibent ad flatus diſcutiendos & pi-tuitam liquandam & euacuandam. Tamen cum ſolum eſt obſtructio ex duritie excremētorum, ſolis emollien-tibus, molliūtur & educuntur: adeò vt duplici remedio non ſit opus, vt Gal. hic ſcribit.

Quæ autem à lapide fit in veſica, in præſenti quidem tranſpoſitionem requirit: integræ ve ro ſanitatis cauſa inciſionē, & extractionem.

Ex lapide in veſica qui morbi fiant.

Quod hic ſcribit de curatione lapidis in veſica, antea etiam docuit, cum de vitiis ſanorum factis ex ſuperfluo numero partium ageret. Nam lapis in veſica, aliquando cauſa eſt huiuſmodi morbi, aliquando vero illius, qui

naſcitur

nascitur ex conformatione mala: cum enim naturales cauitates obstruit, & partis actionem hoc modo lædit, fit ex eo morbus in conformatione: quando vero partẽ solùm grauat, atque eo modo illius quoque actionem labefactat, morbum facit in numero. Quod vero scribit de remediis lapidis in vesica satis refellunt vulgarẽ medicorum opinionem, qui putant eos lapides frangi per medicamenta, quæ per os assumuntur. Nam duo solum hic ponit remedia, transpirationem & extractionẽ. Trãspositionis nomine non debemus credere lapidem ex vno loco in alium transferri: hæret enim & coniunctus est tenacissimè ceruici ipsius vesicæ, sed intelligere debemus, quod cedat aliquo modo fistulis argenteis, vel candelis tenuioribus, aut aliis, quæ immittuntur per pudendum in interiorem vesicæ cauitatem, vt vrinam eliciamus cum à lapide supprimitur, vel à crassis humoribus, qui solent in illis locis aceruari, cũ lapis ea loca obsidet. Extractionis huius lapidis modus non idem est in mulieribus & viris. Nam ab illis sine incisione auellitur, & minore cum periculo vitæ, sed post extractionem vrina difficilimè continetur: à viris vero extrahitur incisione facta in ceruice ipsius vesicæ: tutius in pueris & adolescentibus, maiore vero cum periculo in adultis: plurimi enim sequente postea inflammatione moriuntur. Vidi tamen sexagenarios sine magno periculo sanatos: sed, quod mirum videtur esse, impotentes ad generandum illi sunt facti, cum antea fœcundissimi essent. Ceterùm calculus, qui in renibus concrescere solet, non frãgitur, vt medici putant, à remediis ab antiquis ad hanc rem celebratis, sed per abstersionem liberatur à parietibus renum, quibus adhæret, quomodo terebinthina calculosis conuenire dicitur. Aliquando vero per ea, quæ aquosum humorem à venis eliciunt, & ad renes ducunt, calculus educitur: dilatatis enim meatibus ex copia trãseuntis humoris calculus dimouetur, & eo modo exit à renibus, quo lapilli & lutum ab aquis decurrentibus per imbres à pauimentis abraduntur. Iuuat etiam ad id alia ratione vrina, quòd ob salsedinem abstergendi vim obtineat. sed inter alia omnia remedia præstantissimum su-

Lapides in vesica frãgi non posse remediis per os assumptis.

De extractione lapidis a vesica.

De curatione calculi renũ recentiorum opinio refellitur.

Laus Balneorũ in curatione calculi renum.

mitur ex potionibus aquarum ſponte naſcentium, quas longo vſu didicimus per vrinas corpus expurgare. Inter quas aqua balnei Porretani & balnei Lucenſis commendantur. ſed cum Piſis docerem, id quod feci per annos vndecim, ſæpè expertus ſum aquam Balnei Montiſcatini alias omnes virtute & fœlici ſucceſſu longè ſuperare. Accipere autem oportet ex duobus Balneis, quæ illic ſunt inter Lucam & Piſtoiam ſalſiorem aquã, quæ dicitur ab incolis del Tetuccio. Alia autem dicitur aqua del Bagnolo, quæ habet quidem aliquid ſalſedinis, ſed longè minorem, ita vt iam ea multi vtantur loco aquæ Balnei Lucenſis, quæ ab aliquot annis cœpit eſſe debilis, ita vt pauci illam libere emittere poſſint. Aqua verò ſalſior Montiſcatini, non ſolum lapillos à renibus abradit, & ſecum trahit, ſed etiam pituitoſos humores à ventriculo & inteſtinis abſtergit, atque ita vtrique malo, quo laborare ſolent nephritici, colico inquam dolore & lapide renum eodem negotio ſuccurrit: prius tamen adhibitis aliquot clyſteribus, & leui purgatione. Bibitur autem ea aqua omni tempore anni cum ita vrget neceſſitas: quod non eſt leue ſubſidium his, qui atrociſſimo hoc morbo per frequentia interualla vexari ſolent: calens quantum ferri poteſt potanda eſt manè, & ex ea non pauciores, quàm quatuor libræ bibendæ, & duodecim & quindecim tutò ebibi poſſunt, vnius horæ ſpatio continuata potione per tres aut quatuor dies, donec calculus exeat. Atque hæc remedia proſunt, cum calculus continetur in cauitate renum: nam quando continetur in ſubſtantia ipſa, ita vt illi veluti innaſcatur & annectatur, nulla auxilia prodeſſe ſolent, ſed auctis & multiplicatis lapillis mors poſt aliquot annos ſequitur. Sed tardatur his remediis, quæ calculi materiam non ſinunt mora longa in renibus concreſcere. Hæc ergo obiter de calculi curatione ſint dicta: nam exactior tractatio excedit limites inſtituti huius operis.

Balneũ mõtiſcatini laudatur.

Humiditatis autẽ, quæ præter naturã continetur, ſanatio in omnimoda euacuatione cõſiſtit.

Fiunt obstructiones aliquando ab humoribus sola quantitate excedentibus, vt in athletis, qui ad summam repletionem peruenerunt, accidere solere scribit Galenus in commentario tertij Aphorismi primi libri: sed istæ obstructiones fiunt ab humoribus, qui solum quantitate sunt præter naturam. Aliæ verò fiunt ab humoribus, qui sunt toto genere (vt Galen. dicere solet) præter naturam, de quibus hoc loco intelligit. Nam nomine eius, quod est præter naturam, intelligere debemus, non quod simpliciter & quocumque modo præter naturam est, sed quorum prorsus, siue vt alio nomine ille vocat, tota substantia: quibus quidem nominibus quid significare velit, nos superius ostendimus. Quod verò hic scribit integra euacuatione curari humores, qui præter naturam sunt, ostendit se intelligere illud esse toto genere pręter naturam, quod inimicam nobis habet formam & substantiam: illud enim cum totum malum sit & inutile, prorsus tollendum est à corpore: quid enim ex pure reseruandum in suppuratis. Sanguinis vero aut pinguedinis excretiones, etsi toto genere pręter naturam sunt, non sunt eodem modo faciendæ. Nam de pinguedine nihil detrahendum: de sanguine verò tantum quãtum ad mediocrem statum recuperandum confert. Appellat autem suppuratos, non solum eos, qui in spatio inter thoracem & pulmonem collectum habent pus, sed omnes in quibus pus gignitur, siue ex vlcere, siue ex inflammatione: his enim duobus modis pus solet fieri.

Immodica autem repletio immodica euacuatione curatur, vt cum sanguis intra venas redundat.

Humores, qui obstructionem faciunt, aut nocent corpori, vel toto genere sunt præter naturam, vel quantitate, aut qualitate: si toto genere præter naturam sunt, prorsus euacuãdi sunt per integras euacuationes: si qualitate, sua postulant remedia, de quibus hic non agitur: si quantitate, vacuandi quidem sunt, sed non per integras euacuationes, quæ nihil ex illis relinquant, sed pro ratione repletionis: quæ si immo-

derata fuerit,inquit Gal. immoderata adhibenda eſt euacuatio. Quam ſententiam interpretes ita explicant, vt dicant duplicem eſſe repletionem ſeu plenitudinem, vnam ad vires, aliam ad vaſa, & de hac ſola authorem intelligere: quoniam immoderatè in alia euacuare non poſſumus, quippe cum vires in eo malo debiles eſſe ſoleant. Sed illi non animaduertunt Gal. hic tradere, quæ ab indicantibus requiruntur, non quod fieri non poteſt propter contraindicantium pręſentiam. Pręterea contingit etiam in repletione ad vaſa vires infirmas ſubeſſe. Sed quod maiorem in hac re difficultatem parit, illi non agnoſcunt. Nam in nulla repletione immoderatè debemus euacuare: eſt enim Gal. de hac re in comment. tertij Apho. primi libri ad verbum ſententia, qua ſcribit immoderatam euacuationẽ non minus immoderata repletione periculoſam eſſe: quod & ratio & experientia indicant. Non enim ſicuti moderatus calor frigore immoderato tollitur, ſic repletio immoderata curanda eſt per immoderatam euacuationem. Nam qualitates per contraria temperantur & ad mediocritatem reducuntur: repletio verò non per mixtionem, & temperiem ducitur ad mediocritatem: ſed per ablationem eius, quod mediocritatem ſuperabat: quare nec immodicè replendum, nec immodicè vacuandum: vtrunque enim mediocritatem, in qua ſanitas conſiſtit, vitiat. Quid ergo dicendum ad Galenum, qui immoderatam euacuationem, vult ſalubre eſſe remedium, nempe, quòd intelligat per immoderatam euacuationem, magnam, quam vulgus immoderatam exiſtimat eſſe, non quòd illa plus aliquid educat, quàm requiratur ad efficiẽdum mediocrem, & moderatum ſtatum. Nam in magnis plethoriis ſex forte ſanguinis libras medicus extrahet, quã vulgus euacuationem immoderatam iudicabit, vt quod ignoret non poſſe cum minore emendari, quod in eo malo exuperat.

Immoderatã euacuationem quomodo intelligat. Gal.

Sic & quibuſcunque in ventriculo, vel inteſtinis, vel arteria aſpera, vel pulmone pus, aut ſanguis continetur, integra euacuatio eſt ne-

cessaria. Superflui autẽ cibi, aut potus adhuc recentis assumptio, euacuatione corrigitur.

Prosequitur alias materias, quæ solent in cauitatibus partium vel obstructiones facere, aut saltim sua quantitate, vel substantia obesse: cuius generis est, pus & sanguis, qui à vasis excidit, & necessariò in grumum concrescit, & maxima symptomata excitat: præsertim si in ventriculum effundatur: siue ergo pus sit, siue sanguis grumosus, qui in enumeratis cauitatibus, aut in aliis cõtineatur, integra est opus euacuatione, id est quidquid ex illis est, est educendum à corpore per propria auxilia: quidquid enim ex illis est, tota substantia est inimicum. Cęterum si cibus, & potus assumpti sua quantitate obsint & recenter sint ingesti, per euacuationem etiam emendatur vitium, quod ex illis fit. Quòd si iamdudum hæc fuerunt ingesta, vacuatio sola vitium emendare nõ potest, quia sua mora intemperiem excitarunt, vel distẽsionem, vel aliud genus morbi, quod alia postulat remedia. Et huius loci interpretatio sumitur ex commentario Gal. in Aph. secundi lib. in quo scribit Hipp. quicunque morbi ex repletione fiunt, curat euacuatio.

Quicunque igitur in pulmone, vel pectore cõtinentur, tussi educuntur, aut à medicaminibus extenuantibus.

Docuit Gal. remedia, quæ conueniunt humoribus & aliis substantiis, quæ cõtinentur in cauitatibus partium, sed non docuit, per quam viam facienda sit euacuatio: id quod nunc ostendere instituit. Et dicit, ea, quæ continentur in pulmone, per tussim reiici: quod perinde est, ac si diceret, per os, sed tussiendo euacuari. Porrò per ea, quæ continentur in pulmone, intelligere oportet ea, quę à substantia pulmonis deciduntur, vt pus, quod exulcerato pulmone expuitur. Contingit etiam aliquando substantiam ipsius pulmonis, vbi magna sunt vlcera, eodem modo reiici. Excernuntur etiam per os humores, sanguis concretus, & siquid aliud in asperis arteriis ipsius pulmónis continetur. At per ipsius asperæ arteriæ

vlcera, interioris ipsius tunicæ fragmenta quędam reiici contingit: & Gal. in initio lib. primi de locis affectis scribit bronchia, idest anulos cartilaginosos, quibus aspera arteria constat, in magnis ipsius vlceribus ex putredine reiectos. Hæc ergo sunt, quæ ex pulmone per os euacuari possunt, quoniam via solùm patet ab eo viscere ad os per asperam arteriam. Quę verò in arteriis leuibus, & in venis ipsis continentur, non possunt per eam partem euacuari, nec alia patet via, nisi per cor, vt anatome docet. Quare non mirum si affectus pulmonis difficilimè sanantur, quoniam per os nihil nisi roris modo in illum illabi potest, & longum difficiléque est iter aliud, nec per cor tuta, aut facilis est expurgatio. Cæterum non solùm, quę in ipso pulmone primum fiunt, mala, expurgantur per tussim, verum etiam quę à thorace resudant, & à pulmone spongioso suguntur: quo modo pleuritides expurgantur & sanantur. Quod verò scribit Galenus per tussim reiici, quę in pulmone continentur, eget consideratione: solet enim Galenus dicere in libris de locis affectis, & alibi passim, per os quædã eiici cum sola expuitione, & hęc oris atque palati affectus ostendere: alia verò per excreationem, siue, vt vulgus vocat, rascationem, & hæc faucium morbos patefacere: alia verò cum leui tussi, quæ sunt indicia lęsæ asperę arterię, quę in ceruice continetur: alia verò per tussim veram expui, & hęc signa esse pulmonis lęsi: atque hoc indicio vlcera pulmonis à prędictis partibus vlceratis, aut sanguinem effundentibus, per sanguinis spumosi sputum distingui prędicat. Verùm id magno meo malo didici, aliter aliquando fieri. Nam Francisca Damiana vxor mea formosissima, & honestissima mulier, annos viginti nata, cum Pisis vnà cum illa degerem, spirante Austro, qui in eo loco frequentissimus & vehementissimus est, ex destillatione à capite, manè cum adhuc in lecto esset, sanguinem expuere cœpit, & ex eo nõ leuiter terreri. Sed cũ ego Gal. doctrina instruct' illã hortarer, vt nihil vereretur: propterea quòd sine tussi, cũ leui solum rescatione sanguinem facillimè emitteret: melius sperare cœpit: nec posteà sanguinem

vnquam expuit, sed pituitosum humorem primùm, deinde pus, & hæc cum tussi, & febre, quę statim ab initio inuasit, atque cum his malis, quæ orta sunt in Autumno, circa finem mensi Maij expirauit: nec passus sum illam dissecari. Perierunt eo anno in eadem ciuitate duæ aliæ iuuenes fœminę eodem malo affectæ. Sed vxor Leonardi Pisiensis medici duos ferre annos vixit, & posteaquàm mortua est, & dissecta, inuenimus in suprema parte pulmonis, quę primis costis subijcitur, vlcus, in quo vix castanea includi potuisset, hęc nunquàm sanguinem expuit, quòd extra vasa pulmonis vlcus consisteret. Ex quibus colligo non omnes, qui tabe pereunt, semper sanguinem expuere, & eos, qui id faciunt, non semper cum tussi eum reijcere. Sed solùm cum vlcus est in profundioribus pulmonis partibus, vbi maiora sunt vasa, quæ sanguinem continent. Cęterùm quod scribit hic Gal. cum tussi educi, aut à medicamentis extenuantibus, quæ in pulmone continentur, non ita intelligendum est, quòd quædam per tussim: alia verò à medicamentis solis extenuantibus expurgentur: sed quod ea, quę per tussim à pulmone regeruntur, postulent præparationem quandam ab extenuantibus medicamentis. Verum hæc aliquando prosunt, aliquando obsunt: cum enim tenuia & aquosa sunt excrementa, quę illic continentur, obsunt extenuantia, & prosunt, quę habent vim incrassandi: cum vero viscidi sunt humores, incidentia & abstergentia opem ferunt. Quare non vnicum remedij genus prodest ad pulmonem expurgandum, & merito quidem. Cum enim illa attollantur à spiritu, qui per expirationem emittitur, si crassus aut viscidus sit humor, difficile moueri & attolli potest, & sursum impelli: si vero tenuis fuerit & aquosus, discinditur à spiritu: atque ita sæpius relabitur per asperam arteriam, adeo vt vix vnquam vsque ad os ascendere possit. Igitur mediocrem copiam, & consistentam in crassitie, tenuitate, & visciditate, & friabilitate requirit humor, qui à profundioribus pulmonis partibus reijciendus est.

Nō omnes tabidos sanguinem expuere, & qui eum expuunt, non eundē semper cū tussi excernere.

Quæcunque verò in hepate, vel venis, vel arterijs, vel renibus, aut per vrinam, aut per ventriculum. Sed per vrinam quidem ab his, quæ vehementer extenuant: per ventrem vero ab his, quæ attrahendi, aut aperiendi ora vim habent.

Affectus hepatis qui per vrinam & aluũ expurgari debent.

Prosequitur loca alia apta ad euacuationem humorũ, & aliarum rerum, quæ corpori obsunt. Igitur quod scribit, ea, quæ in iecore continentur, per vrinas vel ventrem expellenda, in Meth. medendi distinctius explicat. Nam simam siue concauam hepatis partem per ventrem euacuandam esse scribit: gibbam verò per vrinam. Verum & in hoc distinctione est opus: nam si multi, aut crassi, aut viscidi sunt humores, difficilis & periculosa illis paratur via per angustas renum vias, & meatus vrinarios. Addo quòd medicamenta, quæ vrinam eliciunt, & vias vrinæ euacuant, tarde suum munus perficiunt, adeo vt vix vnquam ægroti per eas euacuationes perfectè liberari possint, nisi fortè natura eò vergat. Quare prestat vniuersas iecoris partes per ventrem expurgare: quippe cum natura & bilem vtranque, quàm gignit in concoctione, quæ fit in hepate, per eandem viam reijciat. Naturæ autem excretiones nos imitari debemus, presertim quòd intestina ferre consueuerint absque suo incommodo omnia excrementa corporis, etiam quę putredine sunt affecta: & purgantia medicamenta nata & apta sunt ad ventrem trahere, quod in vniuerso corpore continetur. Paruas ergo reliquias humorum, quę aliquãdo supersunt, expurgationibus in hepatis parte gibba per vrinas apta parari potest via: alia verò omnia ad ventrẽ ducantur, & per aluum excernantur, neque enim acres aut corruptos humores per vomitum expurgare debemus per nostra medicamenta. Nam sensus & præstantia oris ventriculi non fert contactum vitiosæ materiæ. Quod vero scribit de his, quę in venis, & arterijs continentur, eandem subeunt rationem: nam tutius, & facilius per aluum euacuantur, quod docent huno-

res corrupti & putridi, qui febres putridas committunt: eos enim nisi natura per sudores, aut vrinas in crisibus excreuerit, nos minimo negotio adhibitis purgantibus remedijs ad aluum ducimus. Cæterum quę in renibus continentur, vix ad ventrem reuelli possunt: Cum enim illa commouentur, promptius dilabuntur in meatus vrinarios & vesicam, quàm ascendere possint in venas. Verum purgatio, quæ permittitur obstructis renibus, eò prodest, quod vicinos humores reuellendo non sinat illabi in renes, & malum augere. Id verò quod scribit vehementer esse extenuanda, quæ per vrinas reijciunt, considerationе opus habet, an scilicet solùm ad eam euacuationẽ conferant, quæ vehementer extenuare possunt: deinde cuius generis sint illa, quę hanc vim extenuandi possideant. Nam terebintina ad expugnãdos renes fœlissimè confert, vt experientia quotidiana docuit, cui tamen vehemens extenuandi ratio non est concessa: in ea enim abstergendi vis prępolet: extenuandi verò nulla, aut certè exigua in ea est. Vina pręterea aquosa per vrinas potẽtissimè expurgare corpus dicuntur. Idem faciunt aquæ spontè nascentes, quæ nulla insigni qualitate sunt pręditæ. Commendant etiam medici in huiusmodi euacuatione semina plantaginis, melonum, & aliarum multarum rerum herbas, fructus, radices, in quibus non est vehemens illa calfaciendi vis, quam Gal. in lib. quinto de simplicibus, tribuit medicamentis, quæ per vrinas corpus expurgant: An igitur dicendum est non eadem vi, eodémque modo vrinas moueri ab his, quibus ea facultas tributa est. Nam quædam id faciunt, quod plurimã aquosam materiam corpori suppeditent, quam cum renes trahunt, simul etiam educunt humores in venis contentos, qui cum ea miscentur: hoc modo vina alba, & aquosa dicuntur per vrinas corpus expurgare. Alia verò sunt, quæ idem præstant abstergendo humores, qui in renibus atque etiam in vasis continentur, quod facit terebentina. Sic enim Gal. radicem ononis vrinas mouere scribit, quoniam inquit abstergit. Alia verò sunt, quæ abstergendi facultate, & eò quod materiam plurimam aquosam suppeditent, corpus per

Affectus renum per quas partes expurgentur.

De medicamentis ex purgãtibus renes, & vrinas mouentibus.

vrinas expurgant: id quod faciunt aquæ ſponte naſcentes, nitroſæ, ſalſę. Sunt alia, quę idem efficiunt, eo quod eliciant humores noxios familiaritate ſubſtantiæ, & eos ducant per vrinæ vias, in quas ſpontè ea medicamenta feruntur: qua ratione reubarbarum, caſſia, bilem expurgant per vrinas. Alia vero dicuntur vrinas prouocare, quod pituitoſos humores in venis contentos fundant, extenuent, atque in aquoſum humorem degenerare faciant: quod faciunt omnia inſigni caliditate prędita, de quibus ſolis tradere ſolet præcepta Gal. cum naturam eorum, quę vrinam prouocant, explicare ſtudet in libro quinto de ſimp. medicam. & paſſim alibi. Verum illa non mihi videntur ea ratione mouere vrinas, quam adfert Gal. quòd caloris vehementia ſeroſum humorem ſeparent à ſanguine, quo modo ſerum fit coagulata craſſiore lactis portione, & ab ea ſeparata ſeroſa ſubſtantia. Nam tanta bis medicamenti fugiẽda eſt, quę ſanguinem adurit, & craſiſsimum reddit, potéſtque diuerſas, quæ ſunt in tota maſſa humorum, ſubſtantias inter ſe ſeparare. Sed, vt dixi, hoc pręſtant ea remedia, quia pituitam fundant, & aquoſam reddant, quæ poſtea facilè cũ ſeroſo humore miſcetur, & cum eo trahitur à renibus. Quæ vero abſque calore dicuntur plurimas vrinas mouere, vt ſemen plantaginis, melonum, eam vim exercẽt, quoniam tenuitate partium penetrant, & craſſos humores comminuunt, & fortè etiam abſtergendo abradunt, & conuertunt ad vrinę vias. His igitur omnibus modis, & non vno ſolum, vt hactenus traditum eſt, corpus per vrinas expurgatur. Non igitur ſolùm, quæ vehementer extenuant, vt hic ſcribit Gal. ad euacuationem, quæ fit per vrinas, conferunt. Quod verò ſcribit de his, quæ per ventrem humores ducunt, etiam expendendum eſt. Ait enim illa oportere eſſe attrahendi vi prędita, aut aperiendi orificia venarum. Nam duplex eſſe attrahentium medicamentorum genus ſcribit idem author in lib. quinto de ſimp. medicamen. vnum quod naturæ calidę & tenuium partium exiſtit: alterum, quod ſimilidudine ſubſtantiæ attrahit, quod ſibi eſt ſimile. Verum non omnia, quę calida ſunt temperatura, &

Calida medicamenta non eo modo, quo Galenus ſcribit vrinam mouere.

Attrahentiũ duplex genus.

tenuium partium, attrahendi vi sunt prædita. Sic enim anodina & rarefacientia essent ex attrahentium genere: quare in hoc genere, attrahentia sunt, quæ vehementiorem calorem sunt sortita. Ac de his quidẽ attrahentibus non intelligit Gal. hoc loco: neque enim quę in vẽtre continentur his medicamentis expurgantur, sed per ea, quæ purgandi vim obtinent. Quam quidem facultatem fortè non rectè Gal. in similitudinem substantiæ refert: Nam si simile attrahit simile, cur potius medicamentum trahit humorem, quàm hic illud. Nam quod Gal. scribit in lib. quinto de symp. hoc accidere, quoniam medicamentum præter similitudinem ampliorem calorem coniunctum habet, quo attrahere & non attrahi est aptum, vt potè quod duplicem causam attractionis obtinet, vnam ex similitudine, alteram ex vehementiore calore, rationi non est consonum. Nam bilis flaua suapte natura, & magis quę est putrefacta, longè calidior est, quàm sit cassia, tamarindi, manna, & alia multa quæ eum humorem euacuant. Pręterea quæ similitudo intercedere potest inter bilem, & cassiæ atramentum: illa calidissima, & siccissima, erodens, flaua: hæc multo humore aëreo, & exiguo calore prędita, mitis, nigra. Itaque si qualitates, vt ille vult, sequuntur naturam rerum, necesse est, vt hęc, quæ tantopere qualitatibus discrepant, natura quoque sint lõgè diuersa. Attrahimus quidem nutrimentum ob similitudinem, quia nutritio ad similitudinẽ tendit: at purgantia, & alia quæ alliciunt certas res, vt succinum festucas, & magnes ferrũ, non agnoscunt hanc similitudinem, quæ illis nihil podest: nec ex aliquo indicio, quod sit, agnosci potest. Quare rectè scribit Mesue in suis canonibus, res omnes duplici virtute esse donatas, nempe cælesti & elementari, & hac calefacere, refrigerare, humectare, exsiccare: illa vero purgare, vrinas mouere, nutrire, & venenum esse. Est enim rerum forma, quam Gal. ignorauit, singulis rebus propria, quæ species rerum diuersas efficit, & proprietates in illis discreptes & actiones singulares, & proprias edit: illarum essentiam solus Deus nouit, nos verò rudem solum quandam cognitionem

An medicamentum purgãs vim suam exerceat ob similitudinem substantiæ.

ex effectis illarum habemus. Igitur per ea, quæ attrahũt ex forma sua, & non per temperiem, & calorem ducemus in ventrem, quæ in hepate, venis, arteriis & renibus continentur. Quod verò scribit idem fieri posse per ea, quæ vim habent aperiendi orificia vasorum, quæ simplici nomine, anastomotica, vocat, nequeo animo concipere. Nam quæ talia sunt sanguinem effundunt, vt idẽ author testatur in lib. quinto Meth. medendi, vbi scribit sanguinem excerni vel rupta vel erosa vena, aut apertis ipsius orificiis: atqui absurdum est existimare, illum velle sanguinem ex venis ventris elicere, cum noxios humores ab hepate expurgare instituit. Igitur aperientia intelligere oportet, quę obstructas venas ab humoribus aperiunt: neque enim purgantia medicamenta ducere possunt humores ab hepate & maioribus venis in ventrem: nisi venæ, quæ sunt in substantia hepatis, & in mesenterio expeditæ fuerint.

Anostomatica medicamenta Gal. hic reijciuntur.

Quæcunque vero in superiori ventre compræhenduntur, per vomitum: quæ autem in inferiori, per subductionem.

Superiorem ventrem vocat ventriculum: inferiorem autem intestina. Nam venter simpliciter superior est caput, medius est thorax, inferior cauitas est, quæ vt Gal. scribit 35. Aph. 21. & 17. 6. tegitur musculis abdominis, qui diuiditur in præcordia, partes ad vmbilicum attinẽtes, & infimum ventrem: qua quidem diuisione vti solet Gal. cum vniuersum corpus diuidit in maximas partes: nonnulli tamen ex antiquioribus medicis, vt Gal. refert in quarto libro acutorum morborum tex. 112. & tex. 9. 2. com. primi Epidemiôn ventrem superiorem aliquando intellexerunt thoracem, aliquando ventriculum: inferiorem autem intestina omnia, aliquando non omnia, sed solum quæ crassiora sunt: & nonnunquam non omnia crassa, sed solùm colon: quæ quidem ignorare non oportet, ne ex nominum varia significatione in rebus confusio nascatur. Quod verò hic scribit ea, quæ in ventriculo continentur, per vomitum expurganda esse, ex antiquioribus medicis, & potissimũ Hippocrate desum-

Ventris nomine quid intelligendum.

pſit: ſolebant enim illi vt ex Hipp. Aph. patet, ita vẽtriculum euacuare: habita tamen ratione humoris peccantis. Nam biliosos per ſuperiora, melancholicos per inferiora purgandos eſſe ille iubet. Verum vt euitari non poſſunt vomitiones cuiuſcunque humoris cum natura eò vergit, vt per initia acceſſionum tertianarum febriũ, & cum in criſibus morboſam materiam aliquando ita reiicit. Sic vbi nulla fit inclinatio ad eam partem, præſtat quidquid vacuandum eſt, trahere per inteſtina, quæ à natura facta, & comparata ſunt, vt corporis omnia recrementa ſuſcipiant.

De euacuatione per vomitum antiquorũ non probatur ſententia.

Sed quæcunque ſub cute per ſectionem, vel ignem, vt per medicamina adurentia: ſic vero aliquando quæcunque in aliqua naturali cauitate, vt in thorace.

De abſceſſibus contentis in muſculis cuti ſubiectis, aut etiam in aliis partibus, locus intelligendus eſt. Nam etſi Gal. in lib. 13. Meth. iubet non ſtatim aperiendas eſſe vomicas, ſed prius tentandam eſſe reſolutionem, tamen experiẽtia docet exiguam oportere eſſe puris portionem, quæ cedat digerentibus medicamentis. Igitur vbi hæc medicamenta ſunt inualida, apertio neceſſaria eſt, cuius rationem, & modos docet per ſectionem, vel cauteria actualia vel potẽtialia. Ac vbi exiguum eſt pus, aut in ſuperficie collectum, benéque concoctum, ſola ſectio ſufficit. Vbi verò abſceſſus profundiores partes occupat, & putredinem veremur, tutius eſt locum aperire candenti ferro, quod partem roborat & à putredine vindicat: quæ verò potentia ſunt cauſtica, in profundiores partes vix poſſunt penetrare, & interim longos dolores excitãt, nec par robur indere poſſunt afflictis partibus: quare illorum ſolùm eſt vſus, cum laborantes ſectionem, aut candens ab igne ferrum ob nimiam animi mollitiem verentur. Ego tamen non infeliciter aliquãdo ſum vſus medicamentis adurentibus ad pus contentum in cauitate thoracis expurgandum: tutior enim eſt, quæ ab illis fit apertio, quoniam paulatim procedit. Quod verò ſcribit Gal. ea, quæ in thorace ſunt ſuppu-

De euacuatione puris per reſolutionem non recipitur Gal. opinio.

Quibus remediis aperiendi ſint abſceſſus.

Pleuritices incidendos esse, vbi alia remedia nõ prosunt.

rata, per incisiones educenda esse, trahendum etiam est ad pleuritides: multi enim pereunt ex eo morbo, qui per incisionem sanarentur: quandoquidem inflammatio, quæ musculos thoracis vsque ad mẽbranam ipsam interiorem occupat, tutò admittit sectiones. Vbi ergo vires adhuc constant, & sputum cohiberi, & digerentia medicamenta non satis prodesse videmus, audacter in eo malo sectionem tentemus, quę vsque ad locum inflammatum, & plenum humore contingat. Nam & hoc Hipp. non veritus est facere, & qui illum postea sunt sequuti, scarificationes profundiores & cucurbitulas, post illas admouendas esse pręcipiunt, vt virus mortale extrahatur.

Et vt summatim dicam, quicquid præter naturam in aliquibus partibus continetur, sanationis intentio est ablatio, quæ si fieri non possit, transpositio.

Repetit eam sententiam, quam superius posuit, aut vacuandum, aut transponendum esse, quod obest corpori, sed contingit sæpius, vt neutrum fieri possit: quare immedicabile tunc malum est, quod vel occidit, si insigne est: aut perpetuò obest sine vitæ periculo, si illud læuius est: huius generis est calculus in vesica crassus, & firmiter connexus cum parte, cui est innatus. Temerarium enim est cum tanta violentia, quam exigit curatio, moliri extractionem: transponi verò eundem non posse clarius est, quàm vt demonstrari debeat.

Quæ vero non sunt ex genere præter naturam, at quantitate damnantur, in his intentio est abeuacuatio. At intẽtio eorum, quæ ad ipsorum sanationem perducunt, partim quidem ex affectu, sed præcipuè ex ipsis affectis particulis sumitur.

Dixit ea, quæ toto genere sunt præter naturam tolli vel euacuatione aut transpositione: nunc eorum, quæ sola quantitate obsunt, docet vnicum esse remedium,

euacuationem, quam ἀποκένωσιν, vocat: quam noster interpres vocabulo non Latino vertit abeuacuationem: nihil enim aliud verbum Græcum significat, quàm vacuationem grammaticis: nobis verò medicis, vt posteà ostendemus, significat euacuationem, quæ à loco affecto humores educit: in qua quidem commodè faciēda, habenda, inquit, ratio est ipsius affectus, & partis affectæ. quid verò affectus nomine intelligendum sit, non explicat: intelligere autem debemus naturam ipsius humoris, & affectus diuersitatem, quæ ex humore nascitur. Nam si humor exuperans æqualis est, vt in plethora, ea sunt eligenda remedia, quæ æqualiter vacuent: si verò inæqualis est plenitudo, vt in cacochymia, purgatio est necessaria, quæ temerè adhibetur in alia plenitudine, vt Gal. aliquando præcipit, scilicet purgandū esse in plethora, si sanguinis missionem quis timeat. Nam quod mali præcipua est causa, sanguis ipse cum aliis humoribus commixtus, purgatione non tollitur. Quapropter vbi sanguinem demere non possumus, non à purgatione, sed ab inedia, frictionibus, & aliis, quæ æqualiter & insensibiliter omnes humores consumunt, auxilia petenda sunt. Cæterum plenitudo aliquando acuta, & vehementia mala excitat: aliquando tardiora & læuiora: vt anginas, pleuritides, conuulsiones: in illis adhibenda sunt euacuantia, quæ subitò succurrere possint, qualia sunt, quæ sensibiliter, & vehementius euacuant: in his verò sufficiunt, quæ sunt alterius generis. Quod verò scribit habendam esse rationem partium affectarum, trahendum quoque est ad totum: nam molliora, rariora, calidiora corpora læuioribus præsidiis curantur: alia verò vehementiora postulant. Partis verò figura, & forma situs, & connexio non solùm variant remedia & illorum vim moderantur, sed etiam locum monstrant, per quem debet fieri euacuatio. Sic enim ex connexione hepatis cum ventriculo, intestinis, vena caua, renibus, & vesica nouimus humores, qui illud infestant, per vomitum, deiectionem, & vrinas expurgari posse. sed quoniam hæc alibi diligentius explicauimus, hîc eadem prætermittemus.

Purgatione non posse supplere vicem sanguinis missionis, vt Gal. scribit.

Quæcunque partes vero ob id, quòd exaſperatæ naturalem amiſerint habitum, his læuitas naturalis eſt reſtituenda: oſſa quidem læuigando: arteriam autem, & linguam leniendo humidis, quæ nihil mordeant, & lentorem habeantſed quibuſcúnque læuitas ineſt, non naturalis, aſperitas eſt reuocandamedicaminibus, quæ ſufficienter abſtergant, & parum adſtringant.

In conformationis vitio fiunt aſperitas, & læuitas præter naturam: aſperas enim certo modo quaſdam partes natura creauit, vt ventriculum, inteſtina, vterum, præſertim ipſius ceruicem: alias verò læues, vt venas, arterias, quòd tales eſſe illarum vſus & actio poſtularēt. Itaque morbus in illis fit, ſi id, quod ſecundum naturam ineſt, præter naturam redditur à cauſis exaſperantibus vel læuigantibus, de quibus anteà Gal. egit in cap. de læui, & aſpera voce, qui ſcribit læuitatem moderatam ſequi temperaturam, aſperitatem verò ſiccitatem. Nam aſperitas contingit ab inæqualitate duri corporis, inæqualitatem verò parit diſperſæ in re humiditatis defectus. Hæc eo loco Galenus: verū ſi aſperitas nihil aliud eſt, quàm inæqualitas, quæ in ſuperficie rei apparet, non poteſt ea ſemper ſequi temperiem. Sic enim oſſa omnia, quæ ſummè ſicca ſunt, eſſent aſpera, & partes omnes molliores, læues: oſſa autem à vulnerantibus non mutata ipſorum temperie aſpera redduntur, id, quod etiam patiuntur, cum ab acri humore eroduntur, quod etiam oſtendit aſperitatem omnem non naſci à duro corpore: læuitas etiam contingit, cum ex ſtantes, & exaſperatæ partes humore replentur, & ex repletione æqualitas in ſuperficie contingit Ac, vt in vniuerſum dicam, quędam fiunt aſpera, quòd materia in certis ſuis locis deficiat, in aliis abundet, vnde cauitates ex defectu eminentiæ, ex abundantia, & ex his inæqualitas naſcitur: qua ratione parietes nondum expoliti, & oſſa eroſa, aſpera redduntur, cui vitio per replentia vel abradentia ſuccurrimus

Inæqualitatis cauſæ.

Aſperitatum remedia.

rimus

rimus ac medemur: nam replentia cauitates ad æquabilitatem perducunt, & abradentia, quod eminet, tollunt, & æquale reddunt cauitati, sed ossa non per repletionem, sed per abrasionem læuigantur, ita vt similem naturali, quam prius habebant, læuitatem acquirant. Nam humor, qui replere potest, tegit quidem, sed non corrigit asperitatem. In partibus verò mollioribus, vt ab erodentibus exasperatio etiam fieri potest, ita etiam sine erosione magna siccitas idē parit, vt apparet lingua exasperata in febribus ardentibus, in quibus caloris vis humidum à terrena portione, quæ in nobis est, separat, & hæc inæqualiter humore imbuta & ligata inæqualitatem, & asperitatem facit: cui malo succurrit humectatio, præsertim si cum aliquo lentore coniuncta sit. Sic enim humor diutius hæret, & in profundum immittitur. Cum verò ab acribus humoribus molliores partes exasperantur, purgatio primum adhibenda: deinde abstergentia admouenda, vt partes eminentes tollantur, quo modo linguam exasperatam linteis asperioribus, & ablutione ex melle rosaceo & aqua hordei emendamus. Porrò læuiores factas partes scribit Galenus abstergentibus, & simul parum astringentibus recuperare naturalem statum: nam cum videatur non posse in illis contingere leuitas, nisi ex humore viscido, veluti vngente, & adhærente parti affectæ: abstergentia sunt vtique necessaria, vt humorem tollant, & astringentia pariter requiruntur, vt spatia, quæ humore erant repleta: & hoc ablato diuisa quodammodo manent, naturaliter coëunt, & ad suam naturam redeunt.

Læuitatis partium remedia.

Quæcunque vero vel obstructiones, vel angustiæ meatuum, alias sequuntur ægritudines, ab illarum curatione prius est incipiendum. Ostensum siquidem est in libro de differentiis morborum, quòd & inflammationibus, & duris laxísque tumoribus, & siccitatibus aliquando immodicis, ac præterea vitiosis partium continentium figuris, ea quæ nuper

dimimus, sæpius adueniunt, sicuti & quibusdam tumoribus eorum, quæ sunt in ambitu corporum.

Egit paulò anteà de morbis, qui fiunt in cauitate partium, & de illorum remediis, sed omnia ea mala nõ est prosecutus: quippe cum de obstructione solùm egerit, quæ fit, cum materia aliqua occupat intus cauitatem partis. Ac postulabat quidem docendi ratio, vt eo loco cætera mala eiusdem generis percurreret: sed nescio quo modo interposuerit vitia, quæ pertinent ad asperitatem, & læuitatem, nisi id negligentia sit tribuendum, quam nunc maiore fortè, quàm esset opus, diligentia & prolixitate, quàm postulet huius operis institutum emendare proponit: nec interim tamen affectus omnes recenset, quibus contingit corporis vias angustiores reddi: solum enim de ea angustia agit, quæ fit, cum in meatibus innascuntur tumores præter naturam, aut ijdem occupant vicinas partes, quæ eas comprimunt, quę meatus habent, vel cum istæ partes immodicè exsiccantur. Nos autem superius ostendimus, cauitates omnes (vt vniuersaliter dicam) angustiores reddi, quando corpora, quæ cauitatem constituunt, comprimuntur, concidunt, contrahuntur, coalescunt, tenduntur, distorquẽtur, mouentur à suis sedibus, obstruuntur, vel constipantur: hic autem, cum ait obstructiones fieri ab aliis morbis, nempe ex tumoribus innatis in cauitate ipsa, vel in partibus vicinis comprimentibus eas cauitates, obstructionis nomine abutitur. Nam veræ obstructiones fiunt ex humoribus, aut alia materia occupante internam cauitatem, non læsa interim substantia partis cauitatem habentis. Tumores verò, qui intus nascuntur, constipant, & non obstruunt. Nam ad obstructiones tollendas (vt antea ostendimus, & passim alibi Galenus docet) vtitur incidentibus, abstergentibus, extenuantibus, euacuantibus, & similibus, quæ solùm sunt nata, & apta humorum vitia emendare, quæ nullum tumorem in parte excitant, sed solùm cauitatem occupant. Tumorum verò alia sunt remedia, & cum hi extrinsecus constringunt

Obstructio propriè quid sit.

meatus, non obstruendo, sed comprimendo, id faciunt: quæ cum alibi Galen inter se distinxisset, & primo dixisset hoc loco obstructiones, viderétque hoc nomen suo instituto non conuenire, addidit vel angustiæ meatuum: nam meatus, etsi non obstruuntur, certè angustiores redduntur ab inflammationibus, œdematis, scirrhis: non addidit autem erysipelata & herpetes, quoniam si simplices sunt illi affectus, tumorem non excitant insignem, qui possit vel constipare, vel comprimere corporis vias. Fiunt etiam angustiæ ex immoderata siccitate, necnon ex vitiosa figura partium continentium, vt hic commemorat Gal. & antea nos ostendimus. Tumores autem appellat esse in ambitu, qui circunstantes partes occupant, & cauitatem comprimunt, & ex compressione angustiorem reddunt. Si ergo angustiores fiant viæ ab his malis, ait Gal. prius hæc curãda esse. Quòd ita intelligendum non est, vt Acachias vertit, quòd post illorum curationem requirantur alia remedia aduersus ipsas obstructiones, & angustias. Nã si illæ solùm nascuntur ab illis affectibus, nullam postulant peculiarem curationem, nec propria aliqua remedia: sublato enim tumore, aut alia ex prædictis causis, statim sequitur naturalis concauitas. Verbũ ergo (prius) non ostendit posterius aliquid esse agendum, sed otiosum est: dicendum enim erat angustiam meatuum, quæ fit à tumoribus & aliis enumeratis causis, tolli istorum ablatione.

Quòd si nonnulla ex proximè dictis inuicem complicentur, varias habebunt indicationes. sufficiet autem in vno exemplo habuisse sermonem, quoniam de omnibus in libris de arte curãdi plenius sumus executi, supponatur cuipiam particulæ multitudinem sanguinis influi, adeo, vt intendantur in ea venæ, non maiores tantum, sed etiam paruæ, quæ prius sensum

effugiebant: nunc vero iam plenæ visu comprænhenduntur, sicuti plerunque in oculis, ob tunicæ albedinem manifestissime patet. par siquidem est, quòd, & alia vasa, quæ latent sensum, iam plena distendantur, nondum, & ipsa ob paruitatem visui manifesta, & iam periculum imminet, ne quod ex vasis exudat, ad spatia vacua, quæ in medio sunt, affundatur, aut ne iam paucum aliquod sit effusum. Huius quidem affectus sanatio intentionem habebit euacuationem, aut, vt manifestiori vocabulo vtamur abeuacuationem, siquidem morbus erat immoderata partis repletio.

Proposuit angustiam meatuum fieri aliquando à tumoribus constipantibus, vel comprimentibus, & ab aliis affectibus, nec aliter posse restitui, quod naturale est, in cauitate, quàm per remotionem illorum affectuum. Curationem autem ipsorum non docuit, quoniam res prolixior erat, quàm postularet compendiosa doctrina, quam in hoc opere instituit. Et quoniam accidit, vt aliquando simplices, aliquando verò complicati sint affectus, quasi de simplicibus intelligi velit, quæ dicta sunt, subiungit quid sit faciendum, vbi prædicti affectus inter se copulantur, quòd inquam, varia & composita sit opus curatione, quæ per varias & compositas indicationes instituitur. Quid verò sit indicatio, & vnde indicationes sumantur, & quæ sit singularum indicationum vis, & denique quicquid ad indicationes, & contra indicationes pertinet, in opere nostro de officiis medici fortè diligentius, si non melius quàm maiores nostri, enarrauimus: quare hoc loco eadem non repetemus. Cæterum subiungit Gal. de complicatis affectibus, vt ex eo colligamus, quid in eo & in aliis sit faciendum. Sed cum

ille polliceatur se exemplum velle adferre de complicatione prædictorum affectuum, id non facit, sed exemplum est de affectu complicato cum suis causis, adhuc gignentibus, aut fouentibus morbum. Proponit enim phlegmonis generationem, & docet obiter quomodo gignatur, & posteà qua ratione curãda sit, & simul prospiciendum suis causis. Porrò phlegmone (vt in lib. de inæquli intemperie docet) propriè est affectus musculorum, quòd frequentius fortè musculos afficiat, quã alias partes, quæ venas nõ habent copiosas, & latas, per quas possit sanguis facilè fundi, & duriores densioresque sunt aliæ ferè omnes partes carne, & ob id difficilius sanguinem in se recipere possunt. inflammatio autẽ non fit, antequam partis substantia eo humore sit imbuta & irrigata: tamen & membranæ & cartilagines, ac nerui & etiam ossa inflammationes experiuntur. fit autem (vt hic, & alio loco supradicto docet) inflammatio cũ sanguis à maioribus venis ob aliquam causam, quæ hanc vim habeat, mouetur, & in minores fertur, easque replet, atque ex repletione orificia illorum aperit, & per illa effunditur in partis substantiam, simulque inania spatia, quæ sunt inter duas partes, vel plures inter se cõiunctas replet: nam inter duos musculos inter se coniunctos, cauitas aliqua siue spatium inane, id est, nõ plenum aliqua solida substantia, sed solùm spiritu interiacet: nimirum quòd corpora ex sua circunscriptione diuersa facta, non verè sint continua, sed solùm contigua. hæc ergo spatia repleri inquit Gal. cùm fit inflammatio humórque effunditur à venis. Sed vt antea diximus nõdum inflammatio est, nisi partis substantia sanguine repleatur: aliter enim non fieret dolor, qui necessario sequitur inflammationem. Quid vero postulet ad curationem huiusmodi complicatus affectus, docet Gal. Sed parum fœliciter. Nam si complicati sunt affectus, vt ipse pollicetur in exemplo, non vnicus est scopus curationis, aduersus inquam ipsam inflammationem: sed varij debent esse, & variæ indicationes, quas statim proponere debet. Erat ergo hoc modo dicendum, quoniam in exemplo proposito, adest inflammatio, fluxio, & humo-

Phlegmone propriè cuius partis sit affectus.

Phlegmones generatio.

Spatiũ inane quid.

De curatione inflãmationis Gal. opinio non recipitur.

ris multitudo, & fortè etiam causæ, quæ fluxiones mouent, & faciunt, vt illæ facilè recipiantur, plures oriuntur indicationes. Pugnãdum enim est contra ipsam fluxionem, & fluxionis, ac receptionis ipsius causas: & cõtra id, quod iam influxit, quod inflammationem iam facit. Quod perinde est, ac si dicas curandam quoque esse ipsam fluxionem. Porrò cum fluxio, quæ inflammationem facit, sit motus quidam vehemens, reuulsione est vtendum, non quidem simplici solùm, qualis fit per fluxiones partium oppositarum, sed maximè ea, quæ fit cũ euacuatione æquali: quoniam humor, qui inflammationem facit, æqualiter abundat, quippe cum sit sanguinis massa: mittendus ergo sanguis est, si repletio & fluxio vrgent, & id faciendum per partem secta vena, quæ reuellere solùm possit, si minimum inflãmationis sit factũ, & soli fluxioni sit succurrẽdũ: alioqui reuellendũ simul & deriuandũ, vt reuulsio fluxionis sit remediũ: deriuatio verò humoris, qui in minoribus venis adhuc est. Nã qui iã sparsus est per partis substantiã, nec reuulsioni, nec deriuationi cedit, sed resoluitur, aut suppuratur, aut repellitur. Sic ergo contra fluxionem pugnabimus. Causæ verò fluxionis sunt humores ipsi, qui sua multitudine tenuitate, crassitie, caliditate, & ob alia, quæ in ipsis sunt facilius aut difficilius fluunt. tollenda ergo sunt, quæ illos reddere possunt aptos ad fluxionem. Sunt præterea fluxionis causæ, quę humores commouent, calor, frigus, dolor, & expultrix facultas cum irritatur ad expellendum, quod molestat: tollendæ ergo sunt omnes causæ, quæ humores adhuc mouent. Sunt verò aliæ causæ, quæ faciunt vt humores facilè decurrant, vt latitudo viarum, per quas humores feruntur: illæ sunt constringendæ, vt difficilior fiat transitus. Et quoniam in generatione inflammationis non solum mittitur ab aliis, sed etiam in parte affecta recipitur humor, ideò danda opera est, vt difficilè admittatur humor, sublato eo quantum fieri potest, quod huius rei est causa, Recipiunt autem facilius partes debiles quàm fortes, molles quàm duræ, raræ quàm densæ, & coniunctæ cum partibus

Reuulsio qualis debeatur fluxionibus generantibus phlegmonẽ.

Reuulsione quando sola vel cum deriuatione vtendum.

Fluxionũ causæ & illarum remedia.

mittentibus, quàm aliæ, & concauę quàm solidæ, & excalefactę quàm refrigeratę, & dolentes quàm immunes à dolore: & quæ in humiliore sunt loco, aut in eo, in quem spontè feruntur, quę mouentur. Nam vapor potius caput petit, quàm partes inferiores, cum à medio corpore surgit: humores verò ipsi à vapore non subleuati, promptius decumbunt in partes corporis inferiores. Hæc ergo remedia sunt fluxionis & causarum ipsius: de quibus diligentius egimus in libello de consultationibus medicis, vbi doceo pleuriticorum curationem. Cæterum quod iam influxit in spatia inania, & partis substantiam, cum recens adhuc est affectus, & externa est pars, quæ afficitur, ad quam astringentium medicamentorum vis pertingere potest, nec periculum est ne humor protrudatur in cauitatem corporis, & nobiliores partes adhibitis astringentibus, retrocedere partim potest: vbi verò iam humores firmati sunt, superfluo, aut etiam maiore malo hęc remedia adhibentur. Nã vt firmatus humor repelli non potest: ita vehementius ab astringentibus impungitur in partem affectam. Tunc ergo resoluentia sunt primum adhibenda: quę si non prosunt, aut certè non sufficiunt ad vniuersum humorem discutiendum ob illius multitudinem, vel partis affectę profundiorem situm, aut duritiem, & densitatem illius, & circunstantium partium, quibus remedia applicantur, tunc ducenda est inflammatio ad suppurationem: & hac peracta & puri via paranda est scarificata, aut vlnerata, aut adusta parte, vel alio quocunque modo salutari parti affectæ, & accommodato ad puris emissionem. Hos quidem scopos & has indicationes postulant affectus complicati, quos Gal. hic proponi curandos: atque ita clarior redditur docendi ratio, vt quilibet (vt credo) iudicare potest. Non tamen grauabimur sigillatim explanare, quæ ille de hac re tradit. Illud ergo rectè ab eo dictum est, affectum euacuatione curari: intelligens affectum solam inflammationem, & ex ea maximè quod in spatiis inanibus, & in partis substantia continetur. Nam quod in venis adhuc est, quod alibi requirit ad generationem inflammationis, omnia remedia quæ

Quæ partes facilius recipiant fluxiones.

Quod influxit in partem quomodo tolli possit.

Leoniceni & Acachie error.

ſubiungit, non admittit. Quod autem ſcribit eſſe potius adhibendam abeuacuationem, quàm vacuationem, vt vertit Leonicenus: vel eaacuationem, clarius quàm vacuationem dici, vt Acachia vertit, non exprimitur ex illorum verſionibus. Nam etſi κένωσις & ἀποκένωσις, apud Græcos grammaticos idem ſignificat, tamen illam ſimplicem intelligit euacuationem, hanc vero quæ à loco affecto fit. Ex quibus etiam patet, Acachiam & alios interpretes errare: qui præter repletionem partis inflammatæ, alios affectus addunt, vt intemperiem, ſolutionẽ continui, & tumorem præter naturam, & obſtructionẽ. Nam etſi tot reuera etiam ſunt in magnis inflammationibus: tamen illi non poſtulant peculiarem curationem: propterea recte Gal. ſolùm eſſe opus euacuatione dixit: quoniam ſublata repletione alia omnia mala ſpontè euaneſcunt.

Neceſſarium igitur eſt, vt aut ſuperfluitas retrocedens euacuetur, aut per ipſam patientem particulam.

Cum dixiſſet propoſitum affectum, nempe inflammationem curandum eſſe euacuatione, nunc ſubiungit modos, per quos poteſt fieri euacuatio, & duos eſſe dicit. Vnus eſt, ſi humor retrocedat, aut per ipſam particulam euacuetur. Retroceſſum intelligit, ſi in venas, à quibus emanauit, iterum recipiatur. Per ipſam verò partem affectam dicitur fieri euacuatio, quando admotis medicamentis loco inflammato humor educitur. Sed vt antea admonuimus ſolum retrocedere poteſt humor, qui ob paruam moram nondum impactus eſt parti laboranti. Deinde dubium etiam eſt, an humor, qui à venis iam excidit, in eaſdem reſumi poſsit. Negat enim hoc Gal. fieri poſſe in curatione pleuritidis. Huiuſmodi enim humorem non per venæ ſectionem, ſed ſolùm per ſputum, & euaporationem educi contendit: tãquam amplius in venas recipi nequeat, alioqui ſanguinis miſſio illum educeret, præſertim ſi ſanguis mittatur vſque ad mutationem coloris, vt iubet eſſe faciendum. hoc enim indicium eſt ſanguinem educi, qui inflammationem

Quid et vbi fieri poßit retroceſſus.

Vacuatio a parte quid.

parit in venis minoribus, & maximè vicinis parti affectæ. Ego (vt credo) aliquid retrocedere posse in venas, quando remedia partem læsam vndiquaque ambiunt, & comprimunt, quod contingit fieri in artubus: sic in aliis partibus id nequaquam fieri posse crediderim, nisi fortè retrocessus fiat per medicamenta purgantia, quæ vim habent trahendi vndíquaque familiarem humorem. Sed hic locum non habet purgatio, cum sanguinis repletio statuatur esse ex bono sanguine, is enim est qui inflammationes parit.

Retrocedet autem vel impulsa, vel attracta, vel transmissa, vel, horum vno aliquo modorũ, vel omnibus.

Retrocessũ fieri tribus modis.

Cum dixerit humorem, qui inflammationem facit euacuari per retrocessum, vel euacuationem à parte, nũc docet quot modis fieri hæc posśint, & dicit retrocessum fieri tribus modis, nempe per expulsionem, attractionem, & transmiśsionem: pelli autem intelligit, quod à facultate expultrice propellitur: mitti vero videtur intelligere, quod astringentium medicamentorum vi repellitur: trahi autem, quod ad se allicit per easdem vias, per quas humor in locum affectum confluxit. Acachias autem male vertit verba ἢ ὠθὲν, ἢ ἑλχθὲν, ἢ παραπεμφθὲν, repellere, retrahere, in propinquam partem mittere. Nam propinquæ partis nulla hic fit mentio, nec retractionis, & verbum ὠθέω, significat expello, impello, intrudo, non autem repello, & videtur id expultrici facultati à Gal. tribui, cuius officium est expellere, siue à se pellere quod molestat. Sed nos congeneres voces Græcorum non ita distinguere possumus: propriæ enim sunt in omni idiomate locutiones, quas alij nec assequi, nec exprimere possunt. Sed cum pellere, repellere, mittere, transmittere, nihil aliud significare possint, quàm motũ qui incipit à loco affecto, & duo solùm Gal. hic intelligere videatur illius motus authores, facultatem expultricem, cuius proprium officium est pellere, & expellere, & astringentia medicamenta, quorum munus est constringere partẽ, & constringendo exprimere humorem,

& in vicinas partes immittere, meritò pulsionem naturę, & missionē medicamētis attribuimus. Verū addere quis potest tertium modū, cum scilicet materia à loco spōtè mouetur, nec expulsa natura nec emissa à medicamento: qua ratione humores graues spontè decūbunt in partes inferiores, & spiritus, & cū illo calidi tenuésque humores superiora petunt. Sed rarò humor, qui inflammationem committit, hoc modo mouetur: sæpius autem à natura, vel à medicamentis dictis repercussiuis. Porrò attractio fit vel à facultate attractrice, quæ in partibus est euacuatis, & naturali desiderio repleri cupiunt: vel fit à medicamentis attrahentibus sibi proprium humorē: atque illo quidem modo partes ex sanguinis missione euacuatæ, aliquid à parte affecta allicere possunt, hoc verò modo purgantia medicamēta sępe medentur tumoribus præter naturā, attractione, & veluti suctione quadā sibi familiaris humoris. confluunt etiam in alium locum aliquando humores non expulsi, nec immissi, nec attracti à natura, vel medicamentis, nec descendentes ob grauitatem, nec ascendentes ob leuitatem, sed vt vacum locum repleant, quem natura abhorret, & quelibet materia nata & apta est ferri in locum vacuum.

Per locum vero patientem euacuabitur, partim quidem manifeste & sensibiliter, partim vero in vaporem soluta.

Duos proposuit modos, per quos pars inflammata euacuari possit, vnum qui fit per retrocessum, id est cum humor à parte affecta in alias transfertur, alium qui fit per locum ipsum patiētem. Itaque cum retrocessio multipliciter fieri possit, & omnes eos modos docuerit, nūc docet, quot modis fieri possit euacuatio à parte, & ait illos esse duos, vnum per quem humor manifestè & sensibiliter, alium qui fit insensibiliter. Explicat autem alio nomine, quid opponatur sensibili euacuationi, id inquam, quod humorem in vaporem vertit, & ita humorem educit, non quidem ipsum, qualis est, sed prius in vaporem conuersum, & quoniam huiusmodi euacuatio sensum ferè fugit, ideò insensibilis ab eo dici solet.

Ex quo quidem intelligere licet quid intelligat per manifestam & sensibilem euacuationem, quod ea scilicet sit per quã humor ipse sub sua forma euacuatur. Sic sanè dicimus venæ sectionem sensibiliter humores euacuare: inediam verò insensibiliter. Verum vt dubium non est inflammationes euacuari per digerentia remedia, siue insensibiliter euacuantia: ita animo concipere non possum, qualem velit adhiberi sensibilem euacuationem paulò postea scarificationum quidem, & sectionum mentionem facit, quasi per illas velit contentum humorẽ euocari: quod ipse nec in decimotertio Meth. medendi, nec in secundo ad Glauconem, nec alibi, vbi inflammationum curationem docet, vsquam dixit, nec ratio, aut medendi vsus admittunt, vt id fiat. Vtimur quidem his præsidiis in gangrænis, & carbunculis, & vt postea ipse scribit in reliquiis humorum, qui aliquando remanent soluta inflammatione, vt ipse etiam docet. 13. Methodi capite 19. At cum hæc vrget, nemo tentabit inflammatam partem prædictis remediis discutere: nec etiam ignoro suppuratas inflammationes aperiẽdas esse, vt puri pateat exitus: at hoc remedij genus abscessus est, & non amplius inflammationis auxilium. Vnicum ergo est locale remedium aduersus inflammationes, nempe quòd illas insensibiliter discutit, & digerit.

Sensibilis euacuatio & insensibilis quid.

Si igitur vniuersum corpus plus æquo plenum fuerit, per patientem locum minimè euacuandum.

Hactenus docuit quid sola ipsa inflammatio postulet ad curationem, nempe euacuationem, quæ fiat in alias partes, vel extra. Nunc coniungit alium affectum, nempe repletionem corporis vniuersi, id est, venarũ totius corporis, & quid ob complicationẽ ipsius repletionis cum inflãmatione faciendum sit, docet. Scribit autẽ non posse rectè fieri primũ, quod inflammatio ipsa exigit. Neque enim nos posse euacuationem facere à parte, neque etiam retrocessum humorum, & propterea in eo casu prius pugnandum esse cõtrà multitudinem, deinde veniendum esse ad propria inflammationis remedia.

Nam si scacrificationibus, aut sectionibus sensibiliter euacuabimus, plus ratione excitati doloris attrahemus: si vero calefacientibus dispergere tentabimus, plus erit id, quod vi caloris ad partem attrahetur, quàm dispersum. Quòd si in eo elaborabimus, vt quod influxit, retrocedat, corpus plenum non admittet.

Reddit rationem cur non liceat localia adhibere remedia inflammationem euacuantia. Nam cum illa sensibiliter, vel per retrocessum euacuent, docet nullam ex his remedijs pleno existente corpore conuenire. Nam sensibiliter euacuantia cum fiant per scarificationes, & sectiones, dolorem excitant: ex dolore autem fluxiones fiunt & augentur, vbi dolor adest. Quare inflammatio non euacuabitur, sed augebitur. Quæ verò insensibiliter vacuant, necessario calefaciunt, (siquidem sine calore vapores ex humore fieri non possunt) calor autem fluxiones etiam ellicit: vnde continget plus attrahi noui humoris, quàm consumi & dissolui à parte affecta. Præterea cum retrocessus humoris inflammationem committentis debeat fieri per venas, si illæ plenę fuerint alio humore, eum quem emittere volumus à parte affecta, non admittent. Quapropter in hoc casu statim fieri non potest, quod indicatur ab inflammatione, sed prius repletioni totius mederi nos oportet.

Ad hæc igitur ambo totum corpus euacuare oportet, aut omnino ad contraria loca retrahere, quod patienti particulæ influit, quo perfecto opere, à parte repellendum, mox dispergendum.

Quid faciendum sit in prędicto casu, hic docet, nempe quod vel euacuandum sit corpus, vel reuellendum quod influit. Dicit autem ob duo, id est ob duas causas, vel ad hęc ambo, scilicet respiciendo, hæc adhibēda

esse remedia: quæ verò hęc duo sint, non explicat intelligere autem videtur repletionem, quæ est in venis, & ipsam inflammationem: duo enim hi sunt complicati affectus in proposito exemplo, quos remouere consilium est: vel intelligere possumus duo, remedium scilicet quod per partem euacuat, & aliud quod retro cessionem facit, quorum neutrum fieri potest in corpore pleno. Dicit ergo vel esse euacuandum, vel reuellendũ: quasi alterutrum ex his remedijs in hoc casu sufficiat. Male autem Acachias vertit corpus euacuandum esse, deinde reuellendum. Nam verbum (deinde) non vertit ex Græco, sed de suo addit. Nam Galenus distinctione [illegible]itur, & vel euacuandum, vel reuellendum dicit esse, & merito quidem. Nam euacuationem hic sumit simpliciter, cum humor extra corpus ducitur: per reuulsionem verò non euacuatur eo modo humor, sed solùm retrocedit in alias partes. & sic quod partem affectam, & sibi vicinas immoderatè replebat, spargitur in multas & distantes: atque ita remittitur tensio & repletio affectarum partium: quod apparet, cum frictiones & vincula adhibentur membris: tunc enim ob calorem & dolorem, humores, qui oppositas partes grauabant, commouentur, & ad membrum, cui ea remedia adhibentur, confluunt: nulla tamen interim fit euacuatio, sed solum translatio quędam & retrocessus humorum, qui in leuioribus malis sufficit: In grauioribus vero, in quibus potentissimæ sunt causæ fluxionum ad partem affectam, validissima quoque adhibere oportet auxilia, & ea quidem non sunt, vel reuellentia solùm, vel solùm euacuantia. Illa enim si fiant sine euacuatione, debiliter reuellunt, & proinde multitudinem humorum cõmouere & ad se allicere non satis possunt: hæc autem multitudinem quidem educere sunt apta, sed nequeunt prorsus impedire motum fluxionum. Itaque cum in generatione inflammationum, quæ grauiores sunt, vrgeat & multitudo humoris & fluxio, simul eodem quoque, negotio reuellere, & euacuare oportet. Sic enim omnibus malis per propria auxilia succurrimus. Igitur euacuare & reuellere simul oportet, quando

Acachias reprobatur.

In generatione inflãmationem quando reuulsio, & euacuatio simul adhibenda.

corpus est plenum, & inflammationes sunt vehemētes: alioqui satis est vtcumque euacuare, vel solûm reuellere. Quid vero sit reuellere, deriuare, auertere paulò posteà diligentius explicabimus. Nunc solûm notare volo, id quod vertit noster interpres, ad contraria loca, ex Græco vertendum esse ad alia, & reuulsionem hic præcipi à Galeno, non vt multitudinem euacuet, sed vt fluxionem sistat. Cæterum scribit Galenus, quid in proposito casu sit faciendum, posteaquam adhibita fuit euacuatio & reuulsio, quod scilicet prius sit repellendum, mox digerendum, siue sensibiliter euacuandum.

Quanto enim per maiora fit, tanto expeditior est euacuatio.

Multos turbauit lectio hæc, quid enim per maiora intelligere velit Gal. & quorsum hæc scribat, ignorant nonnulli, qui ob id dicunt esse legendum minora. Alij vero, qui etiam hanc lectionem non probant, nec primam, verbum Græcum ὅσῳ vertunt, ὅσα, id est, quæcunque, & talem faciunt sententiam: resolutio debet sequi repulsionem, & tunc adhiberi, quando perueniendum est ad maiora auxilia, sicuti in præsenti loco facit Gal. qui in sequentibus ponit medicamenta resolutiua inter maiora auxilia, ita scribens: Maximè vero euacuabis, si in spatijs intermedijs aliquid contineri coniectura assequeris, & scarificationum auxilio & medicaminum, quæ vim habeant dispergendi. Verum ego eam probo magis lectionem, quę habet quanto per maiora. Nam vltimo lectio non respondet Gal. sententię. Is enim solùm loquitur de repulsione, & resolutione, & quęrit an hæc, vel illa pręcedere debeat: nec ad scarificationes hoc dictum pertinet. Quinetiam inter magna auxilia resoluentia poni non debent: quippe cum insensibiliter vacuent: hanc autem euacuationem, nec magna in corpore mutatio ratione affectus pręter naturam, aut ipsarum virium sequatur: vehementior quoque est actio repellentium, quàm digerentium, vt difficilius est humorem ipsum iam in parte receptum, in venas retrudere, quàm ex humore vaporem gene-

rate. Hoc enim solus, vel etiam leuis calor efficit: illud vero non nisi multum astringentia & refrigerentia. Lectionem vero quæ habet minora, & Græcè & Latinè nemo probare potest: nam quicquid per minora intelligas, nunquam efficies, vt euacuatio per illa expeditior fiat quàm per maiora. Nam quanto præsidia maiora sunt, quę vacuant, & viæ maiores, per quas fit euacuatio, tanto facilior & promptior fit euacuatio. Rectè ergo dicit Gal. ideò prius repellendum, quàm digerendũ, quoniam repercussio fit per venas, in quas vniuersa humoris multitudo, & quidquid etiam in illis est tenue, & crassum, recipi potest. Resolutio vero fit per exiguos & sensui occultos partis affectę, & cutis meatus, per quos difficilè dissolui huiusmodi humores possunt: & propterea videmus aliquando inflãmationes solis repellentibus sisti, & curari, posteaquam reuulsiones & euacuationes sunt adhibitæ. Igitur repellendum priusquàm resoluendum: quoniam repulsio fit per maiores & latiores vias. quantò vero euacuatio fit per maiora (inquam) vasa, siue loca, tantò facilior euadit.

A patiente vero loco astringendo, ac refrigerando repellemus. Sed & exinnanita loca ad seipsa attrahunt, quæcunque repercutiuntur. Hoc siquidẽ ostensum est in eo volumine, in quo de potentijs naturalibus agitur, & vasa præterea vigore ex medicaminibus astringentibus addito à se ad alia remittent.

Pręmissa euacuatione & reuulsione dixit Galenus repellendum esse, & postea resoluendum. Quare meritò nunc docet, per quæ remedia, repercusio fieri posit, etsi hoc poterat supponere tamquam notum, vt qui hic non instituerit docere facultates medicamentorum, sed medendi rationem, siue illorum rectum vsum. Sed ne desit suis dictis nostra interpretatio, ad repellendum leuiter, vt tenuem & paucum humorem, superficiem corporis occupantem, sola refrigerantia sufficere possunt.

Repellẽtiũ natura & vsus.

In affectu vero grauiore, qui postulet reuulsiones & euacuationes, nec illa, nec solùm astringentia, sed quę simul astringant, & refrigerent, requiruntur, & hæc propriè repellentia dicuntur, vt docet Galenus in libro quinto de Simplicibus. Nam quia refrigerāt, cutis meatus occludunt, & ita impedita exteriore euacuatione, interiorem augent, & etiam ob refrigerationem, leuiter ad interiores partes compellunt humores. Astringentia vero cum terrenæ sint substantiæ, comprimunt partem affectam, atque ita humorem in ea contentum exprimunt: qui retrocendens, in vasa tandem recipitur, aut in spatia inania transmittitur. Quod verò subiungit de locis euacuatis, attrahentibus, non facit ad repercusionem, sed ad translationem humoris per attractionem. Nam loca euacuata, & à quibus est facta reuulsio, ad se alliciunt humorem, qui repellitur, non forte tanquam familiarem, vt qui iam sit alteratus in parte inflammata, & propterea ineptus ad nutritionem: sed quòd fuga vacui repleantur eò, quod spontè succedit humor in locum euacuati. Ego certè puto partes euacuatas per sanguinis misionem, vel alio modo, parum conferre ad euacuandum, & attrahendum humorem, qui repellitur ab euacuatione. Nam si illæ opus habent humore, eum trahent à venis, hepate, & ventriculo, non à partibus positis in habitu corporis, quorum humores sunt iam facti excrementa venis, & alijs partibus, quæ eas antecedunt. Pars vero, quæ astringitur, iuuare quidē potest retrocessum humorum, quoniam per huiusmodi remedia expultrix facultas roboratur, & ita vim medicamentorum iuuare potest: Ac non solùm de vasis, sed etiam de tota parte affecta intelligendum est, quod scribit humores remitti addito robore ex medicamentis astringentibus.

Si igitur hac via superfluum omne retrocesserit, bene res se habet.

Satis ex his verbis ostendit, quod antea diximus, Galenum præmittere repellentia resoluentibus, eò quod crederet sæpe fieri, vt tota materia inflammationem faciens

ciens repelli possit, præsertim si in principio inflammationis adhibeantur, vt medendi ratio & Gal. in libro 13. Methodi, & passim alibi admonet esse faciẽdum. Tunc enim paucus adhuc est humor, qui influxit, & nondum membro impactus. Quare tunc repellentia maximã vim habent. Si ergo per hæc remedia prorsus soluatur inflãmatio, nihil aliud molliendum.

At si aliquid fuerit in parte retentum, coniecturandum erit id lentum ac crassum existere, atque ea ratione iam coactum, atque astrictum, vt cum difficultate solui possit, fieri autem potest, etiam si non eius naturæ sit, vt ad spatia, quæ in medio sit effusum, in quo casu, tunc ad id veniendum esse tempus suadet, vt hoc ipsum quod reliquum est, per patientem locum euacuemus, imponendo supraiacentibus, partibus ea, quæ influentem humorem repellendi vim habent. maxime vero euacuabimus, si in spatijs intermedijs aliquid contineri coniectura assequeris, & scarificationum auxilio, & medicaminũ, quæ vim habeant dispergendi.

Inflammationes post euacuationem totius & reuulsionem, per sola repellentia aliquando soluuntur, aliquando vero postulant alia remedia, quæ dicta sunt à Gal. paulò antè euacuare à parte, de quibus nunc agit Gal. docétque qualia illa esse oporteat, & quid cum illis sit adhibendum. Porrò illorum naturam inuestigat ex natura humoris & affectus, qui relinquitur in inflammatione post vsum repellentium. Est enim inquit talis humor vel crassus & viscidus, & proinde impactus, vt non facilè educi possit: aut certè si talis non est, in spatijs vacuis, quæ intermedia sunt in partibus coniunctis, est refusus. Quapropter inquit Gal. requiruntur euacuantia

remedia, qualia sunt scarificationes, & quæ digerendi vi sunt prædita. Sed quoniam hæc dolorem, aut calorē inferre solent, à quibus fluxiones rursus mouentur, admonet cum istis vtendū esse auxilijs repellētibus, & ea rursus imponēda esse in parte supraposita, per quam fluxiones mittuntur in locum affectum: veluti si in extrema manu adsit inflammatio digerenda, cubito circundanda sunt repellentia, & astringentia remedia. Admonebit postea Gal. eligenda esse resoluentia, quæ quantum fieri potest, nec mordeant, nec vehementem calorem concitent, ne interim cum inflammationis reliquias discutere tentamus, nouam fluxionem elliciamus. Hæc est Gal. sententia de eo quòd faciendum est, post vsum repellentium: quæ videtur mihi ab eo negligentius explicata. Nam quod post repellentia relinquitur, crassum & viscosum non est, nec vehemēter retrusum in spatia intermedia: & cum hoc accidit, scirrhosus fit affectus, qui per resoluentia & scarificationes non tollitur, sed per emollientia. Ac cum talis redditur affectus, præcessērunt resoluentia. Nam crassitiem, viscididatem, & ex illis natam duritiem in parte, scribit alibi passim fieri solere, cum medici perperam vtuntur resoluentibus, per quæ quod tenuius est, exhalat, reliquum verò crassescit: aut quod iam tale erat, relinquitur. Pręterea non statim post repellētia, ad scarificationes veniendum est, nisi ex inflammatione gangræna sit facta: de qua re hic non agimus. Medendi ergo ratio & vsus postulant, vt ita dicamus, post repellentia resoluentia sunt admouenda, quòd si malum illis cedit, persistendum est in eo opere: alioqui suppuratio tentāda est, vt docet. 14. methodi cap. 13. Rursus in resoluētibus hęc dictinctio adhibēda, si inquā æqualiter, & prospere succedat resolutio, nihil prętereа agendum. Si vero aliquid crassum, & lentum relictum sit, quod duritiem aliquā in parte excitauerit, tunc mollientia sunt adhibenda: nō cucurbitulę, vt ille etiam sentit. 13. methodi: si quid vero refusum & protrusum sit in spatia inania, ab attrahentibus auxilia sunt petenda: & tunc scarificationum, & cucurbitularum est vsus. Atque hoc modo res clarior euadit.

Meliorem docet curādi ratione.

Sed quoniam hæc omnia vires calidas habent, eiuſdẽ vero temperaturæ opus eſt mordere, quando modũ exceſſerit, cauenda ex eis ſunt vehementiſſime calida, ac tum præſertim cũ patiẽs locus inter ſumma fuerit. Neque enim paruus excitabitur dolor, ſi præter proprium affectum inſuper mordeatur, omníſque propterea dolor fluxiones cõmouet. Quod igitur mediocrẽ caliditatem obtinet, in his ſenſum doloris non inuenit, atque eo amplius omni dolore vacat, ſi humidum extiterit.

Cum dixiſſet poſt repellẽtia medicamẽta, veniendũ eſſe ad digerẽtia, & in his poſſimus errare, docet nunc qualia & quãta illa eſſe oporteat, tũ ratione ipſius medicamenti, tum ipſarũ partiũ, quibus adhibentur. Sunt enim quædam partes affectę inflãmatione, in ſuperficie corporis poſitę: aliæ verò, quæ ſitũ habent profundiorẽ: alię preterea ſunt raræ & molles, alię vero denſæ & durę: aliæ ſunt cõcauæ, alię ſolidę: aliæ rurſus, quę connexionẽ habent cũ partibus, quæ deſtinatę ſunt ad excremẽta recipienda, & mittẽda extra corpus: aliæ verò, quę cęcos habent meatus ſuos: aliæ rurſus, quę maximè ſunt dignitatis in corpore, vel publicũ munus exercẽt, aliæ quę viliſſimæ ſunt, vel ſibi ſolis ſeruiunt: Atque ob hæc omnia docet Gal. variãda eſſe reſoluẽtia medicamẽta, & primũ docet, qualia ſuapte natura illa ſint eligẽda, quod ſcilicet fugienda ſint, quantum fieri poteſt, quę vehemẽter ſunt calida, propterea ꝙ illa mordicationẽ moueãt, & ſic dolorẽ, qui iã eſt in parte affecta, augeant, ex quo fluxiones rurſus proritantur. Eligenda igitur eſſe moderate calefacientia, à quibus abeſt mordicatio, & dolor: talia autem maxime eſſe quæ cũ calore coniunctã habẽt humiditatẽ: quæ etſi, inquit validã vim non habent ad omnes inflãmationes reſoluẽdas, illis certe ſufficiũt, quę in ſuperficie corporis verſantur. Meritò autẽ digerẽtia cõiuncta cũ humiditate, morſu carẽt: quoniã calor q̃ reſolutionis

Reſoluẽtia variãda eſſe pro partium conditione.

est author, cum humido retunditur, cum siccitate vero acuitur. Id apparet in flamma, & carbonibus accensis: ilud in aqua calente.

Quod si summæ quidẽ partes omni noxa caruerint, id vero quod euacuari oporteat, in penitioribus partibus fuerit, intendendus, atque augendus dispergentis medicaminis calor: cum dubitandum sit, ne priusquàm profundas attigerit partes, interim vires amittat. Neque tamen ex eo superiores partes aliquem dolorem sentient, cum omni vacent affectu. Quare nunc hæc duo simul inuitant, ad calidiorum pariter, atque acriũ medicaminum vsum, & summæ partes, quæ tolerant, & profundæ, quæ egent. Hæc igitur ex patiente particula indicatio assumebatur.

De resolutione inflãmationis profundiores partes occupantis.

Posteaquam docuit qualia oporteat esse medicamenta, quæ digerunt inflammationes superficiales, quod scilicet illa debent esse calida & humid, anec vehementer quidem calida, ne dolor & fluxio irritentur, & quod illa sufficiunt, quæ minorem vim habent, cum pars in superficie est collocata: docet nunc qualia esse oporteat, quæ conueniunt ad resoluendas profundiores inflãmationes. Illa, inquit, debent esse vehementiora, quoniam illa postulat affectus ob situm partis, & nihil impedit quo minus illis vtamur. Nam cum pars affecta sit in profundiore loco posita, quæ imbecilliora sunt medicamẽta, ad eam peruenire non poterunt saluis suis viribus: partes verò, quæ in superficie sunt positę, & sanæ tegentes ægram, nequaquam offenduntur ab acrioribus medicamentis, sed istorum vim potius frangunt, vt solùm tantum facultatis ex eis in profundum perueniat, quãtum affectus ipse postulat. Talia igitur medicamenta non oportet esse multo humore exsoluta, nec debili

calore prędita. Hæc enim infirmius reddunt medicamẽtum, quàm casus hic postulet.

Deinceps vero si quid ad sanitatem deficiat, cõsideremus: nec enim parum aliquid deesse videtur. Affectæ partes, in quibus fluxionis superfluitas retinetur, nonnullæ raræ, laxæ & molles natura existunt, nonnullæ autem densæ, pressæ, ac duræ. Priores igitur facilè euacuantur, reliquæ autem acrioribus euacuantibus, ac præterea tenuiores partes habentibus egent, atque eo etiam magis quanto profundiorem situm habuerit. Hæc igitur tibi rursus sit indicatio altera à particulę patientis substantia.

Secundam sumit indicationem à substantia siue consistentia partis, in qua consideramus partem vnam esse raram, aliam densam, aliam mollem, aliam duram: ob hanc enim differentiam medicamenta resoluentia variari hoc loco scribit Gal. nam raræ, spongiosę, & molles inquit partes leuiora remedia postulant: densę vero, fungosę, & durę validiora. Quod quidem non probat, nec forte est facile rationem huius rei inuenire. Nam etsi rarę, spongiosę, & molles partes videntur facilius pati, quàm contrario modo affectæ: tamen vbi humores ab illis sunt euocandi, validiora videntur exigere auxilia: quippe cum tota earum partium substantia, humore imbuatur, & ob id difficile sit eas exsiccare. Quod in spongijs aqua imbutis euidenter apparet. Illę enim nec arctissima manuum compressione, nec calore ignis, nec circumuolutæ linteis calidissimis facilè exsiccantur. Sic pulmo inflammatus, vel alio humido affectu irrigatus, vix vnquam aut certe difficilimè sanatur: quam difficultatem etiam ostendunt mammarum inflammationes, & alij tumores, qui sæpe nullis cedunt remedijs, vel digerentibus, vel alio quocumque modo euacuantibus. Contrà verò caro musculosa, nerui, cartilagi-

An raræ partes inflãmatæ leuiora postulẽt resoluentia dẽsioribus.

nes & aliꝗ partes duriores, vt paucam, & eam ferè solùm in spatia inania recipiunt excrementosam materiam: ita eandem facilè remittunt. Hoc verum quidem est validioribus esse opus remedijs digerentibus, quando affectæ partes recedunt à superficie, & illæ quꝗ illic sunt collocatæ, duriores sunt. Nam difficilior est via per duriora, quàm mollia corpora. At hoc non facit ad rem propositam, in qua quærimus, an spongiosæ & molles partes, humore plenæ, exigant validiora remedia resoluentia, quàm quæ contrario modo affectæ. Vbi vero sola est alteratione opus, illæ quidem contentꝗ videntur esse lenioribus auxilijs. Contraria autem videtur esse ratio in resoluentibus & euacuantibus.

Alia vero à formatione simul ac situ. Supponatur enim si ita contigerit, in hepate esse proxime dictum affectum, in angustis vasorum finibus intrusis humoribus, qui vel lenti, ac tenaces, vel crassi existant, vel superabundent. Nonne in promptu est primum crassitiem vna cum lentore, & tenacitate, cibis ac potionibus extenuantibus ad subtiliorum partium substãtiam transferri oportere? Secundo autem loco non per angustos atque inuisibiles, sed latiores meatus quicquid infestum existit, euacuandum esse. Sunt enim in hepate venæ non minus amplitudine, quàm numero excedentes. terminantur autem hæ quidem in gibbis ad venam cauam, hæ vero in cauis ad venam portam, vnde haud difficile tibi futurum, vbicunque pressi, ac stipati humores fuerint, eosdem expedite euacuare, trahendo quidem ad ventrem cum his, quæ attrahendi vim habent, medicaminibus, quicunque ex ipsis in venis

ad caua hepatis pertinentibus aceruati: ad vrinæ vero meatus promouendo per cauam venam. quicunque in venis ad eam pertinentibus sunt.

Nunc prosequitur simul duas indicationes, quarum vna sumitur à conformatione partis: alia vero à connexione cum aliis partibus, quæ à natura destinatæ sunt, ad excrementa suscipienda, & ea vacuanda extra corpus. Qua quidem in re hepar proponit affectum inflammatione, quam ab initio curandam proposuit: in quo quidem viscere euidenter ostendit curationem variari ob conformationem & connexionem partis affectæ. Nam antea ostendit in curandis inflammationibus esse opus reuulsione, euacuatione, repercussione, & tandem euacuatione à parte, & hanc fieri per resoluentia, & scarificationes, & alia præsidia quæ extrinsecus adhibentur. Quæ medendi ratio, tradit quod est commune huic malo. Verum partis conformatio & connexio, faciunt aliquando, vt reliquias inflammationum & humorum, qui aliis remediis cedere nequaquam potuerunt, alio quodam peculiari auxilio euelli possint: id quod euidentissimè ostendit hepar. cum enim ipsum nō sit penitus solidum, sed partes concauas in se contineat, multas inquā venas, facilè in illas humor, qui in viscere continetur, recipi potest: & quoniam venæ illæ partim connectuntur cum vena porta, & partim cum caua, & hæc cum renibus, vesica connectitur: porta vero cū intestinis coniungitur, meritò humores noxij, qui hepar infestant, vel per aluum, vel per vrinas expurgari possunt, docente hoc non situ partis, sed connexione potius. Nam hepatis situs nihil istorum ostendit, sed solū hepar esse positum non omnino inter partes superficiales, nec inter admodum profundas: connexio vero docet simas hepatis partes connecti cum intestinis per venas portæ: gibbas vero renibus, & vesicæ coniunctas per venam cauam, & propterea has per vrinas, illas vero per deiectionem euacuari posse, & in hoc posita est tota exempli propositi vis. Quod vero scribit de exte-

nuatione humorum per alimenta, non excludit etiam medicamenta. Et mirum est, quod cum de eiusmodi extenuatione agit, solùm mentionem faciat de alimentis, quæ & in multis aliis, & præsertim in affectu proposito, tutò exhiberi nequeunt. Nam in reliquiis inflammationum quis alium, cepas, portos, aromata, vina generosa, exhibere tentabit. Tutius siquidem est oxymelitis vsu, & potionibus confectis ex plantis medicamentosis huiusmodi vitia emendare pro natura humoris, qui crassus est. Nam anteà docuimus non vnam esse naturam omnium humorum crassorum: quippe cum quidam fiant crassi ob terrenam portionem illis inexuperantem, vt humor melancholicus: alij verò fiant crassi ob concretionem, vt pituita, quæ tempore frigido, & in partibus frigidis gignitur. Alij verò per adustionem, vt bilis atra, & pituita, quæ per febres ardentes crassa conspicitur adhærere dentibus. Ac pro diuersa huiusmodi natura propria extenuantia sunt adhibenda. Quod verò scribit humores contentos in gibba hepatis parte per vrinā expurgandos esse, nulla adhibita distinctione, præsertim in crassis humoribus, de quibus hîc agit, nec medendi vsus, nec ratio probant. Nam multos & crassos humores, non solùm in ipso hepate, sed etiam in omnibus venis contentos, tutius, & promptius est euacuare per aluum.

Sed præter supradictas, alia est indicatio ab hepate ipso, veluti à venarum principio. Nam quum non tantum seipsum regere natura aptum sit, vt pleræque animalis partes, sed venis præterea virtutem largiatur, periculum imminet, ne si eius vigor madefacientibus, ac relaxantibus cataplasmatibus fuerit resolutus, & ipsum primum ad sui opus atque omnes subinde venæ eius ratione imbecilles efficiantur. Quare in eius curationibus aliqua ex adstringentibus medicamen-

tis miscere oportet. Sed quoniam in profundo admodum loco situm est, dubitandum erit, ne adstringentibus medicaminis vis debilitetur, nisi ab aliqua altera subtilium partium substantia, qualis aromatum est, traducatur. Melius vero fuerit, si & ipsum adstringens medicamentum protinus ex aromatum genere fuerit. Nam si duas habuerit natura insitas qualitates, ac potestates, valentius operabitur.

Aliam hic prosequitur indicationem, quæ sumitur à dignitate & officio partis. Sunt enim quædam partes aliis digniores, eò quòd principia sint. Aliæ rursus publicum pro toto corpore officium exercent: aliæ priuatum. Principiorum & earum, quæ commune opus obeunt habendam esse rationem in euacuationibus, hic scribit Galenus. quod etiam decimotertio Methodi capitulo decimoquinto refert. Ait enim illic Theagenem philosophum Cynicum laborantem inflammatione hepatis ab Attalo Methodico fuisse occisum, eò quòd digerentibus medicamentis absque admixtione adstringentium, vsus fuisset. Iecur enim venarum esse principium hic, & in illo loco statuit, & propterea non esse euacuandum absque adstrictione: quoniam aliter illius robur dissoluitur, & venæ quoque imbecilles redduntur, & exolutæ ad munus suum obeundum. Qua quidem in re duo mihi videntur hic fieri errores. Nam nec hepar venarum est principium, vt superius ostendimus, tum multis aliis rationibus, tum his maximè, quòd à parte sanguinea, spermatica nulla oriri possit & quòd ipse aperte testetur in libro de formatione fœtus venas esse factas priusquam hepar. Deinde non propterea quòd hepar principium est venarum, vt ille censet, immittitur aliqua vis alterandi in ipsas venas: quippe cum omnes naturales facultates innatæ & insitæ sint ex proprio temperamento singulis partibus, vt ipse alibi cen-

Galeni sententia de resolutione cum astrictione miscenda in hepate inflammato expēditur.

ſet. Poſtremò dignitas & præſtantia partis non videtur vim aliquam habere ad mutanda remedia, præſertim reſoluentia: quæ cum inſenſibiliter & paulatim euacuent, nequeunt robur alicuius partis diſſoluere. Id quidem magis timendum eſſet in ſanguinis miſſione: At ille nõ veretur in magnis febribus & inflammationibus hepatis, ſanguinem detrahere vſque ad animi defectum. Nihil fortè obſunt adſtringentia, ſi miſceantur cum purgantibus: quoniam viæ, per venas ſunt amplæ. At coniuncta cum digerentibus, non poſſunt niſi obeſſe. Exigui enim cutis & partium aliarum, quæ tegunt hepar, meatus, vel ab exigua adſtrictione occluduntur: nec huic quidem malo mederi illud fortè poteſt, quod aromata, & tenuium partium medicamenta addat, ad intromittendam adſtrictionem. Nam vt vix credi poteſt, eam vſque ad hepar penetrare: ita ſi vim ſuam emittit, omnino cutis & muſculorum meatus occludet. Stomachus, vt qui laxa conſtet, ſubſtantia, gaudet vtique aliqua adſtrictione. At hepar, quod eſt denſum, & ſolidũ, quid poteſt ex ea commodi capere? Cur enim idem non dicit eſſe faciendum, cum diſcutere volumus cerebri inflammationes? Nam ſi ſola dignitas partis & non potius ſubſtantia, adſtringens poſtulat remedium, habenda erit maximè ratio ipſius cerebri, quod dignitate omnes partes corporis antecellit. At ille in eodem libro, & alibi nulla aſtringentium facta mentione nititur per ſola digerentia reliquias inflammationum diſcutere. Neque enim (vt diximus) ex partis dignitate & officio reſolutionis ratio variari poteſt: ſiquidem in ſanguinis miſſione, & purgatione, liberè quantum abundat in hepate & vires ferunt vitales, euacuamus. Sed ſi aſtringentium aliqua habenda eſt ratio, id fit ob partis laxitatem, quæ ex aſtringentibus colligitur & roboratur. Nec me quidem mouet de Theagene hiſtoria. Nam vt pauci ex hepatis inflammatione euadunt: ita illius mors aſcribẽda non eſt relaxantibus, & digerentibus medicamentis, ſi modò ea opportunè fuerunt adhibita, declinante inquam iam morbo. Nam in aliis temporibus miſcenda quidem ſunt digerentibus aſtringentia, quoniam mix-

rus est affectus ex fluxione, & eo quod iam influxit, cui partim repellentia, partim verò digerentia conueniunt, vt idem author passim docet.

Sic igitur euacuetur, quod præter naturam in membrum confluxit, seruet autem humorum modum naturæ conuenientem. Quare & illa animaduersio à nobis in hoc est adhibenda, nec id ab humoris confluentis qualitate eiusdem membri temperies sit alterata, si pituitæ naturam tenuerit ad frigiditatem: si vero bilis ad caliditatem, vt hanc ipsam curantes intemperiem sanitati restituamus. Curabimus autem contrariam ex aduerso afferentes qualitatem, quemadmodum in intemperaturarum curationibus diximus, quantum vnumquodque calidius aut frigidius factum est, tantum refrigerantes, aut calefacientes, quare hic rursus agnoscenda est ipsius secundum naturam temperies. Nam quo pacto sciemus quantum in frigiditate ac caliditate à naturæ modo recesserit, aut quando à frigefaciendo supersedendum sit, si nos latuerit ea, quæ est secundum naturam caliditas. Ita vero & si frigidiorem affectum calefaciemus, ignorantes frigiditatis naturalis modum, neque opportune calefacere, neque in tempore à calefaciendo desistere poterimus.

Aliam videtur addere indicationem sumptam à naturali temperamento, cuius vim ostendit in curatione intemperaturæ, quæ ex inflammationibus relinqui solet. Nam qualiscumque fuerit humor, vel bonus sanguis, vel biliosus, vel pituitosus, aut melancholicus, si

diu in parte aliqua effusus manet, intemperiem inducit similem humori lędenti, quam soluta inflammatione emēdare necesse est, eo modo, quo calorem & siccitatem relictam post curationem febris ardentis, vel longe refrigerante, & humectante victu in conualescentibus corrigimus: totius enim & partium affectarum eadem est in his ratio. Tollenda igitur est huiusmodi intemperies, sed eo modo, vt nihil relinquatur, eius, quod accessit præter naturam, & nihil auferatur de ea, quæ secundum naturam est. Id quod fieri exactè non poterit, inquit Galenus, nisi gradum naturalis temperaturæ ipsius partis nouerimus. Nam cum necesse sit in omni curatione redigere hominem ad naturalem suum statum, nisi hunc prænouerimus, errores contingent. Neque enim excessus quantitatem scire poterimus: quare nec intelligemus quantum & quatenus sit calefaciendum, refrigerandum, aut aliud agendum. Sed quo pacto quæso per morbos licebit deprehendere qualis esset homo, & illius partes, dum bene valerent. Nā crassissimi homines post morbos solutos, graciles & extenuati conspiciuntur, & frigidi natura, à febribus perusti conspiciuntur. Quare naturalis status, quæ possunt esse indicia, dum conualescit æger. Gal. in primo ad Glauconem huic difficultati quod potest remedium adfert. Cum inquit notos medicis homines, antequàm ægrotarent longè melius aliis sanari: propterea quòd naturalis status medico est pręcognitus, ex quo excessus morbosos & ex his remediorum quantitatem artificiosa coniectura ille metiri potest. In ignotis verò præcipit ætatem, vitę conditionem, colorem, habitudinem, pulsus, animi mores, aërem in quo degere consueuit, & alia huiusmodi esse à domesticis perdiscenda. Ex quibus, quantum fieri potest, innotescet nobis, quod singulis est naturale & proprium. Tradi tamen potest alia huius rei ratio. Vbi enim relictas à morbis intemperies remouere consilium est, à leuioribus remediis alterantibus est incipiendum: & si ea sufficiunt, in illis persistendum: alioqui progrediendum est paulatim ad maiora. Porrò intelligemus illa penitus, aut non satis sufficere ex eò, quòd videamus corpus in

melius proficere, dum vires roborantur, color restituitur, corpus crassescit, & denique quidquid in sanis esse solet, restituitur.

Sed quoniam de his satis diximus, transire iam tempus est ad ea, in quibus numerus non est secundum naturam. Cum vero duplex sit eorum differentia, quibus quidem aliqua particula deficit, his intentio est alteram efficere, subministrando naturæ, eo quo diximus paulo ante modo. At quibus superabundat, hanc resecare oportet, aut scalpello, aut igne, aut medicamine, quod vrẽdi vim habet. Hæc igitur omnia sanare posibile est, at non æquè omnia generari possunt, vt in lib. de semine diximus. Quædam vero sunt, quæ etsi generari non possunt, licet tamen pro ipsis alterũ efficere, quemadmodũ in osse ex toto sublato, alteram substantiam in eius sede reponere à carne atque osse differentem. Est enim quæ in eius gignitur loco quædã veluti caro callosa, vel calus carnosus, & processu temporis magis ac magis ad calli duritiem transfertur, cum ab initio carnis potius imitetur naturã. Quæcumque verò parte sublata, cum neque eandem secundũ speciem substãtiam, neque similẽ efficere possumus, tertia nobis intẽtio quendam decorem inuenire, quemadmodum in mutilationibus.

Hæc, & sequentia capita de morbis in magnitudine & situ sunt superius dicta, cum de vitiis sanorum ageret: nec erant hoc loco repetenda iisdem sententiis, & verbis vix in aliquo mutatis. summa autem huius rei est, quod partes numero excedentes auferre oportet: ablationis

autem modum vnum docet per resecationem, & hanc fieri dicit, vel incisione, vel cauterio actuali, vel (vt vocant) potentiali. Fiunt autem actualia cauteria calibe, aut auro ignito. Potentialia vero per medicamenta, quæ adurendi vim habent, cuiusmodi est arsenicum, sandaracha. Paulò inferius vero si resecatio fieri non potest, dicit recurrendum esse ad transpositionem, vt in suffusionibus. In libro verò decimoquarto Methodi, capitulo decimotertio aliter rem hanc tractat. Tres enim modos ponit ablationis eius, quod excedit. Nam si illud toto genere præter naturam est, sui ablationem id indicat, vt in steatomatis, & atheromatis, & Myrmeciis, & Acrochordonibus, necnon in calculo & mola mulierum, ac etiam in herniosis & columella putrefacta, & in varicibus, in polypo, ac in dente perforato. Si verò locus ipse affectus, est vna ex naturalibus partibus, & affectus solus sanari non potest, cum vitio pars quoque ipsa excidenda est, sicuti in cancro fit, & omnibus vlceribus, quæ curationem respuunt. Quòd si affectus sanari non potest ablatione eius, quod nocet, nec pars cum affectu excidi, translatione inquit est vtendum: quod in suffusione obseruamus. Verum quod scribit de sexto digito, & aliis partibus naturalem habitum seruantibus, solo numero excedentibus, resecandis, non est ita intelligendum, vt illud quod exuperat, necessario amputandum sit. Nam vt ex sexto digito parum, aut nihil læditur actio manus, vel pedis: ita quoque præstat naturæ errorem fouere, quàm cum periculo excindere. Modos ergo docet ablationis, si quis eam quærat. Pollicetur ille quidem hoc loco omnium istorum sanationē: quod intelligendum est de exterioribus vitiis, aut certè illis, quæ ob naturam partis excisionem admittunt. Nam nec calculos magnos à renibus, nec molam ab vtero, nec cancros à facie, his remediis, aut alia arte euellere possumus. Quid verò sentiendum sit de regeneratione partium, quæ desunt, an scilicet omnes, vel quædam solum regigni possint, & quę sit huius rei causa, superius etiam ostendimus. Cæterum quod hic habet de parte, quę in locum deperditæ restitui potest, nempe de callo, quod

De cauteriis aptis in partis superfluas secundas.

Quot modis superfluæ partes tolli poßint

ossis vsum quocumque modo prȩstat, non est quod aliquid de ea re dicamus. Illud solum quod scribit callum pro osse ex toto sublato reponi, interpretatione eget. Neque enim intelligere oportet, vbi non sint ossis partes, vtrinque, callum posse generari. nam ad calli generationem duo requiruntur, primum vt caro fiat, vt repleatur spatium factũ ex ablatione ossis, & vt caro hæc indurescat quantum fieri potest. Illud efficit caro vicina: hoc verò ossa vicina. Quare necesse est vtrinque relinqui integras ossis partes. Rectè autem Gal. hic tres modos docet ad emendanda vitia, quȩ ex deficientibus partibus nascuntur. Vel enim ablatam partem restituemus: vel si hoc fieri non potest, alteram illius loco, id est, quæ illius vsum præstet, efficiemus. Quod si nec id fieri possit arte aliqua, machinabimur quod imitetur naturæ opus, & decorem conciliet: quo pacto manus ferreas & argenteas coniungimus cubito, his, quibus amputata est manus, & nasos ex corio æmulante naturam carnis, nonnunquam conficimus, vt turpitudinem corporis ex mutilatione partium tegamus & emendemus, quantum fieri potest. Quanquam tamen Gale. non ex huiusmodi materia, sed ex ipsamet nostra substantia decorem comparari velle videtur. Est enim de hac re locus in cap. 18. lib. 4. Meth. vbi scribit naso, auri, labio decurtatis, decorem comparari, si diuisa vtrinque cutis mox vniatur, & agglutinetur. Ac de tota curatione morborum, quæ ex numero vitiato sunt nati, agit idem author in 14. Meth. circa finem: quæ ab eo loco sunt petẽda, ne cogamur singula huc adferre.

Callus vbi gigni possit, aut nequeat.

Communicat autem hoc genus totum cum eo, quod ad magnitudinem pertinet. Nam quodcunque ex eo est secũdum naturã, illi propinquum existit, id vero tantum seiunctũ est, ac separatũ, quod inter ea, quæ sunt è genere naturali, connumeratur, in quo quidẽ prima intẽtio est ablatio. Si vero hæc impossibilis exi-

ſtat, ſecunda eſt tranſlatio, quemadmodum in ſuffuſionibus.

Putant reliqui interpretes Gal. hic docere curationem morborũ qui in magnitudine cõſiſtunt: in quo quidẽ euidẽter errant, nam Gal. colligit eſſe opus ablatione, vt tranſpoſitione, quæ quidem ſunt remedia morborũ, qui facti ſunt ex numero excedentium. Nam magnitudo, quæ ſupra modum excreuit, non eget integra ablatione, ſed ſola diminutione, nec tranſpoſitionem quidem admittit. Comparat autem hîc Galenus morbos, qui fiũt ex multitudine, cùm his, qui fiunt ex magnitudine excedente. Nam, inquit, morbi qui ex numero partium ſecundum naturam habentium conſiſtunt, ſimiles ſunt illis, qui fiunt ex aucta magnitudine. In vtroque enim affectu quod additur corpori, eſt ex vtili ſubſtantia & ſecundum naturam. Ea verò, quæ præter naturam ſunt, & numero excedunt in corpore, vt ſuffuſio, differunt à vitiis, quæ ſunt in aucta magnitudine partium. Nam hæc ſemper fiunt ex vtili & ſecundum naturam ſubſtantiæ, vt in his apparet, qui ob pinguedinis, vel carnis exceſſum mole corporis conſtant morboſa & inutili: & ita debet intelligi hic Gal. locus, non quemadmodum, vt dixi, Acachias & alij interpretantur fieri ſcilicet duplicem morbum in magnitudine & in numero, quando aliqua pars ex ſubſtantia vtili & naturali conſtans, alicui membro additur, veluti cum ſextus ſit digitus: tunc enim duplicem fieri putant morbum, vnum in numero, alium in magnitudine, quoniam numerus partium & magnitudo totius membri pariter augentur. Eadem ratione volunt illi, cum vnus ex quinque digitis ablatus eſt, morbos etiam duos fieri, quia & numerus partium, & membri magnitudo ſimul ſunt diminuta: parem verò non eſſe rationem in his, quæ cõmittuntur ex numero rerum præter naturam habentium: tunc enim non fieri morbum in magnitudine. Quibus quidẽ repugnat primùm Gal. in lib. de differentiis morborum, vbi genere inter ſe diſtinguit morbos in numero à morbis in magnitudine. Deinde hic ſcribit communitatem

Acachiæ error.

quandam

quãdam & vicinitatem inter illos affectus esse: nõ quod duo morbi sint necessariò, vt re vera non sunt. Nam vt morbum faciat aliquid, necesse est vt ipsius ratione lædatur præter naturam actio membri, in quo vitium consideramus, Atqui nemo dicet manum, cui accreuit digitus vnus, ob magnitudinem ineptam esse factam ad apprehensionem: quot enim sunt, qui ex sex digitis confectam manum non habent æque magnã, nec æque grauem, vt illi, quibus solùm sunt quinque digiti. Quid etiã detrahitur ex magnitudine manus, quod actionẽ lædere possit, vbi etiam est vnus digitus ablatus, si digitorũ ossa, & ipsi integri digiti breuiores sint, quàm requirat manus ad suos vsus: hoc enim totum vitium ad magnitudinem pertinet, sicut illud solùm ad numerum. Absurda etiam hæc apparet opinio, ex eo quod scribunt de numero aucto ex rebus præter naturam habentibus: ex quibus credunt nunquam magnitudinem augeri posse. Nã ex magno lapide, vesicę ceruicem, præter modum augeri ratio docet: & nos aliquando renes lapidibus plenos conspeximus oui anseris magnitudinem æquasse. Id quod omnibus euidentissimè ostendit mola mulierum, quæ vltra tumorem hydropicorum ventrem attollit. Postremo id cõfirmat, quod mox scribet, morbos in magnitudine non fieri ex integris partibus additis, vel ablatis: sextus igitur digitus integer, non potest facere morbũ in magnitudine: explodenda ergo est illorũ interpretatio.

Quæcunque vero non integris partib⁹, sed partium tantummodo particulis deficiunt, aut excedunt naturæ modũ, refectio quidem, vel generatio in his, quæ deficiunt: ablatio vero & ablatio in his, quæ superabundant. Quare neque in ipsis altera intentio, neque medicaminum forma genere diuersa.

Posteaquã egit de partibus integris additis, aut ablatis, ex quibus fit morbus in numero, & remedia istorũ malorũ docuit, nunc agit de vitiis, quę cõsistunt ex magnitudine, aucta, vel diminuta, & remedia istorum expli-

cat. Vitia inquit fiunt in magnitudine, non si integræ partes addantur, vel auferantur: sed si solum de partibus necessariis aliquid diminuatur, aut illis accrescat. Quæ verba satis refellunt prędictam interpretationem. Sunt, ergo hæc vitia, quæ fiũt in magnitudine, quando totum aut illius partes præter modum augentur, vel minuuntur, quibus dicit conuenire refectionem, vel generationem, diminutionem & abolitionem. Porrò refectio debetur, vbi solum diminuta est substantia humoralis, vel aerea & non solida, vel, vt clarius dicam, vbi aliquid non est auulsum à reliquo: quod genus mali in gracilibus & tabefactis apparet. Illi enim integras habent suas partes, sed omnes consumptas & diminutas. Propterea egent solùm optima nutritione & additione alimenti. Partes vero, quę sunt diminutę ob consumptionem, & auulsionem alicuius substantię, veluti contingit in vlceribus cauis erosa carne: illic est opus regeneratione, ex qua restituitur caro deperdita, & cum ea magnitudo partis. Sic sanè vbi magnitudo pręter modum excreuit, aliquando est opus ablatione alicuius substantiæ: aliquando vero sola diminutio malo medetur. Prioris mali & remedij, exemplum est caro supercrescens vlceribus. Illa enim vel incidenda, vel erodenda, vt æqualis magnitudo mẽbro acquiratur: pinguedinis vero & carnis moles, ex qua vniuersum corpus præter modum naturę conuenientem, tumet, diminutione sola eget. Nam inedia, frictiones asperæ, exercitatio frequens & vehemens, ablutio aquarum spontè nascentium, extenuans victus & alimenta minimum nutrientia, exiguúsque & aquosus potus, huic malo medentur, vt Galenus in libro. 14. Meth. docet. Quo loco etiam curationem explicat aliorum affectuum, qui in partibus pręter modum auctis fieri solent, cuius generis est priapismus, linguæ tumefactio. In eodem etiam libro prosequitur medendi rationem, quę conuenit atrophyę totius & singularum partiũ, nec non pręputio & labiis decurtatis, & angulis oculorum diminutis: quę quidem à nobis, qui solum communem medendi rationẽ ex operis instituto prosequimur, hoc loco

Refectio quibus debeatur.

Regeneratio substantiæ in quibus affectibus requiratur.

ſunt prętermittẽda. Hoc ſolùm hic addendum eſt, quod pertinet ad explicationem iſtius ſententię, in qua ſcribit, ſcopum & medicamentorum formam genere non differre in curatione morborum in magnitudine & numero. Nam quę numero excedunt, ſolùm per ablationẽ curari poſſunt: quæ verò pręter modũ in magnitudinẽ excreuerunt, rarò per ablationẽ, ſępius verò per diminutionẽ ſanantur. Qua in re difficultatẽ facit non ſolùm Gal. ſententia, ſed etiam mala Leoniceni interpretatio, qui per ablationem & abolitionẽ, ea, quæ ſuperabũdat, tollenda eſſe ſcribit. Nam ablatio & abolitio non differunt. Gal. verò per abolitionem & diminutionem hęc mala ſeruanda eſſe Græcè ſcribit.

Sed iam veniendum eſt ad reliquum ſalubrium, cauſarum genus, quod ea corpora emendat quæ in ſitu ſunt vitiata, veluti laxationes, & inteſtinum in ſcroto: Fit autem hoc ex violenta tentione, atque impulſu. Hoc vero ex dilatato ac rupto continente. Quare, & duplex ſanandi modus, alter quidem ad oppoſitam partem ei, à qua facta eſt permutatio intendendo, atque impellendo: alter vero id, quod continet, firmius ſolidiuſque reddendo. Quibus vero viis ac rationibus ſingula inueniri poſſunt, in libris de arte curandi explanauimus.

Vltimum morborum genus, vt in libro de differentiis morborum ſcribit hic author, non ſolùm vitia, quę fiunt in ſitu, ſed etiam illa, quæ conſiſtunt in connexione partium, continet. Nam ſępè partes naturalem ſuum locum retinent, nec tamen ſecundum naturam habent, eò quode malè inter ſe connectantur. Id quod accidit, quãdo vincula, quibus inter ſe coniunguntur, ſunt longiora, breuiora, craſsiora, tenuiora, latiora, anguſtiora, quàm iuſtum ſit, aut malè figurata. Quòd ſi non ſolùm per vincula, ſed etiam per coarticulationem connexio

Connexus partiũ quo modo lædatur.

fit,vt in ossium mutua alligatione,vitia quoque fiunt,cũ pars,quæ aliam in se recipit, angustiorem habet concauitatem aut latiorem, quàm alterius conditio requirit: cuius etiam vitio fit, vt sæpè recipi non possit in sinu alterius,quod suscipere est aptum. Porrò in situ morbi cõtingunt, si quod in superiori loco collocari debet,in inferiore sit positum, si dextrum fiat, quod in sinistris oportebat esse collocatum,si retrocedat,quod anteriorem locum desiderat, aut longius distat, quod propinquum vult esse natura, aut iacet ad latus, quod medium locum affectat,vel foris est,quod intus naturalem habet sedem: quorum quidem causas in opere nostro de causis morborum diligentius enarrauimus, quàm hic faciat Gal. qui situm partium mutari ex violenta tensione, atque impulsu, vel ex dilatatione & ruptione cõtinentis partis scribit. Nã partes,quę in aliis continentur, exiliunt quidem à sua sede, eò quòd continentes laxantur, vel aperiuntur: at hoc fit aliquando ob continentis,aliquando verò ob contenti vitium. Qui enim pręter modum crassescunt & pinguescunt, illis quoque grauiora redduntur intestina, quibus retinendis non sufficit peritonęi tenuitas: quo in casu non sufficit, quod Gal.hoc loco scribit, firmare & solidius reddere peritonęum, sed etiã illi imponendum est naturale pondus,gracilioribus, & læuioribus redditis intestinis. Nonnunquam verò vitium ipsum nascitur ob natiuam, vel acquisitiam continentis partis imbecillitatem: qua ratione videmus sæpè herniosos patres tales filios procreare, & homines bibaces huic morbo subiectos. Nã vt alię partes, sic peritonęum ex crapula soliditatem & robur amittit. Alia vero ratione naturalis situs in his peruertitur,cum scilicet vincula, quæ contentam partem alligant, imbecilliora facta sinunt illam elabi. Nonnunquam verò nihil istorum iure reprehendi potest, sed naturę vehementior conatus: quibus rationibus, sæpe vterus mulieribus procidit, & fœtus descendit ante tempus, vinculis scilicet ipsis relaxatis,& ob imbecillitatem disruptis: vel cum mater violentius partum extrudit. Nam cum illo nonnunquã vterus prolabitur. Quinetiã externæ iniuriæ vt vulnerãtia,

In situ partium, quæ vitia cõtingant.

contundentia, distendentia sępè partes cogunt à suis cauitatibus & locis recedere. Ac vti per coarticulationem colligatio constat, & situs commodus sit, contingit hęc rumpi vitiato nunc vno, nunc alio, nunc vtroque, eo scilicet quod recipit, vel recipitur. Quæ mala cum multis modis, & ex multis causis variari possint, & diuersa quoque sit & varia partium connexio & positura, non potest curatio duobus his Gale. verbis explicari. Quilibet enim posset facilè fieri medicus, si in tot & tã variis malis sufficit dicere, esse tendendum, & impellendũ in aduersam partem, si ossa à suis locis exciderunt, & cogendũ atque firmandum, quod in eo contento locum alium concessit. Damnare solet Gale. Methodicos, quòd illi solum tradant communes indicationes, quæ vulgò etiam sunt notissimæ: cum tamen ipse in hoc opere nihil aliud ferè doceat. At dicet aliquis, hoc compendium est, rectè quidem, sed plus certè quàm oportet. Nam vel hæc attingere non deberet, aut certè diligentius explicare. Quod si quis hanc operam à nobis requirat, respondebimus nostri non esse officij, nec instituti vniuersos Hipp. lib. de Articulis, immò vniuersi corporis omnes colligationes, quæ vitiari possunt, in hunc locum trãsferre. Quod verò addit in Methodo medendi se omnium istorũ exactam curationem scripsisse, non video vbi id sit ab eo factum. Nam pauca quædam de incisione peritonæi, & inflatione intestinorum omentíque excisione habet in sexto libro: de curatione luxationum nihil.

Galeni sententia non recipitur.

Consequens vero est vt ea omnia exequamur, quæcunque in superiori sermone dicere distulimus. Vocant autem eadem præseruatiua, est autem horum triplex secundum genus differentia. Prima quidem hominis, qui integra fruitur sanitate. Secunda vero eius, qui non integre valet. Tertia eius, qui ægrotat. Primum igitur genus ad salubrem pertinet artem, atque in duas (vt antea diximus)

diuiditur partes. Secundum vero ad præseruatiuam spectat. Tertium ad curatiuam.

Ex superiore tractatione Gale. dicere non potest sequi, vt de causis preseruatiuis hoc loco sit dicendum. Nā cum ab initio causas diuideret, nullam mentionem fecit de causis preseruatiuis, restauratiuis & quæ senibus propriè conueniunt. Non ergo harum explicatio nascitur ex principiis positis, sed ex necessitate ipsius rei, quę alioqui opus reddit imperfectum. Qui autem methodo docet, debet ab initio diuisiones proponere, quę omnia capita tractationis contineant: Sic enim perfecta agnoscitur tractatio, & omnia ex suis principiis nascuntur. Sic ergo erat dicendum, causarum quędam sunt salubres, aliæ insalubres, aliæ neutræ: & ex salubrib' rursus quædā conseruantes, aliæ efficientes, aliæ preseruantes, aliæ restaurantes, aliæ senes fouentes. Sed quia hic interpretes sumus, & non authores, quid Gal. hoc loco velit, expendamus. Vult inquam agere de causis preseruatiuis, vt verba satis ostendunt. Qua quidem in re, quid præseruationis nomine sit intelligendum, primum explicat: deinde docet de qua præseruatione hic agere instituerit. Tertio loco proponit id, circa quod preseruatio versatur: postremo modos, quibus præseruatio fit, enarrat. Porrò præseruationis nomen hic vsurpat latius, quàm vnquam alibi fecerit: quippe cum illi subiiciat curationem morborum, & sanitatis conseruationem, & præseruationem à futuris malis, qua ratione vniuersam medicinam sub præseruatione comprehendit, quod, vt dixi, nusquam alibi fecit: sed in Thrasybulo, & in illo qui est de constitutione artis, hæc omnia contineri sub correctione docet. Vniuersam enim artem nostram probat vnum semper facere, nemper corrigere corporis vitia: sed ob maiorem aut minorem correctionem differentiā poni, & officia medici distingui. Nam cum sanorum vitia emendat, conseruare dicitur: Curare verò cum morbos sanat. Preseruare autem cum prohibet, ne homines in morbos labantur, tametsi vt docuimus in libro nostro de officiis medici, in hoc etiā sæpe

Galenū reuocat ad sua principia.

Præseruationis nomen

euariat. Nam eos aliquando præcauere ſtatuit, qui (vt diximus) ab imminentibus morbis nos præſeruant: aliquando vero etiam ſubiicit huic officio eos, qui morborum cauſas adimunt. Nonnunquam verò excipit ex morbis cauſas iam facientes morbum, & eas ſolas dat præſeruationi, quę ſolum ſunt in potentia ad morbũ augendum vel fouendum. Eſt etiam vbi ſcribit illos præcauere in morbis, qui non ſolum morborum cauſas abigunt, ſed etiam, qui auferunt naturæ impedimẽta, vt ſordem ab vlceribus. Nos autem oſtendimus ſatius eſſe curationi tribuere quicquid in ægrotis fit, præſeruationi verò, quæ ſpectant ad eos, qui periclitantur in morbos cadere. Verum etſi in alijs locis præſeruationis nomen non extendit ad ea, de quibus hîc agit: tamen ſi quis potius rei naturam ſpectet, quàm diſtinctionem officiorum medici, inueniet ille profectò tum curationem, tum ſanitatis conſeruationem ſub præſeruatione contineri. Nam qui curat ea ratione morbos pellit, ne mors ſequatur: & qui conſeruat ſanitatem reſtauratione eius, quod eſt diſſolutum à noſtro corpore, prohibet, ne corruptio antè tempus à natura conſtitutum ſequatur. Omnes ergo, qui medici officia exercẽt, aliquid quod futurum eſt, præcauere ſtudent. Iam vero ſingulę ſententiæ authoris ſunt explanandæ. Quod ergo ſcribit primam præſeruationis differentiam deberi homini, qui integra ſanitate fruitur, & illam propriè pertinere ad ſalubrem partem, non ita intelligendum eſt, vt Acachias interpretatur, qui eò ſolum comprehendit inter eos, qui integra ſanitate fruuntur, qui natiuam habent ſanitatem: nam ſiue natiuam, ſiue arte partam ſanitatem quis habeat, nihil refert, dummodo pullulantes in ſe cauſas morborum non ſentiat. Qui enim ſæpius morbis laborarunt, & ſanitati ſunt reſtituti, natiuam eam non habent ſanitatem, non tamen excluduntur à conſeruatione ſanitatis. Per eos verò, qui non integrè valent, etiam non intelligit, qui inſalubriter degunt, etſi illi peſſimam habent ſanitatem: nam & hi poſtulant ſuã conſeruationem. Sed ſi ab eo ſtatu iam diſtracti fuerint, & aliquid inſolitum ſentiant, quod imminẽtes morbos

Curare quid ex authore.

Quid præſeruare.

Quomodo ſub præſeruatione cõtineri poſſit curatio & cõſeruatio.

Cõſeruationi quæ ſubiiciantur.

Acachiæ lapſus.

Qui verè præſeruationi ſubiciantur.

præſagiat, vt inſolitam vigiliam, ſomnum, nauſeam, vel aliquid huiuſmodi, quod inter indicia futuri morbi antea Gal. enumerauit. Hi inquam dicuntur non integrè valere, & propriè dictæ pręſeruationi ſubijci. Porrò quod dicit ad ſalubrem attinere partem, perinde intelligendum eſt, ac ſi dicat ad conſeruantem: nam cauſæ curantes, & pręſeruantes ſalubres ſunt, vt antea docuit, ſed hic, vt diximus, propriè ſalubris artis nomine capit ſolùm conſeruantem medicinę partem: quo modo etiã libros de ſanitate conſeruanda inſcripſit libros de ſalubribus. Rectè autem illud quoque ſcribit, partem ſalubrem diuidi in duas partes. Nam anteà docuit eos, qui perfectam ſanitatem obtinent, & illos, qui ab ea aliquãtum deflectunt, ei parti ſubijci.

Hoc autem vniuerſum genus circa humores præcipuè negotiatur, quos neque lentos eſſe oportet, neque craſſos, neque aquoſos, neque plurimos, neque vehemẽter calidos, aut frigidos, neque mordaces, neque putredini obnoxios, neque veneni naturæ affines.

Nunc docet id, circa quod verſatur præſeruatiua medicinæ pars, ſiue cui rei cauſæ pręſeruantes adhiberi debeant, & dicit potiſsimũ eſſe humores: hos enim oportere eſſe moderatos in qualitatibus omnibus, & in quãtitate: qua quidem in re duo diſcutienda veniunt, quorum primum eſt, an ſolùm vel maximè circa humores noſtri corporis hæc pars verſetur: alterũ an ad eam partem ſpectet efficere, vt humores rectè ſe habeant: in qualitate, & quantitate. De primo dubio illud dicendum eſt, quod habet Gal. in libro primo de ſanitate tuenda, vbi quærit an pertineat ad medicum ſanitatis cuſtodem, curam & rationem habere omnium cauſarum, quæ nos lędere poſſunt, & reſpondet quod etiam ſuperius docuit, quod illa, quæ rarò & caſu nos offendere poſſunt, vt vulnerantia contundentia, ruinę domus, & alia ſimilia noſtræ facultati minimè ſubijciuntur: ſed illa ſolùm, quę neceſſariò nos afficiunt, vt aër, ci-

An pars præſeruatiua solũ verſetur circa humores.

bus, potus, somnus, vigilia, motus, quies, excreta, & retẽta, & animi pasiones: his enim medicus modum prę̨scribere potest, vt prosint & non obsint corpori. Itaque si medicus in sanitatis conseruatione, & curatione etiam morborum, harum rerum curam habet: cur etiam cum iam obsunt, & minantur morbum, non requirent præseruationem, quæ ablatis ipsorum vitijs, & malis, quæ ab ipsis iam nata sunt in corpore, prohibeat morbos iã pullulantes emergere? Demus (si ita placet) hominem versari in aëre Australi, ex quo fluxiones motæ iam sint ad pectus, quę tamen minentur morbum, an præseruationis ratio non est in eo maximè posita, vt æger alio aëre vtatur. Sic si venus, aut labor, vel animi affectus, aut somnus, vel vigilia portendunt morbos ob suos excessus, pręcipua cura adhibenda est in mitigatione eius, quod exuperat: & si quid in corpore molliendum est, potius circa temperiem laborandum, quàm in ipsis humoribus. Nam huiusmodi causæ temperiem prius mutant, quàm humores. Nec hi quidem mutari possunt, nisi mutata tẽperie corporis. Cur ergo nõ dixit præseruatiuã medicinæ partem hoc sibi proponere debere, vt omnes emergẽtes excessus, pręsertim qui fiunt in ipsa temperie, à quibus alij nascũtur, corrigamus. Pręterea pręseruationi subijcit eos, qui à cane rabido sunt vulnerati, aut venenum sumpserunt, quod paulatim corpus corrumpit: qui profectò leuissimũ, aut nullũ sentiẽt auxilium, si humores reddiderimus moderatos in qualitate, & quantitate: Inuadunt enim hæc mala solidas corporis partes. Quare præcipua, vel etiã tota prouidẽtia in eo posita esse debet, vt virus extrahamus à corpore, vel in ipso corpore extinguamus per propria remedia. Igitur pręseruandi ratio nõ solũ humores, sed omnes causas, quæ hominẽ à sanitate sua iam distraxerũt, & agere pergunt, tandémque morbũ parient, nisi emẽdentur, sibi proponere debet. Illud verò quod scribit ad pręseruationem pertinere, efficere vt humores mediocriter habeant in omnibus qualitatibus, & in quãtitate, non etiam mihi rectè dictum videtur. Nam qui curam habet, vt humores rectè sint affecti, sanitatis est custos, exercetque medicinæ partem conseruatri-

An ad præseruatiuam vel conser-

uatiuā partem pertineat vitia humorum corrigere.

cem, & non propriè dictam præseruatricem, cuius officium non est omnia conseruare mediocria, sed emendādi, quæ iam sunt facta immoderata, & ob id minantur morbum: Illius ergo officium est, si humores iam facti sint lenti, & crassi, aut multi, vel calidi, aut frigidi, vel mordaces, aut putredinis semina quædam iam conceperint, aut eam naturam induerint, quę apta sit ad pestilentes morbos procreandos, vt hæc vitia corrigat, per ea præsidia, quę media sunt inter conseruatiua, & curatiua, sicut ipsa pars medicinæ pręseruatiua media est inter cōseruatiuam & curatiuam. Nam in hac, quia morbus iam adest, solis contrarijs vtimur: in illa, quia omnia habent secundum naturam, & moderatè, solùm adhibemus similia. In pæseruatiua verò parte, propterea quòd aliquid est adhuc secundum naturam: aliud verò pręter naturam, miscenda sunt ex his auxilia, ne desit quod proprium est singulis affectionibus. Cæterum non recenset Gal. omnia vitia, quę solent esse in humoribus. Vitium enim est, non minus si deficiant, quàm si exuperent, & si sicciores, aut humidiores sint, aut obtusi etiam plusquam oportet. Porrò tuebimur humores à putredine, aut ab illa vindicabimus, si loca in quibus continentur, libere transpirabunt. Quos verò appellet pestilentes humores, hic non explicat, nec illi rectè interpretantur, qui eos huius generis esse putant, quos malignos vocamus, qualis est bilis porracea, isatodes, æruginosa & atra. Nam morbi ex his humoribus, maligni quidem procreantur, sed pestes non magis ex his, quàm ex alijs: quandoquidem veræ pestes pari facilitate inuadunt eos, qui bonos habent humores, vt alios, qui malos, & iuuenes vt senes. Ac sæpe visum est tutiores ab hac contagione fuisse, qui malo corporis habitu pręditi erāt: sanguineos verò & temperatos inter omnes perijsse. Nam cum pestis non occidat ob qualitates manifestas, sed ob formam quandam nobis occultam, quam Gal. vocare solet totam rei substantiam, illi sanè meritò à peste facilius corripiuntur, qui analogiam habent cum ea forma maligna. Propterea videmus aliquando hoc genus morbi solum homines in-

Vitia humorum non solum in qualitatibus & excessu esse posita.

Pestilentes humores, qui dicātur.

Pestes non esse propriæ alicuius temperaturæ.

uadere : aliquando ſolas pecudes, aliquando vero alias ſpecies animalis, alijs intactis, quę aptè non ſunt ad eam formam recipiẽdam. Quod ſi ex humorum qualitate, & quantitate penderet hoc vitium, omnia vtique animalia in quibus eſſet idem exceſſus, aut ſimiles qualitates humorum, inuaderet. Propterea quòd ſcribit Gal. in primo de differentijs febrium, illos potiſſimum à peſte tutos fore, qui exſiccauerint corpus, atque à noxijs humoribus expurgauerint. id contra noſtras peſtes nullius puto eſſe momenti : quoniam non pendent à magna humorum abundantia, vel cacochymia, quales fuerunt peſtes, quæ Hipp. & Gal. tẽpore viſæ ſunt. Nam vt Gal. refert, vlceribus putridis ſcatebãt, quia laborabãt, adeò vt integræ partes ex putredine à reliquis caderẽt: ex noſtris verò peſtilentijs, nihil tale viſũ eſt, ſed bubones ſolũ excitantur. propterea bolus Armenus, quod illis fuit maximo præſidio, nobis nihil prodeſt: vt nec alia, quæ ob ſiccitatem morbis medẽtur, ſed theriaca potius & alia, quæ aduerſus venena ſunt conſcripta antidota proſunt. Verbum autem, δηλητηρίους, humores vertit Leonicenus veneni naturę affines, Acachias verò peſtilẽtes, ſed hic malè. Nam verbum Gręcum venenoſos, & pernicioſos humores ſignificat: vtranque autem verſionem interpretati ſumus : nec propterea aliquid abſurdi ex mala verſione ſequitur.

Galeni ſententia de præſeruatione à peſte non recipitur.

Nam vbi aucti fuerint, generant morbos: augẽtur vero nonnunquam eadem ex cauſa quæ ab initio generauit. Illud autem plerunque accidit, vt ſua alteratione inficiant eos, qui ſunt in corpore humores.

Cum dixiſſet in præſeruatione ſtudendum maximè eſſe, vt humores reſtè ſint affecti in qualitate, & quantitate & ſubſtantia, nunc reddit rationem, cur tales oporteat eſſe: nam inquit, ſi aucti plus quã corporis ſana conditio poſtulat, fuerint, morbi fient: quòd ſi malã habuerint qualitatem, aut ſubſtantiã, tunc etiã morbos excitabunt infectis alijs humoribus, qui ſunt in corpore. Vno

modo ita interpretari poteſt ſubobſcura hęc Gal. ſentẽtia. Alio modo cum dixiſſet humores oportere eſſe ſine vitio, ſubiungit, quòd vbi vitiũ adeſt, vereri nos oportet morbos, ſi huiuſmodi humores vitiati augeantur: quæ verò ſequuntur, duos modos explicant, quibus cõtingit malos hos humores augeri. Vnus eſt per generationem aliorum humorum, qui illos augent, qui ſibi ſunt ſimiles in corpore: alius autem eſt, cum nullus quidem alius humor malus malo additur, ſed cum malus, qui in corpore eſt, bonos alterat, inficit, & in malam ſuam naturam trahit, & mutat. Atque huic interpretationi verba authoris fauent, ſi quis diligenter animaduertat illius verba. Cæterum explodenda eſt Acachiæ interpretatio. Ait enim ille augeri malos eos humores aliquando ab ea cauſa, quæ primum eos genuit: aliquando verò victus ratione, & cauſas generantes explicat, vnam dicens eſſe materiam, nempe cibum & potum, alteram efficientem, nempe ſanguificam facultatem, quæ eſt in hepate, & venis. Nam ſi cauſa generans vna eſt materia, cibus inquam & potus, quid relinquetur rationi victus, quam dicit aliam eſſe cauſam? Victus enim cibo & potu maximè perficitur. Præterea quod ſcribit, aliquando verè à cibis corporis humores in ſuam naturam mutantibus, addit ex ſuo, non vertit ex Gręco, vbi ciborum nulla fit mentio. Igitur ſenſus ille verus eſt, quem diximus, augeri inquam malos humores, vel per acceſſionem nouæ materiæ, quæ ſimilem humorem gignit: vel quod illi, qui iam geniti ſunt ex aliis qui in corpore ſunt, ſibi ſimiles molliantur. Porrò cauſæ, quæ primo generarunt humores noxios, pertinent vel ad malam materiam, vel ad vitiata agentia, vel ad vtrunque. Nã mali cibi & potiones, etiamſi facultas concoctrix, cuius officium eſt generare humores, rectè habet, vitioſos humores procreabunt & augebunt, ſi perſeuerabunt. Sic etiam vbi corporis temperies eſt corrupta, effugere non poſſumus malorum humorum generationem per aliquod tempus, tametſi alimenta ſunt optimi ſucci. Nam corporis vitia non niſi longo tempore per alimenta emendari poſſunt, propterea quod illa amica ſunt, & planè ſimilia,

Acachiæ error detegitur.

Vitia humorum, & corporis per alimenta tardè emendari.

aut certè qualitates non habent, quæ vim magnam habeant tollendi id, quod præter naturam est, proinde aliis auxiliis pugnandum est, quæ ex parte curatiua potissimum sumuntur, quæ statim author his verbis subiungit.

Intentio vero, & horum sanationis duplex existit, alteratio & euacuatio.

Meritò Gal. cum dixisset vitiosos humores auctos generare morbos, subiūgit nunc quibus remediis ea vitia sint emendanda, & præcauendi morbi. Sunt, inquit, duo remedia alteratio & euacuatio: & rectè quidem duo hæc remedia proponit esse necessaria. Nam sola alteratio nō sufficit, vbi iam talium humorum magna est abundantia, vt hîc proponitur: nec sola euacuatio sanare potest. Nam vitiatæ qualitates, quæ inductæ sunt à corruptis humoribus in totam massam humorum, & in corporis partes, elui non possunt, nisi per cōtrarias qualitates. Quare partim euacuandum, partim verò alterādum, tum per medicamenta, tum per alimenta medicamentosa: quæ vim habeant temperandi, & reponendi meliorem substantiam.

Alterantur igitur, vel ab ipso corpore concocti, aut ab aliquibus aliis facultatibus, quæ vim medicamentosam habent: è quorum numero sunt ea, quæ exitialium ferarum venenis aduersantur, ac præterea pharmaca, quæ venena appellantur, transmutant.

Cum dixisset Galen. aduersus noxios humores auctos pugnandum esse alteratione, & euacuatione, docet nūc alterationis modos, quos dicit duos esse, vnum per concoctionem, quæ fit à corpore, in quo eiusmodi sunt humores: alterum qui fit per medicamenta Non explicat autem an omnes per concoctionem emendari possint, vel quidam duntaxat: nec etiam an medicamenta possint omnia vitia, quæ sunt in humoribus, emendare, an quædam solùm. Ratio quidem docet non omnia ab omnibus, sed singula à singulis præstari. Igitur conco-

Alterationes quæ possunt emendare humores qualitate vitiatos.

ctio illos corriget, vt antea ostendimus, qui sunt crudi: tales autem sunt, qui sunt dissimiles. Nam concoctio per assimilationem fit. Quòd si materia, quæ assimilanda & concoquenda est, apta sit ad nutritionem, vt vniuersa humorum massa, aut cibi assumpti, concoctio tendit ad perfectam assimilationem in qualitatibus omnibus & substantia, & illa tendit ad nutritionem. At si inepta sit ad nutritionem materia, nisi à putredine sit vitiata, per concoctionem non emendatur. Id quod etiam anteà demonstrauimus. Non ergo lenti, vel crassi, vel frigidi, aut calidi, aut mordaces, & venenosi humores re vera concoctione emendantur: sed si humores, qui propriè concoquuntur, his qualitatibus præditi, cum cruditate inueniantur, aliquando augetur, aliquando minuitur illorum vitium. Nam concoctio crassitiem & viscitudinem quandam rebus omnibus inducit: proprie ergo requirit crassus humor auxilia per contraria, nempe extenuãtia, & tenuis per incrassantia. propterea rectè Gal. subiungit alium modum, qui fit à medicamentis mutãtibus. Intelligere autem debemus mutationem fieri ab illis, vel per solas qualitates, vel per formam, siue, vt ille dicere solet, per totam substantiam, qualia sunt quæ succurrunt his, qui demorsi sunt à cane rabido, viperis, & aliis venenatis animalibus: & quæ medentur venenis assumptis, nos putrefacientibus, aut erodentibus: quæ etsi communia quædam habent præsidia, cuiusmodi est theriaca, Mithridatum dictum: tamen satius est per propria singulis venenis antidota succurrere: de quibus Dioscorides in suo opere diligenter scripsit, cui alij recentiores sua experimenta, & remedia fœlicissimè addiderunt.

Concoctio quæ vitia humorum emendare possit.

Euacuantur autem satis calidis medicaminibus & purgationibus, & clysteribus, & sudoribus & vomitionibus. Eæ igitur sunt communes euacuationes: propriæ autem ex locis in quibus coaceruantur, assumuntur, vt in libris de salubribus ostendimus, tertio præsertim ac quarto, in quibus de lassitudinibus

egimus, ac reliquis dispositionibus, quæ lassitudini natura proximæ sunt. Promptius enim euacuantur per ventrem, quæcunque in primis venis continentur superfluitates. Quæ autem in his, quæ in hepate sunt, per vrinæ meatus. At quæ in toto corpore, per sudorem: sicuti quæ in capite, vel per palatum, vel per nares, vel per vtrunque: quæ vero sunt in spatiis pectoris laxioribus, per guttur simul cum tussi: quæ in renibus sunt, vel vesica, per vrinam.

Cum dixisset noxios humores, circa quos versatur præseruatio, emendari per alterationem, vel euacuationem, docueritque modos, per quos alteratio fieri potest, nunc explicat ea, per quæ facienda est euacuatio, & primùm ponit inter illa medicamenta admodum calefacientia, de quibus non scribit, an illa velit extrinsecus admoueri, vel in corpus assumi. quoniam verò purgantium posteà mentionem facit, videtur solùm intelligere extrinsecus adhibita. Sed qualia quæso, & quæ admoueri possunt ad malos humores educendos, præter balnea sulphurea, aut ex aliis rebus actu callentia. Verum hæc solam multitudinem humorum, & non corruptionem, quæ in ipsis est euacuare possunt. Emplastra autẽ, vnctiones propria sunt auxilia humorum, qui partem aliquam solùm occuparunt, non autem omnium humorum, qui in vasis continentur, de quibus potissimum hîc intelligere videtur. proponit ergo à calefacientibus malorum humorum euacuationes fieri, nec interim docet, aut docere potest, ex quo genere rerum hæc sumi debeant, & quis sit illorum vsus. Cæterum medicamentis purgari corpus, per aluum, vrinas, vomitum, certum est. Verum cum postea vomitionum, & expurgationis per vrinam separatim mentionem faciat, non videtur aliud purgationum nomine intelligere, quàm eam, quæ fit per deiectionem factam ab assumptis medicamentis.

Clysteres intestina, & venas meseraïcas videntur fœliciter euacuare: altiores verò partes & vasa vix expurgare possunt. Porrò sudores potissimum euacuant partes, quæ sunt in habitu corporis: tamen per quandam consequentiam, si perseuerant, vniuersum etiam corpus exhauriunt: quemadmodum, & vomitiones primùm ventriculum exonerant, postea verò etiam vasa totius corporis, si medicamenta ad ventriculum alliciant humores, vt facit elleborus albus, vel facultas expultrix suos motos vrgeat ad eandem partem, sicut contingit cum crises per vomitum fiunt. Cæterum omisit sanguinis missionem non sine ratione, quia remedia quærit humorum, qui qualitate potius, quàm quantitate obsunt. Illi enim potissimum, & frequentius solent morbos inferre, quorum præseruatio hîc tractatur. Sunt hę, inquit, euacuationes communes, quas aliis locis solet appellare vniuersales, eò quôd vniuersum corpus euacuent & ad multas partes pertineant. Proprias autem alias dicit esse euacuationes, quasi dicat locales, quia solùm ea loca euacuant, quibus adhibentur medicamenta: cuiusmodi sunt frictiones, & vnctiones, quæ materiam circa cutem & musculos contentam educunt, & hæc solent esse remedia lassitudinum, & quarti illius affectus, quẽ in libris de sanitate tuenda proximum lassitudini esse scribit. Localem quoque euacuationem esse dicit eam, quæ fit per ventrem, quoniam propriè euacuat, quæ in primis venis continentur: necnon eã, quæ fit per vrinã, quoniam hepar eo modo euacuatur: eiusdem generis est, quæ educit contenta in toto corpore. quippe cũ totius corporis nomine non intelligat nisi musculosum genus. Rectè verò illud dixit, ea, quæ in spatiis laxioribus pectoris continentur, per tussim expurgari. nam quę conclusa sunt in musculis, & non resudant in cauitatem thoracis, & posteà non recipiuntur in substantiam pulmonis, & ab illa in asperas arterias, eo modo non euacuantur, sed per cutem sensibiliter vel insensibiliter. At euacuari per vrinam, quæ in vesica, vel renibus sunt, omnes sine præceptis nouerunt.

At attrahendi ex omni loco ad oppositas partes, communis indicatio est, ad quam maximè distantia: deriuati verò ad vicina.

Quæ hic scribit de deriuatione & reuulsione, non videntur cohærere cum præcedentibus. Nam proposuit solùm humorum vitia, quibus etiã propria & communia remedia exhibuit. Reuulsio autem, & deriuatio non ipsorum humorum auxilia sunt, sed motus ipsius humoris, id est fluxionum. Igitur intelligendum est Galen. antea docuisse loca apta ad euacuandos humores, qui partem aliquam iam occupant: nunc verò innuere, quid etiam faciendum sit contra impetum, & fluxiones ipsorum: aítque vtendum esse vel reuulsione, quam dicit fieri ad distantissima, vel deriuatione ad propinqua. Quam sententiam Acachias euertit, cum perpetuò veram eam non esse scribat. Nam tunc ad propinqua faciendam esse reuulsionem credit, cum excretrix facultas vehementer est concitata, & morbus magnus est, celer remedium efflagitans, & humor cum graui periculo in affectam partem influit: quòd si affectus sit exiguus, nec celerem curationem exposcat, nullúmque periculum ex fluxione timeatur, ad longinquum retrahere, inquit, oportet, vt in humorum fluxione, quæ fit ad genu. Quæ verba erroribus multis sunt plena: quod cum ostendere non possim, nisi ex propriis huius rei principiis, altius tractationem hanc exordiri cogor: ita tamen, vt solùm capita attingere velim: nam pleniorem de eadem materia enarrationem, habui in commentario illius Aphorismi, in quo scribit Hipp. Quò natura vergit, per loca conferentia eò ducere oportet. Ac quoniam totius huius tractationis summa, ferè posita est in recta intelligentia certorum nominum, quibus vtimur in euacuationibus, & sistendis fluxionibus humorum, ideò illa prius profero. Sunt autem hæc. Euacuatio simpliciter, euacuatio à parte vel à toto. Euacuatio partis vel totius. Euacuatio cum auersione, reuulsione, vel deriuatione. Est por-

Acachiæ opinio de reuulsione vt maximè erronea cõfutatur.

rò euacuatio simpliciter, quæ humorem educit à corpore, non habita ratione vel totius, aut alicuius partis peculiariter affectæ: veluti cum plethoram minuimus inedia, exercitatione, vel alio remedio æqualiter euacuante: aut cum in cacochimia purgationem adhibemus, vt corpus posteà melius habeat, à futurísque malis præseruetur. Vacuatio verò à parte, vel à toto illa dicitur esse, quæ fit per localia remedia: cuiusmodi sunt vnctiones, balnea, fomenta, scarificationes, & cætera huius generis, quæ extrinsecus admouentur. Euacuatio verò partis, aut totius, non solùm per auxilia prædicta, sed etiam per alia vniuersa, quæ possunt humorem, vel vaporem, aut aliud quidpiam in parte aliqua, vel in multis contentum educere, perficitur: veluti si in vētriculo pleno humore, aut vapore, adhibeas aliquid per os, & aliud extrinsecus admoueas, quod vim habeat euacuādi; eam quidem partem euacuabis, non tamen à parte dicetur fieri euacuatio, nisi fiat per extrinseca remedia, quæ & localia medici solent vocare, cum præcipiunt non esse prius euacuandum à parte, siue localia remedia admouenda, quàm vniuersum corpus fuerit euacuatum. Cæterum auersionem genus facit Gal. in quarto lib. Meth. ad reuulsionem & deriuationem, & commune statuit esse remedium aduersus omnes fluxiones. Porrò vt hæc nullo negotio intelliguntur: ita non est facilè definire quid sit reuulsio, & deriuatio, cuíque humori, & quibus affectibus illæ conueniant, & quas conditiones in reuulsione, & deriuatione obseruare sit necesse. Nam cum verbum Græcum ἀντίσπασις, significet attractionem ad contrarium, magna controuersia est, an debeamus intelligere contrarij nomine, contrariam partem ei, quæ laborat, an potius contrarium motum humoris. Gal. enim hoc loco & in 13. Meth. & passim alibi illis fauet, qui intelligunt reuulsionem faciendam esse ad partem oppositam, secundum proprias oppositiones, veluti si dextra pars fluxione laborat, ad sinistra reuellendum esse præcipit, si superior afficitur, reuulsio fit per inferiores: si exterior læditur, reuellendum est ad interiora, sic de aliis

Euacuatio simpliciter quid.

Euacuatio à toto vel à parte quid.

Euacuatio partis vel totius quid.

Auersio quid.

oppositionibus intelligendũ. Contrariã etiam opinionẽ Gal. fouet, cum scribit fluxiones humorũ esse ad suã originẽ reuellẽdas. Sic enim sisti illarum impetũ. Atqui non solũ remotissimæ partes, sed etiam propinquissimę sunt, quæ fluxiones mittũt: veluti cũ caput salsos humores demittit in pulmonẽ, illũque exulcerat, cui quidem malo succurrit Gal. in lib. 5. Meth. Thlapsiæ, & aliorum acriũ medicamentorum admotione capiti, vt scilicet reuellatur ad ipsam originem fluxio. Eodẽ pacto cũ à digito aliquo pedis, aura ascendit ad caput, & comitialem morbũ cõmittit, vt sæpè visum est, remedia quæ alteri cruri adhibentur, nihil conferunt ad reuulsionem, quia fluxionis origo in eo non est: nec etiam prosunt venæ sectiones, quæ fiunt in brachio opposito in latere affecto, vt in pleuritide, quia fluxio à sinistra parte in dextrã, aut ab hac in illam non fit, sed dextræ in dextras, sinistræ verò in sinistras sese exonerant, ob rectitudinẽ, & cõmunitatẽ venarũ, de qua postea agemus. Ac quomodo quæso remedia, quæ nõ attingunt fluentes humores, illos sistere possunt. Qua ratione Galen. scribit in 2. ad Glauc. cũ humores fluunt ad genu ad fluxionem sistendam, secandã esse venã in cubito eiusdẽ lateris, & nõ in cubito vel crure opposito: quoniam sciebat ex his, non excitatas esse fluxiones, sed à superioribus partibus eiusdem lateris. Igitur spectanda est fluxionis origo. Si enim vniuersæ partes mittunt, veluti cum ex cursu, & labore assurgunt humores, & vapores ad caput, ad pedes optima fit reuulsiò. Sic enim frangimus impetum omnium partium, quæ mittere ad caput aliquid possunt. Eodem modo cum ad crura descendunt humores, quæ capiti & brachiis adhibentur, attrahentia præsidia, maximè reuellunt. Cum verò fluxionum causę non vniuersum corpus commouent, sed eas solum partes, quæ proximè sunt coniunctæ per vasa cum illis, in quas decumbunt humores, tunc remedia reuellentia sunt, quæ vel ipsi parti mittenti, aut illi maximè vicinæ admouentur: Sic sanè cum pleuritides, aut peripneumoniæ nascuntur, vt omnes ferè fiunt, refrigerato aut excalefa-

An Reuulsio sit retractio ad contrariã partẽ vel contrariũ motum humorũ disputatio.

In reuulsione spectãdã esse originem fluxionũ magisque oppositionem partium.

Pleuritides facientes humores à quibus partibus mittantur.

Hippocratis dictũ explicatur de sectione venæ in pleuritide dolore ascẽdente.

cto capite, & ita repulsis aut liquatis humoribus, & decurrentibus per venas, ceruicis & musculorum pectoris, tandémque firmatis iuxta membranam costas succingentem, venam secamus in cubito eiusdem lateris, quoniam ab alio nihil influit: nec per venam cauam, aut eam, quæ dicitur sine pari, vt hactenus alij crediderunt, fluunt humores, qui pleuritides pariunt: de qua re fortè postea etiam plura dicemus. Nunc verò illud tanquam firmum, & stabile præceptum ponatur, fluxiones reuellendas esse ad suam originem, nisi quid obsit: de qua re pariter inferius scribemus. Nec obstat quod scribitur ab Hipp. venam secandam esse in cubito, cum dolor ascendit affecto latere: putant enim qui ita sentiunt, eundem motum fieri à sectione venæ, & fluxione quæ inflammationem parit. Sed in eo error est: nam humor, qui inflammationem facit, à supernis partibus descendit à capite per venas ceruicis, & musculorum pectoris: ac secta vena in cubito, per eadem vasa, eadem materia ascendit: contrarij ergo sunt motus. Sic etiam in angina cum mittitur sanguis ex vena cubiti, non sequimur eundem motum, qui scilicet deorsum fit, etsi cubitus in loco decliuiore quàm sit pars affecta, est positus. Nam vena humeralis, & ea quæ in musculos gutturis fertur, nascuntur ab eadem diuisione, quæ fit in ceruice. quapropter, cum vena secatur humeraria, sanguis fluens ad eos musculos, prius ascendit ad communem locum diuisionis, atque ita reuulsio fit, posteà verò descendit in venam humeri, & per eam fit euacuatio. Cum verò Galen. renibus inflammatis iubet secari posse venam in cubito, aut in cruribus, non ideo confunditur præceptum de reuulsione ad contrarium motum humoris, propterea, quòd ad renes fluere possunt per venam cauam à superioribus, & inferioribus partibus: & quoniam probabilius est à superioribus potius demitti humores, nimirum, quod facilius illi descendant, quàm ascendant, & plures sint superpositæ, quàm subiectæ renibus partes. Itaque Galenus præcipit in recenti affectu potius secandam esse venam in cubito, quàm in cruri-

bus: aliter verò faciendum, cum malum est inueteratum. In hoc enim casu ad id euacuandum, quod in parte affecta aut vicinis est receptum, accommodiores sunt venæ in cruribus, vt viciniores: ad fluxionem verò sistendam aptiores sunt venæ cubiti. Ergo in omni reuulsione debemus ad contrarium motum fluxionis retrahere, & ad ipsam originem, vel ad partem origini proximam, quod Curtius rectè tradidit: sed in tractatione non seruat, vt pote, qui dicat dolorem, & inflammationem quæ occupat superiores costas, fieri cum humor ascendit: eosdem verò descendere, cum inferiores costæ laborant. Nam si in hoc casu purgatio adhibenda est, quæ deorsum trahit humores, & in illo sanguis mittendus est ex cubito, fluxionis motum vtique sequemur. Nos verò hæc incommoda euitamus, vt qui nouimus omnes thoracis partes, quæ inflammatione corripiuntur, affici ab humoribus descendentibus per superiores venas, & propterea purgationem parum, aut nihil conferre ad sistendas eas fluxiones: quod experientia sæpè docuit: aut si aliquid iuuat, hoc facit, quòd corpore vniuerso, & vicinis affectæ partibus quocunque modo exoneratis, natura fluentes humores facilius postea retinet, & dissipat. Nunc verò de conditionibus obseruandis in reuulsione est agendum, prius tamen notandum est duplicem esse reuulsionem: vnam, quæ simpliciter, aliam quæ localis reuulsio nuncupatur. Illa in eadem parte fit in situ opposito, veluti cum dolente fronte cucurbitulas occipiti admouemus, aut cum in angina attrahentia medicamenta ceruici adhibenda esse Galen. præcipit ad reuulsionem: simpliciter autem dictam reuulsionem iubet Gal. faciendam esse ad oppositas partes, & per illas intelligit distantissimas ab ea quæ afficitur, vt videre est non solum in hoc loco, sed etiam in 13. Meth. & passim alibi, vbi de reuulsione, & inflammationis curatione agit, quæ sententia verissima quidem est: perperam tamen à Curtio in lib. quem inscripsit de venæ sectione in pleuritide, & ab Acachia in commentario huius loci Galen. intellecta: volunt enim illi id intelligendum esse in inflammationibus partium

Reuulsio duplex.

Ignobilium. Vel in leui affectu, vel eo qui celerem curationem non expostulat, nullúmque ex eo periculum imminet. Cum verò excretrix facultas vehementer est concitata, id est validæ fiunt fluxiones, estque morbus magnus, celer remedium efflagitans, & humor cum graui periculo in affectam partem influit, tunc reuellendum esse ad propinqua. Hæc sunt illorum verba, quæ nituntur confirmare aliis argumentis. Aiunt. n. in hoc casu dolores excitari vehementes: quorum causa scribit Hipp. in Epidemiis proximum ventrem esse aperiendũ: medendum enim esse inter alia mala celerrimè dolori, vt qui vires destruat, & fluxiones irritet & augeat: Atquo id fieri nõ posse, nisi per proximam viam humori replẽti & distendenti partem affectã aut certè per venas, quæ in ea sunt, retrocessus & via pateat. Ac cum alij adferũt ex Gal. authoritate reuellendum esse ad partes maximè oppositas, respondent vno modo vt diximus id intelligẽdum esse in leuiore affectu partium ignobilium: alio verò id verum esse in præseruatione, non autem in curatione, dum iã morbi generari incipiunt. Præterea contra eam sententiam Gal. qua præcipit in principio inflãmationum primo studendum esse, vt illa sistatur, deinde veniendum esse ad ablationem humoris, qui in partem iam influxit, respondent, nos scire non posse originem fluxionum, & duplicem esse fluentem materiam, vnam quæ in venis partis affectæ continetur, & ob dolorem continuò commouetur & influit, & partem læsam magis grauat: aliam verò, quæ in remotioribus vasis fluit, & sequitur aliam: & hac ablata dolorem mitigari, nec amplius relinqui occasionem alicuius fluxionis. Hæc & similia adducunt huius sententiæ authores. ex quibus efficere se putant in pleuritide secandam esse venam in cubito eiusdem lateris, & non oppositi, quoniam illa propinquior est, & dolori promptius succurrere potest. Seruari præterea distantiam sufficientem in reuulsione: quippe cum satis sit in ea secare venas, quæ non sunt in parte affecta, quales sunt venæ, quæ secantur sub lingua in angina. Has enim non esse incidendas in principio inflammationis, quo tempore vena aperienda

Reuulsionẽ simpliciter dictam ad distantissima faciendam esse, in quo Curtii, & Acachiæ mala interpretatio reprobatur.

est in cubito, sed posteà ad id euacuãdum, quod in venis partis affectæ continetur, & inflammationem premit. Verum ego ab illis longè dissentire cogor: nam quod adferunt primum de reuulsione ad propinqua, & distantissima ex partium nobilitate, & affectuum vehementia, penitus explodendum esse censeo. Nam si incisio proximæ venę inflammatis partibus promptius succurrere potest, cur etiam hac ratione ignobilioribus & in leuioribus affectibus non opitulamur? An iustum est, vel ex arte factum, sinere partes aliquas nostri corporis diu torqueri malis, quas subitò liberare possumus? Dictum enim est Asclepiadis, quod Galenus decimo tertio Methodi repetit, medicos citò, tuto, & iocunde curare debere. Iniqui enim illi sunt, qui hæc non pręstant, si possint, in omnibus morbis. Sed dicant quæso illi, qua ratione in leuioribus affectibus, & fluxionibus præcipiant ad distantissima reuellendum: quandoquidem Galenus in quarto Methodi solam deriuationem sufficere dicat, vbi leuiter fluunt humores, vel inueterata sunt mala: maximas verò reuulsiones, quales sunt, quæ ad distantissima fiunt, tunc necessariò adhibendas, quando vehemens est impetus, & motus humorum. An credimus Gal. in lib. 2. ad Glauconem ideò iussisse mittendum esse sanguinem ex cubito, cum fluxiones irruunt in genua, quòd huiusmodi mala contemneret tanquam leuiora, quæ certè asperrima esse solent ob neruorum multitudinem: minimè profectò. Sed quia videbat fluxioni primum esse renitendum, nec aliam esse venam in corpore, quæ commodius & melius ea, quę secatur in cubito, id pręstare possit. Itaque cum reuulsio fluxionis sit remedium, & non affectus partium, non ex affectuum, aut partium differentia, ipsi leges sunt imponendę: sed ex fluxionis differentia, aut aliis, quæ ad fluxionem pertinent. Quapropter cum authores nostræ facultatis pręcipiant reuellendum esse ad distantissima in principio inflammationum, vel cum in alio casu vehemẽtes sunt fluxiones, nequaquàm debemus cauillis, & sophismatis vim huius pręcepti illudere. Nec obstant quidem, quæ illi adferunt ex Hippocrate

Hippo. dictum, doloris causa proximum ventrẽ aperiendũ quomodo intelligendum.

doloris causa esse proximum ventrem aperiẽdum. Nam hoc verum est, cum dolor incipit à parte affecta, aut dolor fit non ex fluxione, sed ex causa nata in parte dolẽte. Sic enim docet Gal. medẽdum esse parti dolore affectæ, vt digito, vel pedi vulnerato, cum ex ea occasione bubones in inguine, & axillis nascuntur: Ac clara est de hac re illius sententia in 13. Meth. qua quidem ratione fomenta, & alia anodina remedia lateri sunt admouenda, cum ex illius dolore, fluxiones irritantur. Eodem pacto si ex flatu, aut humore collecto in eodem loco, dolet latus, & ex eo fluxio & inflammatio oritur, primum & præcipuum remedium debet esse, quod partem affectam euacuet. Sic enim omnibus illius malis, & fluxioni succurrimus. Ita etiam medemur dolori colico iniectis clysteribus, & assumptis purgantibus medicamẽtis, per proximos ventres euacuando, quod doloris est causa. At longè diuersa est ratio medendi dolori partis inflammatæ, quando fluxiones ab aliis partibus ad eam mittuntur. Sunt enim illius doloris vera remedia, quæ fluxionem reuellunt ad suam originem, à qua primùm fluxio incœpit. Nam etsi dolor partis vim aliquam habet irritandi humores, & fluxiones: tamen præcipua causa horum malorum habet à mittentibus partibus: ac nisi illa sublata fuerit, nunquam cessabit inflammationis generatio, & fluxio. Addo quòd post illa remedia, dolor partis affectæ, nullam vel minimam habet vim augendi inflammationẽ, vt apparet, cum suppuratio fit. & in ea maximi dolores fiunt: quo casu nec augetur inflãmatio amplius, nec amplius repellimus, aut reuellimus, vel anodina adhibemus, vt qui medendi vsu nouerimus, factis ab initio reuulsionibus & euacuationib⁹, ex dolore & repletione partis, nõ amplius humores fluere. Idẽ docent profluuia sanguinis per nares, aut aliã corporis partẽ. In illis enim non ex propinquis venis studemus aliquid auferre à parte, vnde effluit humor: quippe cum in ea nihil firmetur, sed mittentium partium impetum effringere nitimur, ex quo fluxio sistitur, quæ solis euacuantibus non poterat compesci. Nam si hoc fieret, nunquam ex profluuio sanguinis homines morerentur, nimirum cum

vltra modum omnem, in eo malo euacuentur humores, & nihil tamen prosit huiusmodi euacuatio, sed sola ipsa reuulsio absque euacuatione opituletur. Non ergo in inflammatione remedium fluxionis est, quod primũ tollit id, quod in locũ influxit, dolorémque facit, sed quod fluxionis impetum coërcet, auferendo causam, quæ mouet humores: quæ quidem aliquando est in ipsa parte, aliquando in partibus propinquis, aliquando in remotis. Quamobrem si in omni parte corporis venę reperirentur, quæ secari possent in omni affectu, nunc in ipsa parte laborante, nunc in vicina: aliàs vero in remotissimis vena secanda esset, incipientibus inflammationibus, cum ex omnibus eis locis fluxionis occasiones nasci possint: & tunc illis solùm vel maximę sit succurrendum, quoniam illarum cursum prohibere, & hominem à malo, quod possunt gignere, præseruare studemus. Vnde rectè Gal. in lib. de venæ sectione præcipit, easdẽ venas secandas esse in præseruatione, & in curatione in principio morborum, quoniam in vtroque casu præcauere volumus: in vno quidem ne morbus gigni incipiat: in alio verò ne amplius augeatur, qui incœpit: propterea illi malè interpretantur dictum Gal. de reuulsione ad distantissima, intelligendum esse, vbi morbi nondum incœperunt. Nam in vtroque affectu vnum, & idem spectamus, nempè pręseruationem: proinde eadem medendi ratio necessaria. Quòd si authoritate eiusdem authoris euidentiore certandum est, clara est de hac re in 13. Meth. sententia, vbi pręcipit in curatione iam præsentis inflammationis primum esse reuellendum ad distantissima, quãdo fluxiones nõ nascũtur à parte affecta, sed ab aliis, & rationẽ subdit, quia, inquit, parũ est, quod adhuc influxit, multum verò quod fluere potest, & propterea huic & non alteri malo primò repugnãdum. Illud verò ridiculũ est, quod illi scribunt fluxionum originem ignorari, & propterea non esse dãda rebus incertis certa remedia: hoc autẽ sciri, quod necessariò per propinquas venas coniunctas cum parte affecta fluant humores, & huic fluxioni solùm esse medendum. Nam fluxionũ originem ipsis sensibus nostris, vel ægrotantium deprehẽ-

Venas secãdas esse in principio inflammationum aliquando in parte affecta, vel illi maximè vicina.

In curatione, & præseruatione easdem venas secandas esse.

Fluxionũ origo an ignoretur.

dimus, veluti in epilepsia nata ex digitis pedis, vel manus. Aliquando idem docent causæ, quæ fluxiones mouent, vel ab vniuerso corpore, vel à quibusdam solùm partibus. Quis enim ignorat in febre phrenitides nasci, ascēdentibus ab vniuerso corpore humoribus ad caput: & motum atque exercitationē vniuersum corpus cōmouere? Capitis verò frigus, aut calorē, ab eo mēbro exprimere, & liquare humores in subiectas partes. Ita sanè cū ex pleuritide, peripneumonia excitatur, à latere incipiūt fluxiones, quæ in pulmonē recipiuntur. Causæ ergo quę fluxiones irritant, originem illarū docent. Idem pariter agnoscimus ex partiū conexione, & vasorum participatione. Nō enim omnes partes in omnes mittere possūt, sed quæ per easdē venas, & arterias colligantur. Igitur vbi certa est coniectura de locis, à quibus incipiunt fluxiones, certum traditur præceptum, quod est, fluxiones esse ad suā originē reuocandas: ita enim præcipiunt medici cauteria capite adhibenda, vbi fluxiones decumbūt in pulmonē: vbi verò incerta sunt indicia, illud rectè prę cipitur, ad distantissimas partes reuellendū esse, sic enim ab omnibus, quæ mittere possunt humores, retractio fit. Qua ratione maiores nostri iusserunt reuellendū esse ad crura, cum caput fluxionibus tentari solet, & ad brachia, si pedes idem patiūtur. Quod si in capitis affectibus humerariā venam tundendam esse pariter iubent, tunc non fluxionis remediū, sed affectus occupātis iam membrū, quęrunt. Idem spectarunt cum vno crure laborante, non amplius in brachio, sed in altero crure venā aperiunt. Cū verò in pleuritide ex cubito, & non ex cruribus sanguinem mitti iubent, optima ratione id faciunt: nam eadem ferè est distantia, & quod pręcipuum est, nulla aut certè admodum occulta est venarum cōmunicatio inter crura & latus: vera autem, & euidentissima inter venas cubiti & lateris, per quas humores à capite in latus descendunt. Quod si aliud esset membrum supra caput, in quo posset vena secari, illam profectò primùm aperiremus, quoniam à capite originē fluxionis reuelleret. Sed quia natura nostra corpora aliter effinxit, cogimur venam secare in cubito eiusdem lateris: quæ & si non reuellit

Præcepta de reuulsione ad distātissima, & ad originē fluxionum conciliat.

Cur in pleuritide vena in cubito et nō in cruribus secāda.

ſolùm, vt poſtularet in initio inflammationis fluxio, tamen ea eligitur vena, quia nulla eſt alia, quæ magis originem fluxionis ſpectet, & decurrẽtes humores per latus commodius intercipere poſſit. Ex quibus quidem patet quando ad diſtantiſsima, quando verò ad propinqua ſit reuellendũ. Nunc verò illud ſequitur explicandum, an cum reuulſio facienda eſt ad diſtantes partes, in vna potius quàm in alia reuellẽtia adhibere remedia oporteat. De qua quidem re vulgaris opinio eſt à Gal. in libro de venæ ſectione, & de reuulſione, & ex 13. Metho. atque ex aliis plurimis locis, ſecundum omnes oppoſitiones eſſe reuellendum, veluti ſi dextra pars laborat fluxione, in ſiniſtra parte reuellentia eſſe adhibenda. Sic in affectu ſuperiorum partium, ad inferiores, & ab anterioribus ad poſteriores, ab internis ad externas, & econtrà reuulſiones eſſe moliendas. Quam ſententiam recentiores ita interpretantur, vt putent in omni reuulſione, omnes oppoſitiones ſimul ſeruandas eſſe, aut omnes certè reperiri poſſe. Etenim Curtius venę cubiti ſectionem in pleuritide tradit omnes oppoſitiones habere: eam enim ſurſum, extra, dextrorſum, vel ſiniſtrorſum, prout latus dextrum vel ſiniſtrum patitur, euocare humores. Nam quod extra, & dextrorſum, vel ſiniſtrorſum humores ducat, omnibus notum eſſe putat. Quod verò ſurſum trahat humores, ex eo probare ſe credit, quod hepar Galeno teſte medium in copore ſitum obtineat & partes, quæ eo ſuperiores ſuut, ſimpliciter ſuperiores dicantur: alię vero inferiores, quæ ipſi ſubiacent. Verum vt ab eo primum incipiamus, error in hac interpretatione fit. Nam reuulſio, quę (vt inquit Galenus) ad diſtantiſsimas partes fieri debet, non qualencunque, ſed ſimpliciter dictam oppoſitionem requirit. Demus, ſi placet, partem aliquam ab hepate infra diſtare palmo vno, aliam verò eodem ſpatio ſuprà ipſum poſitam eſſe, & in vtraque venam eſſe, quæ ſecari poſsit: an quęſo in vnius affectu, alterius venam ſecare licebit? minimè profectò. Quę enim Galen⁹ de partibus ſuperioribus, & inferioribus ſcripſit, rectè quidem pertinent ad partium ſitum denotandum:

An cũ reuulſio fieri debet ad diſtãtiſſima, ea fieri poſſit ſecundũ omnes oppoſitiones.

Curtii opinio de reuulſione ſecundũ omnes oppoſitiones in pleuritide confutatur

Diſtantia, quæ requiratur in ſimpliciter dicta reuulſione.

Sed illa nihil faciunt ad oppositionem, quę requiritur in reuulsione. pręterea Gal. contentus est, si in reuulsione vna oppositio seruetur. Nam quod solum est sursum, vt caput, oppositionem non habet, cum alijs, vt dextrũ, & internum, vel externum sit, & anterius vel posterius.

Galeni sententia de reuulsione dextri ad sinistrũ non probatur.

Cęterum quod à Gal. est traditum, & receptum de reuulsione secundum omnem oppositionem, mihi non placet. Nam secundum dextrum, & sinistrum nunquam puto posse in corpore nostro fieri reuulsionem. Etenim si fluxiones authore Gal. in arte medicinali, ad suam originem reuellere oportet, nunquam inueniemus à dextris partibus mitti fluxiones in sinistrum latus, aux econtra. An putamus in pleuritide dextri lateris, venæ sectionem in sinistro cubito, reuellere aliquid posse? Ad brachium sinistrum, vel aliqua pars ei vicina, est quæ humores mittit in latus dextrum, per quas quæso venas, per quos locos? Scribit item Gal. in secundo ad Glauco. & passim alibi, reuulsionem faciendam esse, per communes venas: At latus sinistrum nullam habet communitatem per venas cum dextris partibus: aut si habet, non erat opus admonere obseruandam esse illam communitatem: quæ si in omnibus est, pręcepto non eget.

Venæ sectione in brachio opposito non fieri reuulsionẽ laborante latere pleuritide.

Inter crux dextrum, & sinistrum communitas quędam venarum est, vt postea ostendimus. At inter brachium dextrum, & sinistrum, & thoracis partes dextras & sinistras, nulla inter venas, quę secari possunt & mittunt humores in partes affectas, societas est. Postremò Gal. iubet reuulsionem semper esse faciendam secundũ rectitudinem: quod, vt posteà ostendemus, excludit oppositionem, quę est inter dextrum & sinistrum, anterius & posterius, intus & extra, & solum comprehendit oppositionem, quę est inter sursum & deorsum, secundum eandem longitudinem corporis, de qua re iam tractare aggredior.

De sectione venæ secundum rectitudinem disputatio.

Primus Hippocrates statuit reuulsionem esse adhibendam κατ' ἴξιν, & post illum Gal. idem sensit, interpretatúrque verbũ Hipp. κατ' εὐθυωρίαν, idest per rectitudinem. Sed cum non satis explicet, quid per eam rectitudinem intelligendum sit, nata est inter scriptores recentiores non parua dissensio. Nam Curtius

duo hoc nomine contineri vult, vnum quod sit secundũ eundem situm, vt dextra dextris, & sinistra sinistris, & non hæc dextris sunt secundum rectitudinem. Alterum quod adsit communicatio venarum. Fernelius verò, & alij quidem explicant hanc rectitudinem, venarum filamenta recta, venas enim filamentis rectis contexta esse, & per illa attrahere humorem: proinde cum sistere volumus fluxiones, eligendas esse venas, quę in partem affectam filamenta recta protendant: quæ quidem opinio plena est erroribus. Nam cum omnes venę eandem habeant compositionem ex filamentis rectis, transuersis, & obliquis, hoc modo non referret vnam vel aliam venam secare. Deinde sanguinis fluxus, qui fit secta vena, nequaquam fit per attractionem, sed per expulsionem, quę mouetur à dolore facto ob sectionem & vincula, quæ adhiberi solent parti, in qua volumus venam aperire: quibus ablatis, & cessante dolore, sanguis fluere desinit: quod non fieret, si per attractionem sanguis exiret. Nam attractio non requirit dolorem, imò præsente dolore cessat: quippe cum illa solum moueant attractionem, quæ sunt amica & familiaria: quę verò molestant, solam expultricem excitent, alijs omnibus facultatibus cessantibus, & cedentibus agenti expultrici: quę quidem agere nequit, si attractio, retentio, & concoctio suum munus exerceant. Prętérea Gal. in vulneribus partium scribit partem vulneratam contrahi ad sanam, vt experientia etiam docet. Quare venę partis diuisę trahere ad se non possunt quidpiam, sed quæ in parte sana integræ manent. Postremò ex anatome ostendere ille non potest communem, & directam (vt ait) venarum societatem inter partes dextras, supremas, & infimas, inter quas tamen est rectitudo, de qua Hipp. & Gal. agunt. Curtij autem opinio aliquid probabile continet. Nam si nullus requiritur consensus venarum in sectione, quæ fit per rectitudinem, quomodo fluere poterunt humores à dextris in dextra, & à sinistris in sinistra, & quomodo contrarium motum fluxionibus opponere possumus per reuellentia? Nam si tollas venarum societatem, & communicantiam, non video, cur referat

Curtij opinio.

Fernelii opinio de eo quod est secundum rectitudinẽ.

Cõfutatio opinionis Fernelii.

Curtii opinio confutatur.

magis secare venam in dextra parte, laborante alia dextra quàm in sinistra. Verum difficile est etiam animo cõcipere hanc societatem in omnibus partibus, quæ secundum rectitudinem esse dicuntur: quam enim lien communitatem venarum habere potest cum venis extremis digitorum sinistræ manus: siquidem venæ lienis in hepar terminantur, quod in dextra parte est situm. Quapropter venæ lienis potius cum venis brachij dextri, quã cum sinistri communitatem habent. pes pręterea cum manu. Curtio etiam authore, nullam venarum communitatem habet. Vena item cruris sinistri, cum vena dextri magnam coniunctionem obtinet, quoniam vtraque à communi concauitate venarum, quæ in inguine est, diuiditur: non tamen ex Galeni opinione dextrum crus rectitudinem habet cum sinistra. Pręterea venæ brachij dextri cum venis nutrientibus quattuor costas superiores lateris dextri, & sinistri coniunctionem habent: non tamen latus sinistrum secundum rectitudinẽ est cum brachio dextro. Quod si communitatem venarum, qualemcunque inter se connexum intelligimus, omnes partes eam cõmunitatem inter se haberent, quoniam connexæ inter se omnes venæ sunt. Sed propriè & verè dicuntur illę partes communicare per venas, quæ eas habent ab eadem proxima concauitate, & trunco venarum deductas. Sic enim Gal. definit in lib. de venæ sectione, cum ait optima fiet euacuatio per venas diductas ab ijs, quæ in partibus ipsis sunt sitę. Igitur cum pars, quę afficitur, & alia cui remedia adhibentur, venas habent à communi trunco proximo diductas. Illæ inter se venarum communitatem habere dicuntur. Apparet hęc communitas in venis internis cubiti, & venis nutrientibus quattuor costas superiores. A cõmuni enim trunco, & diuisione venarum, quę in thymo fit, diuiduntur venæ cubiti, & quattuor illarum costarum. Ita crura venarum communitatem habere dicuntur, quoniam venæ, quę in illas inseruntur, nascuntur à communi trunco, quod diuiditur in inguine. Gal. vbique videtur illa dicere esse κατ' ἴξιν, quæ in eodem situ sunt secundum rectitudinem corporis, ita vt solum dextra

De communitate venarum.

Communicantia venarũ, quæ vera & propria.

Galeni opinio de rectitudine.

dextris sint secundum rectitudinem, vno loco excepto, qui est in tex. 10. tertio commentarij in lib. Hipp. de fracturis, vbi ita scribit κατ' ἴξιν, semper Hipp. pro ex directo ponit, aliquando per longitudinem corporis, aliquando per latitudinem, quemadmodum nunc. Qui quidem locus prpfectò trahi non potest ad reuulsiones: nam hoc modo non referret in pleuritide dextri lateris secare venam in cubito dextro, vel sinistro: cum tamen ille scribat in libro de venę sectione, sectionē, quæ fit in cubito oppositi lateris, aut nullam, aut certè tardam adferre opem. Item brachio dextro laborante, cur ille in 13. Methodi non in brachio sinistro, sed in crure dextro venam secat. Nec profectò laborante hepate, probare possemus sanguinis eruptiones, quæ fiunt per dextram narem. quàm illas, quę fiunt per sinistram. Clara ergo, & perpetua debet esse Gal. & Hipp. sententia de rectitudine, quæ est secundum longitudinem partium, cum de reuulsione simpliciter dicta agimus: quoniam dextra cum dextris magis communicant per venas, quàm cum sinistris: sed non ea quidem adest inter omnes partes, quę secundum rectitudinem sunt, quæ per proximas venarum diuisiones fit, sed ea tamen adest quæ ad cursum humorum recipiendum, & reuellendum sufficit. Communicant enim venæ eiusdem lateris ascendentes, & descendentes per orificia sua: per cauitates musculorum etiam decursus patet, ac viuente homine meatus, qui eo mprtuo sunt occulti, maximè patent, & per has vias humores, qui rectà mouentur ascendendo, vel descendendo, facilem viam inueniunt, si attrahantur, expellantur, aut alijs remedijs hinc, & inde commoueatur. Quod si hanc opinionem non recipimus, quo pacto reddi ratio potest, cur laborante pede in epilepsia, subitò ascēdere possit materia aliqua ad caput. Cur item, & quomodo pedes tumescant in podagra: per quam enim quęso viam à superiotibus partibus, & maximè à capite possunt humores descendere in pedes. Cur item laborante dextra parte capitis, & humore descendente, potius intumescit pars ceruicis dextri lateris, quàm sinistri? Verum si venarum communitas vna

Communicatio venarum qualis sit inter partes eiusdem lateris.

Duplex cōmunicatio venarum.

Vesalii opinio de sectione venæ in cubito dextro quouis latere affecto reprobatur.

est, euidentissima per proximas venarum diuisiones, alia verò magis occulta per coniunctionem orificiorum, cur in pleuritide affectis octo costis inferioribus venam non secamus semper in cubito dextro, vt placuit Vesalio, cum vena sine pari dicta, quæ costas illas vtriusque lateris nutrit, à dextro latere oriatur, & coniungatur cũ venis cubiti dextri. Ratio hæc est profectò, vt obiter anteà diximus, quod humores, qui pleuritidem faciunt, nõ per venam illam. quę intus nutrit costas, ferantur, sed per illas, quæ sparguntur per thoracis musculos. Illæ enim desinunt tandem in membranam succingẽtem costas, & eam ab his separãt affuso copioso humore, à quò illic inflammatio fit: quę non solum membranam afficit, sed proximos musculos simul replet. Quod euidenter ostendunt causæ externæ, quę pleuritides pariunt, nempe calor, frigus, ventus, quę omnia partes externas commouent, & ab illis humores liquant, vel exprimunt in partes profundiores thoracis, illis nequaquam agitatis humoribus, qui in vena caua continentur. Idem sępè experiẽtia docuit, dissecto latere pleuriticorũ, multos enim vidi, quibus vniuersum latus vix dissecta cute, & læuiter vulneratis externis musculis, statim exibat sanies purulenta, & vsque ad membranam ipsam omnes musculi pleni tali humore conspiciebantur. Itaque cum venæ, quę mittunt humorem in latus, communicantiam habeant proximam cum venis cubiti & capitis, à quibus mittitur humor, cum pleuritis fit, meritò in cubito eiusdem lateris, non autẽ in alio, aut in pede eiusdem lateris sanguis mittitur: quoniam fluxionem reuocamus ad contrarium humoris motum, & musculos vicinos. Laborante vero liene, venam non in dextro brachio, sed sinistro tundimus: quoniam communicatio venarum, quæ fit per illarum orificia, maior est inter sinistras partes, quàm inter sinistras & dextras. Nam internæ partes eiusdem lateris, venas habent, quæ cum orificijs partium externarum coniunguntur, vt ex figuris venarum, & anatome apparet. Vbi vero fluxiones decumbunt in pedes, sectio venæ in cubito eiusdem lateris, cursum quidem humoris retrahit: verum quod in

Per quas venas ferantur humores qui pleuritidem faciunt.

Ratio cur eiusdem lateris secunda sit in pleuritide vena & in cubito.

venis

venis partis affectę iam est receptum, educi non potest, ob maximam distantiam, nec possumus in eo casu, plura præstare, repugnante natura & structura corporis nostri. Ex his igitur patet quid sit reuulsio, quæ distantia, & oppositio, quę rectitudo, & communitas venarum in ea requirantur. Illud quoque notum esse puto, optimas illas esse reuulsiones, quæ omnes conditiones obtinent, nempe distantiam, rectitudinem, venarum communitatem, & ad originē suam fluxiones trahunt. Quæ vero non habēt omnes conditiones, imbecilliores sunt. Præterea etsi in trunco corporis reuulsiones: quę fiunt in latere opposito, nullum, vel minimum habent momentum ad fluxiones sistendas, tamen aliter fit in capite ob peculiarem illius constitutionē, & venarum diuisionem. Nam à vertice ducuntur venæ, quæ in cerebri partes sparguntur, secundum omnes situs differentias. Propterea dolente fronte, vena secta in temporibus, & in occipite, opitulatur, & affecto vno ex temporibus, venæ, quæ sunt in alio, aut in occipite, vel sincipite, incisæ sucurrunt. Quoniā etsi non adest rectitudo, est venarum communitas, per quam exonerantur partes in capite affectæ. Superest vt alia quędam addamus, quæ etiam ad reuulsionem pertinent, inter quæ illud primò expendendum est, An oporteat venam, quæ ad reuellendum secatur, magnam esse, vt Curtius putat. Deinde cum mittant partes nobiliores aliquando in ignobiles, veluti cum interna viscera sese exonerant in cutem, vel glandulas axilarum & inguinum, videndum est, an expediat ad illas partes, quę mittunt, semper fluxionem retrahere. Nec illud quidem prætermittendum est, An in reuulsione, quæ fit per sanguinis missionem, vel alio etiam modo cum euacuatione, debeamus paulatim, vel confertim euacuare. Postremò docendum erit, an in reuulsione sequamur motum humoris, vt Curtius vult, & obseruemus dictum illius Aphorismi: quo natura vergit, vt Gal. sentire aliquando videtur. Curtius, vt diximus, vult in reuulsione secandam esse venam magnam. Quod certe faciēdum est, vbi reuellimus ad sistendam fluxionem, quę inflammationē

Reuulsiones quæ omnium optimæ.

Affecto capite quæ venæ commodæ secari possint in eo.

An in reuulsione secāda sit magna vel in parua vena Curtij opinio damnatur.

parit. Sic enim promptius educitur humor, & validior fit reuulsio, vbi verò reuellimus ad sistendas fluxiones, quę extra corpus feruntur, præstat minores venas eligere, quoniam sæpius iteranda est sanguinis missio, quæ per minores venas minus dissoluit spiritus, & propterea sæpius secari potest. Sic in his fluxionibus, ob easdem rationes, minores incisiones in vena fieri debent, in illis verò maiores. Nec magnopere tamen curandum est de venarum magnitudine in quacunque reuulsione: quippe cum humoris impetus viam sibi faciat per angustas etiam vias. Quapropter Galenus venam secat in malleolis ad reuulsionem fluxionum ad partes superiores: quod non faceret, sed in poplite secaret, si magni momenti esse putaret maiorem, vel minorem venam aperire. Porrò in his fluxionibus, quę pariunt inflammationes, confertim reuellere satius est: contendere enim oportet auxilia de celeritate cum præcipiti motu, qui morbum parit: in alijs verò, quæ extra corpus fiunt, pręstat sæpius repetere reuulsiones, vt ex crebris auxilijs reuellentibus, assuescat natura eò mittere humores, & alium per quem fieri consueuit locum deserere. Gal. in hoc opere, & alibi, vbi de curatione agit, iubet fluxionem esse reuellendam ad suam originem, nisi pars quæ mittit, sit nobilis, alia vero ignobilis, quę recipit.

Reuellendū vbi confertim vel paulatim.

De reuulsione ad partes nobiles & ignobiles.

Cuius authoritate pars vasi multi ex nostris medicis, in cutaneis & externis affectibus nolunt venas in cubito secari, quoniam ad internas partes reuocatur humorum cursus. Sic etiam in pestilenti febre, vbi fiunt bubones, omnem venę sectionem fugiendam esse putant, quòd materia, vt inquiunt, venenosa rursus in venas redeat. Verum de cutaneis affectibus perperā sentiunt. Nam si venæ adhuc plenę sunt humore noxio, pręstat eas aperire, & per latas vias educere subito humorem, quàm permittere, vt natura paulatim, & non sine periculo grauioris morbi sese per occultas vias sensim & difficile exoneret. In bubonibus quoque quędam adhibenda est distinctio: nam si credamus naturā vniuersum virus expulisse in gladulas: quod cognoscemus si febris iā remissa, nō amplius datur locus reuulsioni per sanguinis missio-

nem. At si ex febre & alijs symptomatis magnitudo morbi, quę cum calore & repletione coniuncta est, adsit adhuc, reuulsionem admittimus cum euacuatione. In bubonibus verò, qui ex morbo Gallico contingere solent, nullus relinquitur reuulsioni per sanguinis missionem locus, cum vehementia careat huiusmodi morbus. Quare pręstat ad locum affectum trahere humorem, vt tota veneni vis per bubonem expiret. At si ad originem fluxionis, quod ea pars nobilis sit, vel nullas habeat venas, quæ secari facilè possint, reuellere non possumus, nec vtile sit humorem ducere ad locum affectum, vt in pleuritide, podagra, & alijs affectibus inferiorum partium, quorum origo & fons potissimum est caput, quid inquam agendum? ad eas, inquit Galenus, transferre oportet fluxiones, quæ nullum habent principatum, & vt ego addo: quę simul vicinæ sunt parti mittenti. Sic enim in fluxionibus quæ feruntur ad eas partes à capite, mittimus sanguinem ex cubito: qui si non est origo mali, origini tamen est propinquus, & ignobilis pars, ad quā sine periculo quicumque humores duci possunt. Cæterum laborante superiore parte lateris dextri in pleuritide, ex cubito secari venam ab Hippocrate putat Curtius, quòd eo natura vergat, & ad superiores fiat naturæ & humoris motus: in quo manifestè aberrat. Nam etsi superiores thoracis partes afficiuntur, non tamen affectus & fluxiones ortæ sunt ab inferioribus, sed à capite vt diximus, ceruice, & externis thoracis partibus, quę in interiores suos protrudunt humores, adiuuante frigore externo exprimente, aut calore fundente concretos humores: quare ad superiora reuellimus, opponentes motū contrarium reuellendo ei, qui peperit affectum. Quod si reuulsio, eo etiam authore, est attractio ad contrariū humoris motum, temerè quispiam postea dubitabit hoc posito principio, an in reuulsione sequamur, vel humoris, vel naturæ motum. Nunc superest, vt videamus quid reuellendum sit: qua in re Curtius, eundem humorem reuellendum & deriuandum esse scribit in inflammationibus. Ait enim eum humorem, qui in paruis venis partis affectæ continetur, reuelli, & deriuari, & reuulsionem

Quid agendum in bubonibus venereis.

An in reuulsione fiat motus quo natura vergit.

Curtii opinio, quæ dānatur.

Quid reuellendū Curtii opinio etiam reprobatur.

vocari, quod ad contrarium motum, humorē eum trahat: deriuationem verò, quod eundem ad latus ducat: veluti in lateris dextri dolore, venæ ſectio in dextro cubito, reuulſiua illi eſt, eò quod materiam à phlegmone ad venas paruas, à paruis ad magnas, ad contrarium ſcilicet ſui motus trahat. Nam prius à magnis ad paruas, à paruis ad phlegmonem mouebatur: eò vero quod materia, quæ per venam cauam aſcendens, ad partem dextram pectoris mouetur, ad dextri cubiti flexum trahitur, deriuatiua vocatur, quod ſui motus proportione materiam ad latus trahat. Qua in re duo ſunt errores. Primus quòd eandem diſtantiam ponat in reuulſione & deriuatione. Secundus quod materiam, quę in venis partis affectæ continetur, reuellendam eſſe dicat, cum deriuatio id faciat, non reuulſio: quod ex Galeno ſatis conſtat, qui decimotertio Methodi, & paſſim in principio inflammationum, reuulſione vtendum eſſe ſcribit: deinde deriuatione. Nam in principio, inquit, quod influit, reuellere oportet: quod vero influxit, euacuandum, vel ab ipſa parte, vel à vicina, quod deriuare eſt. Nam ſi idē humor reuellendus eſſet & deriuandus, diſtinctione illa opus non eſſet. Cum ergo non idem ſit, neceſſe eſt alium eſſe: non eſt autem is, qui à venis excidit, & in partis ſubſtantiam ſparſus eſt: Ille enim, vt inquit Gal. per ſputum, non per venæ ſectionem reijcitur. Ille autem qui in partis venis continetur, deriuatione educitur. Nam Gal. (vt ſupra diximus) ſcribit humorem, qui partem iam occupauit, deriuatione vacuarit occupauit autem, non qui per partis ſubſtantiam ſparſus eſt, quippe qui ſputo ſolo educi poſſit. Ergo is qui in venis partis affectę cōtinetur, partem occupare dicitur hoc loco. Itaque neceſſe eſt eum reuelli, qui per corpus, & reliquas partes ad affectam partē mouetur. Id, quod in ſanguinis & aliorum humorum fluxu apparet, in quibus reuulſione vtimur, non vt humorem qui in parte, aut venis partis, vnde fluit ſanguis, educamus, qui nullus eſt: ſed vt illum qui ad locum properat, in alijs contentum auertamus. Ergo cum triplices ſint humores, vnus, qui in partis ſubſtantiam iam ſparſus eſt: alius, qui in venis illius partis cōti-

netur, qui duo affectum faciunt: tertius qui ad affectum locum mouetur, & nisi sistatur, affectum auget, triplex remedium inuentum est: ei quidem, quod in cursu est, reuulsio: ei vero qui in venis partis affectæ continetur, deriuatio, si venas, aut alias cauitates habeat propinquas, in quas humor transferri possit: ei verò qui per partis substantiam iam dispersus est, vacuatio à parte ipsa facta, id est, qui à partis ipsius substãtia ducitur: Quod si non solum ex natura ipsius rei certare volumus, sed etiam authoritate, inueniemus profecto nullo modo Galenum voluisse humorem, qui in venis partis affectæ continetur, reuulsione vacuandum esse. Nam in secundo ad Glauconem, genu fluxione & inflammatione laborante, venam in brachio secari vult ad fluxionẽ reuellendam. Atqui omnes nouerunt sectionem, quæ fit in brachio, non posse sanguinem, qui in cruce continetur, educere. Non ergo ille est, qui in venis partis affectæ cõtinetur, qui reuelli debet, sed qui ex alijs partibus ad crus adhuc fluit. Quod cum animaduertisset Curtius, sentirétque Galenum dicentem fluxioni deberi reuulsionem, duplicẽ materiã fluentem finxit, vnam quæ in venis partis affectę continetur, quam in partis substantiam postea spargi scribit, & phlegmonem tunc augere: aliam quæ in alijs venis continetur, & primę reuulsionem conuenire statuit, relicta secunda sine pręsidio aliquo: cui tamen primò succurrendum est, vt quę aliam pariat. Nam Galenus in libro de temporibus morborum, inflammationum principiũ illud constituit, quo humor totus ad partem confluit, & in ea colligitur, id quod non solum in substantia partis fit, sed etiam in venis partis: quippe cum in libro de inęquali intemperie phlegmonem affectum vocet, in quo non solum partis substantia, sed etiã vasa illius nimio humore distenduntur, ita vt post principium totius morbi, nullam fluxionem agnoscat, etsi læues fortasse aliquæ commotiones adhuc fiunt à venis ad partis substantiam. Ergo cum in principio inflammationum reuelli iubeat fluxionem, non aliam fluxionem intelligit Galenus, quã quæ vel ab alijs transmittitur, vel ab ipsa parte affecta allicitur, nec tamen adhuc

Principium inflãmationis quod sit.

Fluxionis nomine quid intelligendū in generatione inflammationum.

ad eam peruenit: cui nisi remedium prius sit adhibitū, nec venas partis, nec substantiam plenam humore tutū est euacuare. Nam vt ille suo motu morbum primò inchoauit, ita nisi sistatur, adhuc illum augebit: Ac cum causæ rationem habeat ad id, quod factum est, medendi ratio postulat, vt contra illius motum primò, pugnemus. Quare optimè Galenus in principio inflammationum, contempto etiam eo, quod in parte iam est receptum, primò fluxionem sedandam esse scribit. Nec ratio Curtij valet, qua dicit fluxionem sisti dolore mitigato ex vacuatione venarum ipsius partis, quæ tēdunt, & tensionem in partis substantia augent. Nam vacuatio nisi in contrarium fiat, fluxionem non sistit, cum sæpè etiam cum reuulsione facta, id pręstare non possit, vt in his qui ex nimio sanguinis fluxu pereunt, apparet. Etenim si vacuatio sisteret fluxionem, vbi abundè effluxissent humores, cessaret prorsus fluxio: nec vnquam aliquis ex ea periret. Opponimus ergo reuulsiones, nō repletioni, sed contra impetum fluentis humoris. Patet igitur cui humori debeatur reuulsio, cum fluxio fit, & ea sistitur in corpore. Nunc vero videndū est, an fluentibus extra corpus humoribus, reuulsio sola conueniat, & an etiā competere possit humoribus nondum fluentibus, sed contētis in vasis & alijs cauitatibus corporis, an etiam, qui in partis substantia sunt recepti, per reuellentia educi possint. Porrò conuenire fluenti humori extra corpus reuulsionem apertè scribit Galenus, qui in vteri profluuio cucurbitulas mammis, & sectionem venæ in brachio ad reuulsionem adhibet: sed non sola reuulsio conuenit huiusmodi fluxionibus: verum etiam aliquando deriuatio per vesicam & intestina, vt idem author sentit. At reuulsione tunc vtendum est, & non deriuatione, quando fluxiones sunt vehementes, & humorum magna copia. Tunc enim securum non, est per vicinos canales humores ducere: quippe cum periculum sit omnes circumstantes partes repleri humore, nec sperandum est hoc modo fluxiones sisti posse. Nam & aquæ ex fontibus ruentes, non deserunt solitos alueos ob vicinos canales apertos: verum omnia pariter inundant;

An fluentibus extra corpus humoribus reuulsio sola conueniat.

quæ proxima ſunt. Propterea euidentiſſimè errat Curtius, qui fluxiones, quæ extra corpus fiunt, vehemẽtiore auxilio, & propterea reuulſione, potiuſquã deriuatione egere ſcribit, imo in illis ſolis reuulſione vtendum eſſe. In aliis vero, quæ ſiſtuntur in corpore deriuatione, eſtque illius ratio, qua vtitur, eiuſmodi. Vehementius eſſe agendum, & propterea reuellendum, quando vehementius fluunt humores. Id autem fieri, quãdo extra corpus illi feruntur, nimirum quod nullo impedimento retineantur: quo modo videmus aquam velocius fluere, quando liberum habet decurſum & exitum, quàm ſi aliquod impedimentum illi obiiciatur. Verum debebat ille videre non parem eſſe rationem in externis fluxionibus, & in his, quæ in corpore ſiſtuntur. Nam in illis ſolus impetus fluentis rei cauſa eſt fluxionis. Cum vero humor firmatur in corpore, duæ ſunt fluxionis cauſæ, nempe partes quæ tranſmittunt humores, & partis recipientis dolor & calor. Vehementẽ autem fluxionem tũc fieri oportet, cum humor impellitur, & ſimul etiam attrahitur, & propterea in generatione inflammationum reuulſione primum, & non deriuatione pugnandum eſt. Vnde Gal. in fluxu ſanguinis è naribus, vel vtero, ſolis cucurbitulis, & frictionibus ſæpè eſt contẽtus: quod nõ faceret, cum in vtero ſit inflammatio. Sanguinem enim mitteret ex cubito. Atqui venę ſectio magis reuellit quã cucurbitulæ, vt omnes nouerunt, & Gal. contra Eraſiſtratum ſcribit. Ex quibus quidem patere puto, in fluxionibus vehementioribus reuulſione: in languidioribus verò deriuatione vtendum eſſe. Quod verò reuulſio etiam adhibenda ſit, vbi quieſcunt humores, ſed tamen fluere ſolent in aliquam partem, Gal. docet in lib. de venæ ſectione, vbi ſcribit eaſdem venas ſecandas eſſe in præſeruatione, quæ in principio affectus ſecantur. At in principio inflammationis iubet in libro decimotertio Methodi reuellendum eſſe ad diſtantiſſima. Idem ergo faciendum in præſeruatione. Id quod etiam in libro de natura humana apertè ſcribit, & id quidem optima ratione. Idem enim eſt humor, qui in præſeruatione, & præſente iam affectu reuulſione eget. Differunt

Curtii error notatur.

An humoribus quieſcẽtibus debeatur reuulſio.

duntaxat, quòd in vno casu fluere nondum incipiat. Itaque si in vtroque fluxionem intercipere volumus, & hunc solum scopum nobis proponimus, eadem quoque vena secanda erit. Cæterum adhiberi etiam reuulsionem parti affectæ ad reuellendum humorem, qui in partis laborantis venis continetur, ex Gal. patet, qui laborante occipite, iubet venam tundi in fronte ad reuulsionem, in Aphorismo sexagesimo octauo libri quinti: At istæ non sunt simpliciter dictæ reuulsiones, sed vt idem testatur tex. nono secundi commentarij sexti Epidem. quæ quidem fieri debent non ab initio, sed posteaquam aliæ præcesserunt, quæ cursum humorum procul auerterunt. Tunc enim humorem, qui fortè fluit ab anteriore parte, vel potius à vertice capitis in posteriorem per huiusmodi venæ sectionem reuellimus & sistimus. Iam verò quod humoribus receptis in substantia partis Gal. aliquando adhibeat reuellentia, possum ex eo probare, quòd scribit in libro 4. de victu acutorum tex. 31. scilicet medicamenta attrahentia ceruici circumposita in angina crassum & viscosum humorem, qui in partem iam decubuit, reuellere: & optimè quidem. Nam ab externis partibus humorem compulsum in internas, ad illas retrahit. Hoc enim est reuellere, reuocare humores ad suam originem, à qua moueri cœperunt. Quo quidem intellecto euanescunt, vel omnes, vel certè plurimæ quæstiones, quæ de reuulsione & venæ sectione à recentioribus temerè sunt agitatæ. Nunc de deriuatione agendum est. Est autem, inquit Curtius, deriuatio, motus, qui fit ad latus humoris fluentis. Propterea sanguinis missionem, quæ fit in cubito, inflammato latere, dicit esse reuulsiuam, & deriuatiuam: reuulsiuam quidem eò, quòd materiam à phlegmone ad venas paruas, à paruis ad magnas, ad contrarium scilicet sui motus trahat: Deriuatiuam vero, quia (inquit) materia quæ per venam cauam ascendens ad partẽ dextrã pectoris mouetur, ad dextri cubiti flexum trahitur. Qua quidem in re multos cõmittit errores. Nã, vt omittam alios locos, hîc Galenus apertè testatur deriuationẽ fieri ad vicina. Inter vicinas autem partes quædam sunt ad latus, aliæ subiacent,

Reuellatúr ne humor in parte affecta contentus.

De diffinitione deriuationis Curtii opinio confutatur.

aliæ incumbunt aliis. Nam cum ab vtero ad veſicam, & inteſtina fit deriuatio, nõ ad latus ea fit: cum partes iſtæ ſibi incumbant, cum vero ſecatur vena in poplite dextri pedis in affectu inguinis ſiniſtri, ad latus fit deriuatio: quod etiam contingit, cũ humorem per narem dextram fluentem, per ſiniſtram deriuamus, & econtrà. Deinde ſi eo authore primum motum humoris ignoramus, quomodo poterimus lateralem motum illi opponere? Abſurdum item eſt credere, pleuritides fieri aſcendente, vel deſcendente ſanguine per venam cauam, vt iam diximus. Addo quòd ille per eaſdem venas velit extrahi à loco affecto humorem reuellendo & deriuando. Nam reuulſio eoſdem quidem canales exigit, quia contrariũ motum priori molitur. At deriuatio, quæ vicinum motum opponit, vicinum canalem poſtulat: id quod planè oſtendit vocabulum Græcum παροχετεύειν, & Latinum deriuare, quod eſt ex riuo ducere in alios canales humorem: vt in pratis irrigandis apparet, cum ex flumine, vel ex riuis, multos riuulos trahimus, & ex illis alios minores, vt aqua per omnes prati partes ſpargi poſſit. Clara quoque eſt Galeni de hac re ſententia in ſexto libro Epidem. tex. ſeptimo commentario ſecundo, vbi inquit deriuationem ſolet Hippocrates nominare, quando humores, qui per non conuenientem regionem ferri incœperunt, ducimus non per eam, nec per remotiſſimam, ſed per aliam propinquam. Ad hæc cum per eandem venæ ſectionem dicit fieri reuulſionem, & deriuationem, Galeno repugnat, qui ſcribit reuulſionem eſſe faciendam ad diſtantiſſimas partes: deriuationẽ verò ad propinquas: Idem autem reſpectu eiuſdem loci affecti, non poteſt eſſe propinquum & remotum. Præterea quòd vni & eidem humori reuulſionem & deriuationem tribuat, nempe ei, qui in venis partis affectæ continetur. Nam textus eſt clarus in decimotertio Methodi in principio inflammationum reuellendũ eſſe quod influit: quod vero influxit, deriuatione tolli per vicinas partes, aut ab ipſamet parte affecta eſſe euacuandũ. Cũ enim triplex ſit humor in generatione inflãmationis, vt antea oſtendimus vnus, qui in via eſt, & nondum in ve-

Deriuationis nomen.

Reuulſionẽ & deriuationem non fieri per eaſdem venas.

nas partis incidit:alius,qui in illis iam est receptus. Tertius,qui ab illis venis in partis substantiã est sparsus,hîc inquit Gal. in venas amplius redire nõ potest, sed in lateris inflammatione per sputum, & localia remedia ducitur. Ille vero qui adhuc est in via,eget reuulsione. Qui vero in venis partis est,deriuatione, vt author est Gal. qui & alibi passim docet recẽtes affectus reuulsionibus egere:inueteratos verò deriuatione, & localibus præsidiis. Ac dicit quidem in secundo de victu acutorum & alibi,sectionẽ venæ reuellere & euacuare, non autẽ reuellere & deriuare simul:quoniã hoc fieri non potest,vt eundem per vicina, & contrarium per distantes partes motum faciamus. Verum,vt ab omni parte reuellere:ita deriuare semper non possumus. Nam in omnes partes venæ quidem feruntur, per quas retrocedere possunt fluentes humores. At non omnes partes alias habent vicinas,quæ canales ducant ab affectis,in quos recipi possit noxia parti laboranti materia. Hoc quoque prætereundũ non est,Galenum aliquãdo inter reuulsiones ponere,quæ rectius inter deriuationes essent collocandæ, veluti cum scribit in sexto libro Epidemion commẽtario secundo tex.31. oculorum fluxiones ad palatum per acria remedia reuelli,&ad nares. Nam cum ad contrariũ motum,& partem mittentem nõ ducantur humores,sed per vicinas euacuentur,constat deriuationem,& non reuulsionem tunc fieri. Nunc verò de humore agendũ est, est,cui conuenit deriuatio:is autem primum est, qui leniter fluit:non quod illi etiam nõ debeatur reuulsio,sed quod pariter deriuatio aptè succurrat, vt in muliebri fluxu,& dissenteria diuturna facere solemus,dum per vrinas noxios humores deriuamus: vbi reuellentia,quæ brachiis & superioribus partibus admota fuerunt, fluxiones penitus compescere non potuerunt. Vbi verò validæ fluxiones sunt,tunc non deriuationibus,sed solis reuulsionibus relinquitur locus. Cęterum quiescentibus humoribus, fluere tamen solitis,etiam reuulsiones potissimũ opitulantur. Non obsunt tamen in aliquibus affectibus deriuationes,quæ fiunt iuxta partẽ mittentem: veluti si vterus humores & vapores mittit ad caput,non

Reuelli & deriuari simul non posse.

Reuulsiones & deriuationes aliquando Gal. confundere.

De humore cui debetur reuulsio.

ſolum euacuationes, quæ per ipſum vterum fiunt, & ad illum tanquam ad originem fluxionis humores trahũt: ſed etiam euacuatio, quæ fit per veſicam & inteſtina, prodeſt. Illud verò quod ſcribit Gal. in decimotertio Methodi, deriuandum eſſe, quod inflammationem iam facit, ſiue, quod clarius ſcribit in ſecundo ad Glauconẽ humorum qui iam membrum obſederunt, deriuationẽ medelam eſſe, mihi ſuſpectum eſt. Nam quod iam eſt ſparſum per partis ſubſtantiam, dimoueri non poteſt, ita vt aſſumi rurſus poſſit in vicinos aliquos canales. Quare illud (meo iudicio) non deriuatione amplius tolli poteſt, ſed ſolum per localia auxilia. Propterea quod alibi etiam idem author ſcribit, inueteratos affectus deriuatione tolli, ad inueteratas ſolùm fluxiones, aut humores contentos in cauitate partium trahendum eſt: non autẽ ad inflammationes ipſas, aut alios tumores pertinet.

Gal. opinio non recipitur quòd deriuatio conueniat humori occupanti membrum.

Credo & illud etiam patere, vbi reuulſione, & deriuatione opus eſt, prius reuellendum eſſe, quàm deriuandũ. Nam fluxionem ſiſtit reuulſio: deriuatio vero, ſi Galeno credimus, tollit quod influxit: Illud autem cauſæ ad id rationem obtinet: quare illi prius ſuccurrẽdum, quod & Galenus in decimotertio Methodi in curatione inflãmationis apertè docet: etſi hoc præceptum euertit in ſecundo de victu acutorum, vbi ſcribit agens de pleuritide conſilium medici eſſe in acutis præſertim morbis euacuare magis à parte affecta, quàm ab aliis. Nã ſi hoc fit, non fluxionis primum remedium quærimus per reuulſionem ad diſtantiſſima, vt in Methodo cenſet, ſed euacuationẽ humoris iam inflãmationem circunſtãtis: ex quo loco Curtius deceptus fuit, cum in generatione inflammationũ etiam authore Hippoc. prius deriuãdum, quàm reuellendum cenſet. Nam etſi ſcribendo in Epidemiis præponit Hippoc. deriuationem reuulſioni: tamen cum ait ſtatim reuellendum, admonet quid prius faciendum ſit. Nec illud quidem, quod Galenus ſcribit in acutis morbis eſſe prius & magis à parte inflammata, quàm ab aliis euacuandum recipiendũ eſt alia ratione, quam ſuperius etiam annotauimus, quòd ſcilicet medicina præcipiat omnes ſingularum partium affectus,

Gal. opinio non recipitur de euacuatione à parte affecta inter initia inflãmationis.

si fieri potest, citissimè curandos esse: sed quoniã in nullis morbis, & in nullis partibus inflammatis, prius euacuare possumus, quod inflammationem facit, quàm humorem, qui adhuc fluit, ideò communis est omnibus in hoc curandi ratio. Iam verò quod scribit Gal. in secundo ad Glauconem tum reuulsionem, tum deriuationem fieri per communes venas, rectè dictum est. Nam hoc præsertim in deriuatione spectandum est: quippe cum in reuulsione impetus humorum per occultos meatus sibi viam pariat, & quia per eundem canalẽ retrocedendo fit: deriuatio verò cum duos vicinos canales exigat, merito communitatem vasorum requirit. Rectitudinem autẽ sola reuulsio postulat, per quam fluunt & refluunt, retrocedũtque humores: in vna autẽ parte corporis dextra, inquam, vel sinistra non est facile reperire vicinos canales, qui inter se communicent, ita vt ex vno in alium assumi & trãsfundi possint humores. In medio vero corporis situ inueniuntur partes, quæ secundum situm superiorem, & inferiorem deriuationes admittunt per rectitudinem, vt in vtero, vesica, & intestinis apparet. Cæterum in vtroque crure optima fit deriuatio mutua: propterea quod illorum venæ ab eadem diuisione, quæ fit in inguine, ducuntur. Quare quod Gal. scribit affecto vno crure venam in alio secandam esse, hoc ad deriuandam, & non ad reuellendam fluxionem pertinet, vt satis ex supradictis patere puto. Atque hæc quidem sufficiant de eo, quod Gal. hic prægnantibus his verbis scribit, reuellere ad longinqua, deriuare verò ad propinqua. Ex quibus benigni lectores nostrum, vt spero, laborem agnoscent, & commendabunt: ex quo non solùm ea, quæ variè à Gal. de hac re traduntur, intelligent, sed etiam sese extricabunt à rencentiorum labyrinthis, qui de venæ sectione in pleuritide, & aliis malis perperam scripserunt, quod nunquam spectauerint, quid rei natura in hac re postulet, sed quid antiquiores nobis tradiderint sæpè sine iudicio & ratione.

Per cõmunes venas reuellẽdum & euacuãdum.

Rectitudinem in deriuatione nõ requiri.

Quęcumque huiusmodi curant dispositionem, causas salubres appellamus, sic vtique insalu-

bres, quæ adaugent, & neutras, quæ nec obsunt, nec iuuant. Posset vero quispiam neque omnino causas appellare, quemadmodum maior pars sophistarum, qui rerum quidem differentiam inuenire contemnunt, plurimum vero temporis in nominibus conterunt: contrà quos in aliis vberius disseruimus, ac pars quidem artis præseruatiua talis est.

Nulla necessitas cogebat Gal. vt hæc scriberet. Nam ex superioribus satis constabat, quid esset in his causa salubris & insalubris, & quod has fugere oportet, illas verò quærere, nisi fortè harum mentionem, & repetitionem facere voluerit, vt nouam quandam neutrarum causarum significationem traderet. Neutras enim causas hic vocat, quæ neque lædunt, neque iuuant. Quæ significatio anteà cum neutri omnes modos enarraret, nõ est comprehensa. Ridenda verò est hoc loco Acachiæ interpretatio. Nam quod Gal. scribit neutras causas vocari, quæ nec iuuant nec lædunt, interpretatur, quæ neutrum statum inter sanitatem & morbum seruant. Quo modo enim quæso non iuuant, aut nocent causæ, quæ neutrum statum fouent, aut eum lædunt? Quod enim aliquid iuuat, vel offendit, vtrique illud iuuat & lædit. Præterea cum Gal. de salubribus & insalubribus causis hic agit, eas non refert ad sanitatem & morbum, vt hîc putat: sed salubres vocat causas, quæ affectiones, de quibus hoc loco agit, nempe eas, quæ præseruationi subiiciuntur, emendant, vt satis Galeni verba ostendunt. Itaque neutras causas etiam refert ad eundem statum, & ideò neutras vocari scribit, quòd nihil conferant ad lędendam, vel iuuandam huiusmodi dispositionem. Ridiculum vero & illud etiam est, quod hic Acachias hoc loco cacat, nempe neutra comprehendere omnes affectiones, quæ sunt inter salubres & insalubres simpliciter, & vt nunc, siue vt ille perperam, habet in præsen-

Acachiæ opinio ridẽda.

tia. Sed de hoc errore antea in primo libro egimus. Cæterum non explicat Gal. in quo genere contineantur, quæ nullam habent vim iuuandi aut lędendi statum, de quo agit: An illa sunt, quæ sunt ei similia in eodem gradu? Cum enim, quę talis naturæ sunt, nullam mutationem in ea affectione pariant, meritò nec illam iuuant, aut lædunt. Illius etiam generis dici possunt esse, quæ nullam vim habent agendi in nostrum corpus. Hæc enim etiam neutra sunt, quod nec iuuare nec obesse possint. Quod vero rursus scribit quosdam nolle hæc causas appellare, non est referendum ad causas salubres & insalubres, sed solùm ad has neutras. Illas enim nemo non appellaret causas, has vero nullus rectè dicet causas esse, vt quæ nullam agendi vim habere dicantur. Propterea, qui ita sentiunt, sophistæ non sunt appellandi, siquidem verborum proprietatem obseruant.

Quæ autem reficit, atque restaurat, in conualescentibus, ac senibus locum habet.

Ex diuisione dispositionum corporis, & causarum salubrium relinquitur tractatio, quæ pertinet ad senes, & conualescentes, qui nec proba sanitate fruuntur, nec morbis laborant, nec perinde afficiuntur, vt hi, qui iam pullulantes in corpore morborum causas fouent: sed suam quandam habent dispositionem, quæ & propriam quandam curationem requirit, de qua hoc postremo loco Gal. agere instituit. Appellat autem hanc medicinæ partem analepticem: quam noster interpres generaliore nimis vocabulo interpretatur refectricem & restauratricem. Nam non solum hęc medicinæ pars, sed tota ipsa medicina reficit & restaurat. Quare Græci aptius suis verbis hęc exprimunt: nam analiptica ea vocāt remedia, quæ imbecilles vires restituunt. Et anathreptica, quæ alimento & victu potissimum pugnant absque medicamentis aduersus corporis vitia, qualia sunt senum & conualescentium corpora: quę certa quadam viuendi ratione refocillanda & nutrienda sunt, quod Gal. ex illorum dispositione ostendit.

Quæ vero ſit horum diſpoſitio, & à quibus præcipue cauſis ad naturalem reducitur habitum, in libris, in quibus de medendi arte tractauimus, abundè explicauimus, ſed nunc per capita dicetur. Diſpoſitio quidem igitur talis eſt, optimus quidem, ſed exiguus eſt ſanguis, atque vnà cum ipſo ſpiritus animalis, atque vitalis. Ipſe vero particulæ ſolidæ ſicciores, & idcirco eorum vires ſunt imbecilliores, atque earundem ratione corpus vniuerſum frigidius.

Cum dixiſſet conualeſcentes & ſenes egere ſolum reſtauratione virium, & renutritione, nec id pateret verũ eſſe, naturam ſtatus illorum inueſtigat, ex qua poſteà patebit, quod propoſuit. Qualis verò ſit illorum affectio, ait ſe explicaſſe in Methodo medendi: quod ego non memini me legiſſe. Nam quædam de conualeſcentibus ex ſicco morbo in 7. Methodi ille tradit: ſed illa ad omnes conualeſcentes trahi non poſſunt. Addo quod eodem loco prolixè non enarrauerit qualis ſit conualeſcentium conditio, vt hic ſcribit: ſed ſolum attigerit auxilia, quibus illi reiici poſſunt. de ſenibus verò nihil etiam eo loco, ſed in 5. de ſanitate tuenda pertractat. Habet etiam quędam de ſtatu ſenum, & conualeſcentiũ in Thraſybulo: ſed nuſquam prolixius quàm hic illorũ naturam exprimit. An verò rectius iam videamus. Illud autem in primis conſtare puto, quod non video ab aliis interpretibus notatum, ea, quę hic dicuntur, non etiam ad ſenes etiam pertinere, ſed ſolum ad conualeſcentes. Nam ſenum ſanguis optimus quidem non eſt & exiguus, ſed pituitoſus, & ſępe multus pro diuerſitate corporum. Senes enim ſcribit Hippo. & Gale. etiam, & pariter docet ratio, & experiẽtia eſſe pituitoſos: quare optimus nequit eſſe in illis ſanguis. Sunt etiam ſenes quidam craſſi, qui multo ſanguine in venis abundant. Prętcrea quod infra ſcribit, paulatim ad conſueta,

Gale. contextum diligẽtius expendit.

opera redeundum esse,& cibos assumendos esse in principio humidos, in progressu verò plurimum nutrientes, solùm pertinere potest ad conualescentes. At verò nec illa, quæ hic tradit ad omnes conualescentes pertinere possunt. Nullus enim forte ex conualescentibus optimum, qualem ille dicit, sanguinem obtinent: manent enim in omnibus alterationes quædam ex morbis relictæ: quæ vt in solidioribus partibus, sic in sanguine, & humoribus sunt conspicuæ. Ac vt illi, qui ex acutioribus morbis exiguum habent sanguinem & spiritum, solidioresque partes ficciores: ita qui ex quartanis, quotidianis, podagra, capitis, & neruorum morbis resurgunt, contrario modo afficiuntur. Humidiores enim adhuc sunt, quàm mediocris, & naturalis illorum conditio requirat. Quinetiam eos, qui laborarunt ardentibus morbis, non sequitur corporis vniuersi frigiditas, sed potius caliditas quædam ex febrili calore relicta. Iam verò quod scribit de consumptione spiritus animalis, alibi ostendimus commentum esse: nimirum cum nullus sit huiusmodi spiritus. Itaque vt morbi, qui præcesserũt, & corpora, quæ illis laborarunt, natura, & conditione inter se discrepant: ita vnus & idem non potest esse conualescentium status, qui vnicam medici tractationem postulet. Videndum igitur est, quid sit post morbos relictum, an siccitas, vel caliditas, vel frigus, aut humor superfluus, vel totius, aut quorundam solum partium imbecillitas, vel macies, aut aliud quidpiam vitiatum, & illi per propria auxilia succurrendum: sic enim præcipitur quod est tutius, in quo nullus errare potest.

Galeni corrigit dicta.

Causæ verò salubres, quæ hanc emendant dispositionem, vt vno comprehendam capite, sunt quæcunque præsentaneum, atque securum exhibent alimentum: secundum partem autem in mortibus moderatis, & cibis, potibúsque, ac somnis consistunt.

Cum docuerit qualis sit dispositio conualescentium, quòd scilicet sit cum pauco & bono sanguine, atque spiritu,

xitu, necnon cum ficcitate solidarum partium, & virium imbecillitate, & frigiditate corporis, nunc adfert causas huiusmodi dispositionis salubres, & illas primo generatim tradit, deinde sigillatim enumerat. Est autem inquit hoc generatim tradendum, vt studeamus citò, & tutò, alere corpus. Qua quidem in re illud non ex arte præcipi arbitror, quod scribit de celeri nutritione. Nam scribit Hipp. in Aphorismis, quę longo tempore extenuata sunt corpora, longo tempore esse reficienda, quæ breui, breuiter. Quidam ergo ex conualescentibus celeri, alij tardiore egent renutritione. Rectè verò scribit curandum esse, vt tuto corpus alatur. Nam ex crebriore, & crassiore nutritione sæpè fiunt recidiuæ: quemadmodum etiam ex vitiosis alimentis frigidis, calidis, humidis siccis, crassis, viscidis, & putredini obnoxijs. Cæterum probam nutritionem comparabūt motus, cibi, potiones, somni inquit moderati. Adde vigilias, & animi affectiones, & excretiones moderatas: hęc enim etiam ad restaurationem corporis plurimum faciunt.

Galenus corrigitur.

Sunt verò motus materiæ vehicula, ambulationes, frictiones, & balnea.

Cum dixisset accomodatam viuendi rationem in conualescentibus fieri per moderatos motus, cibos, potiones, & somnos, nunc aptam materiam in singulis exponit, & primum docet ex quibus rebus moderati motus sumi possint. Vehicula intelligit gestationes, quæ fiunt nauigādo, æquitando, & cum in sellis portantur conualescentes à famulis. Ambulationes & frictiones leues esse oportet, vt calorem solum moueant, & spargant per corpus, alimentúmque distribuant, non autem dissipēt. Balnea vt plurimum ex aqua tepida prosunt, nisi quid œdematosum in tibijs, vt fieri aliquando solet per lōgos morbos, sit in corpore relictum: tunc enim iuuant etiam balnea naturalia.

Et vbi non parum se profecisse senserit, paulatim se ad consueta opera transferat.

Consueta opera appellat propria singulis officia, ad quę, inquit, redeundum est, vbi corpus plurimum profecerit, & hoc paulatim & per interualla faciendum, præsertim si cum labore multo animi vel corporis ea vitæ munera exercentur.

Cibos autem assumat in principio quidem humidos, & concoctu faciles, nec frigidos, ac cum progressi fuerint, eos etiam, qui plurimum præstant alimentum.

Nunc quales cibos adferre oporteat conualescentibus docet. vult autem illos esse in primis diebus humidos, & concoctu faciles: nec frigidos, posteà verò, qui plurimũ nutriant. Porrò humidos statuit, esse secutus siccam dispositionem, & sanguinis inopiam viriumque imbecillitatem, quæ in conualescentibus relinqui scribit: humidos autem intelligere oportet actu & potentia. Tales enim & humectant, & facilè concoquuntur, citóque restituunt, qoud .n corpore deficit, quod autem dicit concoctu faciles, non continetur in humidis. Nam quæ plurimum nutriunt alimenta, etiam si contusa sunt, & humida, liquidáque reddita, tamen difficile concoquuntur. Nam vt Gal. in 7. Methodi scribit, quod plurimum nutrit, necessariò difficile concoquitur. Addit illos non debere esse frigidos, quoniam refrigeratum, vt ille putat, corpus sunt emendaturi. Sint ergo temperati, vel non insigni aliqua qualitate præditi. Rectè etiam illud adijcitur in progressu, offerendos esse cibos plurimum nutrientes. Dicuntur autem tales esse, qui plurimum in se habent solidæ substantiæ, & non solùm aëreæ, & aqueæ. Nam si solidiores partes extenuatas restaurare instituimus, post sanguinis & spirituum reparationem, vtique necesse est solidius alimentum præbere.

Plurimum nutriēs difficile concoqui.

Potus vero opportunus est vinum, ætatem quidem habens mediocrem, in substantia autem purum, atque perlucidum, quod scilicet vel subflauum, vel subalbum existat, atque suaui-

ter olens, gustui vero neque aqueum omnino, neque cum aliqua insigni qualitate, aut dulcedine, aut acritudine, aut amaritudine sentiatur.

Vinum describit aptum ad restaurandos conualescẽtes, in quibus sanguis, spiritus sunt consumpti, & partes solidæ sicciores redditæ, virésque imbecilliores, & vniuersũ corpus frigidius, & vt cita & tuta fiat nutritio. Proptereà rectè scribit illud oportere esse mediæ ætatis. Nã vt noua vina frigidiora, crassiora, & confusa quodammodo adhuc sunt: ita concoctionem turbant, & pituitosum gignunt sanguinem. Vetustiora verò anno vno, calidius & siccius reddunt corpus. Debent autem pura & perlucida esse. Hoc enim testatur, quod rectè sint confecta, & optimè expurgata à fecibus, & quod plurimum substantiæ spirituosæ optime elaboratæ in se contineant. Non referre autem putat siue vinum sit album, siue subflauum, etsi in Methodo medendi album omne frigidius esse tradit. Iocundum verò odore debet quidem esse vinum, ita tamen, vt nec rosam, nec violam, aut alium, quàm vini odorem referat. Nam quicquid extranei odoris in eo est, vitiosum esse creditur. Nec illud quidem oportet nimium esse aquosum, vel vinosum nimis. Illud enim non satis: hoc verò plus iusto calefacit & siccat. Præterea quod dulce est, tardius nutrit, & obstructiones parit: quod verò est acre & amarum, immoderatè calefacit & exsiccat corpus. Excessus ergo omnes in potu hoc, sicut in aliis omnibus auxiliis euitandi. Quod vero mediocre est, quærendum, nisi quæ relicta est in stomacho, vel in aliis certis partibus dispositio, insignem aliquam qualitatem requirat, vt astrictionem, calefactionem.

Vt autem proxime diximus, de hisce omnibus in libris de arte curandi conscriptis plenius disseruimus. Nunc enim neque omnia particulatim recensere est nostri propositi institutum. Sed solum capitum men-

tionem facere intendimus eorum, quæ in aliis voluminibus latius explicauimus.

Hic contextus est finis operis, in quo author repetit rationem sui instituti, vt illis satisfaciat, qui prolixum & demonstrationibus plenum docendi genus ab eo exigere possent. Non enim, inquit ille, institui in hoc opere facere, quod alibi abunde præstiti, sed solum capita rerum complecti, vt doctrinæ definitiuæ vis & ratio innotescat. Reliqua autem, quæ sequuntur, pertinent ad illius bibliothecam, quam etiam in lib. huic rei dicato, & inscripto de propriis libris, pluribus operibus refertam instituit, adeo vt omne genus disciplinarum in ea complecti videatur: ex quo factum est, vt nihil elaboratum scripserit. Id enim his, qui omnia ambiunt, contingere solet. Ego verò superfluum esse puto, quæ sequuntur velle explicare, vt quæ ab omnibus facilè intelligi possint, vel ordinem artificiosum in hoc, vel alio catalogo librorum suorum constituere. Nam, quæ diuersarum sunt facultatum in sola medicina constituenda locum certum inuenire non possunt. Quare hæc cõsultò prætermitto, studiosósque deprecor, vt hos tantos meos labores, quos ob veritatem & ornamentum meæ facultatis suscepi, boni consulant, & gratias agant Bersano Benexiæ, optimo & docto iuueni, discipulo meo, & iam medicinæ Doctori, qui omni diligentia, studio & labore me iuuit in opere scribendo & edendo.

FINIS.

INDEX VERBORVM ET SENTENTIARVM,

QVÆ IN HISCE COMMENTARIIS *visæ sunt notatu digniores:*

In quo a littera, priorem Tomum indicat, b, posteriorem.

D

G

H.

M.

medicus

N.

S

FINIS.

Errata quæ imprimendo admissa fuerunt.

Ex primo Tomo.

Pagina 6.lin.26.lege patris.pag.7.li.40.lege ineptè.p.17.l.4.lege inanè.p.17.l.33.ea nihil.p.19.l.30.omittãtur.p.23.l.7. à nonnullis. p.30.l.25. à Græcis.p.37.l.2.peculiarẽ.p.38.l.28.expositionẽ.p.50.l.23.definitiuũ:p.96.l.15.artes.p.101.l.39.definiũt.p.128.l.14.paludẽ. p.140.l.9.in eo quod est.p.142.l.6.concedẽ.p.146.l.13. nec valet si in diuersis.p.147.l.40.facit.p.150.l.24.considerationẽ.p.151.l.29.artificiũ. p.152.l.7.ad propositum.p.159.l.14.tractationem.p.161.l.33. quid.p.171.l.2.an definiri.p.172.l.23.ex quidem.& 6.24.odore Cẽturio.p.178.l.34.amitti potest.p.193.l.2.vẽdicat.et l.26.ratione.p.203. l.3.ab infinitis.p.202.l.39.nullam.p.218.l.31.qui Galeno.p.223 l.28. querendus.p.244.l.25,vtramque.p.251.l.6.addens.p.258.l.37.quale. p.262.l.9.vt illis positis alia.p.263.l.5.facile.p.270.l.34.nam.p.279. l.6.ad substantiam.p.291.l 38.hi.p.299. l.1.igneum.p. 310.l.3.progreßione.p.329.l.16.non pertinent.p.330.l.31.à colore.p.338.l.4.iudicio.p.346.l.5.similares.p.350.l.17.imperfectis.p.358.l.27.hominis. p.359.l.12.accedẽte.p.366.l.4.ex Galeni.p.369.l.5.medico.p.383.l.3. sunt.p.386.l.1.distinguere.p.402.l.24.relationes.p.416.l.37.eiusdẽ naturæ.p.421.l.17.quædam.p.429.l.38.primi libri de locis affectis. p.436.l.3.a Gal: 1.lib.cap.4.de nat.facul.p.441.l.15.singulis.& l.24.illius.p.442.l.12.iuxta.p.464.l.15.quas illas habet.p.473.l.8. quot.p.479.l.7.Lypiriæ.p.495.l.33.deriuationes promanãt.p.498.l.13.segnes.p.502.l.1.primi Prorrhet.p.507.l.18.& sinceriori.p.508. l.28.sensim.p.513.l.37.dignoscendi.p.524.l.28.melioris.p.529.l.40. que.p.531.l.23.ita nõ nisi in male affectis.p.532.l.9.affecti.p.536.l 38 splendidũ.p.538.l.33.de temperamentis.p.542.l.12.caluescere.p.543. l.15.ad pilorũ.p.545.l.34.in climate.p.546.l.35.potius.p.547.l.37.ex pilis.p.553.l.28.circulares textu.p.554.l.21.ad Galeni.p.556.l.22. tardiores.p.560.l.25.interpres.p.565.l.30.succus.et l.31.nunc.p.566. l.28.primo.p.567.l.36.crebro.p.568.l.28.a seipsis.p.571.l.26.metus. p.574.l.16.externis.p.575.l.35.aqueum.& l.36.opacum.p.588.l.6. oneratẽ.p.589.l.4.singularũ.p.593.l.2.recessus.p.595.l.7.paruitate. et l.24.casu proposito.p.608.l.14.in ætate cõsistẽti.p.609.l.7.silentio. p.613.l.31.esse nõ.& l.36.mediocris.p.614.l.30.vtriusque.p.643.l.2. patre.& l.12.à matre.p.650.l.2.frigiditatẽ.p.677.l.7.multis.p.689. l.26.diuersis.p.698.l.28.quas.p.700.l.17.qui.p.706.l.13.opera. p.707.l.1.acescere.& l.20.acescent.p.708.l.34.cõtraria.p.719.l.5. perfectionis.p.727.l.17.effectus.p.729.l.10.cum dego.p.731.l.16.actuum.p.732.l.38.principium.

Errata quæ imprimendo admiſſa fuerunt.

Ex ſecundo Tomo.

Pagina 17. *linea* 33.*compreßionẽ.p.*20.*l.*9.*contenta eſt.p.*22.*l.*12. *quid per.p.*23.*l.*33.*aphoriſmorum.p.*24.*l.*20. *equitando.p.*25.*l.*39.*ea. p.*30.*l.*18 *inueſtigaremus.p.*38.*l.*37.*lib.ſecundi. p.*48 .*l.*22.*euacuatæ. p.*55.*l.*26.*quare. p.*58.*l.*29.*quæ. p.*59.*l.* 20. *acris. p.*62. *l.*29.*ſubiici. p.*64.*l.*2.*accenduntur. p.*68.*l.*2.*facete. p.*69.*l.*9.*celeres. p.* 75.*l.*23.*in ſecundo.p.*79.*l.*5.*munus.p.*81.*l.*10.*vnde.&* *l.*15.*dudum.p.*83.*l.*5.*cõ-ſiſtunt.p.*95.*l.*28.*paßibilitatis.p.*98.*l.*26.*ex qua quid. p.*154.*l.*6 *mu-tuo accidit.p.*117.*l.*7.*nec Ariſt.p.*121.*l.*20.*erit mixtus. p.*122.*l.*3.*nam nec.p.*124.*l.*36.*agendo ſeparante.p.*144.*l.*27.*ab aëre.p.*144.*l.*28.*in-cludi. p.*145.*l.*2.*quid ſit. p.*147.*l.*24.*à natura. p.*148.*l.*24. *remitti. p.*151.*l.*5.*calorem.p.*156.*l.*25.*vacuationũ.p.*161.*l.*35.*gẽgrænu.p.*168. *l.*32.*tolle* (in) *p.*117.*l.*14.*quæ ſit actu. p.*179. *l.*29.*ſalſa. p.*196.*l.*14. *cõcocto.p.*203.*l.*19.*factũ.p.*217.*l.*10.*dici poſſet.p.*219.*l.*3.*noſtrũ.p.*219 *l.*15.*qui.p.*248.*l.*31.*pergemus.p.*251.*l.*25.*puluere. p.*255.*l.*16.*partiũ. p.*257.*l.*9.*tranſpoſitionẽ.p.*261.*l.*4.*ſaltem.p.*266.*l.*7.*tantavis.p.*279. *l.*31.*proponit.p.*280.*l.*3.*euacuationẽ.p.*286.*l.*28.*vltima. p.*288.*l.*26. *in venis.p.*304.*l.*20.*ſubſtantia.p.*305.*l.*31.*abolitio. p.*315. *l.*32. *rectè. p.*320.*l.*10.*metus.p.*321.*l.*3.*deriuatio.p.*327.*l.*7.*Thapſiæ. p.*325.*l.*21. *affectis.p.*332.*l.*23. *inter crus. p.*333. *l.*6.*contextas. p.*335. *l.*27. *mor-tuo.p.*338.*l.*25.*perſuaſi multi. p.*346.*l.*27.*primus eſt.p.*351.*l.*22. *refici poſſunt.p.*352.*l.*26.*quarundam.&* *l.*34.*motibus.p.*354.*l.*18.*quod in.*